This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Balt
1031
J(22)

Harvard College
Library

VE RI TAS

FROM THE BEQUEST OF

SUSAN GREENE DEXTER

VALVOJA

KAHDESKOLMATTA VUOSIKERTA

1902.

TOIMITUS:

E. N. SETÄLÄ. ZACH. CASTRÉN. O. A. KALLIO. U. KARTTUNEN.

AVUSTAJIA:

JUHANI AHO. J. R. DANIELSON. J. H. ERKKO.
A. V. FORSMAN. HANNES GEBHARD. A. GROTENFELT. K. GROTENFELT.
HJ. HAHL. O. HANNIKAINEN. SANTERI INGMAN. MIKAEL JOHNSSON.
A. OSW. KIHLMAN. GUST. KOMPPA. KAARLE KROHN. V. MALIN.
O. MANNINEN. KUST. MELANDER. TEUVO PAKKALA. E. G. PALMÉN.
O. RELANDER. M. RUUTH. W. SÖDERHJELM. K. TALLQVIST.
O. E. TUDEER. YRJÖ WICHMANN. Y. M.

HELSINGISSÄ
SUOMALAISEN KIRJALLIS. SEURAN KIRJAPAINON OSAKEYHTIÖ
1902.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

Ainehisto.

Kirjoituksia valtion, yhteiskunnan, tieteen, kirjallisuuden ja taiteen aloilta.

Siv.

Aspelin, Eliel, Suomalainen kuvaamataide 1901 . . . . . 40.
Brotherus, K. R., Buurisodasta. I—V . . . . . 511.
Castrén, Zach., ks. Keskustelua Harnackin kirjan johdosta.
Forsman, J., Sosialismin uusin suunta. I—IV . . . . . 635, 722.
Gripenberg, Alexandra, Eräs seitsensatavuotismuisto . . . . . 108.
H., Suomen kansallisteatteri syyskautena 1902. I . . . . . 738.
Hahl, Jalmari, Karl August Tavaststjernan runous . . . . . 94.
Heikel, Axel O., Kansatieteelliset kokoelmamme ja museokysymys . . . 528.
— —, Suomensukuisten heimojen ompelutyöt Pietarin käsityönäyttelyssä . 776.
Hornborg, Felix, Piirteitä Victor Hugon draamallisesta runoudesta . . . 213.
Igelström, A., Nikolai Vasiljevitsh Gogol . . . . . 83.
Ingman, Santeri, Työttömyydestä . . . . . 273.
Johansson, Erik, Kirkko ja sivistyneiden uskonnollinen välinpitämättömyys . 552.
Johnsson, Mikael, Piirteitä Itämeren-maakuntain historiasta. I—IV . . 311, 436.
K., O. A., Katsaus Suomalaisen Teatterin syysnäytäntökauteen v. 1901 . 56.
— —, Katsaus joulukirjallisuuteen 1902 . . . . . 771.
Keskustelua Harnackin kirjan johdosta I—III:
Salminen, V., Keskustelua Kristuksen personasta . . . . . 347.
Wegelius, U., Eräs huomautus . . . . . 356.
Castrén, Zach., Vastausta edellisiin . . . . . 358.
Kihlman, A. Osw., Kultuurimuodoista . . . . . 662.
Krohn, Kaarle, Elias Lönnrotin muistopäivänä . . . . . 247.
Kurki, Anni, Münchenin uusi »Kansallismuseo» . . . . . 397.
Laitinen, Taav., Terveysopin eli hygienian merkityksestä . . . . . 605.
Laurila, K. S., Eräs nykyaikainen taidefilosofi. I. II. . . . . 411.
Leino, Eino, Katsaus Kansallisteatterin kevätnäytäntökauteen v. 1902 . . 376.
— —, Emile Zola. Pari muistosanaa . . . . . 571.
Lindström, Fredr. J., Taide, sen asema ja tulevaisuus Viktor Rydbergin mukaan . . . . . 647.
M., O., Björnstjerne Björnson seitsenkymmenvuotiaana . . . . . 719.

M—o, O., Lyhyt katsaus musiikkikauteen 1901—1902 . . . . . 389.
— —, Katsaus musiikkielämäämme syksyllä 1902 . . . . . 746.
Malin, V., Numeroita Suomen oppikoulujen kehityksestä viime vuosikymmeninä. 1—5 . . . . . 320, 449.
Mandelstam, J., Päätyyppi Maksim Gorkin runoudessa . . . . . 198.
N—s, E., Katsaus ulkomaihin . . . . . 68.
Palmén, E. G., Venäjän finanssit 1887—1902 . . . . . 117.
Rein, Th., Juhani Ahon »Aatteiden mies»-nimisen kirjan johdosta . . . 25.
Renvall, Heikki, Nykyinen ja tulevaisuuden yhteiskunta Emile Zolan kuvaamana . . . . . 11.
— —, Työväenkysymyksen luonteesta ja ohjelmista sen ratkaisemiseksi. I—III . . . . . 334.
Väittelyä edellisen kirjoituksen johdosta. Kirj. *Ernst Neovius* ja *Heikki Renvall* . . . . . 629.
Runeberg, J. W., Valekuolema ja taru elävänä-hautaamisesta . . . . . 577.
Sadenius, Yrjö, Museopiirustukset . . . . . 491.
Salminen, V., ks. Keskustelua Harnackin kirjan johdosta.
S., E. N., Valvojan Lönnrotin-kuvien johdosta . . . . . 252.
Setälä, E. N., Uutena vuonna 1902 . . . . . 1.
— —, Yliopistollisten opettajanvirkojen täyttämisestä . . . . . 182, 303.
Söderhjelm, Werner, Suomalainen teatteri . . . . . 255.
— —, Suomen kansallisteatteri syyskautena 1902. II. . . . . 741.
Tallqvist, Knut, Muhammedilaisten rukous . . . . . 163.
Tiililä, Kaarlo, Ellen Keyn mielipiteet kasvatuksesta . . . . . 591.
Toimitus, Valvojan Helsinginkirjeet . . . . . 712.
Tuomikoski, Yrjö, Niels Henrik Abel . . . . . 537.
Wegelius, U., ks. Keskustelua Harnackin kirjan johdosta.

Väittelyä ja kirjeenvaihtoa (ks. myös liitettä) . . . . . 629, 633, 713, 784.

Liite: *Blomstedt, Yrjö*, Vastinetta ja selvikettä »Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja» nimisen teoksen arvostelun johdosta . . . . .
Liite XI:teen vihkoon.

Kirjeitä Helsingistä

kirj. *Spectator.*

»Mihin suuntaan?» . . . . . 76.
Taloudellisen ahdingon aikana . . . . . 81.
Uusi lentokirja . . . . . 151.
Uuden Suomettaren Matin kysymykset . . . . . 156.
Hygienian professorin virka . . . . . 159.
»Mitä olisi tehtävä?» . . . . . 240.
Pelätty mies . . . . . 241.
Ruotsalaisen kirjallisuusseuran palkinnot . . . . . 242.
Matin tuhannes kirje . . . . . 242.

Hra J. R. D. polemikoitsijana . . . . . 243.
Kansallinen juhlapäivä . . . . . 305.
Hufvudstadsbladetin kirjoitus ruotsalaisesta puolueesta . . . . . 305.
Äänioikeusasia . . . . . 401.
Helsingin kunnalliskieli . . . . . 404.
»Perustuslailliset suomenmieliset» . . . . . 407.
Herrat Matti ja Gebhard Spectatorin kimpussa . . . . . 485.
Äänioikeusasia . . . . . 487.
Lakien ja asetusten uusi julistamisjärjestys . . . . . 490.
Uudet asetukset . . . . . 558.
Äänioikeusasia keskustelun alaisena . . . . . 560.
Yhteiskunnallinen harrastus vilkastuu . . . . . 564.
Herra Matti omasta ja toisen puolesta . . . . . 568.
Viime aikojen tapahtumat . . . . . 703.
Äänioikeusasian kytkeminen . . . . . 704.
Valvojan leviäminen . . . . . 705.
Kirjallisuus ja kirjalliset palkinnot . . . . . 781.
»Kuka julkaisi?» . . . . . 782.
Vuoden lopulla . . . . . 784.

Kaunokirjallisuutta.

Couperus, Louis, Pieni inehmo. Suom. H. I. . . . . 365.
Ellei, Pekka tahtoo ruveta kirjailijaksi. Tosi kuvaus. I. II. . . . 125, 284.
Fröding, Gustaf, Aladdin Lampun prinssi. Suom. O. Manninen . . . 134.
Keller, Gottfried, Tanssilegenda. Suom. K. A. Petrelius . . . . . 229.
Kellgren, J. H., Tammikuun 1 päivänä 1780. Suomennos . . . . . 38.
Kilpi, Volter, Merellä . . . . . 677.
Kurki, Anni, Starnbergerjärvellä . . . . . 35.
Leino, Eino, Prologi kansalaisjuhlaan 9 p. huhtik. 1902 . . . . . 269.
Manninen, O., Metsien mies . . . . . 680.
Moore, Thomas, Paratiisi ja Peri. Itämainen runoelma. Suom. O. A. Kallio . . . . . 615.
P'u-Sung-ling, Lao-shan vuoren taoistimunkki. Kiinan kielestä suom. Hugo Lund . . . . . 732.
Viron kansan laulurunoja. Suom. Aino Kallas . . . . . 472.

Arvosteltuja ja ilmoitettuja teoksia.

		Arv.
Aho, Juhani, Aatteiden mies	Th. Rein.	25.
Ahrenberg, Jac., Albert Edelfelt	F. L.	767.
Andelin, Väinö, Merimiehiä	Eino Leino.	379.
Asikanus, Lina, Lapseni tähden. Näytelmä kolmessa näytöksessä.	V. T.	481.
Bisson, Alexandre, Historiallinen linna	O. A. K.	56.

Björnson, B., Yli voimain . . . . . Eino Leino. 379.
— —, » » . . . . . W. Söderhjelm. 744.
Blomstedt, Yrjö, & Sucksdorff, Victor, Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja . . . . . Theodor Schvindt. 291.
Vastinetta ja selvikettä »Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja» nimisen teoksen arvostelun johdosta. Kirj. Yrjö Blomstedt. Liite.
Bring, J. C., Rippipuheita. Suom. Sigrid Hahl . . . . . U. W. 702.
Caine, Hall, Ikuinen kaupunki (The eternal city). Suom. Aino Malmberg . . . . . K. S. L. 686.
Cederschiöld, Gustaf, Konung Sverre . . . . . Alexandra Gripenberg. 108.
Couperus, Louis, Een Lent van Verzen . . . . . H. I. 365.
— —, Eline Vere . . . . . » »
— —, Noodlot . . . . . » 366.
— —, Eene Illuzie . . . . . » »
— —, Kleine Raadsels . . . . . » »
— —, Extaze . . . . . » »
— —, Majesteit . . . . . » »
— —, Langs Lijnen van Geleidelijkheid . . . . . » 367.
Danielson, J. R., Mihin suuntaan? . . . . . Spectator. 76, 155.
Engel, Georg, Vetten yli . . . . . H. 739.
Erkko, J. H., Pohjolan häät . . . . . Eino Leino. 385.
Gogol, N., Taras Bulba . . . . . A. Igelström. 87.
— —, Iltapuhteet maatalossa lähellä Dikankaa . . . . » »
— —, Reviisori . . . . . » 88.
— —, Kuolleet sielut . . . . . » 89.
— —, Valittuja kohtia kirjevaihdostani ystävieni kanssa » 91.
Gorki, Maksim, Foma Gordejev. . . . . J. Mandelstam. 200.
Hahl, Jalmari, Heinäkuun helteessä . . . . . O. A. K. 59.
Harnack, Adolf, Das Wesen des Christentums . . . . V. Salminen, U. Wegelius, Zach. Castrén. 347—364.
Harraden, Beatrice, Laivoja yössä. Suom. Samuli S. . . . . H. S. 149.
Herkner, Heinrich, Työväenkysymys. Suomennos . . Heikki Renvall. 334.
Hoffmann, Franz, Wilhelm Tell. Suom. Hanna Pakkala . . H. S. 239.
Hugo, Victor, Hernani . . . . . Felix Hornborg. 217.
— —, Cromvell . . . . . » 219.
— —, Le Roi s'amuse . . . . . » 220.
— —, Ruy Blas . . . . . » 222.
— —, Torquemada . . . . . » 223.
— —, Les Burgraves . . . . . » 227.
Höcker, Oskar, Maa-orja. Suomennos . . . . . H. S. 238.
Isko, Kokkovuorella. Näytelmä 1:ssä näytöksessä . . . . . V. T. 481.
Juva, Valter, Runoja. Uusi sarja . . . . . V. T. 762.
Järnefelt, Arvid, Orjan oppi . . . . . Z. C. 750.
— —, Helena . . . . . » 753.
K., Arvi, Vapaaviikolla. Näytelmä kolmessa kuvauksessa . . . V. T. 481.
Kajander, Kalle, Metsät ja yhtiöt . . . . . P. W. H. 235.
Kataja, Väinö, Kokouksesta palattua. Kuvaus yhdessä näytöksessä V. T. 481.
— —, Kantopään lukuhuoneella. Kansannäytelmä 2:ssa näytöks. » »
Key, Ellen, Barnets århundrade. I. II. . . . . Kaarlo Tiililä. 591.
Kiljander, R., Sanny Kortmanin koulu . . . . . H. 739.
Kilpi, Volter, Parsifal. Kertomus Graalin ritarista . . . . . E. A—n. 393.

— —, Ihmisestä ja elämästä. Kirjotelmia . . . . . F. L. 765.
Klaveness, Thv., Evangeliet forkyndt for nutiden, en aargang prækener . . . . . Erik Johansson. 552.
— —, Den moderne indifferentisme og kirken . . . » »
Kolde, Th., Martti Luther . . . . . J—o G. 769.
Lange, Konrad, Die bewusste Selbsttäuschung als Kern des künstlerischen Genusses . . . . . K. S. Laurila. 411.
— —, Gedanken zu einer Aestetik auf entwickelungsgeschichtlicher Grundlage. . . . . K. S. Laurila. »
— —, Das Wesen der Kunst-Grundzüge einer realistischen Kunstlehre. I. II. . . . . K. S. Laurila. »
Larin-Kyösti, Unta ja totta . . . . . O. A. K. 142.
— —, Etsijän tarina . . . . . » 145.
— —, Kuisma ja Helinä . . . . . » 759.
Leino, Eino, Pyhä kevät . . . . . 137.
— —, Kivesjärveläiset. Kertovainen runoelma . . . . . » 140.
— —, » » » . . . . . Ellei. 132.
Molière, Scapinin vehkeilyt . . . . . O. A. K. 58.
Moore, Thomas, Lalla Rookh . . . . . O. A. Kallio. 615.
Mörne, Arvid, Nya sånger . . . . . O. A. K. 146.
Nemo, Vielä sananen. Suom. J. A. . . . . Spectator. 151.
Nylander, Bruno, Dikter. . . . . O. A. K. 148.
P., M., Juoppojen toivomus. Näytelmä yhdessä näytöksessä . . V. T. 481.
Pailleron, Edouard, Kipinä . . . . . O. A. K. 59.
Pakkala, Teuvo, Kauppaneuvoksen härkä . . . . . Eino Leino. 379.
— —, » » . . . . . V. T. 682.
Pärnänen, Aapo, Omalla konnulla. Huvinäytelmä 3:ssa näytöksessä. » 481.
— —, Oikealla uralla. » » » » »
Rydberg, Viktor, Det sköna och dess lagar . . . Fredr. J. Lindström. 647.
— —, Romerske kejsare i marmor samt andra uppsatser i konst » . 648.
Sabatier, Paul, Pyhä Fransisko. Suomennos . . . . . E. S. 698.
Schröder, L., N. F. S. Grundtvig. Kansanopiston isä. Sov. Kaarle Vaulo . . . . . N. Liakka. 690.
Setälä, Helmi, Kansan hyväksi . . . . . E. L. 758.
Sienkiewicz, Henryk, Quo vadis. Kertomus Neron ajoilta. Suom. Maila Talvio . . . . . K. F. 624.
Soini, Lauri, Kansallisia lauluja . . . . . O. A. K. 299.
Sundwall, F. W., Valituita lukukappaleita Pyhästä Raamatusta . L. I. 700.
S:s, A., Myllynpaikka. Seuranäytelmä lauluineen 1:ssä näytöksessä. V. T. 481.
Söderhjelm, Werner, Karl August Tavaststjerna. En lefnadsteckning . . Jalmari Hahl. 94.
Talvio, Maila, Pimeänpirtin hävitys . . . . . W. Söderhjelm. 62.
— —, Kansan seassa . . . . . » 63.
Tavaststjerna, K. A., För morgonbris . . . . . Jalmari Hahl. 95.
— —, Nya vers . . . . . » » 96.
— —, Barndomsvänner . . . . . » » »
— —, En inföding . . . . . » » 98.
— —, I förbindelser . . . . . » » »
— —, Affärer . . . . . » » 99.
— —, Marin och gengre . . . . . » » »
— —, Dikter i väntan . . . . . » » 100.

— —, Hårda tider . . . . . » » 101.
— —, Uramon torppa . . . . . » » 102.
— —, I förbund med döden . . . . . » » »
— —, Laureatus . . . . . » » 104.
Tegengren, Jacob, Skuggor och dagrar . . . . . O. A. K. 147.
Tersteegen, Gerhard, Hengellisiä kirjeitä. Suom. Sigrid Hahl . U. W. 702.
Tolstoi, A. K., Tsaari Feodor Ioannovitsh. Viisinäytöksinen murhenäytelmä . . . . . F. H—g. 627.
Tschudi, Clara, Marie Antoinettes Ungdom . . . . . —ii— 696.
— —, Marie Antoinette og Revolutionen. I. II. . . . . » »
Wahlenberg Anna, Nyblom Helena, Hallström Per, Wigström Eva, y. m., Haltijan satuja ja tarinoita. Suom. Hanna Pakkala . . H. S. 237.
Wikner, Pontus, Kertomuksia. Suom. Ilmi Hallstén. Tekijän elämäkerran kirjoitti Th. Rein . . . . . Z. C. 549.
Vuolukka, M. V., Mitä olisi tehtävä? . . . . . Spectator. 240.
Zola, Emile, Travail . . . . . Heikki Renvall. 11.
— —, La confession de Claude . . . . . Eino Leino. 573.

Muist. Useita teoksia on sitä paitsi lyhyesti arvosteltu »Katsauksessa joulukirjallisuuteen v. 1902»; näitä arvosteluja ei ole tähän luetteloon otettu.

Suomi ulkomailla.

Eucken, R., Naisopinnot Suomessa . . . . . 485.
Finnisch-ugrische Forschungen . . . . . 239.
Grotenfelt, Arvi, Ueber Wertschätzung in der Geschichtsbehandlung . . 239.
— —, K., Suomen historia uskonpuhdistuksen aikakaudella . . . . . 703.
Kanteletar unkariksi . . . . . 302.
Komppa, Gust., Ueber die Bromtrimethylbernsteinsäure und das β-Lacton der Trimethyläpfelsäure . . . . . 150.
Moltesen, Eva, Den nationale Vækkelse i Finland . . . . . 68.
Pavolini, P. E., Elias Lönnrotista . . . . . 302.
Suomalainen loitsuruno englanninkielisenä käännöksenä . . . . . 703.
Westermarck, Edv., History of Human Marriage . . . . . 239.

Kuvia.

Kanteletar neito . . . . . 40.
Väinämöinen, Elias Lönnrot . . . . . 48.
Nikolai Gogol . . . . . 83.
Kuvia muhamettilaisten rukousasennoista . . . . . 174, 175.
Maksim Gorki . . . . . 198.
Victor Hugo . . . . . 218.
Elias Lönnrot, G. Budkowskin v. 1845 tekemän piirroksen mukaan . . 247.
Pilakuva Elias Lönnrotista . . . . . 254.

Kaarlo Bergbom . . . . . 258.
Hedvig Winterhjelm Leana. A. Edelfeltin maalauksen mukaan . . . . 261.
Ida Aalberg . . . . . 262.
Emilie Bergbom . . . . . 264.
Arkadia-teatteri . . . . . 266.
Uusi Suomen kansallisteatteri . . . . . 268.
Münchenin uusi »kansallismuseo» . . . . . 398.
Yleisten rakennusten ylihallituksen museoehdoitus v:lta 1899 . . . . . 494.
Museopiirustuksia . . . . . 477—506.
Niels Henrik Abel . . . . . 536.
Emile Zola . . . . . 571.
Björnstjerne Björnson . . . . . 719.
Kiinalainen kuva . . . . . 736.

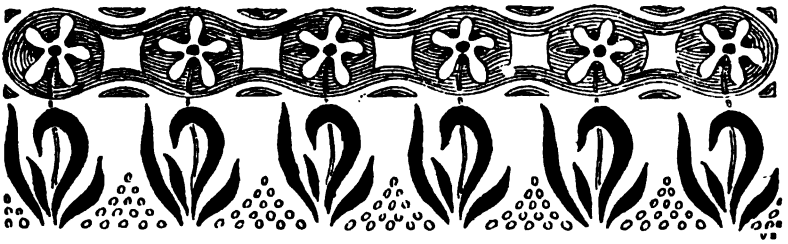

Uutena vuonna 1902.

Kirjoittanut

E. N. Setälä.

Kahdennenkymmenennen vuosisadan ensimäinen vuosi on mennyt mailleen. Mutta vuosiluvut ja vuosisataluvut ovat vain pylväitä matkan varrella; matka käypi edelleen, kuljettavan tien ja ympäröivien maisemien laatu ei muutu pylväiden mukana, ennenkuin itse seudun luonto muuttuu.

Minkälaiselta maailma ja meidän maamme on näyttävä kun tämän vuosisadan viimeinen vuosi on iäisyyteen vaipunut, sitä ei yksikään nykyään elävä silmä näe eikä sitä kukaan osaa ennustaa. Onko „kansallisuuksien vuosisataa“ seuraava „ihmisyyden“ vuosisata? Onko ihmisyys saavutettava sillä keinoin, että kansojen keskinäisessä kilpailussa ja taistelussa voimakkaampi kansa itseensä sulattaa heikomman ja ehkä lopulta yksi ainoa kansa kaikki muut, vai onko se saavutettava sillä keinoin, että kukin kansayksilö tunnustaa toisensa oikeuden yhteisessä pyrinnössä ihmisyyden yhteisiä päämääriä kohti? Kuka sen tietää?

Historiasta tiedämme että monesti toinen kansa on itseensä sulattanut toisen. Suurenmoisena esimerkkinä siitä ovat nykyiset romanilaiset kansat, ranskalaiset, espanjalaiset, rumeenilaiset, joiden suo-

nissa ei juokse montakaan pisaraa roomalaisverta, mutta jotka kuitenkin omistamalla roomalaiskielen ja -hengen ovat romanilaistuneet. Suuremmassa tai pienemmässä määrässä me näemme saman ilmiön kaikkialla, omassa maassamme yhtä hyvin kuin muualla maailmassa. Kansallisuutta, joka myöskin rodun puolesta olisi yhtenäinen, ei ole ainakaan sivistyskansojen joukossa olemassa.

Mutta toiselta puolen meillä ei historiasta ole esimerkkiä siitä, että tämmöinen sulattaminen olisi milloinkaan onnistunut keinotekoisella tavalla ja vasten asianomaisen kansanaineksen omaa tahtoa. Päinvastoin me näemme yritysten kansallisuuden keinotekoiseksi hävittämiseksi olevan omansa vain lisäämään kansallista voimaa. Elävinä todisteina siitä ovat esim. Slesvigin tanskalaiset tai Posenin puolalaiset. Eivät milloinkaan, niin väitetään, he ole olleet kansallisesti enemmän valveilla kuin tätä nykyä, jolloin heidän kielensä asema on sellainen, että sitä ei sallita käytettäväksi kansakouluopetuksessakaan, ei edes uskonnonopetuksessa, ja jolloin ruoskalla kuritetaan niitä, jotka uskaltavat paneutua vastaan. Kuinka suuri tämmöisissäkin oloissa — ja ehkäpä juuri tämmöisissä oloissa — todella on kansallisuuden voima, osoittaa Saksan pääministerin lausunto, että Posenin kouluissa annettavan saksalaisen uskonnonpetuksen tarkoituksena on estää saksalaisia lapsia puolalaistumasta; puolalaisilta ei ole muka ensinkään tarkoitus riistää heidän kansallisuuttaan ja kieltään, kukaan ei heitä estä — perheissään ja omissa neuvotteluissaan — puhumasta „niinkuin kärsä on heille kasvanut“!

Vaikka nyt kansallisuuksien hävittämisyritykset ovat koko Europassa aivan yleiset, siihen määrään että vanha vapaa Englantikin on yhtynyt samaa polkua astumaan ja että Europan pienimmätkin koettavat matkia suurempien esimerkkiä, niin on kuitenkin syytä luulla, että kokemus pian on osoittava sulattamisen tätä tietä käyvän mahdottomaksi. Kansallisuus on lopulta hyvin suuressa määrässä personallisen vakaumuksen ja tunteen asia; ainoastaan tähän puoleen vaikuttamalla, ainoastaan vapaaehtoisuuden tietä on toisen kansallisuuden mahdollinen itseensä sulattaa toinen.

Kysymys on nyt vain, niinkuin jo alussa viittasimme, mikä tulee asettaa päämääräksi kansallisuuden ja ihmisyyden asiassa? Ovatko ihmisyyden ylevät tarkoitusperät ensinkään saavutettavissa ylläpitä-

mällä ja kehittämällä kansallista yksilöisyyttä, vai onko suorastaan pyrittävä, niinkuin viime aikoina usein kaunopuheisesti on lausuttu, ihmisten yleiseen veljeytymiseen sitä tietä, että kaikki kansalliset raja-aidat ovat hävitettävät? Luulen olevan liian varhaista vielä asettaa eteensä lopullista päämäärää, vaan on toistaiseksi tyydyttävä katsomaan, mitä lähin tulevaisuus vaatii, ja tässä suhteessa täytynee myöntää että kansallisuudet eivät vielä ole tehtäväänsä loppuun suorittaneet, jotta ne ilman muuta voisi syrjään työntää. Samoinkuin jokaisella inhimillisellä yhteiskunnalla on etua henkisesti voimakkaista itsenäisistä yksilöistä, samoin on epäilemättä ihmiskunnalla oleva voittoa kansallisuuksien tuottamasta yksilöllisen voiman runsaudesta. Ihmiskunnan kehitys ei sitä paitsi ainakaan vielä ole sillä kannalla, että ihmiskunta kokonaisuudessaan voisi ottaa omakseen ne suuret ja tärkeät sivistystehtävät, mitkä kansallisuuksilla on. Varmaan on sillä työnjaolla, jonka kansallisuusjako tuo mukanaan, ääretön merkitys ihmiskunnan edistyksessä, sivistyksen levittämisessä yhä laajemmalle ja syvemmälle; tämän suuren tehtävän voivat nykyään ainoastaan kansallisuudet suorittaa, ainoasti ne voivat sillä lämmöllä ja voimalla, jonka kansallistunto synnyttää, lähestyä jokaista kansallisuuteen kuuluvaa yksilöä; sitä ei voi tehdä toinen kansallisuus toisen puolesta, vielä vähemmin ihmiskunta kaikkien kansallisuuksien puolesta. Jos siis voisikin ajatella että kaukaisessa tulevaisuudessa kerran tulisi aika, jolloin kaikki kansalliset raja-aidat, ainakin kielen muodostamat, poistuisivat, niin on sitä ennen kansallisuuksien suoritettava tehtävänsä ihmiskunnan palveluksessa ja on sitä ennen kansallisuuksien liityttävä toisiinsa voimakkailla yhteistunteen siteillä.

Kuinka tahansa siis lopullisen päämäärän asettaakin, joka tapauksessa on ensimäisenä päämääränä oleva semmoisen tilan saavuttaminen, että kansat oppivat antamaan arvoa toisillensa, tunnustamaan toistensa, vieläpä pienenkin kansan oikeuden olemassaoloon, jos tämä kansa itse tahtoo elää ja etenkin jos se voi antaa jonkun omaperäisen, vaikkapa vähäisenkin lisän inhimilliseen kultuuriin. Vaikka mielipiteet nykyään koko maailmassa käyvät toiseen suuntaan, vaikka oikeudentunto laajoissa kansankerroksissa eri maissa nykyään onkin pahoin hämmentyneenä, vaikka kansalliset intohimot — niinkuin esim. buurisota osoittaa — ovat kohonneet raaistumisen äärimäiseen huip-

puun, niin emme kuitenkaan saa epäillä sitä, että käänne on tuleva, ja että se ehkä jo on tulossakin. Historia osoittaa että ihmiskunnan elämässä on yhäti luode ja vuoksi vaihdellut, ja siksi saamme olla varmat, että ne ajatukset, jotka tänään ovat vähemmistön, kerran, kenties piankin ovat tulevat enemmistön omiksi.

Mutta vähemmistöjen velvollisuus kaikissa maissa ja ennen kaikkea pienten kansojen velvollisuus on ponnistaa voimiansa tämmöisen käänteen aikaansaamiseksi. Emme me suomalaisetkaan saa tässä suhteessa katsoa itseämme voimattomiksi, vaan meidän tulee luottaa siihen, että mekin voimme tässä kohden jotakin vaikuttaa sekä sanallamme että työllämme.

Epäilemättä on tässä suhteessa työ voimakkaampi ase kuin sana. On monesti lausuttu, mutta sitä ei voi kyllin usein sanoa että meidän tulee maailman kansoille näyttää että meidän kansamme on elämisen arvoinen, että sen poistuminen kansojen joukosta olisi tappio inhimilliselle viljelykselle pohjan perillä. Meillä on ominaisessa asemassamme yksi erityinen tehtävä: meidän on osoitettava, miten kansa rauhallisilla keinoilla, ainoasti lakiin ja oikeuteen perustuen voi säilyttää kansallisen olemuksensa. Sitä tehtävää ei liene vielä mikään kansa koko maailmassa yrittänyt suorittaa, ja usko sen suorittamisen mahdollisuuteen voi monenkin silmissä näyttää lapsellisen naivilta; mutta yrittämistä se ansaitsee, jos siihen luotamme, että tulevaisuudessa kerran oikeus on voittava.

Että korkeimman sivistyksen tuotteilla, tieteen ja taiteen, kansallisen elämämme merkkeinä ja todisteina on mitä suurin merkitys, on kyllin tunnettu ja tunnustettu, mutta samalla on myös huomattu että korkeamman sivistyksen kukat tarvitsevat maaperää elääkseen. Kansansivistyksen, yleisen kansansivistyksen merkitystä ei ole milloinkaan syvemmin tajuttu kuin näinä aikoina, ei milloinkaan ole niin selvästi kuin nyt käsitetty, kuinka vaillinainen on semmoinen kansansivistys, josta vain perin harvat tulevat osallisiksi, kuinka puutteellinen on itsessään oivallinen kansakoululaitoksemme niin kauan kuin vain pieni vähemmistö kouluikäisiä sitä käyttää hyväksensä ja vielä pienempi osa suorittaa täydellisen oppimäärän, kuinka paljon vielä voisi tehdä ja olisi tehtävä täysikasvuisen nuorison ja vieläpä iäkkäämmänkin polven sivistämiseksi.

Sanalla sanoen: on opittu ymmärtämään että kansallisen kultuurin edellytyksenä on kansan kultuurin yhtenäisyys ja että tämän edellytyksenä on kansan yhteistunne. On opittu käsittämään se totuus, mikä on lyhyesti ja ytimekkkäästi lausuttuna niissä Snellmanin sanoissa, joita hän täyttäessään seitsemänkymmentä vuotta vastasi erään talonpojan tervehdykseen: „Ei ole niillä, jotka kokevat kansan etupäässä käydä, mitään tukea, jos ei se sama kansa, joka työllään meidän isänmaatamme koossa pitää, myös tunteillaan, ajatuksillaan, halullansa auta kansaa eteenpäin kaikissa sen henkisissä pyrinnöissä."

Kuinka tahansa arvosteleekin Snellmanin kansallisuusteoriaa — ja siihen en tässä tahdo puuttua —, on jokaiselle ilmeistä että koko hänen elämäntyönsä tarkoitti toiselta puolen nukkuvien voimien herättämistä sivistystyöhön, toiselta puolen koko kansan yhteistunnon aikaansaamista ja voimistuttamista. „Jos minun vähäisestä vaikutuksestani on seurauksia ollut semmoisia", lausuu Snellman äskenmainitussa tilaisuudessa suomenkielisessä vastauksessaan Suomen nuoremman polven puolesta pidettyyn puheeseen, „niin se todistaa vaan että jokaisessa kansassa on ihmisten rinnassa semmoinen lähde, joka, kun siihen vähääkään koskee, jotta sen suu avataan, rikkaana tulvaa . . . Minulla on totisesti jo nuoruuden päivistä ollut vakaa usko kansallistunteen isosta voimasta, ja kun minä rupesin isommalle yleisölle puhumaan, oli aika semmoinen, että kaikki kirjailijat meidän maassa olivat kovissa siteissä, eikä käynyt paljo sanominen meidän maan tilasta, eikä sopinut paljo viitata meidän tarpeisiin, siis, koska ei minullakaan ollut tilaisuutta sen laveammalta siitä puhua, niin minun puheeni aina kääntyi samaan takaisin, siihen lähteeseen, josta minä kauan olin tietänyt, että siitä piti meidän kansan olo ja onni tuleman, niinkuin kaikkein kansain, niin kauan kuin ihmisyyttä on tässä maailmassa ollut. Ja se jääpi vastaiseksikin joka kansan ainoaksi varaksi." Ja yhtä useasti kuin Snellman puhui kansallistunnon suuresta voimasta, yhtä useasti hän lausui että kansallistunnon herättämisen päämääränä oli koko kansan yhtyminen. Sitä varten tuli sivistyneiden yhtyä toisiinsa, sitä varten tuli naisen saada osansa tästä tunteesta, „joka paisuttaa yksilön rinnan", sitä varten tuli sivistyneiden ja rahvaan ryhtyä; „jos kansa, sivistyneet ja rahvas kerran ovat sulautuneet yhdeksi kansakunnaksi, ei sitä mikään voima maailmassa voi hajoittaa."

Snellman kääntyi itse etupäässä maamme ruotsia puhuvan sivistyneen luokan puoleen ja tempasi siitä osan mukaansa. Snellmanin seuraajat ja työkumppanit siirtivät herätyksen astetta edemmäksi kääntyen suoraan itse suomenkielisen kansan puoleen. Ja suuria on tällä tavoin saatu aikaan. Ei liene ketään, joka ei myöntäisi että koko elämisen mahdollisuutemme perustuu tämän herätystyön tuloksiin ja että asemamme olisi aivan toivoton, jos tänäpäivänä olisimme samalla kannalla kuin 1809, nykyisen valtiollisen asemamme syntyessä.

Mutta sittenkin meidän täytyy tunnustaa että paljon vielä on tekemättä, ennenkuin edes lähin päämäärä on saavutettu. Snellmanin lähimmät seuraajat ja työkumppanit ovat täysin voineet kohottaa mukaan ainoasti varakkaamman talollisäädyn, mutta pienitilalliset, tilattomat ja yleensä varsinainen palkkatyöväestö ovat toistaiseksi liian vähässä määrässä koko tunteellaan muihin yhtyneet. Ja täytynee tunnustaa etteivät suomalaisten puolueen taistelumiehet aina ole samalla järkähtämättömällä johdonmukaisuudella kuin Snellman muistaneet kaiken työn päämäärää, yksimielisen kansan muodostamista, koko kansan yhdistämistä. Yhdistämistehtävän täydentäminen, „juurien hoitaminen“, on nykyisen sukupolven kaikista tärkein velvollisuus ja se vaatii kieltämättä koko maan sivistyneeltä luokalta suuria uhrauksia.

Jokaiselle, joka ei kulje silmät ummessa, on selvää ettei sivistyttämistyö yksin ole riittävä, vaan että vaaditaan yhtä suuressa määrässä työtä todellisten suurien taloudellisten epäkohtien poistamiseksi, epäkohtien, jotka meille ovat vaarallisemmat kuin maailman suurille kansoille. Niinikään maamme sivistyneiden tulisi entistä paljoa tarmokkaammin kannattaa raittiusliikettä, jota meillä — päinvastoin kuin monesti muualla — juuri vähäväkiset ovat vieneet eteenpäin. Puhumatta asian siveellisestä ja taloudellisesta merkityksestä ajaa raittiusliike myös laaajennetun itsehallinnon asiaa, kunnallisen itsemääräämis-oikeuden laajentamista.

Ja samalla vaaditaan myös että etuoikeutettujen luokkien täytyy ottaa „aliluokka“ mukaan maan itsehallintoon, sillä ei muuten ole mitään mahdollisuutta ajatella että „aliluokka“ voisi tuntea itsensä todella yhdeksi „yliluokan“ kanssa, että se voisi samassa

määrässä tuntea meidän lakiemme ja laitostemme, meidän koko kansallisen olemassaolomme merkitystä kuin ylemmät luokat.

Suuresti ilahuttavaa on että suomalainen puolue, joka jonkun aikaa äänioikeusasiassa harhaili sivullepäin, nyt tuntuu, niinkuin luulen voitavan päättää useasta merkistä, m. m. etenkin professori Danielsonin lentokirjasta, yksimielisesti yhtyvän ajamaan ääniasteikon tai ainakin varallisuuteen perustuvan ääniasteikon poistamista valtiollisissa ja kaiketi pian myös kunnallisissa vaaleissa. Kunpahan vain kaikki maamme puolueet ymmärtäisivät että tässä on asia, joka ei siedä viivyttelyä, jos meillä on mieli pysyä sivistyneiden kansojen luvussa ja jos tahdomme valtiollisen ja kunnallisen edustuksemme sanalle antaa kaikkea sitä voimaa, mitä se tarvitsee todella esiintyäkseen kansan nimessä. Äärettömästi olisi surkuteltavaa, jos ruotsalainen puolue, säilyttääkseen itselleen valtaa, ei tässä kohden suostuisi luopumaan perin vanhentuneista etuoikeuksista, jotka kieltämättä tuottavat isänmaalle vaaraa. Tosin on äskeittäin eräs lentokirjan kirjoittaja *Quis* selittänyt ruotsinmielisten paneutuvan uudistuksia vastaan juuri estääkseen isänmaata vaaraan joutumasta; ruotsinmieliset ovat muka kyllä käsittäneet että heillä on ollut valta-asemansa ainoastaan toistaiseksi ja he ovat valmiit sen jättämään suomenmielisten käsiin, niin pian kuin „valtiollinen lujuus kohoavassa suomenkielisessä sivistyneessä luokassa olisi noussut siihen määrään että valta ilman vaaraa maan tulevaisuudelle voitaisiin uskoa suomalaisten käsiin“. Puhumatta siitä, että tämä puhe kiivaiden puoluetaistelujen jälkeen tuntuu jotenkin uskomattomalta, sisältää se sen ajatuksen, että Suomen kansa on holhouksen tarpeessa, ollen kypsymätön ja kykenemätön itsehallintoon, — tämä siis on aivan kaiken sen vastakohta, mitä näihin asti olemme tahtoneet väittää sekä oman että ulkomaan miesten edessä. Kirjoittajan täytyy suoda anteeksi, jos hänen esiintuomaansa syytä luetaan katumattomien estelmysten joukkoon. Jos Suomen kansa ei kykene itse käsittämään, mitä sen onni vaatii, niin se on onnettomuutensa ansainnut, ei sitä silloin ulkonainen holhousvalta voi pelastaa. — Mitä suomenmielisiin tulee, on syytä toivoa että he kaikella innolla ja tarmolla koettavat ajaa asiata perille. Riippumatta siitä, mitä saadaan aikaan valtiopäivillä, tulee muuten huomata että meillä on mahdollisuus ajaa asiata silläkin keinoin, että yksityiset

kaupunkikunnat koettavat saada aikaan ne rajoitukset, jotka nykyisen lainsäädäntömme kehyksissä liikkuen ovat mahdolliset. Ja tätä tietähän voitaisiin niissä kaupungeissa, jotka ovat suomenmielisten hallussa saada korkein äänimäärä rajoitetuksi ainakin kahteen ääneen, jollei yhteen.

Mutta asema vaatii meidän sivistyneiltämme — niiltä sivistyneiltä, jotka todella tahtovat tuntea itsensä yhdeksi suomenkielisen kansan kanssa — vielä yhden uhrauksen: heidän tulee paljoa suuremmassa määrässä kuin nykyjään omistaa suomen kieli omakseen.

Meidän tulee ensinnäkin muistaa että suomen kieli ja sen kielen asuun pukeunut kultuuri on Suomen kaikista merkillisin ominaisuus. Sillä en suinkaan tahdo halventaa sitä suomalaista kultuuria, joka on pukeutunut ruotsinkieliseen asuun; onhan se yhteen aikaan, Runebergin ja Topeliuksen aikoina, ollut, jollemme ota lukuun Kalevalaa, suomalaisen kansanhengen paraana ilmauksena ja tehnyt meidät tutuiksi Skandinaviassa ja muussakin Europassa. Mutta sittenkin on ruotsinkielisellä kultuurimuodolla paljoa voimakkaampi edustajansa, jonka varsinaisena maailmanhistoriallisena tehtävänä sen edustaminen on.

Edelleen on muistaminen että suomenkielisen sivistyneen säädyn olemassaolo on suorastaan elinkysymys kansallemme. Jos sivistynyt luokka ilman kansaa on mitätön, niin on kansa ilman sivistynyttä kantajoukkoa, joka kansan edellä käypi, miltei yhtä vähäpätöinen — se on vain etnografinen ihmisryhmä, vaan ei kansa.

Ja vihdoin on kielellinen raja-aita omansa eroittamaan sivistyneet ja yhteisen kansan toisistaan, vieläpä tekemään tyhjäksi ponnistukset yhteistunnon lujittamiseksi. Se lisää kaikkien luokkaeroitusten lisäksi perin arkaluontoisen eristävän aineksen. Se syrjäyttämisen tunne, jota suomalainen tuntee kuullessaan maansa sivistyneiden, useinpa vielä silloin kuin he ovat vieraina hänen majassaan, puhuvan kieltä, jota hän ei ymmärrä ja jonka rinnalla hänen oma kielensä on kurja ja halpa, olisi kahta katkerampi, jollei käsitys siitä, että suomen kieli on jokin halvempi ihmisajatuksen ilmaisumuoto, pariasluokan kieli, joka ei kelpaa herroille, perinnäistietona olisi syvälle syöpynyt suomalaisen mieleen.

Lauseet „yksi kieli, yksi mieli“ ja „yksi mieli, vaikka kaksi

kieltä“ eivät ole toistensa vastakohtia. Tiedetäänhän ettei „yksi kieli, yksi mieli“ lauselman lausuja A. Oksanen milloinkaan ajatellut mitään ruotsin kielen sortoa tai hävittämistä; se sisälsi ainoastaan, niinkuin on ennenkin huomautettu, että suomen kielen piti tulla yhdyssiteeksi kansan kaikkien kerrosten välillä, sydämen kieleksi, ei yksin rahvaalle, vaan myös niille luokille, joiden tulee käydä kansan edistymisen etupäässä.

Meidän täytyy myöntää, että meidän suomalainen sivistynyt luokkamme tässä asiassa — niinkuin monessa muussa — on ollut aivan liiaksi veltto ja selkärangaton, kun on ollut kysymys vain pienenkin mukavuuden uhraamisesta. Minä en nyt puhu niistä sivistyneistämme, jotka tahtovat nimenomaan liittyä meidän ruotsinkieliseen rahvaaseemme, sillä onhan välttämättömän tarpeellista, että on olemassa sivistyneitä, jotka käývät tämän kansanaineksen etupäässä. Minä en puhu edes niistä, jotka, vaikka nimenomaan ympäröivää suomenkielistä väestöä palvellen kuitenkin tahtovat lukea itsensä eri kansallisuuteen kuuluviksi, jos kohta semmoinen „kansallisuus“, jonka muodostaa vain virkasääty, on jotenkin luonnoton ilmiö. Mutta minä puhun niistä sivistyneistä, jotka nimenomaan lukevat itsensä suomenmielisiksi. Melkeinpä jokaisella on tässä kohden laiminlyöntejä omallatunnollaan, laiminlyöntejä suomen kielen käyttämiseen nähden sekä yleisissä että yksityisissä asioissa. Kuinka moni on jättänyt sikseen tilaisuuksia suomen kielen kirjalliseen ja suulliseen käyttämiseen virka-asioissa, kuinka yleistä on että suomenmielisissä sivistyneissä piireissä keskustelukielenä ei ole suomen kieli, kuinka harvat ovat ne kodit, jotka ovat asettaneet suomen kielen ylimmälle sijalle! Entisinä aikoina oli tarmokkaita miehiä ja naisia, jotka täydellisesti suomea osaamattakin perustivat suomalaisia koteja. Epigonit, nuoret miehet ja naiset, jotka ovat saaneet suomalaisen kasvatuksen, menevät naimisiin ja perustavat koteja, joissa ei kansankielellä ole muuta sijaa kuin että lapset sitä puhuvat, kunnes he oppivat vanhempien kielen ja tietysti aikanaan jatkavat samaan tapaan. Eikö kaiken tämän takana sittenkin — suomalaisen luontaisen tarmottomuuden ohella — monesti piile se nousukasmainen käsitys, että „herrasväen“ kielen avulla tulee koettaa eroutua kansasta, että suomen kieli on pariasluokan kieli?

Meidän kieliasetuksemme, niin hyvät kuin ne ovatkin siinä

suhteessa, että ne tarjoavat jokaiselle, jolla on todella hyvää tahtoa, tilaisuuden menetellä oikeuden ja kohtuuden sekä isänmaan etujen vaatimusten mukaisesti, ovat sangen puutteelliset siinä kohdin, että ne laillisesti velvoittavat sangen vähään, niin että käytännössä monessa kaupunkikunnassa vähemmistön kieli on vallassa ja että meidän virastojen kielenä vieläkin pääasiallisesti on kieli, joka ei ole kansan. Kieltämättä sittenkin saattaa epäillä, onko nyt oikea ajankohta uuden kieliasetuksen aikaansaamiseen. Mitään epäilyksiä sen sijaan ei ole siitä, että nyt on oikea ajankohta hankkia suomen kielelle yhteiskunnallisella alalla vapaaehtoisuuden ja hyvän tahdon tietä niin paljon uutta alaa kuin suinkin. Eikä meidän tarvitse ajatella valloituksia ruotsalaisen kansanaineksen alueella, meillä on suuria valloituksia tehtävänä omassa keskuudessamme. Meidän yhteiskuntamme, meidän sivistyneen seurustelumme suomalaistuminen on tällä hetkellä sitä tärkeämpää, kun kenties piiriimme tunkeutuu yhä enemmän uusia aineksia, joita suomalaisuus on kerrassaan kykenemätön vähimmässäkään määrässä itseensä sulattamaan. Sillä miksi muukalaisen olisi tarvis oppia kieltä, jota ei sivistyneissä piireissä puhuta?

Kansan kieli ei ikinä häviä, jos kerran kansan rakkaus on sille pystyttänyt alttarin kodin pyhätössä. Muistakoot Suomen kodit, äidit ja isät, että Suomen kotien viime sijassa tulee vastata kansallisen elämämme säilymisestä.

Kaksi asiata on, joista Suomen kansan olemassaolo ennen kaikkea riippuu: kansan yksimielisyys ja kansan sisäinen tarmo. Jos kohta eripuraisuus on yksi kansamme luonteenvikoja, niin on sittenkin, kaikesta erimielisyydestä ja erikielisyydestä, kaikesta hajaannuksesta huolimatta syvällä koko Suomen kansan mielessä voimakas yhteistunnon pohjavirta, jonka emme saa antaa juosta hukkaan, vaan jota kaikilla mahdollisilla tavoilla tulee käyttää kansamme nykyisyyden ja tulevaisuuden turvaamiseksi. Toinen suuri kansallisvikamme on velttous, tarmottomuus; rohjetkaamme toivoa että historian ankara koulu on kasvattava kansallemme sitä selkärankaa, jota siltä ehkä vielä puuttuu.

Nykyinen ja tulevaisuuden yhteiskunta Emile Zolan kuvaamana.

Kirjoittanut

HEIKKI RENVALL.

EMILE ZOLA, *Travail.* 666 siv. 8:o. Paris 1901.

Vasta myöhään sosialismi ja n. s. sosiaalinen kysymys saa sijansa nykyaikaisen romaanin alalla. Kaunokirjallisuus on kauan ja kaikenlaisissa toisinnoissa yhä uudestaan esittänyt meille pieniä luokka-ennakkoluuloista johtuvia joutaviakin ristiriitoja, ennenkuin se itsetietoisesti on ryhtynyt kuvailemaan aikamme tärkeintä kysymystä, „neljännen säädyn", köyhälistön, pyrkimistä vapauteen ja yhdenvertaisuuteen. Näytelmäkirjallisuuden alalla on tosin viime aikoina jotenkin paljon käsitelty sosiaalisen kysymyksen yhteydessä olevia aiheita — Pariisissa on tällainen suunta näytelmäkirjallisuudessa aivan muodissa ja Saksan näyttämöillähän on Hauptmannin „Kankurit" herättänyt suurta huomiota — mutta romaanikirjallisuuden alalla on sosiaalisen kysymyksen käsitteleminen ollut niin harvinaista, että jokainen teos, joka tätä kysymystä pohtii ja siitä aiheensa ottaa, jo tämän vuoksi herättää huomiota. Kun Zola siihen ryhtyy, on sillä pysyvä merkitys.

Ensimäisiä tunnettuja romaaneja, jossa nykyaikaista työväenliikettä vähänkin perusteellisemmin kosketellaan, lienee Zolan kuuluisa *Germinal.* Sittenkuin maailmankuulu romaaninkirjoittaja *Les Rougon-Macquart* sarjansa edellisissä teoksissa oli säälimättä paljastanut nykyisen sivistyksen suurimmat paheet yhtä hyvin kuin sen pienimmätkin heikkoudet, kuvaa hän *Germinal* teoksessaan työväen oloja kaivoksissa ja heidän lakkojaan. Kuitenkin hän vasta teoksessaan *Travail* (Työ), joka viime keväänä ilmestyi, antaa ensimäisen puhtaasti sosialistisen romaanin. Tämä teos on toinen osa romaanisarjaa, jolle Zola on antanut kuvaavan nimen *Les quatre evangiles* (Neljä evankeliumia). Tässä sarjassa hän tahtoo osoittaa niitä voimia, joille uusi yhteiskunta on rakennettava. Zola on repinyt vanhojen jumalien kuvat pirstaleiksi; hän pystyttää nyt patsaita uusille. Ensimäisessä evankeliumissaan on Mateus (Mathieu) saarnannut lähinnä Ranskan kansalle *hedelmällisyyttä*, toisessa saarnaa hänen veljensä Luukas (Luc) *työtä.*

Romaanin toiminta on sijoitettu metalliteollisuus-piiriin, jossa Abîmen suuressa tehtaassa juuri on riehunut kaksi kuukautta kestänyt tuhoisa työlakko. Turhaan olivat työmiehet voimiaan ponnistelleet ja vähimpään supistaneet elämänvaatimuksensa; heidän varansa olivat loppuneet ja „puolikuolleina nälästä ja voimattomuutensa kiihoittamassa raivossa“ olivat työmiehet uudestaan ryhtyneet työhön. He olivat tehtaaseen palanneet „ilottomina, rauhattomina, niinkuin palaavat ne, joita raivostuttaa heidän tappionsa, jotka eivät säilytä sydämissään kuin muiston kärsimyksistään ja katkeran toivon saada ne kostaa.“

Luc Froment, nuori insinööri, on ystävänsä Jordanin pyynnöstä pari päivää lakon päätyttyä saapunut paikkakunnalle. Koska kuolemansanoma oli kutsunut Jordanin kotopaikalta, eikä hänen ollut määrä palata ennen kuin parin päivän perästä, päättää Luc käyttää tämän ajan tutustuakseen seudun oloihin. Tämä tutustuminen tulikin ratkaisevaksi käänteeksi hänen elämässään, kypsyttäen hänessä ajatuksen ja päätöksen koettaa ratkaista „palkkatyön häpeäin ja kidutusten kauhean probleemin“.

Seuratessaan nuorta insinööriä retkeilyillään työväen kortteereissa, tehtaassa ja kotona saa lukija tutustua nykyisiin työväen oloihin sellaisina, miksi Zolan mestarikyky ne kuvaa. Eri kohtauksissa esiintyy lukijan eteen kolkoissa väreissä työväen yksitoikkoinen elämä: rasittava työ tulista kuumuutta huokuvien valu-uunien ääressä, jotka kuivattavat nesteen työmiehen ruumiista ja vaativat häntä kuluttamaan työssä ollessaan litroittain viiniä. Rasittavan työn tylsyttämänä ja puolijuopuneena kulkee työmies tietään tehtaasta kapakkaan. „Olihan sallittu juoda lasi ja vähäisen nauraa niin suuren kurjuuden perästä“. Kapakassa sitten kulutetaan „nuo harvat, niin kalliisti ansaitut valkoiset rahakappaleet, joiden tuli antaa vähän leipää pienokaisille ja vaimoille.“ Puolihumalassa sitten mennään rähisten kotia ja humalan haihduttua uudestaan tehtaaseen ja sitten — yhä uudestaan tuo ainainen kiertokulku tehtaan, kapakan ja kodin välillä. Tehtaassa kulutetaan voimat, kapakassa ansio ja koti muuttuu kaiken kurjuuden keskipisteeksi ja ristiriitaisuuksien temmellyskentäksi.

Eri henkilöissä ja eri luonteissa taas saamme tutustua työväen eri aineksiin. Näemme palkkatyön orjistuttaman Fauchard'in, joka ei enää kykene omin päin ajattelemaan ja jonka vaimo on onnellinen, kun hän voi miehelleen hankkia — vaikkapa velaksi — ne neljä litraa viiniä,

jotka mies vuorokaudessa katsoo tarvitsevansa. Toisenlainen tyyppi on Ragu, sydämetön, raakatunteinen, väkivaltainen hirviö: polveutuen perheestä, joka yhdessä nykyisen omistajan esi-isän kanssa perusti tehtaan, hän vihaa isäntäänsä, jota katsoo inhottavaksi sortajaksi, mutta kuitenkaan hän ei halua ponnistella päästäkseen tilasta, jonka alennuksen hän tuntee. Hän elää yhdessä nuoren Josinen kanssa, joka kurjuuden pakoittamana on hänelle antautunut. Josine on pikkuveljensä kanssa muuttanut Ragun luo. Väli ei liene koskaan ollut erittäin hellä, mutta varsinkin pitkällisen työlakon kärsimykset ja puutteet ovat tehneet Ragusta villipedon. Tyttö raukkaa hän pitää vain nautinnonhimonsa tyydyttäjänä, työntää hänet kadulla tylysti luotaan, kun tyttö rukoilee avainta päästäkseen sateesta ja kylmästä suojaan yhteiseen kotiin, heittää tytön raa'asti kadulle, kun tämä on rohjennut häntä seurata kapakkaan juominki-iloa häiritsemään. Ragun uskollinen työ- ja juomakumppani taas on Bourron, joka aina seuraa toveriaan: minne toinen meni, sinne toinenkin. Työväen paraimman aineksen edustajana sitä vastoin esiintyy Bonnaire, joka on jäntevä työntekijä, samalla kuin hän on aatteenmies. Hän on lukenut sosialistisia teoksia ja siksi hän, samalla kuin tuntee nykyisten olojen kärsimykset, kuitenkin myös luulee tietävänsä keinon niistä päästä. Hänellä on ihanne ja päämäärä, johon hän pyrkii. Se pitää hänen luonnettaan eloisana ja lujana sekä antaa hänelle vaikutusvaltaa toveriensa yli. Bonnaire se on, joka on pannut alulle ja johtanut työväen onnistumattoman taistelun. Työlakon tappiolla päätyttyä hän tuntee asemansa vaikeaksi. Isännöitsijä tietää hänen osansa taistelussa ja vihaa häntä. Rauhanehtona olivat tappiolle joutuneet työmiehet tosin voineet ajaa läpi, että Bonnairekin saisi työhön palata, mutta hänen asemansa oli kuitenkin sellainen, että hän oli päättänyt niin pian kuin suinkin tehtaasta luopua. — Vielä toista ryhmää työväkeä edustaa anarkisti Lange. Keskellä sitä meteliä ja kauhistusta, minkä lakon säikäyttämien pikkuporvarien kesken on aikaansaanut Josinen pikkuveli varastamalla nälkään nääntyvälle sisarelleen leivän, Lange astuu esille keskelle meluavaa väkijoukkoa saarnaamaan toiminnan evankeliumia, nykyisen yhteiskunnan hävittämistä vereen ja tuleen. Itsessään hän on rauhallinen taiteilijasielu, joka yhdessä orjamaisen alttiin vaimonsa kanssa valmistelee siroja saviastioita, haaveillen aikaa, jolloin hän niitä dynami-

tilla täyttää ja räjähyttää ilmaan tehdaskaupungin kaikki julkiset rakennukset.

Tämän aineellisen kurjuuden ja ristiriitaisuuden maailman vastakohtana on sen henkisen tyhjyyden ja siveettömyyden maailma, jonka tuttavuutta Luc Froment seuraavana päivänä tekee.

Vuosia sitten hän oli Pariisissa joutunut tutustumaan rouva Suzanne Boisgeliniin, kun tämä harjoitti hyväntekeväisyyttä niissä työväen piireissä, missä Luc'illakin oli tekemistä. Rouva Suzanne on hieno, lämminsydäminen, itseensä sulkeutunut ihminen, jonka avioliitto huikentelevan miehensä kanssa oli onneton. Kun Suzannen isoisää Jérôme Qurignon'ia, Abîmen tehdaslaitoksen perustajan poikaa, oli kohdannut ankara halvaus, ja kun tämän pojan, Suzannen isän, tehtyä itsemurhan, Abîmen asiat joutuivat rappiolle, niin Boisgelin päätti sijoittaa oman ja vaimonsa omaisuuden jäännökset Abîmen tehtaan ja laajan Guerdache-nimisen tilan ostoon konkurssipesältä. Itse ei Boisgelin lainkaan kyennyt tehdasta hoitamaan, vaan hän oli apumiehekseen ja tehtaan isännöitsijäksi ottanut serkkunsa Delaveaun, jonka neuvosta koko kauppakin oli tehty. Mutta Delaveaun kanssa oli saapunut hänen huvitteluhaluinen, kaunis ja kevytmielinen vaimonsa Fernande. Fernande, joka syntyisin köyhästä kodista oli antanut itsensä ja kauneutensa viehätyksen miehelle, jota hän sydämessään inhosi, mutta jonka työtarmon avulla hän oli laskenut voivansa nousta parempaan sosiaaliseen asemaan, pelasi korttinsa niin, että hän ennen pitkää oli Boisgelinin rakastajatar. Mutta hintana hän vaati rakastajaltaan huvia ja loistoa, yhä uusia huveja ja yhä suurempaa loistoa. Boisgelin ei tahtonut Fernandelta mitään kieltää ja voidakseen tämän yhä kasvavia vaatimuksia tyydyttää, vaatii Boisgelin Delaveaulta yhä suurempia tuloja. Delaveau, joka oli antanut kunniansa pantiksi tehtaan menestymisestä, ponnistaa, säästämättä itseään, koko tarmonsa ja vaatii myös työväeltään yhä suurempia ponnistuksia. Selvää on että Zola myötätuntoisesti piirretyssä Delaveaun luonteessa esittää kyvykästä miestä, joka vaikka itse palkanottaja, itse palkkatyön orja, kuitenkaan ei ymmärrä asettua työmiesten puolelle, vaan päinvastoin lainaa kykynsä, kuntonsa ja lujuutensa tehtaanomistajan palvelukseen ja siten tulee palkkatyöjärjestelmän lujimmaksi puolustajaksi.

Yhdessä näitten henkilöitten kanssa tutustuu Luc Froment nykyisen yhteiskunnan virallisiin edustajiin, jotka kaikki, edustivatpa sitten kirk-

koa, sotajoukkoa, koulua, oikeudenkäyttöä tai hallintoa, kaikki esiintyvät toinen toistaan tyhjempänä, mitättömämpänä ja mahdottomana käsittämään ajan vaatimuksia — huolimatta heidän usein suurista sanoistaan.

Jordanin kotona taas tapaa meitä aikamme aatteellisuuden edustaja. Jordan, varakas Crêcherien teollisuuslaitoksen omistaja, käyttää ne harvat hetket, mitkä hänen heikko terveytensä hänelle suo, työhön, toimiakseen tiedemiehenä laboratoriossaan, tutkien sähkötekniikkaa voidakseen tieteellisten keksintöjen kautta kerran saada työn helpommaksi ihmisille ja siten maailman valoisammaksi, lainkaan ajattelematta sitä hyötyä, mikä *hänelle* siitä voisi tulla. Tieteen avulla laajentuvassa ihmisen herruudessa luonnon yli oli hänen mielestään ihmiskunnan edistys. Siitä riippui kehitys ja siitä lopullisesti yhteiskunnallistenkin tehtävien ratkaisu. Tämä oli hänen elämäntehtävänsä, ja henkilö, joka elämäntehtävänsä tiesi, ei koskaan voinut, hän ei koskaan saanut ajatellakkaan väsymistä! Ne sanat, joilla Zola kuvaa Jordanin työintoa, ovat mitä ihaninta, ja henkivät voimaa ja ylevyyttä, joka voi lukijaa innostuttaa kyyneliin. Jordan oli tehnyt teknillisen virheen ja hänen monivuotinen työnsä oli mennyt hukkaan. Hänen ympäristönsä oli lamaantunut, hän itse sanoi:

„Mitäkö aion tehdä? hyvä ystäväni, minä aion ryhtyä uudestaan työhön. Huomenna alan uudestaan, alan työni alusta, koska se on aivan alusta uudestaan tehtävä. Se on selvää, eikä ole muuta tehtävää . . . Kuulkaa! tehtävää ei koskaan voi hylätä. Jos siihen tarvitaan kaksikymmentä vuotta, kolmekymmentä vuotta, jos siihen vaaditaan monta kokonaista elämää, niin se sille annetaan. Jos on erehtynyt, niin alkaa uudestaan askeleensa; niin monta kertaa, kuin on tarvis, käy tiensä uudestaan . . . Tehtävä on pyhä lapsi, jota on rikoksellista olla synnyttämättä. Hän on meidän vertamme, meillä ei ole oikeutta kieltäytyä sitä luomasta, meidän on velvollisuus sille antaa koko voimamme, koko sielumme, lihamme ja henkemme. Kuten äidin toisinaan saattaa kuolemaan tuo rakas olento, jonka hän synnyttää, samoin tulee meidän olla valmiit kuolemaan tehtävämme tähden, jos se meille käy liian raskaaksi . . .“ Ja hän huudahtaa „Työ, työ, ei ole muuta voimaa. Ken on pannut luottamuksensa työhön, on voittamaton.“ — — — „Miksi olisimme epätoivossa huomispäivästä, me itsehän *sen* teemme, kiitos tänpäiväisen työmme.“

Heikon, mutta innostuneen tiedemiehen rinnalla seisoo hänen hellä sisarensa Soeurette, jonka koko huolen esineenä oli hänen veljensä.

Tämä uhrautuva, jalomielinen nainen, joka ymmärsi veljensä suuret tuumat ja ylevät aikeet, samalla kiihoitti häntä ponnistuksiin, kuin osasi naisellisen hienotunteisesti häntä pidättää, milloin tiedemies liiallisessa innossaan oli unohtamaisillaan heikon ruumiinsa rajoitetut voimat.

Jordanin luona ollessaan Luc löytää eräänä yönä, jolloin uni ei ottanut saapuakseen, Jordanin kirjastosta pienen kirjan, joka esitteli Fourier'in sosialistisen järjestelmän ja joka teki häneen syvän vaikutuksen. Zola kertoo:

»Ja koko Fourier'in oppi avautui hänen eteensä. Nerokas ajatus siinä oli se, että ihmisen intohimoja oli käytettävä itse elämän voimina. Katolisuuden pitkällinen ja turmiollinen erehdys oli ollut juuri se, että se tahtoi ne lannistaa, että se oli yrittänyt surmata ihmisen ihmisessä tekemällä hänet tyrannisen ja hävittävän jumalansa orjaksi. Intohimojen tuli tulevassa, vapaassa yhteiskunnassa tuottaa yhtä paljon hyvää kuin ne olivat tuottaneet pahaa kahlehditussa, hirmuvaltaisessa, kuolleiden vuosisatojen yhteiskunnassa. Ne olivat kuolemattomana haluna, sinä ainoana voimana, joka kohottaa maailmat, sinä tahdon ja tarmon sisällisenä tulena, joka antaa jokaiselle olennolle toimintavoimaa. Intohimoa vailla ihminen olisi typistynyt, ikäänkuin hän olisi aistinta vailla. Vietit, jotka aina näihin asti on tukahutettu ja hävitetty niinkuin metsän pedot, täyttäisivät tästä lähin, vihdoin vapautuneina, ainoastaan yleisen vetovoiman tarpeita, vetovoiman, joka tähtäsi yhteyteen, joka ponnisteli, kaikkien esteiden keskellä, sulautuakseen lopulliseen sopusointuun, yleisen onnen täydelliseen ilmaukseen. Eikä ollut olemassa itsekkäitä, ei ollut laiskureita, oli olemassa vain niitä, jotka halusivat yhteyttä ja sopusointua, jotka kulkivat veljinä, kun he näkivät tien kyllin laajaksi, että sitä myöten saattoi iloisena ja onnellisena kulkea. Nuo entiset orjuuden uhrit, ruumiillisen työn tekijät, jotka pakosta olivat alistuneet vääryydelliseen, määrättömään ja huonosti kunkin voimiin sovellutettuun työhön, olivat nyt valmiit tekemään työtä ilolla, kun heillä oli suoritettavanaan ainoasti loogillinen ja oma valitsemansa osa yhteistä työtä.

Silloin — se oli toinen nerokas ajatus, — työ olisi muuttunut kunniaksi, tullut yleiseksi asiaksi, elämän ylpeydeksi, terveydeksi, iloksi ja itse sen laiksi. Työn uudistaminen oli oleva kylläksi, jotta uudistuisi koko yhteiskunta kokonaisuudessaan, jonka kansalaisvelvollisuutena ja elinehtona sen tuli olla. Mutta ei ollut enää kysymys työstä, joka tylysti laskettiin voitettujen, halpojen palkkalaisten niskoille, joita sorretaan ja kohdellaan kuin nälistyneitä vetojuhtia, oli kysymys työstä, johon kaikki vapaasti suostuivat, joka jaettiin taipumusten ja luonteiden mukaan, jota harjoitettiin välttämättömän, mahdollisimman pienen tuntimäärän kuluessa, jossa vapaaehtoiset työntekijät valintansa mukaan alituisesti astuivat toistensa sijalle. Kaupunki, kunta oli tästä lähin ainoastaan ääretön mehiläispesä, jossa ei ollut ainoatakaan joutilasta, jossa jokainen kansalainen antoi voiman-osansa yhteistyöhön, jota yhteiskunta elääksensä tarvitsi. Pyrkimys yhteyteen, täydelliseen sopusointuun lähensi asukkaat toisiinsa, saattoi heidät ryhmittymään, luokittumaan itsestään ryhmiin. Ja siinä oli koko koneisto, työ oli jaettu äärettömiin asti, työntekijä itse valitsi tehtävänsä,

jonka hän tekikin ilolla, kun hän ei ollut kahlehdittu samaan ammattiin, vaan oman mielitekonsa mukaan voi siirtyä yhdestä ryhmästä, yhdestä työstä toiseen. Yhdellä iskulla ei voisi maailmaa mullistaa, aloitettaisiin vähin erin, koetellen järjestelmää yhteiskunnassa, johon kuului muutamia tuhansia henkilöitä, jotta siitä saataisiin elävä esimerkki; ja unelma muuttui todellisuudeksi, muodostettiin falangi, suuren inhimillisen armeijan yhteinen kantajoukko, rakennettiin falansteri, yhteistalo ja -koti. Alku nykyisestä taistelun tilasta pääsemiseen olisi erinomaisen yksinkertainen: ei tarvitsisi muuta kuin vedota kaikkiin hyviin tahtoihin, kaikkiin niihin, jotka olivat onnettomat niin suuresta ja surkeasta vääryydestä. Kaikki nämät yhdistettäisiin, muodostettaisiin ääretön pääoman, työn ja neron yhtymys. Kaikkia niitä, joilla oli rahaa, niitä joilla, oli käsivarret, niitä joilla oli aivot, kehoitettaisiin lyöttäytymään toisiinsa, yhtymään pannaksensa omaisuutensa yhteen. Heidän tuotantonsa muodostuisi voimansa ja tulostensa puolesta satakertaiseksi, he rikastuisivat voitosta, jonka he jakaisivat niin tasaisesti kuin mahdollista, aina siihen päivään asti, jolloin pääoma, työ ja nero muodostaisivat yhden ainoan kokonaisuuden, olisivat yhteisenä perintönä vapaassa veljien yhteiskunnassa, jossa kaikki olisi lopulta kaikkien oma ja jossa sopusointu kerrankin oli toteutunut.

Ihmisjärki oli erehtymätön, totuus oli ehdoton, totuus, jonka tiede oli osoittanut, oli peruuttamaton, ikuinen. Työn piti tulla juhlaksi, kunkin onni olisi kerran oleva vain sama kuin kaikkien onni. Ei enää olisi olemassa kateutta, ei vihaa, koska tämän maan päällä olisi sijaa kaikkien onnelle. Yhteiskunnallisessa koneistossa olivat välityspyörät hävitettävät hyödyttöminä, voimaa syövinä; ja sillä tavoin olisi kauppakin perikatoon tuomittu, kuluttajalla olisi tekemistä ainoastaan tuottajan kanssa. Yhdellä viikatteen iskulla olisivat kaikki lois-oliot katkaistut, nuo lukemattomat kasvannaiset, jotka elävät yhteiskunnan turmeluksesta, siitä alituisesta sodantilasta, jossa ihmiset tuskailevat. Ei enää armeijaa, ei tuomioistuimia, ei vankiloita, ja kaiken tämän yläpuolella, tämän suuren aamunkoin vihdoin noustua, liekehtisi oikeus kuin aurinko, karkoittaen kurjuuden, antaen jokaiselle olennolle, joka syntyy, oikeuden elämään, jokapäiväiseen leipään, lahjoittaen jokaiselle todellisen onnen määrän, joka oli hänelle tuleva.»

Minä olen antanut Zolan esittää Fourier'in järjestelmän. Tämä esitys antaa mainion kuvauksen niistä haaveista, jotka riehuivat tuon intoilijan sielussa, jonka toiset ovat kuvanneet mielipuoleksi, toiset suureksi neroksi. Ja totta on, että Fourier'in teoksissa (hän synt. 1768, kuoli 1830) on nerokkaimpien aatteiden rinnalla mitä mielettömimpiä tuumia. Nykyiselle n. s. tieteelliselle sosialismille on hän ollut arvokas ja tunnustettu tienraivaaja. Vielä tänäkin päivänä on hänellä varsinkin taiteilijoiden ja tiedemiesten keskuudessa ihailijansa. Zola on heihin liittynyt.

Fourier'in oppien mukaisesti päätti Luc uudistaa yhteiskunnan juuriaan myöten. Ja tuumansa toteuttamiseksi hän saavuttikin voimakkaita apumiehiä.

Luottamatta Luc'in suunnitelman onnistumiseen, suostuu Jordan hänelle luovuttamaan tehtaansa ja viisisataa tuhatta frangia rahaa. Arvokkaan työtoverin saa Luc taas Bonnairesta, joka, vaikka hänkin tulosta epäillen, suostuu nuoren insinöörin tuumiin. Bonnairehan oli, kuten jo olen maininnut, kollektivisti. Näiden, nykyaikaisten sosialistien mielestä ansaitsevat Fourier'in tuumat ihailua niissä ilmenevän jalon tarkoitusperän takia, mutta ne eivät heidän mukaansa kykene ratkaisemaan palkkatyökysymystä. Koska Luc kuitenkin lupasi työväelle heti osansa liikevoitosta eikä itselleen vaatinut erityisiä etuja, suostuu Bonnaire apumieheksi. Tämän vankan, toveriensa kunnioittaman työmiehen esimerkki veti yhä useampia työmiehiä tehtaasen. Tapaamme siellä pian Ragun sekä häntä aina seuraavan Bourronin, vihdoin monien aikojen kuluttua siellä on tylsä Fauchardkin, joka vasta monen epäilyksen perästä jaksaa tehdä päätöksen seurata tovereitaan.

Aluksi kaikki käy hyvin. Ihmeenkin hyvin. Crêcherien ympärille nousee puhtaita, siroja työväen asuntoja. Kullakin työmiehellä on oma rakennuksensa, rakennuksen ympärillä puutarha ja puutarhassa suihkulähde! Puhtaus vallitsee kotona ja tehtaassa. Onni tuntuu kotiutuvan. Kaikki on lupaavaa.

Mutta tulee vaikeitakin päiviä. Paljoa ei merkitse pikkuporvarien viha, jotka raivoissaan siitä, että Luc'in yhteistoiminnalliset kauppayritykset heille tekevät mahdottomaksi elää työmiesten kustannuksella, kadulla kivittävät tuota vierasta uudistusten-puuhaajaa. Pahempi on, kun tapahtuu ahdinko-aika tuottoelämän alalla. Liikevoitto käy pieneksi ja työväen voitto-osuus vähenee tietysti samassa suhteessa. Tästä leviää tyytymättömyys työväen keskuudessa. Bonnaire vakuuttaa rauhallisen tapansa mukaisesti, että ahdinko on ohimenevää laatua ja hänen vaikutuksestaan useimmat työmiehet jäävät paikoilleen. Mutta toiset, joita ei miellytä kova järjestys ja jotka enemmän kaipaavat kapakkaa, jota Luc ei suvainnut tehtaan alueella, kuin ymmärtävät antaa arvoa itsenäisemmälle elämälle, palaavat Delaveaun luo. Näiden joukossa on Ragu.

Delaveau oli alkanut yhä vaarallisemmaksi tuntea Crêcherien kilpailua. Alussa hän oli halveksien kohdellut Luc'in laitosta, mutta sitä myöten kun Chrêcherie vaurastui, rupesi Delaveau sitä pelkäämään. Ja Luc'in tehdas laajeni laajenemistaan. Delaveau etsi pelastustansa muodostamalla itselleen erikoisalan, mutta silläkin alalla alkaa pian kilpailu

Luc'in puolelta. Luc oli liittoutunut naapuriston talonpoikien kanssa ja saanut heitä tehdastaan kannattamaan. Talonpojat, jotka ennen alinomaa riitelivät rajoistaan, olivat Luc'in kehoituksesta panneet tiluksensa yhdysviljelykseen ja Zola kuvaa laajasti — joskin suureksi osaksi ristiriidassa tieteen tulosten kanssa — suurviljelyksen etevämmyyttä pikkuviljelyksen rinnalla. Luc'in neuvon mukaisesti oli sitten talonpoikain ja tehtaan välillä tehty sopimus siitä, että talonpojat teollisuustyöväelle toisivat elantoaineita saaden sijaan rauta- ja konetarpeensa tyydytetyiksi. Tästä teollisuuden ja maanviljelyksen välisestä liitosta esittää Zola suuren edun johtuvan kummallekin. Luc'ille se tekee kilpailun helpommaksi. Ja kun hän kuitenkin toisinaan on työtaakan alle kaatumaisillaan, tukee häntä Jordan'in ylevä into enemmänkin kuin hänen uudistettu raha-apunsa.

Tällaista apua ja samanlaisia kannattajia ei ole Delaveaulla. Yksin hän saa seisoa taistorintamassa. Boisgelin, joka yhä enemmän on kietoutunut Fernanden pauloihin, tarvitsee yhä enemmän rahaa tyydyttääkseen jalkavaimonsa hurjinta huvitteluhalua. Delaveaulle selviää, minne tie johtaa; hän näkee perikadon kuilun avautuvan jalkojensa edessä ja tuskissaan hän kertoo pelkonsa vaimolleen. Kylmä soimaus miestään kohtaan on Fernanden vastaus. Hän ymmärtää kuitenkin vaaran läheisyyttä ja tahtoo hänkin sen torjumiseksi toimia. Hän ei tahdo kevytmielisestä huvituksestaan luopua; omalla tavallaan hän tahtoo auttaa miestään taistelussa.

Luc oli vähitellen salaa tullut Josinen rakastajaksi. Rakkaus oli, kuten niin usein, astunut säälin jälkiä. Kun Ragu jätti Crêcherien, olivat rakastuneet sopimuksesta eronneet yhtyäkseen tulevaisuudessa, kun olot tekisivät mahdolliseksi tehdä sen vapaasti ja julkisesti. Ragu ei tästä suhteesta mitään tiennyt, ei mitään huomannut, mutta Fernande, joka sen oli tietoonsa saanut, hiipii valkoisessa aamupuvussaan likaiseen tehtaaseen kertomaan Ragulle tietonsa. Mustasukkaisuudesta hulluna raiskaa intohimoinen Ragu kurjassa pukuhuoneessaan Fernanden, sanoen siten kerrankin kostavansa alaluokan naisten monet häpeät, ja rientää sitten etsimään Luc'ia, jonka rintaan hän työntää puukkonsa, ja katoaa. Haava on hengenvaarallinen, vaan Luc pelastuu. Josinen ja Soeuretten hoitamana hän pian paranee. Seuraus ilkityöstä oli lähinnä, että este, joka oli ollut Luc'in ja Josinen rakkauden välillä, poistettiin.

Fernanden pelastuskeino ei siis ollut auttanut. Yhä suuremmalla

rakkaudella työväki liittyy Luc'iin, jota se tästälähin katsoi marttyyriksi. Crêcherie oli varmasti voitolla. Delaveau sen tunsi ja tunnusti Boisgelinille. Tämä ei nyt enää *voinut* suostua Fernanden vaatimuksiin. Raivostuneena Fernande heittää totuuden miehelleen vasten silmiä. *Hän* oli vaatinut rahat huveihinsa, hänen tähtensä oli Boisgelin yhä suuremmilla vaatimuksillaan kiduttanut työjuhtaansa, Delaveauta. Boisgelin oli hänen rakastajansa. Delaveau, tuo rehellinen, uurasteleva orja, joka ei mitään sellaista ollut ymmärtänyt pelätä, tulee surusta mielettömäksi. Hän sytyttää kotinsa tuleen ja liekkeihin hän tappaa vaimonsa ja itsensä. Liekit leviävät. Koko tehdas on kohta tulessa ja palaa poroksi.

Crêcherie oli voittanut. Ainoa mies, jonka vastarinta oli sen edistystä estänyt, oli itsensä surmannut.

Tästä lähin menee kaikki helposti. Vaikeudet ovat voitetut ja kirjailijan mielikuvitus saa vapaamman lennon. Suzannen isoisä, joka vuosikausia halvattuna, mykkänä ja näennäisesti tylsämielisenä on elänyt Guerdachessa, saa puhetaidon jälleen, kutsuu luokseen omaisensa ja Luc'in ja saa edelliset antamaan Luc'in käytettäväksi koko omaisuutensa. Muut ihmeet seuraavat tätä. Kolme naista, Josine, Soeurette ja Suzanne, jotka kaikki ovat rakastuneet Luc'iin, toimivat paraimpina ystävinä hänen aatteittensa palveluksessa. Kasvatuksen kautta, joka järjestetään Fourier'in opin mukaiselle kannalle, muuttuu vähitellen nousevan sukupolven sielunelämä. Solidariteetin tunne syrjäyttää itsekkäisyyden. Jordan, joka elää satavuotiseksi ja jonka työtarmo ja työinto pysyy aina samana, tekee keksintöjensä kautta työn sekä yhä helpommaksi että yhä enemmän tuottavaksi. Aineellinen rikkaus yhä kohoaa, sitä enemmän kuin keksinnöt muuttavat yöt päiviksi ja tekevät talvista kesät. Mitäs onnesta silloin puuttuu!

Kun Luc Froment elämänsä ehtoona tarkastaa kaupunkiaan ja yhteiskuntaansa — sen rajat olivat laajentumistaan laajentuneet — sekä vertasi sitä entisiin oloihin, niin hän selvästi näki, minkä taipaleen ihmiskunta oli eteenpäin astellut. Fourier'in opille rakentaen hän ensin oli lieventänyt palkkatyön tekemällä työväen osalliseksi voitosta. Sen jälkeen oli askel askeleelta, kollektivistien vaatimusten mukaisesti, kaikki tuotannon välikappaleet tehty yhteisön omaisuudeksi ja lopullisesti oli anarkistienkin unelma toteutettu: kaikki auktoriteetit olivat poistetut. Aluksi oli yhteiskuntasopimus rakennettu työn, pääoman ja intelligensin

liitolle, mutta „vähitellen pääoma taantui ja heikkoni, työ ja intelligensi tulivat uuden sopimuksen ainoiksi määrääjiksi ja perusteiksi". Sillä tavalla Fourier'in oppi oli laajentunut ja kehittynyt, „saavuttanut yhteisen ihanteen taivaan valtakunnassa, joka vihdoinkin oli perustettu maan päälle".

Kauppa, „ajan ja voiton kuluttaja", oli poistettu. Jokainen sai mielinmäärin käyttää tarpeittensa tyydyttämistä varten yhteisiä varastoja. Muutaman tunnin työ päivässä loi äärettömän rikkauden. Koneet oli täydennetty ja ne suorittivat suurimman ja vaikeimman osan työstä. Keksinnöt vähitellen „antoivat ihmisille jumalain kaikkivoiman, he tiesivät kaikki, näkivät kaikki ja voivat kaikki". Jokainen oli velvollinen tekemään kaksi tuntia päivässä työtä, oman valintansa mukaan. Kun jokainen oli oppinut monta ammattia, ei työ koskaan tullut yksitoikkoiseksi. Naiset ja miehet olivat saaneet saman kasvatuksen ja sivistyksen, kaikilla oli samat oikeudet ja velvollisuudet. Kun ihminen oli neljänkymmenen ikään tullut, niin hän oli suorittanut työllään velkansa yhteiskunnalle ja teki nyt aivan vapaasti mitä itse tahtoi. Tämä vapaus lienee kuitenkin ollut jotakuinkin ilman merkitystä, koska työ vihdoinkin oli tullut kunniaansa ja nautinnoksi; siihen mentiinkin nyt ilolla kuten leikkiin tai urheiluun, eikä vastenmielisesti ja huoaten.

Yhdessä kaupan kanssa oli varkaus poistettu. Rahaa, „tuota teennäistä ja valheellista arvoa", ei tunnettu. Sen kanssa olivat kadonneet „kaikki rikolliset himot. Kun ei enää ollut olemassa perintöä, ei enää syntynyt etuoikeutettuja laiskureita, ihmiset eivät enää toisiaan kuoliaaksi kuristaneet testamenttien ääressä. Miksi hyväksi vihata, kadehtia toisiaan, koettaa anastaa toisen omaisuutta petoksella tai väkivallalla, koska yhteisön omaisuus oli kaikkien oma ja jokainen syntyi, eli ja kuoli yhtä varakkaana kuin hänen naapurinsakin?" „Sen jälkeen kuin intohimoja, sen sijaan että niitä ennen oli vastustettu, tukahutettu, oli kasvatuksen avulla suunnattu vaikuttamaan hyvään päin, olivat ne kadottaneet rikosten karvauden ja niistä oli tullut yhteiskunnallisia hyveitä, yksilöitten tarmon kestäviä kukkia. Oikeutettu onni oli niiden, aistillisuuden ja rakkauden tunteen kehittämisessä, sillä jokainen ihminen saa nauttia, tyydyttää tarpeitaan mielin määrin ilman ulkokullaisuutta."

On selvää, että rakkaus oli vapaa. Mutta vaikka jokaisella oli oikeus, milloin vain tahtoi, luopua aviosta, tapahtui tuo paljon harvemmin

kuin vanhassa yhteiskunnassa, sillä avioliiton perusti nyt ainoastaan puhdas mieltymys. Jos tapahtui ero, tulivat lapset jommallekummalle vanhemmista tai, jos eivät sopineet, yhteisölle kasvatettaviksi.

Tämä vapaa yhteiskunta oli perustettu järjelle. Järjellään olivat ihmiset oppineet, että paras elämän ohje oli „paljon rakastaa, jotta saisi osakseen paljon rakkautta". „Ihmiskunta ei tunne muuta kuin yhden taistelun, taistelun onnen puolesta ja siihen perustuu jokainen uskonto, jokainen hallitus. Itsekkäisyys ei ole muuta kuin yksilön yritys itselleen riistää niin paljon onnea kuin suinkin; ja miksei jokainen kansalainen rupeisi itsekkäisyytensä kanssa sopusoinnussa kohtelemaan muita kansalaisia veljinään sinä päivänä, jolloin hän saisi vakaumuksen siitä, että jokaisen yksilön onnellisuus on kaikkien onnellisuuteen perustuva?"

Rauhallisen kehityksen tietä oli sopusoinnun, rakkauden, järjellisyyden ja työn valtakunta perustettu.

Zola on nimittänyt kirjansa evankeliumiksi. Evankeliumia muistuttaa sankarin nimi. Mutta evankeliumia myös — ihmeet. Vaikka Zola on kirjassaan saarnaavinaan järjen evankeliumia, sisältää hänen oppinsa järjen vastaista yhtä paljon kun konsanaan kristillisen evankeliumin kertomukset. Niin paljon ihmeitä ja selittämättömiä seikkoja tapahtuu.

En nyt puhu siitä että Jordan'ille omaisuus tuottaa mitään viehätystä, että hän haaveilijalle, jonka tuumiin hän ei itsekään usko, antaa vapaasti käytettäväksi miljoniaan; en siitäkään että Qurignon äkkiä saa puhetaitonsa ja järkensä takaisin ja että hänkin ilman motiiveja vaatii pojantyttärensä Suzannen antamaan Abîmen tehtaan ja Guerdachen tilan hänelle vieraalle intoilijalle, ja saapa vielä heikon Boisgelinin antamaan siihen suostumuksensa. Zola antaa tuossa odottamattoman suuren tunnustuksen pääoman merkitykselle. Se oikea havainto peittäköön tapausten luonnottomuuden. — Ilman perustusta on Zolan kuvaus kooperatiivisen tehdaslaitoksen menestymisestä, sillä tähänastinen kaikista maista saatu kokemus suuremmista kooperativiisista teollisuuslaitoksista on ollut aivan päinvastainen. Yhteistoiminnalliset kauppaliikkeet ovat onnistuneet ylimalkaan hyvin, toisinaan loistavastikin, mutta yritykset tuotannon alalla ovat olleet vieläkin säännöllisemmin onnistumatta, missä työväen luku on ollut suurempi. Ei liene koko maailmassa montakaan yhteistoiminnan periaatteille rakennettua teollisuuslaitosta, joissa olisi

enemmän kuin sata työmiestä. Ja suurliike on kuitenkin useimmilla aloilla ainoa mahdollinen tulevaisuuden teollisuusmuoto. Mitä enemmän vaihto kehittyy, mitä suuremmassa määrin maailmanliike edistyy, sitä laajemmaksi ja yleisemmäksi tulee teollinen konsentratsioni. Mutta, niinkuin sanottu, nykyinen kokemus ei anna aihetta toivoa, että kooperatsioni suurteollisuuden alalla voisi saada suurempaa merkitystä.

Zola ei näy tätä kokemusta tuntevan. Hän ei kerro suuremmista vaikeuksista tässä kohdin. Liikkeen laajentaminen ei synnytä vaikeuksia. Ei synny tyytymättömyyttä voitonjaon suhteen eikä tottelemattomuutta ja niskoittelua johtomiehiä kohtaan. Tämän ihmeellisen tilan tahtoo Zola ehkä selittää siitä yhä kasvavasta vaikutuksesta johtuvaksi, minkä Luc ja Bonnaire saavuttavat muitten yli. Selitys ei ole riittävä, mutta se on kuitenkin jonkinlainen.

Mutta toiselle vastaväitteelle, jonka jokainen nykyisen palkkataistelun tuntija heti on valmis tekemään, ei Zola anna minkäänlaista selitystä. Crêcherie voittaa vaivalla kilpailussa Abîmen. Tämän omat johtajat itselleen haudan kaivavat. Itsessään tuo esimerkki ei ole aivan luonnoton, mutta se ei voi todistaa Fourier'in aatteiden taistelukykyä todellisessa ottelussa pääoman kanssa. Työmiehet voisivat ehkä yhtä naivisesti kuin Zolakin uskoa helppoon voittoon, ellei kova kokemus olisi heille opettanut, että vastustaja on toisenlainen, kuin miksi Zola häntä kuvaa. Nähdessään vallitsevan luokan keskuudessa vain paheitten mädäntämiä suhteita, kuvatessaan lukijoilleen nykyisen taloudellisen elämän heikoimmat puolet, on häneltä kokonaan huomioon ottamatta jäänyt sen hyvät puolet: vallitsevan luokan toimintavoima, työinto ja järjestämiskyky. Se luokka, joka on voinut laajentaa kauppatiet käsittämään koko maailman, joka on kehittänyt teollisuuden jättiläisteollisuudeksi ja hankkinut sivistysmaihimme ennen tuntemattomia aarteita, ei suinkaan ole Delaveaun tavoin valmis polttamaan itseänsä ja tuumaansa ensi hätätilassa. Elämä opettaa aivan toista tästä luokasta. Mitä pontevammiksi työväen vaatimukset ovat tulleet, sitä vahvemmaksi on työnantajien vastarinta käynyt. Työlakkoja on seurannut työnsulut ja työmiesliittoja teollisuudenharjoittajain „trustit". On sangen omituista, että Zola ei lainkaan ole ottanut huomioon tätä seikkaa, joka kuitenkin miltei joka päivä uusien kokemusten kautta opettaa työväkeä ja sen johtajia vähemmiksi tinkimään vallankumouksellisia tulevaisuudentoiveitaan.

Olen varma siitä, että työväenliikkeen vallankumouksellinen luonne on ohimenevää laatua siellä, missä ei sorto ja luokkaitsekkäisyys sitä pakoita pois rauhallisen kehityksen tieltä. Elämä ei muuta muotoaan kuin vähitellen, asteettain tapahtuvan, kaikkia yhteiskunnallisia oloja käsittävän kehityksen kautta. Jokainen äkillisempi uudistus, joka ei ole oleviin suhteisiin ja niistä johtuvaan yleis-käsitystapaan perustettu, merkitsee vain pikaista yhtä perinpohjaista taantumista. Kun sosialismi viime vuosisadan alkupuolella eli ihanteidensa nousuaikaa Fourier'in, Saint-Simonin ja Owenin johdolla, voi se uskoa voivansa äkillisen rynnäkön kautta lippujen liehuessa ja torvien soidessa muuttaa helvetin paratiisiksi. Mutta karvas kokemus on sosialismia kehittänyt. Sosialismi on voittanut yhä enemmän kannattajia, mutta mitä suuremmaksi sosialismin ulkonainen valta on kasvanut, sitä etäämmäksi se on siirtänyt hetken, jona uusi sosialistinen yhteiskunta-ihanne toteutettaisiin. Ei siitä ole aivan monta vuotta kuin saksalainen sosialistijohtaja Bebel uskotteli elävän polven jäsenten saavan nähdä uudistuspäivän, mutta nyt tuskinpa kukaan sivistynyt sosialisti sitä uskoo, jos kohta hän ehkä vielä joskus yllytyspuheessa niin lausuisi. Evolutsioni (kehitys) on sosialismin usko, revolutsioni (vallankumous) pelkkä yllytyssana. Ja tämän viisauden on koulu saavuttanut työnantajain tarmokkaan esiintymisen johdosta sekä työväen vastustajana että vielä paljon enemmän työmiesolojen parannusten suosijana. Se opetus on ruvennut yhä enemmän haihduttamaan vallankumoushoureet ja kääntänyt työväen harrastukset käytännöllisiin parannuksiin.

Että Zola kokonaan on jättänyt tämän opetuksen huomioon ottamatta, on hänen sosialistisen romaaninsa suurin heikkous. Sellaisena kuin se nyt esiintyy, kykenee se melkein — yhtä vähän ennustamaan kehityksen tulosta kuin melkein neljäsataa vuotta sitten ilmestynyt Moruksen sosialistinen valtioromaani *Utopia*.

Entäs se päämaali, jonka Zola meille esittää? Niin voimakkaasti, räikeästi ja — huolimatta yksipuolisesta liioittelustaan — todellisesti kuin Zola kuvaakin nykyistä yhteiskuntaa, niin värittömäksi ja vähän viehättäväksi jää hänen kuvansa tulevaisuuden onnelasta. Johtuuko se ehkä siitä, että, kuten on väitetty, elämä tarjoo enemmän värejä ja voimakkaampia ilmaisukeinoja surujen ja tuskien kertomiseksi kuin valon ja onnellisuuden kuvaamiseksi? Miten lieneekin, me ymmärrämme melkein yhtä hyvin Ragun, joka palattuaan rikospaikalleen, jälleen lähtee siitä pois pae-

ten ikävystyttävää yksitoikkoisuutta, vaikka hän sen näkeekin suurenmoisessa työn juhlassa, kuin käsitämme entisen kapitalistin Boisgelin'in, joka oloihin tuskastuneena lopettaa elämänsä.

Vuosituhansia, aina Jesaia profetan ajoilta asti, jonka ennustuskirja sisältää ensimäisen kuvauksen tilasta, jolloin luonnossa ja ihmiselämässä vallitsee rauha ja sopusointu, huomattakoon, enemmän kuin 700 vuotta ennen ajanlaskumme alkua, on ihmiskunta haaveillut paratiisin syntymistä maan päälle. Nämät haaveet ovat saaneet ravintoansa milloin juutalaisista aatteista, kuten essealaislahon laita oli Kristuksen aikana, milloin tuhatvuotisen valtakunnan toiveista, kuten ensi vuosisatojen kristittyjen ja uskonpuhdistuksen aikuisten anababtistien keskuudessa, milloin ovat ne johtuneet antiikin kirjallisuuden tutkimisesta kuten Moruksen ja Campanellan teoksissa tavattavat aatteet, milloin ovat eläneet uskosta kaikkien ihmisten luonnollisen oikeuden mukaiseen yhdenvertaisuuteen, kuten ne haaveet, jotka ovat elähyttäneet uudemman ajan sosialistisia intoilijoita. Tähän haaveiden sarjaan juuri Zolan „Travail" lähimmin liittyy. Se esittää meille yhden niistä päämuodoista, jossa tämä „éternelle utopie" — ikuinen haave — meidän aikanamme miljonien mielikuvituksessa on elänyt. Tällainen haave on monasti antanut sosialismille uskonnollisen fanatismin voimaa — siksi tämä voima myös heikkenee sitä myöten, kuin haave haihtuu. Ja haihtumaan päin se on. Mutta luottamus yhteiskunnalliseen edistykseen voidaan rakentaa varmemmalle pohjalle.

Juhani Ahon „Aatteiden mies"-nimisen kirjan johdosta.

Kirjoittanut

TH. REIN.

Herra Juhani Ahon äskettäin julkaisema mieltäkiinnittävä AUGUST SOLDANin elämäkerta on jo ollut useitten arvostelujen esineenä sanomalehdissämme, ja Valvojakin sisälsi siitä Joulukuun-numerossaan laajan ilmoituksen, jonka arvosteluja vastaan ei minusta näytä olevan juuri mitään muistutettavaa. Kirja on kuitenkin kyllin merkillinen antamaan ai-

hetta monenlaatuisiin mietteisiin, ja koska näyttää olevan yhtä ja toista lisättävää siihen, mitä jo on sanottu, rohkenen minä arvoisalta toimitukselta pyytää tilaa muutamaa sanaa varten samassa asiassa.

Herra Aho on tässä teoksessa Suomen yleisölle lahjoittanut erittäin elävän ja havainnollisen kuvan miehestä, joka tähän saakka on sille ollut sangen vähän tuttu, mutta johonka, kuten nyt käy ilmi, kyllä ansaitsee tutustua. Allekirjoittanut tunnustaa myöskin olevansa niitä, jotka vasta nyt ilmestyneen kuvauksen kautta ovat saaneet varmemman käsityksen Soldanin personallisuudesta ja merkityksestä. Tosin hän ei ole meidän suurmiehiämme, hänen kun ei ollut sallittu toimittaa mitään, joka itsessään olisi ollut riittävä hänelle varaamaan sijaa jälkimaailman muistissa. Mutta ainakin hän oli monipuolisilla lahjoilla varustettu henkilö, hänellä oli taipumuksia sekä taiteeseen, tieteellisiin tutkimuksiin ja käytännölliseen teknilliseen työhön, että, kenties kaikkein enimmin, filosofiseen mietiskelyyn. Hänen runollisesta luonnonaististaan esittää herra Ahon kirja monta näytettä, esim. tuon kauniin kuvauksen niistä vaikutteista, joita Soldaniin teki kaksi kuukautta kestävä matka Amerikkaan Atlantin yli. Ennen kaikkea hän kuitenkin käy meille sympaattiseksi henkilönä, joka kaikissa elämän vaiheissa vakavasti pyrkii totuuteen elämän korkeimmissa kysymyksissä, ja yhä suurempaan siveelliseen täydellisyyteen. Hän oli innostunut sielu, joka nuoruudessaan joskus näkyy olleen liian taipuvainen toimimaan hetken mielijohteiden mukaan, ja joka sen vuoksi helposti vaihtoi harrastuksen toiseen. Se askel, jonka hän helmikuun-vallankumouksen puhjetessa 1848 astui, katkaistessaan äkkiä opinnot, joita hän Venäjän hallituksen varoilla silloin Saksassa harjoitti, lähteäkseen Pariisiin, voi tosin olla kylläkin selitettävissä siihen valtaavaan vaikutukseen nähden, jonka tapaukset tekivät nuoreen herkkään mieleen, mutta kuitenkin hän itsekin myöhemmin myönsi sen malttamattomaksi. Hänen innostuksensa vallankumoukseen haihtui myös kylläkin pian, eikä hän ottanut mitään aktiivista osaa valtiollisiin liikkeisiin Ranskassa yhtä vähän kuin muuallakaan. Enemmän mieltäkiinnittävän ja suurenmoisemman kuvan tarjoaa tässä suhteessa toinen Suomen mies, joka muutamia vuosikymmeniä aikaisemmin, etelä-Europassa puhjenneitten valtiollisten vapaustaistelujen houkuttelemana oli lähtenyt sinne tarjotaksensa itsensä ja miekkansa vallankumouksen palvelukseen. Tarkoitamme tietysti August Maximilian Myhrbergiä — rohjeten samalla ohimennen huomauttaa,

että tämän merkillisen miehen elämäntyö ansaitsisi paljoa perinpohjaisemman esityksen kuin mikä tähän saakka on sen osaksi tullut Julius Krohnin ansiokkaassa, mutta liian lyhyessä kuvauksessa. Kentiesi ei olisi mahdotonta uutteralle tutkijalle, varsinkin sillä paikkakunnalla, jossa Myhrberg vietti myöhemmät elämänvuotensa, nim. Tukholmassa, koota uusia aineksia hänen elämänsä ja tekojensa tuntemiseen. Ja siinä tapauksessa olisi tässä erinomaisen kiitollinen tehtävä biografille, jolla on kykyä käyttää hyväkseen aineen rikasta sisällystä.

Mitä Soldaniin tulee, otaksuu herra Aho sen seikan, että hänen vallankumouksen-harrastuksensa niin pian laimeni, osaksi riippuneen suomalaisista ystävistä — lääkärit W. Schildt ja W. Pipping sekä maisteri H. Kellgren, jotka Soldan silloin tapasi Pariisissa, ja joiden herra Aho otaksuu olleen niitä, jotka 1848 v:n vallankumousta katsoivat vain todistukseksi siitä, että „maailma oli hullun koiran purema". Voimatta lausua mitään varmaa tästä on meillä kuitenkin epäilyksiä tämän herra Ahon otaksuman suhteen, ei ainoastaan sen vuoksi, että silloinen, akatemiallisesti sivistynyt Suomen nuoriso yleensä oli myötätuntoinen helmikuun vallankumousta kohtaan, vaan myös erään kirjoituksen johdosta, jonka tekijä oli yksi noita „suomalaisia ystäviä" Pariisissa, nuori Herman Kellgren. Tämän kädestä lähteneenä on „Lärkan"-nimisessä kalenterissa v:lta 1849 kirjoitus: *Valtiollinen klubi Pariisissa,* joka kuvaa tapauksia keväällä 1848 ja näyttää, kuinka valtaavasti Kellgreniin oli vaikuttanut se maailman draama, jonka hän oli ollut tilaisuudessa omin silmin näkemään. Sitä muistellessaan hän sanoo kokevansa saman tunteen, kuin se, joka myrskyn jälkeen on saapunut rauhalliselle rannalle ja sieltä ajatuksissaan palaa takaisin merelle. „Häntä kammottaa sen kauhu, sen vaara, mutta samalla hän hurmaantuu muistellessaan sen mahtavasti vyöryävien aaltojen suurenmoista, vaikka hurjaa ihanuutta." Jätettyään Ranskan ja oleskeltuaan jonkun aikaa Ruotsissa lähti Soldan Amerikkaan, jossa hänen oleskelunsa kesti kokonaista 9 vuotta. Että hänen taipumuksensa filosofiseen mietiskelyyn ei ollut Amerikassa löytävä sopivaa maaperää, on kylläkin luonnollista. Kuitenkin hän täällä näyttää saavuttaneen jonkunmoisen sisällisen ryhdin ja kypsyyden antautuessaan vakavaan työskentelyyn, jossa hänen teknilliset tietonsa ja taitonsa pääsivät näkyviin ja kantoivat hedelmää arvokkaiden keksintöjen muodossa. Mutta Amerikassa hän aina tunsi itsensä muukalaiseksi ja hänen kotimaankai-

puunsa kävi aikaa myöten yhä voimakkaammaksi. Kun tämä toivomus vihdoin oli toteutunut, niin hän omisti myöhemmän osan elämäänsä sen palvelukseen, ollen rahapajamme ensimäinen johtaja ja käyttäen muutoin tarjoutuvia tilaisuuksia vaikuttaakseen teknillisen sivistyksen koroittamiseksi maassamme. Mutta kaiken tämän kestäessä pysyi kuitenkin filosofinen harrastus hänelle varsinaisena sydämenasiana, josta on todistuksena ne lukuisat muistiinpanot, jotka hän siihen kuuluvissa aineissa jätti jälkeensä. Valitettavasti ei hän koskaan tullut esittäneeksi yleisölle mietiskelynsä tuloksia laajemmassa yhteydessä, johon oli syynä, että hänen täytyi omistaa enin osa aikaansa käytännöllisiin toimiin ja sai harrastaa filosofiaa vain joutohetkinä. Hänen osakseen tuli siis traagillinen kohtalo, että olosuhteet estivät häntä aikaansaamasta mitään häntä itseään ja muita tyydyttävää sillä alalla, jota hänen kuitenkin täytyi katsoa varsinaiseksi elämäntehtäväkseen. Herra Aho osoittaa esittäessään otteita Soldanin filosofisista muistiinpanoista huolellisuutta ja arvostelukykyä, jotka ansaitsevat tunnustuksen, sitä enemmän kun hän ei liene tottunut liikkumaan tällä alalla. Otteista käy selville, että ennen muita uskonnollinen kysymys herätti eloon Soldanin filosofisen mietiskelyn, kun häntä ei tyydyttänyt lapsuudessa opittu katsantotapa, vaan kun hän pyrki saamaan semmoisen käsityksen Jumalasta ja hänen suhteestaan maailmaan, joka voi tyydyttää hänen tutkiskelevaa mieltään paremmin kuin tavalliset yleistajuiset käsitykset ihmisenkaltaisilla ominaisuuksilla varustetusta Jumalasta. Tässä häntä myös johti pyrkimys saattaa luonnontieteelliset, varsinkin kemiaan suunnatut tutkimuksensa päätöskohtaan, löytämällä korkeimman yhteyden luonnon moninaisesti vaihtelevissa ilmiöissä. Soldan liittyi kysymyksessä Jumalan suhteesta maailmaan aluksi Hegelin koulun n. s. „vasemmistoon“, hän kun määritteli tämän suhteen kokonaan „immanentiksi“ s. o. niin että Jumalalla on olemassaolonsa *olioissa,* vaan ei niiden ulkopuolella, josta seuraa, että hän ei ole mikään personallisuus, ylipäänsä ei mikään itsenäinen olento. Soldanin mietiskelyä tänä sen ensimäisenä jaksona rasittivat sen tähden samat hankaluudet, jotka liittyvät mainittuun filosofiseen katsantotapaan. Tämän mukaan ajatellaan Jumala toiselta puolelta korkeimmaksi edellytykseksi äärellisille olioille, mutta toiselta puolen hän itse edellyttäisi äärelliset oliot, jos hän vain niissä on olemassa. Että Jumala on olemassa, näyttää niin ollen olevan äärellisten olioiden selitykseksi kylläkin tarpeeton otaksuma. Yleensä

tuntuu Soldanin filosofinen mietiskely tähän aikaan, otteista päättäen, liikkuneen vain pelkän abstraktsionin yläilmoissa ja olleen jotenkin häilyvää laatua.

Myöhemmin sai hänen mietiskelynsä tukevamman perustan jalkainsa alle hänen liityttyä Herbartin filosofiaan, jonka innokas kannattaja hän myöhempänä elinaikanaan oli. Hän katsoi nyt tämän systeemin olevan paraimmassa sopusoinnussa luonnontutkimuksen tuloksien kanssa, jonka ohessa häntä erittäin miellytti sen siveysoppi. Sitä vastoin oli hänelle nyt käynyt erittäin vastenmieliseksi Hegelin filosofia, jota hän syytti kaikenlaisista huonoista ominaisuuksista, ja jonka pitkällisen ylivallan maassamme hän luuli tuottaneen epäedullisia seurauksia. Omasta puolestani katson näitä Soldanin syytöksiä Hegelin filosofiaa vastaan, jonka vaikuttavin edustaja maassamme, kuten tunnettu, oli J. V. Snellman, monessa suhteessa vääriksi. Siten syytti Soldan Hegelin filosofiaa muun muassa siitä, että se „idealisminsa“ vuoksi oli vaikuttanut sen, että maassamme teknillis-käytännöllisiä ammatteja, aineellista työtä yleensä, liian vähäksi arvattiin. Harvat ovat kuitenkaan meillä innokkaammin teroittaneet mieleen juuri teknillisten ammattien ja teollisuuden arvoa, kuin hegeliaani Snellman, ja harvat ovat ankarammin kuin hän moittineet ahdasmielistä „maisteri“-kantaa, joka ei ole ymmärtänyt näille ammateille antaa tarpeellista arvoa. Ja joskin on myönnettävä, että Herbartin filosofia on osoittautunut Hegelin filosofiaa kelpaavammaksi niin tärkeällä alalla kuin kasvatusopillisella, niin ei ainakaan Snellmania ja Z. J. Cleveä heidän hegelianisminsa estänyt panemasta alulle korkeamman kouluopetuksen parantamista perustamalla normaalilyseot opettajain kasvattamiseksi.

Elinaikanaan on Soldan julkaissut oikeastaan vain yhden ainoan kirjoituksen, jossa hänen filosofiset mielipiteensä ovat laajemmin esitetyt, „Finsk tidskrift“issä lopussa v:tta 1877 ja alussa v:tta 1878 tavattavassa kirjoitus-sarjassa (yhteensä noin 60 s.), joka koski allekirjoittaneen julkaisemaa *Framställning af psykologin* teoksen I osaa. Soldanin kritiikki, „Herbart ja Rein“-nimisenä koetti osoittaa, etten minä teoksessani ollut tehnyt kyllin oikeutta Herbartille, jonka mielipiteitä hän kaikessa ryhtyy puolustamaan esittämiäni muistutuksia vastaan. Tukeakseen tätä mielipidettään tarkemmin selvittää hän Herbartin sielutieteellisiä ja siveysopillisia aatteita terävä-älyisessä ja lukemista ansaitsevassa esityksessä, joka on todistuksena siitä perinpohjaisesta tutkimuksesta, minkä hän omisti

mainitulle ajattelijalle. Tämä esitys oli kirjallisuudessamme harvinaisena näytteenä vakavista filosofisista harrastuksista ulkopuolella akatemiallisia piirejä. Minulle personallisesti oli tietysti mieluista, että julkaisemani teoksen osaksi oli tullut tämä huomio, ja itse nimi „Herbart ja Rein" oli kieltämättä liiankin mairitteleva, se kun tavallaan asetti allekirjoittaneen vähäisen nimen Herbartin arvoisen ajattelijan nimen rinnalle — joskin tosin kirjoituksen tarkoituksena oli osoittaa, että Herbart oli oikeassa, minä väärässä, kaikessa, missä me olimme eri mieltä. Aikomukseni oli vastata Soldanin muistutuksiin sielutieteellisen teokseni jatkossa, jonka silloin toivoin voivani julkaista verraten lyhyen ajan kuluessa. Valitettavasti viipyi tämä ylen kauan, johonka ennen kaikkea oli syynä se, että mielipiteeni muutamissa sielutieteellisissä kysymyksissä aikaa myöten muuttuivat, jonka vuoksi jatko ei oikein ottanut soveltuakseen jo ilmestyneeseen alkupuoleen. Tästä johtunut viivytys kävi niin pitkäksi, että Soldanin kuolema ennätti väliin, ja täten vastaus kokonaan jäi tulematta.

Mikään polemiikki mainittua yli 20 vuoden vanhaa kirjoitusta vastaan ei tietenkään voi enää tulla kysymykseen. Kuitenkaan ei katsottane aivan sopimattomaksi, jos minä muutamin sanoin teen selkoa asemastani mainittuun julkaisuun, jonka olemassaolosta herra Ahon kirja taas on muistuttanut. Suoden täyden tunnustuksen Soldanin kirjoituksen ansioille, on minulla yhä edelleen sama vakaumus kuin sen ilmestyessä, että nimittäin ei suinkaan olisi ollut edistysaskel, jos yliopisto-filosofiamme olisi — kuten Soldan puolsi — asettunut Herbartin kannalle. Herbartin järjestelmän olivat silloin jo kauan sitten useat etevät ajattelijat asettaneet perinpohjaisen kritiikin alaiseksi ja osoittaneet sen heikot puolet. Hänen yrityksensä rakentaa sielutiede puhtaasti matemaattiselle perustukselle oli jo ehtinyt osoittaa hedelmättömyyttään. Herbartin oppi on katsottava väliasteeksi Kantista myöhempiin ajattelijoihin, jotka ovat edelleen ajaneet ensinmainitun pyrintöä saattaa filosofiaa ja luonnontieteitä yhteyteen keskenään; näiden ajattelijoiden joukossa on erityisesti mainittava H. Lotze, joka nähdäkseni on tehnyt muutamia tärkeitä parannuksia Herbartin oppiin. Lotzeen oli jo Soldanin esiintyessä yliopistossamme kiinnitetty huomiota; sama oli laita Fechnerin keksimän „psykofysiikin", joka on tullut myöhemmin kukoistukseen päässeen kokeellisen sielutieteen lähtökohdaksi. Senpä vuoksi, kun Soldan lopulla 1870-lukua viittasi Herbartiin

muka pelastajana „yksipuolisesta idealismista“, oli se kylläkin „post festum“. Sen lisäksi on muistettava, että Herbart luonnollisista syistä ei saanut mitään vaikutusta hänen kuolemansa jälkeen Darwinin kautta arvoon kohonneesta kehitys-opista, jota tietysti ei mikään filosofi voi olla huomioon ottamatta, joka tahtoo pysyä luonnontieteitten ystävyydessä.

Edelleenkin olen myös Herbartin *siveysopin* suhteen sitä mieltä, että Soldan on ylistänyt sitä liian empimättä. Herbart määrittelee siveellisesti oikean muutamain ikuisesti ja muuttumatta vallitsevain abstraktisten aatteiden eli „mallikäsitteiden“ yhteenkäsitykseksi, joittenka mukaan me arvostelemme „tahtosuhteita“ joko kiitettäviksi tai moitittaviksi. Hän luettelee niitten joukossa aatteita semmoisia kuin „täydellisyyden“, „hyväntahtoisuuden“, „oikeuden“ y. m. Me arvostelemme esim. ehdottomasti jokaista tekoa, jossa ilmenee hyväntahtoisuutta, kiitettäväksi, jokaista, jossa ilmenee sen vastakohta, s. o. pahansuontia, moitittavaksi. Nämät siveelliset mallikäsitteet, arvelee Herbart, ovat meille päteviä välittömällä varmuudella, vaan miksi ne ovat päteviä ja kuinka ne ovat syntyneet, siitä ei hän anna mitään selitystä. Sitä, hän arvelee, ei voi antaa, eikä edes saa pyytää. Vain niin paljon käsitämme, että ne eivät ole kokemuksesta peräisin, ja että niiden pätevyys on aivan riippumaton inhimillisestä kehityksestä. Sanalla sanoen, siveelliset aatteet ovat olemassa, Herbartin mukaan, kuin pilvistä pudonneina tai „pyssystä ammuttuina“. Tässä on nähdäkseni Herbartin siveysoppi vaillinainen ja oikaisun tarpeessa. Tiede ei saa välttää velvollisuutta voimainsa mukaan koettaa selittää yleisten siveellisten aatteiden olemassaoloa, jotka ovat pätevät kaikkea ihmisen tahtoa ja toimintaa velvoittaviksi säännöiksi. Tieteen tulee etsiä niiden perustusta muutamista inhimillisistä periominaisuuksista (taipumuksista, vaistoista), jotka niitten olojen vaikutuksesta, joissa ihmissuku on elänyt maan päällä, vähitellen ovat kehittyneet ja edelleenkin ovat kehityksen alaisia. Siveelliset aatteet olkoot yksilön tajunnalle välittömästi päteviä, vaikka hän ei käsittäisikään niiden perustusta. Yksilö on traditsionin, kasvatuksen kautta vastaanottanut ne muilta ja voi enemmän tai vähemmän tehdä ne itselleen eläviksi muuttamalla ne omaksi vakaumuksekseen. Mutta ihmissuvussa kokonaisuudessaan ne eivät ole voineet syntyä muulla lailla kuin havaintojen ja niistä johtuneiden vaikutusten sekä miettimisen kautta. Ihmissuvun siveellisellä tajunnalla on historiansa, joka muodostaa osan, on puolena itse yleisessä kehityksessä, joka käsittää koko elä-

vän, ehkäpä myös epäorganisen luonnon. Semmoinen on se käsitystapa, joka meidän päivinämme pyrkii vallitsevaksi, ja jonka voi otaksua tulevan pysyväiseksi. Ja tätä siveellisten perusaatteiden riippuvaisuutta historiallisesta kehityksestä voi sanoa Hegelin, — mutta tuskin Herbartin — ainakin aavistaneen. Hegelille yleensä ei ole outo kehitysaate, varsinkin hän tahtoo, että ihmiskunnan historia on katsottava tältä näkökannalta. Ja tässä suhteessa on hänen siveysoppinsakin lähempänä nykyaikaista tieteellistä katsantotapaa kuin Herbartin.

Soldan on minun käsittääkseni väärin arvostellut erittäin sitä muotoa Hegelin siveysoppia, joka Snellmanin kautta meillä kauemman aikaa on vaikuttanut ajatustapaan. „Meitä on“, lausuu Soldan herra Ahon julkaisemassa muistiinpanossa, „puolen vuosisadan ajan opetettu, että oikea on se, joka kykenee pääsemään valtaan.“ Mutta Hegelin oppia järjen (oikean) ja todellisuuden (vallan) yhteydestä käsitetään väärin, jos luullaan sen merkitsevän vain, että valta semmoisenaan on oikea. Se sisältää toiselta puolen myös, että oikea on valta, s. o. että oikealla on kyky päästä voimaan todellisuuden maailmassa. Snellman huomauttikin usein tätä puolta asiasta. Hän arveli, että sillä, mikä on oikeata ja järjellistä, on sisällinen voima, joka ennemmin tai myöhemmin on semmoiseksi osoittautuva. Niinikään käsitetään yllämainittua Hegelin lausetta väärin, jos arvellaan sen merkitsevän, että nykyhetken todellisuus, koska se muka on järkevä, on ikuisesti pysyvä, jonka kautta kaikki edistys olisi katkaistu. „Todellinen“, lausuu Snellman, „sisältää kaiken menneisyyden ja kaiken tulevaisuuden, eikä järjellistä sen vuoksi voi etsiä sen ulkopuolella, vaan järjellinen ilmenee todellisen kehityksessä; sillä todellinen on kehittyvä olemassaoleva.“ (Snellman, Saml. arb. X. s. 113). — Että kuitenkin Hegelin lause on kaksimielinen ja omiansa hämmentämään, ja että hänen siveysoppiaan jo senkään vuoksi ei voida muuttamatta hyväksyä, myönnämme täydellisesti. Siveellisesti oikea, arvelemme, toteutuu tosin historiallisessa kehityksessä ja sen kautta, mutta se ei ole siellä koskaan kokonaan toteutettuna, vaan pysyy aina myös ideaalisena vaatimuksena, johon todellisuus ei täysin vastaa. Ja siveellisesti oikea on *voima* siinä merkityksessä, että jos ja mikäli sitä ei toteuteta, ihmiset siitä saavat rangaistuksensa itsetuottamiensa kärsimysten kautta.

Suuri osa Soldanin kirjoitusta „Finsk tidskrift“issä on Herbartin „determinismin“ puolustusta minun muistutuksiani vastaan. Hän koettaa

näyttää, että minä olen väärin käsitellyt Herbartin oppia, ja että tämä, joskin hyväksyen läpikäyvän kausaliteetin tahtoon nähden, niin että jokainen sen päätös myönnetään olevan vaikuttimien aiheuttamaa, ei kuitenkaan sisällä mitään siveelliseltä kannalta arveluttavaa, koska se täydellisesti tunnustaa moraalisen syyn ja ansion olemassa-olon. Soldan on tässä esityksessään osoittanut suurta terävä-älyisyyttä, ja tämä osasto näyttää minusta olevan enimmin mieltäkiinnittävä hänen artikkelissaan. Ryhtymättä lähemmältä tuohon mutkalliseen kysymykseen tahdon vapaudesta, huomautan vain, että puhtaasti tieteelliseltä kannalta determinismi on paljoa helpommin puolustettavissa kuin vastakkainen mielipide, se mikä puolustaa n. s. valitsemisvapautta. Viimemainittua näyttää mielestäni voitavan puolustaa vain käytöllis-siveelliseltä kannalta, kuten muitten muassa Kantkin on tehnyt. Täytyy näet katsoa käytöllis-siveelliseksi eduksi, että moraalisen syyn ja ansion tajunta tahi tunne ihmisissä pidetään mikäli mahdollista valveilla. Mutta näyttää siltä kuin determinismin, missä muodossa se ilmestyikään, täytyisi, jos se todella muodostuu yksilön vakaumukseksi, hänessä heikontaa tätä tunnetta. Olkoonpa, että minä deterministiseltä näkökannalta voin katsoa olevani edesvastuunalainen jokaisesta teostani, mikäli se perustuu tahtoni laatuun eli luonteeseeni, ja että minä siis tunnustan, että jos tekoni oli huono, se oli sellainen syystä että itse olin huono. Mutta itse luonteeni ja sen laatu ovat kuitenkin deterministiseltä kannalta välttämätön tulos edelläkäyvistä syistä — lopullisesti koko maailmanjärjestyksestä ja sen laeista. Maailmanjärjestyksessä tahi sen alkuunpanijassa, jos semmoista otaksun — on lopullinen syy siihen, että olen mimmoinen olen, ja siis myös jokaiseen yksityiseen tekooni. Eikö vakaumus tästä ole katkaiseva kärkeä edesvastuuntunteelta teostani, joka minulla muutoin olisi? — Mutta, niinkuin jo sanottu, tämä ei ole oikea paikka väittelylle itse kiistakysymyksestä, vaan olen minä ainoastaan jossakin määrin tahtonut valaista, mitä Soldanin polemiikki aikanaan koski.

Kannattaisi kenties lähempää tutkimusta, eikö voisi Soldanin filosofisista muistiinpanoista vielä saada jotakin satoa, niistä kokoon panemalla ja julkaisemalla lisää otteita. Filosofinen kirjallisuutemme on liian köyhä voidaksemme vähäksyä mitään, joka sillä alalla voi ansaita talteen ottamista.

Herra Aho on niin suurella pieteetillä toimittamassaan elämäkerrassa A. F. Soldanista vakuuttanut tälle miehelle, jonka innokkaat harrastukset aina jäivät osanottoa vaille aikalaisten puolelta, ja joka sen vuoksi tunsi itsensä niin yksinäiseksi heidän keskuudessaan, pysyväisen sijan jälkimaailman muistissa. Sen meille vakuuttaa herra Ahon osoittama erinomainen kyky saada näkyviin aineen mieltäkiinnittävät puolet. Kirjan viehätystä lisää vielä suuri joukko hauskoja kuvia, useimmat Soldanin omien piirustusten mukaan, ollen todistuksena hänen taiteellisista lahjoistaan. Nämät lahjat ovat, niinkuin tunnettu, käyneet perintönä perheessä. Me voimme personallisten tietojen perustuksella lisätä, että niitä oli johonkin määrin myös filosofin veljellä, elämäkerrassa usein mainitulla lääketieteen tohtorilla Karl Soldanilla, jolla muun muassa oli erinomainen kyky maassamme muutamia vuosikymmeniä sitten kukoistavassa varjokuvien leikkaamis-taiteessa. Otaksumme, että hänen kädestään lähtenyt on sekin varjokuva filosofista, joka kirjassa esiintyy.

Muutamia kirjoitusvirheitä ja väärinkäsityksiä, mahdollisesti Soldanin itsensä tekemiä, olemme havainneet teoksessa — kuitenkaan ei monta. Niin esim. sanotaan (ss. 123, 128 ruots. painos), että Pariisin väestö keväällä 1848 eri tilaisuuksissa olisi huutanut sotajoukoille: *vive la ligue!* ja herra Aho kääntää nämät sanat suomalaisessa painoksessa (ss. 117, 122) sanoilla: eläköön yhteys! Mitä kansa huusi, oli epäilemättä: *vive la ligne!* (eläköot linjasotamiehet) s. o. linja- eli vakinainen sotaväki. Tämä huuto kajahti usein siihen aikaan Pariisissa, sittenkuin linjaväki vallankumouksen aikana oli käynyt kansan puolelle. Että Soldan matkalla Strassburgin ja Pariisin välillä olisi käynyt Tours'in kaupungissa (suom. painos s. 111) ei voi olla oikein — on ehkä oleva Toul. Siv. 121 (suom. painos) on lokakuu toukokuun sijasta. S. 226 (ruots. painos) mainitaan „censorium commune", tulee olla „sensorium commune." Sivulla 215 ja useissa kohdin mainitulla professori *Agazzis*ella Newcambridgessä tarkoitetaan epäilemättä mainiota luonnontutkijaa *Agassiz*ia. Ruotsin kieli Soldanin aikaisemmista muistiinpanoista ja kirjeistä julkaistuissa otteissa on usein huononpuoleinen, mutta tämä tietysti ei ole herra Ahon vika, joka julkaisee otteet semmoisina kuin ne kuuluvat. Huono, muista kielistä paljon vaikutusta saanut ruotsin kieli oli siihen aikaan omituinen vallassäätyläisille Viipurin läänissä, jostahan Soldankin oli ko-

toisin. Muutoin koskee tämä muistutus yksinomaan elämäkerran ruotsalaista painosta, syystä että suomalaisessa otteet julkaistaan käännettyinä.

Mutta nämät ovat vain pelkkiä pikkuseikkoja, jotka eivät mitenkään vaikuta kysymyksessä olevan teoksen arvoon, jonka kautta maamme etevin nykyään elävä novellikirjailija on semmoisella menestyksellä astunut elämäkerran alalle, mikä hänelle tähän asti on uusi. Ehkä voimme toivoa vastedeskin saavamme vastaanottaa hänen uutteran kynänsä tuotteita tälläkin alalla.

Starnbergerjärvellä.

Kirjoitti

ANNI KURKI.

Kirkkaana, melkeinpä kesäisenä valkeni aamu marraskuun keskivaiheilla.

Sinisenä ja pilvettömänä kaareutuu taivaan laki Starnbergerjärven tyynen pinnan yläpuolella. Lehtevät rannat heloittavat syksyn moninaisissa värivivahduksissa — täällä punoittava pensas heleän keltaisen puun juurella, tuolla ruskea lehti alastoman, harmauttaan hohtavan rungon rinnalla.

Vienot väreet kulkevat veden kalvolla. Ne eivät ole tuulen nostattamia, sillä ilman henki lymyää valkopäisten vuorien takana. Ne syntyvät vain pienen laivan liikkeistä, joka jättää jälkeensä rannan ja sitä ympäröivät valkoiset taloryhmät. Alus kyntää läpinäkyvän kirkasta vettä ja nostattaa siivillänsä valkoisen vaahdon, jossa auringon säteet kimmeltävät. Ranta katoaa yhä kauemmaksi, taloryhmät sulautuvat pitkäksi, valkeuttaan välkyväksi vyöksi ja järven pohjukasta häämöittää hienon sumuharson takaa mahtava alppiketju. Sumuharso hälvenee hälvenemistään, mitä lähemmäksi laiva kiitää ja valkopäiset vuorenhuiput erkanevat pitkästä ketjusta, kohoavat ja kasvavat ja astuvat laivaa kohti.

Laiva kulkee järven poikki ja lähenee sen toista rantaa. Se ei laske maihin, sillä laituri on tyhjänään. Se sivuuttaa rannan niin lä-

heltä, että voisi käsin tarttua kiinni tuuheaan pensaikkoon, joka kuroittaa katseensa järven kirkkaaseen kuvastimeen. Tiheiden lehvien takaa kurkistaa salavihkaa Burglinna, jonka solakkaa tornia ja harmaita muureja ei huolettoman matkailijan silmä hevin huomaa. Se seisoo tyhjänä ja hylättynä siitä saakka kuin sen seinien sisäpuolella onneton Ludvig kuningas vietti synkkää ja valotonta elämäänsä.

Laiva seuraa rantaa yhä edellensä. Pieni aukko avautuu tuuheassa pensaikossa, sileä kallio laskeutuu alas järven helmaan ja sirotekoinen kappeli kohoaa rantamalla. Se kertoo ohikulkijalle surullisen tarinan, muistuttaa hänen mieleensä kesäisen päivän, jolloin Ludvig ruhtinas löysi levon rauhattomalle sielulleen järven sinertävien laineiden sylissä.

Laiva laskee uudelleen järven selälle ja suuntaa kulkunsa vastakkaista rantaa kohti. Synkkää metsätaustaa vasten kohoaa Possenhoffenin vaatimaton linnarakennus ja hiukan kauempana järven laineiden huuhtelemana kelluu pieni Ruusujen-saari. Se näyttää niin salaperäiseltä ja viehättävältä, tuo pieni maapalanen, joka kohoaa kuin kukkaiskimppu keskellä järveä. Tuuheat puut ja pensaat eivät salli uteliaan katseen tunkeutua sen sydämeen. Ja vain hurmaava tuoksu, joka kesäisenä aikana leviää kauaksi järven selälle niistä kuudestatoistatuhannesta eri ruusulajista, joiden sanotaan siellä kasvavan, ilmaisee tahtomattaan sen salaisuudet.

Rantaruusuihin peittyy nyt Ruusujen-saaren laituri. Sen kylkeen ei laske enää samaisen saturuhtinaan pursi, niinkuin muinoin. Ei enää ruhtinas haaveile ja mietiskele siellä lempikirjailijoidensa teosten joukossa, hän, joka siellä vietti onnellisimmat hetkensä rauhassa elämän myrskyiltä. Ei läheisestä Feldafing linnastakaan enää saavu Itävallan kauneudestaan kuulu Elisabeth ruusumeren helmaan. Monen monituista kertaa on siitä saakka ruusu lehtensä maahan karistanut, kuin nämät molemmat, kovan kohtalon painostamat orpanukset astuivat rinnatusten saaren hiekkakäytävillä ja ilmaisivat toisilleen sydämensä sisimmät ajatukset. Ylös ilmoihin on nyt „Kotka“ kohonnut ja „Kyyhkyn“ siipi on hervonnut.

Nopeasti laiva jättää jälkeensä satumaisen Ruusujen-saaren ja sivuuttaa Feldafing linnan. Yhä suurenmoisempana ja selvempänä kohoaa alppiketju järven pohjukasta, muodostaen juhlallisen taustan Starnbergerjärven hempeälle maisemalle. Laiva laskee laituriin, suositun kesä-

ravintolan kylkeen, joka seisoo nyt tyhjänä myöhäisen syksyn ympäröimänä. Hiekkaisella rannalla, puiden suojassa, on penkki, joka viekoittelee puoleensa. Sitä unohtuu siihen istumaan ja katse liitää kauaksi yli tyynen veden pinnan. Ei ääntä, ei hiiskahdusta ympärillä, ei mitään, joka luonnon hiljaisuutta häiritsisi. Aurinko paahtaa kasvoihin ja kesäinen tuulahdus sivelee ohimoita. Ikäänkuin taikasauvan loihtimana on kesä uudelleen herännyt, se tunkeutuu ihmissydämeenkin ja saa sen oudosti sykkimään.

Laiva kulkee rannan ohitse, ja korvaan kuulostaa koneen tasainen käynti. Se on kuin valtava sydämen sykintä.... Hiljalleen laine soutaa rantaa kohti, se huuhtelee jo rantahiekkaa ja kiviä ja loiskahtaa takaisin järven helmaan. Toinen laine seuraa toistansa, väsymättä yhä uudelleen ja uudelleen, mutta joka kerralta sen ääni heikkenee, sen voima vähenee. Vihdoin se katoaa kokonaan ja sulautuu veden kalvoon.

Metsäinen tie kiertelee pitkin järven rantaa. Puiden latvoissa käy salaperäinen humina. Auringon säteet tunkeutuvat puiden runkojen lomitse, ne kisailevat kellertävillä lehdillä ja koskettelevat maata, joka on kuin kullalla kirjaeltu. Mitä lähemmäksi laskuaan aurinko kulkee, sitä heloittavammaksi metsä muuttuu, se syttyy paloon ja liekehtii tuhansin tulin.

Pieneltä kummulta esiintyy järvi vielä kerran silmien eteen. Tuolla Burglinna kohoaa piilostansa ja yksinäinen kappeli viittaa kallioltansa Jalkojen juuressa uiskentelee Ruusujen-saari ja järven pohjukasta häämöittää hämärään harsoon kietoutuneena valkovaippainen vuoriketju.

Varjot pitenevät. Tulet kadottavat punaisen hohtonsa ja pimeys yllättää luonnon. Kesäinen lämpö viilenee. On marraskuu puolivälillänsä...

Tammikuun 1 päivänä 1780.

Kirjoittanut

J. H. KELLGREN.

Suomennos.

On ajan toimeks tullut vaan
inehmo elämähän tuoda,
on sitten huoli valtiaan
sen elo onnekkaaksi luoda.
Mi auvo! Valta jumalain!
Ken ylint' arvoa ei sulle myönnä?
Mut lausu, Luonto, miks on vain
valt'-istuimella istujain
niin harvoin hallita, niin usein sortaa työnä!
Tiranni, seis! Mi määränpää
on itsevaltas vauhkon riehun? Malta!
Äl' liukast' usko liehijää:
ken pelätty, sen suur' on valta!
vaan usko sydäntäs, mi toisin äänestää;
tuon uljaan ulkoloiston alta
sa usko otaa yhä pistävää.

Sun linnas vartio ei valpas
sydämen huolta estä synkeää;
se valloist' ylin on, min lempi ylentää,
ja hyve väkevin on kalpas.
Sä näät — ja sääli, säiky et? —
näät kansas — kansasko? — ei, orjalaumas kurjan.
Mit' uhkaa epätoivon hurjan
nuo hohtaa luihut katsehet!
Sa kuulet — eikö tuntoos, tylyn,
katumus pitkäisnä jo lyö? —
sua, itseään jok' aamu, yö
kiroovan kuulet kurjan hylyn.

Et koskaan aavistanut, onneton,
min riemun tuntee hallitsija,
ken onnen suoja, suojelija,
miljoonain oma isä on.
Käy tänne, Beltin ranta näyttää
kuninkaan sulle ja tok' isäinmaan,
miss' Ystävä lain vaakaa käyttää,
ja kansa, lempeys hallitsijanaan
vapaana kuuliaisempi on vaan;
käy, nää, kuin lemmen siteet liittää,
nuo painottomat, lujempaan,
kuin mihin sorron ies ja vainon kahleet riittää;
nää, kuink' on toivo airut Prinssin askelten,
kuin häntä riemuin vartoo lapset puuttehen,
kuink' uskollisuus rinnallansa
ja jäljissään käy siunaus.
Sua eikö jalo kalva kateus,
kun näät, kuin polvillaan jok' aamu täällä kansa
näin valtain valtiaalta anoo kyynelin:
„Oi aikain asettaja, Luoja,
Kustaalle ikää suo, suo hälle voimas suoja:
elonsa, onnensa on onni meidänkin."

Taidetta.

Suomalainen kuvaamataide 1901.

Kirjoittanut

ELIEL ASPELIN.

Wikström: säätytalon otsikkokuvasto ja Lönnrotin kuvapatsas — Vallgren — Edelfelt — Gallén: Kullervon sotaanlähtö ja Juseliuksen mausoleo Porissa — Ulkomaalaiset ja kotimaiset näyttelyt — Taiteilijaimme kotiutuminen; »Pirtti» — Uusi suunta rakennustaiteessamme; Turun tuomiokirkko. Uusi teatterirakennus.

Maailmannäyttelyn tuottama voitto teki vuoden 1900 merkkivuodeksi suomalaisen taiteen historiassa. Silloin tapahtui edellisen ajan tulosten tarkastelu, ja vuosi 1901 on sen tähden pidettävä uuden kehitysjakson alkuasteena. Kumminkaan ei aikalainen kykene tarkoin eroittamaan uuden — olkoon sitten edistymisen tai taantumisen — oireita siitä, mikä vain on entisen jatkoa. Hänen on tyytyminen panemaan muistoon ne piirteet, jotka ovat herättäneet hänen mielenkiintonsa, ja jättäminen loppuarvostelu tulevaisuudelle. Mutta joskin näin on laita, on sittenkin hyvä että viime vuodeltakin on ilahduttavia ilmiöitä mainittavana, semmoisia, jotka saavat uskomaan että edistymässä ollaan edelleenkin eikä taantumassa.

E. WIKSTRÖM: KANTELETAR NEITO.

Kun ajattelee mitä merkillisintä kuluneena vuonna on aikaansaatu, tulee ensiksi mieleen kaksi suurvaltaista teosta, joista jo useassa edellisessä katsauksessa on puhuttu, nimittäin EMIL WIKSTRÖMin säätytalon otsikkokuvasto ja Lönnrotin kuvapatsas. Kumpikin on astunut reiman askeleen toteutumistaan kohti. — Kevättalvella valmistui se osa otsikkokuvaston vasenta (katsojasta määräten) sivua, missä opetus ja elinkeinot on esitelty somasti kohoavassa henkilösarjassa. Käyttämättä perinnäisiä symboleja eli eduskuvia on taiteilija nykyisen realistisemman käsitystavan mukaan kuvannut kunkin erikoistoimen edustajan työhönsä kiintyneenä: äiti opettaa lastaan lukemaan, talonpoika kaivaa maata, nuori tehtaan työmies häärii hammasratas toisessa, vasara toisessa kädessä, alkava taiteilija veistää kuvaa puukollaan, jne. Täten on hän saanut eloa ja vauhtia kuviin, joita yhdistää pääryhmää kohti nousevat viivat ja intoisan työn tunnelma. — Koko kuvastosta on nyt ainoastaan neljä kuvaa tekemättä, nimittäin kaksi rukoilevaa naishenkilöä sekä kaksi mieshenkilöä (vanhus, joka kutsuu nuorukaista sodasta ja viittaa rauhaa ja tulevaisuutta rakentavaan keskiryhmään), kaikki oikealla sivulla, lähinnä naishaamua, joka esittää uskontoa. Tähän lopputyöhön ryhtyi taiteilija joulukuulla, joten siis varmana voi pitää, että laaja kuvasto jonkun kuukauden päästä on kokonaan valmis mitä kuvanveistäjään tulee. Jäljellä on sitten vielä pronssiin valaminen, mutta sekin työ on jo niin edistynyt, ettei ole syytä epäillä kuvaston noin puolen vuoden päästä tästä lukien olevan täydellisesti valmiina, niinkuin sen pronssivalaja E. Gruet jeune'n kanssa tehdyn sopimuksen mukaan tuleekin olla. Valimossa aljettiin työ toukokuulla, ja tähän saakka on koko vasen, Suomen kansan viljelystä kuvaava sivu sekä oikealta sivulta kaikki taiteilijan kädestä valmistuneet kuvat valettuna. Jopa on vasemman sivun kuvat siseloittukin, niin että niistä tässä kuussa on maksu suoritettu.

Mitä taas Lönnrotin kuvapatsaaseen tulee, niin on jo sanomistakin tiettynä, että taiteilija marraskuun lopulla sai sen valmiiksi. Ja hämmästyttävän lyhyessä ajassa se onkin valmistunut. Saatuansa kotimaassa toisen parannetun luonnoksen hyväksytyksi, ryhtyi Wikström työhön marraskuun alussa 1900. Siitä ajasta valmistumispäivään on kolmetoista kuukautta, mutta kun näistä luetaan pois mitä on mennyt otsikkokuvastoon ja kotimatkaan kesällä, supistuu varsinainen työaika noin kahdeksaan kuukauteen! Taiteilija on täten saavuttanut oikean „rekordin“, joka

edellyttää ei ainoastaan harvinaista ruumiillista kestävyyttä, vaan sen ohella, ja vielä suuremmassa määrässä, henkistä joustavuutta sekä taiteilijakyvyn kypsyyttä. Näin nopea työnsuoritus on nimittäin mahdollinen vain sillä ehdolla, että esitettävä kuva jo taiteilijan fantasiassa on saanut niin selvän muodon, että hän kerrassaan tietää mitä on saaminen esille. Jos kuva olisi ollut hämärämmin nähty, olisi sen toteuttamiseen mennyt paljon pitempi aika. — Entäs työn tulos? Siitä voidaan vastaiseksi sanoa ainoastaan se, että ne, jotka ovat kuvapatsaan nähneet taiteilijan työpajassa, ovat tyytyväisiä ja ihastuneitakin. Sen lisäksi on Valvojalla tilaisuus tässä numerossa julkaista kuvia muutamista kuvapatsaan osista, nimittäin Lönnrotin ja Wäinämöisen päistä ja Kanteletar neidosta. Kokonaisena ei ole voitu teosta valokuvata ahtaassa atelierissa, eivätkä valokuvat erityisosistakaan ole täysin onnistuneet; mutta kuitenkin ne kelpaavat todistamaan, että kuvapatsas on taiteellisesti arvokas sekä sen suurmiehen ja sen suuren elämäntyön arvoinen, joiden muistoksi se on pyhitetty. — Kuvapatsas on joulukuulla kuljetettu Pariisista belgialaiseen pronssivalimoon, jonka yhtiö nimeltä „Société nationale des bronzes“ Brüsselissä omistaa. Tämä yhtiö, joka on ottanut valamistyön suorittaakseen huokeammasta hinnasta kuin yksikään parisilainen pronssivalaja, on kumminkin työn etevyyteen nähden verrattava mainioimpiin ranskalaisiin. Että niin on laita, todistaa se, että kuuluisat belgialaiset kuvanveistäjät valattavat teoksensa yhtiön valimossa ja että jotkut ranskalaisetkin (m. m. viimeksi Rodin) ovat tilauksillaan kääntyneet sen puoleen. Muuten on ymmärrettävä että asianomaisissa piireissä ei olla aivan välinpitämättömiä siitä, että niin suuri teos kuin Lönnrotin kuvapatsas valetaan Belgiassa, vaikka se on muovaeltu Pariisissa. Tietysti suuret ranskalaiset valimot melkoisessa määrässä ovat riippuvaisia ulkomaalaisten taiteilijain tilauksista, ja kun yksi semmoinen työ, joka varmasti näytti olevan tarjona jollekin pariisilaiselle pronssivalajalle, on heidän oviensa ohitse mennyt ulkomaalle, saattaa moni muukin — niin he aivan oikein aprikoivat — mennä samaa tietä. Wikström puolestaan ei ole hätäillyt päätöksessään. Hän pyysi ensin ja saikin kustannusarvioita etevimmiltä ranskalaisilta pronssivalajilta, mutta eivät he paraimmallakaan tahdolla voineet suorittaa työtä niin huokeasta hinnasta kuin belgialaiset — siitä yksinkertaisesta syystä, että Pariisissa täytyy työmiehille valimoissa maksaa tasan kaksi kertaa enemmän kuin Brüsselissä (10 à 12 markkaa 5 à 6 markan si-

jasta). — Olen tämän kertonut yhtenä piirteenä siitä kiihkeästä kilpailusta, millä Europan kansat nykyään ahdistavat ranskalaisten perinnäistä ylivaltaa taideteollisuuden alalla.

Tietty on, että monen tuuman perästä keväällä vihdoin päätettiin valita muistopatsaan paikaksi istutus vastapäätä vanhaa kirkkoa Antinkadun varrella sekä myöskin, että paljastus on lykätty tämän vuoden syyskuuhun.

* * *

Kun on aloitettu puhumalla veistotaiteesta ja ulkomaalla oleskelevasta taiteilijasta, on samassa jaksossa mainittava VILLE VALLGRENkin, joka, niinkuin ennestään tiedetään, on kokonaan kasvanut kiinni parisiilaiseen ympäristöönsä. Mitä etuja hänelle siitä lähteneekään, on siitä toiselta puolen haittaakin — se nimittäin että hän itse vähitellen vieraantuu kotimaastaan samalla kuin häntä täälläkin yhä vähemmin muistetaan. Sanomat kertovat kyllä hänen tuotteliaisuudestaan ja maailmanmaineestaan, mutta kun suurin osa hänen teoksiaan jää täällä näkemättä ja tuntematta, on ymmärrettävää, etteivät hänen kansalaisensa voi seurata hänen töitään samalla mielenkiinnolla kuin toisten taiteilijain, jotka enemmiten elävät kotimaassa taikka ainakin tuovat tänne nähtäväksi mitä merkillistä ovat aikaansaaneet. Tämä asianlaita on niin luonnollinen, että se yksistään selittää, miksi muudan Hufvudstadsbladetin kirjeenvaihtaja Pariisista on katsonut aihetta olevan muistuttaa Helsingin kaupunkia tilaamaan Vallgrenilta monumentaalisen teoksen — suihkukaivon, jota varten hän viime syksynä kuuluu, käyttäen Kalevalan Aino-motiivia, tehneen luonnoksen.

Muutoin Vallgren yhä edelleen muovailee sentapaisia symbolistisia pikkuteoksia, hautauurnia ja kukkaisneitokaisia (urnes cineraires, filles-fleurs), joita hän edellisinä vuosina on lähettänyt tännekin joitakuita näytteeksi. Näitä hienoja, tunnelmallisia teoksia on kotimaassakin ihailtu, mutta en ole kuullut kenenkään sanovan niiden olevan kotoisia eli suomalaisia hengeltään. Päinvastoin on niitä pidetty sen uudenaikaisen, ulkomaalla levinneen taidesuunnan synnyttäminä, joka pyytää havainnolliseksi luoda miltei sairaalloisuuteen saakka hienosteltuja sensatsioneja. Näin ollen on omituista, että ulkomaalainen kritiikki yrittää selvittämään Vallgrenin symbolismia erikoisesti pohjoismaalaiseksi jopa suomalaiseksi

ilmaukseksi. Niin tekee esim. Albert Thomas aikakauskirjan „L'art décoratif" marraskuun numerossa. Totta kyllä tällä kirjailijalla on kovin hämärät tiedot Suomesta ja Pohjoismaista. Hän tietää Vallgrenin olevan syntyneen Porvoossa, ja on nähnyt Gallénin freskomaalaukset Suomen paviljongissa, mutta hän nimittää näitä taiteilijoita skandinavilaisiksi ja puhuu samassa hengenvedossa Kalevalasta, Björnstjerne-Björnsonista ja „Kanteleesta", ja kaiken päälliseksi hän kumminkin siteeraa ranskalaisia dekadenssi-runoilijoita tuntehikkaiden pikkuteosten selitykseksi. Sekavan esityksen takana piilee kai se fotuus, että taiteilija, vaikka onkin ulkomaalaisen ympäristön vaikutuksesta (uurnat ja pikku naiskuvat viittaavat muutoin suorimmin kreikkalaisiin esikuviin) johtunut alalleen, kumminkin tunteen puhtaassa ilmaisussa on säilyttänyt jotakin kotimaasta perittyä. Ja onhan se luonnollista, että niin on laita, sillä paraimmallakaan tahdolla ihminen ei voi kokonaan irroittaa itseänsä kotimaastaan ja entisyydestään.

* * *

Kolmas etevimpiä taiteilijoitamme, joka ainakin alkupuolen vuotta työskenteli Pariisissa, on ALBERT EDELFELT. Hänen jo mainioksi tullut pääteoksensa siltä ajalta, kuulun laulajattaremme Aino Achtén muotokuva, on sanomien ja jäljennöstenkin kautta kotimaassakin tunnettu, vaikkei se täällä vielä ole ollut näytteillä. Tämä muotokuva, joka taiteelliseen arvoon nähden on niin erinomainen, että moni piti sitä etevimpänä maalauksena Pariisin salongissa, on syksyllä ollut näytteillä ensin Berliinissä ja sitten Kööpenhaminassa. Varsinkin saksalaiset arvostelijat ovat kiittäneet sitä aivan harvinaiseksi laatuaan, niin teknilliseen käsittelyyn kuin luonteenkuvaukseen nähden, ja kehoittamalla kehoittaneet omia taiteilijoitaan oppimaan siitä parasta uudenaikaista taidetta. Näin ollen ei ole syytä kummeksia, että ulkomaalaiset taidekokoelmat mielellään omistaisivat maalauksen ja että ostotarjouksia on taiteilijalle tehty. Siten kuuluu muun muassa Tukholman kansallismuseo tehneen sentapaisen tarjomuksen. Kumminkin on tiettynä, että taiteilija mieluimmin möisi sen kotimaan julkiseen taidekokoelmaan, ja kun muotokuva nyt vuoden alulla pannaan täälläkin näytteille, niin toivokaamme että asianomaiset toimivat niin, että se jää kuin jääkin meidän omaksemme. Sekä kuvattuun henkilöön että kuvaajaan katsoen on asia yhtä suotava ja tärkeä. — Syk-

syllä Edelfelt oleskeli pari kuukautta etelä-Ruotsissa, mihin oli saanut kutsumuksen kreivillisen Wachtmeisterin suvun tilalle maalatakseen jonkun muotokuvan. Mitä taiteilija kesällä on saanut käsistään, saanemme pian nähdä siinä yksityisnäyttelyssä, jonka hän vuoden alussa aikoo panna toimeen ja jossa ylempänä mainittu muotokuva on olevà mieltäkiinnittävin teos. — Ennenkuin Edelfeltistä eroamme sopii tässä katsauksessakin mainita, että taiteilijan kesäpäivän valoa on pimittänyt rakkaan äidin kuolema. Rouva Aleksandra Edelfelt (omaa nimeä Brandt), jonka kautta kuuluisa taiteijamme on suomalaista syntyperää (isä, arkkitehti ja yleisten rakennusten hallituksen päällikkö Carl Albert Edelfelt oli Ruotsista maahan muuttanut) ja jolla on ollut suuri vaikutus poikansa kehitykseen, kuuluu tämän vuoksi välillisesti taiteemme historiaan. Äitinsä henkevät kasvot taiteilija on useat kerrat ikuistuttanut, ja ainakin yksi näitä muotokuvia, mitä hellimmällä kädellä maalattu, on tunnustettu olevan hänen teoksistaan kaikkein parhaimpia.

* * *

Kotimaassa toimivista taiteilijoista kääntykäämme ensin AKSEL GALLÉNiin, jonka merkkiteos kevätkaudelta on ylioppilastalon laulusalia koristava freskomaalaus: Kullervon sotaanlähtö. Tekotapaan nähden on tämä laatuaan ensimäinen Suomessa. R. W. Ekmanin freskomaalaukset Turun tuomiokirkon kuorissa ovat teknillisesti puutteellisia, koska ne jo ovat alkaneet hävitä; sitä vastoin Gallénin maalauksella silminnähtävästi on se kestävyys, joka on oleva yksi freskomaalauksen pääansioita. Vaikkei tosin vielä aikaa voi mainita todistajana, saattaa sen nähdä maalatun seinäpinnan laadusta. Värit ovat niin sulaneet ja kuivanneet yhteen rappauksen kanssa, ettei ilman taltatta ja vasaratta saa vähintäkään sirpaletta irtaantumaan sileästä pinnasta. — Mitä itse sommitteluun tulee, ei se ole laadultaan yhtä repäisevä kuin taiteilijan muut Kalevalan-aiheiset teokset. Konseptsioniltaan on se kyllä suurisuuntainen, mutta tyylittely, joka on saanut välttämään esim. semmoisia todellisuuden piirteitä kuin hevosen kavioiden jäljet lumessa, on tuskin omansa synnyttämään tarkoitettua vaikutusta. Missä määrin rakennustaiteellisen ympäristön muuttaminen on tekevä maalausta vaikuttavammaksi, saamme kai pian nähdä, koska aikomus on siihen ryhtyä taiteilijan neuvojen mukaan;

mutta sitä ei kumminkaan voida auttaa, että maalaus on niin alhaalla seinällä. Miten lieneekään, on teos arvokas, ja muutamissa kohdin — niin esim. sankarin komeaan asemaan ja jylhään öiseen talvimaisemaan katsoen — suurenmoinenkin. Ylioppilailla on siis täysi syy kiitollisuuteen maisteri O. Donneria kohtaan, joka on maalauksen kustantanut toveriensa iloksi ja mielen ylennykseksi.

Sen jälkeen Gallén ei ole tehnyt juuri mitään yleisölle näytettävää, joten huhu, joka kertoo hänenkin ajattelevan toimeenpanna yksityisnäyttelyä, on aivan väärä. Silti hän ei ole istunut kädet ristissä, vaan on hän kiintynyt tehtävään, joka pitkiksi ajoiksi sitoo koko hänen työkykynsä. Koska taiteilijan nykyisestäkin työstä on kaikenlaista huhuttu, ilman että siitä on julkisuudessa puhuttu, annettakoon siitä muutamia tietoja. — Rakkaan tyttärensä kuoleman johdosta ja muistoksi on kauppias A. Juselius Porissa rakennuttanut suurenmoisen gootilaistyylisen hautarakennuksen eli mausoleon, joka muodoltaan on kirkontapainen. Rakennuksen pääosa on kahdeksankulmainen, jonka holvin kattamaan sisustaan valo tulvaa kuudesta korkeasta ikkunasta. Tämän etupuolella on neliskulmainen etehinen, josta käytävä johtaa alas kryptaan eli hautaholviin, ja perällä puoliympyrän muotoinen kuori alttarineen, akkuna yläpuolella. Vielä on mainittava että kryptakin on päivän valaisema siten että rakennuksen keskiosan lattiassa on suuri ympyräinen aukko alikerrokseen, missä vainajan arkku on ihan keskellä. Rakennukseen, jonka korkeus tornineen on 30 metriä, on käytetty paitsi tiiliä erilaista luonnollista kiveä, nimittäin punaista graniittia, valkoista marmoria Ruskealasta ja hiekkakiveä Porin tienoilta. Sen arkkitehti on ollut hra J. Stenbäck. — Tämän mausoleon koristamisen freskomaalauksilla ja kenties myöhemmin myöskin lasimaalauksilla ovat Gallén ja Pekka Halonen saaneet tehtäväkseen, vaikka jälkimäinen puolestaan on ottanut maalatakseen ainoastaan kaksi freskomaalausta etehisen seinille.

Jos tilaus itse laadultaan on meikäläisiin oloihin katsoen aivan yksinäinen, niin on se tuskin vähemmin harvinainen siihen nähden, että hra Juselius on myöntänyt taiteilijoille täyden vapauden keksiä ja määrätä esiteltävät aiheet. Se osoittaa semmoista luottamusta taiteilijoihin, jota nämät enimmiten turhaan toivovat tulevan osakseen, mutta joka myöskin tekee heidän edesvastuunsa kahta painavammaksi. Tämän Gallén ja Halonen tyystin tuntevatkin ja sentähden olisi väärin tarkemmin puhua

heidän aikeistaan, ennenkuin ne ovat toteutuneet taikka ainakin kypsyneet toteutettaviksi. — Mitä tällä kertaa sopii kertoa on seuraava. Rakennuksen pääosan holvikaton on Gallén jo loppukesästä maalannut valmiiksi. Sen koristamiseksi hän on käyttänyt yksistään kasviaiheita pääasiassa samaan suuntaan kuin keskiaikaisissa kirkoissamme on tavallista, mutta kuitenkin niin, että hän on tarkoitusta varten tyylitellyt hyvin tunnetuita, kotimaisia puita ja muita metsäkasvia. Sen mukaan kuin luonnoksista voi päättää on taiteilija tässä tehtävässään erinomaisesti onnistunut. Ilman että kasvit muodoltaan tai väriltään olisivat menettäneet tunnusmerkkinsä on hän osannut antaa niille sen keveyden ja dekoratiivisen sävyn, jota korkeiden holvipintojen koristus edellyttää, ja kun hän on holvin keskikohdalle maalannut säteilevän auringon, näyttää se valaisevan ihanteellista kukkas- ja kasvimaailmaa. — Sitä paitsi on tässä osassa rakennusta kahdeksan eri pinta-alaa maalauksilla täytettävänä: yksi sisäänkäytävän oven ja yksi kuorinoven yläpuolella, (kumpikin 7 × 2,15 m.) sekä yksi kunkin akkunan alla (kukin 3 × 1,50 m.). Nämä kuusi alempaa alaa tulevat täytetyksi henkilö-sommitteluilla. Vihdoin tulee vielä kuoriin kaksi freskomaalausta, jotka tietenkin ovat samoin henkilö-sommitteluja, jota vastoin kryptan seinät koristetaan kasviaiheita käyttäen ja levon ja rauhan tunnelmaa tavoitellen.

Nämä viittaukset tehtävän laatuun ja laajuuteen riittänevät ilman muuta todistamaan, että Gallénin osaksi on tullut työ, jolla on oleva mitä suurin merkitys ei ainoastaan hänen taiteilijatoimessaan, vaan samalla meidän taiteemme historiassa. Ei ole siis oudoksumista, että hän nykyään panee kaiken tarmonsa valmistaakseen niitä luonnoksia ja sommitteluja, joiden toteuttamiseen freskomaalauksissa hän kohta kesän tullen aikoo ryhtyä. Sitä varten hän on jo vuokrannut asunnon Porissa, eikä niillä, jotka panevat arvoa Gallénin taiteeseen, ole toivomistakaan pitkään aikaan nähdä jotain hänen kädestään lähtenyttä uutta, jolleivät he matkusta Poriin, mikä tästä lähtien on oleva pääpaikka tämän taiteilijan tuntemiselle.

* * *

Vuoden 1901 taide-elämä kotimaassa on ollut erinomaisen vilkas etenkin monien näyttelyjen vuoksi. Paitsi tavallisia näyttelyjämme, Taideyhdistyksen kevätnäyttelyä ja Taiteilijain syysnäyttelyä, on Helsingissä ollut

kolme ulkomaalaista näyttelyä, tanskalainen kevättalvella, hollantilainen kesäkuulla ja ranskalainen syksyn alkupuolella. Se on jotakin „noch nie dagewesenes“ meidän oloissamme. Todellakin ovat ulkomaalaiset näyttelyt merkkitapauksena pidettävät, sillä joskin meillä ennen on nähty yksi ruotsalainen taidenäyttely sekä pari muuta satunnaista, joissa niin sanoaksemme ulkomaalaista sekatavaraa on ollut nähtävänä ja myytävänä, on se uutta, että joukko jonkun vieraan maan taiteilijoita, niinkuin viimeksi ranskalaiset, vartavasten yhdistyy lähettääkseen teoksiaan meille näytteille pantavaksi. Tämä omituinen ilmiö on itsessään mitä ilahuttavin laatuansa, mutta varsinkin se on ilahuttava, kun sen alkusyynä on se kunnioitus, jonka suomalainen taide sai osakseen maailmannäyttelyssä. Taiteilijaimme teokset ovat saaneet ulkomaalaiset käsittämään, että täällä on yleisö, joka taidetta rakastaa ja kannattaa, yleisö, jonka kanssa he näytellen täällä omia taidetuotteitaan haluavat rakentaa tuttavuutta. Saattaa sanoa, että Suomi vasta tämän kautta, ainakin mitä taiteeseen tulee, on saanut tunnustetuksi sijansa niiden sivistysmaiden joukossa, jotka ovat osallisia nykyajan taide-elämässä ja sen edistämisessä.

Mitä muuten ulkomaalaisiin näyttelyihin tulee on kyllä tosi, ettei niissä, joskin taiteilijain joukossa oli maailmankuulujakin, nähty mitä parasta kullakin maalla olisi ollut näytettävänä; mutta sittenkin olivat ne siksi „representatiivisia“, että niistä kävi tajuttavaksi eri maiden taiteen erikoisluonne. Mitä yleisömme todellisuudessa on niistä oppinut, on mahdoton sanoa. Se on kumminkin selvää, että hollantilainen näyttely on pidettävä kerrassaan epäonnistuneena, syystä kun se sattui aikaan, jolloin kenties virkein osa helsinkiläisiä taiteenystäviä oli jättänyt kaupungin nauttiakseen kesän ihanuutta. Sitä vastoin oli sekä tanskalainen että ranskalainen näyttely sopivana aikana toimeenpantu, ja katsojia näytti niissä ahkerasti käyvän. Ja juuri nämä kaksi näyttelyä olivatkin toistensa vastakohtana omansa herättämään mielenkiintoa: toiselta puolen tanskalainen rauhainen taide, joka perinnäisellä, vakaantuneella tekotavalla hartain mielin kuvaa kotoista luontoa ja elämää sekä miellyttää omituisella herttaisella suoruudella, ja toiselta puolen ranskalainen taide, joka huolimatta saavuttamistaan maailmanvoitoista, yhäti uusia keinoja käyttäen, levottomasti pyrkii edistymään milloin mihinkin suuntaan, mutta samalla osaa säilyttää ehdottoman teknillisen mestaruutensa. Ilmeistä on, että täten tarjottu tilaisuus tutustumaan ulkomaalaisiin taideharrastuksiin

E. WIKSTRÖM: VÄINÄMÖINEN.

E. WIKSTRÖM: ELIAS LÖNNROT.

on taide-elämällemme edullinen. Se näet kasvattaa yleisöämme ymmärtämään ja panemaan arvoa sille vilkkaalle, mutta monisuuntaiselle pyrkimykselle, joka kieltämättä on taiteemme paraimpia tunnusmerkkejä, joskin se enemmän johtunee sen vakaantumattomasta nuoruudesta kuin kansallisen luonteemme laadusta. Sitä merkitystä, joka täten on arvattava näillä ulkomaalaisilla näyttelyillä olevan, vahvistaa se seikka, että kustakin näyttelystä on ostettu useita taideteoksia julkisiin kokoelmiimme. Ilman semmoista valitsemisen varaa kuin minkä näyttelyt tarjoovat olisi säätyjen asettaman valiokunnan paljoa vaikeampi saada kohtuullisella hinnalla ostetuksi arvokkaita taideteoksia Antellin kokoelmiin.

Mutta joku kysynee, onko luultavaa että meillä vastedeskin samanlaisia näyttelyjä toimitetaan? Vaikka on vaikea varmasti vastata kysymykseen, saattaa kuitenkin toivoa, ettei ensi kerta ole viimeinen. Ainakin on tiedossa että uusista näyttelyistä on puhetta ollut, niin esim. skotlantilaisesta, joka varmaan tulisi olemaan varsin mieltäkiinnittävä, koska nykyään skotlantilaiset maalaajat alkavat päästä englantilaisista voitolle. — Toinen seikka, joka todistaa että Suomen taide ja taideolot yhä ovat ulkomaalaisten huomion esineenä, on se, että eri tahoilta pyydetään taiteilijoitamme panemaan teoksiaan näytteille ulkomaalla. Siten kävi meilläkin marraskuulla kaksi itävaltalaista taiteilijaa hankkimassa ja valitsemassa suomalaisia maalauksia n. s. „Secessionin“ (uudenaikaisinta taidetta harrastavan taiteilijayhdistyksen) 12:tta näyttelyä varten Wienissä.

Ulkomaalaisten näyttelyjen rinnalla ovat vuoden kotoiset näyttelyt olleet vähemmin merkilliset. Ei kummassakaan ole ollut nähtävänä mitään erittäin huomattavaa. Tällä ei tarkoiteta että näyttelyt olisivat olleet keskiarvoa alemmalla, vaan sitä ettei teosten joukossa ollut semmoisia, jotka olisivat ilmaisseet tekijänsä astuneen entistä kantaansa ylemmälle taikka kääntyneen uutta latua hiihtämään. Siten esim. ei Edelfeltin maalaama senaattori L. Mechelinin muotokuva enemmän kuin Järnefeltin tekemä maamarsalkka valtioneuvos L. Lindelöfinkään (kumpikin syysnäyttelyssä) näytä ansaitsevan erinäistä kiitosta, ne kun tavallisen uskollisesti kuvaavat esinettään ilman suurempaa henkevyyttä käsittelyssä. Jos sen tähden näyttelyt eivät kehoita seikkaperäisempään tarkasteluun, on kumminkin yleisesti sanottava, että juuri mainittu näyttely sekä näyttelijäin että teosten lukuun nähden oli entistä rikkaampi. Syynä siihen oli osaksi arvostelulautakunnan suopeampi kritiikki nuorempia kohtaan,

osaksi se että taiteilijaimme luku viime vuosina on suuresti kasvanut. Sen sijaan että kymmenkunta vuotta sitten, jolloin taiteilijat itse ryhtyivät järjestämään näyttelyjään, kehoitus ottamaan osaa näyttelyyn lähetettiin noin 50 maalaajalle ja kuvanveistäjälle, on luku nyt melkein kaksi kertaa suurempi. — Tavan mukaan on kotimaisissakin näyttelyissämme vieraanvaraisesti suotu tilaa jollekin ulkomaalaiselle taiteilijalle, ja niin tapahtui syksylläkin. Aivan erityisen osaston siitä muodosti 20 maalausta, joista 12 oli italialaisen Raffaello Gambogin ja 8 hänen puolisonsa Elin Danielson-Gambogin maalaamaa. Taulut olivat enimmältään maisema- ja laatukuvia, aiheeltaan italialaisia. Omituista oli nähdä miten rouva Gambogi, niinkuin tietty ja tunnettu yksi meidän lahjakkaimpia naistaiteilijoitamme, sekä yleisen tekotavan että värityksen puolesta on lähestynyt miestään. Heidän maalauksensa ovat itse asiassa niin toistensa näköisiä, että ne kaikki näyttävät olevan samaa käsialaa — merkillinen todistus siitä, miten rakkaus, myötätuntoisuus ja yhteistyö yhdistää ihmisiä. Kun siis sanomme että tauluissa ilman erikoisempaa alkuperäisyyttä esiintyi luonnon rakkaus ja varma kyky esittää valoisaa todellisuutta rauhallisissa kuvissa, niin tarkoittaa se samassa määrässä molempia. Maalausten joukossa oli kaksi muotokuvaakin, toinen hra Gambogin tekemä taiteilija Viktor Westerholmista merimiehen puvussa ja toinen rouvan maalaama itsestään. Tämä jälkimäinen oli ehkä etevin hänen teoksistaan, jà se muistutti asennon ja piirustuksen puolesta vanhoja firenzeläisiä muotokuvia renessänsin ajoilta. — Yhteydessä taiteilijain näyttelyn kanssa oli sivuhuoneeseen järjestetty näyttely kesän loppupuolella poismenneen Fredrik Ahlstedt vainajan maalauksia ja harjoitelmia. Hänen kuolemansa kautta taiteemme on menettänyt vakavan maalaajan, jonka etevimmät teokset esittävät henkilöitä luonnon keskellä ulkoilmassa taikka muotokuvia, sekä hartaan ja kokeneen opettajan taiteensa alalla.

Lopuksi on tässä jaksossa muistettava, että taideyhdistyksen ja Antellin kokoelmat Ateneumin laajentamisen johdosta syksyllä saivat koko yläkerroksen haltuunsa. Moni taulu, joka tilan puutteessa ennen on ollut näkymättömissä, on nyt esille pantuna, ja ylipäätään saattaa sanoa, että taidegalleriamme ensi kerran antaa jonkinmoista käsitystä ulkomaan suurista taidekokoelmista. Toinen asia on se, että kokoelmamme nykyään kasvavat niin nopeasti, että varmaankin muutaman vuoden päästä uudelleen alkaa valitus huoneuston ahtaudesta.

* * *

Jonkunlaisena vastakohtana sille, että ulkomaalaisten huomio on alkanut kiintyä taiteeseemme, on mainittava, että taiteilijamme, tähän saakka oltuaan hyvin liikkuvaa joukkoa ja ilman pysyvää asuinpaikkaa, vuosisadan vaihteessa ovat ikäänkuin yksissä mielin ruvenneet perustamaan itselleen koteja — ei kaupungeissa, vaan maalla, luonnon ja kansan keskellä. Jo aikoja sitten on Edelfeltillä ollut huvila Haikon lahden rannalla Porvoon tienoilla, josta hänen useimmat saaristo- ja merimaalauksensa ovat kotoisin, ja joillakuilla muilla on kai samalla tavoin ollut vakituinen kesäasunto joko meren rannikolla taikka sisämaassa. Siihen ei kumminkaan nykyään tyydytä, vaan taiteilijat rakentavat itselleen huviloita, jotka ovat varustetut talveakin varten, siis koko vuoden asuttavia. Toisten etupäässä kävivät Gallén ja Wikström, kun jo 1890-luvun alkupuolella rakensivat huvilansa tilavine ateliereineen, edellinen Ruovedelle ja jälkimäinen Sääksmäkeen. V. 1897 Wikströmin huvila paloi, mutta hän on sittemmin rakentanut sen uudestaan, ja sinne on hänen aikomuksensa pysyväisesti asettua, kun hän kevätpuolella viimeisen kerran palaa Pariisista. Edelleen ovat Järnefelt ja Halonen viime vuonna muuttaneet omiin koteihinsa Tuusulan järven rannalle, pari kolme kilometriä Järvenpään asemalta, ja vielä toiset tuumivat lähimmässä tulevaisuudessa noudattaa toveriensa esimerkkiä.

Tämä taiteilijaimme kotiutuminen sanan varsinaisessa merkityksessä ansaitsee suuressa määrässä huomiota, sillä ei se laisinkaan ole tilapäisestä oikusta johtunut. Päin vastoin se on ilmaus, jolla on mitä laajaperäisimmät alkusyyt. Jos ensin katsomme omaa maatamme ulommas, niin on merkille pantava, että n. s. taidemetropolit eli taide-elämän keskuspaikat Europassa ovat menettämistään menettäneet vetovoimansa ulkomaalaisiin taiteilijoihin. Niin on viimein käynyt Pariisinkin, joka noin 1860-luvulta saakka on ollut enimmin puoleensa houkutteleva keskuspaikka. Se ankara arvostelu, joka Dreyfus-jutun johdosta kohtasi ranskalaista yhteiskuntaa, ja vielä suuremmassa määrässä se seikka, että ranskalaiset hämmästyksekseen ovat huomanneet, miten heidän taiteellinen ylivaltansa on joutunut kysymyksenalaiseksi ja miten ulkomaalaisista taiteilijoista, jotka ennen tulivat heiltä nöyrästi oppiakseen, on kehittynyt vaarallisia kilpailijoita heidän etevimmille kyvyilleen, on aiheuttanut, etteivät he voi olla karsain silmin katselematta noita vieraitaan niinkuin ulkomaalaisia ylipäätään. Yleisesti tuntevatkin ulkomaalaiset taiteilijat, että

ranskalaisten kiitetty vapaamielisyys, vieraanvaraisuus ja viehättävä kohteliaisuus on melkoisessa määrin vähentynyt, jopa osalta muuttunut — muistoksi vain. Seuraus tästä on, että he muuttavat pois. Ja todella on ulkomaalaisten taiteilijain luku Pariisissa vuosi vuodelta supistunut. Mutta mihin he muuttavat? Ei mihinkään toiseen taide-elämän keskuspaikkaan, vaan kukin kotimaahansa. Taiteilijat ja taiteenviljelys hajaantuu siten ympäri Europpaa, ja yhden keskuspaikan asemasta on syntynyt tai on syntymässä monta kymmentä semmoista: pienemmissä maissa yksi tai pari, suurissa maissa useampia. Sentähden oli erään, viime vuoden lopulla täällä käyneen itävaltalaisen taiteilijan sanoissa: „Helsinki on kekittynyt yhdeksi taiteen keskuspaikaksi" jotakin perää, joskin imartelua. — Toisin sanoen puheena oleva käänne Europan taide-elämässä on epäilemättä kaikkialla rehoittavan natsionalismin ja imperialismin vaikuttama. Sen sijaan että on toivottu veljesrakkauden kasvavan ihmisten välillä, on kukin kansallisuus alkanut niin sanoakseni koota itseään ja samalla työntämään luotaan vieraita aineksia, milloin ei niiden sulattaminen ole ajateltavissa. Jollei taiteilijoita olekkaan suorastaan karkoitettu pois eri maista, ovat he kuitenkin liian herkkätuntoisia ollakseen huomaamatta, että heillä ainoastaan kotimaassa on vilpitön myötätuntoisuus tarjona.

Tämä yleinen valtiollinen ja henkinen ilmanmuutos on vaikuttanut, etteivät meidänkään taiteilijat viihdy ulkomaalla, ja voimme pitää sitä suurena onnena, että käänne on sattunut semmoiseen aikaan, jolloin taiteemme jotenkin on varttunut itsenäiseen elämään. Mutta vielä on syytä kysyäksemme, mikseivät taiteilijat viihdy Helsingissä, vaan muuttavat maalle? Syynä siihen on toiselta puolen se, että pääkaupungin levoton elämä taukoomattomine puolueriitoineen, puhumatta ravintolatavoista ja kalleudesta, on hyvin epäedullinen taiteilijatoimelle, joka edellyttää mielen tyyneyttä ja sisällistä syventymistä, toiselta puolen se, että nuoremmat taiteilijamme, ollen mieleltään ja hengeltään kansallisia, enemmän kuin vanhemmat polvet tuntevat tarvetta yhdistää oman elämänsä ja toimensa kansan elämään — oman maan luonnosta ja kansasta he tahtovat imeä taidettaan kostuttavat nesteet. Nämä kaikki asianhaarat ovat lukuun otettavat, kun tahdotaan selittää taiteilijaimme kotiutumista, jonka merkitys tulevaisuuteen nähden luonnollisesti on olevà se, että taiteemme kansallinen omintakeisuus, jonka olemassaolon ulkomaalaiset jo ovat huo-

manneet, on vahvistumistaan vahvistuva. Ja milloin olemmekaan olleet tämänkin henkisen voimanlähteen tarpeessa enemmän kuin nyt!

Vaikka taiteilijamme siten eivät halusta ota Helsinkiä alituiseksi asuinpaikakseen, on se kuitenkin todellisuudessa taide-elämämme keskuspaikka, ja täällä on aina tavattavana jommoinenkin joukko taiteilijoita. Useissa, jopa useimmissa näissäkin elää sama henki kuin noissa maalle muuttaneissa, ja jotta kaupungissakin samanmieliset taiteilijat voisivat joskus häiritsemättä tavata toisensa ja keskustella mieliteoistaan sekä sen ohella säännöllisten näyttelyjen väliajoillakin järjestää yleisön nähtäväksi harjoitelmia, luonnoksia ja valmiitakin teoksia, päättivät he viime vuonna yhteisesti vuokrata pari huonetta (Vaasan pankin uudessa talossa). Näin ja tässä tarkoituksessa syntyi »*Pirtti*», jonka nimikin ajattelevalle ilmaisee jotakin yrityksen alkuperästä. Taidesalongin tai taidekabinetin sijasta on Suomella oleva taidepirttinsä!

* * *

Miten pitkäksi tämä katsaus onkin venynyt, on vielä varsin tärkeä puoli taide-elämäämme mainitsematta. Minä tarkoitan rakennustaidetta, jonka nykyiset nuoret edustajat tavattoman innokkaasti ovat asettuneet „uuden taiteen“ palveluksen, yrittäen luomaan jotakin ei ainoastaan uutta, vaan — ainakin osaksi — *suomalaista uutta*. Heidän harrastuksensa tuloksista ovat tähän saakka merkillisimmät vuoden kuluessa valmistuneet Uusmaalaisen ylioppilaskunnan talo Kasarmikadun varrella, erään yhtiön omistama rakennus n:o 17 Fabianinkadun varrella ja kaikista uhkein Palovakuutus-osakeyhtiö Pohjolan talo Aleksanterin- ja Mikonkatujen kulmassa. Kaikki nämä rakennukset ovat antaneet aihetta loppumattomiin keskusteluihin, vaikka tietääksemme „yleinen mielipide“ pääasiassa on ollut ja epäilemättä yhä enemmän vastedes, jahka niiden outouteen totutaan, on oleva niille suosiollinen. Niille, jotka ovat olleet epätietoisia siitä, mitä arkitehtimme oikeastaan ajavat takaa, antaa jouluksi ilmestynyt kolminumeroinen, tuhlaavasti kuvilla varustettu vihko „Ateneum“-aikakauskirjaa ohjetta ja valaistusta.

Tässä vihossa arkkitehtimme esiintyvät paitsi sommittelevina piirustajina ja akvarellisteina myöskin kirjailijoina -- tietysti, niinkuin nuorten on tapana, rakastettavassa tietämättömyydessä siitä, että heidän edelläkävi-

jänsäkin ovat jotakin ymmärtäneet ja että joitakuita kymmeniä vuosia myöhemmin heitäkin viisaampia nuoria tulee ilmaantumaan. Sekä kuvat että kirjoitukset, joissa he teoreettisesti esittelevät reformiharrastuksiaan, ansaitsevat huomiota, mutta kun niitä vertaa toisiinsa, näkee jollakin hämmästyksellä, että ne eivät ole keskenään oikein yhtäpitäviä. Teoreettisesti sanotaan harrastusten päämääränä olevan kaiken muinaistyylisen ja sovinnaisen hylkäämisen ohella yksinkertaisuuden, tarkoituksenmukaisuuden, viehättävän ja m. m. värien avulla aikaansaadun tunnelmallisen kotoisuuden, totuuden aineisiin nähden (luonnollista kiveä, maalaamatonta puuta) ja rakentamisen sisältä ulospäin (s. o. ulkopuolen on muodostuminen sisäpuolen mukaan, symmetriasta ei välitetä) j. n. e. Tämä kaikki on hyvää ja kiitettävää, ja varsin hauskaa on, että arkkitehtimme koettavat toteuttaa näitä Englannista ja Belgiasta opituita aatteita, ja sitä enemmän kuin he pyytävät sovelluttaa niitä kotimaiseen elämään ja luontoon. Epäilemättä on siitä vain monipuolista edistymistä odottaminen, niinkuin jo todellisuudessa on nähtykin esim. kiviteollisuutemme odottamattomassa kehittymisessä. Tämän kirjoittaja tunnustaa siis olevansa täydellisesti nuorten arkkitehtiemme puolella. Kumminkin tahtoisin huomauttaa, etteivät he todellisuudessa noudata läheskään kaikkia perusjohteitaan. Kun katselee Pohjolan taloa taikkapa muita ylempänä mainituita rakennuksia ja vielä lisäksi kuvia „Ateneumissa“, niin huomaa, että heidän luomansa eivät suinkaan aina kanna heidän puolustamaansa yksinkertaisuuden ja käytännöllisyyden naturalistista leimaa. Päin vastoin ovat ne konseptsioniltaan ja tunnelmaltaan romantisen hengen ja kaihon synnyttämiä, kaihon, jonka väsymys vanhaan, sovinnaiseen arkkitehtuuriin on herättänyt. Syytettäköön Pohjolan taloa mistä tahansa, yksinkertaisuudesta sitä ei kumminkaan voi syyttää. Irvistelevine naamareineen, karhuineen, oravineen, kuparilla raudoitettuine ovineen, itämaalaisia rakennusosia muistuttavine pylväänpäineen ja torneineen jne. muistuttaa se enemmän satulinnaa kuin „affääripalatsia“, ja ainoastaan rikas yhtiö on voinut sen rakennuttaa. Perin fantasiarikkaana luomana on se Helsingin taiteellisesti etevimpiä rakennuksia, mutta vaillinaisesti se vastaa teoriaa. N:o 17 Fabianinkadun varrella on ulkoa nähden Pohjolan rakennuksen vastakohta yksinkertaisuuden puolesta — se muistuttaa lähinnä keskiaikaista linnarakennusta. Vielä enemmän puhtaasti romantinen on se pikku linnarakennus sisustuksineen, jonka Eliel Saarinen on „harjoitel-

mana" julaissut „Ateneumissa". Minua muistutti se kohta Walter Scottin Ivanhoe'sta ynnä muista romaaneista, missä keskiaikaisia asuntoja kuvataan. — Tämä kaikki ei tarkoita moittimista, vaan asian selvitystä. Tämmöiset rakennukset voivat suuresti viehättää katsojaa ja sitä miekkoista, jolla on varaa semmoisen linnan rakennuttamiseen; mutta vasta silloin on uusi suunta saavuttanut *ratkaisevan* tuloksen, kun se kykenee noudattamaan ilmilausumiaan perusjohteita niin sanoakseni jokapäiväisissä tehtävissä, koulutaloissa ja muissa julkisissa rakennuksissa sekä vähävaraisten asunnoissa, joihin todella vaaditaan yksinkertaisuutta.

Viime katsauksen lopulla mainittiin, että uusi ehdoitus Turun tuomiokirkon uudistamista varten oli tekeillä. Se on julkaistu vuoden kuluessa. Mainitussa „Ateneumin" arkkitehtivihkossa hra H. Gesellius on ottanut siitä kirjoittaakseen, joskin tavalla, joka ei siedä tarkastusta. Hän esim. ei tiedä, että syynä ehdoitukseen ei ole ollut „muutamien viisaitten" arvelu, että tuomiokirkko on „restaureringsnödvändig", vaan se, että sitä jo puolisataa vuotta on ehtimiseen „restaureerattu" ilman että minkäänlaisia perusjohteita tehtävää varten on ollut tiedossa. Kun sitten jälleen rahaa pyydettiin työn jatkamiseksi, asetti senaatti toimikunnan selvittämään ja ehdoittamaan noudatettavia prinsiippejä. Edelleen hän huokaa: „Mikä ylpeys, että tahdotaan painaa oman aikansa kauneudenarvot kaikkeen, jopa kaikkiin vanhoihin, hyviin muistoihinkin". Jos hän olisi asiaa seikkaperäisemmin tutkinut eikä romanttisrunollisesti haaveillen, niin hän olisi huomannut, ettei suinkaan tarkoitus ole ollut hävittää vanhaa ja asettaa sijaan oman ajan kauneudenarvoja jne., vaan että uudistus pääasiallisesti vain tarkoittaa saada semmoisia rakennuksenosia (tornia, portaaleja, kattoa y. m.), *jotka eivät ole 70 vuotta vanhempia,* sopusointuun ikivanhojen osien kanssa.

Toivomus, että uusi suomalainen teatteri valmistuisi vuoden lopulla, ei ole käynyt toteen sentähden että rahat kesken loppuivat. Kumminkin odotetaan, että rakennus sisustuksineen ensi keväänä saadaan täydelleen valmiiksi. Komean teatterin yleisölle avaaminen, joka luultavasti on tapahtuva huhtikuussa, on siis alkaneen vuoden osaksi tuleva merkitapaus taide-elämässämme.

Katsaus Suomalaisen Teatterin syysnäytäntökauteen v. 1901.

Kirjoittanut

O. A. K.

Historiallinen linna. — Hamlet. — Scapinin vehkeilyt. — Hannele. — Heinäkuun helteessä. — Kipinä. — Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming. — Yö ja päivä y. m.

Kun muistelee kulunutta syysnäytäntökautta, tuntuu siltä kuin jonkunlainen laimeus sekä teatterin että yleisön puolelta olisi ollut huomattavissa. Merkittäviä uutuuksia on ollut niukalti, vanhoja kappaleita sen sijaan paljon. Yleisökään ei ole jaksanut yhtä lukuisana kuin ennen täyttää vanhan Arkadian mataloita suojia. Kai toivo saada kohta siirtyä uuteen ja muhkeaan taiteentemppeliin osaksi on ollut tämän hiljaisuuden syynä.

Alussa teatteri vanhaan tapaansa näytteli joukon vanhoja kappaleita, odotellen teatteriyleisön saapumista kaupunkiin. Ensimäinen uutuus oli tunnetun ja tuotteliaan ranskalaisen huvinäytelmäin kirjoittajan Alexandre Bissonin tuorein teos „Historiallinen linna“, jolla Pariisissa on ollut loistava menestys. Bisson on ennen tunnettu suomalaiselle yleisölle hauskasta kappaleestaan „Herra ylitirehtööri“, jonka säkenöivät sukkeluudet kyllä saivat nauruhermot liikkeelle. Ranskalaisilla huvinäytelmän kirjoittajilla on aina sukkela kieli ja näppärä taito kappaleidensa kannattajana, mutta mitään syvempää aatteellista sisällystä niissä harvoin tapaa. Seisovana aiheena heillä on avioelämän tukaluudet ja vastoinkäymiset. Niinpä tässäkin Bissonin uudessa kappaleessa, mihin sangen sukkelasti on punottu peräti monisokkeloisia rakkaus- y. m. juttuja. Tyhmähkö tehtailija Colombin on ostanut historiallisen Fontenellesin linnan, missä suuri Rousseau ja ranskalainen muotikirjailija Paul Coudray ovat asuneet. Viimeksi mainittuun ovat tehtailijan vanhahko sisar, neiti Chloë, ja tytär, rouva Baudoin, silmittömästi ihastuneet, luettuansa hänen kirjojaan. Itse kirjailijaa kumpikaan ei edes ole nähnyt. Herra Baudoin koettaa ystävänsä Barroisin avulla, joka tekeytyy epämiellyttäväksi Coudrayksi, kääntää ruovansa sydäntä jälleen puoleensa. Vastauksena miehensä paljastettuun kepposeen taas rouva Baudoin paikalle saapuneen tuntemattoman veljensä avulla, joka myös tekeytyy Coudrayksi, saattaa mustasukkaiselle miehelleen helvetillisiä sieluntuskia. Molempia vale-Coudrayta ahdistaa ankarasti karkea merikapteeni Gabriac, jolta oikea Coudray on ryöstänyt vaimon. Lopuksi koko sokkelo selviää ylei-

seen iloon: Gabriac kihlaa Chloën, Barrois Colombinin nuoremman tyttären Génevièven, Baudoinin herrasväki tekee keskenään sulan sovinnon, ja itse tehtailija sopii hylätyn poikansa kanssa nähtyänsä tällä kunnialegionan nauhan. Kaikki tämä sekamelska on näppärästi ja sulavasti punottu kokoon; varsinkin loppupuoli on elävä. Luonnekuvaus on tietysti enimmältä väritön ja ylimalkainen. — Näyttely sujui joltisellakin vauhdilla ja eloisuudella. Siinä kunnostivat itseään varsinkin rva Salo keimailevana, romantillisena rva Baudoinina, rva O. Leino nuorena Génevièvenä ja nti Lähteenoja neitseellisen vanhahkona Chloëna. Miesnäyttelijöistä mainittakoon hrat Weckman Barroisina, Rautio Baudoinina, Kallio Colombinina ja Närhi Gabriacina. Kukaan näyttelijöistä ei juuri kohonnut tavallisuutta korkeammalle eikä kappale siihen oikeaa aihetta antanutkaan. — Yleisö otti kappaleen hieman laimeanpuolisesti vastaan.

Toisena merkkikappaleena on mainittava SHAKESPEAREn kuolematon „Hamlet", jota teatteri pitkiin aikoihin ei ollut esittänyt. Jännityksellä odotettiin tämän kuuluisan mestariteoksen näyttelemistä, ja toiveet eivät pettäneetkään: esitys yleensä oli oivallista. Pääkunnia siitä lankee hra Ahlbergille, joka näytteli Hamletin kykyä kysyvän osan kerrassaan loistavasti. Saimme nähdä aivan elävänä edessämme tuon syvähenkisen, mietiskelevän Tanskan prinssin, joka lausuu niin laajalle ulottuvia ja kauas kantavia sanoja elämän ja olemuksen, hyvän ja pahan, kauniin ja ruman suurista salaisuuksista. Hra Ahlberg oli juuria myöten syventynyt osaansa ja hallitsi sitä täydellä vallalla pikku seikkoja myöten. Hänen näyttelemisensä todellakin paljasti Hamletin mietiskelevän luonteen koko syvyyden kaikissa vivahduksissaan. Ofeliana esiintyi nti Högdahl, ja vaikkapa hän ei voinutkaan kohota aivan korkealle tässä voimia vaativassa osassa, jossa suuret primadonnatkin saavat panna parastansa, oli hänen esityksensä kuitenkin kaunista ja kiitosta ansaitsevaa. Vaikea hulluuden kohtauskin meni niin luontevasti kuin häneltä voi vaatia. Hra Leino Hamletin setänä, Tanskan kuninkaana ja veljensä murhaajana näytteli, kumma kyllä, jotenkin värittömästi. Hän oli vain pelkkä ulkonainen kuningas, jonka rikollisuudesta ja sieluntaisteluista ei juuri näkynyt paljon jälkeä. Nti Malm samoin oli kyllä komea ja ryhdikäs kuningatar, Hamletin äiti, mutta hänessäkään ei katsoja huomannut juuri mitään rikollisuuden ilmettä ja kuvastusta. Hra Salo Horationa oli paikallaan, mutta hra Rautio, niin liukas kamariherra kuin olikin, muistutti toki liiaksi juutalaista kamasaksaa ollakseen hieno, joskin viekas hovilainen. Hra Weckman Laerteena ei näkynyt panevan osaansa mitään erikoista painoa. Verraton oli hra Lindfors hirtehisen humoristisena haudankaivajana — yksi Shakespearen omituisimpia luomia —, ja hra Kallio näyttelijäin johtajana lausui osansa sangen hyvin. — Yleisö oli erittäin tyy-

tyväinen näkemiinsä ja kuulemiinsa; hra Ahlberg ja nti Högdahl saivat runsaasti kukkia. Näyttämöllepano oli toimitettu huolella ja aistilla.

MOLIÈREa edusti tällä kertaa „Scapinin vehkeilyt". Se on noita suuren tekijänsä kappaleita, joita hän syvästi mietittyjen huvinäytelmiensä ohella sepitti alemman yleisönsä nauruksi ja ajanvietteeksi. Siinä on paljon jotenkin karheaa hullunkurisuutta ja kömpelöä sukkeluutta, joka lähenee suoraa ilvehtimistä ja herättää äänekästä mieltymystä yläriveillä. Koko aihe on vain oikeastaan näppärä mukailu roomalaisen huvinäytelmöitsijän Terentiuksen tunnetusta Phormiosta. Ankarat ja tyhmähköt isät, jotka koettavat taltuttaa mielensä mukaan pulassa olevia, rakastuneita poikiaan, näppärät tytöt ja tuo verraton palvelija Scapin, joka sukkeluudellaan narraa itaroilta isiltä rahaa pojille ja auttaa näitä kaikista pälkähistä, ollen samalla nöyrä ja ylpeä, viekas ja vikkelä, ovat kappaleen toimivia henkilöitä. Ne ovat kaikki hyviä tyyppejä ja vanhain runoilijain yhteistä tavaraa. Uskomattomat yhteensattumukset ratkaisevat sokkelon yleiseksi iloksi. Meikäläisestä tuo sisällyksetön ilvehtiminen, vaikkapa se olisikin sukkelaa ja hauskaa, ei oikein maistu. Se tekee pakostakin pitkäveteisen vaikutuksen, mikä olisi vieläkin ikävystyttävämpää, jollei ilveily olisi ollut hra Lindforsin taitavissa käsissä. Hän suoritti vehkeilevän Scapinin osan kaikella sillä loistavalla virtuositeetilla, joka hänellä on käytettävänään Molièren kappaleissa. Hrat Falck ja Närhi narrattuina isinä olivat oikeilla paikoillaan. Varsinkin on herra Närhin näytteleminen itaran Geronten osassa katsottava todelliseksi taiteelliseksi voitoksi näyttelijälle. Pulassa olevina ja rakastuneina poikina olivat hrat Kallio ja Suonio omalla alallaan, ja hra E. Salmela näytteli perin rajusti Hyacinthen valeveljen ja julman miekkamiehen osan, peloittaen karskealla urhoudellaan isä Arganten pahanpäiväiseksi. Tytötkin (rva Leino ja nti Finne) esiintyivät edukseen. — Kappale oli hra Lindforsin harjoittama ja saattoi yleisön kyllä hyvälle tuulelle, joka haihtui yhtä pian kuin tulikin.

HAUPTMANNin ihanan unelmarunon „Hannelen" teatteri esitti uudessa asussa sekä näyttämöllepanon että varsinkin musiikin puolesta, jonka viimemainitun nuori lahjakas säveltäjämme Erkki Melartin oli aivan uudestaan sovittanut. Sentähden olikin „Hannelen" esitys, johon jo joku vuosi sitten tutustuimme, nyt ihanampaa ja ehompaa entisestään. Rva O. Leino kuumehoureisena, juopon isän murjomana, hentona Hannelena näytteli erittäin vaikuttavasti, ollen sama, hentoinen, arka ja lapsekas, alusta loppuun saakka. Muutkin osat olivat varmoissa käsissä. Niinpä hra Närhi näytteli julman illusorisesti Hannelen petomaisen isän osaa, hra Salo arvokkaasti opettaja Gottwaldia ja vierasta, hra Lattu tonttumaisesti sadunomaista kylänräätäliä. Köyhäinhuoneen asukkaista näyttelivät hra Pesonen ja nti Lähteenoja tempaavalla realismilla. Ihanat unelmakuvaelmat

saattoivat yleisön rajattomaan ihastukseen, jota lämpimän vieno ja hivelevä musiikki lisäsi. Säveltäjä huudettiin esille.

Kotimainen premieri oli JALMARI HAHLin 3-näytöksinen näytelmä „Heinäkuun helteessä". Se on kai jonkinlainen taiteilijanäytelmä, sillä toiminnan juonen siinä muodostaa nuoren, dilettanttimaisen maalarin Riston pyrkimys rakkauden avulla kohoomaan taiteessansa. Sentähden hän hylkää vaatimattoman, mutta syväsydämisen morsiamensa Kaarinan, koska tällä muka ei ole sitä kiihoittavaa voimaa, jota hänen taitelijasielunsa tarvitsisi, ja kohdistaa rakkautensa vanhempaan sisareen Kerstiin, joka on hieman keimaileva, kiehtova naisolento. Kaarina syöksyy epätoivoissaan järveen. — Kappaleessa ei ole mitään paikallista väritystä; se voisi tapahtua missä hyvänsä. Nimi osoittaa vain, että tapaukset sattuvat heinäkuussa. Näytelmä on tosin suoritettu draaman ja teatterin tuntijan taidolla, mutta tuntuu sittenkin heikonpuoleiselta ja pitkäveteiseltä. Henkilöt resoneeraavat kyllä paljon ja sujuvasti taiteen olemuksesta ja siihen kuuluvista kysymyksistä, mutta mitään tempaavia, säkenöiviä mielipiteitä heillä ei ole. Luonteet jäävät jotenkin himmeiksi ja ylimalkaisiksi; äiti ja vanhempi sisar ovat selväpiirteisempiä. Tapausten motiveeraus on epätyydyttävä, sillä esim. toisessa näytöksessä morsian ottaa jotenkin tyynesti vain pienellä itkulla vastaan eron, mutta kolmannessa hän, nähdessään uskottoman sulhonsa sisarensa edessä tunnustuksilla, syöksyy järveen. Äidin tulo tyttärineen väjymään noita rakastuneita on epäilemättä kömpelöä ja haettua. Sulhasmies on kovin keveä: eron tehtyään ja nähtyään entisen morsiamensa kyyneleet hän on valmis uudelleen ottamaan hänet, mutta toinenpa ei enää huolikkaan. Lopussa hän, kaiken pahan aikaansaaja, jää jotenkin tyynen ja viattoman näköisenä seisomaan hieman syrjemmälle, kun toinen tytär tuskassa ja katuvaisena syöksyy anteeksi anoen äitinsä jalkoihin. Kai tuollainen korkeampi kanta kuulunee taiteilijasielun tapoihin, ja oli kyllä siinä tapauksessa oikein esitetty. Loppusuoritus joka tapauksessa jää vaillinaiseksi. Toista oli sentään „Giocondan" taiteilijasielut ja heidän lennokas toimintansa! — Näyttelijät eivät tuntuneet erittäin kiintyneiltä osiinsa. Rva Salo äitinä meni mukiin, samoin hra Salo maalarina. Nti Finne Kaarinana oli hieman äitelä, jota vastoin rva Rautio Kerstin osaan loi enemmän väritystä ja syvempää karakteristiikkaa. — Yleisö oli sangen suosiollinen kotimaista kappaletta ja sen tekijää kohtaan: esille- ja hyvähuutoja sekä seppeleitä satoi runsaasti — ensi näytännössä, toinen annettiin vain puolelle huoneelle.

Saman illan etukappaleena oli joku aika sitten kuolleen ranskalaisen EDOUARD PAILLERONin yksinäytöksinen komedia „Kipinä", joka on aika sukkelasti kokoonpantu ja psykologisessakin suhteessa luonteva teelmä ja joka omituista kyllä aiheensa puolesta hiukan muistuttaa hra Hahlin kappaletta. Rakkauden alalla paljon kokenut kapteeni de Géran

aikoo voittaa nuoren ja iloisen Antoinetten, mutta valittaa ettei hänessä vielä „kipinä“ ole syttynyt. Antoinetten täti, nuori ja kaunis leskirouva de Rénat, jota kapteeni myös aikoinaan on kosinut, mutta joka ei ole uskovinaan miesten tuulien vakavuutta, rakastaa puolestaan kapteenia ja kapteeni yhäti häntä. Kun kapteeni tädille ehdoittaa että he yhteisesti teeskennellyllä lempikohtauksella herättäisivät „kipinän“ Antoinettessa synnyttämällä hänessä mustasukkaisuuden liekin, tuleekin totuus ilmi; kapteeni ja rva de Rénat pitkien, toisiansa älykkäästi tutkistelevien puhelujen jälkeen, joissa kiemaillaan ja ärsytellään, ymmärtävät toisensa ja yhtyvät. Antoinette on sillä välin — asianlaidan huomattuaan — luvannut kätensä ikäpuolelle kosijalle; ainoasti silmäkulmaan vierivä kyynel osoittaa että „kipinä“ olikin syttynyt. — Antoinettena kokeili nti Tähtinen ja onnistui aika hyvin. Sievät kasvot, notkea vartalo ja viehkeät liikkeet sekä vaihtelevat eleet lupaavat hyvää tästä nuoresta aloittelijasta. Esityksessä oli tosin vielä epävarmuutta, mutta toivottavasti kokeilijasta vielä koituu teatterille todellakin pikku „tähtinen“. Yleisön suosionosoitukset hänelle olivat runsaat. Hra Weckman ja rva Salo hoitivat osiaan vanhalla tottumuksella ja rutiinilla. — Myöhemmin kokeili kapteeni de Géranina hra Yrjö Ahnger; tämän koenäytännön johdosta on mahdoton mitään päättää nuoren aloittelijan näyttämöllisestä tulevaisuudesta, mutta sen ainakin voi sanoa, että hän saa tehdä paljon työtä päästäkseen oudosta ääntämistavastaan.

Suuri ja jännityksellä odotettu kotimainen premieri oli Kasimir Leinon lavea historiallinen näytelmä „Jaakko Ilkka ja Klaus Fleming“, jonka Maaseututeatteri jo viime talvena oli menestyksellä esittänyt. Kappaleen laajuus oli pakoittanut siitä tekemään kahden illan näytännön, joista ensimäisessä esitettiin 5 edellistä kuvaelmaa, toisessa 4 jälkimäistä. Koska Valvojan edellisessä vihossa kappaleesta jo on laajempi selonteko, rajoitumme tässä vain sen näyttämöllä esittämiseen. Siinä suhteessa teatteri oli pannut parastansa; kulissit, dekoratsionit ynnä muu näyttämöllinen asusto oli huolella valittu ja historiallisen tarkkaa. Loistava kuvasarja vieri toisensa jälkeen silmiemme ohi, ja vaikka toiminta monin paikoin olikin pitkäveteistä, korvasi ulkonainen puoli osaksi sen, mitä sisällisestä puuttui. Kappaletta oli paikoin lyhennetty, joku tarpeeton kohtaus jätetty pois. Ehkäpä supistamista olisi voinut viedä pitemmällekin, sillä tarpeettomia kohtia oli sittenkin kylliksi. Varsinkin alkuosa tuntui paikoin pitkäveteiseltä; loppuosassa oli jo vauhtia ja ripeyttä runsaammin. — Kun näytelmän henkilöitä on kokonainen leegio, oli teatterin täytynyt tuoda kaikki mahdolliset nuorimmatkin voimansa lavalle, ja sitenpä esitys tulikin paikoin epätasaista. Päähuomio kohdistui tietysti päähenkilöjen, Ilkan ja Flemingin esittäjiin, ja niiksi oli pantu teatterin parhaat voimat. Hra Leino sopi mainiosti Ilkan osaan ja teki siinä kaiken voitavansa. Hänessä todella näimme oikeudestaan

aran, korkeamielisen pohjalaisen, joka loppuun saakka pysyi tyylissään ja varmalla, tasaisella paatoksella sekä tarkasti mietityllä ulkonaisella näyttelemisellä hallitsi osaa. Hra Leinon syvän kolea äänikin, jossa yleensä kaipaa sävyvaihtelua, oli tässä erinomaisesti paikallaan. Yhtä arvokas oli hra Ahlbergin marski Fleming. Todella vaikuttavan illusorinen oli se kuva, jonka näyttelijä loi tuosta rautaisesta, luonnevivahduksiltaan monipuolisesta marskista. Marskin mahtava suuruus, voima ja karheus, koko tuo valtava personallisuus tulivat elävästi ilmi. Muista osista ei ole paljon sanottavaa. Marskin pontevana puolisona kunnosti rva Rautio arvokkaasti itseään, ja rva Salo näytteli Ilkan vaimoa liikuttavalla todenmukaisuudella, varsinkin kuolinkohtauksessa. Noita-akan ikävän osan näytteli nti Lähteenoja suurella taidolla ja varmuudella. Heikonpuoleisia olivat hrat Lindfors Pentti Juustenina ja Falck Kaarle herttuana, mutta vika oli osaksi tekijänkin. Kontsasta näytteli hra Närhi luontevasti. Muissa osissa esiintyi paljon nuoria ja nuorimpia näyttelijöitä, aivan vasta-alkajia, eikä heiltä saattanut suuria vaatia. Heistä mainittakoon hra Ahlman, jonka hieno, ylimyksellinen Horn oli kerrassaan oiva näyte, ja edukseen hän esiintyi kahdessa muussakin osassa. Hra Ahlman, joka menestyksellä kokeili pastori Jussilaisena Numersin kappaleessa „Kuopion takana", omaa epäämättömiä edellytyksiä useaankin suuntaan, ja toivoa sopii, että hänestä kehittyy vielä etevä näyttelijä. Nti Tähtinen Ilkan tyttärenä esiintyi myös reippaasti ja luontevasti, mutta muut näyttelijän-alut tuntuivat vielä kovin harjaantumattomilta. Vanhemmista nuorista mainittakoon nti Tompuri marskin keimailevana tyttärenä ja nti Högdahl Ilkan terhakkana poikana. Statisti-kohtaukset menivät joltisenkin hyvin; Nokian tappelukohtaus tosin tuntui hieman kömpelöltä. — Yleisö, jota valitettavasti myöhemmillä kerroilla oli vähälukuisesti, seurasi hartaalla mielenkiinnolla kappaleen kulkua.

Muista syyskaudella näytellyistä kappaleista mainittakoon KIVEN harvoin näytelty „Yö ja päivä", joka kuvaa kahden vihamielisen talollisperheen suhteita ja sovintoa, kun toisen sokea tytär saa jälleen näkönsä. Siinä on Kiven ihanaa lyriikkaa ja lentoisaa kieltä, joka aina vaikuttaa omalla tavallaan. Sokean Liisan osassa sekä nti Finne että nti Juvelius koettivat voimiaan ja eduksensa.

Rva Naemi Kahilainen on vieraillut useissakin osissa, joista mainittakoon Annan osa Kiljanderin „Pukkisen pidoissa", Tirkkosen Leenan osa M. Vuoren näytelmässä „Pappilan tuvassa" ja pastorin rouvan osa Numersin kappaleessa „Kuopion takana", missä muuten nti Tompurikin hyvällä ymmärryksellä esitti Lillin osan. Kaikissa näissä rva Kahilainen esiintyi entisellä bravuurillaan. — Hra Weckman oli valinnut resetikseen pari hauskaa komediaa „Pormestarin vaalin" ja GOGOLin karakterisen kappaleen „Naimapuuhat". Edellisessä hän Aaron Heikurana näyt-

teli hilpeästi ja reippaasti. Hrat Rautio pormestarina ja Lattu kirjurina vetivät hänelle vertoja. Jälkimäisessä hän naitettavan saamattoman vanhanpojan ystävänä liehui myös yhtä notkeasti ja hauskasti. Hra Lindfors tuona tyypillisenä venäläisenä vanhanapoikana oli kerrassaan mainio. Hyviä olivat myös hrat Ahlman ja Salmela kilpakosijoina.

Kun vielä lopuksi mainitsen vanhan hupaisen laulunäytelmän „Kultaristin", joka oikeastaan lähenee ooperaa ja joka esitettiin ansiokkaasti (hra Närhin korpraali varsinkin erinomainen), olemmekin jo läpikäyneet syyskauden merkittävimmät teatteri-ilmiöt. Kultaristissä esiintyi laulajana nuori, aloitteleva näyttelijä Iivari Kainulainen, joka jo on näytellyt muutamissa muissakin osissa. Hänen laulunsa on miellyttävää, mutta näyttelemisensä vielä arkaa ja hiomatonta.

Tunnollista ja ahkeraa työtä teatteri on tehnyt viime syyskautenansakin, joskaan työ ei tunnu niin intensiiviseltä kuin ennen. Mutta kunhan teatteri kohdakkoin pääsee siirtymään uusiin, välkeihin suojiinsa, on sen työkin kaiketi saava uuden, korkealle kohoovan vauhdin.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

MAILA TALVIO, *Pimeänpirtin hävitys.* Porvoossa 1901, Werner Söderström. 274 s. 8:o. Hinta 3: 75.

Näinä aikoina ovat mielet enemmän kuin koskaan kääntyneet alemman kansan puoleen, kysymään mitä siltä voi odottaa vastaisuuden turvaamiseksi — niiden mielet nimittäin, joista kysymys ei ole ratkaistu äänettömän nöyrtymisen saarnaamisella. Kaikki ne, joita ei hillitön puolueraivo ole sokaissut, käsittävät että yhteistyö, eikä voimien hajoittaminen, on tulevalle Suomelle oleva tunnussanana; kysymys on, miten tämä yhteistyö saataisiin toimeen, ja miten vältettäisiin kaikki ne eripuraisuuden karit, jotka täällä, epäluulojen ja nurjamielisyyden maassa, niin äärettömästi vaikeuttavat toisen ihmisen lähenemistä toiseen.

Ajattelevana ja huolestuneena kansalaisena on rouva Maila Talvio puolestaan koettanut kirjailijatoimessaan vastata näihin kysymyksiin. Hän on tullut siihen käsitykseen, että aukko yliluokan ja maalaiskansan välillä etupäässä on täytettävä. Hänestä, niinkuin ehkä monesta todellisten olojen tuntijasta, on tämä aukko kauhistuttavan suuri, vielä suurempi kuin se juopa, joka eroittaa kielipuolueet toisistaan, ja vaatii yhtä paljon kuin se, että ryhdytään työhön sen poistamista varten. Syy näihin

surullisiin oloihin on rva T:n mielestä miltei yksinomaan herrassäädyn puolella. Sen ylimystraditsionin, joka muinoin oli olemassa — että alhainen kansanluokka ei oikeastaan kuulu ihmiskuntaan, että sen tunteet, sen vaatimukset, sen elämä eivät koske muita — sen hän luulee vielä vallitsevan niin voimakkaana, että joskin joku parempaa ymmärtävä henkilö ryhtyisi kansalliseen sivistystyöhön, niin on se vaara lähellä, että hänen aikeensa joutuu mitättömiin, ei ainoastaan sentähden, ettei hän saa apua muilta, vaan myöskin siitä syystä, etteivät talonpojat luota yliluokan harrastuksiin, päinvastoin he luulevat, vanhan kokemuksen perusteella, että kaikki mitä siltä taholta lähtee, on pahasta. Siihen suuntaan käy tendenssi rva T:n pienessä „Kansan seassa“ nimisessä broshyyrissä, jolla on novellin muoto, vaikka se nähtävästi ei tahdo eikä voi joutua kaunokirjallisen arvostelun alaiseksi.

Läheistä sukua on se aihe, joka voimakkaammassa ja karkeammassa muodossa esiintyy Maila Talvion jouluksi ilmestyneessä kirjassa.

Mikä tässä teoksessa, joka on romaanintapainen kuvaus herrassäädyn suhteesta talonpoikiin, etupäässä ansaitsee kiitosta, on tekijän vakava harrastus, hänen kiintymisensä aineeseen, joka nähtävästi on hänet voimakkaasti vallannut ja se ylevä tarkoitus, jossa kirja on kirjoitettu. Tästä nähdään jälleen, kuinka syvästi ja vakavasti naiset meillä ottavat osaa yhteiskunnallisiin rientoihin, kuinka hartaasti he tahtovat olla muassa ja kuinka ne, joille on suotu kynän lahjat, asettavat koko kykynsä hyvän asian palvelukseen. Kun lukee niitä joutilasten naisten käsistä lähteneitä romaaneja ja novelleja, jotka nykyjään kuten vedenpaisumus tulvaavat yli monen Europan maan, sisältäen aina uusia, mutta aina yhtä vanhoja rakkausjuttuja, niin täytyy, puhuessaan M. T:n kirjasta, kiitollisuudella panna tämä seikka merkille. Muita ansioita huomaa myöskin kohta: kirjaan on pantu paljon huolellista työtä, siinä on ponteva esitys sekä yksityiskohdissa varmempi ja kypsyneempi kuvaamiskyky kuin missään tekijän entisessä teoksessa. Jos psykologinen ja taiteellinen kokoonpano olisivat samalla asteella kuin mainitut ominaisuudet, niin voisi kirjasta sanoa vielä enemmän hyvää.

Tuskin lienee tarpeellista tässä tehdä selkoa sisällyksestä, koska „Pimeänpirtin hävitys“, ollen tämänjouluisen köyhän suomalaisen kaunokirjallisuuden ehkä huomatuin kirja, epäilemättä on Valvojan lukijakunnalle tunnettu. Muistutan vain että perusajatuksesta haaraantuu kaksi eri toimintaa. Toinen kuvaa kuinka herrastalon omistajan kovuus — tahi pikemmin raakuus — tuottaa Pimeänpirtin torpalle hävityksen, toinen taas, miten samanlaiset vaikuttimet, yhdistettyinä melkein luonnottomiin himoihin, syöksevät torpan tyttären perikatoon ja lopuksi kuolemaan. Alussa toiminta liikkuu torpassa; sen emäntä on ollut tilanomistaja Otto von Holtenin rakastajatar ja sitten, kun lapsi oli tulossa, men-

nyt naimisiin kelpo työmiehen kanssa, josta tehtiin kartanon torppari. Sen jälkeen ja kun Holten kerran on torpassa käydessään mieltynyt nuoreen Hanniin — tietämättä että se on hänen tyttärensä — ja toimittanut hänet palvelukseen luoksensa, muuttuu näyttämö kirkonkylään ja Hannista tulee päähenkilö. Hän kärsii, isänsä himojen tähden, hänen vaimonsa mustasukkaisuudesta ja kaikkien muitten epäluuloista, sekä pakenee vihdoin. Viimeisessä luvussa hän tavataan kaupungin ravintolan puhvettimamselina. Ajan kuluessa on hänen äitinsä kuollut surusta, isä on ruvennut juomaan ja torppa joutunut rappiolle. Mutta vanha vaari, uskonvimmainen ukko, joka nuoruudessaan on murhannut sisarensa sentähden että hän oli mennyt herrojen hentuksi, vainoo Hannin askeleita, ja kun aika on tullut, jolloin hän luulee olevansa pakoitettu täyttämään taivaan kostoa, hän tappaa Hannin. Otto v. Holten on sill'aikaa tullut hulluksi.

Niissä oloissa, joita tekijä kuvailee, ei vielä ole päästy niin pitkälle, että kysymys kansan kasvatuksesta sivistykseen sellaisenansa ollenkaan esiintyisi; nämät olot ovat siksi alkuperäisiä, että kysymys koskee ainoastaan sitä, kohdellaanko talonpoikia ihmisinä vaiko ei. Ja tekijän tendenssi keskittyy kaikella sillä voimalla mikä ennalta päätetyllä, kirjallisesti toteennäytettävällä tendenssillä on, siihen kohtaan, että eri luokkien välillä oleva aukko aiheutuu siitä, että yliluokka pitelee alaluokkaa pahemmin kuin eläimiään. Siis — tällainen on kirjasta saatava loppupäätös — jos rahvas maassamme vielä on alhaisella kannalla, niin syy ei ole itse rahvaassa, vaan n. s. sivistyneissä, jotka eivät ole ollenkaan sivistyneitä, vaan ymmärtämättömiä ja raakoja, joilla ei ole aavistustakaan toisen ihmisen velvollisuuksista toista kohtaan, joita ei johda mikään muu kuin hillitön itsekkyys ja törkein nautinnonhimo, rajaton turhamaisuus ja luonteen pikkumainen raukkamaisuus. Kaikki nämät ominaisuudet tavataan karkeammissa tahi hienommissa vivahduksissa — pääasiallisesti karkeammissa — kaikissa henkilöissä, jotka kirjassa edustavat herrasväkeä. Sitä vastoin niitten joukossa turhaan hakee ainoatakaan parempaa luonnetta; rovastin tytär yksin ymmärtää vihdoin että hän on tehnyt Hannille vääryyttä ja tarjoo hänelle ystävyytensä ja suojeluksensa, vaikka liian myöhään. Mutta huolimatta tästä puolinaisesta poikkeuksesta vaikuttavat kaikki nämät henkilöt pikemmin sieluttomina luontokappaleina kuin ajatuskyvyllä ja tunteilla varustettuina ihmisinä.

Lukiessaan tätä kirja tulee monta monituista kertaa kysyneeksi: ovatko olot meillä todellakin vielä tällaisia, — kaikki tämähän muistuttaa jotain vierasta maata, missä ihmiset kauan ovat olleet orjina? Vastatkoot ne, jotka paremmin kuin allekirjoittanut luulevat tuntevansa herrojen ja talonpoikain väliset suhteet maalla. Muut ainakaan eivät oikein tahtoisi ottaa uskoakseen, että meidän massamme, jota kumminkin syyllä

voi sanoa demokraattiseksi, kaikki mitä viime vuosikymmeninä on yhteisin voimin tässä suhteessa tehty, olisi niin vähän tunkenut maalaisherrasväen korviin ja mieliin, että Holtenit ja muut olisivat heistä uskollisia kuvia. Esimerkkejä ehkä voi mainita, sillä roistoja löytyy jumala paratkoon missä tahansa, mutta tyypillisiksi tällaisia ihmisiä tuskin enää voitaneen Suomessa sanoa. Ainakin on tekijä itse, vaikka luultavasti vasten tahtoansa, tehnyt parastaan saattaaksensa meidät epäilemään heidän tyypillisyyttään, sillä niin mustiksi hän ne on maalannut, että lienee sattuman sallimista, jos tällaista „rafflaavaa“ — käyttääkseni hänen omaa sanaansa — seuraa, kuin mitä hän on kirkonkylän kartanoihin koonnut, niin pieneltä alueelta tapaa. Mutta täten hän tietysti on heikontanut kirjansa vaikutusvoiman.

Mitä sanoa tuosta miespäähenkilöstä, Otto von Holtenista, joka vastanaineena miehenä pyrkii tuiki nuoren, viattoman tyttölapsen peliin, vainoo häntä himoillaan ja saattaa hänet syyttömän epäluulon alaiseksi siitä että hän itse, Hanni, olisi koettanut vietellä isäntäänsä (mitä kaikki muut ainakin sanovat uskovansa!) — Mutta olkoonpa se vielä menneeksi. Sitten Holten pelastaa Hannin lumihangesta ja vie hänet puolikuolleena kestikievariin. Kun tyttö makaa reessä, tainoksissaan, paleltuneena, niin tällä Otto herralla on yksi ainoa ajatus: „sinä olet minun, sinä olet minun, vihdoinkin sinut saavutin!“ Kun hän sitten kestikievarissa seisoo houreilevan Hannin vuoteen edessä, valtaa hänet kyllä „häpeä, synnintunto ja katumus“, hän lankee polvilleen, itkee kuin lapsi ja sanoo rakastavansa häntä, tahtovansa naida hänet ja saada pojan hänen kanssaan. Mutta samassa silmänräpäyksessä kuvataan taas himo päävaikuttimeksi hänessä, sillä hänen silmänsä ovat „verestävät ja nälkäiset“. Tämä jokseenkin sekavasti kerrottu kohtaus loppuu siihen, ja sen jälkeen on Hannista tullut Jeannette — kaupungin puhvettimamseli. Aukon täyttää ainakin lukija sillä, että Otto herra viettelee Hannin ja toimittaa hänelle paikan hotellissa, missä hän sitten on kaikkien kaupungin herrojen saatavana.

Olento, joka nälkäisillä silmillä katselee ja alhaisilla haluilla himoitsee puolikuollutta kuumesairasta, on jo — en tiedä voiko nainen tätä ymmärtää — itsessään sitä laatua, ettei häntä voi sanoa m i e h e k s i, vaan luonnottomaksi hirviöksi. Mutta tähän tulee lisäksi se, että on kysymys isästä ja tyttärestä! Jos juoni sellaisena kuin se äsken lyhyesti kerrottiin itsessään on lievimmin sanoen mauton, niin se tämän johdosta muuttuu kerrassaan iljettäväksi ja lukijalle kärsimättömän tuskalliseksi. Mahdollista että tekijä on sen tarkoittanut hirvittäväksi kohtalon rangaistukseksi, — ehkä jonkun väärin ymmärretyn kreikkalaisen tahi muun esikuvan mukaan. Mahdollista myös, että ihanteellinen harrastus on saattanut hänet unohtamaan, ettei tarkoitus aina pyhitä keinoja, ja luulemaan,

että tällainen „rafflaava“ juttu oikein väristyttävällä tavalla kuvaisi, mihin herrojen suhde talonpoikiin vie, ja saisi kaikki synnilliset lukemaan *pater peccavi*'nsa ja muuttamaan mielensä. Mutta hän on myös unohtanut että tuollainen motiivi uudenaikaisessa kirjallisuudessa vaatii äärettömän paljon psykologista syventämistä, ennenkuin se ollenkaan käy mahdolliseksi. Aivan luonnottomalta tuntuu että vaistomainen epäily, joka kerran isässä herää (s. 197), heti jälleen haihtuu, ja ymmärtämättömän kömpelöltä näyttää tekijä, kun hän, kerran jouduttuaan tälle ainoalle oikealle tolalle ja kirjoitettuaan paperille niin hyvän repliikin kuin tuon: „lapsi, kuka sinä olet? Kuka ennen on puhunut sinun äänelläsi?“ jättää sen samassa silmänräpäyksessä kehittymättä kaikumaan tyhjään ilmaan. Luonnon äänen isän povessa *täytyy* puhua, se on psykologinen välttämättömyys, ja se voi sitä vähemmin vaieta kun se kerran on päässyt kuiskaamaan hänen omantuntonsa korvaan että jotain salaista on olemassa hänen ja tämän tytön välillä. Ja koko episodi — lisäksi tulee nimittäin että tämä vastenmielinen juttu ei ollenkaan ole mikään pääkohta, vaan itse kertomuksen tarkoitukseen sekä sen ekonomiaan nähden jokseenkin tarpeeton — olisi saanut ainakin lievemmän inhimillisemmän leiman, jos Holten itse, omantuntonsa ja muistojensa (ne ovat kuin pois pyyhityt!) ohjaamana olisi ajoissa huomannut mitä hän oli aloittamaisillaan. Mutta tekijä välttää tällaista psykologisen motiveerauksen yrittämistä; hänen henkilönsä ei hänen omissa silmissäänkään ole mikään psykologinen esine, vaan hän on hirviö, joka, kuten saduissa kerrotaan, täyttää koko seudun pelolla ja kauhistuksella ja tekee kaikki hirmut maan ja taivaan välillä, — myös sellaisia, joita ei tavalliset kaskukirjat edes tohdi nimellä nimittää! Tällainen olento voi olla kylläkin intressantti patologisena tutkimusesineenä taikka hienomman rosvoromaanin sankarina, mutta yhteiskunnan varjopuolia hän yhtä vähän kelpaa edustamaan kuin poika, joka rahanhimosta murhaa isänsä.

Verrattuina tämän erinomaisen roiston ilkityöhön jäävät muut henkilöt ja heidän toimintansa takapajulle. Kuitenkin tahtoisin huomauttaa, että tämänkin rinnalla muutamat paikat tekevät liioitellun vaikutuksen. Herrojen käynti torpassa, metsästysretkellä, on vilkkaasti kerrottu ja epäilemättä siinä on joku todellinen piirre, mutta maltillisempi väritys olisi riittänyt. Nämät herrat raivoavat niin, että taas luulee olevansa villien petojen eikä ihmisten parissa. Sitä paitsi on kohtaus liiaksi pitkä. Toinen tarpeettoman ilkeästi vaikuttava paikka on rovastin saarna Hannille, kun hän kohtaa hänet maantiellä ja raa'asti ilmoittaa hänelle hänen äitinsä kuoleman. Mutta tämä kaikki on ehkä tekijälle prinsiippikysymys: ruoskitaan niin paljon kuin käsistä konsanaan lähtee (ja niissä pienissä käsissä on paljon voimaa!), maalataan mustaksi ja paljastetaan kaikki lika ja loka, jotta oikein näkevät mistä ovat kotoisin! Vähä-

pätöistä on tämän prinsiipin rinnalla, pysyykö se taiteellisuus, jonka ehto on elämän ja ihmishengen monipuolisesti vivahtavan värivälkkeen uskollinen heijastaminen, loitolla, yhtä vähäpätöistä, voivatko tyypit itsessään mieltä kiinnittää vai eivätkö. Sellaisesta henkilöstä kuin Otto von Holten olisi kaikesta huolimatta voinut tulla koko intressantti tyyppi, jos hänen psykologiaansa olisi ruvettu esittämään ja hänen pahuutensa juuria paljastamaan. Nyt hän on heikosti ja pintapuolisesti kuvattu ja ikävä otus. Samoin muut tällä puolella olevat henkilöt, jotka kumminkin olisivat tarjonneet kiitollista ainesta sukkeliin ja hauskoihin pikakuviin. Joskus heissä välähtää onnistunut piirre, mutta häviää kohta jälleen. „Armo“ Holtenin ruotsalainen rouva, on tuhansissa tusinaromaaneissa tavattava tyyppi, mikä tietysti ei estä semmoista todellisuudessa esiintymästä. Kaikki riippuu siitä, miten hän tekijän käsissä on muodostunut.

Paljoa tarkkaavammalla silmällä on tekijä havainnut alhaisen kansan edustajia. Minusta ovat ne melkein kaikki erittäin onnistuneita, etupäässä Liena, äiti, jonka historia — muutamissa kohdissa kuitenkin liian paljon muistuttaen Tolstoin vaikutusta — on kerrottu yksinkertaisella ja luontevalla tavalla ja joka esiintyy hyvin eheänä, vaikka hänen olennossaan onkin niin erilaisia aineksia, kasvatettu kun hän on melkein herrastytöksi ja sitten joutunut torpan emännäksi. Hänen elämänkohtalonsa vaikuttaa mielestäni melkein yhtä syvästi tekijän tarkoittamaan suuntaan kuin koko Hannin juttu. Hänen miehensä Kalle on hänkin elävästi kuvattuna, vaikka hän pysyy enemmän varjossa. Vaarin olento on onnellisesti keksitty eikä hänen esiintymisensä kohtalon aseena tarvitse tuntua ollenkaan „haetulta“. Tekijä on hänessä epäilemättä kuvannut virtausta, joka käy syvällä kansan elämässä, ja tämä henkilö täyttää ainakin jonkinmoisella tavalla sen aatteellisen taustan, mille tapaukset eivät muuten itse esityksessä suo sijaa. Hannissa olisi ehkä voinut olla vähän enemmän „temperamenttia“; hän saa sitä vasta silloin, kun hän joutuu huonoille teille ja muuttuu aivan uudeksi olennoksi. Tämä muutos tuntuu liian jyrkältä, niinkuin ylimalkaan aukko viimeisen luvun edellä ei voi lukijaa tyydyttää.

Mitä kertomus- ja kuvaamistapaan tulee, on se monessa kohden sangen sujuva, todistaen, kuten sanottu, suurta taiteellisen tekniikan edistystä ja vaikuttaen ylipäänsä luontevammalta kuin ennen. Koko alkuluku on sangen hyvästi kirjoitettu. Erittäin huomautan yhtä seikkaa, sitä merkillistä havaintokykyä, millä tekijä esittää talonpoikien tunteita herrasväen komeuden suhteen. Sangen hauskat ja sattuvat ovat tässä katsannossa ne huomiot, jotka hän antaa ikkunoista tirkistelevän kansan tehdä „armon“ juhlasta, ja siihen lajiin kuuluu myös kuvailu „armon“ ajoretkestä (s. 136). — Huomautettakoon vielä että loppukohtaus, Hannin murha ja keskustelu sitä ennen, on kirjan valtavimpia sivuja ja,

etenkin aiheen vaikeuteen nähden, suurella taidolla suoritettu. Siinä ei kolise mikään tyhjän paatoksen ääni, niinkuin välistä kylläkin on laita tekijän pontevimmissa kuvauksissa — se on totta, läksin unohtamaan tuon kappaleen, missä m. m. on fraasi: „Mutta voi teitä ja voi minua ja voi Suomen maata jonka sivistyneet ovat sellaisia!“

Tämä kirja on, kuten alussa sanoin, vakava ja kunnioitettava yritys. Että sillä on suuret puutteensa, se riippuu suuresti siitä, että tekijä on ulottanut aineensa yli voimiensa, osaksi melkein yli mahdollisuuden rajojen. Se riippuu ehkä myöskin siitä, että kun hän tahtoo sukeltaa syvälle elämän virtaan, hän heti pyörtyy virran pinnan pauhusta ja luulee sitten, herättyään, että siinä missä vaahto lyö korkeimmalle ja räiske on pahin, että siinä käyvät salaisimmat ja voimakkaimmat virtaukset, vaikkapa koko kuohu ehkä vain onkin virran matalikossa piilevän kiven syy. Eikä hänen korvansa nähtävästi vielä ole oppinut tarkasti eroittamaan elämän laulun hienoimpia säveljaksoja.

W. Söderhjelm.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Aikakauskirjassa *Dansk Tidsskrift* (tammikuun numerossa) on Eva Moltesenin erittäin lämpimästi kirjoittama esitys Suomen kansallisesta herätyksestä („Den nationale Vækkelse i Finland“). Tekijä tahtoo osoittaa vääräksi lauseen „kaikki kultuuri Suomessa on kuitenkin vain ruotsalainen“ näyttämällä sen kansallisen herätyksen pääpiirteet, joka on Suomen kansallisen kultuurin lähteenä, „kultuurin, joka on itsetajuntaan heränneen kansan valtimonlyönnin näkyvänä merkkinä, kultuurin, jolle kansa voi uhrata kaikkensa, sisälä yksin se siltää itsessään kaiken mahdollisuuden jatkuvaan elämään“.

Katsaus ulkomaihin.

Buurien kohtalo ja Englannin politiikki. — Chamberlain ja saksalaiset: Saksa ja Englanti. — Puolalaiskysymys Preussissa.

Epätasa taistelu kaukana etelässä, niin monta kertaa jo päättyneeksi, tai ainakin pian päättyväksi julistettu, jatkuu yhä: rauha, jota niin monesti on ennustettu, on edelleen tulematta. Muistettaneen, kuinka jo lordi Roberts aikoinaan julisti molemmat tasavallat vallatuiksi. Sillä hän var-

maankin etupäässä tahtoi puolustaa omaa lähtöänsä sotatanterelta: hän tahtoi ilmaista, että sota varsinaisessa merkityksessä muka oli saatettu loppuun; jos vastarintaa kuitenkin edelleen jatkuisi, niin ei se olisi vakavaa laatua eikä voisi kauan kestää. Siitä on nyt kulunut melko joukko kuukausia, ja sota on edelleen sillä kohdalla, jolle se jäi lordi Robertsin lähtiessä. Myöhemmin lordi Kitchener julkaisi kuulun julistuksensa, joka Transvaalissa kaikesta päättäen on tehnyt yhtä vähän vaikutusta, kuin se aikoinaan herätti paljon huomiota muualla maailmassa. Hänhän julisti kernaasti, että sodankäyviä Transvaalissa muka ei enää ollut kuin muutama kourallinen rosvoja, ja että niitä, alkaen syyskuun 15 p:stä tultaisiin semmoisina pitelemään. Siis: sota oli muka taas lopussa. Tiedetään mitä sen jälkeen on tapahtunut: buurit ovat edelleen käyneet hyökkäävästi englantilaisia vastaan ja saavuttaneet menestyksiäkin. Vielä kerran on siis rauha kaikonnut kaukaisiin tietymättömiin. Ja kuinka kestäviä ja sitkeitä englantilaiset lienevätkin, pakostakin tunkeutuu heidän päällensä kysymys: mitä tästä kaikesta on lopuksi tuleva? Suunnaton optimismi, johon he alkujaan tähän sotaan nähden olivat tuudittautuneet, on vihdoinkin haihtunut niiden katkerain kokemusten tieltä, jotka todellisuus on tuonut mukanaan. Ilmeisesti sotaa — jonka oikeutusta englantilaiset eivät tahdo epäillä — on käyty ja edelleen käydään huonosti. Mitä tehdä, jotta saada se lopetetuksi? Tähän kysymykseen on viime aikoina Englannissa annettu joukolta vastauksia. Tarkastakaamme vähän tärkeimpiä.

Ensimäisen antoi Chamberlain puheessaan, jonka hän piti Edinburgissa lokak. 25 p. Se oli kauttaaltaan kiivas ja kiihkoinen eikä sisältänyt mitään uutta: buurien pitää ehdottomasti alistua; aika oli muka tullut tai oli ainakin tulossa, jolloin vielä ankarammat toimenpiteet buurien täydelliseksi kukistamiseksi saattoivat käydä tarpeellisiksi. Täältäkäsin on mahdotonta saada selville, kuinka suuren vaikutuksen se on tehnyt Englannissa. Mutta Saksassa se sai aikaan kerrassaan suuttumuksen myrskyn syistä, jotka ovat tunnetut ja joista tässä alempana vielä pari sanaa. — Mutta enemmän kuin hra Chamberlainin selvitykset, jonka kiihkeä kanta jo on kyllin tunnettu, oli lordi Salisbyryn lord-majorin banketissa marrask. 9 p. pitämä puhe omansa herättämään uteliaisuutta, varsinkin mitä sotaan tulee. Vanhalla pääministerillä ei ollut paljoa uutta sanottavaa: hän kehui hallituksensa menettelyä, ilmoitti että se aikoi jatkaa samaa tietä ja että etelä-Afrikan tasavaltain riippumattomuus oli ikipäiviksi mennyttä. Jokseenkin samoin kuin jo vuosi sitten hän nytkin tahtoi jättää tulevaisuuden, enemmän tai vähemmän kaukaisen, ratkaistavaksi, minkä verran niille voitaisiin antaa takaisin vähempiä vapauksia ja oikeuksia. Samaan suuntaan puhui hra Balfour pari viikkoa myöhemmin. Englannin hallituksen tahto on siis yksi ja muuttumaton.

Salisbury ja Balfour lausuvat sen vähän toisin sanoin kuin Chamberlain, mutta siinä onkin kaikki. Heillä on sama päämäärä, eikä keinoistakaan kellään heistä ole mitään pahaa sanomista.

Kun näin on hallituksen laita, niin mikä on sitten vastustuspuolueen, oppositsionin kanta? Se on kysymys, joka paljon enemmän on omansa herättämään mielenkiintoa.

Liberaalien huomatuimmat puhujat ovatkin viime aikoina antaneet kuulla mielipiteensä. Sir Henry Campbell Bannerman, puolueen virallinen johtaja on pitänyt useampiakin puheita, joita on kuunneltu tarkkaavaisesti sekä Englannissa että muualla. Hänen puheistaan etsittiin varsin luonnollisesti ikäänkuin pulman ratkaisua ja tietenkin toisenlaista ratkaisua kuin mikä oli hallituksen. Mutta lieneekö sitä monikaan löytänyt? Puheessa lueteltiin ensin kaikki hallituksen tekemät virheet. Se ei tosiaan ollut vaikeata. Kuka ei niitä varsinkin nyt jäljestäpäin tuntisi ja tunnustaisi, — paitsi hallitus itse. Mutta apu ja keinot pahasta pääsemiseksi? Näyttää siltä kuin ei vastustuksen johtajakaan tietäisi muuta neuvoa kuin minkä hallituskin on omistanut. Hänkin tahtoo molempain tasavaltain annekteeraamista. Aikaa myöten, ja epäilemättä paljon aikaisemmin kuin Salisbury ja Balfour hän kyllä myöntäisi niille suurempia vapauksia, mutta ne vapaudet eivät kuitenkaan mitenkään tietäisi itsenäisyyttä. Oppositsionin puhujat ovat vakuuttaneet, että rauha olisi voitu saada aikaan viime toukokuussa; Kitchener ja Botha olivat muka jo sopineet perusteista, mutta Chamberlain ei muka tahtonut niitä hyväksyä. Miten sen asian lienee. Nyt on ainakin varmaa, että buurit taistelevat itsenäisyyden puolesta, ja sitä heille ei tahdo tunnustaa hallitus eikä vastustus.

Vihdoin myöskin lordi Rosebery puhunut. Ja epäilemättä on hänen puheensa merkillisin vastapuolueen mielipiteiden ilmauksista. Ensinnäkin oli siinä jotakin uutta, joka tietää periaatteellisesti toista kantaa, kuin mikä on hallituksen. Rosebery sanoo nimittäin nimenomaan, että jos tahdotaan saada aikaan rauha, niin on siitä neuvoteltava Europassa Krügerin kanssa. „Saattaa sanoa“, kuuluivat lordin sanat — „että hänen (Krügerin) hallituksensa on arvonsa menettänyt hallitus, vaikkei tosin ole voitu osoittaa, että se olisi sen menettänyt myöskin oman kansansa silmissä. Mutta se on ainoa hallitus, joka on ollut sodassa Englannin kanssa, ja jolla, muun esivallan puuttessa, vielä on jotakin jäljellä entisestä arvostaan.“ On ilmeistä: tältä kannalta lordi Milner ja Chamberlain joutuvat syrjään; sillä jos rauhasta on neuvoteltava Europassa, niin se on lordi Salisburyn ja lordi Lansdownen tehtävä. Tosin ei lordi Rosebery tahdo Chamberlainiin suoraan käydä käsin, sen kieltää häneltäkin kansallinen kunnia. Ja tunnustamalla Krügerin Transvaalin hallituksen edustajaksi Rosebery ikäänkuin pyyhkii pois kaikki Robertsin, Kitchenerin ja Milnerin anneksionijulistukset: hän tunnustaa tasavaltain edelleen olevan ole-

massa, koskapa hän ehdoittaa ryhdyttäväksi neuvotteluihin niiden kanssa. Ei tarvitse erittäin huomauttaa sitä suurta uutuutta, minkä Rosebery täten on tuonut ilmi. Vähemmin uutta sisältää toinen puoli Roseberyn puhetta, se jossa on puhe itse rauhan ehdoista. Hän ei tosin tahdo tietää tasavaltain anneksionista, vaan sen sijaan niiden „inkorporatsionista". Mitä hän tällä eroituksen teolla oikein tarkoittanee, siitä on vaikea saada itselleen käsitystä. Ja kun nyt buurit kerran tuskin tyytyvät muuhun kuin itsenäisyyteen, ei siis Roseberykään tässä kohden seiso heitä sanottavasti lähempänä kuin muukaan Englanti.

Että lordi Roseberyn puhe ei ole merkitystä vailla, siitä on paras todistus se kiivas huuto, joka sen johdosta nousi hallituksen leirissä. Mutta mitä se tulee saamaan aikaan on tietysti vaikeampi sanoa, varsinkin kun ei edes ole tietoa siitä tuleeko Rosebery itse jyrkästi pitämään kiinni siinä lausumastaan kannasta. Välittömiä seurauksia siitä tuskin johtunee, vielä vähemmän täyttä käännettä Englannin politiikkiin. Mutta joka tapauksessa se tietää jonkunlaista käännettä Englannissa maltillisempaan punnitsemiseen päin: puoli vuotta takaperin semmoista puhetta, joka teki puhdasta niin monesta edellisten vuosien toimenpiteestä, ei olisi siellä sallittu, tuskinpa Rosebery itse olisi ottanut sitä pitääkseen.

* * *

Kuten tunnettu johtui se suuttumuksen kuohu, joka Saksassa tulvahti ilmoille Chamberlainin Edinburgissa pitämän puheen johdosta siitä, että Englannin pöyhkeä siirtomaaministeri muka röyhkeällä tavalla olisi syyttänyt saksalaisia paljon pahempien julmuuksien teosta 1870 v:n sodassa, kuin mitä englantilaiset konsaan ovat antaneet syykseen tulla etelä-Afrikassa. Jokseenkin siihen tapaan muistaakseni asia sanomalehdissä esitettiin. Kun lukee ne Chamberlainin sanat, jotka sisälsivät tuon niin paljon puhutun kohdan, hämmästyy kuitenkin niiden verrattain viatonta muotoa. Ne kuuluivat näet: „Aika tulee nyt, jolloin saattaa käydä välttämättömäksi ryhtyä ankarampiin toimenpiteisiin niskoittelevien ja sissijoukkojen kukistamiseksi. Kun tämä aika on käsillä, on hallitus löytävä ennakkotapauksia kaikesta, mitä se tulee tekemään, niiden kansain menettelyssä, jotka nykyään leimaavat Englannin menettelyn raakalaisuuden ja julmuuden nimellä; mutta se ei sittenkään ole koskaan lähenevä sitä, mitä nämät kansat ovat tehneet Puolassa, Kaukasiassa, Bosniassa, Tonkingissa ja 1870 v:n sodassa." Niinkuin näkyy, on lause mitä ylimalkaisimpaan muotoon puettu. Saksalaisia ei edes ole nimeltä mainittu; mitä siinä sanotaan 1870 v:n sodasta, saattaa yhtä hyvin tarkoittaa Ranskaa kuin Saksaa. Ei siis voi ihmetellä, että Saksan ulkoasiain ministerio,

joka niinkuin hyvin tiedetään, ei mitään näkisi vastenmielisemmin kuin Saksan ja Englannin välien rikkoutumista, ei ottanut noudattaakseen yleisön puolelta lausuttua vaatimusta, että sen muka pitäisi Englannin hallitukselta vaatia „hyvitystä". Ja niinikään esiintyneet väitteet, että muka Bismarck vainaja sen olisi tehnyt, ovat lievimmin sanoen jokseenkin uskalletut; muistettakoon vain miten hän esiintyi Alexander Battenbergiläisen asiassa 1886, huolimatta sangen äänekkäistä ja tunnetulta ylhäiseltä taholtakin tulevista vaatimuksista.

Saksan hallitus jätti koko syytöksen torjumisen yleisen mielipiteen asiaksi. Ja kansankokoukset eivät paljoa kysyneet, mihin muotoon Englannin vihattu siirtomaaministeri oli ajatuksensa pukenut. En voi sanoa että tämä protestikuohu, jossa kuitenkin aktiivisesti oli mukana Saksan tieteellisenkin maailman paraskaikuisia nimiä, olisi tehnyt ainakaan allekirjoittaneeseen erittäin mielyttävää vaikutusta. Itsensä ylistäminen ei koskaan ole mieluisata kuulla, ja kun kokonainen kansa lyöpi rintoihinsa ja kiittää Jumalaa ettei se ole niin kuin se ja se publikaani, ei vaikutus ole paljoa parempi. Mutta helposti on saksalaisten suuttumus selitettävissä; viittaapa se seikka, että tämä kansa on ainoa kaikista niistä monista, joihin Chamberlain viittasi, joka on jyrkästi torjunut julmuuden syytöksen luotaan, tavallaan siihen, että saksalaiset tuntevat omantuntonsa puhtaaksi. Heitä närkästytti jo heidän kansallisuustaistelunsa ja Englannin ylen vihatun „kullanjano"-sodan asettaminen rinnatusten. Ja kun lisäksi on tosiasia, jota englantilaiselta taholta ei ole kumottu, että heidän puoleltaan ainakin parissa tapauksessa sotamiehet ovat asettaneet eteensä vangittuja buurivaimoja ja näiden takaa ampuneet, niin on ymmärrettävissä, miksi saksalaiset, joitten syyksi ei liene kenenkään päähän edes juolahtanut panna moisia tekoja 1870 v:n sodassa, katsoivat kunniansa loukatuksi. Yhtä vastenmielinen täytyi heille olla vertauksen katsoen siihen raakaan tapaan, jolla Kitchener kuuluissa konsentratsionileireissään on kohdellut buurilaisperheiden vaimoja ja lapsia, jotka, kun heidän talonsa ja tilansa ensin oli poltettu, koottiin muutamiin harvoihin paikkoihin, mutta siellä sitten, vastoin kaikkea kansainoikeutta, jätettiin välttämättömintäkin suojaa ja ravintoa vailla.

Tuskin voinee ilman muuta väittää, että Chamberlain olisi kovin pahoillaan, jos ulkomailla käydään hänen kimppuunsa. Sellaiset hyökkäykset voivat päinvastoin, varsinkin suurten joukkojen silmissä, nostaa hänet isänmaalliseksi sankariksi. Mutta toiselta puolen Chamberlain epäilemättä on se Englannin valtiomiehistä, joka kaikkein vähimmin soisi maansa riitautumista Saksan kanssa. Niinpä hän onkin myöhemmin antanut sanoistaan selityksen, joka näkyy ainakin jonkun verran heikontaneen niiden vaikutusta ja rauhoittaneen mieliä Saksassa, jos kohta hän vielä senkin jälkeen itse Saksan valtiopäivillä sai osakseen nimen „der

verruchteste Bube". Mutta Saksan virallinen maailma, joka, kuten jo sanottu, ei mitenkään tahdo maansa ja Englannin väliä rikotuksi, saattaa nyt ainakin paremmalla syyllä puolustaa passiivista kantaansa. Valtiokanslerin puhetorvi „Norddeutsche Allgemeine Zeitung" saattoi vain kylmäverisesti lausua, „että englantilais-vihollinen mielipide, jonka Saksan suurissa joukoissa sota buureja vastaan oli synnyttänyt, entisestään oli kiihtynyt hra Chamberlainin ajattelemattomain sanain kautta". Tokko asia tällä nyt on palautettu entiselleen, se on vaikeampi sanoa. Mahdollista on näet, että Englantia kuitenkin vihdoin rupeaa harmittamaan se äänekäs englantilaisviha, joka Saksassa näin on näyttäytynyt. Sinnepäin viittaisi se sanomalehdissä näkynyt väite, että muka Englannin hallitus Indiassa rupeaisi karttamaan tilausten tekoa Saksassa yleisiä töitänsä varten. Jos seuraukset siten rupeavat näyttäytymään saksalaiselle teollisuudelle kouriin tuntuvalla tavalla, saattaa koko asia saada uuden käänteen.

* * *

Minne katsoneekin, kaikkialla kohtaa silmä kansallista kiihkoa. Me elämme nyt kerran väkivallan maailmassa, emmekä siinä, jossa miekat taotaan vannaiksi ja karitsat lepäävät susien rinnoilla. Ja kun nyt asiat kerran ovat niin, niin ei auta muu kuin katsoa todellisuutta suoraan silmiin oli se kuin kamala tahansa; meille se ehkä on erityisen tärkeätä . . . Vaikutus, jonka sieltä saa, saattaa kyllä armottomasti repiä rikki monta rakasta ihannetta. Mutta pahempaa kuin se, on, jos emme tahdo nähdä ja kylmäverisesti tehdä itsellemme selkoa siitä, millainen se aika ja se maailma on, jossa meidänkin nyt kuitenkin kaikitenkin on elettävä.

Eräässä pienessä puolalaiskaupungissa Preussin alueella tahtovat kansakoulunopettajat, hallituksensa käskystä ja sen mieliksi [1] pakoittaa pieniä puolalaislapsia lukemaan koulussa uskontonsakin saksaksi. Mutta nuo pienokaiset eivät siihen rupea. Heitä rangaistaan, toisia lyödään niinkin että menevät tainnoksiin, mutta eivät vain taivu. Lasten vanhemmat ja muutamat muut, joilta sydän ei vielä ole siirtynyt aivan paikoiltaan, rientävät vihdoin väliin, mutta korkea-arvoisa kuninkaallinen preussilainen tuomioistuin havaitsee heidän sen kautta tehneensä syypääksi rikokseen, josta heidän tulee istua aina 2 $^1/_2$ vuoteen vankeudessa.

Voi tuskin kuvitella surkeampaa näytelmää. Siinä viettävät sydämettömyys ja tyhmyys, julmuus ja typeryys, matelevaisaus ja muodollinen virallisuus aivan kuin yhteiset orgiat. Ja tuo tapahtuu kansan kes-

[1] On huomattava, että Preussin hallitus lupaa pieniä palkintoja niille opettajille, jotka saksankielisessä opetuksessaan puolalaisten lasten keskuudessa saavuttavat niin »hyviä» tuloksia, että uskonnonkin opetus voidaan antaa saksaksi. Psykologisesti mainiosti ajateltu!

kuudessa ja toimesta, joka ylpeilee kulkevansa ja tosiaan kulkeekin sivistyksessä ensi rivissä, joka rakastaa nimittää valtiotansa oikeusvaltion ylevällä nimellä. Tosiansa . . . näköalat pimiävät ajatellessa mitä kaikkea tämä oikeastaan tietää nykyajasta ja kuka tiesi kuinka pitkästä tulevaisuudesta.

Yksi on sentään valon pilkku.

Niin laajat kuin ne piirit Saksassa ovatkin, valitettavasti sivistyneissäkin, jotka tätä typeryyden ja julmuuden politiikkia tahtovat ja vaativat, niin on kuitenkin niitäkin, jotka eivät arkaile suoraan sanoa kansallensa, että sen on sekä ihmisyyden että oman etunsa tähden siltä tieltä poistuttava. Ja mikä vielä, ainakin minusta, on suuremman arvoista: nämät jälkimäiset eivät ole, eivät ainakaan yksinomaan, tuulta-tavoittelevia idealisteja ja kosmopoliitteja, jotka tavallisesti eivät mitään ymmärrä tämän maailman kovista välttämättömyyksistä politiikissa. Sillä niin kauan kuin ihmisyyden ja kansallisen suvaitsevaisuuden asia on näiden piirien edustuksen varassa, niin kauan se tuskin käytännöllisessä politiikissa tulee tekemään suuria edistyksiä; kansat ja niiden johtajat saattavat — ja usein kieltämättä hyvällä syyllä — vastata heille, ettei kansojen etuja voida uhrata sentimentaalisten arvelujen tähden.

Todistukseksi että tosiaan Saksan maltillisissa, mutta kuitenkin yleensä vanhoillisissa ja perin hallitusmielisissä piireissä, joissa Saksan kansallisille pyrinnöille, jopa kansallisylpeydelle ja valta-asemalle ollaan kaikkea muuta kuin välinpitämättömiä, sitä Preussin hallituksen puolalaispolitiikkia, jonka viime kukkainen on Wreschen-Gnesen'in juttu, ankarasti tuomitaan, pyydän saada ottaa tähän muutamia kohtia siitä, mitä „Preussische Jahrbücher“ sanoo asiasta tämän kuun vihossaan.

Mitä kirjoittaja, nimimerkki D. (= Berliniläinen historian professori Hans Delbrück) ensin lausuu siitä, kuinka muka asiantuntijain väitteiden mukaan viimeisen saksalais-ranskalaisen sodan päätyttyä, jossa muka puolalaisuuden vanha unelma saada itsenäinen Puola Ranskan avulla uudistetuksi oli saanut „kuolemaniskunsa“, olisi ollut mahdollista saada Puolan kansan suuri enemmistö taivutetuksi Preussin puolelle — se jääköön sikseen; tämän kirjoittajalta puuttuu se tarkka asiantuntemus, joka yksin oikeuttaisi tästä asiasta lausumaan jotakin varmaa, vaikka en voi olla ilmaisematta että prof. Delbrückin väite tuntuu sotivan monia sekä psykologisia että historiallisia tosiasioita vastaan. Joka tapauksessa prof. D:kin myöntää, että Bismarckin kuuluisa „kultuuritaistelu“, joka, ollen taistelu katolilaista kirkkoa vastaan ja tämän kirkon jäsenten silmissä näyttäen taistelulta myöskin katolilaista uskontoa vastaan, yhtäläisesti kohtasi kaikkia Preussin puolalaisia, teki mahdottomaksi enää saada aikaan puolalaisten talonpoikain eroittamista heidän kansallista kiihkoa uhkuvista herroistaan. Ja hän jatkaa.

Kaikki keinot, joilla saksalaisuuden ja valtion puolelta on koetettu masentaa puolalaisuutta, ovat, aivan niinkuin kultuuritaistelu, olleet omansa, ei ahdistettua heikontamaan, vaan häntä vahvistamaan.

Saksankielinen opetus ei ole kyennyt tekemään puolalaisia saksalaisiksi, vaan päin vastoin hankkinut heille korkeamman sivistyksen ja paremmat varustukset taisteluun saksalaisuutta vastaan.

Saksalaisten talonpoikain asuttaminen puolalaisiin alueihin on kyllä tehnyt pari neliömetriä maata saksalaiseksi, mutta samalla runsasten kauppasummain kautta taas nostanut jaloilleen entiset puolalaiset omistajat, jotka olivat häviön partaalla. — — — Verraten puolalaisen keskisäädyn mahtavaan kasvamiseen jo niihin 3 miljonaan puolalaiseen, jotka kaikkiaan asuvat Preussin valtiossa, nuo pari tuhatta siirrettyä saksalaista talonpoikaa sitä paitsi eivät yleensä paljoa paina. Ruhtinas Bismarck olikin aina sitä mieltä, että tämä asuttamistoimi oli nuriukurinen hanke.

Muut toimenpiteet, joihin vielä on ryhdytty noissa rajamaissa, ovat niinikään kaikki koituneet puolalaisten hyödyksi. — — — Puolalaisten sulkeminen pois virkauralta, on hankkinut puolalaiselle keskisäädylle mahtavan lisän tietoja ja älyä, ja yhdessä hallituksen taloudellisen huolenpidon kautta vasta oikein luonut koko tämän säädyn.

Prof. D. siirtyy sitten tarkastamaan niitä ehdoituksia, joita saksalaiset kiihkoilijat tyrkyttävät hallitukselle, muka tämän puolalaisuuden varttumisen ehkäisemiseksi. Postin ei muka pitäisi toimittaa perille lähetyksiä, joissa on puolankieliset osoitteet. Mikä häiriö ja epävarmuus siitä seuraisikaan, kun jokainen postivirkamies voisi puolustaa melkein mitä laiminlyöntiään tahansa siinä suhteessa väittämällä että hän luuli osoitetta puolan kieleksi! Ei muka pitäisi antaa puolalaisten pitää kokouksia eikä julkaista sanomalehtiä omalla kielellään. Kyllähän se puolalaisia epäilemättä painostaisi, sanoo prof. D., mutta entä jos he siirtäisivät toimitukset Galiziaan tai purkaisivat vihansa niin tirannillista valtiota kohtaan saksan kielellä? Prof. D:n ei ole vaikea siten osoittaa kuinka mahdottomia, seurauksettomia, typeriä ja ennen kaikkea jokaiselle omasta arvostansa aralle valtiolle arvottomia kaikki muutkin samankaltaiset vaatimukset ovat. Lopputuloksen hän määrittelee näin: kaikki mitä Preussin valtio on tehnyt tai olisi voinut tehdä, on osoittautunut olevan vaikutusta vailla; kuta kauemmas me vaellamme tätä tietä, sitä varmemmin joutuu saksalaisuus itäisissä maissamme „alakynteen“. Jo itse Preussin valtion vuoksi, jolle on alentavaa, että, niinkuin prof. D. sanoo, minä hetkenä tahansa ovela pappi ja pari taipumatonta, urheata koulupoikaa saattavat ruveta uhoittelemaan tuon valtion voimaa, ja siinä päälle päätteeksi jäädä voittopuolelle ja saada marttyyrin kruunun osakseen, vaatii prof. D. pikaista muutosta hallituksensa turmiolliseen koulupolitiikkiin.

Ulkopuolella Preussia, varsinkin Itävallan Galiziassa ovat puolalaiset luonnollisesti panneet toimeen myrskyäviä mielenosoituksia veljiensä sortajia vastaan. Niistä on epäilemättä kaunein se noin 150 tuhannen markan lahja, jonka he ovat koonneet Gnesenissä tuomittujen hyväksi. Enim-

män pahaa verta Preussissa nosti luonnollisesti asian puheeksiotto Galizian maapäivillä, se kun preussilaisten silmissä oli vieraan vallan sekaantumista Preussin sisällisiin asioihin. Niin vastenmieliseltä kuin tälläinen omien ovien sulkeminen tuntuukin, kun kansa, muka hyvän oikeutensa nimessä, ikäänkuin vaatii että se omalla alueellaan saa tehdä mitä tahansa, siis myöskin mitä rikoksia tahansa, niin voinee tuskin sanoa, että asianomaisille tehtäisiin palvelusta sillä, että tuota vaatimusta ei noudateta. Mitä nyt nimenomaan tähän tapaukseen tulee, on Galizian maapäiväin menettely vain ärsyttänyt saksalaisten kansallisylpeyttä, ja antanut kreivi Bülowille varmaankin sangen mieluisan tilaisuuden mahtipontisesti julistaa, etteivät ulkomaalaisten halut ja mielenosoitukset tule vaikuttamaan mitään Saksan politiikin suuntaan.

Semmoinen on maailma.

16. I. 02.

E. N—s.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Mihin suuntaan? — Taloudellisen ahdingon aikana.

Professori Danielsonin lentokirja „Mihin suuntaan?“ on herättänyt koko maassamme erittäin suurta huomiota. Sitä on sille omansa takaamaan jo tekijän nimi, joka on tunnettu harvinaisen kyvykkäänä tiedemiehenä, oikeuksiemme hartaana ja taitavana tieteellisenä puolustajana sekä valtiolliseen elämäämme etevätä osaa ottaneena henkilönä. Ja omansa on sitä kirjalle takaamaan sen sisällys, se kun koskee niitä kysymyksiä, jotka tätä nykyä elävät kaikkien mielissä, huolten täyttäminä päivinä ja unettomina öinä. Aivan erityisen reklaamin hankki kirjalle sitä paitsi pari yksinkertaista kirjakauppiasta, jotka kieltäytyivät kirjaa myömästä. Yksimielisesti on viimeksi mainittua toimenpidettä paheksinut maamme sanomalehdistö, joka ei ole voinut olla katsomatta sitä sensuuritoimen sukuiseksi yritykseksi asettua holhoamaan täysi-ikäistä yleisöä. Tähän sopii vielä lisätä että — vaikka tunnustaakin kauppiaan oikeuden myödä mitä tavaraa hän haluaa — kieltäymisen jotakuta kirjatuotetta myömästä ei pitäisi tulla kysymykseen muissa tapauksissa kuin että yhteiskunta yksimielisesti toimenpiteen hyväksyy; muuten tämmöinen kieltäytyminen menettää kaiken sen merkityksen, mikä sillä jossakussa tapauksessa voisi olla.

Äärettömän tärkeätä on tätä nykyä että kansalaiset keskustelevat ja kokevat itselleen selvittää kantansa kansamme elinkysymyksissä. Ovatko nämä keskustelut kokonaisuudessaan omansa painotuotteissa suoritettaviksi, siitä on täysi syy olla jonkun verran epäilevällä kannalla. Jokainen tietää että tätä nykyä on mahdoton saada sanoa suutansa puhtaaksi, niin ettei sanojen väärinkäsityksille ja -käytökselle jäisi sijaa. Mutta missä olisikin tilaisuus saada kaikki sanotuksi, saattaa kysyä, missä määrin on yksinkertaisen valtiotaidon mukaista levittää kaikki korttinsa vastapelaajan eteen. „Kyllä te suomalaiset olette hyvää väkeä", kuuluu eräs etevä valtiomies lausuneen, „mutta kyllä te lörpöttelette kaikki mitä te tiedätte". Tämä lausuma kannattaa huomioon ottaa, ei yksin lentokirjojen suhteen, mutta vielä suuremmassa määrässä niiden painotuotteiden suhteen, joita tätä nykyä ilman sensuuria painetaan ulkomailla. Paljon perää on siinä lauseessa, minkä kerran eräs tuttavani lausui, että kaikkien valtiollisten kirjoitusten, jotka tätä nykyä julkaistaan, tulisi sisältää ainoastaan hyvää, sillä jos niissä on pahaakin, niin tuo paha saattaa tuottaa enemmän vahinkoa kuin niissä oleva hyvä hyötyä.

Minä puolestani siis luulisin että tätä nykyä, ennen säätyjen kokoontumista, julkinen keskustelu pääasiassa olisi rajoitettava meidän omiin keskisiin asioihimme, mutta näistä innokkaasti keskusteleminen on epäilemättä erittäin suotava.

Prof. Danielsonin kirja on erittäin lämpimästi kirjoitettu. Siinä ei voi olla näkemättä henkilöä, joka hartaasti huolehtii isänmaan eduista, jolle isänmaan onni on kallis, ja joka samalla suurenmoisella optimismilla uskaltaa katsella sekä nykyhetkeä että tulevaisuutta. Tekijä esittää sanottavansa sujuvassa, mieltäkiinnittävässä muodossa, joka tekee sen miellyttäväksi lukemiseksi. Jonkinlainen laajasanaisuus on hänen tyylinsä tunnusmerkillisenä ominaisuutena. „Puheet putoelevat, hajoavat hampahille", ja tuntuu siltä kuin ei tekijä jossakussa kohdassa täysin voisi niitä pitää kurissa, tarkoin esitettävän aineen piirissä. Semmoisena aineen ulkopuolelle kuuluvana kasvannaisena pidän poikkeuksen erääseen tunnettuun oikeusjuttuun, jonka johdosta hra Danielson joutuu sanomaan nuo paljon huomiota herättäneet sanat että hän seisoessaan todistajana Helsingin raastuvan oikeuden edessä häpesi kansaansa ja maamme oikeuslaitosta. Tosin kyllä itse kirjassa nimenomaan mainitaan syyksi tähän häpeämiseen „syytökset ja salaviittaukset, joita siellä viskattiin ei yksin syytettyä, vaan poissaolevaa vierasmiestäkin vastaan", mutta kieltämättä sanamuodostus on asetettu niin yleiseksi, että sitä syyllä on väärin käsitetty, ja mikä pahempi on, väärin käytetty. Jos kaksi harvinaisen suulasta asianajajaa oikeuden edessä käyttää arvotonta kieltä ja jos Helsingin raastuvan oikeus ei tarpeellisella tarmolla tuki heidän suutansa, niin on kerrassaan lyhytnäköistä asettaa sanansa niin, että moite sen johdosta

kohdistuu maamme oikeuslaitosta vastaan. Hra Danielson on myöhemmin Hufvudstadsbladetissa antanut sanoilleen sisällyksen, joka on pääasiassa täysin tyydyttävä; valitettava vain, että väärinkäyttö jo sitä ennen oli ehtinyt tapahtua.[1]

Prof. Danielsonin historiallinen katsaus on monessa suhteessa mieltäkiinnittävä. En tahdo tässä tilaisuudessa ryhtyä sitä tarkemmin käsittelemään, varsinkin kun hänen esityksensä epäilemättä pääkohdissaan on hyväksyttävä. Tahtoisin kuitenkin sanoa että tekijän suurisuuntainen reaalipolitiikki on ainakin minuun epäsympaattisesti vaikuttanut, niin esim. se, mitä tekijä siv. 25—26 puhuu Itämeren maakunnista ja Puolasta ja mikä pitää yhtä tekijän ennen valtiopäivillä lausumien ajatusten kanssa; minusta tämä tekee sen vaikutuksen kuin tahtoisi uhrata toisen itsensä puolesta.

Se mitä tekijä kirjansa IV:nnessä osassa lausuu virkamiesten asemasta nykyisinä aikoina, on tietysti pakostakin muodostunut senlaiseksi, että se on aiheuttanut väärinkäsityksiä toiseen ja toiseen suuntaan sekä kirjan mielipiteiden vastustajien että puolustajien puolelta. Minä luulen että ne ymmärtävät tekijätä väärin, jotka arvelevat hänen tahtovan velvoittaa tai oikeuttaa virkamiehiä „virassa pysyäkseen olemaan valmiita mihin tahansa“, vaikka kyllä kirjan lausunnot tässä kohdin ovat sangen epämääräisiä. Niinikään luulen tekijän itsensä myöntävän että se toimintaohjelma, jonka hän esittää, perustuu optimistiseen olettamukseen, jota ei tietenkään voi todistaa ja jonka rauetessa itse toimintaohjelma raukeisi. Koska katson enemmän julkisen keskustelun asiasta sekä mahdottomaksi että epäviisaaksikin, en tahdo tästä sen pitemmältä puhua. Tahdon vain, mitä tulee siv. 38—40 esitettyyn lain- ja valtio-opilliseen todisteluun, sanoa että käsitys näistä asioista riippuu suuresti siitä, mitä kukin ymmärtää „rajoitetun yksinvallan“ ja „itsevaltiuden“ valtio-oikeudellisilla käsitteillä; minusta on tässä täysi syy ottaa huomioon tekijän

[1] Paitsi sitä väärinkäyttöä, joka on tapahtunut meille vieraissa organeissa, tahtoisin siksi sanoa myöskin sen mikä esiintyi viimevuotisen U. Suomettaren 302:nnessa n:ossa (28/XII 1901). Kirjoitus koski sitä, että »muutamat herrat kirjakauppiaat olivat ottaneet kieltääksensä prof. Danielsonia puhumasta kansalle», ja tämän tapahtuman johdosta lehti lausui: »Syystä sanoo prof. Danielson eräästä tapauksesta, että se sai hänet häpeämään kansaansa ja häpeämään myös oikeuslaitostamme, joka teki semmoisen näytelmän mahdolliseksi. Hän siinä varmaankaan ei ole yksin, sillä kansamme paras ja valtaava enemmistö on siinä kohden yhtä katkerasti ollut pakoitettu hänen kanssaan häpeämään.» Missä yhteydessä »oikeuslaitos» on kirjakauppiaiden kieltäymisen kanssa, on sivullisen mahdoton käsittää. Kun saa sen selityksen, että nuoli tässäkin on tähdätty erästä oikeuslaitoksen edessä esiintyvää asianajajaa vastaan, niin täytyy sanoa että se on pahasti sattunut sivulle, paljoa laajempaan maalitauluun kuin mitä oli tarkoitettu.

sanat, jotka tekevät tämän todistelun tarpeettomaksi: „On muistaminen, että Suomen perustuslait koko sisällyksellään ja erityisillä määräyksillään edellyttävät, että ne edelleen ovat hallitsijan, ja ennen kaikkia ovat juuri hallitsijan tunnustamat ja noudattamat. Sen tapauksen varalle, ettei tämä edellytys pidä paikkaansa, ne eivät mitään määrää.“ Eihän siinä tapauksessa, että edellytys pitää paikkansa, mitään velvollisuuksien ristiriitaa synnykkään.

Prof. Danielsonin esitykset kieliasiasta, sosiaalisista parannuskysymyksistä ja äänioikeusasiasta ovat erittäin mieltäkiinnittäviä ja monessa suhteessa suuresti ilahuttaviakin.

Mitä ensinnäkin kuntien viralliseen kieleen tulee, niin olen samaa mieltä kuin prof. Danielson, että oikeuden ja kohtuuden mukainen olisi semmoinen kieliasetus, „joka määrää asukasten enemmistön äidinkielen kunnalliskielenä käytettäväksi, kuitenkin siten, että kaksikielisissä kunnissa molemman kielen [lue: molempien kielien] käyttäminen virallisena kielenä on sallittu, ellei suorastaan pakollinenkin“. Sitä meillä tietääksemme ensinnä V. Vaseniuksen (Valvojassa 1897) esiintuomaa ajatusta, että erinäisten kuntien kaksikielisyys olisi kielilainsäädännössä huomioonotettava, tahtoisin minäkin puolustaa. Minäkin puolestani lausuin viime vuoden toukokuun Valvojassa (1901 s. 400): „Ajatukseni siis on se, että itse kunnalliskieliperiaate olisi tullut todellisemmin toteutetuksi, jos paikkakunnallisen virkakielen perustukseksi olisi pantu väestön kieli eikä kunnan pöytäkirjakieli, ja jos samalla olisi lainsäädännössä erikseen otettu huomioon sekakieliset kunnat ja järjestetty niiden kieliolot jonkun verran yksikielisten kuntain oloista poikkeavalla tavalla“, ja tässä lausunnossa tahtoisin edelleenkin pysyä. Niinikään olisi mielestäni, samoinkuin prof. Danielsonin, kieliasetus, joka olisi pääpiirteissään rakennettu pappis- ja talonpoikaissäädyn 1897 v:n valtiopäivillä hyväksymän yhteensovitusehdoituksen pohjalle, omansa lopullisesti järjestämään maamme kieliolot, etenkin jos vielä äsken mainitut näkökohdat siinä olisi huomioon otettu. Täytyy vain kysyä: ovatko todellakin edellytykset tämän ehdoituksen mukaisen kieliasetuksen aikaansaamiseen enää olemassa? Niinkuin nimimerkki K. J. S. Päivälehdessä on huomauttanut ei hra Danielsonin esitys, miten senaatti toista vuotta takaperin „sai määräyksen ehdoitella tarpeelliset säännökset suomen kielen virallisen aseman lopullista järjestämistä[1] varten“, anna käsitystä niistä edellytyksistä, joilla määräys senaatille annettiin, eikä hra J. R. D. edes vastauksessaan nimim. K. J. S:lle (U. Suometar $^5/_1$ 1902, n:ro 4) siihen erityisesti kehoitettunakaan niitä ilmoita U. Suomettaren lukijoille. Tämä „suomen kielen virallisen aseman lopullinen järjestäminen“ oli suoritettava sillä

[1] Harvennus minun.

edellytyksellä että peruskielenä Suomen korkeimmissa virastoissa oli oleva venäjä; mitä oikeusistuimiin tuli, oli „lopullisen järjestämisen“ perustuksena, että venäjän kieltä koskevia uudistuksia ei ainakaan läheisimmässä tulevaisuudessa niihin ulotettaisi. Hra Danielson toivoo että saadaan ratkaisu, joka on tyydyttävä kohtuuden vaatimukset ja kansan hartaat toiveet; tämmöistä kieliasetusta toivoisi tietysti jokainen ja iloitsisi suuresti, jos se aikaansaataisiin. Mutta äsken mainittuihin edellytyksiin nähden tuntuu kovin vaikealta katsoa asiata näin optimistisesti.

Prof. Danielsonin esitys uudistustehtävistä sosiaalisen elämän aloilla on lämpimästi ja asiantuntevasti kirjoitettu ja sisältää monta ajatusta, joiden toivon saavuttavan ansaittua huomiota. Lisättävä näihin yhteiskunnallisiin parannustehtäviin olisi vielä, niinkuin on huomautettukin, raittiusasia, jonka edelleen ajaminen on kansallemme perin tärkeä.

Vilpittömän iloni tahdon niinikään lausua siitä, että prof. Danielson kirjassaan nyt ehdottomasti on liittynyt niihin, jotka vaativat ääniasteikon poistamista. Omituista tässä asiassa on, että, kun v. 1881 ja 1882 lehdissämme oli keskustelua edustuslaitoksemme kehittämisestä, silloin Uusi Suometar ehdoitti että „äyriluku kokonaan hyljättäisiin äänien perustuksena“, mutta Valvoja epäili näin perinpohjaisen muutoksen suotavuutta ja mahdollisuutta, vieläpä piti sen vaarojakin tuottavana. Sittemmin ovat osat muuttuneet päinvastaisiksi, mutta erimielisyyttä ei ole saatu poistetuksi. Iloksemme näyttää nyt se aika tulevan, jolloin kaikki suomenmieliset tästä tärkeästä asiasta yhtyvät ja pääsevät tässä kohden kantansa ristiriitaisuudesta, joka oli omansa kaikkea intoa lannistamaan. — Huomautettakoon muuten tässä, että prof. Danielson jo aikaisemmin suurella voimalla ja taidolla on puolustanut niitä periaatteita, joiden ehdottomasti täytyy viedä varallisuuteen perustuvan ääniasteikon poistamiseen. Niistä seikoista, mitä tässä uudessa lentokirjassa on esiintuotu, ansaitsee erittäin mainitsemista se, mitä prof. Danielson huomauttaa nykyisten olojen luonnottomuudesta siinä suhteessa, että esim. Helsingin kaupunki lähettää aina sitä useampia ruotsinmielisiä edusmiehiä valtiopäiville, mitä enemmän suomenkielinen kansanaines täällä kasvaa.

Kunnallisesta äänioikeudesta on prof. Danielsonilla se mielipide, „että varallisuuteen perustuva ääniasteikko on kunnallisessa elämässä paljoa enemmän oikeutettu kuin valtiollisessa, sillä valtuustojen käsiteltävät asiat ovat suurimmalta osalta suorastaan taloudellisia kysymyksiä, jotka veroa maksavan keskiluokan puolelta vaativat tuntuvia uhrauksia“. Tämä mielipide kai on vallalla esim. Ruotsissa, jossa kunnallisessa elämässä vielä on säilytetty ääniasteikko, mikä valtiollisesta elämästä on täysin hävitetty. Toisin sitä vastoin ajatellaan esim. Norjassa, missä taas juuri kunnan asioissa on pantu toimeen yleinen äänioikeus, vieläpä siihen määrään, että näissä asioissa naisillakin on äänioikeus; sillä ajatellaan

että kunnallisharrastuksen tulee olla valtiollisen harrastuksen kouluna. Ymmärtääkseni ei muuten tuo syy, että kunnalliset asiat suurimmalta osaltaan ovat suorastaan taloudellisia kysymyksiä, kelpaa ääniasteikkoa ja harvain valtaa tällä alalla puolustamaan. Ovathan taloudelliset asiat, veroitusasiat, valtiopäivienkin tärkeimpiä kysymyksiä. Se vero, jonka vähävarainen maksaa merkitsee hänelle yhtä paljon — tai itse asiassa paljoa enemmän — kuin varakkaalle. Ne monet sosiaaliset uudistustehtävät, joiden toteuttaminen on oleva valtuustojen asia, ja jotka monesti juuri koskevat vähävaraisia, vaativat että valtuustoissa tulee istua näidenkin kansanluokkien luottamusta nauttivia miehiä. Kunnallisen äänioikeuden tasoittaminen olisi siis mielestäni ehdottomasti ohjelmaan otettava. Toinen kysymys on, onko syytä voimien keskityksen vuoksi aluksi käyttää kaikki voimat vain valtiollisen äänioikeuden parantamiseen, ja sitä pidän kylläkin oikeutettuna.

Me näemme siis että prof. Danielsonin esittämä yhteiskunnallinen työohjelma sisältää paljon, johon toivomme Suomen kansan lähimmässä tulevaisuudessa kohdistavan voimansa. Jos kohta ei ummistakkaan silmiänsä kirjan heikkouksilta, ei siltä pitäisi jättää sitä hyvää, mitä kirja sisältää, varteen ottamatta. Joka tapauksessa prof. Danielsonin kirja epäilemättä on lähtenyt todellisesta hartaasta halusta työskennellä yhteisen isänmaamme eduksi.

Taloudellinen ahdinkotila maassamme jatkuu yhä edelleen ja etenkin on työttömien luku lisääntynyt aivan peloittavassa määrässä. Tämä seikka on kehoituksena jokaiselle puolestaan noudattamaan mitä suurinta säästäväisyyttä, koska ei ainakaan näin ennakolta katsoen voi nähdä mitään parannusta olevan lähimmässä tulevaisuudessa odotettavissa.

Yksi keino on, jolla varmaan voitaisiin paljon tehdä ahdinkotilan auttamiseksi, ja se keino on kotimaisen teollisuuden suosiminen. Ne rahat, jotka lähetetään ulkomaille, voitaisiin monessa tapauksessa varmaan saada jäämään kotimaahan, jos yleisö todella ottaisi selkoa siitä, mitä kotimainen teollisuus tarjoaa. Lisääntynyt kotimaisen teollisuuden tuotteiden menekki taas olisi omansa osaltansa poistamaan tai ainakin vähentämään työn puutetta. Suomen miesten ja naisten kannattaisi mielestäni tätä ajatella; ehkäpä tätä voisi varsinkin suositella maamme lämpösydämisten naisten harkittavaksi, joilla yleensäkin on niin suuri vaikutus siihen, mitä koteihin ostetaan.

22. I. 02.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Heinrich Herkner*, Työväenkysymys. 7 v. 1: 25. — *Lauri Suomalainen*, Jaakko Fredrik Lagervall. (Vähäisiä kirj. XXXII). —: 75.

Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Juhani Aho*, En idéernas man. 4: 50. — Åbo universitets lärdomshistoria. Teologin. II. 3: —.

Tilastollisesta toimistosta: Justeringsverket. 1900.

Turun kaupungin historialliselta museolta: *Carl v. Bonsdorff*, Åbo stads historia under sjuttonde seklet. II.

Otavalta: *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin 27—28 vhk. 1: 30. — *Hall Caine*, Ikuinen kaupunki. II. Suom. Aino Malmberg. 2: —.

Werner Söderströmiltä: *Th. Kolde*, Martti Luther. 2 vhk. 1: 10. —. *J. V. Snellmanin* valitut teokset. 32, 33 vhk. à 1: —. — *J. V. von Scheffel*, Ekkehard. 2 vhk. —: 55.

Söderström ja Kumpp:ilta: Fänrik Ståls män.

E. E. Sundvalliltä: Kansallisalbumi I. 1: —.

Toimittajilta: Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif. 72, 73, 74 vhk. — Elutarkuse kalender. 10 kop. — Eesti üliöplaste seltsi album. V, VI à 30 kop. — Sirvilauad (1902). 10 kop. — Eesti naesterahva tähtraamat. — P. Rootslase — — 1902 aastaks.

U. W. Telén ja kumpp:ilta: *A. S:s*, Myllynpaikka. Seuranäytelmä lauluineen 1:ssä näytöksessä. —: 75.

Clouberg & kumpp:ilta: *Qvis*, Villkoret för enighet. —: 50.

G. W. Edlundilta: *Z. Topelius*, Samlade skrifter. Ser. III. 27—29 vhk. à —: 75.

Kansanvalistus-seuralta: Varsinais-Suomi ja Ahvenanmaa. Vhk. 4. — Ensimäinen apu tapaturmissa. —: 50. — *O. A. Forsström*, Kuvia maantieteellisten löytöjen historiasta. II. 1: —. — *Ilmari Krohn*, Säveleitä kanteleelle. 2 vhk. 1: 50.

Suomen museo, n:o 4: A. O. H., Kansatieteelliset kokoelmat Tartossa ja Riiassa. — J. R. A., Pohjanmaan maalaustaidetta. — Finskt museum n:o 4: Hjalmar Appelgrén, Det underjordiska Åbo, y. m.

Dansk tidsskrift, tammikuu: V. Andersen, Den yndigste Rose. — Eva Moltesen, Den nationale Vækkelse i Finland. — A. Brandten, Et Samfunds Onde og Oamfunds opgave y. m.

Duodecim, n:o 12: Kertomus Duodecim-seuran toiminnasta, y. m.

Geografiska föreningens tidskrift, n:o 6: Ernst Häyren, Kumo elfs delta. — J. G. G., Uusi Guinea, y. m.

Euterpe, n:ot 1—4. Kirjoituksia ja arvosteluja teatterin, musiikin ja kirjallisuuden aloilta.

Vartija, n:o 12: K. Aug. Hildén, Kuningas Kristus neuvonantajaksi! — Frans Nordlund, Kristillinen tiede. — Uutisia ulkomailta, y. m. — N:o 1 (1902): Frans Nordlund, Anna hänen vielä tämä vuosi olla. — Eugen Nyholm, Vähäisen pedagogiikkaa, y. m.

Finnländische Rundschau, n:o 4: Rudolf Eucken, Friedrich Fröbel als ein Vorkämpfer innerer Kultur. — A. Werner, Die finnische Wehrpflicshtrage. — Karl Flodin, Jean Sibelius. — O. Manninen, Aleksis Kivi, y. m.

Uusi kuvalehti, n:o 23—24: Viaton lapsi. — P. P., Pielisen varrelta. — Valokuvaotteita Lönnrotin patsaasta, y. m.

NIKOLAI GOGOL.

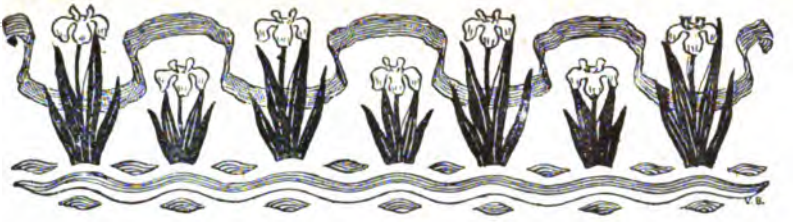

Nikolai Vasiljevitsh Gogol.

Kirjoittanut

A. IGELSTRÖM.

Viisikymmentä vuotta takaperin, helmikuun 21 päivänä v. 1852, kuoli Moskovassa NIKOLAI VASILJEVITSH GOGOL. Hartaalla kunnioituksella osoittaa sivistynyt moskovalainen vieläkin muukalaiselle sitä pientä taloa Nikitskij-bulevardin varrella, jossa ennen aikaansa katkesi sen runoilijan elämänlanka, jonka merkitys — Pushkinin jälkeen — on suurin Venäjän kirjallisuudelle ja sen vuoksi venäläisen itsetietoisuuden kehitykselle. Lähellä sitä paikkaa, missä Gogol vietti viimeiset tuskalliset hetkensä aiotaan, vihdoinkin, pystyttää hänelle muistopatsas. Venäläiset yleensä eivät pidä kiirettä muistopatsaiden pystyttämisessä . . . kirjailijoilleen. Venäjän kirjallisuuden merkkimiehistä Pushkinille yksin on pystytetty semmoinen muistopatsas, että se ansaitsee tämän nimen.

Gogolin vaikutus hänen isänmaansa kirjallisuuteen on ollut tavattoman suuri. Häntä pidetään venäläisen naturalistisen koulun perustajana, ja tämä kouluhan on tuottanut venäläiselle nimelle niin monta veretöntä voittoa lännessä. Muuten ei länsi-Europpa ole oppinut tuntemaan venäläistä kirjallisuutta Gogolin kautta; se on tapahtunut Tolstoin, Dostojevskin, Turgenjevin y. m. kautta. Gogol on

Europpalle liiaksi venäläinen henkensä puolesta, liiaksi kansallinen runoaiheidensa puolesta. Hänen seuraajansa toivat kirjallisuuteen yleisinhimillisiä aatteita; he ikäänkuin laajensivat hänen runoutensa kehyksen, tekivät sen sisällyksen syvemmäksi, sen muodon täydellisemmäksi. Kukin heistä antoi synnyinmaansa runoudelle jotain uutta, osan personallisuuttaan, jonkun omituisuuden runokykynsä mukaan. Tolstoin mahtava eepillisyys ja elävä selvyys, Dostojevskin mestarillinen sielunelämän analyysi, Turgenjevin taiteellinen eheys, hänen siroutensa ja syvä tunteellisuutensa — kas siinä ne piirteet, jotka ovat hämmästyttäneet ulkomaalaisia, jotka ovat tottuneet pitämään Venäjää sotilaiden ja univormujen maana. Pistinten muodostaman sakean harjan läpi huomasi hämmästynyt europpalainen ajattelevat kasvonpiirteet, virastojen kynän rapinan keskellä havaitsi hän rakkautta uhkuvan sydämen sykkivän.

Gogolin seuraajat menettelivät hänen jättämänsä perinnön kanssa niin omavaltaisesti, lisäsivät siihen niin paljon omaansa, että muutamat kriitikot ovat tahtoneet riistää Gogolilta venäläisen naturalistisen romaanin kantaisän arvonkin. He väittävät, että venäläinen kirjallisuus Gogolin jälkeen alkoi käydä erityistä, itsenäistä latua. Tämä mielipide ei kuitenkaan ole oikea. Gogolin oppilaat kulkivat tosin omaa tietänsä, mutta Gogolin viittaamaan suuntaan. Kaikki venäläisen kaunokirjallisuuden pääpiirteet, sen enimmin silmiinpistävät omituisuudet, tavataan jo Gogolilla. Tahdomme tässä esittää muutamia pääpiirteitä, semmoisia, joita tavataan kaikilla venäläisillä naturalistisilla kirjailijoilla, huolimatta heidän personallisista eroavaisuuksistaan.

Semmoinen on ennen kaikkea — todellisuuden todenmukainen esittäminen; ei henkilöiden ja ympäröivän maailman hengetön kuvaaminen, niinkuin valokuvaaja sen tekee, ei myöskään niiden etnografinen esittäminen, vaan elävä jälleenluominen, ilman petosta tai koristelemista. Tämä on sitä, jota sanotaan terveeksi realismiksi; se on yhtä vieras romantillisuuden keinotekoiselle kaunopuheisuudelle, kuin valeklassillisuuden valheelliselle ylevyydelle tai sentimentalisuuden imelälle tunteellisuudelle. Jos on tehtävä vertaus, niin voisi sanoa, että Gogolin luomat eivät ole valokuvia, vaan taiteellisia laatumaalauksia.

Siitä vaatimuksesta, että todellisuus on todenmukaisesti esitet-

tävä, seuraa toinen naturalistisen romaanin ominaisuus. Venäläinen elämä ei yleensä ole antanut paljon aineksia kirkkaiden kuvauksien, kauniiden muotojen ja hilpeän mielen esittämiseen. Salaamatta sen varjopuolia, mutta myöskään panematta niihin erityistä painoa, pysyen luonteiden ja ihmisten keskinäisten suhteiden kuvaamisessa totuuden pohjalla, ovat naturalistisen koulun edustajat tulleet kurittajiksi, jotka opettavat ihmisiä, ei siveyslauseilla eikä saarnoilla, vaan selvillä kuvauksilla ja muodoilla. He vitsovat säälimättä ihmisten vikoja ja paljastavat yhteiskunnallisia mätähaavoja. Tämä negatiivinen suunta, joka erittäin selvänä ilmenee Gogolilla, tavataan hänen jälkeisessään kirjallisuudessa aina Maksim Gorjkiin asti; siinä on sen syvä, yhteiskuntaa kasvattava merkitys. On ikäänkuin tämä kirjallisuus puhuisi teostensa kautta seuraavasti: „Kas tässä, ihailkaa itseänne ja — toipukaa, ennenkuin on liian myöhäistä. Vikojensa tunnustaminen on ensimäinen askel parannukseen.“ Erään kuvaamansa henkilön kautta sanoo Gogol: „Olisi tärkeä, että katsoja kauhistuisi epäjärjestyksiä, että vavistus valtaisi hänet kokonaan“; ja toisessa paikassa: „Kuta huonommaksi se (komedia) esittää huonon, sitä paremmin se täyttää tehtävänsä.“ Näiden syytösten, tämän negatiivisen suunnan lähde, ei suinkaan ole nihilismi, kuten arvelee Melchior de Vogüé, suuri venäläisen kirjallisuuden tuntija ja ihailija. Nihilismi, semmoisena kuin se tavallisesti käsitetään, on kieltämistä vain kieltämisen vuoksi. Mutta, kuten sanottu, kielteisellä suunnalla kirjallisuudessa ei ole mitään tekemistä nihilismin kanssa. Sen lähteenä on ylevä ihanteellisuus. Sekä Gogol, että Shtshedrin ja Nekrasov, nuot kurittajat par excellence, ovat moittineet oloja, koska ne ovat olleet liian kaukana heidän ihanteestaan. Senpä tähden kuultaa, niinkuin Gogol itse sanoo, hänen naurunsa läpi „näkymättömiä kyyneleitä“, sentähden Shtshedrinin kiukkuinen satiiri on täynnä tuota samaa surua, ja sentähden Nekrasovin runotar helähyttää niin läpitunkevan surullisia, katkeria säveleitä. „Joka elää ilman surua ja suuttumusta — sanoo tämä runoilija — se ei rakasta isänmaatansa.“ Huudahdus, joka oivallisesti kuvaa, ei ainoastaan tämän runoilijan, vaan jokaisen ajattelevan ja tuntehikkaan venäläisen mielentilaa.

Kolmas huomattava piirre venäläisellä naturalistisella romaanilla on inhimillisyys, sydämellinen myötätuntoisuus kaikkia kovaosaisia,

halveksittuja ja loukattuja kohtaan. Tämä piirre ilmenee selvemmin Dostojevskin, Turgenjevin ja Grigorovitshin, kuin Gogolin teoksissa, mutta tapaa sen hänelläkin, esim. novellissa „Шинель“ (Turkki), tuossa liikuttavassa kertomuksessa eräästä pikku virkamiehestä, jonka ainoana ilona elämässä oli hänen uusi turkkinsa, ja „Записки сумасшедшаго“ (Hullun muistiinpanot) nimisessä kertomuksessa eräästä toisesta virkamiehestä, joka joutui mielenvikaan luullen olevansa Espanjan kuningas.

Minkä verran inhimillisyys kirjallisuudessa on vaikuttanut tapojen lieventämiseen Venäjällä, siitä ei tarvinne puhua laveammin.

Gogol syntyi 19 p. maaliskuuta, vanhaa lukua, v. 1809 pienessä kauppalassa Poltavan kuvernementtia. Hänen vähävenäläinen verensä näkyi hänen luonteestaan ja — mikä meille on tärkeämpää — hänen teoksiensa luonteesta. Hänen huumorinsa, hänen etelämaalainen mielikuvituksensa, herkkä tunteellisuutensa, rakkautensa vähävenäläiseen kansanelämään ja Vähän-Venäjän luontoon — kaikki tämä johtuu epäilemättä hänen syntyperästään. Muutamat vähävenäläiset kirjailijat ovat väittäneet, että Gogol mieleltään oli ukrainofili [1] ja että ukrainofiliset tunteet pääasiallisesti vaikuttivat hänen luomiseensa. Tämä katsantotapa on hyvin liioiteltu. Gogol tosin elämänsä loppuun asti osoitti palavaa rakkautta synnyinseutuansa kohtaan, mutta ukrainofiliksi häntä ei saa nimittää. Hänen valtiolliset käsityksensä Vähästä-Venäjästä, samoin kuin muistakin kysymyksistä, olivat hyvin hämärät. Suurvenäläisessä Pushkinissa ja vähävenäläisessä Gogolissa ovat Venäjän kaksi pääheimoa yhtyneet sen kirjallisuudessa.

Gogolin vanhemmat olivat sen ajan ihmisiksi sangen sivistyneet. Isällä, joka oli hilpeänluontoinen mies ja oiva kertoja, oli kirjailijakyky, ja hän sepitti muutamia vähävenäläisiä huvinäytelmiä. Äidiltään Gogol peri uskonnollisuutensa, joka myöhemmin, taudin ja sieluntaistelujen vaikutuksesta, muuttui synkäksi mystillisyydeksi. Gogolin kyky huomattiin jo varhain. Hänen vanhempansa huolehtivat

---

[1] Ukrainofilisyys on pääasiallisesti kirjallinen ilmiö, mutta on sillä valtiollinenkin puolensa. Se on tavallaan vähävenäläistä »separatismia».

hänen kasvatuksestaan. He panivat pojan Nezhinin korkeampien tieteiden „kimnaasiin“ (josta sittemmin tuli korkeampi oppilaitos). Koulusta Gogol ei vienyt paljon mukaansa elämään, hän opiskeli huonosti, päätti kurssinsa jotenkuten. Sen ajan venäläiset oppilaitokset eivät juuri kyenneet kehittämään oppilastensa tiedonhalua ja tieteellistä harrastusta, mutta niillä oli yksi hyvä puoli: ne soivat oppilaille paljon vapaata aikaa, jota lahjakkaammat käyttivät itsensä kehittämiseen. Jo koulussa ollessaan Gogol osoitti harrastusta teatteriin ja tavatonta kykyä käsittämään ja esittämään eri luonteiden omituisuuksia ja heidän esiytymistapaansa. Sen ohessa hän varhain alkoi uneksia kunniasta ja suuresta toiminnasta yhteiskunnan ja valtion eteen. Omituista kuitenkin on, etteivät nämä unelmat kohdistuneet kirjailijatoimeen. Kirjallisuutta, hän ei silloin ajatellut, vaan halusi päästä virkamieheksi, siten hyödyttääkseen ihmiskuntaa.

Lopetettuaan koulun kaksikymmenvuotias Gogol matkusti Pietariin etsimään itselleen toiminta-alaa. Niinkuin ennakolta saattoi arvata, virkamiehen toimi tuotti hänelle täyden pettymyksen. Ikävä kansliatyö ei voinut tyydyttää tuntehikasta, vilkasta nuorukaista. Ylhäisten ystäviensä avulla hän onnistuikin saamaan historian professorinviran Pietarin yliopistossa, — kuvaavata kyllä ajan tieteelliselle elämälle, että ainoasti kymnaasin läpikäynyt saattoi tulla yliopiston professoriksi. Niinkuin voi arvata jo edeltäpäin, hän oli tällä paikalla aivan epäonnistunut, hänellä kun ei ollut siihen tarvittavia tieteellisiä edellytyksiä. Pian hän itsekin sen huomasi ja luopui virastaan. Tuloksena hänen tutkimuksistaan vähä-Venäjän historian alalla ilmestyi proosarunoelma „Taras Bulba“, joka on suomeksikin käännetty ja jossa eepillisellä voimalla esitetään kasakkatasavallan taistelua Puolaa vastaan.

Nyt hän kääntyi kirjallisuuteen. Tällä alalla hän pian herätti yleistä huomiota. Ensimäinen teos, joka teki hänen nimensä tunnetuksi ja avasi hänelle pääsyn sen ajan kirjallisen maailman suurmiesten, — Pushkinin, Zhukovskin, Pletnjovin — piiriin, oli „Вечера на хуторѣ близъ Диканьки“ (Iltapuhteet maatalossa lähellä Dikankaa). Se muodostaa kokoelman kertomuksia Vähän-Venäjän kansanelämästä; niissä todellisuus kauniisti yhtyy mielikuvituksen luomiin ja niissä tavataan erittäin kauniita luonnonkuvauksia. Näissä, elämää ja tulta uhkuvissa kertomuksissa ilmenee syvää rakkautta kan-

saan ja niitä höystää raikas, mukaansa tempaava nauru. Se on elämästä iloitsevan nuorukaisen naurua, ei tuota „naurua kyynelten läpi“, joka oli seuraus siitä ristiriitaisuudesta, minkä runoilija huomasi olevan hänen ihanteellisten pyrintöjensä ja ympäröivän maailman välillä. Tämä katkera nauru ilmeni ensimäisen kerran koko voimallaan komediassa „Ревизоръ“ (Reviisori).

Se tuli painosta v. 1836 ja asetettiin samana vuonna näyttämölle keisari Nikolain omasta tahdosta. Sen aiheena on tositapaus, jonka Gogol oli kuullut Pushkinilta. En puhu laveammin komedian sisällyksestä, koska se lukijoille varmaankin on tuttu suomalaisen teatterin näytännöistä, jossa sitä näytellään, ja näytellään hyvin. Tämä on sitä suurempi ansio suomalaisen teatterin näyttelijöille, koska sen näytteleminen, etenkin muukalaiselle, tuottaa suuria vaikeuksia. Pieninkin liioitteleminen voi vaikuttaa, että kappale tekee luonnottoman irvikuvan vaikutuksen. Eikä siinä kuitenkaan ole mitään luonnotonta. Edessämme on eläviä ihmisiä, kullakin omat omituisuutensa. Heidän luonteensa ovat kuvatut räikeillä, selvillä väreillä, mutta sen ohessa tekijä noudattaa sopusointua; hän esittää henkilönsä ikäänkuin suurennuslasin läpi.

Omituiselta voi myös näyttää, miten kokeneet veijarit voivat luulla reviisoriksi tuota mitätöntä miestä, tuota „riepua“, kuten pormestari sanoo, turhamaista keikaria, sanalla sanoen, tuota miestä, jossa ei ollut mitään reviisorin kaltaista. Tästä seikasta muutamat kriitikot ovat moittineet Gogolia, vaikka ilman syytä. Virkamiesten erehdys on täysin ymmärrettävä ja luonnollinen. Heidän omatuntonsa ei ollut puhdas, se soimasi heitä alinomaa heidän „pikkusynneistään“; paha omatunto synnyttää pelkoa ja „pelolla on suuret silmät“, sanoo venäläinen sananlasku. Sitäpaitsi on ennen reviisorin ilmestymistä tapahtunut seikkoja, joiden merkitystä ei voinut epäillä. Pormestari saa ystävältään kirjeen, jossa tämä ilmoittaa, että heidän kaupunkiinsa on tulossa virkamies „salanimellä“. Sen lisäksi pormestari, kuten kaikki puolisivistyneet ihmiset, oli taikauskoinen, ja nyt hän oli nähnyt ihmeellisen unen: kaksi suurta rottaa, jotka tulivat, nuuskielivat ja menivät jälleen pois. Vielä, juorujen levittäjät Bobtshinski ja Dobtshinski olivat nähneet kaupungin ravintolassa nuoren virkamiehen, joka asui siellä eikä maksanut asunnostaan; hän oli

kurkistanut heidän lautasilleenkin, kun he söivät. Kuinka tämä siis ei olisi reviisori! Virkamiesten paha omatunto loi aaveen, ja tätä aavetta he pelkäsivät.

Vaikutus, jonka reviisori teki, oli tavaton. Nuori sukupolvi, kriitikko Bjelinski etunenässä, taputteli sille käsiään. Heidän mielestään Gogolin ansio oli siinä, että hän oli kohottanut sen esiripun lievettä, joka tuolla kaavamaisella virkalauseella „kaikki on kunnossa“ peitti ajan virkavaltaisen järjestelmän turmeluksen. He käsittivät Gogolin ivan, „jota“ — puhuaksemme runoilijan sanoin — „meidän pahat intohimomme niin suuresti pelkäävät ja joka on luotu ivaamaan kaikkea sitä, mikä on ihmisen tosikauneudelle häpeäksi“.

Niitä, jotka osasivat oikein arvostella kappaletta, ei kuitenkaan ollut paljon. Muut, jotka tunsivat itseään tarkoitettavan, hämmästyivät ja julmistuivat. Gogolin päälle sateli järjettömiä syytöksiä. „Liberaali, kapinoitsija!“ huusivat vanhoilliset. „Mitä sanovat ulkomaalaiset!“ huusivat ne omituiset „isänmaanystävät“, joissa pelko siitä, mitä ulkomailla ajatellaan, yhtyy ihmeelliseen leväperäisyyteen omien kansalaistensa vikoja kohtaan, ja jotka eivät huolehdi näiden vikojen parantamisesta, vaan siitä etteivät ne tulisi tunnetuiksi ulkomailla. „Kaikki säädyt ovat nousseet minua vastaan“, sanoi Gogol. Kaikki häntä moittivat, mutta sen ohessa kaikki juoksivat kilvan katsomaan kappaletta. Piletit myytiin loppuun silmänräpäyksessä.

Tuntehikas, hermostunut Gogol loukkaantui tästä vääryydestä ja joutui pois suunniltaan. Tämä oli yksi syy siihen hermotautiin, joka hänessä myöhemmin kehittyi mielenvian kaltaiseksi tilaksi. Sairaana, väsyneenä ja epätoivoisena hän lähti ulkomaille, jossa vietti monta vuotta, ainoastaan silloin tällöin käyden kotimaassansa. Italiassa hän kirjoitti suurimman teoksensa, romaanin „Мертвыя души“ (Kuolleet sielut), jonka, ties mistä syystä, nimitti runoelmaksi. Sen ensimäinen osa ilmestyi v. 1842. Alussa ei tahdottu sitä päästää sensuurin läpi. Itse nimitys tuntui epäilyttävältä: tunnettu asiahan oli, että sielu on kuolematon. Gogol sai nähdä paljon vaivaa, ennen kuin sai luvan kirjansa julkaisemiseen; eikä sitä suotu ilman hänen ylhäisten ystäväinsä välitystä ja puoltoa. Romaanin juoni on hyvin yksinkertainen. Sukkela asioitsija ja kokenut veijari Tshitshikov kiertelee ympäri Venäjää ostellen tilanomistajilta, polkuhinnasta tietysti,

semmoisia talonpoikia, joita, vaikka olivatkin kuolleet, ei vielä oltu poistettu veroluetteloista, vaan pidettiin elävinä, pannakseen nämä „kuolleet sielut“ rahan pantiksi. (Maaorjuuden aikana talonpoikia luettiin sieluittain; oli tapa sanoa esim. „sillä ja sillä tilanomistajalla on niin ja niin monta sielua“.) Tästä johtuu tuon romaanin nimi, jolla sitä paitsi on kuvallinenkin merkitys. Tekijä ikäänkuin tahtoo sanoa, että hänen esittämänsä henkilöt eivät ole eläviä ihmisiä, koska heissä kaikki pyrkimys hyvään, totiseen, kauniiseen on kuollut. Hän on romaanissaan luonut kokoelman tyyppejä, jotka ovat niin eläviä ja todellisia, että niiden nimet ovat tulleet yleisnimiksi venäjän kielessä, sekä esittänyt koko joukon kuvauksia sen ajan maaseutu-elämästä, joita nähdessä täytyy milloin nauraa, milloin tuntea syvää sääliä. Koko tämän taulun taustana on halpamaisuus, jolla tarkoitamme ihanteellisten pyrintöjen puutetta, ahdasmielisyyttä, pikkumaisuutta harrastuksissa -- ja kaiken sen tuloksena — horjuvaisuutta siveellisissä käsitteissä. Runoelman eri osien yhdistäjänä on päähenkilö Pavel Ivanovitsh Tshitshikov. Tämä on oikea käytännöllisen elämäntaidon olennoitsemus. Hän on mies, joka täydellisesti on oivaltanut elämisen taidon, mies, jonka hiukan tavallista suurempi kyky kohdistuu mitä halpamaisimpiin harrastuksiin ja jonka moitteeton ja säädyllinen ulkomuoto peittää hänen siveellisen turmeluksen.

Tässä lienee paikallaan tuoda esiin erään saksalaisen kirjailijan Eugène Zabelin lausunto [1]. Tämä on vakava kriitikko, hyvin varovainen lausunnoissaan, eikä häntä siis voitane syyttää liiasta ihastuksesta venäläiseen kirjallisuuteen; pikemmin voisi moittia häntä siitä, että hän puhuu tästä kirjallisuudesta liiaksi opettavalla tavalla. Hänen lausuntonsa koskee „Kuolleita sieluja“, mutta sen voi sovittaa muihinkin Gogolin teoksiin. Zabelin mielestä „Kuolleet sielut“ on maailman kirjallisuuden merkillisimpiä teoksia. „Gogolin henkisiin omituisuuksiin kuuluu“ — sanoo hän — „että hänen luonteensa molemmat suunnat: realisesti satiirinen ja idealisesti haaveellinen kulkevat rinnakkain, ikäänkuin kaksi jokea, jotka eivät tahdo yhtyä yhdeksi. Hän tunkee syvälle Venäjän valtioruumiin kipeihin kohtiin,

[1] E. Zabel, Russische Litteraturbilder. 2:te Auflage. Berlin 1899. Luonnekuvauksia Pushkinista, Gogolista, Dostojevskista, Gontsharovista, Turgenjevista ja Tolstoista.

jotka ovat lääkärin tarpeessa. Hän tutkii, tarkastelee, leikkelee ja polttaa, mutta huomaa, että tauti on liian syvällä, jotta hän voisi sitä auttaa. Usein hän tunnustaa työnsä toivottomuutta, mahdottomuutta. Hän keskeyttää sen, luo epätoivoissaan silmänsä taivaaseen, huokaa syvään ja, niinkuin hän ennen nauroi kyynelsilmin, niin hän nyt on valmis itkemään katkerasti." „Taiteellisessa suhteessa — sanoo Zabel etempänä — osoittaa Gogol „Kuolleissa sieluissa" terävää havaintokykyä, mitä salaisimpien yksityisseikkojen tuntemista ja taitoa milloin jakamaan asiat hienoimpiin alkuosiinsa, milloin esittämään ne mahtavilla piirteillä, kaikki semmoisia ansioita, että ne antavat hänelle sijan Balzacin rinnalla. Kaiken sen, minkä pitkien vuosien kuluttua realistinen ja naturalistinen koulu Ranskassa ja Saksassa on huomannut erehtymättömäksi totuudeksi - - jonka ohessa ei myöskään ole puuttunut luonnottomia liioitteluja — kaiken sen on jo 50 vuotta aikaisemmin keksinyt venäläinen kirjailija, ja ilman noita yksipuolisuuksia."

Kärsimättömyydellä yleisö odotti „Kuolleiden sielujen" toista osaa. Mutta kuinka suuri olikaan yleinen hämmästys, kun sen asemesta ilmestyi „Valittuja kohtia kirjevaihdostani ystävieni kanssa". Tämä on kokoelma Gogolin kirjeitä eri henkilöille, ynnä hänen „testamenttinsa" ja muutamia muita kirjoituksia. Lukiessa tätä „kirjevaihtoa" täytyy ehdottomasti kysyä, onko tämä todellakin sama Gogol, joka kirjoitti „Reviisorin" ja „Kuolleet sielut"? Tuo hieno taiteilija, tuo ihmissydämen tarkka tuntija on kadonnut, ja hänen sijallaan tapaamme viisastelijan, joka sotkeutuu omiin lauseihinsa ja alinomaa joutuu ristiriitaisuuksiin. Mies, jota niin suuresti oli harmittanut ympärillä vallitseva turmelus, oli muuttunut nöyräksi, ryysypukuiseksi munkiksi, joka kielsi kirjalliset tuotteensa, tuomiten ne muka syntisinä tekoina. Ulkonaisen nöyryyden alla piili kuitenkin ylpeys ja tavaton itserakkaus. Elävien kuvien ja muotojen asemesta Gogol kirjevaihdossaan antaa meille ikäviä, laimeasti esitettyjä opetuksia. Siellä täällä pistää esiin valoisia ajatuksia, mutta niiden rinnalla tavataan mitä oudoimpia mielipiteitä. Hän hyväksyy esim. täydellisesti maaorjuuden, neuvoo tilanhaltijoita pitämään talonpoikiaan kurissa, puhumaan niille törkeitä sanoja, sillä muita he eivät ymmärrä; lahjominen

johtuu, hänen arvelunsa mukaan siitä, että virkamiesten rouvat tuhlaavat liian paljon pukuihinsa j. n. e.

Tämä epämiellyttävä, opettava sävel ja taantuva henki, jotka ilmenevät „kirjevaihdossa“, loukkasi runoilijan nuoria ihailijoita. Eräs heistä (Bjelinski) kirjoitti Gogolille ankaran, sydämestä lähteneen kirjeen, johon Gogol ei voinut vastata. Tämä kirje ilmestyi ensimäisen kerran painosta kymmenkunta vuotta takaperin, mutta siihen aikaan se käsikirjoituksissa kierteli miehestä mieheen. Sen julkilukeminen eräässä seurassa oli pääsyytöksenä Dostojevskia vastaan, joka nuoruutensa innostuksen sai maksaa vankeudella Siperiassa.

Murros, joka tapahtui Gogolin mielessä hänen elämänsä lopulla, antoi aihetta mitä kiivaimpiin väittelyihin. Kysymys tämän muutoksen syistä ei ole mieltäkiintävä yksin sielutieteellisessä, vaan myös yhteiskunnallisessa suhteessa. Kirjailija, joka niin selvästi oli kuvaillut ympäröivien olojen puutteellisuuksia, joka ivallaan oli vitsonut yhteiskunnallisia mätähaavoja, ilmoittaa yhtäkkiä, että hänen teoksensa ovat harhaan joutuneen järjen tuotteita, että ympärillä kaikki on niinkuin olla pitää, että yhteiskunnallinen järjestys on oleva koskematon eikä kaipaa mitään parannuksia; jos onkin puutteellisuuksia, joita ei voi välttää ja joita tavataan kaikkialla, niin ne johtuvat siitä, etteivät ihmiset tunnollisesti täytä velvollisuuksiaan. Gogolin vakavaa tarkoitusta ei voi epäillä; hänen elämäkertansa ei anna aihetta siihen. Mitenkä sitten selittää tämä käänne? Oliko sen jonkunlaisen valistumisen, vaiko päinvastoin sielunvoimain heikkenemisen merkki?

Todenmukaisin selitys annettiin jo 1860-luvulla. Sen teki Tshernishevski. Myöhemmät elämäkerralliset tiedot Gogolista ovat vakaannuttaneet tätä mielipidettä, jota on m. m. akadeemikko Pypin. Tshernishevski eroittaa Gogolin taiteilijana Gogolista ajattelijana. Herkkätuntoisena, huomaitsevana ja ymmärtäväisenä miehenä hän näki pahan ja paheksi sitä, runoilijana hän keksi vastaavat värit ja runollisen kielen tämän elävään esittämiseen; mutta kun hän alkoi etsiä syitä ja juuria, kun hän alkoi hakea keinoja yhteiskunnallisten vammojen parantamiseen, kun hän herkesi luomasta, jota hänen taiteilijaluonteensa vaati, ja rupesi analyseeraamaan, niin hän sotkeutui. Sillä, joka saattoi selvitä silloisen venäläisen elämän mutkikkaista ilmiöistä, täytyi olla enemmän sivistystä, kuin Gogolilla — hänhän

oli käynyt vain maaseutukimnaasin — ja ymmärrys, joka ei ollut mystillisyyden hämärtämä, kuten Gogolin; tähän hänellä oli ollut taipumusta jo lapsuudestaan. Gogolia kiusasivat ne kysymykset, jotka niin sanoaksemme itsestään esiytyvät hänen teoksissaan; ne eivät antaneet hänelle rauhaa, hän etsi niihin vastausta — mutta löytämättä; kas siinä hänen tilansa traagillisuus. Se piiri, jossa hän liikkui, ei voinut tyydyttää hänen sielunsa uteliaisuutta. Zhukovski, Pletnjov ja Pushkin (miehuutensa iällä) kaikki nämä olivat tosin hyvin sivistyneitä, oivallisia ihmisiä personallisten ansioittensa puolesta, mutta oikeina olympolaisina he eivät paljon välittäneet jokapäiväisistä kysymyksistä ja poliittisten vakaumustensa puolesta he eivät menneet patriarkaalista vanhoillisuuttaan kauemmaksi. Oli Venäjällä silloinkin miehiä, jotka olisivat voineet selvittää Gogolille paljon. He kuuluivat nuoreen sukupolveen, heissä asui sekä neroa että henkisiä voimia ja syviä tietoja. Heidän riveistään astuivat esiin nuo huomattavat kirjailijat Turgenjev, Hertzen, Grigorovitsh, Dostojevski, Aksakovit y. m. sekä etevät yhteiskunnalliset toimimiehet Aleksanteri II:sen parannustointen aikana. Mutta Gogol kohteli ylimielisesti tätä nuorisoa ja pysyttelihe siitä kaukana. Löytämättä vastausta ympäristöstään, löytämättä voimia itsestään noiden painostavien kysymysten ratkaisemiseen, hän turvautui uskontoon. Jo lapsuudesta asti hän oli ollut uskonnollinen, mutta tauti ja siveelliset kärsimykset muuttivat tuon uskonnollisuuden mystillisyydeksi, joka lopullisesti sai hänet suunniltaan.

Elämänsä viime vuosina Gogol kirjoitteli „Kuolleitten sielujen“ jatkoa. Hänellä näkyy olleen suuret aikeet, niin suuret, että ne tuskin lienevät olleet toteutettavissa. Hän tahtoi esittää ei ainoastaan ihmiskunnan turmelusta, vaan myös sen valistumista uskonnon avulla, ei ainoastaan silloista Venäjää, vaan myös sitä tulevaa Venäjää, joka häämöitti hänen mystillisen haaveilevalle mielikuvitukselleen. Kuinka hän täytti tämän aikomuksensa, sitä emme tiedä. Meille on säilynyt, konseptin muodossa, ainoastaan otteita hänen alkuperäisestä suunnitelmastaan „Kuolleitten sielujen“ toiseen osaan. Nämät otteet ovat paikoittain ensimäisen osan vertaisia, mutta paikoittain ne todistavat neron rappeutumista. Gogol itse poltti teoksensa, jota monta monituista vuotta oli valmistellut. Tästä tapauksesta hänen elämäkertansa kirjoittaja puhuu seuraavaan tapaan: Hänen teoksensa näytti hänestä

velvollisuuden täyttämiseltä, jonka Jumala itse oli hänelle määrännyt. Mutta hänet valtasi pelko, ettei hän ollut täyttänyt tätä velvollisuutta, niinkuin olisi pitänyt, vaan että hänen teoksensa, sen sijaan että sen olisi pitänyt valmistaa ihmisiä iankaikkista elämää varten, saattoi vaikuttaa heihin pahasti. Kauan hän rukoili kyynelsilmin; sitten, kello kolme yöllä, hän herätti palvelijansa, käski hänen avaamaan uuninvetotorven, otti paperit salkustaan, sitoi ne yhteen ja heitti pesään. Palvelija heittäysi polvilleen hänen eteensä rukoillen, ettei hän polttaisi papereitaan, jottei myöhemmin saisi sitä katua. „Mitä se sinuun kuuluu", vastasi Gogol ja sytytti paperit. Vihkosten kulmat kärventyivät, mutta tuli alkoi sammua. Silloin Gogol käski päästää nauhan, kohenteli itse papereita, risti silmänsä ja rukoili kunnes ne paloivat poroksi. Palvelija itki ja sanoi: „Mitä te nyt olette tehnyt!" — „Säälittääkö sinua?" — vastasi Gogol, syleili häntä ja rupesi itkemään.

Tämän jälkeen hän vaipui synkkämielisyyteen ja viikon kuluttua hän kuoli hermokuumeeseen.

Karl August Tavaststjernan runous.

Kirjoittanut

JALMARI HAHL.

WERNER SÖDERHJELM, *Karl August Tavaststjerna.* En lefnadsteckning. Helsingissä 1900. 324 s. 8:o.

Tavaststjernan aikaisin nuoruuden-lyriikka on perussäveleltään vakava, alakuloinen, pessimistinen. Tämä pessimismi ei ole muotiasia, ei varttuneenpuolisen nuorison tavallista blaseerautumista, vaan syväjuurisena luonnonlaadussa versovaa, vuosien karttuessa yhä vaan lisääntyvää. Ja synkkämielisyyteen on jo varsin nuorella iällä liittynyt katkera yksinäisyyden tunne. Nämä aikaisimman runollisen tuotannan piirteet heijastuvat esiin muutamista runoista, joista jokunen toistakymmentä ensi kerran on julkaistuna tämän koelman perustana olevassa teoksessa.

Huolimatta siitä, että Tavaststjernan ensimäisessä varsinaisessa runokokoelmassa *För morgonbris,* vakavuus ja kokenut skepsis pilkoittaa esiin, tuoksahtaa useista tämän kokoelman runoista kuin virkeästä kevätaamutuulahduksesta nuoruuden raikkaus ja nuorten kukkien lemu. On väitetty, että runoilija oli saanut melkoista vaikutusta Heinestä, mutta luonnollisempi syy tähän Heineismiin tuntuu olevan pelko sentimentaaliseksi joutumisesta, ehkä myös kajastus 1880-luvulla ilmenevästä järkeilevästä epäluulosta runoutta kohtaan. — Mutta siitä huolimatta on „För morgonbris" kokoelman lyriikka Tavaststjernan runotuotannassa laatuaan ainoata, mitä välittömiin, nuorteviin ja raikkaisiin tunteisiin ja luonnontunnelmiin tulee. Voimakkain on tämän nuoren runouden tuoreus niissä runoissa, jotka kertovat äsken heränneistä lemmentunteista. „Ne tarjoavat, huolimatta yhä kiihtyvästä pettymyksen tietoisuudesta, — kuinka suuresti se kuitenkin eroaa tavallisista hylätyn rakkauden aiheuttamista valituksista — niin todellisen ja aito-pohjoismaalaisen ilmauksen siitä tunnelmasta, joka täällä meillä useimmissa herättää ensi lemmen iloisuuden tai vakavuuden — nimittäin kesätunnelmasta, joka päivänpaisteisena lepää ulapoilla, kun vene keinuelee riemahtavien äänien kaikuessa, tai johon yhtyvät iltatyvenen surumieliset sävelet silloin, kun tuulahdus nukahtaa ja 'iltapilvi menettää purppuransa' ja kun mielen valoisassa hiljaisuudessa täyttää onnellisuus ja kaiho yhtä haavaa."

Väliin lemmentunne Tavaststjernan nuoressa lyriikassa siihen määrään sulautuu yhteen runollisen inspiratsionin herättämään iloon ja luonnontunnelman vaikutteeseen, että näitä eri runollisia aineksia tuskin voi eroittaa toisistaan. Niinpä esim. runous, lempi ja luonnonkauneus ihmeteltävästi yhdessä muodostavat ihanan soinnoksen seuraavissa säkeistöissä:

Jag söker att binda tillsamman
frisk barrdoft och fjärdens blå
i klingande metervågor
med rimmenas skum uppå.

Och alla klingande vågor
de skola omkring dig gå,
de skola dig famna och vagga
i barrdoft och fjärdens blå.

Harvinainen on runoilijan taito antaa epämääräiselle haaveelliselle tunnelmalle selvä muoto, kuten nämä säkeet osoittavat:

När kvällen kring fjärran skogar
och vikar i aftonrödt
en stämning, en obeskriflig,
med dunkla konturer född.

Seuraava runokokoelma, *Nya vers*, vivahtaa monessa kohdin edellisen kokoelman lemmenrunoihin, mutta tunnelmat eivät enää ole niin subjektiivisia. Kuvaillut tunteet myös esiintyvät vakavampina ja syvempinä. Tämä runokokoelma tarjoaa lisäksi vielä jotakin vallan uutta, nimittäin kolmannen osan poikaiän-kuvaukset. Näissä pistää silmään etenkin hämmästyttävä luonnonmukaisuus ja tarkka psykologinen taju. Verrattuina Topeliuksen „Valteriin" Tavaststjernan „Pikku Kaarle" on enemmän indiviidi, jota vastoin edellinen on enemmän tyyppi. Topeliuksen „Valter" on näet iloinen reipas kaikkien aikojen poikatyyppi, suurkerskuri, huimapää, laiska läksyjä lukemaan, mutta ketterä kelkkamäessä. „Pikku Kaarlen" vilkkaus on toista laatua, ja suurin ero on kenties siinä, että hänen lapsuudestaan „puuttui sydämellistä iloa".

Seuratessamme järjestyksessä Tavaststjernan huomattavia runoustuotteita, kohtaa meitä nyt hänen esikoisromaaninsa *Barndomsvänner*. Se on tavallaan käänteenmuodostava teos hänen kirjailijaurallaan ja kenties hänen luomistaan se, joka on kirjallisuudenhistoriassa asettuva huomattavimmalle sijalle. Ensimäisenä varsinaisena realistisena romaanina meillä voi pitää Kiven kirjaa „Seitsemän veljestä". Lähempänä meidän aikaa on Tavaststjernan mainittu romaani, joka käsittelee nykyaikaiselämää sellaisena kuin se ilmenee porvaripiireissä — pikkukaupungissa, pääkaupungissa, ylioppilasten parissa ja muissakin piireissä. Runebergin jälkeinen ruotsinkielinen kirjallisuus oli ollut voittopuolisesti lyyrillinen; pieniä poikkeamisia historiallisen draaman ja novellin alalle tosin esiintyi, mutta romaanin alueelle ei oltu astuttu. Syynä tähän lienevät alussa olleet romaanin vähäiset traditsionit meillä ja sitten skandinavialaisen realismin pauhaava tulo maahamme sekä moderni europpalainen kirjallisten merkkisuuntien tuulahdus, joka meillä alkoi herättää mielenkiintoa. Tämä ulkoapäin tullut vaikutus herätti suurta ulkomaalaisuuden ihailua sekä innostusta, ja vasta sen asetuttua saattoi tulla kysymystä siitä, eikö meilläkin voitaisi kyntää omintakeisia vakoja noihin ulkoa viitottuihin suuntiin. Tämä mieliala sattui jotenkin yhteen siihen Tavaststjernan kehityskauteen, jolloin hän, lyyrillisten esikoistensa muodossa vapauduttuaan

nuoruudentunteistaan alkoi etsiä suurempia, suorasanaiseen käsittelyyn soveltuvia aiheita.

Romaanista „Barndomsvänner“ odotettiin armottoman ruoskivaa yhteiskunta-satiiria sekä nuorten mielten innokkaiden edistysrientojen ilmausta. Mutta jos Tavaststjernalla olikin sellaisia aikeita, niin ne sangen vähän toteutuivat. Hänelle näet ei koskaan oikein tahtonut onnistua asettaa kertomustensa tapahtumille taustaksi suurehkoa yhteiskunta-kuvausta. Siihen häneltä puuttui menneen ja nykyajan seikkaperäistä ja asiallista tuntemista. Kaikissa hänen neljässä suuressa romaanissaan tausta erkanee toiminnasta ja häipyy utuiseen epämääräisyyteen. Niinpä sellainen „laulajapojan“ elämä, jommoinen kirjan sankarin Benjamin Thomén oli, on voinut solua edelleen riippumatta ajanhengen eri suunnista. Tällä sankarilla ei ole itsenäisyyttä, hänen vaatimattomuutensa saattaa hänet toverien leikkikaluksi, ja näiden kylmä maailmankatsomus laimentaa hänen innostustaan, jäähdyttää hänen hehkuvan sydämensä ja tekee hänet satiiriseksi. Hän ei sanalla sanoen ollut niitä henkiä, jotka kärsivät ja kuihtuivat uuden ajanhengen vaikutuksesta. Kun Tavaststjerna siis kirjassaan antaa värikkään kuvauksen tämän laimean ja innostuksesta tyhjän ajan lamauttavasta vaikutuksesta nuoriin intomieliin, hän etupäässä ajattelee itseään ja muita, jotka näinä aikoina olivat itselleen asettaneet suuren edistyspäämäärän. Tämän romaanin „modernisuus“ ei ole etsittävissä päähenkilön tai toiminnan kehityksessä; se ilmenee etenkin sivuvaikutteissa ja esitystavassa, joka on uudenaikais-realistinen. Se on hyvin välitön ja kertoo miltei kauttaaltaan omaa kokemaa, vaikutteita tekijää ympäröineestä luonnosta, oloista ja ihmisistä. Realistinen tämä romaani sisällykseltään on oikeastaan vain puoleksi, ainakin se sen ajan käsityksen mukaan täyttää vaatimukset realistisen romaanin suhteen siten, että se kuvailee nykyaikaa, koskettelee luontoa ja ympäristöä koskevia tarkkoja yksityiskohtia sekä arvelematta käsittelee motiiveja karkeanpuoleisen erotiikan alalta. „Mutta kaiken tämän takana on jotakin, joka panee mielikuvituksen toimimaan ja kieliä väräjämään, joita varsinainen realistinen kirjallisuus ei ainakaan tällä tavalla liikuttanut. Tässä kirjassa pauhaa nuoruuden humu, oikean elinvoimaisen nuoruuden, joka tarjoaa parasta ja hienointa tarjottavaansa: uskoa omaan voimaansa ja omien tunteidensa kauneuteen. Mutta silloinkin, kun ruusunhohteiset kaukoalat katoovat Saimaan kesäviehkeyden mukana, kun eloninto nuo-

rella iällä ruhjoutuu todellisuuden pyörään, jopa silloinkin, kun murtuneisuus tulee täydelliseksi ja miehuudenikä alkaa, tehden lopun kaikista toiveista, silloinkin on vielä jäljellä runollinen naivi tunne jostakin nuoresta ja puhtaasta, joka ei ole voinut hukkua myrskyissä. — — — 'Barndomsvänner' kertoo nuoruudenelämästä, miten se puhkeaa kukalle, miten se kukkii suloisin toivein ja täynnä huoletonta tulevaisuudenuskoa, miten se murtuu ja viimein kuihtuu kuin lakastunut lehti maassa. Ken kyselee sellaisen elämän jatkumista sen kynnyksen tuolla puolla, jonka yli eivät mitkään unelmat siirry?"

Romaani *En inföding* on omituinen siitä, että tekijä siinä esitetyssä kotimaisen ja ulkomaalaisen käsityskannan välisessä taistelussa antaa etusijan edelliselle, vallan päinvastaisesti niille vakaumuksille, joita hän aikaisemmin oli lausunut. Tämä ristiriita selviää osaksi siitä, että Tavaststjerna kirjoitti tämän romaaninsa ulkomailla, ja siellä hän aina näki kaikki kotoiset olot suopeammassa valossa, seikka, jonka hän myöhemmin itse on tunnustanut runossa:

Märkvärdigt! Jag är en styf patriot
Så snart jag är utom gränsen.
Jag vet så godt, hvar jag har min rot.

Vahinko vain, että hän näin ollen taas loi liiaksi varjoa ulkomaalaisuuteen, liiaksi valoa kotimaan oloihin, niin että henkilökuvauksiin ja motiveeraukseen pujahtaa tendenssiä ja että kontrastivaikutuksille uhrataan jossakin määrin taiteellisuutta.

Novelli *I förbindelser*, joka ollen kokoelman ensimäinen, on antanut sille nimen, on psykologinen harjoitelma, joka on tehty tyyneemmin ja vakavammin, kuin mikään Tavaststjernan edellisistä senlaatuisista kirjallistuotteista. Sen aihe ei olkeastaan ole perin uusi — riippuvaisuuden suhdetta Tavaststjerna on jo aikaisemmin käsitellyt romaaneissaan „Barndomsvänner" ja „En inföding". Edellisessä esim. ystävyyttä käsitetään hyvin pessimistisesti, nimittäin juurettomana häälyvänä suhteena, joka ei edes kestä ulkonaisia koettelemuksia. Novelli „I förbindelser" kertoo miehestä, joka tilansa ikävyydestä yhä lisääntyvällä tietoisuudella takertuu yhä lujemmin kaikkiin niihin lukuisiin „suhteisiin", jotka aiheutuvat huonoista raha-asioista ja turvautumisista ystäviin. Tässä novellissa kirjailija liikkuu joka suhteessa entistään vankemmalla perustalla,

ja ihmeteltävä on se taiteellinen itsehillitsemys, jota noudattaen Tavaststjerna karakteriseeraa sankariaan, kun ottaa huomioon, ettei hänen suhteensa tähän kuvattavaansa ollut niinkään objektiivinen.

Affärer, Tavaststjernan ensimäinen suuri ja huomattava draamallinen tuote, on ensimäinen Suomessa ilmestynyt näytelmä, joka käsittelee vallan uudenaikaista aihetta. Rohkeammin kuin kertomuksissaan runoilija tässä luo esiin päämotiivina niin painavan seikan, kuin kielikysymyksen. Mutta kielikysymyksen osa ei ole läheisesti liittynyt toimintaan. Ei saata epäillä, että runoilija nuoren tohtorin sanoihin: „kieli ei minulle ole kylliksi; tarvitsen enempää, jonka edestä eläisin, tahdon maata, jonka tekisin yksimieliseksi ja onnelliseksi“ — on tahtonut kätkeä draaman koko periaatteen. Mutta nämä sanat ovat irtonaisina muusta sisällyksestä, eivätkä saavuta kajahtavaisuutta. Epäselvästi perille viety on se tekijän tarkoitus, joka harkitsemalla huomataan nimituomarin onnistuneesti päättämistä juonitteluista, että puoluetaistelut meillä muka ovat pelkkiä affäärietujen valvomisia. Sanalla sanoen, isänmaallinen aatevirtaus oli kylläkin kiitettävä, mutta ei saanut tekijän puolelta osakseen asianmukaista kehittelyä. Tämän draaman suuret ansiot piilevät useiden henkilöiden onnistuneessa kuvauksessa, vuoropuhelun vilkkaudessa ja hämmästyttävän etevässä näyttämötaitavuudessa. Se on myös esitettäväisyytensä puolesta ansiokas ja kiitollinen, mikä hyvin selittää sen meidän oloihin nähden melkoisen näyttämömenestyksen.

Samalta tuotantokaudelta ovat runoilijan kirjat *Marin och genre* ja *Dikter i väntan*. Niissä löydämme, huolimatta epätasaisuuksista, harvinaisen kauniita sekä proosa- että runomuotoisia kappaleita. Emme saata kosketella kaikkia näiden kokoelmien vaihtelevia kappaleita. Viivymme vain hetken tarkastaen edellisen kokoelman proosarunoelmaa „Vårens kyss“. Se on valitushuuto iän, kylmyyden ja kynismin valtaa vastaan, mutta samalla kajahtaa esiin suuri valoisa siitä aiheutunut riemu, että sydän vielä kerran tuntuu paisuvan, sekä usko ja luottamus, joka on yhtä voimakas ja hilpeä kuin huolet ja epäilys ovat olleet synkät. Ja koko tämä toiveinen pyrkimys on luotu isänmaan taustaa vastaan. Puhdas lapsenilo ilmenee näissä ihan välittömästi kirjoitetuissa sanoissa: „Rajaton hyvinvoinnin tunne valtasi minut hitaasti. Raikkaat kevätväräh-dykset virtasivat sisälle ikkunasta, ja minä ahmin niistä koko kevään ihanuuden ja pauhaavan luomavoiman. Poveni tuntui rantaniityltä, missä

päivänpaiste karkeilee pienillä käherillä hopealaineilla, ja lämpimät tuulahdukset liehuttavat leiniköitä ja orvokeita ja väräjäviä perhossiipiä. Ja minä tunsin olevani myrskyilevän nuori ja onnellinen jälleen, koko huolien ja arvioiden lauma lehahti tiehensä lauhoissa tuulahduksissa kuin hallasumu aamun päästyä yöstä voitolle."

Tämä tunnelmakuva on niitä harvoja Tavaststjernan runoluomien kohtia, joissa hänen suuri, syvinnä kaiken pessimismin alla piilevä uskonsa elämän ihanuuteen sanoin puhkeaa ilmoille.

Ensimäinen osa runokokoelmaa *Dikter i väntan* on isänmaallinen sisällykseltään. Runoilijan isänmaallisuus hakee siinä itselleen ilmaisumuotoa, ja se osoittaa levottomuutta haamoittavien vaarojen johdosta sekä runoilijan suurta kiintymystä synnyinmaahan, jonka oloja vastaan hän kyllä varsinkin kotona ollessaan on suunnannut kritiikkejään. Erityisellä mielihyvällä hän puolustaa sitä ajatusta, että Suomi on kohoava tunnustettuun yhteistyöhön sen ihmiskunnan osan kanssa, joka vié yleissivistystä eteenpäin. — Kiinnittääksemme tähän piirteen puheenaolevan kokoelman muusta osasta, mainitsemme vain yhden runon: „Frihet" nimisen, joka on runoilijan syvimpiä itsetunnustuksia. Silmäilkäämme hieman noita säkeistöjä:

Inga band och inga plikter
lägga skeppundsvikter
på min håg.
Jag har frihet nog att lämna
alt det hvardagslumpna, jämna
vind för våg.

O ja! Jag har lämnat mycket,
lämnat hela trycket
af ett kall,
lämnat hjärtan, lämnat vänner
för den frihetslust, som bränner
världen all.

Och jag har hvad alla söka:
egen makt att kröka
själf min stig,
själf gestalta mina öden,
blott beroende af döden
och af mig.

Mutta tämä vapaus on vienyt vain päämäärättömään tyhjyyteen:

Kom och ryck med fulla händer
frihetsflammans bränder
från mitt bål!
Bränn dig sjelf som jag har bränt mig!
Känn dig själf som jag har känt mig
utan mål!

Tämä runo näyttää osoittavan runoilijan sisäisen elämän ratkaisevaa kohtaa. Se mieliala, josta se on aiheutunut, juurtuu häneen nyt yhä syvemmälle. Ja ne onnentunteet, joita hän tämän jälkeen kokee, ovat vain välkähdyksiä, jotka eivät kykene valaisemaan synkeiden elämänkokemusten pimeyttä, sillä tämä vuosi vuodelta sakeampana laskeutuu hänen mieleensä.

Tavaststjernan toinen suuri romaani *Hårda tider* herätti vilkkaampaa huomiota kuin mikään muu hänen kirjoistaan „Barndomsvänner" romaanin jälkeen. Edellisen romaanin ilmestyminen on omansa, paitsi arvokkaan aiheensa puolesta, siinäkin suhteessa mieltä kiinnittämään, että se herätti useita erikantaisia ja ankaroita arvosteluja, joista muutamat lopulta pakoittivat tekijän esiintymään poleemikkona. Skandinavialainen kritiikki taas oli hyvin suopea; etenkin Georg Brandesin yksityisessä tekijälle lähetetyssä kirjeessä antama kritiikki oli suuresti kiittävä, ja näyttää, päättäen Tavaststjernan vastauksesta, hänelle tuottaneen melkoista tyydytystä ja sisäistä korvausta kotimaisen kritiikin väärinkäsityksistä ja yksipuolisuuksista. Snoilsky sanoi suorastaan tämän romaanin merkitsevän runoilijan siihenastisen tuotannan huippua. Gustaf af Geijerstam sanoi tämän kirjan johdosta seuraavaa: „Kiitän sinua siitä kirjasta, en ainoastaan sen vuoksi, että se on oivallinen, vaan senkin tähden, että olet voinut kirjoittaa niin realistisen romaanin täynnä runollisuutta. Kiitän sinua siitä, ettet ole luopunut nuoruutesi uskosta todellisuuden runouteen, vaan että rohkeasti olet kulkenut edelleen ja löytänyt — etpä sellaista todellisuudenkuvausta, johon me ennen tyydyimme, kun tahdoimme asettua vastustavalle kannalle kuluneita muotoja vastaan, vaan syvätunteisesti tehdyn runoelman, missä kaikki elää, runoelman, joka näennäisesti kertoo yksinkertaisista ja jokapäiväisistä seikoista, mutta joka itse teossa kertoo koko kansan historiaa." — Kotimainen kritiikki huomautti muun muassa, ettei tekijä ollut traditsionien mukaisella tavalla käsitellyt nälänhätää ja sen uhreja, ja että koko kirja täten olennaisesti oli eksynyt harhaan. — Romaanin monista etevyyksistä mainitsemme esim. ku-

vauksen hallayöstä ja aamunkuningattaren kulusta — kuvauksia, jotka aivan verrattoman liikuttavasti ja suurenmoisesti luovat eteemme luonnon levon valkean jäätävän mahdin sylissä. Tässä kirjassa Tavaststjerna on ensi kerran kuvannut suomalaisia talonpoikaistyyppejä, ja on siinä onnistunut hämmästyttävän hyvin. Näitä on pohjalainen työmies Lehtimaa, joka pohjaltaan on hyväntahtoinen, mutta joka raivoon saatettuna voi tehdä minkä verisen teon tahansa, sittemmin vajotakseen kalvavaan katumukseen; hänen seutulaisensa, Kalle Pihl, taas edustaa toista pohjalaisen luonteen puolta, nimittäin ylpeyttä, viekkautta, kovuutta ja kerskailevaisuutta; Anna Mellilä, hemmoiteltu kaunis meijerinainen, on kirjan varmimmin kaavailtuja henkilöitä. Vastakohtina näille on toiselta puolen kuvattu herrastalojen asukkaita, joita ovat kapteeni Thoreld, sangen psykologisesti esitetty henkilö, joka ei oikein osaa sääliä eikä oikealla tavalla auttaa hätääkärsiviä, ja hänen vastakohtansa, rouva Blume, liikuttavan lempeä luonne, jonka uhrautuva ihmisrakkaus luo sovittavaa valoa kuvattujen synkeiden aikojen räikeään kurjuuteen. — Nälkävuoden kuvaukset, sellaiset kuin esim. kapteeni Thoreldin matka hallasumussa — jäätyneet tähkäpäät, joita sama kapteeni taittaa — ovat ruotsalaisen proosakirjallisuuden etevimpiä lehtiä.

Kuten tunnetaan, on näytelmä *Uramon torppa* muodostelma tästä romaanista. Ollen esitetty Suomalaisessa teatterissa se on suomalaiselle yleisölle tuttu. Erityinen mielenkiinto liittyy tähän kappaleeseen sen vuoksi, että Tavaststjerna sitä kirjoittaessaan astui seurusteluun ja ajatuksen vaihtoon parin etevän suomalaisen kirjailijan kanssa. Kappaleen suomennoksen näet toimitti Juhani Aho, ja draamallisessa sommittelussa Tavaststjerna sai joltistakin vaikutusta Minna Canthilta. Itse näytelmästä mainittakoon, että sitä kannattaa etupäässä erittäin vaikuttava kolmas näytös, mutta että se kokonaisuutenakin on draamallisesti vilkas, usein jännittävä ja sangen taitavasti dialogiseerattu kansankappale.

Viivähdämme enää hieman tarkastaen muutamia runoilijan loppuiän huomattavia tuotteita. — Novelli *I förbund med döden* kertoo miehestä, jonka hermosto ja henkinen elämä ovat siihen määrään epäjärjestyksessä, ettei mikään apu enää näytä olevan mahdollinen. „Sairas sielu sairaassa ruumiissa“ — siinä se laulu, joka kaikkialla soi hänen korvissaan. Kun hän jo on astumaisillaan sen rajan yli, joka johtaa mielettömyyden yöhön, sattuu kaksi seikkaa, jotka ehkäisevät katastrofin. Näön muodossa

Klercken — päähenkilö — näkee kuoleman, mutta tämä ei esiinny peloittavana luisevana viikatemiehenä, vaan lempeä Kristuksen ilme kasvoissa. Tämän ahdistajansa kanssa Klercken tekee liiton ja päättää pitää häntä pelastajanaan; se päätös tuottaa hänelle viimein rauhan. Mutta samaan aikaan, kun hän näin päättää luopua vaatimuksistaan elämänonnen suhteen, tämä kohtaa hänet naisen hahmossa, joka niin valtaa hänet ja vetää hänet luokseen, että terveys palaa, iloisemmat ajatukset selkenevät ja elämä houkuttelee taas. Mutta silloin myös palaa tietoisuus siitä, mitä hän on velkaa perheelleen; hän tempautuu irti tuon hurmaavan naisen vallasta, tapaa vaimonsa ja lapsensa kurjuuden pauloissa ja syöksyy heitä auttaakseen keskelle uutteraa työtä, mutta jatkaa samalla lemmenkirjevaihtoa tuon ranskalaisen naisen kanssa. Vaimo saa tiedon tästä kirjevaihdosta, hylkää kodin, eikä palaa, ennenkuin mies on luvannut, että lopettaa tuon kirjevaihdon. Mutta täten on Klerckenin elämä piloilla, hän tekee tehtävänsä koneen tavoin, ei mikään enää saa hänen mieltään joustavaksi, hänen ajatuksensa viipyvät vain menneisyydessä.

Tätä novellia ei ole arvosteleminen tavallisen kirjallisen mittakaavan mukaan. Se on etupäässä psyko-patologinen karakteeristudio, tai oikeammin itsetunnustus ja -analyysi. Ja Tavaststjernan silloisesta sieluntilasta se on tärkeä psykologinen todistuskappale, mutta todistuskappale, jota on tarkasti tutkittava ja harkitsevasti selvitettävä. Jos Tavaststjernan tarkoitus muuten oli jotakin erityistä lausua tässä kirjassa, lienee hän tahtonut osoittaa, mikä vaikutusvalta naisen harrastavalla ja sympaattisella ystävyydellä saattaa olla onnettomaan mieleen, ja että tämä vaikutusvalta saattaa olla niinkin suuri, että se pyyhkii pois sen merkin, jonka kuolema toisen mieleen jo on painanut: — Kirja sisältää muuten sangen syvämielisiä mietelmiä. Päähenkilön ystävätär esim. vaatii „lentoa elämänkulussa, aatteita, innostusta, uhraavaisuutta ja uskoa“; näille hän asettaa vastakohdaksi „pikkumaisen ilkeyden, joka irvistelee esiin kaikesta mitä se ei voi käsittää“, ja jota hän pitää koko aikamme itserakkauden ja halpamielisyyden ilmauksena. Päähenkilö itse suree sitä, että kaikki sovinnollisuus, lempeä etevämmyys ja ylevä rauha ovat ylenkatsottuja muka heikenneen tahdon merkkeinä — „sillä paha riidanhaluinen tahto vallitsee maailmaa nykyhetkellä, ja yksistään siihen panevat arvoa ja sitä pitävät lujana kaikki nuo raa'an röyhkeät, jotka raa'an röyhkeästi tappelevat leipäpalasesta“.

Yhä alakuloisemmaksi käy runoilijan mieli, yhä vähemmän tyydytystä tuottavat hänelle hänen olonsa. Kuvaava ilmaus runoilijan sieluntilasta ja rauenneista tulevaisuuden toiveista on hänen viimeisen lyyrillisen runokokoelmansa liikuttavan synkkä alkuruno:

Hemåt i höstregn, hemåt i natten,
hem öfver svarta svallande vatten,
hemåt mot vinden, hemåt mot strömmen
styr jag min farkost, men såsom i drömmen,
vågorna väcka mig icke ur den.
Stänket, som står öfver däck och kajuta,
väcker mig icke upp till att njuta
färden mot vinden, färden mot strömmen.
Hemåt det bär, men såsom i drömmen.
Svara mig, svallsjö! Lefver jag än?

Trolösa, trotsiga bölja som bär mig,
Kär såsom fordom ännu du är mig,
ännu du vaggar, höjer och sänker mig
såsom din lekboll, innan du dränker mig.
Bär mig i land! Än får jag ej dö!
Botgörarfärden har jag att vandra,
tigga hos vänner och fränder och andra,
hvilka likt böljorna höja och sänka mig
djupt uti glömskans signade sjö.

Disiga dimmor dröjande dugga,
svepa min synkrets i skymmande skugga,
endast en äjder ser jag, som söker
skrefvan, där martallen skyddande kröker
armen kring nästet af dun och af starr.
Botgörarfärden mot vinden och strömmen
väcker mig icke på länge ur drömmen,
drömmen om tallen, som knotig sig kröker
öfver ett näste, där gudungen söker
makan och lyckan bland nålar af barr.

Lyyrillinen epopea *Laureatus,* runoilijan viimeinen suurehko luoma, veisi meidät liian pitkälle, jos koettaisimme lähemmin siitä tehdä selkoa. Se vivahtaa Strindbergin fantastiseen „Inferno“ kirjaan, ja on äärettömän subjektiivinen, levoton ja intohimoinen runoelma, jonka sepittäjä harvoin kertoo, mutta sitä useammin antaa omien sisäisten tunnelmiensa läikkyä esiin. Sen tarkoitus on kuvata runoilija-elämän ristiriitaisuutta. Tällaisen elämän kannattajan esikuviksi hän ajatteli aluksi kahta onnetonta suomalaista runoilijaa, Weckselliä ja Kiveä, itse hän myöhemmin

huomasi useita kosketuskohtia oman sankarinsa ja „Infernon“ sankarin välillä. Tutkistellessaan syitä senkaltaisiin runoilija-kohtaloihin, jotka esim. ovat tulleet mainittujen runoilijain osaksi, hän ei tyydy sisäiseen ristiriitaisuuteen, vaan etsii sitä vielä runoilijan ympäristöstä ja etupäässä siitä tavasta, jolla yleisö ja arvostelijat runoilijaa kohtelevat. Tämä runoilijan epäedullinen ulkonainen riippuvaisuus muuttuu sittemmin pääasiaksi. Tästä ristiriitaisuudesta syntyneessä taistelussa runoilija saattaa sortua, se osoitetaan, mutta tätä taistelua kuvataan vain runoilijan oman tyytymättömyyden valoheijastuksissa; ja sen sijaan, että saisimme nähdä toisen elonvoiman kamppauksessa toista vastaan, saamme tyytyä siihen, että näemme ainoastaan mielialan murtuvan mielialaa vastaan. — Laureatus-runoelma on häikäisevä monine yksityisine kauneuksineen, kuvitusvoimaltaan korkealentoinen, liikuttava lahjomattoman tunteen vilpittömyyden puolesta, ihmeteltävä muodollisena voimannäytteenä, yksinkertainen perusaatteeltaan, mutta sekava tämän aatteen esilletuomisessa, todiste runsastulvaisesta lyyrillisestä lahjakkaisuudesta, mutta väsyttävä psykologisen kehityspuutteen tähden. — —

Kuten Tavaststjernan runous selvästi kuvastaa, oli hänessä itsessään paljo „Laureatus“-tuskaa ja ristiriitaa. Hänen elämänsä vaiheet osoittavat, että hänen tyytymättömään mielialaansa ja pessimismiinsä melkoisesti oli syynä kotimaisen kritiikin ynseys ja yksipuolisuudet, jotka hänen herkkää mieltänsä loukkasivat joskus kenties enemmänkin, kuin aihetta olisi ollut, lisäksi kustantajien jäykkyys, runoilijan huonot taloudelliset olot ja tyydytystä tuottamaton yhteiskunnallinen toiminta-ala.

Suomen ruotsinkielisessä kirjallisuudessa Tavaststjernan merkitys on selvä: hän on uusien urien uurtaja joka alalla: lyriikan, romaanin, novellin ja draaman aloilla; hän on samalla uuden realismin edustaja meillä. Mutta hän on originelli realismissaan. Hän näet ei aito-realistin tavoin alistu tosiseikkoihin; samalla kertaa hän on romantikko subjektivisminsa, tyydyttämättömien pyrkimystensä ja todellisuuden räikeyttä ruoskivan satiirinsa puolesta. Sitävastoin hän kaipaa romantikon kuvitusvoimaa, mutta omistaa taas todellisuus-detaljien realistista aistia. Ja juuri se seikka,

että kaikki hänen luomansa henkilöt elävät niin täyteläistä nykyisyyselämää, ajatellen ajan ajatuksia ja kärsien sen ristiriitaisuuksista, tekee hänet niin moderniseksi ja nykyisrientoiseksi.

* *
*

Vielä muutama sana Werner Söderhjelmin teoksesta, jota olen seurannut yllä olevia piirteitä luodessani. En ole esiintynyt tarkoituksella tarjota suomalaiselle yleisölle likimainkaan tarkkaa refereerausta mainitun teoksen kauttaaltaan mieltäkiinnittävästä sisällyksestä. Tarkoitukseni on vain ollut se, että suomalaisenkin yleisön huomio tarkemmin kääntyisi tähän oivalliseen elämäkerralliseen ja esteetis-kriitilliseen teokseen. Puhtaasti elämäkerrallista puolta en ole kosketellut, koska se jo aikaisemmin Valvojassa on otettu puheeksi. Tässä suhteessa tahdon vain puolestani huomauttaa, että jos elämäkerran kuvaajalle, kuten historioitsijalle yleensä onkin etua siitä, että hän kuvattavia oloja ja henkilöitä myöhäisemmältä ajalta saa tähdätä kaukolasinsa kuvausalaansa, niin ei voitane kieltää sitä merkitystä ja viehätystä, joka yhtyy kirjailijan aikalaisen ja tuttavan luomaan elämäkerralliseen kuvaukseen. Sellaisen kautta näet jälkimaailmalle säilyy monta tuoretta piirrettä, moni pikkuseikkain ja yksityiskohtien valaisu, joka myöhäisemmin tapahtuvalta puhtaasti objektiiviselta historialliselta tarkastukselta saattaa mennä hukkaan. — Sivuutan tässä sen tehdyn huomautuksen, että esitys, mitä bibliografisen puolen laajuuteen ja ehdottomaan tarkkuuteen tulee, olisi voinut tarjota vielä enempää — tekijä on jo itse esipuheessaan huomauttanut, ettei hänen aikomuksensa ole ollut antaa kaikinpuolista lopullista kirjallista käsittelyä Tavaststjernan kirjailija-ilmiöstä. Ne pienet kirjallisen ainesvaraston poisheitot, joista on huomautettu, ovat mielestäni sitä laatua, etteivät ollenkaan haittaa teoksen arvoa, eivät varsinkaan runoilijan kokonaisluomien ymmärtämistä. Aineen ja esityksen rajoitus on muun muassa tehnyt sen, että Söderhjelmin kirja tarjoaa taiteellisesti kaunissuhtaisen kokonaisuuden, jota lukiessa miltei tuntee samaa nautintoa, kuin puhtaasti kaunokirjallista taideteosta lukiessa. Tässä suhteessa on Oscar Levertin lausunut sattuvasti: „Tämä biografia on laatuaan mallikelpoinen, ja kiitollinen saattaa olla se Hamlet, joka löytää sellaisen Horation. Sillä

tässä laajassa, mutta siltä väsyttäväisyydestä ja katseenkantamattomuudesta kokonaan vapaassa kuvauksessa ei ole ainoastaan kaikkia aineksia käytetty taitavan tiedemiehen tarkkatuntoisuudella, vaan kuvaaja on lisäksi itse harvinaisen sopiva tehtäväänsä. Werner Söderhjelm kertoo Tavaststjernan elämää ystävän lämmöllä, heimolaisluonteen täydellä ymmärtämyksellä, mutta hän omistaa sen ohella tuon objektiivisuuden lahjan, joka, huolimatta syvästä myötätuntoisuudesta, ei koskaan anna esityksen vajota yksityislaatuiseksi tai panegyyrilliseksi. Tässä elämänkuvan esitystavassa on joku miellyttävän tyyneyden ja ylhäissävyisyyden leima — tekijällä on taito jaella lämmintä kiitosta ilman meluavia superlatiiveja, tulla sydämelliseksi ääntänsä paljoa kohottamatta, kauniisti ja henkevästi kuvata sairaalloisen, helposti lamautuvan runoilijasielun omituisuuksia, yhtymättä jokaiseen sellaiseen oikkuun ja epäjärkevyyteen, joka kuuluu 'fantasian marttyyrien' arkitapoihin. Runollinen käsitys ja varttuneen tiedemiehen valistunut ja selvä katse sulautuvat yhteen tässä biografiassa, ja yhtä suuren ulkonaisen selkeyden kuin sisäisen yhtenäisyyden valossa kuvastuu läpi kirjan lukujen Tavaststjernan aito-pohjoismaalainen ja surunomainen elonkehitys."

Werner Söderhjelmin teos on ilahuttava ilmiö kirjallisten rientojemme kentällä. Se ansaitsee täydesti tulla tunnetuksi mitä laajimmissa piireissä, ja se on omansa herättämään vireille uutta kirjallista harrastusta ja kultuuririentoja. Se on tähän erittäin sovelias, sillä se käsittelee intressanttia kultuurikautta meillä, se uhkuu vakavata taiteen ja sen korkeampien ilmestysmuotojen kunnioitusta, ja se on kirjoitettu hillityllä tajulla, arvostelukyvyn ja artistisen maun hienoudella, joka meillä etsii vertaistansa.

Eräs seitsensatavuotismuisto.

Kirjoittanut

ALEXANDRA GRIPENBERG.

GUSTAF CEDERSCHIÖLD, *Konung Sverre.* Lund 1901. 188 siv. 8:o.

Tämän vuoden maaliskuun 9 p:nä voi Norjan kansa viettää sen päivän seitsensatavuotismuistoa, jolloin yksi heidän suurimpia kuninkaitansa päätti päivänsä. Tämä muisto on sen teoksen aiheena, joka mainitaan näiden rivien edellä ja jonka tekijä on Göötepori korkeakoulun professori GUSTAF CEDERSCHIÖLD. Teoksen tarkoituksena on osoittaa ruotsalaisille lukijoille, kuinka merkillinen tuo muisto on, ja kuinka suuressa määrässä se ansaitsee heidänkin huomiotansa.

Norjan vanhemman historian tunteminen on, sanoo tekijä, Ruotsissa jotenkin harvinainen, luultavasti siitä syystä, että Norjan kansa ei paljon esiintynyt historian näyttämöllä juuri niinä vuosisatoina, jolloin Ruotsin kansallinen elämä lainehti korkeimmillaan. Kuitenkin olisi perin tärkeää että ruotsalaisilla olisi tietoja ja käsitystä veljeskansan aikaisemmasta historiasta ja kehityksestä, koska ilman tällaisia tietoja mikään pysyvä ystävyydenliitto ei ole mahdollinen heidän välillään. Etenkin voi Sverre kuninkaan historia luoda valoa Norjan entisyyteen. Sillä hän oli kaikkein suurimpia personallisuuksia, mitä milloinkaan on esiintynyt Pohjoismaissa, ja hän on syvästi vaikuttanut kansansa kehitykseen. Hänen elämästään on verrattain runsaasti tietoja, koska hän itse on antanut erään islantilaisen apotin, Karl Jonssonin, tehdä muistiinpanoja siitä, jopa hän on apotille sanellut pitämiänsä puheita. Tämä Sverren historia tahi „satu“, miten sitä nimitetään, ei ole ruotsiksi käännetty, jonka vuoksi Sverreä tunnetaan Ruotsissa vähemmän, kuin hänen pojanpoikaansa, Haakon Haakoninpoikaa, joka muun muassa on yksi päähenkilöistä Ibsenin „Kuninkaan alut“-nimisessä draamassa.

Sverren aikana ei kuulunut Norjaan ainoastaan osa nykyistä Ruotsia, nimittäin Bohuslääni, Jemtlanti, Härjedalen ja osa Taalainmaata,

vaan sitä paitsi Fär-saaret sekä muutamia saaria Skottlannin pohjois- ja länsi-rannikoilla. Viimemainittuja hallitsivat kuitenkin puoleksi itsenäiset jaarlit, jotka maksoivat veroa Norjalle. Varsinaisessa Norjassa oli kolme maanseutua, jotka olivat tärkeimmät, Trøndelagen, Bergen ympäristöineen ja Viken. Ensimäiseen kuului ne kahdeksan pientä alavaltakuntaa, jotka ympäröivät Trondhjem-vuonoa, ja jonka keskus oli kaupunki tahi kauppala Nidaros, nykyinen Trondhjem. Siellä asui v:sta 1152 Norjan arkkipiispa, siellä säilytettiin kansallispyhimyksen, Olavi Pyhän, reliikkiarkku, ja sinne vaelsivat pyhiinvaeltajat. Trøndelagenia pidettiin vanhoista ajoista saakka maan sydämenä, eikä minkään kuninkaan vaalia pidetty laillisena, ellei häntä ollut tunnustettu kuninkaaksi Örentingetissä Nidarosissa. Bergen taas oli maan suurin ja rikkain kauppakaupunki, ja pidettiin keskuksena Gulatingslagenissa. Vikeniksi sanottiin maa molemmin puolin Kristianian vuonoa; siihen kuului myös nykyinen Bohuslääni. Näitä kolmea maanseutua nimitettiin joskus myös nimellä *nordanfjelds* (pohjoistunturi, jolla tarkoitettiin Trøndelagenia), *vestanfjelds* (länsitunturi, jolla tarkoitettiin Bergeniä Gulatingslagenissa), ja *sunnanfjelds* (itätunturi, Kristiania vuonon ympäristö eli Viken).

Tuskin voi sanoa, että asukkaat näissä maan eri osissa tunsivat itseään yhdeksi kansaksi. Päin vastoin vallitsi alituisia sisällisiä sotia. Tavallisena syynä eripuraisuuteen oli että ilmestyi uusi kruununtavoittelija, johon sitten liittyi hallitsevan kuninkaan hallitukseen tyytymätön joukko, ja sota oli valmis.

Kun Sverre esiintyi, oli Norja melkein keskeymättä v:sta 1130 ollut tällaisten sotien jaloissa. Viimeinen oli syntynyt, kun Erling jaarli, Inge kuninkaan kuoltua, vaati Norjan kruunua 5-vuotiaalle pojalleen Maunulle. Erling oli nimittäin naimisissa kuningas Sigurd Jorsalafarin tyttären, Kristinan kanssa. Itse polveutui Erling vanhasta ylimyssuvusta. Häneen liittyi se osa kansasta, joka ei tahtonut hyväksyä vastapuolueen kuningasta, Haakon Herdebredia, joka oli kuningas Sigurd Munin poikia. Mutta Maunua ei suurin osa kansasta pitänyt laillisena kruununperillisenä, koska hän ainoastaan äitinsä puolesta oli kuninkaallista sukua. Erling oli älykäs ja kunnianhimoinen mies. Kun Haakon jo vuoden kuluttua Ingen kuolemasta kaatui taistelussa, liittyi Erling maan papistoon, lupasi piispoille kaikenlaisia etuja saadaksensa heidät puolelleen, kruunautti poikansa Öretingetissä Nidarosissa ja sai aikaan, että lakimääräykset Norjan

kruununperillisyydestä muutettiin hänelle ja Maunulle edulliseen suuntaan. Samalla antoi uusi laki äärettömän suuren vallan piispoille, joilta Erling siis saattoi odottaa apua ja suosiota. Myöskin hän koetti vahvistaa poikansa valtaa liittymällä Tanskan kuninkaaseen.

Näytti siltä, kuin Norjalla nyt olisi ollut edessään rauhallisen kehityksen aikakausi. Mutta ellei muutosta olisi tapahtunut, olisi maassa täten syntynyt vahva aatelis- ja pappisvalta, joka olisi mielensä mukaan asettanut ja pannut pois vallasta kuninkaita, ja itse kansa olisi vaipunut yhä suuremmasta riippuvaisuudesta orjuuteen. Tähän aikaan kasvoi kaukaisilla Fär-saarilla nuori mies, Sverre, joka luuli olevansa Unas kammantekijän poika. Hänen äitinsä oli Gunhild, ylhäistä norjalaista sukua. Nuorella Sverrellä oli levoton ja sotaisa luonne. Hän harjoitti ahkerasti kaikkea Fär-saarilla tavallista urheilua, saavuttaen rohkeutta, kestäväisyyttä ja oppien uskomatonta kekseliäisyyttä taisteluissa meren tyrskyjä vastaan, sekä vaarallisilla retkillä, jolloin merilintujen munia ja höyheniä koottiin. Samalla hän oli haaveilija, joka jo aikaisin tunsi olevansa määrätty suorittamaan suuria tekoja. Setänsä, Fär-saarten piispan neuvosta pantiin hänet papinoppiin. Koko hänen myöhempi elämänsä osoittaa, että hän oli omistanut itselleen paljon ja monipuolisia tietoja kirkollisessa kirjallisuudessa, sekä että hän, enemmän kuin hänen aikalaisensa yleensä, oli käsittänyt kristinuskon siveellisen merkityksen. Otaksutaan että hän oli päässyt diakoniksi, kun hänen äitinsä ilmoitti hänelle, ettei hän ollutkaan Unaksen poika, vaan kuningas Sigurd Munin poika ja Haakon Herdebredin veli. Siis olisi hänen, Sverren, pitänyt nousta valtaistuimelle Haakonin jälkeen, eikä Maunun, joka vain äitinsä kautta polveutui Norjan kuningassuvusta.

Sverre lähti nyt Norjaan, ja sieltä Östergötlantiin tätinsä Brigidan luokse, joka oli naimisissa jaarli Birger Brosan kanssa. Kun hän ei saanut apua heiltä, meni hän Värmlantiin sisarensa Cecilian luokse, jonka puoliso oli Folkvid laamanni. Nämä vihasivat Erlingiä ja ottivat Sverren ystävällisesti vastaan. Häneen liittyi sittemmin Erlingiä vastustava puolue, n. s. *birkebeinit,* jotka olivat tunnustaneet kuningas Harald Gillen pojan, Øisteinin, kuninkaakseen. Birkebeinit olivat saaneet nimensä siitä, että he kerran pitkällä ja onnettomalla retkellä olivat kuluttaneet vaatteensa ryysyiksi ja hädässään sitoneet tuohen kappaleita sääriensä ympäri. Nyt oli Øistein kuollut ja birkebeinit ottivat mielellään vastaan

Sverren johtajakseen. Mutta synkät olivat alussa Sverren toiveet. Hänen joukkoonsa kuului vain 70 miestä, jotka olivat huonosti puetut ja varustetut, ilman käsitystä kurinpidosta ja järjestetystä sodankäynnistä. Sverren ensimäinen tehtävä oli harjoittaa ja kasvattaa joukkoaan. Esimerkiksi niistä vaikeuksista, joita heidän tuli kestää, mainittakoon, että heillä kerran eräällä sotaretkellä ei ollut muuta syötävää, kuin marjoja lumen alta ja koivunmahlaa.

Vähitellen saavutti Sverre sotataitonsa ja johtajakykynsä nojalla luottamusta Trøndelagenissa, jossa kansa aina oli pitänyt hänen isästään, kuningas Sigurd Munista, ja jossa Sverre vihdoin tunnustettiin kuninkaaksi Öretingetissä. Mutta vaikka hänellä siten oli oikeus kutsua itseänsä Norjan kuninkaaksi, oli hänen valtansa vielä hyvin heikko, verraten Erlingin ja Maunun valtaan, heillä kun oli puolellaan koko Viken ja Bergen ympäristöineen, sekä mahtava papisto.

Vaihtelevalla onnella jatkui taisteluja Sverren ja hänen vastapuolueensa kanssa, kunnes ensin Erling kaatui Kalfskinns-pellon taistelussa Nidarosin lähellä v. 1179 ja Maunu Nore-vuonon meritaistelussa 1184.

Omituisinta Sverren sodissa oli hänen valistunut johtaja- ja järjestämiskykynsä, joka ilmestyi kaikilla aloilla. Vaikka hänellä alussa ei ollut muuta tukea, kuin nuo 70 miestä ja järkähtämätön usko oman asiansa oikeuteen, niin hän valloitti vähitellen koko maan. Hän ei ainoastaan rakennuttanut sotalaivoja ja järjestänyt armeijaansa, hän uudisti myös maan yhteiskunnalliset olot. Siihen aikaan oli Norja hallittu aristokraatillisten perusteiden mukaan. Lainkäytäntö esim. oli ollut yksinomaan ylimysten käsissä. Sverre asetti nyt n. s. laamanneja, jotka olivat kuninkaallisia virkamiehiä ja joiden kautta köyhät vähemmällä kustannuksella ja vaikeuksilla kuin ennen voivat saada lain apua. Entisten korkeimpien virkamiesten (n. s. *lendirmenn* ja *ármenn*) valtaa hän koetti monella tavalla vähentää. He olivat tähän asti melkein omavaltaisesti ilman tarkastusta ja tilintekoa hallinneet kukin alallaan. Koska he kaikki poikkeuksetta kuuluivat aatelistoon, oli syntynyt voimakas ylimys- ja virkamiesvalta, joka ei juuri huolinut paljon kuninkaan käskystä ja vielä vähemmin kansan tarpeista ja toiveista. Laamannien asettaminen poisti suuren osan heidän vallastaan. Vielä suuremmassa määrässä tapahtui tuo vallan siirtyminen toisista käsistä toisiin, kun Sverre asetti n. s. *syslumenn*

ylhäisten „lendirmenn"ien sijaan ja antoi heidän tehtäväkseen monet näitten tehtävistä, kuten verojen kantaminen j. n. e. Uudet Sverren asettamat virkamiehet olivat tietysti kaikki kuninkaan palvelijoita, joilta hän vaati tilintekoa, ja jotka eivät voineet menetellä yhtä omavaltaisesti kansaa kohtaan, kuin entiset rikkaat itsenäiset ylimys-„lendirmenn"it ja „ármenn"it. Kautta koko Sverren hallinnon käy punaisena lankana kuninkaallisen vallan vahvistaminen ja alhaisempien kansanluokkien vapauttaminen ylimysten vallasta. Hänen järjestelmäänsä kuului myös edellisten virkojen y. m. antaminen sotilailleen, jotka kaikki melkein poikkeuksetta olivat yhteisestä kansasta. Ensimäisen ratkaisevan taistelun jälkeen hän jakoi miehilleen korkeita arvonimiä, maatiloja, kallisarvoisia aseita ja vaatteita. Siten syntyi ihan uusi kansanluokka, entisiä päivätyöläisiä, käsityöläisiä, jopa maankuljeksijoitakin, jotka olivat nousseet vanhan norjalaisen ylimysluokan tasalle. Tällainen menettely oli tietysti kuten sodanjulistus maan sukuaristokratiaa vastaan. Tämä luokka ei voinut ilman sitkeätä vastarintaa luopua entisistä etuoikeuksistaan. Siksi he ihan viimeiseen asti pitivät Erlingin ja Maunun puolta, ja kun Sverre oli voittanut lopullisen voittonsa, oli myös melkein koko sen ajan norjalainen aatelisto kaatunut sotatantereella tahi paennut ulkomaille. Vaikka heidän vehkeensä Sverreä vastaan jatkuivat hänen kuolemaansa asti, eivät he kuitenkaan enää kyenneet aikaansaamaan mitään vaarallista kapinaa.

Mutta tuskin oli Sverre kukistanut aateliston ylivallan, ennenkuin hänen taistelunsa piispojen ja papiston kanssa alkoi. Erling jaarli oli, kuten mainittiin, vahvistanut asemansa hankkimalla piispoille paljon vaikutusta hallitsijan asettamiseen. Nyt kumosi Sverre nämä piispojen etuoikeudet ja sai heidät siten vihollisikseen. Mahtavimmat heistä olivat arkkipiispa Erik ja piispa Nikolas Arnesen. He saivat aikaan ensin, että paavi Celestinus III vahvisti piispoille kaikki ne etuoikeudet, joita he olivat pyytäneet Norjan kirkolle, mutta jotka Sverre oli heiltä kieltänyt. Sittemmin he vaikuttivat, että paavi Innocentius III julisti pannaan Sverren ja kaikki ne osat Norjasta, jotka pitivät hänen puoltaan, sekä käski Tanskan ja Ruotsin kuninkaiden väkivallalla tehdä lopun Sverren vallasta.

Täytyy kummastella, että Sverre oli ainoa Europan ruhtinaista, joka onnistui taistelussaan paavin valtaa vastaan. Selityksenä tähän mainitsee prof. Cederschiöld ensiksi, että Norjan kirkko ei vielä 200 vuoden kuluessa ollut ennättänyt täydellisesti muodostua roomalaisen

kirkon mallin mukaan. Norjan kuninkaat olivat näet itse olleet kristinuskon levittäjinä ja kirkon perustajina maassaan. Sen vuoksi oli papistoa tähän asti pidetty enemmän kuninkaan ja yhteiskunnan virkamiehinä, kuin kuninkaita korkeammalla olevan vallan edustajina. Toiseksi Sverren personallisuus ja hänen viisaat toimenpiteensä piispoja ja paavia vastaan vaikuttivat valistavasti kansaan. Näistä toimenpiteistä oli merkillisin se kirkollis-poliitillinen riitakirjoitus, jota tavallisesti nimitetään „Sverren puheeksi piispoja vastaan". Se pantiin kokoon talvella v. 1198—99. Luullaan että Sverre jonkun hänelle uskollisen papin avulla on sen kirjoittanut. Sitä pidettiin niin suuressa arvossa ja se herätti niin paljon huomiota, että jäljennöksiä siitä tehtiin vielä sataa vuotta myöhemmin luostareissa.

Johdannossa sanotaan: „Puheemme alkuna olkoon rukous, että Jumala olkoon kanssamme. Antakoon Hän kansallemme ymmärrystä oihein käsittämään sitä mitä tahdon saada sanotuksi. Se tauti, joka nyt vaivaa kansaamme, on niin vaarallinen, että on jokaisen velvollisuus koettaa puhua sellaisia sanoja, jotka saattaisivat kansaa ymmärtämään mikä on oikeata ja järkevää." — Kun sitten kristillistä yhteiskuntaa on verrattu ihmisruumiiseen ja eri luokkia ja virkoja ruumiin eri osiin, sanotaan: „niinmuodoin ovat piispat ikäänkuin silmät, joiden tulee osoittaa koko ruumiille oikea ja varma tie, jota sen tulee vaaratta kulkea. Mutta nyt ovat silmät ruvenneet katsomaan kieroon ja käyneet himmeiksi. Korvat ovat käyneet kuuroiksi, eivätkä enää voi kuulla järkeviä ja totisia sanoja. Nenä ei tunne muuta kuin löyhkän hajua. Kieli ja huulet sammaltavat ja sopottelevat. Totuutta ei kuulla, eikä nähdä. — — Piispojen silmiin ovat nyt tarttuneet ne suomukset, jotka putosivat Paavalin silmistä, kun hänet kastettiin, ja heihin on tarttunut se raskas uupumus, joka vaivasi opetuslapsia, kun ylimäisenpapin palvelijat ottivat Vapahtajan kiinni. Heidän kasvojaan peittävät nyt ne käärinliinat, jotka Herramme Jeesus otti pois Latsaruksen ruumiin ympäriltä, kun hän nousi kuolleista, sillä he osoittavat meille tien, joka vie kuolemaan."

Sitten luetellaan kaikki vääryydet, joita paavin ja Rooman nimessä harjoitetaan kansaa vastaan, kuinka heiltä kiskotaan tahi viekoitellaan rahoja, jotka lähetetään Roomaan, ja joilla sitten kustannetaan juuri niitä pannanjulistuksia, joiden seurauksista Norjan kansa nyt kärsii. „Piispa ja papit sanovat *sitä* oikeaksi, joka on väärä, ja *sitä* vääräksi, joka on

oikea, ja eksyttävät sekä kansaa että itseään.“ Lopuksi puolustetaan kuningasta ja selitetään, että väärä pannaanjulistaminen syytöntä vastaan ei mitään merkitse.

Tämä rohkea sodanjulistus paavia ja piispoja vastaan aikaansai paljon huomiota ja vaikutti suuresti kansan rauhoittumiseksi. Sverren historiassa muuten usein tapaa kertomuksia siitä, miten hän puheillaan voi vaikuttaa kansaan. Kaikesta päättäen oli hän suuri kaunopuhuja, sitä suurempi, kun hänellä ei ollut ulkomuodostaan mitään apua, hän kun oli pieni ja ruma mies.

Merkillisimpiä hänen puheistaan on se, jonka hän piti kaatuneen päävihollisensa Erling jaarlin haudalla Nidarosin tuomiokirkon luona; siihen aikaan, niinkuin myöhemminkin, oli näet tapana että ylhäisen miehen hautajaisissa joku läsnä olijoista piti puheen. Puheen johdatus on säilynyt hänen „sadussaan“, luultavasti hänen oman sanelunsa mukaan kirjoitettuna. Tästä puheesta, joka lienee vanhimpia hautapuheita, mitä Pohjoismaissa on säilynyt, ja joka on omansa valaisemaan Sverren luonnetta ja sitä aikaa missä hän eli, otettakoon tähän pieni näyte. Tulee muistaa että Nidarosin arkkipiispa Øistein kuului Maunu Erlingin pojan puolueeseen; niinikään on huomattava että tilaisuudessa oli läsnä monta Erlingin puoluelaista ja että Sverre etupäässä kääntyi heidän puoleensa. Hän aloittaa näin:

»Olisi sangen sopimatonta, jollei mitään lausuttaisi niin etevän miehen haudalla kuin tämän. Ajat ovat suuresti muuttuneet, niinkuin te saatatte nähdä, ja niin omituinen käänne on tapahtunut että yksi ainoa mies tässä on kolmen asemesta: kuninkaan, jaarlin ja arkkipiispan; ja tämä ainoa olen *minä*. Tässä tapahtuu meidän silmiemme edessä jotakin, joka varmaan on hyvin merkillistä ja hyvin ilahuttavaa monelle, kun sekä tähän kirkkoon että muihin kannetaan niiden miesten ruumiita, jotka ovat taistelleet Maunu kuninkaan lipun alla. Tehän tiedätte, että arkkipiispa Øistein ja muut oppineet miehet monesti ovat sanoneet kaikista niistä miehistä, jotka taistelivat Maunun ja hänen kuninkuutensa puolesta, että jos he siinä taistelussa menettäisivät henkensä, heidän sielunsa pääsisivät paratiisiin, ennenkuin heidän verensä olisi jäähtynyt täällä maan päällä. Siten me siis saamme iloita suuresta pyhimysten luvun lisääntymisestä, *jos* niin on asia, kuin arkkipiispa on sanonut, että kaikista niistä on tullut pyhimyksiä, jotka ovat kaatuneet Erling jaarlin puolella. Ja me voimme helposti ajatella, mikä suuri pyhimys Erling jaarlista itsestään on tullut, hänestä, joka ensimäisenä sai aikaan että Maunu, vielä pienoisena lapsena, valittiin kuninkaaksi ja joka siitä lähin on ollut hänen valtansa paraana tukena. Sentähden me saamme varmaan luottaa siihen, että Erlingistä on tuleva yksi niitä, joiden rukoukset ovat olevat kaikista voimakkaimmat kaikkivaltiaan Jumalan edessä, -- *jollei* mahdolli-

sesti asianlaita voisi olla se, että arkkipiispa on ollut hiukan puolueellinen ystäviänsä kohtaan, kun hän sanansa lausui.»

Osoitettuansa, kuinka vähän arkkipiispan sanoihin tässä kohden saattoi perustaa ja ettei siis kaatuneiden esirukouksiin käynyt luottaminen, kehoitti hän läsnäolevia sen sijaan rukoilemaan kaatuneiden puolesta. Itse hän tahtoi puolestansa antaa heille anteeksi kaikki, mitä he olivat häntä vastaan rikkoneet.

Toinen hänen huomattavimpia puheitansa on se, jonka hän piti bergeniläisille heidän kukistamisensa ja Maunun kuoleman jälkeen. Siinä hän ensin selitti miten Jumala aina on vastustanut ylpeitä, Luciferista, Aatamista, Faraosta ja Saulista alkaen Erling jaarliin saakka, „jonka ylpeys oli niin suuri, että hän asetti poikansa Norjan valtaistuimelle ja tappoi monta tämän kruunun oikeata perillistä". Sitten hän jatkaa:

»Nyt on Norjan kansa pelastettu, mutta sen sijaan, että kiittäisitte minua, te vihaatte minua. — Muutamat teistä sanovat, että minä olen itse paholainen, joka on päässyt irti helvetistä. Mutta jos niin on, keitä olette sitten te itse? Ette mitään muuta, kuin paholaisen orjia. Silloinhan olette kaikkein kurjin kansa koko maailmassa, koska teidän jo tässä maailmassa täytyy palvella häntä ja sitten kuoleman jälkeen palaa hänen kanssaan ikuisessa tulessa.» —

Kuuluisaksi tuli myös se puhe, jonka Sverre piti sotajoukolleen ennen Iluvallarin taistelua Nidarosin ulkopuolella v. 1180. Birkebeinit olivat alakuloisia, sillä kirkkaassa auringonpaisteessa näyttivät heistä kuningas Maunun tiheät sotajoukot tavattoman loistavilta. Edessään he näkivät Norjan ylimykset, komeasti puettuina ja varustettuina kallisarvoisilla aseilla. Mutta silloin Sverre puhui heille ja osasi, kuten aina, innostuttaa, huvittaa ja vakuuttaa heitä asiansa oikeudesta, niin että heidän rohkeutensa palasi. Hän lausui muun muassa:

— »Tuossa näette nyt ison sotajoukon. Komeata väkeä he ovat. — — Te olisitte suorittaneet hyvän päivätyön, jos voisitte tänä iltana kantaa kotiin itsellenne nuo kallisarvoiset vaatteet ja kullatut aseet. — — Muutamia hyviä neuvoja antoi kerran eräs talonpoika pojalleen. — — Hän kysyi: — kuinka menettelisit, jos edeltäpäin olisit saanut tietää, että sinun täytyisi kaatua tässä taistelussa? — Poika vastasi: — miksi minä silloin säästäisin iskujani oikealle ja vasemmalle? — Noh, entäs jos olisit saanut varman ennustuksen, että sinä *et* ole kaatuva? — Miksi minä silloin varoisin iskujani? — Noh, katsos nyt, — jatkoi ukko, — mihin taisteluun tahansa sinä tulet, niin sinulle ei voi tapahtua muuta kuin että joko kaadut tahi jäät eloon. Siksi sinun ei koskaan pidä säästää iskujasi, vaan aina olla rohkea.»

Sverre käytti myös usein puheissaan vertauksia, otteita runoista ja

esimerkkejä historiasta, joista näkyy että hän oli oppinut mies. Hän kertoi joskus kummallisista unistaan ja uskoi niihin. Tämä hänen tapansa antoi myöhemmin aihetta siihen uskoon, että hän oli valehtelija, joka keksi sopivia näkyjä ja unia, joiden avulla hän tahtoi vaikuttaa joukkoihinsa. Mutta prof. Cederschiöldin mielestä uusimmat tutkimukset Sverrestä ovat osoittaneet, että hänen kasvatuksensa taikauskoisten Färsaarten asukkaitten kesken ja ahkera vanhan testamentin lukeminen oli hänessä vaikuttanut tuon taipumuksen panemaan arvoa uniin. Ei mikään anna aihetta siihen luuloon, ettei Sverre olisi puhunut vakaumuksensa mukaan.

On aikaisemmin huomautettu siitä, että Sverre enemmän kuin muut aikalaisensa oli käsittänyt kristinuskon siveellisen merkityksen. Se ilmaantui muun muassa siinä, että hän osoitti paljoa enemmän laupeutta ja anteeksiantavaisuutta vihollisiaan kohtaan, kuin mitä siihen aikaan oli tavallista. Usein hän ehdoitti rauhaa hyvillä ehdoilla Erlingille ja Maunulle, — menettelytapa, joka siihen aikaan oli harvinainen, ellei tuntematon. Hän piti hyvää kuria sotamiestensä kesken, kielsi heitä usein ryöstämästä ja polttamasta, kun joku seutu oli valloitettu ja määräsi aina että kaatuneet viholliset piti haudattaman. Toisin oli Erlingin ja Maunun laita. Usein he esim. jyrkästi kielsivät sotilaitaan hautaamasta taistelussa kaatuneita vihollisia.

Ylimalkaan lienee Sverre ollut kaikin puolin etevämpi aikalaisiaan. Islantilaisessa sadussa sanotaan hänestä, „että hän ymmärsi kaikkia asioita paremmin kuin useimmat muut“. Etäältä tultiin häneltä neuvoja pyytämään, muun muassa ne tanskalaiset päälliköt, jotka 1191 aikoivat tehdä ristiretken, kävivät ensin Sverren luona neuvotellakseen hänen kanssaan, ennenkuin he ryhtyivät toimeen. Hänellä oli myös suuret tiedot lääkeopissa ja kasvien käytännössä, muun muassa hän keksi keinon valmistaa viiniä variksenmarjoista, joka oli tärkeä keksintö maassa, jossa ankara talvi saattoi tuottaa esteitä pyhän ehtoollisen viettämiseen, kun laivoilla ei voitu tuoda ulkomaan viiniä maahan. Hän oli myös tavattoman kohtuullinen syömisessä ja juomisessa, eikä koskaan ollut päissään, — seikka, joka siihen aikaan oli miltei kuulumaton.

Sverre kuoli noin 50 vuoden vanhana 9 p. maaliskuuta 1202, jolloin 25 vuotta oli kulunut hänen ensimäisestä esiintymisestään kruununtavoittelijana. Hänet haudattiin Kristus-kirkkoon Bergeniin, joka

kuitenkin hävitettiin jo v. 1531. Hänen elämänsä päämäärä oli ollut voimakkaan kuningasvallan ja vapaan talonpoikaissäädyn aikaansaaminen Norjassa, ja tämän päämäärän hän saavutti. Itse hän kului ja murtui pitkästä taistelusta, mutta hänen jälkeläisensä saivat nauttia hänen työnsä hedelmiä. Kun Norja tuona pitkänä aikakautena 1319—1814 melkein keskeymättä oli jonkun naapurivallan alaisena, näytti siltä, kuin Sverren järjestelmä olisi ollut maalle turmioksi. Sillä kun ei ollut aatelis- tahi pappisvaltaa, ei myöskään valtakunnassa ollut mitään vastapainoa unionikuninkaita ja heidän asiamiehiään vastaan. Mutta juuri tämä seikka oli omiansa vahvistamaan kansan juuria. Vapaa talonpoikaissääty oli voittanut sen, minkä ylimykset ja piispat olivat kadottaneet. Tämä talonpoikaisluokka kasvoi ja varttui unioninkin aikana, ja siitä kehittyi se terve, voimakas ydin, josta viime vuosisadan kuluessa Norjan oma kansallinen elämä on kukoistunut. Tähän tulokseen on suuressa määrässä kuningas Sverre vaikuttanut älyllään, tarmollaan ja kauas tähyävällä teräväsilmäisyydellään.

Venäjän finanssit 1887—1902.

Kirjoittanut

E. G. Palmén.

Emme muista moneen aikaan nähneemme mitään selontekoa Venäjän valtakunnan finansseista sanomalehdistössämme, ja siihen lienee osaltansa vaikuttanut se numerojen kammo, joka tiettävästi monta lukijaa vaivaa. Kaikki tunnustavat kyllä, että „numerot puhuvat“, mutta vaivaa se vaatii, jos tahtoo niiden raskaasti sulatettavaa oppia nauttia. Eipä edes kirjoitus meidän omista finansseistamme, — jotka kuitenkin niin läheltä vaikuttavat jokaiseen, olkoonpa sitten puhe valtion raha-asioista tai kunnalliskulungeista — ole omansa suuremman lukijakunnan mielenkiintoa herättämään. Vielä vähemmin sopii vaatia, että vieraat olot tässä suhteessa vetäisivät huomiota puoleensa, varsinkin jos numerojen

ilmoittaminen luonnollisista syistä jää pääasiaksi sekä lähempi selitys pakostakin on syrjemmälle sysättävä.

Samassa kuin luulemme täten arvanneemme, millä tunteilla monikin lukija on yllä olevan otsakirjoituksen lukenut, arvelemme kuitenkin voivamme luottaa siihen, että toiset mielellään tutustuvat numeroihin, joista selviää Venäjän valtiotalouden kehityksen suunta. Tahdomme siis tätä ainetta varten ottaa muutamia Valvojan sivuja käytettäviksi, lisäten vain, koska esitys monessa kohdin jää katkonaiseksi, että tämä puute varsinkin meistä itsestämme on ikävä. Emme kuitenkaan sille mitään voi, jos tämmöisessä aineessa lanka monesti katkeaa, juuri kun sen avulla tahtoisi erittäin sekavaa vyyhtiä selvittää. Tyydymme vain esittämään muutamia pääkohtia, joista voi tehdä tärkeitä päätöksiä ja saada painavia opetuksia, jotka asianharrastajalle korvannevat muutaman sivun lukemisen.

Niin äärettömän paljon kuin onkin sekä Venäjällä että ulkomailla kirjoitettu Venäjän valtakunnan finanssiasioista, luulemme kuitenkin olevan parasta ottaa viralliset tiedot perustukseksi, — lähinnä Venäjän finanssiministerin sekä valtakunnan kontrollöörin alamaiset kertomukset ja julkaisut. Virallinen totuus ja historiallinen totuus eivät tosin aina käy yhteen, mutta yhtäännepäin; edellinen kyllä on erehtymätön: tahallaan ei asemaa synkäksi kuvata, mikä virhe kieltämättä vaivaa useita yksityisten kirjoittamia esityksiä.

Tämän vuoden tammikuun keskipaikoilla uutta ajanlukua julkaisi Venäjän virallinen lehti nyt kuten ennenkin vuoden kulunkiarvion pitkine selityksineen. Tämän suuriarvoisen todistuskappaleen ensi riveistä merkitsemme muistoon, että *menojen kokonaissumma* (ylimääräisetkin tarpeet siihen luettuina) on vuodelta 1902 laskettu tekevän 1,946,571,976 ruplaa eli lähes 5,200 miljoonaa markkaa. *Tulojen summa* samalta vuodelta on arvattu 143,987,494 ruplaa vähemmäksi. Kulunkiarvion tasapaino on siten saavutettu, että viimemainittu summa eli noin 374,4 miljoonaa markkaa on ehdoitettu valtiovaraston säästöistä otettavaksi.

Saadaksemme oikean käsityksen näiden menojen merkityksestä, tahdomme valtakunnan kontrollöörin antamain kertomusten avulla tutustua siihen, miten menot puolessatoista vuosikymmenessä ovat muuttuneet.

Me näemme silloin, että *varsinaisten menojen* summa, joka vuonna 1885 nousi 787,7 miljoonaan, sitten oli jotakuinkin tasaisesti nousemassa

vuoteen 1894, jolloin se jo oli ehtinyt 1,045,5 miljoonaan, mutta että kohoaminen sen jälkeen on tuntuvammaksi tullut; nykyinen kulunkiarvio päättyy 1,775,9 miljoonan varsinaisiin menoihin. Seitsemässätoista vuodessa lisäännys on tehnyt 113 %; viimeisen kahdeksan vuoden pelkkä lisäys nousee noin 70 %:iin. *Ylimääräisten menojen* nousu, jos kohta epätasaisempi, käy jotakuinkin samaa suuntaa; keskipaikoilla 1880-lukua nämä menot olivat noin 70—80 miljoonan paikkeilla, vuonna 1894 ne nousivat noin 100 miljoonaan; nykyisen vuoden arvioon on otettu ylimääräisiä menoja 170,7 miljoonaa ruplaa.

Syyt tähän numerojen nousuun selviävät johonkin määrin asettamalla esim. 1887 vuoden määrät (päättyneiden tilien mukaan) rinnan 1902 vuoden kulunkiarvion kanssa, kaikki miljoonissa luettuna. Lukijan mukavuudeksi mainitsemme myös lisääntymisprosentin kussakin tapauksessa.

	1887	1902	Lisäys.
Valtiovelan korkoja ja kuoletusta	269,9	286,5	6,0 %
Korkeimmat valtiolaitokset . . .	2,1	3,1	47,6 „
Pyhä synodi ja valtiokirkko . .	11,0	27,9	153,6 „
Hoviministerio	10,6	15,7	48,1 „
Ulkomaanasiain ministerio . . .	4,7	5,9	25,5 „
Armeija	211,8	322,6	52,3 „
Laivasto	39,9	98,3	146,4 „
Finanssiministerio	108,5	395,2	264,2 „
Maanviljelys- ja domeeniministerio	22,3	43,2	93,7 „
Sisäasiain ministerio	71,7	93,2	29,9 „
Opetusasiain ministerio	20,7	36,6	47,8 „
Kulkulaitosten ministerio . . .	43,9	435,5	892,0 „
Oikeusasiain ministerio	20,4	47,4	132,3 „
Valtionkontrolli	3,2	7,6	137,5 „
Hevossiitoslaitosten johtokunta .	1,1	2,0	81,8 „

Muutamat näistä numeroista kaipaavat vähän selitystä. Kaikkein ensiksi pistää silmään kulkulaitoksen enenevät tarpeet, vaikka vielä ylimääräisiä maksuja kummaltakin vuodelta pitäisi tähän lisätä. Kun kaikki tähän tarkoitukseen menevät menot yhdistetään yhteen laskuun, oli 70 miljoonaa 1880-luvun keskipaikoilla se minkä Venäjä vuodessa uhrasi kulkulaitosten ylläpitoon ja parantamiseen, — ilmeisesti riittämätön määrä

sellaisessa äärettömässä valtakunnassa, missä päälle päätteeksi monin paikoin puuttuu kelvollisia maanteitä. Vuonna 1902 menee siihen 601 miljoonaa, varsinaisia ja ylimääräisiä maksuja. Todellinen enennys tekee siis 758,6 %, mikä kyllä on runsas määrä. Mihinkä määrin on onnistuttu rakennettuja ratoja tarpeellisen hyvin ja säästäväisesti rakentamaan, ja kuinka pian nämä kalliit laitokset voivat antaa valtiolle kohtuullisen koron, se on seikka, josta valtiontilit eivät tietenkään vielä anna selvitystä. Siperian rata yhä vaatii täydennystöitä, ja yhdestä tekeillä olevasta suuresta linjasta, Bologoje—Sjedlets, voimme olettaa, että se etupäässä on sotatarkoitusten vaatima, sillä ennestäänkin on kaksi päärataa, jotka vievät valtakunnan keskiosista Puolaan.

Sotalaitos (armeija ja laivasto siihen laskettuna) maksoi keskipaikoilla 1880-lukua noin 250 miljoonaa vuodessa; Suomen valtiosäädyille vuonna 1899 rahallisen asevelvollisuusrasituksen tasoittamisesta annetussa esityksessä sen edellytettiin vaativan noin 357 miljoonaa vuotuisesti, mutta tämän vuoden menot siihen tarkoitukseen nousevat 420 miljoonaan ruplaan, vaikkei ylimääräisiä uhrauksia Kiinan sodan tähden mainita. Vertauksen vuoksi huomautettakoon, että tämä vastaa viidettäosaa kaikista valtion vuotuisista menoista, mutta että sotalaitos Venäjällä sata vuotta sitten (Aleksanteri I:n aikana) nieli puolet, sekä kaksisataa vuotta sitten — kun Pietari I:n loistava voittoura alkaa — kolme neljännestä kaikista valtionmenoista.

Mitä tulee finanssiministerion menoihin, ansaitsee mainita, että viinamonopoli on tuntuvasti nousuun vaikuttanut, sillä 153 miljoonaa lasketaan menevän tämän liikkeen ylläpitämiseen ja 7,6 miljoonaa valmistuksiin, jotka tarkoittavat sen laajentamista; vihdoin on kulunkiarviossa muitakin tähän kuuluvia eriä, joita emme voi eroittaa muihin luokkiin kuuluvista menoista. Ellemme erehdy, sisältyy finanssiministerion menoihin myös eriä, jotka kenties paremmin kuuluisivat valtiovelan tilille; muuten on vaikea käsittää viimemainitun maksuluokan vähäistä nousua. Vanhoja velkoja uusiin vaihtamalla on tosin saatu pitempi maksuaika ja alempi korkokanta, se myönnettäköön.

Katsellessamme tämän jälkeen valtakunnan tulopuolta, huomaamme, että *varsinaiset tulot*, jotka 1880-luvun keskipaikoilla nousivat 820 miljoonaan vuodessa, nyt tekevät 1,800 miljoonaa ruplaa, joten lisäys nousee lähes 120 %:iin. *Ylimääräiset tulot* ovat sitä vastoin ylen vaihtele-

via, mutta jääköot tässä sikseen, koska valtiolainat ja entisten aikojen säästöistä otetut tahi otettavat summat siinä toimittavat tärkeimmän osan.

Yksityiskohdissaan varsinaisten tulojen nousu on valaiseva sekä jyrkkiä vastakohtia osoittava. Annamme siitä tietoja samoin kuin menoista, lukien nytkin miljoonittain.

	1887.	1902.	Lisäys tahi vähennys.
Välittömät verot	81,3	130,5	+ 60,6 %
Välilliset verot	97,0	387,1	+ 299,1 „
Maksut (leimavero, taksoja y. m.)	53,0	92,0	+ 73,6 „
Kruununoikeudet	29,2	521,7	+ 1,686,6 „
Tuloa valtion omaisuudesta . .	73,8	508,4	+ 588,9 „
„ myydystä kiinteistöstä . .	0,9	0,8	— 11,1 „
Talonpoikien lunastusmaksuja . .	91,9	86,4	— 5,9 „
Korvattuja ennakkomaksuja . .	72,8	67,5	— 7,3 „
Kaikenlaisia tuloja	15,6	6,3	— 59,6 „

Nämä numerot kaipaavat monessa kohdin selvitystä; muutamia seikkoja on sitä paitsi, joista ei voi saada selvyyttä, numerot kun tarkoittavat suuria loppusummia vain.

Välittömäin verojen kohoamiseen on varsinkin elinkeinoveron kohottaminen vaikuttanut; se oli vuonna 1887 29,9 miljoonaa, mutta lasketaan tänä vuotena tuottavan 66,1 miljoonaa. Siinä yksistään on siis jo 120 %:in koroitus.

Välillisten verojen ryhmässä juomavero, joka viime vuoteen saakka on tuottanut yli 250 miljoonaa, äkkiä alenee 34,6 miljoonaan, mutta vastaava nousu tulee valtion kruununoikeuksissa näkyviin, missä olemattomasta tulee 462,8 miljoonan ruplan tulo. Jos viinan vuonna 1887 tuottama ja vuonna 1902 odotettava tulo otetaan verrattavaksi, huolimatta siitä, että ovat eri maksuryhmistä etsittävät, on tässä kohden puolessatoista vuosikymmenessä saavutettu 93 %:in koroitus, mikä ei ole aiheutunut yksistään kulutuksen enenemisestä; koko liikkeen ottaminen valtion yksinoikeudeksi ilman mainittavaa korvausta sen entisille harjoittajille on kyllä etupäässä ollut tulojen kasvun perustuksena. Tulevaisuus on osoittava, onko Venäjä aikoinaan saava saman kokemuksen tästä yrityksestä kuin Ruotsi-Suomi 120 vuotta sitten, että nimittäin kruunu tuohon keinoon turvautumalla monin kerroin kadottaa, vaikkapa asiaa tarkastettaisiinkin

ainoastaan rahalliselta puolelta. Välillisten verojen muista eristä on tupakan ja sokurin tuottamat tulot koko lailla saatu karttumaan (24 + 23 miljoonasta 43 + 69 miljoonaksi); tullitulo samoin on kasvanut tuottaen 97 miljoonan sijasta tätä nykyä 206 miljoonaa. Uusina veroina tässä tuloluokassa kohtaavat meitä vero petroleumista ja tulitikuista (27 + 7 miljoonaa).

N. s. maksujen (= Gebühre) luokassa pistää silmään, että yksi erä melkein on kadonnut: passit tuottivat aikoinaan neljättä, jopa viidettä miljoonaa vuodessa, mutta eivät enää vastaa kuin 50,000 ruplan vuosituloa. Leimamaksut, valtionvero rautatiepileteistä, palovakuutuksista y. m. ovat sitä vastoin nousseet, joten ryhmä kokonaisuudessaan osoittaa hyvää lisääntymistä.

Ylempänä puhuttiin jo viinamonopolista, joka äärettömästi on karttuttanut kruununoikeuksien tuottavaisuutta; ilman tätä apua olisi lisäännys tehnyt noin 100 %. Postin, sähkölaitoksen ja valtiotelefoonin tuottamat tulot ovat nousseet noin kahdenkertaisiksi; vuoriliikkeen tulot ovat sitä vastoin jääneet melkein entiselleen.

Valtion omistamista metsistä saadaan nykyänsä 63 miljoonaa (ennen 13), mutta rautateiden tulojen kasvu on tietysti kaikista suurin: 22 miljoonan sijasta vuodelta 1887 odotetaan 399 miljoonaa, eli 1,714 %:in lisäystä. Että rautatieverkko melkein samassa määrässä on kasvanut, näimme jo ylempänä.

Talonpoikain suorittamat lunastukset nousevat neljä vuosikymmentä vapautuksen jäljestä vielä niin suureen määrään kuin 88 miljoonaan ruplaan. Yhdessä maaveron kanssa, joka tehnee noin 40 miljoonaa vuodessa, tämä taakka tietysti on ylen raskas; sen osoittaa jo se seikka, että maksamattomat verot nykyänsä, niistä määristä huolimatta, joita kovina vuosina on annettu anteeksi tahi avuksi, eri kerroin ilmoitetaan nousevan 40 %:iin koko määrästä. Ilmoitetaan löytyvän kokonaisia maakuntia, joista maakansan verot köyhyyden takia suoritetaan vasta seuraavan vuoden syyskuulla. Kun viimeinen maksuaika tulee, ollaan sitten pakoitetut myymään viljaa polkuhintaan, vaikka sama seutu pari kuukautta myöhemmin kenties pyytää apua valtiolta, jottei viljan puutteesta jätettäisi peltoja kylvämättä tahi näännyttäisi nälkään.

Tästä muun muassa seuraa se omituinen epäkohta, että viljan hinta erittäin hätävuosina laskeutuu, kun sen tietysti pitäisi nousta. Luulisi

näissä valituksissa olevan veronmaksajain tavallista liioittelua, mutta ne viralliset tutkimukset, joita tuon tuostakin on toimitettu maakansan köyhtymisen syiden selvittämiseksi, sekä varsinkin täten ilmisaadut tosiasiat eivät näy jättävän epäilyksille sijaa. Jo se seikka, että suuri kato, kolmas yhden vuosikymmenen kuluessa, jälleen on kohdannut alueita, joiden luonnolliset edellytykset maanviljelykselle näyttävät olevan parasta laatua, on arveluttava, mutta kun tilasto sen ohessa osoittaa, että karja ja hevoset yhä vähenevät, — hevosia ei pidetä Venäjän paraissa kuvernementeissa enää kuin noin puolet siitä, mikä vielä pari vuosikymmentä sitten oli tavallista, — niin siinäkin on tosiasia, joka luo räikeätä valoa asemaan. Venäjän yhä kasvava viljanvienti onkin siinä kohdin heikolle perustukselle rakennettu, että sato todistettavasti, jos se määrätään kylvön, viljellyn alan tahi elätettävän väestön suhteen, on mennyt taaksepäin. Yhä suurempien alueiden ottamisesta viljeltäviksi riippuu viljatuotannon nousu, mutta kun viljelystapa laajoissa aloissa yhä vielä on pelkkää ryöstöviljelystä, niin tuo absoluuttinen edistyminen ei ole lohduttava. Siinä onkin sikäläisen maanviljelysministerion suuri ja monesti esitetty huoli.

Jos muutenkin monesti joutuu ymmälle niistä tiedoista, jotka Venäjän oloista saadaan, on varsinkin tässä kohden vaikea pulma edessämme. Sisäasiainministerio, joka hätävuosina pitää huolta siitä, että ravintoa on tarpeeksi olemassa, arvelee että 330 kiloa viljaa henkilöä kohti vuodessa on välttämätön määrä (summa näyttää suurelta, mutta viinanvalmistus jo yksinään siitä vie melkoisen osan). Finanssiministerion laskut sitä vastoin vievät siihen tulokseen, että todellisuudessa jää ainoastaan 240 kiloa henkilöä kohti oman kulutuksen varalle. Jos onkin luonnollista, ettei niin suuria aloja käsitellessä voi hyvin varmoja keskimääriä saavuttaa, on tämä ero kuitenkin varsin omituinen.

Näistä numeroista voisi helposti päättää, että kansan yleinen hyvinvointi Venäjällä on alenemassa, mutta finanssiministerin kertomuksissa ilmaistaan aivan vastakkaista kantaa. Jo vuoden 1896 kulunkiarviota esittäessään herra Witte huomauttaa, että „finanssitaito ei perustu taikatemppuihin“ ja lisää, ettei kukaan ikinä ole keksinyt keinoa taloudellisesti rappeutuvassa elimistössä herättää ja ylläpitää finanssivoimaa ihmeillä. Tämän vuoden kulunkiarviota esittäessään hän, viitaten kymmenvuotiseen vaikutusaikaansa Venäjän finanssiministerinä, entistä varmemmin esittää ilonsa siitä, että Venäjä „aina säilyttäen tulojen ja menojen tasapainoa

on voinut pitää valtiotaloutensa kerrassaan hyvässä tilassa", ja hän lisää etteivät tilapäiset koetukset, kadot, rahapula sekä muutamia teollisuudenhaaroja kohdannut ahdinko tätä päätöstä muuta.

Venäjän valtiovelan asema on yhteydessä tämän kanssa tarkastettava. Katsoen siihen eroon, joka varsinaisten ja ylimääräisten tarpeiden välillä on olemassa, jota eroa finanssiministerin sanojen mukaan aina on Venäjällä ylläpidetty, ja joka erittäin vv. 1894 ja 1900 annettujen määräysten kautta on saatu vakavalle kannalle, eroittaa hän velat kahteen osaan, lukien rautateiden tähden tehdyt valtiovelat pois „varsinaisen valtiovelan" luvusta. Varsinainen valtiovelka täten laskettuna on kymmenen vuoden kuluessa vähentynyt 1,143,8 miljoonalla ruplalla. Jos sitä vastoin ottaa kaikki valtakunnan ilmoitetut velkasitoumukset lukuun, on velkakuorma vuodesta 1892 noussut 1,108 miljoonalla ruplaa, siis lisääntynyt 286 miljoonalla markalla vuotta kohti. Tämä kaikki finanssiministerin omien ilmoitusten mukaan, jotka kuitenkin vielä kaipaavat sitä lisämuistutusta, että ruplan arvo, sittenkuin kultakanta tuli noudettavaksi, on entistä paljon alempi, joten suoraan numeroista johtuva vertaus ei aina ole täsmällinen.

Ei voi epäillä, että finanssiministerin luottamus tulevaisuuteen ynnä se menestys, millä Venäjälle on hankittu suurenmoinen määrä kultaa, on etupäässä ylläpitänyt valtakunnan luottoa Europan rahamarkkinoilla. Viimeiseksi otetusta lainasta huomauttaa finanssiministeri, että se „ei ensinkään ollut välttämätön", vaan otettiin ainoastaan varovaisuudesta, jotta varoja olisi varmaan käytettävänä tärkeihin rautatierakennuksiin. Valtiovarastossa ja valtionpankissa olikin vuosi sitten 807,8 miljoonaa ruplaa kultaa ja tämän vuoden alussa 22,3 miljoonaa enemmän; liikkeessä oleva kultamäärä ilmoitetaan saman ajan kuluessa kasvaneen 10,4 miljoonalla.

Tämä kaikki on loistava tulos, mutta jos kansan ja valtion menestyminen ovat eroamattomasti yhdistetyt, niin Venäjän finanssihoito ei sittenkään ole huoleton. Tuskin voi olettaa, että kansalliset taloudelliset voimat jaksavat ajan pitkään kilpailla kehityksen kanssa, joka kahdessatoista vuodessa lisää vuotuiset valtiomenot miljardilla ruplaa. Kutakin valtakunnan asukasta kohti tulee keskimäärin valtiovelasta nykyänsä noin 130—140 markkaa sekä vuotuisia menoja noin 30 markkaa, mikä ei ole helppo, ei liioin sellaisena aikana, jolloin suurempi osa väestöä Hallituksen Sanansaattajan ilmoituksista päättäen kärsii kadon seurauksia. Äärettömät ovat kyllä Venäjän luonnolliset rikkaudet, mutta sittenkin säästäväisyys

siellä kuten muuallakin lopulta pysyy valtiotalouden varmimpana tukena. Siinä se päävaikutus, jonka lukija meidän mielestämme saa, kun lukee finanssiministerin ja valtakunnan kontrollöörin kertomukset viidentoista vuoden ajalta.

Pekka tahtoo ruveta kirjailijaksi.

Tosi kuvaus.

Kirjoitti

ELLEI.

(Aika nykyinen. Herran työhuone. Perällä ovi ja kummallakin puolen suuri kirjakaappi; oikealla seinällä akkuna ja sen edessä kirjoituspöytä, jolla kirjoja ja käsikirjoituksia niinkuin tiedemiehen pöydällä ainakin; vasemmalla seinällä sohva ja sen edessä pöytä täynnä uusinta kirjallisuutta; pöydän vieressä keinutuoli. Isäntä istuu ja kirjoittaa lampun valossa. Kuuluu ovelta koputus, ja kohta sen jälkeen Pekka, nuori ylioppilas, astuu sisään ja lähestyy kirjoittajaa.)

PEKKA. Hyvää iltaa, setä.

SETÄ. Iltaa, iltaa, vai sinäkö se olitkin, terve tultua!

PEKKA. Onko sedällä kovin kiire?

SETÄ (laskien kynänsä kädestä). Ei olekkaan, mutta miksi kysyt, onko sinulla jotain erityistä?

PEKKA (vähän ujosti, mutta kuitenkin päättäväisesti). Olisi kyllä — tahtoisin mielelläni vähän neuvotella sedän kanssa.

SETÄ (nousee työpöydästään, ottaa varjostimen lampun päältä, niin että valo leviää ympäri huoneen, sytyttää sikarin ja asettuu mukavasti keinutuoliin). Vai niin, olisiko sinulla neuvottelemista? No istu tuohon sohvalle. En tarjoa tupakkia, koska sinä nuorena miehenä olet minua viisaampi, etkä polta. — Vai niin, sanoppas sitte, mistä on kysymys.

PEKKA (istuen sohvalle ja ikäänkuin rauhoittuakseen ottaen pöydältä käteensä yhden uusista kirjoista). Niin olisi minulla tärkeäkin kysymys. — — Tulevaisuuttani koskeva. — Setä tietää, että olen paljo miettinyt,

miksi oikeastaan rupeaisin. En luule minussa olevan tiedemiehenalkua — olen siksi kenties liian huikentelevainen, eikä koulunopettajankaan toimi minua houkuttele — se on niin yksitoikkoista. — Kun en ole päässyt asiasta selville, olen ryhtynyt kandidaattitutkinto-lukuihin ja ajatellut, että saattaahan myöhemminkin ratkaista kysymyksen elämänurasta. Tämän kaiken setä kyllä tietää, mutta nyt olen ruvennut miettimään, että eikö ole turhaa vaivaa ja ajanhukkaa lukea noita läksyjä, joita professorit ovat määränneet kandidaattitutkintoa varten. Onhan setä itsekin myöntänyt minulla olevan runoilijalahjoja — eiköhän olisi yksinkertaisinta, että minä pitemmittä mutkitta rupeaisin kirjailijaksi?

SETÄ (on tarkkaan kuunnellut, vetäen pari savua sikaristaan; kun Pekka on vaiennut, hän yhä vain istuu ääneti ikäänkuin jatkoa odotellen).

PEKKA (Turhaan odotettuaan vastausta kysymykseensä). Sitä olen jo kesästä saakka tuuminut, ja viime syksyllä minä järjestelin ja puhtaaksi kirjoitin runoni, joita minulla on paljoa enemmän kuin setä arvaakaan, ja tarjosin ne Otavalle kustannettavaksi.

SETÄ (hymähtäen). Kas vain, oletko sinä jo Otavassakin käynyt? No, mitä sanottiin?

PEKKA. Toimitusjohtaja Lavonius arveli, että kyllä ne kelpaisivat painettavaksi. — Kumminkaan ei niitä tahdottu kustantaa viime jouluksi, koska Eino Leinolta ja Larin-Kyöstiltä taas oli uusia runoja painossa, mutta tulevaksi jouluksi ehkä otettaisiin. — Olen ajatellut, että voisin niitä sitä ennen vieläkin korjailla, jota paitsi niitä tavantakaa uusiakin syntyy — —.

SETÄ. Luvattiinko maksuakin?

PEKKA. En kehdannut kysyä, mutta koska muutkin ovat saaneet, niin totta kai minäkin. — Sillä tavoin minä kohta pääsisin ansaitsemaan ilman pitkiä lukuja ja ikäviä tutkintoja.

SETÄ. Vai niin, sekö on tuumasi? — Kuinka kauan oletkaan ollut ylioppilaana? Puolitoista vuotta, eikö niin? Ja nyt olet jo valmis kirjailija?

PEKKA (vähän hämillään). No enhän juuri valmis. Mutta eihän useat muutkaan nuoret kirjailijamme ole muuta kuin ylioppilaita — — ja onhan meillä eteviä kansankirjailijoita, jotka eivät ole muuta kuin renkimiehiä taikka korkeintaan käsityöläisiä ja lukkareja. — Miksen sitten minäkin? — —

SETÄ (kiivastuen). Niin miksen minäkin? Jo alan ymmärtää, että sinuunkin on tarttunut tuo luulo, että kuka tahansa kelpaa kirjailijaksi, kun vain on oppinut kirjoittamaan.

PEKKA. Eihän toki, hyvä setä, en minä niin tyhmä ole. Tietysti tarvitaan siihen lahjoja. Mutta eikö setä sitte todella luulekkaan, että minulla on lahjoja siihen?

SETÄ. En kiellä, mitä ennen olen myöntänyt. Olethan sepittänyt aika somia tilapäärunoja, sitä en kiellä, eivätkä nuo hymnit isänmaalle, jotka viimeksi näytit, ole nekään aivan tavallisia, mutta — ruveta kirjailijaksi, perustaa tulevaisuutensa kirjailijatoimeen — se on jotakin toista! Kuka se oikeastaan on, joka on saanut sinut semmoista ajattelemaan?

PEKKA (vähän punastuen ja kiivaasti). Mitä setä tarkoittaa? Ei kukaan. Tietysti olen itse asiaa miettinyt. — — Enimmin on kai toisten esimerkki vaikuttanut — ovathan, niinkuin jo sanoin, useimmat kirjailijamme ylioppilaita, ja moni ei sitäkään.

SETÄ. Vai esimerkki — mokomakin esimerkki! Onko sitten meidän ylioppilaskirjallisuutemme niin loistava, että sen luojat ovat esimerkkinä pidettävät? Minun mielestäni se on päinvastoin omansa varoittamaan heidän esimerkkiään noudattamasta. — — Älä ymmärrä minua väärin. En minäkään ole tutkintojen ehdoton ihailija enkä pidä mahdottomana tulla eteväksi kirjailijaksi olematta maisteri taikka tohtori. Eipä Juhani Ahokaan ole muuta tutkintoa suorittanut kuin sen, jonka jälkeen lyyry pistetään lakkiin, mutta huomattava on, että hänen lahjansa ovat aivan harvinaisia ja että hän, sen tiedän varmaan, on sen jälkeen lukenut ja tutkinut paljon semmoista, joista tavallisilla maistereilla ei ole aavistustakaan. Hän on alati pyrkinyt edistymään taiteessaan ja kehittämään kykyänsä. Aho ei ole kouluttanut itseänsä maisteriksi, vaan mestariksi, joka on paljon enemmän. Hän on kumminkin poikkeus; muut ylioppilaskirjailijamme näyttävät jo alusta alkain pitävän itseään mestareina, ja juuri sitä minä moitin. Häikäilemättä he tarjoskelevat yleisölle runovihkojaan, kukin vähintäin yhden vuodessa, vaikkei tarkkakaan silmä huomaa niissä edistystä, josta kannattaisi puhua. Eikö se todista, että he pitävät itseään mestareina, kun luulevat, etteivät lukijat koskaan voi saada liikaa?

PEKKA. Nyt setä on liian ankara. Kyllä minä luulen tietäväni,

että nekin, joita setä noin ylenkatseellisesti sanoo ylioppilaskirjailijoiksi, pyrkivät eteenpäin. Minä tiedän varmaan, että ne ovat hyvin ihastuneet uusimpaan pohjoismaiseen kirjallisuuteen ja lukevat Hamsunia ja Strindbergia ja Frödingiä — — —.

SETÄ. Aivan niin, aivan niin, mutta siihen heidän ihastuksensa rajoittuukin. Ovatko ne ihastuneet Runebergiin, Goetheen, Shakespeareen, Molièreen, Danteen — ihmiskunnan suurimpiin neroihin, lukevatko semmoisia merkkiteoksia kuin Reinin Snellman? Tuskinpa vain, kaikki entisaikojen suurmiehet ovat heistä joko „akatemiallisia" taikka vanhentuneita. Siinäpä se juuri on se heikko kohta. Kaikki, joka ei ole uusinta kirjallisuutta, on vanhentunutta! Ikäänkuin ei Salomonin lause, ettei ole mitään uutta auringon alla, olisi pätevä kirjallisuuteenkin nähden. — Jollet tiedä mistä tuo harhaluulo on kotoisin, niin saatan sen sanoa. Se on perintöä realismin kukoistusajalta 1880-luvun alulta. Silloin nuorten uskonkappaleita oli sekin, että vanhempi kirjallisuus samoin kuin siihen perustuva kritiikki on voitettu kanta, ja vakavat luvut ylipäätään tarpeettomia. Sen sijaan oli heidän luominen tulevaisuuden runous, joka oli perustuva yksistään todellisuuteen ja luontoon, ja mitä kritiikkiin tulee, oli atelierikritiikki s. o. toverien arvostelu ainoa hyödyllinen ja pätevä. Muualla ovat nämä päähänpistot jo unohtuneet, mutta meillä niitä erinomaisen mukavina yhä pidetään kunniassa. Ylioppilaskirjailijamme eivät välitä „muinaisuudesta" ja — arvostelevat toisiaan Päivälehdessä. — — Tämä asianlaita on huolestuttava erittäinkin sentähden, että kirjallinen sivistys ja aisti meillä ovat niin kehittymättömät. Vanhemmassa kultuurimaassa tuommoinen harhaluulo ei paljoa merkitse, koska sillä on oikaisijansa kirjallisissa traditsioneissa; nuoressa kansassa se voi tuntuvasti vahingoittaa ja hidastuttaa edistystä.

PEKKA. En tiedä, mutta minusta tuntuu kuin setä kumminkin olisi vähän kohtuuton. Minun luullakseni on moni ruvennut kirjailijaksi sentähden, että hän köyhänä ja varattomana ei ole voinut jatkaa lukujaan — ja rahan tähden ne kirjoittavat sanomiinkin.

SETÄ. Kohtuuton en ole; mutta myönnän, että löit *yhtä* naulaa päähän. Varattomuudella on kieltämättä osansa tässä kaikessa, se kai saa heidät niin ahkerasti Otavaa palvelemaan; mutta varattomuuden tähden ei saa mitään tinkiä vaatimuksista, kun on kysymys kirjallisuudesta ja sen edistyksestä. Huolimatta kirjailijaimme köyhyydestä pysyn minä

kiinni siinä, että päävika on se, että he eivät ota käsittääksensä, että he ainoastaan ahkeralla työllä ja ponnistuksella voivat päästä eteenpäin. Eikä ole mahdoton sitä todistaakkaan. — Ajatteles meidän kuvaamataiteittemme nykyistä kukoistusta. Miksi on maalaus- ja kuvanveisto- ja rakennustaiteemme verrattomasti korkeammalla kannalla kuin nykyinen kirjallisuutemme? Senkö tähden, että meillä syntyy enemmän lahjakkaita ja nerokkaita miehiä kuvaamataiteita varten? Ei suinkaan, sitä en usko, sillä kansamme luonteenlaatu, mikäli se riippuu maamme luonnosta ja ilmanalasta, ja rikas kansanrunoutemme viittaavat ehdottomasti suoremmin runouteen kuin muihin taiteihin. Syy ei ole mikään muu kuin se, että taiteilijamme tietävät, että heidän on läpikäyminen pitkä ja ankara koulu ennenkuin kykenevät mitään tosiarvoista luomaan — ja mitä lahjakkaammat he ovat sitä hartaammin he oppivat opittavansa. Kysy vain Edelfeltiltä, Gallénilta, Järnefeltiltä, Wikströmiltä, Haloselta y. m. ovatko he tehneet työtä, ennenkuin ovat päässeet nykyiselle kannalleen — niin saat kuulla! Eivätkä he sentään ylipäätään ole varakkaampia kuin kirjailijanalut. Useat heistäkin ovat astuneet ulos matalasta maalaiskodosta taikka työmiehen ahtaasta vuokra-asunnosta. Sitä paitsi vaatii heidän opinkäyntinsä kalliita ulkomaanmatkoja, jota vastoin kirjailijanalkumme saattaisivat kotimaassakin perehtyä maailmankirjallisuuteen, jos vain viitsisivät oppia vieraita kieliä sen verran kuin kirjan ymmärtämiseen tarvitaan. Köyhä kirjailijanalku saattaa siis helpommin kuin köyhä taiteilijanalku suorittaa tarpeelliset opintonsa. — Tämä vertaus luo minusta valoa kysymykseen ja todistaa väitettäni, että syy kirjailijoittemme alhaiseen taiteelliseen kantaan on heissä itsessään eikä missään muussa.

Pekka. Myönnän että sedän sanoissa voi olla perää; mutta suoraan sanoen on minun vaikea ymmärtää, että runoilijan olisi tarpeen käydä semmoista koulua kuin taiteilijan. Sanoohan vanha sananlasku: *nemo nascitur artifex.* Se kai tarkoittaa juuri taiteilijoita, heillä on paljon oppimista. Runoilijat sitävastoin laulavat kukin nokkansa mukaan, jos nimittäin Luoja on heille ääntä antanut.

Setä. Nytpäs erehdyit, poikaseni. Mitä sanoit, taitaa kyllä olla nuorten runoilijaimme filosofian mukaista; mutta sittenkin se on ilman pontta ja perää. Toiselta puolen runoilija ei synny valmiimpana kuin taiteilija, ja toiselta puolen tulee taiteilijankin, olkoon sitten mitä lajia

tahansa, laulaa nokkansa mukaan s. o. olla itsenäinen ja omantakeinen toimessaan. Siinä kohden ei ole mitään eroa runoilijan ja taiteilijan välillä, sillä eihän runoilijakaan ole muuta kuin taiteilija. Toisen kuin toisenkin teoksen täytyy olla yksilöllisyyden leimaama, jos sillä on oleva taiteellista arvoa, ja toinen, kuin toinenkin on samassa määrässä ankaran koulun tarpeessa.

PEKKA. En uskalla kieltää, koska setä on niin järkähtämätön; mutta onkohan moni runoilija semmoisen koulun käynyt?

SETÄ. Vaikeampi olisi ollut vastata, jos olisit kysynyt: onko ollut suurta runoilijaa, joka *ei* ole pitkää koulua käynyt, joskin omalla tavallaan? Mutta kysymyksesi muistuttaa minua, etten vielä sanonutkaan, mitä hyötyä runoilijalla on opinnoista. Tahdon selittää mitä tarkoitan. — Ensiksikin ei runouden muodollinen puoli ole itsestään kenenkään vallassa. Myönnän kyllä, että lahjakas nuorukainen ilman erityistä opetusta usein osaa sepittää sujuviakin lyyrillisiä runoja. Sanat valuvat vaivatta kynästä ja somia vertauksia ja kuvia sukeltaa myöskin esiin runon kaunistukseksi, ja kokonaisuus sukeutuu eheäksi ja pyöreäksi, niin että arvostelija sanoo: siitä ja siitä runonpätkästä voisi suurikin runoilija olla tyytyväinen. Mutta yhtä usein kuin runo tulee tämmöiseksi, voi se onnistua huonosti, ja säännöllisesti me tapaammekin nuorten runovihoissa hyvää ja huonoa sekaisin, ja syystä vakava arvostelija sanoo: tekijältä näyttää puuttuvan itsekritiikkiä. Sitä epävarmempi on tulos, kun sama runoseppä ryhtyy näytelmän tai muun pitemmän runoteoksen laadintaan. Silloin hän 99 kertaa 100:sta tuottaa jotakin keskimäärää ala-arvoisempaa. Kyhäyksessä voi olla somia yksityiskohtia, mutta kokonaisuuden rakennus, toiminnan johto ja luonteenkuvaus on sekavaa, hämärää, sanalla sanoen taiteellisesti puutteellista. Tulos on jotenkin semmoinen, kuin jos vuoden kuvanveisto-oppilas ryhtyisi luomaan suurta julkiselle paikalle pystytettävää kuvapatsasta. Että tämä esitys ei ole liioiteltu, voit itse huomata, kun ajattelet, kuinka monta uutta kotimaista kappaletta vuosien kuluessa hämmästyttävällä velvollisuudentunnolla on näytelty suomalaisessa teatterissa ja sitten kysyt, kuinka monta kirjallisesti arvokasta näytelmää meillä todellisuudessa on olemassa. — Tuloksen kehnouteen on syynä runollisten opintojen puute. Taiteellisesti tyydyttävää ei meidän aikana saada aikaan lukematta ja tutkimatta mitä maailmankirjallisuus tarjoaa etevää ja mallikelpoista, edelleen sulattamatta mitä on lukenut ja sen

nojalla harjoittelematta — ja kun itsenäinen teos on tekeillä, sitä väsymättä huolittelematta ja korjailematta, ennenkuin se lasketaan julkisuuteen. Se, joka tämän koulun käy ja tämän vaivan näkee, hän pitää taidettaan kunniassa eikä häneltä puutu itsekritiikkiä eikä hän julkaise runovihkoja toista toisen perästä ilman että jokainen on askel eteenpäin ja ylöspäin!

Toiseksi on sisällys huomattava. Sisällys täytyy runoilijan ottaa omasta sisästään, mutta mitä ottaa, kun ei ole otettavaa? Ehkä olen kuitenkin liian kova. Onhan hänellä nuoret tunteensa, onpa hänellä sydän täynnä „henttuansa". En kiellä, sillä muodostavathan henttulaulut suuren osan „uusien runoelmain" sisällystä. Onhan hänellä edelleen isänmaanrakkautta, uudistus- ja mullistus-aatteita, joita vanhat eivät älyä. En sitäkään kiellä, sillä pyytäähän toinen puoli „uusia runoelmia" esittää sentapaista. — Entäs sitten — niin muuta tuskin on olemassa, puhumatta siitä, että jo aikoja ennen on isänmaata hyvinkin *samalla* tapaa laulettu ja niinikään rakkautta, sekä että uudet aatteetkin harvoin ovat uusia. Minä tarkoitan että runoilijalla, joka ei ole paljo lukenut ja lukujensa ohella oppinut elämää ja maailmanmenoa ajattelemaan, joka ei ole — ja se on pääasia! — elämää kokenut enempää kuin mitä sitä koetaan ylioppilasseuroissa ja vigilansipuuhissa, ei ole mitään arvokasta kansallensa sanottavaa. Kuinka hän voisi laajentaa ja syventää runojensa sisällystä, kun hän ei itse henkisesti laajennu ja syvenny? — — Sinä mainitsit kansankirjailijamme. Niiden toimi ja kohtalo juuri todistaa mitä olen sanonut. Jokainen niistä oli tavan mukaan koko joukon elämää kokenut, ennenkuin hän tarttui kynään. Ja jokainen aloitti kertomalla mitä oli elänyt ja kokenut ja loi ensi rupeamalla paraimman tai paraimmat kertomuksensa. Mutta kun eletty oli lopussa ja hänen piti — oppimattomana ja maailmaa kotipiiriä laajemmalti tuntematta — kuvaaman jotakin ulompaa tai ylempää, niin tulos ei enää ollutkaan entisen arvoinen. Siinä huomasi selviä, sulamattomia muistelmia tilapäisistä luvuista, alkuperäinen tuoreus ja omantakeisuus oli poissa. Ja seuraus siitä — niin etkö ole huomannut, että kansankirjailijamme ovat toinen toisensa perästä vaienneet niinkuin linnut vaikenevat juhannuksen jälkeen? Jolleivät nuoret herraskirjailijamme ota tästä oppiakseen, niin heidänkin on vaikeneminen laulettuansa kevätlempensä — nokkansa mukaan. Nyt olen sanonut mitä minä koululla tarkoitan, ja ole varma siitä, että suuretkin runoilijat, mainitsen vain

Goethen ja Runebergin esimerkkeinä, ovat sen koulun käyneet, ja Jumalaa ja tuota koulua on kiittäminen heidän suuruudestaan.

PEKKA (joka kuullessaan sedän puhetta on käynyt synkäksi, laskee kirjan, Eino Leinon »Kivesjärveläiset», jota hän koko ajan on käsissään väännellyt, pöydälle). Taitaahan sedän sanoissa olla paljo oikeaa, mutta on niinkuin sydämeni kuitenkin väittäisi sedän liian ankarasti tuominneen kirjailijoitamme. Minun mielestäni juuri semmoiset runoilijat, joilla sedän puheista päättäen ei pitäisi olla mitään arvokasta esiintuotavana, juuri semmoiset ovat luoneet paljon siitä mitä meillä on parasta. Oliko Kivi toisenlainen kuin nykyiset, onko Erkko ollut ylioppilaskaan ja eikö, mainitakseni esimerkkinä yhden nuorimmistakin, eikö Eino Leinon „Kivesjärveläiset“ ole jotakin varsin arvokasta?

SETÄ. Mitä Kiveen tulee oli hän yhtä harvinainen kyky, jopa harvinaisempi kuin Juhani Aho nykyään. Se on huomattava, mutta sen lisäksi, että hänellä oli mitä suurarvoisimmat kirjalliset oppi-isät. Hän luki innostuksella Shakespearea, jopa osaksi ulkoakin, ja Kalevalaa — niinkuin hänen draamoistaan näkee, hän ihaili Cervantesin Don Quijotea, joka kenties juuri rohkaisi häntä kirjoittamaan seitsemän veljeksen romaanin, ja lapsuudestaan hän tunsi raamatun — josta „Lea“ on pysyvänä todistuksena. Ja vihdoin, onkohan monikaan runoilija käynyt semmoista elämänkoulua kuin hän! — — Erkko on myöskin elämänkoulun käynyt. Ota vain hänen tuoreimmat laulunsa käteesi, nuo paimenen poluilta poimitut, niin olet sen kohta myöntävä. Sitä paitse hän myöhemmin on paljon työtä tehnyt laajentaakseen aatemaailmaansa, hän on paljon miettinyt, paljon kilvoitellut, niin että se, joka luulee hänen myöhemmät runonsa ja hänen suuriarvoisen „Ainonsa“ niin sanoakseni itsestään syntyneen, erehtyy suuresti. Mutta jos tästä huolimatta hänen aatemaailmansa ei sittenkään ole erittäin avara, niin luulen hänen itse kernaasti tunnustavan olojen määränneen hänelle niinkuin muillekin ne rajat, joiden yli ei hartainkaan pyrintö saata. — — Kolmantena mainitsit Eino Leinon ja hänen „Kivesjärveläisensä“. Vai olet sinä niin ihastunut siihen runoelmaan? Minusta sekin vain todistaa väitteitäni. — Aine on sangen hyvä ja muistuttaa niitä paikkakunnallisia perinnäistarinoita Taalain maakunnassa, joita Selma Lagerlöf on niin mestarillisesti käsitellyt romaanissaan „Gösta Berlings saga“. Kansanjutelmiin, jotka kohdistuvat Kivesjärven ruukkiin, näyttää samalla tavoin realistisia ja satumaisia piirteitä olevan sekaantuneina.

Mutta kuinka vähän onkaan runoilija kyennyt luomaan kertomukseensa sitä haaveellista tunnelmaa, jota aine tuntuu vaativan. Useassa kohdin, mutta varsinkin kertoessaan, miten päihtyneet ruukinherrat käyvät yöllä myllärin luona, raa'at sanat ja piirteet häiritsevät runollista vaikutusta. Tekijä ei ole ajatellut, että se, joka mahdollisesti käy päinsä varsinaisessa todellisuuden kuvauksessa, ei sovi puolittain satumaisessa kuvaelmassa. — Runomuotoon nähden oli epäilemättä alkuperäisesti ajateltu ottaa rekilaulustroofi käytäntöön tämänlaisessa, kansanmuistoihin perustuvassa runoelmassa. Tosin en luule että esimerkkiä tullaan noudattamaan, sillä säkeet päättyvät niin raskaasti, että jokainen tuntuu heittävän pölkyn eteenpäin rientävän kertomuksen jalkoihin, mutta koetteena on se hyväksyttävä. Toista on että runomuoto olisi ollut jalostettava, taiteelliseksi kohotettava: tekijän olisi pitänyt poistaa semmoiset säännöttömyydet kuin kansan rekilauluissa tavataan. Ettei hän ole sitä ymmärtänyt taikka tahallaan ei ole tahtonut sitä tehdä, se todistaa taiteellisen aistin kehittymättömyyttä. Suuremmalla taiteellisella tiedolla ja kokemuksella olisi „Kivesjärveläisistä" voinut tulla jotakin arvokasta; mutta nyt ei voi teokselle ennustaa pitkää ikää.

Pekka (rohkeasti). Mutta mitä sanotte, setä, jos todella olisikin niin, että nuoret välittävät viisi „taiteellisesta", siitä nimittäin, jota ennen on pidetty taiteellisena ja johon muutamat vanhoilliset vieläkin luottavat — jos ne olisivatkin kutsutut luomaan jotakin uutta, jota ei ennen ole aavistettukaan?

Setä. Jos — jos — jollet tuota kysy piloillasi, niin et ole neuvojeni tarpeessa. — Niin kauan kuin maailma on seisonut, ei runous eikä muukaan taide ole ollut muuta kuin yrittelyä paraasta päästä mielikuvien avalla ilmisaattaa tunteita ja mielenliikutuksia ja herättää semmoisia, ja se teos on taiteellinen, jossa mahdollisuuden mukaan on pidetty silmällä niitä ehtoja, joista tunteiden herätys on riippuvainen. Haaveilijoista, jotka luulettelevat itselleen että taiteen alalla on olemassa jotakin keksittävää tämän ulkopuolella sekä että entisyydellä ei ole mitään opetettavaa taiteilijanalulle, ei kannata puhua. — —

Pekka (vakavana nousten ylös). Kyllä minä tunnustan, että tuumani tällä kertaa meni myttyyn. Setä on niin säälimättä hajoittanut unelmani, että tunnen itseni noloksi. Ennenkuin pääsen oikein selville, täytyy mi-

nun vielä ajatella kaikkea mitä setä on sanonut; mutta kyllä minä nyt jo huomaan parhaaksi jatkaa lukujani kandidaattitutkintoa varten. —

SETÄ (nousten keinutuolistaan). Siinä teet sinä oikein, poikaseni, ja on sinulla sittenkin aikaa ruveta kirjailijaksi, jos haluat. Olipa Runeberg 26 ja Topelius 27 vuotta, ennenkuin he julkaisivat ensimäiset runovihkonsa. Pidä vain runosi pöytälaatikossasi, ja anna Otavan odottaa. Jos niiden joukossa on kultaa, niin ei se ruostu. (Puristaen Pekan kättä.) Kenties ovat sanani tuntuneet säälimättömiltä, mutta tiedäthän että tarkoitan parastasi. Kyllä minä ymmärrän, että sinusta on katkeraa noin äkkiä luopua aikeistasi, mutta sen takaan, että olet kerran oleva iloinen, että jätit runosi julkaisematta, kun ehkä huomaat, että enin osa olikin kissankultaa.

(Esirippu.)

Aladdin Lampun prinssi.

Kirjoittanut

GUSTAF FRÖDING.

Suom. O. Manninen.

Aladdin, Lampun prinssi,
kadotti lampun pois;
hän alta kaavun haparoi,
sit' eikö missään ois,
hän Sormust' etsii sorjaa,
mut tyhjän tyhjä korjaa,
jos kuinka haparois.
Tuon Suuren Aladdinin
on järki jättänyt,
tuult' ajelee hän nyt.

Hän manaa ilmaa aavaa:
„Hoi, taikalinna, hoi,

kuvattu helmiin, kultaan,
rubiinit missä tultaan
tuhannet salamoi!
Te henget, tehtävänne
te tehkää, käskijänne
luo saattakaatte tänne
prinsessa Belbrududur,
tuo kuudanvieno, oi!"

Noin kadull' astuu hoippuin
kautt' ihmis-ahdinkoin
ryysyissä prinssi Aladdin
ja paikka-anturoin:
„Kas, houkkaa, katso, kuule,
tuo poika räätälin
itsensä, hassu, luulee
veljeksi sultaanin!"

— Te räätälit ja kerjääjät,
te hengest' ette piittaa,
vain käsi käskyn viittaa
ja salasana soi:
Hoi linna, linna, hoi! —
Hän tähyy taivaan lakeen,
hän haltiaansa hakee
ja linnaa lymyvää; —
muut hälle hymyää:
„Hoi linna, linna, kas sun
lie kuussa linnas, hassun!"

Ah, kell' on Lamppu ollut,
se rauhan hältä vei,
ja Sormusta ken kantoi,
ikinä usko ei,
ett' tenho, min ne antoi,
jo iki-mennyt ois,

vaikk' epäilykset kalvaa
ja harhat mielen halvaa
ja kaikk' on hältä pois.

Näät Lamppu luomisvoima on,
mi miehen mahdiks aateloi,
ja Sormus uskon voima,
mi kaikki voi.

Kirjallisuutta.

Uusinta runoutta.

EINO LEINO, *Pyhä kevät.* Runoja. Helsingissä 1901, Otava. 89 siv. 8:o. Hinta 2: 50.
— — —, *Kivesjärveläiset.* Kertovainen runoelma. Helsingissä 1901, Otava. 83 siv. 8:o. Hinta 2: 50.
LARIN-KYÖSTI, *Unta ja totta.* Helsingissä 1901, Otava. 139 siv. 8:o. Hinta 2: 50.
— — —, *Etsijän tarina.* Porvoossa 1901, Werner Söderström. 108 siv. 8:o. Hinta 2: 25.
ARVID MÖRNE, *Nya sånger.* Helsingissä 1901, Wentzel Hagelstam. 109 siv. 8:o. Hinta 3: —.
JACOB TEGENGREN, *Skuggor och dagrar.* Helsingissä 1901, Söderström & C:o. 131 siv. 8:o. Hinta 3: —.
BRUNO NYLANDER, *Dikter.* Helsingissä 1901, Söderström & C:o. 84 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Verrattuna muihin vuosiin ilmestyi viime jouluksi sangen vähän uusia runoteoksia. Suomenkielisistä runoniekoista ainoasti Eino Leino ja Larin-Kyösti antoivat runokanteleensa kansalle helkkyä, kumpikin kahdessa teoksessa; ruotsinkielisistä esiintyivät Mörne ja Tegengren sekä aivan uusi tulokas Bruno Nylander. Seuraavassa koetamme hiukan koskettella heidän lyyryjensä tuoreimpia säveleitä. Aloitamme Eino Leinosta, joka iältään nuorimpana on runoratsullaan ajanut jo monta pylväsväliä lauluveikkojensa edelle.

EINO LEINOn runovihko „Pyhä kevät“ — monesko jo järjestyksessä, en nyt osaa sanoa — on sangen laiha laulujensa luvulta: ainoasti noin kolmisen kymmentä sirpaletta, — ei lähelläkään „sataa ja yhtä“. Kooltaan

se kuitenkin on aika paksu, ja hintakin on kunnioitusta herättävä. Näkyy tulleen muotiasiaksi, että runot — vieläpä huonotkin — painetaan nykyään niin harvaan ja niin paksulle paperille kuin mahdollista, jättämällä paljon tyhjiä välilehtiä ja aukkopaikkoja, joissa hermostunut lukija voi lepuuttaa ymmärrystään. Siten paisuu kooltaan muuten laihakin kirja, ja kustantaja nakkaa kalliin hinnan juurikuin heikkouskoisille todistukseksi kirjan suuresta sisällisestä arvosta. Tässä on kuitenkin ero runoniekalla ja runoniekalla, sillä esim. Larin-Kyöstin kokoelma „Unta ja totta", joka on 50 sivua Leinon kirjaa laajempi ja sisältää noin kaksi kertaa niin paljon lauluja, maksaa kuitenkin ainoasti saman verran. Johtopäätös tästä olisi melkein se, että Larin-Kyösti kustantajain mielestä on vain noin puolet Leinosta. Ruotsinkielisten runoniekkain kirjat ovat suhteellisesti vielä paljoa kalliimpia. Rikkaammathan niillä lienee ostajatkin.

Ottaessani käteeni Eino Leinon „Pyhän kevään" odotin tuon salaperäisen nimen takaa vihdoin löytäväni ne syvät syntysanat, lujat luottehet, joita tekijä on ennen tuntunut etsiskelleen. „Pyhä kevät" — ver sacrum — sehän soi niin perin roomalaiselta ja entehikkäältä. Kenties „Päivän poika" on vihdoin ilmestynyt luomaan kansallensa pyhän kevään. Sitä suurempi oli pettymykseni, kun huomasin ettei nimellä ole mitään tekemistä sisällyksen kanssa, vaan on se vain vallatonta, „einomaista" pilaa ja yleisön uhittelua. „Päivän poika" antaa yhä odottaa itseään. — Vihkosen ensi sikermän nimenä on „Maa ja kansa". Sen aloittaa kaunis ja henkevä runo Aleksis Kiven muistolle; sitten seuraa yhtä ja toista vähäpätöisempää. „Laulu valon sodassa" on runoelma, jonka pakanuusaikuisen sisällyksen joku lienee tahtonut sovelluttaa nykyaikoihinkin. Runollisen kaunis on „Helsinki helmilöissä"; olisin vain toivonut siihen hieman enemmän sisällistä kantavuutta. — Toisen sikermän muodostaa yksinään pitkänpuoleinen runo „Koskenlaskija". Siinä kuvataan värikkäissä säkeissä koskimatkan vaaroja, mutta runon koossa pitävä ajatus on kovin hatara ja laiha; loppu varsinkin on mitätön ja juurikuin kiireessä tekaistu. Runo lienee allegorinen kuvaus laulajasta, joka laskee alas „laulukoskea" ja kokee sen vaaroja. Mutta kovin keveältä tuntuu tuollainen päämäärätön laskeminen, jossa ei ole mitään voitettavissa. — Kolmas sikermä „Lauluja Kantelettaren tapaan" on vihkosen paras osa. Erinomaisen hienolla ja tuoksuvalla lyyrillisyydellä Eino Leino siinä loihtii nautittavaksemme muutamia yksinkertaisen herttaisia sirpaleita, joita lukiessa sydän sulaa, mieli mertyy ja tunnelma pysyy särkymättä. Toteutukoon hänen vakuutuksensa, että hän aina pysyy laulun lapsena, jolle kaikki maailmassa on kaunista, — yksinpä „lokakin", mikä tosin on jo liikaa kauneuden tajua — koska

kaikell' on kajastuksensa
Luojan suuresta suvesta,

ikuisesta auringosta
tähtitarhojen takana.

Neljäs ryhmä se sitten vihdoin on „Pyhä kevät“. Sisällys on mietiskelevää elämänviisautta; vahinko vain että mietteet ovat usein ylen hämäriä. Runossa „Virta venhettä vie“ on ihmiseloa verrattu virrassa kulkevaan purteen, jota kuohut ahdistavat. Vaikea yleensä on muutamilla piirteillä kuvata elämän kulkua, ja allegorisessa runossa nekin monasti menettävät makunsa. Leinon runossa on tosin paljon sattuvia kuvia elämän matkalta, jonka hän näkee yleensä mustin värein, mutta on hämäryyksiäkin. Pahin kompastus on ensi värsyssä, jossa sanotaan:

Virta venhettä vie.
Mihin päättyvi tie?
Lyö kuohut purren puuta ja talkaa.
Mikä ihminen on?
Virvaliekki levoton.
Jo hiekka heljä riiteleepi jalkaa.

Mihin kuuluu tuo viimeinen säe? Kenen jalkaa hiekka heljä (heleä?) riitelee ja minne. Ihmisenkö jalkaa pois elämän purresta? Siis hiekka heljä on kai = hauta. Olisipa runoilija saanut lausua ajatuksensa hieman selvemmin kuvin. Ylen hämärä sisällykseltään on sulavasta muodostaan huolimatta runo „Taideniekan yö“. Mitä hän esim. tarkoittaa valallaan

En minä levänne ennen
kuin minun miekkani terästä
revontulet roihuavat
yössä pohjolan pimeän,

en jaksa käsittää, sillä kyllähän revontulet roihuavat aikanansa huolimatta kaikkien taideniekkojen öistä ja miekoista. Yhtä sekava on runo „Jumalan vanki“. Sen lopun luettuaan todellakin tulee ajatelleeksi, että Jumala on vienyt joko lukijalta tai tekijältä ymmärryksen valon. Leinon tämäntapaisilta runoilta puuttuu nähdäkseni etupäässä yksinkertaista välittömyyttä; lukija tuntee että ne eivät ole lähteneet totisesta sydämestä, vaan nuoren taiteilijan itsekylläisestä kynästä. Lievimmin sanoen rumassa vallattomuudessa on Leino pyhän keväänsä turmellut kovin triviaalisella „Rakkauden laululla“. Ei tarvitse olla mikään tekopyhä moralisti tuomitakseen noin epähienoa tekelettä runollisesti kelvottomaksi. Kyllähän Leinolla olisi ollut kauniimpiakin rakkauden lauluja; vai piilisikö tuossa joku salaperäinen neron väläys? Mitätön ja triviaalinen on myös „Alkibiadeen näky“, kun sitä vastoin „Hymni tulelle“ on kaunis näyte Eino Leinon runolahjoista. Siinä on henkevä sisällys ja luonteva muoto sopusointuisia. — Viides ryhmä „Hiukan tähtitiedettä“ sisältää pari sangen kaunista pätkää. Toinen on „Auringon opetus“, missä aurinko käs-

kee laulajan seurata esimerkkiänsä ja aina vain paistaa, jolloin kaikki vastukset sulavat, toinen „Väinämöisen miekka“, joka uhkaavana ja suojelevana kohoo Suomen taivaan kannella.

Leino on monitaituri, joskin lyriikka ainakin toistaiseksi on hänen oikea alansa. Mutta draamankin alalla hän on jo koetellut voimiansa eikä ilman menestystä. Tällä kertaa hän on antanut pegasonsa laukata myös kertomarunouden avaralle kentälle, joka meidän taiderunoilijoilta on jäänyt aivan viljelemättä. Ja se on todella enemmän kuin ihmeellistä. Meillä, missä Kalevala on niin loistava esikuva kansallisen kertomarunouden alalla, missä suuri Runeberg on kirjoittanut muodon ja sisällyksen sopusuhtaiseen taiteellisuuteen nähden niin oivalliset kertovaiset runoelmansa ja runokertoelmansa, meillä on viime runoilijapolvi jättänyt tämän alan melkein kokonaan syrjään. Kertovaa runouttahan tosin romaanitkin ovat, mutta ne eivät tässä sovellu vertauskohdaksi. Lyriikkaa sen sijaan melkein joka mies kirjoittelee eikä ole paljoa pienempi dramatikkojenkaan luku. Olisiko varsinainen kertova runous jo voitettu kanta. Sellainen mielipide on väärä. — Yksi yritys, Yrjö Veijolan „Haavoja“, tosin oli lupaava enne siihen suuntaan, mutta valitettavasti siihen ja sen tekijään kiinitetyt toiveet sammuivat yhtä pian kuin syttyivätkin. Se oli kuin tähdenlento, josta sen jälkeen ei ole mitään kuulunut. Vihdoin on Eino Leino huomannut tässä itselleen otollisen työalan ja julkaissut 16-lauluisen kertovaisen runoelman „Kivesjärveläiset“. Se ilmestyi aikoinaan suorasanaisena kertomuksena „Nykyajan“ mukana ja oli nähtävästi tarkoitettu kuvaamaan kauas takamaille perustetun Kivesjärven ruukin turmiollista vaikutusta ympäristön alkuperäisiin oloihin. Siinä olikin kertomukselle kyllä kiitollinen aihe. Runoelmassa on Eino Leino jättänyt tämän puolen syrjäseikaksi ja etupäässä keskittänyt kuvauksensa yhteen kokonaisuuden episodiin, kauniin Anja-rouvan kohtaloon. Siinä sivussa saamme kyllä kuvauksia elämästä ruukilla ja sen turmiollisuudesta. Päähuomiomme runoelmaa lukiessa kohdistuu Anja-rouvaan, ruukin patruunan nuoreen ja kauniiseen puolisoon, joka tuolla korven keskessä kaipaa vaihtelevampaa ja hienompaa seuraa. Sellaiseksi hänelle ilmestyykin kuljeksiva maalari, joka asettuu ruukille, kuhertelee rouvan kanssa ja kokee tätä kietoa pauloihinsa. Sitten maalari ryhtyy tekemään alttaritaulua Paltamon kirkkoon, mallinaan rovastin Lumikki-tytär, viaton luonnonlapsi. Maalarin sydän syttyy liekkiin Lumikin tähden ja Anja-rouva jää syrjään, kunnes taideniekka epäilyksen hetkellä turmelee taulun ja rientää taas Anjan seuraan. Lumikki vuorostaan hukuttautuu, ja taideniekka sen johdosta tulee mielipuoleksi, Anja-rouva halujensa ja huviensa orjaksi. Lopuksi kova kirous kohtaa koko ruukkia; sen juopoista herroista mikä hirttää itsensä, mikä palaa ruukin keralla, jonka rosvot polttavat. Anja-rouvan ryöstää

myllärin Hullu-Jaakko, joka kerran nähtyään rouvan alasti kosken saaressa ja luultuaan hänet Vellamon neidoksi, on rouvaan hurjasti rakastunut. Pakolaisena saapuu Anja vihdoin takaisin ruukin paikalle ja huomaa kaikki muuttuneeksi, onnensa kadonneeksi.

Luettuaan runoelman jää kahden vaiheille siitä, onko tekijän tarkoitus ollut kirjoittaa vakavaluontoinen pikku eepos, mihin aihe viittaa, vai joku leikillinen kertomarunoelma. Omasta puolestani melkein kallistuisin jälkimäisen luulon puolelle päättäen aineen käsittelytavasta. Tekijä näet punoo säkeensä kokoon jonkinlaisella ivansekaisella huolettomuudella ja keveydellä, joka antaa runoelmalle oman erikoisen leimansa. Runomitaksi on valittu tavallisen „rekilaulun“ pitkäveteinen ja yksitoikkoinen rytmi, joka vakavan leikillisessä runoelmassa todella on perin sopiva, samalla kun se runoilijalle itselleen on ylen helppo käytellä. Pitemmän päälle tuo rytmi kuitenkin käy kovin ikävystyttäväksi, kun se ei salli mitään säkeiden ja loppusointujen vapaampaa vaihtelua, vaan hakkaa yhä samaan tapaan edelleen kuin vanha kaappikello. Se antaa runoelmalle hieman triviaalisen leiman eikä salli runollisesti kauniiden kohtien esiintyä oikeassa valossaan. Ivallisissa kuvauksissa se tosin ei jätä tekemättä tarkoitettua vaikutusta. Runoelma muuten sisältää monta hyvin sukkelaa käännettä, jopa runollisesti kauniitakin kohtia, mutta tuntuu taiteellisesti katsoen hajanaiselta ja keskeneräiseltä. Siihen on punottu paljon piirteitä oloista ja henkilöistä, mutta ne ovat kovin irrallisia toistensa suhteen, ja lukijan on vaikea mielessään täyttää väliin jääviä aukkoja. Käsittelytapa on liian katkeileva ja hypähtelevä, niin että eepillinen eheys siitä suuresti kärsii. Henkilöt jäävät varjokuviksi, joista ei tiedä, ovatko he lintuja vai kaloja. Heidän suhteensa toisiinsa on kovin vähän perusteltu; kaikki tulee kuin ilmasta. Ihmiset esiintyvät ja katoovat kuin nukketeatterin kuvat. Epäselviä paikkoja on paljon; varsinkin runoelman loppu käy yli ymmärryksen. Anja-rouva näet karkaa ainoasti kolmen yön kuluttua Hullu-Jaakon luota ja lähtee etsimään elinsijojaan. Sinne hän kohta saapuukin — eihän Jaakon hevonen yhtä mittaa jaksanut kai aivan monen peninkulman päähän juosta — mutta tapaa kaikki muuttuneena. Ainoastaan joku vanha muori muisti nuoruudessaan kuulleensa puhuttavan ruukista. Siis oli maailma Anjan muutamia päiviä matkalla ollessa ennättänyt tulla vuosikymmeniä vanhemmaksi hänen huomaamattansa. Tämähän jo muistuttaa tarinaa seitsemästä unikeosta, vai olisiko siihen joku syvä symbolisuus kätketty? Loppu on loppu: Anjakin huomaa vihdoin vanhentuneensa ja eläneensä onnensa yli.

Paljon kysymysmerkkejä tarjoo tämäkin Eino Leinon muuten lupaava teos samoin kuin oli „Sota valosta“ näytelmän laita. Joka tapauksessa se on uusi todistus tekijänsä monipuolisista lahjoista ja antaa takeita vastaisesta kehityksestä. Toivon että Eino Leino vastakin kirjoit-

taa runokertomuksia, mutta käsittelee aihettansa täydellä runollisella vakavuudella ja harkinnalla.

Kielen käytännössä ilmenee vanha taituruus. Kuitenkin on esim. „Pyhä kevät“ kokoelman vanhalla mitalla kirjoitetuissa lauluissa joskus rikottu siinä, että lyhyt pääkorollinen tavu etempänä ensi jalkaa on pantu nousuun, esim.:

tarjoan sinulle *kä*den,
juurihin jumalten *hy*lyn,
iva on jumalten *a*se.

„Kivesjärveläisissä“ on taas loppusointuja pidelty huolimattomasti, mikä seikka Leinolle varsinkaan ei ole ansioksi. Otan muutamia esimerkkejä: velkaa: alkaa, herja: karjaa, ikään: mitään, lasta: vastaan, öinen: öisen, vettä: asehetta, peura: teuraan, riikki: ruukki, kohva: vahva, keinuu: uinuu j. n. e., puhumattakaan lukuisista sellaisista loppusoinnuista, joissa toisessa on loppu-*n* tai joku muu äänne enemmän kuin toisessa, esim.: vilppaat: hilppaa, kuka: hukan, puuton: huuto, kanna: rannan, kerran: herra, äänin: pääni, nuorin: suori, suurin: juuri j. n. e. Jos sointujen viime tavut ovat pitkät, ei tosin liioin haittaa, vaikkapa toisessa onkin *n* lisää, esim.: tuomaan: juomaa, mutta lyhyessä tavussa se kuuluu pahemmalta. Samoin voi kyllä molempain viime tavujen päättyessä vokaaliin, toisen vokaali olla pitkä, esim.: ouruu: houru, siitä haittaa syntymättä. Kuitenkin on Eino Leino hänen arvoisekseen taideniekaksi mielestäni liian vapaasti ja vallattomasti pidellyt loppusointuja jopa monesti itse runomittaakin. Suurempi vakavuus ja huolellisuus ei siinäkään suhteessa olisi hänelle haitaksi.

*

Toinen tuottelias runoniekka on Larin-Kyösti. Häneltäkin tulee runoa tulemasta päästyä. „Unta ja totta“ on paksu nidos, sisältäen noin puolisataa runoa. Ensi osan nimenä on „Unessakävijä“. Siinä esiintyy pääsisällyksenä tuo sairaalloinen itseään ja maailmaa inhoava mieliala, joka on tullut yhdeksi Larin-Kyöstin alussa niin iloisen ja keveän runouden tunnusmerkiksi. Runot ovat täynnä „kiihkojen kimmoja“, kimakirouksia, helvettiä, hornaa, myrkkyä, tuskaa, tulta, hekkumaa, houretta, kiirastulta, yötä, hirmu-unta, käärmeitä, sateenkaaren värejä, kaikkea synkkää ja salaperäistä, niin että hirvittää. Se kaikki haiskahtaa suuresti jo fosforilta tai pikemmin fosforismilta. Varsinkin ensimäinen runo „Itsepettäjä pimeässä“ (kai = itsensäpettäjä — —) on julma ja täysinäinen arsenali kaikenkarvaista kirousta, tulta ja tuskaa. Siinä on kohtia, jotka vivahtavat Mickieviczin „Runoilijan improvisatsioniin“ (Dziadyssa), mutta suurin

osa on ponnetonta taivaaseen hyökkäämistä. Sisällys on perin sekava myllerrys toisiaan hurjasti seuraavia kuvia ja näkyjä, joiden esittämästä ajatuksesta on melkein mahdoton päästä selville. Esim. alussa:

Minä hämärästä kuiskeen kuulen
läpi huurun ja harmaan sauhun,
ja äänet solisee, loiskaa ja soi,
näen pimeän partaalla keltaisen kalvon(?) j. n. e.

Sellainen meno ja loiskinta ei ole enää mitään kuisketta, eikö totta. Mitä runoilija tarkoittaa koko tällä komea- ja kirosanaisella runolla, jää ainakin minulle arvoitukseksi. Olisiko se hänen oman sielunelämänsä kuvausta? Silloin olisi valittaminen, että hänen henkensä on kääntynyt noin sairaalloiseen ja itseään pettävään suuntaan. Runoilija käy kovin hämäräksi ja sekavaksi. Runo „Vuoren vallassa“ on sullottu niin täyteen punnitsemattomia värejä, kuvia ja vertauksia, että lukijan päätä huimaa ottaessaan siitä selvää. Siinä runoilija sanoo etsivänsä punaista majaa, missä olisi vihreät puut, vinttikaivo teräskirkkaine hetteineen, kelveä (= kalpea?) kirsikkahuuli (siis = punahuuli eli täydellisesti: kalpea punahuuli?) tyttö, joka kantaisi sinistä ruukkua, mutta sittenkin antaisi runoilijan juoda pivostaan. Todellakin kerrassaan ihmeellinen maja, jota runoilija saanee kauan etsiä. Yhtä ihmeellinen on runo „Virran pohjalla“. Siitäkään et tavallisella järjellä ota selvää, jollet ymmärrä tuollaista „yöllistä näkyä“. Rumaa tautologiaa on sanoa

Yössä jylhän jyminän kuulen,
päälläni kohisee musta yö.

Runoilija näet makaa vuoteellaan vihreän virran pohjalla? Entäs säkeet

Kaukaa loiskien iloinen laine
suomujen seasta kimmeltää?

Tavallisissa oloissa luulisi että suomut ne kimmeltävät laineiden seasta, eikä päinvastoin. Mutta hienossa muotirunossa sellainen yksinkertainen faktum ei kai kelpaa! Kaikkein ihmeellisintä on että runoilija makaa — tietysti kuvannollisesti — kellon alla, sillä hän sanoo:

päälläni kohisee uponnut kello.

Miten kello voi „kohista“, en voi käsittää. Vesi se kai kohisee kellon ympäri, sillä kello ei olekkaan uponnut, vaan

Köynnösjuurissa kello riippuu,

ja runoilija odottaa vain, että se rupeisi soimaan ja julistamaan hänelle tuomiota. Tällaiset runot ovat kai olevinaan suurta symboliikkaa tai allegoriaa, mutta ei niitä maallikko jaksa käsittää, hyvä että tekijä edes itse ne ymmärtää. Voisihan sielunsa pettymykset ja tuskat — nimittäin todelliset — lausua selvemminkin. Silloin ne tehoisivat lukijaankin. Yhtä sekavaa taivasta vastaan hyökkäämistä on runo „Silmästä silmään". Sanoja, sanoja, koreita ja nótkeita kaikki, joilta puuttuu yksinkertainen vakuuttava välittömyys. Mitä tarkoitetaan esim. säkeillä

Hän muiston yrttejä yössä kitki,
ne poimi tähteen
ja löysi lähteen,

on yhtä pimeää kuin sikermän moni muukin kohta.

Yleensä voi tästä osastosta sanoa, että tekijä on siinä monasti antautunut harjoittamaan aivan rangaistavaa runollista vallattomuutta. Hän on kielen käytännössä ja runollisessa kätevyydessä kohonnut harvinaisen korkealle, mutta ei ole jaksanut sulattaa muotoa ja sisällystä sopusointuun. Koreita kuvia, vaikeita vertauksia y. m. runollista tavaraa on sullottu niin päätä pahkaa ja punnitsematta vähääkään tavaran käypäisyyttä toistensa päälle, että ne usein kokonaan hämmentävät ajatuksen juoksun. Ajatus itsekkin tuntuu monin paikoin kovin teennäiseltä ja ontolta huolimatta muodon mahtipontisuudesta. On osastossa silti monia selviä, kauniita ja nautittavia runoja, esim. „Kevätlaineet", „Yrttitarhassa", „Sinisessä siimeksessä", „Unen perhot" y. m., joissa sulava muoto hyvin sopeutuu sisällykseen. Niissä esiintyvät useat Larin-Kyöstin parhaista puolista. Sangen hauska ja vanhaa François Villonia muistuttava on runo „Paholaisen huutokauppa", missä paholainen myö köyhän runoilijaparan peruja.

Toinen osasto „Maalaissointuja" vie meidät Larin-Kyöstin alkuperäisille runotanhuille. Siinä on hauskoja ja sattuvia tuokiokuvia maalaiselämästä, moni piirretty vaikuttavalla taidolla. Entisistä rallatuksista ja kylänlauluista ei tapaa enää kuin ulkonaisia puitteita; sisällys on jo tullut kantavammaksi. Hämärien kuvien ja sekavien värien kirjava ylenpalttisuus ei ole tässä niin paljon haittana kuin ensi osastossa, joskin outoja sanoja ja murteellisuuksia on koko joukko. Osastossa on monta runoa, esim. „Hidas Hippo", „Nimismies", „Puuskan surulaulu", „Ensi lumen tullessa", „Uuden vuoden yö", „Vaari ja vaarin kello", „Valkeat neidot", „Tukkiherra", joissa Larin-Kyösti piirtää sattuvia kuvia henkilöistä tai antaa kauniita ja tuoreita tunnelmia. Tässä on runoilijalla ollut todellisuus silmiensä edessä, ja siksi hän onkin onnistunut kuvauksissaan paljoa paremmin kuin kuvatessaan kaikenlaisia rajun fantasiansa verettömiä haamuja. Viimemainittuun työhön ei luullakseni aivan suuria runolahjoja tarvitakkaan, muodollista kätevyyttä vain joku määrä ja esikuvia.

Larin-Kyösti ei ole tahtonut olla huonompi veljeään Apollossa, vaan on hänkin yht'aikaa julkaissut kertovaisen runoelman „Etsijän tarinan", sillä kertovaiseksi se kai on tarkoitettu. Runomitta siinä on vapaata „kalikkavärsyn" tapaista. Kirjan pohjasävelet tavataan jo „Kulkurin lauluissa" ja „Unta ja totta" kokoelman ensi osassa: sama mustalaissävyinen, itseään, maailmaa ja Jumalaa sairaalloisesti vihaava, taivaita ja helvettiä sekaisin tavoitteleva ajatuksen juoksu. Todellakin tarvitsee lukija ison annoksen kärsivällisyyttä jaksaakseen kyllästymättä selata läpi kirjan 108 sivua, jotka merkillistä kyllä ovat sangen tiheää painoa. Runoelmassa ilmestyy täydessä voimassaan tuo Larin-Kyöstin yllä huomauttamani huumaus: saamme ihmetellä kielen erinomaista notkeutta, runollista kätevyyttä, koreita sanoja, värikkäitä kuvia ja yleensä kaikkea runouden ulkopuolista ja muodollista asustoa, mutta samalla valittaa, että tekijä on sitä kaikkea sullonut säkeensä punnitsematta niin kukkuralleen, että paikoin päätä huimaa. Varsinaisesta sisällyksestä ei tahdo päästä selville, eikä kerrotuista asioista voi luoda itselleen mitään todellista kuvaa, jos kuin tahtoisi. Kaikesta päättäen tuntuu siltä kuin runoilija pitäisi mustalaisoloja tai n. s. „bohême-elämää" jonkinlaisena runollisena ihanteena, sillä tässä kuten edelläkin on kaikuja ja kuvia siihen suuntaan. Mitään ajan ja paikan väritystä ei ole koetettukaan; silmiemme ohi vierii kaikki ajat ja kaikki paikat hirveätä käsittämätöntä vauhtia. Kaikki todistaa tekijän kuvitusvoiman ja näkemyksen rikkautta, mutta osoittaa samalla, että tekijä ei ole jaksanut hallita näkemyksiään eikä luoda niistä kirkasta kokonaisuutta. Kaikki on utuista, hämärää, kiroista, ivallista, mahtipontista, taivaaseen hyökkäävää, jota outo luulisi ihmeeksi ja romantiikin haudasta nousseeksi haamuksi, mutta joka itse asiassa useimmiten on pelkkää sanahelinää. Sankari — s. o. „minä" — lähtee mökistään maailmaan, kohtaa mustalaistytön, rakastuu ja lopulta huomaa pettyneensä. Sitten hän näkee ja kokee maailman matkallaan kaikenlaista pahaa ja väärää. Omituista tekijälle on, ettei hän näe maailmassa mitään hyvää eikä hänellä ole mitään positiivista pantavana rikki repimiensä kohtien sijalle. Hän ivaa katkerasti rakkautta, rikkautta, riemua, tietoviisautta, oikeuden käyntiä, mammonan palvelusta, voitonhimoa, uskontoa, ja kukapa niitä osaa kaikkia luetella; lyhyesti sanoen: koko elämän „murhe-ivanäytelmää", jonka näyttelijäksi kirottu kohtalo hänetkin on luonut. Kaikkialla hän etsii tyydytystä sielulleen kuin joku Faust, saamatta sitä pysyvästi mistään. Mutta kaiken lopuksi hän ei myö itseään Mefistolle, vaan vaipuu taivaan valkeaotsaisen, kuningaskatseisen miehen jalkoihin. — Runoa lukiessa tuntuu kuin joutuisi johonkin huumaukseen tai houreiseen tilaan, niin nopeasti siinä ylenkylläiset kuvat ja kirjavat värit vaihtelevat eikä lukija saa kiinni mistään koossapitävästä, pelastavasta langasta. Kaikki on yhtä samaa sekaista mylläkkää, jossa samat ajatukset tuiki tiheästi toistuvat. Täytyy

tosin myöntää että runoilijalla on sattuvaisuutta ja voimaa kuvauksissaan, ja että monasti niistä kajastaa eletyt kokemukset, Yksityisiä kohtia runoelmassa on erinomaisen ihania; niissä tulvii lyyrillisyyttä väkevimmissä väreissään, osoittaen että lyriikka se sittenkin on Larin-Kyöstin varsinainen ala. Joka tapauksessa „Etsijän tarina“ on merkillinen voimannäyte tekijänsä puolelta, mutta voimannäyte sellainen, joka vain repii eikä rakenna. Mihin suuntaan tämä „Sturm und Drang“-puuska tekijässä kääntyy, sen saamme vasta nähdä. Toivoisin kuitenkin tekijän ohjaavan runopurtensa selville vesille mielensä myrskyisistä ja pimeistä sokkeloista sekä kaiuttavan rikasta kantelettaan puhtaalla tositaiteilijan sävelellä.

*

Ruotsinkielellä runoilleista nuorista lauluniekoistamme on Arvid Mörne vanhin runoilijana. Hän herätti hyviä toiveita pari vuotta sitten ilmestyneellä ensimäisellä runokokoelmallaan, joskin siltä puuttui alkuperäisyyden leima — mutta sehän, jumala paratkoon, puuttuu useimmilta. Hänen uusi kokoelmansa „Nya sånger“ sisältää kolmisen kymmentä eri runoa välissä proosaakin. Sisällys on sekalaista. Monessa runossa on sellaista viikinkiläistä asekalsketta ja kerskumista, että peloittaa oikein. Gånge Rolf on saanut arvoisensa seuraajan. Ylpeää uhkaa täynnä on runo „På Gestans fjärd“:

Gif akt, att icke vikingflottans segel
ur hafvet sticker, när du minst det tror!

Yhtä korskeat ovat seuraavatkin runot „Vikingarunor“ ja „När landet syns“. Viimemainitussa tarkoitetaan kai suomalaista kansaa värsyllä:

Den jorden kunde göda
ett släkte, som aldrig åt hafvet såg,
som tjänade med trälahåg
och ryggen i kut sin föda,

sillä aikaa kuin maamme ruotsalaiset viikinkilaivoillaan kuljettivat maansa kunniaa kauas. Mörne näkyy erityisellä innolla ikävöivän noita sotaisia, raakoja ja verisiä viikinkiretkiä, sillä eräässäkin runossa („Biltog“) hän syvällä kaiholla sanoo:

Ack, på kasbärgets svarta krön
ingen vårdkas de tappre kallar!
Endast hafvet i natten svallar.
Hafvet, hafvet
bär ej längre det ädla stål.

Syvällä halveksimisella runoilija puhuu nykyajan kansasta, jonka tulisi hävetä miehuuttomuuttaan ja orjuuttaan:

Det är ej drakar allena,
som multna på bottnens sand,
det är tankar, som äran rena,
det är en tid och ett land.

Onko todellakin hra Mörnen mielestä tuo raaka viikinkiaika niin ihana, että sen palajamista vaikkapa symbolistisestikin kannattaisi noin hartaasti halata? Eiköhän tuo kaikki ole vain „stolta ord och fagert sken", kuten Bruno Nylander eräässä runossaan sattuvasti sanoo Mörnen lauluista. — Runossa „Till Nyland" Mörne sen sijaan syvällä voimalla puhuu Uudenmaan ja sen herrain orjana olleen kansan puolesta, jos kohta tässäkin asettuu kovin viikinkiläiselle kannalle, juurikuin Uudellamaalla ei olisi suomalaisia ollenkaan. Yleensä Mörne näkee Suomen jo epätoivon ja haudan partaalla, mihin tuskin on mistään apua. Kuitenkin hän innokkaasti kehoittaa työhön ja toimeen maan pelastukseksi ja jälkipolvien onneksi. Muutamissa runoissa hän ottaa pohtiakseen yhteiskunnallisia epäkohtia („Studenten till arbetaren", „Frågor") toivoen niihin sovitusta ja valoa; sortoa ja pakkoa hän vihaa, vapautta hän tahtoo mielin ja miekoin. — Oikealla alallaan on Mörne mielestäni vasta meri- ja saaristolauluissaan: tuntee että ne lähtevät välittömästi runoilijan sydämestä. Meri on hänen ihanteensa, se on vapauden kuva. Erittäin kauniisti hän sanoo:

Gif mig de strofer, de enda rätta,
som kunna leende stolt berätta
om skärgårdssommar, som prunkar rik,
om haf och fjärd och den gömda vik!

Toivon että hän on kerran löytävä nuo ainoat oikeat ja omat säkeensä kuvaillakseen merta ja saaristoa — omat, sanon, sillä tässä on Tavaststjerna pahana kompastuskivenä.

*

Jacob Tegengrenin uusi kokoelma „Skuggor och dagrar" omaa samat ansiot ja puutteet kuin hänen ensimäinen runovihkonsa. Muoto on edelleen erinomaisen kypsynyt ja taiteellinen, kohoten paikoin todelliseen mestaruuteen saakka, mutta sisällys ei ole jaksanut kohota yhtä korkealle. Hänen runottarensa kulkee yhä unelmien utuisilla ja häilyvillä mailla; tunnelmat pysyvät samoina ja vaikuttavat hieman yksitoikkoisesti. Sillä en tahdo sanoa ettei hänen runonsa olisi kauniita ja henkeviä; päin vastoin pidän häntä etevimpänä nuorista ruotsinkielisistä lauluniekoistamme. Hänen tuntemuksensa on syvää, hänen surunsa mie-

hekästä, ja lukija viihtyy mielellään hänen hienoissa utuisissa tunnelmissaan. Tegengren on mielestäni juuri tunnelmien, mielialojen runoilija, niitä hän kuvailee hienoin ja niin sanoakseni kyllästetyin värein. Hänen kuvansa ja runollinen asustonsa on sangen valittua, hienoa ja asiallista; kaikki ontto pyöhkeäpuheisuus ja korusanaisuus, josta yllä näimme lukuisia esimerkkejä, on häneltä poissa. Sentähden hänen laulunsa tuntuvatkin niin lämpimän runollisilta. Hän ei puutu päivän tapauksiin, vaan laulaa sydämensä vienoa lyriikkaa. Kauniita ja henkeviä runoja häneltä voisi luetella monta. Puute on vain siinä että yleissävy on värityksellään läpeensä sama alakuloinen, himmeä, yksitoikkoinen. Lukija kyllästyy vihdoin tuohon yhtätasaiseen, vaikeroivaan sointuun, josta turhaan hakee reippaita ja tuoreita akordeja. Ainoasti pari kertaa on runoilija saanut korkeamman vauhdin ja tulkinnut tuntemuksensa täysin lentoisin sanoin runoissa „Kvinnan till mannen“, joka on täynnä korkeaa lemmen paatosta, ja „Uppvaknande“, missä runollinen tuoreus viehättää mieltä. Ollappa Tegengrenillä useampiakin tuollaisia lennokkaan runollisia kappaleita!

Kuten ensi kokoelmassaan on Tegengrenillä tässäkin muutamia proosarunoelmia. Ne ovat paikoin etevämpiä kuin varsinaiset runot, sillä voimakkaan rytmikäs muoto sisältää lujasti keskitetyn ja väkeväpiirteisen sisällyksen, joka ei jää tekemättä vaikutusta. Varsinkin „En saga om en fader“ on kirjoitettu täysin kypsällä harkinnalla ja runollisella aistilla.

*

Uusi tulokas on hra Bruno Nylander, jonka esikoinen „Dikter“ sisältää ensikertalaisen tavallisia ansioita ja puutteita. Halua laulaa hänellä kyllä on, onpa monipuolisia asioitakin sanottavana; muoto myös sujuu joltisestikin, joskin kankeuksia ja kompastuksia on viljalta ja runollinen kuvakieli vielä köyhää. Mutta kaikesta tuntuu että runot eivät ole lähteneet mistään hengen pakoituksesta, vaan ovat yleensä vain satunnaista tilapäätyötä, joka paikoin vivahtaa runolliseen hutiloimiseen. Mitään erikoista pohjasäveltä hänellä ei ole; hän laulaa samalla äänellä sekä iloja että suruja. Yksi hyvä puoli hänellä on, ja sitä ei ole monella muulla — se nimittäin, että hän itsekin tuntee puutteensa ja tunnustaa avonaisesti runollisen temperamenttinsa mataluuden. Jotkut kappaleet, kuten esim. „Spelmannens sång“, „Maria“, „För dig“, puolustavat kyllä paikkansa kenen nuoren lyyrikon kokoelmassa tahansa, mutta yleensä kokoelma tuntuu hapuilemiselta ja tekijän oman runollisen itsensä etsimiseltä.

O. A. K.

Kertomuksia ja kuvauksia.

BEATRICE HARRADEN, *Laivoja yössä.* Suom. Samuli S. Helsingissä 1901, K. E. Holm. 188 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

On kirjoja, joita luettuansa ei voi unohtaa ja jotka vielä vuosien kuluttua, kun erikoiskohdat ovat mielestä kadonneet, vaikuttavat lämmittävänä tunnelmana ja nostattavat surunsekaisen kaihon sydämeen. Ne ovat kuin läheinen ystävä, jonka muisto elää kauan sen jälkeen, kuin hänet on kadottanut, muisto, johon eroittamattomasti liittyy osa omaa itseä.

„Laivoja yössä" on kauttaaltaan tunnelmakirja.

Yöll' ohi toistensa laivat käy sekä sanasen vaihtaa,
Merkkejä nostellaan sekä pimeäss' ääniä kuuluu.
Ihmiset näin elon aavoilla toisensa kohtaa ja haastaa.
Katsaus vain sekä ääni ja — synkkää kaikk' on ja vait taas.

Näistä Longfellowin säkeistä, jotka ovat kirjan mottona, selviää meille tekijän ajatus. Ja sama surunsekainen tunnelma, joka näissä sanoissa piilee, jatkuu kirjassa pitkin matkaa ja ennustaa, ennenkuin lukija on päässyt sen surulliseen loppukatastrofiin, onnen häviötä, ennenkuin se on onneksi kehittynytkään.

Keuhkotautisten parantolassa kohtaa kaksi yksinäistä ihmistä toisensa. Toinen on jo vuosikausia siellä elänyt. Hän ei seurustele kenenkään kanssa, hän on epäkohtelias, vaitelias ja juro, jonka vuoksi häntä yleisesti kutsutaankin Juroksi Herraksi. Äitinsä vuoksi hän sanoo luopuneensa suurimmasta, mistä voi luopua, nimittäin kuolemasta. Hänen tähtensä hän viettää surullista, toivotonta elämäänsä odotellen vapauttansa, jolloin hänellä olisi oikeus tehdä loppu elämästään.

Toinen on nuori orpo tyttö, jonka sattuma määrää Juron Herran pöytätoveriksi. Kalpeana ja heikkona Bernardine saapuu parantolaan, mutta raittiissa vuoristo-ilmassa hän vähitellen saavuttaa terveytensä jälleen. Tietämättään hän sulattaa jään Juron Herran sydämessä ja heidän välillään muodostuu tuttavallinen ystävyyden suhde. He tekevät yhdessä retkiä vuoristoon, he seurustelevat alituisesti yhdessä ja vaihtavat ajatuksiaan. Ja lopulta rakkaus herää heissä, vaikka he pitävät tunteensa toisiltaan salassa. Kun Bernardine lähtee pois, niin Juro Herra kohtelee häntä tylysti ja äreästi, hänellä ei ole jäähyväisiksi hänelle muuta sanottavaa, kuin että ihminen mukautuu helposti uusiin oloihin ja resigneerautuu. Mutta kun hän jää yksin jäljelle, antaa hän sydämensä vuodattaa koko suuren, uhkuvan rakkautensa kirjeeseen, ainoaan rakkauskirjeeseen, minkä hän eläissään on kirjoittanut. Hän ilmaisee siinä Bernardinelle kaiken sen hellyyden, mikä hänen sydämessään asuu, hänelle, jota hän

koko elämänsä iän on odottanut ja josta hänen kuitenkin täytyy luopua. Mutta lopetettuaan kirjeensä hän repii sen palasiksi.

Bernardine palaa vanhan setänsä luo ja järjestää ja tomuuttaa kirjoja hänen kaupassansa. Hänen elämänsä on yksitoikkoinen, mutta sittenkin siinä on pieni valon säde, joka lämmittää häntä, hänen salainen rakkautensa. Ja eräänä päivänä astuu Juro Herra puotiin. „Minulla on nyt vapaus tehdä mitä minä tahdon. Äitini on kuollut", hän vastaa Bernardinen kysymykseen, kuinka hän oli uskaltanut tulla Englantiin. Mutta Bernardine vastustaa häntä. „Vapaa ei ole yksikään ihminen. Ei kukaan ole oman itsensä oma. Siitä mitä me teemme, riippuu lukemattomien ihmisten kohtalo." Hän pyytää häntä palaamaan takaisin vuoristoon, tekemään sen hänen, Bernardinen tähden. Sillä hän ei voi menettää häntä. Valtavat tunteet ovat pakahduttaa Juron Herran sydämen, hän aavistaa Bernardinen myöskin rakastavan häntä, mutta hän ei puhu sittenkään. Hän lupaa vain tulla seuraavana päivänä. Mutta ennenkuin Juro Herra ennättää tulla hänen luoksensa, ajavat vaunut kadulla Bernardinen ylitse ja hänen viimeinen pyyntönsä ennen kuolemaansa on se, että Juro Herra palaisi takaisin vuoristoon ja alkaisi rakentaa itselleen lujaa siltaa.

Tapahtumat eivät ole monet tässä kirjassa. Se on vain tarina kahdesta ihmissielusta, jotka toisistaan olisivat voineet löytää itsensä täydennyksen, jollei kohtalo armottomasti olisi heitä eroittanut. Se on tarina „kesästä, joka ei koskaan tullut" siksi, että lehtiummut oli pakkanen pannut, ennenkuin ne olivat ehtineet puhjeta.

Tahdomme lausua kiitoksemme sekä kustantajalle että suomentajalle, siitä että he ovat saattaneet julkisuuteen tämän kirjan meidän kielellämme. Käännöksenä on se kuitenkin, tyylin hienouteen ja omaperäisyyteen nähden, hiukan kadottanut. Tehtävä ei ole ollut helpoimpia, sillä tunnelma, joka itse tyylissä ilmenee, voi liiankin helposti kadota ja taitavallakin sanasepolla saattaa olla vaikeuksia keksiessään toisessa kielessä vastaavia sanoja ja käänteitä.

H. S.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Aikakauskirjassa *Berichte der deutschen chemischen Gesellschaft* (1902, vihk. 2) julkaisee t:ri Gust. Komppa kirjoituksen „Ueber die Bromtrimethylbernsteinsäure und das β-Lacton der Trimethyläpfelsäure".

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Uusia lentokirjoja. — Uuden Suomettaren Matin kysymykset. — Hygienian professorinvirka.

Sen jälkeen kuin kirjoitin viime kirjeeni on parikin uutta lentokirjaa nähnyt päivänvalon. Toinen niistä, jonka tahdon tässä ottaa puheeksi, sisältää nimimerkki Nemon vastauksen osittain Hufvudstadsbladetille, osittain prof. Danielsonille.

Useiden olen kuullut lausuvan sen mielipiteen, että Nemon uusi lentokirja ja erittäinkin hänen vastauksensa Hufvudstadsbladetille, joka pääasiassa samanlaisena jo ennen oli painettuna, sisältää täydellisen peräytymisen siitä, mitä hän aikaisemmassa lentokirjassaan „Kaikki mukaan“ oli sanonut. Tarkoin luettuani tämän kirjasen, en puolestani saata tähän mielipiteeseen yhtyä, vaan on ymmärtääkseni se kanta, jota uusi lentokirja edustaa, pääasiassa kylläkin sopusoinnussa edellisen kanssa.

Hallitusmiestemme politiikin arvostelemisen suhteen on Nemo tässä kirjassaan selvemmin kuin edellisessä pannut painoa siihen, että „paras ja ainoa oikea politiikki on luja ja horjumaton kiinnipitäminen laista ja oikeudesta“, ja että „mikä on tehty ei ole tehty oikein — eikä viisaasti“. Mutta samalla hän lausuu:

»— — olisiko niin kummaa, jos henkilö, joka itse on seisonut tulessa, yhdessä etumaisista riveistä; joka itse on taistellut ja nähnyt muiden taistelevan sisällisesti raatelevaa taistelua siitä, mikä menettely tuona hetkenä, yllätyksen hetkenä, olisi oikein ja kansamme tulevaisuudelle onnellisin; joka itse on tuntenut ja nähnyt muiden tuntevan, että se mikä tehtäisiin, tulisi seurauksiltaan olemaan ratkaisevaa tulevaisuuteenkin nähden, ja että erehdystä sentähden ei enää voitaisi korjata; joka itse on kantanut ja nähnyt muidenkin kantavan sitä äärettömän raskasta edesvastuuta, joka tuollaisena hetkenä laskettiin jokaisen toimivan henkilön hartioille, — olisiko kummaa, jos tällaisessa asemassa ollut henkilö paremmin kuin ulkopuolella oleva tahtoisi ymmärtää niidenkin henkilöiden *vaikuttimia,* jotka ovat tulleet päätökseen, joka ei ollut hänen, ja joiden tekoja hän ei voi hyväksyä. Se, jota itseään on syytetty siitä, että hän yleistä mielipidettä peläten ei ollut täyttänyt velvollisuuttansa, vaan väistynyt paikaltaan, mutta joka siitä huolimatta vaatii itselleen tunnustusta siitä, että hän on menetellyt rehellisen vakaumuksensa mukaan, on ehkä vähemmän kärkäs etsimään valtiollisissa vastustajissaankaan hylättäviä ja huonoja vaikuttimia.»

Hra Nemo siis edelleenkin pysyy siinä, mikä oli „Kaikki mukaan“ kirjan alkuosassa pääajatuksena, että ei tule tuomita toisin-ajattelevien ja

toisin-toimivien henkilöiden vaikuttimia; tässä kohdassa siis ei minun ymmärtääkseni voi Nemon uutta lentokirjaa peräytymiseksi sanoa.

Sisältääkö siis Nemon uusi kirja jonkinlaista peräytymistä siihen tunnustukseen nähden, jonka hän antoi suomalaiselle kehitystyölle? Sitä tuskin voitaneen sanoa. Päinvastoin hän asettuu suomenmielisten pyrintöihin nähden ehkä vielä entistä selvemmälle kannalle ilmoittaen täydellisesti hyväksyvänsä sen perusajatuksen. Hän sanoo:

»Kun on kysymyksessä suomalaisten harrastusten perusajatus, en epäile hetkeäkään sanomasta että sen täydellisesti hyväksyn. Suomalainen liike ei näet pohjaltaan ole mikään 'kielikysymys', vaan se on oikeastaan kansallisuuskysymys, ja se perustuu syvään kansanvaltaiseen periaatteeseen. Se ajatus, että me tahdomme ja että meidän täytyy koettaa olla erikoinen kansa, johti kysymykseen, kuinka kehitystä tähän suuntaan voitaisiin edistää ja turvata. Oli selvää, että tuleva kansallinen olemassaolomme olisi hiekalle rakennettu, jos se nojautuisi ainoastaan verrattain vähälukuiseen sivistyneeseen säätyyn. Koko kansa oli kohotettava kansalliseen itsetietoisuuteen, sille oli hankittava mahdollisuus kehitykseen ja sen tuli päästä ottamaan osaa sisälliseen kehitystyöhömme. Tämä laajaan kansanvaltaiseen käsitykseen perustuva ajatus loi suomalaisen liikkeen.»

Peräytymiseksi hänen puoleltaan sitä vastoin oli syy katsoa sitä hänen lausuntoansa Hbl:ssa, että „vanhan suomenmielisen puolueen taholta“ myöskin viime aikoina on yhä edelleen yllytetty kansan suurta enemmistöä ruotsia puhuvata sivistynyttä säätyä vastaan. Olisi epäilemättä ollut erittäin suotava, ettei Nemo olisi käyttänyt tuota lausetapaa, joka on „suuren kulutuksen“ johdosta fraasiksi muuttunut eikä ole hänen arvoisensa; tämän näkyy Nemo itsekin myöntävän, koska hän juuri tämän kohdan on jättänyt pois kirjansa ensi luvusta, jossa hän pääasiassa on uudelleen julkaissut Hbl:iin painattamansa kirjoituksen. „Yllytys ruotsia puhuvaa sivistynyttä säätyä vastaan“ on niin venyvä käsite, että sitä voidaan käyttää kaikesta suomenmielisten kansanvaltaisesta edistystyöstä, joka tietysti ei ole käynyt eikä käy ilman taistelua. Tekijän sanoista tässä lentokirjassa näyttää käyvän selville että hän tällä lausetavalla tarkoittaa kuuluisaa „avonaista kirjettä“ ja sen sukuisia ilmiöitä, mutta ei vielä nytkään hänen lausumansa ole tarpeeksi selvä. Sitä vastoin on se Nemon muistutus, että suomalaisen puolueen kanta erinäisissä kysymyksissä, jotka ovat läheisemmässä tai etäisemmässä yhteydessä suomalaisen liikkeen päätarkoituksen kanssa, „ei läheskään aina ole ollut sopusoinnussa tämän liikkeen kansanvaltaisen perusaatteen kanssa“, kylläkin paikallaan; ainakin luulen suomenmielisten joukossa olevan monta, jotka sen myöntävät.

Joka tapauksessa myöntää Nemo yhtä suoraan kuin ensi kirjassaankin, että taistelu suomen kielen hyväksi on tehnyt meidän kansamme siksi mikä se nyt on, että se on tuottanut hedelmiä, joita ilman emme voisi tulla toimeen menettämättä toivoa kansallisen olemassaolomme jatkumisesta. Ja kysymykseen, mitä meidän on tekeminen turvataksemme kansamme

tulevaisuutta, hän antaa saman vastauksen, mikä siihen annettiin viime vuosisadan keskipaikoilla:

»Olojen pakko on vaikuttanut, että se tunnussana, joka silloin kun se lausuttiin näytti voivan tulla ja jonka olisi pitänyt tulla yhteiseksi kansamme kaikille jäsenille, todellisuudessa muodostui ainoastaan suomalaisen puolueen toiminnan perustukseksi. Mutta nyt on tullut hetki, jolloin tämä päämaali uudelleen on asetettava kaikkien pyrintöjen tarkoitukseksi, ei ainoastaan yhden puolueen, vaan kaikkien, päämaali, jonka luulisi sallivan yhteistyötä henkilöjen kesken, joiden harrastukset ja katsantotavat muuten olkootkin melkoisesti erilaiset.»

„Meidän tulee elää omana erityisenä Suomen kansana" — tunnussanan, joka on muodostunut vain suomalaisen puolueen toiminnan perustaksi, tulee saada kaikki mukaan, niin hyvin ruotsin- kuin suomenmieliset. Suurempaa tunnustusta ei suomalaisen puolueen perusaate milloinkaan olisi voinut saavuttaa miehen puolelta, joka ei ole suomenmielinen.

Kieliasian järjestämisen suhteen Nemo on sillä kannalla, että kielelliset epäkohdat pitäisi saada korjatuiksi ilman uutta kieliasetusta ja että kuntiemme johtavat miehet ja virkamiehemme kohtuullista taipuvaisuutta ja myöntyväisyyttä osoittaen voisivat helposti asettaa niin, että täten kävisi.

Kieliasian suhteen olen jo viime kirjeessäni lausunut ajatukseni. Jokainen voinee myöntää että nykyiset kieliasetuksemme antavat kyllä tilaisuuden järjestää asiat oikeudenmukaisella tavalla, jos vain hyvää tahtoa olisi olemassa. Olisipa varmaan jo ennenkin nykyisiä asetuksia voitu saada aikaan oikeudenmukaiset kieliolot, jos se tunnussana, joka viime vuosisadan keskipaikoilla lausuttiin, todella olisi tullut yhteiseksi kaikille kansamme jäsenille eikä vain yhden puolueen työn perustaksi, ja suurin kansallinen onnettomuutemme epäilemättä on ettei niin käynyt. Mutta tietenkin voipi yleensäkin sanoa, ettei lakeja tarvittaisi, jos ihmiset olisivat enkeleitä, jos he ilman kirjoitettua lainsanaa tekisivät sen mikä oikein on. Kun valitettavasti näin ei ole laita, tarvitaan lakeja, ja kieltämätöntä minun ymmärtääkseni on että säännöllisten olojen vallitessa meidän kielilainsäädäntömme sekä kuntien että virastojen toimitus- ja kirjeenvaihtokieleen nähden tarvitsisi tarkastusta ja korjausta. Sen ajatuksen esiintuomista ei siis ensinkään tarvitse käsittää uhkaukseksi, jommoista Nemo katsoo prof. Danielsonin lausuman sisältävän. Toinen kysymys on, onko edellytyksiä tyydyttävän kieliasetuksen saamiseen olemassa — kysymys, jonka prof. Danielson valitettavasti kirjassaan on kokonaan jättänyt syrjään. Syyllä saattaa Nemon kanssa sanoa:

»Voineeko hra Danielson minkäänlaisella varmuudella antaa takeita siitä, mitä sellainen uusi kieliasetus tulisi sisältämään ja missä määrin siinä tultaisiin tyydyttämään niitä toiveita, joita hänellä ja suomalaisella puolueella on olemassa? Minun ymmärtääkseni pitäisi viime aikain koke-

musten kehoittaa jokaista ottamaan lukuun seikkoja, jotka eivät ole vähääkään meidän määrättävissämme.»

Äänioikeusasiassa Nemo ei tahdo suostua menemään yhtä pitkälle kuin suomalaiselta puolelta nykyään ollaan taipuvaiset menemään, nimittäin ääniasteikon täydelliseen hävittämiseen, ja tässä suhteessa mielestäni hänen kantansa nyt tuntuu heikommalta kuin hänen edellisessä lentokirjassaan. Hän pitää otaksuttavana että „näin perinjuurisen parannuksen ottaminen ohjelmaan varsin arveluttavassa määrässä vähentäisi, niin, milteipä hävittäisi toiveet yksimielisestä säätypäätöksestä". Tässä minun ymmärtääkseni täytyy kysyä: ovatko toiveet yksimielisen säätypäätöksen aikaansaamisesta suuremmat, jos suomenmieliseltä puolelta asetuttaisiin jonkinlaiselle välikannalle? Siihen aikaan kuin suomalainen puolue yritteli ajaa 10:n äänen asiaa, niin kaikkialta, äänirajoituksen vastustajainkin puolelta, lausuttiin ettei ollut mitään periaatteellista eroa 25:n ja 10:n äänen korkeimman rajan välillä, eikä mahdollisuus tämän pienen rajoituksen läpiajamiseen näyttänyt vähääkään suuremmalta kuin ääniasteikon täydellinen poistaminen. Nemo näkyy olevan taipuvainen puolustamaan belgialaista ääniasteikkoa, ja se kieltämättä olisi ääretön edistysaskel nykyisistä oloista. Mutta sittenkin on belgialaisessa ääniasteikossa kohtia, jotka panevat epäilemään, voiko se ohjelma saada „kaikkia mukaan", ainakin päättäen Belgian omista oloista, missä tämä ääniasteikko lienee alituisen, yhä kytevän tyytymättömyyden aiheena. Belgialainenkin ääniasteikko myöntää vaikutusvaltaa sekä suuremmalle sivistysmäärälle että suuremmalle varallisuudelle ja kun suurempi sivistysmäärä useimmissa tapauksissa käy yhteen suuremman varallisuuden kanssa, niin varallisuus tällä tavoin itse asiassa saapi kaksi lisä-ääntä. Tuskin voitaneen kieltää että tämänlaatuiset aste-eroitukset ovat omansa löyhentämään ja heikontamaan yhteisyydentunnetta kansan kaikkien kerrosten välillä. Lisä-äänet, jotka belgialaisessa järjestelmässä tuottaa perheellisyys ja saavutettu vakaantuneempi ikä, ovat kyllä sitä laatua, että ne eivät saata ketään loukata, ja näiden seikkojen huomioon ottamisella saattaisi epäilemättä olla merkityksensä; kysymys vain on, kannattaisiko niitäkään lopulta ottaa ääniasteikon perustukseksi maassa, joka on niin vähän kumouksiin taipuvainen kuin meidän maamme on. Ennen kaikkea tulee muistaa, että tässä on kysymys juuri niiden säätyjen kokoonpanosta, jotka edustuslaitoksessamme muodostavat jonkinlaisen „alihuoneen" ja joiden siis tulisi olla nimenomaan kansan laajojen kerrosten edustajina. Varallisuudella ja intelligenssillä on säätykokouksessamme kyllä muita tilaisuuksia tulla edustetuiksi, mutta nämät eivät suinkaan ole ainoat, joiden tulee olla edustettuina, jotta säädyt todella voisivat edustaa koko kansaa.

Joka tapauksessa on välitysehdoitusten tekeminen jätettävä äänioikeuden tasoittamisen vastustajain huoleksi. Suomenmielinen puolue on

aivan liiaksi kauan jo ollut hedelmättömällä välityskannalla, joka ei ole voinut viedä asiata eteenpäin eikä ketään innostuttaa.

Arvokkain osa Nemon kirjaa on epäilemättä sen viimeinen luku, joka sisältää vastauksen prof. Danielsonin valtiolliseen ohjelmaan suurissa elinkysymyksissämme. En aio ryhtyä sitä tarkemmin esittämään; tunnustan vain puolestani olevani pääasiassa samalla kannalla kuin lentokirjan tekijä.

Prof. Danielson on erityisesti huomauttanut sitä, että meillä oikeuksiemme puolesta taistellessa on liiaksi pantu painoa n. s. „paperioikeuksiin", mutta sen sijaan unohdettu että „suhteemme Venäjään lopultakaan ei tule riippumaan vanhain julistuskirjain sisällyksestä, vaan siitä, missä määrin erikoisasemamme Keisarikunnan yhteydessä edistää paitsi oman maamme myöskin koko valtakunnan oleellisia etuja". Minä luulen tämän sisältävän sen oikean ajatuksen, että meidän, samoin kuin kaikkien pienten kansojen tulee osoittaa ettei maailman suuremmilla kansoilla saata olla olennaista etua pienten kansojen pakollisesta sulattamisesta. Meidän erittäin on syytä venäläisille osoittaa että tyytyväisyys ja hyvinvointi Suomessa ei saata olla muuta kuin Venäjälle eduksi, että Suomen taloudellinen ja sivistyksellinen rappeutuminen olisi omansa tuottamaan Venäjälle suoranaisen taloudellisen tappion, kun Venäjä siten menettäisi hyvän markkinapaikan tavaroilleen j. n. e., eikä tätä suinkaan ole jätettykään tekemättä, jos kohta sitä kenties ei ole tehty tarpeeksi usein. Mutta jos tahtookin tähän puoleen panna painoa ja pitää sitä tärkeämpänä kuin „paperioikeuksia", niin täytyy kuitenkin muistaa ettei mitenkään tämän ohessa saa, niinkuin Nemokin on huomauttanut, syrjäyttää korkeampia aatteellisia ja yleissiveellisiä näkökohtia. Kun Suomen mies, pienen kansan jäsen, kansan, joka on historian nuorimpia, selittää että suurella kansalla on täysi syy sulattaa itseensä pienempi kansa, vieläpä sellainenkin, jolla on vanha korkea sivistys ja historia, jos suuri kansa siten pääsee suoranaiseen yhteyteen meren kanssa tai jos pienempi kansa sukuperältään, kieleltään j. n. e. on suurempaa lähellä, niin hän epäilemättä toimii juuri semmoiseen suuntaan, johon pienen kansan jäsenten ei ikinä pitäisi toimia. Tämmöisellä todistelutavalla voisi aivan epäämättömäksi osoittaa että esim. saksalaisten tulisi sulattaa itseensä tanskalaiset; mitä johtopäätöksiä siitä voitaisiin tehdä Jäämeren ja Pohjanmeren politiikkiin nähden, jääköön tässä sanomatta.

Suurella taidolla ja lämmöllä Nemo vihdoin koskettelee niitä perussääntöjä, jotka prof. Danielson esittää noudatettavaksi nykyisissä vaikeuksissa. Hän osoittaa, miten näiden perussääntöjen noudattaminen saattaa johtaa ristiriitaisuuksiin ja miten ne organit, eduskunta, sanomalehdistö ja suuri viraton yleisö, joiden tehtävänä prof. Danielsonin mukaan on oikeuskäsityksemme ilmilausuminen, nykyään ovat tähän kykenemättö-

mät. Hän näyttää että semmoista kansan kahtiajakoa, jota prof. Danielson suosittaa, on vaikea, jopa mahdotonkin ylläpitää. Ja hän huomauttaa lopuksi, että paitsi kirjoitettua lakia on olemassa korkeamman oikeuden ja yleisen moraalin laki, joka käskee meitä olemaan vaikuttamatta tekoihin, jotka ovat vastoin oikeuskäsitystämme ja omaatuntoamme.

Esitykseni Nemon kirjasta päätän seuraavilla hänen sanoillaan:

»Kansan elämän ja tulevaisuuden muodostuminen riippuu pohjaltaan kansasta itsestään, sen sisäisestä siveellisestä tarmosta, sen tahdosta elää omaa elämäänsä, sen kyvystä täyttää tehtävätään ihmiskunnan kulttuurityössä. Kansalta voidaan kyllä lyhemmäksi tai pitemmäksi ajaksi riistää ne ulkonaiset muodot, jotka sen eri kansaksi leimaavat. Mutta jos siinä asuu oikea henki, suuri sisäinen voima, niin on ennemmin tai myöhemmin koittava päivä, jolloin sen yksilöisyys taas pääsee esille. Sentähden on niin äärettömän tärkeä, että tämä henki, että kansan ylevä käsitys omasta tarkoituksestaan, pidetään siinä hereillä ja että sitä hoidetaan ja hellitään kuin sen kalliinta aarretta.»

Eräs toinenkin lentokirja, „Mitä olisi tehtävä?“, jonka tekijä on M. V. Vuolukka, on äskettäin ilmestynyt. Koska minun tällä kertaa vielä on suoritettava pari muutakin tehtävää, on minun kuitenkin pakko jättää siitä puhuminen toistaiseksi.

Itse Uuden Suomettaren Matti on suvainnut antaa huomiota minun vähäpätöiselle „kirjailulleni“ ja viime „kyhäelmälleni“, arvellen, että on niitä — niiden joukkoon kai kuuluu Mattikin —, jotka pitävät viime kirjettäni „näytteenä siitä, mihin joudutaan, jos valtiollisessa kirjailussa pitää silmällä sitä, että kirjoitus sisältää 'ainoastaan hyvää', eli toisin sanoen, on kaikille mieliksi“. Kaikesta päättäen ei kuitenkaan kirjeeni ainakaan hra Matille ole ollut ensinkään „mieliksi“, vaan päinvastoin. Itse pääasioihin kirjeessäni hän ei kuitenkaan koske, vaan antaa niistä lukijalle esityksen, josta se, joka ei ole kirjettäni lukenut, ei tule hullua hurskaammaksi. Hän kertoo että minä olen uhrannut kirjeeni „viidestä sivusta yhden kokonaisen prof. Danielsonin esitystavalle [1] sekä samassa yhteydessä [toisenko sivun?] siihen, mitä hän sivumennen sanoo erään oikeusjutun käsittelystä Helsingin raastuvan oikeudessa“, ja hän selittää takertumisen tämmöiseen sivuseikkaan todistavan, „että arvostelijan on vaikea laajentaa katsettansa puista metsään“. Että ne muutamat rivit,

[1] Minun laskuni mukaan koskee prof. Danielsonin esitystapaa kirjeessäni ainoasti 5 tai enintään 6 riviä; niinkuin lukija huomaa on esitystapa otettu puheeksi vain sentähden, että se on yhteydessä asiallisten seikkojen kanssa.

joilla puhuttiin prof. Danielsonin esitystavasta, käytettiin ainoastaan selittämään, miten hän oli saattanut joutua koskettelemaan aivan asiaan kuulumattomia seikkoja, ei Matti ole ottanut huomatakseen, eikä hän myöskään mainitse, ettei tässä ollut pääkysymys esitystavallisesta seikasta, vaan siitä, että huonosti lausuttu lause oli antanut aihetta maallemme turmiolliseen väärinkäytökseen. Edelleen saatetaan U. S:n lukijain tiedoksi että „joku kohta“ lentokirjassa on vaikuttanut minuun „epäsympaattisesti“ että muutamat ovat ymmärtäneet lentokirjan tekijää väärin, että minä epäilen prof. Danielsonin kieliasetusohjelmalta puuttuvan edellytyksiä, mutta sanomatta jätetään, mikä kohta minuun on epäsympaattisesti vaikuttanut, miksi minun on syytä epäillä että tyydyttävältä kieliasetukselta nykyään puuttuu edellytyksiä j. n. e. Sen sijaan hra Matti „takertuu“ kirjeeni johdantoon, jonka hän painattaa kirjeeseensä ja tekee seuraavat kysymykset, joihin hän „ymmärryksensä valaisemiseksi ja yleisen selvyyden nimessä“ „kuukauden kuluttua“ pyytää „Spectatorilta“ vastaukset, mutta „ilman sarvia ja hampaita“:

»Onko hänen mielestään prof. Danielson lentokirjassaan vastoin »yksinkertaista valtiotaitoa» levittänyt »kaikki korttinsa vastapelaajan eteen», vai mistä syystä hän tällaisen menettelyn mainitsee tässä yhteydessä?

Onko prof. Danielsonin lentokirja luettava sellaisen lörpöttelyn joukkoon, josta »eräs etevä valtiomies kuuluu» meitä suomalaisia moittivan, vai tarkoittaako Spectator lörpöttelystä puhuessaan mahdollisesti itseään?

Kuinka on ymmärrettävä, »että tätä nykyä, ennen säätyjen kokoontumista, julkinen keskustelu pääasiassa on rajoitettava meidän omiin keskisiin asioihimme», kun eräs toinen asia elää »kaikkien mielissä huolten täyttäminä päivinä ja unettomina öinä», ja kun toiselta puolen »äärettömän tärkeätä on tätä nykyä että kansalaiset keskustelevat ja kokevat itselleen selvittää kantansa kansamme elinkysymyksissä»?

Mistä luulee Spectator valtiosäätyjen yht'äkkiä saavan viisautensa, jos ei julkisen keskustelun kautta, mikäli se on mahdollista, jo ennen niiden kokoontumista eri mielipiteitä nykyisessä tärkeimmässäkin asiassa ole koetettu selvitellä?»

Kysyttäessä ja vastattaessa voinee kai ensinnäkin sopia siitä, että kysyjän täytyy asettua samalle peruskannalle kuin vastaajan itse kysymysten asettamiseen nähden. Jos minä olen sillä kannalla, että muutamien kysymysten julkinen käsittely on nykyään joko mahdoton tai vahingollinenkin, niin ei suinkaan kukaan voine edes „ymmärryksensä valaisemiseksi ja yleisen selvyyden nimessä“ vaatia minua julkisuudessa perinpohjin esittämään juuri sitä, mikä ei minusta ole mahdollista eikä soveltuvaa julkisesti keskusteltavaksi. Sen vuoksi pyydän saada hra Matille — arvellen vakavan keskustelun välillämme mahdolliseksi — mainita ainoasti seuraavaa:

1) että ne yleiset mietteet, joita kirjeeni johdannossa lausuin koskivat suuremmassa määrässä niitä painotuotteita, joita nykyään ilman sensuuria painetaan ulkomailla, kuin täällä ilmestyneitä lentokirjoja, ja täten siis vain pienempi osa lausumiani koski prof. Danielsonin kirjaa;

tämä käy Matille selväksi, jos hän tarkemmin lukee sen otteen, jonka hän itse painatti kirjeeseensä;

2) että se, mitä sanoin „korttien levittämisestä vastapelaajan eteen“ — jota jossakussa tapauksessa erään valtiomiehen sanoilla voisi nimittää „lörpöttelyksikin“ — koski varsinaisesti ylempänä mainittuja sensuurittomia painotuotteita; mitä prof. Danielsonin lentokirjaan tulee, niin minulla oli aihetta ottaa asia tässä yhteydessä puheeksi sen vuoksi, että minun mielestäni ei tämäkään julkaisu ole aivan vapaa „korttien näyttämisestä vastapelaajalle“, jonka aikeiden lopullinen määrä on tuntematon, — vaikka „levittäminen“ tässä tapahtuu toisella tavalla ja toiseen suuntaan kuin äsken mainituissa julkaisuissa;

3) että minun ymmärtääkseni ei tätä nykyä julkisuudessa (sanomalehdissä ja julkisissa kokouksissa) ole mahdollisuutta saada useista asioista sanottavaansa lausutuksi niin ettei „mikään epäilys sen sisällyksestä ole mahdollinen“, vaan päinvastoin voi tärkein puoli jäädä sanomatta; näin ollen minun mielestäni saattaa monesti panna kysymykseen, onko se puoli näistä asioista, mikä helposti saadaan sanotuksi, aina sitä laatua, että se yksinään lausuttuna voi kansaamme rohkaista ja sen sisäistä voimaa kasvattaa;

4) että mainituista syistä keskustelun useasta asiasta ennen valtiosäätyjen kokoontumista pakostakin on siirtyminen yksityisen ajatuksenvaihdon asiaksi ja että valtiosäätyjen täytyy tyytyä näistä keskusteluista saatavaan „viisauteen“; tämä koskee etupäässä keskusteluja „myönnytyksistä“, ja näitä olen edellisessäkin pääasiallisesti tarkoittanut, mikäli on ollut puhe prof. Danielsonin kirjasta.

Matti „takertuu“ myös erittäin kirjeessäni mainittuun lauseeseen, että „valtiollisten kirjoitusten, jotka tätä nykyä julkaistaan, tulisi sisältää ainoastaan hyvää“, ja ratsastaa sillä pitkältä. Mitä tällä on tahdottu lausua, ei pitäisi olla vaikea käsittää. Yleensä on tapana sanoa, että kirjoja ei julkaista puutteidensa, vaan ansioidensa tähden, ja tämä enimmiten pitääkin paikkansa, todelliset ansiot korvaavat suuriakin puutteita. Mutta valtiollisessa kirjailijatoimessa kriitillisenä aikana kansan elämässä on tietysti puutteilla ja erehdyksillä paljoa suurempi kantavaisuus; yksi ainoa väärin harkittu ajatus saattaa tuottaa enemmän vahinkoa kuin monet hyvät ja oikeat ajatukset hyötyä. Tämän nähtävästi Mattikin myöntää, mutta tahtoisi vain tietää, millä vaa'alla valtiolliset kirjoitukset tätä nykyä ovat punnittavat, jotta ennen niiden julkaisemista päästäisiin selville siitä, sisältävätkö ne kaikkien mielestä „ainoastaan hyvää“. Minä puolestani en osaa tässä kohden antaa muuta neuvoa kuin sen minkä Snellman antaa valtiollisesta toiminnasta „Valtio-opissaan“; hänen ajatuksensa voidaan Reinin esityksen mukaan lausua sanoilla, jotka Nemo äsken on uudelleen siteerannut: „Toiminnan tulee olla sopusoinnussa kan-

sallishengen kanssa, täyttää sen vaatimuksia. Mutta mitä tämä todella vaatii, se on toimivan henkilön itsensä ratkaistava. — — — Lopullisen ohjeen valtiolliselle teolle — antaa ainoastaan kansallishenki. Tieto tämän määräyksistä johtakoon siis valtiomiestä ja lainlaatijaa; mutta tunnusmerkkinä siitä, että he ovat nähneet oikein, on ainoastaan se, että he saavuttavat ja saavat pitää kansan luottamuksen sekä että kansa heidän toimensa lopullisesti hyväksyy."

Mitä prof. Danielsonin kirjaan tulee, olen minä puolestani toivonut ja lausunut julki toivomukseni että tässä tapauksessa kirjan monet ansiot korvaisivat sen puutteet. Kirjan puutteet ovat minun mielestäni sen valtiollisessa ohjelmassa, sen suuret ansiot ovat sen yhteiskunnallisissa parannusehdoituksissa. Siitä syystä minä erityisesti pyydänkin saada lausua iloni siitä, että ne 59 kansalaista, jotka ovat erityisellä tiedonannolla sanomalehdissä tahtoneet merkitä kantansa päivänkysymyksissä ja joiden joukossa oli myöskin pari valtiolliseen elämäämme etevätä osaa ottanutta henkilöä, ovat tässä tiedonannossaan panneet pääpainon prof. Danielsonin ohjelman yhteiskunnalliseen puoleen ja kehoittaneet yhtymään työhön sen toteuttamiseksi; valtiollinen puoli, joka tosin jäi hämäräksi, oli tiedonannossa ainoastaan sivumennen mainittu.

Hygienian professorinvirka, jonka täyttämisen vaiheista puhuin viime joulukuun kirjeessäni on, konsistorissa loppuun käsitelty, ja konsistorin päätös, joka jo on tarkistettukin, lienee lukijoillemme jokapäiväisistä lehdistä tunnettu.

Asian käsittely keskeytyi joulun edellä sen johdosta, että toinen hakijoista, toht. Ekholm ei ollut osoittanut asetustenmukaista suomen kielen taitoa, mikä sen vuoksi oli eri kokeilla osoitettava. Asetetun tutkijakunnan enemmistö, kaksi jäsentä kolmesta, hyväksyi hänen kielikokeensa, ja komitean enemmistön lausunnon mukaan ne konsistorikin hyväksyi. Jotenkin suuri enemmistö katsoi toht. Ekholmin yleensäkin päteväksi pääsemään ehdolle hygienian professorinvirkaan, jos kohta monet lausuivat epäilyksiä katsoen hänen perin niukkaan tieteelliseen toimeensa sekä myös puutteelliseen suomen kielen taitoon nähden.

Kun siis molemmat hakijat oli julistettu päteviksi pääsemään ehdolle, tuli määrättäväksi, missä järjestyksessä ehdollepano oli tapahtuva, ja tätä seikkaa koskevassa äänestyksessä jakaantuivat mielipiteet kahtia. Toisella puolen annettiin toht. Ekholmille etusija tiedekunnan enemmistön lausunnon mukaan ja perustuen etenkin hänen käytännöllisiin ansioihinsa. Toisella puolen taas ne, jotka asettivat dos. Laitisen ensi sijalle, nojautuivat siihen, mitä ulkomaiset asiantuntijat sekä ainoa varsinainen asiantuntija tiede-

kunnassa olivat lausuneet. Äänet jakautuivat aivan tasan, 15 kummallekin puolelle, joten rehtorin ratkaiseva ääni saattoi virallisen etusijan kallistumaan dos. Laitisen hyväksi. Toht. Ekholmin puolella tuntuivat äänestävän melkein kaikki ne, jotka esim. estetiikan ja taidehistorian professorinvirkaa täytettäessä panivat ensi sijalle ylim. prof. Tikkasen, tahtoen siten osoittaa, että „meidän yliopistomme yhä enemmän pyrkii ottamaan osaa puhtaasti tieteelliseen tutkimustyöhön".

Jos katsoo äänestäjien puoluekantaa, niin huomaa että äänet paria poikkeusta lukuunottamatta jakaantuivat aivan puolueita myöten (ainoasti ruotsinmieliset proff. Hermanson ja Chydenius asettivat dos. Laitisen ensi sijalle).

Ei voitane kieltää että jotenkin yleisesti on suureen yleisöön ja myös yliopistonuorisoon levinnyt se käsitys, että yliopistossa asioita ja henkilöitä arvostellaan puoluenäkökantojen mukaan. Ja mitä tämä merkitsee yliopistolle, siinä kohden yhdyn samaan mielipiteeseen, jonka lääkeopillisen tiedekunnan nykyinen dekanus kaksi vuosikymmentä sitten yleisen historian professorinvirkaa täytettäissä lausui: „Jos sen nuorison keskuudessa, joka on taipuvainen omistamaan vaikutuksensa yliopiston palvelukseen, se käsitys edes jonkinlaisen totuuden varjolla saa juurtua, että heidän työnsä eivät voi saada osakseen täysin yhdenlaatuista, tyhjentävää arvostelua, yksinomaan tieteelliseltä näkökannalta, niin on samassa surmanisku tähdätty kaikkea tieteellistä harrastusta vastaan yliopistossa."

Tätä kannattaisi muistaa edelleenkin. Kun tietää että yliopistossa kolmen vuosikymmenen aikana melkein kaikissa viranasetusasioissa äänet ovat jakauneet puolueita myöten, niin ei kukaan voine syyttää suurta yleisöä ja yliopistonuorisoa siitä, jos se ei voi ymmärtää tätä vain pelkäksi sattumaksi.

Minä en luule yliopistossa olevan ketään, joka vastoin parempaa tietoaan tahtoo tehdä vääryyttä. Mutta vanha sielutieteellinen totuus on että ihminen mielellään uskoo, mitä hän tahtoo uskoa, että hän mielellään toisessa tapauksessa näkee etupäässä ansiot, toisessa taas puutteet. Sen vuoksi minusta välttämättömästi olisi toimittava siihen suuntaan, että parannus saataisiin aikaan, että ne asianhaarat, jotka ovat omansa kiristämään puolue-eroavaisuuksia ja suuresti „predisponeeraamaan" ihmisiä oman puolueen miehen hyväksi, saataisiin vähemmin polttaviksi. Olen jo ennen lausunut, että jos sovussa saataisiin aikaan se, että yliopistollisen opetuksen kieli tulisi olemaan oikeassa suhteessa oppilaiden kieleen, niin epäilemättä puoluenäkökantain kireys saattaisi poistua ja tie aueta niille näkökannoille, joilla yksinään pitäisi olla ratkaiseva merkitys. Tahtoisin vielä uudistaa kysymykseni: „Eikö ole yliopiston miehissä keitään, jotka tänä aikana, jolloin uhrauksista yhteisen hyvän vuoksi niin paljon puhutaan, ottaisivat tämän asian ajaaksensa?"

Muitakin yliopistollisia asioita olisi, joista olisi syytä tämän yhteydessä ja tästä erikseen puhua, mutta tällä kertaa on minun pakko jo päättää pitkäksi venynyt kirjeeni.

22. II. 02. **Spectator.**

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Tilastolliselta toimistolta: Oikeustoimi XXIII.

Maanviljelyshallitukselta: Tilastollisia tauluja yleisistä kilpa-ajoista Suomessa v. 1896—1901. — Kertomus tuhohyönteisten esiintymisestä Suomessa v. 1901. — Maanviljelyshallituksen kertomus v. 1900.

Ruotsalaisen Kirjallisuuden Seuralta: Förhandlingar och uppsatser. 15. 3:—. — *Arvid Hultin,* Valda skrifter af Jacob Frese. 4:50.

Otavalta: *Karl Ervast,* Martin Lutherin vähän katekismuksen selityksiä. III. 1:—. *Nemo,* Vielä sananen. Suom. J. A. —:75. — *O. Hannikainen,* XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 29 vhk. à. 65. — *Axel Bergholm,* Sukukirja. XVIII. 3:—.

Werner Söderströmiltä: *Elis Bergroth,* Suomen kirkko. 2 vihk. 1:10. — *Joh. Rich. Danielson,* I hvilken riktning. Ruots. A. M. 1:50. — *Henryk Sienkiewicz,* Qvo vadis? Suom. Maila Talvio. 3, 4 vihk. à —:55.

K. Malmströmiltä: *K. A. Widenius,* Konttorityöt. Kaavakokoelma kauppaoppilaitoksia varten.

P. Viitaselta: *Arthur T. Pierson,* Yrjö Müllerin elämä. 1 vhk. —:35.

K. J. Gummerukselta: O. S., Kasvatus-opin historian pääpiirteet. II. 3:75.

Minervan kirjakaupasta; *Snorre Sturlason,* Kongesager. Oversat af Dr. Gustav Storm. 4:50.

Toimittajilta: Maanviljelysopetusta pikkuviljeliöille. (Komitean mietintö). — Tampereen osakepankin vuosikertomus. 1901. — *L. Neovius,* Verranto-oppi. —:50. — Raittiusyhdistys Koiton vuosikertomus 1901. —:25. — *M. W. Vuolukka,* Mitä on tehtävä. —:75.

Dansk Tidsskrift, helmikuu: Chr. Villads Christensen, Djœvletro og Hekseforfœlgelse. — Gustav Bang. Liberalismens Konkurs, y. m.

Duodecim, n:o 1: G. J. Winter, Lisiä epilepsian hoitoon. — Duodecim seuran vuosikertomus, y. m.

Teoloogninen aikakauskirja, n:o 1: Lauri Ingman, Konungen i sanningens rike. — G. G. Rosenqvist, Viktor Rydbergs moralfilosofi. — Martti Ruuth, Abr. Achrenii »continuationer». — Kirjallisuutta. y. m.

Vartija, n:o 2: F. Nordlund, Pappisperheiden konservatsionista. — K. Aug. Hildén, Saarna- ja opetustavasta seurakunnassa, y. m.

Suomen urheilulehti, n:o 1: I. W:n, Voimistelun vaikutuksesta, sekä kirjoituksia ja kuvia eri urheilulajien aloilta.

Kansakoulun lehti, n:o 1—2: K. L., Yksilöllinen ja yhteinkunnallinen kasvatus. — A. Suhonen, Veistonopetuksesta kansakoulussa. — Kirjallisuutta y. m. n:o 3—4: Albin Järvinen, Matkakertomus. — Opettaja, Opettajain kurinpitovalta kaupunkien kansakouluissa. — Kirjallisuutta, y. m.

Luonnon ystävä, n:o 1: A. J. Silvenius, Eläinkunnan rajariitoja. — N. Hagman, Verenkierron keksiminen. — K. E. Stenroos, Airanteen järvi, y. m.

Euterpe, n:ot 5—8: Kirjoituksia ja arvosteluja musiikin, teatterin ja kaunokirjallisuuden aloilta.

Uusi kuvalehti, n:ot 1—3: P. A., Suomalaiset kansanlaulut. — P. P., Värtsilän tehdas. — Aug. Andberg, Eräs kohtaus, runsaasti kuvia, y. m.

Opiksi ja huwiksi, n:o 1.
Suomen aistiviallisten koulujen lehti, n:o 1.
Puutarha, n:o 1.
Vakuutuslehti, n:o 1.
Kylväjä, n:o 49 ja n:o 1.
Lukutupa, n:o 25 ja n:o 2 (1902).
Kanerva, joulunumero ja n:ot 1, 2, 3, 4.
Finsk veterinärtidskrift, n:ot 5, 6.
Pyrkijä, n:o 12.
Kodin ystävä, n:o 1.
Toukomettinen, n:o 37—39.
Postimees, n:ot 275—293. N:ot 1—34 (1902).
Geografiska föreningens tidskrift, n:o 1: O. Nordqvist, Nils Adolf Erik Nordenskiöld. — Finska bilder. — Ilmoituksia, y. m.

Muhammedilaisten rukous.

Kirjoittanut

KNUT TALLQVIST.

Rukous tavataan kaikilla uskonnon asteilla ihmisen avuttomuuden ilmauksena ja välikappaleena, jolla apua pyydetään korkeammalta salaperäiseltä voimalta. Mitä korkeammalle uskonto kehittyy, sitä täsmällisemmän muodon rukous saa. Ja kun uskontojärjestelmä on täysin muodostunut, niin rukous tavallisesti on kangistunut kaavaksi, jonka lukeminen tapahtuu koneentapaisesti, ajattelematta. Tämä rukouksen rappeutuminen ja muodostuminen ajattelemattomaksi kaavajärjestelmäksi muussa uskonnossa tuskin on niin silmiinpistävä kuin islamissa.

Islamin perustaja kyllä tunsi rukouksen tärkeyden — kerrotaanpa hänen sanoneen rukousta uskonnon pylvääksi ja paratiisin avaimeksi. Hän piti rukousta välikappaleena, jolla ihminen voi varjella itseään riettaudesta ja pahasta (Koraani 29,44), ja niinkuin Kristuskin (Matt. 6,5) hän varoitti uskovaisia, etteivät he olisi vilpillisiä rukouksen suhteen (107,5). Hän ei siis liene tahtonut, että rukous muodostuisi sellaiseksi pintapuoliseksi turhien temppujen noudattamiseksi, jommoinen rukous näkyy olevan islamin tunnustajilla. Mutta Muhammed oli aikansa lapsi ja liian heikko voidakseen vapautua tavoista, joihin hän nuoruudestaan itse oli tottunut ja joita hän näki niidenkin noudattavan, jotka, kuten juutalaiset,

hänen käsityksensä mukaan olivat korkeammalla uskonnollisella kannalla. Näin ollen Muhammed otti omakseen koko joukon aikalaistensa ja varsinkin juutalaisten käyttämiä rukousmenojakin. Ehkä Arabian kristittyjenkin tavat tässä suhteessa vaikuttivat Muhammediin, ja heidän esimerkkinsä tuskin olivat toisia paremmat. Vielä vähemmän kykenivät profeetan jälkeläiset ja uskolaiset katsomaan rukousta korkeammalta kannalta, tehtävänä, joka ennen kaikkea on toimitettava „hengessä ja totuudessa". He pikemmin koettivat tässä niinkuin muissakin suhteissa mitä suurimmalla tarkkuudella noudattaa profeetan menettelytapaa, kysymättä sitä, oliko tämä tarkoitettu esimerkiksi ja malliksi vai ei. Tällä tavoin on muhammedilaisten mutkikasten rukoustemppujen synty ja pätevyys selitettävä. Sillä vaikka nämät temput eivät suinkaan ole koraanissa yksityiskohtia myöten säädetyt ja vaikkei niihin tuossa pyhässä kirjassa paljon viitatakkaan, niin muhammedilainen uskonoppi ja traditsioni kumminkin tukee useimpien rukousmenojen tarpeellisuutta vetoomalla profeetan esimerkkiin.

Koraanissa on verrattain vähän rukousta koskevia määräyksiä. Siinä teroitetaan mieleen rukoilemisen tarpeellisuutta ja että kunkin tulee sekä itse rukoilla että vaatia perhettänsäkin rukoilemaan (20,132). Muhammed opettaa, että uskovaisen pitää puhdistautua rukousta varten, niinkuin juutalaisetkin tekevät. Hän antaa muutamia yksityiskohtiin meneviä määräyksiä tästä asiasta (5,8) ja muistuttaa uskovaisia, etteivät he juopuneina ryhtyisi rukoukseen (4,46) ja että rukoukset ovat esitettävät kohtuullisella äänellä, ei peräti kovalla eikä vallan matalalla (17,110). Hän antaa vielä ohjeita *qibla*sta s. o. suunnasta, jonne päin tulee kääntyä rukoillessa. Ja lopuksi koraani sisältää määräyksiä ajoista, jolloin pitää rukoilla (2,239, 7,203, 11,116, 17,80—81, 30,16—17 y. m.). Nämät määräykset ovat kieltämättä hyvin vajanaisia ja yksinkertaisia verrattuina niihin erittäin lukuisiin ja mutkikkaisiin sääntöihin ja temppuihin, joita muhammedilaiset itse asiassa noudattavat rukousta toimittaessaan. Koska koraanin lausunnot rukouksesta tämän ohessa usein ovat jokseenkin epämääräisiä ja antavat vain hämäriä viittauksia, sopii varmana pitää, että profeetta itse noudatti erinäisiä menoja, joiden hän siis luuli olevan yleisesti tunnettuja ja sentähden jätti koraanissa mainitsematta. Joka tapauksessa suuri osa islamissa sittemmin noudatetuista rukoustempuista on

kirjoitettava jyrkän turhantarkkuuden ja pintapuolisen muodollisuuden laskuun.

Yhtä harvalukuisat kuin määräykset rukousmenoista ovat koraanin rukouksetkin. Tässä suhteessa koraani ei vedä vertoja vanhalle eikä uudellekaan testamentille. Huomattavimman rukouksen muodostaa koraanin ensimäinen luku, joka kuuluu: „ylistetty olkoon Allâh, maailmojen herra, armollinen armahtaja, tuomiopäivän valtias! Sinua me palvelemme ja sinulta anomme apua. Johdata meidät suoralle tielle, niiden tielle, joille olet hyvyyttä osoittanut, joita et vihaa ja jotka eivät kulje harhaan!“ Että tässä rukouksessa on oikeata uskonnollista tunnetta ei voi kieltää, mutta yhtä selvää on, että se on paljoa heikompi kuin esim. „isämeidän“ rukous, jonka asema sillä kumminkin on islamilaisessa maailmassa.

Yleisesti käytetään rukouksena n. s. „valtaistuimen värsyäkin“ (2,256), vaikkei se ole varsinainen rukous, vaan Jumalan suuruuden ylistys niinkuin enimmät muhammedilaisten rukoillessa käyttämät lausetavat. Se kuuluu: „Allâh! Ei ole muuta jumalaa kuin hän, elävä, iankaikkinen. Ei uinahdus eikä uni valtaa häntä, hänen on kaikki taivaissa ja maan päällä. Kukapa voi olla välittäjänä hänen luonaan muuten kuin hänen suostumuksellaan. Hän tietää menneisyyden ja tulevaisuuden, eikä kukaan tajua hänen tiedostansa enempää kuin minkä hän tahtoo. Hänen valtaistuimensa käsittää taivaat ja maan, eikä niiden huolenpito häntä rasita. Hän on ylevä, mahtava!“ Tästä värsystä kerrotaan profeetan sanoneen, että sen lukeminen jokaisen rukouksen perästä takaa rukoilevalle paratiisiin pääsemisen, ja että sen lausuminen illalla levolle mentäissä tuottaa turvan sekä värsyn lukijalle että hänen talolleen ja koko ympäristölleen. Eipä sentähden ole ihmettelemistä, että tämä koraanivärsy on ylen tavallinen kirjoitus muhammedilaisten taikakaluissa!

Toinen tavallinen rukous on koraanin 112:s luku: „hän Allâh, on yksi, Allâh iankaikkinen. Hän ei ole siittänyt eikä syntynyt, eikä hänellä ole ketään vertaista!“ Vielä muhammedilaiset rukouksina lausuvat koraanin luvut 113 ja 114, vaikka nämät luvut nähtävästi eivät ole muuta kuin kaksi — pakanallista loitsurunoa, jotka Muhammed näkyy saaneen kansalaisiltaan. Edellinen kuuluu: „minä etsin turvaa aamukoiton herralta, päästäkseni pahasta, jonka hän on luonut, pahasta solmui-

hin puhaltelevien[1], pahasta kateellisten, karsain katsovien." Samanlainen on 114:nnen luvun sisällys: „etsin turvaa herralta ihmisten, kuninkaalta ihmisten, jumalalta ihmisten, päästäkseni paholaisen viekoituksista, joita hän ihmisten rintaan kuiskailee, päästäkseni pahoista hengistä ja ihmisistä."

Sellaiset ovat ne koraanin lauseet, joilla oikeauskovaisen muhammedilaisen on tapana lähestyä Jumalaa! Niiden lisäksi tulee joukko toisia rukouksia, joita ei ole koraanissa. Yksi tavallinen rukous kuuluu: „Allâhin, armollisen armahtajan nimeen! Oi Allâh, me rukoilemme sinulta apua ja pyydämme sinulta syntimme anteeksi, me ylistämme sinua emmekä kiellä sinua, me hylkäämme ja heitämme sen, joka sinut hylkää. Oi Allâh, me rukoilemme sinulta apua ja pyydämme sinulta syntimme anteeksi, me hylkäämme ja heitämme sen, joka sinua pilkkaa!" Toinen kuuluu: „Oi Allâh! Sinua me rukoilemme, sinun puoleesi me käännymme, sinun eteesi polvistumme, sinun luoksesi kiiruhdamme ja kokoonnumme, sinun armoasi toivomme ja sinun rangaistustasi pelkäämme, sinun kostosi saavuttaa uskottomat."

Erehtyisi suuresti, jos luulisi, että nämät taikka muut samankaltaiset lauseet ovat pääasiana siinä toimituksessa, jota muhammedilaiset nimittävät rukoukseksi *(salât)*. Kun näkee jonkun islamilaisen rukoilevan — ja kukapa sitä ei ole nähnyt, sillä muhammedilainen ei toimita rukoustaan suljetussa kammiossa eikä vetäydy yksinäisyyteen, vaan näkyy melkein pitävän kunnianansa toimittaa rukouksensa kaikkien nähden ympäristöstä huolimatta — kun siis näkee muhammedilaisen rukoilevan, huomaa hänen tekevän kaikenmoisia ulkonaisia temppuja ja asettuvan jos jonkinmoisiin asentoihin, joitten menojen rinnalla rukouksen sanat, puhumattakaan rukoilevan sydämen tilasta, tuntuvat vallan vähäpätöisiltä sivuseikoilta. Muhammedilaisten rukous itse asiassa ei ole vain „sydämen vuodattamista Jumalalle", vaan yhtä paljon ruumiin kiusaamista monenmoisilla tempuilla ja menoilla.

Koska käteeni on joutunut eräs Yliopiston kirjastossa oleva arabiankielinen käsikirjoitus, päivätty v. 1066 hedshran jälkeen, joka viidessätoista luvussa ja noin 150 pykälässä tekee selkoa muhammedilaisista ru-

[1] Tarkoitetaan taikasolmuja käyttäviä noita-akkoja.

kousmenoista, niin perustan etupäässä tähän teokseen [1] seuraavan esityksen islamilaisten rukouksesta.

* * *

Rukouksen välttämättömiä ehtoja on kuusi. Ensiksikin vaaditaan ruumiin puhtaus, joka saavutetaan erityisten ruumiinosien pesemisellä (*wudû*). Tämä tapa perustuu koraanissa olevaan määräykseen (5,8): „kun ryhdytte rukoilemaan, peskää kasvonne ja kätenne kyynärpäihin saakka ja hierokaa päätänne ja jalkojanne lumpioihin saakka!“ Tämän koraaninpaikan nojalla muhammedilaiset opettavat, ettei kukaan saa toimittaa rukousta, ennenkuin hän on pessyt kasvonsa hiusten rajalta leukaan ja korvalehtiin saakka, kätensä kyynärpäitä ja jalkansa lumpioita myöten sekä pyyhkinyt neljännesosan päätään. Näihin koraaniin perustuviin ehdottomiin velvollisuuksiin (*fard*) tulee vielä lisäksi koko joukko toisia määräyksiä, jotka perustuvat ainoastaan traditsioniin (*sunna*). Mutta siinäkään ei ole kyllin, pesemisessä tulee vielä noudattaa semmoisia asioita — yhdeksän luvultaan —, jotka itsessään ovat yhdentekeviä (adiafora, *halâl*), mutta joita „hyvä tapa“ vaatii, ja toiselta puolen välttää semmoista, joka on loukkaavaa (*makrûh*), luvatonta (*harâm*) tai pilaa puhdistuksen, yhteensä yhdeksäntoista seikkaa. Noudattamalla kaikkia näitä määräyksiä rukousta valmistava peseminen tapahtuu seuraavaan tapaan.

Henkilö, joka aikoo rukoilla, käärii hihansa kyynärpäihin saakka ja sanoo matalalla tai kuulumattomalla äänellä: „aion toimittaa pesun rukousta varten.“ Ensin hän kolme kertaa pesee kämmenensä kastamatta niitä kokonaan pesuveteen ja sanoo samalla tavalla kuin ennenkin: „Allâhin armollisen armahtajan nimeen! Kiitos Allâhin, joka on suonut vettä puhdistamista varten ja on tehnyt islamin valoksi ja ohjeeksi, joka johdattaa sinun puutarhoihisi, riemun tarhoihin, ja sinun asuntoosi, rauhan asuntoon!“ Sitten hän puhdistaa hampaansa käyttäen puikkoa, joka tavallisesti on öljypuusta, vie oikealla kädellä — sillä vasen käsi, jota yksin käytetään eräässä profanisessa puhdistustoimessa, ei ole sovelias — vettä

[1] Tämän WALLINin luultavasti Egyptistä tuoman käsikirjoituksen ohella olen tätä kirjoitusta varten käyttänyt HADRIANI RELANDI de Religione Mohammedica libri duo, editio altera, Trajecti ad Rh. 1717, E. W. LANE, Modern Egyptians, A. VON KREMER, Culturgeschichte des Orients, A. MÜLLER, Der Islam, O. PAUTZ, Offenbarung, MUSTATRIF y. m.

suuhun ja huuhtoo suuontelon, jota tehtäissä ei saa huuhdella niin rajusti, että vesi kuohuu. Suun ja hampaiden puhdistamisen tarpeellisuus perustuu muka sekin muutamiin profeetan lausuntoihin niinkuin esim.: „suu on teidän herranne sanan tie, sentähden puhdistakaa se“, ja että rukous, johon liittyy hampaiden puhdistaminen, on parempi kuin seitsemänkymmentäviisi rukousta ilman tätä puhdistusta. Hampaiden puhtaana pitämisellä arvellaan tätä paitsi olevan se etu, että se kuoleman tullessa helpoittaa hengen lähtöä ruumiista. Kun tämä on tehty, tulee nenän vuoro. Ensin nenä niistetään — vasemmalla kädellä, sitten rukoileva oikeasta kädestänsä vetää vettä sieramiinsa ja puhdistaa näin nenänsä kolmasti. Tämän jälkeen hän kolme kertaa molemmin käsin huuhtoo kasvonsa sanoen: „Allâh, valaise kasvoni sinun valollasi päivänä, jolloin valaiset suosikkiesi kasvot, äläkä anna kasvojeni mustua silloin, kuin sinun vihollisesi kasvot mustenevat!“ Sitten hän kolme kertaa pesee oikean käden ja käsivarren kyynärpäähän saakka ja sanoo: „Allâh, anna kirjani (s. o. kirja, johon ihmisen hyvät ja pahat työt kirjoitetaan muistoon tuomiota varten 43,80) oikeaan käteeni (vrt. 84,7) ja ole minulle suopea, kun tiliä kanssani teet!“ Samoin hän pesee vasemman kätensä ja sanoo: „Allâh, älä pane kirjaani vasempaan käteeni äläkä selkäni taakse (vrt. 84,10)! Älä ole minulle ankara, kun tiliä kanssani teet, äläkä saata minua niiden seuraan, jotka tuleen joutuvat!“ Tämän perästä hän vetää märkää kättänsä pään ja korvien päällitse ja sanoo: „Allâh, peitä minut sinun armollasi ja vuodata siunauksesi ylitseni; suojaa minut valtaistuimesi kunniataivaalla päivänä, jolloin ei ole muuta varjoa kuin sen varjo!“ Jos rukoilevalla on parta, niin hän puhdistaa senkin, työntäen sormet kamman tavoin sen lävitse alhaalta ylöspäin. Suotavaa on että kaulakin pestään, ja tämä tehdään siten, että käsien ulkopuolet niskan takaa vedetään kaulan ympäri. Tätä tehdessään rukoileva sanoo: „Allâh, pelasta kaulani tulesta ja varjele minut köysistä, kaularaudoista ja kahleista (vrt. 69,32)!“ Lopuksi rukoileva pesee jalkansa lumpioita myöten ja pistää sormensa varpaiden lomitse. Pestessään ensin oikeata jalkaansa hän sanoo: „Allâh, vahvista jalkani suoralla tiellä päivänä, jona jalat luiskahtavat“, ja pestessään vasempaa jalkaansa hän rukoilee: „Allâh, tee työni otolliseksi, anna syntini anteeksi“ y. m.

Kun pesu ja puhdistaminen on päättynyt, rukoileva nostaa silmänsä taivasta kohti ja sanoo: „ylistys sinulle, oi Allâh! Minä tunnustan, ettei

ole muuta jumalaa kuin sinä yksin; sinulla ei ole vertaistasi, sinulta pyydän syntini anteeksi ja sinun puoleesi käännyn katuen.“ Luotuaan silmänsä maahan hän jatkaa lukemalla uskontunnustuksen: „minä tunnustan, ettei ole muuta jumalaa kuin Allâh, ja tunnustan, että Muhammed on hänen palvelijansa ja lähettiläänsä.“ Vihdoin rukoileva yhden tai useamman kerran lausuu koraanin 97:nnen luvun: „me saatoimme sen (= koraanin) ilmi pyhän päätöksen yönä. Ken opettaa sinulle kuinka kallis se yö on! Pyhän päätöksen yö voittaapi tuhat kuukautta. Sinä yönä enkelit herransa suostumuksella astuivat alas ja henki tuoden mukanaan kaiken ratkaisun. Se on rauha, kunnes aamu koittaa!“

Näiden temppujen ohessa vielä suuremmalla tai vähemmällä tarkkuudella noudatetaan joukko muitakin yksityisseikkoja, joitten luetteleminen olisi sekä väsyttävää että vastenmielistäkin. Erittäin tärkeänä pidetään, että yllämainitut temput toimitetaan tässä esitetyssä järjestyksessä, koska se pääkohdissaan on säädetty itse koraanissa, ja ettei mitään keskeytymistä tapahdu. Mitä sanoihin tulee, jotka lausutaan yhteydessä kunkin ruumiinosan pesemisen kanssa, on huomattava, ettei aina käytetä tässä mainittuja lausetapoja ja että ne usein jätetään kokonaan lausumatta, joten koko puhdistustyö voidaan suorittaa parissa minuutissa. Hyvä tapa kumminkin vaatii, ettei puhdistumisen aikana puhuta mitään jokapäiväistä.

Yllämainittu arabialainen käsikirjoitus suosittaa hyväksi sitäkin tapaa, että rukoukseen valmistuva juo jäljelle jääneen pesuveden tai ainakin osan siitä! Onko tämä hieno tapa, jota toiset lähteet eivät mainitse, yleinen, en tiedä. Joka tapauksessa se osoittaa, että vesimäärä, jota käytetään pesemistä varten, ei ole peräti suuri. Onpa nimenomaan kielletty olemasta ylellinen veden käyttämisessä, ja helppo on ymmärtää tällaista määräystä, kun on kysymys niin köyhävesisestä maasta kuin Arabia on. Osaksi veden hankkimisen hankaluuteen nähden, osaksi terveydellisistä syistä Muhammed jo määräsi: „jos olette sairaina tai matkalla taikka jos joku teistä tulee tarpeeltansa tai on koskenut naiseen, ettekä löydä vettä, niin ottakaa hienoa hiekkaa ja hierokaa sillä kasvonne ja kätenne (5,8)!“ Tämän nojalla on sääntö, että, jos rukoileva ei löydä vettä, taikka jos hän sairaana pelkää, että vesi pahentaisi hänen tautiaan, tai siemenvuodon saastuttamana pelkää, että peseminen kylmällä vedellä tappaisi(!) hänet tai tekisi hänet sairaaksi, niin hänen pitää hieroa itseään

ollakin maa-aineella, mullalla, hiekalla, kivellä, koholilla tai arsenikilla." Onhan ajateltavissa, että arabialaiset itse ovat keksineet nämät veden sijaiset. Huomattava kuitenkin on, että sama tapa on juutalaisillakin, jota paitsi on historiallisesti todistettu, että hiekkaa kristillisen kasteen toimituksessakin on käytetty veden asemesta (Reland siv. 83).

Uskonnollisen pesemisen mukavaa toimittamista varten jokaisen moskeijan pihassa on kaivo, josta juoksee vettä eri suunnille. Paremmissa muhammedilaisissa taloissa määrätyllä paikalla on erityinen vesiastia uskonnollista pesua varten. Tavallisin pesemispaikka yksityisten kodeissa kumminkin lienee „vesihuone" s. o. tarvehuone.

Huomattava on että tällainen monitemppuinen, ehkei juuri perusteellinen puhdistuminen ei ole tarpeellinen päivän jokaisen viiden rukouksen edellä, jos rukoileva viimeisen puhdistumisen jälkeen huolellisesti on välttänyt kaikkea, mikä voi häntä saastuttaa, niinkuin päihtymys, uni, mielenhäiriö, tarpeen tyydyttäminen, verenvuoto, oksennus y. m. Mutta muutamissa tapauksissa on koko ruumiskin pestävä kylvyllä (*ghusl*) nimittäin ympärileikkauksen, kaikenlaisten siittimiä koskevan saastutuksen, kuolleen koskettamisen johdosta y. m. ja määrätyillä ajoilla niinkuin perjantaisin ja muutamina juhlapäivinä.

Puhtaus, jota vaaditaan rukoilevalta, ei kumminkaan supistu vain ruumiiseen. Toinen rukouksen ehto on näet rukouspaikan ja vaatteiden puhtaus. Varakkailla henkilöillä on erityinen „rukousmatto", jonka päälle he polvistuvat rukoillessaan. Mutta köyhät ihmiset rukoilevat paljaalla maalla tai lattialla. Yhteistä kaikille kumminkin on, että heidän tulee välttää lievempää tai pahempaa saastaa vaatteissa ja rukouspaikalla. Lievempänä saastana pidetään hevosten ja syötävien eläinten virtsa. Jos sellaista saastaa on rukoilevan ihossa, vaatteissa tai rukouspaikalla suurempi kuin käden kokoinen täplä, niin rukousta ei saa toimittaa, ennenkuin saasta on poistettu. Jollei se ole poistettavissa, niin rukous kumminkin on luvallinen, ehkei sitä tarvitse kokonaan toimittaa. Pahempana saastana pidetään veri, ihmisen ulostukset, viini, kanan jätteet, aasin, kissan ja hiiren virtsa sekä hevosen, kamelin ja karjan lanta. Jos sellaista likaa on vaatteissa tai rukouspaikalla dirhemin paksuiselta tai ohuemmalta, käden kokoinen määrä, niin rukous on kielletty.

Kolmas rukouksen ehto on ruumiin eli, kuten arabialaiset sanovat, „häpyn" peittäminen. Miehen „häpy" luetaan navan kohdalta pol-

viin saakka. Mutta naisen „häpy“ käsittää koko ruumiin, kasvot, kädet ja jalat pois luettuina. Naisorja tässä suhteessa on miehen vertainen, kuitenkin hänen selkänsä ja vatsansa pitää olla peitettynä. — Tämä rukouksen ehto perustuu koraanissa esiintyvään lauseeseen, jonka eräs muinais-arabialainen tapa näkyy aiheuttaneen. Pakanallisilla arabialaisilla oli näet tapana olla alastomina, kun kulkivat Kaaban pyhäkön ympäri. Mutta tätä tapaa Muhammed piti sopimattomana. Hän sen tähden huomautti uskovaisille, että Jumala on antanut heille sopivat vaatteet, ja varoitti heitä antamasta saatanan viekoitella heitä käymään alastomina, niinkuin hän viekoitteli Aatamin ja Eevan (vrt 7,25—29). Jos siis rukoileva ei saa olla alaston, niin hänen ei liioin pidä esiintyä komeasti ja ylellisesti puettuna, sillä Muhammed sanoi (7,29): „pankaa pois koristuksenne jokaisella rukouspaikalla!“ Tätä määräystä muhammedilaiset huolellisesti noudattavat. He panevat pois kaikki kantamansa koristeet, aseet y. m. ja pukeutuvat, jos on tarpeellista, rukouksen ajaksi yksinkertaisempiin vaatteisiinkin. Tämän kauniin tavan äärimäisyytenä tai oikeammin ehkä yllämainitun muinais-arabialaisen tavan jäännöksenä lienee pidettävä tapaa, jota toivioretkeläiset noudattavat saapuessaan Medinan ja Mekan pyhälle alueelle. He näet riisuvat kaikki vaatteet yltään ja peittävät ainoastaan osan ruumista *ihrâm* nimisillä palttinapalasilla.[1]

Neljäs rukouksen ehto on rukousaikojen noudattaminen. Tunnettu on, että muhammedilaiset rukoilevat viisi kertaa vuorokaudessa. Mutta nuo viisi rukousaikaa, merkillistä kyllä, eivät ole koraanissa tarkoin säädetyt. Näyttää siltä että Muhammed alussa vaati ainoastaan kaksi rukousta päivässä, aamuin ja illoin, sillä muutamissa koraanin paikoissa (7,203, 33,41 y. m.) nimenomaan kehoitetaan rukoilemaan aamulla ja illalla. Toisessa paikassa (2,239) on tämän lisäksi puhetta „keskimäisestä“ rukouksesta, ja vihdoin mainitaan muualla (30,16—17, vrt. 20,130) neljäskin rukousaika. Koska esim. Danielin kirjasta (6,10) tiedämme, että juutalaisilla oli tapana rukoilla kolmasti päivässä, ja koska tunnettua on että Muhammed on lainannut paljon muutakin juutalaisilta, niin on todennäköistä, että hän heidän esimerkkiään noudattaen ei kauan tyytynyt kahteen rukoukseen, vaan pian rukoili kolme kertaa vuorokaudessa ja sen lisäksi vielä toimitti lisärukouksiakin. Nämät lisärukoukset näkyvät vä-

[1] Ks. *Wallins reseanteckningar*, III, siv. 314.

hitellen muodostuneen pakollisiksi, viideksi jokapäiväiseksi rukoukseksi. Tähän suuntaan viittaa eräs koraanin paikkakin (17,80—81), jossa sanotaan: „toimita rukous auringon laskiessa, yön tullessa ja aamurukous, sillä aamurukouksella on todistajansa, ja käytä osa yötä samanlaiseen liikatyöhön omaksi hyväksesi!“ Yleinen vakaantunut tapa on, että se rukous, joka muhammedilaisten laskutavan mukaan on ensimäinen, toimitetaan auringon laskiessa tai oikeammin pari minuuttia myöhemmin. Toinen tapahtuu yön tultua, kolmas aamulla vähää ennen kuin aurinko nousee, neljäs keskipäivällä, kun aurinko rupee laskemaan korkeimmiltaan, ja viides eli viimeinen iltapäivällä noin kolmen ja neljän välillä. Mitä ensimäiseen ja kolmanteen rukoukseen tulee, ei profeetta tahtonut, että niitä toimitettaisiin juuri auringon laskiessa eikä juuri sen noustessa, koska pakanat muka niinä aikoina palvelevat aurinkoa.

Rukousaikoja ei ilmoiteta kellonsoitolla — kellonsoitto muka vetää pahoja henkiä kokoon — vaan ihmisäänellä. Mies, jonka tehtävänä tämä on, nimitetään *muedhdhin*. Noustuaan moskeijan torniin eli *manâra*an hän sen parvekkeelta kaikkiin neljään ilmansuuntaan laulaa seuraavan kutsun (*adhân*) saapumaan rukoukseen: „Allâh on suuri (neljä kertaa). Tunnustan, ettei ole muuta jumalaa kuin Allâh (kahdesti). Tunnustan että Muhammed on Allâhin lähettiläs (kahdesti). Tulkaa rukoukseen! (kahdesti). Tulkaa turvaan! (kahdesti). Allâh on suuri! (kahdesti). Ei ole muuta jumalaa kuin Allâh!“ Jos kutsu tarkoittaa aamurukousta niin muedhdhin lisää: „rukous on parempi kuin uni, rukous on parempi kuin uni“. Koska viiden säännöllisen rukouksen lisäksi on hyvä toimittaa ylimääräisiäkin rukouksia, muedhdhin vielä yön kuluessa kahdesti kutsuu rukoukseen vaihtoehtoisesti esittäen kaksi pitempää laulua Allâhin ja Muhammedin ylistykseksi. Jokainen, joka on käynyt itämailla tuntee, minkä omituisen juhlallisen vaikutuksen muedhdhinin vapisevalla äänellä esitetty, mutta sointuva laulu tekee yön hiljaisuudessa.

Viides rukouksen ehto on että rukoileva kääntää kasvonsa määrättyyn suuntaan. Tämä n. s. *qibla*n noudattaminen ei kumminkaan ollut pakollinen islamin ensi aikoina. Medinassa ilmestyneessä toisessa sûrassa (v. 109) profeetta sanoo: „Allâhin on itä ja länsi; jos käännytte minnepäin hyvänsä, siellä ovat Allâhin kasvot; Allâh on kaikkialla läsnä ja kaikkitietävä.“ Medinassa jonkun ajan oltuaan Muhammed kumminkin määräsi Jerusalemin qiblaksi. Tämän hän luultavasti teki saavuttaaksensa

juutalaisten suosion ja voittaaksensa heitä islamiin, sillä näillähän ainakin vankeuden ajasta alkaen oli tapana rukoillessaan kääntyä tuota pyhää kaupunkia kohti (vrt. 1 Kk. 8,48, 2 Aikak. 6,34, Dan. 6,10). Mutta kun tämä määräys ei tuottanut toivottua tulosta juutalaisiin nähden ja koska monet arabialaiset, joilla jo pakanuuden aikana näkyy olleen tapana rukoillessa kääntyä Mekan vanhaa pyhäkköä kohti, nimenomaan paheksuivat mainittua määräystä, niin profeetta noin puolen vuoden perästä hedshran toisena vuotena lopullisesti määräsi Mekan qiblaksi (2,139), ja siitä lähtien kaikki muhammedilaiset rukoillessaan kääntävät kasvonsa Mekkaa kohti. Tehdessään muutoksen Muhammed kuvaavasti kyllä vetosi samaan perusteeseen, jonka nojalla hän oli väittänyt määrätyn suunnan tarpeettomaksi, että nimittäin itä ja länsi ovat Jumalan (vrt. 2,136). Jotta uskovaiset tietäisivät qiblan suunnan, on tämä jokaisessa moskeijassa merkitty *mihrâb*-nimisellä komerolla moskeijan seinässä, jonka ohessa käytetään erityisiä tauluja qiblan löytämistä varten.

Kuudes ja viimeinen rukouksen ehto on mielenlaatu eli hartaus, jonka toiset uskonnonopettajat lukevat valmistavan puhdistuksen välttämättömiin edellytyksiin. Että oikea mielenlaatu todellakin on tärkeä rukouksen ehto, sitä ei kukaan kieltäne, jos kohta tämän ehdon sija ei näytä olevan vakaantunut muhammedilaisten uskonopissa. Sen tärkeyttä eräs persialainen runoilijakin kumminkin teroittaa mieleen sanoen: „sen rukousmenoista, jolta puuttuu rakkautta Jumalaan, ei koidu hyötyä ensinkään, vaan tuulta“, ja vielä: „jolleivät menosi ole teeskennellystä vapaat, eivät pesemiset ja koreat rukousmatot hyödytä.“ Ja muhammedilaisten suuri mystikko ALGHAZÂLI opettaa, että rukouksen tärkein ehto, sen „elämä ja henki“, on sydämen sisällinen tila, jonka tähden rukousmenojen tarkinkin noudattaminen on arvoton, jollei siihen liity hartautta, kunnioitusta, nöyryyttä ja toivoa.

Kun yllämainitut rukouksen ehdot ovat täytetyt ja kaikki niihin kuuluvat menot suoritetut, niin henkilö, joka aikoo rukoilla, on valmis ryhtymään varsinaiseen rukouksen suorittamiseen, jonka pitää tapahtua heti kun rukoukseen kutsuja on vaiennut. Koska rukouksen valmistuksissa jo on ulkonaisia menoja kosolta, voisi luulla, että varsinainen rukous olisi puhtaasti henkistä laatua. Mutta semmoinen ei ole asianlaita. Varsinainen rukouskaan ei ole muuta kuin sarja määrätyllä tavalla ja määrätyssä järjestyksessä toimitettavia ruumiin asentoja ja temppuja, joit-

ten rinnalla sanottavat sanat melkein tuntuvat vähemmän tärkeiltä sivutehtäviltä. Kysymyksessä olevia ruumiinasentoja ja temppuja ei kumminkaan ole koraanissa nimenomaan säädetty, vaan ne perustuvat parhaasta päästä traditsioniin. Koraanissa tavataan ainoastaan harvoja paikkoja, jotka viittaavat siihen, että muutamia niistä ruumiinasennoista, jotka sittemmin muodostunut uskonoppi säätää, profeetan aikana jo noudatettiin. Niin on kumartumisen (*rukû'*) ja kasvoilleen heittäytymisen (*sudshûd*) laita, joista alempana enemmän. Niihin viitataan kun sanotaan (3,38): „oi Maria, nöyryytä itsesi herrallesi ja heittäydy kasvoillesi ja

kumarru kumartuvien kanssa!“ Mutta on koraanissa niitäkin paikkoja, jotka osoittavat, ettei profeetta pitänyt rukoilevan ruumiinasentoa erittäin tärkeänä. Hän esim. sanoo (4,104, vrt. 3,187): „muistelkaa Allâhia seistessänne, istuessanne ja kyljellänne ollessanne!“ Tällä hän tarkoittaa, että Jumalaa tulee pitää mielessä aina ja joka asemassa, ja hän sovitti tämän määräyksen rukoukseenkin. Sillä hänen kerrotaan sanoneen: rukoile seisten ja, jollet voi seisoa, niin istuen ja, jollet jaksa istualta, niin kyljelläsi maaten. Ruumiin asento oli siis profeetan mielestä yhdentekevä. Mutta traditsioni on sovittanut jälkimäisen lausunnon yksistään sairaihin ja vaatii ehdottomasti joukon ruumiinasentoja sekä tyhjiä temppuja, joista koraanissa ei ole mitään puhetta. Ja vielä lisäksi rukoilevan tulee vält-

tää monenmoisia asioita, jotka muka joko ovat sopimattomia tai turmelevat rukouksen.

Näitä määräyksiä noudattamalla rukoileva menettelee seuraavaan tapaan. Seisoen kasvot qiblaan päin käännettyinä ja jalat vähän hajallaan toisistaan rukoileva kuulumattomalla äänellä sanoo aikovansa toimittaa sen ja sen rukouksen niin ja niin monessa osassa. Nostettuaan kämmenensä pään tasalle, niin että peukalot koskevat korvalehtiin, hän lausuu n. s. *takbîr*'in: „Allâh on suuri (*Allâhu akbar*)!" Sitten hän asettaa kätensä, oikea käsi vasemman päällä, navan kohdalle, luo silmänsä maahan

eteensä ja lausuu *alfâtiha*n eli koraanin ensimäisen luvun (vrt. ylempänä). Tavallisesti rukoileva jo tätä ennen sanoo: „etsin Allâhin luona turvaa kivitetyltä saatanalta", koska koraanissa kehoitetaan näin sanomaan, ennenkuin ryhtyy pyhää kirjaa lukemaan (16,100). Koraanin ensimäisen luvun lisäksi rukoileva vielä lausuu muutaman muun värsyn koraanista tai luvun 112 (vrt. ylhäällä), nyt kuitenkin jättämällä pois lausetavan „Allâhin, armahtavaisen armahtajan nimeen!" Tämän jälkeen hän taas sanoo: „Allâh on suuri", kumartuu samassa pitäen selkänsä suorana ja laskee kätensä polville sormet hajallaan. Tässä asemassa (*rukû*') hän kolme kertaa sanoo: „ylistys Allâhille!" ja „Allâh kuulkoon häntä, joka häntä ylistää! Oi herramme, sinulle kuuluu ylistys!" Nyt hän kohottaa päänsä ja sanoo suorana seisoen: „Allâh on suuri!" Heti tämän sanot-

tuaan hän laskeutuu polvilleen, lausuu samat sanat: „Allâh on suuri!“, panee kätensä maahan polvien eteen ja painaa nenänsä ja otsansa maahan käsien väliin. Tässä asemassa (*sudshûd*), [1] joka on pyhin kaikista rukouksessa noudatettavista asennoista, ja jonka täydellisyyttä varten vaaditaan, että ainakin seitsemän ruumiinosaa koskettaa maata, rukoileva kolmasti sanoo: „ylistys Allâhille mahtavalle!“ Sitten hän kohottaa päänsä maasta, painuu istumaan kantapäilleen, asettaa kätensä sormet hajallaan reisille ja sanoo: „Allâh on suuri“. Nämät sanat hän kertaa, kun hän uudestaan painaa päänsä maahan. Tässä asennossa hän lausuu samat sanat kuin edellisellä kerralla ja päänsä kohotettuaan vielä kerran: „Allâh on suuri!“ Kun tämä on tehty, niin rukoileva on suorittanut yhden osaston rukousta, jonka ollaksensa täydellinen pitää käsittämän vähintään kaksi osastoa. Aamurukouksessa on tavallisesti neljä, iltarukouksessa viisi, iltapäivä- ja yörukouksessa kuusi sekä päivällisrukouksessa kahdeksan osastoa.

Kun rukouksen ensimäinen osasto on päättynyt, rukoileva nousee seisoalle, jota tehdessään hän ei saa nojata käsiään maahan eikä liikuttaa varpaitansa siitä paikasta, missä ne alusta ovat olleet. Suorittaessaan seuraavat rukouksen osastot rukoileva menettelee samalla tapaa kuin ennenkin, alkaen käsien ristiinasettamisen tempusta, mutta hän lausuu nyt jonkun toisen koraanin luvun kuin edellisellä kerralla.

Joka toisen ja viimeisen osaston jälkeen rukoileva ei nouse seisaalle, vaan istahtaa (*quʿûd*) vasemman jalkansa päälle, laskee kätensä reisille sormet hajallaan ja sanoo: „Allâhille tulee ylistys, rukous ja hyvät työt! Rauha olkoon kanssasi, oi profeetta, ja Allâhin armo ja siunaus! Rauha olkoon kanssamme ja kaikkien kanssa, jotka Allâhia totisesti palvelevat!“ Sitten hän kohottaen oikean kätensä ensimäisen sormen lausuu uskontunnustuksen: „tunnustan, ettei ole muuta jumalaa kuin Allâh, ja tunnustan, että Muhammed on hänen palvelijansa ja lähettiläänsä?“

Kun rukoileva rukouksen viimeisessä osastossa on lausunut: „Allâhille tulee ylistys“ jne. hän, istuessaan vasemman jalkansa päällä, luo silmänsä ensin oikealle ja sanoo: „rauha (*assalâm*) olkoon kanssanne ja Allâhin armo!“ ja sitten vasempaan olkapäähän kerraten samat sanat.

[1] Tästä johtuu arabialainen sana *masdshid*, josta europpalainen moskeija sana on muodostunut; alkuaan se merkitsee jokaista paikkaa, jossa joku heittäytyy maahan rukoillen Jumalaa. Toinen arabialainen sana *dshâmiʿ* merkitsee moskeijaa kokoushuoneena.

Keitä nämät sanat tarkoittavat, siitä ollaan eri mieltä. Muutamat arvelevat, että rukoilija niillä puhuttelee enkeleitä, jotka vartioivat jokaista uskovaista ja kirjoittavat kirjaan kaikki heidän tekonsa. Toiset sitä vastoin väittävät, että tuo tervehdys lausutaan sekä enkeleille että läsnäoleville ihmisille. Vielä on rukoilevalla oikeus näin istuessaan esittää joku yksityinen anomuskin (*duʿâ*). Mutta tätä oikeutta muslimit yleensä käyttävät hyvin vähän. Sillä eihän Allâh ole muslimeille laupias „isä", jonka puoleen lapsen tavalla sopii omin päin kääntyä. Allâh on ennen kaikkea kaikkivaltias, ankara ja pelättävä „herra", jota ihmisen ei sovi lähestyä muuten kuin orjan tavalla, pelolla ja vavistuksella hänen majesteettiaan ylistäen. Jotta ihminen-orja tätä tehdessään ei käyttäisi sopimattomia sanoja — „onnelliset ovat ne, jotka rukoillessaan välttävät turhaa puhetta" (23,3; vrt. Sal. saarn. 5,1, Matt. 6,7) — suositetaan koraanin lausetapoja yksityisissäkin rukouksissa käytettäviksi. Sitä paitsi ei pidetä sopivanakaan turhanpäiväisillä rukouksilla rasittaa kaikkivaltiasta maailman herraa. Sillä onhan hän edeltäkäsin määrännyt ihmisten kohtalot, joita mitkään rukoukset eivät siis voi muuttaa. Jos uskovainen kumminkin omasta puolestaan esittää rukouksen, niin hän pitää kämmenet edessään niinkuin avonaisen kirjan, jonka jälkeen hän vetää ne kasvojensa ylitse ylhäältä alaspäin.

Kaiken tämän lisäksi rukoileva istuessaan saa toimittaa ylimääräisiä rukouksia ja lausuu esim. tuon yllämainitun n. s. „valtaistuimen värsyn" (2,256). Liittyen tämän värsyn viimeisiin sanoihin hän lisää: „oi ylevä, oi mahtava, ylistys sinulle?" Sitten hän lisää koko joukon ylistäviä lauseita: „ylistys Allâhille!„ (kolmekymmentä kolme kertaa). „Ylistys Allâhille, suurelle, ja kunnia ainiaan!" (yhden kerran). „Allâhin on kunnia!" (kolmekymmentä kolme kertaa). „Ylistetty olkoon hänen kunniansa! Ei ole muuta jumalaa kuin hän!" (yhden kerran). „Allâh on suuri!" (kolmekymmentä kolme kertaa). „Allâh on suuri suuruudessa, Allâhille tulkoon kunniaa runsaasti!" (yhden kerran). Koska rukoilevan on vaikea pitää kaikki nämät kertaukset muistissa ja pidetään sopimattomana lukea niitä sormilla, käytetään tätä tarkoitusta varten rukousnauhaa, jossa Jumalan nimien luvun mukaan on yhdeksänkymmentä yhdeksän helmeä ja kunkin kolmenkymmenen ja kolmen helmen välillä suurempi helmi. Helmiä on niin muodoin yhteensä 102 kappaletta nauhassa eli yhtä monta kuin luettavia ylistyslauseita. Sopinee tämän yhteydessä mainita, että rukous-

nauhan käytäntö tuli arabialaisille Indiasta Persian kautta. Jo yhdeksännen vuosisadan arabialaisessa kirjallisuudessa se mainitaan tavallisena, mutta Europpaan se saapui vasta myöhemmin.

Sopimattomina asioina, ehkei semmoisina, jotka tekevät rukouksen kelvottomaksi, pidetään muun muassa käsivarsien levittäminen rukoilevan maahan vaipuessa, kääntyminen, käsien nojaaminen kupeisiin väsyneen tavalla, polvistuminen turbaanin tai vaatteen liepeen päälle, oikominen, haukotteleminen, leikitteleminen vaatteilla, kädellä, kielellä tai hiuksilla ja että rukoileva, kun hän on moskeijassa, seisoo ihmisrivin takana, jossa on aukko. Muutamat seikat tekevät rukouksen vallan tehottomaksi, olkoon sitten että rukoileva aivan tahallansa tai aikomuksetta tekee itsensä virheeseen syypääksi. Vältettävä on esimerkiksi yskiminen, hävyn paljastaminen, pakina, syöminen, juominen, nauru ja hymyileminenkin. Ei saa aivastavalle sanoa: „Jumala auttakoon!“ Eikä saa purskahtaa itkemään kivun tai onnettomuuden tähden, ainoastaan paratiisia tai helvetin tulta mainittaissa j. n. e. Yleinen käsitys on, että pieninkin poikkeus rukouskaavasta, jopa yhden ainoan sanan väärinlausuminen tekee koko rukouksen tehottomaksi ja pakoittaa rukoilevan lukemaan koko rukouksen uudestaan. Tätä ääretöntä muodollisuutta ja turhantarkkuutta kuvaa muun muassa eräs islamin ensi aikoina syntynyt kiivas riita siitä, riittääkö se, että märällä kädellä pyyhkii kengät vai pitääkö kastaa paljastettua jalkaa.

Hyvin kuvaavat ovat tässä suhteessa ne erikoismääräyksetkin, joita naisten tulee noudattaa rukouksissaan. Seisoessaan he eivät saa nostaa käsiään korviin saakka, vaan olkapäiden tasalle, eivätkä panna niitä navan kohdalle, vaan rintojen alle. Kun lausuvat uskontunnustuksen, niin heidän tulee istua vasemmalla lonkalla eikä jalalla, ja kumartuessaan he eivät saa pitää sormiansa hajallaan y. m. Tärkein määräys ehkä on, että naisten seuraa rukouksen aikana on vältettävä. Enimmäkseen naiset sentähden rukoilevat kotona, taikka ovat kokonaan rukoilematta. Sama on muuten poikienkin laita, kunnes pääsevät miehen ikään. Jos naiset ja alaikäiset päästetään moskeijaan, kun miehet siellä toimittavat yhteisen rukouksen, niin heidän pitää olla joko kokonaan erillään miehistä, niinkuin tapa on monessa kristityssä kirkossakin itämailla, taikka seisoa miesten takana. Muhammedilaiset näet arvelevat, että molempain sukupuolien yhdessäolo herättää lihallisia himoja ja siten häiritsee hartautta. Eivätkä he liene vallan väärässä, varsinkin jos ajattelee mitä peliä esimerkiksi

katolisissa kirkoissa usein pidetään ja vielä enemmän, jos on totta, mitä muutamat matkustajat kertovat pyhimmissäkin moskeijoissa tapahtuvan, ja jos runoilija ABU NUWÂS on oikeassa, kun hän nimittää erästä moskeijaa „saatanan rotansatimeksi". Joka tapauksessa naisten poissulkeminen seurakunnan yhteisestä rukouksesta moskeijassa on ilmeinen vääryys naisia kohtaan, jos kerran niin on, kuin profeetan kerrotaan sanoneen, että yhteinen rukous on kahtakymmentäviittä kertaa arvokkaampi kuin rukous kodissa.

Juhlallisimman muotonsa muhammedilaisten rukous kieltämättä saa, kun se toimitetaan yhteisesti moskeijassa. Tätä tarkoitusta varten suuremmat moskeijat pidetään auki joka päivä aamunsarastuksesta auringonlaskuun saakka, pidetäänpä muutamat moskeijat kaiken yötäkin auki. Yhteisen rukouksen varsinainen päivä on perjantai, *jaum aldshum'a* eli „kokouksen päivä", päivä, jona Aatami luotiin ja kuoli ja jona kuolleitten ylösnousemisen arvellaan tapahtuvan. Perjantaipäivän yhteiseen jumalanpalvelukseen, joka toimitetaan tavallisen päivällisrukouksen sijassa, on jokainen uskovainen velvollinen ottamaan osaa, mutta mikään lepopäivä, niinkuin kristittyjen sunnuntai, ei perjantai ole muhammedilaisilla. Jumalanpalvelus alkaa „saarnalla", jonka *alkhâtib* pitää saarnastuolista (*almimbar*). Saarnaaja esiintyi ainakin abbasilaisten kalifien aikoina mustaan talaariin puettuna, miekka olkapäältä riippumassa. Vielä tätä nykyäkin saarnaajalla on miekka kädessä, nimittäin niissä maissa, jotka muslimit ovat miekalla valloittaneet. Saarnastuolilla nähdään kaksi lippua, joihin uskontunnustus tai Allâhin ja Muhammedin nimet ovat kirjoitetut. Mitä itse saarnaan tulee, niin se parhaasta päästä ylistää Jumalaa, profeettaa, ensimäisiä kalifeja sekä kaikkia hurskaita ja kehoittaa uskovaisia hyviin töihin. Tuon tuostakin seurakunta vastaa saarnaajalle: amen, amen! Saarnan lopussa pidetään rukous hallitsijan puolesta. Kun saarnaaja on lopettanut, alkaa seurakunnan yhteinen rukous. Seurakunta asettuu riveihin vastapäätä *mihrâb*ia, tämän edessä seisoo imami ja suorittaa tavalliset rukousmenot, jotka seurakunta tarkkaan toistaa. Juhlapäivinä ja eri tiloissa saarna ja rukoukset sovitetaan tilaisuuden mukaan. Muun muassa erityisiä rukouksia pidetään auringon ja kuun pimenemisen johdosta, kun toivotaan sadetta, sotaan tai toivioretkelle lähtiessä y. m. Sellainen tilapäinen rukous vuodenvaihteen johdosta on kirjoitettu yllämainitun käsikirjoituksen kansilehdellä ja kuuluu: „Oi Allâh sinä olet muuttumaton,

iankaikkinen, mutta nyt on vuosi uusi. Me rukoilemme sinua, että tänä vuonna varjelisit meitä saatanalta ja hänen joukoltansa ja että auttaisit tätä sielua, joka on pahuuteen taipuvainen, harrastamaan sitä, joka saattaa meidät Sinun läheisyyteesi, Sinun armosi kautta, oi Sinä, jonka kirkkaus on ja kunnia, oi armollisin armahtaja! Ylistetty olkoon Allâh, maailmojen herra!"

* * *

Jos kohta islamin etevimmät uskonopettajat ovat teroittaneet mieliin, että tärkein kohta rukouksessa on sydämen oikea tila, ei kumminkaan saata kieltää, että hyvin laajoissa piireissä rukousta pidetään itsessään ansiokkaana työnä ja käytetään taikakeinona, jolla arvellaan olevan yliluonnollinen voima. Islamin tässä suhteessa ei ole käynyt toisin kuin muitten uskontojen. Mutta syy tällaiseen kehitykseen on islamissa selvempi kuin muualla. Se on yhteydessä koko islamin hengen kanssa ja huomataan jo sen perustajassa. Muhammed itse ei voinut kohota sellaiselle kannalle, joka rukouksessa näkee ainoastaan henkisen tehtävän, jonka rinnalla ruumiin tila ja ulkonaiset temput ovat vähäpätöisiä. Hän ei kyennyt vapautumaan aikalaistensa tavoista ja katsannosta, vaan noudatti varsinkin juutalaisten kaavantapaisia ja turhantarkkoja menoja. Muhammedilla ei liioin ollut mikään syvä käsitys synnistä, eipä siitä ole puhetta ensinkään islamin päärukouksessa eli koraanin ensimäisessä luvussa. Synti oli Muhammedista jotakin ulkonaista saastaa tai paholaisen lähettämää häiriötä, jota puhdistuksilla ja rukouksen tenhovoimalla voi poistaa. Usein profeetan kerrotaan rukoilleen seuraavaan tapaan: „oi Herra jumalani, puhdista minut synnistä, niinkuin valkoinen vaate liasta puhdistetaan; oi Jumala, pese pois minun syntini vedellä, lumella ja jäällä!" Tällaisessa rukouksessa ilmenee ikivanha pakanallinen käsitys, joka melkein samoilla sanoin esitetään esim. muinaisbabylonialaisissa rukouksissa. Muhammedin pintapuolista käsitystä rukouksen voimasta kuvaa eräs hänen lauseensa, jonka al Bukhârî mainitsee: niinkuin viisikertainen kylpy perinpohjin puhdistaa ihmisen ruumiin, niin on päivän viiden rukoustenkin laita: niillä Jumala puhdistaa synnit. Luonnonvoimiakin Muhammed luuli voivansa rukouksella voittaa. On vielä olemassa rukouskaavoja, joilla profeetta rukoili sadetta, ja kerrotaan hänen näitä esittäessään pitäneen päällysvaatteensa nurinpäin käännettyinä. Vielä ker-

rotaan profeetan sanoneen, että kun kutsu rukoukseen kaikuu moskeijan tornista, paholainen niin pelästyy, että hän varsin ruokotonta ääntä pitäen pakenee. Toisia samankaltaisia profeetan lausuntoja on ylempänä mainittu.

Jos itse Muhammedilla oli tällaisia käsityksiä rukouksesta, niin ei ole ihmeellistä, että hänen uskolaistensa käsitykset ovat vieläkin törkeämmät. Erityisten pyhien miesten lausumat rukoukset pidetään erittäin tehokkaina ja piirretään samoinkuin muutamat koraanin lauseet taikakaluihin, joitten suojelevaan voimaan luotetaan. Tavallinen semmoinen taikakaava on seuraava profeetan tyttärenpojan Hasanin käyttämä rukous: „oi voimakas, mahtava, ylevä! Sinun ylevyytesi kautta olet kaikki luodut kukistanut, siunaa Muhammedia ja hänen perhettänsä ja suo minulle suojaa sitä ja sitä henkilöä vastaan!“

Muutamien aikojen ja paikkojen arvellaan niinikään antavan rukoukselle erityisen voiman. Otollisin rukouspaikka on pakanuuden ajoilta asti Kaaba, jonne uskovaiset muhammedilaiset sentähden, kuten tunnettu, joukoittain matkustavat. Sama on profeetan haudan ja monien muitten pyhien miesten hautauspaikkojen laita. Näillä paikoilla pyhiinvaeltajat eivät käänny ainoastaan Allâhin puoleen, vaan profeetan ja muitten pyhimyksienkin puoleen pyytäen heidän välitystään Jumalan luona.

Että muhammedilaisten rukousta haittaa suuri pintapuolisuus, turhantarkkuus ja taikausko, osoittanee ylläoleva esitys tarpeellisen selvästi. On kuitenkin huomattava, että tässä on ollut puhetta ainoastaan arabialaisten omista käsitteistä, mikäli ne esiintyvät heidän uskonnollisessa kirjallisuudessaan. Jos otettaisiin tarkastettavaksi, miten kaikki ne osaksi hyvinkin alhaisella kannalla olevat muukalaiskansat, jotka tunnustavat islamia, toimittavat rukouksensa, mitä ne siitä ajattelevat ja mihin tarkoituksiin ne käyttävät rukouskaavojaan, on pelättävä, että esitys muhammedilaisten rukouksesta saisi paljon synkemmän värityksen. Sillä on muun muassa muistettava, että enimmät näistä muhammedilaisista eivät ymmärrä arabian kieltä — joka koko islamisessa maailmassa on uskonnon kielenä — eivätkä siis ymmärrä niitä arabiankielisiä rukouksiakaan, joita vaivalla ovat ulkoa oppineet. Mutta millainen muhammedilaisten rukousjärjestelmä onkin ja mikä siinä piileekin, se on joka tapauksessa kaikkien muhammedilaisten lujin yhdysside, mahti, joka antaa islamille äärettömän voiman.

Yliopistollisten opettajanvirkojen täyttämisestä.

Kirjoittanut

E. N. SETÄLÄ.

Yliopistollisten opettajanvirkain täyttäminen on useissa tapauksissa ollut omansa herättämään huomiota suurenkin yleisön piireissä. Onhan yliopistolla vielä nykyäänkin — ainakin juhlapuheissa — kunnianimi „maan sydän", ja onhan luonnollista, ettei kansalle suinkaan ole yhdentekevää, kutka opiskelevaa nuorisoa, „maan toivoa", opettajina ohjaavat, etenkin kun kokemus on osoittanut että monet yliopistonopettajista yliopiston ulkopuolellakin kohoavat vaikuttavaan asemaan. On siis helposti käsitettävää, että suurikin yleisö mielenkiinnolla seuraa varsinkin semmoisten opettajavirkojen täyttämistä, joilla voi katsoa olevan yleisempää merkitystä. Tunnustettava on kuitenkin, että yleisön mielenkiinto ei aina ole ollut suoranaisessa suhteessa asianomaisen täytettävän viran yleistärkeyteen, vaan on tämän mielenkiinnon määrään olennaisesti vaikuttanut se seikka, onko virkaan ollut useampia hakijoita, joiden keskinäisestä etevämmyydestä mielipiteet käyvät erilleen, s. o. jotka — suoraan sanoen — ovat olleet eri puolueiden ehdokkaina. Näin ollen saattanee olettaa, että kysymys, jota seuraavilla riveillä aion käsitellä, on omansa ainakin jossakin määrässä kiinnittämään yliopiston ulkopuolellakin olevan yleisön mieltä.

Kysymys, joka viime aikoina, ja miltei jokaisessa viran täyttämisasiassa yhä uudelleen, on tullut esille, on kysymys, missä määrin yliopistollisissa viranasetusasioissa tiedekunta (tai tiedekunnanosasto) ja missä määrin konsistori voimassaolevan lainsäädännön nojalla on oikeutettu ratkaisemaan viranhakijan tieteellistä pätevyyttä. Tämän kysymyksen selvittämiseksi on professori vapaaherra R. A. WREDE äskettäin lainopillisen yhdistyksen aikakauskirjassa julkaissut kirjoituksen, joka epäilemättä on omansa asiata suuressa määrin selvittämään, — jos kohta ei, ainakaan kaikkien mielestä, ehdottomasti juuri siihen suuntaan kuin tekijä

tahtoo. Kenties pidetään kovin rohkeana, jos ei-lakimies astuu „Sauluksena profeettain joukkoon“ ja uskaltaa sanoa etevän lakimiehen ajatuksesta poikkeavan käsityksen. Mutta tulee huomata, että jokaisen, joka itse joutuu esiintymään tuomarina tämänlaatuisessa asiassa, on pakko itselleen muodostaa näistä kysymyksistä itsenäinen mielipide saamatta turvautua auktoriteettien lausuntoihin. Lainoppi — samoin kuin jumaluusoppikin — on jossakin määrin kaikkien yhteisomaisuutta. Ja puhuenhan asiat selviävät.

Tunnustaen, ettei lainselittäjä ole oikeutettu perustamaan mielipidettänsä siihen, mitä „asian luonto“ ja yleensä tarkoituksenmukaisuus-näkökohdat vaatisivat, vaan että laintulkitsemisen tarkoituksena on selvittää „lain oikeata ajatusta ja perustusta“, painatan minäkin puolestani tähän ne säädökset, jotka valaisevat puheenalaista kysymystä.

Yliopiston asetusten tähän kuuluvat pykälät ovat seuraavat:

211 §. Päästäkseen asetettavaksi ehdolle avoimeen professorinvirkaan tulee hakijan joko olla suorittanut yliopistossa lisensiaattitutkinto siinä tiedekunnassa ja siinä tieteessä, johon virka kuuluu, tai myös jossakussa toisessa yliopistossa suorittanut hyväksytyt opinnäytteet tohtoriarvoa varten samassa tiedekunnassa, sekä sitä paitsi ajan kuluessa, jonka konsistori asianhaarojen mukaan määrää, yliopistossa julkisesti puolustanut väitöskirjan, joka on niin suoritettu ja hyväksytty kuin §§ 166 ja 170 säätävät. — — —

212 §. Jos hakija avonaiseen professorinvirkaan ei ole hankkinut itselleen jotakuta edellä mainituista oppiarvoista, olkoon hän kuitenkin oikeutettu tulemaan huomioon ehdollepanoa tehtäessä, siinä tapauksessa että hän, julkaisemalla tieteellisiä teoksia aineissa, jotka ovat haetun viran esineenä, on tehnyt itsensä tunnetuksi todellisesta tieteellisestä opista sekä yliopistossa konsistorin määräämän ajan kuluessa suorittaa semmoisen väitöksen kuin on edellisessä §:ssä mainittu.

166 §. Väitöskirja, joka julkaistaan näytteenä lisensiaattiarvoa tai opettajavirkaa varten, ei saa sisältää vain hajanaisia teesejä ja aforismeja, vaan sen tulee sisältää perusteellinen ja, mikäli on mahdollista väitöskirjan rajojen sisällä, täydellinen esitys tieteellisestä aineesta, joka on mitä lähimmässä yhteydessä sen viran tai sen oppiarvon kanssa, joka on kyseessä. — — —

169 §. Sittenkuin väittely on tapahtunut, tulee sen, joka tiedekunnan puolesta on ollut vastaväittäjänä, niin pian kuin mahdollista antaa siitä tiedekunnalle kirjallinen lausunto, jonka tulee sisältää arvostelu, ei ainoastaan väitöskirjan tieteellisestä arvosta ja voidaanko sen katsoa vastaavan tarkoitustaan, vaan myös kuinka tekijä sitä on puolustanut, jonka ohella siinä tapauksessa, että hylkäävä arvostelu siitä jossakin suhteessa lausutaan, ne syyt ja asianhaarat, jotka siihen ovat syynä, ovat ilmoitettavat. Jos väitöskirja on annettu virkaa varten, antakoon tiedekunta semmoisen lausunnon määrätyn soveliaan ajan kuluessa tekijän vastattavaksi,

sekä arvostelkoon sitten, onko väitöskirja hyväksyttävä kelpaavana näytteenä vai eikö, ja lähettäköön lausuntonsa siitä konsistorille, mutta muussa tapauksessa suoritettakoon arvostelu tekijän saamatta vastata tehtyihin muistutuksiin. — —

170 §. Väitöskirjaa, joka opinnäytteenä julkaistaan, älköön katsottako kelpaavaksi, jollei tiedekunta sitä ole sekä sisällyksen että puolustuksen puolesta hyväksynyt. Jos väitöskirja on julkaistu opettajanvirkaa varten, niin sen kelpaavaisuutta varten vaaditaan, että ei ainoastaan tiedekunta ole sitä äskenmainitulla tavalla hyväksynyt, vaan että myös konsistori on siitä antanut hyväksyvän arvostelun.

213 §. Väitöskirjanäytteen julkaisemisen velvollisuudesta professorinvirkaa varten olkoon se vapautettu, joka kolmen vuoden kuluessa, lukien siitä ajasta, jolloin hakemus virkaan annetaan, on julkaissut sekä konsistorin että tiedekunnan hyväksymän väitöskirjan jossakussa virkaan kuuluvista tieteistä samanlaista tarkoitusta varten.

214 §. Kun ehdollepano tehdään avonaista professorinvirkaa varten, niin konsistori harkitsee äänestyksen ja enimpien siinä annettujen äänien nojalla, ensin, ovatko hakijat pätevät ehdolla asetettaviksi ja sitten erikseen, missä järjestyksessä ehdoitussija heille on annettava, jolloin huomiota on pantava ainoasti kunkin osoittamiin tietoihin niissä tieteissä, jotka kuuluvat haettuun opettajanvirkaan. — —

Äskenmainittujen asetusten 170:n §:n jälkimäisen kohdan kumoo keis. asetus 9 p:ltä kesäk. 1873, joka sisältää:

3 §. Opettajanvirkaa varten tehtyä väitösnäytettä arvostelee ainoastansa asianomainen tiedekunta tai osasto, jonka tulee konsistorille lähettää lausuntonsa siitä ja samalla, jos useampia hakijoita on, tarkkuudella toisiinsa verrata heidän näytteensä.

Olennaisia lisäyksiä asetusten määräyksiin (m. m. 211:een ja 212:een §:ään) sisältää keis. julistus 28 p:ltä maalisk. 1899, josta tähän otettakoon seuraavat §:t.

1 §. Pätevä pääsemään ehdolle avonaiseen professorinvirkaan tahi muuhun sellaiseen yliopiston virkaan, joka samain perusteiden mukaan täytetään, olkoon sekä hakija, joka yliopiston sääntöjen 211 §:ssä mainitussa järjestyksessä on väitöskokeen suorittanut, että tiedemies, joka julkaisemillaan teoksilla on osoittanut taitavuutta hakemaansa virkaan. Hakija osoittakoon, jos hän itse haluaa tahi asianomainen tiedekunta harkitsee sen tarpeelliseksi, erityisillä opettajanäytteillä käytöllisen opettajakykynsä.

2 §. Ennenkuin tehdään ehdoitus avonaisen professorinviran tahi pätevyysnäytteiden puolesta yhtäläisen viran täyttämiseksi, tulee asianomaisen tiedekunnan tahi sen osaston ei ainoastaan tutkia hakijain tieteellistä pätevyyttä ja opettajakykyä, vaan myöskin, jos on useampia hakijoita, heidän tieteellisten ansioittensa kesken toimittaa tarkka vertailu. Tätä tarkoitusta varten tulee tiedekunnan hankkia alustava lausunto vähintäin kahdelta asiantuntevalta mieheltä, joko yliopiston piiristä tahi sen ulkopuolelta.

Tästä selviää siis, että niiden asetusten mukaan, jotka olivat voimassa ennen vuotta 1873, professorinvirkaan (ynnä muihin samojen perusteiden mukaan täytettäviin opettajanvirkoihin) vaadittiin:

1) saavutettu lisensiaatti- tai tohtoriarvo; tästä vaatimuksesta saatettiin kuitenkin myöntää vapautus etevien tieteellisten teosten perustuksella, jotka kuuluivat asianomaisen aineen piiriin;

2) väitöskirja, jonka tuli sisältää yhtenäinen ja eheä tutkimus aineesta, joka on mitä lähimmässä yhteydessä kyseessäolevan viran kanssa (s. o. kuuluu asianomaisen viran edustettavaan tiedealaan, vrt. 213 §); vapautettu oli ainoastaan se, joka kolmen vuoden kuluessa oli julkaissut samanlaisen hyväksytyn väitöskirjan. Erityisestä pyynnöstä ovat jotkut Keis. Majesteetilta (tai kanslerilta) tiedekunnan ja konsistorin puollon nojalla aikaisemminkin julkaistun väitöksen tai tieteellisten ansioiden perustuksella saaneet erivapautuksen väitöskirjan julkaisemisesta.

Väitöskirjan arvostelemisesta on säädetty:

3) että sen jälkeen kuin väitöskirja on julkisesti puolustettu, virallisen vastaväittäjän tulee siitä antaa lausuntonsa; jos se on jossakin suhteessa hylkäävä, on väitöskirjan tekijällä oikeus muistutuksiin vastata, ja vasta tämän jälkeen saa tiedekunta [1] sen arvostella;

4) että väitöskirjan ollakseen pätevä oli saavutettava sekä tiedekunnan että konsistorin hyväksyminen.

V. 1873 asetuksessa jäivät edellä mainitut kohdat 1—3 muuttamatta; muutos koski ainoastaan kohtaa 4), jonka suhteen säädettiin että:

4) väitöskirjan ollakseen pätevä tuli saavuttaa tiedekunnan hyväksymys; tiedekunnan tuli se näet yksinään arvostella.

Niinkuin vapaaherra Wrede osoittaa, tehtiin muutos tässä kohden vastoin konsistorin enemmistön lausumaa mielipidettä. Konsistorin keskusteluista ja motiveerauksesta, jotka vapaahra Wrede julkaisee, käy selville että uusi asetus todella tarkoitti sitä, että tiedekunnan päätös väitöskirjan suhteen oli oleva konsistorille sitova ja että siis esim. ne kuusi professoria (Lemström, Runeberg, Mechelin, C. G. Estlander, Lindberg ja J. A. Estlander), jotka yleisen historian professorinvirkaa täytettäessä v.

[1] Tai tiedekunnanosasto, joka puheenalaisissa tapauksissa on tiedekunnan kanssa samalla tasalla. Lyhyyden vuoksi seuraavassa käytetään aina vain nimitystä »tiedekunta».

1880 tahtoivat konsistorissa hylätä tiedekunnan hyväksymän väitöskirjan, olivat väärässä.

V. 1899 annettu asetus ei ole kumonnut mitään entisiä määräyksiä, vaan asettanut niiden rinnalle kokonaan uuden pätevyysmahdollisuuden. Päteväksi ehdolle pantavaksi saattaa tämän mukaan tulla:

1) tiedemies, joka julkaisemillaan teoksilla on osoittanut taitavuutta hakemaansa virkaan.

Julkaistujen teosten arvostelemisesta on säädetty:

2) että tiedekunnan tulee tutkia hakijain tieteellistä pätevyyttä ja, jos hakijoita on useampia, heidän tieteellisten ansioittensa kesken toimittaa tarkka vertailu;

3) että tiedekunnan tätä tarkoitusta varten tulee hankkia valmistava lausunto vähintään kahdelta asiantuntevalta mieheltä.

Lainmukainen pätevyysmahdollisuus ilman väitöskirjaa ja asiantuntijajärjestelmä ovat siis uuden menettelytavan varsinaiset uutuudet. Niinkuin jo äsken huomautettiin, jäi kuitenkin edellinen menettelytapa uuden rinnalle voimaan: edelleenkin on mahdollista tehdä itsensä päteväksi vanhan tavan mukaan väittelemällä, jolloin määräykset väitöskirjan arvostelemisesta ovat noudatettavat. Ainoastaan siitä on eri mieliä lausuttu, voidaanko käyttää ensin toista ja sitten toista tapaa; joka tapauksessa on jo olemassa yksi ennakkotapaus siitä, että henkilö, joka on julkaissut kaikkien laillisten muotojen mukaan kelvottomaksi julistetun väitöskirjan, on „tiedemiehenä, joka julkaisemillaan teoksilla on osoittanut taitavuutta hakemaansa virkaan“, pantu ehdolle professorinvirkaan ja professoriksi nimitetty. Asiantuntijajärjestelmä tulee uuden asetuksen mukaan kuitenkin aina käytäntöön, jos hakijoita on useampia, säädettyä vertailua varten, joka tiedekunnan tulee toimittaa; onpa tavaksi tullut, vaikkei siihen asetus kenties suorastaan velvoittaisi, kysyä asiantuntijoita siinäkin tapauksessa, että hakijoita on vain yksi ja tämä osoittanut pätevyytensä väittelemällä.

Tähän asti saatetaan olla pääasiassa yksimieliset, mutta erimielisyys koskee nyt sitä seikkaa, kenen vallassa on pätevyyden lopullinen ratkaiseminen. Että tiedekunta äskenmainitun vertailun suhteen konsistorille antaa ainoastaan lausunnon on selvä, mutta pätevyyden suhteen on vapaahra Wreden, niinkuin monen muun konsistorin jäsenen mielestä tiedekunnan arvostelu konsistorille sitova.

Vapaahra Wrede resoneeraa seuraavaan tapaan. Uusien asetusten tulkitsemisessa on tunnustettu sääntö että semmoisen asetuksen ei saa katsoa vaikuttaneen suurempaa muutosta voimassaolevassa lainsäädännössä kuin itse asetuksesta selvästi käy ilmi. Tästä seuraa että epätietoisissa tapauksissa, s. o. kun asetus ei selvästi ilmaise, onko muutos jossakin suhteessa sillä tarkoitettu vai eikö, se mikä ennen on ollut voimassa, on katsottava voimaan jääneeksi. Eli, toisin sanoen, todistusvelvollisuus on sen asia, joka väittää että muutos on tapahtunut, eikä sen, joka sanoo että ennen voimassaollut on jäänyt muuttamatta. Ja kun 1899 vuoden julistus, vaikka se johdannossaan mainitsee eri yliopiston asetusten pykäliä, joihin sen säännökset koskevat, ei ilmoita eikä edes viittaa, että 1873 v:n asetuksen 3 § jollakin tavoin joutuisi muutoksen alaiseksi, niin tästä on tehtävä se johtopäätös, että puheenalainen § 1873 vuoden asetuksessa edelleen on voimassa. Tähän tulee lisäksi, että jos julistus tarkoitti 3 §:n kumoamista, sen olisi pitänyt ilmoittaa, mikä järjestys astui sijaan. Ja jos sen tarkoituksena oli antaa konsistorille vapaa ratkaisuoikeus hakijain tieteelliseen pätevyyteen nähden, niin kuinka on ajateltavissa, että kokonaan uuden, kauaskantavan periaatteen omaksumista ei ensinkään olisi viittaamallakaan mainittu asetusehdoituksessa tai sen perusteluissa?

Tosin kyllä 1873 v:n asetus puhuu ainoasti tiedekunnan oikeudesta arvostella „väitöskirjaa opettajanvirkaa varten“ jota vastoin 1899 vuoden asetuksessa puhutaan hakijan taitavuuden arvostelemista kaikkien hänen julkaisemiensa teosten perustuksella. Vapaahra Wrede katsoo kuitenkin semmoisen käsityksen, joka panisi huomiota tähän seikkaan, olevan orjallista kiintymistä lain kirjaimeen, joka tekisi kaiken järjellisen laintulkitsemisen „sen oikean tarkoituksen ja perustuksen mukaan“ mahdottomaksi. Oikeiden laintulkitsemissääntöjen mukaan on kysymys asetettava näin: onko se seikka, että hakijan tieteellistä taitavuutta ei arvostella yhden väitöskirjan, vaan ylimalkaan julkaistujen teosten perustuksella, sitä laatua, että siitä ilman muuta seuraa, että arvostelemisoikeus ei enää ole yksinään tiedekunnan, vaan tiedekunnan ja konsistorin. Vapaahra Wreden mielestä on selvää, että kysymykseen on vastattava kieltävästi, koska mainittu seikka ei sisällä periaatteellista muutosta tiedekunnan oikeuksissa. Päinvastoin on tiedekunnan tehtävä kummassakin tapauksessa sama, nimittäin sen tulee sen tai niiden teosten perustuksella, jotka sem-

moisessa suhteessa saattavat tulla kysymykseen arvostella hakijan tieteellistä taitavuutta. Se mikä 1873 vuoden asetuksen mukaan on koskenut väitöskirjan arvostelua, on siis 1899 vuoden julistuksen mukaan koskeva julkaistuja teoksia ylimalkaan.

Ytimen vapaahra Wreden perustelussa voisi siis lausua seuraavasti: koska tiedekunnalla 1873:n vuoden asetuksen 3 §:n mukaan on yksinomainen oikeus arvostella väitöskirjaa, niin sillä täytyy myös olla sama oikeus arvostella niitä tieteellisiä teoksia, jotka 1899 v:n asetuksen mukaan saattavat tulla väitöskirjan sijaan, koska 1873 vuoden asetuksen 3 § ei ole kumottu.

Vapaahra Wreden perustelu nojautuu siis ennen kaikkea siihen perusolettamukseen, että toiselta puolen ennen vaadittu ja nytkin mahdollinen väitöskirja opettajanvirkaa varten sekä toiselta puolen hakijan julkaisemat tieteelliset teokset ylimalkaan, joista uusi asetus puhuu, ovat täysin asetettavat toistensa tasalle ja sijaan; mikä koskee toista, se koskee toistakin.

Onko tämä olettamus oikea? Perustuuko niiden käsitys, jotka näkevät näiden välillä sangen tärkeitä ja olennaisia eroituksia, vain „orjalliseen kiinnipitämiseen lain kirjaimesta“?

Ensinnäkin tulee huomata se olennainen eroitus väitöskirjan ja muiden julkaisujen välillä, että väitöskirja esitetään julkisesti puolustettavaksi. Tämä merkitsee ensinnäkin sitä, että muutkin henkilöt paitsi vastaväittäjä, esim. ne tiedekuntaan kuulumattomat konsistorin jäsenet, jotka ovat asiantuntijoita kenties samassa ja suuremmassa määrässä kuin tiedekunnan jäsenet, voivat saada sanansa kuuluville väitöstilaisuudessa; ja onhan itse asiassa esimerkkejä siitä, että ylimääräisen vastaväittäjän esiintyminen on ratkaisevasti vaikuttanut väitöskirjojen arvosteluun. Toinen ainakin yhtä tärkeä ja asiaan vaikuttava seikka on se, että väitöstilassa tekijä voi julkisesti tuoda esiin puolustuksensa.

Tähän voidaan tietysti sanoa, mitä hakijan oikeuteen tulee, että asianomaisella hakijalla olisi ollut tilaisuus valita väittelytapa, jos hän tahtoi puolustaa itseään; oma syy, jos hän valitsi toisen tavan. Ja mitä taas tulee julkisen väittelyn hyödyllisyyteen tiedekunnalle, niin sitä korvaa se seikka, että koko tieteellistä toimintaa arvosteltaessa vähintäin kaksi asiantuntijaa yhden vastaväittäjän sijasta antaa lausuntonsa. Mutta vaikkapa tämän myöntäisikin jossakin määrin oikeaksi, ei sittenkään voi kiel-

tää oiennaisen eroituksen olemassaoloa. Väitöskirja sittenkin on ja pysyy ainoasti tiedekunnan edessä suoritettuna opinnäytteenä.

Erittäin tärkeä seikka, joka edelleen on huomioon otettava, on se, että asetusten 169 §:n mukaan siinä tapauksessa, että vastaväittäjän lausunto on hylkäävä, väitöskirjan tekijän tulee saada siihen vastata, ennenkuin häntä tuomitaan: vapaahra Wrede on omituista kyllä jättänyt tämän puolen kokonaan koskettamatta, vaikka hän muuten 169 §:stä kyllä etsii ohjeita, miten tieteellisiä teoksia on arvosteltava. Jos nyt väitöskirja ja tieteelliset julkaisut ylimalkaan voidaan ilman muuta panna toistensa sijalle, niin pitäisi meidän vapaahra Wreden todistelutapaa seuraten sanoa, että koska ei missään uudemmassa asetuksessa ole viittaamallakaan mainittu että 169 § olisi kumottu, niin myöskin tekijän vastaamisoikeus olisi sovellutettava siihen tapaukseen, että arvosteltavana on hakijan kaikki tieteelliset julkaisut. Tätä väitettä ei kuitenkaan kukaan ole esiintuonut, eikä sitä ole noudatettu niissä tähänastisissa tapauksissa, joissa se olisi voinut tulla kysymykseen (esim. viimeksi rikoslainopin ja oikeushistorian professorinviran hakijoita arvosteltaessa).

Tämä seikka siis ehdottomasti osoittaa, ettei ilman muuta voi sovelluttaa säädöksiä, jotka koskevat väitöskirjaa, siihen tapaukseen, missä tieteelliset teokset ylimalkaan ovat arvosteltavina. Mutta näiden kahden asian erilaisuutta voimme vielä valaista yhdellä ymmärtääkseni täysin sitovalla rinnakkaistapauksella. Ylempänä mainitun asetusten 211 §:n mukaan tulee professorinviran hakijalla olla lisensiaatti- tai tohtoriarvo. Mutta samoin ennen mainitun 212:n §:n mukaan, josta vapaahra Wrede ei ensinkään puhu, on henkilö, jolla ei ole mainittua oppiarvoa, „oikeutettu tulemaan huomioon ehdollepanoa tehtäessä“ todellista tieteellistä oppia osoittavien teosten nojalla, jos hän nim. silloisten vaatimusten mukaan oli lisäksi suorittanut professoriväitöksen. Kysymys on: kenen ratkaistava on, onko asianomainen hakija tieteellisillä teoksillaan osoittanut semmoista tieteellistä oppia, että hän saatetaan katsoa päteväksi professorinvirkaan olematta lisensiaatti? Lisensiaattiväitöksen arvosteleminen on aivan ehdottomasti tiedekunnan yksityinen asia, mutta onko niin laita sen seikan, voivatko erinäiset tieteelliset teokset astua lisensiaattiväitöksen sijaan? Koska semmoinen hakija, joka ei ole lisensiaatti, on oikeutettu tulemaan huomioon „ehdollepanoa tehtäessä“ ja koska konsistori tekee ehdollepanon, niin epäilemättä on säädös käsitettävä niin, että asia on kon-

sistorin lopullisesti ratkaistava. Ja niin se on aina käsitettykin niissä ennakkotapauksisa, jotka minulle ovat tunnetut. Kun konsistori 3 p. jouluk. 1864 käsitteli kysymystä lääkeopin tohtorin S. O. Lindbergin pätevyydestä kasvitieteen professuuriin, niin konsistorille esitettiin tiedekunnan lausunto, jonka mukaan hakija, vaikka hän ei ollut tohtori siinä tiedekunnassa eikä tieteessä, johon haettu virka kuului, kuitenkin oli osoittanut 212 §:n mukaista „todellista tieteellistä oppia botaniikassa". Tämän johdosta äänestyksessä toiset konsistorin jäsenet hänen pätevyytensä hyväksyivät, toiset taas hylkäsivät, eikä kukaan väittänyt tiedekunnan lausuntoa sitovaksi. Eikä kukaan voi myöskään sanoa, että niin kyllä oli laita ennen vuotta 1873, jolloin konsistori ja tiedekunta yhdessä yleensä ratkaisivat hakijan pätevyyden, mutta että tässä tapahtui muutos 1873 v:n asetuksessa. Eihän 1873 v:n asetus sisällä pienintäkään viittausta että tässä kohdin olisi tapahtunut muutos; mainitun asetuksen 3 § puhuukin vain „väitöskirjasta opettajanvirkaa varten" eikä siis voi puheenalaista asiaa koskea. Tätä todistaa myös se ennakkotapaus, joka meillä on 1873:n jälkeen. Kun konsistorissa 25 p. lokak. 1879 oli kysymys dosentti K. A. R. Töttermanin pätevyydestä raamatunselitysopin professuuriin, niin, „vaikka kaikki konsistorin jäsenet" — pöytäkirjan sanoja käyttääkseni — „olivat sitä mieltä, että hänen Leipzigissä saavuttamansa teologianlisensiaatti-arvon ei voitu katsoa vastaavan niitä oppiarvoja, joita yliopiston asetusten 211:n §:n mukaan vaadittiin ehdoitussijan saavuttamiseksi avonaiseen professorinvirkaan, katsoivat mainitut jäsenet kuitenkin hänen, dosentti Töttermanin, puheenalaisten asetusten 212 §:n mukaan olevan pätevän pantavaksi ehdolle kyseessäolevaa professorinvirkaa täytettäessä". Ilman mitään erimielisyyttä katsottiin siis asian ratkaisun olevan konsistorin vallassa.

Ajatelkaamme nyt, että sattuisi semmoinen tapaus, joka nykyisten asetusten mukaan on kieltämättä mahdollinen, että professorinvirkaa hakisi tiedemies, jolla ei ole tohtoriarvoa siinä tieteessä, johon haettu virka kuuluu, ja joka myös ei ole julkaissut professoriväitöstä, vaan tahtoisi päästä ehdolle tieteellisten teostensa perusteella. Kuinka nyt hänen pätevyytensä vapaahra Wreden teorian mukaan olisi ratkaistava? Kysymys siitä, vastaavatko hänen tieteelliset teoksensa tohtoriarvoa, olisi edellisen mukaan konsistorin ratkaistava, mutta kysymys siitä, vastaavatko ne professoriväitöstä olisi tiedekunnan arvosteltava! Vai olisiko

1899 v:n asetus — sanallakaan siitä mainitsematta — kumonnut konsistorille 212:nnessa §:ssä myönnetyn ratkaisuvallan? !

Tämä rinnakkaistapaus ynnä siitä tehtävät johtöpäätökset antavat minun mielestäni selvän todistuksen siitä, ettei väitöskirjaa ja tieteellisiä teoksia yleensä saa ilman muuta asettaa yhdenveroisiksi.

Vapaahra Wrede on ylimalkaan siinä käsityksessä, että jos hänen kantansa hyväksytään, tiedekunnan vallassa ja oikeuksissa ei olisi mitään muutosta tapahtunut. Tämä käsitys ei kuitenkaan mitenkään voi pitää paikkaansa, vaan olisi päinvastoin tiedekunnan valta siinä tapauksessa melkoisesti laajentunut seuraavissa suhteissa:

1) tiedekunta olisi oikeutettu ratkaisevalla tavalla arvostelemaan hakijan koko kirjallisuudessa ilmaantunutta tieteellistä toimintaa, johon arvosteluun se ennen oli oikeutettu ainoastaan, jos konsistori sitä siihen kehoitti, ja siinäkin tapauksessa se vain antoi konsistorille lausunnon;

2) tiedekunta olisi oikeutettu lopullisesti ja ilman vetoomisoikeutta tuomitsemaan hakijan koko tieteellistä toimintaa hänen saamattansa mitenkään puolustaa itseään. Vapaahra Wrede on muutamia kertoja viitannut siihen, että puheenalaisia laintulkitsemiskysymyksiä ratkaistaessa on otettava huomioon myös meidän oikeutemme yleiset perusteet; täytynee kai kuitenkin myöntää, että ehdoton tuomiovalta ilman vetoomisoikeutta ja ilman asianomaisen oikeutta puolustaa itseänsä on meidän oikeudessamme ennen kuulumaton periaate.

Jos lähdetään siitä, että väitöskirja on jotakin toista kuin hakijan tieteelliset teokset yleensä, niin johdutaan entistä lainsäädäntöä silmällä pitäen aivan toisiin tuloksiin kuin vapaahra Wrede. Ensinnäkin on aivan tarpeetonta puhuakkaan 1873 v:n asetuksen 3:nnen §:n kumoamisesta, sillä eihän sitä kukaan ole kumotuksi väittänyt. Tiedekunnan yksinomainen oikeus arvostella väitöskirjoja on kenenkään kieltämättä yhä edelleen voimassa, eikä 1899 v:n asetus ole siihen vähimmälläkään tavalla koskenut, joten sen mainitseminen viimeksimainitun asetuksen johdannossa olisi ollut aivan aiheeton. Mutta sitä vastoin ei yliopiston asetusten eikä 1873 v:n asetuksen mukaan kellään muulla kuin konsistorilla ole ollut oikeutta arvostella hakijan muita tieteellisiä ansioita; tiedekunnalta saatettiin kyllä niistä pyytää lausuntoa, mutta se ei ollut konsistorille sitova, niinkuin ei edes kukaan ole väittänytkään. Näillä teoksilla ei tosin ollut hakijan pätevyyteen nähden ratkaisevaa merkitystä, muussa

tapauksessa kuin että hakija tieteellisten ansioiden nojalla oli pyytänyt erivapautusta väitöskirjasta, jolloin konsistorin lausunto painoi asiassa vähintään yhtä paljon kuin tiedekunnan. Mutta vaikkemme otakkaan huomioon erivapautus-tapausta, joka tietysti jossakin määrässä käy tavallisten lainmuotojen ulkopuolella, niin on kuitenkin syytä asettaa kysymys seuraavasti: jos asianomaisen hakijan kaikkien tieteellisten teosten arvosteleminen ennen oli konsistorin yksinomainen oikeus, niin onko se seikka, että nämä teokset nykyään ilman väitöskirjaa voivat tuottaa hakijalle pätevyyden, omansa ilman erityistä nimenomaista säädöstä kokonaan kumoamaan konsistorin arvosteluoikeuden näiden suhteen? Minä ainakin vastaisin tähän kieltävästi ja sanoisin: samoin kuin konsistori asetusten 212 §:n mukaan on oikeutettu panemaan ehdolle henkilön, joka ei ole julkaissut lisensiaattiväitöstä, vaan sen sijaan tieteellisiä teoksia, samalla tavoin konsistori 1899 v:n asetuksen 1:sen §:n mukaan on oikeutettu ehdolle asettamaan tiedemiehen, joka ei ole julkaissut väitöskirjaa opettajanvirkaa varten, vaan sen sijaan muita tieteellisiä teoksia.[1] Väitöskirjain, yhtä hyvin lisensiaatti- kuin opettajanvirkaa varten julkaistun väitöksen arvosteleminen on tiedekunnan asia, ne kun ovat tiedekunnan edessä suoritettuja opinnäytteitä; sitä vastoin on kysymys, voivatko muut teokset astua väitöskirjan sijaan, lopullisesti konsistorin ratkaistava.

Jos konsistorille tunnustetaan lopullinen tuomiovalta asiassa, niin tulee myöskin mahdolliseksi antaa asianomaiselle hakijalle tilaisuutta itsepuolustukseen. Konsistorilla on tilaisuus kehoittaa asianomaista hakijaa antamaan selityksen, jos tiedekunta hänet hylkää; sitä paitsi hänellä on tilaisuus itsealtaan kääntyä puolustuksineen konsistorin puoleen. Että konsistorilla nyt asiantuntijalaitoksen olemassaollessa on paljoa suurempi mahdollisuus lopullisena tuomarina esiintyä kuin ennen, on seikka, joka ei vaikuta lain tulkitsemiseen, mutta painaa kyllä asiallisesti paljon vaa'assa.

Siinä kohden minusta vapaahra Wrede on oikeassa, että 1899 v:n julistuksen olisi pitänyt selvästi ilmoittaa, mikä järjestys olisi puheenalaisessa asiassa noudatettava. Omituista kyllä ei asia konsistorissa tullut keskustelun alaiseksi silloin, kuin uusi asetusehdoitus oli konsistorin käsi-

[1] Sanamuotokin asetusten 212 §:ssä ja 1899 v:n julistuksen 1 §:ssä on sangen samanlainen siinä kohden, että edellisessä sanotaan: »oikeutettu tulemaan huomioon ehdollepanoa tehtäessä», jälkimäisessä: »pätevä pääsemään ehdolle».

teltävänä, joten siis perustelutkaan eivät tässä kohden sano mitään. Uuden asetusehdoituksen alkuunpanijoiden kesken, joiden joukossa minäkin olin, oli asiasta kyllä puhetta, ja ainakin jotkut alkuehdoituksen tekijöistä olivat täysin tietoisia siitä, että tieteellisen pätevyyden lopullinen ratkaisu uuden järjestyksen mukaan oli tuleva konsistorille.

On siis aukko olemassa lainsäädännössä, aukko, jota vapaahra Wrede samoin kuin minäkin olemme koettaneet täyttää entisiä säädöksiä sovelluttamalla ja siten tulleet eri tuloksiin. Mutta jos joku ei tahtoisi tunnustaa entisessä lainsäädännössä olevan mitään tähän sovellutettavaa ohjetta, niin silloin on toinenkin keino tämän aukon täyttämiseen, keino, johon konsistorissa lainopilliselta taholta on viitattu. On huomautettu, että konsistori yliopiston elämässä on semmoinen keskusorgani, että kaikki asiat, joita nimenomaan ei ole määrätty jonkun alemman tai ylemmän viranomaisen asiaksi, ovat katsottavat konsistorin ratkaisupiiriin kuuluviksi.

Jos ei asiasta mitenkään voida päästä yksimielisyyteen, niin aukko myös voidaan täyttää vahvistetulla lainselityksellä tai uudella lainsäädännöllä. Jos uudesta lainsäädännöstä on kysymys, niin siinä tietysti tulee asettaa tarkoituksenmukaisuus-näkökohdat ensi sijaan. Tämänlaatuisilla näkökohdilla ei tosin ole, niinkuin jo yllä huomautettiin, lain tulkitsemisen kanssa mitään suoranaista tekemistä, mutta silloin kuin kaksi tulkitsemistapaa voisi olla yhtä oikeutettua, silloin voisi niillä ehkä olla jokin merkitys tulkitsemisellekin. Näin ollen katson saattavani tässä yhteydessä puhua vähäisen näistäkin seikoista.

Voidaan siis kysyä: kumpi olisi yliopiston edun kannalta suotavampi, ettäkö tiedekunta lopullisesti ratkaisisi pätevyyden vaiko että konsistori sen tekisi? Vastauksen saamiseksi tähän kysymykseen on tärkeä selvittää itselleen, mitä tiedekunnan yksinoikeus kompetensin ratkaisemisessa käytännössä merkitsisi.

Konsistorilla on kenenkään kieltämättä lopullinen ratkaisuvalta määrättäessä ehdoitussijaa useampien pätevien hakijain kesken, ja tämä oikeushan enimmissä tapauksissa on kaikista tärkein. Tiedekunnan oletettu yksinoikeus sitoisi konsistorin toimivaltaa seuraavalla tavalla.

Jos olisi vain yksi hakija, niin tiedekunta itse asiassa olisi todellisena ratkaisijana. Jos tiedekunta ainoan hakijan hylkäisi, niin siinä tuskin kuitenkaan kellään olisi mitään erityistä valittamista, sillä olisihan samalla hakijalla tilaisuus koettaa osoittaa pätevyytensä uudelleen ja paremmin. Jos taas tiedekunta ainoan hakijan pätevyyden hyväksyisi, niin olisi konsistori velvollinen hänet panemaan ehdolle, vieläpä siinäkin tapauksessa, että enemmistö pitäisi hänen tieteellisen kelvottomuutensa täysin todistettuna.

Jos hakijoita taas olisi useampia, ja tiedekunta heidät kaikki julistaisi päteviksi, niin konsistorin toimivaltaa asian lopullisessa ratkaisussa voisi pitää rajoitettuna vain siinä tapauksessa, että kaikki hakijat olisivat niin heikkoja, ettei konsistori ketään heistä haluaisi panna ehdolle; koska tämä toivottavasti harvoin tulee kysymykseen, niin voidaan sanoa, että puheenalaisessa tapauksessa yleensä konsistori esteettömästi ratkaisisi asian. Sitä vastoin jos tiedekunta jonkun hakijan pätevyyden hylkäisi, sulkisi tiedekunnan päätös hänet kokonaan kilpailusta. Jos hylätty hakija on ehdottomasti heikko ja toiset ehdottomasti parempia, niin tässäkään ei olisi mitään suremista; sitomiselta sitä vastoin tuntuisi tiedekunnan menettely siinä tapauksessa, että tiedekunta olisi kelvottomaksi julistanut hakijan, jonka etevämmyyden esim. asiantuntijat olisivat tunnustaneet ja jonka konsistorin enemmistö olisi tahtonut asettaa ensi sijalle.

Näemme siis että tiedekunnan yksinomainen valta pätevyyden ratkaisemisessa ainoasti näissä kahdessa tapauksessa mainittavasti sitoisi konsistorin vapaata toimintaa: se saattaisi pakoittaa konsistorin panemaan ehdolle hakijan, jota konsistorin enemmistö ei katso päteväksi; niinikään se saattaisi sulkea kilpailusta hakijan, jonka konsistorin enemmistö katsoisi olevan asetettavan ensi sijalle. Eiköhän tämmöisissä tapauksissa sitominen todella olisi vallan väärinkäytöstä?

Kuitenkin on vielä muistettava tärkeä rajoitus vapaahra Wreden teoriassa. Samalla kuin vapaahra Wrede katsoo osoitetuksi että niiden teosten arvosteleminen, joilla hakijan tulee suorittaa pätevyytensä, on yksinomaan tiedekunnan asiana, päättelee hän, että tiedekunnan arvosteluoikeus ei koske muita pätevyysehtoja kuin tieteellisiä teoksia, ei esim. käytännöllistä opettajataitavuutta, molempien kotimaisten kielten taitoa, edelläkäypää käytännöllistä toimintaa j. n. e. Jos tiedekunta näistä seikoista on antanut lausunnon, niin se ei sido konsistoria. Edelleen hän selittää että tiede-

kunnan arvosteltavana on ainoasti, onko hakijain julkaisemilla teoksilla se tieteellinen arvo, että ne „vastaavat tarkoitustansa“ s. o. osoittavatko ne niin suurta tieteellistä taitavuutta siinä aineessa, jota ne käsittelevät, että niiden tekijä on kelvollinen professoriksi, apulaiseksi j. n. e. yliopistoon. Sitä vastoin saapi tiedekunta antaa ainoasti lausunnon siitä, kuuluvatko asianomaisen julkaisemat teokset todella haetun viran piiriin, sillä tämän asian lopullinen ratkaisu on konsistorin asia. Kun siis esim. on kysymys hakijoista rikoslainopin ja oikeushistorian professuuriin, niin tiedekunnan oikeus on arvostella ja ratkaista ainoasti, osoittavatko hakijain teokset yliopiston professorilta vaadittavaa tieteellistä kykyä ylimalkaan; konsistori sitä vastoin ratkaisee kymyksen, kuuluvatko hakijain teokset rikoslainopin ja oikeushistorian professuurin piiriin. Tulos on tosiaankin sangen omituinen. Vaikka se kysymys, missä määrin jonkun hakijan käytännöllisillä ansioilla jossakussa sovelletetussa tieteessä saattaisi olla ratkaiseva merkitys, tai kysymys siitä, ovatko hakijan teokset luettavat juuri haetun viran piiriin kuuluviksi, saattaa vaatia paljoa suurempaa ammattitietoa, kuin sen kysymyksen ratkaiseminen, onko hakija yleensä pätevä yliopistolliseen opettajanvirkaan, niin olisivat edelliset kysymykset konsistorin lopullisesti ratkaistavat, jälkimäinen yksinomaan tiedekunnan. Ei kukaan voine kieltää että tämmöinen tehtävien jako on luonnoton, ja että sillä ei olisi mitään järjellistä syytä.[1] Käytännössä tämänsuuntainen vallanjako olisi omansa joka viranasetusasiassa antamaan tilaisuutta hiustahalkaiseviin laintulkitsemisiin, ja saattamaan asiat sille kannalle, että kussakin tapauksessa — kenties aivan vieraiden näkökohtien perustuksella — toisella kertaa voitaisiin koettaa saada ratkaisuvalta tiedekunnan, toisella kertaa konsistorin käsiin. Tarkoituksenmukaisuuden kannalta katsoen lopullinen ratkaisuoikeus tieteellisen pätevyyden arvostelemisessa ehdottomasti pitäisi olla toisella tai toisella. Mutta kummallako?

[1] Koska itse peruskysymyksessä olen toisella kannalla, en tietysti saata ryhtyä arvostelemaan oletetun vallanjaon laillisuutta. Tätä puolta käsittelee prof. C. G. Rosenqvist kirjoituksessaan »Några ord till frågan om besättandet af lediga läraretjänster vid universitetet», jonka olen tekijän hyväntahtoisuuden johdosta saanut nähdä korrehtuurina ja ylipainoksena lainopillisen yhdistyksen aikakauskirjasta, ennen kuin tämän kirjoituksen lähetin kirjapainoon.

Tiedekunnan hyväksi puhuu siinä ennakolta katsoen oletettava suurempi asiantuntemus kuin mitä useimmilla konsistorin jäsenillä saattaa olla. On vain lisättävä, että jos tiedekunnalla kerran tällä perustuksella olisi oleva ratkaiseva sana tieteellistä pätevyyttä määrättäessä, yhtä hyvällä syyllä sillä myös pitäisi olla ehdoton valta määrätä, kuka useammista hakijoista on pantava ensi sijalle. Kuitenkin olisi suuresti epäilyttävää antaa ratkaisevaa tai edes sitovaa valtaa tiedekunnalle jo katsoen siihen, että tiedekunta saattaa monesti olla kovin harvalukuinen tai mielipiteet siinä olla jakautuneet. Tiedekunnassa saattaa istua ainoasti kolme jäsentä, jolloin kaksi muodostaa tiedekunnan enemmistön; jos siinä on neljä jäsentä, niin silloinkin kaksi voi muodostaa enemmistön, jos toinen kahdesta on dekanus. Onhan luonnotonta että kaksi henkeä mielipiteiden erilleen käydessä saattaisi sitoa 30-henkisen kollegiumin. Tätäkin voisi vielä pitää oikeutettuna, jos tiedekunnan jäsenet olisivat todellisia asiantuntijoita. Mutta konsistorihan on vast'ikään, kun asiantuntijajärjestelmä pantiin toimeen, tunnustanut että tiedekuntain jäsenet yleensä eivät varsinaisia asiantuntijoita ole. On siis sitä kohtuuttomampaa että henkilöt, jotka vain asiantuntijain lausuntojen perustalla antavat lausuntonsa, saisivat sitoa muita, jotka itse voivat näistä lausunnoista ottaa selkoa. Edelleen tulee muistaa että tiedekuntia jo on kuudes muodostumassa, ja se mahdollisuus ei ole kaukana, että niissä noudatetaan eri mittakaavaa tieteellistä pätevyyttä arvosteltaessa. Mikä oikeudenvaara tämmöisessä epätasaisuudessa piilee, on sanomattakin selvä.

Päämuistutus konsistorin lopullista ratkaisuvaltaa vastaan on tietysti se, että sen jäsenet yleensä vielä vähemmin voivat kysymyksiä itsenäisesti arvostella kuin tiedekuntain jäsenet. Mutta epäilemättä enimmät konsistorin jäsenet useimmissa tapauksissa kykenevät asiantuntijain selvityksen nojalla ratkaisemaan, mille näkökohdille päämerkitys on pantava, ja enempäähän eivät, niinkuin äsken huomautettiin, useimmiten tiedekunnan jäsenetkään voi tehdä. Se, joka ei siihen katsoisi pystyvänsä, voisi joka tapauksessa nojautua tiedekunnan lausuntoon. Mutta aivan väärin olisi pakoittaa sitä konsistorin jäsentä, jolla kysymyksestä voi olla ja on itsenäinen vakaumus[1], muodollisilla syillä julistamaan päteväksi sen,

[1] Voihan sattua semmoinen tapaus, että tiedekunnan harvalukuisuuden vuoksi kahdesta sukulaisesta toinen on pakoitettu pysymään erillään tiedekunnan neuvotteluista, mutta on mukana asiata konsistorissa ratkaistaessa.

jota hän ei pidä pätevänä, ja päinvastoin, sillä tämähän olisi moraalista pakkoa. Sitä paitsi puhuu konsistorin lopullisen ratkaisuvallan hyväksi se seikka, että suuremmassa piirissä asiaankuulumattomat puolue- ja klikkiintressit helpommin voivat tulla tasoitetuksi ja täten siis tiedekunnan menettely asetetuksi kontrollin alaiseksi, jota ilman vallan väärinkäytös on helposti mahdollinen.

Mutta voidaan vielä sanoa: jos kerran konsistorilla on oleva ratkaisuvalta hakijain kaikkien tieteellisten teosten arvostelemisessa, niin sillä johdonmukaisesti pitäisi olla se myös väitöskirjan suhteen, jos asianomainen sillä tavoin on osoittanut pätevyytensä. Vapaahra Wrede on muistuttanut: „Voipi sattua, että kahdesta hakijasta toinen suorittaa väitöskirjan ja toinen vaatii että hänen pätevyytensä on arvosteltava julkaistujen teosten nojalla. Semmoisessa tapauksessa olisi tässä vastustetun mielipiteen mukaan toisen hakijan teosten arvo yksinomaan tiedekunnan arvosteltava ja toisen taas sekä tiedekunnan että konsistorin.“ Väittäessään, ettei tässä arvostelun erilaisuudessa olisi mitään järkeä, on vapaahra Wrede tietenkin itse katsonut asiaa tarkoituksenmukaisuuden kannalta, ja tältä kannalta katsoen voidaan kylläkin yleensä panna kysymykseen, onko syytä säilyttää kahta siksi erilaista pätevyysmahdollisuutta rinnakkain kuin on vanha väittelemistapa ja toisella puolen koko tieteellisen toiminnan arvostelu. Mutta itse asiassa haitat ovat verraten pienet. Juuri siinä tapauksessa, että hakijoita on useampia, ei tämä erilaisuus pätevyyden määräämisessä tuota mitään haittaa, sillä ovathan hakijain kaikki ansiot 1899 v:n asetuksen 2:sen §:n mukaan tiedekunnassa tarkoin toisiinsa verrattavat sen jälkeen kuin asiantuntijain lausunto niistä on saatu, ja täten siis on arvostelun yhtäläisyydestä huoli pidetty. Ei edes väitöskirjan hylkääminen — jos ennen mainittu ennakkotapaus pitää paikkansa —, sulje ketään hakijaa pois tästä „tarkasta vertailusta“ ja lopullisesta ehdollepanon mahdollisuudesta julkaistujen teosten perustuksella yleensä. Ainoa todellinen haitta siitä, että tiedekunta yksin saapi arvostella väitöskirjaa esiintyy vain silloin, kuin on ainoasti yksi hakija, joka on suorittanut heikon väitöskirjan ja joka muuten on tieteellisesti heikko, ja tiedekunta hänen väitöskirjansa hyväksyy, sillä silloin olisi konsistori tavallisen selitystavan

Tiedekunnan enemmistö, jonka kentiesi ratkaisisi adjungeerattu ei-ammattimies, sitoisi siis ehdottomasti tiedekunnan varsinaisen jäsenen, joka ehkä olisi varsinainen asiantuntija!

mukaan velvollinen panemaan hänet vasten tahtoansakin ehdolle. Tämä haitta kenties ei kuitenkaan ole kovin suuri, kun vain yhdestä hakijasta on kysymys.

Minun mielipiteeni siis on, että yliopiston voimassaolevien asetusten mukaan pätevyys, joka perustuu hakijan julkaisemiin tieteellisiin teoksiin yleensä, on konsistorin lopullisesti ratkaistava. Jos lain selityksestä ei päästä yksimielisyyteen tai jos vapaahra Wreden käsitys nykyisen lain sisällyksestä olisi oikea, olisi asia lainsäädäntötoimella järjestettävä siihen suuntaan kuin yliopiston todellinen etu vaatii.

Päätyyppi Maksim Gorkin runoudessa.

Kirjoittanut

J. MANDELSTAM.

Kun luomme silmäyksen nykyajan elämään, tuntuu meistä monasti siltä kuin ihminen olisi unohtanut, että hän, ihminen itse, ihmisen järjellinen luonto sellaisenaan, on elämän päämäärä. Selvitänpä tätä väitettä muutaman Gorkin teoksen avulla.

Gorki kuvaa synkän työväenasunnon, jossa tehdään raskasta, vaivalloista työtä. Työmiehet ovat vaatimattomia leipurinsällejä, tavallisia maalaismoukkia ja vaivoin, otsansa hiessä he ansaitsevat niukan elatuksensa. Huone on syvällä maan sisässä. Onnettomat ihmisraukat eivät milloinkaan saa nähdä auringonsäteen tunkeutuvan luokseen. Ja yöt, päivät kuluvat samana lohduttomana sarjana. Heitä on kaksikymmentäkuusi onnetonta olentoa, joita työnantaja mitä hirmuisimmalla tavalla rääkkää itsekkäitten tarkoitustensa saavuttamiseksi.

Mutta vastapäätä asuu nuori tyttö, niinikään työläisnainen, joka iloisena ja huoletonna joka päivä tulee ostamaan kisälleiltä rinkeleitä. Tämä tapaus on työmiesten ainoa ilo ja he odottavatkin tytön tuloa kuni

М. Горький

lohdutusta, joka parantaa sekä sielun että ruumiin. He ovat onnelliset kunhan he vain saavat nähdä tytön. He iloitsevat hänen siveydestään, hänen puhtaudestaan, hänen viattomasti säteilevistä silmistään. Ei kenenkään päähän pälkähtäisi tehdä hänelle pahaa, tai lausua rumaa pilasanaa hänen läsnäollessaan. Raa'at työmiehet käyvät hänen seurassaan hienotunteisiksi ja sivistyneiksi. Ja kuukaudet kuluvat rauhallisesti ja onnellisesti. Sattumalta leipurinsällit tutustuvat entiseen sotamieheen, joka on nuori, korea poika ja tämä rupeaa kèrskailemaan leipurinsälleille, ettei ole sitä tyttöä, joka ei rakastuisi häneen ja jota hän ei saisi omakseen. Työmiehet puolestaan vakuuttavat tietävänsä ainakin yhden nuoren tytön, joka ei ole hänen saatavissaan, vaan joka on liian korkealla. Riitapuolet lyövät vetoa ja kisällit ovat vakuutetut siitä, että he voittavat ja että röyhkeä sotamies joutuu häpeään. Muutaman viikon perästä tulee tyttö tapansa mukaan ostamaan rinkeleitään kisälleiltä, mutta hän ei enään katso heitä suoraan silmiin. Kummissaan vilkuvat miehet toisiinsa, ikäänkuin kysyäkseen: „joko hänen onnensa on mennyt?“ Mutta samana päivänä kutsuu sotamies heitä ovenraosta katsomaan, kuinka hän vie tytön kanssaan kamariin ja kuinka he yhdessä tulevat sieltä ulos. Miehet noudattavat kutsua ja sotamies voittaa vedon. Mutta kisällit raivostuvat. Kun tyttö tulee kamarista, kerääntyvät he hänen ympärilleen, soimaavat häntä, käskevät hänen hävetä. Tyttö seisoo heidän keskellään häpeissään, lohduttoman onnettomana, saamatta sanaa suustaan puolustuksekseen. Vihdoin hän koroittaa äänensä, riistäytyy irti heidän piiristään, soimaa heitä pahanpäiväisesti ja pakenee.

Kuka tässä nyt on syyllinen? Tyttöäkö meidän on syyttäminen siitä, että hän tahtoi löytää onnensa? Vai onko meidän puolustaminen kisällejä, jotka syyttävät tyttöä siitä, että hän on ryöstänyt heiltä heidän onnensa ryöstämällä itsensä heiltä? Onko tyttö vain välikappale vai onko hänellä oikeutta oman itsenäisen elämän elämiseen? Näihin kysymyksiin tietysti ei ole helppo vastata. Kirjallisuuden päätehtäviä onkin valaista kysymyksiä, onko ihmisellä oikeutta voittaa etuja vain siinä määrin kuin ei hän joudu kanssaihmistensä tielle ja kuinka, toiselta puolen, yhteinen elämä on järjestettävä, jottei se häiritsisi yksityisen onnea?

Gorki kuuluu niihin kirjailijoihin, jotka kiihkeästi etsivät vastausta näihin kysymyksiin. Häntä lohduttaa usko siihen, että hänen ikävöimänsä tila on mahdollinen, mutta samalla hän epäilee sen mahdollisuutta

ja kärsii epäilyksen hirveitä tuskia. Onhan se luonnollista, sillä hirvittävä on elämä, minkä Gorki näkee ympärillään.

Pienessä kertomuksessa nimeltä „Vielä kerran perkeleestä“ kuvaa Gorki erään Ivan Ivanytshin, joka pyrkii henkiseen täydellisyyteen. Hän lukee paljon ja vaihtaa usein ajatuksia samoinajattelevien kanssa. Eräänä päivänä on Ivan Ivanytshin hiukan paha olla. Hän on merkillisen levoton. Hän on nimittäin ottanut rakastuakseen toisen vaimoon. „Olen totisesti menetellyt alhaisesti. Mutta eihän hän itse asiassa sentään ole niin aivan vieras — onhan hän hyvän, herttaisen vanhan ystäväni vaimo! Ehkäpä tämä asianhaara hiukan lieventää rikoksellisuuttani? No niin, onhan joka tapauksessa hyvä, että itse huomaan syyllisyyteni. Se totisesti koroittaa minua omissa silmissäni. Mutta hitto vieköön, jos voisinkin riistää intohimon sydämestäni!“ Nyt saapuu paikalle perkele, joka riistää Ivan Ivanytshin sydämestä kunnianhimon, häijyyden, pelkuruuden, vihan ja hermokkaisuuden. Katsellessa tätä tunteiden sekamelskaa, käy perkele surulliseksi ja virkkaa: „nyt olen sydämestäni riistänyt kaikki nämä aarteet, joitten kokoamiseen olet käyttänyt koko elämäsi ja katso nyt olet puhdas, puhdas kuin enkeli. Onnittelen sinua, Ivan Ivanytsh. Olen varma siitä, että sinä nyt olet aivan täydellinen ihminen.“ Mutta Ivan Ivanytsh on käynyt aivan neuvottomaksi, sillä päästyä kaikesta huonoudesta ja alhaisuudesta, on jäljelle jäänyt vain huudahdusmerkki. A! o! — Tämä kertomus, joskin hiukan fantastinen, kuvaa sentään jossakin määrin Gorkin kantaa: ihmisessä ei ole muuta kuin häijyyttä, pelkuruutta, turhamaisuutta ynnä muuta, joka on omiaan katkeroittamaan elämää.

Viime romaanissaan „Foma Gordejev“ kuvaa Gorki tätä samaa elämää erinomaisen ihanin, luonnollisin värein. Hänen ympärillään eletään järjestämätöntä, raskasta elämää. Ilma on saastutettu, ei ole iloa, ei mahdollisuutta toimintaan, kaikki on kuin kuollutta. Foman sydän käpertyy kokoon, kun hän tätä katselee, ajatukset käyvät raskaiksi ja hajoavat repaleiksi. Hän saa tuskin hengitetyksi. Elämä tuntuu hänestä ainaiselta kopekkain kokoamiselta. Ihmisellä on tuhansia ja tuhannen tuhansia, hänellä on kodit ja konnut ja kuitenkin hän kokoaa kokoamistaan eikä hän näytä pelkäävän muuta tässä elämässä kuin koottujen aarteidensa kadottamista.

Erinomaiset ovat ne kuvat ja henkilöt, joita Gorki kuljettaa Foma Gordejevin silmien editse. Hän näkee isänsä umpimähkään raivaavan

tieltä esteet, saavuttaakseen päämääränsä: rikkauden. Levein rinnoin puhkoo hän tien auki, halki ihmisjoukkojen, päästää äänekkään, kimakan, ylenkatseellisen naurun ja katoaa äkkiä, poljettuna joukon jalkoihin . . Sitte näkee Foma henkensä silmillä notkean, liukkaan olennon, kummisetänsä Majakinin, jonka leveä ruumis aina on täydessä työssä ja jonka suonikkaat kädet alituisesti kaivavat. Sitte hän näkee hentoisen olennon, vanhuksen tyttären Ljubovin, joka itkee ja vaikeroi, ja jonka sokeasti täytyy totella isäänsä, hirveää työmiestä. Vihdoin tulee vaatimaton täti, hymyillen hyvää hymyään ja ikäänkuin valittaen, että hänen silmänsä ovat pakoitetut näkemään mitä ympärillä tapahtuu. Kuva seuraa toista, kuuluu huutoja, ähkinää, naurua, juopuneitten rähinää, naurua, valitusta, tapellaan kullan omistamisesta . . . Ja koko tämä ihmisolentojen joukko syöksee kuoppaan, menee mullin mallin, ihmiset ryömivät, pusertelevat toisiaan, kiipeävät toistensa hartioille. Ikäänkuin sokeina he syöksyvät eteenpäin, taistelevat, kaatuvat ja häviävät. Mutta rahat kilisevät ja setelit lentelevät yölepakkoina ihmisten päiden päällä. Ahneesti ihmiset kuroittavat kätensä niitä tavoittelemaan. Kulta ja hopea kiiltelee, korkit lentelevät paukkuen pullojen suusta ja ihmiset huutavat: eläkäämme iloisesti niinkauan kuin elämää kestää. Menköön sitte kaikki hiiteen! . . . Yhä selvemmiksi käyvät romaanin sankarin silmissä nämä hirveät kuvat. Hänet valtaa epämääräinen kauhun tunne: se on hirvittävää pelkoa, raivoa, närkästystä ja rajatonta sääliä. Hänen sisunsa kiehuu, hänet valtaa tunne niin voimakas, että se miltei on tukahuttamaisillaan hänet. Kyynelet pusertuvat silmiin, hän tahtoisi kiljua, karjua kuni peto. Hän tahtoisi pelästyttää kaikki nämä ihmiset, pakoittaa heidät pysähtymään ja luopumaan mielettömästä elämästään. Hän tahtoisi valaa jotakin uutta tähän hyörinään ja pyörinään. Hän tahtoisi johtaa kaikki ihmiset samaan suuntaan, samalle taholle, jotteivät he alituisesti taistelisi toisiaan vastaan.

Joka etsii totuutta, se etsii elämän tarkoitusta ja Gorkin sankarit, rajuimmat ja hurjimmatkin etsivät totuutta sielullaan, mielellään ja koko hämärällä järjellään.

Tarkastelkaammepa nyt missä määrin Gorkin sankarit kuvaavat hänen runoilijaluonnettaan. Minkätähden Gorki on herättänyt niin suurta huomiota? Mitä uutta, mitä kaunista Gorkin runoudessa on?

Päätyyppi, joka ikäänkuin punaisena lankana käy läpi kaikkien Gorkin kertomusten, on „kulkuri“ eli „bosjakki“. „Bosjakki“ johtuu venä-

läisestä sanasta „bosoj“ ja merkitsee „paljasjalkaa“. Kulkuri on valapatto, hurjistelija, maankiertäjä. Oikeastaan ei kulkuri-tyyppi sellaisenaan ole aivan uusi, sillä olivathan Gorkin edeltäjätkin jo kuvanneet sitä sen koko alastomuudessa, niin sanoakseni etnografisesti. Olivathan he kyllä paljastaneet köyhyyden, kovaosaisten kärsimykset, heidän toivottoman elämänsä, heidän äärettömät, palkattomat vaivansa, heidän sorretun, merkityksettömän personallisuutensa j. n. e. Mutta Gorkin kulkuri on tämän tyypin vastakohtana ylpeä, itsetietoinen personallisuus, joka ylvästelee sitä, ettei hän mitään omista ja joka juuri senvuoksi omistaa kaikki. Gorkin kulkurissa nousee rohkea, taistelunhaluinen vapaus n. s. kultuuri-ihmisiä vastaan, joitten elämä kaikista niinsanotuista hyveistään huolimatta on pelkkää petosta ja valhetta. Tämä kulkuri on sangen tärkeä ja kuvaava olento. Hän näyttää tahtovan kääntyä ihmisten puoleen seuraavalla kysymyksellä: „te, jotka olette niin tyytyväiset omaan itseenne — miksi te pelkäätte elämää ja mikä elämässä teitä oikeastaan peloittaa?“ Hiukan myöhemmin vastaa kulkuri itse tähän kysymykseen: „te pelkäätte siksi, että olette kytketyt kahleisiin, siksi, että olette turmeltuneet, siksi, että kultuurielämä on opettanut teille turmiollisia tapoja, joista ette raaski luopua, koska ne muodostavat koko elämänne sisällyksen. Te olette langenneet sovinnaisen elämän valheeseen.“ Kulkuri julistaa suoraan ja peittelemättä, että ihmiskunta on vaipunut syvään uneen. Tämä uni on niin raskasta, että se puuduttaa sielun ja personallisuuden ja hemmoittelee ruumiin kelpaamattomaksi. Kulkuri julistaa vielä, että nykyaikaisen ihmisen kultuurielämä on kehittynyt siihen määrään, että inhimillinen personallisuus on joutunut kokonaan unohduksiin ja vaipunut kultuurin orjaksi. Kultuuri sanoo ihmiselle: sinä et ole mitään, sinun täytyy menehtyä. Mutta Gorkin kulkuri julistaa: vapaana on ihminen syntynyt ja vapaana hänen täytyy pysyä. Mutta puhukoot Gorkin kertomukset itse puolestaan.

Kertomuksessa „Konovalov“ — jonka juoni ei suinkaan ole monimutkainen, vaan päinvastoin kokoonpantu muutamista harvoista itsenäisistä momenteista, kuten Gorkin kertomukset yleensä — sanoo Konovalov: „mihin kaupunkilaiset oikeastaan kelpaavat? Mikä sinua vetää kaupunkeihin? Elämä niissä on ahdasta ja tukahuttavaa. Eihän siellä ole ilmaa eikä tilaa hengittää. Ihmiset ovat rakentaneet itselleen kaupunkeja, jotka myrkyttävät maailman, joihin on ahdettu mitä ihanin sekamelska.

Katsokaapa kuinka minä elän!" Hän elää todella omituista elämää. Onnea — tämän sanan tavallisessa merkityksessä — hänellä on ollut yllin kyllin. Hän on elänyt ja rakastanut. Talonpoika Konovalov on ollut rikkaan kauppiaan rouvan rakastajana, jotapaitsi hän on ollut osallisena kaikenkaltaisissa muissakin rakkausseikkailuissa. Hänellä ei ole mitään hätää, sillä hänellä on rahaa kuin roskaa, hänen on lämmin ja hyvä olla ja kuitenkin häntä kalvaa ainainen ikävä. Hän on niin kehittymätön, ettei hän tiedä mitä hän tahtoo, mutta hän tuntee, ettei hänen elämällään ole mitään päämäärää. Hän ei syytä ketään siitä, että hänen sieluunsa on kehittynyt tyhjyys, mutta hän ei pääse vapaaksi tyhjyyden tunteestaan ja sentähden alkaa hän ikävöidä avaraa maailmaa. Hän tahtoo etsiä, etsiä, vaikkei hän tiedä mitä hän oikeastaan haluaa löytää. Häneltä puuttuu kipinä, kuten hän itse sanoo. „Sielunvoimako se oikeastaan puuttuu minulta?" kysyy hän. „Ja tätä kipinää minä etsin, tätä kipinää minä ikävöin ja tätä kipinää minä lähden etsimään umpimähkään avarasta maailmasta." Hänellä ei ole niin paljon tahdonvoimaa, että hän saattaisi alistua järjestettyjen olojen alaiseksi, sillä hänen tapaisensa ihmiset, kuten hän itse sanoo, eivät tunne tavallisia järjestyssääntöjä. Mutta kuitenkin hän etsii jotakin, johon saattaisi elämänsä ankkuroida. Kaupungeissa, missä ihmiset vihaavat toisiaan, käy olo hänelle ahtaaksi. Hän tarvitsee raikasta ilmaa ja tilaa hengittää. Hän on voimakas, hänen täytyy saada käyttää voimiaan, mutta hän ei tiedä miten. Ja koko hänen elämänsä muodostuu kuluttavaksi ikäväksi: hän ikävöi kipinää. Hänen elämänsä päättyy sentään sangen surkeasti. Hän, itse ruumiitunut vapaus, joutuu vankilaan sentähden, ettei hänellä ole passia, ja hirttäytyy.

Koko kertomus on pelkkää filosofeeraavaa kuvausta sisällisistä taisteluista. Erinomaiset ovat ne kohdat, joissa Konovalov, sivistymätön mies, viehättyy lukemaan venäläisestä kansan- ja vapaudensankarista Stenko Razinista. Taras Bulbakin ihastuttaa häntä suuresti, siinä kun niin paljon puhutaan kasakkaurhoista ja vapaudesta. Monet traagilliset kohdat, esim. sellaiset kuin tuo sydäntäsärkevä kohta, jolloin Konovalov jättää Sashan, joka häntä rakastaa, mutta joka ei ymmärrä hänessä palavaa vapauden kipinää, ansaitsevat mainitsemista. „Miksi sinä olet näytellyt rehellistä miestä?" soimaa Sasha rakastettuaan. Konovalov on kyllä rehellinen ihminen, vaikkei sanan jokapäiväisessä merkityksessä.

„Malvassa“ tapaamme miltei samat luonteet. Malva on oiva tyttö, työväen lapsi ja sopii erinomaisesti edustamaan naiskulkuria. Arkipäiväisten siveyskäsitteiden mukaan hän tekee hiukan epänaisellisen vaikutuksen. Hän saattaa esim. antautua useille miehille, mutta jos hän oikein rakastaa, rakastaa hän koko sielullaan ja mielellään, eivätkä mitkään kahleet riitä pitelemään hänen vapauttaan rakkaudessa. Mutta rakkaus ei hänen silmissään ole pääasia. Hän ei tahdo olla kenenkään oma, vaan olla vapaa ja hänen vapaudenikävöimisensä on todellinen.

Kertomuksen sisällys on seuraava. Malva ja muudan Vasili ovat likeisissä ystävyyden väleissä. Vasili on työmies ja rakastaa tyttöä hellästi. Mutta äkkiä astuu hänen poikansa hänen tielleen ja saattaa hänet mustasukkaiseksi. Malva ei rakasta poikaa, mutta Vasili on kerran, epäillessään hänen uskollisuuttaan, lyönyt häntä ja Malva tahtoo kostaa tämän ja rupeaa sentähden mairittelemaan poikaa. Epätoivoissaan heittää Vasili tytön, ja tyttö lyöttäytyy kauppoihin juopon Sergein kanssa. Malva on katsottava „kulkuriksi“ sentähden, että hänenkin elämänsä on ainaista etsintää ja ainaista ikävöimistä arkielämästä vapauteen.

Sekä mies- että naiskulkurissa ilmenee ääretön sisäinen voima ja kulkuri ylenkatsoo kaikkia, jotka ovat häntä itseään heikommat. Konovalov vakuuttaa olevansa oma herransa, olevansa heittiö — mutta se on hänen oma syynsä. Samaa maata on Malva, vaikka kuvattuna toisin piirtein. Kulkuri on ankara itseään kohtaan ja vaatii muilta paljon.

Tahdonpa tämän yhteydessä mainita pienen kertomuksen, jonka päähenkilö on Zazubrina ja joka on sekä mestarillisesti kuvattu että todellinen ja liikuttava. Zazubrina on vanki, iloinen veitikka vankilan synkkien, harmaiden asukkaiden joukossa. Emme saa tietää mistä syystä hän on joutunut vankeuteen, mutta kulkurin elämässä sellainen tapaus ei paljoa merkitse eikä vankilaelämä tuota hänelle surua vähimmässäkään määrässä. Hän on erinomaisella tuulella, aina iloinen, aina tyytyväinen ja kaikki vangit häntä jumaloivat. Harmaat toverit kerääntyvät hänen ympärilleen, hän houkuttelee heidät nauramaan ja huvittaa heitä kaikenkaltaisilla kujeilla. Häntä pidetään taiteilijana, häntä kunnioitetaan ja ihaillaan. Gorki tekee tässä aivan oikean huomautuksen: hän väittää, ettei mikään maailmassa niin saata vahingoittaa sielua kuin halu olla muille mieliksi. Zazubrinalle ilmestyy äkkiä kilpailija — pieni, punainen, lihava kissanpoika, josta kaikki pitävät. Zazubrina raivostuu. Yleisö

alkaa kohdella häntä kylmästi, mutta jota kylmemmäksi yleisö käy, sitä selvempänä eroittautuu kateellinen piirre Zazubrinan luonteessa. Tämän johdosta syntyy kokonainen draama. Zazubrina hukuttaa kissanpojan ja riemuitsee, sillä hänen temppunsa huvittaa yleisöä ja hän on taas sen kaikkivaltias lemmikki. Mutta vihdoin alkaa pieni poika sääliä kissanpojan surullista kohtaloa ja puhkeaa vaikeroiden puhumaan: „nyt ei meillä enää ole Mishkaa! Miksi te tapoitte pienen Mishka raukan!“ Samassa silmänräpäyksessä hylkää kansanjoukko Zazubrinan ja hetkisen kuluttua häntä piestään niin, että hän on verinen. Loppukohtaus on erinomaisesti kuvattu, samaten myöskin päähenkilön psykologinen tila ja häälyvän, sydämettömän roskaväen epäitsenäisyys.

Tässä kohtaa meitä siis taas kulkuri, joka tahtoo elää vapaana ja riippumattomana, maksoi mitä maksoi.

Kertomuksessa „Arolla“ kuvaa Gorki kolmea nälkäistä kulkuria, jotka ovat ryöstäneet matkustavaisen, saadakseen ruokaa. Tyydytettyään nälkänsä ja laskeuduttuaan levolle päästää yksi miehistä mielikuvituksensa lentoon ja alkaa, kasvot kääntyneinä taivaanlakea kohti, puhua: „tätä yötä, näitä tähtiä, tätä lämmintä! Sehän on kuin peite eikä taivas. Oi ystäväni, kuinka minä rakastan tätä kulkurielämää? Monasti tosin saamme nähdä vilua ja nälkää, mutta me olemme niin vapaat!“

Kaikki vakinaisuus, kaikki järjestetyt olot ovat kulkurille vastenmieliset ja tämä vastenmielisyys hallitsee koko hänen olentoaan. Hänen elämänsä keskustana ei ole vanha fatum, kohtalo, vaan itsetajunta ja kehittynyt personallisuus. Kuvaavin piirre tässä luonteessa on se, ettei se pelkää mitään ja että se halveksii kaikkia joukon ennakkoluuloja.

Eräässä kertomuksessaan panee Gorki talonpojan tuomiten arvostelemaan kulkuria. Mutta silloin saa talonpoika kuulla kunniansa: „mitä sinä, talonpoika, ymmärrät näistä asioista? Tämä kulkuri on nähnyt paljon, paljon kokenut, kulkenut halki maailman eikä pelkää ketään.“ Kulkurin silmissä näyttää talonpoika sangen poroporvarilliselta: hän on liiaksi piintynyt tapoihinsa, hänellä on liian paljon huolia, hän on liian taipuvainen itaruuteen. Vapautta rakastava kulkuri on varakkaan talonpojan täydellinen vastakohta. Ja siveelliseltä kannalta katsoen hän todella on häntä parempi — jollei nimittäin siveellisyyttä mitata tavallisella poroporvarillisella mittapuulla. Kulkuri on ritarillisempi, avomielisempi, hänessä on enemmän sydämen hyvyyttä ja myötätuntoisuutta — kaikesta

hänen omituisuudestaan huolimatta. Erinomaisen esimerkin tarjoaa tässä suhteessa Tshelkash.

Tshelkash on salakuljettaja, varas ja kyynikko, mutta kuinka paljon ylevämielisempi hän onkaan maalaispoikaa Gavriloa, joka kuitenkin näyttää niin hyväsydämiseltä ja kiltiltä! Tshelkash on jo aikoja sitte luopunut maalaiselämästä. Joskus hän ehkä on sitä kaivannut. Hän sanoo eräässä paikassa: „maalaiselämällä on etunsa: olet oma herrasi, sinulla on oma mökki ja, vaikka se olisi miten halpa-arvoinen tahansa, niin se on sinun.“ — Näitten sanojen tarkoituksena on tietysti vain osoittaa, kuinka syvät kulkurin tunteet ovat. — Eräänä yönä on Tshelkash yhdessä Gavrilon kanssa hankkinut hyvän saaliin ja silloin nähtyään Gavrilon kiihkeästi likenevän itseään, alkaa Tshelkash kaikin voimin koettaa tukahuttaa ikäväänsä maalle. Vastamainitun yön kuvaus juuri muodostaakin koko kertomuksen. Gavrilo vaikeroi, ulvoo, kiristelee hampaitaan ja ähkii aikoessaan murhata Tshelkashin, päästäkseen koko saaliin omistajaksi. Tshelkash näkee hänen raivonsa, ja kuinka paljon jalompi Gavriloa onkaan tuo varas ja kulkuri, viskatessaan rahakukkaron Gavrilon silmille, antaessaan anteeksi hänen murhayrityksensä, soimatessaan häntä hänen alhaisesta menettelystään ja vihdoin antaessaan hänelle kaikki anteeksi.

Kuten jo yllä mainitsin, on Gorkin mielestä kulkurin luontoon kätketty lahjomaton välttämättömyys. Tätä väitettä tukee myöskin kertomus „Aviopari Orlov“. Kertomus on kirjoitettu erinomaisen intressanttiin, draamalliseen tyyliin. Orlov on suutari, joka elää vaimonsa kanssa mitä parhaimmassa sovussa. Tosin hän silloin tällöin antaa hänelle aika selkäsaunan, kuten tapa on venäläisten talonpoikain kesken, mutta he sopivat taas. „Pack schlägt sich, Pack verträgt sich.“ Mutta Orlovin kulkuriluonne ei jätä häntä rauhaan. Hän heittää suutariammatin ja menee palvelukseen erääseen sairashuoneeseen, jossa hän toimittaa tehtävänsä kaikin puolin tyydyttävästi. Mutta rauhaa hän ei saa ja maailmaan hänen yhä tekee mieli. Miksi? „Minä tahdon tulla kuuluisaksi edes jollakin tavalla“, sanoo hän. „En tiedä kuinka, mutta tuntuu siltä kuin minä tahtoisin musertaa koko maailman murskaksi, kuin minä tahtoisin surmata jok'ainoan elävän olennon.“

Tunnettu ylpeän ihmisen tyyppi europpalaisessa kirjallisuudessa tahtoo asettua kaikkien muiden yläpuolelle ja saada aikaan suurtöitä. Olo muitten ihmisten joukossa käy hänelle ahtaaksi! Hän kääntää sel-

känsä alhaisolle, yhteiskuntaelämä ei häntä tyydytä, hän ikävöi rajoittamattomia oloja eikä koskaan löydä sopivaa työtä. Hän on toisin sanoen René kaikkine seuraajineen.

Olosuhteet, joissa René eli, veivät hänet sivistyneestä yhteiskunnasta kauas Amerikan aarniometsiin. Venäjän olot tekevät hänestä kulkurin, mutta molempien elinehto on sama, sillä onhan sen juuri syvällä ihmisen luonnossa. Tuomittakoon kulkurin yhteiskuntaa vastustavaa luonnetta miten ankarasti hyvänsä — pääasia on, että häntä arvostellaan psykologiselta kannalta, että tällaisen epätavallisen ja jokapäiväisyyden polulta poikkeavan ihmisen kuvaus, ihmisen, joka kuten Ruy Blas tahtoo uudestaan järjestää yhteiskunnan, niin ettei se kenestäkään tuntuisi ahtaalta — tunnustetaan psykologisesti oikeaksi. Kuten sanottu, ei kirjailijan tehtävä ole osoittaa miten sen tulee tapahtua — hän ainoastaan kuvaa sitä, mitä elämä tuottaa. Orlov on kulkuri, mutta ei siitä syystä, ettei hän osaisi tehdä työtä, vaan sentähden, että hän on isoava ja janoava sielu. Hän on kulkuri ja pysyy kulkurina luonnon pakosta, sentähden että hänen täytyy. Gorkin tyypit ja kulkurit rakastavat vapautta sanan täydessä merkityksessä eivätkä tahdo tunnustaa mitään inhimillistä yhteiskuntaa oikeutetuksi, koska yhteiskunta suo ihmiselle ainoastaan vaillinaisen vapauden. Kulkuri on esim. rakkaudessaan huikentelevainen ja ymmärtää ani harvoin rakastettunsa kärsimyksiä. Hän on sääliväinen, mutta samalla hän julistaa tunteen täydellistä vapautta. Hän rakastaa niin kauan kuin sopii rakastaa ja katkoo siteen, kun tunne vaatii. Kertomuksessa „Kaiho“ sanoo Kuzma: „en tahtoisi vaihtaa vapauttani yhteenkään naiseen tai yhteenkään taloon.“ Ja erotessaan rakastetustaan ja lähtiessään Kubaniin hän lausuu: „monet minua ovat rakastaneet, mutta kaikille minä olen sanonut hyvästi. Tosin sinun kohtalosi minuun koskee, mutta vaikka minä sinua kuinka säälisin, on oma itseni minulle rakkaampi.“ Oma personallisuus on hänelle siis rakkain, *minuudestaan* ei hän luopuisi mistään hinnasta. Kun isäntä, joka todella pitää häntä suuressa arvossa, tahtoo koroittaa hänen palkkaansa, sanoo hän: „en viihdy täällä, minun täytyy päästä aroille, sillä siellä olen vapaa. Minä pidän teistä kaikista, minä olen tottunut teihin, mutta minä ikävöin pois.“ Hänen lausuntonsa loppu on sangen omituinen ja filosofinen. Se filosofia on puserrettu hänen omasta sydämestään ja tuskinpa kenenkään teoreettikon mietteet voittaisivat hänen mietteensä. „Mahdoton on ihmisen taistella itseään vas-

taan", sanoo hän. „Se, joka taistelee itseään vastaan, lakkaa olemasta ihminen."

Kaiken yläpuolella on siis ihmisen tahto — tässä tapauksessa kulkurin ainainen ikävöiminen pois, tietämättä minne, jonnekkin vain, jottei homehtuisi eikä happanisi yhteen kohtaan. Se on jonkinlaista romantiikkaa, jonkinlaista ikävöimistä kauniimpaan ja parempaan maailmaan, tyytymättömyyttä oleviin ja ympäröiviin oloihin. Gorkin henkilöt ovat tietysti aivan sivistymättömiä luonteita ja valitettavasti he enimmäkseen joutuvat perikatoon. Jota enemmän he filosofeeraavat, sitä raaemmiksi ja kyynillisemmiksi he käyvät. Jota enemmän he pääsevät vapautumaan ennakkoluuloista, sitä hurjemmin he menettelevät valitessaan elinkeinojaan, ja jota enemmän he kehittyvät, sitä syvemmälle he lankeavat. Mutta luettuaan kertomuksen „Entisiä ihmisiä" — hirveä kuvaus siveellisestä rappeutumisesta — tulee lukija ehdottomasti siihen johtopäätökseen, että on mahdoton vähimmälläkään tavalla soimata kulkuria. Häntä on päinvastoin pidettävä mitä parhaimpana romantikkona. Tahtomatta kuvata häntä liian ihanteelliseksi, panee Gorki hänen sydämeensä sellaisia ominaisuuksia kuin hyvyys, jalomielisyys, ihanteellisuus, alttius ja uhrautuminen. Useissa kertomuksissa voittaa kulkurissa asuva hyvyys ehdottomasti pahuuden ja hän saa kärsiä ainoastaan tilapäisesti.

Esimerkkinä kulkurin kauniista mielenlaadusta mainittakoon Emiljan Piljai. Onnettomuus ja köyhyys ovat väsyttäneet hänet pahanpäiväisesti. Kaksikymmentä vuotta hän on tehnyt työtä, toivoen tulevansa rikkaaksi tai ainakin pääsevänsä elämään huolettomampaa elämää. Muudan kapakoitsija-roisto, joka aikoinaan on tehnyt monet konnantyöt, kehoittaa Piljaita tekemään murhaa ja Piljai valmistautuu todellakin ryöstämään, ehkäpä surmaamaan rikkaan miehen. Juuri kun ratkaiseva hetki likenee, kuulee hän äkkiä tytön itkevän ja hänen valituksensa käy yhä selvemmäksi. Tyttö tulee hänen luokseen ja uskoo hänelle huolensa: hänen sulhasensa on ollut hänelle uskoton. Tytön kertomusta kuunnellessa sulaa Emiljanin sydän vahaksi ja hän unohtaa kokonaan omat asiansa. Hän koettaa kaikin voimin lohduttaa tyttöä ja saattaa hänet vihdoin kotiin. Tyttö saapuukin onnellisesti kotiin, Emiljan suuntaa kulkunsa toiselle taholle ja aiottu murha jää tekemättä. Mutta nyt, kun mies jo on saavuttanut 47:nnen ikävuotensa, muistelee hän näitä hetkiä elämänsä parhaimpina. Hänen neuvonantajansa kysyy, miten yöllisen seikkailun kävi,

ja huudahtaa kuultuaan sen tuloksen: „tyhmyri olitte ja hölmö, Emiljan Nikolajevitsh!“ Tämä „tyhmyri ja hölmö“, joka sattumalta oli tulemaisillaan murhaajaksi, mutta joka sitte ei tullutkaan siksi, on kulkuri, joka saa kokea kovia. Hän on sentään huoleton, sillä onhan hän vapaa. Mutta toverilleen — Gorkille itselleen — hän sanoo, että työnantajat ovat verenimijöitä ja että hän tahtoo pysyä heistä niin etäällä kuin suinkin.

Valitettavasti kävisi liian laajaksi viipyä hänen pienissä kertomuksissaan. Parhaimmat olen jo esittänyt pääpiirteissään. Gorkin suurinta teosta, romaania „Foma Gordejev“ tahdon vielä lyhyesti koskettaa.

Läpeensä turmeltunut mies, päähenkilön kummisetä Majakin, on ottanut kummipoikansa kasvatikseen taloonsa. Poika on jo isänsä kautta saanut kuulla ja nähdä asioita, jotka ovat omiaan tuottamaan kärsimyksiä jokaisen viattoman ihmisen sielulle. Syystä antaa tekijä poikasen kerran kysyä isältä, onko hän ryöväri. Hoitajatar on nimittäin kertonut lapselle kaikkinaisia ryövärijuttuja ja luultavasti se on huomannut isän ja ryövärin menettelytavassa paljon yhtäläisyyttä. Kummisedän talossa Foma oppii tuntemaan rikkauden rajattoman vallan ja raharuhtinaan vaikutuksen köyhään työmieheen. Hän kuulee puhuttavan vain *yhdestä* opista, hän oppii tuntemaan vain *yhden* periaatteen — sen, että raha ja kulta on korkeampi kaikkea muuta. Kummisetä on lahjakas mies, filosofi ja sofisti, mutta kaikki hänen siveelliset lahjansa ovat keskitetyt yhteen ainoaan päämäärään. Hän on nimittäin sitä mieltä, että kauppasääty on tärkein aines yhteiskunnassa ja nyt hän tahtoo antaa kaikki periaatteensa niihin kuuluvine sivuaatteineen pienelle Fomalle.

Poika kasvaa mieheksi, hän on rikas ja hänen pienimmätkin toiveensa toteutetaan, mutta hänen luonteensa on aivan toisenlainen kuin ympäristön ja hän käy ehdottomasti omaa tietänsä. Romaani ei selitä mistä nuo toisenlaisen maailmankatsannon vaikutukset, toiset ajatukset ja tunteet ovat kotoisin ja kuinka ne ovat päässeet pojan luonteeseen vaikuttamaan. Mutta hänen lapsuudestaan alkaen, siis kirjan ensi sivulta aina onnettomaan loppuun asti, kulkee Foman kehitys johdonmukaisesti samaan suuntaan: hänen tyytymättömyytensä arkipäiväisyyteen kasvaa ja kehittyy päivä päivältä. Kertomuksen alussa kysyy Foma, kuten jo yllä mainittiin, isältänsä, onko hän ryöväri — ja kirjan lopulla hän julistaa aivan ehdottomasti, että kaikki, jotka häntä ympäröivät, ovat ryövärejä. Hän solvaa mitä katkerimmalla tavalla kauppiaskuntaa, joka kiskomis- ja

ryöstämisjärjestelmällään painaa köyhää, niin että hänen on mahdoton nousta pystyyn. Tämän kasvavan tyytymättömyyden kuvaaminen onkin miltei yksinomaan romaanin psykologisena puolena. Lisänä romaanin sisältöön mainittakoon, että Majakin tahtoo naittaa tyttärensä Ljuban Fomalle, koska Foma aikoinaan saa periä suuren omaisuuden ja tyttö siten tekisi loistavat kaupat. Mutta Foma katselee tyttöä aivan toisin silmin kuin isä toivoisi. Hänen hakkailunsa ei vähimmässäkään määrässä ilmaise tulevan perhe-elämän vakavuutta, vaan osoittaa päinvastoin, että kysymyksessä on vain hetkellinen nautinto. Jota kiihkeämmin Majakin haluaa valloittaa kummipoikaa tarkoitusperiensä saavuttamiseksi, sitä enemmän nuori mieli ärtyy tekemään vastarintaa ja tämä ärtyisyys yllyttää sitte osaltaan Fomaa vihaamaan seuraelämää. Hänen ajatusjuoksunsa selvittämiseksi käytettäköön tässä muutamia hänen omia lauseitaan. „Työ on elämän sisällys", sanoo Foma ja katselee elämää epäilijän silmillä sekä tuumailee: „minkätähden ihmiset sitte elävät koko ikänsä aivan tyytyväisinä, vaikkeivät tee mitään työtä? Kuinka se on selitettävissä? Ja ne, joitten täytyy tehdä työtä, ovat onnettomia kuormajuhtia. Heidän selkäänsä sälytetään taakkoja, he kärsivät — siinä kaikki! Luultavasti köyhät muuten kerran Jumalan edessä tulevat saamaan hyvitystä. Heiltä kysytään: 'minkätähden te olette eläneet?' ja he vastaavat: 'meillä ei koskaan ole ollut aikaa sitä ajatella. Me olemme koko ikämme raataneet hankkiaksemme leipää'. Mutta mitä minä, rikas, saatan vastata? Ja kuinka kaikki ne, jotka ovat korkeissa viroissa, saattavat puolustautua? Mikä päämäärä heidän elämällään on ollut?" Myöhemmin jatkaa Foma kysymyksiään: „syntyykö ihminen maailmaan ansaitakseen rahaa, rakentaakseen kodin, synnyttääkseen lapsia ja kuollakseen? Ei! Onhan elämällä toki joku merkitys, täytyyhän sen tuottaa jotakin muutakin. Täytyisihän ihmisen toki tietää minkätähden hän elää. Mutta minä en käsitä mikä tarkoitus meidän elämällämme on — sillä ei ole merkitystä ensinkään!"

Nämä kysymykset, jotka nyt astuvat Foman eteen, ovat tietysti olleet olemassa maailman alusta asti. Ne siis eivät ole uudet. Mutta se on uutta, että yksinkertainen järki, jonka on mahdoton ratkaista näitä kysymyksiä, rupeaa niitä tutkimaan, kun sensijaan sivistyneemmät ja varakkaammat yhä jatkavat huoletonta elämäänsä, vähääkään välittämättä niistä. Ja Foma on juuri näitä varakkaita, hän on hyvinkin rikas ja hän saa helposti kaikki toiveensa toteutetuiksi. Hänen yksinkertaisen ymmärryksensä

nalta katsoen tuntuu meidän aikamme kultuuri sentään kovin painostavalta ja hänen turmeltumaton mielensä kärsii joka hetki ikäänkuin valheen pakon alla: täytyyhän hänen puhua muuta kuin hän ajattelee, valehdella, lakkaamatta valehdella. Ihmiset näyttävät yleensä pitävän tämän valheen jatkamista pyhänä velvollisuutenansa. Mutta Foma tuntee olevansa ikäänkuin tukahtumaisillaan häntä ympäröivän sovinnaisen valheen painon alla. Tässä suhteessa Gorki paljon muistuttaa Tolstoita, joka niinikään etsii totuutta. Mutta Gorkissa on etsimisen tuska paljon väkevämpi ja intensiivisempi. Romaanissa „Sota ja rauha" panee Tolstoi sankarinsa Bezuchyn vankilassa sanomaan, että hän täällä likaisessa pesässä ensi kerran eläissään tuntee olevansa vapaa: täällä hän saa tehdä mitä tahtoo, täällä hän ensi kerran eläissään saa syödä koska häntä maittaa, juoda koska häntä haluttaa, nukkua kun nukuttaa ja puhua kenen kanssa tahtoo. Sentähden hän täällä on onnellinen. Kultuuri-ihminen tekee kaikki vastoin tahtoaan. Pjotr Bezuchy ja Foma Gordejev eroavat toisistaan siinä, että Pjotr sattumalta, tahtomattaan ja ikävöimättään vapautta, pääsee vapaaksi. Hän on vain itsetajuttomasti aavistanut mitä vapaus on. Gordejev lausuu ajatuksensa suoraan, niin hyvin kuin hänen yksinkertainen ihmisjärkensä sen sallii. Traagillisuus, kärsimyksen tragiikka tulee juuri siitä, ettei ihminen voi tehdä sitä mitä hänen sielunsa halajaisi tehdä. Tässä suhteessa saattaa Foma Gordejevia pitää kulkurin päätyyppinä. Sileiksi kammatut, itsekylläiset ihmiset herättävät hänessä inhoa ja vastenmielisyyttä. Hänen silmänsä sumenevat, kun hänen täytyy katsella kaikkea sitä valhetta ja tekopyhyyttä mikä ihmisten teoissa ja töissä ilmenee. Itaruuden vaistot, ilkeys ja kovuus, jotka häntä ympäröivät, saattavat hänet raivoon.

Kun likemmin tarkastamme tätä päätyyppiä, huomaamme hänen vihaavan elämää siitä syystä, että ihmiset niin suuresti pelkäävät elämää. Kulkuri Foma Gordejev nimittäin ei tahdo pelätä elämää. Omituista Foma Gordejevin tyypille on, että hän — jollei hän saata olla filosofi — alituisesti etsii jotakin, jolla hän voisi sydäntään keventää. Kumma kyllä saattaa upporikasta Gordejevia ja nälkäisintä ryysyläistä verrata toisiinsa, eikä siinä kyllä, vaan he ovat täydellisesti yhdenvertaiset. Foma Gordejev on, kuten kaikki kulkurit, yksin, hirvittävän yksin maailmassa. Hänen yksinäisyytensä on niin kauhea, että veri jähmettyy sitä ajatellessa. Yksinäisyyden tähden hänen voimattomuutensakin tuntuu niin tuskalli-

selta. Sama yksinäisyys osoittaa hänelle myöskin kuinka nöyryyttävän vähäpätöinen henkilö hän on. Yksinäisyyden tuskat eivät jätä häntä hetkeksikään rauhaan. Aina hänen täytyy olla yksin ja miettiä elämän ikuista arvoitusta, aina hänen täytyy olla yksin, seuranaan ihmisten tarkoitukseton valhe, heidän alhaisuutensa ja pikkumaisuutensa, iäti yksin kysymyksineen, rakkauden- ja ystävyydenjanoineen, yksin kirouksineen. Raskas, näkymätön, mahtava käsi painaa häntä maahan. Silloin tällöin hän nostaa silmänsä, katsellakseen niitä hirviöitä, jotka hänen päänsä päällä liitelevät ja ikäänkuin koettaakseen saada vastausta kysymykseen: miksi maailmassa on niin paljon huonoa ja valheellista? Samalla herää hänen sielussaan hurja hävityksen tarve. Hänet valtaa halu tuhota oma itsensä, tietämättä miksi, hän raivoaa verestävin silmin ja hänen sydämessään itkee suru niin syvä, että yksin Foma Gordejev sellaista tuntea taitaa.

Hirveästä yksinäisyydestään huolimatta on kulkuri osannut säilyttää koko inhimillisen vastustuskykynsä. Hän käy sotaa kaikkien perintötapaisten vaatimusten kanssa ja nousee kaikkea teeskentelyä vastaan. Tästä kapinanhengestä ei hänen personallisuutensa millään ehdolla tahdo luopua, ei hän tahdo vaihtaa sitä hernerokkaan. Kulkuri tietysti ei ole mikään ihanne eikä hänen toivoton asemansa ole millään parannettavissa. Kulkurin menettelytapa ei suinkaan ole kiitettävä. Gorki ylentää hänet vain siksi, että hänen vastahakoinen henkensä tässä muodossa parhaiten pääsee näkyviin. Kulkuri on renttu ja juoppo, mutta hänen kapinanhenkensä on suuriarvoisempi. Hänessä asuva pelottomuus on aivan uutta. Meitä tavallisia kuolevaisia opetetaan hamasta kehdosta asti pelkäämään, mutta kulkuri kysyy: minkätähden me pelkäisimme? Mutta tämä kysymys saattaa meidät kaikki häpeämään. Ja entä tuo omituinen aristokraattinen, ylpeä luonnonvoima kulkurissa, joka saa hänet halveksimaan kaikkea mitä tavallisesti onneksi kutsutaaan! Kulkuri seisoo ikäänkuin korkealla, autiolla vuorella ja hänen valtansa on voittamaton. Ei mikään mahti maan päällä saisi hänestä puserretuksi valheen, tekopyhyyden sanaa. Hän ei pelkää mitään, kun sen sijaan me onnettomat pelkäämme kaikkea. Hänen suuripiirteinen henkensä halveksii tämän maailman alhaisuutta, sen taipumusta kullan ja tavaran omistamiseen. Kulkuri vetäytyy syrjään ja tyytyy olemaan katsojana: hän näkee ihmisten ajavan takaa elämän huvituksia ja nautintoja, hän näkee ihmisten kilpaa tavoittelevan onnea, hän

näkee kateuden ja itaruuden kuvastuvan heidän kasvoillaan — itse puolestaan hän laulaa kuten hänen kotkansa:

„Olen nähnyt taivaan . . Lensinhän sinne ja mittailin sitä ja lankeemuksen nautintoa sain myöskin kokea. Mutta minä en kuitenkaan mennyt murskaksi — opin vain lujemmin luottamaan omaan itseeni.“

„Urheitten uhkarohkeudelle me kunniaa laulamme!“

„Urheitten uhkarohkeus on elämän viisaus. Oi rohkea kotka! Sinä vuodatit veresi taistelussa vihollisia vastaan . . . Mutta aika on tuleva, jolloin lämpimän veresi pisarat kipinöinä ovat tuikkivat elämän pimeydessä, herättäen urheitten sydämissä uhkarohkeaa vapaudenjanoa!“

Piirteitä Victor Hugon draamallisesta runoudesta.

Satavuotismuiston johdosta

kirjoitti

FELIX HORNBORG.

Viime helmikuun 26 p. oli ummelleen sata vuotta kulunut siitä, kuin VICTOR HUGO, ranskalaisten suuri runoilija, syntyi. Sitä päivää on vietetty merkkipäivänä vähin kaikkialla ja tietysti etenkin Ranskassa. Ranskalaiset lehdet ovat olleet tulvillaan selontekoja, arvosteluja ja kaskuja Victor Hugosta ja sitaatteja hänen teoksistaan. Muutamissa päivissä on yleisö saanut tutustua suuren runoilijan kuvaan eri ikäkausilta, hänen mietteisiinsä elämästä, uskonnosta ja taiteesta, hänen asuntoihinsa milloin missäkin, hänen käsialaansa, hänen omaistensa muotokuviin y. m. m. Innostus on ollut yleinen. Theâtre-Françaisissa on esitetty yksi hänen draamoistaan „Les Burgraves“, joka noin kuusikymmentä vuotta takaperin samassa paikassa esitettynä sai kylmän ja murhaavan vastaanoton. Victor Hugon torilla on paljastettu runoilijan suurenmoisen kaunis muistopatsas. On sanalla sanoen tehty kaikki voitava runoi-

lijan muiston elvyttämiseksi. Meilläkin on Suomalainen teatteri pitänyt huolta siitä, ettei Victor Hugon satavuotispäivä ole jäänyt huomaamatta, esittämällä yhden hänen myöhempiä draamojaan, „Angelo"n, joka muuten lukuunottamatta „Lucrezia Borgia"a ja „Marie Tudor"ia lienee kaikki, mitä runoilijan teoksista on suomalaiseen pukuun saatettu.

Victor Hugo aloitti kirjailijatoimensa miltei lapsena. Viisitoistavuotiaana hän jo lähetti Ranskan Akatemialle kolmesataa säettä, kilpaillen Akatemian vuotuisesta kirjallisesta kehoituspalkinnosta. Säkeet eivät tosin antaneet aihetta erityisiin toimenpiteisiin, mutta herättivät kuitenkin huomiota, eikä tahdottu uskoa niiden tekijää niin nuoreksi. Tämä kilpakirjoitus ei suinkaan ollut Victor Hugon ensimäinen, vaan jo ennen hän oli yhtä ja toista kirjoitellut, jota hän leikillisesti on sanonut „tyhmyyksikseen ennen syntymistään". Palkinnotta jääminen ei nuoreen kirjailijanalkuun tehnyt sen pahempaa vaikutusta. Häneltä alkoi ilmestyä teos teoksen jälkeen. Ennen kahdettakymmenettäviidettä ikävuottaan hän lukuunottamatta pienempiä julkaisuja kirjallisissa lehdissä oli julkaissut kokoelman oodeja ja balladeja ja pari romaania. Vuonna 1827 hän, silloin 25-vuotiaana, julkaisi käänteentekevän draamansa *Cromwell*in, jolla hän kohosi uuden kirjallisen suunnan, romantismin, johtavaksi mieheksi. Tätä ensimäistä draamaa seurasi kahdeksan muuta ja niiden ohella Victor Hugon kuuluisin roomaani *Notre-Dame de Paris* sekä runokokoelmia. Vuonna 1843 ilmestyi Hugon viimeinen näyttämöä varten aiottu draama *Les Burgraves*. Hän oli nyt kuuluisa draamallisena ja lyyrillisenä runoilijana. Hänen lyyrilliset teoksensa etsivät vertaistaan kuvien rikkauden, runomitan notkeuden ja kielen sujuvaisuuden puolesta ja hänen draamansa olivat uusi ilmiö Ranskan kirjallisuudessa. Vuonna 1852 Victor Hugo, jonka poliittiset mielipiteet eivät sopineet yhteen vallitsevien mielipiteiden kanssa lähti vapaaehtoiseen maanpakoon, jossa viipyi kauan, aina vuoteen 1870. Maanpaon yksinäisyys syvensi hänen ajatuksiaan, laajensi hänen henkeään. Pakolaisena hän kirjoitti parisenkymmentä teosta, niiden joukossa suuren ihmisrakkautta henkivän romaaninsa *Les Misérables* ja suurenmoisen satiirisen runoelmansa *Les Châtiments* sekä ensimäisen osan runoelmaa *La legende des siècles*. „Les Châtiments" on voimakas satiirinen vihanpurkaus keisarikuntaa vastaan ja eepillinen „La legende des siècles" pyrkii antamaan kuvan koko ihmiskunnan kehityksestä kautta aikojen.

Kun Hugo pitkän maanpakonsa jälkeen palasi Pariisiin, piirittivät saksalaiset kaupunkia. Hugo, joka tehokkaasti otti osaa kaupungin puolustukseen, on *l'Année terrible* nimisessä runoelmassa kuvaillut tuota surullista aikaa. Vielä vanhoilla päivillään hän jatkoi kirjailuaan. *La legende des siècles* teoksen toinen osa ilmestyi v. 1877 ja samana vuonna uusi runoteos *l'Art d'être Grand-père,* jossa ilmenee runoilijan kiintymys lapsiin ja kodin maailmaan. Muutama vuosi ennen kuolemaansa hän vielä v. 1882 kirjoitti suurenmoisen ajatusdraamansa *Torquemada*n ja seuraavana vuonna „La legende des siècles" runoelman kolmannen osan, siten loppuun asti pysyen virkeänä ja taiteelleen uskollisena.

Kuten jo sanottu, tuli Victor Hugosta *Cromwell*in julkaisemisen jälkeen uuden suunnan, romantismin johtava mies. Hän oli luotu johtajaksi. Voimakkaana ja päättäväisenä, monipuolisena ja rohkeana hän ratkaisevasti vaikutti romantismin voittoon. Hän nousi rohkeana ja asiaansa luottavana vanhan suunnan kaavoja ja sääntöjä vastustamaan ja puolustamaan taiteilijan vapautta saada luomissaan tuoda esiin oman itsensä, noudattaa sitä, mikä on luonnollista ja totta, ja hänen onnistui saada ajamansa aatteet tunnustetuiksi.

Se kirjallisuuden laji, jossa ero vanhan suunnan ja uuden suunnan välillä oli jyrkin ja taistelu muodostui kiivaimmaksi, oli draama. Klassillinen draama, jota jo ennen Victor Hugon esiinastumista kyllä oli vastusteltu, oli kuitenkin vielä vallitsevana. Siinä toteutetut periaatteet olivat ja katsottiin täytyvän olla lakina draamalliselle kirjailijalle. Hänen täytyi antaa toiminnan tapahtua 24:ssä tunnissa ja yhdessä paikassa, ja toiminnan yhteys oli välttämätön. Aiheiden valinta oli rajoitettu, henkilöt olivat abstraktisia olentoja, joilta puuttui lihaa ja verta. He olivat aatteita eivätkä ihmisiä. Tuommoiset säännöt olivat vähitellen muuttuneet sietämättömiksi. Ne rajoittivat suuresti runoilijan vapautta. Klassillisuus oli niiden liian tarkan noudattamisen kautta tehnyt itsensä kiusalliseksi ja vastustetuksi. Tarvittiin vain miestä, joka lausuisi ratkaisevan sanan. Silloin juuri Victor Hugo julkaisi Cromwellinsa esipuheineen. Tähän esipuheeseen hän oli koonnut uuden suunnan periaatteet ja sen vastaväitteet vanhaa suuntaa vastaan. Se loistava ja varma tapa, jolla hän tässä esipuheessa esittää romantikkojen mielipiteet ja se häikäilemättömyys, jolla hän lausuu ajatuksensa, väärätkin, vaikutti lopullisesti romantismin voittoon. Riita muuttui yhä ankarammaksi, molem-

min puolin oltiin kiihkossa. Ja kun v. 1830 helmik. 25 p. näyteltiin Victor Hugon runomittainen draama „Hernani", jossa jo aivan ensimäinen rivi rikkoi klassisismin pyhiä runosääntöjä vastaan, ja jossa toiminta ei suinkaan tapahdu 24:ssä tunnissa eikä samassa paikassa, kehittyi riita sanasodasta melkein nyrkkisodaksi. Koko teatteri oli kapinassa. Klassikot raivosivat sääntöjen polkemisesta ja romantikot antoivat sanan sanasta, missä tarvittiin, ja iskun iskusta. Mutta romantismi oli astunut aimo askelen eteenpäin, se oli astunut klassisismin rinnalle ja ratkaisevasti murtanut sen siihenastisen vallitsevan aseman.[1]

Mielipiteitään draaman laadusta, ja siitä tarkoitusperästä, mihin draamallisen runoilijan yleensä on pyrkiminen, Victor Hugo esittää tuontuostakin draamojensa esipuheissa. Draamallisen runoilijan päämääränä, sanoo hän, täytyy olla suuren ja toden etsiminen. Hänen täytyy koettaa yhdistää Corneillen suuruus Molièren totuuteen, pyrkiä draamoissaan luomaan semmoista kuin Shakespeare aikoinaan on luonut. Draama ei saa olla mikään subliminen sankaritragedia Corneillen tapaan, ei myöskään abstraktinen, ihanteellinen ja eleginen kuten Racinen. Voltairen tragedia filosofisine tendensseineen ei sekään sovi esikuvaksi. Edelleen se ei saa olla Molièren syvien ja terävien, mutta liian säälimättömien ja purevien komediojen kaltainen eikä liioin sisältää Beaumarchais'in komediojen vallankumouksellisia aatteita. Se ei Hugon mukaan saa olla mitään näistä kaikista erikseen, sen täytyy sisältää itseensä ne kaikki. Koko elämä kaikkine puolineen on suljettava sen kehyksiin. Hyvä, paha, ylevä, alhainen, sallimus, kaitselmus, nero, sattuma, yhteiskunta, seuraelämä, luonto — kaikki on siinä esitettävä, yhdistettynä ja erikseen. Ja kaiken tämän ohella on saatava esille jotain suurta, mahtavaa ja vaikuttavaa. Mutta tämäkään ei vielä hänen mielestään riitä. Draaman tulee lisäksi olla opettavainen. Samalla kun se täyttää taiteen vaatimukset, kun se synnyttää uteliaisuutta, mielenkiintoa, huvitusta, naurua ja kyyneleitä, sen täytyy sivistää kansaa, selittää historiaa ja neuvoa ihmissy-

[1] Victor Hugon kirjallisesta toiminnasta yleensä oli kohta hänen kuolemansa jälkeen Valvojassa 1885 (siv. 325—330) W. SÖDERHJELMin tekemä kirjoitus. Seuraava, niinkuin kirjoituksen otsake osoittaa, rajoittuu vain hänen draamalliseen runouteensa.

däntä. Vasta silloin se Hugon mielestä on 19:nnen vuosisadan vaatimusten mukainen ja vasta silloin se täydellisesti tyydyttää ihmistä. Naiset saavat itkeä, suuri yleisö saa haluamaansa kiihoitusta ja ajattelijat saavat luonteita. Tunne, aisti ja järki saavat osansa, koko ihminen on tyydytetty.

Nämä ovat pääpiirteissään ne vaatimukset, jotka Hugo asettaa draamalle. Itse hän tavantakaa hänelle omituisella itsetietoisella vaatimattomuudella valittaa sitä, ettei ole kyennyt niitä täyttämään. Hän on pahoillaan siitä, etteivät hänen draamojensa aatteet ole pälkähtäneet päähän kykenevämmälle miehelle ja puhuu aina siitä, mitä hän olisi *tahtonut* tehdä, eikä siitä, mitä hän *on tehnyt*. Ja usein hänellä tahto onkin ollut parempi kuin sen aikaansaannokset.

Ollakseen taiteen sääntöjen mukainen, tulee draaman Hugon mukaan siis ensiksikin herättää uteliaisuutta ja mielenkiintoa. Ja sen hänen draamansa tekevät, jos mitkään. Niissä on niin paljon jännittäviä kohtia, niin paljon sattuvia repliikkejä, voimaa ja omituista historiallista väritystä, ettei niitä hevillä heitä kädestään, ennenkuin on päässyt loppuun. Jännitys alkaa tavallisesti jo heti ensi kohtauksessa. Lukija siinä tutustuu taitavasti tehdyssä ja kaikkea muuta kuin ikävästi selittelevässä ekspositsionissa vallitseviin olosuhteihin. Hänelle annetaan jo heti alussa mielenkiintoa herättävällä tavalla hienoja viittauksia, sen varalle mikä tuleva on ja kun kaikki asianmukaiset valmistukset täten on tehty, tapahtuu yhtäkkiä odottamaton käänne, joka melkein aina tekee tarkoitetun vaikutuksen. Kuta vähemmän valmistuksia, sitä suurempi on vaikutus. Kun sitten jännittyneenä seuraa näytelmän menoa nähdäkseen miten käy, tapahtuu toinen usein vielä odottamattomampi käänne, senjälkeen taas uusi, ja näin suurenee jännitys suurenemistaan eikä laukea ennenkuin draaman lopussa, kummitellen vielä senkin jälkeen mielessä.

Kuvaavana esimerkkinä tästä jännityksen herättämisestä ja vireillä pitämisestä on „Hernani"n alku.

Ensimäinen näytös tapahtuu yöllä Doña Solin makuuhuoneessa. Esiripun noustessa on huoneessa vanhanpuoleinen nainen, joka odottaa Hernanita, Doña Solin lemmittyä. Kauan hänen ei tarvitsekkaan odottaa, ennenkuin ovelle kolkutetaan ja sisään astuu mustaan vaippaan kääriytynyt mies suuri töyhtöhattu silmillään. Hän heittää vaipan päältään, ja nainen huomaa silloin, että hän — ei olekkaan Hernani. Keskustelusta, joka syntyy tuntemattoman ja naisen välillä, selviää, että

nainen on Doña Solin duenna, että Doña Sol on vanhan enonsa Don Ruy Gomezin kihlattu, mutta että hän siitä huolimatta lempii nuorta miestä nimeltä Hernani. Keskustelu loppuu siten, että tuntematon kultakolikoilla tekee duennan sekä kuuroksi että sokeaksi ja piiloittautuu kaappiin kuullakseen, mitä kaunista Hernanilla ja Doña Solilla olisi toisilleen sanottavaa. — Heti senjälkeen Hernani astuu sisään. Hänen ja Doña Solin välille punoutuu pitkä keskustelu. He eivät aavista mitään ja kaapissa olija pysyy rauhallisena piilossaan. Mutta äkkiä tapahtuu käänne. Tuntematon syöksähtääkin kesken kaikkea ulos kaapista, moittii Hernanin pitkiä puheita, selittää kaapissa oloa vallan sietämättömäksi ja vakuuttaa olevansa puolitukehtunut. — Nyt katsojan jännitys alkaa olla suurenpuoleinen. — Miesten vällillä syntyy riita. Jo ovat miekat paljastetut ja taistelu alkamaisillaan, kun äkkiä kuullaan ovelle koputettavan ja joku ulkona pyytää päästä sisään. Doña Sol tuntee äänestä tuon sisäänpyrkijän: se on hänen vanha enonsa, jota ei odotettu kotiin tulevaksi. Hämmästys on yleinen. Ainoa, joka ei säikähdä, on tuntematon; häneen ei näy pystyvän mikään. Hän käskee avaamaan Don Ruy Gomezille. Nähdessään kaksi miestä yöllä kihlattunsa makuuhuoneessa, vanha mies alkaa raivotá. Jokainen odottaa jännityksessä, miten kaikki päättyy. Kun Don Gomez sitten hetkisen on keventänyt sydäntään, heittää tuo salaperäinen mies äkkiä naamarin kasvoiltaan. Don Ruy Gomezin sanatulva loppuu siihen paikkaan. Hänen edessään seisoo — Espanjan kuningas. Parilla sanalla tämä selittää tulleensa neuvottelemaan Don Gomezin kanssa valtioasioissa, sanoo Hernania seuralaisekseen ja kaikki on selvää siksi kerraksi.

Näitä äkkikäänteitä tapaa Hugon draamoissa pitkin matkaa ja niiden joukossa mitä omituisimpia. „Angelo“ssa on kuvaava käänne. Kun Angelon puoliso Catharina, jonka salainen rakkaussuhde on tullut mustasukkaisen Angelon tietoon, vetää vuodettaan kätkevät uutimet syrjään aikoen hetken levähtää, on vuoteen sijalla — mestauspölkky kirveineen.

Tämmöisiä käänteitä on kuten sanottu paljon. Niitä on siksi paljon, että lukija tahi katselija vähitellen tottuu niitä odottamaan, jopa välistä arvaamaan, koska niiden pitäisi tapahtua. Missä vain kaksi henkilöä keskustelee, siellä myös melkein varmaan kolmas kuuntelee ja on joka hetki odotettavissa esille. Mutta jos kohta voi arvata, koska

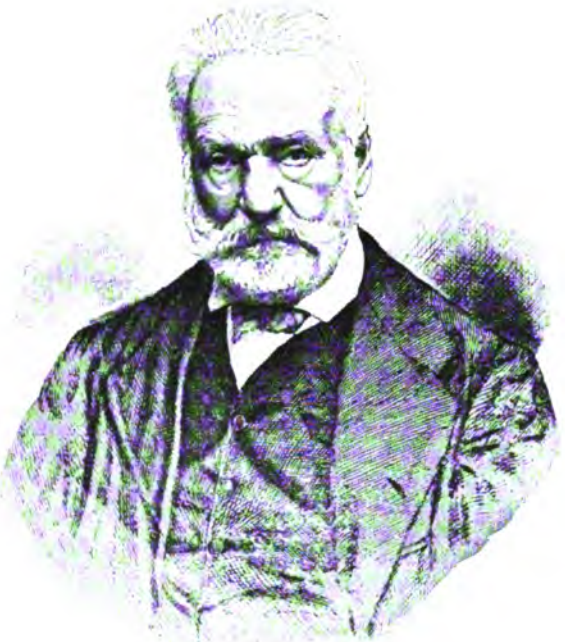

VICTOR HUGO.

käänne tapahtuu, ei koskaan tiedä, miten kaikki taas selviytyy, joten jännitys aina pysyy entisellään.

Toinen keino, jolla Hugo tekee draamansa vaikuttaviksi, on vastakohtain esille tuominen. Se hallitsee kokonaan sekä hänen draamallisia että muitakin taideluomiaan. Jo hänen ensimäinen draamansa „Cromwell" on täynnä vastakohtia. Cromwell itse on elävä antiteesi: hän pitää Europan vallat tasapainossa, mutta vapisee, kun vaimonsa sattuu olemaan pahalla tuulella. Hugo muuttaa mustan valkoiseksi ja valkoisen mustaksi. Niinpä on kyttyräselkäinen ja kurja Triboulet, Frans I:n vihattu ja paheinen hovinarri, hellä isä. Hänellä on tytär, jonka hän tarkoin kätkee hovilaisten silmiltä ja jonka edestä hän on valmis uhraamaan kaikki. — Lucrezia Borgia on kuvattu hirviöksi, jonka omaatuntoa painavat mitä inhottavimmat rikokset; mutta hänessäkin on puhdistava tunne, äidinrakkaus, joka valtaa koko hänen olentonsa, saattaapa hänet toisinaan katumaan tekojaan ja kaihoamaan toisenlaista, rikoksista vapaata elämää. —

Hugon henkilöt eivät ainoastaan ole itsessään vastakohtia; he ovat usein myöskin vastakohtia toisilleen. Niinpä Hernani on lakien ulkopuolella oleva henkilö, Don Carlos Espanjan kuningas; molemmat rakastavat samaa naista, Doña Solia. — Ruy Blasia, Don Sallusten palvelijaa, rakastaa Espanjan kuningatar. Don Salluste on suuri herra, Espanjan mahtavimpia, Ruy Blas hänen lakeijansa, siis molemmat jo asemaansa nähden toistensa antipoodeja. He ovat sitä vielä toisellakin tavalla. „J'ai l'habit d'un laquais et vous en avez l'âme" (minulla on lakeijan puku, mutta teillä lakeijan sielu), sanoo Ruy Blas herralleen.

Hugo ei sovita vastakohdanlakia yksistään henkilöihin, vaan ulottaa sen situatsioneihinkin, saaden siten aikaan omituisia vaikutuksia. Kummallinen sääliintunne täyttää mielen, kun Didier „Marion de Lorme"ssa kutsuu Marionia valkeuden enkeliksi ja lempii häntä puhtaana ja viattomana impenä, aavistamatta, että hänellä edessään on tuo kammoamansa Marion de Lorme, jonka rakastajien lukumäärä on ollut legio. — „Marie Tudor"ssa on yksi kohtaus, joka vaikutukseltaan muistuttaa edellistä. Se tapahtuu Thamesin rannalla olevan pienen majan läheisyydessä. Gilbert, [illegible] on pimeän tultua matkalla mainittuun majaan, jossa [illegible] asuu, kun hänet pysäyttää outo [illegible] ja [illegible] apua heittämässä juuri mur-

haamaansa henkilöä virtaan. Gilbertin ei auta muu kuin suostua. Mies, jonka nimi on Fabiani, kiittää häntä avusta ja lähtee sitten tyynenä astumaan majaa kohden. Hänellä ei ole aavistustakaan siitä, ken Gilbert on. „Minne te menette?“ kysyy Gilbert ällistyneenä. Fabiani, italialainen onnenonkija, jonka on onnistunut lumota tyttö, selittää menevänsä rakastettunsa luo. Gilbert ärjäsee hänelle, ettei se voi olla totta, tyttö kun on hänen kihlattunsa. Fabiania huvittaa kiusata mies parkaa. Hän näyttää hänelle tytöltä saamansa kirjeen, joka seikka vihdoinkin saa Gilbertin uskomaan. Raivoissaan hän tahtoo tappaa Fabianin, mutta ollen aateliton hänellä ei ole miekkaa. Fabiani nauraa hänen raivolleen, on kuitenkin lopuksi olevinansa jalomielinen ja sanoo luopuvansa tytöstä. „Ellei sinulla ole avainta“, sanoo hän Gilbertille, „niin tässä saat. Tahi jos se sinua enemmän miellyttää, niin koputa vain neljä kertaa akkunaan. Tyttö luulee, että se olen minä, ja avaa sinulle. Hyvää yötä.“ Ja sen sanottuaan hän jättää Gilbertin yksin miettimään tämän maailman menoa. — Usein Hugo tekee itse situatsionitkin toistensa vastakohdiksi, aivan kuten henkilönsä. Hernanin hää-yö muuttuu kuolinyöksi. „Lucrezia Borgia“ssa on iloinen juomaveikko juuri esittänyt laulun Pyhälle Pietarille, kun ovi avautuu ja Lucrezia, kostonriemu katseessaan, kuolinmessun kaikuessa ilmoittaa vieraille, että he ovat — myrkytetyt. Ja kun nämä tyrmistyvät tämän kuullessaan, lohduttaa hän heitä, vakuuttaen laulavien munkkien kyllä pitävän huolta heidän sieluistaan. Heidän ruumiistaan hän sanoo itse huolehtineensa. Munkit astuvat viittauksesta syrjään ja vieraiden silmien edessä on joukko tyhjinä ammottavia ruumisarkkuja.

Toisinaan nämä äkkikäänteet ja vastakohdat yhtyvät suurenmoisiksi situatsioneiksi. Vaikeata on ajatella mitään vaikutukseltaan tärisyttävämpää kuin „Le Roi s'amuse“ nimisen draaman loppukohtaus. Synkkänä myrskyisenä yönä istuu siinä Frans I:n narri Triboulet Seine virran rannalla, vieressään säkki, jossa on vielä lämpöinen äsken murhatun ihmisen ruumis. Virran aallot pauhaavat rantaa vastaan, salamat sinkoilevat ja ukkonen jyrisee lakkaamattaa. Mutta narria ei elementtien raivo kammota. Hänen huutonsa sekaantuvat myrskyn pauhinaan, hän potkii säkkiä, huutaa murhatulle hänen nimensä ja pilkkaa ruumista julmalla tavalla. Hän nauttii koston suloisuutta. Onhan hänellä säkissä itse Frans I, mahtavan Ranskan valtias, tuo sama Frans I, joka säälimättä on vietellyt hänen tyttä-

rensä, turmellut sen, mikä narrille on ollut pyhintä ja arvokkainta. Hän on nyt säkissä, tuo viettelijä, kuolleena, teurastettuna kuin juhta, ja mikä on suloisinta kaikesta, hän, Triboulet, kurja ja viheliäinen narri on hänet teurastuttanut ja saa nyt omin käsin syöstä hänen ruumiinsa virtaan. — Hän alkaa laahata säkkiä rantaäyräälle ja on juuri syöksemäisillään sen veteen, kun tuttu sävel synkeästä yöstä kaikuu hänen korviinsa. Hän tuntee laulun. Se on kuninkaan mielilaulu.

Souvent femme varie .
Bien fol qui s'y fie.
(Houkkio ken naiseen
Luottaa vaihtuvaiseen.)

Hän tuntee äänenkin, joka sitä laulaa: se on kuninkaan ääni. — Kuka sitten on murhattu? Narrin valtaa outo aavistus. Hän avaa säkin, mutta pimeä yö estää häntä näkemästä murhatun kasvoja. Silloin halkaisee pimeyden suuri salama, jonka valossa narri selvästi eroittaa kuolleen kasvot. Säkissä on — hänen tyttärensä ruumis.

Yhdistämällä täten suurta ja pientä, luonnollista ja luonnotonta, käyttämällä vaikutuskohtauksia ja vastakohtia Hugo saa situatsioneihinsa, henkilöihinsä ja draamoihinsa kokonaisuudessaan jonkunmoisen suuruuden leiman. Ja siihenhän hän juuri pyrkiikin. Mutta siten hän tulee poikenneeksi todesta ja todenmukaisesta enemmän kuin itse tahtoisi. Hänen esittämänsä intohimot kohoavat suunnattomasti luonnollisen tunne-elämän yläpuolelle. Hänen henkilönsä eivät rakasta ja vihaa kuten tavalliset ihmiset. Intohimot raivoavat heissä luonnottoman voimakkaina ja ovat vaikutuksiltaan värisyttäviä. Ei enää saata ajatella palavampaa ja säälimättömämpää kostonhimoa kuin se on, joka Hernani näytelmässä on kuvattu palavan vanhan Don Ruy Gomezin rinnassa. Jo hänen lempensä on, huolimatta hänen harmaista hapsistaan, suunnattoman kiivas ja hehkuva. Ja kun se ei saa tyydytystä, synnyttää se liekehtivän kostonhimon vanhan miehen povessa. Se kostonhimo ei sammu eikä anna Don Gomezille rauhaa ennen, kuin hän on nähnyt sen miehen kuolevan, joka hänet on syrjäyttänyt, ja kuolevan katkeran kuoleman, sillä pakoittaahan Don Gomez Hernanin juomaan myrkkyä juuri vihkimätilaisuuden päätyttyä. — Nuo kostontunteet valtaavat yhtä voimakkaina sekä ylhäiset että alhaiset. Ranskan kuningas on hengellään saada maksaa nar-

riaan kohtaan tekemänsä loukkauksen; Lucrezia Borgia ei lepää, ennenkuin on saanut myrkytetyiksi ne henkilöt, jotka häntä ovat loukanneet. Viha ja rakkaus, siinä kaksi tunnetta, jotka Hugon draamoissa johtavat myrkytyksiin ja murhiin melkein säännöllisesti. Kun tähän vielä lisää keinotekoisesti mitä korkeimmilleen pingoitetun velvollisuudentunteen, on jotakuinkin kaikki sanottu siitä, mitä Hugon henkilöiden sydämissä liikkuu. Heidän sielunelämänsä on köyhä ja luonnoton.

Yksi henkilö Hugon draamoissa, joka erityisesti kiinnittää huomion puoleensa, on Don Cesar näytelmässä „Ruy Blas". Hän on hirtehinen parasta lajia, vailla velvollisuuden käsitteitä ja ahdistavia tunteita, mutta hyvin kuvattu, paremmin kuin muut ja täynnä oikeata hirsipuuhuumoria. Hän on rappiolle joutunut aatelismies, joka tuhlattuaan omaisuutensa kiertää maita mantereita varastaen, ryöstäen ja murhaten, miten vain parhaiten sopii. Kun hänen mahtava sukulaisensa Don Salluste nuhdellen kuvailee hänelle hänen viheliäistä tilaansa ja sanoo hikipisarain nousevan otsalleen joka kerta, kun hän sitä ajattelee, tuumii toinen tyynesti: „Antakaa nousta vaan." Päättäen kaikesta, ettei miehestä ole mihinkään, toimittaa Don Salluste hänet pois tieltään — kaleereille. Mutta Don Cesar ei viihdy siellä. Hän karkaa ja palaa takaisin Madridiin, jossa hänet kuitenkin pian tunnetaan. Poliisipalvelijat alkavat häntä etsiä. Kerran hän takaa-ajettuna kiipeää katolle, mutta huomataan ja syöksyy silloin hädissään suinpäin uuninpiippuun, pudoten sitä myöten aivan tuntemattomaan ja sen lisäksi sangen oudonnäköiseen huoneeseen. Huone on tyhjä. Luulisi hänen nyt ensi työkseen ottavan selkoa siitä, missä hän on, ja koettavan päästä pois, ennenkuin väkeä tulisi paikalle. Vaan silloinpa hän ei olisi Don Cesar. Hän kyllä aluksi katselee hiukan ympärilleen ja ihmettelee, mutta näkee samalla ehjät jalkineet lattialla, ja tulee tietysti heti verranneeksi niitä omiinsa. Seuraus on se, että hän heittää omansa nurkkaan ja pistää uudet jalkaansa. Yhdenmukaisuuden vuoksi hän sitten pukee ylleen huoneestä löytämänsä komean manttelin heittäen oman nokisen repaleisensa syrjään. Ja sitten hän istahtaa rauhallisena — syömään. Kaiken loppu on se, että hän joutuu kiinni ja hirtetään, mutta sekin näyttää hänestä tuntuvan aivan jokapäiväiseltä, joskin hiukan harmilliselta seikalta.

Tämä Don Cesar on johdonmukaisesti roisto alusta loppuun ja ehkä ainoa Victor Hugon henkilöistä, jonka työt ja toimet todella johtuvat hänen luonteestaan, eivätkä draaman kirjoittajan tahdosta.

Se Victor Hugon draamoista, jossa hänen parhaiten on onnistunut toteuttaa haluaan luoda suurta ja subliimista, on hänen suurenmoinen aatedraamansa, „Torquemada“, jota hän itse piti suurimpana taideluomanaan. Päähenkilö, Torquemada, on kuvattu mahtavasti vaikuttavalla tavalla. Draaman alussa hän on köyhä, haaveileva munkki, joka näkee näkyjä ja uneksii ihmiskunnan pelastamista autodafeain kautta. Mutta hän on voimaton ja hänen aatteensa on tuottamaisillaan hänelle kuoleman. Kun hän näet ei luovu vakaumuksestaan, tuomitaan hän ja suljetaan syvään kuoppaan raskaan paaden alle. Sattumalta tulee kaksi rakastavaa paikalle; he kuulevat ihmisäänen paaden alta, tempaavat läheiseltä haudalta rautaristin kangeksi ja vääntävät kiven syrjään. Pelastettu munkki lupaa palkita heidän hyvän työnsä ja rientää pois. — Tästä munkista tulee sitten mahtava mies, Espanjan suur'inkvisiittori. Hän on vielä sama fanaattinen haaveksija kuin ennen, mutta paljoa vaikutusvaltaisempi. Hän on nyt pannut unelmansa täytäntöön. Kautta maan roihuavat polttoroviot ja kaikuvat valitushuudot ja kiroukset. Mutta Torquemada riemuitsee. Hän uskoo lujasti aatteensa oikeuteen ollen vahvasti vakautuneena siitä, että ruumis vain palaa, mutta sielu puhdistuu iankaikkiseen elämään. — Sattuu sitten niin, että hänen pelastajansa tarvitsevat hänen apuaan. Torquemada heidät tuntee ja lupaa auttaa. Iloissaan he hänelle vielä johtavat mieleen hänen ihmeellisen pelastuksensa, miten he turhaan koetettuaan käsin syrjäyttää kiveä lopuksi turvautuivat ristiin. Silloin Torquemadan katse synkkenee, sillä ristiin tarttuminen oli suuri synti. Hän näkee pelastajansa jo kadotuksen liekkien ympäröiminä, hänen fanaattinen aatteensa valtaa hänet taas ja hän rientää pois hankkimaan heille pelastusta. Ja heidän vielä iloitessaan siitä, se jo heitä lähenee. Se tulee synkän kulkueen muodossa, ja sen edellä kannetaan mustaa lippua, johon valkoisella värillä on maalattu pääkallo kahden luun yläpuolelle. Aaveentapaisena se heitä lähestyy ja vie heidät, jotka uneksivat elämästä ja onnesta, polttoroviolle puhdistumaan synnintahrasta ikuista elämää varten.

Harvoin on fanatismia vaikuttavammin kuvattu kuin tässä draamassa, johon Hugo sai aatteen raamatusta, Paavalin epistoloita lukiessaan. Harvoin on myöskään lukijalle annettu selvemmin väritettyä kuvaa noista kauhun ajoista, jolloin yksi ainoa varomattomasti lausuttu sana pani liikkeelle tuon inkvisitsionin kamalan kulkueen. Fanaattisen Torquemadan

tekee suureksi hänen luottamuksensa aatteensa oikeuteen. Hänen hirvittävä rakkautensa ihmissukua kohtaan saa esteettä tyydyttäytyä. Espanjan kuningas ja kuningatar istuvat palatsissaan, mitättöminä ja voimattomina, kuunnellen ulkona palavien polttorovioiden räiskettä, liekkien luodessa punertavan valon huoneen seinille.

Historiallisen ajankuvan antaminen on Hugon draamoissa useimmiten oivallinen. Romanttinen draama heitti syrjään klassillisen draaman kreikkalaiset ja roomalaiset, valitsemalla vapaasti henkilönsä ja toiminnan paikan. Hugon draamojen toiminnat tapahtuvat milloin Englannissa, milloin Italiassa ja Espanjassa, milloin taas kotimaassa. Kotimaan historia, jolla ennen ei juuri ollut sijaa draamassa, otettiin nyt armoihin. Victor Hugolla „Le roi s'amuse" ja „Marion de Lorme" koskettelevat Ranskan historiaa, edellinen Frans I:n, jälkimäinen Ludvig XIII:n ja Richelieun aikoja. Toiminnan tapahtuessa milloin missäkin maassa ja ajassa alkoi paikallis- ja ajanväritys vaatia yhä enemmän huomiota itselleen. Victor Hugo koettaa olla sangen tarkka niiden suhteen. Niinpä hän mainitsee kerran neljättäkymmentä teosta, jotka hän on tarvinnut vain yhtä draamaa „Maria Tudor"ia varten. Hän käyttää monenmoisia keinoja. Hän antaa aina tarkan ja yksityiskohtaisen kuvauksen huoneista, joissa toiminta tapahtuu. Hovit, luolat, vankilat, hautaholvit, öiset juhlat, kulkueet j. n. e. ovat kaikki tarkoitetut antamaan vaikutuksen esillä olevasta ajasta. Sattuvat kuvat, repliikit ja vertaukset siirtävät katsojan ja lukijan keskelle toimivien henkilöiden aikaa ja oloja. Välistä tuo ajankuvaus kyllä tuntuu historian opettamiselta, mutta useimmiten se luonnollisesti liittyy draaman sisällykseen ja toimintaan, ollen silloin tarkoitustaan täysin vastaava. Siitä pieni esimerkki. „Lucrezia Borgia" nimisen näytelmän alussa on keskustelu, joka väkisin painuu mieleen. Jo näyttämö on kaunis. Tausta kuvaa Veneziaa kuutamossa. Eräs henkilö kertoo tovereilleen, miten muudan lautturi kerran yöllä näki Tiberin rannalla kauhistavan näyn. Rantaa lähestyi seitsemän miestä, yksi ratsun selässä. Kun tämä ratsasti lähemmäksi, näki kauhistunut lautturi satulan taakse poikittain heitetyn miehen ruumiin. Virran rannalla kaksi miehistä sitten oli tarttunut ruumiiseen, nostanut sen hevosen selästä ja heittänyt sen virtaan. Sen jälkeen kaikki olivat kadonneet yön pimeyteen. Ratsastaja oli Cesar Borgia, murhattu hänen veljensä. — „Ja miksi sitten veli tappoi veljensä?" kysyy joku kuuntelijoista. — „Sitä en sano.

Murhan syy on siksi kauhea, että jo siitä puhuminen lienee kuolemansynti.“ — „Vaan minäpä sen teille sanon“, kuuluu ääni syrjästä erään siihen asti aivan vaiti olleen, salaperäisen henkilön suusta. „Veljekset rakastivat kumpikin samaa naista.“ — „Ja ken tämä nainen oli?“ kysyy joku uteliaana. — „Heidän sisarensa“, on vastaus. — Tuo viimeinen repliikki antaa kuvan koko Borgia suvusta ja koko ajastakin, jolloin rikokset olivat yleisemmät kuin muut teot. Ohimennen olkoon mainittu, miten Hugo samassa näytelmässä kuvaa paavi Aleksanteri Borgiata, edellisten isää. Hän antaa näet Lucrezia Borgian kätyrin Gubettan, tuon yllämainitun salaperäisen henkilön, niin hämmästyä käskijättärensä muutamista katumukselta tuntuvista sanoista, ettei sano enää mitään ihmettelevänsä, ei edes vaikka sanottaisiin Paavi Aleksanteri VI:n uskovan jumalaan. Aivan kuin ohimennen on tässäkin parilla sanalla annettu mieleenpainuva kuva.

Victor Hugon historiallisissa draamoissa esiintyy usein jonkinmoinen vihamielisyys hallitsevia ja yleensä parempiosaisia ihmisiä kohtaan. On moitittu sitä tapaa, jolla Hugo on esittänyt Frans I:n ja Ludvig XIII:n. Frans I on kauttaaltaan irstas ja nautinnonhaluinen, ilman mitään hyviä puolia, Ludvig XIII mitättömin ja kurjin hallitsija mitä ajatella saattaa. Hän on oikein elävä kuva heikosta miehestä, jolla on oma tahto vain niinkauan kuin toinen ei sitä vastusta. Kardinaali Richelieu hallitsee häntä kokonaan. Richelieu taas on esitetty julmuriksi. On sanottu tuommoisen yksipuolisen tavan esittää historiallisia henkilöitä herättävän kansassa halveksimista oman maan historiaa ja hallitsevia henkilöitä kohtaan, sekä toiselta puolen taas sen seikan, että köyhässä ja alhaisessa asemassa olevat henkilöt aina esiintyvät ylevinä ja jaloina, olevan kansan imartelemista. Epäilemättä tämä kuitenkin johtuu Hugon rakkaudesta ja säälistä huonompiosaisia kohtaan, sekä saapi samalla selityksensä hänen taiteensa omituisuudesta aina esittää vastakohtia. Hugo muuten kyllä sai kokea, että oli kuvannut kaksi hallitsijaa liian räikeillä väreillä. „Marion de Lorme“, jossa Ludvig XIII esiintyy, valmistui vuonna 1829, mutta näyteltiin vasta vuonna 1831, sitten kuin vuoden 1830:n vallankumous oli poistanut sensuurin. „Le roi s'amuse“, jossa Frans I esitetään, oli sensuurin mielestä muka epämoraalinen, ja kiellettiin premierin jälkeen. Se näyteltiin siten vain yhden kerran.

Yllämainittu syytös puuttuvasta todenmukaisuudesta on vain yksi niistä monista, joihin Hugon draamat antavat aihetta. Victor Hugo on näytelmissään paljon rikkonut draamallisen taiteen vaatimuksia vastaan. Yksi tuommoinen vaatimus on ensiksikin luonnollisuus. Huolimatta hyvästä tahdostaan esittää sitä mikä on todenmukaista Hugon ei onnistu lopullisesti saada katsojaa uskomaan mahdolliseksi kaikkea, mitä hänen draamoissaan tapahtuu. Motiveeraus on heikko; motiivit ovat tavallisesti aivan mitättömät seurauksiin nähden. „Angelo"ssa esiintyvä Homodei on aikoinaan, poliisipalvelijana ollessaan, rakastunut itse Padovan tyrannin vaimoon ja, kun hän ei ole saanut vastarakkautta, on hän siitä niin suuttunut, että on hankkinut itsensä Venezian Kymmenneuvoston kätyriksi ja tekee kaikki kostaakseen hänelle muka tehdyn häväistyksen. Niin palava on hänen kostonhimonsa, että hän vielä henkitoreissaan vain ajattelee sen tyydyttämistä. Tuommoinen tuntuu tehdyltä. Tehdyn vaikutuksen tekee myös „Angelo" draaman loppu. Tisbe, näyttelijätär, on onnettomasti rakastunut Rodolfoon, tämä kun rakastaa Catharinaa, Padovan tyrannin puolisoa. Tisbe kuitenkin, kaikesta huolimatta, pelastaa Catharinan hengen, mutta Rodolfo luulee hänen mustasukkaisuudesta tappaneen Catharinan. Tisbe antaa hänen olla siinä luulossa ja Rodolfo raivostuu lopuksi niin, että iskee tikarin Tisben rintaan. Sitä Tisbe juuri on tahtonutkin. Hän ei voi elää ilman Rodolfon rakkautta. Heti iskun jälkeen kaikki selviää, Catharina tulee esiin, Tisbe suutelee Rodolfon kättä, siunaa häntä ja kuolee. Tuo seikka, että hän juuri saattaa rakastamansa miehen murhaajakseen, on vaikutukseltaan vastenmielisen luonnoton. Se estää ottamasta osaa Tisben kohtaloon. Tulee myös ehdottomasti ajatelleeksi, miten nuo kaksi, Rodolfo ja Catharina enää voivat nauttia onnestaan, kun heillä kuitenkin aina on Tisben verinen haamu välillään. — Tuommoiset kohtaukset herättävät vain fyysillistä tuskaa katsojassa, kuten Hugon traagillisiksi aiotut loppusuoritukset yleensä. Tisbe tikari rinnassa vaikuttaa patologisesti. Moraalisesta kärsimisestä tämmöisissä kohtauksissa ei voi olla puhettakaan. Niissä selvästi esiintyy Hugon halu esittää efektejä, mutta tämä tapahtuu aina luonnollisuuden kustannuksella.

Draaman ekonomiasta Hugo ei paljoa välitä. Hänen näytelmänsä ovat täynnä pitkiä puheita, jotka eivät kuulu asiaan ollenkaan: „tiedättekö mitä on äiti, tiedättekö mitä on rakkaus" j. n. e. jolloin seuraa pitkä se-

litys siitä, mitä mikin oikein on. Yllämainittu Homodei innostuu pitämään esitelmää siitä, mitä merkitsee rakastaa naista ja Tisbe pitää pitkän puheen naisesta ulkopuolella yhteiskuntaa. Tämmöisten selityksien kautta Hugo tahtoo opettaa milloin mitäkin ja myös neuvoa ihmissydäntä, mutta on pannut ne väärään paikkaan, asettaessaan ne draamaan, jossa toiminta on pää-asia ja senvuoksi kaikki, mikä sitä liiaksi ehkäisee, liikaa ja ikävystyttävää. Mitä itse toimintaan tulee, niin siitä ei voi paljon puhua. Henkilöiden tuntemat voimakkaat tunteet aiheuttavat heitä enimmäkseen suuriin lyyrillisiin purkauksiin, eivätkä niinpaljon toimintaan. Henkilöt asetetaan milloin mihinkin omituiseen situatsioniin, joista he aina suurenmoisella tavalla suoriutuvat, mutta jotka pikemmin ovat efektin vuoksi tehtyjä kuin henkilöiden luonteista ja niiden aiheuttamasta toiminnasta johtuvia. Pingoitettu, teennäinen leima pistää esille kaikkialla.

Victor Hugo on ollut suurin eepillisenä ja lyyrillisenä runoilijana ja sitä todistavat hänen runomittaiset draamansakin. Niissä on paljon eepillisiä ja lyyrillisiä elementtejä ja ne ovat juuri sen vuoksi hänen draamallisen tuotantonsa arvokkain osa. Kokonaan eepillinen Hugon draamoista on „Les Burgraves". Suurenmoisella mielikuvituksellaan Hugo siinä on luonut mahtavan keski-aikaisen ritarilinnan suunnattomine torneineen ja synkkine vankiholveineen. Tuohon linnaan hän on asettanut kolme sukupolvea: isoisän, pojan ja pojanpojan, jotka kaikki ovat mahtavia luomia, etenkin isoisä, yli satavuotias Job. Tämä on majesteetillinen ilmiö. Hän elää kokonaan muistojen maailmassa, istuen linnan suuressa tornissa poikansa kanssa. Uusi sukupolvi on kunnoton, vanha voima ja vanhat hyveet ovat poissa. Mutta kun vanhat ajat puhuvat Jobin suun kautta, silloin vaikenevat kaikki muut, tuntien itsensä pieniksi ja mitättömiksi. — Kun tätä draamaa lukee, on kuin kulkisi jylhässä aarniometsässä ja kuulisi jättiläispuiden humisevan mahtavaa laulua muinaisajan suurista sankariteoista. Mielen täyttää harras juhlallinen tunne ja nykyisyys siirtyy kauas syrjään menneiden aikojen tieltä.

Lyyrillisimmät Victor Hugon draamoista ovat „Hernani" ja „Ruy Blas". Edellinen uhkuu nuoruutta ja lempeä. Ruy Blas on täynnä lyyrillistä kauneutta, se on kaunein runoilijan näytelmistä. Se on kaunis ja runollinen kertomus köyhästä, mutta jalosta miehestä, joka on

nähnyt kuningattaren eikä sitten enää voi unhoittaa. Hän tuntee, että hänen rakkautensa on mieletön, mutta hän ei voi sitä tukahuttaa. Halpana ja tuntemattomana hän poimii kuningattarelleen kauneimmat kukat ja panee henkensä alttiiksi, viedäkseen ne hänen lempipaikalleen puutarhaan. Ja kun hän huomaa lemmellään loukanneensa kuningatarta sovittaa hän hengellään rohkeutensa.

Victor Hugon draamallinen toiminta on vain pieni murto-osa hänen suunnatonta kirjallista tuotteliaisuuttaan. Hänen kootut teoksensa täyttävät neljäkymmentä paksua nidosta ja todistavat jo luvullaan hänen jättiläismäisyyttään kirjailijana. Niistä kymmenestä draamasta, joista yllä oleva esitys on pyrkinyt antamaan muutamia piirteitä, ovat näyttämöllä pysyneet etupäässä „Ruy Blas“ ja „Hernani“. Muut ovat enemmän tai vähemmän joutuneet unohdukseen. — Ken tahtoo liikkua kerjäläisten, kuninkaiden, myrkynsekoittajien, narrien, idioottein, noitain, lakeijain ja murhaajien parissa, ken tahtoo voimakkaita ja sattuvia repliikkejä, ken tahtoo tuntea itsensä myrkytetyksi, revityksi, hapuilla luolissa ja häikäistyä palatseissa, pelätä, hermostua, suuttua ja leppyä, hän lukekoon Victor Hugon draamoja. Näissä on tuota kaikkea. Ja niissä on muutakin. Kaikista niitä vastaan tehdyistä moitteista huolimatta niissä on siksi paljon mahtavuutta ja siksi paljon todellista runoutta ja mielikuvitusta kannustavaa, että ne kaiken sen voimalla aina kahlehtivat lukijan mielen.

Tanssilegenda.

Kirjoittanut

GOTTFRIED KELLER.

Suom. K. A. Petrelius.

Sinun, neitsy Israel, — pitää kaunistetuksi tuleman sinun kanteleillas, ja menemän niiden kanssa, jotka ilossa hyppäävät. — Silloin pitää neitseet hypyssä iloiset oleman, siihen myös nuoret miehet ynnä vanhain kanssa.
Jeremia 31: 4. 13.

Pyhän Gregoriuksen kirjaanpanon mukaan oli Muusa pyhäin tanssijatar. Hyvien ihmisten lapsena hän oli miellyttävä neitsykäinen, joka palveli ahkerasti jumal'äitiä, ja vain yhden ainoan intohimon vallitsema, nimittäin voittamattoman tanssihalun, siinä määrässä, että lapsi, milloin se ei rukoillut, poikkeuksetta tanssi. Ja kaikin tavoin. Muusa tanssi leikkitoveriensa kanssa, lasten, nuorukaisten kanssa ja yksikseenkin; hän tanssi kamarissaan, salissa, puutarhoissa ja niityillä, vieläpä alttarille mennessä hän kulki enemmän tanssien kuin käyden ja siloisella marmorilaatoilla kirkonoven edessä ei hän laiminlyönyt milloinkaan hät'hätää koettelemasta vähäistä hyppyä.

Niin, ollessaan eräänä päivänä yksin kirkossa hän ei jaksanut pidättää itseään esittämästä muutamia tanssikuvioita ja tanssimasta neitsyt Maarialle somaa rukousta. Siihen hän unohtihen niin täydellisesti, että luulotteli vain unelmoivansa, nähdessään, kuinka eräs vanhahko, mutta kaunis herra tanssi hänen vastassaan ja täydensi hänen kuvionsa niin osaavasti, että he yhdessä suorittivat mitä taidokkaimman tanssin. Herra kantoi kuninkaan purppuraista vaatetusta, kultaista kruunua ja kiiltävän mustakutrista partaa, joka oli siroitettu täyteen vuosien hopeista hohdetta kuin kaukainen tähtitaivas. Lisäksi kaikui soittoa kuorista, jonka rintamuksella seisoi tai istui puoli tusinaa pieniä enkeleitä, paksut pyöreät pikkusääret riipuksissa, ja käsitteli tai puhalsi eri soittimia. Työs-

sään olivat nämä peukaloiset sangen mukavat ja käytännölliset antaen yhtä monen kivisen enkelikuvan, jotka koristivat kuorin rintamusta, pidellä nuottivihkoja; ainoastaan kaikkein pienin, pulleaposkinen huilunpuhaltaja teki poikkeuksen, hän kun heitti toisen säärensä toisen päälle ristiin ja osasi ruusunpunaisilla varpaillaan pidellä nuottilehteä. Hän oli myöskin innokkain: muut heiluttivat jalkojaan, pörhistelivät, milloin tää, milloin tuo, kahisevia siipisulkiaan, että niiden värit loistivat kuin kyyhkysten kaulat, ja tekivät toisilleen kiusaa soiton aikana.

Tätä kaikkea ihmettelemään ei Muusalla ollut aikaa, ennenkuin tanssi oli loppunut, johonka meni jotenkin kauan; sillä lystikästä herraa näytti tanssi miellyttävän yhtä paljon kuin impeä, joka luuli juoksentelevansa taivaassa. Mutta kun soitto taukosi ja Muusa jäi hengästyneenä seisomaan paikalleen, rupesi hän ensiksi oikein pelkäämään ja katsoi kummissaan vanhusta, joka ei läähättänyt eikä ollut käynyt lämpimäksi ja alkoi nyt puhua. Sanoi olevansa David, neitsyt Maarian kuninkaallinen kantaisä, ja tämän lähettiläs. Ja kysyi tytöltä, tokko hän oli halukas viettämään iankaikkista autuutta väsähtymättömässä riemutanssissa, tanssissa, jonka rinnalla tää juuri päättynyt oli vain surkeaa hiipimistä?

Johonka Muusa vastasi, ettei hän tiennyt toivoa mitään parempaa! Johonka taas kuningas David vainaja virkkoi: Ettei Muusan ole muuta tehtävä kuin maallisen elämänsä aikana kieltäytyä kaikesta huvista ja joka lajin tanssista ja pyhittää itsensä katumukselle ja hengellisiin harjoituksiin tykkönään, ja ihan horjahtamatta ja lankeemusta paitsi.

Tämä ehto häpsähytti tyttöstä ja hän sanoi: Että pitikö hänen siis olla vallan ilman tanssia? Ja epäili, tokko sitten taivaassa todellakin tanssitaan? Sillä hänestä oli kaikella aikansa; tämä maankamara näytti hänestä hyvältä ja sen mukaiselta, niinkuin siinä kelpaisi tanssia; tähän katsoen täytyi siis taivaassa olla muita ominaisuuksia, koskapahan kuolema muutoin olisi liika asia.

Mutta David teki hänelle selväksi, kuinka suuresti hän tässä suhteessa erehtyi, ja todisti monella raamatunpaikalla ynnä omalla esimerkillään, että autuaille oli tanssiminen pyhitettyä työskentelyä. Vaan nyt oli kysymyksessä pikaisen päätöksen teko, joko hyväksyttävä tai hylättävä, tahtoiko hän ajallisen kieltäymyksen kautta astua iäiseen iloon vaiko ei; jollei, niin hän, David, jatkaisi matkaansa; sillä taivaassa tarvittaisiin vielä muutamia tanssijattaria lisää.

Muusa seisoi yhä epätietoisena voimatta tehdä päätöstä, sormet huulilla leikkien; tuntui liian kovalta lakata tästä pitäen tanssimasta tietymättömän palkinnon takia.

Silloin viittasi David kädellään, ja yht'äkkiä soitti musiikki muutamia tahteja niin rajattoman ihanasta, tuonpuolisesta tanssitavasta, että tytöltä sielu ruumiissa ja kaikki hänen jäsenensä vavahtivat; mutta hän ei voinut niistä yhtään paikkaa liikahuttaa tanssiin, ja hän huomasi ruumiinsa liian raskaaksi ja jäykäksi tätä lajia varten. Täynnä kaipuuta hän paiskasi kätensä kuninkaan kämmeneen ja lupasi, mitä tämä pyysi.

Sillä kertaa katosi David ja soittelevat enkelit sohahtivat, räpyttelivät ja ahtautuivat avoimesta ikkunasta tiehensä, ensin lyötyään vallattomain lasten lailla kokoon käärityillä nuottilehdillään kärsivällisiä kivienkeleitä poskelle että läiskähti.

Mutta Muusa astui hartain askelin kotiinsa, korvissaan taivaallinen melodia, ja teetti karkean puvun, pani kaikki sievät vaatteensa syrjään ja veti tuon karkean yllensä. Samalla hän rakensi kammion vanhempiensa puutarhan kolkkaan, johon puut heittivät syvän siimeksen, teki sinne sammalvuoteen ja eli siellä erillään huonetovereistaan, katuvaisena ja pyhänä. Aikansa hän vietti rukouksissa ja ruoski usein itseään; mutta hänen ankarin katumustekonsa oli jäsenten pitäminen hiljaa ja jäykkinä; kun vain sävel soinnahti, linnut visertelivät ilmassa tai lehdet sohisivat, niin vavahtelivat hänen jalkansa ja luulivat, että piti tanssia.

Kun tällainen vastentahtoinen vavahtelu ei tahtonut hävitä, mikä välistä, ennenkuin hän varustihen sitä vastaan, vietteli hänet pieneen hyppyyn, panetti hän jalkansa toisiinsa kiinni hennoilla vitjoilla. Hänen tuttavansa ja ystävänsä ihmettelivät alituisesti tätä muutosta, iloitsivat sellaisen pyhimyksen omistuksesta ja varjelivat puiden varjossa olevaa erakkolaa niinkuin silmäteräänsä. Paljon kävi ihmisiä saamassa neuvoja ja esirukouksia. Etupäässä tuotiin hänen tykönsä semmoisia nuoria tyttöjä, jotka olivat jaloistaan kömpelöitä, koska oli huomattu, että kaikki, joihin hän oli koskenut, heti paikalla saivat keveän ja miellyttävän käynnin.

Niin hän vietti kaksi vuotta erakkolassaan; mutta loppupuolella kolmatta vuotta oli Muusa melkein niin ohut ja läpinäkyvä kuin kesäinen pilven hattara. Hän makasi alinomaa sammaleisella vuoteellaan ja

katseli täynnä ikävöimistä taivaaseen ja uskoi jo näkevänsä sinne lävitse autuasten kultaiset kengänpohjat tanssimassa.

Muuanna koleana syyspäivänä sanottiin viimeinkin pyhimyksen makaavan kuolemaisillaan. Hän oli otattanut pois yltään tumman katumuspuvun ja vaatetuttanut itsensä häikäisevän valkeihin häävaatteihin. Niin hän makasi kädet ristissä ja odotti hymyssä suin kuolinhetkeä. Koko puutarha oli täynnä hartaita ihmisiä, ilma humisi ja puiden lehdet putoilivat joka puolelta maahan. Mutta huomaamatta vaihtui tuulen humu soittoon, puiden latvoissa se näkyi soivan, ja kun ihmiset nostivat silmänsä, katso, silloin oli kaikki oksat puettu nuoreen vehreään, myrtit ja granaatit tuoksusivat ja kukoistivat, maa peittyi kukkien alle ja ruusunvärinen kajastus laskihe kuolevan valkean, hennon elohahmon päälle.

Siinä hetkessä hän heitti henkensä, heleästi soinnahtaen katkesivat hänen jalkojensa ketjut, taivas aukeni ylt'yleensä, täynnä ääretöntä loistoa, ja jokainen saattoi nähdä sinne. Näkyi monta tuhatta kaunista neitoa ja nuorta herraa pyhimmän loisteen ympäröiminä tanssimassa loputonta karkeloa. Pilvi, jonka reunalla seisoi pieni ylimääräinen kuuden enkelin muodostama soittokunta, kuljetti komeata kuningasta hiukan maahan päin ja otti vastaan Muusavainajan hahmon kaikkien läsnäolevien silmäin nähtävissä, joita oli puutarha täynnä. He näkivät edelleen, mitenkä Muusa hypähti taivaaseen ja siinä tuokiossa häipyi tanssimaan, tuonne soivaan ja loisteiseen hyppyyn.

Taivaassa oli juuri tärkeä juhlapäivä; mutta juhlapäivinä oli tapana — minkä tosin pyhä Gregorius Nyssalainen kieltää, vaan samanniminen Nazianzian pyhimys väittää todenperäiseksi — kutsua ja päästää taivaaseen avustamaan ne yhdeksän Muusaa, jotka muutoin istuivat helvetissä. Heille annettiin hyvää ravintoa, mutta heidän oli määrä, tehtävät suoritettuaan, mennä takaisin entiseen paikkaan.

Kun nyt tanssit ja laulut ja kaikki juhlamenot olivat loppuneet ja taivaalliset sotajoukot asettuvat aterialle, vietiin Muusa siihen pöytään, jossa noita yhdeksää Muusaa kestittiin. Ne istuivat likekkäin melkein aristuneina ja katselivat ympärilleen tulisilla mustilla tai tummansinisillä silmillään. Evankeliumin uuttera Martta piti omassa personassaan huolta heistä, oli sitonut vyölleen kauniimman kyökkiesiliinansa, hänen valkeassa poskessaan oli pieni soma nokitahra, ja hän kehoitteli Muusia

ystävällisesti nautitsemaan kaikista hyvyyksistä. Mutta vasta kun Muusa ynnä myöskin pyhä Cecilia ja vielä jotkut muut taiteihin perehtyneet naishenkilöt tulivat heidän seuraansa ja tervehtivät iloisesti ujoja runottaria, suli heidän mielensä, he tulivat tuttavallisiksi, ja tässä naisseurassa virkosi soman hupainen olo. Muusa istui Terpsichoren vieressä ja Cecilia Polyhymnian ja Euterpen välissä, ja kaikki pitivät toisiaan käsistä. Nytpä tulivat myöskin nuo pienet soittajapojat ja veikeilivät näitä kauniita naisia saadakseen ambrosisille pöydille kasatuita säteileviä hedelmiä. Itse kuningas David saapui tuomaan kultaista maljaa, josta sitte kaikki joivat, niin että leppoisa ilo heitä lämmitti; kuningas kävi hyvin kohteliaana ympäri pöydän eikä malttanut sivukulkiessaan olla pyyhkäisemättä armaan Eraton poskea. Kun Muusain pöydässä hyvä tuuli oli tällä tavoin ylimmillään, ilmaantui silloin myöskin rakas neitsyemme Maaria kaikessa kauneudessaan ja hyvyydessään, istahti hetkeksi Muusain tykö ja suuteli ylhäistä, tähtiseppeleistä Uraniaa hellästi suulle kuiskaten hyvästiä tehdessään, ettei hän saa rauhaa ennenkuin Muusat voivat ainiaaksi jäädä paratiisiin.

Valitettavasti ei ole niin käynyt. Osoittaakseen olevansa kiitollisia ja näyttääkseen hyvää tahtoaan heille tulleesta hyvyydestä ja ystävällisyydestä pitivät Muusat neuvoa keskenään ja harjoittivat jossain Manalan syrjäsopukassa kiitoslaulua, jolle he koettivat antaa taivaassa käytettyjen juhlallisten koraalien muodon. He jakaantuivat kahteen, neljä ääntä käsittävään ryhmään, joille Urania piti jonkinlaista yliääntä, ja saivat siten aikaan merkillistä vokaalimusiikkia.

Kun sitte taivaassa seuraavan kerran vietettiin juhlapäivää ja Muusat toimittivat palvelustaan, ottivat he vaarin eräästä heidän yritykselleen suosiolliselta näyttävästä hetkestä, asettuivat yhteen ja alottivat vienosti laulunsa, joka pian paisui mahtavaksi. Mutta täälläpä se kaikuikin synkältä, niin, melkein ynseältä ja kolealta, ja sen ohessa niin ikävöivän raskaalta ja valittavalta, että ensin syntyi säikähtynyt hiljaisuus, mutta sitten valtasi kaiken kansan mainen tuska ja koti-ikävä ja se puhkesi yleiseen itkuun.

Ääretön huokaus humahti halki taivaan; säikähtyneinä riensivät kaikki vanhimmat ja profetat esiin, joll'aikaa Muusat hyvässä aikeessaan lauloivat yhä äänekkäämmin ja surumielisemmin ja koko paratiisi kaikkine patriarkkoineen, vanhimpineen ja profeettoineen, kaikkineen, mitkä

milloinkaan olivat vihreällä niityllä käyskelleet tai loikoneet, joutui suunniltaan. Vaan vihdoin saapui siihen itse kaikkeinkorkein panemaan asiat oikealle tolalle ja kauas vyöryvällä ukonjyrinällä hän vaimensi Muusat.

Silloin palautui rauha ja mielten tyyneys taivaaseen; mutta noiden yhdeksän sisaruspoloisen täytyi se jättää, eivätkä ole sen koommin uskaltaneet sinne jalallansa astua.

Kirjallisuutta.

Taloudellista kirjallisuutta.

KALLE KAJANDER, *Metsät ja yhtiöt.* Porvoossa 1901, Werner Söderström. 128. siv. 8:o. Hinta 1: 75.

Tämä kansantaloudellisen yhdistyksen painatusavulla avustama kirja ansaitsee yleisempää huomiota, sillä se käsittelee yhteiskunnallista kysymystä, joka nykyhetkellä on polttava, nimittäin maatilain siirtymistä saha- y. m. yhtiöitten haltuun. Kirja on tuloksena matkalta, jonka hra Kajander talvella v. 1900 mainitun yhdistyksen ja U. Suomettaren alkuunpanosta teki useihin pohjois-Karjalan ja Savon sekä keski-Suomen pitäjiin hankkiakseen selkoa sanotusta asiasta.

Teollisuusyhtiöillä on jo vanhastaankin ollut hallussaan joku määrä tiloja metsäntuotteiden saantia varten, mutta 1890-luvulla, jolloin metsätoiminta meillä pääsi tavattomaan vauhtiin, ovat saha- ja muut puuteollisuutta harjoittavat yhtiöt alkaneet laajassa määrässä ostaa haltuunsa metsäisiä tiloja maamme sisäosissa. Meillä on siten vireille herännyt sama kysymys, joka Ruotsissa on vetänyt puoleensa yleistä mielenkiintoa, nimittäin mihinkä toimenpiteisiin olisi ryhdyttävä niiden haittain torjumiseksi, jotka syntyvät siitä että maatalot metsäisissä sisäosissa maata yhä yleisemmin siirtyvät yhtiöitten haltuun ja senkautta omintakeinen viljelevä väestö vähenee. Yksityismetsäkomitea, joka tutkiessaan metsäoloja, tuli kiinnittämää huomionsa myös tähän asiaan, ehdoittaa muun muassa v. 1899 valmistuneessa mietinnössään että erityinen seikkaperäinen tut-

kimus valtion puolesta toimeenpantaisiin tämän mutkikkaan kysymyksen selvittämiseksi.

Kalle Kajanderin kirjanen ei tarjoa mitään täydellista selvitystä asiasta, mutta kun siinä elävästi kuvataan useita niitä synkkiä varjopuolia, joita on yhtiöitten tilainostolla, on kirja hyvin tervetullut herätys yleisölle näkemään, mitenkä laajaperäinen tämä kysymys on ja mitenkä suuria yhteiskunnallisia haittoja saattaa maallemme syntyä maatilain siirtymisestä yhtiöitten haltuun, jos tätä edelleen jatkuu samassa suhteessa kuin 1890-luvun loppupuolella. Tekijä on kaikkialla tehnyt sen havainnon, että missä metsäkeinottelu on anastanut etusijan muitten pyrintöjen rinnalla ja missä suuret yhtiöt ovat ostaneet kyläkunnittain maita, on nähtävänä kansassa „taantumista ja kurjuutta, niinhyvin aineellista kuin henkistä, alakuloisuutta, veltostumista ja autioita taloja“. Kun yhtiöt usein lakkauttavat varsinaisen maanviljelyksen ostamillaan tiloilla ja pitävät metsää kasvamassa vastaisuuden varalle, he voivat osoittaa, ettei heillä ole mitään sanottavia tuloja tiloista, ja pyrkivät senvuoksi pääsemään perin vähillä kunnallismaksuilla, jotenka valitusta kuuluu kunnallismaksujen lisääntymisestä niiden niskoille, jotka itse vielä koettavat taloissaan isännöidä. Yhtiöt, joiden toimimiehet tavallisesti ovat aivan vieraat niiden kuntain oloille, joissa ovat tiloja ostaneet, pysyvät tietysti syrjässä kaikista kunnan yhteisistä harrastuksista ja usein, ulkomaalaisia ollen, ovat vieraat ylipäänsäkin maamme oloille. Räikeimmiltä tuntuvat luonnollisesti olot semmoisilla paikoin, missä jo suuri osa kuntaa on joutunut yhtiöitten haltuun, kuten esim. Pihtiputaalla, jossa jo ehkä enemmän kuin puolet kunnan alasta on yhtiöiden käsissä.

Osoitteeksi kirjantekijän mehukkaasta esitystavasta otamme seuraavan kuvauksen oloista eräissä paikoin Laukaan kihlakunnassa Päijänteen vesistön pohjoisilla haaroilla, joista hän lausuu:

»Suuri osa yhtiötiloja jää asumattomiksi, autioiksi, kun niitten viljelyksiä ensin joko yhtiöt itse tai vuokraajat ovat aikansa nylkeneet. Ja juuri niillä paikkakunnilla on niitten joukossa ollut paljon pitäjäin parhaita taloja. Niissä on paljon sellaisia, joissa ennen on elätetty 30—40 lypsylehmää, niissä on vankat, väljät ja valoisat tuvat, jotka muistuttavat entistä hyvinvointia, niissä on useissa tuulimylly aittarivin takana peltotörmällä, jossa ennen on jauhettu kotoista viljaa mikä on syötykin, ja loput viety Kokkolaan ja muihin Pohjanmaan rantakaupunkeihin myytäväksi — nyt on pirtin ikkunat paikattu päreillä ja tuohilla, lattia huojuu jalkain alla kuin kangaspuitten polkuset, mylly on surkeannäköisenä vinossa, siivet hajalla, navetassa ynähtelee pari nälkäistä lehmää, alakuloisuuden leima on painunut kaikkialle, eikä vähimmin perheenisään, joka useimmissa sellaisissa taloissa istua jurottelee huoneessa ja mietiskelee, millä keinoin saisi säkin jauhoja irti — tai olisiko parasta koettaa huilata Suureen Länteen.»

Toivottavasti tämäkin kirjanen osaltansa on vaikuttava siihen, että kysymys maatilain siirtymisesta yhtiöitten käsiin piakkoin valtion puolelta asetetaan seikkaperäisen tutkimuksen alaiseksi.

P. W. H.

Nuorisokirjallisuutta.

ANNA WAHLENBERG, HELENA NYBLOM, PER HALLSTRÖM, EVA WIGSTRÖM, Y. M. *Haltijan satuja ja tarinoita.* Suom. Hanna Pakkala. 38:lla kuvalla. Helsingissä 1901, K. E. Holm. 126 siv. 8:o. Hinta 2:—.

Varsin hauska lisä nuorison- ja lastenkirjallisuuteemme on yllä oleva kirja, jonka kaksitoista tarinaa ovat eri ruotsinmaalaisten kirjailijoiden kynästä lähteneitä. Vaikka ne ovatkin aivan eri tahoilta temmattuja, niin käypi niiden kaikkien läpi yhteinen henki, raitis, mielikuvituksesta rikas ja moraliseerauksesta vapaa tuulahdus, joka on omiaan herättämään kasvavan kansan mielenkiintoa ja harrastusta. Runollisen kaunis on PER HALLSTRÖMin kertomus „Jouluyöstä", jolloin peikot vuoden pisimpänä yönä kokevat vangita pahimman vihollisensa, auringon. EVA WIGSTRÖM kertoo „prinssi Suruttomasta", jota oli koetettu varjella kaikilta elämän suruilta, mutta joka juuri surun vuoksi saa suuremman onnen osaksensa, kuin mitä ainainen onni olisi voinut luoda hänelle. „Jussi Pekan seikkailu" (ELIN AFZELIUS) on liikuttava kertomus pienestä orvosta paimenparasta, joka kaikesta kärsimästään kovuudesta huolimatta säilyttää sydämessään säteen sitä onnea, jonka sanotaan jokaisen „sunnuntailapsen" osaksi tulevan ja joka tuottaa hänelle iloisimman päivän hänen ilottomassa elämässään. „Hyrrä" (N. P. ÖDMAN) on sievä joulukertomus köyhästä pojasta, joka hyrrän avulla pelastuu kiertelevästä elämästään ja tulee kunnon kansalaiseksi. „Pikku Reita" (SIGRID ELMBLAD) kertoo pienestä tytöstä, jota äitivainajan muisto ja hyvät opetukset johtavat ja turvaavat elämässä. Ja „Tarina soittoniekasta" eli „Soittajan tarina", niinkuin sisällysluettelossa nimitetään samaista juttua (K. E. FORSSLUD), on kuvaus pienestä pojasta, joka elää vain sävelissä, ja kuulee niitä sielläkin, missä muut ihmiset kuulevat vain tyhjää ääntä.

Aiheet näissä kertomuksissa eivät ole merkillisemmät kuin lukemattomissa muissakaan. Niiden kertomatapa on vain erittäin viehättävä, ne vaikuttavat välittömästi, niin ettei nuori lukija huomaa niillä erityistä opettavaista tarkoitusta olevan. Hän iloitsee vain yhdessä kuvailtujen henkilöiden kanssa heidän ilojaan ja suree heidän surujaan. Ja lukuunottamatta yhtä ainoaa kertomusta, HELENA NYBLOMIN „Lörpöttelijä-Pekkaa", joka oikeastaan ei ole samaa ikäluokkaa varten, kuin kokoel-

man muut kertomukset, ei lukijan tarvitse oppia hyviä tapoja peloittavien esimerkkien kautta, jota tapaa niin usein nähdään seurattavan lapsille aiotussa kirjallisuudessa, vaan todellisten lasten kautta, joilla vikojen ja heikkouksien rinnalla on sydämeen kätkettynä hyvän ja jalon siemen, siemen, joka vain tarvitsee oikean maa-alan itääksensä ja taimelle tullaksensa.

Lukuisat onnistuneet kuvat koristavat kirjaa ja lisäävät tarujen eloisuutta ja hauskuuttaa. Varsinkin värillinen kansikuva viekoittelee nuorta lukijaa lähemmin tutustumaan haltian tarinoihin, joka niin tutunomaisesti istuu keskellä lasten omaa piiriä. Ikävä vain ettei kuvia sellaisia kuin esim. siv. 67 ja 99 ole voitu sovittaa kielen mukaan, sillä ruotsalaiset selitykset keskellä suomalaista kirjaa tuntunut kovin häiritseviltä.

Mitä suomennokseen tulee, on se jotakuinkin sujuvaa ja luontevaa, mutta sinne tänne on pujahtanut karkeitakin kielivirheitä ja ruotsinmukaisuuksia, puhumattakaan painovirheistä, joita on varsin runsaasti.

H. S.

OSKAR HÖCKER, *Maa-orja.* Suomennos. Nuorisokirjallisuutta 8. Kuopiossa 1901. U. V. Telén & C:o. 158 siv. 16:o. Hinta 1: 75.

„Maa-orja“ on kertomus Aleksanteri I:n hallituskaudelta Venäjällä. Räikeästi tekijä kuvailee niitä epäkohtia, jotka maa-orjuuden voimassa ollessa vallitsivat maassa, tilanomistajien julmuutta ja raakuutta ja maa-orjien epätoivoista asemaa, jota ei edes korkeampi sivistys eikä rahanvaltakaan voinut parantaa. Vastakohtana tilanomistajille, jotka eivät orjilleen antaneet vähintäkään ihmisarvoa, on kuvattuna nuori, ulkomailla vapaamielisiin aatteihin perehtynyt herra Jerupkov. Tämä koettaa maatilallaan toteuttaa ihmisystävällisempiä aatteita, mutta joutuu vankeuteen ja onnellisen sattuman tarjoutuessa paljastaa vankilassa vallitsevat epäkohdat itse keisarille, joka siten pääsee petoksien ja valheiden perille. Hauskasti on kuvattu keisarin vanha kuski, joka pelastaa nuoren kyvykkään maa-orjan omistajansa kynsistä ja hankkii tilanomistajalle ansaitun palkkansa. Tämä helppotajuisesti kirjoitettu kirja löytää epäilemättä monta harrasta lukijaa nuorison parissa, jolle se on aiottukin.

H. S.

FRANZ HOFFMANN, *Wilhelm Tell.* Suom. Hanna Pakkala. Helsingissä 1901. K. E. Holm. 75 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Tämä kirjanen kertoo lyhyesti tarun Wilhelm Tellistä. Sille, joka ei vielä ole kypsynyt lukemaan Schillerin kuolematonta draamaa, voi tämä taru olla huviksi ja opetukseksi. Se antaa historiallisen silmäyksen sen aikuiseen ajanjaksoon, kuvailee pienen Sveitsin kansan rohkeutta ja lujaa luottamusta oikeuden lopulliseen voittoon ja heidän maansa jylhän kaunista luontoa. Tekijä on lainannut Schillerin kauniit sanat, joilla hän antaa Tellin tuoda ajatuksensa ilmi tämän piiloutuessa kalliolohkareen taakse ja vaaniessa Gesslerin henkeä. Suomennos on mukiin menevä.

H. S.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Berlinissä ilmestyvässä tunnetussa filosofisessa aikakauskirjassa „Archiv für systematische Philosophie“ (VIII. Band, 1. Heft), jota nykyään toimittaa prof. P. NATORP, on toht. ARVID GROTENFELT Helsingistä julkaissut pitemmän kirjoituksen „Ueber Wertschätzung in der Geschichtsbehandlung“, jossa käsittelee kysymystä siitä, onko, ja millä tavalla, mahdollista löytää jotain objektiivisesti varmaa kriteriota historiallisten tapausten ja henkilöitten arvostelemiselle.

— EDV. WESTERMARCKin teosta „History of Human Marriage“ (Inhimillisen avioliiton historia), josta vasta on ilmestynyt uusi painos, mainitaan suuresti kiittämällä sekä samalla vertailemalla erään Crawleyn samaa ainetta koskeviin teoksiin „Illustrated London News“in lisävihossa maalisk. 8 p.

— Aikakauskirjasta *Finnisch-ugrische Forschungen* on edelleenkin ilmestynyt ystävällisiä arvosteluja aikakauskirjallisuudessa. A. KURSCHAT julkaisusarjassa „Mitteilungen der Litauischen litterarischen Gesellschaft“ tekee selkoa aikakauskirjan sisällyksestä ja suosittaa sitä „mitä lämpimimmin“ lukijoilleen. — Padovan professori, vanha kielemme ja kirjallisuutemme ystävä E. TEZA julkaisee italialaisessa „Rivista Bibliografica“ssa (tammik. 10 p. 1902) suopean arvostelun ja mietteitä aikakauskirjan ilmestymisen johdosta. — Laajan viiden tiheän sivun pituisen arvostelun ja ilmoituksen on julkaissut VL. GORDLEVSKI „Этнографическое Обозрѣніе“ nimisessä arvokkaassa venäjänkielisessä aikakauskirjassa (14 vuosik., LI kirja). Arvostelu on miltei innostuneen ystävällinen; tekijä valittaa, että

harrastus Venäjällä suomalaisiin tutkimuksiin on ollut kovin heikko ja etteivät nämä aineet yliopisto-opetuksessa ole enemmän edustettuina kuin ne ovat. Aikakauskirjan toimitus lupautuu erinomaisella ystävyydellä ottamaan vastaan ja perille toimittamaan tiedonantoja „Finnisch-ugrische Forschungen"ien bibliografiaa varten.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

»Mitä olisi tehtävä?» — Pelätty mies. — Ruotsalaisen kirjallisuusseuran palkinnot. — Matin tuhannes kirje. — Hra J. R. D. polemikoitsijana.

Viime kirjeessäni mainitsin nimeltään M. V. VUOLUKAN lentokirjaa „Mitä olisi tehtävä?" Kirjanen, joka on 76:n sivun laajuinen, sisältää suureksi osaksi otteita erinäisten kirjailijain ja valtiomiesten lausunnoista, etenkin saksalaisten professori Rudolph Sohmin ja edusmies Roesiken sekä suomalaisten Nemon, Danielsonin ja Vaseniuksen, jonka viimemainitun kirjan „Yhteistunto ja sen ilmaukset Suomessa" hän katsoo olevan ikäänkuin peruspylväänä ja edelläkävijänä „Kaikki mukaan" ja „Mihin suuntaan?" kirjasille. Eri luvuissa hän, enimmäkseen otteiden muodossa käsittelee „porvarillisten luokkien tehtäviä", äänioikeuskysymystä, kunnallisvaalisuhteita (ollen tässä kohden samaa mieltä kuin minäkin, että varallisuuteen perustuva ääniasteikko ei ole enemmän paikallaan kunnallisissa kuin valtiollisissakaan vaaleissa), torpparikysymystä (etupäässä Warénin mukaan), mökkiläisasiata, tilattoman väestön asiata, väkijuoma-asiata sekä useita työväenliikettä koskevia kysymyksiä j. n. e. Juuri se seikka, että kirja, niinkuin on huomautettu, suureksi osaksi sisältää otteita, vaikuttaa ettei se ulkonaisesti tee täysin eheätä kokonaisvaikutusta. Joka tapauksessa sisältää kirjanen eri kysymyksistä mietteitä, joita isänmaan parasta harrastavien on täysi syy ottaa huomioon. Mutta huomattavampaa kuin erikoiskohdat, on kirjan yleinen pohjasävy. Tekijä nimittäin ei ensinkään asetu epäävälle kannalle niitä vastaan, jotka puoltavat osittaisten parannusten ja uudistusten tietä kuljettavaksi, vaan lausuu tunnustuksensa ja kiitollisuutensa siitä käänteestä, joka on tapahtunut äänioikeusasian ajossa ynnä yleensä työväenasiaa kohtaan osoitetusta myötätuntoisuudesta. Tätä on katsottava kaikin puolin iloiseksi tapahtumaksi. Tämmöisellä pohjalla on keskustelu ja läheneminen eri kansaluokkien välillä mahdollinen.

Hra Vuolukka kannattaa kirjasessaan työväen kannalta m. m. myös prof. Danielsonin lentokirjassaan tekemää ehdoitusta kansantaloustieteen vakinaisesta edustuksesta yliopistossamme.

Eräs yritys tämän aineen hyväksi on äskettäin yliopistossa tehty. Professorit Danielson ja E. G. Palmén ehdoittivat viime kevännä, että dosentti H. Gebhard nimitettäisin ylimääräiseksi professoriksi maanviljelyksen kansantalous- ja tilastotieteessä. Historiallis-kielitieteellinen osasto, jossa ehdoitus tehtiin, kuulusteli asiantuntijain, prof. J N. Langin ja senaattori J. Serlachiuksen, mieltä sekä päätti — vaikka tosin heikolla enemmistöllä — tehtyä ehdoitusta kannattaa.

Konsistorin enemmistö ehdoituksen hylkäsi, etupäässä sillä syyllä että dosentti Gebhard verraten vähän aikaa on harjoittanut yliopistollista opetustointa. Vähemmistön puolelta tähän huomautettiin, että opetustointa voipi harjoittaa muutenkin kuin yliopiston katederista ja että juuri dosentti Gebhard oli kirjallisella toiminnallaan ja osaksi luennoillaan maassamme saanut aikaan suurenmoisen taloudellisen liikkeen, jolla epäilemättä on oleva suuri merkitys maamme taloudellisessa kehityksessä. Summa joka tapauksessa oli se, että ehdoitus jäi huomioonottamatta, enkä minä tästä tahdo moittia niitä konsistorin jäseniä, joiden äänet hylkäävän päätöksen aikaan saivat, sillä eiväthän kaikki ihmiset ajattele yhdellä tavalla. Mutta omituisuutena ansaitsee kuitenkin mainitsemista, että molemmat maanviljelystieteiden edustajat, joille heidän oman aineensa edustuksen voimistumisen pitäisi olla kallis, kuuluvat äänestäneen ehdoitusta vastaan. Tämä on sitä kummallisempaa, kun dosentti Gebhard kuuluu olevan ainoa maanviljelysaineiden edustaja, jolla on kuulijoita ja vieläpä runsaastikin (60—70), jota vastoin muut näiden aineiden opettajat luennoinevat — s. o. ovat luennoimatta — tyhjille seinille. En tunne tarkemmin syitä maanviljelysprofessorien toiminnan hedelmättömyyteen, mutta eiköhän yhtenä syynä liene se, että tämän maamme pääelinkeinoa edustavan tiedekunnan opetus on muodostunut täysin ruotsinkieliseksi? Konsistorissa tehtiin kyllä alunpitäen ehdoitus, että siinä opetusta etupäässä annettaisiin suomeksi, mutta tämä ehdoitus ei saavuttanut konsistorin eikä ylempien viranomaisten huomiota.

Maanviljelystiedekunta eli -tiedekunnanosasto on muuten nykyään yliopistossa pysyväisesti muodostumassa, sen sijaan että näiden aineiden professorit näihin asti ovat olleet loisina fyysillis-matemaatillisessa osastossa. Koska ei kuitenkaan ole täyttä lukumäärää opettajia mainitussa osastossa olemassa, on se täydennettävä lisäjäsenten määräämisellä eli adjunktsionilla. Oli sangen luonnollista että adjungeerattavaksi ehdoitettiin maanviljelyksen kansantalous- ja tilastotieteen dosenttia H. Gebhardia, joka erityisesti on ajatellut niitä asioita, joita uuden tiedekunnan ensi töikseen tulisi käsitellä, niinkuin näkyy esim. hänen tässä lehdessä julkaise-

mastaan kirjoituksesta „Maatalousoppi ja maanviljelyksen kansantaloustiede tutkimus- ja opetusaineina". Mutta maanviljelysaineiden edustajat kuuluvat hänen adjunktsioniaan kiivaasti vastustaneen; tätä voimanlisäystä tiedekuntaan ei haluttu. Kuinka olikaan, niin fyysillis-matemaatillinen tiedekunta, jonka tehtävänä alkuehdoitus on, sittenkin kahden äänen enemmistöllä kuului päättäneen ehdoittaa hra Gebhardin adjungeerattavaksi. Uhkaava onnettomuus saatiin kuitenkin ajoissa estetyksi siten, että yksi tiedekunnanjäsen „justeerasi" s. o. peruutti lausuntonsa, joten dekanuksen ratkaisevalla äänellä ehdoitus dosentti Gebhardin adjunktsionista hylättiin. Piakkoin saadaan nähdä, onko konsistori, jonka ratkaistavaksi asia joutuu, uuden tiedekunnan lopullisesti vapauttava tuosta epämukavasta ja pelätystä miehestä, vai onko se käsittelevä tämmöistä omituista syrjäyttämistä ansion mukaan. [1]

Hyppäys maanviljelystiedekunnasta Suomen Ruotsalaiseen Kirjallisuusseuraan on jotenkin suuri, mutta teen sen kuitenkin, sillä tekisi mieleni, vaikka syrjäisenä, kosketella hiukan seuran palkinnonjakelua. Seuran vuosijuhlassa 5 p. helmik. sai seuran palkinnon 2,000 mk., joka oli määrätty annettavaksi Suomen kirjallisuutta tai historiaa tahi ruotsin kieltä koskevista teoksista, dosentti H. Pipping Gotlannin riimukirjoituksia koskevista tutkimuksistaan. Hra Pippingin julkaisut lienevät kyllä oppineita, mutta sittenkin johtuu palkinnonannin johdosta ajattelemaan, että eivätköhän oman maan ruotsinkielistä kirjallisuutta ja oman maan historiaa koskevat teokset olisi voineet olla lähempänä. Paitsi J. V. Ruuthin laajaa ja ansiokasta Porin kaupungin historiaa oli myöskin maamme ruotsinkielisestä kirjallisuudesta ilmestynyt kaksi arvokasta tutkimusta: prof. W. Söderhjelmin kirjoittama K. A. Tavaststjernan ja prof. E. Aspelinin julkaisema Lauri Stenbäckin elämäkerta, kumpikin ilmestynyt ruotsiksi. Koska seura juuri on olemassa Suomen ruotsalaista kirjallisuutta varten, niin luulisi tämmöisten teosten voivan tulla kysymykseen ennen Gotlannin riimukirjoituksia. Mutta eipä vainenkaan; en tosin ole nähnyt palkintotuomarien lausuntoa, sitä kun ei liene julkaistu, mutta sen mukaan kuin on kerrottu, ei prof. Aspelinin laveata teosta Lauri Stenbäckistä liene edes katsottu mainitsemisen arvoiseksi.

— — —

Uuden Suomettaren Matti on kirjoittanut tuhannennen kirjeensä. Ja arvatkaapas mikä suuri kunnia minulle on tullut osaksi! Tuona suu-

[1] Ennenkuin tämä lasketaan painoon, olen saanut kuulla, että konsistori suurella enemmistöllä on hyväksynyt dosentti Gebhardin adjunktsionin.

rena historiallisena hetkenä „jota on odotettu suurella uteliaisuudella“, suuremmalla kuin mitä Matti itse (tahtoisin lisätä: ja moni muu) luulee sen ansaitsevan, uhraa Matti minun vähäpätöiselle kyhäykselleni Valvojan viime numerossa juhlakirjeensä suuriarvoisesta sisällyksestä lähes puolet (20:stä palstasta 8 tai 9:kin), s. o. kokonaista kolme tai neljä palstaa enemmän kuin semmoiselle tärkeälle tapahtumalle kuin „rottasodalle“. Koska siitä mikä on Matin omaa näillä kahdeksalla tai yhdeksällä palstalla en ole sattunut löytämään mitään asiallista, vaan pääasiassa sitä lajia „jota kernaasti minunkin puolestani tässä tapauksessa voisi nimittää lörpöttelyksi“, niin en tahdo häiritä juhlahetken vakavaa tunnelmaa vastaväitteillä.

Vaikka „rottasota“ on Matin kirjeessä saanut osakseen vähemmän alaa kuin minun kirjeeni, on kuitenkin tätä tapahtumaa koskeva osa Matin kirjeen henkisenä pääosana. Tämä tuote, joka sisältää törkeätä ivaa kansan oikeuskäsityksen ilmituomisesta, ja loppuu „Jumala ompi linnamme“ virren parodiaan, — saman virren, jonka pyhyyttä samassa lehdessä nimimerkki A. M. on puoltanut — antaa aihetta siihen toivomukseen, että lehden yläkerrankin toimittajat toisinaan ennen painatusta katsoisivat, miten hra Matti alakerrassa tepastelee. Ehkä minun sallittaisiin samalla tämän merkkitapahtuman johdosta lausua toinenkin vaatimaton toivomus. Toivoisin näet, että kun Matti nyt alkaa toisen tuhantisen sarjansa, hänen „kirjailussaan“ alkaisi uudelleen ilmestyä jotakin siitä hengestä ja — henkevyydestä, joka oli ominainen Matin kirjeiden ensimäisen tuhatsarjan alkupuoliskolle. Parempaa toivomusta en voi tänä juhlahetkenä Matille lausua.

Sitä mitä Matti on kirjoittanut minua vastaan, ei kuitenkaan ole katsottu riittäväksi. Itse hra J. R. D. on astunut taistelukentälle, ja hän, Valvojan ensimäinen päätoimittaja, on katsonut tarpeelliseksi U. Suomettaren lukijakunnan edessä, josta suurin osa ei tunne helmikuunkirjeestäni muuta kuin otteita, ryhtyä minua aivan maahan nujertamaan. Kunnioitus nimimerkkiä J. R. D:ia kohtaan vaatii minua antamaan hänelle jonkinlaisen vastauksen, jos kohta hänen kirjoituksellansa on luonne, jota hän ei itsekään sille olisi suonut, ja jos kohta hän itsekin myöntää, että se ei kosketa niitä kirjeideni kohtia, „jotka tarjoavat aihetta asialliseen keskusteluun“, s. o. toisin sanoen myöntää että hänen kirjoituksensa ei asiallista keskustelua sisällä.

Kirjoituksella on tosiaankin sellainen luonne että näyttää siltä kuin nykyinen Matti alkaisi „muodostaa koulua“ ylikerrankin kirjoituksiin nähden. Se on pitkin matkaa — ei tiedemiehen kirjoituksen, vaan tavallisen sanomalehtipolemiikin kaltainen, sekä sen sapekkaisuuteen ja mahtipontisuuteen että myös siihen epätarkkaan ja väärääkin tapaan

nähden, jolla kirjoituksessa vastustajan sanoja on esitetty. Jokainen tämän lehden lukija tietää esim., kuinka perätön on jo hra J. R. D:n ensimäinen väite: „Kummassakin kirjeessään Spectator muun muassa lausuu, että kirjani [J. R. D:n] sisältää lörpötystä." Mutta en tahdo puuttua tämmöisiin epätarkkuuksiin, sillä tällaisia seikkoja koskeva polemiikki, niinkuin kokemus monesti on osoittanut, muodostuu yleensä kovin hedelmättömäksi.

Hra J. R. D. koskettelee neljää kysymystä: „korttien näyttämistä", kieliasiata, kansallisuuksien sulattamista ja oikeuslaitostamme.

Ensimäisen kysymyksen suhteen olen jo niin selvästi kuin yleensä on mahdollista lausunut miksi minun mielestäni julkinen keskustelu nykyhetken koko asemasta ei ole mahdollinen eikä edes suotava. Hra J. R. D. on jyrkästi toisella kannalla, mutta tähän keskustelun puheenalaisesta asiasta valitettavasti täytyy päättyä. Hra J. R. D:n kysymykseen: „onko hän [Spectator] siihenkin valmis, että vastapuolikin noudattaa korttipelin sääntöjä?" vastaan ainoasti, että vastapuoli siitä kyllä on pitänyt huolen, välittämättä siitä, ettei siihen meillä ole oltu valmiit.

Mitä tulee kieliasiaan, olen siinä etupäässä moittinut sitä, että hra J. R. D:lla ei ole ollut kylliksi suoruutta ilmoittaakseen lukijoilleen, että se hallinnollinen kieliasian ratkaisu, jota hän sanoo „lopulliseksi", ja jonka hän toivoo „tyydyttävän kansan hartaat toiveet", on määrätty perustumaan sille edellytykselle, että senaatin toimitus- ja pöytäkirjain sekä keskustelujen kielenä ja keskusvirastojen kirjeenvaihtokielenä senaatin kanssa on oleva venäjä sekä että oikeuslaitoksessa tätä kielenuudistusta ainoastaan toistaiseksi ei panna toimeen. Mitä suomen kielen aseman suhteen toivoisin, on kirjoituksessani kyllin selvästi lausuttuna.

Puhuessaan oikeuslaitostamme koskevista sanoistaan sanoo hra J. R. D.: „Itse olen alusta alkaen ollut ja olen edelleen sitä mieltä, että kysymys, olivatko sanani liian yleisiä, on peräti vähäpätöinen, kunhan vain niiden tarkoitus käsitetään. Pääasia oli, että ne kantoivat maaliin." Eivätköhän ne vain liene kantaneet maalia kauemmaksikin? Eipä suinkaan se suosio ja huomio, jota ne tähän asti ovat saavuttaneet, ole voinut olla maalina. Oikeudenkäyntikomitean lausunnolla ei ole tässä asiassa mitään tekemistä, semminkään kun ei tämä komitea, esittäessään parannusten tarpeellisuutta, suinkaan ole yhtynyt „häpeämään" kansaamme ja oikeuslaitostamme.

Se mitä olen sanonut J. R. D:n reaalipolitiikista kansallisuuksien kansallisen tai hallinnollisen sulattamisen alalla tuottaa minulle ehdottoman improbaturin historian, maantiedon ja valtio-opin ensimäisissä alkeissa, joita kaikkia aineita hra J. R. D. katsoo yksityisalueekseen; nähtävästi hra J. R. D. on onnistunut todistamaan etten ole eläissäni Europan karttaa edes nähnyt. Minun olisi pitänyt ymmärtää että hra J. R. D:n monimerkityksiset sanat „Puolan itäisistä maakunnista" tarkoittivat

ainoastaan Volhyniaa ja Podoliaa y. m. ja ettei hän, „niinkuin Spectator vääristelee“, ole puhunut Itämeren maakuntain väestön kansallisesta sulattamisesta. Niinkuin kirjeessäni viittasin, oli minulla hra J. R. D:n osaksi epämääräisten lausumien selittimenä, paitsi hänen sanojaan lentokirjassa, myös eräs professori Danielsonin puhe 1900 v:n valtiopäivillä. Pyydän saada tähän painattaa pienen otteen mainitusta puheesta (Pappissäädyn pöytäk. 1900, siv. 1460—61) harventamalla muutamia erinäissanoja ja lauseita:

»Me voimme myöntää sen, että tässä laajassa valtakunnassa on alueita, jotka niin läheisesti liittyvät varsinaiseen kansalliseen venäläiseen alueeseen, että historiallinen kehitys ihan luonnollisesti on vaikuttanut, että ne askel askeleelta sulautuvat tuohon venäläiseen keskustaan. Sellaisia alueita ovat luonnollisesti ne, jotka ovat venäläisen kansallisen pääalueen ja merien välillä. Niitä on epäilemättä myöskin ollut läntinen Venäjä, jossa melkoinen osa kansaa on kansallisuudeltaan venäläistä, jos kohta vuosisatoja siinä olikin puolalainen vallassääty. Että tuollaisilla alueilla, joihin myöskin kieltämättä Itämeren maakunnat suuressa määrin kuuluvat, vähitellen pitkällisen kehityksen kautta täytyy tapahtua lähentyminen venäläiseen päämaahan, lakeihin, kansallisuuteen, kieleen ja tapoihin nähden, sitä ei voitane historian kannalta kieltää. Mutta jos kansallinen etu, kansallisen konsolideerauksen välttämättömyys tai ainakin hyöty on johtanut Venäjän hallitusta joka suhteessa läheisesti liittämään näitä alueita venäläiseen päämaahan, niin varmaankaan samaa näkökohtaa ei ole ollut pakottamassa toimenpiteihin, silloin kuin Suomesta on ollut puhe.»

Päättäköön lukija itse, eikö minulla ole ollut syytä käsittää kirjoittajan sanoja niinkuin ne käsitin, ja eikö „vääristelemisen“ syytös olisi joutanut olla tekemättä. Pikemmin mielestäni hän voisi olla minulle kiitollinen siitä, että muistutukseni ovat hänelle antaneet tilaisuuden ainakin jossakin määrin lieventää ja selittää lausumiansa.

Viime kirjeessäni sanoin että sellaisella todistelutavalla, jota hra J. R. D. käyttää, voisi aivan epäämättömäksi todistaa että saksalaisten tulisi itseensä sulattaa tanskalaiset, ja tätä lausumaani hra J. R. D. väittää aivan perättömäksi. Hra J. R. D. myöntää kansallisuuden sulattamisen kahdella ehdolla: 1) jos heikompi kansa estää mahtavampaa meren läheisyydestä, 2) jos heikompi väestö kielen, uskonnon, sivistyksen ja käsitystavan puolesta on väkevämpää niin lähellä että sen sulattamisesta kansallisten voimien varttuminen väkevämmälle on odotettavissa, ja toinen syy näistä kahdesta yksinään näkyy olevan riittävä. Eivätköhän tanskalaiset uskontonsa, germanilaisen sivistyksensä ja vieläpä kielensäkin puolesta ole niin lähellä saksalaisia, että heidän sulautumisestaan saksalaisiin näille kansallisten voimien varttuminen olisi odotettavissa? Eikö Jyllannin niemi ole Slesvigin ja „Sönderjyllannin“ suoranaisena jatkona, ja eivätkö sitä paitsi Tanskan saaret ja Juutinrauma olisi Saksan maailman vallan voimistumiselle erittäin suuriarvoiset? Muitakin esimerkkejä voisi helposti

mainita (esim. Saksan ja Hollannin suhdetta), mutta eiväthän tässä yksityiset esimerkit ole pääasia. Pääasia on tietysti itse periaate, ja se on se, että heikomman oikeus ei väkevämmän edun rinnalla merkitse mitään, ja tämän periaatteen ajaminen ei ole — siinä minä pysyn — pienten kansojen eikä kenenkään pienen kansan jäsenenkään asia. Tosin on vastustajani sitä mieltä, että väkevämmän ei pitäisi pienen edun tähden sulattaa itseensä heikompaansa, mutta kuka tässä määrää rajan periaatteen sovellettamiselle? Kuka määrää, missä „kansallisen konsolideerauksen välttämättömyys tai ainakin hyöty“ on olemassa?

Tämänsuuntaisten mielipiteiden esiintyminen ei suinkaan ole mikään yksinäinen ilmiö meidän aikanamme, jos kohta ei siltä mielestäni vähemmin valitettava. Näyttää siltä kuin reaktsionäärisen ja imperialistisen aikakautemme henki johtaisi historiantutkijoitakin arvostelemaan historiaa ainoasti „historian luonnollisen kehityksen“ kannalta ja jättämään syrjään siveelliset, eetilliset näkökohdat. Niin näkyy alkavan muodostua jonkinmoinen niin sanoakseni „kyynillinen koulu“ kansallisuuskysymyksien arvostelussa, jonka mielipiteitä kannattaa moni etevä historiantutkija (esim. Treitschke Saksassa ja Hjärne Ruotsissa). Kun joku pienen kansan jäsen ottaa tämänsuuntaisia mielipiteitä ajaakseen, selittäen että muita kansoja on kyllä syytä sulattaa, kun vain itse pelastuu, niin en voi kieltää että se tekee saman vaikutuksen kuin „vartian“ sanat Sophokleen Antigonessa:

»Se mieluisaa, ett' itse syystä selvesin;
Vaan huolettaa, kun siihen syydän ystävät.
Mutt' kaikki tuo sen suhteen halpaa on,
Ett' itse pelastuin — niin luonton' arvelee.»

Koska minäkin, samoinkuin viime kirjeessäni puheenaolleet 59 kansalaista, tahdoin „kehoittaa kansalaisia yksimielisesti liittymään prof. Danielsonin kirjasessa mainittujen parannus- ja uudistusehdoitusten perille saattamiseksi“, luulin oikeudekseni saada samalla merkitä, missä kohden olin toista mieltä kuin lentokirjan kirjoittaja. En sillä tahtonut pyrkiä „valtiolliseksi oppaaksi“, mutta luulin kuitenkin kriitillisistä muistutuksista saattavan kenties olla jotakin hyötyäkin, koska oletin mahdolliseksi että hra J. R. D:kin saattaisi erehtyä tai erehdyttää — eiväthän protestantit ole taipuvaisia uskomaan edes itse Rooman „*pontifex* maximus“ta, tuota „ylimäistä sillanrakentajaa“ erehtymättömäksi. Myöntäneehän tämän lehden ensimäinen päätoimittaja, että esim. hänen kirjoituksensa v. 1883, jossa hän tahtoi todistaa suomen kielen vieraaksi kieleksi Suomessa, oli erehdys. Eiköhän siis erehtyminen parikymmentä vuotta myöhemminkin voisi olla mahdollinen?

16. III. 02.

Spectator.

Elias Lönnrot.

G. Badkowskin v. 1845 tekemän piirroksen mukaan.

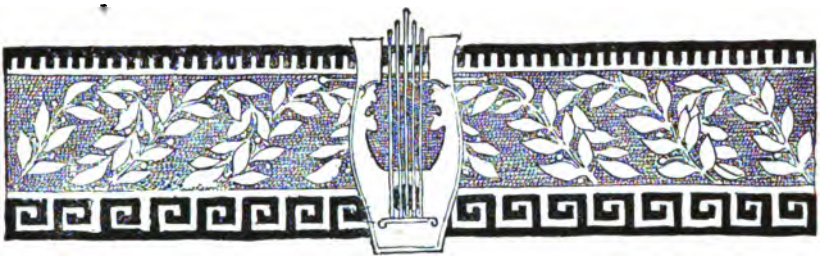

Elias Lönnrotin muistopäivänä.

Kirjoittanut

KAARLE KROHN.

Yhdeksäs päivä huhtikuuta 1802 on Suomen kansalla aina muistettavana merkkipäivänä säilyvä. Yhdessä pienimmistä ja köyhimmistä mökeistä näki päivän valon se mies, jonka nimi on kaikista suomalaisista tunnetuin ja miltei ainoa maailmankuulu.

Vaan mitäpä on nimen kuuluisuus ja maine? Mikä on siinä ansiota ja mikä sattumusta? Satunnaisempaa nimeä lienee tuskin kukaan osakseen saanut kuin Elias Lönnrot. Sukunimen oli vasta hänen isoisänsä omistanut asumapaikan Vahterojan mukaan, ajan tavan jälkeen tietysti ruotsintamalla. Etunimensä hän sai suorastaan vahingossa, kun naapurin muori, jolle lapsen vieminen kasteelle oli uskottu, pitkällä matkalla pyryilmassa oli unohtanut vanhempain myötä antamat nimet.

Mutta tämä onkin ainoa, mikä Lönnrotin maailmanmaineessa on satunnaista. Että juuri hänelle oli suotu vanhain runoaarteitten löytäminen Venäjän Karjalasta ynnä niiden yhteenliittäminen, ei ole selitettävissä yksin edullisista olosuhteista. Tosin oli jo v. 1820 Reinhold von Becker yrittänyt kokoonpanemaan muutamia runoja Väinämöisestä, joita oli Pohjanmaalla, ei aivan kaukana Vienan lää-

nin rajalta muistiinpannut; vaan hänen matkallaan oli ollut kielitieteellinen tarkoitus, ja vaikka hän oli rajan toisellakin puolella käväissyt, ei hänelle ollut juolahtanut mieleenkään ruveta siellä varsinaiseen runonkeruuseen. Samana vuonna olivat kuljeskelevat venäjänkarjalaiset laukkukauppiaat tuoneet näytteitä runoudestaan vanhemmalle Sakari Topeliukselle; vaan tämä oli juuri vähää ennen sortunut pitkälliselle tautivuoteelleen, joka esti häntä ajattelemastakaan pääsyä runon alkulähteelle. Lönnrotille jäi siis toteutettavaksi Beckerin ajatus niiden ainesten avulla, joiden ääreen Topelius oli tien osoittanut. Olisihan tämän joku toinenkin voinut tehdä! Miksikä ei? Tässä vain uudistuu tarina Kolumbuksen munasta. Kahdeksan vuotta, ennenkuin Lönnrot oli päässyt pyrintöjensä perille, 1825, oli toinen suomalainen tiedemies Antti Juhana Sjögren sattunut samoille Vuokkiniemen seuduille ja oli siellä osittain samoja runojakin kirjaanpannut. Hän matkusti valtion varoilla, joita riitti neljäksi vuodeksi, eikä siis mikään olisi estänyt hänelle avautunutta runojen lähdettä tyhjentämästä. Hän oli lisäksi erittäin oppinut mies, joka ymmärsi panna arvoa kaikkeen, mitä keräysmatkalla voi huomioon ottaa; hänen ohjelmansa käsittikin sekä kieli- että kansatieteellistä puolta, myös muinaistieteellisiä, historiallisia ja tilastollisia, jopa luonnontieteellisiä ynnä ilmastollisia tutkimuksia. Mutta hän ei ymmärtänyt koota voimiansa yhteen kohti, milloin löydön laatu ja arvo olisi vaatinut, vaan tyytyi Vienan läänin runojen suhteen tilapäisiin muistiinpanoihin, jotka sitten jätti muiden käsikirjoitustensa joukkoon tomuttumaan.

Aivan toisin Elias Lönnrot. Mikään onnellinen sattumus ei ollut häntä johtamassa Venäjän Karjalaan, päinvastoin kaikki ulkonaiset asianhaarat olivat hänelle pikemmin esteenä. Mutta hän oli alun pitäen koko harrastuksensa tähän yhteen tehtävään keskittänyt. Kesällä 1828 näemme hänet nuorena maisterina, joka koko ylioppilasaikansa on kotiopetuksella elättänyt henkeään ja joka on valinnut käytännölliset lääkärinopinnot vastaista toimeentuloansa turvatakseen, vähäisellä sadan paperiruplan säästöllä varustettuna jalan vaeltavan halki Suomen runojen luvattua maata kohti. Hän on ennättänyt jo Nurmeksen tienoille, kun hänen loma-ajan loppuessa on täytymys miltei rajalta palata takaisin. Eikä häntä muutenkaan tällä matkalla mikään erinomainen onni ole suosinut, Käkisalmen puolen ja Salmin

kihlakunnan runsaista runoalueista hän on kulkenut suorastaan sivuitse; kenties kuitenkin onneksi, koska hän siten ei tule houkutelluksi syrjään alkuperäisestä päämäärästään. Joka tapauksessa saa hän Suomen Karjalassa kootuksi jonkun verran runoja, joita seuraavina vuosina alkaa julkaista pienissä vihkosissa — omalla kustannuksellaan kesken kiireisiä lääkeopillisia lukuja ja yhä karttuvia velkoja. Henkistäkään kannatusta ei hänellä tässä työssä liioin ole tarjona. Viidennen, varojen puutteessa painattamatta jääneen Kanteleen vihkon esipuheessa hän ikäänkuin puolustuksekseen lausuu: „Moni ehkä päättää minun sopimattomasti käyttäivän ja muistamata omaa parastani, kun sillä lailla kulutan aikani ja vähät varani turhiin runoin etsinnässä ja niiden pränttättämisessä; muutamat ovat sitä edessänikin soimanneet. Saattaa niin olla muka; — toisinansa olen itekkin miettinyt luopua työstä, josta ei ole muuta kuin vaiva ja kulutus. — — Mutta vaikea on luopua luonnostansa ja luovuttuakin palajamme usein, mihen luonto vaatii.“

Samassa esipuheessa hän myös ilmoittaa lujan päätöksensä vielä kerran koettaa päästä venäjänkarjalaisten laukkukauppiasten kotimaahan. Tämän päätöksensä hän panee toimeen kesällä 1831, ennenkuin on edes saanut lääketieteelliset tutkintonsa loppuun suoritetuksi, valitsee pohjoisemman tien Kajaanin kautta ja on juuri rajan yli astumaisillaan, kun hänet yllättää lääkintöhallituksen käsky palata Helsinkiin siellä puhjennutta koleraruttoa vastaan taistelemaan. Hän tottelee, hoitaa tunnollisesti sairaitaan, saa itsekin tarttumuksen, vaan voittaa taudin ja suorittaa sen jälkeisenä talvena tohtoritutkintonsa.

Seuraavana kesänä 1832 on hän uudella matkalla Venäjän Karjalaan ja pääsee todella rajan poikki; mutta ajan puutteen tähden hän ei ennätä tutkia muuta kuin eteläisen osan runoaluetta ja senkin hätimmiten.

Sillä välin on hän hakenut syrjäistä ja vähätuloista piirilääkärin virkaa Kajaanin kulmalla, ollakseen niin lähellä kuin suinkin rajantakaisia runolaulajoita. Mutta tarkoitustansa päästä heidän pariinsa ei hän saa hetikään toteutetuksi. Koko talvi on hänen omistaminen hirveän nälänhädän synnyttämälle kulkutaudille, joka on vähällä vaatia hänen oman henkensäkin. Vasta syksyllä 1833 irtautuu hän kol-

men viikon matkalle pohjoisimpaan runoalueeseen ja täällä vihdoinkin hänen kuusivuotiset ponnistuksensa tulevat runsaasti palkituiksi.

Seuraava ajanjakso, molempien Kalevalanlaitosten eli vuosien 1835 ja 1849 rajoittama, on suurenmoisin Lönnrotin elämässä sekä tutkimusmatkoihin nähden, joita tästä alkaen yleisillä varoilla kannatetaan ja yleisellä mielenkiinnolla seurataan, että julkaisuihin katsoen, jotka kerralla kohottavat suomalaisen kirjallisuuden kansalliskirjallisuuksien joukkoon. Lönnrotin personallisessa kehityksessä on tämä kaikki tosin ainoasti jatkoa aina edullisemmissa olosuhteissa. Kuitenkin on yhä ihmeteltävä hänen kestäväisyytensä työssä ja hänen keskittymiskykynsä. Ettei häntä lääkärinuransa sen enempää huoleta, ei ole niinkään kumma, kun kerran suomen kielen ja kirjallisuuden harrastus on hänet kokonaan vallannut. Merkillisempää on, että hän v. 1845 kuuluisan saksalaisen oppineen Jacob Grimmin kutsuessa tulemaan Saksaan, jossa hän voisi tutustuttaa sikäläisiä oppineita suomen kieleen ja kansanrunouteen, kieltäytyy siinä tunnossa, että on velvollinen käyttämään aikaansa työhön, josta olisi Suomen kansalle enemmän suoranaista hyötyä. Pian tämän jälkeen seuraava kirjallinen työ ei olekkaan mikään vähempiarvoinen kuin uusi Kalevalanlaitos.

Myöhemmät jaksot Lönnrotin toiminnassa yliopistomme opettajana vuodesta 1853 ja täysin palvelleena professorina vuodesta 1862 hänen kuolemaansa 1884 ovat edellisiin loistoaikoihin verraten ikäänkuin varjoon jääneet. Kuitenkin ne riittäisivät ei ainoastaan yhden, vaan useammankin ihmisen elämäntehtäväksi. Ne vahvistavat sen väitteen totuutta, että suuret keksinnöt enimmiten suodaan niille, jotka muutenkin samalla alalla ovat ahkeria ja ansiokkaita työntekijöitä olleet. Kieltämättä olisi Lönnrotille tuleva ensimmäinen sija Suomen kielen ja kirjallisuuden historiassa, vaikkei hän olisikaan Kalevalan runoja yhteen liittänyt.

Ei siis ole pelkkä kohtalon oikku että juuri hänelle onnistui kansanomaisen kertomarunoelman kokoonpano. Tähän menestykseen vaikuttivat yksin hänen puutteensakin. Lönnrot ei ollut mikään luova runoniekka; vaan jos hän olisi ollut suuri taiderunoilija, niin ei hänen työnsä olisi niin vähälle yksilölliselle leimalle jäänyt. Lönnrot ei myöskään ollut varsinainen tiedemies, jos kohta hänen välitön kieli-

aistinsa usein ihmeteltävällä tavalla osasi oikeaan; vaan jos hän olisi ollut taipumukseltaan ja koulutukseltaan täysi tieteilijä, niin varmaankin hän toisintoja yhteensovittaessaan olisi vajonnut vähäpätöisiin pikkuseikkoihin, joilta ei olisi nähnyt valita joka kohdassa kauniinta ja sattuvinta. Esteettisen kotisivistyksenkin puute oli hänelle tässä työssä pikemmin eduksi; sillä kansanlapsena hän oli lähempänä kansanlaulajia, joten todella taisi asettua heidän kannalleen ja heidän työtään samassa hengessä jatkaa.

Lönnrot oli epäilemättä nero, tuota kaikkein välittömintä laatua, johon ehdottomasti kuuluu jotain lapsenomaista, itsetiedotonta. Hänen suuruutensa pohjaltaan perustuu puhtaaseen, hartaaseen ja vaatimattomaan personallisuuteen, jonka kaltaista elämässä harvoin tapaa. Koska hän omia ansioitaan ei miksikään ymmärtänyt, ei hän varsinaisista vaikeuksistakaan tietänyt. Kaikki mitä hän oli tehnyt, tuntui hänestä niin luonnolliselta, ikäänkuin ei olisi voinut toisin tehdä.

Lönnrotin tapainen ilmiö kansan elämässä ei ole mitenkään satunnaisena pidettävä. „Siinä selvästi näkyy“, kuten Julius Krohn on lausunut, „Jumalan kaikkivaltias ja armollinen käsi, joka pienistäkin ja halveksituista kansoista pitää isällistä huolta; siinä ilmoittautuu Hänen tahtonsa, ettei tämä vähäinen Suomen kansa ole hukkuva, vaan elävä ja työskentelevä koko ihmiskunnan hyväksi.“

Valvojan Lönnrotin-kuvien johdosta.

Koska ne ELIAS LÖNNROTin kuvat, jotka esittävät häntä hänen vanhemmilla ikävuosillaan, ovat yleisesti tunnetut ja levinneet, julkaisemme sen sijaan kaksi kuvaa 1840-luvulta, jotka kuitenkin kaivannevat pari sanaa selvitykseksi.

Vihkomme alkukuva on jäljennös eräästä kivipiirroksesta, jonka alkuteoksen tekijä on puolalainen maalaaja G. BUDKOWSKI. Nuori taiteilija, joka oleskeli ajoittain 1840-luvun keskivaiheilla Suomessa, piirusti v. 1845 Lönnrotin muotokuvan kivipiirroksena monistettavaksi. Budkowski on muutenkin mainittava suomalaisten miesten muotokuvien tekijänä. Niinpä hän on maalannut samoihin aikoihin kansanrunoilijain Kymäläisen, Makkosen ja Puhakan muotokuvat yhdessä ryhmässä sekä M. A. Castrénin muotokuvan. Viimeksimainittu maalattiin Pohjalaisen Osakunnan tilauksesta ja kuuluu sen kokoelmiin; työ suoritettiin kuitenkin Pietarissa, kun Castrén sitä tietä läksi ensimäiselle suurelle tutkimusmatkalleen. Budkowski sai Pietarin taideakatemialta hopeamitalin palkinnoksi mainitusta suomalaisten kansanrunoilijain ryhmäkuvasta, ja v. 1846 hän Helsingissä pani näytteille toisen samanlaatuisen kuvan, jossa oli esitettynä Makkonen ja Kymäläinen laulukilpailussa. V. 1845 asuivat Budkowski ja A. F. Soldan yhdessä Pietarissa, ja 1850-luvulta on tiedossa, että hän oleskellessaan Düsseldorfissa etsi tuttavuuksia skandinavilaisten taiteilijan piiristä, johon suomalaisetkin silloin luettiin [1].

Toinen tässä julkaistuista kuvista on pilakuva, jonka julkaisemisen luulemme lukijoitamme huvittavan, se kun osoittaa ettei paras ja vaatimattominkaan ihminen saata välttää pahansuopuutta. Kuvalla on oma pieni historiansa, joka tässä kerrottakoon.

V. 1847 huhtik. 17 p. ehdoitti filosofian professori J. J. Tengström filosofisessa tiedekunnassa että yliopisto kohta pidettävässä promotsionissa valitsisi kunniatohtoreiksi ministerivaltiosihteerin, kreivi Armfeltin, venäjän kielen ja kirjallisuuden professorin Grotin, Kajaanin piirilääkärin Lönnrotin ja Kuopion yläalkeiskoulun rehtorin Snellmanin. Tehtyä ehdoitusta kannattivat tiedekunnan jäsenistä astronomian professori Woldstedt, fysiikan professori Nervander ja itämaisen kirjallisuuden professori Geitlin; prof.

[1] Näistä tiedoista on toimitus kiitoksen velassa prof. E. ASPELINille.

Nervander mainitsi Lönnrotista erittäin että hänellä jo oli »europpalainen maine, ja kansalaistensa joukossa nimi, joka jälkeentuleville polville on elävä kiitollisessa muistossa niin kauan kuin suomen kieltä on olemassa».

Mutta olipa vastakkainenkin mielipide. »Kaunopuheisuuden ja runoustaiteen» professori J. G. Linsén sanoi ajatuksensa olevan, että kunniatohtorin-arvoa — jotta se ei menettäisi merkitystänsä ja arvoansa — oli annettava vain »semmoisten miesten kunnioittamiseksi, jotka pitemmän aikaa ovat vaikuttaneet tieteiden eduksi tai myös korkeammalla sijalla yhteiskunnassa ovat tehneet itsensä näiden kunnioitusta ansainneiksi». Tämän mukaan hänen mielestänsä ainoastaan kreivi Armfelt ja prof. Grot saattoivat tulla kysymykseen, mutta ei Lönnrot eikä Snellman. Hänen Lönnrotia koskevat pilkalliset sanansa lainattakoon tähän kokonaisuudessaan:

»Mitä erittäin Lönnrotiin tulee, niin on vähemmässä määrässä Filosofisen tiedekunnan kuin koko Suomen, ennen kaikkea jokaisen suomalaisen talonpojan asia osoittaa hänelle kunnioitustaan. Sen vuoksi olisi sopivaa että kuvapatsas — tilattuna mieluimmin Schwanthalerilta [1] — pystytettäisiin, joka esittäisi tämän kunnioituksemme esineen *Kalevala* kädessä, tai ainakin olisi hänen kunniaksensa lyötävä mitali, jonka etusivulle asetettaisiin paljasjalkainen juoksija, paperikääry kainalossa ja jonka ympäri piirrettäisiin:

Unus homo nobis cursando restituit rem [2].»

Yhtä pilkallisin sanoin Linsén puhui Snellmanista, jolle muka kunniatohtorin arvo oli aivan liian pieni kunnia, hänelle kun muka pitäisi rakentaa marmoritemppeli Tukholman Mosebackelle! [3]

Tosin ei kukaan muu tiedekunnan jäsenistä kuin matematiikan professori N. G. af Schultén ollut Linsénin kanssa yhtä mieltä, mutta Linsénin lausunto vaikutti sen, että ne tiedekunnan jäsenet, jotka olivat kunniatohtorien valitsemista puolustaneet, pöytäkirjaa tarkistettaessa pe-

---

[1] Kuuluisa saksalainen kuvanveistäjä Ludvig v. Schwanthaler (1802—1854), joka m. m. oli tehnyt useita hallitsijain ja sotaherrojen kuvapatsaita.

[2] »Hän, ainoa, juoksentelemalla meille pelasti isänmaan.» Tämä latinankielinen säe on muutettu eräästä tunnetusta latinalaisesta säkeestä, joka tarkoitti kuuluisaa roomalaista sotapäällikköä, Hannibalin vastataistelijaa Quintus Fabius Cunctatoria (»viivyttelijää»). Alkuperäisen *cunctando* (»viivyttelemällä») sijaan on pantu *cursando* (»juoksentelemalla»).

[3] Vrt. muuten Reinin Snellmanin elämäkertaa siv. 528 = suom. painos 544. Grotin kertomus asiasta on mainittuna Valvojassa 1898, siv. 600; hänen tiedonantonsa mukaan Linsén oli »personallisesti loukkaantuneena eräistä Snellmanin sanoista tämän entisessä sanomalehdessä ja närkästyneenä Lönnrotille tämän ystävyyden takia Snellmanin kanssa».

ruuttivat lausuntonsa ja ehdoituksensa, joten koko asia jäi sikseen. Nervander mainitsi että tiedekunnan pöytäkirja sen »vilpittömän ajatuksen» mukaan, mikä hänellä oli sopivaisuudesta, »ei ollut sitä laatua että sitä kunnialla voitaisiin esittää H. Keis. Korkeudellensa [kanslerille]»; myös prof. Rein huomautti siinä esiintyvää »loukkaavaa pilkkaa».

Linsén ei näy tyytyneen yksin tähän. Hän antoi poikansa A. V. Linsénin, joka oli nuori arkkitehdiksi aikova, piirustaa paperille hänen tiedekunnan pöytäkirjaan suunnittelemansa pilakuvan, joka nyt tässä jäljennettynä ja pienennettynä on lukijaimme edessä. Piirustuksen vaiheista ei meillä ole muuta tietoa kuin että se erään antikvarisen kirjakaupan kautta muutamia vuosia sitten joutui Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran haltuun.

Oli omituista että sama mies, prof. Linsén, joka Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran esimiehenä sen vuosikokouksessa 1836 oli Kalevalan ilmestymisen johdosta lausunut, että suomalainen kirjallisuus täten oli kehtonsa jättänyt, melkeinpä saavuttanut europpalaisen merkityksen ja että Kalevala laski vankan perustuksen, jolla suomalainen kirjallisuus voi kehittyä, saattoi Lönnrotia tämmöisellä ilkeydellä kohdella. Syynä siihen oli epäilemättä Linsénin vanhoilla päivillä kehittynyt ärtyisyys, jonka perheelliset onnettomuudet ja pitkällinen kivulloisuus oli kasvattanut äärimmilleen.

E. N. S.

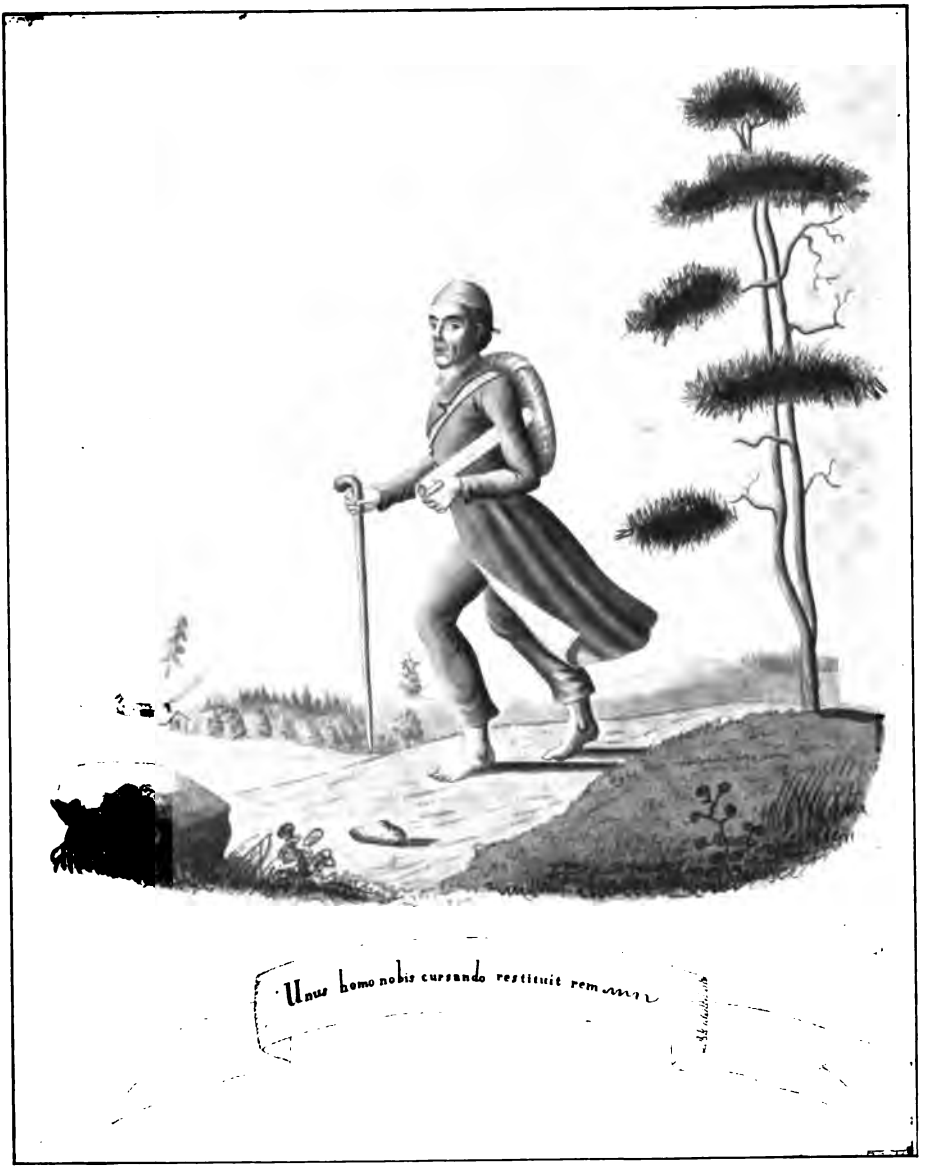

Pilakuva Elias Lönnrotista
A. V. Linsénin piirroksen mukaan.

Suomalainen teatteri.

Kirjoittanut

WERNER SÖDERHJELM.

Useammassa Europan maassa ovat kuljeksivat teatteriseurueet, jotka ovat olleet kotoisin semmoisista maista, missä draamallinen taide jo oli kohonnut korkealle, tehokkaasti edistäneet draamallisen kirjallisuuden ja näyttämöllisen taiteen tuntemisen leviämistä ja siten myös osaltansa vaikuttaneet vakavan perustuksen laskemiseen kotimaiselle uudenaikaiselle teatterille. Saksan uusin draamallinen taide on mitä suurimmassa kiitollisuudenvelassa englantilaisille teatteriseuroille, jotka mannermaalla esittivät Shakespearen ja hänen edeltäjiensä teoksia; Ruotsissa ranskalaiset näyttelijät vaikuttivat elähyttävästi ruotsalaisen teatterin syntyyn Kustaa III:n aikakaudella. Valtiollinen asema ja sivistyssuhteet olivat luonnollisena syynä siihen, että Suomi saa kiittää Ruotsista tulleita teatteriseurueita ensimäisistä herätteistä uudenaikaiseen näytelmätaiteeseen.

Suomen teatterin aikakirjat mainitsevat ensimäisenä huomattavana seurueena, joka on jälkeensä jättänyt pysyvän muiston, Seuerlingin joukon, saman tunnetun Seuerlingin, jonka tiedetään olleen kaikista etevimpiä kuljeksivia teatterinjohtajia Ruotsissa 1700-luvun lopulla. Huomattavana ajanmerkkinä on mainittava, että jo hänen ensi kertaa Suomessa oleskellessaan heräsi ajatus kotimaisen teatterin perustamisesta. Eräs lähettäjä lausuu Åbo Tidningarissa 1781, että vakinaisen teatterin perustaminen Suomeen „on sellaisella voimalla kietonut hänen mielensä että hänen ajatuksensa alituisesti työskentelevät tämän tehtävän suunnittelemisessa“. Hän luulee voivansa voittaa suurimman esteen, nimittäin vaikeuden koota tarvittavan määrän taitavia näyttelijöitä, ja sanoo: „Joku voisi ehkä luulla, että aikoisin ehdoittaa näyttelijöiden tuottamista Tukholmasta, Göötepori sta tai Norrköpingistä. Eipä mitenkään. Luuloni on että niitä on ja että me heidät löydämme omasta keskuudestamme. Ei ole tarpeen heitä

varta vasten muokata tähän toimeen, he ovat jo siihen harjaantuneet. Tärkeän ajatusteni esineen valtaamana olen nimittäin tarkasti pitänyt silmällä kansalaisteni luonnetta ja käytöstapaa ja näin olen ilokseni keksinyt heidän joukostansa monta hyvää ainesta ja vieläpä erinomaisia näyttelijöitäkin joka alalla, niin ettei meidän tarvitse käyttää apunamme ulkomaalaisia näyttelijöitä eikä toisten kaupunkien asukkaita. Minä olen itseäni varten merkinnyt muistiin taitavimmat ja kaikessa hiljaisuudessa jakanut heidät niiden osien mukaan, joita he mestarillisesti näyttelevät . . kysymys on nyt vain, tokko nämät taiturit suostuvat näyttämöllä esiintymään . . ." Hän ei epäile että nämät henkilöt eivät suostuisi esiintymään lavalla, „koska he kuitenkin elämän suuressa ja julkisessa teatterissa arvelematta näyttelevät joka päivä kaikkien silmien edessä; miksikä he kieltäytyisivät sitä tekemästä pari kertaa viikossa pienemmällä näyttämöllä, jossa heidän taitonsa tuottaa enemmän sekä huvia että hyötyä?" ja niiden tulevaisuuden-näköalojen innostuttamana, jotka lähettäjä näkee silmäinsä eteen avautuvan, hän ennustaa että meillä lähimmässä tulevaisuudessa on oleva täydellisin teatteri koko Europassa ja että me „niin loistavalla ja tärkeällä teolla voimme saattaa varjoon itse Pariisinkin". Hengessään hän näkee muukalaisten tulvailevan kaikilta tahoilta tänne ihmettelemään ja oppimaan, „josta samalla voisi koitua kansallisen voiton lähde ja keino täyttää sitä ikävää voipumistilaa, joka nyt painostaa meidän kaupunkiemme ulkomaan-kauppaa".

Mutta ei kukaan näyttelijä elämän „suuressa ja julkisessa teatterissa" kallistanut korvaansa lähettäjän herkkämieliselle kehoitukselle. Tosin Turku sai oman teatteritalonsa v. 1813 ja Helsinki v. 1827, mutta viimeksimainitun vihki saksalainen teatteriseurue ja seuraavina kymmenenä vuonna käytettiin Suomen paremmilla näyttämöillä enemmän saksan kuin ruotsin kieltä, samoinkuin vielä paljoa myöhemminkin lukuisat saksalaiset teatteriseurueet Tallinnasta ja Pietarista vierailivat Suomessa. Mutta ne eivät saaneet likimainkaan yhtä lujaa jalansijaa täällä kuin ruotsalaiset, — koska, niinkuin eräässä Litteraturbladin artikkelissa, joka käsittelee teatterioloja 1850-luvun alkupuolella, sanotaan, „sivistys meillä on ruotsalainen kaikkialla, paitsi Viipurissa"!

Mitä taitavampia vierailevat ruotsalaiset näyttelijät olivat ja mitä kauemmin he täällä oleskelivat, sitä suuremmaksi kasvoi harrastus

saada aikaan pysyvä teatteri. Aina 1850-luvun alkupuolelta saakka on tämä ajatus ollut vireillä ja se, joka lämpimimmin taisteli sen puolesta, Fredrik Cygnæus, piti alituisesti silmällä sitä mahdollisuutta, että tämä vakinainen seurue kotimaisten jäsenten täydentämänä vähitellen voisi muuttua täysin kansalliseksi. Vakinaisen teatteriseuran olemassaolo Helsingissä voidaan laskea v:sta 1862; mutta huolimatta yhä uudistuvista vaatimuksista, huolimatta teatterikouluista ja siitä, että kotimaisista näyttelijöitä, ajoittain suhteellisesti varsin lukuisastikin, on otettu teatterin palvelukseen, ei Helsingin ruotsalaisen teatterin ole onnistunut toteuttaa sitä ihannetta, joka väikkyi Cygnaeuksen silmien edessä.

*

Niissä lukuisissa artikkeleissa ja polemiikeissa, joissa vuosisadan keskivaiheilla käsiteltiin teatteriolojamme ja joiden innostuneen-ihanteellisesta sävystä tuntee isänmaallisten tunteiden nousuajan lämmön heijastuksen, on pääpontena: kotimainen teatteri, sille kotimaiset kyvyt ja sille rakennustaiteellisesti arvokas näyttämö. Harvemmin kuului ääniä, jotka kehoittivat suomenkielisen draamallisen taiteen perustamiseen. Mutta olisihan ollut ihmeellistä, jos voimakas suomalaisuuden liike, joka tähän aikaan, ensi sijassa Snellmanin kautta, levisi yli maan, ei olisi vaikuttanut käsityksiin tämänkin suuren sivistyskysymyksen suhteen. Tietääkseni ei Snellman itse näinä aikoina kääntänyt huomiotaan teatterin tulevaisuuteen Suomessa. Mutta jo v. 1844 on Helsingfors Tidningarissa kirjoitus „Suomalaisen teatterin perustamisesta". Artikkelin kirjoittaja oli nimimerkki A. M. — yksi Snellmanin oppilaita, sittemmin tunnettu politikko ja kirjailija, kunnallisneuvos Agaton Meurman. Tekijä oli artikkelia kirjoittaessaan kahdeksantoistavuotias koulunuorukainen, ja vaikka hänen sanojansa „suomalaiset näyttelijät", „suomalainen teatteri", „suomalainen näytelmätaide" j. n. e. voisi selittää ylimalkaan kotimaista tarkoittavaksi, niin näyttää kirjoitus kuitenkin selvästi tähtäävän kieleltään suomalaiseen teatteriin. Hän huomauttaa, ettei näyttelemistaipumusten pitäisi olla suomalaiselle luonteelle vastaisia ja että suomalaisen seurueen kautta voisi kehittyä näytelmätaide, joka käsittelisi aiheita Suomen historiasta ja kansanelämästä. „Mitäpä", sanoo tekijä, „jos tule-

vaisuudessa me tai meidän jälkeläisemme saisivat nähdä kansallisen kappaleen suomalaisten näyttelijöiden näyttelemänä!" Toimitus huomauttaa alimuistutuksessa, ettei tekijän esityksestä käy täysin selville tarkoittaako hän ylipäänsä kotimaista vai puhtaasti suomalaista teatteria sekä lisää että jälkimäinen on jotakin aivan pilvissä väikkyvää.

Vuonna 1847 esitettiin ensi kerran seuranäytelmänä Kuopiossa suurempi suomalainen alkuperäinen ilveily, P. Hannikaisen „Silmänkääntäjä", sangen drastillinen ja realistinen kappale, joka kuvailee alkuperäisiä oloja eräässä kylässä, jonka asukkaat ovat kovin typeriä ja jossa useat kotieläimetkin esiintyvät näyttämöllä. Samana vuonna oli Helsingfors Tidningarissa taaskin kirjoitus kotimaisesta näytelmätaiteesta ja siinä ensi kertaa nimenomaan sanotaan, että suomenkielinen teatteri on kansallinen päämäärä, jota kannattaa tavoitella. „Jos ruotsalainen seurue", sanoo tämän artikkelin kirjoittaja, „voi rivejänsä täydentää kotimaisilla näyttelijöillä, niin voi jäätä pitää murrettuna. Kotimaiset näyttelijät osaavat suomen kieltä tai oppivat sen ainakin helposti." Tekijän ajatus siitä tavasta, millä suomen kieli tunkeutuisi draamaan, on varsin omituinen. „On aloitettava suomalaisista kupleteista, mahdollisesti voisi sovittaa jonkun suomalaisen näytöksen ruotsalaisiin alkuperäisiin kappaleihin, samaan tapaan kuin runokalentereissamme ja lentokirjasissamme suomalaiset kappaleet ovat veljellisessä sovussa ruotsalaisten rinnalla. Siten totuttaisiin kuulemaan suomen kieltä näyttämöltä; kuplettien ja hajanaisten kohtausten sijaan astuisivat vähitellen pienemmät kappaleet ja vihdoin suuriakin voitaisiin esittää kotimaisella kielellä. Jos niin pitkälle on päästy, niin on aika eroittaa suomalainen ja ruotsalainen näyttämö toisistaan — Suomi omistaisi silloin kansallisen teatterin ruotsalaisen rinnalla . . . Ei kukaan isänmaanystävä katso suomalaisen kirjallisuuden toivetta tyhjäksi unelmaksi, miksikä suomalaisen näyttämötaiteen tulevaisuuteen ei luotettaisi?"

Kirjoitus on nimimerkkiä vailla. Kysymykseen, jonka näiden rivien kirjoittaja kerran tämän johdosta teki Z. Topeliukselle, antoi runoilija vastauksen, josta minä rohkenen painattaa pääosan, koska se valaisee suomalaisen teatterin synnyn kysymystä. Hän sanoo:

»Kirjoitus Helsingfors Tidningarissa v. 1847 n:oissa 90, 92 on minun kirjoittamani, joka silloin yksin toimitin lehteä. Se ilmaisee, joskin

Kaarlo Bergström

Valokuvan mukaan

jotenkin kehnosti, sen ajan käsitystä ja oli etupäässä suunnattu saksalaisen ooperan ylivaltaa vastaan Helsingissä sekä yleistä näyttelijöiden halveksumista vastaan, jota vasta P. Deland johonkin määrään onnistui poistamaan. Mitä voitiin ajatella näyttelijöistä, kun saksalainen tirehtööri Schoultz vähää ennen oli myönyt vaimonsa 20,000 ruplasta venäläiselle kenraalille? — Suomalainen teatteri on 1828, 1835, 1840 vuosien fennomanian lapsi, mutta v. 1847 se vielä oli syntymättömänä äitinsä kohdussa. Minun tietääkseni ei edes Kilpinen, A. Ingman, F. Cygnaeus uskaltaneet ajatella mitään niin uhkarohkeata. Se, joka epäilemättä uskalsi, vaikka hän ei lausunut sitä julki, oli Jaakko Juteini. Kaksi muuta, jotka niinä aikoina tarjosivat minulle mahdottomia sanomalehtikirjoituksiansa, olivat Gottlund ja majuri Lagervall. Gottlund piti suurta suuta ja lopetti pyytämällä rahoja lainaksi. Lagervall oli epäkäytännöllinen idealisti ja Ruunulinnan tekijänä hän luonnollisesti joutui puhumaan suomalaisesta teatterista. Hänellä oli se luulo, ettei tarvittaisi muuta kuin soittaa kokoon taiteenharrastajat, jotta saataisiin Ruunulinna y. m. esitetyksi. Mitään mahdollisia ehdoituksia hänellä ei ollut, mutta tuo uhkarohkea ajatus se kyllä iti hänen mielessään. Juteinia en personallisesti tuntenut enkä tiedä hänen näytelmistään muuta kuin hänen mainiot satutyyliin kirjoitetut vuoropuhelunsa.

Se arka viittaus suomalaiseen teatteriin, jonka minä 1847 esitin, siihen aikaan, jolloin minä seisoin läheisessä yhteydessä kaikkien eri taidelajien kanssa tässä maassa, lienee lähinnä lähtenyt Lagervallin vaikutuksesta, mutta siinä ilmenevä laajempi näköala kotimaiseen taiteeseen on Cygnaeuksen vaikuttama, hänen, joka aina oli suuri aatteessa, vaikka epäkäytännöllinen sen toteuttamisessa.»

Kestipä kuitenkin vielä kaksikymmentä vuotta, ennenkuin muiden kokeiden kuin yksityisten seuranäytelmien kautta yritettiin saattaa suomen kieltä näyttämölle Suomessa. Mutta lopulla 1860-lukua alkaa eräs seura, jonka tarkoituksena oli työskennellä suomen kielen edistämiseksi etenkin korkeamman sivistyksen alalla, panna toimeen säännöllisiä taiteenharrastajanäytäntöjä Helsingissä. Näitä näytöksiä johti nuori ja etevä estetikko ja näytelmänkirjoittaja, filosofian tohtori Kaarlo Bergbom, ja ne herättivät varsin suurta huomiota. Hänen aloitteestaan annettiin näytäntö, josta tavallansa voidaan lukea suomalaisen teatterin synty. V. 1869 toukokuun 10 päivänä annettiin Helsingin Uudessa teatterissa, jonka olivat tilaisuutta varten vuokranneet teatterinystävät Helsingin suomenmielisissä piireissä, näytäntö, jossa Aleksis Kiven korkealentoinen näytelmä „Lea“ esitettiin alkukielellä. Pää-

Uusi teateri.

Asian-omaisten luvalla

annetaan

Maanantaina Toukokuun 10:nä p:nä

Suomalainen Seuranäytelmä.

PROGRAMMI:

1:ksi. **Ouverture** Mozart'in *Don Juan'in.*

2:ksi. **Pilven Veikko.** Näytelmällinen kuvaelma. Runebergin sanat. Lindblad'in nuotti.

3:ksi. **Lea,**

Näytelmä 1:ssä näytöksessä. Kirjoittanut A. Kivi.

Jäsenet:

Zakeus, publikanien päämies Jerikossa.
Lea, hänen tyttärensä.
Aram, eräs nuori saduseus.
Ruben, publikani.

(Tapaus: Palestinassa Jerikon kaupungissa Kristuksen aikana.)

4:ksi. **Ouverture** Flotow'in Op. *Alessandro Stradella'an.*

5:ksi. **Toinen näytös**

Martha'sta,

Opera 4:ssä näytöksessä Friedrich von Flotow'ilta. Suomennos Saksasta („Martha oder der Markt zu Richmond").

Jäsenet:

Lady Harriet Durham, Martha-nimisena palvelus-piikana.
Nancy, hänen uskottunsa.
Lord Tristam Mickleford, hänen serkkunsa.
Lyonel, Plumkett, } talolliset.

(Tapaus: Richmond'in lähellä kun. Anna'n hallitus-aikana.)

Ovet avataan k:lo 7. Näytelmä alkaa k:lo ½ 8.

Piljettien hinnat:

	M.	p.
Nojatuolit	4:	—
Parterresijat	3:	—
Muut Parterresijat	2:	50.
Parterre-Kalleria	2:	50.
Parterrerivi-sijat	3:	—
Parterre-Avantscen	20:	—
1:sen rivin sijat sivulla	2:	50.
„ „ „ perällä	4:	—
2:sen rivin sijat perällä	2:	—
„ „ „ sivulla	1:	50.
„ „ avantscen	15:	—
3:nen rivin sijat perällä	1:	25.
„ „ „ sivulla	1:	—
„ „ avantscen	10:	—
Kalleria	—	50.

Helsingissä, Theodor Sederholm'in kirjapainossa, 1869.

Valokuva-jäljennös.

Hedvig Winterhjelm

Leana.
A. Edelfeltin maalauksen mukaan.

osaa näytteli ruotsalainen näyttelijätär, rouva Hedvig Charlotte Raa, omaa sukuaan Forsman (nykyinen rouva Winterhjelm). Rouva Raa oli rohkeasti ottanut harjoitellakseen vaikean ja suuren osan kielellä, jota hän ei täysin osannut, ja hän suoritti tämän tehtävän kaikkien hämmästykseksi ihmeteltävällä etevyydellä. Eräs ruotsalainen lehti sanoo että „rouva Raa puhui suomea tavalla, jota saattaa nimittää ihmeelliseksi ja häntä palkittiin myrskyisillä suosionosoituksilla ja kukkaiskimppusateella". Toinen lehti sanoo että hän „osoitti voivansa saada aikaan tuskin uskottavia asioita". Tämän Lea-näytännön kautta on rouva Raa ainaiseksi nimensä kiinnittänyt suomalaisen teatterin synnyn historiaan, ja se on hänelle kiitoksen velassa useasta myöhemmästä vierailunäytännöstä.

Innostusta, joka nyt syttyi, eivät kyenneet enää mitkään esteet hillitsemään, ennenkuin ajatus pysyvän teatteriseuran aikaansaamisesta oli toteutettu. Arveltiin mahdolliseksi että voitaisiin uudessa teatterissa vuoroitella vakinaisen ruotsalaisen seurueen kanssa, koetettiin tehdä sopimus sen johtokunnan kanssa, koetettiin anomuksen kautta valtiopäivillä saada tulevalle suomalaiselle teatterille valtion kannatusta samoilla ehdoilla kuin ruotsalainenkin seurue sitä nautti. Kaikki nämät ponnistukset johtivat vain kiivaihin ja katkeriin polemiikkeihin, ja kun valtiopäivien valiokunnan epäävän kannan johdosta valtioavun pyyntö hylättiin, niin ryhdyttiin asiaan käsiksi yksityistä tiedä. Niin perustettiin keväällä 1872 kannatusyhtiö ja tohtori Bergbom kokosi kymmenkunnan nuoria näyttelijöitä, jotka olivat kuuluneet hänen yksityiseen näyttelijäseurueeseensa „Suomalaisessa seurassa", harjoitteli ahkerasti heidän kanssansa koko kesän ja antoi heidän avullansa ensimäisen näytännön Porissa 13 p. lokak. 1872, josta päivästä on pysyvän suomalaisen teatterin varsinainen synty siis laskettava.

* * *

Pääasialliset vastaväitteet, jotka ruotsalaiselta taholta tähdättiin suomalaisen teatterin perustamisen aatetta ja valtioavun vaatimusta vastaan, kohdistuivat siihen seikkaan, ettei vielä ollut olemassa enemmän alkuperäistä kuin suomennettuakaan ohjelmistoa sellaista teatteria varten, sekä että suomen kieli, jonka kehitys vasta oli aivan

alullansa, ei kyennyt taipumaan korkeamman draamallisen taiteen vaatimuksia vastaavaan ilmeikkääseen ja vivahdusrikkaaseen dialogiin. Tosin tässä väitteessä saattoi olla perääkin, mutta samalla jätettiin huomioon ottamatta, ettei mikään niin suuressa määrässä ole omiaan herättämään draamallista kirjallisuutta henkiin ja kehittämään kieltä sen välineenä kuin juuri suomalainen teatteri. Ja kun asettui korkeamman sivistyksen kannalle ja pani sen edut etualalle, niin täytyi myöntää, ettei sivistyksen palveluksessa ole olemassa mitään niin välittömästi vaikuttavaa kasvatuskeinoa, kuin oikeiden periaatteiden mukaan johdettu draamallinen taide kansan omalla kielellä. „Me vaadimme“, sanoo tohtori Bergbom eräässä sen ajan teatterioloja räikeästi valaisevassa kirjoituksessaan Kirjallisessa Kuukauslehdessä (1873), „ainoastaan vapaata kilpailua — taistelkoon ruotsalainen teatteri tarkemmalla tekniikillänsä, runsaammilla näytelmävaroillaan, apujoukoillaan Tukholman teattereista, etevämmillä näyttelijöillänsä — suomalainen teatteri on näitä kaikkia vastaan asettava virkeän nuoren tahdon, isänmaallisen hartauden, taiteellisen innon.“ Ja aika on suomalaiseen teatteriin nähden opettanut, että innostelijoiden näkökanta oli oikeampi ja laajempi kuin vastustajien.

Tällaisen laitoksen tehtävä oli tosiaankin laaja ja monipäinen ja suomalaisen teatterin johtaja käsitti tämän tehtävän kaikki puolet täysin yhtä selvästi, samoin kuin hän koetti uhrata yhtä paljon harrastusta ja työtä niihin kuhunkin eriksensä. Oli kehitettävä näyttelijöitä aineksista, jotka — sanottakoon mitä hyvänsä — joka tapauksessa ovat kaikista vähimmin vaivaa palkitsevia. Kansalla, jonka miltei huomattavin luonteenominaisuus on kankeus ja hitaus, hitaus puheessa, ajatuksissa, liikkeissä, jonka kielen sointu on tavattoman vähän sävelmällinen, jonka ulkomuoto yleensä ei suinkaan ole omansa herättämään esteettistä ihailua — sellaisella kansalla ei ole suuria edellytyksiä onnistumaan näyttämöllä, antamaan eloa draamallisen runouden vaihteleville henkilökuville. Oli hankittava ohjelmisto, jota ei ollut olemassa, ja jonka suurimmaksi osaksi tuli lähteä suomentajien käsistä, joiden kyky vielä oli varsin vähän koeteltu; ja jotta voitaisiin saavuttaa yksi niistä päämääristä, jotka tohtori Bergbom oli omaksunut, päämäärä, jota hän teatterin koko olemassaolon aikana innokkaasti on tavoitellut, ei riittänyt yksin se, että suomennettiin mitä hyvänsä,

Valokuvan mukaan.

vaan ohjelmistoon oli hankittava maailmankirjallisuuden etevimmät draamalliset tuotteet. Olipa vielä totutettava tähän kaikkeen yleisö, joka draamalliseen taiteeseen nähden oli täydellinen „tabula rasa“ ja jonka edellytyksistä ja aistista saattoi päästä selville vain vähittäisten ja varovaisten tunnustelujen kautta; kiitollinen se kyllä oli oleva, siitä voitiin olla varmat, mutta sallisiko tämän yleisön maku ajan pitkään klassillisen ohjelmiston periaatteen ylläpitämistä?

Nykyhetkellä näyttää melkein siltä kuin ensimainittu näistä tehtävistä olisi muodostunut vaikeimmaksi. On myönnettävä, että kesti varsin kauan ennenkuin nuoren suomalaisen seurueen näytännöt vapautuivat jonkunmoisesta seuranäytelmän luonteesta. Tosin saattoi iloita siitä reippaudesta ja välittömyydestä, jotka seurasivat tämän ominaisuuden mukana, ja joka vaikutti erittäin edullisesti sen sovinnaisuuden ja kaiken sen meille vieraan rinnalla, jota olimme tottuneet näkemään pysyvän ruotsalaisen teatterin näytännöissä. Mutta vaikka tätä reippautta olisi voitu säilyttää vielä silloinkin kuin rutiini lisääntyi ja saatettiin puhua todellisesta taiteellisuudesta sekä yhteisnäyttelemisessä että yksityisten osien esittämisessä, niin ei se sittenkään voinut korvata sitä traditsionin puutetta, joka varsinkin muutamilla näytäntötaiteen aloilla varsin häiritsevästi on ilmennyt vielä viime aikoinakin. Ja vaikka tuntuikin innostuttavalta, että useat näistä näyttelijöistä olivat lähteneet samoista piireistä kuin nekin, jotka olivat parterrin ja ensimäisen rivin katselijoina, että sisar näytteli pääosaa siinä kappaleessa, jonka veli oli kirjoittanut, että statistina monina vuosina oli ylioppilaita ja pääkaupungin suomenmielisten perheitten nuoria naisia, niin ei tällainen tyydytys ajan pitkään voinut korvata heräävän taiteellisen arvostelun vaatimuksia. Täytyy myöntää että tämä seurue sen perustamisesta kuluneina kolmenakymmenenä vuonna verrattain vähässä määrässä on vaihdellut ja että se erittäinkin on voinut tuoda ilmi sangen harvoja todella eteviä kykyjä. Ainoastaan yhden, taiteellisesti korkealle asetettavan kyvyn se on kasvattanut, nimittäin Ida Aalbergin, jommoisen ilmestyminen meidän oloissa ja meidän edellytyksillä nuoressa suomalaisessa teatterissa on todella merkilliseksi tapahtumaksi katsottava. Mutta muuten on teatterin henkilökuntaan kuulunut osittain kelvollisia, osittain mukiinmeneviä voimia, joista monet erityisillä aloilla, varsinkin kansannäytelmissä, ovat suorittaneet erinomaisesti tehtävänsä, mutta

joiden joukosta tuskin voisi mainita ainoatakaan, jolla olisi sellainen kyvyn yleisyys, jota niin usein tapaa runsaampia traditsioneja edustavien teatterien näyttelijöillä ja joka sallii heidän suorittaa yhtä suurella menestyksellä mitä erilaisimpia tehtäviä. Senpä vuoksi saakin harvoin nähdä korkeamman komedian tai murhenäytelmän alalta kappaletta, jonka kaikki osat olisivat tyydyttävissä käsissä. Tähän asianlaitaan on — paitsi traditsionien puutetta — monta muutakin syvemmällä asuvaa syytä, joita tässä tuskin tarvitsee mainita, ennen kaikkea meidän kansamme pienuus ja sen sivistyneen luokan jakauminen kielen ja harrastusten puolesta kahtia, joka tietysti on omansa vähentämään sitä piiriä, josta nuo etevät kyvyt voisivat nousta. Ajateltakoonpa vain, kuinka vähän Helsingin ruotsalainen teatteri on saanut aikaan kotimaisten näyttämöllisten kykyjen kasvatuksessa, vaikka Ruotsin puolelta periytyvät traditsionit ovat olleet tätä teatteria paljoa lähempänä kuin suomalaista.

Tämmöisten olosuhteiden vallitessa on sitä suurempi syy antaa täysi tunnustuksensa sille, mitä on saatu aikaan, varsinkin kun uusien taiteellisten voimien puutteeseen on vaikuttanut sekin surullinen syy, että teatteri varsinkin alkuaikoina kuoleman johdosta kadotti muutamia kykyjä, joihin oli liittynyt mitä parhaimpia toiveita.

Mitä ohjelmistoon tulee, niin osoittaa se erinomaisen rikasta vaihtelua draamallisen kirjallisuuden alalla. Siinäkin suhteessa on teatteri kehitysaikanansa osoittanut taipuvaisuutta jonkinlaiseen seuranäytelmä-suuntaan, jota erittäin osoittavat ne monet pienet laulukappaleet, sekä ulko- että kotimaista tekoa, joita on näytetty. Mutta teatterin tarkoituksena on ollut, niin kuin jo on sanottu sekä huvittaa että kasvattaa, ja raskaampaa ohjelmistoa, jolla lähimmä on ollut viimeksimainittu tarkoitus, on luonnollisesti pidetty tasapainossa kepeämpien kappaleiden avulla, joiden valinnassa on pidetty silmällä yleisön otaksuttua makua ja sulatuskykyä. On muuten erittäin huvittavaa silmäillä ohjelmistoa teatterin olemassaolon ensimäisenä kymmenvuotiskautena. Sen ensimäinen näytäntö oli Topeliuksen „Saaristossa“, ja ensi vuosi tarjoaa Topeliuksen ja Kiven rinnalla kaksi Holbergin kappaletta, yhden Kotzebuen ja muutamia saksalaisia laulukappaleita; suurempi ohjelmisto käsittää kumma kyllä ensimäisenä Victor Hugon „Maria Tudor“in; v. 1874 näytellään Schillerin „Kavaluus ja rakkaus“

Emilie Bergbom.

Valokuvan mukaan.

ja ensimäisen kymmenvuotiskauden kuluessa esitetään hänen kappaleitaan lisäksi „Rosvot“ ja „Maria Stuart“, Molière'a edustaa „Luulosairas“, „Porvari aatelismiehenä“ ja „Saituri“; v. 1881 näytellään ensimäinen Shakespearen kappale „Romeo ja Julia“ ja 1880 Ibsenin „Nora“. Sitäpaitsi on ohjelmistossa kotimaisia teoksia: Runebergin, Kiven ja muutamien muiden, hiukan norjalaista (Björnson) ja tanskalaista (Oehlenschläger, Hertz) ja koko joukko sen aikuisia suosittuja saksalaisia kappaleita (Mosenthal, Wilbrand, Moser, Brachvogel, Anzengruber, Benedix, L'Aronge). Myöhemmin saavat monet Shakespearen, Molièren, Ibsenin kappaleet y. m. maailmanohjelmiston suurimmat teokset pysyvän sijansa ohjelmassa. — Faust on näytelty, Ida Aalberg Margarethan osan tulkitsijana. Samalla ei myöskään ole laiminlyöty uusimman ohjelmiston parhaita tuotteita.

Mutta kaiken tämän ohella on teatteri loihtinut esiin kotimaisen suomalaisen dramatiikan. Joskin suurin suomenkielinen näytelmänkirjoittaja Aleksis Kivi kirjoitti teoksensa paljoa ennen teatterin syntyä, niin on sillä ollut runsaasti tilaisuutta esittää hyviä näytelmiä, jotka kirjoitettiin suoranaisesti sen vaikutuksen alaisena ja sitä varten. Minun tarvitsee vain mainita Minna Canth, jonka voimakkaan, joskin hiukan viljelemättömän kyvyn tuotteita teatteri on esittänyt kokonaista kahdeksan kappaletta, ja G. v. Numers, jonka molemmat etevimmät näytelmät „Kuopion takana“ ja „Elinan surma“ tosin alkuaan ovat kirjoitetut ruotsiksi, mutta valmistuneet suomalaisen teatterin johtajan neuvojen ja vaikutuksen alaisina ja ensiksi esitetyt suomalaisessa asussa tässä teatterissa, sekä oivallinen huvinäytelmien kirjoittaja R. Kiljander. Tuntuu siltä kuin tohtori Bergbomin tarkoituksena olisi ollut esittää, mikäli mahdollista, kaikki tarjona olevat kotimaisen näytelmätaiteen tuotteet; tosin täten on paljon sellaista otettu näyttämölle, joka ei ole ollut kyllin kypsynyttä sitä varten, eikä sentähden ole myöskään voinut pysyä ohjelmistossa, mutta tämän periaatteen johdosta on vasta-alkaja joka tapauksessa saanut osakseen suurempaa kehoitusta, kuin jos hänen teoksensa alituisesti olisi hylätty, ja onnistumatonkin yritys on voinut vaikuttaa opettavasti ja kehittävästi tulevaisuuden varalle.

Tällä ohjelmistollaan on suomalainen teatteri saavuttanut sen, mikä ensi alussa vastustajien mielestä oli täydellinen haavekuva, sen

on nimittäin onnistunut luoda suomalainen dramatiikka, saada ilmoille hyvä käännöskirjallisuus — lehtori P. Cajanderin Shakespeare-suomennokset voidaan asettaa paraiden Shakespeare-käännösten rinnalle — sekä tutustuttaa suurta osaa maan asukkaista taidelajiin ja kirjallisuuteen, josta sillä muuten tuskin olisi ollut aavistustakaan. On nimittäin mainittava, ettei teatteri yksistään ole esiintynyt Helsingissä, vaan vuosittain tehnyt kiertoretkiä ympäri maata. Tosin ei voida tarkalla mitalla määritellä missä määrin tämä kaikki on voinut kohottaa yleistä sivistystasapintaa suomenkielisessä kansassa, mutta itsestään on selvää, että täällä niinkuin muuallakin ihanteellisten periaatteiden mukaan johdettu teatteri on tärkeimpiä tekijöitä sivistystyössä. Teatterin kansannäytännöt, jotka muodostavat tärkeän osan sen toiminnasta ja jotka eivät suinkaan aina ole olleet vain huviksi, ovat ainakin pääkaupungin alempaan asujamistoon juurruttaneet sen käsityksen, että teatteri on sivistyslaitos, jota ilman yhtä vähän voi tulla toimeen kuin ilman kansakoulua.

*

Eivät edes suomalaisuuden pahimmat vastustajat ole voineet olla ihailematta sitä erinomaisen altista ja uhrautuvaa työtä, jonka suomalaisuuden ystävät ovat suorittaneet, kun kysymyksessä on ollut tien raivaaminen ja valmistaminen suomen kielelle ja suomalaiselle hengelle kaikilla kultuurielämän aloilla. Sen, joka nyt näkee suomen kielen tasa-arvossa ruotsin rinnalla sekä julkisessa että yksityisessä elämässä, sekä puhtaasti humanistisella että teollisuuden ja teknillisen työn alalla, sen on vaikea käsittää, mitä lujaa tahdonvoimaa yksityisten puolelta on tarvittu, jotta itsessään niin luonnollinen asia olisi saatu toimeen. Mutta ne vanhemmat henkilöt, jotka ovat olleet mukana käytännöllisesti toteuttamassa suomalaisuuden-pyrinnön teorioja aikoina sellaisina, jolloin suurin osa Suomen sivistynyttä luokkaa katsoi suomen kielen käyttämistä sivistystarkoitusten palveluksessa — ei ainoastaan haavekuvaksi, vaan täydelliseksi surmanyritykseksi maan sivistystä vastaan, nämä henkilöt voivat nuorelle polvelle kertoa mieltäkiintäviä asioita. He tietävät kertoa, miten yksityisten henkilöiden alkuunpano, personallinen uhrautuminen, joka alati painoi samoja hartioita, horjumaton, johdonmukainen työ, jonka alati ensisijassa

ARKADIA-TEATTERI.
Valokuvan mukaan.

suoritti sama, verraten harvalukuinen joukko, miten kaikki tämä laski peruskivet siihen kultuurirakennukseen, joka sittemmin voittaen vastustuksen ja yleishengen kannattamana kohotti harjansa yhä korkeammalle.

Tässä viittaamassamme työssä ilmenee yksi Suomen kansallisuustaistelun kauneimpia puolia. Ja tuskin lienee toista niiden laitosten joukossa, jotka rakkaus kansan kieleen loihti esiin, toista, joka osakseen olisi saanut niin paljon lämmintä rakkautta ja epäitsekästä uhrausta kuin suomalainen teatteri. Tohtori Bergbom on uhrannut sille koko elämäntyönsä ja tietysti etupäässä hänen uupumaton työnsä yrityksen eri alojen johdossa on vienyt sen eteenpäin. Sisarensa avustamana, neiti Emelie Bergbomin, joka uskollisesti on pysynyt hänen rinnallansa on hän monien pitkien vuosien kuluessa paitsi teatterin taiteellista johtoa, yhdistänyt huolenpidon sen käytännöllisestäkin ohjauksesta samoihin käsiin. Ja voipa sanoa, että suurimpana osana teatterin olemassaolo-ajasta kaikki huolet alkaen ohjelmiston valinnasta ja näyttelijöiden hankkimisesta aina statistin puvun viimeisen solmun sitomiseen ja huonekalujen ja taloustarpeiden lainaamiseen kaupungin perheiltä, kun teatterin varat eivät riittäneet täydellisen kaluston hankkimiseen, että kaikki nämä huolet olivat näiden molempien henkilöiden hartioilla. Kaikkien vaatimuksia tällaisissa olosuhteissa tietenkään ei voitu ottaa huomioon ja yhtä ja toista voisi ehkä tuoda esiin, mikä teatterin johdossa osoittaisi jonkunmoista perhepiirin keskistä tutunomaisuutta. Mutta mitä se merkitsee kaiken sen tiedon, työn, tarmon ja rakkauden rinnalla, jota se kanta edustaa, jolla suomalainen teatteri nykyjään on? Olen puhunut kylliksi ohjelmistosta, tahdon vain lisätä, että ohjaus yleensä ansaitsee mitä suurinta kiitosta ja että tohtori Bergbom tässä suhteessa jo alkuaikoina sai melkein mahdottomia aikaan teatterin pieniin varoihin nähden. Mutta vähemmällä alttiudella eivät tämän teatterin näyttelijätkään ole antautuneet tehtäviinsä, uskollisesti he ovat pysyneet siinä kiinni, vaikka heidän asemansa on ollutkin kaikkea muuta kuin kadehdittava ja palkat kovin vähäiset. Heiltä on vaadittu rajatonta työmäärää, sillä voimat ovat aina olleet harvalukuiset, ja ohjelmiston on täytynyt alituisesti vaihdella, sen vuoksi ettei yleisöä riitä tuottamaan edes mieltäkiinnittävimmille ja parhaiten esitetyille kappaleille muuta, kuin

harvoja näytäntöjä. Tämä yleisö on myöskin uskollisesti täyttänyt toimensa ja omalla tavallaan pitänyt harrastusta vireillä, ei yksin siten, että se on velvollisuudekseen katsonut teatterissa-käynnin, vaan myöskin suorittamalla yhä uudistuvia veroituksia kannatusten ja pienempien suoranaisten maksujen muodossa.

*

Viimeinen suuri uhraus, jonka suomalaisen teatterin yleisö on tälle lempilapselleen tehnyt, on uuden teatteritalon aikaansaaminen. Jo parin vuosikymmenen kuluessa on tätä ajatusta valmistettu, mutta vaikeiden aineellisten rasitusten vuoksi ei sitä ole voitu toteuttaa — sillä vaikka uhrautuvaisuus onkin ollut suuri, niin ei se kuitenkaan ole voinut ulottua olevien pienten mahdollisuuksien rajojen ulkopuolelle. Mutta joku aika sitten ryhdyttiin aikeeseen uudella tarmolla, ja runsaan ja edullisen valtioavun kautta on nyt päästy niin pitkälle, että 9 päivänä huhtikuuta, Elias Lönnrotin sadantena syntymäpäivänä komea ja kaunis teatteritalo on voitu tarkoitukseensa vihkiä.

Olipa todellakin jo aika saada suomalaiselle teatterille uusi koti. Sen tähänastinen tyyssija, n. s. Arkadia teatteri on todellakin jo käynyt liian vanhaksi ja kurjaksi. Tämä teatteritalo on näet samainen vanha puuteatteri, joka maaliskuussa v. 1827 vihittiin, ja joka siihen aikaan vielä sijaitsi esplanadissa. Sen jälkeen sen seinien sisässä on näytetty mitä erilaisimpia näytäntöjä, Schoultzin seurueen saksalaisista ooperoista aina Emelie Högqvistin voittoihin sekä unohtumattomaan „Kaarle kuninkaan metsästyksen“ premieriin saakka 24 p. maaliskuuta 1852, kunnes se vihdoin v:sta 1873 alkaen on ollut suomalaisen teatterin kotina. Tosin tätä vanhaa „latoa“, joksi sitä oikeutetulla halveksumisella on sanottu, kerran perinpohjaisesti korjattiin, mutta siitä huolimatta on se yhä enemmän muuttunut teatteritalon irvikuvaksi, niin ahdas, epämukava ja vetoisa kuin se on.

Uusi teatteritalo, joka on rakennettu arkitehti Onni Törnqvistin piirustusten mukaan ja sisältää sijoja noin tuhatmäärälle katselijoita, on sisustuksessaan aiottu vastaamaan kaikkea mitä nykyaikaiselta teatterirakennukselta voipi vaatia. Sen tyyli on uudenaikuinen, noudattaen keskiaikuisia, etenkin romanilaisia motiiveja, mutta liittyen

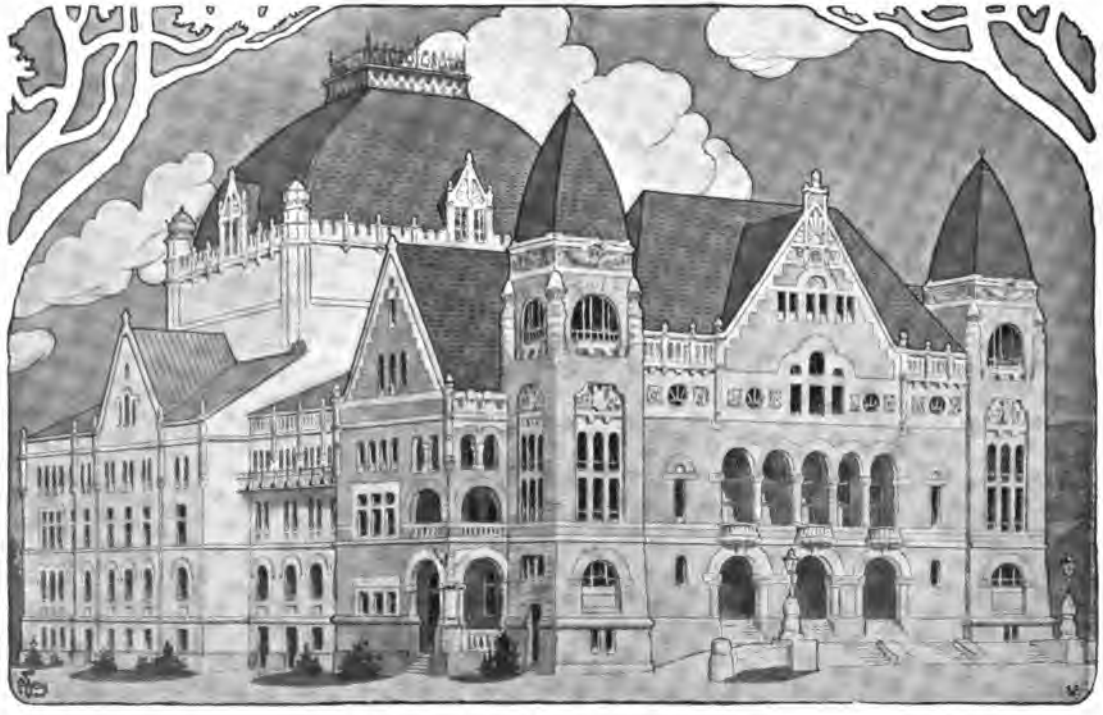

Uusi Suomen Kansallisteatteri.
A. Federleyn piirroksen mukaan.

lähinnä amerikkalaisiin ja englantilaisiin graniittirakennuksiin. Pääfasadi on valkeata Uudenkaupungin graniittia ja tekee komean ja lennokkaan vaikutuksen.

Suomalaisen teatterin historian ensimäinen ajanjakso on nyt päättynyt ja uusi aika, joka on koittava vasta vihityn Talian temppelin muurien suojassa, on toivoaksemme tuottava Suomen kansallisteatterille yhtä suuressa määrässä uutta lentoa kuin yleisön myötätuntoisuuttakin.

Prologi

kansalaisjuhlaan 9 p. huhtik. 1902.

Kirjoittanut

EINO LEINO.

Asuu aamuruskon mailla kansa,
jonka jumala on Aika. Templi
tehty hälle puistohon on pyhään,
virran vieriväisen kaltahalle.
Loitos loistaa templin kaarikatot,
kauas kuuluu pappein kuorolaulu
kauemmaksi vielä maine kulkee
Ajan ankarasta uskonnosta.

Aika näät ei ole kivikuva
käsin tehty taikka luonnon muoto,
aate ei, ei tyhjä mielihoure.
Aika hirviö on julma, joka
uhrit parhaat, vaikeimmat vaatii,
sata miestä, miehevää ja nuorta,
joka vuoden kuussa kääntyvässä.
Siit' on idän maassa itku, parku,
paino raskas rintaluita painaa.

Mutta näin ne laulaa templin papit
käyden kuutamossa hiljaisessa:
»Suuri, suuri, ankara on Aika!
Maailmoiden mahtaja sa olet,
kun sa mylväiset, niin vuoret murtuu,
kun sa henkäiset, niin hirret hajoo,
vaan kun sinä jalan maahan poljet,
jää ei ykskään eloon elävistä.»

Tarun kertoi mulle templin pappi
kerran aurinkoisen alas mennen,
yössä yksinänsä koskein kuohun
pyhän virran pyörtehiltä soiden.
Tuuli lepäsi ja lehto. Kaukaa
kimalteli Himalayan huiput.
Väkevästi loisti vanhan silmä,
kun hän tarinansa kumman kertoi.

*

Kääntyi kuu ja tuli uhrin tunti.
Yksi erällänsä nuoret tuodaan,
silmin sidotuin ja käsin. Uksi
avataan ja jälleen suljetahan.
Hälle ei se enää koskaan aukee.

Uhrein parvessa on poika uljas,
pitkä varreltaan kuin palmu, kaunis
kasvoiltaan kuin Buddha, jalo nähdä.
Ainoo turva on hän äidin vanhan,
toivo tietäjien, naisten lempi,
leirin kaunistus ja kansan kaiken.
Vuoroansa vaiti odottaa hän,
äiti vierellänsä itkee, huokaa.

Hetki lyö. Hän sisään sysätähän,
pedon kiljunnan hän kuulee, tuntee
kasvoillansa kalman henkäyksen, —
silloin, katso: Silmäin side laukee
ja hän näkee, mit' ei kenkään nähnyt
eikä nähdä sopis kuolevaisen.

Ajattaren ankaran hän näkee:
Puoleks lisko, suomuinen ja suuri,
puoleks nainen punalieska-huuli,
päässä silmät niinkuin pätsi palaa,
pätsin pohjass' ajan pyyteet kiehuu,
käden kohottaa hän vetääksensä
sulhon syleilyynsä kauheahan.

Seisoivat he hetken vastatusten
Ajatar ja urho miekan, mielen.
Vavahtaapi polvet pedon, sammuu
silmä, vaipuu käsi kynnellinen;
keveästi niinkuin kesä-ilta
sulhon huulille hän suukon painaa.

Mutta kammiosta urho astuu
kalpeana niinkuin kuolo, kulkee
metsiin, jättää äidin, siskot, miettii,
tekee hengen töitä, jotk' ei hävii,
vaikka häviäisi kansa kaikki.
Hänehen ei Ajan hammas pysty,
voittanut hän onpi kuolon vallan,
sillä hän on unelmainsa urho
ja hän täyttää, mitä monet tuumii.

*

Noin se kertoi kerran templin pappi
mulle aurinkoisen alas mennen.
Vaiti istuin. Vaikes kertojakin.
Himmenivät Himalayan huiput.
Yössä yksinänsä koskein kuohu
pyhän virran pyörtehiltä kuului.
Silloin sanat sattui mieleheni:
»Eikö sitten enää milloinkana
miestä ollut Ajan voittajata?»

Väkevästi vanhan silmät loisti,
kädet rinnoillaan hän risti, lausui:
»Aika voitetahan joka kerta,
jolloin aatos miehen mieless' syttyy,
aatos miehen mieltä ankarampi,
kasvavainen yli kuolevaisen.
Siitä asti on hän outo täällä,
herra muille, orja itsellensä,
sillä hän on unelmainsa urho,
oman aattehensa astinlauta.»
»Entä jos hän aattehensa tahraa?»

»Silloin aate hänet alas lyöpi,
ottaa asuntonsa toiseen, jatkaa
tietään niinkuin myrsky merta käyden.»

Hetket kului. Pedot öiset heräs,
lähti leopardi piilostansa,
tiikeri, tuo karavaanein kauhu,
leijonakin, metsästäjän mielle,
oksat risahteli, risut taittui,
kaukaa karjunta yön ilman halkas.
Ja ma muistin Ajattaren haamun
ja ma kysyin äänin vavahtavin:
»Eikö koskaan Ajatar tuo kuole?
Eikö koskaan koita kansain onni?»

Liene kuullut ei hän kysymystä.
Vaiti istui hän ja vaiti minä.
Tähdet syttyi taivahalle, syttyi
iäis-aatteet ihmissydämissä,
ja ma kuulin koskein kuorolaulun
pyhän virran pyörtehiltä soivan:
»Suuri, suuri, ankara on Aika.
Maailmoiden mahtaja sa olet,
kun sa mylväiset, niin vuoret murtuu,
kun sa henkäiset, niin hirret hajoo,
pysyväinen vain on pyhä virta
iäinen vain ihmishengen kaipuu.»

Työttömyydestä.

Kirjoittanut

SANTERI INGMAN.

Se työnpuute, joka tänä talvena on vallinnut varsin yleisesti kaupunkipaikoissamme, on taas, vaikkakaan se toki ei ole ollut erityisesti peloittava, antanut aihetta kiinnittämään huomiota työttömyyden kysymykseen. Vaikka saapuneet tiedot maaseudulta ovat olleet verrattain niukkoja ja osaksi ristiriitaisiakin, näyttää kumminkin ainakin muutamin paikoin maaseudullakin vallinneen työttömyyttä ja sen synnyttämää puutetta irtaimen väen joukossa. Tämä työnpuute maaseudulla on tiettävästi m. m. johtunut siitä, että on entistä vähemmin ollut tarjona talvisaikana tavallisia tukkitöitä ja että yritteliäisyyttä muutenkin on maaseudullakin, yleisen taloudellisen ahdinkotilan johdosta, ollut tavallista vähemmin. Toiselta puolelta kerrottiin jo syksyn kuluessa, että palvelijain pestauksen aikana muutamin paikoin oli tavallista vähemmin palvelukseen tarjoutuvia, joka seikka nähtävästi noissa seuduissa riippui lisääntyneestä maastamuutosta, joka koko tänä talvena onkin ollut huomattavan suuri,

sekä myöskin maaseututyöväen tulvasta kaupunkipaikkoihin. Mutta muuten lienee asianlaita maaseudulla sellainen, että jos tilallisille ajat ovat jotakuinkin toimeentultavat, niin tulee tilatonkin maatyöväestö kutakuinkin toimeen, ja viime vuoden sato oli kumminkin yleensä verrattain edullinen.

Vaan tällä kertaa ei ole toki aikomus puhua maaseututyöväestön oloista eikä niistä moninaisista seikoista, jotka sen toimeentuloon ja työnansion tilaisuuteen vaikuttavat. Olisi vain tarkoitus kiinnittää huomiota muutamiin kaupunkityöväestön työnpuutetta koskeviin seikkoihin ja esittää siitä eräitä näkökohtia. Työnpuute kaupunki- ja tehdastyöväestön joukossa on näet erityinen, aika-ajoin uudistuva ilmiö, joka senvuoksi näyttää vaativan aivan erityistä huolenpitoa.

Tämäkin tämäntalvinen työnpuute kaupunki- ja tehdastyöväestön keskuudessa ei suinkaan ole ainoastaan meidän maassamme tavattava ilmiö, vaan sitä näyttää vallitsevan kaikissa maissa ainakin keski- ja pohjois-Europassa. Niin on tämä kysymys Saksassa nykyisin aivan polttava päivän kysymys. Sitä on äsken erään interpellatsionin johdosta hyvinkin laajasti ja perinpohjaisesti kolmen päivän kuluessa tammikuun lopulla käsitelty Saksan valtiopäivillä, jossa on kosketeltu sekä kysymyksen periaatteellista puolta että myöskin niitä käytännöllisiä toimenpiteitä, joita sen pitäisi aiheuttaa valtion ja kuntain puolelta. Samoin vallitsee työnpuutetta Tanskassa; siellä on ollut useampia kymmeniä tuhansia työmiehiä työttöminä toimeenpantujen laskujen mukaan. Ja Ruotsin suurimmissa kaupungeissa on sama kysymys hätäaputöiden teettämisestä äsken ollut vireillä kuin muutamissa Suomen kaupungeissa ja työttömäin kokouksia on siellä pidetty niinkuin täälläkin ja esitetty samanlaisia vaatimuksia kunnan töiden hankkimisesta ja myöskin päiväpalkoista, joita noissa töissä olisi maksettava. Näyttääpä melkein siltä, kuin ne kokoukset, joita täällä Helsingissä on pidetty ja ne vaatimukset, joita täällä on esitetty, olisivat suureksi osaksi sikäläisten tapausten jäljittelyä. Ja myöskin näyttää siltä, kuin työnpuute sekä Saksassa että Skandinavian maissa todellisuudessa olisi kuluneena talvena ollut suurempi kuin täällä meillä.

Yksi omituinen yhteensattuma on joskin ohimennen tässä suhteessa merkillepantava. Noissa ulkomaiden kaupungeissa on niinkuin täälläkin ollut vaikea saada selville, kuinka suuri osa työväestä todella kärsii työnpuutetta. Niin ovat esim. Berliinissä poliisilaitoksen välityksellä toimeenpannut tiedustelut osoittaneet, että työnpuutteisia on ainoastaan noin 7,000,

joka on varsin pieni prosentti miljoonakaupungin suurilukuisesta työväestä. Työväestön taholta toimeenpannut tiedustelut ovat osoittaneet työnpuutteisia olevan lähemmäs sadantuhannen. Täällä Helsingissä on kuten tunnettu työväestön taholta työnpuutteisia myös kerrottu olevan tuhansia, mutta kaupungin rakennuskonttorin arvion mukaan on niitä ainoastaan pari sataa. Tämä tietämättömyys ja tiedonantojen ristiriitaisuus nyt ensiksikin osoittaa, että olisi isommissa kaupungeissa tarpeellinen olemassa jonkunlainen laitos, kutsuttakoon sitä sitten työnvälitystoimistoksi taikka muuksi, jolla aina olisi hallussaan tilastollista ainehistoa taikka keinoja nopeasti tietoja saadakseen, jotta kulloinkin voitaisiin saada luotettavia tietoja, missä määrin työnpuutetta vallitsee ja missä määrin on työn tilaisuutta olemassa. Jos tuollaisessa laitoksessa olisi sekä työmiesten että työnantajain ja myöskin kunnan edustajia, niin voisi kai pitää sen hankkimia tietoja luotettavina ja näiden tietojen mukaan sovittaa tarpeellisia toimenpiteitä. Riennän kumminkin heti selityksenä mainitsemaan, että ei ole katsottava tällaista työvälitystoimistoa miksikään riittäväksi keinoksi työnpuutetta vastaan. Jos todellakin on työn puutetta olemassa, s. o. jos tilaisuutta puuttuu työnansion saamiseen, niin ei työnvälitystoimisto voi siihen mitään, se ei voi hankkia uutta työn tilaisuutta. Vaan sen merkitys olisi tärkeä jo siksi, että se voisi osoittaa, missä määrin työn puutetta on todellisuudessa olemassa, ja että se voisi osoittaa, missä ja missä määrin työn tilaisuutta vielä mahdollisesti on saatavissa.

Tässä tarkastelemme nyt sellaista ilmiötä, että työttömyyttä (s. o. työn tilaisuuden puutetta) todella on olemassa. Työnantajat eivät voi kaikille työmiehille hankkia työtä. Silloin nousee kysymys, mitä yhteiskunnan, s. o. valtion ja kunnan, tulee tehdä tällaisessa tapauksessa, missä määrin se on velvollinen hankkimaan työttömille työtä, ja missä määrin se voi sitä tehdä. Tässä onkin tämän työttömyyskysymyksen — siinä muodossa kuin sitä nyt käsittelemme — ydin. Palataksemme taas nykyisiin konkreettisiin tapauksiin, on kuten tunnettu meidänkin pienissä oloissamme tässä kohden aivan vastakkaisia käsityksiä ilmaantunut. Työväestön taikka ainakin n. s. järjestyneen työväestön taholta on hyvinkin jyrkässä muodossa esitetty vaatimus, että yhteiskunnan on hankittava työttömille työmiehille riittävästi työtä, jopa sellaista työtä, jota kukin eri ammattilainen osaa tehdä ja mieluimmin tekee, ja myöskin maksettava siitä täysi palkka: työpalkkoja ei saa työttömyyden takia alentaa, se on

hyvin jyrkkä vaatimus, mieluummin sitten työaikaa (kun tuntipalkkaa maksetaan) lyhennettäköön. — Toiselta puolen on vallassaolevain joukossa meilläkin paljo sitä mielipidettä, että yhteiskunnan ei ole tarvis tähän sekaantua. Kaupunkityöväestön joukossa on paljo sellaisia ammatteja, joiden tekijöille, niinkuin muurareille, talvisaikana ei koskaan ole riittävästi työtä. Mutta heillä on työn aikana niin hyvät palkat, että he kyllä voisivat silloin säästää talven varat ja kun sitä eivät tee, niin syyttäkööt itseään. Jos työväki oppisi säästämään — niin on sanottu — ja jos se varsinkin ahkeroisi ammattitaitonsa koroittamista, joka viime aikoina on arveluttavasti mennyt alaspäin, niin ei hätäaputöistä tarvitseisi tulla kysymystäkään, niinkuin nyt melkein vuosittain tulee. Kaupunkikunta ei voi ottaa sellaista taakkaa päälleen, että se rupeaa joka talvi elättämään satoja työmiesperheitä. Ja jos se sen tekee, niin sellainen teko vaikuttaa työmiehiin hyvin turmiollisesti, he tottuvat siitä luottamaan kunnan apuun ja jättäytyvät yhä välinpitämättömämmiksi ammattitaidostaan ja perheensä elättämisestä. Jokaisen tässä maailmassa täytyy pitää huolta itsestään ja perheestään. — Kuten tunnettu on Helsingin kaupunkikunta nykyistä työttömyyden kysymystä käsitellessään käynyt jonkunlaista keskitietä: se on valmistanut hätäaputöitä niin monelle kuin sitä tarvitsevat, mutta sellaista työtä, joka ei houkuttele puoleensa muita kuin todellisesti puutteessa olevia ja josta ansio tottumattomille ei ole suuri, mutta kumminkin sellainen, että se uutterille ja työhaluisille voi hankkia välttämättömimmät elantotarpeet siksi kunnes suurin hätä on ohi. Tähän valmistettuun hätäaputyöhön, yksinomaan sepelikiven hakkuuttamiseen, työväen joukossa kuten tunnettu ei ole oltu tyytyväisiä.

Tuossa meillä ilmenneessä erimielisyydessä ovat jo pienoiskoossa ja pääpiirteissään tavattavissa ne erilaiset katsantokannat, jotka yleisemminkin ovat esiintyneet työttömyyden kysymystä käsiteltäessä. Manchesterilaisen koulun käsitys kuten tunnettu on se, että kunhan vain työ on tehty aivan vapaaksi poistamalla kaikki etuoikeudet ja rajoitukset ja kullakin kansalaisella siten on *oikeus työhön,* niin pitäköön kukin puolensa, eläköön kilpailu, kilpailu kyllä järjestää työolot. Sosialistinen maailmankatsanto sitävastoin kokonaan tuomiten tämän vapaan kilpailun periaatteen vaatii työntekijöille eri muodoissa suojelusta työnantajia ja heidän kilpailuaan vastaan ja erityisesti työttömyyttä vastaan, jota työväki ei itse ole aiheuttanut, mutta josta se pääomain keinottelun kautta joutuu kärsi-

mään. Oikeuden *saada työtä* pitää käydä edellä kaikkien, väitetään, ja yhteiskunnan velvollisuudeksi jätetään sitä hankkia.

Aivan yleiseksi onkin käynyt se käsitys, että kenenkään ei pidä saada kuolla nälkään senvuoksi, ettei hän voi saada työtä, jos hän haluaa työtä tehdä, ja kenenkään vastaanpanematta myönnetään myös valtion ja etupäässä kunnan velvollisuudeksi pitää siitä huolta. Kuntain vaivaishoito on tässä kohden viimeisenä hätävarana. Vaan sen lisäksi on viime aikoina yleensä tunnustettu valtion ja kunnan velvollisuudeksi työnpuutteen aikoina ryhtyä myöskin yleisempiin toimenpiteisiin työnpuutteen aiheuttaman hädän poistamiseksi ja lievittämiseksi. Valtion menestys ja sen omat edut vaativat hädän kovin suureksi paisuessa senkin väliintuloa. Mainitaan m. m. jo Bismarkin kerran, tämän kysymyksen ollessa esillä Saksan valtiopäivillä, yhtyen Louis Blanc'in silloin julistamaan oppiin „oikeudesta työhön", lausuneen: „Kun hädän aika tulee, silloin on valtio velvollinen hankkimaan kansalle työtä — ja valtiolla on niin laajat tehtävät, että se hyvin voi täyttää velvollisuutensa hankkia työtä sellaisille työttömille, jotka eivät itse sitä voi hankkia." Mutta etupäässä tämä velvollisuus on katsottu olevan kuntain niskoilla. On huomautettu, että kuntain etu ja menestys tässä käy aivan yhteen työttömäin edun kanssa, koska kunta, ellei se auta työttömiä hankkimalla piirissään vakinaisesti asuville työmiehille työtä, saa auttaa heitä ottamalla heitä vaivaishoitolaisiksi Senvuoksi on myöskin viime aikoina tuo teoreettinen kysymys yksilön oikeudesta työhön ja kunnan velvollisuudesta hankkia työtä saanut väistyä syrjään sen käytännöllisen kysymyksen tieltä, millä tavalla tässä sopivimmin on meneteltävä. Työttömyyden vastustaminen on yhteishyvän kannalta välttämätön.

Mutta vaikka tämä myönnetäänkin, niin on vielä paljo erimielisyyttä vallitsemassa siitä, kuinka pitkälle kuntuin velvollisuus tässä kohden ulottuu. Sellaisia eroavia käsityksiä ilmeni m. m., kun edellämainittu interpellatsioni vallitsevan työttömyyden johdosta viime tammikuun lopulla Saksan valtiopäivillä tehtiin. Niin lausuttiin siellä vakavia epäilyksiä, voitaisiinko kuntia pitää velvollisina, „jatkuvasti ja siinä laajuudessa, missä työttömyys saattaa esiintyä, elättämään näitä lukemattomia työttömiä laumoja". Siihen vastattiin m. m. hallituksen taholta, että kultuurivaltiossa ei sovi jättää ketään työnpuutteen vuoksi nälkään näntymään, vaikka samalla kyllä teroitettiin, että toimenpiteiden, joihin ryh-

dytään, tulee olla sellaisia, ettei työmarkkinain tilapäisen alennustilan vuoksi saa antaa työväestölle yleensä väärää ja vahingollista käsitystä yhteiskunnan tehtävästä tässä kohden. Sosialistisella taholla mentiin vaatimuksissa tietysti paljoa pitemmälle. Mutta tuota hallituksen selitystäkin vastustettiin porvarillisilta tahoilta huomauttamalla, että yleisen vaivaishoidon kyllä on pidettävä huolta, ettei kukaan kuole nälkään, vaan että työnpuutteisten esittämät vaatimukset ovat nykyisin aivan toista. Samassa yhteydessä oli puhe myöskin työväestön siirtymisestä maaseudulta kaupunkeihin. Yhdeltä puolen väitettiin, että maaseutu kärsii tämän työvoiman tappion kautta, joka tulee kaupunkikunnille hyödyksi, ja että näillä senkin vuoksi tulee näiden työmiesten suhteen olla suurempia velvollisuuksia. Toisaalta taas vastattiin, että nämä työväkijoukot eivät suinkaan koidu kaupunkikunnille hyödyksi, vaan suureksi rasitukseksi, joka rasitus työttöminä aikoina paisuu aivan pelottavaksi, ja tahdottiin tälläkin osoittaa, että kaupunkikuntain niskoille ei ole työttömyyden vastustamisessa sälytettävä kovin raskaita velvollisuuksia. Tosin kyllä talonomistajat kaupungeissa tavallisina aikoina asuntovuokrain muodossa saavat tuloja kasvavilta työmiesjoukoilta, joka taas pakoittaa teollisuusharjoittajia näille parempia palkkoja maksamaan. Mutta työttöminä aikoina teollisuudenharjoittajat jättävät työmiehensä kuntain niskoille. Siksi lausuttiinkin, että työnantajilla pitäisi työttömyyden aikoina olla ensi käden velvollisuuksia työttömiä kohtaan eikä kunnilla. Teollisuudenharjoittajat olisivat senvuoksi saatettavat suurempaan edesvastuuseen työttömyydestä.

Sosialistit kuten tunnettu vaativat, että kuntain pitäisi taata niissä olevalle tai niihin tulvaavalle työväelle, ettei työoloissa tapahdu mitään suurempia pulaa tuottavia mullistuksia. Sitä varten vaaditaan, paitsi että on teetettävä palkkansa puolesta edullisia kuntain töitä, m. m. että kuntain on perustettava „vakuutuslaitoksia työttömyyden seurauksia vastaan“ taikka myöskin että niiden olisi maksettava jonkinlaisia „odotusrahoja“ työttömille päiväpalkkoina niinkauan kuin nämä eivät voi saada työtä. Näitä tällaisia vaatimuksia toisaalta vastustetaan huomauttamalla, että hätäaputöitä voi kyllä kunnalta vaatia ja toimenpiteitä ja uhrauksiakin kyllä tarvitaan sen tarkoituksen hyväksi, että työolot tasaantuisivat, vaan kuntia ei voi pakoittaa sen suuremmassa määrin tyydyttämään „työn oikeuksien“ vaatimusta, koska silloin pian huomattaisiin, että ne eivät jaksa sitä tehdä. Ne ottaisivat, jos rupeaisivat yllämainitunlaisiin yrityksiin, liian suuren

uhan päälleen, josta eivät voisi vastata. Huomautettiin mainitussa keskustelussa Saksan valtiopäivillä myöskin, ettei saa, sälyttämällä kunnan tai valtion niskoille liian suuria velvollisuuksia, pilalle heikontaa työmiehistä heidän vastuunalaisuudentunnettaan itseään ja perhettään kohtaan.

Kuten näistä lyhyvistä viittauksista työttömyyskysymyksen käsittelyyn Saksan valtiopäivillä jo näkyy, katsotaan sielläkin välttämättömäksi varsin tuntuvasti rajoittaa kuntain velvollisuuksia työttömyyden vastustamisessa. Mutta samaan aikaan myönnetään tärkeäksi, että vakavasti ja tulevaisuutta silmälläpitäen mietitään ja suunnitellaan keinoja tätä arveluttavaa ja peloittavaa, yhäti uudistuvaa, yhteiskunnallista tautia vastaan. On näet huomattu, ja onhan se huomattu meilläkin, että työttömyyden kaudet aika-ajoittain varmasti palaavat ja silloin vaativat toimenpiteitä yhteiskunnan puolelta. Mistä ne riippuvat, sitä ei tässä käy ryhtyminen tutkimaan, — sellainen tutkiminen vaatisi nykyajan kaikkien tuotantokeinojen tutkimista. Varmaa on, että yleistä lääkettä näitä työttömyyden kausia vastaan ei ole keksitty. Mutta keinoja työttömyyden vastustamiseksi ja lieventämiseksi on kyllä olemassa, niitä on aikojen kuluessa koetettu erilaisia ja vaihtelevalla menestyksellä. Lyhyt silmäys näihin eri keinoihin — ja myöskin tehtyihin ehdoituksiin — lienee tässä paikallaan.

Työmiesten omaa apua, työväen yhteenliittymisen, s. o. ammattikuntain, välityksellä on aina ensi luokan keinoksi suositeltu, sitä suuremmalla syyllä, kun tämä keino on omiaan totuttamaan työväkeä säästäväisyyteen ja kohottamaan siinä edesvastuuntunnetta itsestään ja perheestään. Niinpä työttömyyskysymyksen äsken ollessa esillä Saksan valtiopäivillä huomautettiin, että, niinkauan kuin kommunistisen valtion unelmat eivät ole toteutuneet, on työmiesten itsensävakuuttaminen säästäväisyyden kautta oleva heidän varmin turvansa. Myöskin työnantajain velvollisuutta puolestaan auttaa ammattikuntain apurahastojen kasvamista teroitettiin erityisesti. Sosialistiselta taholta tehty väite, että työmies ei voi säästää ja, että hänen ei ole edes koetettava säästää, on kestämätön, sanottiin. Hyvin monet säännölliset työmiehet säästävät hyvien palkkojen vallitessa huonojen aikojen varalta ja vielä useammat sen voisivat tehdä.

Vaan kokemus on kumminkin osoittanut, että tämä työmiesten oma apu ei työttömyyden aikoina riitä sen tuottamaa hätää poistamaan. Yksin Englannissakin, jossa nyt kumminkin työväen ammattiyhdistykset

ja työväen itseavustuslaitokset ovat pisimmälle kehittyneet, on monta kertaa nähty, että tämä keino ei ole riittänyt. Ammattiyhdistysten rahastot ovat loppuneet kesken, niiden omat jäsenet eivät ole tulleet niiden avulla toimeen. Ja aina on kumminkin olemassa suuri osa työväkeä, joka seisoo työväenjärjestöjen ulkopuolella ja siten ei tästä avusta saa nauttia. Mutta tätä tietä on kumminkin aina jotakin saavutettavissa ja tätä keinoa voidaan vielä paljo kehittää. Siinäkin on siten olemassa yksi syy, miksi yhteiskunnan tulisi kannattaa työväen ammattiyhdistyksiä sen sijaan että tätä yhteenliittymistä usein vastustetaan.

Jos emme ota lukuun sitä apua, jonka yleinen vaivaishoito hätätilassa ja verrattain rajoitetussa määrässä voi tarjota, ja joka työnhaluisille ja työkuntoisille ihmisille aina on jossakin määrin alentava, voivat ne keinot, joihin yhteiskunnan puolelta työttömyyden vastustamiseksi on ryhdyttävä, sitten tarkoittaa työmarkkinain järjestämistä niin, jotta ainakin olemassaolevat työtilaisuudet tulisivat niin tarkoin kuin mahdollista käytetyiksi. Tässä joudumme siis takaisin tuohon jo ylempänä kosketeltuun kysymykseen julkisen työnvälityksen aikaansaamisesta. Tämä kysymyshän on meilläkin äsken noussut päiväjärjestykseen ja on tällaisten laitosten, kuntain työnvälitystoimistojen, merkitystä varsin suureksi arvattava ainakin vähän suuremmissa kaupungeissa. Näiden laitosten järjestämiseen ja vaikutukseen en tässä yhteydessä tahdo laajemmin puuttua. Huomautettakoon vain, että julkinen työnvälitys on tepsivä keino enemmän näennäistä kuin todellista työttömyyttä vastaan; sen kautta voidaan saada työn tilaisuudet niin tarkoin kuin mahdollista käytetyiksi, mutta milloin todellinen työttömyys vallitsee, silloin sitä ei tietysti julkinen työnvälitys voi auttaa. Silloin täytyy ruveta luomaan *uusia työn tilaisuuksia*. Ja tässä suhteessa voi yhteiskunta myös eri tavoilla vaikuttaa.

Sitä varten on jo kauan ollut olemassa esim. sellainen pyrintö, että teollisuustyöväkeä ja yleensä kaupunkipaikkain liikatyövoimaa olisi ohjattava takaisin maanviljelykseen ja muihin maalaiselinkeinoihin. Useissa maissa on siten äsken päättyneellä vuosisadalla perustettu maanviljelyssiirtoloita työmiehiä varten. Ne ovat paikoitellen onnistuneetkin, vaan parhaimmissakin tapauksissa voi tällä tavoin ainoastaan pieni osa työttömistä saada työtä. Ja varsinkin, milloin on kysymys tilapäisen työnpuutteen poistamisesta, jonka loputtua ja työolojen parattua ammatteihinsa

harjaantuneet työmiehet tietenkin pyrkivät vanhoille työmailleen, silloin tämä keino ei ole ensinkään sopiva eikä tehoisa.

Uusia työtilaisuuksia on senvuoksi koetettu ja koetettava luoda siten, että valtio ja etenkin kunta panee toimeen yleisiä töitä. Tosin eivät kaikki kokeet tällä alallakaan ole onnistuneet. Kuuluisin niistä on ollut n. s. kansallistyöpajojen perustaminen Ranskassa helmikuunvallankumouksen jälkeen; mutta tämä järjestelmä ei ollut kyllin tarkkapiirteisesti suunniteltu, joten siitä oli luovuttava ilman että siitä oli lähtenyt sanottavaa hyötyä. Mutta muutamat muut valtion yleiset aputyöt Englannissa ja Preussissa ovat kantaneet parempia hedelmiä. Yleensä on tultu huomaamaan, että tällaiset toimenpiteet kantavat parempia hedelmiä, jos niihin ei ryhdytä hätäaputöinä silloin kun jo hätä on olemassa, vaan jos niitä järjestetään pitempää aikaa ja sen kuluessa aina silloin tällöin sattuvia suurempia tai pienempiä työttömyyskausia silmälläpitäen. Senvuoksi on esim. Saksassa, sen kokemuksen perustuksella, että työttömyyden kausi aina jonkun ajan perästä palaa, koetettu järjestää asiat niin, että olisi olemassa joku yleinen suunnitelma, jonka mukaan tarpeen tullen yleisiä töitä aina olisi tarjolla. Sitä varten levitti esim. Preussin hallitus v. 1894, jolloin myös työnpuute vallitsi, kaikille kunnille kiertokirjeitä, huomauttaen niitä toimenpiteitä, joihin työttömyyden ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi voitaisiin ryhtyä. Niinkuin valtiolla, sanottiin tuossa kiertokirjeessä, niin on myös kunnilla, ollen työnantajia, velvollisuus vointinsa mukaan vastustaa työttömyyttä jakamalla ja järjestämällä tarkoituksenmukaisesti ne työt, joita niiden hyväksi teetetään. Varsinkin on huomioonotettava, että sellaisia töitä, jotka eivät ehdottomasti ole riippuvaisia määrätystä vuodenajasta, sovitettaisiin niin paljo kuin suinkin niiden kuukausien ajaksi, jolloin enintä työnpuutetta on pelättävä. Ja etupäässä niin olisi tehtävä sellaisten töiden suhteen, joihin voidaan käyttää työmiehiä, joilla ei ole mitään erityistä ammattitaitoa. Myöskin on koetettava estää liian paljo työväkeä tulvimasta erityisiin seutuihin. Siksi olisi kunkin kunnan omissa töissään käytettävä vain sellaisia työmiehiä, joilla jonkun määrätyn ajan kuluessa on paikkakunnalla ollut pysyvää työtä.

Näitä hyviä periaatteita ei ole kumminkaan Saksassakaan vielä laajemmassa määrin sovellettu käytäntöön. On kumminkin äsken kerrottu että erinäisissä Saksan kunnissa on tehty nimenomainen päätös, „että

kaikkia yleisiä töitä hallinnon eri aloilla on, mikäli mahdollista, ryhdyttävä teettämään vasta myöhään syksyllä, jotta käsityöläiset saisivat talvitöitä, ja että kunnalla siten olisi käsissään keino työttömyyttä vastaan". Siten arvellaan päästävän hätäaputöitä teettämästä. Kuinka pitkälle tässä suhteessa muuten arvellaan voitavan mennä, sitä osoittaa eräs äsken julkaistu ehdoitus aikakauskirjassa „Zeitschrift für Socialwisschenschaft". Siinä professori Schatz-Würtzburg huomauttaa, kuinka kuntain kulunkiarviot nykyisin ovat suuressa määrin riippuvaisia eri ajankohtain taloudellisista konjunktuureista. Hyvänä aikana, jolloin rahaa tulee runsaasti, rakennetaan siten paljoa enemmän kuntainkin rakennuksia ja kunnan varoja käytetään eri ylimääräisiin tarkoituksiin, maksamalla palkkoja ja hintoja mitä tahansa. Huonona aikana taas, kun tulot siintyvät, täytyy säästää joka palkassa ja seuraus on, että tämä kunnallinen säästäväisyys yhä lisää ajan huonoutta. Tämä on nurinpuolista, lausuu edellämainittu kirjoittaja. Pitäisi päästä sellaiseen taloudelliseen järjestelmään, että kunnat (ja valtiokin) hyvinä aikoina säästävämmin rakentaisivat ja teettäisivät yleisiä töitä ja käyttäisivät ylijäämävarat velkojensa lyhentämiseen. Siinä tapauksessa voitaisiin taas huonona aikana ottaa uusia lainoja ja silloin teettää jo ennen päätettyjä ja suunniteltuja töitä. Sellainen järjestelmä olisi kuntain raha-asiainkin kannalta edullinen, koska kuntain obligatsionit ylöspäinkäyväin konjunktuurien aikana yleensä ovat huokeammat (yksityisten arvopaperien ollessa silloin hyvässä hinnassa), jotavastoin taas huonona aikana tavallisesti saa uusia kuntainlainoja huokeammalla korolla. Sellaisena aikana käy myös töiden teettäminen huokeammaksi. Ehdoituksentekijä tahtoo yleensä teroittaa, että kunnat hyvinä aikoina eivät saisi olla kovin optimistiset eikä huonoina aikoina liian varovaiset. Tämän järjestelmän kautta tulisi myös työnpuutteisina aikoina aina olemaan tarjolla yleisiä töitä. Kuntain taloudessa pitäisi senvuoksi pitää silmällä ja noudattaa useamman vuoden ohjelmaa.

Ranskassa on myös varsinkin viime aikoina, Millerandin ollessa työministerinä, ryhdytty valtion ja kuntain puolesta useampiin toimenpiteisiin työttömyyttä vastaan. Erittäinkin on niillä tarkoitettu sellaisten työmiesten suojelemista, joilla ei ole mitään erityistä ammattitaitoa. On näet yleisesti tunnustettu, että kuntain ja valtion on miltei mahdoton järjestää töitä eri ammattilaisia varten. On olemassa ammatteja, n. s. sesonkiammatteja, joiden alalla työmiesten aina joku aika vuodesta on

oltava työttöminä. Näitä työmiehiä on senvuoksi kehoitettu opettelemaan kahta ammattia, vaikka sitenkin usein esiintyy vaikeuksia työnsaannin puolesta.

Puhuessamme keinoista työttömyyttä vastaan täytyy meidän vielä lopuksi lyhyesti kosketella eri tahoilla tehtyjä ehdoituksia ja yrityksiä *työttömyysvakuutuslaitosten* perustamiseksi, joka on uusi muoto työväenvakuutusta, vaikka se onkin läheistä sukua entisten ammattikunnittain perustettujen työttömyysapurahastojen kanssa. Mutta vasta viime vuosina on tätä muotoa työväen avustusta ja itseavustusta koetettu järjestää vakuutustekniikin vaatimusten mukaisesti. Tällaisia yrityksiä on varsinkin tehty Sveitsin eri kanttooneissa; siellä on koetettu sekä vapaaehtoista että pakkovakuutusta. Niin järjestettiin 7 vuotta sitten S:t Gallenissa pakollinen työttömyydenvakuutus; mutta kahden vuoden perästä täytyi tämän laitoksen lakkauttaa toimintansa. Baselia varten laadittiin myöskin v. 1900 hyvin huolellisesti harkittu ja suunniteltu pakollinen työttömyyden vakuutuslaitoksen ehdoitus, vaan se hylättiin kumminkin lopullisesti yleisellä kansanäänestyksellä. Samoin on tapahtunut Zürichissä. Sitävastoin on vapaaehtoinen työttömyyden vakuutus olemassa Bernissä v:sta 1893 asti ja samanlainen on myöskin v:sta 1896 Kölnissä, jossa se on yksityinen, mutta nauttii kunnan apua. Mutta aivan yleisesti ei näitä vapaaehtoisiakaan työttömyydenvakuutuksia ole ruvettu käyttämään. Syynä näihin verrattain epäedullisiin tuloksiin lienee se, että pikkuteollisuuden harjoittajat etupäässä vastustavat pakollista vakuutusta, peläten kalliita vuosimaksuja, ja peläten, että heidän sitten olisi entistä vaikeampi tulla toimeen työväkensä kanssa. Työmiesten taholta sitä myöskin vastustetaan, koska arvellaan, että kelvollisemmat työmiehet, jotka aina helpommin saavat työtä, saisivat maksaa maksuja huolimattomain ja rentustelevain puolesta, jotka heittäytyvät työttömiksi. Myöskin on syystä pelätty, että niihin kuntiin, joissa tällainen laitos on, tulvisi tulvimalla vierasta työväkeä, ja vuosimaksujen perimisen vaikeus on samaan tulokseen myös vaikuttanut. Vapaaehtoisissa vakuutusyrityksissä on taas huomattu sellaisia epäkohtia, että niihin yhtyy sangen vähän jäseniä, että hoitokustannukset tulevat verrattain kalliiksi, että on vaikea ratkaista, milloin työttömyys on tahallista, milloin pakollista ja että vakuutusmäärät suuren uhan vuoksi jäävät jotenkin pieniksi.

Vaikka siis tähänastiset kokemukset työttömyyden vakuutuksista eivät ole erittäin edulliset, näyttää tämä aate ulkomailla kumminkin voittavan yhä enemmän alaa ja on nähtävästi tulevaisuuden tuuma. Niin on Saksan kansanpuolue jo omistanut pakollisen työttömyydenvakuutuksen ohjelmaansa ja aikoo se sen toteuttamista tarmolla ajaa. Kuten tunnettu, on tämä kysymys äsken ollut Saksan valtiopäivillä esillä ja tuuman puoltajat ovat koettaneet todistaa, että vaikeudet eivät ole voittamattomat. Varmaa kaikissa tapauksissa on, että tällaisen vakuutuslaitoksen, joko sitten vapaaehtoisen taikka pakollisen, perustaminen edellyttää varsin kehittyneitä työoloja, josta syystä esim. Pohjoismaissa ei tätä kysymystä vielä ole henkiin herätetty. Kulunee niin ollen vielä aikaa, ennenkuin tämä työväenvakuutuksen muoto meilläkin astuu päiväjärjestykseen.

Tässä lienevät nyt kosketellut useimmat ne eri keinot ja toimenpiteet, joita työttömyyttä ja sen tuottamia vaurioita vastaan on koetettu taikka ehdoitettu. Mitään varmasti tepsivää yleislääkettä tätä yhteiskunnalle yhä uhkaavammaksi paisuvaa vaaraa vastaan ei ole keksitty, mutta useammilla eri tavoilla voidaan kumminkin yhteiskunnan taholta toimia työttömyyden seurauksien ehkäisemiseksi tai lieventämiseksi.

Pekka tahtoo ruveta kirjailijaksi.

TOINEN KOHTAUS.[1]

Kirjoitti

ELLEI.

(Sama huone kuin ensimäisessä kohtauksessa. Isäntä istuu keinutuolissa lukien aikakauskirjaa. On iltapäivä.)

PEKKA (ryntää hengästyneenä sisään ja tervehtimättäkään hän huutaa): Voi, voi, kuin setä pani sen keskustelun Valvojaan. — Nyt siitä syntyy kauhea juttu!

---

[1] Ensimäinen kohtaus Valvojan helmikuun numerossa.

SETÄ (nousee hämmästyneenä). Mikä sinua vaivaa? Mikä juttu siitä syntyisi?

PEKKA. Voi, jos setä tietäisi, kuinka nuoret runoilijat ovat suutuksissaan! Juuri minä erosin yhdestä, joka uhkasi kirjoittaa Päivälehteen semmoisen läksytyksen sedälle, että —.

SETÄ (istuu jälleen rauhoittuneena). Vai sitäkö sinä tarkoitat, että aiotaan kirjoittaa vastaan? Sitä parempi minusta; puhuen asiat selviävät.

PEKKA. Mutta, setä, hän oli niin, niin kiukuissaan ja väitti, ettei Homeros, eikä Cervantes, eikä Shakespeare, eivätkä monet muutkaan suuret runoilijat ole suorittaneet tutkintoja. Ja sitten hän sanoi, että professorien luennot ovat niin hirmuisen ikäviä, ja että ne yhä uudestaan lukevat vanhoja vihkojaan, ja hän lupasi esittää kaikki niin, että professorit kerrankin saisivat kuulla kunniansa. Ja vielä hän sanoi, että — —

SETÄ (keskeyttäen). No, rauhoitu, rauhoitu, ystäväni. Älä tee tuttavaasi naurettavaksi. — Senkö tähden ei nykyisen runoilijan tarvitsisi oppia mitään, että Homeros ja hänen kaltaisensa eivät ole yliopistossa opintoja harjoittaneet? Kylläpä on todistus sitova ja mies vaatimaton, kun vertaa itseään niin rutivanhoihin mestareihin! — Vitsit professoreista taas ovat arvattavasti „Fliegende Blätter"ien varastoa; sillä voidakseen laskea alkuperäisiä pitäisi toki luennoilla käydä. — Eikö hänellä ollutkaan painavampia vastaväitteitä?

PEKKA. En minä tiedä mitä kaikkea hän aikoo kirjoittaa, mutta pääasia oli se, että sedän neuvot ovat vanhaa, homehtunutta, akatemiallista viisautta.

SETÄ. No, olihan se ennestään tietty. — Jättäkäämme kiukkuinen sikseen. Kyllä kai hänen kiukkunsa lauhtuu, kun hän on purkanut sen kirjoitukseensa, ja jollei — niin hänessä ei ole rahtuakaan runoilijaa. — Tarkoitukseni, kun annoin painattaa keskustelumme Valvojaan, ei ollutkaan vaikuttaa nykyisiin kynäilijöihimme, vaan niihin nuoriin, joilla ehkä samoin kuin sinulla on aikomus päistikkaa heittäytyä kirjailijaksi. Niille, ajattelin, saattaisi olla hyödyllistä kuulla varoittava sana. — Mutta miten sinun itsesi on laita, onko entinen tuumasi vironnut, vai pidätkö vielä neuvojani pätevinä?

PEKKA (joka myöskin on tyyntynyt, istuu sohvaan, missä viimeinkin istui, ja puhuu vakavasti). Pidän kyllä — ihan varmaan. Totta puhuen tuntuu minusta koko tuumani naurettavalta. Mutta kumminkin haluaisin

vähän jatkaa keskustelua samasta asiasta ja hieman muustakin, joka on yhteydessä sen kanssa. Olen nimittäin kovasti miettinyt sedän sanoja, ja uusia kysymyksiä on herännyt mielessäni. — Mutta kenties sedällä ei nyt ole aikaa?

SETÄ. Aina sitä sen verran liikenee. Mielelläni minäkin jatkan väittelyä. Kysy tai pane vastaan mitä haluat, olen valmis kuulemaan.

PEKKA. Ensiksikin tahtoisin esittää seuraavan pulman selvitettäväksi. — Koska runoilijan tulee olla itsenäinen, ja siis kaikenlainen matkiminen ja jäljittely ja sovinnaisuus on hylättävä, eikö runoilijanalulle saata käydä vaaralliseksi kovin ihastua, kovin kiintyä johonkin suureen mestariin? Eikö hän sillä tavoin juuri johdu jäljittelyyn, jota olisi välttäminen. Ja eikö siis ole jotakin ristiriitaista siinä että samalla kertaa vaaditaan itsenäisyyttä ja suurten runoilijain tutkimista?

SETÄ. Kysymyksesi ei ole aivan aiheeton, mutta ristiriitaisuus on sittenkin näennäinen eikä perusteellinen. — Kaikki näetkös riippuu nousevan runoilijan lahjoista. Jos häneltä puuttuu alkuperäistä luomiskykyä, tulee hänestä auttamattomasti jäljittelijä, lukekoon enemmän tai vähemmin; mutta jos hänellä sitä on, on tuloskin sen mukainen. Jälkimäisessä tapauksessa on jäljittely, milloin sitä huomataan, ohimenevä aste, jota pian itsenäinen tuotanto seuraa. Kun tarkastaa suurten runoilijain kehitystä, huomaa aivan säännölliseksi, että runoilijat jäljitellen toisia löytävät oman itsensä.

PEKKA. Tuo kuuluu sangen oudolta. Mitä sitä jäljittelyä tarvitaan, eikö runoilijan alusta alkain tule harrastaa itsenäisyyttä?

SETÄ. Epäilemättä, mutta alussa hän ei siihen pysty! — Koetan selittää, miten minä käsitän runoilijan kehityksen alkavan. — Nuorukainen, jolla on runollisia taipumuksia, on itsestään viehättynyt lukemaan runoutta, ja hän lukee aluksi kaikki mitä saa käsiinsä. Niin tehden hän ennen tai myöhemmin tapaa runoilijan, joka miellyttää häntä enemmän kuin muut — tietysti sentähden että runoilijan tunne-elämä ja esitystapa on sopusoinnussa hänen oman luonnonlaatunsa kanssa. Kun hän sitten rupeaa itsekin runoja sepittämään, pitää hän ehdottomasti tuota lempirunoilijaa esikuvanaan eikä kykene kyhäyksissään välttämään jäljittelyn merkkiä. Niin ensi aikoina, mutta harjoitellessa hänen äänensä vakaantuu ja saa oman itsenäisen kaikunsa. — Että tämä ei ole pelkkää teoriaa, vaan säännöllistä kulkua, näkee Runebergistäkin. — Syksyllä 1828 hän

ihan sattumalta löysi Cygnaeuksen kirjojen joukosta P. von Goetzen edellisenä vuonna julkaiseman kokoelman saksaksi käännettyä serbialaista kansanrunoutta. Runoilija ihastui siihen niin, että hän rupesi ruotsintamaan runoja, eikä hän pysähtynyt siihen, vaan sepitteli koko kimpun pikku runonpätkiä — „Idyll och epigram" — samaan tapaan. Sitä paitsi huomaa muissakin lähimpien vuosien tuotelmissa selvää vaikutusta serbialaisesta runoudesta, ja hyvin hauskaa on katsella, kuinka Runeberg jäljitellessään on omintakeinen ja yhä itsenäistyy. (Ottaa kirjakaapistaan pari osaa Runebergin teoksia ja asettuu jälleen istumaan.) Jollet itse ole verrannut käännöksiä runoilijan alkuperäisiin runoihin, niin tahdon osoittaa, miten jäljittely tulee ilmi. — Katsotaan ensiksi esim. serbialaista runoa „Domen". Siinä lauletaan, miten kolme tyttöä kylvää kukkia ja vallaton poika poimii heidän kukkiaan. Tytöt virittävät ansoja pahantekijälle ja saavat kuin saavatkin pojan ansaan. Ilkiö on nyt rangaistava, mutta kuinka? Siitä ilmaantuu eri mieliä:

Ena så: »i lågorna med honom!»
Andra så: »ur landet skall han jagas!»
Tredje så: »nej, nej han måste hängas!»

Poika, joka kuulee uhkaukset, valitsee viimeisen rangaistustavan; mutta ehdoittaa, että hän hirtettäisiin

Vid det olycksträdet — qvinnohalsen!

Luetaan toiseksi Runebergin runoelma „Hämnden". Siinä kerrotaan, että seudun tytöt helteisenä kesäpäivänä olivat kokoontuneet viileän joen rannalle kisailemaan huomaamatta, että muudan poika oli piiloutunut pensastoon salaa katsellakseen heidän leikkiänsä. Kun veitikka näyttää itsensä, runo jatkaa:

»Han skall fångas, han skall jagas!»
Och han jagas, förrn han rymt.
»Han skall bindas, han skall agas!»
Och han binds och agas grymt.

Gissa, hvaraf bojan gjordes?
Bojan gjord af blommor var.
Gissa, hvari straffet spordes?
I en kyss af en och hvar.

Kieltämättä on tässä yhtäläisyyttä, joka sallii puhua jäljittelystä, mutta toiselta puolen on aihe hyvin vapaasti ja itsenäisesti mukailtu, ja kokonaisuus tehty taiteellisemmaksi. — Eikä vain pikku runoja, vaan isompiakin on johtunut samasta vaikutuksesta — niin „Hauta Perhossa", joka samoin kuin serbialainen runoelma „Verikosto" päättyy sillä, että vanha isä kuolee ilosta, kun poika on täyttänyt velvollisuutensa. — Jos kysytään, miten runoilija on osoittanut itsenäisyyttään esikuvaa kohtaan, niin näkee, että se on tapahtunut jättämällä pois kaikki mikä on erikoisesti serbialaiskansallista ja tekemällä runon joko yleisinhimilliseksi taikka suomalaiskansalliseksi samalla kuin esikuvan suoraa, konkreettista, luonnonomaista esittelytapaa on käytetty. Ja näin menetellen Runeberg on vahvistunut ja vakaantunut siinä teeskentelemättömässä, objektiivisessa runoilussaan, joka on hänelle niin omituinen.

PEKKA. Mutta olihan Runeberg muidenkin vaikutusten alainen?

SETÄ. Oli kyllä. Etenkin antiikkinen runous ja myöskin suomalainen kansanrunous ovat häneen vaikuttaneet. Mutta kaikki tämä runous on oikeastaan samanlaatuista, „naivista" runoutta, käyttääkseni Schillerin lausetapaa, ja sentähden hänen tyylinsä tuli niin eheäksi kuin hänen oma luontonsakin oli. — Semmoinen oli hänen kehityksensä. Esikuvat auttoivat häntä löytämään oman itsensä, oman luonnon antaman äänensä, joka ei kuitenkaan estä tarkkakorvaista kuulijaa myöhäänkin erityisissä kohdissa tuntemasta jälkikaikua noista ensimäisistä opastajista, niin „Pilven veikossa", niin „Nadeschdassa", niin „Torpan tytössä", missä onneton tytär samoin kuin toivoton serbialainen poika pyytää äitiänsä valmistamaan hänelle hautaa, ja niin joskus muissakin.

PEKKA. Onko sedän ajatus siis, että runoilijanalun tulee lukemalla maailmankirjallisuutta etsiä itselleen sopivia esikuvia?

SETÄ. Ei suinkaan. Esikuvansa löytää hän useimmiten etsimättäänkin. Tietysti voi hän myöhemminkin tavata semmoista, joka samoin lumoavasti vaikuttaa häneen, mutta syvimmän vaikutuksen saa runoilijanalku tavallisesti ensimäisistä runoilijoista, jotka hän ylipäätään lukee. Niin kävi Runeberginkin, jonka ensimäisiä runollisia tuttavuuksia oli Franzén — runoilija, joka herttaisissa, suloisesti helkkyvissä nuoruudenlauluissaan on sangen lähellä kansanrunoutta. — Ei, syy miksi pidän lukuja tarpeellisena alkavalle kirjailijalle on aivan toinen, nimittäin se, johon jo viimein viittasin. Lukemalla — minä tarkoitan tietysti järjes-

telmällistä lukemista, jota ani harvoin harjoitetaan yliopiston ulkopuolella ja joka siis miltei säännöllisesti jää sikseen, jos se jätetään yliopilasaikana — tulee runoilijanalun rikastuttaa aatemaailmaansa ja kehittää arvostelukykyään. Hänen on näet pyrkiminen mahdollisen korkealle henkisen sivistyksen kannalle ja mestariksi taiteensa alalla — ja siihen on nykyaikana ainoastaan yksi tie olemassa, se josta on puhe. Onhan suuri runoilija kutsumukseltaan jonkinlainen tietäjä eli profeetta, jonka on luominen valoa elämän sekavuuteen ja avaaminen näköaloja tulevaisuuteen päin innostuttamalla kansaa harrastamaan yleviä päämääriä ja ihanteita. Kuinka on ajateltavissakaan, että hän kykenisi siihen, jos hän ei ahkeralla työllä ja ajattelemisella ole rakentanut itselleen vakavaa elämänkäsitystä, jos hänen tietonsa ihmiskunnan riennoista entis- ja nykyaikana rajoittuvat sanomalehtien pikasanomiin — suuren yleisön ainoa tietolähde meidän päivänä! Ja mitä runoiluun tulee, miten onkaan maailmankirjallisuuteen perehtynyt kykenevämpi sitä, jolla on vain oma nokkansa viisarina! Hän osaa arvostella aikalaisiaan niin ettei pidä kaikkea, joka on olevinaan „uutta“, uutena, ja hän osaa, mikä on pääasia, arvostella itseään. Minä en hyväksy d'Alembertin väitettä, että pari kolme miespolvea kykenee suorittamaan „kauniin luonnon“ kuvaamisen ja että seuraavilla on vain jäljitteleminen osanaan; mutta varmaa on että korkea kirjallinen sivistys tuottaa runoilijalle verrattoman voiman, ilman että hänen sentähden tarvitsee hiukkaakaan uhrata alkuperäisyyttään. — Mutta tarpeetonta on tästä seikkaperäisemmin puhua, se, joka ei tätä ymmärrä, varmaankaan ei tahdo ymmärtää.

PEKKA. Kyllä minä puolestani ymmärrän mitä setä tarkoittaa, enkä aiokkaan sitä vastustaa. — Jopa saatan sanoa itsekin ajatelleeni, että korkeampi kirjallinen sivistys epäilemättä olisi omansa poistamaan sitä eroitusta, jonka olen huomannut monen ulkomaalaisen ja usean kotimaisen runoteoksen välillä. Kun alkaa lukea edellistä, huomaa kohta, miten se on muodoltaan kypsempi ja sisällykseltään rikkaampi ja sentähden tarjoutuu ilman häiriötä nautittavaksi; jota vastoin jälkimäinen tavan takaa herättää epäilyksiä milloin muodon puutteellisuuden, milloin sisällyksen epäjohdonmukaisuuden taikka sekavuuden vuoksi. —

SETÄ. Oikeassa olet siinä, että semmoisen eroituksen ulkomaalaisen ja kotimaisen välillä usein huomaa, ja että ylipäätään lukijalle ei jää salatuksi, millä kannalla tekijä on niin aatteellisesti kuin taiteellisestikin.

Mutta älkäämme olko liian vaativaisia. Kyllä sitä ala-arvoista ulkomaallakin syntyy, ja vääryyttä teemme, jos pyydämme meidän vasta-alkajiltamme samanarvoista kuin ulkomaalaisilta mestareilta. Kehittymättömissä oloissamme on oltava tyytyväisiä vähempäänkin. Pääasia on etteivät runoilijamme ole tyytyväisiä itseensä, että he tunnustavat edistyksen välttämättömyyden, tuntevat edistyksen ehdot ja toimivat sen mukaan. Jos yleisön kirjallinen sivistys meillä olisi kehittyneempi, saattaisi jättää asian silleen; mutta olot ovat meillä semmoiset, että kirjailijaimme täytyy samoin kuin taiteilijaimme asettaen suuria vaatimuksia itseensä kohottaa yleisöä eikä päinvastoin. Toisin sanoen: kirjallisuuttamme arvostellessa ei saa käyttää kotitekoista mittakaavaa, vaan on mittakaava tuotava ulkomaalta, vanhempien sivistyskansojen luota, joiden rinnalla ja rivissä tahdomme seisoa. —

PEKKA. Jos siis jätämme tämän kysymyksen, haluaisin vielä saada esittää toisen tai parikin keskusteltavaksi.

SETÄ. Mitä kysymyksiä tarkoitat?

PEKKA. Toinen on lähimmässä yhteydessä sen kanssa, josta kaikkein ensin oli puhe, nimittäin onko kirjailijan kokonaan antauminen alalleen vai onko parempi, että hän pitää sitä sivutoimena; toinen taas koskee kirjallisia palkintoja.

SETÄ. Kas vaan, jopa näyttää siltä että tahdot kirjailijakysymyksen käsiteltäväksi „koko laajuudessaan". — Olkoon menneeksi minun puolestani. Kumminkin olemme tällä kertaa kylläksi väitelleet ja ehdoitan sentähden että jätämme mainitsemasi kysymykset toistaiseksi. — Mutta mitä luulet, enköhän uskalla panna tämänkin päivän keskustelua Valvojaan? Jos joku toruukin Päivälehdessä, niin toivon toisten älyävän, että väitteiden aiheena ei ole nurjamielisyys kirjailijoitamme kohtaan, vaan että

Soisin Suomeni hyväksi,
maani marjan kasvavaksi.

(Esirippu.)

Kirjallisuutta.

Kansatiedettä.

YRJÖ BLOMSTEDT ja VICTOR SUCKSDORFF, *Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja.* Helsingissä 1900—1901, tekijät (Suomen Muinaismuistoyhdistyksen avustuksella). 206 siv. 89 taul. ja 1 kartta. 4:o. Hinta 25: —.

Tästä laajasta teoksesta ilmestyi painosta vuonna 1900 jälkimäinen osa käsittäen tekijöiden kesällä 1894 Venäjän Karjalassa tekemiä kuvia rakennuksista ja näiden eri osista ynnä yleiseen senlaatuisista sikäläisistä esineistä, joissa on huomattavana koristeita. Viime vuoden alkupuolella ilmestyi edellinen osa: Selittelevä kansatieteellinen tutkimus keskisestä Venäjän Karjalasta, kirjoittanut Yrjö Blomstedt. Kuten tämän osan nimestä jo voi arvata, ei tutkimus rajoitu yksin rakennuksiin ja koristemuotoihin, vaikka teoksen nimi sitä osoittaa, vaan pistäytyy tutkimus, yhtenäisyyden vahingoksi, myös Venäjän Karjalan olojen muille aloille.

Teos on kuviin nähden kauniimpia tieteellisiä julkaisuja, mitä meidän maassamme on toimitettu ja on työ suoritettu silminnähtävällä lämpimällä asianharrastuksella ja taiteilijan runollisella mielikuvituksella, joka lukijaa lämmittää monessa paikassa. Taiteellisesti esitetty on esim. viides luku sekä yleiseen ne kohdat, joissa esitetään silmin nähtyä. Paljon heikompaa on esitys siinä, missä tekijä tekee tieteellisiä päätelmiään. Tässä hän nähtävästi vielä liikkuu oudoilla aloilla. Tieteellinen tarkkuus aineksia järjestäessä, luokitessa ja punnitessa sekä päätöksiä tehdessä,

niin myös tieteellinen säntillisyys lauseissa on siksi puutteellinen, että täytyy olettaa, ettei tekijä ole oikein käsittänyt näiden välttämättömyyttä tieteellisessä teoksessa. Vaikka tekijältä ei voi kieltää rohkeutta, hän kun vasta-alkavana on ryhtynyt laajoihin tieteellisiin esityksiin, ei hänellä kumminkaan ole ollut rohkeutta kylläksi vapautuakseen sen auktoriteetin johdosta, joka on edelläkävijänä kulkenut, ei aina silloinkaan kun nämä ovat johtaneet väärälle polulle. Psykologisesti opettavaista on nähdä, kuinka tekijä eräässä tärkeässä kysymyksessä usein tekee yrityksiä vapautuakseen auktoriteetista, ennenkuin hän kokonaan antautuu tämän valtaan.

Jättäen edellä esitetyn lyhyen yleisarvostelun seikkaperäisen todistelemisen toiseen paikkaan, koska se ei voi mahtua niihin rajoihin, jotka kirjanarvostelijalla on Valvojassa käytettävänä, esitän arvosteltavaa teosta lukeneille verrattavaksi oman käsitykseni karjalaisten asuntorakennuksien kehityksestä tällä vuosituhannella yleispiirteissään ja koskettelen tällä perustuksella pääkohtia hra Blomstedtin tieteellisessä järjestelmässä.

Kun uutisviljelijä muutti korpeen vakinaisesti asumaan, rakensi hän ensiksi itselleen neliseinäisen tuvan, joka vielä tänäpäivänä usein alussa saa samalla toimittaa saunan vieläpä aitan, ani harvoin riihen virkaa. Toiseksi rakennukseksi nousi aitta tai navetta lähelle asuntoa, vaan ei siihen kiinni. Kun aitta rakennettiin, asetettiin luonnollisista syistä sen ovi lähelle, usein vastapäätä tuvan ovea, ellei silloin jo ajateltu siihen toista tupaa. Ennenkuin aitta tai toinen tupa rakennettiin, suojattiin (ainakin myöhempinä aikoina) tuvan ovea usein tuulilta, sateelta ja tuiskulta katon sivulautoja tahi malkoja vastaan kodan tapaan nojautuvilla seipäillä. Kun taas aitta tai toinen tupa oli rakennettu, suljettiin molempien rakennuksien välinen tila joko aidoilla (veräjillä) tai seipäillä, jotka niinikään kodan tapaan nojautuivat pitkiin (kohta toisiinsa yhtyviin) räystäisiin, myöhemmin kattoon ulottuvilla laipioilla tahi hirsiseinillä, joita ei kuitenkaan sammaloitu. Näin syntyi pelkkänä välitilana karjalainen ja savolainen (luulen myös yleiseen suomalainen) porstua.

Vanhaan aikaan rakennettiin ainoastaan neliseinäisiä rakennuksia, kaikki erillään toisistaan eri kattojen alla, vaikka niitä olisi yhdessä talossa ollut kaksikymmentä. Hajanaisuus on rakennuksiin nähden perin karjalaista, jos kauas entisyyteen mennään, yleisinhimillistä, ei väli-, vaan alkumuotona.

Tuvasta, sen oven vastapäätä rakennetusta aitasta (myöhemmin tupasesta) ja näiden välissä olevasta veräjäsolasta[1] kehittyi Suomen Karjalassa, uskallan sanoa Suomessa, nykyaikainen talonpoikainen asuntorakennus, johon aikojen kuluessa porstuan perään rakennettiin ensin yksi,

[1] Savossa nimitetään vielä tänä päivänä erästä porstuan osaa veräjäsolaksi.

sitten useampia kamareita joko ruuan säilyttämistä varten tai asuttavaksi. Tuotakin kehitystä voidaan askel askelelta seurata tarkastamalla vanhoja taloja maassamme. Tavataan vielä tuhansia taloja, joissa tuo alkuaan ja vieläkin usein maidon ja muun käsillä olevan ruuan säilyttämiseen käytetty huone porstuan perässä tupien välissä on kokonaan erikseen salvettu, vieläpä usein ulottuu porstuan oven vastaisella puolella asuntorakennuksen katon ulkopuolelle. Se on siis alkuaan vain osaksi tupien väliin pistetty aitta, joka myöhemmin vähitellen on kasvanut yhteen asuntorakennuksen kanssa ja paikoittain jo sitä ennen varustettu tulensijalla ja sammalletuilla seinillä, joten se on tullut asuttavaksikin. — Että porstua luonteeltaan vieläkin usein on ainoastaan tuulilta ja sateilta suojattu välitila eli yhdysside eri huoneiden välillä, osoittaa sen venyväisyys länsi-Suomenkin vanhoissa taloissa. Tuo venyväisyys sallii nimittäin asettaa porstuan perään sangen monta huonetta ilman että porstua lakkaa olemasta yhdyssiteenä rakennuksen päissä olevien tupien välillä. Porstuan ulkoseinä ja ovi ovat vieläkin tavan mukaan hatarammat kuin asumuksen muut seinät ja ovet, vieläpä ne voivat olla olemattomiakin.

Viisi- ja kuusiseinäiset asuntorakennukset, joissa on tuvan kanssa yhteen salvettu joko yksin porstua tai porstua ja sen perässä aitta, ovat verraten myöhään suomalaisilla aloilla juurtuneet, arvattavasti vasta silloin kun maat ja metsät jo olivat yksin n. s. talollisien omaisuutta ja syntyi loisien erityinen kansanluokka, jolla ei ollut osallisuutta maihin eikä metsiin edes torppareina. Tuon loisen ja käsityöläisen kuusiseinäisen asuntorakennuksen synty, mikäli lukemattomat välimuodot vielä osoittavat, on maassamme seuraava. Kuten jo edellä mainittiin, suojattiin yksinäisen tuvan ovea tuulilta, sateilta ja tuiskulta katon sivulautoja vastaan kodan tapaan nojautuvilla pystyseipäillä. Täten syntyi porstuan tapainen suojus tuvan oven eteen, jonka suojuksen perällä tuvan uunin kohdalla ruvettiin säilyttämään monenlaista, verraten vähänarvoista talon tavaraa. Kun sittemmin tuon kodantapaisen porstuan sijaan salvettiin hirsistä tai myöhemmin naulattiin laudoista joku entistä tiheämpiseinäinen suojus, voitiin sitä vähällä vaivalla jakaa seinäntapaisella kahtia ja varustaa aittapuolta lukitulla ovella. Tämä asuntorakennuksen porstuapuoli on vieläkin tuhansissa (ehkä enimmissä) lois- ja käsityöläisasunnoissa joko tupaa matalampi tai toisista aineista tehty kuin tupa [1]. Siis vain liitonnainen, eri rakennus.

Venäjän Karjalassa on nelisnurkkaisen salvetun asuntorakennuksen alkukehitys todennäköisesti sama kuin Suomen puolella.

---

[1] Tällä ei tahdota väittää, ettei Suomessa vanhaan aikaan löytynyt yhteen salvettuja kuusiseinäisiä asuntoja, vaan ainoastaan että tuommoiset asunnot eivät olleet yleisiä kansan tarpeen synnyttämiä.

Tapa, jolla tekijät ovat järjestäneet asuntorakennusten kuvat kuvastossa, osoittaa, että heillä on ollut pääpiirteissään oikea käsitys karjalaisen asuntorakennuksen kehityksestä, vaan näyttää myös siltä, kuin olisi tuo käsitys ainakin herra Blomstedtilla ollut hämärä, vain vaistomainen, koska hän kirjoituksessaan on (ainakin osaksi) siitä luopunut.

Hra Blomstedt alkaa erityis-esityksensä karjalaisista rakennuksista (IV luku) aivan oikein esittämällä alkuperäisiä, Suomen ja Venäjän puoleisien rakennuksien välittäjiksi jotenkin sopivia rakennuksia Suomen puolelta rajaa. Tämän hän tekee sangen valaisevasti ja lausuu Rimmin talon asuinrakennuksesta, että se „on aivan venäjänkarjalaisen tyypin mukainen" (sivu 37). „Tässä siis karjalaisen talonmuodon primitiivinen perustyyppi" (siv. 38:n alku). Siv. 39:n alussa hän siitä vielä lisää: „Tämä on samassa alkeismuoto." Nyt luulisi, että tekijä todellakin pitäisi tätä asuinrakennusta, jossa pirtti ja aitta ovat toinen toisella ja toinen toisella puolella sintsoa, karjalaisena perustyyppinä. Niin valitettavasti ei kumminkaan ole asian laita.

Heti sen jälkeen kun Rimmin talo on sanottu alkeismuodoksi, esitetään Ontrosenvaaran autio savupirtti, jossa on yhteensalvettu pirtti, porstua ja porstuan perään (pirtin kupeeseen) aitta. Tästä sanotaan (siv. 40): voidakseni viitata *„tähän yksinkertaisimpaan ja nähtävästi alkuperäisimpään Venäjän karjalaiseen rakennusmuotoon,*[1] kutsun sitä nimellä *A-tyyppi"*. Koska ei tämän tapaista rakennusta eikä edes siitä suoraan kehittynyttäkään löydy koko kuvastossa, tuntuu sen asettaminen karjalaisten rakennusten alkutyypiksi myöhemmin ulkoa auktoriteetin[2] väärän johdon kautta syntyneeltä. Että asianlaita niin on ja että tekijällä vielä esitystään kirjoittaessa oli vaikea luopua alkuperäisestä oikeasta käsityksestään kaiholla siihen palaten, osoittavat selvästi (paitsi mitä edellä on lausuttu) seuraavat kohdat teoksessa: Siv. 44:n alussa Muujärven savupirtistä puhuessa: „Edellisista eroava on tämä *tyyppi,* jonka nimitän *B-kirjaimella,* siinä että aitta sijaitsee sintsin sivulla eikä sen perällä. Tämä sopisi tässä kohdin siis varsinaisten Venäjän-karjalaisten päärakennusten alkutyypiksi ehkä paremmin kuin A-tyyppi." — Sivuilla 45 ja 46 on seuraava sotkuinen, vaan tekijän tieteellistä esitystä kuvaava lauseiden jakso: „Ensin merkitsemiäni yksinkertaisimpia tyyppejä A, B ja C pidän, kuten jo sanoin, alkeis- eli perusmuotoina. Niistä A huoneasetteluun nähden osottaa jonkinlaista suomalais-karjalaisuutta. Tämän Venäjän-karjalaisessa, vastaavassa tyypissä olisi aittain asema eteisen sivussa. Muuten on se erotettavissa tällaisena perimuotona jokaisessa, kehittyneemmässäkin Venäjän-

[1] Kaikki tässä arvostelussa kursiivilla painetut kohdat ovat semmoisina itse arvosteltavassa teoksessa.

[2] A O. Heikel, Die Gebäude der Čeremissen, Mordwinen, Esten und Finnen.

karjalaisessa rakennusryhmässä. *Tämä asuinrakennuksen muoto, jossa löytyy nuo kolme huonetta: pirtti, eteinen ja aitta, on siis ollut se sydänpohjallinen, jonka ympärille muut tarpeelliset lisärakennukset ovat kerääntynyt tavalla tai toisella.*" Tämä jälkimäinen sitaatti tuntuu A-tyyppiin nähden vaistomaiselta vastustamiselta ja sitten täydelliseltä antaumiselta auktoriteetin johtoon.

Kansatieteen tutkijasta, joka asiat täten käsittää, tuntuu teosta ensin lukiessa melkein kauhistuttavalta tekijän lause (siv. 200) A-tyypistä, että „koko seudun rakennustapa tälle alkeismuodolle perustuu". Tähän suureen erehdykseen on tekijä voinut joutua ainoastaan siten, että hän on ensin seurannut edeltäjän harhapolkua ja sitten sotkenut yhteen A- ja B-tyypit, joten hän useimmissa paikoin on näkevinään A-tyypin jälkiä, missä vain B-tyyppi on kehitystään kulkenut. Esimerkiksi osoitettakoon tässä lisäksi vain viimeiseen kappaleeseen sivulla 47, jossa sanotaan Jekkosen talon vasemmanpuoleista osaa A-tyypin muotoiseksi.

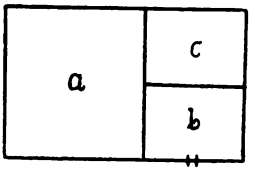

A-tyyppi.

a = pirtti.
b = eteinen (sintso).
c = aitta.

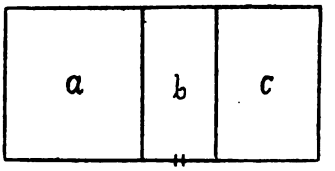

B-tyyppi.

Tekijän B-tyyppi, jossa on pirtti ja aitta sekä näiden välillä eteinen, se on *ollut se sydänpohjallinen, jonka ympärille muut tarpeelliset lisärakennukset ovat kerääntyneet tavalla tai toisella,* käyttääkseni tekijän omia kursiveeraamia sanoja (s. 46 alussa). Tähän kuuluvat lähes kaikki teoksessa kuvatut ja mainitut alkuperäiset (yksinkertaiset) asuntorakennukset sekä Suomen että Venäjän puolella. B-tyypistä lähtien voidaan luonnollisimmin ja yksinkertaisimmin selittää venäjän-karjalaisten myöhempienkin asuntorakennusten kehitys alkuperäisistä muodoista.

Sivulla 61 on eräs lause, jonka olen ennenkin nähnyt kansatieteellisessa kirjallisuudessa ja joka saattaa olla jotenkin oikein, kun puhutaan nykyisistä oloista useilla paikkakunnilla, mutta joka epäilemättä vie lukijan harhaan entisiin oloihin nähden. Se on: „Savupirtissä on tietysti välikatto matalammalla" (kuin uloslämpiävässä pirtissä). Missä savupirtit ovat häviämäisillään ja kaikki vähänkin varalliset ovat joko rakentaneet itselleen uloslämpiäviä asuntoja tai muuttaneet semmoisiksi entiset savupirttinsä, on näitä vain köyhimmillä ja ovat luonnollisesti näiden asunnoissa välikatot aina sangen matalalla, olkoot ne mitä laatua tahansa. Toisin oli laita varallisen savupirtissä, silloin kun hän semmoista asuntonaan käytti ja paikoittain vielä (vaikka harvassa) maassamme käyttää.

Olen nähnyt monta savutupaa, joissa välikatot olivat korkeammalla lattiasta, kuin ne nyt ovat rikkaiden asunnoissa Helsingissä, ja varmaa on, että talolliset Suomen Karjalassa pikemmin asettivat välikaton matalammalle, kun he savutupien sijaan rakensivat ulospäin lämpiviä asuntoja itselleen, kuin päinvastoin. Olen kuullut kerrottavan, että ruotusotamiehiä 1850-luvulla Karjalassa usein talvisaikaan harjoitettiin savutuvissa ilman että pyssyn piippuihin liitetyt pistimet sattuivat edes välikattoa paljon matalammalla oleviin orsiinkaan. —

Kuten jo alussa mainitsin, on teos kuviin nähden kauniimpia tieteellisiä julkaisuja, mitä meidän maassamme on toimitettu. Niissä on aarreaitta sekä kansatieteilijöille yleiseen että etenkin karjalaisten koristemuotojen tutkijoille. Paitsi kaikenlaatuisia rakennuksia ja näihin kuuluvia koristuksia on kuvastossa erittäin runsas kokoelma leikkauksilla koristettujen kuontalopuiden kuvia, runsaasti myös pesukurikoita eli sotkukarttuja ja hautapylväitä kuvattuina, muita esineitä mainitsematta. Kuvastoon kuuluu vielä, vaikka tekstin yhteydessä julkaistuina, 6 värillistä lehteä ompelukuoseja, 3 lehteä kintaan ja sukan koristuksia ja kartta tutkimusalueesta.

Paljon ovat tutkijat löytäneet köyhästä Venäjän Karjalasta ja uutterassa työssä ovat he varmaan olleet ne viisi vilkkoa, jotka kesällä 1894 siellä kulkivat, sen todistaa sekä kuvien että muistiinpanojen paljous.

Hra Blomstedtin esitys teoksen lopulla koristemuotojen alkuperästä on kai pääasiassa oikea. Pidän kumminkin velvollisuutenani korjata kolmannen lauseen 204:nnellä sivulla, etenkin koska omia teoksiani on merkitty lauseen lähteiksi. Siinä sanotaan, „että vanhimmista tunnetuista karjalaishaudoista Suomen puolella on löydetty silloin käytännössä olevista, nahkaisista esiliinoista ihan samallaisia, geometrisiä metallilangoilla tehtyjä koristeompeluksien kuoseja, kuin tavataan nykyisten Suomen- ja Venäjän-karjalaisten aivinaisissa esiliinoissa tai paidoissa ynnä monenmoisissa muissa kangasesineissä ommeltuna pumpulilangalla, koristettuina helmillä ja tehtyinä uudemman tekniikan mukaan“. Mainitut karjalaishaudat eivät ole vanhimmat tunnetut, vaikka vanhat kyllä, eivätkä niistä löydetyt kuvitetut esiliinat ole nahkaisia, vaan villaisia, jommoisia myöhemmätkin kuvitetut karjalaiset esiliinat osaksi ovat. Kuvittaminen taas näissä myöhemmissä esiliinoissa ei aina ole toimitettu pumpulilangalla, vaan myöskin liina- tai pellavarihmalla tai villalangalla, varsinkin aikaisemmin, jolloin pumpulilanka ei liene paljon ollenkaan ollut Karjalassa käytetty ompeluksiin.

Vaikka teoksen tekstiosassa, kuten edellä on osoitettu, on tuntuvia puutteita, on se kumminkin, etenkin kuvastoon nähden, arvokas lisä pieneen kansatieteelliseen kirjallisuuteemme.

Theodor Sohvindt.

Lyyrillistä runoutta.

LAURI SOINI, *Kansallisia lauluja.* Porvoossa 1900, Werner Söderström. 115 siv. 8:o. Hinta 1: 50.

Lauri Soinikin kuuluu niihin, jotka v. 1900 laskivat runovihon liikkeelle, jos kohta ei ensikertalaisena. Mielestäni hän kyllä hyvin puoltaa paikkansa muiden saman vuoden lauluniekkain, Lohipojan, Luoman, Luukkosen, Liinamaan y. m. rinnalla. Mitään erinomaista hänen runovihkosensa ei tarjoa; onhan tosin tuo hieman vaatelias nimi „*Kansallisia* lauluja" ja jokaisen tekeleen tarkka syntymävuosi kai jotain hänelle erikoista. Kokoelmassa on sekaisin kaikenlaista: on ajan ankean synnyttämiä isänmaallisia lauluja, on korkeasti ihanteellisia teelmiä, on joskus yritetty käyttää ivankin kärkeä, on pieniä tuokiokuvia, ja suurin osa on tietysti sangen vähäpätöistä lemmen liverrystä, jollaista kai monikin nuorukainen kilkuttelee todellisen tai luuloitellun mielitiettynsä ja lempensä hyviksi. Nähtävästi hra Soini kirjansa nimellä tarkoittaa, että hänen laulunsa ovat kirjoitetut kansanlaulun yksinkertaiseen tyyliin ja että hän tahtoo olla jonkinlainen taiteellinen kansanrunoilija, joku Bürger tai Burns, mutta sitä hän luullakseni ei vielä ole. Useimmissa lauluissa on tosin oikea kansanlaulun rytmi, mutta niillä ei ole läheskään sitä naivin itsetiedonta ja yksinkertaista sävyä, joka on oikealle kansanlaululle ominaista. Hra Soini on epäilemättä lukenut erinäisiä runollisia esikuvia ja saanut vaikutelmia ulkoapäin, mutta ei ole oikein jaksanut sulattaa nauttimaansa henkistä ravintoa eikä päästä selville omasta erikoisuudestaan. Keskellä somia ja yksinkertaisia kappaleita on toisia, jotka ovat kovin konstikkaasti kirjoitettuja juurikuin osoittamaan, että tekijä pystyy täyttämään korkeankin taiderunouden vaatimuksia. Sellaista hänen edellytyksiltään ei oikeastaan voitane vaatia, ja niinpä onkin hän silloin, kun on tavoitellut kaunista ja heläjävää taidemuotoa, usein iskenyt pahasti kantoon: runollinen aisti ja kauneuden taju on useimmiten pettänyt. Tosin runomitta, kieli ja soinnut sujuvat häneltä harvinaisen notkeasti ja virheettömästi noin ensikertalaiseksi ja osoittavat tekijälle olevan perin helppoa kirjoittaa runoa. Mutta ei suinkaan kaikki notkeihin säkeihin puettu sanatulva ole runoa; sellaista kirjoittaa helposti kosolta kuka hyvänsä, jolla on hiukan muotopuolista pätevyyttä. Etusijassa tietysti tarvitaan täysin pätevä sisällys, jolle muoto

on vain ulkonaisena ilmaisukeinona. Mutta sisällys hra Soinilla yleensä on köyhää ja ylimalkaista tai niin sanoakseni ulkoa opittua; syvällisempi, värikkäämpi tuntemus puuttuu. Eihän alkavalta voi suuria vaatiakkaan, mutta useinpa olisi hänen syytä pitää tekeleitänsä etusijassa itsensä ihailtavina, sillä yleisö niitä harvoin kaivannee.

Erittäin juuri tahtoisin tekijää, jonka kielen notkeutta ja rehevyyttä äsken kiitin, huomauttaa yhdestä seikasta, missä varsinkin hänen muotopuolinen aistinsa on hänet pettänyt. Tekijä näet sulloo soreita ja heläjäviä sanoja, alku-, sisä- ja loppusointuja sekä kaikenlaisia runollisia määräsanoja säkeihinsä niin kosolta, että säe kokonaan menettää makunsa ja ajatus käy luonnottomaksi. Sanojen runollinen pätevyys on jäänyt punnitsematta. Sama vika näkyy suuresti haittaavan meidän vanhempiakin lauluniekkojamme.

Ottakaamme opiksi ja huviksi muutamia esimerkkejä, ehkäpä niistä on tekijälle hyötyä vastaisen varaksi.

Kokoelman ensimäinen itsessään muuten sievä laulu alkaa näin:

Solahda, Suomen laulu, *sointuvasti*,
helähdä helkkyvästi kaikumaan.

Sehän on aivan tarpeetonta koreain sanain tuhlausta; viidellä melkein samaa merkitsevällä sanalla lausutaan se, mikä parilla sanalla olisi ollut paljoa pontevammin sanottu. Taikka saman runon toisessa värsyssä

Hajota meistä *hennot huolten hunnut*,

alkusointu on viekoitellut tekijän taas aistittomuuteen, sillä huolethan luullakseni tavallisesti ovat raskaita eikä voi puhua niiden hennoista hunnuista. Koko runo „Elä sure, Suomeni“ on sellaista ajatuksettomain sanojen sekamelskaa. Runossa „Siirtolaisille“ on iva kovin kömpelöä ja tylsää, samoin runossa „Herra sensori“. Runo „Rauhansankari“ on kyllä muodoltaan muhkea ja jossakin toverilehdessä paikallaan, kuten monet muutkin, mutta ei olisi kannattanut julkisuutta. Mihin tämä tavoiteltu koreasanaisuus vie, siitä olkoon näytteenä esim. runon ensi värsy:

Hän raikkaan kainona ilmestyi
kuin soinnahdus paimensäkeen.
Oli temmattu armaasta laaksostaan
ja tuotuna sotaväkeen.

Koko vertaus on kerrassaan mauton ja luonnoton. Yhtä kömpelö on esim. kuvaus siitä, kuinka isänmaan uljas kansa

— — — *välkytti kirkkaita kalpojaan*
vihamiehiä vuottaissansa,

juurikuin pelkkä kalpain välkyttäminen olisi jotain suurenmoista. Vielä luonnottomampaa on kun tekijä antaa rauhansankarinsa kaikessa runollisessa komeudessa ja loistossa astua sotajoukkojen väliselle vallille, josta sitten häneltä

Sotajoukko se ylhäältä *soinnahtavan*
hymynhenkevän kuiskeen kuuli.

Tekijä kai itsekkin huomaa, että tuollainen korupuheisuus on naurettavaa. Millainen on „hymynhenkevä" kuiske ja miten sotajoukot voivat sen kuulla? Kai rauhansankari puhui korkeudestaan armeijoille täydellä voimakkaalla äänellä eikä kuiskaamalla! Isänmaallista superlatiivista suuruuden vimmaa lähenee esim. tällainen värsy:

Oi, Suomeni, sulla on muinaisuus
maan kansojen kaunokaisin,
on kuin runo sorja ja sointuinen,
syvä, suuri ja ihanaisin.

Samassa runossa on monta muutakin kömpelöä värsyä esim. 13:s ja 14:s. Rumia ovat esim. tällaiset ylen rehevät loppusoinnut:

Hän se kun kehrätä *kieputtaa*,
yli tuvan värttinä *vieputtaa*. —
Kotilehto lauluja *toistuttaa*,
lainoset louhia *loiskuttaa*.

Kömpelö kaikessa soinnukkaisuudessaan on esim. tämmöinen värsy:

Kelle ikänään ei *kangastanut*
ole ihanteitten siintomaa,
multaan hän on kiinni *hangastanut*,
routa hältä rinnan *kangistaa*.

Yhtä epäonnistuneet ovat esim. säkeet

Kultani katseet mieleeni luovat
lemmen lämmikettä.

Tällaisia esimerkkejä voisi kokoelmasta poimia paljon, mutta riittäkööt jo yllä olevat näytteeksi siitä, miten tekijä valikoimatta tuhlaa runsaita kielivarojaan väärin, tehden monet runonsa siten joutavaksi sekamelskaksi, jolta puuttuu kaikki runollinen maku. Hänen tulisi paljoa enemmän hioa runollista aistiaan huomaamaan, mikä on kaunista ja taiteellista, mikä hylättävää, ja punnitsemaan, mitkä sanat ja määräykset missäkin kohdassa ovat asiallisia ja paikallaan. Outoja sanoja hän niinikään käyttää paljon: *ilkka* (= ilkkuminen), elo *elkeni, uhkeni, vilmä* riiminä silmä-sanalle, *hulvii* (: tulvii), *värkkyi* (: kärkkyi), *seistaa* paistettaan, *sikkare, malkoella* rantoihin, *telloo* (: velloo) y. m. m.

Muutamat kirjan laulut, esim. „Iltakello“, „Koulu jo alkaa“, „Valkamalle“, „Päiväläispojan mietteitä“ ynnä jotkut muutkin ovat yksinkerttaisesti ja reippaasti kirjoitettuja ja miellyttävät lukijaa somuudellaan ja tuoreudellaan paljoa enemmän kuin monet muut konstikkaasti ja korusanaisesti kirjoitetut, tyhjäsisältöiset sepitelmät, jotka eivät suinkaan osoita, että hra Soini olisi tahtonut kokoelmassaan tuoda esiin jotakin todella „kansallisesti“ erikoista ja runollisesti arvokasta.

O. A. K.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— *Kanteletar unkariksi.* Äskettäin on Budapestissä ilmestynyt ulkoasultaan erittäin hieno kirja „*Kanteletar*, a finn népköltés gyöngyei, fordította BÁN ALADÁR“ (Kanteletar, suomalaisen kansanrunouden helmiä, kääntänyt toht. Aladár Bán), kooltaan 185 sivun laajuinen. Toht. Bán, joka on prof. J. Szinnyein oppilaita (hänelle on teos omistettukin) selittää kirjansa alkulauseessa ystävällisin sanoin suomalaisen kansanrunouden luonnetta ja merkitystä sekä julkaisee sitten 65 Kantelettaren kauniinta runoa unkariksi käännettyinä. Sekä valinta että käännös on hyvällä runollisella aistilla ja kyvyllä tehty, niinkuin unkarilaisten lehtienkin arvostelut vakuuttavat. Kirjan ilmestyminen on antanut unkarilaisille lehdille aihetta kirjoittaa erinäisiä kirjoituksia suomalaisesta kansanrunoudesta. Niin kuvailee J. ANDOR „Alkotmány“ lehdessä ($^{16}/_{3}$) suomalaisen lyriikan luonnetta; niinikään on toht. Bán itse kirjoittanut eri lehdissä „suomalaisesta kansanrunoudesta“ (Budapest Hirlap $^{1}/_{2}$) ja „perhetunteesta suomalaisessa kansanrunoudessa“ (Alkotmány $^{8}/_{2}$). Kantelettaren käännöksestä muuten kuuluu piakkoin ilmestyvän uusi painos. Toht. Bán aikoo piakkoin julkaista kokoelman suomalaisia novelleja ja myöhemmin kokoelman suomalaista taiderunoutta unkariksi käännettynä.

— Firenzessä ilmestyvässä italialaisessa viikkolehdessä *Il Marzocco* (n:ro 14, $^{6}/_{4}$02) on prof. P. E. PAVOLINI julkaissut kirjoituksen Elias Lönnrotista. Hän sanoo m. m. että hyökkäykset Elias Lönnrotia vastaan ovat epäoikeutettuja; niistä uusimman, K. B. Wiklundin tekemän, „on Kaarle Krohn voimakkaiden perusteiden runsaudella ja kysymyksen syvällä tuntemisella osoittanut perättömäksi 'Finnisch-ugrische Forschungen'issa julkaisemassaan kirjoituksessa“.

Päivän kysymyksiä.

Yliopistollisten opettajanvirkojen täyttämisestä.

Professori vapaahra Wrede on Lainopillisen yhdistyksen aikakauskirjaan painattanut seuraavan vastineen siihen kirjoitukseen, jonka allekirjoittanut julkaisi viime Valvojassa ja myös otteina äskenmainitussa aikakauskirjassa:

»Prof. Setälän lausunnon johdosta tahtoo allekirjoittanut tehdä ainoastaan sen muistutuksen, että mitä asetusten 212 § sisältää konsistorin oikeudesta professorinvirkaan ehdolle asettaa hakijan, joka ei ole hankkinut lisensiaatti- tai tohtoriarvoa, mutta julkaistuilla tieteellisillä teoksilla on osoittanut todellista tieteellistä oppia sekä julkaissut väitöskirjanäytteen haettua virkaa varten, ei voi vaikuttaa puheenalaiseen asiaan. Konsistorin tehtävänä, mainitun §:n mukaan, ei ole arvostella mainittujen teosten arvoa tai päättää vastaavatko ne lisensiaattiväitöstä, vaan ainoasti niiden perustuksella tutkia, voidaanko hakijalle myöntää oikeus suorittaa väitös professuuria varten, vaikkei hän ole hankkinut itselleen lisensiaatti- tai tohtoriarvoa. Mutta että tämmöiset erivapautuskysymykset ovat konsistorin eivätkä tiedekunnan ratkaistavat, on itsestään selvä, ja johtopäätösten tekeminen tästä asianlaidasta niihin teoksiin katsoen, jotka voivat olla pätevyysnäytteinä opettajavirkaan, ei siis mitenkään ole oikeutettua. Sen vuoksi ei myöskään ole oikein sanoa että professuurin hakijan muiden teosten paitsi väitöskirjan arvostelu ennen 1899 v:n kuulutusta oli konsistorin asiana. Tämä oli asianlaita ainoasti kun oli kysymys ehdoitussijan määräämisestä useammille hakijoille, ja sama oikeus on konsistorilla minun mielipiteeni mukaan edelleenkin. Vahvin tuki tälle mielipiteelle on juuri että raja tiedekunnan ja konsistorin tutkimusoikeuden välillä jää samaksi kuin se on ollut ennen 1899 v:n kuulutusta. Tiedekunnan oikeus on yksinään ratkaista, onko niillä teoksilla, jotka voivat tulla kysymykseen pätevyysnäytteinä, se tieteellinen arvo että ne voidaan tässä suhteessa hyväksyä. Muuten arvostelee pätevyyskysymyksen konsistori.»

Tämän vastineen johdosta tahdon ainoasti mainita ettei se ole voinut ainakaan minua vakuuttaa. En voi käsittää, mistä tiedetään, ettei konsistorin tule arvostella niiden teosten arvoa, jotka voivat korvata lisensiaatti- tai tohtoriarvoa siinä tieteessä ja tiedekunnassa, johon haettu virka kuuluu, ja että sen tehtävänä ei edes ole päättää vastaavatko nuo teokset lisensiaattiväitöstä. Asetuksen selvien sanojen mukaan on säädetty että lisensiaattiväitöksen sijaan astuvien teosten tulee osoittaa »todellista tieteellistä oppia»; tottahan siis jonkun on ratkaistava, osoittavatko ne todella tämmöistä oppia; ennakkotapausten mukaan on konsistori tämän kysymyksen ratkaissut tiedekunnan lausunnon perustuksella. En myöskään käsitä mistä tiedetään, että asetusten 212:n §:n mukaan konsistorin asiana on ainoasti tutkia, voidaanko hakijalle myöntää oikeus suorittaa väitös professuuria varten, vaikkei hän ole hankkinut itselleen lisensiaatti- ~~tai tohtoriarvoa~~. Pykälän sanojen mukaan on puheenalainen kysymys ratkaistava eh-

dollepanoa tehtäessä, jolloin väitös jo on suoritettu. Ja niin on menetelty niissä ennakkotapauksissakin, joita meillä on; niissä konsistori *ei* ole tutkinut, oliko hakijoille myönnettävä oikeus väitellä professuuria varten — jonka väittelyn he jo olivat suorittaneet — vaan olivatko he oikeutetut s. o. pätevät pääsemään ehdolle virkaan. Ja vielä viimeksi on minulle käsittämätöntä, miksi yliopiston asetusten §, joka selvästi määrää, millä ehdolla tieteelliset teokset voivat korvata lisensiaatti- tai tohtoriväitöksen, on katsottava koskevan »erivapautuskysymystä», kun sitä vastoin toiselta puolen kuulutus, joka aivan samaan tapaan määrää, miten tieteelliset teokset voivat astua professori- y. m. väitöksen sijaan, *ei* ole erivapautuskysymys. Itse asiassahan 1899 v:n kuulutus koskee juuri niitä tapauksia, jotka aikaisemmin ratkaistiin nimenomaan erivapautustietä ja jotka siis olivat konsistorin käsiteltävinä (kanslerille tehtävää ehdoitusta varten). Kun näiden kysymysten lopullinen ratkaisu, joista tiedekunta ennen sai antaa ainoasti lausunnon, nyt vapaahra Wreden teorian mukaan siirtyisi tiedekunnalle, niin en ymmärrä, kuinka saatetaan sanoa, ettei tiedekunnan toimivalta täten melkoisessa määrässä laajentuisi.

Vielä tahtoisin huomauttaa, että vapaahra Wrede vastineessaan prof. Rosenqvistille (ylip. s. 3) lausui: »Meidän täytyy muistaa että se säädös, josta tässä on kysymys [1873 v:n asetuksen 3 §, joka puhuu tiedekunnan yksinomaisesta oikeudesta arvostella väitöskirjaa], muodostaa poikkeuksen siitä yleisestä säännöstä, jonka mukaan konsistori, korkeampana viranomaisena, tutkii hakijain pätevyyden.» [1] Jos kerran myöntää sen, että yleinen sääntö on se, että konsistori tutkii hakijain pätevyyden, niin kuinka voi väittää, että tästä yleisestä säännöstä on olemassa poikkeus, josta itse asetus (1899 v:n) ei mitään mainitse? Jos kerran tämän myöntää, niin eikö samalla koko teoria ole kumossa?

Minä puolestani en siis saata luopua seuraavasta käsityksestä:

1) että yliopiston lainsäädännön mukaan tiedekunta yleensä on ollut oikeutettu yksinomaan ja lopullisesti arvostelemaan ainoasti tiedekunnan edessä suoritettuja opinnäytteitä;

2) että muiden teosten paitsi väitöskirjojen arvosteleminen on ollut konsistorin asiana, olivatpa ne sitten pätevyyden ehtona (siinä tapauksessa, että tekijällä ei ollut lisensiaatti- tai tohtoriarvoa asianomaisessa tieteessä tai tiedekunnassa) tai vaikuttivat ehdoitussijan järjestykseen;

3) että konsistorin on suoritettava arvostelunsa tieteellisillä perusteilla, koska on säädetty että lisensiaattiväitöksen sijaan astuvien teosten tulee osoittaa »todellista tieteellistä oppia» ja että ehdoitusta professorinvirkoihin tehtäessä on huomioon otettava »ainoasti kunkin osoittamat tiedot niissä tieteissä, jotka haettuun virkaan kuuluvat»;

[1] Minun harventamani.

4) että uusi pätevyysmahdollisuus uusilla ehdoilla ei voi ilman nimenomaista säädöstä kumota konsistorin entistä oikeutta tieteellisillä perusteilla arvostella hakijoiden muita teoksia paitsi tiedekunnan edessä suoritettuja väitösnäytteitä.

E. N. Setälä.

Kirje Helsingistä.

Kansallinen juhlapäivä. — Hufvudstadsbladetin kirjoitus ruotsalaisesta puolueesta.

Tämän vuoden huhtikuun 9 p. on kautta koko Suomen kansallinen juhlapäivä. Elias Lönnrotin sadantena syntymäpäivänä ei tosin — erinäisten estävien asianhaarojen vuoksi — voi kohota se patsas, joka on aiottu Elias Lönnrotin kasvojen piirteitä ikuistamaan. Mutta hänen suomalaiset kasvonpiirteensä ovat syvälle painuneet Suomen kansan sydämeen, samoin kuin hänen elämäntyönsä kansallinen merkitys tällä hetkellä on jokaiselle suomalaiselle selvempi kuin milloinkaan ennen. Ja siksi kaikki Suomen kansa tänä päivänä kesken murheitansakin riemuin juhlii.

Kansallamme on tilaisuus juhlia tätä merkkipäivää toisella, milteipä yhtä silmin näkyvällä tavalla, kuin muistopatsaan pystyttämisellä. Samana päivänä vihitään tarkoitukseensa se uusi koti, jonka kansan rakkaus on pystyttänyt kansalliselle näytelmätaiteellemme. Voidaan ehkä ajatella, että Elias Lönnrotin työllä ja suomalaisella näytelmätaiteella ei ole mitään tekemistä keskenänsä — näiden juhlien yhtyminen on sattuma vain. Yhteys niiden välillä ei kuitenkaan ole olematon. Elias Lönnrotin julkituomat kansanrunot olivat ensimäisenä kumoamattomana todistuksena siitä, että suomen kieli luonnonomaisessa tuoreudessaankin oli kelvollinen taiteen kieleksi, ja epäilemättä ainoastaan tämän todistuksen olemassaolo aikoinaan rohkaisi Suomen miesten mieliä uskomaan, että tämä kieli, taiteen keinoilla jalostettuna, oli oleva kelvollinen taiderunouden korkeimman lajin, draaman kieleksi.

Toisessa paikassa tätä lehteä on kansallisjuhlan merkitystä sanoin ja kuvin selvitetty, mutta juhlamieli, joka paisuttaa kaikkien rinnat, ei ole sallinut minunkaan sanattomaksi jäädä.

Ei ole suinkaan mieluista samassa kirjeessä, jossa puhutaan kansallisesta juhlasta, kosketella semmoista kirjallista tuotetta kuin Hufvudstadsbladetin artikkelia „Det svenska partiet“ („ruotsalainen puolue“, 22/III,

n:ro 97), joka tulla töksähti esille kenenkään odottamatta ja on antanut yleistä puheenainetta maamme sanomalehdistölle.

Hbl. on kyllä koettanut kirjoitustaan perästä päin selvitellä, mutta „scripta manent“, se mikä on tyhmästi kirjoitettu pysyy tyhmänä, vaikka sitä kuinka vääntelisi. Hbl:n kirjoitusta ei voi selittää muuten kuin että lehti valittaa, että ruotsinmielisillä senaatissa ei enää ole kieltämätöntä enemmistöä niinkuin ennen, vieläpä että, niinkuin lehti liioitellen sanoo, ruotsinmielisillä ei senaatissa ole nykyään yhtään edustajaa. Ja tämän valitettavan asianlaidan valitettavina seurauksina Hbl. mainitsee ensinnäkin, että kaikkiin enemmän merkitseviin virkoihin — „ainakin mikäli se senaatista on riippunut“ — on nimitetty suomenmielisiä, joten siis virkamiehistömme „fennomaniseeraus“ on alkanut. Edelleen on tehty ehdoitus uudeksi asetukseksi kotimaisten kieltemme asemasta maan keskusvirastoissa ruotsalaisen kansanaineksen edustajien ottamatta osaa sen valmistamiseen. Asetus, joka tekisi kaupunkien kunnallis-kielen riippuvaksi asujanten enemmistön äidinkielestä lienee niinikään tekeillä. Esitysehdoitus vaalitavasta aatelittomiin säätyihin, joka hävittäisi varallisuuteen perustuvan ääniasteikon, on tehty ilman ruotsinmielisten saamatta olla sen valmistamisessa mukana. Nämät luetellut seikat ovat Hbl:n mielestä kylliksi osoittamaan niiden asemien merkitystä, joita ruotsalainen puolue täten on menettänyt tai on menettämäisillään.

Tämänlaatuiset tapahtumat ne ovat, jotka ovat Hbl:iin ensisijassa koskeneet, niiden johdosta tulee ruotsalaisenkin puolueen asettaa itselleen kysymys: „mihin suuntaan?“ Niiden johdosta täytyy ruotsalaisen puolueen astua „siitä peräytyneestä asemasta, johon puolue kolme vuotta sitten katsoi tarpeelliseksi asettua“, sen tulee koota voimansa, „konsolideerautua niinkuin v. 1896, selvittää kantansa päivän suurissa kysymyksissä ja saada johto, joka ottaa huostaansa sen edut“.

Mitä tämä uudelleen esille astuminen puolueen peräytyneestä asemasta itse asiassa merkitsisi, olisiko puolueen esim. käännettävä kelkkansa saavuttaakseen jälleen sijoja senaatissa — sijoja, joista puolueen jäsenet aikaisemmin ovat itse luopuneet — sitä ei tarkemmin selitetä. Mutta joka tapauksessa on kieltämätöntä että tämän artikkelin täytyy katsoa sisältävän tavallaan katumusta puolueen jäsenten tähän astisesta menettelystä, valitusta siitä, että puolue on menettänyt tai on menettämässä erinäisiä etuja, joiden oikeutus on suuresti kysymyksenalainen. Niinikään on kieltämätöntä että Hbl:n mielestä nämä seikat ovat tärkeimmät, joita nykyinen asema vaatii ruotsinmielistä puoluetta huomioonottamaan.

Jos „ruotsalainen puolue“ todella olisi tämmöisellä kannalla kuin pääkaupungin ainoa ruotsalainen päivälehti, niin tulisi sitä täydellä syyllä katsoa siveellisesti kuolleeksi puolueeksi, jolta ei voisi odottaa mitään

apua nykyisessä asemassamme. Nähtävästi eivät kuitenkaan ruotsinmielisen puolueen jäsenet yleensä ole samalla kaupustelijakannalla kuin Hbl. Ruotsinmielisten omalta taholta on ilmestynyt Hbl:ille vastauksia, joiden esiintymistä on kieltämättä sanottava ilahuttavammaksi tapahtumaksi kuin mitä pitkiin aikoihin on nähty. Erittäin huomattavat ovat ne lausunnot, jotka eräs „Vanha valtiopäivämies“ on julkaissut Viborgs Nyheterissä (1/IV) ja Länsisuomalaisen osakunnan v. t. kuraattori Gustaf Mattsson „Åbo Underrättelser“issä (1/IV).

Näistä kirjoituksista voisi tulla miltei siihen päätökseen ettei ruotsalaista puoluetta — ainakaan samassa merkityksessä kuin 1896 — enää olisi olemassa. „Vanha valtiopäivämies“, jonka nimen alla kuuluu piilevän eräs ruotsinmielisen puolueen entisen äärimäisen ryhmän etevimpiä miehiä, sanoo että hänestä, kun hän näki otsakkeen „ruotsalainen puolue“, tuntui „ihan oudolta, melkein vastenmieliseltä“. Kun toimitus „puhuu suomalaisen puolueen ponnistuksista ja voitoista, sen häikäilemättömyydestä ja leppymättömyydestä, voisi luulla olevansa siirretty kymmenen vuotta taaksepäin“. Niinikään sanoo hra Mattsson että nuorille ruotsiapuhuville „ruotsalainen puolue“ on „eduskuvana jostakin, jolla on ollut aikansa, mutta jota ei enää ole eikä pidä olla olemassa“, puhuupa hän vielä „vanhan ruotsalaisen puolueen hautakummustakin“, jolla Hbl:n ehdoittama „konsolideeraus“ tapahtuisi. Kumpainenkin kirjoittaja huomauttaa, miten viime aikoina on etualalle astunut kysymyksiä, niin tärkeitä, että niiden rinnalla ruotsalaisen puolueen konsolideeraus jää olennaisesti varjoon, vieläpä olisi yleiseduille vahingollinenkin. „Vanha valtiopäivämies“ huomauttaa että „nyt ei ole kysymys maan kielistä, niiden keskinäisestä suhteesta, nyt on kysymys niiden molempien asemasta; nyt ei ole kysymys vaalitavoista ja ääniasteikoista, sillä on kysymyksessä valtiopäivien koko toimintavalta; nyt ei myöskään ole kysymys, mistä kielileiristä senaatti ja virkakunnat otetaan, vaan onko meillä yleensä oleva kotimaista virkamieskuntaa vai eikö. Nyt on ennen kaikkea kysymys meidän suuresta asiastamme, asevelvollisuudesta, sen uudessa asemassa“. Samaan suuntaan huomauttaa hra Mattsson että virkamiehistömme fennomaniseeraus ei meitä kielikannalta saata surettaa, vaan virkamieskunnassamme on toisia ominaisuuksia huomioon otettava. Ennustetuista kieliasetuksista saapi, sanoo hän edelleen, ruotsalainen puolue lausua mielensä eduskunnassa; jos taas tämä asia menee kokonaan säätyjen ohitse, niin olisi sangen vähän iloa siitä, että jotkut näiden asetusten allekirjoittajista olisivat lähteneet ruotsalaisen puolueen riveistä.

Hra Mattsson antaa ruotsiapuhuvan nuorison ajatuksista tietoja, jotka ovat erittäin mieltäkiinnittäviä. Hän sanoo että ruotsalainen puolue ei tarvitse järjestymistä, organisatsionia 1896 vuoden ruotsalaisen puoluekokouksen mallin mukaan, vaan uudistusta, reorganisatsionia.

Nuoret haluavat, hän sanoo, kuulua edistyspuolueeseen ja ovat valmiit jo nyt ja juuri nyt uhraamaan melkoisen osan sitä valtiollista perintöä, jota heille tahdotaan tarjota; nuoriso tuntee vallassaolevan äänioikeusjärjestelmän vääryydet ja velvollisuutensa myötävaikuttaa niiden poistamiseen. Nuoriso ei tahdo olla mukana semmoisessa peräytymisessä tuuma tuumalta, jota Hbl. puolustaa. „Jo on aika että rehellisesti sanomme: me luovumme siitä, mikä osaksi nyt, osaksi pian on oleva teidän suomeapuhuvain oma, me teemme sen voidaksemme voimiamme hajoittamatta vaikuttaa parempien ja tärkeämpien päämäärien hyväksi kuin sisäisen kielipolitiikin, ja me teemme sen panematta huomiota siihen, ettei peräytymisellemme ehkä anneta sitä kunniaa, jonka se ansaitsee — tulevaisuudessa se on kuitenkin antava poikiemme jatkuvalle työlle ruotsalaisen sivistyksen eteen hyvän siveellisen tuen.“

Kuinka laajalle ruotsinmielisissä se ajatussuunta on levinnyt, joka on taipuvainen äänioikeusasiassa tekemään täyttä oikeutta ajan vaatimuksille, on vaikea tietää. Ja vielä vaikeampi on tietää, ovatko nämä mielipiteet, jos ne olisivatkin nuorison ja osaksi vanhempienkin omat, vielä siksi voimakkaat, että ne saattavat vaikuttaa ruotsinmielisten käytännölliseen politiikkiin. Mutta sen voi vakuuttaa, että sen laatuiset lausunnot eivät voi olla herättämättä vastakaikua suomenmielisissäkin. Semmoiselle peräytymiselle, että joku puolue yhteiselle edulle uhraa kestämättömät etuoikeutensa, semmoiselle peräytymiselle on vastapuolue epäilemättä osaava antaa sitä tunnustusta, jonka se ansaitsee. Ja joka tapauksessa on jo tämmöisten lausuntojen ilmautuminen ajanmerkki, joka ennustaa että uusi käsityskanta on saapa alaa ja pääsevä voitolle ruotsalaisessa puolueessa. Se on ilahuttava siinäkin suhteessa, että se ainakin vähässä osoittaa, miten oikeus ja totuus lopulta on puhuva ihmismieleen semmoisella voimalla, että sen ääni ei voi kuulumattomaksi jäädä.

Hbl:n artikkelilla on siis se negatiivinen ansio, että se on vaatinut esiin nämä ilahuttavat lausunnot.

8. IV. 1902.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: Elias Lönnrotin matkat. I. 1828–38. 6: — *Heinrich Herkner*, Työväenkysymys. 8 vhk. 1: 25.

Uusfilologiselta yhdistykseltä: Mémoires de la société néo-philologique. III.

Werner Söderströmiltä: *J. V. Snellman*in valitut teokset. III osa. 34, 35 vihk. à 1: —. *Gösta Grotenfelt*, Suomen polttoviljelys. Suom. Emil Malmgrén. 2: 75. — Oppikirja peltokasviviljelyksen perusteissa. 2 vhk. —: 85. —. *Henryk Sienkiewicz*, Qvo vadis? Suom. Maila Talvio. 5, 6 vhk. à —: 55. — *P. A. Ahlberg*, Ainoa tarpeellinen. 1: 50. — *Juhani Aho*, Metsästysalueiden muodostamisesta ja metsäriistan hoidosta. —: 75. — Teodor Fliedner. Toinen painos. —: 65. — *Juhani Aho*, Rautatie. Helppohintainen painos. —: 85. — *Elis Begroth*, Suomen kirkko. 3 vhk. 1: 10. — *J. V. v. Scheffel*, Ekkehard. 8 vhk. —: 55. — *Lilli Törnudd*, Naiskäsitöiden sääntövihko —: 25. — Käsitöiden oppikirja. 2: —.

Otavalta: *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 30—31 vhk. 1: 30. — *Herm. Niemi*, Aapinen (Otavan lukukirjasarja). —: 65. — *Karl Ervast*, Vähän katekismuksen selityksiä. II. 1: 25. — *Johannes Öhqvist*, Aus den Jugenderinnerungen deutscher Dichter, I. —: 85. — *Chr. Söndergaard*, Uusi lypsytapa. Suom. J. E. Sunila. —: 90. — *V. Blåfield*, Käsikirja kihlakunnan lautamiehille ja haastomiehille. 2: 50. — *Hall Caine*, Ikuinen kaupunki. III. Suom. Aino Malmberg. 2: 25. — *N. R. af Ursin*, Työväenkysymys Suomessa 1: 25. — *J. H. Erkko*, Pohjolan hää't. 3: 25.

G. W. Edlundilta: *Zachr. Topelius*, Samlade skrifter. Ser. IV, 1, 2 vhk. 1: 50. — *Aug. Schauman*, Kuuden vuosikymmenen ajalta. Suom. Santeri Ingman. 4 vhk. 1: 25. — *K. J. Hagfors*, Dagens hjälte. II. —: 50. — *Edv. Hedengrén*, Kirjanpitoesimerkkejä. Kolmas painos. 1: 50. — *Ivar Wilskman*, Öfningsexempel till aritmetiken. 1: —. — *Johannes Klockars*, Formulärbok för hvar man. —: 90. — *Tor Carpelan*, Finsk biografisk handbok. 12 vhk. 3: —.

Pohjois-Karjalan kirjapainosta: *Selma Lagerlöf*, Kyösti Berlingin taru. Suom. Auk. Andberg. 1 vhk. —: 40.

Tekijiltä: *K. J. Ståhlberg*, Kunnallisen itsehallinnon kehittämisestä. — 25. — Kansallis-Osake-Pankin vuosikertomus 1901. — *Eetu Aaltio*, Veräjillä vierahilla. — *Vilppu Kaukonen*, Uusia vesoja. 1: —. — *Gust. A. Abrahamson*, Raudan valmistuksesta. I—III ja kuvaosasto.

K. J. Gummerukselta: *Ludvig Schneller*, Tunnetko pyhää maata? Suom. Joh. Hagelberg. 1 vhk. —: 35.

U. W. Telén ja kumpp:ilta: *E. Nervander*, Pikku Suometar. Joulunäytelmä. —: 60.

Dansk Tidsskrift, maaliskuu: Karl Mortensen, Den lærde Skole som folkelig Ungdomhøjskole. — Arvid Mörne, Svensk Nutidslyrik. — N. C. Fredriksen, Socialisme og Kapitalisme.

Kotitaide, n:o 1: V. P., Silmäys „Kotitaiteen“ syntyyn. — L. Sparre, Vähän kaakeli-uuneista. — Jalmari Kekkonen, Karjalaista kotitaidetta, y. m.

Duodecim, n:o 2: G. J. Winter, Sortavalan uusi sairashuone, y. m.

Teologinen aikakauskirja, n:o 2, 3: Arth. Hjelt, Kuka on neljännen evankeliumin kirjoittaja? — G. G. Rosenqvist, Viktor Rydbergs moralfilosofi. — Paavo Snellman, „Yli voimain“ y. m.

Kansakoulun lehti, n:o 5—6: A. H., Kansakoulun opettajain eläkkeistä. — M. S. Holmlander, Veiston opetuksesta ja käsityönäyttelystä, y. m.

Luonnon ystävä, n:o 2: A. J. Mela, A. E. Nordenskiöld. — O. Hynén, Kaulushaikara. — Kirjallisuutta.

Pyrkijä, n:o 2, 3: S. A. Talollisen poika. — Sakari Linna, Mitä ajattelijat sanovat valheesta ja hätävalheesta, y. m.

Suomen urheilulehti, n:o 2: kirjoituksia eri urheilujen aloilta.

Euterpe, n:ot 9—14.

Nutid, n:ot 1—3.

Uusi kuvalehti, n:ot 4—6.

Lukutupa, n:ot 3—6.

Kanerva, n:ot 5—7.

Puutarha, n:ot 2, 3.

Kodin ystävä, n:ot 2, 3.

Vakuutuslehti, n:ot 2, 3.

Suomen aistivialliskoulujen lehti, n:ot 2, 3.

Finsk veterinärtidskrift, n:o 1.

Postimees, n:ot 35—70.

Piirteitä Itämeren-maakuntain historiasta.

Kirjoittanut

MIKAEL JOHNSSON.

I.

Ne olot, jotka historiallisesti perittyinä ovat vielä viime vuosisadalla Itämeren-maakunnissa vallinneet, ovat olleet monessa suhteessa kylläkin vanhanaikuisia. Kansan kieli on ollut poljettu siihen määrään, että sitä on virallisesti käytetty ainoastaan jumalanpalveluksen, kansakoulun ja kyläoikeuden kielenä. Kaikki korkeampi opetus samoin kuin ylempi hallinto- ja oikeuslaitos on ollut 1880-lukuun asti yksinomaan saksankielinen. Maakunnan yhteisistä asioista on päätetty „maapäivillä", joita on pidetty erikseen kussakin maakunnassa ja joilla on ollut yksinomaan aatelisia jäseniä, jotka kokoontuvat niille itseoikeutettuina eivätkä valittuina. Muilla säädyillä ei ole ollut mitään edustusoikeutta.

Aina vuoteen 1819 (varsinais-Virossa vuoteen 1816) oli maaorjuus voimassa. Ja kun tämä vihdoin mainittuina vuosina poistettiin, niin jätettiin vapautettu talonpoikainen väestö ilman omaa maata. Siten se jäi yhä mitä suurimpaan riippuvaisuuteen maanomistajista; näillä sitä vastoin ei ollut enää velvollisuutta pitää alustalaistensa toimeentulosta huolta. Vasta vuosisadan keskipaikoilla vuosina 1849, 1860 ja 1866 järjestettiin nämä olot vähitellen tyydyttävämmälle kannalle. Jokaisen

kartanon maasta eroitettiin *toinen puoli* talonpojille ehdottomasti vuokrattavaksi maaksi; vuokrasopimus oli tehtävä *määräajaksi* (tavallisesti tehtiin se 6 vuodeksi); vuokra oli suoritettava *rahassa* eikä työssä, ja kaikki sopimukset työsuorituksesta julistettiin laittomiksi; poismuuttavalle vuokramiehelle oli maksettava korvaus vuokrapaikan parantamisesta; ja lopullisesti myönnettiin talonpojille oikeus *ostaa omakseen* aluksi vuokramaata, myöhemmin myöskin aatelisten kartanomaata. Tätä oikeutta on virolainen ja lättiläinen talonpoika käyttänyt melkoisessa määrässä hyväkseen; noin puolet n. s. vuokramaata lienee jo tätä nykyä täydellä omistusoikeudella talonpoikaisen väestön käsissä. Mutta kun tämä vuokramaa asetuksen mukaisesti on vain puolet kaikesta maaomaisuudesta, niin voinee sanoa, että Itämeren-maakuntain talonpoika omistaa nykyään noin *neljännen osan* näiden maakuntain maata.

Sitkeästi on maata omistava aatelisto pitänyt oikeuksistaan kiinni. Esimerkiksi mainittakoon, että vielä 1865 Liivin ja Viron maapäivät hylkäsivät ehdoituksen aatelittomain oikeudesta ostaa aatelista kartanomaata. Kun kuitenkin Kuurinmaan maapäivät samana vuonna luovuttivat aatelittomille tämän oikeuden, niin seurasi Liivin ritaristo tätä esimerkkiä seuraavana vuonna ja Viron ritaristo v. 1867, joka vuosi muodostaa toistaiseksi loppukohdan maanomistusta koskevan lainsäädännön kehityksessä. N. s. „kvooti"-maa (kuudes osa talonpoikaista vuokramaata), joka v:n 1849 asetuksen mukaan olisi „kvooteissa" eli osamäärissä luovutettava irtolaisväestölle, on kuitenkin vielä tänä päivänä aatelisten kartanonomistajain käsissä.

Oloja kuvaava on muuten sekin seikka, että vasta v. 1865 poistettiin aatelisen herran oikeus ruumiillisesti kurittaa täysi-ikäisiä palvelijoitaan sekä maapoliisin oikeus käyttää ruumiillista kuritusta talonpoikaista maanomistajaa ja maanvuokraajaa vastaan. Sama oikeus lienee „kyläoikeudella" („vallakohus") vielä tänäkin päivänä.

Itämeren-maakunnissa on näiden olojen vaikutuksesta äsken päättyneen vuosisadan toisella puoliskolla muodostunut kaksi vastakkaista puoluetta: saksalainen ja kansallis-virolainen (etelämpänä kansallis-lättiläinen). Aikaisemmin tuskin voi puhua puolue-elämästä ollenkaan, sillä saksalaiset olivat kaikki kaikessa; virolaiset ja lättiläiset olivat sekä aineellisesti että henkisesti siinä tilassa, etteivät kyenneet millään tavoin puoltansa pitämään. Vasta v:n 1865 jälkeen, kun itsenäinen talonpoikaisluokka alkoi

syntyä, rupesi virolainen ja lättiläinen päätänsä koroittamaan. Aineellisen vaurastuksen rinnalla rupesi henkisenkin elämän oireita näkymään. Viron ensimäinen yleinen laulujuhla 1869, joka vietettiin 50 v. aikaisemmin tapahtuneen orjuuden lakkauttamisen muistoksi, osoitti jo merkillistä henkistä ja ihanteellista harrastusta kansassa. Siitä lähti ennen pitkää pyrintöjä korkeamman kansankielisen opetuksen ja kansallisen tutkimuksen luomiseen. Viron kansa kokosi pienistä antimista 100,000 ruplaa ylempää vironkielistä opetuslaitosta — Aleksanterin-koulua — varten, ja v. 1878 aloitti virolainen kirjallisuusseura J. HURTin johdolla vaikutuksensa. Virolainen kirjallisuus rupesi versomaan (Kreutzwald, Jannsen, Hurt y. m.) ja kansallinen sanomalehdistö syntyi, joka pian luki toistakymmentä erilaista äänenkannattajaa.

Tällä virolaisella liikkeellä oli kokonaan kansallinen luonne, mutta ainakin alussa sangen vähän valtiollisia tarkoituksia. V. 1878 tehtiin pienemmässä kansallismielisten piirissä jonkunlainen puolueohjelma, joka sisälsi 15 pykälää. 9 niistä koski viron kieltä, 2 valtiollista elämää (uskollisuutta keisarille ja talonpoikaisen kansan osanottoa maapäiviin), ja 4 viimeistä kansakoulua, yliopistoa, kirkkoa ja kansallisen elämän suhdetta saksalaisuuteen.[1] Tämä ohjelma ei kuitenkaan tullut koskaan käytäntöön, ainakaan semmoisena kuin se oli aiottu. Samaan aikaan puhkesi näet ilmi riitaisuus kansallismielisen papiston ja erään sanomalehtipuolueen välillä. Edellinen, joka pastori J. HURTin johtamana oli tähän asti kansallista liikettä ohjannut, tungettiin syrjään, ja johto siirtyi jyrkän vasemmiston käsiin. Taistelu saksalaisuutta vastaan kävi rajuksi ja häikäilemättömäksi, eikä kestänyt kauan, ennenkuin tältä taholta — varsinkin sen johtajan C. R. JAKOBSONin kuoleman jälkeen — käännyttiin Venäjän hallituksen puoleen ja pyydettiin sitä riidanratkaisijaksi. Jo v. 1881 jättivät muutamat virolaiset venäläisille viranomaisille kirjoituksen, jossa lausuttiin seuraavat toivomukset: talonpojille lunastettaviksi tarjotaan maan hinta oli virallisesti määrättävä; tämän maan ostoa koskevat kauppasopimukset, joissa sanottiin olevan paljo laitonta, olivat uudestaan tarkastettavat; maavero oli ulotettava kaikkeen maaomaisuuteen; „zemstvo“ (venäläinen maakuntaedustus, jossa talonpojillakin on sananvalta) oli aikaansaatava; kansakoulu oli siirrettävä aateliston hoidosta venäläisen kansan

[1] A. GRENZSTEIN, Herrenkirche oder Volkskirche, s. 123.

valistusministeriön käsiin; aateliston oikeus papinvirkain täyttämiseen oli lakkautettava; venäläinen rauhantuomarilaitos oli toimeenpantava, ja siihen hallitus aluksi asettaisi virkamiehet; poliisilaitos oli uudistettava; kolme baltilaista maakuntaa oli yhdistettävä kahdeksi; ja vihdoin yliopistoon oli asetettava eri tutkinto kansankielissä niitä varten, joiden tuli pappeina, lääkäreinä ja asianajajina kansan keskuudessa vaikuttaa.[1]

Sillä aikaa kun virolainen liike kehittyi tähän suuntaan, pysyi maan yliluokka pääasiassa jyrkästi vanhassa katsantotavassaan kiinni. Vanhastaan on saksalaisuus ollut ainoa kansallisuus, jonka Itämeren maakuntain saksaa puhuva yliluokka on tunnustanut. „Baltilainen maa kuuluu tosin valtiollisesti Venäjään, mutta sivistykseltään ja tunteiltaan on se saksalaista“ — se on aina ollut tämän kansanluokan tunnussana. Mainittakoon tämän katsantokannan esiintymisestä pari esimerkkiä. Liivin maapäiviä avattaessa v. 1864 (Puolan kapinan aikana) kehoitti ylisuperintendentti eli piispa WALTER avaussaarnassaan tätä kokousta pysymään „uskonnossa protestanttisena ja politiikissa saksalaisena“, josta puheesta hän pantiin viralta pois.[2] Prof. SCHIRREN taas on pukenut tämän käsitystavan seuraaviin jyrkkiin sanoihin: „Saksalainen kansa ja sen jälkeläiset tätä maata varten, ja tämä maa saksalalaista kansaa ja sen jälkeläisiä varten — se on kaikkien valtiosopimustemme summa. Onko selvempää muotoa, johon meidän suuri oikeutemme voitaisiin pukea?“[3] Virolaista ja lättiläistä kansaa, joka kuitenkin muodostaa vähintäin 90 % maan asukaslukua, ei saksalaisen yliluokan ajatuksissa siis näytä olevan olemassakaan.

Tämä saksalaisten oma kanta ei kuitenkaan näytä estäneen heitä pitämästä virolaista liikettä suurpoliittisena ja valtiollisesti vaarallisena. Kun virolainen lähetyskunta kävi Pietarissa v. 1881 Aleksanteri II:n kuoleman jälkeen, niin esitettiin se — niinkuin väitetään[4] — viranomaisille tämmöisessä valossa. Ja kun myöhemmin heräsi kysymys vironkielisen professorinviran perustamisesta käytännöllisessä teologiassa Tarton yli-

[1] A. GRENZSTEIN, Herrenkirche oder Volkskirche.

[2] SCHULTHESS, Europäisches Geschichtskalender 1864, s. 127 (Russland).

[3] C. SCHIRREN, Livl. Antwort an J. Samarin 1869, s. 194.

[4] GRENZSTEIN, m. t., s. 120.

opistoon, niin viitattiin kansanvalistusministerin pyytämässä lausunnossa tähän samaan valtiolliseen vaaraan.[1]

Kaikki lähestyminen kansallisten ja saksalaisten piirien välillä osoittautui näin ollen mahdottomaksi. Saksalaiset pitivät riittävänä, että olivat myöntäneet kansalle omankielisen kansakoulun ja „luoneet" maataomistavan talonpoikaissäädyn; kauemmas he eivät aikoneet mennä. Virolaiset taas eivät voineet tähän tyytyä, he olivat heränneet itsetietoisuuteen ja vaativat vapautta jatkuvalle kansalliselle kehitykselle mistä hinnasta tahansa.

Tunnustettava on kuitenkin, että yrityksiä sovinnollisempaan ja viisaampaan politiikkiin ei kokonaan puuttunut. 1870-luvulla näyttää eräs sitä tarkoittava ryhmä olleen syntymäisillään baltilaisen ritariston suljetuissa riveissä. Käsitys siitä, että semmoinen ahdas aatelisvalta, joka pani kaiken vaikutuksen muutamien harvojen käsiin, ei ollut sopusoinnussa ajan hengen kanssa eikä voisi ajan pitkään pitää puoliansa yhä vahvistuvia kansallisia ja kansanvaltaisia virtauksia vastaan, näyttää voittaneen ainakin muutamissa ritariston jäsenissä alaa. Ja samalla näyttää heränneen tajunta siitä, että tämmöiset olot tarjosivat hyvän aseen niille, jotka tahtoivat näiden maanosien erikoisaseman lopettaa, saati kun keisarikunta maaorjuuden poistamisen, oikeuslaitoksen uudistuksen ja kunta- ja maakunta-edustusten aikaansaamisen johdosta näytti astuneen ajanmukaisten uudistusten tielle. Ruvettiin aavistamaan, että Baltian oli lähdettävä vapaaehtoisesti samalle tielle, taikka se johdettaisiin pakosta sille. Seuraus näistä havainnoista oli, että ritariston omasta keskuudesta tehtiin ehdoituksia m. m. maapäivien muuttamiseksi todelliseksi edustuskunnaksi, jossa muillakin säädyillä olisi sija ja sananvalta.

Ensimäinen tämmöinen yritys tehtiin Kuurinmaalla ja hyvällä menestyksellä. Sillä aikaa kun Liivin ja Viron ritaristo anoi keisarilta suojaa entisille feudaalioikeuksilleen, tekivät Kuurinmaan maapäivät v. 1870 sen tärkeän päätöksen, että valtiolliset oikeudet eivät enää tulevaisuudessa olisi riippuvaiset aatelisarvosta, vaan seuraisivat *maanomistusta,* tämmöinen muutos kun ei poikennut maakunnan perustuslaista. Tätä hyvää alkua ei kuitenkaan vastannut jatko ja loppu. Liivin maapäivillä tehtiin tosin v. 1872 samansuuntaisia ehdoituksia. Ne sisälsivät 1) että kaikki maanomistajat saisivat maapäiväin jäsenten oikeudet (muutamalla poik-

[1] GRENZSTEIN, sama paikka.

keuksella); 2) että maapäivät muutettaisiin itseoikeutetusta aateliskokouksesta piirittäin valittujen edustajain kokoukseksi; ja 3) että näitä muutoksia järjestämään valittaisiin erityinen valiokunta. Kaikki nämä ehdotukset hylättiin kuitenkin yksinkertaisesti, ja sen enempää ei ole tullut maapäiväin muuttamisesta vapaamieliseen suuntaan. Keskustelun alaisena oli kuitenkin tämä kysymys vielä kauan ja synnytti kokonaisen tulvan lentokirja-kirjallisuutta, joka piti mielet jännitettyinä aina seuraavan vuosikymmenen alkuun. Mahdollisesti olisi aikaa myöten vapaamielinen puolue saanut voiton, mutta 1880-luvulla oli jo liian myöhäistä. Niitä syitä, jotka olisivat voineet siihen johtaa, ei enää ollut olemassa.

Eräs aikalainen kuvaa 1870-luvun lopulla oloja seuraavaan tapaan, joka Baltian maakuntain ja keisarikunnan silloiseen tilaan nähden ei näytä olleen totuutta vailla:

»Asukasten varallisuus kasvaa, mutta maa köyhtyy. Sillä köyhä on se, joka ei voi suorittaa sitä, mitä lailliset tarpeet vaativat. Koulutarvetta emme voi riittävässä määrässä tyydyttää, koska olemme siihen liian köyhät. Oikeudenhoito laimenee liiallisen työtaakan vuoksi, koska emme voi palkata riittäviä työvoimia. Yhteinen taloudenhoito asettaa meille velvollisuuksia, joita emme voi edes kolmelta neljännesosalta täyttää, koska meillä ei ole tarpeellisia varoja siihen käytettäviksi. Vankilamme ja sairashuoneemme ovat liian täydet ja epäterveelliset. Sillat särkyvät matkustajien alla, jotka töin tuskin henkensä pelastavat. Hevosvarkaus kukoistaa. Rosvoukset eivät enää kuulu harvinaisuuksiin — eikä kukaan yksityinen ole siihen syypää; jokainen tekee mitä hänen riittämättömät voimansa sallivat.» — — —

»Ja miksi olemme näin häviöön saakka köyhät? Sen vuoksi, ettemme voi rohkaista itseämme päätökseen laajentaa perustuslakejamme niin, että ne tekisivät laajemman itseveroituksen mahdolliseksi. Me kuljemme hiljaisesti, mutta varmaan häviötämme kohti saamattomuuden politiikin vuoksi, sillä aikaa kun keisarikunta reippaasti edistyy; ja joka päivä vähenee se välimatka, jonka me olemme siitä edellä.» — — —

»Meidän vanhoillisuuden intoilijat tahtovat pakoittaa meitä kaikkia odottamaan savupirtissä, kunnes se puretaan päämme päältä ja meidät siirretään asumaan huoneihin, jotka varmaankin miellyttävät meitä vähemmin kuin ne, joita meidän sallittaisiin itsellemme nykyistä asuntoa laajentamalla valmistaa.» — — —

»On vaadittava maalle terveempää politiikkia. On saatava näkyviin, saako se maalla ja kaupungeissa kannatusta. On saatava näkyviin, ymmärretäänkö maassa:

että nykyiset laitoksemme ovat epätyydyttävät ja että niitä laajentamatta kehitys on ehkäisty;

että tähän saakka tehtyjen parannusyritysten on täytynyt jäädä hedelmättömiksi, koska niitä tehtäessä valtakunnan oikeutettuja vaatimuksia yhdenmukaisesti uudistavaan suuntaan ei ole mitään huomiota luotu;

että ainoastaan huomioon ottamalla tämä oikeutettu vaatimus, ainoastaan omasta alkuunpanostamme lähtevän valtakunnan yhteiseen kehitykseen liittyvän uudistuksen tapahtuessa on odotettavissa omantakeisten kalliiden laitostemme säilyttämistä;

että muussa tapauksessa joudumme ehdottomasti mitä häikäilemättömimpäin yhteensulatustointen alaisiksi.» [1] — — —

Sillä välin olikin jo noussut korkealle se pilvi, josta puhkeava rajuilma oli ennen pitkää lopettava sekä saksalaisten että virolaisten ja lättiläisten isännyydentoiveet Itämeren-maakunnissa.

II.

Kun Liivinmaa ja Vironmaa Suuren pohjan sodan aikana (v. 1710) joutuivat Pietari Suuren valtaan, niin vahvisti tämä hallitsija näille maakunnille niiden entiset oikeudet, joista mainittakoon 1) *luterilaisen uskonnon loukkaamaton säilyttäminen,* 2) *maan omien miesten ja »muiden ansiollisten saksalaista kansallisuutta olevien henkilöiden» käyttäminen »oikeuden hoidossa»* [2] sekä 3) *saksan kielen pysyttäminen virallisena kielenä.*

Tähän vahvistukseen oli kuitenkin tsaari Pietari liittänyt seuraavat paljon merkitsevät sanat: „kuitenkin ilman estettä ja haittaa Meille ja Meidän valtakuntamme herruudelle ja oikeudelle". [3] Ja ehtoihin lisäsi Katarina I (toisten mukaan jo Pietari) vielä seuraavan lauseen: „mikäli niitä (oikeuksia) voipi sovittaa nykyiseen hallitukseen ja aikaan". Ainoastaan Vironmaan ritaristo ja Riian sekä Tallinnan kaupungit saivat oikeutensa vahvistetuiksi ilman ehtoja. Nämä vahvistukset uudistettiin samanlaisina joka hallitsijavaihdoksessa läpi koko 18:nnen vuosisadan. Sen

[1] Wetterleuchten, Briefe über livländische Politik. Dorpat 1878.

[2] »In der Administration der Justiz» — tarkoittanee myöskin hallinnollisia virkoja.

[3] »Doch uns und unserer Reiche Hoheit und Rechte ohne Präjudiz und Nachteil.»

jälkeen saivat kaikki vahvistukset (myöskin Vironmaan) seuraavan lisäyksen: „mikäli ne (oikeudet) ovat sopusoinnussa valtakuntamme yleisten asetusten ja lakien kanssa".

Viimeisen kerran vahvistettiin nämä oikeudet v. 1856 Aleksanteri II:n hallituksen alussa; hänen seuraajansa ei niitä enää vahvistanut.

Nämä ehdolliset vahvistukset eivät ole estäneet Venäjän hallitsijoita menettelemästä Itämeren-maakuntain kanssa olojen ja yleisvaltakunnallisten näkökohtain mukaan. Niin Katarina II poisti näiden maiden erikois-aseman kokonaan v. 1783. Keisari Paavali taas palautti entisen järjestyksen v. 1796.

Keisari Nikolai I:n aikana alkoivat taas toimenpiteet yhteisvaltakunnallisen järjestyksen aikaansaamiseksi Itämeren-maakunnissa. Niin ilmestyi 3 p. tammik. v. 1850 ukaasi, joka määräsi 1) että venäjän kieltä oli käytettävä virastoissa ja niiden henkilöiden asiakirjoissa, jotka toimittavat asiansa venäjän kielellä; 2) että ensi sijassa oli semmoisia henkilöitä nimitettävä korkeampiin hallintovirkoihin, jotka osasivat venäjän kieltä kylliksi käyttääkseen sitä virkatehtävissä; ja 3) että v:sta 1858 alkaen oli asetettava kaikkiin virkoihin ainoastaan semmoisia henkilöitä, jotka osasivat virantoimituksessa venäjän kieltä käyttää.[1]

Tällä säädöksellä ei näytä olleen tyydyttävää vaikutusta, sillä v. 1867 vahvisti keisari Aleksanteri II erään ministerikomitean päätöksen, jossa lausutaan „välttämättömäksi, että kaikkien hallitushaarojen yhteisen ponnistuksen kautta ilman viivytystä toteutetaan määräys 3 p. tammik. 1850, joka on jäänyt kuolleeksi kirjaimeksi huolimatta siitä, että se on baltilaisessa lakikirjassa olemassa".

Kun keisari samaan aikaan Riian kaupungissa puhutteli siellä olevia virastoja venäjän kielellä, herätti tämä suurta huomiota. Vielä samana vuonna ilmestyikin yleisten rakennusten ministeriöstä ja sotaministeriöstä käskyjä, jotka ankarasti panivat tuon uudistetun päätöksen toimeen. Edellinen ministeriö esim. ei myöntänyt Riian – Dünaburgin rautatierakennuksessa palveleville virkamiehille yhdenkään vuoden aikaa venäjän kielen oppimista varten.

Moskovalainen sanomalehdistö kannatti näitä toimenpiteitä m. m. seu-

[1] SCHULTHESS, Europ. Geschichtskalender, 1867 (Russland), josta myöskin seuraavat tiedot on saatu, milloin ei lähdettä ole erityisesti ilmoitettu.

raavalla lausunnolla, joka ilmaisee hyvin venäläisen käsityksen niiden tarpeellisuudesta:

»Kahdesta asiasta toinen: joko on baltilaisille saksalaisille annettava täysi mahdollisuus saksalaistuttaa paikkakunnallinen väestö ja omin käsin laajentaa vielä keskitekoisen saksalaisen 'isänmaan' alaa, jonka Europan ensimäinen sotilasvalta jo tuntee suurta levottomuutta tämän lisäalan läheisyydessä — taikka avonaisesti tarkoituksiaan peittelemättä millään naamareilla sekä vähintäkään huolimatta vastustajien huutamisesta istuttaa Itämeren-maakuntiin Venäjän lippu. Sittenhän nähdään, kumpiko puoli saa voiton.»

Vuoden lopussa 1867 päättivät liiviläiset maapäivät jättää keisarille alamaisen adressin ja siinä pyytää maakunnan oikeuden säilyttämistä kieliasiassa. Tätä adressia kieltäytyi keisari ottamasta vastaan.

Näin oli se menettely, joka v:n 1863 jälkeen oli saanut alkunsa Puolassa, nyt epäilemättömällä tavalla ulotettu Itämeren-maakuntiin. V:n 1866 tapaukset Saksassa ja Venäjän ystävälliset suhteet Preussiin jättivät siinä hallitukselle vapaat kädet.

Kun nämä toimet yhä jatkuivat, päättivät Liivin ja samoin Viron maapäivät uudestaan kääntyä hallitsijan puoleen. Molemmat jättivät keisarille alussa v:n 1870 adressin, oikean baltilaisen „petition of rights“ kieliasiassa, jossa pyydettiin keisarillista suojelusta „kovasti ahdistetuille maakunta- ja kansallisoikeuksille“. Vastaus oli omakätinen kirjoitus Aleksanteri II:lta, josta pyyntö lyhyesti hylättiin. „Koska“ — sanottiin siinä — „niin hyvin yleiset kuin paikalliset lait saavat voimansa *yksinomaan* korkeimmalta vallalta, niin on liiviläisen ritariston pyyntö ehdottomasti hylättävä, etenkin kun tämä pyyntö ei ole sopusoinnussa maakuntalakikirjan alkupuheen kanssa.“ Tällä viittauksella tarkoitettiin epäilemättä sitä ehtoa, joka oli liitetty baltilaisten oikeuksien vahvistukseen.

1870-luvulla ei voi sanoa hallituksen pyrintöjen periaatteellisesti lakanneen, vaikka ne edistyivät hitaammin kuin alusta päättäen olisi voinut odottaa.

(Jatk.)

Numeroita Suomen oppikoulujen kehityksestä viime vuosikymmeninä.

Koonnut

V. MALIN.

Ne laajat tilastolliset ainekset, joita maamme koulutoimen ylihallituksen vuosittain antamat „Tilastolliset katsaukset Suomen alkeisopistojen tilaan ja vaikutukseen" sisältävät, ja joiden täydennyksenä mainitun ylihallituksen asettamista varhaisemmilta ajoilta aina vuoteen 1861 Kasvatusopillisen Yhdistyksen Aikakauskirjan vuosikerroissa 1861—1871 on eräitä, vaikka niukempia, tuomiokapitulien antamia tietoja, tarjoavat hyvän tilaisuuden pitemmältä ajalta seurata maamme oppikoulujen ulkonaista, numeroissa määriteltävää kehitystä. Kun mainittu kehitys ei ainoastaan itsessään ole erittäin tärkeä, vaan myöskin monessa suhteessa valaisee yhteiskunnan kehitystä yleensä, jonka yhtenä elimenä koululaitos on, tahdomme alempana esittää muutamia sitä koskevia numeroita, ensinnäkin eri koululajien oppilaslukua koskevia.

Sitä ennen ovat kuitenkin tarpeen eräät huomautukset itse koululajien nimityksistä. Lukuvuoteen 1870—71 asti jakautui maamme korkeampi, yliopistoon johtava oppikoulu kahteen itsenäisesti toimivaan osastoon, neliluokkaiseen ylialkeiskouluun ja kolmiluokkaiseen kymnaasiin, joka kursseihin nähden oli edellisen jatkona, mutta mainitusta lukuvuodesta alkoi näiden koulujen yhdistäminen, siten että kunakin vuonna edellisiin lisättiin ja jälkimäisistä poistettiin yksi luokka, niin että muutos oli tapahtunut lukuvuoden 1872—1873 alussa. Täten muodostettuja seitsenluokkaisia kouluja nimitettiin alkeisopistoiksi ja lukuvuodesta 1874—75, niinkuin vieläkin, lyseoiksi. Jo ennenkin oli ollut eräitä sellaisia „yhdistettyjä opistoja", jotka käsittivät sekä ylialkeiskoulun että kymnaasin luokat ja oppikurssit. Paitsi sitä oli maassamme katsauksemme käsittämän ajanjakson alkupuolella enimmäkseen kaksiluokkaisia alialkeiskouluja, joiden oppimäärä lähinnä vastasi ylemmän kansakoulun kursseja, sekä tyttökouluja. Yksityisiäkin kouluja oli jo silloin, vaikkei niistä ole tietoja ennen kuin lukuvuodesta 1877—78 alkaen. Alialkeiskoulut sittemmin vähitellen lakkautettiin, niin että tiedot niistä loppuvat v. 1885

—86, ja niiden ohessa ja jälkeen tapaamme vuodesta 1873—74, paitsi v. 1871 jälkeen perustettuja kaupunkien ylempiä kansakouluja, joita kansakouluasetuskin edellyttää korkeampien koulujen pohjakouluiksi, 2- tai 4—5 luokkaisia reaalikouluja, jotka tarkoittivat alemman, porvarillisen sivistyksen antamista, valmistuksena käytännöllisen elämän eri aloille.

1.

Tarkastaessamme nyt I taulua huomaamme sen viimeisestä sarekkeesta, että lukuvuodesta 1877—78, josta alkaen on tietoja myöskin yksityiskouluista ja siis kokonaisvertailu on mahdollinen, maamme oppikoulujen (sanan laajimmassa merkityksessä, kansa- ja varsinaisten ammattikoulujen vastakohtana, käsittäen siis myöskin tyttö-, reaali- ja valmistavat koulut) *oppilasluku* on kasvanut enemmän kuin kahta vertaa suuremmaksi, tehden v. 1877—78 6,526 ja 1899—1900 15,893. Jokaisena mainituista 21 lukuvuodesta huomataan lisäystä edelliseen vuoteen verraten, paitsi v. 1889—90, jolloin lukumäärä on tasan yhtä suuri kuin edellisenä, eikä yhtenäkään vähennystä, mutta tämä lisäys on eri vuosina jotenkin erilainen. Pienin se on vuodesta 1885—86 vuoteen 1886—87, tehden vain 27, ja suurin vuodesta 1897—98 vuoteen 1898—99 eli 1,189. Keskimääräinen lisäys tekee lähes 400 vuodessa. Tämä suuri kasvaminen edellyttää tietysti, että oppikoulumme ainakin pääasiassa täyttävät kansalliselle koululaitokselle asetettavat vaatimukset, ja saa selityksensä niistä yleensä suotuisista oloista, jotka maassamme viimeksi kuluneena neljännesvuosisatana ovat vallinneet, ja lähinnä taloudellisesta vaurastumisesta, joka on tehnyt mahdolliseksi monen sellaisenkin panna lapsensa oppikouluun, joka muuten ei olisi sitä voinut. Samoin johtunee lisäyksen kiihtyminen tahi hiljeneminen etupäässä taloudellisen tilan vaihteluista. — Mainitut numerot eivät kuitenkaan ole käsitettävät vain absoluuttisina, vaan myöskin relatiivisina, s. o. maamme samanaikuiseen väkilukuun suhtautuvina. Mutta näinkin käsitettyinä ne osoittavat suurta edistystä. Suomen väkiluku teki v. 1877 lopussa 1,990,848 henkeä ja vuoden 1899 2,673,200 henkeä, lisäys siis 682,352 eli 34,3 %, oppikoulujen oppilasmäärä taas v. 1877—78 6,526, 1899—1900 15,893 lisäys siis 9,367 eli 143,5 %. Oppikoulujen oppilasmäärän lisäys on niinmuodoin ollut suhteellisesti lähes neljä kertaa niin suuri kuin maamme väkiluvun. V. 1877 tuli yksi oppikouluoppilas 305 maamme asukasta kohti, v. 1899 oli niitä yksi 168 kohti.

I. TAULU, joka osoittaa Suomen oppikou-

	Valtion					
Vuosi.	Ali-alkeis-koulut.	Yli-alkeis-koulut.	Kym-naasit.	Yhdis-tetyt opistot.	Alkeis-opistot l. lyseot.	Tyttö-koulut.
1861—62	1,746	1,318	403	—	—	578
1862—63	1,769	1,343	416	—	—	583
1863—64	1,891	1,490	477	—	—	626
1864—65	2,160	1,772	466	—	—	666
1865—66	2,323	1,838	622	—	—	704
1866—67	2,368	1,925	662	—	—	732
1867—68	2,190	1,217	451	1,029 [1]	—	705
1868—69	1,824	1,266	437	957	—	750
1869—70	2,438	1,232	476	973	—	820
1870—71	2,130	—	—	—	2,715	765
1871—72	1,938	—	—	—	2,717	712
1872—73	1,733	—	—	—	2,749	690
1873—74	1,290	—	—	—	2,593	707
1874—75	886	—	—	—	2,420	732
1875—76	575	—	—	—	2,364	749
1876—77	455	—	—	—	2,322	761
1877—78	289	—	—	—	2,319	855
1878—79	255	—	—	—	2,373	856
1879—80	222	—	—	—	2,485	898
1880—81	233	—	—	—	2,550	918
1881—82	244	—	—	—	2,658	910
1882—83	237	—	—	—	2,647	936
1883—84	213	—	—	—	2,677	942
1884—85	97	—	—	—	3,013 [2]	925
1885—86	52	—	—	—	3,079	893
1886—87	—	—	—	—	3,170	1,451
1887—88	—	—	—	—	3,503 [3]	1,439
1888—89	—	—	—	—	3,432	1,450
1889—90	—	—	—	—	3,478	1,410

[1] Jo edellisinäkin vuosina oli eräitä tällaisia »yhdistettyjä opistoja», jotka tilastossa ovat luokkansa mukaan jaetut mainitun kahden koululajin oppilasnen yliopistoon johtava oppilaitos, perustettu v. 1858.

[2] Suuren lisäyksen selittää Viipurin suom. yksityislyseon joutuminen

[3] Turun suom. lyseo joutui valtion haltuun.

[4] Tietoja puuttuu vuotta 1877—78 varemmilta ajoilta. V. 1865 arvioidaan olivat enimmäkseen tyttökouluja.

lujen oppilaslukua allamainittuina vuosina.

		Yksityiset[4]			
Reaalikoulut.	Summa.	Lyseot ja yhteiskoulut.	Tyttö- ja valmistavat koulut.	Summa.	Yhteensä.
—	4,045	—	—	—	—
—	4,111	—	—	—	—
—	4,454	—	—	—	—
—	5,064	—	—	—	—
—	5,497	—	—	—	—
—	5,687	—	—	—	—
—	5,592	—	—	—	—
—	5,236	—	—	—	—
—	5,939	—	—	—	—
—	5,610	—	—	—	—
—	5,367	—	—	—	—
—	5,172	—	—	—	—
170	4,760	—	—	—	—
401	4,439	—	—	—	—
561	4,249	—	—	—	—
688	4,226	—	—	—	—
792	4,255	653	1,680	2,271	**6,526**
887	4,371	712	1,778	2,490	**6,861**
902	4,507	941	2,086	3,027	**7,534**
852	4,553	1,062	2,298	3,360	**7,913**
813	4,625	1,141	2,413	3,554	**8,179**
763	4,583	1,281	2,558	3,839	**8,422**
777	4,609	1,394	2,874	4,268	**8,877**
880	4,915	1,203	3,038	4,241	**9,156**
923	4,947	1,183	3,094	4,277	**9,224**
968	5,589	1,177	2,485	3,662	**9,251**
996	5,938	946	2,637	3,583	**9,521**
942	5,824	1,109	2,723	3,832	**9,656**
844	5,732	1,296	2,628	3,924	**9,656**

käsittävät sekä ylialkeiskoulun että kymnaasin luokat, vaikka niiden oppilaat lukuihin. Niitä oli esim. Jyväskylän alkeisopisto, ensimäinen suomenkieli-

tänä vuonna valtion huostaan.

yksityiskoulujen oppilasmäärän tekevän vähän toista tuhatta. Nämä koulut

	Valtion					
Vuosi.	Ali-alkeis-koulut.	Yli-alkeis-koulut.	Kym-naasit.	Yhdis-tetyt opistot.	Alkeis-opistot l. lyseot.	Tyttö-koulut.
1890—91	—	—	—	—	3,625	1,402
1891—92	—	—	—	—	3,701	1,429
1892—93	—	—	—	—	3,740	1,531
1893—94	—	—	—	—	3,751	1,546
1894—95	—	—	—	—	3,884	1,552
1895—96	—	—	—	—	4,074	1,548
1896—97	—	—	—	—	4,260	1,564
1897—98	—	—	—	—	4,420	1,641
1898—99	—	—	—	—	4,773	1,758
1899—1900	—	—	—	—	4,966	1,981

Tämä oppikoulua käyvien suuri lisäys on tietysti itsessään pidettävä kansalle etuna, jos kerran yleensä myönnetään sivistyksen arvo. Sitä on kuitenkin arvosteltava eräältä toiseltakin kannalta, jolta katsoen se joskus on herättänyt huolestumista. Kun kerran kaikki alat eivät sovellu oppikoulua käyneelle hänen sivistyksensä laatuun ja elämäntapoihinsa katsoen, niin miten ja mistä kaikki nuo tuhannet saavat toimeentulonsa koulunkäyntinsä päätettyään? Eikö ole meilläkin pelättävä koulusivistystä saaneiden suhteetonta kasvamista ja siitä johtunutta „oppinutta köyhälistöä“, joka joko viettää elämänsä kurjasti kituen, tahi säädystään suistuneena („déclassé“) muodostaa vaarallisen tyytymättömyys- ja kiihoitusaineksen yhteiskunnan pohjakerroksessa, jossa sillä aina on enemmän tai vähemmän suotuisa maa-ala? Näin on kysytty, ja on yhteiskuntaelimistön terveyden ja sopusuhtaisen kehityksen kannalta syytä kysyä. Mielestäni ei kuitenkaan maassamme ole tähän nähden syytä pelkoon. Mitään numeroita ei asiassa ole esitettävänä, mutta joka on oloja tarkannut, lienee huomannut, että mitään varsinaista tungosta ja siitä seuraavaa „työttömyyttä“ tuskin millään oppikoulua käyneiden työalalla maassamme vielä ainakaan on huomattavana. Onkin tietysti niin, että edistyvä yhteiskunta tarvitsee palvelukseensa yhä useampia ja moninaisempia sivistyneitäkin palvelijoita. Varallisuuden kasvaminen ei näyttäydy vain lasten pane-

		Yksityiset			
Reaalikoulut.	Summa.	Lyseot ja yhteiskoulut.	Tyttö- ja valmistavat koulut.	Summa.	Yhteensä.
718	*5,745*	1,375	2,953	*4,328*	**10,073**
625	*5,755*	1,509	3,183	*4,692*	**10,447**
492	*5,763*	1,695	3,073	*4,768*	**10,531**
485	*5,782*	1,853	3,154	*5,007*	**10,789**
475	*5,911*	2,225	3,372	*5,597*	**11,508**
451	*6,073*	2,576	3,590	*6,156*	**12,229**
399	*6,223*	3,072	3,489	*6,561*	**12,784**
394	*6,455*	3,427	3,677	*7,104*	**13,559**
432	*6,963*	3,840	3,945	*7,785*	**14,748**
479	*7,426*	4,196	4,271	*8,467*	**15,893**

misessa oppikouluihin, vaan myöskin sellaisten elämäntapojen ja tarpeiden muodostumisessa ja leviämisessä, joita vain oppikoulua käyneet saattavat tyydyttää. Mainittakoon tässä esimerkiksi vain parannetun sairashoidon tarve maaseudulla, joka kunnanlääkärien asettamisen kautta on avannut työalan kymmenille lääkäreille. Oppikoulujen oppilasmäärän kasvaminen ja niille avautuvien työalojen laajeneminen ovat siis oikeastaan rinnakkaisia ilmiöitä, lähteneitä samasta alkusyystä, yhteiskunnan yleisestä edistymisestä. Toiseksi vaikuttaa varsinaisen kansan yleisen sivistyskannan kohoaminen sen, että monellakin alalla, jolla ennen ei kysytty koulusivistystä, nyt vaaditaan enemmän tai vähemmin täydellinen oppikoulusivistys. Ja onhan sellaisiakin toimia, joihin ennen ainoastaan ennakkoluulot estivät oppikoulua käyneitä ryhtymästä. Jos näissä havainnoissa ja mietteissä on perää, on yhteiskunnalliseltakin kannalta, eikä vain puhtaasti sivistykselliseltä, mielihyvällä tervehdittävä puheena olevaa oppilasmäärän lisäystä.

Niinkuin tunnettu, on uusien oppikoulujen perustaminen etenkin viime vuosikymmenellä yhä enemmän jäänyt yksityisten alkuunpanon varaan. Valtio ei ole samassa määrin kuin ennen osoittanut taipumusta uusien opistojen perustamiseen, onpa se tahtonut kunnille tai yksityisille kannatusyhdistyksille luovuttaa pienempien kaupunkien neliluokkaiset

koulut. Tästä syystä ei valtion koulujen oppilasmäärä ole kasvanut suhteellisesti yhtä nopeasti kuin yksityisten. Se teki v. 1877—78 4,255 ja oli v. 1899—1900 kohonnut 7,426:een eli 74,5 %, kun taas yksityiskoulujen teki mainittuina vuosina 2,271 ja 8,467 mikä tekee 272,8 %:n lisäyksen eli siis suhteellisesti melkein neljää kertaa niin suuren kuin valtiokoulujen. Tämä yksityiskoulujen voittopuoli koululaitoksessamme näkyy siitäkin, että v. 1877—78 65,2 % oppikoulujen koko oppilasmäärästä kävi valtion kouluissa ja 34,8 % yksityiskouluissa, mutta v. 1899—1900 46,7 % valtion ja 53,3 % yksityisten, s. o. edellisenä vuonna oli edellisissä kahta vertaa enemmän oppilaita kuin jälkimäisissä, jälkimäisenä ainoastaan yhtä paljon.

Mitä sitte erityisiin valtion koululhin tulee, osoittaa alialkeiskoulujen sareke 1860-luvulla tasaista lisäystä, lukuunottamatta nälkävuosien jälkeistä vuotta 1868—69, mutta sen jälkeen niiden oppilasmäärä yhtä tasaisesti alenee, jo vuosina 1871—73 kaupunkien ylempien poikakansakoulujen vaikutuksesta ja sittemmin vuodesta 1873—74 myöskin reaalikoulujen kilpailun johdosta, kunnes ne vuodesta 1886—87 ovat kadonneet tilastosta. Reaalikoulut, joilla 1870-luvulla tahdottiin tyydyttää suomenkielisen väestön herännyttä sivistystarvetta, osoittavat oppilasmäärän kasvua 1880-luvun loppuun, jolloin se lähentelee tuhatta, mutta sen jälkeen niiden oppilasluku melkein tasaisesti alenee, tehden 1899—1900 479. Tähän on osaltansa syynä monen tällaisen koulun lakkauttaminen tai joutuminen kunnan tai yksityisten huostaan. Valtion lyseoiden tai niiden vertaisten ylialkeiskoulujen ja kymnaasien oppilasluku on vuosina 1861—1900 kasvanut 1,721:stä 4,966:een eli lähes kolminkertaiseksi ja tyttökoulujen 578:sta 1,981:een eli enemmän kuin kolmenkertaiseksi. Lisäyksen nopeus tai satunnaiset vähentymiset näkyvät tauluissa. Yksityiskouluista osoittavat lyseot ja yhteiskoulut, jotka yliopistoon johtavina oppilaitoksina tilastossa ovat yhteenlasketut, erittäin nopeata kehitystä, sillä 653:sta v. 1877—78 niiden oppilasluku v. 1899—1900 kohoaa 4,196:een eli yli kuudenkertaiseksi (valtion lyseoiden samaan aikaan 2,319:stä 4,966:een eli päälle kahdenkertaiseksi). Yksityisissä tyttö- ja niiden kanssa sopimattomasti kyllä yhteenluetuissa valmistavissa kouluissa (joissa käy myöskin poikia) ovat vastaavat luvut 1,618 ja 4,271, lisäys siis yli kaksi- ja -puolikertainen (valtion tyttökouluissa vastaavat luvut samoina vuosina 855 ja 1,981 (lisäys siis päälle kahdenkertainen.)

2.

Seuraavat taulut, II ja III, osoittavat *erikielisten* oppikoulujemme oppilasluvun kasvamista — tai vähenemistä — viimeisinä parina kymmenenä vuotena. Edellisestä niistä näemme, että ruotsinkielisten lyseoitten (ja yhteiskoulujen) oppilasmäärä vuodesta 1878—79, jolloin se oli 1,974, vuoteen 1899—1900, jolloin se oli 3,280, on kasvanut 66,3 %, sekä suomenkielisten samoina vuosina 1,311:stä 4,671:een oli 256,3 %. Jälkimäisten lisäys on siis suhteellisesti lähes neljää kertaa niin suuri kuin edellisten. Lisäys jakautuu varsin eri tavalla valtion ja yksityisten oppilaitosten osalle. Ruotsinkielisten valtionlyseoiden oppilasluku, täysiluokkaisten ja vaillinaisten, on näet vähentynyt 1,701:stä 1,372:een (v. 1899—1900 1,408) ja tämänkielisten koulujen lisäys tulee siis yksinomaan yksityislyseoiden osalle, jotka vasta mainittuna ajanjaksona suurimmaksi osaksi ovat syntyneetkin, ja joiden oppilasluku, täysiluokkaisten ja vaillinaisten yhteenlaskettuna, on kohonnut 213:sta v. 1879—80 1908:aan v. 1898—99. Suomenkielisten valtionlyseoiden oppilasmäärä sitävastoin on kasvanut 636:sta 3,120:een (v. 1899—1900 3,380) (vaillinaisten lisäksi 118:sta 125:een); mutta yksityislyseoiden silti 177:stä 1,123:een. (Täysiluokkaisten väheneminen 380:stä 303:een johtuu valtion huostaan joutumisesta). Erikielisten yksityiskoulujen vertaus osoittaa vielä, että ruotsinkieliset enimmäkseen jo ovat täysiluokkaisia, mutta suomenkieliset suurimmaksi osaksi vielä vaillinaisia. Oppilasmäärät olivat näet v. 1898—99 edellisten 1,209 ja 699, mutta jälkimäisten 303 ja 1,123.

Erikielisten tyttökoulujen oppilaslukua tutkittaessa kohtaa se hankaluus, että Koulutoimen Ylihallituksen tilastollisissa julkaisuissa yksityiskoulut eivät ole ryhmitetyt myöskin opetuskielen mukaan, niinkuin valtion koulut (nekin vasta vuodesta 1886—87), ja että Tilastollisessa vuosikirjassa, jossa mainittuun ryhmitykseen perustuvia tietoja on aina vuodesta 1879—80, tyttökouluihin (aina vuosikertaan 1901 asti) on yhdistetty myöskin valmistavat koulut, joista useimmat valmistavat myöskin poikakouluihin ja joissa siis melkoinen osa oppilaista on poikia. Taulumme III ei siis tässä kohden anna erikoistietoja tyttökouluista, vaan näistä ja valmistavista kouluista yhteisesti. Sen mukaan on suomenkielisten koulujen oppilasmäärä vuosina 1879—98 kasvanut 227:stä 2,613:een eli enemmän kuin kymmenkertaiseksi, mutta ruotsinkielisten 2,322:sta 2,632 eli ainoastaan noin kymmenennen osan.

II [1]. TAULU, joka osoittaa ruotsin- ja suomenkielisten

Vuosi.	Ruotsinkieliset lyseot.										Summa.
	Täysiluokkaiset.					Vaillinaiset.					
	Valtion.	Yksityiset.			Summa.	Valtion.	Yksityiset.			Summa.	
		Poikia.	Tyttöjä.	Yhteensä.			Poikia.	Tyttöjä.	Yhteensä.		
1879—80	1,612	179	—	179	1,791	149	34	—	34	183	*1,974*
1880—81	1,622	170	—	170	1,792	151	40	—	40	191	*1,983*
1881—82	1,686	180	—	180	1,866	140	50	—	50	190	*2,056*
1882—83	1,689	216	—	216	1,905	116	35	—	35	151	*2,056*
1883—84	1,687	218	—	218	1,905	104	137	26	163	267	*2,172*
1884—85	1,654	204	—	204	1,858	124	187	47	234	358	*2,216*
1885—86	1,616	190	—	190	1,806	125	231	68	299	424	*2,230*
1886—87	1,597	181	—	181	1,778	148	304	116	420	568	*2,346*
1887—88	1,500	147	—	147	1,647	155	411	162	573	728	*2,375*
1888—89	1,398	472	151	623	2,021	153	147	94	241	394	*2,415*
1889—90	1,356	550	237	787	2,143	152	128	125	253	405	*2,548*
1890—91	1,160	593	278	871	2,031	166	139	134	273	439	*2,470*
1891—92	1,297	548	241	789	2,086	—	215	253	468	468	*2,554*
1892—93	1,200	727	492	1,219	2,419	—	49	69	118	118	*2,537*
1893—94	1,215	655	423	1,078	2,293	—	146	170	316	316	*2,619*
1894—95	1,257	667	452	1,119	2,366	—	200	255	455	455	*2,821*
1895—96	1,284	670	557	1,227	2,511	—	196	249	445	445	*2,956*
1896—97	1,305	675	577	1,252	2,557	—	220	284	504	504	*3,061*
1897—98	1,328	670	562	1,232	2,560	—	270	358	628	628	*3,188*
1898—99	1,372	654	555	1,209	2,581	—	316	383	699	699	*3,280*
1899—1900 [3]	1,408	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

[1] Tiedot vuosilta 1879—99 otettu Tilastollisesta Vuosikirjasta.
[2] Näihin luettu kaikki yliopistoon valmistavat oppilaitokset, paitsi Mik-
[3] Tiedot tältä vuodelta otettu Kouluhallituksen Tilastollisesta katsauk-
mukaan.

lyseoitten [2] oppilasmäärää allamainittuina vuosina.

Suomenkieliset lyseot.										
Täysiluokkaiset.					Vaillinaiset.					Summa.
Valtion.	Yksityiset.			Summa.	Valtion.	Yksityiset.			Summa.	
	Poikia.	Tyttöjä.	Yhteensä.			Poikia.	Tyttöjä.	Yhteensä.		
636	380	—	380	1,016	118	177	—	177	295	*1,311*
664	412	—	412	1,076	123	284	—	284	407	*1,483*
729	420	—	420	1,149	114	394	—	394	508	*1,657*
737	467	—	467	1,204	118	506	—	506	624	*1,828*
753	424	—	424	1,177	153	567	—	567	720	*1,897*
802	275	—	275	1,077	441	471	—	471	920	*1,997*
815	282	—	282	1,097	531	400	—	400	931	*2,027*
1,055	287	—	287	1,342	385	362	20	382	767	*2,109*
1,571	—	—	—	1,571	289	204	22	226	515	*2,086*
1,541	—	—	—	1,541	343	213	32	245	588	*2,129*
1,461	—	—	—	1 461	509	204	52	256	765	*2,226*
1,803	—	—	—	1,803	380	150	81	231	611	*2,414*
2,003	—	—	—	2,003	286	158	94	252	538	*2,541*
2,221	—	—	—	2,221	206	178	126	304	510	*2,731*
2,140	—	—	—	2,140	269	209	159	368	637	*2,777*
2,161	149	155	304	2,465	339	145	86	231	570	*3,035*
2,238	144	157	301	2,539	412	264	177	441	853	*3,392*
2,323	143	169	312	2,635	494	407	329	736	1,230	*3,865*
2,382	140	168	308	2,690	565	538	450	988	1,553	*4,243*
3,120	120	183	303	3,423	125	553	570	1,123	1,248	*4,671*
3,380	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—

kelin sekakielistä lyseota, siis esim. yhteiskoulut.
sesta, jossa yksityislyseoita ei ryhmitellä tässä taulussa olevan luokituksen

III [1]. TAULU, joka osoittaa ruotsin- ja suomenkielisten tyttökoulujen sekä alkeis- ja reaalikoulujen oppilasmäärää allamainittuina vuosina.

Vuosi.	Tyttö- ja valmist. koulut.		Reaalikoulut. [2]						Alialkeiskoulut.	
			Ruotsalaiset.			Suomalaiset.				
	Ruotsalaiset.	Suomalaiset.	Täysiluokk.	Vailliinaisia.	Yhteensä.	Täysiluokk.	Vailliinaiset.	Yhteensä.	Ruotsalaiset.	Suomalaiset.
1879—80	2,322	225	406	50	456	310	144	454	208	41
1880—81	2,372	342	395	44	439	279	130	409	214	54
1881—82	2,362	430	411	32	443	269	112	381	211	55
1882—83	2,461	607	403	31	434	256	75	331	192	57
1883—84	2,510	1,051	398	27	425	247	104	351	177	43
1884—85	2,493	985	338	107	445	108	311	419	100	—
1885—86	2,381	1,066	306	106	412	190	295	485	— [3]	—
1886—87	2,303	1,376	262	99	361	322	221	543	—	—
1887—88	2,382	1,512	270	113	383	450	200	650	—	—
1888—89	2,448	1,575	250	103	353	441	191	622	—	—
1889—90	2,382	1,592	219	103	322	331	200	531	—	—
1890—91	2,630	1,752	214	113	327	283	147	430	—	—
1891—92	2,735	1,913	227	105	332	192	147	339	—	—
1892—93	2,682	1,930	165	148	313	114	167	281	—	—
1893—94	2,695	2,016	178	138	316	128	166	294	—	—
1894—95	2,808	2,146	182	149	331	117	192	309	—	—
1895—96	2,714	2,418	184	153	337	110	170	280	—	—
1896—97	2,616	2,510	— [4]	— [4]	348	— [4]	— [4]	319	—	—
1897—98	2,632	2,613	— [4]	— [4]	350	— [4]	— [4]	362	—	—
1898—99 [5]	2,662	3,188	— [4]	— [4]	391	— [4]	— [4]	547	—	—

[1] Tiedot otettu Tilastollisesta Vuosikirjasta, koska Kouluhallituksen Tilastollisissa katsauksissa ei ole ryhmitetty yksityiskouluja kielen mukaan.

[2] Eräät suomalais-ruotsalaiset koulut (oppilaita enimmäkseen alle sadan) jätämme tässä lukuun ottamatta.

[3] Esiytyvät tilastossa tämän jälkeen reaalikoulujen joukossa.

[4] Puuttuu erikoistietoja.

[5] Tältä lukuvuodelta on Tilastollisen Vuosikirjan vuosikerrassa 1901 erikoistietoja tyttökouluihin, jatko-opistoihin ja valmistaviin kouluihin uähden. Niiden mukaan oli ruotsinkielisissä valtionkouluissa oppilaita 762 ja yksityisten 950 (niistä 98 poikaa), jatko-opistoissa, valtion 51 ja yksityisten 34, sekä valmistavissa kouluissa 865 (niistä 405 poikaa), yhteensä 2,662, suomenkielisissä valtionkouluissa 996, yksityisten 1,115 (niistä 8 poikaa), jatko-opistoissa, valtion 96 ja yksityisten niinikään 96 sekä valmistavissa kouluissa 885 (niistä poikia 462), yhteensä 3,188.

Valtion tyttökouluista, joiden numerot jo sisältyvät taulussa oleviin, mainitsemme tässä Tilastollisten katsausten mukaan vain, että ruotsinkielisten oppilasluku vuodesta 1886—87 vuoteen 1897—98 väheni 858:sta 733:een (v. 1898—99 762 ja 1899—1900 789) ja suomenkielisten samoina vuosina kasvoi 593:sta 908:aan (v. 1898—99 996 ja 1899—1900 1,192). Ruotsinkielisten tyttökoulujen vähäpätöinen oppilasmäärän lisäys on siis kokonaisuudessaan tullut yksityiskoulujen osalle, eikä suomenkielistenkään valtion tyttökoulujen lisäys ole suhteellisesti yhtä suuri kuin yksityiskoulujen (v. 1886—87 valtion 593, yksityisten siis 783, v. 1897—98 valtion 908, yksityisten siis 1,705). Tässä siis erityiskohdassa vahvistus edellä huomautetulle yksityiskoulujen oppilasmäärän suhteellisesti suuremmalle kasvamiselle.

Reaali- sekä alialkeiskouluihin nähden, joiden oppilasmäärä yleensä on ollut alenemaan päin, viittaamme vain tauluun.

* * *

Seuraavasta taulusta (IV) näemme, monellako eri oppikoulujemme oppilaalla lukuvuodesta 1870—71 alkaen on ollut äidinkielenä suomi ja monellako ruotsi. Siitä huomaa, että ruotsinkielisten oppilasten lukumäärä valtiolyseoissamme mainitusta vuodesta vuoteen 1899—1900 on vähentynyt 1,875:stä 1,646:een, s. o. 249 eli lähes seitsemännen osan, suomenkielisten sitävastoin kasvanut 792:sta 3,271 eli päälle nelinkertaisesti. Vielä suurempi on eroitus valtion tyttökouluihin nähden; ruotsinkielisten oppilasten lukumäärä niissä tosin ei ole vähentynyt niinkuin lyseoissa, vaan kasvanut 729:stä v. 1870—71 865:een v. 1899—1900, mutta suomenkielisten on samaan aikaan kasvanut suhteellisesti vielä paljoa enemmän kuin lyseoissa eli 29:stä (vielä 1885 86 vaan 20) 1,083:een. Suuri ja äkillinen lisäys vuodesta 1886—87 saa selityksensä monen siihen saakka yksityisen tyttökoulun joutumisesta valtion huostaan mainittuna vuonna. Reaali- sekä alkeiskoulujen oppilasten kielisuhteisiin nähden viittaamme tauluun. Yksityisten lyseoiden (ynnä yhteiskoulujen) sekä reaalikoulujen ruotsinkielisten oppilasten luku on vuodesta 1877—78, tosta alkaen on tietoja, kasvanut 491:stä 2,090:een ja suomenkielisten 285:stä 1,930:een eli melkein samaan määrään. Niinikään on yksityisten tyttö- ja valmistavien koulujen suomen- ja ruotsinkielisten oppilasten luku nykyään jotenkin sama, nimittäin edellisten 2,177, jälkimäisten 2,007,

IV. TAULU, joka osoittaa eri koulujen oppilasten äidinkieltä allamainittuina vuosina.

Vuosi.	Valtion								Yksityiset			
	Lyseot y. m.		Tyttö-koulut.		Reaali-koulut.		Alialkeis-koulut.		Lyseot ja reaalikoulut.		Tyttö- ja valm. koul.	
	Ruotsi.	Suomi.	Ruotsi.	Suomi.	Ruotsi.	Suomi.	Ruotsi.	Suomi.	Ruotsi.	Suomi.	Ruotsi.	Suomi.
1870—71	1,895	792	729	29	—	—	1,305	992	—	—	—	—
1871—72	1,899	789	678	27	—	—	1,191	933	—	—	—	—
1872—73	1,886	814	642	32	—	—	1,072	808	—	—	—	—
1873—74	1,824	788	649	29	152	18	777	634	—	—	—	—
1874—75	1,732	686	667	29	267	128	508	405	—	—	—	—
1875—76	1,718	653	698	28	334	222	344	233	—	—	—	—
1876—77	1,665	647	709	35	401	283	294	155	—	—	—	—
1877—78	1,712	588	782	47	456	331	241	80	491	285	1,164	151
1878—79	1,698	668	787	49	507	368	219	51	450	372	1,167	299
1879—80	1,916	746	886	25	486	275	168	48	477	564	1,462	306
1880—81	1,920	706	883	29	498	248	187	60	492	684	1,520	454
1881—82	1.922	716	857	32	505	295	204	58	490	791	1,560	549
1882—83	1,849	676	856	43	501	340	205	59	493	908	1,619	665
1883—84	1,795	693	841	44	531	364	196	51	606	755	1,896	859
1884—85	1,945	1,039	871	22	494	378	93	6	528	652	1,930	1,008
1885—86	1,904	1,138	847	20	482	429	53	—	546	600	1,930	1,056
1886—87	1,875	1,257	949	482[1]	491	474	—	—	649	481	1,729	668
1887—88	1,810	1,643	932	482	417	566	—	—	687	216	1,751	778
1888—89	1,906	1,469	929	483	380	554	—	—	838	221	1,794	840
1889—90	1,629	1,797	869	509	336	472	—	—	1,036	212	1,685	883
1890—91	1,621	1,947	863	507	337	376	—	—	1,133	200	1,947	946
1891—92	1,611	2,036	894	497	317	300	—	—	1,233	220	2,018	1,095
1892—93	1 581	2,122	864	626	282	206	—	—	1,312	336	1,936	1,024
1893—94	1,536	2,173	850	647	295	187	—	—	1,370	408	1,849	1,014
1894—95	1,540	2,303	839	662	296	176	—	—	1,554	614	2,070	1,239
1895—96	1,568	2,465	933	571	262	187	—	—	1,679	830	2,056	1,456
1896—97	1,554	2,654	817	711	235	160	—	—	1,822	1,187	2,003	1,409
1897—98	1,592	2,780	811	801	216	175	—	—	1,970	1,386	2,028	1,546
1898—99	1,623	3,100	856	876	252	179	—	—	2,107	1,652	1,963	1,900
1899—1900	1,646	3,271	865	1,083	287	192	—	—	2,090	1,930	2,007	2,177

[1] Tästä lukuvuodesta joutuivat useat tyttökoulut valtion huostaan; vastaava vähennys huomataan yksityisten suomenkielisten tyttökoulujen sarekkeessa.

mutta v. 1877—78 vastaavat luvut suuresti erosivat, tehden 151 (seuraavina vuosina noin 300) ja 1,164. Suomenkielisten luku siis kasvanut noin 7—14 kertaiseksi, ruotsinkielisten ei täyteen kahdenkertaiseksi.

* * *

Erityinen tähän kuuluva kysymys on, kuinka paljon toiskielisiä oppilaita käy maamme suomen- ja ruotsinkielisissä kouluissa. Siitä on Ernst Lagus tarjona olevien tilastollisten ainesten perustuksella tehnyt laskuja kirjoituksessaan „Finlands svenskspråkiga skolor under de två senaste decennierna" (Finsk tidskrift 1896, myöhempi vuosipuolisko, siv. 241). Niiden mukaan oli ruotsinkielisissä kouluissa oppilaita, joilla oli suomi äidinkielenä, v. 1877—78 401 eli 9,81 % näiden koulujen koko oppilasmäärästä, v. 1886—87 178 eli 4,12 % ja v. 1894—95 268 eli 5,74 %, suomenkielisissä taas oppilaita, joilla oli ruotsi äidinkielenä, v. 1877—78 kokonaista 46,89 %, v. 1886—87 24,78 % ja 1894—95 17,20 %. Itse lukumäärät olivat, suomenkielisten ruotsalaisissa, niinkuin mainittiin, 401, 178 ja 268 sekä ruotsinkielisten suomalaisissa 490, 721 ja 698. Edelliset luvut osoittavat siis yleensä vähenemistä, jälkimäiset kasvamista, vaikka se, suomalaisten koulujen suomenkielisten oppilasten tavattoman lisäytymisen tähden näyttäytyy suhteellisena vähentymisenä. Myöhempi kehitys on käynyt samaan suuntaan, sillä v. 1898—99 teki ruotsalaisissa kouluissa käyvien suomenkielisten luku 201 eli 3,95 % näiden koulujen koko oppilasmäärästä ja suomalaisissa kouluissa käyvien ruotsinkielisten luku 830 eli 12,49 % koko oppilasmäärästä. Sattuvampaa on kenties kuitenkin verrata toiskielisten lukumäärää heidänkielisten koko lukumäärään. Huomaamme silloin, että ruotsinkielisten koko lukumäärästä kävi suomenkielissä kouluissa v. 1877—78 10,8 %, v. 1886—87 13,7 %, v. 1894—95 12,8 ja v. 1898—99 (jättämällä laskuista Mikkelin sekakielisen lyseon) 14,2 %. Suomenkielisten koko lukumäärästä taas kävi ruotsinkielisissä kouluissa mainittuina vuosina 27,7, 5,6, 6,0 ja 2,9 %. Nämä numerot osoittavat, että v. 1898—99 ruotsinkielisistä oppilaista suhteellisesti lähes kolmatta osaa enemmän kävi suomalaisissa kouluissa kuin v. 1877—78 eli noin 20 vuotta ennen; suomenkielisistä oppilaista taas kävi samana lukuvuonna suhteellisesti vain noin kymmenes osa siitä kuin 1877—78 ruotsalaisissa kouluissa. Ne kielellis-yhteiskunnalliset syyt,

jotka ovat tämän muutoksen vaikuttaneet, ovat yleisesti tunnetut: suomen kielen ja sen kielisen koulusivistyksen yhä suurempi merkitys maassamme, joka on saattanut yhä useammat ruotsinkielisetkin vanhemmat panemaan lapsensa suomalaiseen kouluun, sekä toiselta puolen suomalaisten koulujen suuresti kasvanut luku, joka on miltei kaikilla paikkakunnilla tehnyt mahdolliseksi suomenkielisille vanhemmille kouluttaa lapsensa omakielisessä opistossa.

(Jatk.)

Työväenkysymyksen luonteesta ja ohjelmista sen ratkaisemiseksi.

Kirjoittanut

HEIKKI RENVALL.

I.

HEINRICH HERKNER, *Työväenkysymys*. Suomennos. Helsingissä 1901—1902, Suomal. Kirjallisuuden Seura. XV + 711 siv. 8:o. Hinta 10: —.

Työväen kysymys on aikamme yhteiskunnallisen elämän tärkein probleemi. Se on kapitalistisen tuotantojärjestyksen synnyttämä, työväenliike on kapitalismin luonnollinen seuraus.

Miten on kapitalismi syntynyt ja mitenkä se on herättänyt työväenkysymyksen?

Eri tuotantotavat eli -muodot riippuvat menekkisuhteista ja jälkimäisten laajentuessa ovat edelliset kehittyneet. Alkuperäisimmällä kannalla ei voi puhua menekistä; vaihdos, missä sitä satunnaisesti oli, tapahtui ryöstön muodossa. Tällöin jokaisessa kodissa valmistettiin perheen tarvitsemat kapineet: tuotanto oli kokonaan kotityötä. Syntyy sitten tavaran vaihdos, joka ei ole sattuman varassa. Ylimysten vallanalaiset käsityöläiset alkavat tarjota työtään naapuriston asukkaille, s. o. syntyy vähitellen paikallinen menekki. Käsityöläiset, jotka useimmiten itse omistavat työvälikappaleet, valmistavat tarvittavat tuotteet kuluttajien an-

tamista raaka-aineista. Kuluttaja ja työntekijä määräävät työn hinnan; voitto tästä tulee työntekijälle.

Käsiteollisuus kehittyy kotiteollisuudeksi, kun menekkisuhteet laajenevat, kun paikallisen menekin sijaan on tyydytettävä kansallisen menekin vaatimuksia. Käsityöläiset eivät voineet valvoa menekkiä näin laajalla alueella. Sellainen järjestys ei ollut enää tarkoituksenmukainen, että teollisuuden harjoittaja tilauksen mukaan tuotteitaan valmisti. Jos hän mieli laajennetuilla markkinoilla onnellisesti kestää kilpailua, tuli hänellä olla suuri varasto, josta hän kullekin kuluttajalle saattoi tarjota mitä tämä tarvitsi. Teollisuuden johtajan tuli nyt osata *arvata* kuluttajain tarpeet tai tarjoamalla tuotteitaan niitä herättää. Kuluttaja oli ennen etsinyt tuottajaa, tuottaja alkaa nyt etsiä kuluttajaa. Jotta teollisuuden johtaja voisi koota suuren varaston ja siihen perustuen olla välittäjänä työntekijöiden ja kuluttajien välillä, palvellen siten yhä laajenevaa menekkiä, sijoittaa hän ympärilleen tai erityisiin huoneustoihin joukon työntekijöitä, joille hän antaa toimeksi suorittaa määrätyn työn. Itse hän valvoo työtä ja on välittäjänä työntekijöitten ja kuluttajien välillä. Hänen omaisuudekseen muuttuvat vähitellen työaseet ja raaka-aineet. Hän maksaa työväelleen palkan ja pidättää itselleen valmiin tuotteen, jonka hän myy omaan laskuunsa kuluttajille.

Täten oli työntekijän ja kuluttajan välille astunut kapitalisti, pääomanomistaja, joka omisti työvälikappaleet ja raaka-aineen sekä maksoi työntekijälle palkan, minkä suuruus ei riippunut yksistään tuotteen myyntihinnasta. Kapitalisti ohjasi sanalla sanoen tuotantoa omaksi voitokseen. Mutta tämänkin järjestelmän aikana pysyi työmies ylimalkaan samaan luokkaan kuuluvana kuin työantajakin. Hän liittyi tähän yhtäpaljon saadakseen sitä opetusta, jota vaadittiin, jotta hän kunnialla voisi ammattia tulevaisuudessa itsenäisesti harjoittaa kuin hetkellistä ansiota tavoitellen. Työmies ei tuntenut itseänsä niin paljon työantajan palvelijaksi kuin nuoremmaksi ammattitoveriksi. Hänen suhdettansa onkin valaisevasti verrattu nuoren taiteilijan suhteeseen opettajaansa. Sitä osoittavat nimityksetkin „mestari“ ja „oppilas“. Oppilas ja kisälli olivat alusta pitäen päämääräkseen asettaneet mestariksi-pääsön. Heillä sentähden ei myöskään ollut valvottavana sellaisia etuja, jotka olisivat olleet mestarien etujen suhteen sosiaalisesti vastakkaisia. Useinpa he olivat mestarien sukulaisiakin. He eivät harrastaneet etupäässä oman hetkellisen ase-

mansa parantamista palkankoroitusten ja työpäivän lyhentämisen kautta. Tekihän jokainen tuollainen parannus heidän tilansa tulevaisuudessa mestareina vaikeammaksi. — Vasta senjälkeen kuin vähitellen askel askeleelta mestariksi-pääsö yhä useammalle tehdään vaikeaksi, kun mestarien omia sukulaisia muitten kustannuksella aljetaan suosia, kun ammatit sulkeutuvat s. o. määrätään että ainoastaan vissi lukumäärä mestareita kussakin ammatissa sallitaan, kun vaaditaan yhä suurempaa pääomaa mestarikokeitten ja mestaripäivällisten muodossa ja varsinkin, kun syntyy ammatteja, joissa tarvitaan yhä suurempaa pääomaa siltä syystä, että laitokset laajenevat ja täytyy suoda pitkäaikaista luottoa, vasta kun pääoma ja sen rinnalla sukulaissuhteet tekevät mestariksipääsy-toiveet yhä useammille turhiksi, alkavat teollisuudenharjoittajat jakaantua luokkiin eikä — kuten ennen — yksistään ammatteihin. Pystysuoran jaon sijaan tulee vaakasuora. Ja mitä suuremmaksi liike käy, mitä enemmän ja etäisempiä markkinoita avautuu europpalaiselle yritteliäisyydelle, sitä suuremman merkityksen saa pääoma, sitä perinpohjaisemmaksi ja laajemmaksi käy uusi luokkajako.

Mitä suurimman mullistuksen teollisuusoloissa saa höyrykoneen keksintö aikaan. Höyrykone, joka verrattuna entisiin työvälikappaleihin on erinomaisen kallis, lujittaa yhä enemmän pääoman-omistajan aseman taloudellisessa tuotantoelämässä. Suurenemistaan suureneva menekkimahdollisuus kiihoittaa yhä uusiin keksintöihin, joidenka kautta työn tuotantokyky suunnattomasti kasvaa. Vuonna 1855 voi yksi puuvillankehrääjä muuttaa langoiksi yhtäpaljon puuvillaa kuin v. 1765 700 kehrääjää [1]. Yhä kiihtyvässä kilpailussa eri teollisuusharjoittajan kesken on voitto turvattu sille, joka on tilaisuudessa nopeammin hyväkseen käyttää uusimmat keksinnöt s. o. sille, joka voi panna suuremman pääoman teknillisiin parannuksiin. Tehtaitten kesken tapahtuu yhä perinpohjaisempi työjako, tuotanto erikoistuu. Tämän johdosta käy tuotanto paremmaksi ja halvemmaksi ja kilpailu suuren pääoman omistajalle helpommaksi. Suureen pääomaan perustuva suurliike on se teollisuusmuoto, joka vastaa maailman-menekin vaatimuksia.

Tuotannon lisääntyessä ei työmiehen merkitys ja itsenäisyys kasvanut. Päinvastoin! Koneet tekivät työn helpommaksi, helpomman työn

[1] GUSTAV BANG, Kapitalismens Gennembrud. Kjøbenhavn 1901 s. 99.

heikommatkin voivat suorittaa ja heikommat tarjosivat työn halvemmasta. Siten Englannin tehdas- ja kaivoslaitokset 1830- ja 1840-luvuilla olivat täynnä aviovaimoja ja lapsia. Miehet kuljeskelivat toimettomina pitkin maata taikka istuivat kotona keittäen ruokaa ja parsien sukkia. Yhä suuremmaksi — nyt ylitsepääsemättömäksi — oli käynyt juopa teollisuusjohtajan ja hänen työmiestensä välillä. Nämät eivät enää saattaneet toivoa saavansa haltuunsa työvälikappaleita. Se suuri pääoma, joka oli kalliiseen koneistoon ja tehdaslaitokseen sidottu, oli hänelle mahdoton saavuttaa. Hän oli työmies, oli jääpä työmieheksi ja samoin hänen jälkeläisensä. Uusi luokka — työväen luokka — oli muodostunut. Jos työmies tahtoi tilaansa parantaa, oli parannus tuleva hänen osakseen *työmiehenä*.

II.

Taloudellisen kehityksen kanssa tapahtuu yhtä rintaa muutos teollisuuspolitiikin alalla.

Ammattikunnat olivat syntyneet samasta yhdistymistarpeesta, jota keskiajan kaikki luokat tunsivat, joka perusti keskiajan yliopistot, saattoi ritarit ritarikuntiin ja hengelliset veljesliittoihin yhtymään. Alussa seisoivat ammattikunnat riippumattomina valtiossa. Kun kuningasvalta joutui taisteluun liian mahtaviksi käyneitä ylimyksiä vastaan, liittoutui se useinkin kaupunkien porvariston kanssa. Kuningasvalta kukisti lääninherrat. Voitosta voimistuneena otti se porvari-yhteiskunnat suojeltavakseen ja holhottavakseen. Uudenaikaisessa valtiossa kadottavat ammattikunnat itsenäisyytensä ja muuttuvat laitokseksi, jota *valtion* lait rupeavat järjestämään. Samoihin aikoihin valtiot, saadakseen metallirahaa, joka nyt oli — valtion siirtyessä luonnontalouden kannalta rahatalouden kannalle — tullut niille tuiki tärkeäksi, antautuivat merkantilistiseen talouspolitiikkiin, jonka tarkoituksena oli maahan koota metallirahaa ja estää sitä maasta pääsemästä. Teollisuustuotteittensa viennin kautta voivat valtiot rahaa hankkia, siksi teollisuuden ja vientikaupan kehittäminen tulee hallitsijoiden päähuoleksi. Teollisuus jaetaan ja sen haarat luokitellaan, määräyksiä annetaan tavaroitten tekotavasta ja laadusta, mestarien luvusta ja työpalkoista, tuotteiden hinnat määrättiin valtion viranomaisten kautta ja valvottiin niiden hyvyyttä. Valtion pyrinnöksi tuli tehdä niistä monista pikkuliikkeistä, joihin kansan tuotantoelämä jakaantui, yksi ai-

noa suuri kansallinen liikeyritys, joka seisoen valtion yhtenäisen johdon alaisena helpommin voisi ulkomaitten kansa kilpailla. Mutta isällisesti tahtoi valtio pitää huolta kaikkien, työnantajien, kuluttajien ja työntekijöiden eduista. Työnantajille oli turvattava voittonsa, työntekijöille kohtuullinen palkkansa ja kuluttajille hyvä tavara. Siksi olivat hinnat, palkat ja tavaran laatu valtion tarkan säädännön ja valvonnan alaiset.

Että tuollaiset määräykset ja holhous on aikanaan paljon hyvää vaikuttanut, ei kukaan kiellä; mutta toiselta puolen järjestelmän täytyi, niin piankuin erittäin nopea edistys alkaa, osoittautua kykenemättömäksi seuraamaan tätä. Se joutui kuin joutuikin pakosta ristiriitaan uudistusharrastusten kautta.

Kun, kuten olemme nähneet, kulkuneuvot kehittyvät, kilpailu maailman markkinoilla kiihtyy ja koneitten syntymisen sekä teollisuustekniikin parantumisen johdosta perinpohjainen mullistus tapahtuu tuotantoelämän alalla, esiintyy ammattikunta-järjestelmä edistyksen esteenä. Eihän rikas teollisuudenharjoittajaksi aikova mies ollut halukas — saadakseen lupaa elinkeinon harjoittamiseen — rupeamaan ensin astelemaan oppipojan ja kisällin epämukavia asteita, ei hän myös, kun hän tahtoi koneitten avulla elinkeinoa harjoittaa, voinut tyytyä säädöksiin tekotavasta, työvoimain käyttämisestä ja työpalkoista. Ennen kaikkea hän tarvitsi vapautta. Ja vapautta hän itselleen osasikin hankkia. Hänen merkityksensä kansallisessa talouselämässä oli koneteollisuuden kautta suuresti kasvanut ja hän kuului luokkaan, jonka katsantotapa oli parlamenteissa tai johtavissa piireissä edustettuna. Hänen sentähden ei tarvinnut paljon muuta kuin osoittaa, että kilpailu ulkovaltojen kautta kävisi helpommaksi, jos hän saisi vapautta, ja heti hänelle työntekijäin vastalauseista huolimatta annetaan vapaus — vasten voimassaolevia lakeja. Näin varsinkin Englannissa. Tiedemiehet astuivat myöskin teollisuuden harjoittajain apumiehiksi. Teoreettikot pukivat tieteelliseen muotoon käytännöllisistä syistä johtuvat vapausharrastukset. Englannin suhteen on osoitettu [1], että vanhat työväkeäkin suojelevat lait „olivat tulleet sellaisiksi poikkeuksiksi, että kun ADAM SMITHin mestariteos joutui sen ajan valtiomiesten käsiin, se ei voinut heistä tuntua niin paljon uudelta teo-

[1] SIDNEY ja BEATRICE WEBB, Die Geschichte des Britischen Trade Unionismus. Stuttgart 1895 s. 45.

rialta kuin perinpohjaiselta käytännöllisten johtopäätösten yleistämiseltä, joihin johtopäätöksiin heidät jo sitä ennen kokemus tuontuostakin oli johtanut". Sopusointuisten vaatimustensa mukaisesti saivat siten Englannissa käytännöllisyyden miehet ja tieteilijät laiksi tunnustetuksi teollisen vapauden ihmisen luonnollisena vapautena. Samanlainen on asian laita Ranskassa. Ensimäinen teollisen vapauden puolustaja, VINCENT DE GOURNAY, oli käytännöllinen mies: alkujaan hän oli kauppias ja vaikutti sitten muutamia vuosia († 1759) virkamiehenä, jonka tehtäviin kuului muutamien teollisuushaarojen valvominen. Käytännöllisiin havaintoihin mielipiteitään perustaèn hän on ensimäinen, joka ohjelmanaan on lausunut maailmankuulut sanat: laissez faire et laissez passer (= antakaa ihmisten toimia ja asiain mennä), joihin myöhemmin tieteelliset fysiokraatit pukivat, sopusoinnussa aikansa hengen kanssa, tieteellisiin deduktsioneihin perustetun taloudellisen vapaamielisyytensä sisällyksen. Tieteen totuutena saattoivat näihin oppeihin nojaten vallankumouksen lainsäätäjät julistaa teollisen vapauden ihmisen riistämättömäksi luonnolliseksi oikeudeksi. Mitä korkeammalle teollisuus kohoaa, mitä nopeampi on mullistus teollisen tekniikin alalla s. o. mitä enemmän koneteollisuus voittaa alaa, sitä itsetietoisemmiksi muuttuvat teollisuuden harjoittajain vaatimukset ja tiedemiestenkin lausunnot. Syntyy äärimäisen individualistis-atomistinen taloudellinen suunta, tunnettu Manchester-koulun nimellä, joka kuluneen vuosisadan keskivaiheilla suurella varmuudella väittää omistavansa kansantaloustieteen koko totuuden. Tämä koulu vaati yksilölle ehdotonta vapautta itse järjestää asioitaan ja tahtoi pienimpään mahdolliseen rajoittaa valtion tehtävät, koska se luuli ja uskotteli että yksilön vapaa kilpailu yksin, mutta myös mahdollisen täydellisesti poistaisi aikaa voittaen kaikki yhteiskunnalliset varjopuolet. Se taivutti kaikissa maissa valtiot koneteollisuuden etujen mukaisesti lakiensa kautta julistamaan työvälipuheen vapaaksi. Vapaasta kysynnän ja tarjonnan välisestä kilpailusta syntyköön työn „luonnollinen" palkka, samalla tavalla kuin saman kysynnän ja tarjonnan yleispätevä laki määrää muittenkin tavaroitten lopulliset hinnat.

Vaikka valtio tällä tavalla repi maahan ammattikunta-järjestelmän ja julisti sen sijaan omikseen vapauden periaatteet, pysytti se kuitenkin yhden rajoituksen vanhoilta ajoilta: jyrkästi kiellettiin työväkeä yhteisesiintymisen kautta koettamasta itselleen hankkia parempia palkkaetuja.

Se turva, joka työmiehillä oli nälkäpalkkoja vastaan lain määräämissä palkkataksoissa, se poistettiin luonnottomana vapauden rajoituksena, mutta vapaa yhteenliittyminen, joka oli työväen ainoa keino parantaa tilaansa, tämä oikeus tuli ankarasti kielletyksi useimmissa maissa ja sielläkin, missä se, kuten meillä, ei ole ollut suoraan kielletty, on yhteisesiintymistä työväen puolelta yleisesti katsottu periaatteellisesti vääräksi. Pitkällistä taistelua on työväki käynyt yhteenliittymis-oikeuden saavuttamiseksi.

III.

Työväki on siis historiallisesti muodostunut erityiseksi luokaksi, se on uusi yhteiskunnallinen aines, jonka kapitalismi on synnyttänyt ja jota suurteollisuus yhä vahvistaa. Tällä luokalla on omat tarpeensa, erityiset etunsa ja silmämääränsä, joita se luonnollisestikin vaatii tunnustettaviksi. Vanha yhteiskuntajärjestys ei ole erityisesti ottanut huomioon tämän luokan tarpeita — mikä onkin luonnollista, koska yhteiskunnan perusleima on vanhempi kuin tämä uusi luokka. Vanhat yhteiskunnalliset ihanteet, jotka ovat sopusoinnussa kolmannen säädyn käsitystavan ja intressien kanssa, eivät sellaisinaan tietysti ole ihanteita uudelle, neljännelle säädylle, teollisuustyöväelle. Tästä johtuu ristiriitaisuus ja taistelu. Kun vallitsevat luokat eivät ymmärrä, mikseivät työntekijät voi hyväksyä niiden ihanteita, niin ne katsovat työväkeä vain turhan riidan etsijöiksi, jotka ovat tarpeen vaatiessa väkivallalla pidettävät aisoissa. Ja työväki taas puolestaan ei käsitä, etteivät muut luokat yhtä selvästi kuin se itse tunne niitä painavia epäkohtia, joita se pyrkii poistamaan. Tällä tavalla on katkeruus päässyt vallalle ja luokkataistelu tullut vihaa uhkuvaksi.

Kuinka on sovinto saatava aikaan, tai ainakin, miten on katkeruus ja viha poistettavissa? Miten on sosiaalinen kysymys ratkaistava?

Selvimmän ja yksinkertaisimman ohjelman tarjoo vanha klassillinen koulu varsinkin sellaisena, kuin se esiintyy Manchester-suunnassa. Sen ohjelma on *laissez faire et laissez passer* s. o. ollaan mitään tekemättä. Individualistis-atomistisen yhteiskunta-käsityksensä mukaisesti se asettaa jokaisen yksilön yhteiskunnastaan ja ympäristöstään erilleen ja sanoo: pidä itse itsestäsi huolta; jos toimeeen tulet, ansaitset elää, jos uhkaat sortua, älä odota, että yhteiskunta rupeaa ottamaan sinua hartioilleen ja

siten vaikeuttamaan edistyskulkuaan. Jokainen on oman onnensa seppä. Tämän koulun mukaan järjestää vapaus paraimmin kaikki olot. Ei kukaan vieras, kaikista vähemmin valtio voi paremmin pitää huolta toisesta kuin tämä itse. Jos työväen oloissa on puutteita, niin ne johtuvat siitä, että vapaus ei ole täydellinen, tai ettei se tarpeeksi kauan ole saanut oloihin vaikuttaa. Aikaa ja kärsivällisyyttä vaatii klassillisen taloudellisen vapaamielisyyden ohjelma. Selvää on, ettei tällainen voi olla kylläksi silloin, kun yhä suuremmaksi käyvä kansanluokka on sekä taloudellisessa että siveellisessä hädässä, joka uhkaa yhteiskunnan rauhallista kehitystä ja kansallista tuotantovoimaa. Silloin vaaditaan työtä — mutta positiivista työohjelmaa juuri manchester-politiikilta puuttuu.

Toisinaan — tosin harvemmin avomielisten lausuntojen kuin salaisten viittausten muodossa — huomaa pyrintöjä, jotka tarkoittavat taantumista entisajan teollisuusjärjestykseen pakollisine oppivuosineen, näytteineen j. n. e. Tällä taantumissuunnalla on ohjelmassaan vaatimus että pikkuliike ja alkuperäisemmät teollisuusmuodot ovat suojeltavat liian ankaralta kilpailulta suurliikkeitten kanssa. Tämä pikkuporvarien ahdasmielinen ohjelma, joka ei suinkaan Suomessa ole outo, ei ole sopusoinnussa kehityksen lakien kansa. Sen kannattajat eivät kykene käsittämään niitä syitä, jotka ovat herättäneet suurliikkeen ja turvanneet sille useimmilla aloilla yhä varmemman voiton pikkuliikkeitten vahingoksi. Nämät syyt vaikuttavat sitä voimakkaammin, mitä pitemmälle vain taloudellinen edistys kehittyy. Käsityöläiset kyllä tuntevat voimattomuutensa kilpaillessaan suurteollisuuden kanssa. Syyksi tähän he usein katsovat vapaamielistä teollisuus-lainsäädäntöä ja ovat siksi sen vihollisia. Mutta ei olekkaan niin että lainsäädäntö on saattanut käsityöläiset pulaan, sen on vaikuttanut kulkuneuvojen ja teollisen tekniikin suurenmoinen kehitys. Parannetut kulkuneuvot ovat tehneet menekkisuhteet mitä laajimmiksi ja tuotanto, joka tarkoittaa maailmanmarkkinain tarpeitten tyydyttämistä, vaatii suurteollisuutta. Teollisuusaloilla, joilla on turvanaan paikallinen tai kansallinen monopoli, voivat pikkuliikkeet hyvin menestyä, mutta näissäkin liikkeissä vaatii työväki vapautta ja vapaus ei ole taantumissuunnan lempiaatteita.

Suurteollisuudenkin alalla on huomattavissa taantumissuunta. Nuo mahtavat herrat, jotka johtavat tuollaisia laitoksia, eivät suinkaan ole viha-

mielisiä tekniikin kehitykselle. Yleisesti he eivät suinkaan vastusta taloudellista vapaamielisyyttä — kun heille ei siitä ole haittaa. Mutta, jos siitä johdetaan vaatimuksia, jotka ovat työväen vapauspyrintöjen kanssa sopusoinnussa, niin silloin on toista. He tahtovat olla herroja tehtaillaan ja koska työntekijäin yhteenliittyminen vahvistaa näitten asemaa, niin ovat nuo herrat yhdistymisvapauden vastustajia. Useasti maksavat he hyviä palkkoja ja pitävät muutenkin työväestään hyvää huolta, mutta vapautta eivät siedä. Isäntä on herra ja työmies palvelija, jota hän käskee ja josta hän pitää huolta, jonka kanssa hän ei sopimuksia hiero, kuten vertaisensa kanssa — ei koskaan. Nuo ylpeät herrat, joita Suomessakin on, eivät ymmärrä kansanvaltaista aikaamme eivätkä niitä aatteita, jotka yhä enemmän saavat sijaa työväen keskuudessa. Kun laki julistaa työsopimuksen vapaaksi, tekee se työmiehestä henkilön, joka on keskustellessaan työsopimuksen ehdoista yhtä vähän työnostajan palvelija kuin kahvin tai sokerin ostaja on kauppiaan palvelija. Kun työmies on työvoimansa tehtailijalle vuokrannut, on hän suonut työnantajalle vallan itsensä yli, mutta työvälipuheen ehdoista keskustelee hän työnantajan lain tunnustamana vertaisena. Tämä työmiehen laillinen asema hänelle yhä enemmän selviää ja kun hän kerran on siitä itsetietoinen, niin hän ei siitä enää luovu.

Näitten taantumissuuntien ohjelmain vastakohtana ovat sosialistien vallankumoukselliset pyrinnöt. Tarkoituksensa puolesta nämät pyrinnöt eivät eroa vapaamielisen oppikunnan harrastuksista, sillä edellisetkin tarkoittavat jokaisen yksilön kaikkien lahjojen kehittämistä. Mutta kun liberaalinen koulu toivoo tämän saavuttavansa rajattoman vapauden periaatetta noudattamalla, luulevat sosiaaliset suunnat sen mahdolliseksi ainoastaan perinpohjaisen mullistuksen tietä. Tuotannon välikappaleet ovat keskitettävät yhteiskunnan käsiin ja yksityisten omistusoikeus niihin poistettava, siis rajoitettava mitä ahtaimmalle. Jos tämä oppi toteutuisi, niin valtio tai yhteiskunta ohjaisi — vielä paljoa perinpohjaisemmin kuin merkantilismin aikana — tuotannon, se määräisi työehdot, hinnan ja jokaiselle yksilölle tulevan voitto-osuuden. Kysymys siitä onko yhteiskunta järjestettävä tasavallaksi vai monarkiaksi, eroittaa harrastajat kahteen leiriin: varsinaiset sosialistit toisella puolella ja toisella n. s. valtiososialistit, joidenka tieteellinen johtaja Saksassa on Berlinin professori

ADOLPH WAGNER. Molemmille suunnille on päämäärä sama, toiset sen tahtovat saavuttaa kansan suvereenisen tahdon, toiset suvereenisen hallitsijan kautta. Voimatta tässä vähässäkään määrin perustella arvostelua näistä suunnista, tahdon huomauttaa heikkouksista, jotka kummallekin ovat yhteiset. Liian pieniksi molemmat arvaavat historiallisesti kehittyneen yksityisomaisuuden taloudellisen, valtiollisen ja yhteiskunnallisen merkityksen; liian pienen arvon antavat sosialistit yksityiselle aloitteelle, yritteliäisyydelle ja edesvastuuntunteelle; eivät he myöskään täysin käsitä, että jokainen kansantalous on vain osa yhteisestä maailmantaloudesta, joten ainoastaan sellainen tuotannon perinpohjainen uudestaanjärjestäminen olisi hyödyksi ja mahdollinen, joka käsittäisi koko maapallon. Ennenkuin niin pitkälle päästään, että tuollainen ohjelma voitaisiin panna toimeen, kuluu vuosisatoja — Rodbertus arvelee 800 vuotta — ja sellainen parannuskeino tulisi liian myöhään.

Näiden kolmen ohjelman rinnalla, joista yksi tähtää taaksepäin, toinen vaatii toimettomuutta ja kolmas mullistusta sosiaalisen kysymyksen ratkaisukeinona, on olemassa neljäs suunta, joka ohjelmaansa on kirjoittanut reformin, edistyksen. Se pitää kiinni olevista oloista, tahtoo rakentaa jo lasketulle pohjalle. Nykyisten vapauden-periaatteiden johdonmukainen toteuttaminen ja kehittäminen on oppikunnan tie yhteiskunnalliseen rauhaan. Tämä koulu jakaantuu kahteen suuntaan, joista toinen on byrokraattinen, virkavaltainen, toinen kansanvaltainen. Byrokraattisen suunnan tunnustettu johtaja on Berlinin professori GUSTAV SCHMOLLER. Se tahtoo virkamiehistöstä saada sen puolueettomuuden edustajan, joka voi sovitella työnantajien ja työntekijöiden, pääoman ja työn välejä. Se unohtaa, että virkamies on ihminen ja ihmisenä syntynyt erityiseen luokkaan ja samalla sen katsantotapaan. Virkamiehet polveutuvat kaikissa maissa suurimmaksi osaksi samasta luokasta kuin työnantajatkin ja seisovat siis näitä paljon lähempänä kuin työmiehiä. Sosiaalinen sivistys, jonka pitäisi heille silmät ja sydämet avata sekä saada heidät käsittämään korkeaa tehtävätään, jää kuitenkin useimmiten niin vajanaiseksi, ettei se jaksa vastustaa niitä vaikutuksia, joidenka alaisina he aina perheja tuttavapiirissään ovat. Täydellisen puoluettomuuden saavuttamiseksi vaadittaisiin heiltä paitsi syviä tietoja myös erittäin lujaa luonnetta ja itsenäistä ajatuskantaa. Mutta luonteen lujuus ja varsinkin aatteiden itsenäisyys ovat lahjoja, joilla ei ole erityisen otollista maaperää virkamies-

uralla. Ja vaikka otaksuisimmekin, että virkamiehistö voisi nousta tuollaiselle korkealle, itsenäiselle ja puolueettomalle kannalle, ei siinä ole kylläksi: vaaditaan, että taistelevat puolueet, varsinkin tyytymättömät joukot *tunnustavat* virkamiehillä olevan noita harvinaisia ominaisuuksia, että ne heihin luottavat. Mutta juuri luottamusta puuttuu. Kaikkialla katselee työväki virkamiehiä epäluulolla. Työväki tahtoo itse päästä oikeuksiaan valvomaan. Se ei vaadi itselleen ainoastaan enemmän ruokaa ja lepoa, vaan paljon enemmän oikeuksia ja tilaisuutta nousemaan korkeammalle henkiselle ja siveelliselle kannalle.

Tähän työväenkysymyksen eetilliseen puoleen panee pääpainon reformatorisen koulun toinen suunta, jonka perustaja on Münchenin professori LUJO BRENTANO.

Brentano perustaa käsityksensä työmiehen tuotteen, hänen työntekonsa luonteen syvempään ymmärtämiseen. Hänestä ei ole tarpeeksi, että käsitämme työnteon tavaraksi ja yleisissä lauseissa väitämme työpalkan johtuvan kysynnän ja tarjonnan laista. Työnteko on tavara, mutta luonteeltaan on se kaikista muista tavaroista eroava.[1] Se on eriämättömästi kiinnitetty siveelliseen olentoon, joten jokainen, jolle työmies vuokraa työvoimansa, saa vallan siveellisen olennon yli. Tästä johtuu tärkeitä eetillisiä johtopäätöksiä. Valtion tulee valmistaa jokaiselle yksilölle mahdollisuus siveellisesti kehittyä. Kaikki se, mikä uhkaa jonkun kansalaispiirin siveellistä vapautta, on valtion velvollisuus mahdollisuuden mukaan poistaa. Työkansan siveellisen olemassaolon ja kehityksen nimessä vaatii Brentano valtion puolelta työväen suojelemista sekä lainsäädännön että hallinnon kautta. Mutta ennen kaikkea on työväelle annettava vapaus. Omalla tarmollaan on työväen nouseminen suurempaan voimaan ja korkeampaan siveelliseen ja henkiseen tilaan. Työvälipuhe on kaikissa sivistysmaissa julistettu vapaaksi. Sen johtopäätökset ovat myös tunnustettavat; ja sen johtopäätöksiä on työväelle suotava täydellinen vapaus yhteenliittymisen kautta itse parantaa tilaansa. Palkkaetujaan voi työväki edullisemmiksi saada liikesuhteiden paranemista vastaavassa määrin ainoastaan, kun se on järjestäytynyt. Työnteko eroaa näet muista tavaroista vielä siinä, että työvoima on sidottu työmiehen ruumiiseen ja sen vuoksi kehkeää oman itsensä vuoksi tarve- ja markkina-

[1] Tästä ja seuraavasta esityksestä katso lähemmin kirjastani *Työvälipuheen vapaus*, Helsingissä 1901.

oloja katsomatta. Itse on työmies muista kuin taloudellisista syistä maailmaan tullut; samoin hän ei tuota ruumiinsa työvoimaa spekulatiivisessa tarkoituksessa. Siksi hän ainoastaan sillä tavoin, että hän liittoutuu tovereihinsa, järjestää tavaransa tuotantoa jossain määrin kysynnän mukaisesti. Työväen yhteenliittyminen on siten johdonmukainen seuraus työnteon tavaraluonteen käsittämisestä; samalla se on täysin sopusoinnussa työvälipuheen vapauden kanssa. Vapaus on työväelle siten ennen kaikkea annettava. Heille on valmistettava tilaisuus itse pitää huolta eduistaan ja itsenäisesti arvostella, missä määrin heidän vaatimuksensa ovat toteutettavissa, mitkä kulloinkin ovat heidän toiveittensa rajat. Vastoin Schmollerin virkavaltaista suuntaa, joka tahtoo saada yhteiskunnallista rauhaa aikaan virkamieskoneiston avulla, vaatii Brentanon kansanvaltainen katsantotapa sellaista kansan intressiryhmien järjestämistä, joka samalla kun se on sopusoinnussa noitten aineellisten intressipiirien tarpeiden kanssa, vastaa niitä siveellisiä vaatimuksia, jotka ylöspäin pyrkivässä työväenluokassa vallitsevat, mikäli ne ovat toteutettavissa nykyisessä yhteiskunnassa.

Pääpiirteissään tällainen on Brentanon sosiaalinen ohjelma. Vapaus, itsenäisyys ja oikeudenmukainen vallanjako ovat sen periaatteita. Englannissa hän on tutustunut ammattiyhdistysliikkeeseen — hän julkaisi siitä laajan, klassilliseksi tulleen esityksen — ja tämän aatteen levittäminen ja suunnittaminen on hänen käytännöllisen yhteiskunnallisen ohjelmansa tärkeimpiä vaatimuksia. Englantilaisilta klassillisen kansantaloudellisen koulun edustajilta on hän taas saanut teoreettis-tieteellisen pohjan. Englantilaiselle vapaudelle, englantilaiselle kansanvaltaiselle itsehallinto-aatteelle ja itseapu-harrastuksille on siis hänen ohjelmansa perustettu.

Brentanoon on liittynyt koko joukko Saksan etevimpiä työväenkysymyksen tutkijoita. Mainitakseni ainoastaan sellaisia nimiä, joilla jo on europpalainen maine, ovat Brentanon oppilaita professorit WERNER SOMBART, jonka teos *Sozialismus und soziale Bewegung im neunzehnten Jahrhundert* on suomeksikin ilmestynyt ja jonka edelliseen liittyvä kirja *Dennoch! Aus Theorie und Geschichte der gewerkschaftlichen Arbeiterbewegung* ansaitsisi sekin tulla suomennetuksi, G. von SCHULZE-GÄVERNITZ [1] ja

[1] Hänen tärkeimmät teoksensa ovat *Zum sozialen Frieden*, 2 osaa Leipzig 1890; *Der Grossbetrieb ein wirtschaftlicher und sozialer Fortschritt*, Leipzig 1892 ja *The Cotton Trade in England and on the Continent.* London 1895.

HEINRICH HERKNER. Kaikki eivät seiso aivan samalla kannalla. Sombart on siirtynyt enimmän vasemmalle, molemmat muut seisovat paljon lähempänä opettajansa käsitystä. Mitä erittäin Herkneriin tulee, on hän melkein kokonaan samalla kannalla kuin Brentano. Jo 1891 julkaisemassaan ja Brentanolle omistamassaan teoksessa *Die Soziale Reform* esittää hän Brentanon aatteitten kanssa täysin sopusoinnussa olevia mielipiteitä. *Arbeiterfrage* teoksessaan, josta ensi painos ilmestyi 1894 ja toinen 1897, hän antaa paljon laajemman ja perinpohjaisemman esityksen kannastaan. Mutta olkoon heti sanottu, että tätäkin teosta vallitsee Brentanon henki, monen monituisessa kohdassa huomaa jälkiä Brentanon teoksista tai luennoista. Tämä ei ole moitteena lausuttu. Päinvastoin! Se puhuu Brentanon aatteiden selvyyden ja voimakkuuden puolesta.

On todellakin ilahuttavaa, että Herknerin *Työväenkysymys* nyt on saatu suomeksi. Kansataloudellinen Yhdistys on sen suomennuttanut ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura sen kustantanut. Suomennoksen, joka on hra ERKKI REIJOSEN tekemä, on prof. O. E. TUDEER asiantuntijain ja kielimiesten avulla erinomaisella huolella tarkastanut, ja sen arvoa lisää seikkaperäinen sanasto sekä luettelo Suomen työväen oloja koskevasta kirjallisuudesta ja lainsäädännöstä. Harras toivoni on että tämä etevä, perinpohjainen ja samalla yleistajuisesti kirjoitettu teos löytää tiensä jokaisen yhteiskunnallisia kysymyksiä harrastavan suomalaisen luo. Meillä on, Jumala paratkoon, yhteiskunnallinen sivistys niin heikolla pohjalla, että tämä teos jokaiselle antaa ajattelemisen aihetta ja laajentaa hänen tietojaan. Meilläkin on työväenkysymys polttavaksi tullut, meilläkin alkaa selväksi käydä, että jotain on tehtävä työväenluokan olojen parantamiseksi. Miten onnellista, että ensimäinen laajempi suomalainen teos, joka tätä asiaa käsittelee, edustaa suuntaa, joka enimmin on sopusoinnussa kansanvaltaisen käsitystavan kanssa. Tällaisella aatesuunnalla pitäisi toki olla kaikki edellytykset pääsemään meillä työväenkysymyksessä johtavaksi. Jos tähän Herknerin esittämään suuntaan yhteiskunta-uudistukset tulevat tapahtumaan, niin varmaankin siltä orastavalta katkeruudelta, joka meilläkin on ollut huomattavissa, juuret vähitellen katkaistaan ja eri kansanluokat tulevat suhteissaan toisiinsa ohjeenaan seuraamaan sananlaskua: „arvaa oma tilasi, anna arvo toisellekin“.

Keskustelua Harnackin kirjan johdosta.

I. Keskustelua Kristuksen personasta.

Kirjoitti

V. SALMINEN.

Ihminen voi paljoa enemmän olla Jumalan ja hyvän palvelija epäillessään Hänen olemassaoloaan ja sieluntuskassaan huutaen valoa, kuin tyytyessään uskoon, joka vetelehtii tavanmukaisuudessa, ja jumalanpalvelukseen, jossa ei mieli lämpene.

ROBERTSON, Saarnoja II, IX.

Viime aikoina on teologisissa ja yleensä akatemiallisissa piireissä ollut vilkas ajatusten vaihto uskonnollisista kysymyksistä, ja etualalle on astunut tuo ikivanha: »Mitä sinulle näkyy Kristuksesta?» Meilläkin on jo keskustelu ollut käynnissä sen jälkeen kuin t:ri Castrén Valvojassa laajasti esitteli Harnackin teosta »Kristinuskon olemuksesta». Ei käyne kieltäminen, että Harnackin aatteet meilläkin tulevat herättämään sointuvaa vastakaikua. Maa-ala on täällä kuten muuallakin ollut jo pitemmän aikaa valmistumassa. Kun on pitänyt silmällä uskonnollisen kysymyksen herättämiä ilmiöitä viime kuluneina vuosina, niin on huomannut, että Harnackin esittämää käsitystä Kristuksen personasta on jo kauan liikehtinyt ilmassa. On tapahtunut jonkinlaista uskonnollista heräämistä, jopa voimakastakin, akatemiallisesti sivistyneen nuorison piireissä Skandinavian maissa ja kaiketi meilläkin. Mutta varsinkin Kristianiassa ja Kööpenhaminassa on jo useita vuosia ollut käynnissä vilkas väittely eri mielensuuntien välillä. Ja ilmi on tullut, että suuri osa asiaan kiintyneistä ei tahdo jaksaa uskoa kristinuskon perustajasta sitä, mitä kristillinen kirkko hänestä opettaa, vaikkakin tahtovat pitää ja kunnioittaa häntä mestarinaan hekin. Eikä tämä mieliala suinkaan ole pysynyt ahtaissa seurapiireissä, vaan on julkaisujen ja sanomalehtikirjoitusten kautta levinnyt laajalle yleisöön. Niinpä vuonna 1899 ilmestyi nuoren tanskalaisen Sigurd Trierin kirjoittama »Jeesus Natsarealainen nykyajan silmillä katsottuna», joka sittemmin on levinnyt monissa painoksissa ja on ruotsinkielisenä ollut näkyvissä meilläkin. Mutta omassa maassammekin ilmestyi jo v. 1896 kirja: »Kärlekens fria religion», kirjoittanut E. Favorin, jossa perusaatteet ovat

hyvinkin lähellä Harnackin oppia. Tällaiset julkaisut ovat olleet kylläkin huomattavia ajan merkkejä, ja osoittavat, ettei Harnack ole oikeastaan pääasiassa tuonut esiin mitään varsinaisesti uutta. Mutta hän on tuon kytemässä olevan ajatussuunnan niin sanoaksemme vienyt huippuunsa ja ilmaissut sen selvemmin, paremmin ja voimme sanoa ylevämmin kuin kukaan muu ja on Valvojassa refereeratun teoksensa kautta suuresti selvittänyt asemaa.

Kun, kuten edellisestä selvinnee, täytyy pitää varmana, että Harnackin teoksessa esitetty käsitys Kristuksen personasta on meilläkin tavannut ja tulee tapaamaan valmistuneita mieliä, joten H:n arvoisa puolustaja Valvojassa suinkaan ole yksin, niin lienee suurelle asialle hyödyksi, jos sitä valaistaan eri puolilta. »Perinnäisen uskonkäsityksen puolustajana» rohkenisi näiden rivien kirjoittajakin puuttua keskusteluun. Oppimaton maalaispappi ei tietysti voi esittää asiaansa tieteen korkeilla apuneuvoilla; puhuisin yksinkertaiseti vain »sydämen kyllyydestä».

Tunnustan mielelläni heti alussa, että olen lukenut Harnackin teosta suurella mielenkiinnolla, jopa melkein ihastuksella. Sen loistava ja selvä esitystapakin jo tempaa mukaansa, mutta vielä enemmän se henki, joka tulee siinä vastaan. Tosin monesta tämän teoksen arvostelusta, sekä meillä että muualla, käy ilmi, että kirjassa muka puhuu antikristuksen henki, mutta minusta ei niin ole. Asian voi päinvastoinkin käsittää. Ja minä ainakin käsitän sen niin. Seuraavasta ehkä selviävät syyt tähän.

En tunne Harnackin elämää enkä tiedä, kuinka paljon personallista, elettyä totuutta on hänen oppinsa takana. Samaa on minun sanottava Sigurd Trierin suhteen, joka seisoo samassa rivissä, mutta paljoa taaempana; niinikään muihin tämän aatesuunnan edustajiin nähden. Mutta vaikka en tunne, uskon kuitenkin, että he henkensä parhaan puolen ovat tuoneet ilmi siinä, mitä ovat kirjoittaneet. Nyt on sanottu Harnackista, että hän on kristillisen kirkon piiristä siirtynyt pois — ja niin on tietysti käynyt hänen kannattajainsakin. Mutta minä en uskoisi tätä. Minä sanoisin: he ovat tulossa kristilliseen kirkkoon. He eivät ole kääntäneet selkäänsä kristillisyydelle, eivätpä edes kirkollekaan, vaan tietensä tai tietämättänsä pyrkivät siihen sisälle. Miksi me kirkon miehet hosumme heitä pois! Miksi aina näymme vetäytyvän valmiin oppimme taakse ja sieltä itsekylläisyydessä singauttavan anateemamme! Eikö pikemmin tulisi ymmärtäväisyydessä käydä heille vastaan ja mikäli mahdollista auttaa heitä pääsemään sisälle, muistaen, mitä taisteluja itsellämme on ollut ja on, jos täyttä totta teemme uskostamme?

He ovat tulossa kristilliseen kirkkoon, sanoin. Koko se aatesuunta, josta tässä on kysymys, virtaa voimallisesti tänne päin. Tästä on todistuksena juuri Harnackin teos ja muut edellä mainitut. Tiedämmehän kuinka muutamia vuosikymmeniä takaperin julistettiin suurella varmuudella, että Jeesusta Kristusta ei ole ollutkaan muussa merkityksessä kuin missä muutkin kansojen uskonnollisten tarustojen jumaluussankarit; hänen historiansa on muka mielikuvituksen tuote, myytti, ja vallassa oli panteismi, ateismi ja materialismi. Sittemmin on oppineen maailman suunta tehnyt yhtämittaista kääntymystä kristillisyyteen päin. Kristus ei enää jäänyt olemaan mielikuvituksen tuote. Hänestä tuli historiallinen henkilö, ihminen, korkeimman uskonnon perustaja, ja viimein hän kohosi idealiihmiseksi. *Nyt* hän on jo tätäkin asemaa paljoa korkeammalla, kuten kohta tulemme näkemään. Tätä aatesuunnan kulkua on meidän puolelta usein jonkunlaisella salaisella vahingonilolla sanottu peräytymiseksi. Miksi ei sanottaisi sitä palaamiseksi? Joskin se on tavallaan peräytymistä, ei se ainakaan tapahdu selkä edellä. Kun tämä »meidän puolella» huomattaisiin, olisi lähestyminen helpompaa. — Emme ota tässä lukuun niitä, jotka ovat vanhan ateismin ja materiaalisuuden kannalla. He eivät ole mukana aatteiden kehityskulussa, ja ovat toisarvoisia tieteenkin alalla.

Kristus on nyt enemmän kuin ideaali-ihminen. Katsokaamme mitä Harnack hänestä tunnustaa. Kristus ei ollut käynyt rabbiinien koulua eikä hänellä ollut mitään yhteyttä kreikkalaisen kultuurin kanssa, eikä siis ollut oppinut mies sen ajan mielessä. Mutta P. Raamatussa hän eli ja liikkui. Ei hän ollut askeetti. Hän eli kokonaan uskonnossa, hänen koko elämänsä, tuntemisensa, ajattelemisensa riippui Jumalasta, eikä hän kuitenkaan ollut haaveilija eikä kiihkoilija. Hän julisti, ettei ole vähintäkään hyötyä vaikka voittaisi kaiken maailman, jos sielu joutuu vahinkoon, ja kuitenkin hänen sydämensä oli aina avoin ja osanottava kaikkeen elämään nähden. Hurmaantuneena, ekstaasissa hän ei koskaan puhu. Vaikka hänellä on ajateltavan korkein tehtävä ja kutsumus, pysyvät hänen silmänsä ja korvansa aina avoinna häntä ympäröivän elämän kaikille ilmauksille. Suru ja itku, nauru ja ilo, rikkaus ja köyhyys, nälkä ja jano, terveys ja sairaus, lasten leikki ja politiikki, kokoaminen ja tuhlaaminen, matkustus, majaileminen ja kotiintulo, häät ja hautajaiset, eläväin loistorakennukset ja kuolleitten hautasijat, kylväjät ja elonkorjaajat, viinitarhurit, joutilaat torilla, etsivä paimen laitumella, helmikauppias merellä, nainen kotipuuhissa jauhoineen, hapatuksineen, kadonneine penneineen, lesken valitukset äkäisen virkamiehen edessä, maallinen ravinto ja sen katoavaisuus, hengellinen suhde opetuslapsen ja opettajan välillä, hovin loisto ja vallanpitäjäin vallanhimo toisella puolen, lasten viattomuus ja palvelijain ahkeruus toisella — kaikki nämä kuvat antavat elämää hänen puheilleen ja tekevät ne havainnollisiksi lapsellisellekin mielelle. Ne si-

sältävät enemmän kuin vain puhetta kuvissa ja vertauksissa. Ne ilmaisevat, keskellä korkeinta jännitystä, sisällistä vapautta ja mielen rauhaa, jollaista ei yhdelläkään profeetalla ollut ennen häntä. — Hän, jolla ei ollut mihin päänsä kallistaa, ei puhu kuitenkaan kuni se, joka on hylännyt kaikki, ei kuni sankarimainen parannuksentekijä, ei niinkuin ekstaattinen profeetta, vaan niinkuin mies, joka on löytänyt levon ja rauhan sielulleen, ja joka voi virvoittaa toisia. Hän värähyttää valtavimpia sydämen kieliä, hän asettaa ihmisen väistämättömän ratkaisun eteen, eikä salli hänelle vähintäkään puolustelua. —

Tämä Jeesus kutsuu itseään Jumalan Pojaksi ja Messiaaksi. Että hän oli Jumalan Poika, tietää, että hän tunsi Jumalan Isäkseen. Mutta huomaa: Jeesus oli vakuutettu siitä, että hän tunsi Jumalan niinkuin ei kukaan ennen häntä, ja hän tiesi, että hänen tehtävänsä oli sanoilla ja töillä välittää kaikille muille tätä Jumalan tuntemusta — ja siten jumalanlapseutta. Tässä tietoisuudessa hän tunsi itsensä Jumalan kutsumaksi ja asettamaksi Pojaksi, ja sen vuoksi hän taisi sanoa: *minun* Jumalani, *minun* Isäni, ja tähän puhutteluun hän pani jotain, johon hänellä yksin oli oikeus. Kuinka hän oli päässyt tietoisuuteen hänelle ainoalle kuuluvasta pojansuhteesta, kuinka hän oli päässyt tietämään voimansa ja siihen liittyvän velvoituksen ja tehtävän, — *se on hänen salaisuutensa, eikä mikään psykologia ole ikinä sitä selville saapa,* sanoo Harnack painolla. *Tässä seisoo kaikki tutkimus hiljaa. Selvittää tästä jotain voi vain se, joka itse olisi päässyt lähimmiten samaa kokemaan.* Profeetta koettakoon kohottaa huntua; *mutta meidän täytyy tyytyä vain konstateeraamaan, että tämä Jeesus, joka opetti ihmisille itsensätuntemista ja nöyryyttä, kuitenkin kutsui itseään ja yksin itseään Jumalan Pojaksi.*

Mutta Jeesus kutsui itseään myös Messiaaksi. Tästäkin sanoo Harnack: emme ikinä voi selvittää, minkä sisällisen kehityksen kautta Jeesus varmuudesta, että hän oli Jumalan Poika, johtui toiseen varmuuteen, että hän oli luvattu Messias. Vanhin traditsioni katsoi sen sisällisen kokemuksen, jonka Jeesus sai kasteessaan, perustaneen hänen messiastietoisuutensa. *Me emme voi,* sanoo Harnack tähän, *tätä vahvistaa todeksi, mutta vielä vähemmän voimme sitä vastaan sanoa.* Tällaisena Messiaana hän vie ihmiset Jumalan tykö, ei vain sanallaan, vaan vielä enemmän sen kautta, mitä hän on ja tekee, ja vihdoin sen kautta, mitä hän kärsii. — *Hän on tie Isän tykö ja hän on — Isän asettamana — myöskin tuomari.* Se, joka ottaa vastaan evankeliumin ja koettaa päästä tuntemaan häntä, joka sen on ilmoittanut, hän voi vakuuttaa, *että hänessä on jumalallista ilmennyt niin puhtaana kuin sitä voi ilmetä maan päällä, ja hän on huomaava, että Jeesus itse on omilleen ollut evankeliumin voima.*

Jeesuksen ihmetyöt, joista evankeliumeisssa kerrotaan, ovat aina olleet pahana loukkauskivenä monelle. Mutta nyt Harnack vakuuttaa,

että historiallinen tiede on viimeksi kuluneen miespolven aikana saavuttanut senkin suuren edistyksen, että se voi pitää ihmekertomuksiakin historiallisina lähteinä. Ja hän vakuuttaa historialliseksi tosiasiaksi, että Jeesus on tehnyt joukon ihmeitä. Ja sydämellisesti varoittaa hän, ettei kenenkään pidä ihmeitten takia evankeliumiin loukkaantua, — onhan kaikkialla ympärillämme paljon ihmeellisiä ja selittämättömiä ilmiöitä. Ja Jeesuksen ihmetöissä Harnack sanoo olevan sellaistakin, *jonka perille käsityksemme ei ikinä pääse.*

Tällaisen kuvan Harnack antaa Jeesuksen personasta. Olen poiminut ytimen hänen opistaan ja alleviivannut ne lauseet, joissa ilmenee tämän aatesuunnan pyrkimys lähennellä kirkkomme opinkäsitystä — liitekohtia, siltoja, jotka — se on vakaumukseni — tuovat tunnolliset totuudenetsijät lopulta kirkkomme sisäpuolelle. Ja kun Harnackin arvoinen tutkija ja tiedemies maailmalle rohkenee vain tieteen nimessä julistaa, että Jeesus on ollut ja on paljoa enemmän, paljoa korkeampi kuin yksikään ihminen, niin on totuus tässä saavuttanut voiton, josta kristityn tulee sydämellisesti iloita. Onhan tämäkin omansa vahvistamaan kristittyä hänen uskossaan ja toivossaan — ja se osoittaa, kuinka Jumalan Henki raivaa alaa Jumalan valtakunnalle — väkeväinkin seassa.

Kristus on siis korkeampi kuin ihminen. Mutta mikä hän oikeastaan on, sitä ei Harnack sano suoraan. Hän jättää nöyrästi kyllä asian avonaiseksi. »Kaikki tutkimus seisoo hiljaa.» »Meidän täytyy tyytyä vain konstateeraamaan, että Jeesus sanoi itsensä ja vain yksin itsensä Jumalan Pojaksi.» Mutta totiseksi Jumalaksi hän ei myös Jeesusta myönnä — vaikkakin hän elävästi osoittaa, että alkuseurakunta häntä »Herrana» kunnioitti ja palveli, ja että Jeesus Kristus on voittanut kuoleman ja elää iankaikkisesti kirkkaudessa. Täytyy myöntää, että tässä on historian tutkijan järjestelmään jäänyt ammottava aukko. Tässä on hämärä kohta — mutta hämäryyshän aina tuskastuttaa. Ja tässä kysymyksessä se sitä tekee jos missään. Voiko ihmisen henki saada lepoa, ennenkuin tuo aukko on täytetty, tuo hämäryys poistettu? En usko sitä. Jos Jeesus kerran on enemmän kuin ideaali-ihminen ja enemmän kuin profeetta — ja hän on, sen todistaa Harnack — niin ehdottomasti syntyy kysymys: mitä hän sitten on? Tähän kysymykseen ei Harnack anna selvää vastausta. Hän vain sanoo: Jeesus on Jumalan Poika, se tietää: Jeesus *tunsi* Jumalan Isäkseen ja *hänen* Isäkseen erikoisessa merkityksessä. — Mutta: tutkimus seisoo hiljaa tämän korkean asian edessä, sanoo Harnack. Ja näin pitää olemankin. Mutta tästä seuraa, että itse *tutkijankin,* tieteilijän tulee seisoa hiljaa ja antaa sisimpäin henkensä kaipausten ja aavistusten vetää johtopäätöksen.

Mikä tämä johtopäätös tulisi olemaan, näemme alussa mainitusta Sigurd Trierin kirjasta. Vaikka hän Jeesuksen personasta saapi tehdyksi

paljoa heikomman kuvan kuin Harnack, jopa panee hänelle luonteenvirheitäkin, mitä ei Harnack tee, niin hän ei sittenkään löydä kylliksi sanoja koroittaakseen Jeesuksen arvoa ja asemaa. Ja ihan tuntuu kuin hänen itsensä huomaamatta olisi hänen sydämensä logiikka hetkeksi voittanut järjen vastaväitteet, kun hän kirjansa loppuun liitetyssä ylistyspuheessa — etten sanoisi ylistysrukouksessa — huudahtaa Jeesukselle m. m.: »sinun haamusi tulee jumaluutta niin lähelle, ettei kukaan enää voi nähdä eroitusta!»

Ja E. Favorin, joka edellä mainitussa kirjassaan koettaa saada Jeesuksesta jotain havainnollisempaa käsitystä ja sanoo häntä »ensimäiseksi» ja »etevimmäksi» ja »veljeinsä herraksi», Jumalan valtakunnan »varakuninkaaksi», lausuu kuitenkin lopulta: »onko uskonnollisella kokemuksella tai hengellisillä huomioilla jotain sanomista Kristus-kysymyksestä, oliko ja onko hän Jumala, sen jätämme toisten vastattavaksi». Siis tutkistelun ja kaiken vaivannäön tulos on tässäkin, että kysymyksen ydin jää ratkaisematta. Päästään siihen, mikä on todennäköistä inhimillisen käsityksen kannalta, mutta ehdotonta, viimeistä ja ratkaisevaa sanaa ei voida sanoa.

Eipä auta siis tässäkään muu kuin yhtyminen Sabatierin lausuntoon: »Tieteen tarkoitus on tutkia toisarvoisia syitä (kuin nim. Jumalaa, joka on kaiken ylinnä). Missä näitä ei näy, siinä ei ole tiedettä. Usko astuu sen paikalle» (G. Boldt, Protest. idé, siv. 41).

Kaikki tunnolliset totuudenetsijät myöntävät tämän.

Tieteen avulla emme siis pääse selvyyteen Kristuksen personasta. Emme historiallisenkaan tieteen. »Historiallinen tiede ei koskaan pääse *todennäköisyyttä* edemmäs», sanoo t:ri Castrén Valvojassa. Tieteen perässä kulkien siirrytään pois jo käytännöllisen uskonnon alalta teoreettisiin kyselmyksiin. Mutta toduudenetsijät eivät ymmärtääkseni tarkoita tätä, vaan he etsivät totuutta, mikä tyydyttää hengen sisimmät tarpeet eikä ole ristiriidassa järjenkään kanssa. —

Mutta kun ei vielä ole voitu tieteen avulla ratkaista kysymystä Kristuksen *personasta,* niin luulisin syntyvän ehdottomasti epäilystä, onko oikea sekään ratkaisu, joka tieteen tuloksena on annettu Kristuksen *opista,* s. o. evankeliumista. Sitä enemmän syntyy epäilystä, kun tieteilijä ei voi olla johdonmukainen. Kun Jeesus toiselta puolen koroitetaan ihmisten yläpuolelle niin lähelle jumaluutta kuin uskalletaan, ettei häntä pantaisi Jumalan rinnalle, niin toiselta puolen hän vedetään pois koko evankeliumista. Evankeliumiin kun muka ei kuulu Poika, vaan ainoastaan Isä. Mutta täten Kristus taas alennetaan sittenkin vain inhimillisen opettajan, jos kohta parhaimman ja suurimman asemaan.

Kysymme: mikä se nyt on, joka Jeesuksen koroittaa niin korkealle, hänen personansako vai hänen oppinsa? Tietysti kumpikin, sanottaneen.

Mutta mitä käytännöllistä etua *meille* siitä on, jos hän *personansa* puolesta on tuollainen saavuttamaton, käsittämätön olento, koska hänen *evankeliuminsa* kuitenkin on meille pääasia? No, hän on itse evankeliuminsa toteuttaja, sanotaan, ja sellaisena näyttänyt meille esikuvan ja tien. Mutta miksi hän sitten on enemmän kuin ihminen, miksi hän on joku puolijumala? Tällainen hyvin vähän sopii meille esikuvaksi ja ihanteeksi käytännössä ja hyvin vähän lohdutukseksi pyrkimyksissämme. — Mutta hänestä tunnustavat tiedemiehet ja t:ri Castrén sanoo sen selvästi, että hän voi ihmisen johtaa Jumalan luo. Mutta mitenkä? Evankeliuminsako kautta vain? Mutta silloin hän ei ole sen kummempi kuin joku Paavali tai Luther. Mutta jos hän itse ottaa johtamiseen osaa (ja hän voinee sen tehdä yhä vieläkin, koska hän tunnustetaan eläväksi), niin miten voidaan hän evankeliumin sisällyksestä syrjäyttää? Emmehän saata sanoa Paavalista tahi Lutherista, että he johtavat meitä Jumalan tykö, vaikka kyllä uskomme, että hekin elävät. Kuvaannollisesti tosin voimme tätä sanoa, tarkoittaen heidän opetustansa, mutta Jeesuksesta ei tätä ole ymmärtääkseni sanottu *vain* kuvaannollisesti.

Ei, jos häntä emme pane evankeliumiin, on turhaa hänestä yrittää tehdä muuta kuin profeetta ja Viktor Rydbergin ihanne-ihminen. Mutta jos kerran historiallinen tiede todistaa, kuten Harnack kyllä jalosti osoittaa, että Jeesus *on* tuollainen ihmeolento, joka on jumaluutta ainakin lähellä, niin olkoon tiede ja tiedemies sitten hiljaa hänen edessään ja antakoon uskonnontarpeensa päästä täysiin oikeuksiinsa ja älköön riidelkö Poikaa pois evankeliumista.

Mikä estää siis täyttä askelta ottamasta?

»Nykyaikaiset ihmiset», joilla on jotain uskonnollista harrastusta, sanovat, että käsite Jumal'ihminen on mahdoton uskoa tai että kirkon dogmit ovat järjettömiä. Tällä väitteellä kuitenkin useimmiten peitetään puuttuva tahto ja halu päästä totuutta ymmärtämään. Mutta Harnackin puolustaja Valvojassa, t:ri Castrén, tunnustaa avonaisemmin ja nöyremmin kuin moni muu, jopa itse Harnackkin, että evankeliumi itsessään on vaikea omistaa, ja että nykyaikaisen ihmisen kannalta on vakavasti toivottavaa, että hän saisi personallisesti ratkaista suhteensa Jeesuksen evankeliumiin kohtaamatta muita esteitä ja vaikeuksia kuin mitä evankeliumin oma sisäinen laatu ja varsinainen sisällys asettaa. Ja niitä esteitä, jotka vaikeuttavat evankeliumin omistamista, on t:ri Castrénin mukaan kaksi, nimittäin ensiksi, että evankeliumi esiintyy omituisessa, historiallisesti määrätyssä muodossa, yhtyneenä erityisen aikakauden maailman- ja historian käsitykseen, ja toiseksi, että kirkon kristologia asettuu evankeliumin eteen ja vaatii ensin tunnustusta itselleen, ennenkuin evankeliumi voi tulla omaksutuksi.

Emme koske ensimäiseen esteeseen, sillä se on itsessään hyvin vähäarvoinen käytännössä. Mutta toisella on sitä suurempi arvo.

»Kirkon kristologia (oppi Kristuksen personasta) asettuu evankeliumin eteen.» — Katsokaamme, miten tämän asian laita oikeastaan on.

Luulen senkaltaisten tieteilijäin ja totuudenetsijäin, joiden kanssa tässä mielipiteitä vaihtelemme mielellänsä myöntävän, että yhä edelleen on voimassa pidettävä pääasiallisesti sitä »tavanmukaista uskonnonopetusta», johon sisältyy kyllä, jopa ytimenä kirkon kristologia. Sillä emme saata mitenkään tämän sijaan panna niin hämärää, epäselvää ja ristiriitaista käsitystä Kristuksesta, kuin mihin vilpitönkin tieteellinen tutkimus vasta on päässyt. On siis kirkon jäsenille annettava opetus kirkon dogmeista, — joskin tämä aina tulee muutamista tuntumaan hyvin kuivakiskoiselta, sekä opetettavista että opettajistakin. Näin pannaan jokaisen ihmisen alle laaja ja vakavaksi koeteltu uskonnollinen pohja, jolle hänen itsensä sittemmin on rakennettava. Hän saapi paremmin tai huonommin haltuunsa kirkon dogmit, opinkappaleet. Mutta mitä on oikeastaan dogmi itsessään? Dogmi on, on joku sattuvasti sanonut, totuus, joka on pantu pakettiin kuljetettavaksi. Kuten etelämaissa ensin kootaan tuoreet hedelmät, sitten kuivataan, pakataan, lastataan laivaan ja lähetetään ympäri maan, sitten otetaan pois laivasta, puretaan, ja hedelmän kutistunut elämä pääsee jälleen vaikutukseen mikäli sitä käytetään lääkkeeksi tai ravinnoksi eläville ihmisille, joilla on paljoa monipuolisemmat tavat ja tarpeet kuin alkuperäisillä kerääjillä; niin kootaan totuuskin, puristetaan kokoon dogmeiksi. Mutta dogmi täytyy jälleen avata ja tulla totuudeksi sekä päästää kehittämään syntyperäistä elämäänsä, ennenkuin se kelpaa hengelliseksi lääkkeeksi tai hengelliseksi ravinnoksi. Auktoriteetti on se laiva, jossa dogmit kuljetetaan. Minä saan dogmin auktoriteetilta, niinkuin saan paketin laivasta. Mutta sielu, omatunto, muuttaa dogmin totuudeksi. Sielu voi saada ravintoa dogmista yhtä vähän kuin ihminen voi syödä pakettia, joka satamassa otetaan ulos laivasta. Auktoriteetti kuljettakoon paikalle kaikki dogmit, jotka sille sitä varten on jätetty. Mutta vain se dogmi voi elää, joka voidaan avata ja kehittää totuudeksi. Auktoriteetti on vastuussa hyvästä pakkauksesta ja kuljetuksesta, mutta todella elävä kehitys alkaa vasta, kun purkamisen jälkeen omatunto kokee totuudeksi muuttaa saamaansa dogmin. — Seurakunnan jäsen saa siis »tavanmukaisen uskonnonopetuksen» kautta omakseen tuollaiset »dogmipaketit», niiden seassa myös kristologian. Mutta paketti on avattava ja sen sisällys käytettävä tarkoitukseensa. Ja kirkon on myös tultava avuksi paketin avaamiseen. Ja se tuleekin, koettaen saada omattunnot hereille. Sitä varten kirkko Herransa käskyä noudattaen saarnaa Hänen nimessään parannusta ja syntein anteeksisaamista. Ja tämä kait juuri on evankeliumin saarnaa. Parannuksen kautta herää ihmisolennon sisimmässä aina

piilevä pelastuksen tarve ja ajaa ihmisen sitä hakemaan. Ja kun tämä tarve on syntynyt, löytyy kyllä pelastuskin aikanaan. Kirkko tuo nyt Raamatun mukaan esiin dogminsa, että pelastus löytyy Kristuksessa. Harnack ja muut totuudenetsijät tuovat esiin myös dogminsa hekin ja sanovat, että pelastus löytyy Kristuksen evankeliumissa. On tietysti paljon ihmisiä, jotka eivät näiden dogmien välillä huomaa mitään eroitusta. Heillä ei ole mitään kristologiaa tiellään. Mutta eivät hekään silti pääse helposti uskoon ja sen kautta rauhaan — jos nimittäin heillä on täysi tosi asiassaan. Vain enemmän tai vähemmän kuumain kilvoitusten kautta heillekin evankeliumin valkeus ja Kristus kirkastuu. Taistelujen aiheita on tietysti monenlaisia, mutta yksi yhteinen tunnusmerkki niillä on: se on se, että näissä taisteluissa pannaan koetukselle ja voitettaviksi ihmisen omat varustukset, mitkä ne sitten lienevätkin. »Nykyaikaisten ihmisten» eteen astuu kristologia. Tämä on hyvin ymmärrettävää. Taistelu on heille tuleva siltä taholta, missä *he* ovat vahvimmin varustettuja. He tahtovat päästä kaikkea käsittämään ja järkensä avulla kaikki analyseeraamaan. He tahtovat nähdä, ennenkuin uskovat. He vaativat todistuksia kaikkeen. Tämä ei olekkaan suorastaan väärin, eikä tämmöinen mielensuunta itsessään todista pahaa niistä, joilla se on. Voihan tällainen ihminen olla yhtä vakava ja vilpitön ratsionalisti, jommoinen apostoli Tuomas oli. Mutta voitettava tämä kanta on. Muutoin uskonnollisuus jääpi lopultakin vain järjen, ajatuksen asiaksi, moralismiksi, ilman sydämen elämää, rauhaa ja iloa. Eihän usko ole vain vakaumus, vaan se on sieluntila. Ja nykyaikaisenkin ihmisen käsittämisellä on rajansa. Kun tämä raja tulee eteen lopultakin, mihin sitten turvautua? — Totuuden etsijä, joka yhä hapuilee järkeä vakuuttavia todistuksia, ei ikinä voi olla onnellinen. »Autuaita ovat, jotka eivät näe, mutta kuitenkin uskovat.»

Tämä kanta on siis voitettava. Ja että se on voitettavissakin, siitä on meillä hyvät edellytykset niiden suhteen, jotka siveellistä tietä hartaasti pyrkivät päästä totuutta ymmärtämään. »Totuus on heitä vapahtava.» He ottavat nimittäin pyrkimykseensä yhdeksi tekijäksi *rukouksen*. Sanoohan t:ri Castrén, että rukouksessa on uskovan sydän, ja vaatii, että uskonnossa on annettava selvä ja suora vastaus kysymykseen, kenenkä puoleen uskovan tulee rukouksellaan kääntyä. Ja vastaus on kyllä suora ja selvä kirkonkin puolelta: käänny armahtavan Isän puoleen, joka iankaikkisella rakkaudella on vetänyt ja vetää sinua tykönsä. Tämä vastaus lienee riittävä toistaiseksi. Tosin Kristuksen persona jää tällä kannalla vielä hämäräksi — mutta hämärä se oli vanhan liiton hurskaillekin ja on vielä jokaiselle »perinnäisen uskonkäsityksenkin» omaajalle niin kauan kuin hän on valmistuvalla kannalla. Näin joutuvat jotenkin saman ratkaisun eteen nykyaikaiset totuudenetsijät kuin kirkon opinkäsityksessä pysyneetkin. Mutta nykyaikaiset vilpittömät totuudenetsijät ovat ymmär-

tääkseni tässä suhteessa sillä kannalla, kuin mikä kuvastuu näissä jalon Pontus Wiknerin sanoissa: »Minä tyydyin vihdoin siihen, että Sinä (Ihmisen Poika) epäilemättä olet se mikä sinun tarvitsee olla, ollaksesi välimies Jumalan ja ihmisten välillä, . . . ollaksesi minun todellinen Pelastajani» (Ajatuksia ja kysymyksiä, 29 luku).

Mutta kun tähän on tultu, niin hyvin vähän silloin kirkon *kristologia* on evankeliumin omistamisen tiellä. Ratkaistavana ei ole ymmärtämisen »joko — taikka» vaan sydämen »kaikki — tahi ei mitään». Mutta tässä on se kristinuskon ahdas portti, josta Vapahtaja sanoo: moni pyytää siitä päästä sisälle, vaan ei taida. Mutta pääseekin siitä sentään moni. Ne pääsevät, jotka eivät tyydy vain kaukaisempaan anomiseen ja »etsimiseen», vaan ryhtyvät kolkuttamaan. Tätä eivät kyllä kaikki hevin opi. Mutta hätä opettaa — pelastuksen hätä. Ja kun tämä on käsillä, niin silloin alkaa mahtua Poikakin evankeliumiin.

Lopetan tähän. Tarkoitukseni oli vain toiselta puolen osoittaa, mitenkä perinnäisen uskonkäsityksenkin puolelta *voidaan* katsella ilmiöitä sellaisia kuin Harnackin teos ja muut sen suuntaiset, ja toiselta puolen asettaa totuudenetsijäin eteen niitä rajakohtia, joiden yli ei päästä minkään tieteen avulla eikä vain ajatustyöllä. Sitä samaa Mestaria, jonka asiaa uskon oikeain totuudenetsijäinkin sydämestään ajavan, tahtoisivat nämäkin rivit kunnioittaen palvella.

II. Eräs huomautus.

Kirjoitti

U. WEGELIUS.

Kun nyt meidänkin maassamme Valvojan kautta on kiittämällä tuotu esiin prof. Harnackin mielipiteitä Kristuksesta sen mukaan kuin ne esiintyvät hänen kuuluisassa luentosarjassaan, on tarpeellista huomauttaa erästä asianhaaraa, joka ei Valvojassa olleissa kirjoituksissa ole kyllin selvästi tullut huomioonotetuksi.

Prof. Harnack taistelee kirkon »dogmeja» ja »dogmiuskoa» vastaan ja sanoo omasta tutkimustavastaan saavuttaakseen sille luottamusta esipuheessa, että hän tulee käsittelemään kysymystä puhtaasti historiallisesti. Asia ei ole näin. Perustana, jonka tähden luentojen sisältö tuli sellai-

seksi kun se nyt on, ei ole historiallinen, vaan puhtaasti dogmaattinen ajatuskanta. Syynä siihen, että H. väittää sitä historialliseksi, ei tietysti ole se että H. tahtoisi taitavalla valheella huikaista lukijainsa silmät, vaan syynä on ihmisjärjen heikkous ja puutteellisuus, jota kaikissa ihmisissä, viisaimmissakin, on ja vaikuttaa sen, että emme aina voi huomata edes oman ajattelemisemme laatua.

Herra A. Meurman jo huomautti siitä, että eri tutkijat, jotka kaikki väittävät tutkineensa asiakirjoja ennakkoluulotta ja historiallisen metodin mukaan, ovat tulleet täysin erilaisiin johtopäätöksiin. Mistä se riippuu? Siitä, että heillä ei ole ollut puhtaasti historiallinen, vaan sensijaan dogmaattinen perusta ajatussuunnassaan. Toisin sanoen, heillä on ollut ennakolta saatu mielipide Jeesuksesta ja sen valossa ja johtamana ovat he menneet Jeesuksen historiaa tutkimaan. Ja heidän tutkimisiansa ei muuta historialliseksi se, että he tutkivat Jeesuksen historiaa, ei sekään, että he liikkuvat historiantutkimuksen alalla, eikä edes sekään, että he tuovat esille paljon arvokasta ja uutta historiallista tietoa sekä sellaisia näkökohtia, joita ei ennen ole huomattu. Pääkohta, käsitys Kristuksesta on dogmaattinen. He ovat syystä tai toisesta saaneet määrätyn käsityksen Kristuksesta. Sillä uskonnolliset mielipiteet todellakin »riippuvat syvemmistä voimista kuin niistä, joita tiede hallitsee». He voivat sanoa, ettei heillä ole ollut ennakolta valmista käsitystä Kristuksesta, vaan on se vähitellen kehittynyt tutkimuksen kuluessa. Tosin, mutta käsityksen suunta on ollut valmis ja se on vähitellen muodostunut itsetietoiseksi samoin kuin inhimilliset käsitykset ja mielipiteet aina muodostuvat.

Että näiden tutkijain mielipide Kristuksesta on dogmi, eikä suinkaan riipu historiallisen tutkimuksen tuloksista, esiintyy tarkastajalle päivänselvästi jo siitä tavasta, jolla he raamattua kohtelevat. He hylkäävät nimittäin raamatusta kaiken sen, mikä tavalla tai toisella ei sovi yhteen heidän mielipiteensä eli dogminsa kanssa. Tosin muodostetaan teoriojakin siitä, mikä raamatussa on oleellista mikä ei. Mutta kun kaikista teorioista huolimattakin raamattuun vielä jää paljon sellaista, mikä ei sovi yhteen heidän dogminsa kanssa, syrjäytetään nuo omat teoriatkin hyvin kevyesti ja ilman minkäänlaista syytä ja perustusta pyhitään pois raamatusta jäljellä olevat hankalat kohdat. Silloin eivät historialliset tutkimukset eivätkä muut kestä, omien mielipiteiden täytyy tavalla tai toisella, vaikkapa väkivallalla, tulla toteennäytetyiksi. Mutta silloin eivät nämät tutkijat itsekään huomaa, kuinka ontoksi heidän todistelunsa tulevat. Ajattelevalle ihmiselle ei kelpaa tuollaiset todistelut kuin esim. seuraavat: nykyajan ihminen ei voi uskoa Kristuksen ylösnousemiseen, sentähden hän ei ole noussut ylös; taikka: ihmeet ovat mahdottomia, sentähden ei Jeesus ole mitään ihmeitä tehnyt, vaan ovat kaikki kertomukset niistä sepitettyjä! Harnack itse myöntää, että Strauss ja moni muu on hylännyt koko evan-

keliumein uskottomuuden siitä syystä, että heillä on ollut se ennakkoluulo, ettei ihmeitä voi tapahtua. Mutta jokainen ajatteleva tietysti huomaa, että tällaisessa todistelussa ei ole hiventäkään historiallisuutta.

Mitä erityisesti Harnackin kirjaan tulee on erittäin tärkeää selvään huomata edellä esitetty kohta, että hänenkin mielipiteensä on dogmiuskoa eikä suinkaan mikään tieteen todistama varma totuus. Tämä on otettava huomioon sentähden, ettei kukaan tieteellisyyden varjon sokaisemana tutkimatta hylkäisi entistä käsitystänsä tämän uuden tähden. Selvänä pitää olla jokaiselle, että tässä ei ole kysymyksenä vaihtoehto: hyväksynkö minä kirkon vanhentuneet dogmit vai tieteen uusimmat varmat tulokset, vaan kysymyksenä on valitsenko minä Harnackin dogmin vai raamatun. Ihmisellä on täydellinen valintavapaus: jos joku tahtoo valita H:n dogmin, se on hänen asiansa, katsokoon, miten hän sen mielipiteen turvissa voi seisoa, silloin kuin ajallisuuden sumu hälvenee ja iankaikkisuuden vakavuus astuu sijaan. Mutta älköön myöskään koetettako tieteellisyyden varjon avulla hälventää niiden uskoa, jotka pitävät ainoana turvallisena nojata Jumalan sanan dogmeihin.

III. Vastausta edellisiin.

Kirjoitti

ZACH. CASTRÉN.

Kahdelle edelliselle kirjoittajalle, jotka molemmat ovat kansankirkkomme pappeja, olen kiitollinen siitä maltillisesta ja arvokkaasta tavasta, jolla he ovat kirjoituksiani vastaan esittäneet oman kantansa. Etenkin tulee minun kiittää hra Salmista, koska hän perustelemalla väitteitään osoittaa tahtovansa virittää varsinaista keskustelua uskontoa koskevista peruskysymyksistä sellaisten kanssa, jotka seisovat toisella kannalla kuin hän itse.

Teologisissa keskusteluissa on — ikävä mainita — sangen harvoin tavattavana sellainen halu toisinajattelevien ymmärtämiseen ja asialliseen esiintymiseen, jota hra Salmisen kirjoitus todellisesti osoittaa. Vakavana kehoituksena asettamaan teologisen keskustelun vapaaksi tuosta tunnetusta »teologisesta vihasta» hra Salmisen kirjoitus on mielestäni meidän oloissamme sangen huomattava ilmiö.

Merkillinen ilmiö on muuten tuo »odium theologicum». Sillä on lujat historialliset ja psykologiset juurensa silläkin. Se ei riipu ainoas-

taan siitä ihmisluonnon ominaisuudesta, ettei kukaan kernaasti tahdo sallia toisen käsittävän asioita, varsinkaan tärkeimpiä elämäntotuuksia toisella tavalla kuin hän itse. Erittäinkin kristillisessä uskonnossa tulee näet esille eräs ominaisuus, joka väärinkäsitettynä helposti johtaa teologiseen suvaitsemattomuuteen. Tämä uskonto lausuu mitä varmimmalla itsetietoisuudella, että elämän korkein totuus on vain yksi ja että se tässä uskonnossa omistetaan. Kuinka elävästi kristinuskossa sen oma arvo tunnetaan, sen osoittaa selvimmiten pakanalähetyksen olemassaolo, jonka aatteellista merkitystä ja vaikutusvaltaa uskonnosta piittaamattomalla on niin vaikea ymmärtää. Jollei nyt tarkasti pidetä kiinni siitä, että kristinuskon vaatimus olla yksinomainen ja korkein totuus tarkoittaa *personallisen elämän* totuutta, jonka täydellisyyttä kohti ihmisen on kaikesta voimastaan alati pyrittävä, jota ei mikään yksilö eikä yhdyskunta pääse maan päällä täydellisesti saavuttamaan, niin on suuri erehdys uhkaamassa. Kristinuskon tunnustaja saattaa siirtää sen ehdottomuuden tunnon, jolla hän on kiintynyt kristillisen elämänsisällyksen aatteeseen ja personalliseen kannattajaan, myöskin siihen kirkolliseen tai individualiseen käsittämis- ja omaksumismuotoon, jossa hän on tästä korkeimmasta elämästä päässyt osalliseksi. Joka poikkeaa tunnustetusta erityismuodosta, saa silloin sen tuomion, että hän on itse kristinuskosta ja sen ehdottomasta totuudesta poikennut.

Osittain se erinomainen kiivaus, millä teologisia väittelyjä käydään, saa selityksensä edellä esitetystä seikasta. Tuntuu siltä, että tämä kiivaus ei aina saa riittävää selitystä ihmisten luonnollisesta itsepäisyydestä, heidän vallanhimostaan, paremmuuden tunteestaan ja halustaan käydä erehtymättömistä auktoriteeteista.

Mutta mistä »odium theologicum» riippuneekin, surkuteltava ilmiö se joka tapauksessa on. Ja tunnustus on annettava sille, joka tosi toimessa osoittaa harrastavansa vapautusta sen vaikutuksesta.

Laskeakseen todellisen pohjan keskustelulle hra Salminen on ottanut alleviivatakseen ne kohdat Harnackin esityksessä, joihin hänenkin mielestään sisältyy positiivisesti kristillisiä aineksia. Niihin hän perustaa sen huomattavan ajatuksen, ettei kirkon kannalta katsoen ole oikeutettua pyrkiä tunkemaan kristinuskon ulkopuolelle niitä, jotka tunnustavat seisovansa samalla peruskannalla kuin Harnack.

Olen kiitollinen hra Salmiselle siitä, että hän on tahtonut omalta kannaltaan panna painoa erinäisiin kohtiin siinä katsantokannassa, jonka olen esittänyt. Mutta kun hra Salminen näistä kohdista lähtien tahtoo osoittaa, että ne täydentyäkseen vaativat yhtymään kirkon »kristologiaan», niin olen velvollinen sanomaan, minkä vuoksi en voi katsoa hänen todisteluansa itselleni sitovaksi.

Edellisissä kirjoituksissani olin puhunut kahdenlaisista esteistä evankeliumin omaksumiselle.

Toiset esteet riippuvat evankeliumin varsinaisesta olemuksesta, niistä vaatimuksista, joita se asettaa luonnollisen ihmissydämen uudistumisesta ja puhdistumisesta ja alinomaisesta pyrkimisestä täydellisyyttä kohti.

Toiset esteet taas ovat sellaisia, jotka eivät johdu evankeliumin omasta varsinaisesta sisällyksestä ja sen suhteesta ihmisluontoon. Ne riippuvat siitä, että inhimilliset käsitykset, jotka eivät ole oikeutettuja vaatimaan itselleen ikuisuuden arvoa, vaan jotka historiallisesti ovat evankeliumiin yhdistyneet, pitävät itseään pätevinä irroittumattomasti kuulumaan evankeliumin olemukseen.

Mikäli historiallinen kehitys ei salli nykyaikaisen ihmisen hyväksyä noita käsityksiä, sikäli ne ovat hänen kannaltaan katsoen esteitä evankeliumin omaksumiselle, eikä hän, jolleivät ne ole poistettavissa, pääse suorastaan ja personallisesti ratkaisemaan suhdettansa Jeesuksen Kristuksen evankeliumiin.

Mainitsemiani jälkimäisiä esteitä hra Salminen tarkastaa katsoakseen, voidaanko kirkon kannalta myöntää sellaisten olevan olemassa oman kirkkomme piirissä.

Näitä esteitä olin maininnut kaksi. Ensimäinen oli siinä, että Jeesuksen evankeliumi historiallisesti esiintyy määrätyssä muodossa, yhtyneenä määrättyyn maailmankatsomukseen, joka Jeesuksen aikaan tunnustettiin päteväksi, mutta joka historiallisten muutosten johdosta on kadottanut entisen epäilemättömyytensä.

Tämän esteen hra Salminen katsoo »hyvin vähäarvoiseksi käytännössä». Sen vuoksi hän ei ollenkaan ryhdy sitä käsittelemäänkään.

Puolestani en voi tätä seikkaa ymmärtää muulla tavoin, kuin että se todellinen probleemi, johon olen viitannut, ei ole hra Salmisen tietoisuudessa saanut tarpeellista huomiota. Kysymys onkin vielä verrattain uusi, uudenaikaisen historiallisen tutkimuksen synnyttämä tai, paremmin sanoen, syventämä. Tämä tutkimus pyrkii antamaan meille tarkan, havainnollisen kuvan Jeesuksen omasta aikakaudesta, niistä käsityksistä ja elämänedellytyksisiä, jotka aikaa vallitsivat ja jotka Jeesus sekä hänen opetuslapsensa täysin tunnustivat oikeiksi. Tämä tutkimus saattaa hyvin tuntuvasti esille ajan omituiset käsitykset, ja asettaa ne oman aikamme käsitysten vastakohdaksi. Uudessa testamentissa katsotaan esim. luonnonkulkua aivan toisin silmin kuin nykyään; siinä esiintyy vallan itsestään selvänä se käsitys, että on olemassa »pahoja henkiä», joiden »riivaamia» hermosairaat ihmiset ovat ja jotka saattavat eläimiinkin hyökätä. Muuta mainitsematta. Jos nyt traditsionaalisen käsityskannan mukaan väitetään, että uuden testamentin *koko* sisällys on evankeliumille olennaista, että siis nykyaikaisenkin ihmisen tulee ehdottomasti hyväksyä siinä ilmenevä maailmankatsomus, silloin ei voida ristiriitaa välttää.

Mainittu ristiriita ei ole selvittämätön, mutta se on kuitenkin todellinen ja pyrkimystä vaaditaan sen poistamiseksi.

Tulee sitten kysymys toisesta »esteestä», kirkon kristologiasta.

Siitä puhuessaan hra Salminen lausuu muutamia ajatuksia uskonnonopetuksesta, jotka tuntuvat arveluttavilta. En kuitenkaan ole aivan varma siitä, olenko oikein ymmärtänyt kirjoittajan tarkoituksen. Hra Salminen näyttää arvelevan, että dogmien opetuksella on uskonnonopetuksessa se olennainen tehtävä, että se antaa ihmiselle »uskonnollisen pohjan». Mutta itse asiassa hra Salminen arvostelee nykyistä »opetusta kirkon dogmeista» sangen ankarasti, kun hän sanoo, että tämä opetus »aina tulee muutamista tuntumaan hyvin kuivakiskoiselta, sekä opetettavista että opettajistakin». Jos, kuten hra Salminen tekee, vertaa dogmia »pakettiin» tai kuivattuun kasviin, silloin minusta ei ole syytä odottaa, että dogmien opetus on omiansa antamaan »uskonnollisen pohjan» opetettavalle. Parempi on tietysti viedä opetettava havaitsemaan elävää kasvia. Tämä merkitsee yksinkertaisesti sitä, että on pyrittävä opetettaville antamaan ensinnäkin havainnollinen ja elävä kuva Vapahtajasta sekä vielä jotakin käsitystä kristillisen kirkon kehityksestä, ennen kaikkea uskonpuhdistuksen ajasta. Dogmien opetus ei minusta voi tarkoittaa muuta kuin, käyttääkseni hra Salmisen esittämää vertausta, sitoa »paketiksi», yhdistää käsitteellisesti hallittavaksi yhteydeksi se havainnollinen opetus, joka ennen kaikkea muuta on annettava. Jollei näin menetellä, jollei aseteta historiallista ja havainnollista opetusta dogmien opetuksen pohjaksi, silloin opetus ei ole antanut mitään neuvoa siihen, millä tapaa annetut »paketit» ovat — avattavat.

Mutta melkeinpä luulen että tekisin hra Salmiselle väärin, jollen olettaisi, että hänkin puolestaan tahtoo arvostella asiaa ylempänä viitatulla tavalla. Tosin hra Salminen sanoo katsovansa kirkon kristologian uskonnonopetuksen »ytimeksi». Mutta luulen kuitenkin ettei hra Salminen tahdo panna dogmatiikan — tai sen yleistajuisen vastineen, katkismuksen — opettamiseen niin suuresti painoa kuin muutamista hänen lauseistaan näyttää.

Tarkoitus lienee vain sanoa, että kirkon dogmaattinen, varma ja valmis käsityskanta on pysytettävä uskonnonopetuksen pohjana sekä että oikeutetulla epäluulolla on asetuttava nykyaikaisen tieteen suhteen odottavalle kannalle.

Tästä kysymyksestä, johon on viittaus hra Salmisen kirjoituksessa, tahdon lausua vain pienen huomautuksen. Täytyy mielestäni myöntää että opetus on oikeutettu olemaan sangen konservatiivisella kannalla tieteen n. s. »edistysten» suhteen. Opetus tarvitsee varmoiksi tuloksiksi muodosteltuja aineksia, yleisesti oikeiksi myönnettyjä käsityksiä. Tämä vaatimus koskee tietysti erityisesti niin arkaluontoista asiaa kuin uskonnon-

opetus on. Opetuksen suuntaa määrättäessä on yleensä huomattava, että otetaan ohjeeksi kehitysiässä olevan ihmisen tarpeet ja kyvyt eikä yksipuolisesti tieteellisen totuudenetsimisen vaatimuksia. Nämät seikat vaativat opetusta varovaisuuteen, mutta ne eivät saa pidättää opetusta ottamaan ajan tullen ja pedagogisia vaatimuksia noudattaen vaikutuksia tieteen kehityksestä.

Mutta tahdon jo päästä itse pääkysymykseen hra Salmisen esityksessä. Se koskee kristologian merkitystä yleensä, sen merkitystä täysiikäiselle seurakunnanjäsenelle.

Hra Salminen tahtoo osoittaa, että se, joka kerran tahtoo omaksua Jeesuksen evankeliumin, ei pääse uskonnollista tarvettaan tyydyttämään, jollei hän myönnä, että Poikakin kuuluu evankeliumiin, ja että Jeesus on Jumala.

Hra Salminen kääntyy siis ensinnäkin sitä Harnackin väitettä vastaan, ettei Jeesus omien sanojensa mukaan ole asettanut mitään oppia omasta personastaan julistamaansa evankeliumiin.

Tässä suhteessa on tarkoin huomattava, missä yhteydessä Harnack on esittänyt väitteensä, ettei Poika kuulu evankeliumiin. Harnack tutkii historiallisia lähteitä, evankeliumeja eikä löydä niistä mitään Jeesuksen omaa lausuntoa, joka vaatii hänen evankeliuminsa omaksujia tunnustamaan hänen personaansa jumaluudeksi. Se ratkaisu, johon Jeesus opetuslapsiansa vaatii, koskee aivan toista ja yleisempää asiaa. Jeesuksen evankeliumi tarjoo ihmisille Jumalan armon ja tahtoo vetää heitä ikuisuuden ja täydellisyyden elämään, hylkäämään »maailman» ja sen vaihtelevat himot. Periaatteessa se ei muuta sisällä. Mutta jos Jeesus näin muodoin ei opeta mitään kristologista käsitystä omasta personastaan, niin ei sillä ole sanottu, että hänen personansa on evankeliumin omaksumisessa tarpeeton. Jeesus on oman evankeliuminsa personallinen toteutumus. Hän on se *voima*, joka virittää evankeliumin vaikuttamaan ihmisen sydämessä, sillä personallinen elämä syntyy vain personallisen elämän vaikutuksesta.

Jeesuksen personalla on tältä kannalta katsoen olennainen ja elävässä kokemuksessa tunnettava merkitys hänen evankeliuminsa omaksujalle.

Syyksi siihen että ne, jotka katsovat Jeesuksen evankeliumin ja personan välistä suhdetta tällaiseksi, eivät voi taipua kirkon kristologisiin käsityksiin, hra Salminen olettaa ratsionalismin, tarpeen järjen avulla käsittää uskonnollisetkin asiat. Mutta tämä olettamus ei ole oikea niiden suhteen, jotka yhtyvät Harnackin katsomustapaan. Tämän mukaan on historiallista tietä, kuten jo viitattiin, ratkaistava kysymys Jeesuksen omasta suhteesta hänen evankeliumiinsa. Mutta historiatieteen ratkaisua syvempänä on olemassa uskonnollinen syy kristologista käsitystä vastaan. Se, joka tunnustaa Isän todellisesti Jumalaksi, ei uskonnollisessa tunnos-

saan voi Jumalaksi myöntää ketään muuta. Jos hän varsinaisesti rukoilisi toista, uskonnollisesti palvelisi toista kuin ainoaa Isää, niin hän sillä rikkoisi pyhintä tietoisuuttaan vastaan. Samaten kuin protestanttinen kirkko uskonnollisten vaikuttimien pakoittamana ei taivu tunnustamaan oikeaksi katolisen kirkon pyhimyspalvelusta, niin samaten on olemassa uskonnollinen tietoisuus siitä, ettei Kristuskaan ole Jumalan sijalle asetettava.

Vaikuttimet ovat siten syvemmällä kuin hra Salminen otaksuu.

Samassa katsantokantojen eroavaisuus jyrkkenee. Mutta yhteistä on kuitenkin, kuten hra Salmisenkin kirjoitus osoittaa, molemmissa katsantokannoissa niin paljon, että ne voivat molemmat rakkaudessa kiintyä siihen historialliseen yhdyskuntaan, joka on ne piirissään synnyttänyt ja kehittänyt ja joka periaatteensa mukaan sallii erilaisten käsitysten kasvaa jäseniensä vakaumuksissa.

*

Hra Wegeliuksen kirjoitukseen saatan vastata lyhyemmin, sillä hän on ainoastaan ilmoittanut eriävän kantansa ryhtymättä sitä perustelemaan.

Siitä kysymyksestä onko Harnackin käsitys Kristuksen personasta historiallisesti pätevä vaiko yhtä dogmaattinen kuin kirkon kristologia, ei minulla ole syytä ryhtyä väittelemään. Sillä hra Wegelius ei ole esittänyt mitään syytä pontevaan huomautukseensa, että Harnack ei seiso historiallisella kannalla. Olen edellisissä kirjoituksissani kyllä viitannut siihen, että monestakin historiatieteellisestä yksityiskohdasta toinen tutkija saattaa olla ja on eri mieltä kuin Harnack. Mutta hra Wegelius ei ryhdy esittämään historiallisesti perusteltuja vastaväitteitä Harnackin käsityksiä vastaan.

Sen sijaan hra Wegelius esittää erään periaatteellisen väitteen, joka minusta osoittaa, ettei hän kriitillisen raamatuntutkimisen perusluontoa ole tarpeeksi syvästi ajatellut. Hra Wegelius katsoo voivansa vastoin Harnackin käsityksiä eli »dogmeja», joiksi hän ne sanoo, asettaa »raamatun» tai »Jumalan sanan dogmit». Tämä hra Wegeliuksen asettama vaihtoehto edellyttää raamatun kirjoista sen, että niiden sisällys kauttaaltaan on ihan yksinkertainen, selvä ja yhtenäinen. Tämän edellytyksen Luther aikoinaan teki. Niin rohkeasti kuin hän raamatun yksityisiä kirjoja arvostelikin, niin varma hän toiselta puolen oli siitä, että on vallan yksinkertainen asia tuntea raamattu sellaisenaan Jumalan sanaksi, henkiseksi, erehtymättömäksi valoksi. Personallisen uskon kannalta katsoen tässä katsomuksessa piilee tunnustettava totuus. Nykyaikaisenkin ihmisen tulee pyrkiä raamatusta löytämään Jumalan sana. Mutta raamatullisen perussisällyksen tulkitseminen ei ole meille enää niin yksinkertainen asia kuin Lutherille.

Raamatun kriitillinen tutkimus on suuresti muuttanut sitä kerran tieteellisessäkin suhteessa vallinnutta käsitystä, että raamatun kirjoja hallitsee täydellinen yhtäpitäväisyys ja sopusointu, että siis raamattu semmoisenaan on sanottava »Jumalan sanaksi», henkiseksi, erehtymättömäksi valoksi. Raamatunkin eri kirjoittajat esiintyvät meille inhimillisten käsitysmuotojen alaisina. Sen vakaumuksen, että raamattu uskonnolliselle mielelle sisältää Jumalan sanan, ei tarvitse kriitillisen tutkimuksen edessä horjua. Mutta kysymys siitä mikä raamatun todellinen ydin on ja erityisesti siitä, mitä Jeesuksen Kristuksen evankeliumi tahtoo sisällykseltään olla, ei ole ratkaistavissa vetoamalla yksinkertaisesti »Jumalan sanan dogmeihin». Se on kristinuskoa käsittelevän uskonnontieteen suurin kysymys; sen selvittäminen vaatii päteviä, ennen kaikkea historiallisesti päteviä kriteerioita.

Hra Wegeliuksen lausunto näyttää viittaavan siihen ettei hän puolestaan tahdo tunnustaa itse kysymyksen olemassaoloakaan. Hänelle on ilman muuta selvää, että hän tieteellisessäkin keskustelussa saattaa nojautua »Jumalan sanan dogmeihin». Mutta jollei hän vaadi omalle käsitykselleen täyden auktoriteetin tunnustusta, niin hänen ymmärtääkseni on syytä myöntää että asia ei ole niin yksinkertainen kuin miksi hän sen kirjoituksessaan kuvittelee.

Harnackin tieteellisille käsityksille ei Harnack itse eikä kukaan muukaan ole vaatinut ehdotonta tunnustusta. Ne ovat tieteellisen tarkastuksen alaisia. Mutta se, joka näitä käsityksiä vastaan vetoaa »Jumalan sanan dogmeihin», ei ole hankkinut itselleen selviä käsitteitä tieteellisen ja uskonnollisen katsomuskannan suhteesta toisiinsa.

Pieni inehmo.

Kirjoittanut

LOUIS COUPERUS.

Suom. H. I.

Vasta parina viime vuosikymmenenä on ulkomailla aljettu puhua hollantilaisista kirjailijoista ja Hollannin kirjallisuudesta, joka noin vuoden 1880 vaiheille asti oli pysynyt ulkomaalla jokseenkin tuntemattomana. Kun tämä kirjallisuus hyvin vähän, josko juuri ollenkaan, otti vaikutuksia ulkoapäin, muuttui se kovin yksitoikkoiseksi ja edistystä kaihtavaksi. Vaikka kansallisuus, kansanomaisuus kirjallisuudessa itsessään onkin avu, niin se yksin vallassa ollen ehdottomasti saa aikaan ummehtuneen, virheellisen yksipuolisuuden, joka tietenkin tympäisee lukijakuntaa. Kyllästyneenä aina uudelleen lukemaan samoja asioita Hollannin yleisö käänsikin kotimaisille kirjailijoille selkänsä ja päätyi ahmimaan ulkomaisia käännöksiä. Syntyi silloin uusi koulu, joka tunnuslauseekseen otti Terentiuksen sanat: *Humani nihil a me alienum puto.* Sen mukaan ei enään oteta kuvattavaksi ainoastaan kotimaan kansaa tapoineen, makuineen, vaan ihminen semmoisenaan, ihmisolento eri vivahduksissaan. Huomattavimpia tämän uuden koulun miehiä, jotka ovat saaneet haltuunsa ja äänenkannattajakseen yli 60 vuotta vanhan aikakauskirjan *De Gids* (Opas, Johtaja), on LOUIS COUPERUS.

Couperus[1] on haagilainen, syntynyt 1863, siis mies ikänsä parhaissa vuosissa. Yhdeksänvuotiaasta viidentoista vanhaksi hän oleskeli Bataviassa Jaavan saarella. Ja epäilemättä voidaan sanoa, että tämä seikka on hänessä kehittänyt hänen merkittävimmät ominaisuutensa: värikkäät, elävät kuvaukset, rikkaan ja sointuvan kielen. Kotiin palattuaan hän opiskeli hollannin kieltä ja kirjallisuutta, mutta antautui jo v. 1884 kokonaan kaunokirjallisuuden alalle. Hänen ensi tuotteensa oli runokokoelma *Een Lent van Verzen* (Runokevät), joka heti käänsi huomion yksikolmattavuotiaaseen tekijään. Huomiota vain vahvisti vähän myöhempi runosikermä *Orchideoja.* Hollanti oli saanut yhden hienotyylisen runoilijan lisää, mutta silloin Couperus äkkiä teki käänteen ja ryhtyi romaaniin.

Hänen ensimäinen romaaninsa, *Eline Vere,* v:lta 1889 kuvaa nuorta naista, hermostunutta, epävakaista naista, jonka sydän on erinomaisen herkkä kiintymään miehiin, mutta hetkeksi vain, ja joka monta rakkaussuhdetta läpikäytyään vaipuu morfinismiin, mikä tulee hänen surmaajakseen. Ja kuolinhetkessään hän hampaillaan silpoo erään lemmittynsä valokuvan — ainoan armahansa, jota hän oikein on rakastanut — viedäkseen salaisuutensa mukanaan. — Kirjan viidelläsadalla sivulla ei tekijä kuitenkaan ole jak-

---

[1] Nimi lausutaan: Kupérös.

sanut kiinnittää lukijan sydäntä ja tunteita kuvattavaansa, ja sankarittaren traagillinen loppu jättää meidät jokseenkin välinpitämättömiksi. Ansioita on kirjalla kuitenkin siksi paljon, että ne jokseenkin saattavat korvata puutteellisuudet. Sillä Couperus on täydellinen taiteilija, suuri tyyliniekka, selvä ja taiteellisen hieno, notkea kertoja; episodit ovatkin useasti oivallisimmat ja salonkien vilkas kuhina sattuva tässä »haagilaisessa romaanissa».

Couperus'in tyyli- ja kertomustaito ilmenee vielä kirkkaammin vähän myöhemmässä teoksessa *Noodlot* (Kohtalo), kertomuksessa nuoresta jalomielisestä miehestä, joka loasta ja alennuksesta nostaa entisen koulukumppaninsa, mutta kasvattaakin hänestä itselleen kuhnurin, joka sitten ilkeän häijyillä juonillaan niin myrkyttää hyväntekijänsä elämän, että tämän täytyy lopettaa itsensä yhdessä nuoren vaimonsa kanssa, joka on samoihin juonittelijan vehkeihin paulottu. Kirja on viehättävä luonteineen, situatsioneineen, elävine, kirkkaine värityksineen. — Liikuttava rakkaustarina on *Eene Illuzie* (Harhakuva), joka antoi nimensä tätä romaania seuraavalle novellikokoelmalle, minkä useimmat aiheet ovat salaperäisiä, yliluonnollisia ilmiöitä. Tätä samaa rataa käyden hän kirjoitti omituiset »Pienet arvoituksensa» *(Kleine Raadsels)*, jotka ovat usein puhdasta telepatiaa. Näitä on *Een Zieltje* (Pieni inehmo), pieni, liikuttava kertomus nuoren poikasen henkisistä koettelemuksista, kun vanhemmat jättävät hänet hoitoansa vaille; siitä on seuraavat sivut suomennettu.

Tuotteliaana kirjailijana Couperus julkaisi kolmannen romaaninsa v. 1892, puhtaasti psykologisen romaanin *Extaze*. Ei mitään monimutkaisia tapahtumasarjoja saada nähdä tässä kirjassa, ei dramaattisia kohtauksia, ei laajaperäisiä kuvauksia. Tekijä esittää joukon toisiaan seuraavia sieluntiloja, intohimon eri asteita, rakkautta, jonka lihallisen intohimoista puolta nainen tahtoo kukistaa ja säilyttää sen pyhänä, henkisenä. Kerta onnistuu rakastavaisten hetkisen nauttia puhdasta, ihanteellista rakkautta, mutta sitten he eroavat, eikä juuri osaa sanoa, mistä syystä. Lukija ei pääse kirjalle myötätuntoiseksi tämän puoliteeskennellyn, sairaalloisen »hurmauksen», ekstaasin, tähden. Mutta niinkuin ainakin hyvällä kirjailijalla, niin on Couperus'illa tässäkin teoksessa hyviä, miellyttäviä puolia, esim. kohdat, joissa hän kuvaa lasten sielunelämää, missä hän aina on erinomaisen varma. Couperus'in teoksista — toistaiseksi — paras lienee kieltämättä *Majesteit* v:lta 1893, lennokas, hienoaistinen, syvähenkinen kirja, jonka rajapiirteet sisältävät enemmän kuin vain tavallisen romaanin. Kun kirja on myös suomeksi ilmestynyt [1], ei siihen nyt sen enempää tarvinne kajota. Jokainen sen lukenut on voinut siitä täysin määrin nauttia. Se vain on teokselle vahingoksi, että kirjailija kuvatessaan, kuinka vähän kadehdittava hallitsijan osa saattaa olla, ja tätä kuvausta varten luodessaan — niinkuin sopivinta oli — tykkönään oletetun maailman, maat, kansat, kuninkaat, ei ole kokonaan pysynyt tässä oletetussa maailmassa, vaan häiritsevällä tavalla sekoittanut siihen joitakuita piirteitä todellisuudesta. »Majesteetille» Couperus julkaisi v. 1895 jatkon *Wereldvrede* (Yleinen rauha), mutta, niinkuin useimmiten tämäntapaisissa tilaisuuksissa, onnistumatta; jatko ei ole alun vertainen.

---

[1] U. Suomettaren novelliosastossa nimimerkki *A—a*:n suomentamana.

Sen jälkeen on Couperus edelleenkin uutterasti työskennellyt ja joka vuosi lähettänyt uusia teoksia julkisuuteen osoittaen niissä olevansa vielä täysivoimainen taiteilija. »Mutta miten suuri hän taiteilijana onkin», sanoo eräs hollantilainen, »hän jättää meidät kylmiksi. Sisällys ei tyydytä. Kirjailijan kuvitusvoima on mahtava, kuvat rohkeat, kielenkäyttö harvinaisen sattuva, mutta ne sielumme puolet, joiden tulisi tuntea liikutusta, pysyvät kylminä. Me saatamme vain ihmetellä.» Näitä teoksia ovat *Willeswinde* (v. 1895), *Hooge Troefen* (Korkeita valtteja) v:lta 1896, *Metamorfoze* v:lta 1897, symboliset sadut *Psyche* (1898), *Fidessa* (1899), *Babel* (1901), romaani *De stille Kracht* (Salainen voima) v:lta 1900 ja samana vuonna ilmestynyt toinen romaani *Langs Lijnen van Geleidelijkheid* (Kehittymisen poluilla). Tämä viime teos herätti tavatonta huomiota, saipa aikaan suuret selkkauksetkin. Sen sankaritar on nainen, joka eroaa miehestään, alkeellisen voimakastunteisesta husaariupseerista, hänen suuren raakuutensa tähden. Aluksi nainen sitten näyttää saavuttavan onnen erään toisen miehen rinnalla, mutta hän ei voi olla muistamatta, mitä nautintoja hänelle sylissään tarjosi hänen hurjan intohimoinen miehensä. Muisto näistä nautinnoista vaivaa häntä, hän halajaa taaskin saada niitä kokea, palaa miehensä tykö ja nauttii . . .

Julkaistessaan tätä romaania Couperus oli toimittajana sanotussa »De Gids»-nimisessä aikakauskirjassa, jossa se juuri ilmestyikin. Mutta teos ei miellyttänyt lukijoita, monet tilaajat luopuivat lehdestä, jonka olemassaolo täten joutui vaaraan, varsinkin kun perustettiin toinen. Couperus silloin erosi »De Gids»istä. — Viime vuonna hän julkaisi uuden, kaksiosaisen romaanin *Kleine Zielen* (Pieniä sieluja), joka on ensimäinen osa romaanisarjasta, missä seurataan erään perheen kehitystä; siis jotakin Zolan »Rougon-Maquart»-sarjan tapaista. Jo tänä vuonna onkin ilmestynyt jatkoa, taas kaksi nidosta, nimeltä *Het late Leven* (Myöhäisempi elämä).

I.

Charles oli seitsenvuotias. Enimmän osan päiväänsä hän eleli hoitajattarensa kanssa, joka istui lapsenkamarin ikkunan ääressä, edessään iso neulekori. Hänen veljensä ja sisarensa olivat mielestään liika suuria seurustellakseen tämän pienoisen miehen kanssa, ja talon vilkkaasta elämästä huolimatta lapsen oli ikävä, aina jätettynä yksikseen, omiin ajatuksiinsa ja mielikuvitelmiinsa. Sisaret olivat mukana seuraelämässä. Illalla hän usein näki heidän hätäisesti ja hermostuneesti lentävän sinne tänne, kuni pienet eetteripyörteet, kuin kevyet tylli- ja harsopilvet, kutsuen Linaa avuksi, mikä ruusuketta solmimaan, mikä neulaa kiinnittämään. Tyttösten huudot ja naurut, heidän tanssipukujensa välke ja kahina täyttivät hetkiseksi ilolla ja melulla lapsenkamarin. Joku veljistä, frakkipuvussaan näöltään kuin musta, valkovatsainen turilas, tuli heitä hakemaan ja viemään ulos. Tytöt karkasivat hyppien varpaillaan, silkkikenkiään näytellen. Oi-

keita perhosia! . . . Kuinka autiota, kuinka hämärää, kuinka äänetöntä heidän lähdettyään! Charles meni vuoteeseen heti paikalla ja uneksi sitten haltijattarista, kuvaa kauniimmista, jättiläismäisistä turilaista, kummallisista itikoista, jotka tanssivat yhdessä Bengalin tulien valaisemina kuin markkinanäytelmissä.

Hänellä oli mielessä peloittava kuva koulusta, jossa veljet kävivät: se oli todellinen maailma, ankaroine opettajineen, jotka tiesivät kaikki ja antoivat tavattomasti läksyjä. Siellä oli ulkoa opittava kokonaisia kirjapinoja, vihkoläjiä oli täyteen kirjoitettava, siellä oli suuria karttoja, joita veljien täytyi piirustaa, karvamadontapaisine vuorineen, sinisine merineen, pienine, sinne tänne piroteltuine pisteineen, jotka kuvasivat kaupunkeja. Kaikki tämä huimasi häntä, ja poika parka vapisi ajatellessaan, että hänen vuoronsa tulisi pian. Ponnistaen uutterammin, hän suoritti läksynsä herra Snelille, joka oli hänen kotiopettajansa, niin tarkoin kuin suinkin. Useimmin ne olivat hänen opettajansa runoja isän, äidin, enon syntymäpäiviksi, runoja, jotka Charles jäljensi kauniille, kukkakulmaisille ja kultakoristeisille paperilehtisille. Hän piirsi paksuja, kyttyräisiä kirjaimia, jotka olivat vinossa milloin oikealle, milloin vasemmalle kuin huono-oppiset rekryytit.

Veljien kartat vaikuttivat voimakkaasti hänen mieleensä. Lapsikamari kuvasi maailmaa, Linan valkeilla paikkaus- ja parsintöillä peitetty pöytä Alppien lumivuoria. Aseenaan sauva hän kapusi jalkapallille, sitten tuolille, sitten pöydälle katsellakseen kadulle, ja oli silloin kiipeävinään vuorille. Matot edustivat maata, maalattu permanto merta. Pikku koristeilla ja valokuvakehyksillä sälytetty uuninreunus vei hänet Kiinaan ja Japaniin, posliinin maihin. Pariisi ei ollut muuta kuin suuri kaappi täynnä leikkikaluja; alkoovi oli asema ja sängyt — Linan ja hänen — rautatievaunut. Ennenkuin uni illalla vei voiton, matkusti hän mielessään maasta maahan. Päivällä matkustettiin niinikään, mutta silloin kahdella tuolilla. Hänestä oli erinomaisen hauskaa, kun Lina rupesi konduktööriksi, ja hän keräsi tätä leikkiä varten kokonaisen kokoelman raitiotielippuja.

II.

Näin hän mielikuvituksensa miellyttävillä kuvitteluilla täytti pienen lapsenelämänsä tyhjyyden. Hän pelkäsi isäänsä, joka oli suuri valtiollinen henkilö, vaikutusvaltainen ministeri; ei tuntunut hyvältä, kun isä silitteli hänen ruskeita, tiheitä hiuksiaan. Isän kysymyksiin hän vastasi sammaltaen, arkaillen. Äiti taas huolehti aina omista tai tyttäriensä vaatetuksista, ruokasalin isoista pöydistä, jotka täytyi peittää kristalleilla, hopeatavaroilla ja kukkasilla, ja kaikenlaisista huonekaluista. Iltaisin vierasten

äänet häiritsivät Charles'ia, joka jo oli vuoteessaan. Toisinaan hän harhaili tuossa yleisessä, herkeämättömässä hyörinässä uteliaana, tarkkaavaisena, aina huulilla kysymys »miksi?» Äiti joskus tuskaantui ja lähetti hänet pois sillä perustuksella, että poika aina oli hänen tiellään. Taikka astui joku palvelija huomaamattomuudessaan hänen jalalleen. Silloin hän läksi pois kyynelsilmin; mutta kellään ei ollut aikaa lohduttaa häntä, eikä poika polonen löytänyt edes Linaansakaan. Keittiö oli hänen viimeinen pakopaikkansa. Kyökkipiika puhdisti hänelle silloin ison porkkanan, jota hän jyrsi happamana, sydän vielä täynnä hänelle tehdystä vääryydestä, pienet kalvakat posket kyyneliä valuen, nyyhkytyksien silloin tällöin puistahuttaessa ruumista.

III.

Toista oli kun äidin veli, eno Frank, tuli taloa tervehtimään. Alussa Charles pelkäsi häntäkin; eno oli niin iso, niin vahva, hän nauroi niin lujasti, hän juoksi sisarentytärtensä jäljissä ympäri pöytää, pitkin porstuaa, ajoi takaa heitä puutarhaan asti, mikä äidistä oli hirveän sopimatonta. Hän saavutti heidät, nosti ilmaan, kantoi heitä surkeista huudoista ja vastaväitteistä huolimatta. Vieläpä eno painiskeli palvelijainkin kanssa ja iski nyrkeillään, niinkuin englantilainen, jonka kuvan Charles oli nähnyt kuvalehdessä. Ja hän pysyi taampana, peläten vahingossa saavansa hänkin jonkun paukauksen.

Ja kuitenkin eno Frank puhutteli häntä niin ystävällisesti, niin rattoisasti! Hänen äänessään oli jotakin rohkaisevaa, jota Charles ei ollut koskaan ennen kuullut ympäristössään.

»Kuinka vanha sinä, pieni mies, olet?»

»Seitsemän vuoden, herra.»

»Herra! Mikä herra?»

»Niin . . tarkoitan . . eno.»

»Oletko seitsemän? Enpä sitä sanoisi; näytät kevyeltä kuin höyhen. Odotappas, punnitaan . . .»

Ja ennenkun Charles tiesi asiastakaan, tunsi hän nousevansa ilmaan. Nauru pian voitti kauhun. Se oli niin hauskaa! Sitten hän asettausi enon selkään puristaen hänen kaulaansa pienillä käsivarsillaan, hennoilla kuin tulitikut. Frank laukkasi ympäri huonetta liikoja huolehtimatta äidin hermoista.

»Mutta, Frank, kuinka sinä saatat noin kovasti meluta?»

Kun eno pysähtyi, tunsi Charles olevansa vähän väsynyt tästä hurjasta juoksusta, mutta hänen pienet kasvonsa olivat punertuneet, kirkas sinivälke heloitti hänen kalvakan sinisissä silmissään, hänen tavallisesti niin surullinen suunsa hymyili. Eno oli paiskautunut nojatuoliin; Charles kapusi hänen polvilleen.

»Charles, älä riipu noin enosi kaulassa?»

»Noh, anna lapsen olla», torui eno.

Ja Charles painautui häntä vasten leikkien kellonperillä. Uskalsipa hän kuiskata enon korvaan:

»Tiedätkö, kuinka sinä olet hauska ukko!»

Sisaret tekivät pilaa eno Frankista ja kutsuivat häntä imettäjäksi. Äiti nurisi lakkaamatta sitä, että noin iso poika käyttäytyi kuin pikku lapsi. Mutta Charles antoi hänen niin sanoa. Ei koskaan hän ollut tuntenut voivansa niin hyvin, ei koskaan ollut hänen pieni sydämensä ollut niin lämmin; hän olisi tahtonnt vaipua uneen tuossa suojelijansa käsivarsilla. Ja ensi kerran elämässään hän suuttui Linaan, kun tämä tuli hakemaan häntä yösijalle. Ei tiedetty, mitä se merkitsi, sillä tavallisesti Charles pyytelemättä seurasi häntä.

»So, poikaseni, sänkyyn nyt!» sanoi eno päästäen hänet lattialle.

»Heti . . mutta tuletko sinä katsomaan minua vähän, eno?»

»Mitä? Oletko hupsu? Luuletko minua lapsentytöksi?» vastasi eno nauruun räjähtäen.

Mutta hän tunsi liikutusta nähdessään pienten lemmikkisilmien anovan ilmeen. Selittämätön sääli valtasi hänen sydämensä, hän koppasi äkisti poikaa leuasta ja sanoi:

»Kyllä tulen. Jos nimittäin on aikaa, senhän ymmärrät.»

»Eno Frankiahan vallan jumaloidaan!» ivasi muudan tytöistä.

»Minä vain toivon, Frank, että sinä et liiaksi hemmoittele tuota lasta», lisäsi äiti. »Hän on niin omituinen luonteeltaan, aina umpinainen, aina nyreä. Oi, tuo ainainen mököttäminen tekee minut hulluksi!»

»Aina hän jotakin hautoo mielessään», sanoi yksi sisarista.

»On aivan luonnollista, että lapsi on synkkä», vastasi eno töykeästi. »Ainahan te ajatte hänet pois, ei kukaan piittaa hänestä.»

Äiti koetti inttää vastaan, mutta hänen veljensä vain kohautti olkapäitään.

IV.

»Sinä et siis vielä käy koulua?»

»En, en!» — Ja Charles värisi sitä ajatellessaankin. — »Herra Snel on antanut minulle tunteja.»

»Mikä onni!» mietti eno itsekseen.

»Leikitkö joskus puutarhassa?»

»En.»

»Ja mikset?»

»En tiedä. Mitä siellä tekisin?»

»No juutas! Lumiukon ja sitä pommittaisit. Tuletko?»

Charles riemastui. Äiti hätääntyi.

»Mutta, Frank, hän saa sieltä rohtumia! Sehän on aivan varma.»

»Tule pois ja juokse jäljessäni», vastasi eno nauraen.

Charles myöskin nauramaan tästä hävyttömästä vastauksesta.

Puutarhassa lumi levitteli kimaltelevaa vaippaansa, joka oli kuin kristallihiekkaa. Isoilla käsillään eno rupesi laittamaan suuria lumipalloja ukon jaloiksi; sitten hän muovaili paksun neliskulmaisen rungon.

»Onko sinusta lumi kylmää?»

»Ei yhtään!» vastasi Charles leikkisällä äänellä pitääkseen hyvällä tuulella leikkikumppaniaan ja toi vähän lunta kohmettuneissa kourissaan.

»Heti paikalla sinä lämpenet, odotahan vain hetkinen. Tee pallo päätä varten, mutta tee iso. Katso tänne, sinun täytyy kierittää näin.»

Charles'ista ei leikki ollut helpoimpia, mutta ponnistaen paraansa hän vihdoin pääsi varsin taitavaksi. Pian olikin lumiukko pystyssä, raskaana kuin kivimöhkäle, lyhyenä ja juurevana kuin samojeedi jääkarhunnahoissaan. Pää, kova, pyöreä, tyhmä pää otettiin sitten maalitauluksi.

»Se on vahinko, se on niin komean näköinen!» huusi Charles viskaten pallon toisensa jälkeen.

Leikki hänet lopuksi lämmittikin. Elämä virkeni vähitellen tässä pienessä, vähäverisessä ruumiissa, liikkeelle päässyt veri alkoi kiehua. Poika innostui, päästi ilonhuudahduksia. Leikki oli todellinen juhla, lumipalloturnajaiset, velhosota valkoisine kristalleineen. Taistelussa tuota paksua ja rumaa jättiläistä vastaan Charles piti itseään prinssinä, eno Frank edusti kuningasta, keisaria; hänen varhain kehittynyt mielikuvituksensa teki kokonaisen seikkailuromaanin tästä yksinkertaisesta leikistä. Tällainen tapahtuma ei koskaan ollut keskeyttänyt hänen mustan ja synkeän elämänsä yksitoikkoisuutta. Hänen heikkojen lihastensa ponnistelut kiihoittivat ylenmäärin tunteita. Myöhemmin hän kotona, kiitollisuuden hurmauksessa enoansa kohtaan, joka oli opettanut häntä olemaan lapsi osaten itse lapsena leikkiä, kiihkeästi häntä suuteli huudahtaen tuolla lapsessa toisinaan tavattavalla liioituksella, joka omituisuudellaan, salaperäisyydellään, selittämättömyydellään kummastuttaa aikaihmisiä:

»Eno, minä ihailen sinua!»

V.

Eno Frank oli lähtenyt ulkomaalle.

Charles ei kyllä itkenyt hänen lähtiessään, mutta hän tunsi kauheata tuskaa, samanlaista kuin kerta, jolloin eno nostaen hänet ilmaan oli vähällä päästää hänet putoamaan. Nytkin hän tunsi samanlaista yhä kestävää, lakkaamatonta putoamista. Yksinäisyys tuntui hänestä niin rajattomalta kuin hänen suinkin oli mahdollista kuvitella. Hän muuttui

entistä hiljaisemmaksi ja umpimielisemmäksi, ennen, enon kiihoittamana, useasti käyttäydyttyään itsepäisesti äitiä kohtaan ja ripeästi vastailtuaan sisarilleen, kun nämät tekivät kiusaa. Hän oli leikkinyt isojen veljiensä kanssa, olipa kerta ollut jokseenkin kohtelias isälle. Mutta hänen arkuutensa muassa oli kadonnut myöskin hänen sievä ja miellyttävä käytöksensä. Ja äidistä Frank oli hirveästi pilannut lapsen. Omassa mielessään Charles ajatteli, että eno oli liian vähän ottanut osaa hänen leikkeihinsä, ehkä vain pelkästä kohteliaisuudesta. Hän oli niin usein käynyt ulkosalla, niin usein oli hänet kutsuttu saliin! . . . Kuinka paljon mieluummin Charles olisi pitänyt hänet luonaan . . aina! Ja lapsi tuuditteli mieltään leijailevissa harhakuvissa; hän oli asuvinaan enon luona, leikkivinään, kävelevinään hänen kanssansa, aina hänen tykönään! Mutta se olikin unelma vain. Ja yksinäisellä vuoteellaan hän yhtäkkiä purskahti nyyhkytyksiin, koska se olikin unelma vain . . .

VI.

Eräänä päivänä Charles herätettiin varhain. Jokainen jo juoksi oikealle ja vasemmalle. Mies- ja naispalvelijat kantoivat ales matkalaukkuja. Lina puki kiireisesti hänen päälleen. Edellisinä päivinä hän oli vähän kuullut puhuttavan matkasta maalle ystävien luo. Tämän hän nyt tuossa paikassa muisti. Maalla oleskelu oli varmaan suloista! Hän oli siitä jotakin lukenut kertomuskirjoissa: puhuttiin iloisista lapsista, hevosista, linnuista. Se oli sanalla sanoen keskeymätöntä huvitusta. Silmät loistavina hän tarttui äidin hameeseen:

»Äiti! äiti!»

»Mitä?»

»Onko siellä lapsia?»

Äiti hymyili:

»Ei toki, Charles. Herra ja rouva ovat jo iäkkäänlaisia ja heidän lapsensa jo kauan sitten naimisissa.»

Hänen iloinen kuvansa samalla katosi.

»Vai niin . . Onko sitten välttämätöntä, että minä tulen mukaan?»

»Luonnollisesti. Vai tahtoisitko jäädä yksin tänne?»

Charles'ista oli kuitenkin hyvin kaunista maalla. Siellä oli pieni linna keskellä puutarhaa, jossa oli iso lampi ja rakennuksen edustalla komea kukkapenger värikkäine tähtineen, puolikuineen, kaikkine merkillisyyksineen, keskellä vehreitä nurmikoita. Huoneet olivat hämärät, seinät peitetyt perhekuvilla; herrat olivat siroja, puuteroituja, naiset uumilta kiristettyjä, niin hassunkurisia pönkkälanteineen. Herra ja rouva olisivat varsin hyvin sopineet tähän taulukokoelmaan, vaikka olivatkin viimeisen muodin mukaan puetut. Ainakin tuntui Charles'ista ensi näkemältä niin.

Sittemmin hänestä kuitenkin herra oli jokseenkin mukiinmenevä, koska hän usein vei katsomaan persikoitaan, erinomaisia hedelmiä, samettimaisia, rusoposkisia.

Herra oli ottanut vaivakseen niiden luvun laskemisen.

»Et koskaan saa ottaa salaa yhtäkään, eikö totta, Charles?»

»En ota, herra.»

Ja Charles katseli niitä kunnioituksella. Kun hän aina oli niin kiltti, antoi herra hänelle pienen persikan silloin tällöin.

Rouva häntä myöskin miellytti. Hän antoi Charles'in toisinaan ottaa pastillin hopeaisesta makeisrasiastaan, joka välkkyi kuin kuvastin. Mutta Charles tunsi itsensä loukatuksi siitä, että nämät kunnon ihmiset aina puhuivat hänelle kuin millekin pikkuvauvalle, joka ei ymmärrä mitään siitä, mitä isot ihmiset puhuvat. Aina annettiin samoja varoituksia makealla äänellä:

»Eikö niin, Charles? Ole kiltti, Charles!»

Ja Charles kaipasi eno Frankin jyrkkää, kaikuvaa ääntä.

Sisaret huvittelivat päivät päästään isäntäväen sisarusten poikien kanssa, veljet ratsastelivat taikka kävivät uimassa, mitä äiti ei sallinut Charles'in tehdä, koska hän vielä oli liika pieni ja liian helposti vilustuisi. Hän sai siis olla omissa oloissaan; hänen oli hiukan ikävä, hän harhaili kuin pieni alakuloinen ritari puiston vanhojen puitten varjossa ja tunsi salaista iloa ollessaan yksin, mikä ilo noin nuorella iällä oli sairaalloinen, säälittävä. Mitä hän välitti muista, kun eno Frank ei ollut muassa? Eikö hän ollut heistä ikävä, aivan erilaatuinen kuin muut hänen ikäisensä pojat, »saha», niinkuin sisaret häntä nimittivät? Ei, ei, he eivät rakastaneet häntä! Mutta siitä hän ei huolisi ja karkoittaisi surut.

Poika parka! Noita suruja kumminkin oli, ja hänen surunsa painoi pientä seitsenvuotista sydäntä yhtä raskaasti kuin konsanaan murhe ihmismieltä voi painaa. Hänen alakuloisuutensa kyllä hetkiseksi haihtui, kun herra antoi hälle persikan tai rouva pastillin, mutta vain pian palatakseen.

Kun hän eräänä päivänä luki tarinaa mustalaisista ja löytölapsista, lensi merkillinen aatos hänen päähänsä:

»Minä olen löytölapsi, niinkuin tuo poikakin.»

Aatos ei hellittänyt. Muutamana iltana, herran näytellessä kehuttuja persikoitaan koko perheelle, hän kuiskutti:

»Äiti, äiti!»

»Mitä niin, lapseni?»

»Kuule, äiti, olenko minä löytölapsi?»

Hänen kasvonsa eivät ilmaisseet mitään murheellisuutta, vieläpä suu hymyilikin. Hän luuli itseään kovin taitavaksi, kun oli niin hyvin arvannut. Mutta äiti katsoi häntä aivan ällistyneenä, ikäänkuin poika olisi kadottanut järkensä.

Eikö ollutkin omituinen tämä kysymys tuon rikasten lapsen suussa, niin hienon, niin kalpean, niin hennon, silkkitukkaisen lapsen, joka näytti niin kaidalta sinisessä puvussaan? Olihan poika äitinsä ilmielävä kuva, kauniin, siron, vielä niin nuorekkaan äitinsä kuva. Mahdotonta epäilläkkään, etteivät he olisi äiti ja poika. Poika toisti kysymyksensä painavammin, kärsimättömänä siitä, ettei äiti näyttänyt ymmärtävän:

»Äiti, sanohan, olenko löytölapsi?»

VII.

Oi, jos hänen äitinsä vieden hänet erikseen olisi suudellut häntä ja kysynyt, miksi hän ajatteli niin! Mutta jos hän olisi niin tahtonutkin tehdä, ei hetki olisi juuri näyttänyt hyvin valitulta keskellä yleistä iloa. Hän saattoi siis vain unhottaa Charles'in hupsuuden. Olihan lapsi aina käyttäytynyt niin eriskummaisesti! . . .

Hän kasvoi ja aloitti pian koulunkäynnin. Kävipä hän koulua mielelläänkin, tuntien ainakin olevansa poissa kotoa. Mitä muutoksia olikaan tapahtunut! Tytöt olivat naimisissa, veljet opiskelivat Leydenin yliopistossa; tuntien iän ja sairauden rasituksia ruumiissaan isä oli eronnut politiikista. Äiti yksinään pysyi samanlaisena, aina nuorena, aina kauniina ja huolellisesti puettuna. Kun hänen jotkut illat täytyi viettää kotona, sohvalla, kirja kädessä, tuntui hänestä elämä hirveän pitkäveteiseltä. Vaihtelun vuoksi hän nyt vähän enemmän kiinnitti huomiota Charles'iin.

»Onko sinulla paljonkin työtä?» hän kysyi taas muutamana iltana.

»Ei liiaksi.»

»Mitenkä niin ei?»

»Mutta, äiti, mitä se teitä liikuttaa?»

Ja hänen äänensä oli melkein kova; nämät turhat ponnistukset häntä suututtivat. Ennen ei äiti koskaan ollut näitä asioita kysellyt. Mutta tänä iltana hän välttämättömästi tahtoi miellyttää.

»Charles, tiedätkö, että eno Frank tulee ylihuomenna?»

Aivan kuin sähkötäräys tämä puistutti lasta, kirjat vapisivat hänen käsissään, kalvakat kasvot saivat väriä, silmät loistetta. Suloisimmat lapsuudenmuistot heräsivät äkkiä.

»Eno Frank!»

Hän saattoi tuskin tehdä työtä, tuskin nukkua. Odotus jännitti koko hänen olemuksensa.

VIII.

Eno Frank tuli . . . mutta eipä hän enään ollutkaan sama! Tuskin hän silmäsi tuota laihaa, kuihtunutta, liika rutosti kasvanutta poikaa. Hän, terve ja reipas mies, ei juuri tuntenut myötätuntoa tuota raihnasta ja

juroa lasta kohtaan, jota hän ennen aikaan säälistä oli huvittanut. Hän oli toivonut saavansa nähdä pitkän ja voimakkaan viikarin, joka aina oli nyrkkisillä toveriensa kanssa.

»Tappeletko sinä joskus?»

»En toki, eno . . .»

Kuinka kernaasti hän olisi vastannut: »Tappelen kylläkin!» Kerran hän kyllä oli koettanut, mutta vahingokseen, ja varoi siitä puhumasta.

»Kuule, eno!»

»Kas niin?»

»Etkö enään pidä minusta niinkuin ennen?»

Eno katsahti häneen. Sisarensa oli oikeassa, Charles oli eriskummallinen pikku mies.

»Kyllä, kyllä, ystäväiseni. Mutta heitä tuo tunteellinen naamari ja ole mies.»

Enon äänessä oli jotakin kaikua entisiltä ajoilta. Ja Charles oli pyytämäisillään häntä ottamaan hänet mukaansa ulkomaalle, mutta ei uskaltanut.

Ei, ei, eno Frank ei enään ollut sama eno Frank . . . Hän oli tuonut Italiasta kalliita marmoripatsaita, joita hän säilytti kamarissaan. Charles oli niitä useasti ihaellut, koettanutpa kopieeratakin, sillä hän piirusti jo vallan sievästi. Muudan niistä, esittävä alastonta jumalatarta, jotenkuten särkyi: se makasi tuhansina pirstaleina maassa.

Eno vapisi vihastuksesta.

»Sinäkö tuon olet tehnyt?»

»En, eno, vakuutan sen.»

»Kuka se sitten voisi olla? Ei kukaan muu kuin sinä käy täällä.»

»Minä vannon, etten ole sitä rikkonut. Ehkä . . palvelustyttö . . . Muuten en ensinkään tiedä.»

»Sinä valehtelet, sinä sen olet tehnyt!»

Poika vavahti harmista. Hän tunsi hetkiseksi itsensä kyllin vahvaksi lyödäkseen kyselijäänsä. Hänen pienet kätensä puristuivat jo nyrkkiin.

Mutta ei niin! Ojentautuen suoraksi koko loukatun oikeudentuntonsa ylpeydellä, huulet pinnistettyinä, hän vastasi miehuullisesti:

»Te valehtelette itse, eno.»

Sitten hän tunsi olevansa äärettömän onneton; jokin oli murtunut hänen sydämessään . . .

— —

Sen jälkeen poika parka kuihtui ja vihdoin kuoli surusta, kun oli kadottanut viimeisenkin harhakuvansa, epäjumalansa, ainoan auringon säteen, mikä koskaan oli valaissut hänen pienen sielunsa syvyyksiä.

Taidetta.

Katsaus

Kansallisteatterin kevätnäytäntökauteen v. 1902.

Kirjoittanut

EINO LEINO.

Resetit (Regina von Emmeritz, Kuinka äkäpussi kesytetään). — Kotimaiset uutuudet (Merimiehiä, Kauppaneuvoksen härkä). — Yli voimain. — Victor Hugo-juhla (Angelo). — Ida Aalbergin vierailunäytännöt (Hedda Gabler, Theodora, Erotaan pois). — Jäähyväisnäytännöt Arkadiassa ja uuden teatteritalon vihkijuhlallisuudet (Daniel Hjort, Saituri, Maria Stuart, Lea, Pohjolan häät). — Nummisuutarit. — Myrsky. — Nuorten näytännöt (Kipinä, Hän on Sysmästä, Ensi lempi, Tuukkalan tappelu). — Loppusanat.

Hiukan hataran ja hapuilevan syyskauden jälkeen on Kansallisteatterimme tänä kevätkautena osoittanut sangen vireätä toimintaa ja samassa määrässä myöskin onnistunut jälleen kiinnittämään itseensä yleisön huomion, joka alkoi jo olla jokseenkin laimistumassa. Tuo vaarallinen aika ennen uuden teatteritalon jännityksellä odotettuja vihkiäisiä saatiin voitollisesti täytetyksi Ida Aalbergin vierailunäytännöillä, jotka itse vihkiäistilaisuudessa ja vielä niiden jälkeenkin jatkuen ovat koko kevätkaudelle antaneet loistavan leimansa. Muut suurimmat vetovoimat ovat olleet Björnsonin mahtava „Yli voimain", pari kotimaista uutuutta

ja jotkut etevät näyttämölliset esitykset teatterin omien jäsenten puolelta, joiden joukossa erittäin tänä vuonna niin lukuisasti edustettu nuori polvi on ei niin vähää mielenkiintoa herättänyt.

* * *

Tärkeän osan teatterimme ohjelmistosta muodostavat joka talvi uudistuvat resetit eli lahjanäytännöt, joilla teatterin on tapa palkita vanhimpia ja etevimpiä näyttelijöitään. Kontrahtiin merkittyinä kuuluvat ne tosin näyttelijäin vakinaiseen palkkaan, mutta yleisön ja sanomalehdistömme hyväntahtoisuuden vuoksi saavat ne kuitenkin ikäänkuin satunnaisen palkkion leiman. Siinä tapauksessa että näyttelijä todellakin samana vuonna on esiintynyt tärkeissä ja vaativissa tehtävissä ja niissä saavuttanut yleisen tunnustuksen, ovatkin tällaiset ylimääräiset yleisön veroitukset paikallaan. Mutta ellei niin ole asianlaita, muodostuvat ne jokseenkin noloiksi „juhla"-tilaisuuksiksi, joista juhlatunnelma hyvin huolellisesti pysyy poissa ja joiden onnistuminen lasketaan yksinomaan niin ja niin monen tyhjän tai täyden paikan mukaan. Tämä on kiusallista. Sanomalehtien tehtävä niiden suhteen rajoittuu kaavamaiseen „puffaamiseen", arvostelijain tehtävä hienotunteiseen vaikenemiseen ja yleisön — kukkaronsa avaamiseen. Tavallisesti ovat resettikappaleet vielä vanhoja, moneen kertaan kuluksi jauhettuja, joiden valinta riippuu etupäässä siitä vähäisimmästä vaivasta, jota niiden äkillinen uusiminen teatterille tuottaa. Siinä suhteessa on esim. täkäläisen Ruotsalaisen teatterin tavassa antaa resetinsaajille aina uusia, ennen esittämättömiä kappaleita enemmän järkeä ja todellista palkkion merkitystä.

Miten erilaisen leiman saisivatkaan teatterin lahjanäytännöt, jos niitä annettaisiin satunnaisesti ja ulkopuolella kontrahtia, tosiaankin sellaisille näyttelijöille, nuoremmille ja vanhemmille, jotka jollakin tavalla ovat sinä vuonna itseään merkittävämmin kunnostaneet. Ajatelkaamme esimerkiksi tänä vuonna, että hra Närhillä, joka yht'äkkiä on astunut teatterin ensimäisten näyttelijäin riviin, olisi ollut tällainen satunnainen lahjanäytäntö, kuinka mieluisasti olisimmekaan me kaikki sinne kiirehtäneet ja kuinka kaunis ja todellinen juhlatilaisuus siitä olisi muodostunut. Mutta ei! Resetit saavutetaan vasta pitemmän palvelusajan kuluttua ja sitten koko loppuiäksi kerrassaan, — hän ei voinut vielä tulla kysymykseen. Siinä suhteessa on tämä teatterin tapa todellakin liian vanhanaikainen ja mukavaa eläkelaitosta muistuttava, epäkohta, joka sietäisi parannusta.

Eihän mikään estäisi sittenkin, mainitsemaamme suuntaan muodostuvien lahjanäytännöiden ohella, myöntämästä vakinaisia, kontrahtiin merkittyjä resettejä teatterin vanhemmille näyttelijöille 15, 20, 25 j. n. e.

vuoden uskollisen ja tunnustusta saavuttaneen työn jälkeen. Silloin olisi niillä todellakin jotakin merkitystä, silloin muodostuisivat ne todellakin riemujuhliksi. Mutta nykyisessä muodossaan ovat ne vain välttämätön tai pikemmin vältettävä paha, joka turhan tautta rasittaa yleisöä ja vaikuttaa häiritsevästi teatterin vakinaiseen työhön.

Näihin mietelmiin ovat meille antaneet aihetta m. m. tämän vuoden resetit, joista ainoastaan Adolf Lindforsin hyväksi annettuun voidaan hakea varsinaista aihetta vuoden ohjelmistosta. Mutta kaikki muut, Katri Raution, Knut Veckmanin, Benjamin Leinon, Kirsti Suonion, ovat olleet juuri tuohon yllämainittuun nolompaan laatuun kuuluvia juhlatilaisuuksia, joissa yleisön mielenkiinto joko on loistanut kokonaan poissaololla taikka kiintynyt aivan toiseen henkilön kuin tarkoitus olisi ollut. Niinpä esim. Benjamin Leinon resetissä „Regina von Emmeritz". Epäilemättä on hra Leinon Hieronymus arvokas, erittäin arvokas taideluoma, mutta tuiki tuttu koko teatteriyleisöllemme, että se enää olisi voinut meidän huomiotamme ylläpitää. Sen sijaan oli nti Lilli Högdahlin Regina meille uusi eikä kumma sentähden, jos se muodostuikin illan keskipisteeksi. Lyhyellä teatteri-ajallaan on tämä nuori ja viehättävä näyttelijätär jo onnistunut herättämään suuria toiveita kaikissa suomalaisen näyttämötaiteen ystävissä ja tavallista suuremmalla jännityksellä odotettiin sentähden hänen ensimäistä esiintymistään suuressa, korkeampaan primadonna-tyyliin kuuluvassa osassa. Ettei se täydelleen onnistunut, ei ole meidän toiveitamme hänen suhteensa vähentänyt. Esityksessä oli monta hyvää kohtaa, joille epäilemättä tulevaisuudessa voidaan rakentaa, jos vain hänen deklamatsioninsa joutuisi järjellisemmän opetuksen alaiseksi. Nykyään näemme me siinä vielä niin paljon väärää pateettisuutta, vääriä korko- ja äännemuodostuksia, jotka eivät voi olla myöskin luoman sisällistä puolta häiritsemättä. Varsinkin tuo tärkeä kohtaus Kustaa Aadolfin kanssa neljännessä näytöksessä oli väärin ohjattu ottamatta lukuun sitä väräjävää mielentilaa, jossa nuori haaveksijatar yöllisellä hetkellä sankarikuninkaan eteen astuessaan luonnollisesti on. Voitto jäi kuin jäikin siten vain puoleksi voitoksi.

Adolf Lindforsin resettinä on annettu Shakespearen „Kuinka äkäpussi kesytetään", Lindfors itse kesyttäjän osassa. Hän näytteli sen suurella taidolla, sekä traditsionein että oman taiteilijaluonteensa vaatimuksia silmälläpitäen, ja saavutti niin täydellisen menestyksen kuin tässä hiukan vanhentuneessa komediassa on mahdollista. Äkäpussia esitti rva Olga Leino tunnetulla suloudellaan ja pirteydellään.

* * *

Kotimaisia uutuuksia on tämä kevätkausi meille tarjonnut kaksi, nimittäin Väinö Andelinin 3-näytöksisen laulunäytelmän „Merimiehiä" ja Teuvo Pakkalan viime jouluksi Otavan kustannuksella ilmestyneen 4-näytöksisen luonnekomedian „Kauppaneuvoksen härkä". Näistä oli edellinen sisällykseltään varsin vähäpätöinen ja taiteelliselta suoritukseltaan kypsymättömyyttä todistava teos, jonka pääasiallisen viehätysvoiman muodostivat Merikannon säveltämät sointuvat laulut. Esiintyjistä mainittakoon tässä vain hra Närhi reippaan esityksensä vuoksi meripoika Aatusta.

Teuvo Pakkalan komedia oli korkeampaa lajia. Taiteelliselta eheydeltään ei sekään tosin ole muistutuksia vastaan panssaroitu, mutta siinä on niin paljon tosi taiteilijan silmällä huomattuja yksityiskohtia, sattuvia piirteitä, luonnekuvauksia, ja ennen kaikkea, vauhtia, että katsoja mielellään antaa nuo muutamat vajavaisuudet anteeksi. Tekijän hyväntahtoinen huumori, joka vilkahtelee kaikista hänen edellisistä teoksistaan ja joka on polttopisteensä „Tukkijoella" löytänyt, on tässä näytelmässä kärjistynyt satiiriksi, jonka kantovoima ulottuu kauas yli näytelmän pikkukaupunkilaisen ympäristön rajoja. Päähenkilöön Hilleriin on hän kasannut kyllä ehdottomasti liiaksi asioita, jotka vaativat esittäjältään aivan tavatonta erikoistamiskykyä, mutta sen sijaan esiintyvät nuo monet muut tyypit, Pommerit, kanttorit, Hurmerinnat j. n. e., useimmat vain hahmoiteltuina, mutta sentään selväpiirteisinä henkilöinä katsojain eteen. Teuvo Pakkala on tässä teoksessaan asettanut päämääränsä huvinäytelmän-kirjoittajana sangen korkealle, emmekä voi muuta kuin toivoa, että hän edelleen jatkaisi tätä niin kauniisti alkamaansa rataa.

Esitys tarjosi paljon mieltäkiinnittävää, etupäässä Adolf Lindforsin Hillerin takia. Hän otti osansa kyllä enemmän klassillisen ranskalaisen komedian tapaan kuin oikeastaan ehkä näytelmän luonteesen olisi kuulunut, mutta muuten oli hänen Hillerinsä kaikin puolin arvokas, hiottu taideteos, kykenevä kaiken aikaa ylläpitämään yleisön huomiota. Muista henkilöistä ovat mieleemme kiintynyt etupäässä hrat Närhi ja Ahlman hyvien tyyppiensä takia Pommerina ja kanttorina, sekä vielä jotkut muut, joiden luetteleminen tässä kuitenkin kävisi liian pitkäksi.

* * *

Jo lähes parikymmentä vuotta vain kirjan muodossa tunnettuna on Björnsonin „Yli voimain" vihdoinkin saanut esittävän taiteen siivet ja lentänyt parina viime talvena yli maailman, herättäen kaikkialla, erittäinkin Saksassa mitä myrskyisintä ihastusta ja suosiota. Tänä talvena on sen ensimäinen osa voittokulussaan ehtinyt myöskin meidän pääkaupunkimme näyttämöille, ensin ruotsalaiselle ja tällä kevätkaudella myös-

kin suomalaiselle. Harvoin on teatterissa juhlallisempia iltoja vietetty kuin tätä puoli-uskonnollista, puoli-aatteellista ja niin koko-inhimillistä draamaa esitettäessä. Jo sen vapaa, ikäänkuin improviseraavasta innostuksesta pulpahtanut muoto on omiaan meidän huomiotamme herättämään. Tekijä on jakanut näytelmänsä juonen kahteen „toimintaan", joista jo edellinen kohoo niin korkeaaan huippuun — lumivyöryn tuottamaan hengenvaaraan ja ihmeelliseen pelastukseen siitä — että katsoja kummastellen kysyy itseltään, onko jälkimäisen toiminnan tarkoitus olla vain selityksenä edelliselle. Mutta silloin tuo tekijä näyttämölle aivan uuden henkilön, tuon tuntureiden yli tulleen ja tunturista tehdyn Brattin, vuorien pojan, joka yhdellä ainoalla pitkällä monologillaan kokoo näytelmän aatteen kuin kouraan ja kohoaa meidän mielestämme kappaleen hallitsevaksi henkilöksi. Sillä „Yli voimain" ensimäinen osa on siitä merkillinen, että siinä tausta voittaa etualan. Taustan muodostaa ihmiskunta kokonaisuudessaan, kaikki ne tuhannet ja miljoonat, jotka Sangin etualalla olevaa ihmettä odottavat. Tämä odotus on kohotettu sellaiseen ilmapiiriin, että sen rinnalla itse tapaus, itse tosiasia ja sen edustaja ehdottomasti jäävät varjoon. Me kuulemme Brattin sanoista koko tuon janoavan, jännitetyn joukon läähätyksen, me tunnemme sen tulevan lähemmäksi ja lähemmäksi, täyttävän näyttämön ja näyttämöllä olijat ja leviävän vihdoin salonkiin, jokaiseen meistä, näkymättömänä, kaikkivaltaavana voimana, jonka edessä jo itse puhdas taiteellinen intressikin jää toiseen sijaan. Itse Sang on vain tuon voiman välikappale, jonka tuloa me emme odota hänen itsensä, vaan sen aatteen, sen tapauksen takia, jota hän edustaa.

Mitä sitten näytelmän sisälliseen puoleen tulee, itse tuohon „yli voimain"-ideaan, on se meidän mielestämme kauneimmin tunnettuja ja onnellisimmin ratkaistuja aatehymnejä, mitä ihmiskunnalle ylipäänsä on kirjoitettu. Kuinka ihana onkaan tuo Sangin lapsellinen, luja luottamus Jumalaansa ja hänen pyrkimyksensä tehdä yli-inhimillisiä! Sisältyyhän siihen jokaisen uskon, jokaisen aatteen ja korkeamman tarkoitusperän siunaava ja samalla tuhoatuottava vaikutus. Kuka on mitannut, mitä ihminen voi? Se mitataan vasta silloin, kun hän menee yli voimainsa, kun hän sortuu, — silloin sanotaan: tuohon asti eikä etemmäksi ulottuivat hänen kykynsä. Siksi on Sangin kuolema näytelmän lopussa niin luonnollinen seuraus koko näytelmän aatteesta, se lopputulos, jota ilman teos kadottaisi kaiken yleis-inhimillisen vaikuttavaisuutensa, muodostuen vain yksinomattain uskonnollista mystisismiä edustavaksi hartauskirjaksi. Hänen täytyy kuolla sentähden että hän on tehnyt ihmeen, mennyt yli oman olemuksensa lakien, — muutenhan ei hänen tekonsa olisikaan ihme, ei ainakaan hänelle itselleen. Suurena, symboolisena kuvauksena ihmishengen jaloimmasta pyrkimyksestä, pyrkimyksestä mahdottomuuksien

kanssa kamppailemaan, on meidän mielestämme „Over ævne"n ensimäinen osa käsitettävä.

Näytelmän esitys ei suomalaisella näyttämöllä oikeastaan muihin kuin Sangin vaimoon, rva Katri Rautioon nähden, vastannut korkeampia vaatimuksia. Sangia itseään esitti Benjamin Leino kaikella sillä ulkonaisella auktoriteetilla ja sisällisellä vakaumuksen voimalla, jonka hän osaa tällaisille osille antaa, mutta ilman uskon lämmittävää sädettä, ilman sitä kauneutta ja lyyrillistä hurmausta, johon tekijä on tämän ylimaailmallisten voimain edustajan verhonnut. Hra Ahlbergia Brattina taas vaivasi läksyn muistamattomuus ja alkanut äänensorros, joka niin ikävällä tavalla oli kokonaan tehdä lopun tämän etevän ja nykyään teatterille niin kallisarvoisen taiteilijan urasta. Onneksi lienee se vaara kuitenkin jo nyt ohitse, kuten hänen esiintymisensä Prosperona on sittemmin todistanut.

* * *

Esityksen puolesta kokonaisimpia iltoja tänä kevätkautena oli Victor Hugon näytäntö 26 v. helmikuuta, jolla teatteri vietti suuren runoilijan sadatta syntymäpäivää. Meille puolestamme ei ole siitä jäänyt muuta kuin miellyttäviä muistoja. Itse näytelmä, „Angelo", jyrkkäpiirteisine romanttisine sankareineen ja tärisyttävine tapauksineen, on rakennettu niin suurella tyylin puhtaudella, että sitä vielä nykyäänkin, toisten taiteellisten ihanteiden vallitessa, mielihyvällä katselee. Osat olivat täytetyt ja esitettiin harvinaisella tasaisuudella. Olipa yksi esiintyjistä, nti Högdahl, Catharina Bragadinina tilaisuudessa saavuttamaan erittäin merkittävän voitonkin juuri sillä korkeammalla primadonna-alalla, jolla hän tänä vuonna on ensin, syyslukukaudella, Opheliana ja sitten Reginana jo ennen herättämiään toiveita ylläpitänyt. Catharina on epäilemättä hänen tähän asti suurin taiteellinen ennätyksensä, ellemme ehkä ota lukuun hänen Nenneleään Giacosan. mieltäkiinnittävässä psykologisessa näytelmässä, „Niinkuin lehdet tuulessa", jossa hänen esityksensä uhkui syvempää ja todellisempaa tunnetta kuin mitä me häneltä yleensä olimme tottuneet odottamaan. Tähän ei Catharinana ollut niin paljon tilaisuutta, mutta sen sijaan sitä enempi ulkonaisten taidekeinojen hallitsemiseen, erittäinkin äänen, ja mimiikin käyttämiseen, joissa suhteissa hän todisti suurta edistystä. Puuttuu vielä vain plastiikan hallitseminen.

Muille vanhemmille näyttelijöille ei heidän onnistumisensa asianomaisissa osissaan tietysti ollut yhtä merkillistä, vielä vähemmän mitään uusia kehitysasteita viittovaa laatua. Mutta meille katsojille olivat nekin erittäin hauskoja ja tervetulleita taidenautintoja, erittäinkin rva Raution

sopusuhtainen esitys näyttelijätär Tisbestä. Myöskin hrat Leino ja Salo tekivät hyvin tehtävänsä, edellinen Padovan mahtavana podestana, jälkimäinen romanttisena rakastajana.

* * *

Korkeimmalle esittävän taiteen voittojen joukossa ovat tietysti kuitenkin Ida Aalbergin tämän keväiset vierailunäytännöt merkittävät. Onhan hän kuitenkin lopullisesti se meidän näyttämötaiteilijoistamme, joka on enimmän tehnyt yleisömme kasvattamiseksi korkeaan murhenäytelmään nähden, näköalojen aukaisemiseksi ja suurten, kauniiden mielikuvien kylvämiseksi. Iloista kyllä, on yleisömmekin yhä selvempään osoittanut voivansa oikein arvostaa hänen taiteellista merkitystään. Mitä arvostelijoihin tulee, ovat nämä vuoden parin päästä aina uudistuvat vierailut heille todellinen suihkukylpy kaiken sen tomun ja pölyn keskellä, jota pitemmän aikaa jonkun teatterin ohjelmistoa seuratessaan väkisinkin tulee keuhkoihinsa hengittäneeksi. Mikä koulu ne taas ovat teatterin erittäinkin nuoremmalle henkilökunnalle, on sanomattakin selvä.

Tuo kaikilla kypsyneemmillä taiteilijoilla niin luonnollinen taipumus tyylittelyyn, on ollut se puoli Ida Aalbergin taiteesta, johon meidän huomiomme viime vuosina on etupäässä kiintynyt. Kylliksi realistin tavoin luontoa tutkittuaan ja esitettyään haluaa taiteilija myöskin itse käydä luomaan, liikkumaan niillä tosiasioilla, joita hän jo on tunteen ja ajatuksen alalla koonnut, niitä järjestämään ja luomaan niiden pohjalla uusia. Tämä taiteellinen toiminta, joka tietysti jossakin muodossa on aina jokaisella kehitysasteella huomattava, on samalla kertaa taiteilijan korkein huippu ja hänen suurin vaaransa. Luontoa voidaan parantaa, mutta ainoastaan jatkamalla siihen, mihin luonto lopettaa, ei muuttamalla, vaan muovailemalla. Pieninkin hairahtuminen siinä suhteessa kostaa itsensä ja pitempi poikkeaminen ilmiöiden vaarinottamisen vakavalta tieltä voi viedä suurenkin taiteilijan, jopa kokonaiset taidekaudetkin ja kukoistavat kultuurisuunnat rappiolle.

Ida Aalbergissa emme me, ainakaan vielä, ole tätä vaaraa huomanneet. Hänen tyylittelynsä seuraa meidän mielestämme kaikkia niitä lakeja, joihin me realismin kautta olemme tutustuneet, mutta tekee sen vain korkeammalla, henkevämmällä, yksinkertaistuneemmalla tavalla kuin kukaan muu meidän näyttämötaiteilijoistamme. Mitä sanovat ihmiset tavallisesti luonnolliseksi? Sitä, jota he itsessään ja ulkopuolella itseään havaitsevat. Jos Ida Aalbergia sen luonnollisuuden mukaan arvostellaan, on hänen näyttelemisensä epäilemättä hyvin kaukana luonnosta. Mutta silti se ei suinkaan ole epäluonnollista. Se on vain jalostettua luontoa, jonka hän on luonut, muotoja, joihin hänen ajatuksensa ja tunteensa

ovat pukeutuneet. Että ne muodot meitä hurmaavat, että ne meitä innostavat ja meidän mieliämme kohottavat, todistaa niiden olevan oikeiden vaarinottojen pohjalle perustettuja.

Jo Ida Aalbergin viimeinen vierailusarja pari vuotta sitten oli suureksi osaksi tätä tyylittelevää taidetta, kuten esim. näytelmissä „Faust" ja „Ei lempi leikin vuoksi". Vielä enempi on mainittu suunta esiintynyt hänen tämän keväisissä näytännöissään, korkeimmassa muodossaan „Hedda Gabler"issa. Oli merkillistä nähdä, millä tarkkuudella hän tässä oli jakanut Heddan särmäkkään osan pienimpiin yksityispiirteihinsä ja millä taidolla hän ne jälleen oli yhdeksi loistavaksi kokonaiskuvaksi yhdistänyt. Hän ei ottanut siinä eri tunteen muotoja yhtä voimakkaasti kuin hän ne ehkä ennen olisi ottanut, ei surua vain suruna eikä iloa vain ilona, mutta aina toistensa yhteydessä, aina taustansa ja kehyksensä mukaan. Ja taustana hänen Heddalleen oli aina tämän naisen säälimätön kritiikki, joka on sulka sulalta kyninyt ensin hänen omien unelmiensa siivet ja sitten huvittelee leikkimällä muiden unelmilla, kääriytyen keinotekoiseen esteettisten nautintojen huntuun. Kehyksenä taas on ulkonaisten olosuhteiden mitättömyys, jotka eivät ole voineet niin älykkäässä henkilössä olla kasvattamatta ylenkatsetta ja ivaa. Ida Aalbergin omaa lisäystä oli suureksi osaksi se syvästi sympaattinen, vilpitön suru, jolla hän osasi Heddansa kaikkein räikeimmätkin repliikit lieventää. „Theodora"ssa ei meille ollut niin paljon mieltäkiinnittävää, ei itse näytelmän eikä itse esityksenkään kannalta. Ida Aalbergin tarkasti punnittu, ylevä taide ei tietysti tässäkään kieltänyt itseään, mutta yleensä oli epäilemättä useimmille taiteellisemmille katsojille kiusallista nähdä, miten vähäpätöisten asiain palvelukseen se tässä näytelmässä tuli käytetyksi. Sillä näytelmä on tosiaankin ranskalainen taiturikeitos pahinta laatua, pahinta juuri sentähden että taituri on niin kätevä, eikä ollenkaan vastaava Ida Aalbergin omaa ankarataiteellista kantaa.

Nähtyämme teatterin jäähyväisnäytännöissä pienen vilauksen hänen meille entisestään tunnetusta Maria Stuartistaan (viimeinen näytös, joka liikutti katsojat kyyneliin asti), seurasi sitten uuden teatteritalon vihkiäistilaisuudessa hänen Leansa, joka antoi meille aihetta mieltäkiinnittävään vertauskohtaan, juuri edelliseen, Theodoraan, nähden. Jos mitkään tehtävät, ovat nämä vastakkaisia koko taiteelliselta lähtökohdaltaan. Aleksis Kiven patriarkallinen, melkein uskonnollisesti harras taide Sardoun ohuen, taiturimaisen taiteen rinnalla, — mikä vuosisatojen ja kultuurikausien juopa niitä eroittaakaan! Theodorassa oli Ida Aalbergin oma taide tehtävän luonteeseen verrattuna aivan liian harrasta ja ankaraviivaista. Leassa oli suhde esittäjän ja esitettävän välillä juuri päinvastainen. Että hänen Leansa siitä huolimatta henkevyydessä, hienoudessa ja tyylin jaloudessa kohosi niin korkealle, että se täydellisesti vastasi kan-

salliskirjailijan kuolematonta luomaa ja antoi koko vihkiäistilaisuudelle varsinaisen loistonsa, ei epää sitä, mitä me yllä olemme sanoneet.

Seurasi sitten saman Sardoun onnellisella hetkellään kokoonpanema huvinäytelmä „Erotaan pois!“, joka muodostui taiteelliseksi juhlahetkeksi mitä henkevintä ja diskreettisintä laatua. Moista pirteän huumorin ja intelligentin tekotavan ilotulitusta emme tuskin koskaan muista näyttämöllä nähneemme. Repliikit lensivät esiintyjien välillä kuin tuliset kielet, jokainen sana sattui maaliinsa, jokainen liike ja kasvojen ele tulkitsi jotakin täysin punnittua taiteellista tarkoitusperää, — sanalla sanoen, se oli jotakin aivan „jenseits“ kaiken sen suhteen, mitä meille tavallisesti niiltä palkeilta, jotka maailmaa esittävät, tarjotaan. Hetkeksikään horjahtamatta siltä naisellisen naivisuuden polulta, jonka hän tässä tehtävässä oli niin viehättävällä antaumisella itselleen viitoittanut, seurasi Ida Aalberg jokaista Cypriennen mielentilan vivahdusta ja päähänpälkähdystä sellaisella vallattomalla ylemmyydellä, että me kokonaan unohdimme näkevämme edessämme Kleopatran, lady Macbethin, Hedda Gablerin, Kirsti Flemingin y. m. suurten sankariosien esittäjättären. Tähän kauniiseen tulokseen vaikutti epäilemättä myös sangen paljon vastanäyttelijän, Adolf Lindforsin, nerokas taide Prunelles'in, tuon tyynen ja elegantin maailmanmiehen osassa. Harvoin on hänen tarkkarealistinen, yksityiskohtainen tekotavan hallitsemiskykynsä niin loistavassa valossa esiintynyt. Monin paikoin ei todellakaan enää tiennyt, kumpi etevämmin näytteli, — huomio, joka Ida Aalbergin näyttämöllä ollessa ei juuri usein tule kysymykseen.

Itsestään syntyy näiden vierailunäytäntöjen johdosta jokaisen näyttämötaiteen ystävän mielessä ajatus: olisiko ehkä kokonaan mahdotonta kiinnittää Ida Aalbergin nimeä pysyväisesti ja pitemmäksi ajaksi kansallisteatterimme näyttelijäkuntaan. Me laskemme tämän kysymyksen teatterin johtokunnan ja johtajan sydämelle.

* * *

Näin olemmekin me jo tässä ylimalkaisessa ja kaavamaisessa katsauksessamme, johon sekä lehden rajoitettu tila että ajan puute ovat meitä pakoittaneet, tulleet siihen käännekohtaan suomalaisen näyttämötaiteen historiassa, joksi uuden teatteritalon valmistuminen ehdottomasti on merkittävä. Suuressa suomalaisessa laulujuhlassa kesällä v. 1900 juhlallisesti perustettuna ja kansan ja valtion yhtä yksimielisellä avulla rakennettuna, on nuoren näyttämötaiteemme avara ja ajanmukainen koti tänä kevätkautena tullut juhlallisesti avatuksi saaden samalla niskoilleen uuden, ylpeän Kansallisteatterin arvonimen. Toinen ulkonaisesti silmiinpistävä seuraus tästä muutosta on ollut uusien, suomalaisten nimityk-

sien käytäntöön ottaminen teatterin katsojapaikkojen suhteen, joka toimenpide on ainakin näiden rivien kirjoittajaa suuresti ilahuttanut. Seuraava aste eteenpäin olisi jonkinlainen sopimus arvostelijain y. m. näyttämöalalla liikkuvien henkilöiden välillä suomalaisten taidesanojen käytäntöön ottamisesta myöskin koko teatterin toimintaan ja esityksiin nähden. Useimmissa tapauksissa olisi tämä sanasto kyllä tosin ensin luotava, mutta paljon on myöskin jo ennen tehtyjä hyviä sanoja, jotka nykyään sikin sokin käytettyinä eivät vastaa tarkoitustaan oikeiden käsitteiden ilmaisijoina.

Kolmas vielä huomattavampi uudistus on ollut Kansallisteatterin ravintolan aivan absolutistiseksi raitistuttaminen, jota lienee yleisön puolelta tervehditty hyvin erilaisilla tunteilla. Asian käytännöllinen merkitys supistuu epäilemättä kuitenkin kovin pieneksi, sillä onhan jokseenkin saman tekevä, millä hätäisesti syödyn voileivän tai piirakan päälle huuliaan kostutti. Kauniiden, kansallispukuisten neitosten tarjoilemana voi kaljakannulla sitäpaitsi olla vissi pikanttisuutensakin, jota vastaan meillä puolestamme ei ole mitään. Suurempi on asian aatteellinen merkitys, sillä tällä toimenpiteellä on Bacchus ja Thalia ainakin meidän maanäärissämme lopullisesti julistettu yhtä kaukana toisistaan seisoviksi jumaloiksi kuin ne antiikisena aikana, näyttämötaiteen synnyn kannalta katsoen, seisoivat toisiaan lähellä. „Aika toinen, toinen tunto“, täytyy meidän tätä ajatellessamme runoilijan kanssa huoata, samalla kuitenkin mieleemme johdattaen myöskin tuon lohduttavan jatkon: „syvemmällä piili kunto“. Näin „fait accompli“n edessä seisoen on meillä suru kyllä omana yksityisenä mielipiteenämme lausua, että raittiusliikkeen sekoittaminen tähän puhtaasti taiteelliseen asiaan oli pieni mauttomuus, mutta toivottavasti ei tämä kostea kysymys kuitenkaan pahemmin tulle Kansallisteatterimme juuria järkyttämään.

Kysymys on kuitenkin ennen kaikkea siitä, minkälaista taidetta uudessa teatteritalossa tullaan meille tarjoamaan. Siinä suhteessa eivät itse vihkiäisjuhlallisuudet kyllä mitään suurenmoisempia toiveita herättäneet, sillä lukuunottamatta yllämainittua „Leaa“ ja Sibeliuksen „Tulen syntyä“ olivat ne taiteellisesti jokseenkin nolot ja tehottomat, teatterin tavalliseen isänmaallis-patriarkalliseen tapaan. Tyypillisimpänä ilmiönä tästä suunnasta olkoon mainittu vain tuo iankaikkinen „Maamme“-laulun järjestäminen kuvaelmaksi deklamatsionin kanssa, jolla me jokaisessa Runeberg-näytännössä säännöllisesti kerran vuodessa tulemme koetelluiksi. Itse varsinainen vihkimiskappale, J. H. Erkon 3-näytöksinen runoelma „Pohjolan häät“, joka symbolisesti päivän merkitystä eri puolilta esittäen oli aiottu kansallisen juhlatunnelman herättäjäksi, onnistui sekin vain puolittain kaunista tarkoitustaan täyttämään. Näytelmä on liian hämärästi, liian hatarasti sommiteltu ja sen henkilöiden ja tapausten muo-

vailemisessa tilapäisyyden leima liian tuntuva, että se kauneista yksityiskohdistaan huolimatta voisi välttää katoavaisuuden säälimätöntä lakia. Esityskään, jota hrat Benjamin Leino (Väinämöinen), Salo (Ilmarinen), Riddelin (Lemminkäinen) ja ndit Lähteenoja ja Högdahl (Louhi ja Pohjan neiti) pääosissa hoitivat, ei tarjonnut mitään erityistä mielenkiintoa, paitsi ehkä teatterin uuteen näyttämökoneistoon ja kulissivarastoon nähden, jotka tässä tilaisuudessa kestivät ensimäisen tulikokeensa kaikella kunnialla.

Sangen eheän vaikutuksen jättivät meihin sen sijaan jäähyväisnäytännöt Arkadiassa, jotka samoin kuin vihkiäisetkin iltapäivä- ja iltaesityksiksi jakaantuen tosiaankin vastasivat tarkoitustaan. Esitettiin nimittäin näytöksiä arvokkaimmasta koti- ja ulkomaisesta ohjelmistosta, valittuina teatterin edustavimpien voimien mukaan. Kotimaisesta ohjelmistosta on etupäässä mainittava „Daniel Hjortin" hirsipuukohtaus, jossa teatterin entinen arvossa pidetty taiteilija, ensimäinen vakinainen suomen kielellä esiintynyt näyttelijätär, rva Aurora Aspegrén vieraili Katrin voimakkaassa tehtävässä, ja ulkomaisesta ohjelmistosta taas ennenmainitun „Maria Stuartin" lisäksi, Adolf Lindforsin esitys „Saiturin" parhaista kohtauksista, jotka hän näytteli ennen kuulumattomalla tarmolla ja antautumisella.

* * *

„Pohjolan häiden" jälkeen seurasi uudessa teatteritalossa „Nummisuutarien" uusinta, joka ei kuitenkaan tarjonnut mitään merkittävämpää uutta entisensä lisäksi. Hra Kallion Esko ja Närhin Teemu tietysti kyllä aina ovat omiaan yleistä mielenkiintoa ylläpitämään, mutta muuten kaipasi ohjauksessa ja näyttämölle asetuksessa sitä huolellista ja harrasta kättä, jota Aleksis Kiven arvo kirjallisuutemme, erittäinkin näytelmäkirjallisuutemme luojana olisi vaatinut. Suurin osa näyttämötaiteemme papeista ja papittarista ottaa ylipäänsä Aleksis Kiven huumorin aivan liian kevyesti, liian maallisesti, liian huikentelevasti, ilman sitä vakavaa hartautta, joka on mestarin jokaisessa rivissä huomattavissa. Myöskään ulkonainen näyttämöasu, vaikka mielellämme myönnämmekin siinä joitakin parannuksia tapahtuneen, ei vielä tyydytä kaikkia, eipä edes kansatieteellisiäkään vaatimuksia.

Kauniiksi voitoksi muodostui teatterille sen sijaan Shakespearen suurisymbolisen satunäytelmän „Myrskyn" esitys, joka oli tämän kevätkauden viimeinen taiteellinen merkkitapaus. Vaikkakin yksityisiin osiin nähden vain pari erikoisempaa taideluomaa on merkittävä, tuli koko näyttelemisen yleisessä tyylissä ja työn vakavuudessa kansallisnäyttämömme parhaimmat traditsionit ilmi. Kukin taiteilija näytti täysin tajuavan het-

ken juhlallisuuden, joka heti oli omiaan herättämään samoja tunteita myöskin katsojassa. Mitään suurempaa taiteellista inspiratsionia emme me tosin huomanneet muissa kuin Calibanin esittäjässä hra Närhissä, joka loi tästä osasta tärisyttävän, voimaa ja lentoa uhkuvan taideteoksen, mutta myöskin muut pääosien esittäjät, joista rva Olga Leino Arielina ja Adolf Lindfors Trinculona ovat edellisen rinnalla mainittavat, täyttivät yleensä paikkansa kaikkia kohtuullisia vaatimuksia tyydyttävällä tavalla. Erityistä huomiota herätti ulkonaisten seikkojen joukossa teatterin uusi, tilaisuutta varten hankittu lentokone, jonka avulla Arielin huimaavat ilmamatkat kävivät mahdollisiksi.

Koristeet olivat hyvin kauniita ja tyylikkäitä sekä omiaan yleistä hyvää vaikutusta kohottamaan.

* * *

Erikoisen leiman kansallisteatterimme tämänvuotisille näytännöille on antanut uusien oppilasten parvi, joka pian muodostaa miltei puolen koko teatterin henkilökunnasta. Muutamat näiden joukosta, niinkuin ndit Elli Tompuri ja Helmi Tähtinen sekä hrat Ahlman, Riddelin ja ja Tuulos ovat pitkin vuotta esiintyneet jo sangen vaativissakin tehtävissä ja niissä saavuttaneet tunnustuksen, joka kohottaa heidät paljon yläpuolelle varsinaisen oppilaskunnan. Tällä kevätkaudella on teatteri sitäpaitsi järjestänyt erityisiä „nuorten näytäntöjä“. Niinpä on yhden illan ohjelmana esitetty kolme pikku kappaletta „Kipinä“, „Hän on Sysmästä“ ja „Ensi lempi“, toisena iltana „Sylvi“ ja kolmantena „Tuukkalan tappelu“, kaikki hyville huoneille mitä vilkkaimpain suosionosotusten vallitessa. „Kipinässä“ on nti Tähtinen suurella suloudellaan ja leikillisellä pirteydellään voittanut kaikkien sydämet. „Hän on Sysmästä“ on taas antanut yllämainituille herroille sekä nti Niskalle tilaisuutta näyttää taipumuksiaan vallattoman huvinäytelmän alalla. Sylvinä nti Tompuri, joka jo Teallaan „Hedda Gabler“issa oli niin kauniin voiton saavuttanut, todistanut itsensä yhdeksi kansallisteatterimme kaikkein lupaavimmista kyvyistä, joka jo on hyvällä tiellä myöskin näiden lupausten täyttämiseen nähden. Hänessä on sekä intohimoa että intelligenssiä, jotka kaksi ominaisuutta eivät ole niinkään tavallisia meidän kauniimman sukupuolen näyttämöllisissä edustajissamme.

Hra Ahlman on heti teatteriin tultuaan osoittanut lähtevänsä kypsemmältä ja kehittyneemmältä kannalta kuin useimmat muut vasta-alkajat. „Tuukkalan tappelussa“ oli hänelle uskottu Hangan paljon vaativa osa, josta hän suoriutui kaikella kunnialla. Hänellä on paljon tyyppejä luovaa kykyä ja taiteellista analyysiä. Viimemainittua kykyä ei puutu hra Riddelinilläkään, jonka taipumukset kuitenkin näyttävät tähtäävän

enempi pateettiseen suuntaan. Hänessä on tulta ja tulikiveä, kuten hänen Lemminkäisensä „Pohjolan häissä“ ja Usunsa „Tuukkalan tappelussa“ on todistanut. Puhtaasti paatosnäyttelijä on taas hra Tuulos, jonka Tuukka oli oikealla hillitsemiskyvyllä oikeaan muotoonsa valettu taideluoma. Muista tänä vuonna esiintyneistä nuorista mainittakoon tässä vielä hra Kainulainen ja nti Malm.

Nuoren polven käydessä näin lukuisaksi, on samalla kysymys heidän taiteellisesta kasvattamisestaan astunut voimakkaana päiväjärjestykseen. Siinä suhteessa ei meitä miellytä se tapa, jota Kansallisteatterissa nykyään seurataan, että nimittäin nuoria vasta-alkajia kiusataan joka päivä aamusta iltaan kaikissa harjoituksissa ja statistitehtävissä, ilman tarpeellista taiteellista ohjausta ja herätystä. Heidän nuoret voimansa vaivautuvat siinä liiaksi, he tottuvat näkemään teatterielämän juuri sen räikeimmältä, epäkauneimmalta puolen ja kun vihdoin heidän vuoronsa on esiintyä, astuvat he näyttämölle ilman pontta, ilman illusioneja, ilman mahdollisuuksia muuhun kuin korkeintaan jonkinlaiseen velttoon, ulkonaiseen rutiiniin. Että he tämän järjestelmän aikana samalla tottuvat pikku-pessimistiseen, vetelehtivään elämäntapaan, ei myöskään mielestämme ole omiaan viemään eteenpäin näyttämötaiteen kallista asiaa.

Meidän mielipiteemme tämän kysymyksen suhteen on seuraava: Nuorille näyttelijöille on valmistettava aikaa taiteelliseen virkistykseen ja itsensä kehittämiseen. Heitä on käytettävä statistitehtävissä, mutta vain säästellen, etteivät he tuntisi itseään jonkinlaiseen taiteen proletariaattijoukkoon kuuluviksi. Heille on tarjottava tilaisuutta tietojensa laajentamiseen, esim. kirjallisten kurssien muodossa, ja heidän ammattiinsa kuuluvissa asioissa aivan toisenlainen ohjaus ja opetus kuin mitä kansallisteatterimme nykyään voi tarjota. Erityistä huolenpitoa on pantava heidän suomen kielensä kehittämiseen, jossa suhteessa teatterimme on niin surullisesti takapajulla. Oppilaille on maksettava vain illoittain, mutta niin pian kuin heidät kontrahdilla laitokseen vakinaisesti kiinnitetään, on heille myöskin maksettava palkka, jolla he voivat elää. Heitä on totutettava pitämään itseään luovina kykyinä, joiden tehtävä on pyhä, eikä armosta otettuina, armolla elävinä hulttioina. Sanalla sanoen, heistä on tehtävä taiteilijoita.

Tämä kaikki siltä kannalta, ettei meillä vielä nähtävästi ole toivoa vakinaisen teatterikoulun syntymisestä, ainakaan lähimmässä tulevaisuudessa. Siihen asti on teatterin itsensä täytettävä tämä puute, ei yleisön kärsiväisyydellä kokeillen, vaan hiljaista työtä kulissien takana tehden. Antaen kaiken tunnustuksemme sille työlle, mitä tässä suhteessa on tehty ja tehdään, ovat olot mielestämme jo laajentuneet sille kannalle, että pikaiset parannukset ovat tarpeen.

Toivolla että ne ainakin myönnetään tarpeellisiksi, vaikkakin joistakin käytännöllisistä tahi muista syistä tähän asti viivähtyneiksi, lopetamme tämän katkonaisen esityksen Kansallisteatterin kevätnäytäntökaudesta, joka meille on valmistanut niin mieluisan tilaisuuden puhua näistä sydäntämme lähellä olevista asioista ainoan kirjallisen aikakauskirjamme lukijakunnalle.

Lyhyt katsaus musiikkikauteen 1901—02.

Kirjoitti

O. M—o.

Kuluneen talven musiikkielämä on meillä helsinkiläisillä ollut vilkkaampi kuin yhtenäkään talvena ennen. Konsertteja, sekä omia että vieraita, on ollut aivan liian tiheään, ja ihmetellä täytyy, että yleisöä on sittenkin riittänyt meidän oloihin nähden tyydyttävästi näihin konsertteihin. Musiikkielämän suhteen, sellaisena kun se nyt kuluneena talvena täällä ilmeni, voi Helsinki jo kilpailla minkä suurkaupungin kanssa tahansa. Varmana voi ainakin pitää, ettei missään muualla asukasluvultaan niin pieni kaupunki ota suhteellisesti niin vilkkaaseen musiikkielämään osaa, kuin Helsinki. Tämän yhteydessä täytyy minun ilmituoda paheksumiseni siitä, että Helsingin sivistynyt suomalainen yleisö ei suinkaan paljoakaan musiikkielämäämme ota osaa. Harvassa konsertissa näkee tuota suomalaista yleisöä, joka esim. kansallisteatterissa käy. Eivätpä edes helppotajuiset ja halpahintaiset orkesterin konsertit, joissa hyvän musiikin seurassa ilta niin hupaisesti kuluu, saa suomalaista yleisöä kuin mitättömän pienen prosentin liikkeelle. Nämät tosiasiat saavat useinkin epäilemään, että tokkohan suomalaiset todenteolla ovatkaan niin erityisesti laulun ja soiton kansaa, kuin niitä ylistetään. Tai ovatko he vielä suurimmaksi osaksi sillä alkuperäisellä kansanmusiikin asteella, etteivät voi kehittyneempää musiikkia sulattaa. Jos niinkin olisi, niin onhan Helsingissä tilaisuus vilkkaan konserttielämän kautta kehittymään, jos vain todellista halua ja rakkautta musiikkiin löytyisi. Musiikkielämän varsinaisena kannattajana Helsingissä on tähän asti aina ollut pieni, mutta uskollisesti konserteissa käypä ruotsalainen yleisö.

Pitkäksi kävisi tässä tehdä selkoa, vaikka miten lyhyesti, kuluneen talven sadoista konserteista. Pyydän siis vain ohimennen mainita jonkun sanan arvokkaimmista niiden joukossa. Ulkomaalaisista taiteilijoista ovat seuraavat tänä talvena antaneet täällä konsertteja: WILLY BURMESTER,

TERESITA CARREÑO, ALFRED REISENAUER, SILOTI, WIERZBILOWICZ, LUDVIG HESS, MARY MÜNCHHOFF, AGATHE BACKER-GRÖNDAHL, CARL FÜRSTENBERG, RAIMUND VON ZUR-MÜHLEN, STENHAMMAR, TOR AULIN, JOHN FORSELL, HENRY BRAMSEN, KAREN BRAMSEN, ELLEN BECK, ja sinfoniakonserteissa on esiintynyt viulutaiteilija BARCEWICZ sekä pianisti MAX PAUER. Teresita Carreñon konserttimatka tuntui liian aikaisin aloitetulta. Hänellä on kaikki edellytykset kehittyäkseen eteväksi pianistiksi, mutta hänellä on jo paljon taipumusta myös hutiloimiseen. Agathe Backer-Gröndahlin sävellyskonsertit olivat erittäin huvittavia. Varsinkin hänen laulusävellyksensä todistivat suuria musikaalisia lahjoja ja kehittynyttä tunne-elämää. Mary Münchhoffin koloratuuri ja huilumaiset korkeat äänet saivat helsinkiläiset aivan hullaantumaan; hienoa musikaalista esitystä häneltä hyvin vähän kuuli. Paras koloratuurinumero oli Alabieffin „satakieli". Ludvig Hess oli pitkälle kehittynyt laulutaiteilija, jonka esityksiä kuunteli paljoa kernaammin kuin Carl Fürstenbergin pientä, puoliksikehitettyä tenoria tai Zur-Mühlenin kulunutta ääntä ja deklamoivaa esitystä. John Forsell on laulaja „Jumalan armosta", jonka suuri, metallirikas ääni ja erinomainen esitys tulee kauan pysymään muistissa. Samoin Ellen Beck, jolla myöskin oli suuri, vaikuttava ääni, ja jonka esitys varsinkin pienissä romansseissa ja tunnelmalauluissa oli erittäin syvä ja lämmin. Stenhammarin säveltämä pianokonsertti, jonka hän itse orkesterin säestyksellä esitti, oli huomattava teos ja arvokas lisä modernien pianokonserttien joukossa. Säveltäjä osoittautui sen esittämisessä myöskin pitkälle kehittyneeksi pianistiksi, jolta puuttuu ainoastaan hiukan enemmän voimaa. Sisarukset Bramsen ovat lahjakkaita taiteilijoita kumpainenkin. Viuluniekalla on runsaasti temperamenttia ja suuri, melkein miehekäs ääni viulussaan, sellisti taas on taiteilijana vielä pitemmälle kehittynyt, — sekä tekniikin että musikaalisesti hienon esityksen puolesta. Prof. Barcewicz kuuluu epäilemättä nykyajan etevimpiin viuluniekkoihin. Hänen tekniikkinsa on hämmästyttävän varma ja esitys uhkuu tulta ja innostusta. Reisenauerin konsertit olivat juhlahetkiä, jommoisia harvoin meille tarjotaan. Varsinkin Schumannin ja Lisztin esittäjänä oli hän verraton.

*

Kotimaiststa taiteilijoistamme on melkein jok'ainoa esiintynyt joko omissa konserteissaan tai avustajina. Tässä pulska joukkio: säveltäjät JEAN SIBELIUS, ILMARI KROHN, pianistit KARL EKMAN, ELLI RÄNGMAN, SELIM PALMGREN, laulajattaret IDA EKMAN, AINA MANNERHEIM, ALEXANDRA AHNGER, ADÉE FLODIN, DAGMAR HAGELBERG, ANNA FABRITIUS, SOFIA AIRAKSINEN, AGNES POSCHNER, CONSTANCE NEUMANN, ALFHILD HAMBERG, laulajat ABRAHAM OJANPERÄ, HJALMAR FREY, ALARIK UGGLA, ETTORE

GANDOLFI, urkurit OSKAR MERIKANTO, KARL SJÖBLOM. Tämän lisäksi tulevat vielä SOFIE BONNEVIE ja EMIL LEANDER köörinensä ja koko joukko muita köörejä, niinkuin Suomen laulu, Y. L., M. M. seura, Akadamiska sångföreningen, Lukkari- ja urkuri-koulun miesköori, Kirjaltajien miesköori, N. M. K. Y:n sekaköori, Sinfoniaköori y. m. Kaikista näistä konserteista oli Jean Sibeliuksen sävellyskonsertti huomattavin, jossa hän toi uuden mestariteoksensa, toisen sinfonian (D-dur), esille. Tämän nerokkaan säveltäjämme kehitys käy yhä enemmin maailmata valloittavaan suuntaan. Rakennettuna sille perin suomalaiselle pohjalle, josta hänen henkensä on taikavoimansa imenyt, levittää se siipensä uuteen nykyaikaiseen yleistajuttavaan maailmanmusiikkiin, jolle joka ilmansuunnalta on kohdistuva ymmärtäväisyyttä ja ihailua. Hänessä siis suomalainen siemen kasvaa hedelmän koko sivistyneelle maailmalle ja siten toteutuu hänessä se elämäntehtävä, joka jokaisen kansan neroille on tehtäväksi uskottu. Onnellista on, ettei Sibelius ole antautunut siihen nykyään Saksassa niin yleiseen filosofeeraavaan sävellystyyliin, sillä se ei voi olla pitkäikäinen, siinä kun ei ole sitä ydintä ja sielua, joka sille pysyvän elämän takaisi. Sibelius on tavannut varman rakennuspohjan, jolle nyt kelpaa rakentaa. Ne rakennukset eivät enää horju, ne vievät voitosta voittoon, ja koko kansa riemuitsee hänen kansaan. — Ilmari Krohn on hengellisen musiikkimme edustaja säveltäjänä. Hänen teoksensa „Vankeus ja vapautus“ on suuri ja arvokas teos; se on lämpimän, uskonnollisen inspiratsionin luoma ja se voittaa, vaikka se onkin jo kymmenisen vuotta vanha, kaikki säveltäjänsä uudemmat teokset, jotka eivät tunnu samalla inspiratsionilla luoduilta eivätkä yhtä välittömästi vaikuta, vaikka niissä toisaalta on teoreettisesti ja kontrapunktillisesti etevämpää, kehittyneempää työtä. — Elli Rängman on suurenmoisesti kehittynyt pianistina ja ottaa kohta voiton Selim Palmgrenista, joka kyllä myöskin on ponnistanut eteenpäin. — Ida Ekmanin esittämiskyky on yhä täydellisemmäksi kehittynyt. Hänet voidaan täydellä syyllä lukea nykyajan etevimpien lied-laulajattarien joukkoon. Adée Flodin, jonka kehitys laulajattarena näkyy jo ennätettävänsä ennättäneen, onnistui erittäin hyvin Mozartin c-moll-messussa, jossa etenkin hänen kaunis soolonsa „Et incarnatus est“ veti huomiota puoleensa. Dagmar Hagelberg on antanut pari onnistunutta konserttia, jotka todistivat, että hän uutterilla opinnoillaan on melkoisesti edistynyt ja pystyi nyt jo esittämään niin vaikeata tehtävää, kuin mezzosopraanon osan edellämainitussa messussa. — Nuorista laulajattaristamme herätti enin huomiota Anna Fabritius, jonka miellyttävä ääni ja vielä miellyttävämpi esitys — joka todella puhuu suurista musikaalisista lahjoista — lupaa kaunista tulevaisuutta. — Miehisistä laulajista tahdon tällä kertaa vain mainita Ettore Gandolfin, joka nyt on tietenkin meikäläisiin luettava. Hän ei useampaan vuoteen ollut Helsingissä esiintynyt

ja antoi tänä talvena kauan odotetun, suuren ja erinomaisesti onnistuneen konsertin. Ääni oli vielä entistä raikkaampi ja mahtavampi, esitys entistä syvempi ja tuntehikkaampi.

Suurempia kööriteoksia on talven kuluessa esitetty muutamia. Sofie Bonnevien johdolla saatiin kuulla Pergolesen kaunis „Stabat mater“, Emil Leanderin johdolla pari Ernst Mielck-vainajan arvokasta teosta, joista varsinkin sävellys miesköörille ja orkesterille „Altgermanisches Weichnachtsfest“ oli erinomainen näyte aikaisin manalle-menneen säveltäjämme harvinaista lahjoista. Musiikkikautemme loppukonserttina esitti kapellimestari Kajanus orkesterin, solistien ja Sinfoniaköörin kanssa Mozartin kauniin, suuren messun (c-moll), jossa eteväksi tunnettu köörimme niitti uusia laakereita.

Filharmonisen seuran orkesteri on tänä vuonna ollut erittäin etevällä kannalla. Siitä huolimatta, ja vaikka solistina on esiintynyt aika näppärä viuluniekka Seligmann, ovat orkesterin konsertit suurimmaksi osaksi saaneet kaikua tyhjille seinille. Ainoastaan sinfoniakonserteissa on ollut ahdinkoon täytetyt huoneet. Ohjelmat näissä konserteissa ovat olleet erinomaisen arvokkaat (muun muassa seuraavat sinfoniat ovat esitetyt: Beethovenin 6:s (pastorale), Berlioz'n sinfonie fantastique, Mozartin c-dur, Schubertin h-moll, Haydnin g-dur ja Sibeliuksen N:o 1, e-moll) ja on esitys kauttaaltaan ollut mallikepoista. Kapellimestari Kajanuksella on ollut suuri kunnia talven työstään ja musiikkiystäväin hartain toivomus on, että orkesterimme vastainen eläminen ja olemassa-olo tulisi sekä valtion että Helsingin kaupungin puolesta varmasti turvatuksi.

Kaupungissamme työskentelee tämän vuoden alusta yksi uusikin soittokunta, nimellä Helsingin torvisoittokunta, joka on koottu hajoitettujen pataljoonain soittajista, ja jota johtaa Kaartin entinen kapellimestari A. Apostol. Parilla konsertilla on tämä soittokunta osoittanut olevansa torvisoittokuntien etunenässä meidän maassamme ja sitä on jo paljon käytetty eri tilaisuuksissa kuin myöskin tilattu kuuden viikon ajaksi Göteporiin soittamaan. Että tällainen soittokunta — ja juuri siviilisoittokuntana — on tarpeen vaatima kaupungissamme, on jokaiselle selvä. Toivoa sen vuoksi sopii, että kaupunki sen ylläpitämiseen mielelläänkin antaa jonkun vuotuisen kannatuksen, jota siltä on pyydetty.

Olisi vielä paljonkin puhuttavaa siitä runsaasta sadosta musiikkikirjallisuuden, uusien sävellyksien, alalla, joka talven kuluessa on sekä painettuna ilmestynyt että manuskriptina tullut kuultavaksi, mutta se jo ehkä veisi ulkopuolelle tällaisen lyhyen musiikkikatsauksen puitteita. Sekä tämä tuotteliaisuus, että myöskin ne julkiset tutkinnot ja näytteet, joilla täkäläisten musiikkikoulujen, musiikkiopiston ja lukkari- ja urkurikoulun, vuosityö on nyt päättynyt, puhuvat selvää kieltä siitä, miten innokkaasti meillä musiikin alalla työskennellään ja miten sillä alalla vuosi vuodelta edistytään.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

VOLTER KILPI, *Parsifal.* Kertomus Graalin ritarista. Helsingissä 1902, Otava. 120 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Hra Kilpi, jonka esikoinen, „Bathseba", puolitoista vuotta sitten herätti niin suurta huomiota, on toisen tänä keväänä ilmestyneen teoksensa aiheeksi valinnut keskiajan kertomarunoudesta tunnetun Parsifaltarinan. Tämän ilmaisee jo kirjan nimikin, ja sentähden lukija ensi hetkessä olettaa runoilijan yrittäneen jotakin eepillistä; mutta uskollisena sille esitystavalle, jonka jo tunnemme hänen ensimäisestä teoksestaan sekä muutamista pienemmistä, tilapäisesti julkaistuista kyhäelmistä, on hän käsitellyt ainettaan niin että runoelma on vähemmin kertomusta kuin mietelyriikkaa. Eikä siinä ole mitään oudoksuttavaa, sillä se mitä hra Kilpi tähän saakka on tarjonnut yleisölle, näyttää jotenkin selvästi, että hän, huolimatta käyttämästään proosamuodosta, luonteeltaan on lyyrillinen runoilija, jossa hehkuva tunne-elämä, vilkas fantasia ja mietintähalu ovat yhtä alkuperäisiä ominaisuuksia.

Tuo tosiasia, että tekijä on ottanut käsitelläkseen vanhaa aihetta, on omansa ensi lukemisella häiritsemään nautintoa; lukija näet ei voi karkoittaa uteliaisuutta tietämään, miten runoilija on muunnellut romanttista tarinaa. Perustuksena on Wolfram von Eschenbachin mahtava runoelma: siitä on pääpiirteet otettu, vaikka niitä on melkoisesti muutettu. — Jo „prologissa" kuvataan Graalin temppeli (ei linna) mustan murheen synkistämänä, joka aiheutuu Graalin kuninkaan, Anfortaan, synnistä (ei pakanan iskemästä myrkyllisestä haavasta), ja miten siellä odotetaan, että uusi puhdas kuningas on palauttava kaikki entiselleen. Anfortas, Parsifalin isä (ei eno, niinkuin Wolframin runoelmassa), on toisen naisen sylissä unohtanut puolisonsa, Herzeloyden. Kirjan pääosa kertoo sitten sankarin kehityshistorian suunnilleen muinoiseen tapaan, joskin eepilliseltä kannalta katsoen suuresti ohennettuna. Ensimäisessä osastossa, „Parsifal ja Herzeloyde", esitetään siis Parsifalin kasvatus yksinäisyydessä, metsässä; toisessa, „Parsifal ilona", miten nuori sankari jätettyään äitinsä tulee Arthurin linnaan ja nauttii sen iloja, vaeltaa maailmaa voittaakseen mainetta ja etsii Graalia, jonka temppeliin saapuukin, mutta josta hänen arvottomana täytyy poistua; kolmannessa, „Parsifal suruna", kuinka ritari surun ja vihan valtaamana jälleen vaeltaa maailmaa ja käsittäen elämän toisin kuin ennen puhdistuu, sekä neljännessä, „Parsifal ja Konviramur", kuinka hän vihdoin rakkauden kautta puolisoonsa kohoo korkeimmalle kehitysasteelleen, jolle saavuttuaan hän

yhdessä Konviramurin kanssa uudestaan etsii Graalia ja polvistuu pyhän Graalin edessä. „Epilogissa“ näemme puhtaan kuninkaan ja kuningattaren Graalin palvelijoina temppelissä, johon ilo ja valkeus ovat palanneet.

Tehdessään lyhennyksiä ja poistaessaan semmoiset kohdat kuin Parsifalin olon kokeneen Gurnemanzin luona oppimassa säätynsä tapoja, jännittävät salaisuudet, jotka erakko hänelle selvittää, puhumatta lukemattomista seikkailuista ja sivuhenkilöistä, on runoilija pidellyt aihettaan kuin pähkinää, hän on heittänyt kuoren ja jättänyt vain ohuen hilseen sydämen ympärille. Mutta ei siinäkään kylläksi, ainoastaan tuo hilse tai verho on vanhasta tarinasta kotoisin; kertomuksen sydänkin eli aatteellinen puoli on uudistettu.

Jos nyt kysytään mikä se aatteellinen sisällys on, jonka tekijä on kätkenyt Parsifal runoelmaansa, on arvostelijan ehdottomasti muistaminen Runebergin sanat: „On vaikea pikku yksityiskohtiin saakka tehdä selkoa runoelman tarkoituksesta, niin että se kauttaaltaan olisi ainoastaan ajatuksella käsitettävissä. Paljo on jätettävä yksistään aistimukselle.“

Salaperäinen Graal on korkeimman puhtauden ja kauneuselämän pyhä symbooli, mihin ihmissielu voi kohota, sen temppeli on nöyrän ilon ja ylistävän rukouksen valkea temppeli ja sen malja palaa maailman pyhimmän hartauden tulena; mutta sen ilon ja valon, joka Graalin temppelistä heijastaa ympäri maailman, synkistää synti puhtautta ja tietysti — kauneutta kohtaan. — Herzeloyde, joka on kokenut maailman kovuutta, tahtoisi, niinkuin jokainen äiti, pelastaa lastansa samaa kokemasta, ja hän koettaa pitää poikaansa erillään maailmasta. Mutta nuorukaiseksi kasvaneena Parsifal alati uneksii tuota maailmaa, jonka olemassaoloa äiti ei ole voinut häneltä salata ja josta metsän halki ratsastava ritari on hänelle enemmän kertonut. Hän ikävöi unelmiensa maailmaa, ja huolimatta äidin viisaista sanoista: „Lapseni, lapseni, ei sitä maailmaa olekkaan — — vaikka vaeltaisit päiviesi iltaan, niin aina on sinulla oleva ikävä sitä samaa maailmaa, jota nytkin ikävöitset“, poika lähtee kuin lähteekin maailmaan ihailemaan sen „neitoja ja liljoja“, etsimään Arthurin iloista linnaa ja korkeaa Graalia. Ja runsaasti maailma tarjookin iloa, ja Parsifalin herkkä sydän on avoinna kaikille elämän nautinnoille, ollen samalla niin kevyt että jokainen uusi ilo saa sen kokonaan valtaansa. Mutta mikä on seuraus? Se selviää hänelle Graalin edessä: ken on kevyt ja kenen rinta on haihtuvain tunteiden tyhjä peili, hän on arvoton Graalin pyhän maljan edessä, hän surkastuu sen edessä kuin juuriltaan otettu kukkanen, ja tyhjänä seisoo Graalin malja hänelle. Parsifal huomaa olevansa tyhjä, olevansa mitätön aalto, jota kevyet tuulet heiluttevat. — Hän vaeltaa jälleen maailmaa, mutta se on muuttunut tuskalliseksi, ja ritarin mieli on musta. Hän on heittänyt sinisen viitan, jota kantoi ilon päivinä, ja pukeutunut punaiseen, ja hän kulkee yksin ja

ankarana, rintansa kuin koskematon taivas. Hän suorittaa sankaritekoja, puhdistajan ja rankaisijan tekoja, rikolliset vapisevat hänen miekkansa edessä, mutta ilon ja lempeyden katse ei häneen pysty. Silloin hän tapaa Konviramurin, kuningattaren (Wolframin runoelman mukaan Parsifalin puoliso jo ennen ensimäistä Graalissa käyntiä), jonka sydämessä hänen sydämensä löytää vastineensa. Hän herää elämän korkeimpaan onneen, ja puolison rinnalla palaa Graalkin hänen mieleensä. He vaeltavat yhdessä Graaliin, Graalin pyhässä kuorissa on rinta kumpuava ylitulvehtivana ihanuuden maljana. Siellä ovat he aukeavat toin'toisensa edessä, kuin kaksi iäisyys-silmää, jotka yhtenä autuuden tykähdyksenä värähtävät toisiinsa. Ja he saapuvat sinne ja polvistuvat Graalin edessä. Iäisyys-ihanaa on polvistua Graalin pyhän maljan edessä, sydän maailmaksi kasvavana, itsestään kuolevana. He ovat siinä maailman kauneusvärisevä sielu, jonka olo hymisee leppeyttävänä ihanuusrauhana maailman lävitse. Parsifalin ja Konviramurin keventävä rukous sulattaa Anfortaankin sydämen tuskan ja hiljentää jokaisen sydämen niin päilyvään lepoon kuin vaalein heijastus suviyönä. –

Turha yritys koettaa käsitteellisesti esittää runoelman sisällystä, runoilijan omat sanat tunkeuvat kynään! Muutoin on hra Kilpi itse yrittänyt runottomassa esityksessä selittää samaa elämänkäsitystä, jonka hän on kätkenyt runoelmaansa, nimittäin kirjoituksessaan „Taiteesta ja siveydestä“ (Valvoja 1901 s. 265 ja 646), vaikka hänen lausetapansa siinäkin on enemmän runollista kuin käsitteellistä. Samoin kuin hän pitää taiteen päämääränä saattaa ihmissielu kauneusväriseväksi ja arvelee sen siten kohoavan korkeimpaan, ja siveelliseenkin elämään nähden täydellisimpään oloonsa, samoin Parsifal sulkien sydämensä tilapäisiltä iloilta ja toimien rankaisijana ja puhdistajana itse vakaantuu ja puhdistuu ja rakkauden avulla pääsee sille kauneusväristyksen kannalle, jolla hän on Graalin kuninkuuden arvoinen.

Jos tämä käsitys on oikea, niin ei ole epäiltävissä, että hra Kilpi tunnustaa samaa „kauneudenuskontoa“, jota jotkut muutkin aikalaiset julistavat tulevaisuuden uskontona. Korkein eetillinen kehitys on muka riippuvainen korkeimmasta kauneuselämästä eli toisin sanoen, ne ovat yhtä ja samaa, niin ymmärrettynä että jälkimäinen puoli asiaa on edellisen ehto eikä päin vastoin. Runoilija sanoo näet Parsifalin ja Konviramurin olevan maailman *kauneus*värisevän sielun eikä puhu esim. puhtaustai hyvän tahdon väristyksestä. Ja tähän nähden on kysyminen, onko mahdollista ajatella yhtämittaisesti jatkuvaa kauneusväristystä, — se on innostusta, joka yhä tähtää ylevintä, ja jonka perustuksena ei ole muuta kuin kauneus? Tähänastinen kokemus antaa siihen ehdottomasti kieltävän vastauksen. Ihmisellisyyden syvin, suurin ja kaunein kehitys yksilössä edellyttää välttämättömästi uskoa, itsetietoista tahtoa, velvollisuuden

tuntoa. Ja itse asiassa näyttää vain johdonmukaisuuden puute olevan syynä siihen, ettei tämä tosiasia ilmaannu hra Kilven runoelman johtopäätöksenä. Antaapa hän sankarinsa vakaantua ja puhdistua urostöiden kautta, joista hän ei pyydä eikä ota vastaan palkkaa, antaapa hän edelleen sankarinsa sen kautta tulla kykeneväksi tuntemaan puhdasta, syvää rakkautta. Miksi jättää hän lopussa tämän puolen varjoon ja puhuu vain kauneusväristyksestä ja ihanuusrauhasta eikä ylevistä harrastuksista kaiken ihanuuden pohjana ja lähteenä? Sitä hämärämpi on se kohta, että yksityisen puhdistus ja kauneusväristys pelastaa muita synnistä ja sen tuottamasta tuskasta ja pimeydestä. — Ehkä sopii tässä mainita, että Wolframin Parsifalia on verrattu Goethen Faustiin. Keskiajan ihanteiden mukaan tulee Parsifal Graalin kuninkaaksi kehityttyään korkeimpaan ritarillisuuteen ja kristillisyyteen; Goethe taasen antaa Faust-draamansa johtaa siihen päätökseen, että ihmisen korkein elämä riippuu väsymättömästä harrastuksesta ihmiskunnan hyväksi. Miten onkaan uusimman Parsifalin kauneusväristys ja ihanuusrauha epämääräistä niin toiseen kuin toiseen vanhempaan oppiin verrattuna!

Sanotusta käynee selväksi, että runoelman perusajatus ja, miksen sanoisi sitä suoraan, runoilijan maailmankäsitys tuntuvat minusta lievimmin sanoen kypsymättömiltä. Kumminkin on „Parsifal“ edistysaskel „Bathsebaan“ verrattuna. Se on ainakin osittain kirkkaampi sisällykseltään samoin kuin se esitykseltään on maltillisempi, olematta sentähden vähemmin runollinen ja alkuperäinen. Laulut — sillä huolimatta proosamuodosta ovat osastojen eri luvut lähinnä verrattavat lyyrillisluontoisen kertomarunoelman lauluihin — ovat lyhyempiä ja supistetuimpia kuin Bathsebassa, jossa samojen ajatusten toistelu usein väsyttää lukijaa. Metafoorien ja kuvien rikkaus on sitä vastoin sama kuin ennen ja niin ylipäätään kielenkäytäntökin, joskin runoilija siinäkin on kehittynyt. Aivan uutta on kieleen nähden yhteenliitettyjen sanain runsaus. Kun arviokaupalla avaan kirjan, tapaan vähemmällä kuin yhdellä sivulla seuraavat liitännäiset: *tulvivarintainen, syvälaineinen, suloriutumus, sieluunsulava, herkyntähukuttava, tunneusva, kauneuskärsivä, tunnehimmentyvä, sieluunsärkyvä.* Epäilemättä on kielimiehillä oleva paljokin sanottavaa tästä uutuudesta. Eikä suinkaan olisi haitaksi, että „Parsifaliakin“ tarkastettaisiin Virittäjässä yhtä perusteellisesti kuin „Bathsebaa“. Esteettiseltä kannalta tahtoisin vain muistuttaa, että runoilijalla kieltämättä on oikeus rikastuttaa kieltä uusilla sanoilla, mutta myöskin huomauttaa näihin liitännäisiin nähden, että niiden käytäntö on edullinen ja vaarallinen samalla kertaa. Etu on siinä että mitä hienoimpien tunneväreiden ja tunnelmavivahdusten ilmilausuminen käy mahdolliseksi, vaara siinä että esitys kovin helposti tuntuu teeskennellyltä. Jo „Parsifaliin“ katsoen saattaa sanoa, että hra Kilpi on osoittautunut ehkä herkkätuntoisimmaksi sielunelämän

kuvaajaksi kirjallisuudessamme, mutta samalla senkin, että hän ei aina ole osannut välttää mainittua vaaraa. Tosin en väitä hänen itsetietoisesti teeskennelleen, mutta joskus on hän pyrkinyt edemmäs kuin tavallinen terve aisti voi häntä seurata. Semmoista liioittelua on minusta esim. sanoissa: *herkyntähukuttava* ja *tunnehimmentyvä*.

E. A—n.

Tietoja eri aloilta.

Münchenin uusi „Kansallismuseo".

Kirjoitti

ANNI KURKI.

Koska yhä vielä on ratkaisematta, minkälaisen muodon kauan hankkeissa ollut museomme on saapa, huvittanee kenties lukijoitamme pieni esitys siitä, miten museokysymys on ratkaistu Baijerin pääkaupungissa. Tunnettua on että kaksi eri järjestelmää, n. s. »palatsi-järjestelmä» ja toiselta puolen »agglomeratsioni-järjestelmä» kilpailevat etusijasta. Museon alku on »palatsista», ruhtinasten ja ylimysten linnoista, joiden saleihin oli koottu taide- y. m. esineitä, ja tämän mukaan rakennettiin julkiset museotkin linnamaisiksi rakennuksiksi, joiden suuriin, loistaviin saleihin esineet olivat järjestetyt toinen toisensa viereen. Kieltämättä tällainen järjestelmä oli omansa väsyttämään ja ikävystyttämään suurta yleisöä, etenkin turisteja, joiden raskaihin velvollisuuksiin museoidenkin katseleminen kuuluu. Tosin saattaa sanoa, ettei suuren yleisön ja varsinkaan matkailijayleisön pintapuolisia toiveita tarvitse lukuunottaa, mutta toiselta puolen ei voine tätä yleisöä kuitenkaan kokonaan halveksia, sillä onhan kai museo tarkoitettu myöskin suuren yleisön opettamiseksi, eikä vain tiedemiesten tutkimuspajaksi. Näin ollen on luonnollista, että on koetettu pyrkiä semmoiseen museomuotoon, joka suuremmassa määrässä voisi viehättää asiaan perehtymätöntäkin, joka sekä ulkonaisen että sisäisen arkitehtuurinsa avulla antaisi kokoelmille sopivan kehyksen ja eloisan ympärystän. Tämän päämäärän saavuttamista tarkoittaa juuri n. s. agglomeratsioni-järjestelmä ja tämän suunnan etevimpiä edustajia on epäilemättä Münchenin uusi kansallismuseo.

Vasta vuoden ajan on tämä museo uudessa kodissansa, Prinzregenten-kadun varrella, majaillut. Kun 1890-luvun alulla huomattiin vanha

museorakennus liian ahtaaksi ja tarkoitustansa vastaamattomaksi, ryhdyttiin uuden rakennuksen hommaan, jossa oltiin tilaisuudessa seuraamaan ja toteuttamaan agglomeratsionisysteemin aatetta perinpohjaisemmin ja täydellisemmin kuin ehkä missään muualla. Ulkonaiselta arkitehtuuriltaan on rakennus eteläsaksalaista barokki-tyyliä. Sen keskiosasta kohoaa korkea, neliskulmainen torni ja sen molemmille puolille leviävät puutarhojen ympäröimät, laajat kylkirakennukset, oikeanpuolinen sisältäen romaanilai-

Münchenin uusi »Kansallismuseo».

sen ja goottilaisen aikakauden muistomerkit, vasemmanpuolinen renessansiajan aarteet. Mutta ei siinä kyllin että ulkonaisesti on tarkasti silmällä pidetty eri tyylejä, vaan myöskin ja varsinkin sisäpuolella on annettu valaiseva kuva historiallisesta kehityksestä eri aikakausien kuluessa. Eikä tässä ole tarvittu turvautua mukailemiseen, entisten aikojen jäljentämiseen, sillä runsaissa määrin on ollut tilaisuus käyttää todellista ajan hampaalta säilynyttä ainesta. Niinpä näemme täällä kokonaisia seiniä, seinämaalauksia, kattoja, lattioita ja ovia kuninkaallisista linnoista, luostareista, kirkoista ja yksityisten asunnoista. Illusioni on niin täydellinen, että tuskin hämmästyisi, jos kirkkosalissa äkkiä kuulisi »ave Marian» tai jos Lud-

vig. kuningas astuisi kultakehyksistänsä ja ojentaisi kätensä kuolemattomalle sävelsepolle, joka seisoo vartioimassa kuninkaalle omistamaansa oopera-partituuria.

Ainoastaan sillä, joka on kulkenut noiden sadan huoneen läpi, jotka sisältyvät museon kolmeen kerrokseen, joka omin silmin on seurannut kultuurihistoriallista kehitystä sen ensi kehdosta aina meidän päiviimme asti, joka yhä kasvavalla mielenkiinnolla ja ilman vähintäkään väsymyksen oiretta on nähnyt kuvan toisensa jälkeen astuvan hänen eteensä, ainoastaan sillä voi olla täydellinen käsitys tämän uuden suunnan suuresta merkityksestä. Kuin leikkien opinhaluinen voi täällä oppia historiaa, hänen ei tarvitse tutkia kuollutta esinettä, joka on oikeasta ympäristöstään eroitettu, vaan saa nähdä palan todellista elämää, kerrassaan tutustua aikakauteen, sellaisena kuin se edustamalleen ihmispolvelle ilmeni.

Jos aloitamme kiertokulkumme kultuurin ensi kehitysasteelta, niin tulemme kolkkoihin holvisaleihin kivi- ja pronssikauden muistomerkkeineen. Ei mikään siellä silmää sivele, kaikki on yhtä harmaata ja kylmän alastonta. Roomalaishuone tekee jo vilkkaaman ja iloisemman vaikutuksen ja sen komea mosaikkilattia impluvioineen johtaa katselijan ajatukset aikakauteen, jolloin roomalaisvalta ulottui kauaksi Italian rajojen ulkopuolelle. Mutta eheimmän ja hauskimman kuvan me saamme astuessamme kodikkaasti järjestettyihin keskiaikuisiin huoneihin. Katot ja seinät ovat tuodut eri tahoilta, mitkä piispallisista linnoista, mitkä Augsburgin vanhasta raatihuoneesta, mitkä kankuritaloista ja herraskartanoista. Ovet ovat jykevät ja vankkasaranaiset, huonekalut raskaat, mutta taiteellisesti veistetyt. Vuoteet suhteettoman leveät ja lyhyet silkkiuutimineen, joiden takaa hymyilevät manalle menneen isäntäväen ystävälliset kasvot kankaalle ikuistettuina.

Mutta komeimman ja juhlallisimman vaikutuksen tekee suuri goottilainen kirkkosali. Luulisi astuvansa vanhaan, keskiaikuiseen tuomiokirkkoon, jonne valo hämäränä ja salaperäisenä tunkeutuu ikkunoiden lasimaalausten läpi. Pylväät jakavat sen useaan eri holviin ja jokaisessa holvissa on pieni kappeli. Oven suussa tervehtii meitä viikatemies, joka kellotaulun edessä istuen ilmoittaa meille ajan kulkua ja muistuttaa mieleemme elämän katoavaisuutta ja kuolemaa. Me astumme keskikäytävälle, jossa vanha pyhimyksen hautapatsas kertoo hurskaasta ja itsensä kieltävästä elämästä ja lähestymme suurta siipi-alttaria kirkon peräalalla, jonka edessä rukousjakkarat ja penkit kutsuvat rukoukseen ja katumukseen. Jos astumme pieneen kappeliin, joka ensimäisenä oikealla herättää huomiomme, joudumme kirkon aarreaittaan. Silmiämme häikäisee kullan ja jalokivien loisto, monenmoiset goottilaisen aikakauden liturgiset esineet, kultaiset kalkki- ja vihkivesi-astiat ja monstranssit ovat koottuina

tänne kirkoista ja luostareista. Ja me lähdemme edelleen mieli täynnä hurskasta tunnelmaa, joka ei kuitenkaan ole aivan vapaa ulkonaisen loiston herättämästä häiriöstä.

Suuressa asesalissa näemme miekan uskonnon palveluksessa. Haarniskat ja kypärit, kilvet ja miekat, vaakunat ja liput koristavat seiniä ja suojelevasti niiden ylitse levittävät pyhien kuvat käsivartensa. Neitsyt Maarian suopea hymyily ja ristiinnaulitun tuskaa ilmaisevat kasvot antavat kultaloisteen näille sotavarustuksille. Ja me olemme näkevinämme lippujen liehuvan ja kuulevinamme sotatorven äänen, joka kutsuu rautapukuiset ritarit taisteluun ja kuolemaan.

Pienessä asesalissa on muutamia huvittavia historiallisia muistoja. Kustaa Aadolfin kanuuna, jäte kolmikymmenvuotisesta sodasta. Korskean sotaherran, Wallensteinin kullatut jalustimet ja kullalla ja pärlemolla koristeltu juhlasäilä, jonka kahvaan kiinnitetty kellastunut paperi kertoo Napoleonin sitä käyttäneen Ulmin tappelussa.

Ruhtinaallisissa huoneissa me saamme ihailla renesansi-, rokoko- ja empire-tyylien loistoa ja komeutta. Suurella alttiudella ovat ruhtinaalliset henkilöt aikojen kuluessa antaneet linnoistansa kalleuksia, jopa kokonaisten huoneiden sisustuksia, jotka antavat selvän kuvan kunkin ruhtinaan aikakaudella vallinneesta aistista. Ja kun me kuljemme näissä kullalla ja silkillä koristelluissa saleissa, joissa kaikki näyttää olevan valmiina juhlien ja kemujen viettoon, jäämme vaistomaisesti odottamaan, että ruhtinaalliset henkilöt, juhlapukuiset naiset ja herrat astuisivat avonaisista ovista sisään ja jatkaisivat juhlanviettoa, joka jostakin selittämättömästä syystä oli hetkeksi katkaistu. Ja me olemme kuulevinamme soiton säveleitä, jotka hämärinä tunkeutuvat paksujen esirippujen takaa ja näkevinämme jalokivien kimaltelevan jauhoitetuissa hiuksissa ja lumivalkoisten käsien löyhöttelevän viuhkoillansa.

Me jätämme hetkeksi tämän loistavan seuran ja astumme syrjäisempään huoneeseen, jossa klassillisuuteen kallistuva tyylin vakavuus ja yksinkertaisuus ilmaisee meidän joutuneen tieteiden pyhäkköön. Me näemme etevimmät tiedemiehet täällä koolla ja heidän parissansa Max Joseph III:n, tieteiden innokkaan suosijan. Me kuulemme vielä kaiun hänen äänestänsä, kun hän kokoontuneille tieteen tienraivaajille esittää lempituumaansa, tiedeakatemian aikaansaamista ja näemme vielä innostuksen tulen heidän silmissänsä. Ja me unohdamme hetkeksi, että meidän edessämme on vain kylmä marmori ja kankaalle kiinnitetyt öljyvärit.

Jätämme nyt ensi kerroksen, jossa nämät kultuurihistorialliset kokoelmat sijaitsevat ja nousemme laajoja portaita ylös toiseen kerrokseen. Sinne ovat fakkikokoelmat koottuina. Mitä suurinta mielenkiintoa herättää katselijassa ne monenlaiset teollisuushaarat, jotka täällä ovat edustettuina ja järjestettyinä kehityksensä mukaan, riippuen milloin enenevästä

taidosta, milloin ajan, aistin ja muodin vaatimuksista. Näitä kokoelmiakin järjestettäessä on etupäässä koetettu pitää silmällä sitä seikkaa, että esineet esiintyisivät pyrhaimmassa valossa ja siten myös tekisivät katsojaan edullisimman vaikutuksen.

Kolmannessa kerroksessa on pieni, mutta varsin omituinen ja hauska kokoelma, nimittäin »seimi» kokoelma. Se on saanut alkunsa siitä katolisissa maissa vallitsevasta tavasta, että joulujuhlaksi hankitaan Jesuksen syntymää kuvaavia reliefi-kuvia tai pahvista ja puusta valmistettyja majoja, jossa tämä raamatullinen tapaus on esitetty. Eräs yksityinen henkilö on museolle lahjoittanut tämän kokoelman, joka on taitavalla ja taiteellisella kädellä järjestetty. Pimeässä käytävässä avautuu äkkiä silmän eteen valoa ja värejä uhkuvia kuvia — tuolla itämaan sinisen taivaan alla paimenet, joille enkeli ilmoittaa suuren sanoman, täällä tietäjät itäiseltä maalta, jotka seuraavat ihmeellistä tähteä ja ennen kaikkea »pyhä perhe» kumartelevan ja ihmettelevän joukon keskuudessa. Mieltäkiinnittävin on neapelilainen seimi, joka kuvaa italialaista kansanelämää koko kirjavassa moninaisuudessaan, kun kaikki kansa, juhlatunnelman valtaamana, rientää Jesus-lasta katsomaan.

Käymättä on meillä vielä maakerros, jossa yksitoista huonetta on varattu baijerilaisia talonpoikaistupia varten. Yksi kuitenkin vasta on täydessä kunnossa. Paitsi näitä on maakerroksessa kidutus- ja rangaistusesineitä.

Että maassa sellaisessa, jossa entisyys on niin muistorikas ja historia itsessään tarjoo niin paljon mieltäkiinnittävää, on menestyksellä voitu seurata agglomeratsioni-järjestelmää, on itsestään selvää. Kaikki on ollut siellä niin valmiina, ettei ole tarvittu muuta kuin tarttua tarjonaolevaan. Mutta täällä meillä, missä ikäänkuin tyhjästä pitäisi kaikki luoda, ovat vaikeudet monta vertaa suuremmat. Ovatko ne kentiesi kuitenkin voitettavissa, sen on lähin tulevaisuus osoittava.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Äänioikeusasia. — Helsingin kunnalliskieli. — »Perustuslailliset suomenmieliset.»

Jokapäiväiset lehdet ovat jo tienneet kertoa, että senaatti on lähettänyt perille kauan hankkeissa olleen esitysehdoituksen muutoksiksi valtiopäiväjärjestykseen. Ehdoitetuista muutoksista ovat tietenkin tärkeim-

mät ne, jotka koskevat aatelittomien säätyjen äänioikeutta ja vaalitapaa. Esitysehdoituksen yleinen sisällys on epäilemättä lukijoillemme tunnettu, mutta saattaa kuitenkin olla syytä lyhyesti se toistaa.

Ehdoituksen mukaan tulisi ensinnäkin ikäraja koroitettavaksi 21:stä vuodesta 25 vuoteen, joten siis sillä, joka ei olisi 25:ttä vuotta täyttänyt, ei olisi äänioikeutta. Omaisuudenrajana eli sensuksena, joka vaaliin oikeuttaa, olisi kaupungissa 800 ja maalla 500 markan vuositulo; vuositulosta huolimatta olisi vaalioikeus jokaisella, joka omistaa kiinteistöä kaupungissa tai manttaaliin pantua maata maalla tai joka vakaalla asukasoikeudella hallitsee kruununtilaa taikka vuokralla pitää kruunun virkataloa, kuninkaankartanoa tai kuninkaan latokartanoa. Vaalioikeudettomia olisivat, paitsi ne, jotka eivät ole saavuttaneet ikä- tai omaisuudenrajaa, nainen, aatelismies, pappissäädyn jäsen, vakinaisen sotaväen miehistö, laillisesti pestattu palkollinen sekä se, jolla on useamman kuin lähinnä edellisen vuoden kunnallisverot suorittamatta, samoin maalla lisäksi läänihallitukseen kuuluvat ylemmät ja alemmat virkamiehet.

Ääniasteikko ehdoitetaan sellaiseksi, että kullakin vaalioikeutetulla olisi yksi ääni, johon voisi tulla enintään kaksi lisä-ääntä. Yksi lisääni olisi 35 vuotta täyttäneellä naineella miehellä tai leskimiehellä, jolla on alaikäisiä lapsia, sekä sillä, joka on läpikäynyt viisi luokkaa lyseota tai muuta vastaavaa oppikoulua, taikka myös ylemmän kansakoulun ja sen lisäksi vähintäin 2 luokkaa tai 2-vuotisen oppijakson kansakoulunopettaja-seminaarissa, meri-, teollisuus- tai maanviljelyskoulussa. Kaksi lisä-ääntä saisi se, joka on suorittanut ylioppilastutkinnon tai täydellisen oppijakson kadettikoulussa, polyteknillisessä opistossa, Mustialan maanviljelysopistossa tai metsäopistossa.

Suhteellinen vaalitapa tulisi olemaan sallittu pappissäädyn vaaleissa, jos asianomaisen vaalipiirin vaalioikeutetut siitä keskenään sopivat; porvarissäädyn vaaleissa tavoiteltaisiin samaa tarkoitusperää siten, että kaupunki, jolla on useampia kuin yksi edustaja, olisi jaettava vaalipiireihin, jotka kukin erikseen valitsevat yhden edusmiehen.

Suurten kaupunkien (s. o. toistaiseksi pääkaupungin) liiallisen vaikutuksen kasvamista vastaan ehdoitetaan, että kaupungit, joissa on enintään 60,000 asukasta, saisivat valita saman määrän edusmiehiä kuin tähän asti, mutta jokaiselta 60,000:n yli menevältä täydeltä 10,000:lta yhden edustajan; jos asukasluku nousee yli 100,000:n tulisi lisäksi yksi edustaja jokaiselta täydeltä 20,000-luvulta.

Kun tarkastaa tehtyä ehdoitusta, niin täytyy empimättä myöntää että se monessa suhteessa nykyisiin oloihin verraten sisältää suurta edistystä. Äänioikeus maalla, joka nykyään on sidottuna manttaaliin pannun maan omistukseen tulisi tuntuvasti laajennettavaksi, ne kategoriat, joilta vaalioikeutta puuttuu, tulisivat selvästi määrättäviksi ja supistetta-

viksi, varallisuuteen perustuva ääniasteikko poistettavaksi ja korvattavaksi ikä- ja sivistysasteikolla, suhteellinen vaalitapa ja vaalipiireihin jako saatettavaksi lainsäädäntöömme sekä pääkaupungin liiallinen vaikutusvalta vähennettäväksi. Äänioikeuden supistamista entiseen verraten olisi ikärajan koroittaminen sekä kaupunkisensuksen määrääminen 800:aan markkaan, joten siis niissä kaupungeissa, joissa kunnallisveroäyrin perustuksena on 200 tai 300 markkaa, ne, joilla on vuosituloa 400—600, mutta alle 800:n, menettäisivät äänioikeutensa.

Juuri nämä rajoitukset sekä ääniasteikon säilyttäminen, vaikkakin toisessa muodossa, ei näy työväen vaatimuksia tyydyttävän. Niinpä sisälsi „Työmies“ ($^{14}/_{5}$ 02) kirjoituksen „Äänioikeusasian haaksirikko“, joka ankarasti moittii tehtyä ehdoitusta kaikissa niissä kohdin, missä se poikkeaa yleisen äänioikeuden periaatteista. Lehti moittii äänioikeuden kytkemistä veron maksamiseen, nähtävästi myös naisten, pestattujen palkollisten ja sotaväen „äänioikeudettomiksi karsimista“ ja erittäinkin sensuksen ylentämistä 800:aan, jossa suhteessa ehdoitus on „edistyksen ohella taannutusehdoitus“, niinikään myös ikärajan koroittamista. Erittäinkin lehti vastustaa ääniasteikkoa. „Samansuuntaista, mikä kohotti Belgiassa koko kansan syvät rivit vastaansa ja noin 400,000 työläistä suurlakkoon, sellaista asteikkoa esittää ehdoitus tänne!“ „Sitten jaetaan ääniä niin, että taitaa tulla neljäkin [1] yhdelle, mutta köyhimmille vain yksi. Belgiassa vie sentapainen vaalijärjestelmä vallan varakkaille.“ Eräässä toisessa kirjoituksessa „Vaara uhkaa ylioppilaita“ ($^{16}/_{5}$ 02) on ääniasteikkoa vielä erityisesti vastustettu huomauttamalla että ylioppilastutkintoon johtava koulunkäynti etupäässä tulee vain varakkaammille mahdolliseksi ja että siis „tuo muka opin kunnioittamisen nimessä muovattu ehdoitus on pohjaltaan rahavallan pönkittämistä“. Lehti sanoo edelleen, „että nykyaikana ei ole ylioppilastutkinto, eikä juuri mikään tutkinto erityisesti yhteiskunnallisen älyn mittapuuksi kelpaava“. Yhteiskunnallista kirjallisuutta ja sanomalehtiä lukemalla sekä yhteiskunnallisiin toimiin osaa ottamalla saattaa itselleen hankkia paljoa enemmän yhteiskunnallista ymmärrystä kuin ylioppilastutkinnolla tai yliopisto-opinnoilla. Kirjoittaja arvelee ylioppilastutkintoa seuraavan lisä-äänen saattavan työväen mielen kuohuksiin itse ylioppilaitakin vastaan ja siten repivän sen heikon yhteistunnon idun, joka on ylioppilaiden paraimpien ja työväen välillä.

Olisin puolestani suonut että sensus olisi asetettu sillä tavalla, ettei kukaan nykyään äänioikeutettu menettäisi äänioikeuttansa. Katson kuitenkin velvollisuudekseni huomauttaa, että äänioikeuden menetys asialli-

---

[1] Tämä lienee erehdystä. Sanomalehtien (myös Työmiehen omasta samassa numerossa olevasta) kertomuksesta päättäen on korkein mahdollinen äänimäärä kolme.

sesti, nykyisiin oloihin verraten, ei merkitse niin suuria kuin miltä se teoriassa tuntuu. Missä äänioikeuden menettäminen tulisi kysymykseen, ei se — ottamalla lukuun nykyisen ääniasteikon — itse asiassa merkitsisi muuta kuin $^1/_{25}$ (tai kenties $^1/_{10}$) äänen menettämistä. Ja jos ottaa huomioon yksiäänisen nykyiset mahdollisuudet saada äänensä kuuluville, niin täytyy sanoa, että hän uuden ehdoituksen mukaan menettäisi semmoista, mitä hänellä koskaan ei ole ollut. Minusta olisi kuitenkin suotavaa, ettei kenenkään mieltä muodollisellakaan äänioikeuden menettämisellä katkeroitettaisi, ja tämä vältettäisiin sillä, että yleiseksi omaisuudenrajaksi, joka tuottaa äänioikeuden sekä kaupungissa että maalla, säädettäisiin 400 markan vuositulo, sillä ehdolla, että siitä kunnalle maksetaan veroa. Sillä tavoin eivät tulisi yksiääniset kadottamaan äänioikeuttansa niissä kaupungeissa, joissa veroäyrin perustana on 200 tai 300 markkaa. Ikärajan koroittamisella on vähempi merkitys; kun valtiopäiväin välit ovat niin pitkät kuin meillä, ei luultavasti juuri tapahtune, että kukaan, joka edellisessä vaalissa on äänestänyt, kadottaisi äänioikeutensa seuraaviin valtiopäiviin.

Sivistys- ja ikäasteikosta olen lausunut mieleni jo helmikuunkirjeessäni (Valvoja 1902, s. 154), johon tässä viittaan. Huomautin siinä, että koska suurempi sivistysmäärä useimmissa tapauksissa käy yhteen suuremman varallisuuden kanssa, sivistysasteikkokin oikeastaan on jonkinlainen varallisuusasteikko ja että tämänlaatuiset aste-eroitukset ovat omansa löyhentämään ja heikontamaan yhteisyydentunnetta kansan kaikkien kerrosten välillä; niinikään huomautin sitä tyytymättömyyttä, mitä belgialainen ääniasteikko omassa kotimaassaan on synnyttänyt. Se mitä tässä kirjeessäni lausuin, näyttää nyt käyvän toteen meidänkin maamme työväen mielialaan nähden.

Mielestäni tulee kuitenkin työväen ja meidän kaikkien äänioikeuden laajennusta harrastavien muistaa, ettei historiassa enemmän kuin luonnossakaan saa odottaa suuria hyppäyksiä, muistaa ettei kaikkea ole mahdollista saavuttaa yhdellä iskulla. Jos todella olisi mahdollista saada myös ruotsalainen puolue yhtymään semmoiseen äänioikeusasian järjestelyyn, kuin minkä puheenalainen ehdoitus sisältää, tulisi meidän antaa sille kannatuksemme, sillä kieltämättä se entisiin oloihin nähden sisältää äärettömän edistyksen. Ei meidän siltä ole pakko luopua asettamasta kansalaisten yhtäläistä äänioikeutta pyrintömme päämääräksi; me saatamme pitää nyt tehtyä ehdoitusta vain suurena askeleena päämääräämme kohti.

Helsingin kaupungin kunnalliskieliasia on nyt kaupunginvaltuustossa ratkaistu siihen tapaan kuin asiata harkitsemaan asetettu valiokunta oli ehdoittanut. Tehdyn päätöksen mukaan tulee siis Helsingin

kunnalla ensi vuoden alusta olemaan kaksi virallista kieltä. Pöytäkirjat kirjoitetaan kahdella kielellä, niinikään myös valtuuston ulosmenevät toimituskirjat, esityslistat ja diaarit sekä muittenkin kunnallisten viranomaisten tärkeimmät yleisölle menevät toimituskirjat tulevat olemaan kaksikieliset, ja samoin on rahatoimikamarin vuosikertomuskin molemmilla kielillä julkaistava. Sitä vastoin ei kaksikielisyysjärjestelmä tule käytäntöön valiokuntain mietinnöissä y. m. alustavissa asiakirjoissa, eikä myöskään puheenjohtajan äänestysesityksissä; niinikään ei kaksikielisyyttä yleisölle menevissä toimituskirjoissa ole aivan ehdottomaksi säädetty.

Hyväksytty järjestelmä on joutunut arvostelun alaiseksi sekä valtuuston keskustelussa että myös Uudessa Suomettaressa. On muistutettu että tämän järjestelmän mukaisesti myös valiokuntain mietinnöissä ja muissa alustavissa asiakirjoissa, joihin tietenkin juuri valtuuston pöytäkirjat perustuvat, samoinkuin puheenjohtajan äänestysesityksissä, jotka kaiketi otetaan pöytäkirjaan ja joista valtuuston päätösten sanamuoto riippuu, olisi molempia kieliä käytettävä. Tämän johdosta tehty vastamuistutus, että näiden seikkojen huomioon ottaminen muka rikkoisi koko järjestelmän, joka perustuu käännöksen välttämiseen, on sangen omituinen. Miksi valiokuntamietintöjen ja äänestysesitysten kaksikielisyys suuremmassa määrässä rikkoisi järjestelmän kuin pöytä- ja toimituskirjain kaksikielisyys, on kerrassaan mahdoton ymmärtää. Eihän voi ajatella että kukaan voisi paremmin kirjoittaa kahta alkuperäistä, toisistaan riippumatonta pöytäkirjaa, kuin kahdella kielellä esittää äänestysehdoitusta tai valmistaa valiokunta-mietintöä. Juuri käännösjärjestelmä on epäilemättä kaksikielisyysjärjestelmän seurauksena. Uusi Suometar on erityisesti pannut painoa siihen, „että koko tuo ehdoitettu ja nyt hyväksytty järjestelmä ei käytännössä tule olemaan muuta kuin pelkkä käännösjärjestelmä“. Kaikki asiakirjat tehdään „niinkuin ennenkin ruotsiksi, mutta varustetaan suomenkielisillä käännöksillä. Kun sitten tapahtuu . . . . että nuo erikieliset tekstit jossakin kohden poikkeavat toisistaan, silloin on pakko selittää, kumpiko teksti nyt oikeastaan on noudatettava, ja sen kyllä edeltäpäin arvaa kumpiko se on. Silloin yht'äkkiä romahtaa rikki Helsingin kaupungin muka molempien kielien tasa-arvoisuuteen rakennettu kunnalliskielijärjestelmä, ja ehkäpä kaupunginvaltuusmiehet itsekin huomaavat, kuinka kiero tämä järjestelmä on.“

Mitä viimeiseen muistutukseen tulee, niin on siihen toht. K. J. Ståhlberg Uudessa Suomettaressa syyllä huomauttanut „että pöytäkirjan, toimituskirjan tai muun asiakirjan suomalainen teksti, käytettiinpä sitä yksinomaan tai rinnan ruotsinkielisen kanssa, on oikeudellisesti ja virallisesti alkuperäinen eikä käännös, huolimatta siitä, kummalla kielellä se alkujaan on sepitetty, samaten kuin senaatinkin useinkin ruotsin kielestä käännetyt, mutta suomeksi alkuperäisinä annetut toimituskirjat“, ja „että

molemmilla kielillä rinnakkain laaditussa asiakirjassa, myöskin siten annetussa toimituskirjassa, siis on sama merkitys, ja ehkä ilmautuvat ristiriitaisuudet ovat ratkaistavat samojen tulkitsemissääntöjen mukaan kuin kuin keskenään ristiriitaisten alkuperäisten asiakirjain eroavaisuudet yleensä".

Myöskään se muistutus, että uuden järjestelmän mukaan käytännössä tullaan tekemään valtuuston asiakirjat ruotsiksi, niinkuin ennenkin, ja vain varustamaan ne suomenkielisellä käännöksellä, ja että siis tämä kunnalliskielijärjestelmä ei itse asiassa ensinkään ole rakennettu molempien kielten tasa-arvoisuuteen, ei ole täysin oikeutettu muistutuksena itse järjestelmän periaatetta vastaan. Tunnustaahan järjestelmä periaatteessa molemmat kielet tasa-arvoisiksi. Jos valtuustossa olisi tai sitä myöten kuin siinä tulisi olemaan suurempi määrä tai enemmistö niitä, jotka mieluummin käyttävät suomea, niin tietysti asianlaita muodostuisi päinvastaiseksi, kuin miksi se nyt varmaankin lähinnä muodostuu. Mutta se kyllä on myönnettävä kaksikielisyyden ainaiseksi viaksi, että se aina tuottaa mukanansa käännöksien käyttämisen, olipa siten kumpi kieli tahansa alkukielenä. Koska samat asiakirjat ovat annettavat kahdella kielellä ja koska niiden tulee yksityiskohtia myöten olla yhtäläiset, niin on tietysti mahdotonta edes ajatella että kumpikin muodostus saattaisi olla itsenäisesti ja toisesta riippumatta tehty. Ja kieltämättä tämä on hankalaa ja vaikuttaa sen, että se asiakirjan laitos, joka itse asiassa on käännöstä, esiintyy kankeana ja kenties asiallisesti virheellisenäkin. Kysymys on sen vuoksi, olisiko ehkä täydellinen yksikielisyys tämmöistä kaksikielisyyttä parempi vai olisiko muita keinoja järjestää asiata toiselle kannalle.

Kaksikielisyys vallitsee meillä valtiosäätyjen toiminnassa; seurauksena siitä on, että useimmissa tapauksissa tätä tietä valmistuvat asetukset ovat käännöksiä, ja suomalainen tekstihän se tavallisesti saapi käännöksenä esiintyä. Ja tunnettua on että kaikki hallinnolliset säännökset nykyisenkin senaatin aikana lienevät yksinomaan käännöksiä suomeksi, samoin kuin pääasiassa senaatista lähtevät „alkuperäiset" asiakirjatkin. Tätä järjestelmää tulee siis sanoa yhtä „kieroksi" kuin nyt valtuustossa päätettyä, mutta eipä suinkaan kukaan tämän sijaan toivo semmoista yksikielisyyttä, että ruotsi olisi asetusten ja toimituskirjain ainoana kielenä, eikä kai kukaan voine tällä hetkellä pitää mahdollisena, tuskinpa edes toivottavanakaan, että suomen kieli tulisi asetusten ja toimituskirjain ainoaksi kieleksi koko maassa. Ainoa mitä suomalaisella väestölla tätä nykyä on täysi syy vaatia, on se, että suomalaisten asetusten ennakolta valmistamisesta pidetään lainvalmistelukunnassa ja senaatissa ainakin sama huoli kuin ruotsinkielisestä tekstistä.

Mutta jos kaksikielisyys — semmoisine haittoineenkin, joita ehkä ei voi tykkänään poistaa — on nykyään välttämätön eduskunnassa

ja maan hallinnossa, niin ei siitä tietysti seuraa että se siinä määrässä kuin nyt on päätetty, olisi välttämätön kaupunginvaltuustossa. En ole kuitenkaan niiden puolelta, jotka järjestelmän „kieroutta“ moittivat, nähnyt mitään ehdoitusta, millä tavoin asia heidän mielestään oikeuden mukaan ja käytännöllisesti olisi ratkaistava, sillä kaiketi he eivät siksi sekakielisessä kaupungissa kuin Helsinki nykyään on, vaadi suomea ainoaksi viralliseksi kieleksi. Täytyy myöntää että esim. se periaate, että pöytäkirja kussakin asiassa on tehtävä sillä kielellä, jota asian alullepanija on käyttänyt, on verraten merkityksetön, sillä useinhan ei alullepanijalla ole asian lopullisen päätöksen kanssa suoranaista tekemistä. Luullakseni olisi enemmän syytä siihen, että koetettaisiin ottaa huomioon päätöksen vastaanottajan kieli, tai sen, jota asian päätös lopullisesti lähinnä koskee, ja pitää pöytäkirjaa kussakin asiassa hänen kielellään, sekä rajoittaa kaksikielisyys vain niihin tapauksiin, missä asia koskee koko kuntaa yhtäläisesti. Muutamanlaisten yksityisillekin menevien toimituskirjain (esim. kauppakirjain) kaksikielisyyteen sitä vastoin kyllä saattaa olla syytä, koska ne useinkin saattavat joutua kulkemaan kädestä käteen.

Mutta sanottakoon mitä tahansa, ei se seikka suinkaan ole ilman merkitystä, että tehdyn päätöksen johdosta suomen kieli Suomen pääkaupungissa periaatteessa saa yhdenveroisen sijan ruotsin rinnalla, joka tähän asti on ollut pääkaupungin yksinomaisena kunnallisena kielenä, ja että siis esim. Helsingin raastuvanoikeus ja maistraatti tästä lähin ilman eri pyyntöäkin ovat oikeutetut antamaan asianosaisille suomenkielisiä toimituskirjoja. Tätä ei ymmärtääkseni suinkaan saata olla katsomatta voitoksi suomen kielen asialle.

Hetken polttavista kysymyksistä on Uusi Suometar sisältänyt useita puolivirallista laatua olevia kirjoituksia (J. R. D:n, Gustaf Johanssonin ja toimituksen kirjoittamia), jotka osaksi ovat kääntyneet erinäisiä yksityistä tietä levitettyjä kirjoituksia vastaan. — — —

Kaikki se mitä viime aikoina on nähty ja kuultu, näyttää mielestäni viittaavan siihen, että suurin osa suomenmielistä puoluetta on pysyvä uskollisena vanhalle ohjelmalleen, että useimmat suomenmieliset, pitäen oikeutemme suojaamista kansamme nykyisistä tehtävistä tärkeimpänä, ovat pysyvät „perustuslaillisina suomenmielisinä“ [1]. Epäilemättä koko Suomen kansa syvästi kaipaa

[1] Omituista on että hra J. R. D., siteeratessaan erästä yksityistä tietä levinnyttä kirjoitusta, on siinä käytetyn nimityksen »perustuslailliset suomen-

rauhaa, mutta epäilemättä myöskin Suomen kansa edelleenkin, niinkuin sen valtiosäädyt ovat lausuneet, katsoo „korkeampaan maailmanjärjestykseen perustuvaksi velvollisuudekseen pitää kiinni siitä laista ja oikeudesta, joka vuonna 1809 on juhlallisesti vakuutettu Suomen kansalle järkäyttämättömästi säilytettäväksi“. Miten valtiosäädyt ovat tästä johtuvat seuraukset käsittäneet, selviää siitä valtiosäätyjen lausumasta, „että Suomen valtiosäännön mukaan voidaan säätää lakia Suomen kansan noudatettavaksi ainoastaan maamme perustuslakien mukaisessa järjestyksessä“, sekä myös eräästä toisesta lausunnosta, joka sisältää että lakia, joka annetaan toisessa järjestyksessä kuin maan perustuslait määräävät, „jos se ulkonaisen pakon johdosta tulisikin noudatetuksi, ei voitaisi tunnustaa oikeudenvoimaiseksi, vaan esiintyisi pelkkänä mahtikäskynä Suomen kansalle, jossa lain kunnioitus on kulkenut perintönä sukupolvesta sukupolveen“. Tämä ei kuitenkaan sisällä sitä, että Suomen kansa pitäisi kaiken myöntyväisyyden mahdottomana, kunhan asiat laillista tietä järjestetään.

I. VI. 02.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Maanviljelyshallitukselta: Tiedonantoja N:ot XXXVI ja XXXVII.
Teollisuushallitukselte: Tiedonantoja. 30 vihko.
Tilastollisella toimistolta: Teollisuustilastoa vuodelta 1899 ja 1900. — Köyhäinhoito-tilasto (v. 1899). — Pääpiirteet Suomen väestön tilastosta vuosilta 1750—1890. II.
Kansanvalistusseuralta: *R. Hult*, Yleinen fyysillinen maantiede. Suom. Alli Nissinen. 4: 50. — *O. A. Kallio*, Elias Lönnrot. 1: 75. — *A. Meurman*, Martti Luther. 1: 75.
Werner Söderströmiltä: *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia, 1, 2 vhk. á —: 55. — *Th. Kolde*, Martti Luther. 3 vhk. 1: 10. — *Henryk Sienkiewicz*, Quo vadis? Suom. Maila Talvio. 7—9 vhk. à —: 55. — *Selma Lagerlöf*, Jerusalem. Suom. J. I. 3: 25. — *J. V. Snellman*in valitut teokset. 36 vhk. 1: —. *Gösta Grotenfelt*, Oppikirja peltokasviviljelyksen perusteissa. 3 vhk. —: 85. — *J. L. Runeberg*in teokset. 3 vhk. —: 65.
Otavalta: *Hall Caine*, Ikuinen kaupunki. IV. Suom. Aino Malmberg. 1: 50. — *Volter Kilpi*, Parsifal. 2: 50. — *Theodor Löfström*, Heikkohermoisuudesta. 1: —. — *Heikki Renvall*, Austraalian työväenlainsäädäntö. —: 60. — Yleinen kirjallisuuden historia. 29—30 vhk. 1: 80. — *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 32—33 vhk. à —: 65. — *Söderhjelm—Tötterman*, Ranskankielen alkeiskirja. Neljäs painos. 3: 75.

---

mieliset» vaihtanut »perustuslaillisiin suomalaisiin» ja saanut siten tilaisuuden sanoa nimitystä Nya Pressen vainajalta lainatuksi sekä siis, mikä kai on pääasia, voinut tämän nimen yhteydessä mainita Nya Pressenin nimen. Tällaista menettelyä ei olisi tiedemieheltä odottanut.

Ekonomiska Samfundetilta: Föredrag och förhandlingar. III: 1, 2, à 1: 50.

Herättäjältä Oulussa: *M. Rosendahl*, Suomen herännäisyyden historia XIX:llä vuosisadalla. I. 6: —.

Minervan kirjakaupasta: *Theodor Schvindt*, Suomalaisia kansallispukuja. 16 väripainosta ja selittävä teksti.

U. W. Teléniltä: Poutaa odottaessa. Ilveily 2:ssa näytöksessä. —: 65.

K. J. Gummerukselta: *Ludvig Schneller*, Tunnetko pyhää maata? Suom. Joh. Hagelberg. 2–3 vhk. —: 70.

Boman & Karlssoniita: *Eino Pakarinen*, Mutkaisilla poluilla. 1: 50. — Suomen Nuorison Liiton kokous Mikkelissä 19 28-30/VI 01. —: 75.

G. V. Wiléniltä: *Alfred Poppius*, Oppikirja fysiikassa. Nid. 2: 50, sid. 3. —

Eero Erkolta: *Eino Leino*, Suomalainen näyttämötaide. 19 3/4 02. 2: —. — Vox, II. Sanomalehtimiesten kevätjulkaisu 1902; — —, sama ruotsiksi. —: 50.

G. W. Edlundilta: *Z. Topelius*, Samlade skrifter. Ser. IV. 3, 4 vhk. 1: 50. — *A. V. Lindgrén*, Napoleon Bonaparte. 2: 50. — *Agnes Renfors*, Suomalais-englantilainen tulkki. 3: —. — *H. Henning*, Hypnotismi. Suom. —: 75.

Tekijiltä: *J. Kahilus*, Kokoelma fysikaalisia esimerkkejä. 1: 25. — *Lauri Soini*, Kansa ja kannel. Runoja 1: 75. — *Jaakko Gummerus*, Uusimman ajan lähdelöydöt vanhan kirkon historian alalta. —: 75. — *Alex. Lundström*, Suomen alkeiskoulujen opettajisto. I. Valtionkoulut. 7: —. — *J. V. Hummelin*, Kauppalaskento Schär-Langenscheidt järjestelmän mukaan mukaan. I. — *Lauri Pohjala*, Vietämmekö sabattia vai sunnuntaita? 2: —. — *K. A. Videnius*, Kuopion kauppakoulun kertomus, 1901.

Dansk Tidsskrift, toukokuu: P. Johansen, Om dansk Malerkunst og dens Vilkaar. — P. Munch, Sverige, Norge, Danmark, y. m.

Finsk tidskrift, n:ot 1, 2: Arvid Mörne, Till Elias Lönnrots minne. — O. Grotenfelt, Elias Lönnrot. — G. Heinricius, En språkstrid inom det Finska Läkaresällskapet 1848 och 1849. — Kaarle Krohn, Är Kalevala ett folkepos? — Ralf Saxén, Ännu några ord om svenskarnas inflyttning till Finland. — A. Lille, Finland, ett framtidsland? — Kirjallisuutta.

Ateneum, n:o 1: Ivar Berendsen, En students minnen om Georg Brandes. — Adolf Noreen, Huru uppstå nya förnamn i vårs dagar.

Geografiska föreningens tidskrift, n:o 2: Hugo Blomqvist, Betydelsen af A. E. Nordenskiölds resor. — Vieno O., Suomalaiset Amerikassa y. m.

Suomen Museo, n:o 1: A. V. F., Suomalaisista kuntainnimistä. — *Finskt Museum*, n:o 1: A. Hackman, Arkeologiska undersökningar på Åland sommaren 1901.

Kansakoulun lehti, n:ot 7–10: A. E. L., Satavuotismuistopäivä. — Albin Järvinen, Matkakertomus. — A., Kansakoulunopettajain eläkkeestä. II. IV. — Kirjallisuutta y. m.

Teologinen aikakauskirja, n:o 4—5: Erik Johansson, Mietteitä Arvid Järnefeltin: Mitä on Jumalan palvelus? nimisen kirjan johdosta. — Carl v. Bonsdorff, Om bröllop under sjuttonde seklet. — Kirjallisuutta.

Vartija, n:ot 3—6: A. Meurman, Björnsonin „Yli voimain". — Osv. Stemoth, Mitä on Jumalanpalvelus? — Frans Nordlund, Sosiaalinen kysymys vanhan ajan kirkossa. I. Kirjallisuutta y. m.

Luonnon ystävä, n:ot 3–6: A. J. Mela, Lintumaailma Kaisaniemessä ennen ja nyt. — Elias Lönnrot. — T. Renvall, Lintujen nimiä Länsi-Suomessa. Kirjallisuutta y. m.

Pyrkijä, n:ot 4–5: O. A. K., Elias Lönnrotin muistolle. — S. A., Talollisen poika, III. — —, Nuori maanviljelystyöntekijä, renkimies — tuleva palstatilallinen. — Runoja, y. m.

Nutid, n:ot 4, 5: Alli Nissinen, Ida Aalberg. — Annie Furuhjelm, Aurore Karamzin. — Rosina Heikel, Kvinnliga läkare.

Rautatie, n:o 1: Tilausilmoitus. — Lukijalle. — Aina Sama, Mitä ammattilehti tarkoittaa?

Uusi kuvalehti, n:o 7 (kevätlehti): Juhani Aho, Kotipuoleni rautatie. — Santeri Ingman, Lähtö sotaväkeen. — Antero Pelkonen, Miettilän sota. — Runsaasti kuvia. — N:ot 8—9: Suomen kansallisteaatteri ynnä kuvia siitä.

Euterpe, n:ot 15—22.

Lukutupa, n:ot 9—11.

Kanerva, kevätlehti ja n:ot 8, 11.

Kodin ystävä, n:o 4.

Suomen aistivialliskoulujen lehti, n:ot 4, 5.

Finsk veterinärtidskrift, n:o 2.

Puutarha, n:o 4.

Vakuuttaja, n:o 4, 5.

Postimees, n:ot 71—110.

Eräs nykyaikainen taidefilosofi.

Kirjoittanut

K. S. LAURILA.

KONRAD LANGE, Die bewusste Selbsttäuschung als Kern des künstlerischen Genusses. (Leipzig 1895).
——, Gedanken zu einer Aesthetik auf entwickelungsgeschichtlicher Grundlage. (Zeitschr. für Psychologie XIV).
——, Das Wesen der Kunst-Grundzüge einer realistischen Kunstlehre. I—II. (Berlin 1901).

Tübingenin yliopiston taidehistorian professorin, Konrad Langen, yllä luetelluista kirjoituksista lienee viime mainittu teos, joka hiljakkoin on kirjakauppoihin ilmestynyt, sen arvoinen, että siitä ansainnee tehdä selkoa Valvojan lukijoillekin. Jo kokonsakin vuoksi on se omiaan herättämään erikoisempaa huomiota. Tuskin vuosikymmeniin lie taidefilosofian peruskysymyksistä kirjoitettu niin laajaa ja perinpohjaista esitystä kuin tämä Konrad Langen kaksinidoksinen, 800-sivuinen teos. Siihen tulee vielä lisäksi, että tekijä käsittelee taidefilosofian pääkysymyksiä monessa suhteessa kokonaan uudelta kannalta — „uudelta" tietysti siinä merkityksessä kuin filosofiassa ylipäänsä voi „uudesta" puhua, sillä kaikkihan siinä on jo kerran ennen ollutta.

Astuessaan virkaansa Tübingenin yliopistossa v. 1894 piti Konrad Lange esitelmän, jonka hän sittemmin hiukan laajennettuna julkaisi otsakkeessa mainitulla nimellä „Die bewusste Selbsttäuschung als Kern des

künstlerischen Genusses". Tässä esitelmässä on Konrad Lange jo pääpiirteissään esittänyt kantansa taidefilosofian ydinkysymyksiin nähden. Lisävalaistusta hänen mielipiteistään muutamiin suuntiin saa vielä niinikään otsakkeessa mainitusta toisesta kirjoituksesta, joka on ollut painettuna aikakauskirjassa Zeitschr. für Psychologie v. 1897.

Ne taidefilosofiset mielipiteet, joita Konrad Lange näissä kirjoituksissa oli esittänyt, eivät tunnu saaneen juuri nimeksikään kannatusta Saksassa, päinvastoin on niitä arvosteltu osittain hyvin halveksivastikin. Kenties juuri osaksi tämäkin seikka on antanut aihetta siihen, että Lange uudessa suuressa teoksessaan on laajasti selittäin ja perustellen koettanut vielä kerran esittää mielipiteensä. Langen uusi teos sisältää siten pääasiassa kaiken senkin, mitä hän noissa aikaisemmissa lyhyemmissä kirjoituksissaan oli lausunut. Seuraavassa selonteossa Langen uuden teoksen sisällöstä otan kuitenkin noita aikaisempiakin kirjoituksia huomioon, sen verran kuin on tarpeellista uuden ymmärtämiseksi.

Jos ymmärtämisen helpoittamiseksi lyhyesti haluaa jo ennakolta mainita Langen taidefilosofisten mielipiteitten pääsuunnan, niin tapahtuu se paraiten siten, että kiinnittää huomion hänen virkaanastujais-esitelmänsä nimeen „*Tietoinen itsepetos taidenautinnon ytimenä*". Lyhemmin ja täydellisemmin ei voi Langen kantaa ilmaista. Langen mielestä on taiteellinen toiminta ensi sijassa todellisuuden jäljittelemistä, jäljittelemistä tarkoituksessa saada katsojassa tai kuulijassa syntymään *illusioni*. Sen vuoksi on taideteoksen pyrittävä tekemään sama vaikutus kuin todellisuus, sillä muutenhan ei illusionia voi syntyä. Mutta nyt on lisättävä, että tämä taiteellinen illusioni ei ole samaa kuin todellinen petos, se eroaa siitä siten, että se on *itse*petos, mutta vielä enemmän siinä, että se on *tietoinen* itsepetos. Kun katsomme jotakin taideteosta, esim. näytelmäkappaletta, niin olemme yhdeltä puolen täysin selvillä siitä, että se, mitä nyt tässä näemme, ei ole mitään todellista. Mutta toiselta puolen pyrkii taiteellinen esitys yhä uudelleen unohduttamaan meissä tuon tietoisuuden ja vaivuttamaan meidät siihen luuloon, että se mitä edessämme näemme, onkin todellista. Tämä pyrkimys ei kuitenkaan koskaan täydelleen onnistu — sen estävät illusionia-häiritsevät seikat — eikä se saakkaan koskaan täydelleen onnistua. Sillä taideteoksen tarkoituksena on juuri saada meissä syntymään kaksi tällaista, ikäänkuin eri tasapinnoissa kulkevaa, mielikuvavirtaa, joitten välillä tajuntamme keikkuu. Yhtäältä on, kuin

se, mitä näemme, olisi todellista, toisaalta tiedämme, että se ei ole todellista. Näin syntyy tajunnassamme jonkunlainen sielullinen heiluntaliike, ja juuri siihen perustuu taiteellinen nautinto. „Der künstlerische Genuss besteht in einem fortwährenden Hinundherpendeln zwischen Realität und Schein, zwischen Ernst und Spiel.“ [1]

Tämä on Langen ajatusjuoksun pääsuunta. Emme siihen nyt kuitenkaan sen lähemmin puutu, vaan käymme sen sijaan tarkemmin tekemään selvää hänen omasta esityksestään teoksessa „Taiteen olemus“.

Kahdessa ensi luvussa käsittelee Lange tutkimuksensa päämäärää ja metodia.

Kuten teoksen nimi jo sanoo, on hänen tutkimuksensa päämääränä tehdä selvä taiteen olemuksesta. Mutta siihen tehtävään sisältyy kolme eri seikkaa; ensiksi on vertaamalla eri taiteita toisiinsa saatava selville, mitä niissä on yhteistä; toiseksi on psykologisen erittelyn avulla tutkittava esteettisen nautinnon ja taideluonnin omituisuus; ja kolmanneksi on tämän erittelyn perusteella saatava selville taideluonnin ja taiteenkehityksen lajit.

Mitä metodiin tulee, niin on se tietysti oleva empiirinen. Mistään metafyysisistä edellytyksistä ei Lange tahdo mitään tietää. Tosiasioihin on käytävä käsiksi semmoisina kuin ne ovat, ja niistä johdettavat ne lait, mitkä niissä ilmestyvät. Ja ne lait johdetaan etupäässä psykologisen erittelyn avulla. Psykologinen erittely taas on aina ensi kädessä oman tajuntamme erittelyä, sillä sehän meille vain on välittömästi tunnettua. Vielä lähemmin lausuttuna on tämä erittely tässä tapauksessa mielihyväntunteiden erittelyä, sillä „kaikki esteettiset tunteet ovat mielihyväntunteita“. (I, 33). Ensi tehtävänä on siis „kuvata ja eritellä ne mielihyväntunteet, jotka meissä syntyvät taideteoksesta nauttiessamme“. (I, 33).

Mutta pelkkä itsehavainto ei kuitenkaan riitä. Sen tulokset ovat tarkistettavat tarkastamalla muita, tekemällä havaintoja heidän taidetajunnastaan. Tämä voi tapahtua esim. esteettisten kokeitten kautta, joita Fechner ensimäisenä pani toimeen. Niille ei Lange kuitenkaan suurta arvoa anna, koska ne voivat ulottua ainoastaan hyvin rajoitettuun yksilöjoukkoon, eikä koskaan ole täysiä takeita siitä, että nämät kokeenalaiset yksilöt edustavat juuri *lajin* esteettistä tajuntaa.

[1] Die bew. Selbstt. a. K. d. künstl. Genusses, siv. 22.

Parempi keino oppia tuntemaan muitten esteettistä tajuntaa on tarkastaa *kielenkäyttöä*, koska siinä kansojen esteettisetkin käsitykset ilmenevät. Tosin ei kielenkäyttö ole läheskään aina loogillinen eikä edes vakaantunutkaan. Se vaatii siis usein oikaisua ja vakaantumista. Mutta tavallisesti sen pohjana on kuitenkin oikea ydin, johon tieteellinen tutkimus voi liittyä.

Kaikista paraiten valaisee kuitenkin Langen mielestä lajin esteettistä normaalitajuntaa *taidehistoriallinen* tutkimus. Se yksin opettaa meille, mitä eri kansat ja eri aikakaudet vuosisatojen ja vuosituhansien kuluessa ovat taiteena pitäneet, ja näin laajalta alalta hankituilla lähdeaineksilla on tietysti hyvin pätevä todistusarvo. Taidehistoriallisessa tutkimuksessa on erityisesti pantava arvoa varsinaisina taiteen kukoistusaikoina ilmenneeseen taidetajuntaan, ja varsinkin on otettava huomioon tietä-raivaavien nerojen taidetuotanto, ja siinä ilmenevä taiteenkäsitys. Mutta ei ainoastaan nerojen taideteoksia ole tutkittava saadakseen selville, mitä he ovat taiteella käsittäneet, vaan suurta arvoa on myöskin pantava heidän suoranaisiin lausuntoihinsa taiteesta.

Luonnonkansoihinkin asti on taidehistoriallinen tutkimus ulotettava. Ne taidetuotannon ilmaukset, jotka luonnonkansoissa ovat huomattavina, ovat sen vuoksi erityisesti valaisevia, „koska elinehtojen yksinkertaisuuden takia taiteen yhteys taloudellisten intressien kanssa selvemmin siellä tulee näkyviin kuin historiallisena aikana“. (I, 49).

Niinikään on tarkattava lastenkin esteettistä elämää, mikä erityisesti ilmenee heidän leikeissään, jotka tarjoovat huomattavia vertauskohtia täyskasvuisten taideharrastusten kanssa.

Mutta vieläkin etemmäs on tutkimus ulotettava. Ei ole pysähdyttävä ainoastaan ihmiseen, vaan eläintenkin leikkejä on tarkastettava, koska niilläkin osittain voi olla esteettinen luonne.

Vaikka nyt muodostaessamme taidefilosofisia teoriojamme voimmekin nojautua näin monilta eri aloilta koottuihin aineksiin ja havaintoihin, ei näillä teorioilla ole kuitenkaan ehdottomasti sitovaa todistusvoimaa, vaan ainoastaan suuri määrä todennäköisyyttä.

Näin tehtyään selvää tutkimuksensa päämäärästä ja metodista käy Lange itse asiaan, nim. ennen kaikkea tutkimaan taiteen olemusta. Siinä on nyt hänen tutkimuksensa lähtökohtaan nähden perin tärkeä seikka huomattava. Vanha estetiikka on nim. aina ja uusikin tavallisesti taide-

filosofisissa tai esteettisissä tutkimuksissaan lähtenyt n. s. „kauneuden“ käsitteestä. Ilman mitään oikeutusta on vain asetettu tällainen mystillinen abstraktsioni lähtökohdaksi ja otaksuttu ilman muuta, että kun vain saa selville „kauneuden“ käsitteen, niin sillä on taiteenkin olemus selitetty. Taidefilosofisen tutkimuksen kannalta on tällainen mielivaltainen lähtökohdan määrääminen aivan nurinkurinen ja tietysti omiaan johtamaan suuriin sekaannuksiin, mikä myöskin on tapahtunut. Langelle on ansioksi tunnustettava, että hän tässä ei lähde apinamaisesti astumaan vanhoja polkuja, vaan on kylliksi selväjärkinen huomatakseen, että jos taiteen olemus on saatava selville, niin se saadaan tutkimalla ja tarkastamalla taidetta itseään eikä tutkimalla luontoa ja kaikenlaisia abstraktsioneja, joilla emme ennakolta voi tietää olevan mitään yhteyttä taiteen kanssa.

Näin siirrettyään syrjään n. s. „luonnonkauniin“ ja kauneuden käsitteen kokonaisuudessaan Lange lähinnä valitsee, aivan oikein, lähtökohdakseen kielenkäytön. Sana „Kunst“ johtuu verbistä „können“ ja merkitsee siis alkuperäisesti ylipäänsä kykyä tehdä jotain. Tästä saa Lange taiteelle ensimäisen provisoorisen määrityksen, joka kuuluu:

„Taide on osittain synnynnäinen, osittain harjoituksen kautta hankittu ihmisen kyky valmistaa itselleen ja muille nautintoa“. (I, 56).

Tämä määritys sisältää nyt jo toisen puolen mielivaltaa. Sana „Kunst“ saattaa nim. yhtähyvin merkitä kykyä valmistaa meille ikävyyttä kuin nautintoa, ja Langen tekemä rajoitus, että se merkitsee vain kykyä valmistaa nautintoa, on kaikkea perustusta vailla. — Mutta jääköön se nyt siksensä! Me seuraamme vain toistaiseksi Langen omaa esitystä.

Tämä yleisin määritys on nyt tietysti vielä aivan liian laaja. Se sisältää nim. yhtä hyvin teknilliset ja teoreettiset taidot kuin varsinaiset taiteetkin. Sen vuoksi on määritykseen liitettävä lisätunnusmerkkejä, jotka eroittavat siitä liiat ainekset. Tällaisia lisätunnusmerkkejä, jotka eroittavat varsinaiset taiteet teknillisistä ja teoreettisista taidoista, on Lange huomaavinaan kaksi. Varsinaisilla taiteilla ei ole nim. ensiksikin muuta tarkoitusta kuin tuottaa nautintoa ja toiseksi niitten harjoittaminen ja nauttiminen on vapaa s. o. mikään pakko tai velvoitus ei aja yksilöä siihen, vaan riippuu aivan hänen omasta tahdostaan, haluaako hän sitä tehdä vai ei. Kun nämät seikat otetaan huomioon, tulee määritys täydennettäväksi seuraavasti: „Taide on osittain synnynnäinen, osittain harjoituksen

kautta hankittu ihmisen kyky kättensä tai henkensä töillä tai ruumiinsa liikkeillä valmistaa itselleen ja muille nautintoa, jolloin paitsi tätä nautintoa ei taiteilija eikä nauttija pidä silmällä mitään muuta tarkoitusta". (I, 72).

Varsinaisesta taiteesta täytyy vielä eroittaa n. s. taiteelliset taidot (artistische Fertigkeiten), kuten esim. taideratsastus, näytevoimistelu, baletti. Vaikka niihin kuuluukin varma määrä taitoa, ja vaikkei niillä, silloin kuin niitä katselijain huviksi esitetään, ole mitään muuta tarkoitusta kuin tuottaa nautintoa, niin kuitenkaan ei tajuntamme tunnusta niitä varsinaisiksi taiteiksi. Mikä on siis se lisätunnusmerkki, joka varsinaisilla taiteilla on, mutta näiltä puuttuu?

Tätä selville saadakseen valitsee Lange kaksi esimerkkiä, joista toinen kuuluu varsinaisten taiteiden, toinen taiteellisten taitojen alaan. Hän ryhtyy vertaamaan toisiinsa Velasquezin maalaamaa Filip IV:n kuvaa, jossa tämä on esitettynä ratsastavana, ja sirkusjohtajaa, joka esittää ratsastustaitoaan katsojain huviksi. Jälkimäisessä tapauksessa on nautinnon aiheena se havaintosisältö, minkä silmäimme edessä näemme. Meitä miellyttää hevosen jalorotuisuus ja sen nuorteat liikkeet sekä ratsastajan ruumiin jäntevyys ja voima ja se taito ja ketteryys, jolla hän ratsuaan ohjaa. Edellisessä tapauksessa ei tästä voi olla kysymystäkään. Filipin andalusialainen ratsu on kömpelönnäköinen, ja ratsastaja itse kasvoiltaan „blaseerattu", degenereerautuneen hallitsijasuvun jälkeläinen. Se havaintosisältö, mikä meillä jälkimäisessä tapauksessa on silmäimme edessä, ei siis semmoisenaan ole omiaan mitään mielihyvää herättämään. Mutta nyt on kuitenkin tosiasia, että Velasquezin taulu herättää meissä paljon korkeampaa ja syvempää mielihyvää kuin sirkustirehtöörin taidonnäytteet. Kuinka se on selitettävä? Langen mielestä on selitys tämä: Velasquezin taulua katsoessamme me emme pysähdy vain siihen, mitä suoranaisesti näemme, vaan näkemämme ehdottomasti vaikuttaa sen, että tajunnassamme muutamme silmiemme edessä olevat värit ja viivat lihaksi ja luuksi s. o. mielikuvituksemme avulla teemme eläväksi sen, mikä silmäimme edessä on ja mikä itse asiassa on kuollutta. *Ja juuri se sielullinen toiminta, joka tämän muutoksen saa aikaan, se juuri on varsinaisena taidenautinnon synnyttäjänä.* Tätä sielullista toimintaa — tai kenties oikeammin sen tulosta — nimittää nyt Lange *illusioniksi,* ja siihen nähden hän lausuu: „*Se esteettinen nautinto, jonka taideteos taideteoksena meille tuot-*

taa, ei riipu sisällön laadusta eikä muodon omituisuudesta, vaan se on kokonaan riippuvainen sen illusionin voimakkuudesta ja elävyydestä, jonka taiteilija teoksellaan meissä saa syntymään". (I, 81).

Tämän jälkeen siirtyy Lange tarkastamaan erikseen kutakin taidetta osoittaakseen että hänen illusioniteoriansa todella on yhtäpitävä tosiasiain kanssa.

Mitä maalaus- ja kuvanveistotaiteisiin tulee, niin onkin kieltämätöntä, että se, mitä Lange illusioniksi kutsuu, niissä on huomattavissa. Mehän itse asiassa näemme vain jotain elotonta, muotoja ja värejä, mutta olemme näkevinämme jotain elollista. Me muutamme siis mielikuvituksessamme elottoman elolliseksi, ja tätähän Lange juuri illusioniksi kutsuu. Siihen nähden hän on siis oikeassa. Mutta sillä ei ole suinkaan todistettu, että juuri tämä illusionin synnyttäminen on taiteessa pääasia, että juuri siihen lopullisesti pyritään, ja että kaikki on saavutettu, kun se on saavutettu. Vaikka voisikin todistaa, että kaikissa taiteissa on huomattavana tämä ilmiö, jota Lange illusioniksi kutsuu, niin ei sillä vielä olisi todistettu oikeaksi itse illusioni-teoria siinä merkityksessä kuin Lange sen käsittää. Onhan nim. aivan hyvin otaksuttavissa, että tuo illusionin synnyttäminen on vain välikappale, jolla tahdotaan saavuttaa jotain kokonaan toista. Emme nyt siihenkään tässä kohdassa sen pitemmälti puutu, huomautettakoon ainoastaan, että voi monessa kohden hyväksyä Langen premissit ja silti hylätä ne johtopäätökset, jotka hän niistä premisseistä tekee.

Myöskin mitä näytelmätaiteeseen ja eepilliseen ja dramaattiseen runouteen tulee, voi suuremmatta vaikeudetta osoittaa illusionilla olevan niissäkin paikkansa. Tukalammaksi sitä vastoin käy Langen tehtävä, kun hänen on todistettava illusioni-teoriansa pätevyys myöskin lyyrilliseen runouteen, musiikkiin ja rakennustaiteeseen nähden. Silloin hän eroittaa kolme eri lajia illusionia, nim. 1) havaintoillusionin (Anschauungsillusion), joka perustuu siihen, että olemme näkevinämme jotain, jota itse asiassa emme näe; 2) tunne- ja mielialaillusionin (Gefühls- und Stimmungsillusion), joka perustuu siihen, että olemme tuntevinamme jotain, jota itse asiassa emme tunne; ja 3) voima- ja liikeillusionin (Kraft- und Bewegungsillusion), joka perustuu siihen, että olemme havaitsevinamme voimaa ja liikettä siinä, missä niitä itse asiassa ei ole.

Kaikki nämät eri illusionilajit voivat olla yhdistyneinäkin, mutta niillä on kuitenkin itsekullakin varsinainenkin vaikutusalansa. Niin on esim. havaintoillusionilla tärkein sijansa kuvaamataiteissa, tunne- ja mielialaillusionilla lyriikassa ja musiikissa ja voima- ja liikeillusionilla rakennus- ja koristetaiteissa.

Lyriikan illusioniluonne perustuu siis, kuten sanottu, varsinaisesti tunne- ja mielialaillusioniin. Tämä taas on kahtalaista: objektiivista ja subjektiivista. Voi nim. olla huomaavinaan toisessa tunteita, joita tällä itse asiassa ei ole, tai voi kuvitella itse tuntevansa jotain, jota todellisuudessa ei tunne. (I, 97). Molemmat nämät illusionilajit tulevat lyriikassa kysymykseen.

Tässä ei voi jättää huomauttamatta, että tämä puhe varsinkin subjektiivisesta tunneillusionista on kovin epäilyttävää laatua. Ihmetellä täytyy kuinka Lange niistä oikeutetuista huomautuksista huolimatta, joita psykologiselta kannalta sitä vastaan oli tehty, uudessakaan teoksessaan ei sen mahdottomuutta tunnusta, vaan sitä jäykästi puolustaa. Siitähän nyt ei pääse, että luultu s. o. ei-todellinen tunne on psykologinen mahdottomuus. Joko minä tunnen jotain — mielihyvää tai tuskaa tai en sitä tunne. Kolmatta mahdollisuutta ei ole. Minun tunteeni tosin voi *perustua* erehdykseen: väärään luuloon, väärään tietoon, harha-havaintoon tai perusteettomaan kuvitteluun, mutta *tunne itse* ei koskaan voi olla erehdys. Sentähden onkin puhe tunneillusionista pelkkää „illusionia", ja se teoria, joka siihen rakentuu, luhistuu omaan mahdottomuuteensa. Täten käy siis Langen mahdottomaksi sovittaa illusioniteoriaansa lyriikkaan ja musiikkiin, koska sen sovituksen juuri piti tapahtua tunneillusionin avulla.

Paremmin sitä vastoin onnistuu illusioniteorian sovittaminen rakennus- ja koristetaiteisiin. Se sovitus tapahtuu, kuten mainittu, etupäässä liike- ja siihen yhdistyvän voimaillusionin avulla. Tähän sovitukseen ei ole kuitenkaan välttämätöntä sen tarkemmin puuttua, vaan voimme heti esittää sen taas täydennetyn taiteen määrityksen, joka saadaan, kun entisten näkökohtien lisäksi otetaan huomioon juuri esitetyt.

„*Taide on osaksi synnynnäinen, osaksi harjoituksen kautta hankittu ihmisen kyky valmistaa itselleen ja muille illusioniin perustuvaa nautintoa, jolloin paitsi tätä nautintoa ei mitään muuta tietoista tarkoitusta pidetä silmällä*". (I, 167).

Mutta ei tämäkään taiteen määritys ole vielä lopullinen. Lange huomaa nim. itsekin, että sitä vastaan voitaisiin tehdä hyvin vastuksellisia muistutuksia, ja sen vuoksi ehättää hän itse uusilla lisäselityksillä jo edeltäpäin tekemään ne muistutukset tehottomiksi.

Jos nim. asianlaita nyt olisi niin, että taidenautinto todella perustuisi illusioniin sanan varsinaisessa merkityksessä s. o. että taideteos olisi sitä onnistuneempi, kuta pettävämmin se olisi todellisuuden kaltainen, niin silloinhan olisivat vahanukkein ja vahaukkojen laittajat suurimpia taiteilijoita. Tätä nyt ei Lange kuitenkaan tarkoita ja sen vuoksi hän koettaa vaivojaan säästämättä osoittaa, että tällainen johtopäätös hänen mielipiteistään ei ole ollenkaan oikeutettukaan. Hänen ajatuksensa ei nim. alkuaankaan ole ollut se, että taideteos todella tarkoittaisi meitä pettää ja herättää meissä todellista illusionia, vaan taideteoksen petosyritys on leikkiä ja sen synnyttämä illusioni *tietoista illusionia.* Ja todistaakseen, että näin on laita, lähtee Lange taasen uudelleen tarkastamaan taiteita erikseen ja koettaa osoittaa, kuinka kaikissa taiteissa on n. s. illusionia-häiritseviä seikkoja (illusionstörende Momente), joitten tehtävänä juuri on estää, ettei katsoja tai kuulija todella pettyisi ja sekoittaisi taideteosta todellisuuteen. Sellaisia illusionia-häiritseviä seikkoja on esim. puite taulussa, jalusta muistopatsaassa, teatterissa näyttämö vehkeineen j. n. e., ja ne ovat juuri vastapainona taideteoksen muuten illusionia-herättävälle luonteelle. „Esteettisesti havaitessamme on meillä siis oikeastaan kaksi mielikuvaa yhtaikaa tajunnassa, nim. ensiksi se, että esteettinen ilmiö on todellista, toiseksi se, että se ei ole todellista, vaan ihmisten työtä". (I, 208).

Tämä nyt taas tuntuu tavalliselle järjelle aivan sulalta mahdottomuudelta, sillä käsittämätöntä on, kuinka minä *samaan aikaan* voin olla siinä luulossa, että jokin on todellista, vaikka ihan selvästi tiedän, että se ei ole todellista. Mutta Langelle tämä seikka ei tunnu tekevän vaikeuksia, ja hänen mielestään koko asia on sillä ratkaistu, kun hän taideteoksen harjoittamaa pettämistä nimittää nimellä *„tietoinen itsepetos"*, ja tämä termi on siis tarkkuuden vuoksi edellä olleeseen määritelmään „illusioni" sanan sijaan pantava.

Mutta asianlaita näyttää olevan niin, ettei Lange itse asiassa tarkalleen tarkoita sitä, mitä viimeisessä sitaatissa on lausuttu, että nim. meillä ihan samalla haavaa olisi tajunnassa kaksi kokonaan vastaista mielikuvaa. Vaan hänen ajatuksensa, jota hän lähemmin esittää kirjansa

12:nnessa luvussa, on se, että taideteos itse yhdeltä puolen ja illusionia-häiritsevät seikat toiselta puolen muodostavat kaksi vastakkaista mielikuvavirtaa, joitten välillä tajuntamme häilyy edestakaisin. Ja itse tämä häilymisliike juuri on taiteellisen nautinnon aiheena. „Esteettinen nautinto on seuraus siitä, että samaan aikaan syntyy kaksi toinen toistaan poissulkevaa mielikuvasarjaa". (I, 326). Tätä tajunnan häilymisliikettä valaistakseen Lange käyttää useita vertauskuvia. Niin vertaa hän esim. sitä heilurinliikkeeseen pisteestä toiseen. Toista kuvaa käyttäen vertaa hän esteettisen havainnon synnyttämää tajunnantilaa kahden sotajoukon taisteluun vuorenkukkulasta s. o. tässä tapauksessa tajunnan valokohdasta. Yhtäältä koettavat taideteoksen illusionia-synnyttävät puolet saada valtaansa tajunnan valokohtaa, toisaalta taas tavoittavat samaa herruutta illusionia-häiritsevät seikat. Mutta kumpikaan puolue ei saa pysyvästi herraksi päästi, muuten on leikki s. o. taiteellinen nautinto lopussa, sillä se perustuu juuri itse näitten puolueitten taisteluun.

Edellisessä on pääpiirteissä jo kosketeltu kaikkia niitä suoranaisesti taiteen olemukseen kuuluvia näkökohtia, joita Lange tuo esiin. Mutta Langen lopulliseen taiteen määritykseen emme kuitenkaan vielä ole tulleet. Siihen tullaksemme on meidän vielä lyhykäisyydessä tehtävä selkoa hänen kirjansa 16:nnen luvun sisällöstä, jossa hän erityisesti käsittelee taiteen lopullista, korkeampaa tarkoitusta.

Ensi silmäyksellä hiukan kummastuttaa, kuinka Lange voi puhua taiteen tarkoituksesta, kun hän edellä juuri on nimenomaan selittänyt taiteen olevan „tarkoituksettoman", ja juuri sen kautta eroavan teoreettisesta ja käytännöllisestä toiminnasta. Asian laita näyttää kuitenkin olevan niin, että tämä taiteen „tarkoituksettomuuskaan" ei ole niin aivan sanan mukaan käsitettävä. Lange nimenomaan vakuuttaa useammassa kohden, että taiteella on suuri ja varma tarkoitus, sen on palveltava, kuten kaiken muunkin, „dem Wohl der Gattung", lajin parasta. (I, 14). „Olisi perin nurin-kurin pitää niitä (leikkiä ja taidetta) joutavana nautinnonvälikappaleena, tarkoituksettomana, leikkivänä ja tarpeettomana toimintana". (II, 47). Kuinka nyt on sovitettava yhteen näitten lausuntojen kanssa tuo puhe taiteen „tarkoituksettomuudesta?" Vallan yksinkertaisesti niin, että Lange „tarkoituksettomuudella" tarkoittaa ainoastaan sitä, ettei taiteilija luodessaan ja katsoja tai kuulija taidetta nauttiessaan ajattele mitään muuta kaukaisempaa tarkoitusta kuin välitöntä nautintoa.

Taiteen varsinaisesta, lopullisesta tarkoituksesta, sen „biologisesta tehtävästä“ puhuessaan Lange on sitä mieltä että taide on yksi laji leikkiä, ja on siis tutkittava, mikä on leikkien biologinen tehtävä. Siitä on esitetty eri teorioja.

Yleisin on n. s. „virkistysteoria“, jonka mukaan leikin ja siis myös taiteen tehtävänä on olla meille virkistyksenä, levähdyksenä ja viihdytyksenä vakavan työn lomassa.

Tätä teoriaa ei Lange hyväksy. Jos nim. tarkoitus olisi levähtää, niin paras keino olisi panna nukkumaan. Mutta sen sijaan menemme me teatteriin tai konserttiin ja väsytämme itseämme vain toisella tavalla kuin työssä.

Toinen teoria on n. s. „voimanpurkamisteoria“. Sen mukaan on leikin ja taiteen merkitys siinä, että niissä sopivalla tavalla saadaan käytetyksi se liika voima, joka olemisen taistelusta on yli jäänyt.

Tämäkään teoria ei tyydytä Langea, sillä se ei selitä, miksi nekin „leikkivät“, joilla tilapäisesti ei ole ollenkaan liikaa, käyttämätöntä voimaa kasaantuneena. Tosiasiahan on nim. että esim. taiteelle uhraamme aikaa juuri silloin, kun olemme eniten työstä väsyneet nim. päivän ponnistusten jälkeen, jolloin meillä siis kaikkein vähimmin olisi varaa voimaa tuhlata.

Kolmas teoria selittää leikin merkityksen olevan siinä, että sen kautta harjoitetaan ja kehitetään kykyjä, joita myöhemmin elämässä todella tarvitaan.

Tätä vastaan huomauttaa Lange, että se kyllä selittäisi, miksi nuoret leikkivät, mutta sen mukaan ei täysikäisten leikillä olisi mitään merkitystä.

Se teoria, joka Langen mielestä sisältää kaiken sen, mikä näissä mainituissa selitysyrityksissä on oikeutettua, mutta samalla on vapaa niitten yksipuolisuudesta, on n. s. „*täydennysteoria*“ (Ergänzungstheorie). „Täydennysteorian mukaan on leikki ja taide ihmiselle puuttuvan todellisuuden korvausta. Tämän korvauksen hankkii yksilö itselleen sekä nuorena että täysikäisenä vaistomaisen tarpeen pakosta aina silloin, kuin elämä vaillinaisuutensa takia jättää hänet osattomaksi sellaisista mielikuvista, tunteista, ajatuksista ja teoista, jotka kuitenkin ihmisolennolle ovat ominaisia“. (II, 50).

Juuri täydennysteorian kannalta käy Langen mielestä selväksi, kuinka tavattoman tärkeä merkitys taiteella on erityisesti nykyaikaiselle ihmiselle. Nykyajan ihminen on pitkälle kehittyneen työnjaon takia

tullut suunnilleen samaan asemaan kuin kotieläin, nim. siinä suhteessa, että hän on tilaisuudessa kehittämään ja käyttämään ainoastaan perin vähäisen osan niistä voimista ja mahdollisuuksista, jotka ituina ovat hänen olentoonsa kätkettyinä. Työmies on aamusta iltaan tehdashuoneessaan toimittaen suurimman osan ikäänsä samaa koneellista tehtävää; kauppias laskee ja laskee päivät päästään pulpettinsa ääressä, ja tiedemies on yhtä mittaa vaipuneena kenties kylläkin arvokkaaseen, mutta kaikessa tapauksessa perin yksipuoliseen ajatustyöhönsä. Löytyy tavaton määrä arvokkaita tunteita, joita nämät yksipuoliset ihmiset eivät iässään tule todellisuudessa kokemaan. Jollei nyt tätä puutteellisuutta millään tavalla voida korvata, niin kuihtuu ja kuolee heissä ihmisolennon tärkeitä puolia eivätkä sellaiset olennot enää edusta täyttä ihmisyyttä, vaan ovat henkisesti raajarikkoja. Tämän elämän puutteellisuuden ja yksipuolisuuden korvaa nyt juuri taide. Se avaa näille yksipuolisille ihmisille uuden maailman, jossa heillä on tilaisuus elää täydellisempää elämää, kokea sitä, mitä tosielämä ei koskaan olisi antanut heille tilaisuutta kokea, ja siten estää kuihtumasta olentonsa tärkeitä puolia.

Tämä on taiteen suuri biologinen tehtävä, ja kun sekin otetaan huomioon, kuuluu lopullinen taiteen määritys näin: „*Taide on jokainen ihmisen toiminta, jonka kautta hän valmistaa itselleen ja muille käytännöllisistä intresseistä vapaata, tietoiseen itsepetokseen perustuvaa nautintoa, ja havainto-, tunne- tai voimaillusionin avulla laajentaa ja syventää henkistä ja ruumiillista elämäänsä ja siten edistää lajin säilymistä ja täydellisentymistä*“. (II, 60).

Tähän voisimmekin jo lopettaa esityksen Langen taidefilosofisista mielipiteistä, sillä luullakseni ovat edellisessä tulleet kosketelluiksi kaikkein tärkeimmät niistä seikoista, jotka valaisevat Langen taiteenkäsitystä. Hänen laajassa teoksessaan on tosin käsitelty monia kysymyksiä, joihin edellisessä emme ole voineet viitatakkaan, mutta useimmat niistä ovat kuitenkin enemmän tai vähemmän syrjässä valtatieltä, jos niin saan sanoa. On kuitenkin vielä yksi kysymys, joka on siihen määrään taidefilosofian ydinkysymyksiä, että Langen kannan tuntemiselle on tarpeen siihen vielä hiukan puuttua. Se on kysymys taiteen suhteesta siveyteen. Tätä kysymystä käsittelee Lange kirjansa 16:nnessa luvussa.

Kysymystä taiteen suhteesta siveyteen voi hyvällä syyllä pitää taidefilosofisen kannan oikeuden parhaana koetuskivenä. Se, joka edelly-

tyksistään lähtien, ei saa tätä kysymystä selitetyksi, on varmaan lähtenyt vääristä edellytyksistä. Ja niitten luku, jotka niin ovat tehneet, on leegio. Silti onkin tästä kysymyksestä tullut sekaannuksien pesäpaikka, jonka vuoksi avomielisimmät ovat suoraan tunnustaneet, ettei tätä kysymystä ylipäänsä ollenkaan voi ratkaista. Sen tunnustuksen tekee esim. Wilhelm Scherer (Poetik, ss. 138, 146).

Valitettavasti on Langenkin esitys tästä kysymyksestä pikemmin omiaan sitä sekoittamaan kuin selvittämään. Jo se tapa, millä hän käsittää moraalin, on lievimminkin sanoen, hyvin omituinen. Hän lausuu näet: „moraalinen, eroitukseksi eetillisestä, edellyttää varmaa *ulkoapäin* säädettyä toimintaohjetta". (II, 154). Tietysti on kunkin vallassa antaa sanoilleen minkä merkityksen itse tahtoo, mutta silloin ei pidä myös odottaakkaan ymmärtämistä muilta. Kun käsittää moraalin, kuten Lange edellä, niin kysymys taiteen suhteesta moraaliin kadottaa kaiken merkityksensä ja johtuu aivan syrjäpoluille. Eihän ole kysymys siitä, missä suhteessa taide on oleva joihinkin *ulkoapäin* tuleviin „ukaaseihin", antoipa niitä sitten joku hengellinen tai maallinen auktoriteetti tai vaikkapa itse yleinen mielipidekin, vaan kysymyshän on tietysti siitä, missä suhteessa ovat taiteellisen ja siveellisen tajuntamme vaatimukset toisiinsa, käyvätkö ne aina yhteen vai ei, ja jos eivät käy, niin onko toisen tai toisen niistä alistuttava ja kumman.

Kun nyt Lange heti alunpitäin asettaa koko kysymyksen väärin, niin on luonnollista, että vastauksetkin ovat sen mukaan.

Taiteilijan moraalilla luulee Lange tarkoitettavan taiteilijan suhdetta aikalaistensa ja ympäristönsä vallitsevaan „moraalikoodeksiin". Ja hänen mielestään on nyt lähin kysymys se, onko taiteilijan merkitys riippuvainen siitä, noudattaako hän tätä moraalikoodeksia vai ei. Ja nyt lähtee Lange aivan aiheettomasti historiallisilla esimerkeillä todistamaan, että taiteilijan merkitys ei ole siitä riippuvainen. Hän kertoo meille sarjan rumia juttuja useista suurina pidetyistä taiteilijoista, kuinka he ovat olleet vaelluksessaan perin nuhteenalaisia, useinpa vielä luonteeltaankin halpamaisia. Ja tällä hän sanoo tahtoneensa todistaa, että siveellisyys ei ole taiteellisen neron ehtona. Ikäänkuin joku järkevä ihminen sellaista olisi väittänyt tai siitä nyt edes olisi kysymys! Perin helppoahan olisi todistaa, että voi olla väkevä mies olematta siveyssankari, ja että on ollut hyvin paljon kovinkin väkeviä miehiä, jotka ovat käyttäneet suurta voi-

maansa väärin, lyöneet esim. lähimäisiään kuoliaiksi, mutta sillä ei pidä luulla todistaneensa, että väkevät miehet myös ovat oikeutetut lyömään lähimäisiään kuoliaiksi.

Toiseksi ottaa Lange tarkastettavakseen kysymyksen, saako taide esittää epäsiveellisiä aiheita. Siihen hän tietysti vastaa myöntävästi. Hän eroittaa kaksi eri tapaa käsitellä taiteessa epäsiveellisiä aiheita. Ensimäinen on se tapa, että synti kuvataan suloiseksi, viehättäväksi ja houkuttelevaksi. Teoksia, joissa näin on laita, on esim. Boccaccion Decamerone, Goethen Römische Elegien, useat Paul Heysen romaanit ja novellit, Maupassantin melkein koko tuotanto j. n. e. Toinen synnin käsittelytapa on se, että se kuvataan turmiota tuottavaksi ja hylättäväksi. Esimerkkeinä tällaisista teoksista Lange mainitsee Goethen Faustin, Byronin Manfredin, Tolstoin Ylösnousemuksen, Flaubertin Madame Bovaryn, useimmat Zolan romaanit, Daudetin Sapphon, Halben „Nuoruuden" j. n. e.

Että jälkimäisestä synnin käsittelytavasta ei ole muuta kuin hyvää sanottavaa, on Langen mielestä selvää. Sillä sehän ei voi vaikuttaa muuta kuin hyvää lukijaan, että hän näkee, mitkä hirveät seuraukset synnillä ovat. Ja tämän vuoksi on tarpeen, että synnin houkutus ja voimakin hyvin havainnollisesti kuvataan, jotta kokonaisuus tuntuisi uskottovalta.

Mutta ei Lange tahdo sanoa pahaa edellisestäkään synnin käsittelytavasta. Hän pitää kyllä uskottavana, että tämänlaatuinen kirjallisuus on turmellut useita jo ennestään karakteerittomia nuorukaisia. Mutta se ei ole runoilijan syy. Hän kuvaa tosin syntiä, joka ei saa ansaittua palkkaansa, mutta minkäpä runoilijariepu sille mahtaa, sillä eihän synti saa sitä aina todellisuudessakaan. Ja kun elämässä kerran niin on laita, niin silloin on runoilijan myös oikeus se taiteessa niin esittää. Muuten tietää Lange lohduttaa, ettei tämmöinenkään runous ole ketään viatonta turmellut. (II, 166).

Ainoa epäsiveellinen käsittelytapa, jota Lange ei pidä hyväksyttävänä, on tendenssimäinen tapa. Mutta ei sekään ole moitittava sen takia, että aihe on epäsiveellinen, vaan juuri sen takia, että käsittely on tendenssimäinen.

Kuinka pitkälle muuten epäsiveellisten aihetten käsittelyssä saattaa mennä ja miten niitä on kuvattava, sen ratkaisevat Langen mielestä yksistään esteettiset, eivät moraaliset, näkökohdat. (II, 165). Lopuksi sopinee mainita, että Lange kapittelinsa lopulla kääntyy erityisesti Volkeltin kantaa

vastaan taiteen ja siveyden suhteesta, kuitenkin mainitsematta Volkeltin nimeä, sillä Lange näkyy melkein johdonmukaisesti karttavan nimien mainitsemista. Hän lainaa Volkeltin kirjasta „Aesth. Zeitfragen“ seuraavat lauseet: „Moraali on taiteellisen toiminnan korkein mittakaava“. „Hyve on korkein päämäärä, jota taiteellisen tuotannon on palveltava“. „Taiteenkin tehtävä on lopullisesti auttaa ihmiskuntaa eteenpäin hyvän tiellä“. „Taiteenkin on hyvän palveluksessa ollen viime kädessä tunnettava itsensä avustajaksi ihmiskunnan siveellisessä syventämisessä ja jalostamisessa“.

Nämät lauseet ovat nyt sivumennen sanoen kenties järkevimmät ja oikeimmat, mitä kukaan esteetikko taiteen ja moraalin suhteesta lie lausunut, mutta Langen mielestä ne ovat niin kaukana oikeasta, ettei hän niistä voi ruveta keskustelemaankaan. Toivottomana hän vain huudahtaa, onko Schillerin työ ja esitys näistä kysymyksistä sitten ollut aivan turha, kun vielä tuollaisia mietteitä on voitu aivan hiljakkoinkin lausua. (II, 170).

II.

Esitettyämme edellisessä Konrad Langen taidefilosofisten mielipiteitten pääsuunnan lienee luvallista liittää tähän selontekoon muutamia kriitillisiä mietteitä. Ei voi tulla kysymykseenkään seikkaperäisesti pohtia mitään niistä kysymyksistä, joihin edellisessä on kosketeltu, ainoastaan lyhyesti viitattakoon, mikä Langen mielipiteissä on hylättävää, mikä varteen otettavaa.

Jos käsittelemme Langen mielipiteitä päinvastaisessa järjestyksessä kuin ne edellä ovat esitetyt, niin tahtoisin sanoa, että hänen esityksensä taiteen ja moraalin suhteesta on luultavasti koko teoksen heikoin luku. Käsittääkseen oikein taiteen ja moraalin suhteen täytyy käsittää oikein sekä taide että moraali. Että Lange ei ole käsittänyt mielestäni oikein taidetta, se tulee myöhemmin osoitettavaksi. Nyt haluan vain yhä uudelleen huomauttaa siitä, kuinka väärin Lange käsittää moraalin. Moraalilla ja moraalilailla on tietysti ymmärrettävä jotain sisällistä, meissä itsessämme olevaa lakia, lyhyesti: oman sisällisen tajuntamme vaatimusta. Lange kääntää tämän asian kokonaan ylösalaisin, kun hän moraalilla ymmärtää *ulkoapäin* tulevaa toiminnanohjetta. Täten käy jo taiteen ja moraalin suhteen selvittäminen kokonaan mahdottomaksi. Siksi joutuukin

Lange pohtimaan kaikenlaisia syrjäkysymyksiä, jotka ovat osittain suorastaan lapsellisiakin. Kenen päähän olisi esim. koskaan pälkähtänyt väittää, että siveellinen luonnonlaatu on taiteellisen kyvyn ehtona ja että ollakseeen etevä taiteilija täytyy olla luonteeltaan ja elämältään siveellinen! Taiteilijalahjahan on tietysti synnynnäinen. Se, jolle se on sattunut tulemaan osaksi, voi yhtä hyvin olla roisto kuin kunnon mies, ja kenties useammin juuri on roisto, kuten Lange tuntuu tahtovan väittää. Mutta siitähän on kiinni pidettävä, ettei ketään *oikeuta* rupeamaan roistoksi se seikka, että hän on sattunut saamaan taiteilijalahjan. Yleisemmin lausuttuna: taiteellinen vaatimus ja siveellinen vaatimus ovat kaksi kokonaan eri asiaa. Senvuoksi voi löytyä ja löytyy teoksia, jotka ovat eteviä taideteoksina s. o. täyttävät kaikki ne vaatimukset, mitkä taideteokselle semmoisenaan voidaan asettaa, mutta ovat siveelliseltä kannalta tuomittavia. Nyt on kysymys se, onko oikeutettua tällaisiin teoksiin sovittaa siveellistä mittakaavaa s. o. saako ja onko taiteellinen vaatimus alistettava moraalisen vaatimuksen alle. Lange näkyy tahtovan vastata tähän kysymykseen kieltävästi, Volkelt taasen, jonka lauseita Lange siteeraa, vastaa siihen empimättä myöntävästi. Tämän kirjoittajan mielestä Volkeltin lauseet ovat niin itsessään selvät, että niitä voi vastustaa ainoastaan se, joka niitä joko ei ollenkaan ymmärrä tai ymmärtää ne aivan väärin. Pääasia on nyt aina vain se, että ollaan selvillä siitä, mitä moraali ja moraalilaki on ja mistä se johtuu. Se johtuu siitä, että ihmiskunnalla täytynee olla joku lopullinen päämäärä, johon kaikki sen toiminta tähtää. Me nimitämme tuota päämäärää tavallisesti lajin onneksi, mutta nimittipä sitä miksi tahansa, niin aina on pääasia tämä: kaiken ihmistoiminnan arvo on lopulta määrättävä sen mukaan, viekö se tuohon päämäärään päin tai siitä pois. Jos se vie sinnepäin, niin se on siveellistä toimintaa, jos se vie siitä pois, niin se on epäsiveellistä. Tämä lopullinen arvioimistapa sovitetaan *kaikkiin* inhimillisen toiminnan ilmauksiin, siis myöskin taiteeseen. Senkin arvo on lopulta riippuvainen siitä, viekö se ihmiskuntaa sen lopullista päämäärää kohti vai ei. Ja sen vuoksi on itse asiassa selvä tuo edellä siteerattu Volkeltin lause: „moraali on taiteellisen toiminnan korkein mittakaava“.

Siirtyäksemme tarkastamaan Langen varsinaista taiteen määritystä, tahtoisin ensinnäkin hiukan kosketella hänen käsitystään taiteen tarkoituksesta, sen „biologisesta tehtävästä“. Kuten referaatissa esitettiin, käsittää

Lange taiteen tarkoituksen n. s. „täydennysteorian“ kannalta. Sen mukaan olisi siis taiteen merkitys siinä, että se antaa meille tilaisuuden kokea sellaisia tunteita, joita tosielämässä emme ole tilaisuudessa kokemaan, ja käyttää ja kuihtumasta estää sellaisia sielumme puolia, jotka tosielämässä käyttämättömiksi jäisivät.

Tässä teoriassa on epäilemättä paljon perää, ja kieltämättä ei ole vähäinen se merkitys, mikä taiteella on juuri tosielämän täydentäjänä. Mutta sittenkin lausuu täydennysteoria vain yhden puolen taiteen merkityksestä, ja jos taiteen merkitys tahdottaisiin rajoittaa vain siihen, mikä sille täydennysteorian mukaan tulee, niin auttamattomasti joudutaan kollisioniin tosiasiain kanssa.

Täydennysteorian mukaanhan meille olisi arvoa ainoastaan sellaisilla taideteoksilla, joissa esitetään tunteita, joita itse emme ole kokeneet, siis „surrogaattitunteita“, — tätä nimitystä käyttää Lange itse. Sitä vastoin olisivat arvottomia meille sellaiset taideteokset, joissa esitetään meille tuttuja tunteita, tunteita, joita itse olemme kokeneet. Nyt jokainen tietää omasta kokemuksestaan, että asia on pikemmin päinvastoin. Kuta syvemmin ja perinpohjaisemmin me itse olemme kokeneet niitä tunteita, joita taideteoksessa esitetään, sitä syvemmän vaikutuksen se teos meihin tekee, ja sitä rakkaammalta ja arvokkaammalta se meille tuntuu — tietysti aina edellytettynä, että teos muuten on todellinen taideteos. Voipa sanoa, että on taideteoksia, joita täydellisesti ymmärtää ja osaa arvostaa ainoastaan se, joka omassa elämässään on itse samantapaista kokenut kuin taideteoksessa esitetään. Normaalisesti kehittyneessä ihmisessä ovat tosin ainakin ituina ja mahdollisuuksina kaikki tunteet — ei mikään inhimillinen ole hänelle kokonaan vierasta — ja siitä juuri johtuu, että häneen voivat vaikuttaa nekin tunteet, joita hän suoranaisesti ei itse ole elämässään kokenut. Mutta aina kuitenkin vaikuttaa häneen syvemmin ja etevämmin se, mistä hänellä itsellään on välitön kokemus. Tämä nyt on psykologinen tosiasia, jota ei tarvitse sen tarkemmin perustella, varsinkin kun jokainen sen omasta kokemuksestaan tuntee.

Tarkastakaamme nyt itse illusioni-teoriaa. Me otaksumme silloin toistaiseksi, kuten Lange itse ilman riittävää perustelua otaksuu, että taideteos aina välttämättömästi tuottaa mielihyvän tunnetta. Selitettävä olisi sitten, mihin tämä mielihyvän tunne perustuu. Lange selittää sen niin, että taideteos synnyttää tajunnassamme kaksi vastakkaista mielikuva-

virtaa, joitten välillä heilumme. Taideteoksen illusionia-herättävä luonne pyrkii saattamaan meitä siihen luuloon, että tämä on todellisuutta, illusionia-häiritsevät seikat pitävät taas vireillä tietoa siitä, että tämä kaikki on vain leikkiä. Taideteosta katsoessamme siirrymme nyt yhtämittaa yhdestä luulosta toiseen, ja juuri tämä yhtämittainen tajunnan liike kahden vastakkaisen, mielikuvan välillä edestakaisin synnyttää taiteellisen nautinnon.

Täytyy mielestäni sanoa, että Lange laittaa asian itselleen vähän liian helpoksi. Jotta hänen teoriansa olisi hiukankaan uskottava, täytyisi hänen ensinnäkin todistaa, että tajunnan jatkuva siirtyminen yhdestä luulosta päinvastaiseen *aina ja välttämättömästi* tuottaa mielihyvää. Mutta sepä juuri jää todistamatta. Ei se riitä, että sanoo vain: „miksi se ei tuottaisi nautintoa“ ja luettelee joitakin epäilyttäviä tapauksia, joissa niin näyttää olevan laita. M. m. vetoaa Lange fyysillisiin vertauskohtiin, joka jo semmoisenaan on perin nurinkurista, kun psykologisista ilmiöistä on jotain todistettava. Niin mainitsee hän esimerkkeinä esim. kiikkumisen, ratsastamisen, uimisen ja soutamisen, joitten kaikkien hän katsoo tuottavan nautintoa ja juuri sentähden, että niissä tapahtuu heilumisliike kahden vastakohdan välillä. Nyt sopii ensinnäkin huomauttaa, että ne „vastakohdat“, joitten välillä näissä tapauksissa liikutaan, eivät ole ollenkaan „vastakohtia“ siinä merkityksessä kuin kaksi *sisällöllisesti* vastaista mielikuvaa, vaan ainoastaan avaruudessa toisistaan eroitettuja pisteitä. Ja se taas ei ole suinkaan ulkonaisessakaan luonnossa yleinen laki, että kaikenlainen heiluminen kahden pisteen välillä tuottaa mielihyvää. Jos esim. joku atleetti haluaisi käyttää hra Langea pallonaan, viskata hänet ilmaan ja ottaa taas käsillään sievästi vastaan, niin luultavasti pyytäisi Lange mitä pikimmin päästä siitä leikistä erilleen. Ja muutenkin tietää jokainen, joka on ollut myrskyssä merellä, että kaikenlainen „kiikkuminen“ ei ole myöskään mitään nautintoa.

Mutta muuten, vaikka fyysillinen liike kahden eri pisteen välillä tuottaisikin aina mielihyvää, — jota se suinkaan ei aina tee, — niin ei se vielä todistaisi Langen eduksi mitään. Sillä hänenhän on todistettava, että *psyykillinen* jatkuva liike yhdestä sisällöltään vastaisesta mielikuvasta toiseen, tuottaa aina nautintoa. Ja sitä on yksinkertaisesti mahdoton todistaa. Melkein uskottavampaa on nim., että sellainen psyykillinen heiluriliike tuottaa useimmin mielipahaa kuin mielihyvää, vaikka tätäkään

ei voi yleiseksi laiksi sanoa. Muutamat esimerkit siihen kuitenkin viittaavat. Sanotaan usein, että joku häälyy pelon ja toivon välillä, ja silloin pikemmin tarkoitetaan, että hänellä on paha olla kuin hyvä olla. Ratkaisu tosin suuresti riippuu siitä, kumpi tunne on vallitsevampi, mutta jos otaksuisi molempain olevan tasapainossa, niin pikemmin on tulos sellaisesta heilumisesta mielipahan kuin mielihyvän tunne. Löytyy toisia tapauksia, joissa ratkaisu on selvempikin. Häilyminen varmuuden ja epävarmuuden välillä esim. on ylipäänsä suuremmassa määrässä tuskallista kuin mieluista. Sadoissa romaaneissahan saa lukea, kuinka sankari tai tavallisemmin sankaritar, joka epäilee rakastettunsa esim. kuolleen, mutta ei tiedä varmaan, nimenomaan rukoilee, että hänelle sanottaisiin täysi totuus, sillä „parempi hirveinkin varmuus kuin tämä kiduttava epävarmuus". Niin sanat tavallisesti silloin kuuluvat, ja tässä suhteessa jokaisen oma kokemus vahvistaa romaanin henkilöitten sieluntilan psykologisesti oikein kuvatuksi.

Tällaisia esimerkkejä voisi löytää jos kuin paljon, mutta niitten kasaaminen on tarpeetonta. Niin pian kuin voidaan osoittaa yksikään tapaus sellaisesta psyykillisestä heilumisliikkeestä kahden sisällöllisesti vastaisen mielikuvan välillä, joka ei tuota mielihyvää, on Langen illusioni-teorialta voima poissa ainakin siinä merkityksessä kuin hän itse sen esittää.

Mutta nyt voisi ajatella edelleen näin: Lange on erehtynyt siinä, että hän otaksuu taideteoksen tuottavan aina mielihyvää, sillä sitä se ei tee. Mutta hän on sittenkin oikeassa siinä, että taideteoksen vaikutus perustuu tällaiseen psyykilliseen heilumisliikkeeseen, joka ei myöskään tuota aina mielihyvää. Silloin olisi tarkastettava, voiko illusioni-teoriaa kenties puolustaa tässä tosin suuresti muutetussa ja rajoitetussa muodossa.

Sitä tarkastusta toimittaaksemme ei ole muuta keinoa kuin vedota omaan taiteelliseen tajuntaamme. Onko nyt asianlaita niin, että hyvää romaania lukiessamme yhdessä hetkessä ajattelemme: tämähän on todella tapahtunutta, ja seuraavassa hetkessä taas: eihän tämä ole kuin tekijän kokoon kyhäämää, ja tällä tavalla jatkamme kirjan loppuun? Tai tuummimmeko teatterikappaletta katsoessamme yhtenä hetkenä: tämähän on kaikki totta, mikä edessäni tapahtuu, ja seuraavana taasen: näyttelijäthän ne vain kujeilevat. Tämän kirjoittajan tajunta ei nyt ainakaan sellaista todista, enkä juuri kernaasti usko muittenkaan tajunnan sitä tekevän.

Muutenhan tuntuisi mahdottomalta, että ollenkaan voisi taideteosta tarpeellisella tarkkuudella seurata, jos tajunnassa yhtämittaa kaksi vastaista käsitystä taistelisi toistensa kanssa. Päinvastoinhan kokemuksemme todistaa, että esim. jännittävää näytelmäkappaletta katsoessamme unohdamme kaiken, mikä ympärillämme on, kaikki „illusionia-häiritsevät seikat", ja seuraamme toisinaan melkein henkeä pidättäen esitystä, ja vasta esiripun laskeuduttua joudamme muuta ajattelemaan. Missä tässä nyt sitten ovat ne kaksi keskenään taistelevaa mielikuvavirtaa?

Ei, kyllä asia nyt niin lienee, että Konrad Langen illusioni-teoria lopullisestikin on erehdystä aivan perusajatuksiltaan. Itsehavaintoon perustuva kokemus ei todista, että meillä taideteosta katsoessamme kaksi vastaista mielikuvavirtaa tajunnassa herruudesta taistelisi. Ja vaikka vielä sekin olisi totta, niin ei voi mitenkää todistaa, että tällaisen mielikuvien taistelun välttämättä pitäisi tuottaa nautintoa.

Kun nyt kerran tuli puhe tästä taideteoksen tuottamasta nautinnosta, niin ehkä sopii hiukan tarkastan sitä „nautintoteoriaakin". Kuten referaatissa ilmeni, asettaa nim. Lange jotenkin vähällä perustelemisella nautinnon hankkimisen taideteoksen olennaiseksi tunnusmerkiksi. Tässä hän tosin vaeltaa kaikkien esteettikkojen kovaksi polkemaa, tavallista valtatietä. On ammoisista ajoista pidetty niin itsestään selvänä, että taideteoksen olemukseen kuuluu nautinnon tuottaminen, ettei sitä juuri koskaan ole huolittu sen lähemmin perustellakkaan, vaan se on ilman muuta otaksuttu. Lange tekee jo paljon, kun hän edes hiukan koettaa sitä perustella, vaikka se perustelu onkin tosin hyvin omituista laatua. „Ihmisen luontoon kuuluu", sanoo Lange, „ettei hän vapaaehtoisesti hanki itselleen tuskaa". „Sen vuoksi täytyy kaikkien tekojen, joita ihminen vapaaehtoisesti toimittaa, olla mielihyvää tuottavia". Ja hän lisää: „sen vuoksi on väärä jokainen esteettinen teoria, joka pitää edes mahdollisenakaan, että joku esteettinen tunne voisi olla mielipahan tunne". (I, 70).

Tekisi mieli sanoa, että taidehistorian professori Lange toisinaan ehkä hiukan liian suvereenisti kohtelee logiikankin, samoinkuin psykologian lakeja. Niin tässäkin. Siinä ei kyllä kukaan halunne väittää Langea vastaan, että ihminen luonnostaan tavoittelee mielihyvää ja karttaa mielipahaa. Mutta siihen tulee pieni lisäys, joka hiukan rajoittaa niitä johtopäätöksiä, joita tästä tosiasta saa vetää. Viisaat ihmiset ovat nim.

jo aikoja sitten tulleet huomaamaan, että monasti voi olla sekä tarpeellista että edullista kärsiä hetkellistä tuskaa tai mielipahaa, jos sillä torjutaan pitkäaikainen kärsimys tai hankitaan kestävä mielihyväntunne. Ja jos ei ihminen tätä tekisi, niin hyvin vähän olisi toimintoja, joita hän ottaisi täyttääkseen. Useimmat vakavat työthän ovat, ainakin ennenkuin niihin tottuu, kaikkea muuta kuin mieluisia, ja niitä tehdään kuitenkin aivan vapaaehtoisesti juuri niitten siunausta tuottavien tulosten takia, joita niistä johtuu. Jos ihminen olisi todella niin lyhytnäköinen, että hän vapaaehtoisesti tekisi ainoastaan sitä, mikä tuottaa *välitöntä* nautintoa, niin ihmiskunta olisi jo aikaa joutunut perikatoon.

Vaikka siis asianlaita olisikin niin, että taide ei hetikään aina tai ei ylipäänsäkään tuottaisi *välitöntä* mielihyvää, niin ei järkevä ihminen silti niin lyhytnäköinen olisi, ettei hän sitä harrastaisi, jos hän huomaisi sen harrastuksen *etäisemmiltä seurauksiltaan* ja *lopullisesti* olevan ihmiskunnalle siunaukseksi. Langehan itse nimenomaan huomauttaa, ettei taiteen lopullinen merkitys ole suinkaan siinä välittömässä nautinnossa, jota se tuottaa, vaan siinä, että se täyttää korkeamman, biologisen tehtävän. Nyt on hyvin ajateltavissa, että taide ei hetikään aina tuottaisi tuota välitöntä nautintoa, mutta silti täyttäisi korkeamman, biologisen tehtävänsä. Silloin ei taide olisi mitään varsinaista merkityksestään kadottanut, ja järkevä ihminen harrastaisi sitä siitä huolimatta yhtä hyvin. —

Kun lähdetään tutkimaan taiteen olemusta, ei tutkijalla saa olla mitään ennakolta valmiita mielipiteitä siitä. Tunnettuna on ainoastaan joukko inhimillisen toiminnan tuloksia, joita kutsutaan taideteoksiksi, ja niitten erikoisluonne on selville saatava, mikä tapahtuu siten, että taideteoksen meissä synnyttämä tajunnantila psykologisesti eritellään ja merkille pannaan, mikä siinä on satunnaista ja mikä olennaista. Ja kaikki ennakkomielipiteet, mitkä tällä tiellä eivät tosiksi osoittaudu, ovat empimättä hylättävät. Ja tällä tiellä taas ei Lange eikä tietääkseni kukaan muukaan ole todeksi osoittanut, että taideteos aina tuottaisi välitöntä mielihyvää. Sen vuoksi on täysi oikeus, siksi kunnes se tapahtuu, pitää tätä otaksumista perusteettomana.

Yksi varsinainen taiteen tunnusmerkki Langen määrityksessä on vielä tarkastamatta. Se on se tunnusmerkki, jolla Lange eroittaa taiteen teoreettisista ja käytännöllisistä taidoista. Tämä tunnusmerkki tosin ei ole Langen oma keksintö, vaan useimpien esteettikkojen ikivanha yhteisomai-

suus. Lange katsoo taiteen eroavan käytännöllisestä ja teoreettisesta toiminnasta etupäässä siinä, että se näihin verrattuna on varmassa merkityksessä tarkoitukseton. „On siis selvää, että käytännöllinen, eetillinen ja tieteellinen *tarkoituksettomuus* on taiteen olennainen tunnusmerkki sen nautintoa tuottavan luonteen ohella". (I, 62). Huomautettiin myöskin jo referaatissa, ettei Lange nähtävästi käsitä tätä taiteen tarkoituksettomuutta sanan mukaan, koska hän nimenomaan toisessa kohdassa sanoo, että taiteella on suuri ja korkea tarkoitus, tärkeä biologinen tehtävä. (II, 47). Hän tarkoittaa siis vain, että taiteilija luodessaan ja katsoja taidetta tarkastaessaan ei ajattele mitään kaukaisempia tarkoituksia, minkä hän myös nimenomaan sanookin. Siihen nyt täytyy huomauttaa, että jos tarkoituksettomuus niin käsitetään, niin se ei ollenkaan kelpaa eroittamaan taidetta käytännöllisestä ja teoreettisesta toiminnasta, koska niissäkään ei toimijalla läheskään aina ole tajunnassa kaukaisemmat tarkoitukset.

Niin pian kuin kerran myönnetään, että taiteella on joku etäisempi tarkoitus — kuten Lange tekee — ei siis „tarkoituksellisuus" ja „tarkoituksettomuus" kelpaa eroittamaan taidetta muista inhimillisistä toiminnoista.

On nyt ajateltavissa vieläkin yksi tapa eroittaa taidetta muista toiminnoista, tapa, joka on läheisessä yhteydessä edellisten kanssa ja myös paljon suosittu. Eroitetaan nim. usein taide muista toiminnoista sillä, että sanotaan muitten olevan välttämättömiä tai ainakin tarpeellisia, taiteen sitä vastoin ylellisyystavaran, joka voisi maailmasta hävitäkkin, ja elämä jatkuisi entistä uraansa kuitenkin.

Valitettavasti ei tämäkään keino kauaksi tepsi. Mitä ensinnäkin välttämättömyyteen tulee, niin käytetään sitä usein hyvin venyvänä käsitteenä. Tarkalleen otettuna ei välttämätöntä taitaisi juuri muuta olla kuin syöminen ja juominen, kylmässä ilmanalassa joku määrä vaatetusta ja siihen vielä lisäksi hiukkasen ilmaa ja unta. Jos nyt kaikki muu pidetään ylellisyystavarana, niin silloin siihen joukkoon kuuluu paljon muutakin kuin taide. — Mitä taas tarpeellisuuteen tulee, niin se on vieläkin venyvämpi käsite. Mikä lopulta on tarpeellista ja mikä ei? Siitä on vaikea sääntöjä laittaa. Rautatiet tuntuvat meistä nykyään hyvin tarpeellisilta, ja kuitenkin on ihmiskunta tullut toimeen vallan hyvin ilman niitä ainakin liki 6,000 vuotta, ja kuka sen tietää, kuinka paljon kauemmin.

Asianlaita on nyt epäilemättä niin, että on sulaa erehdystä lähteä sellaisten venyväin käsitetten perusteella kuin „välttämätön“ ja „tarpeellinen“ rakentamaan tieteellisiä eroituksia eri toimintain kesken. Kaikki se, toiminta, mikä vähentää ihmiskunnan kärsimystä ja lisää sen hyvinvointia, on arvokasta ja tarpeellista, vaikkakin voitaisiin elää ilman sitä. On niin kovin paljon muuta kuin taide, jota ilman voitaisiin elää, ettei sen perusteella mitenkään voida taidetta muista toiminnoista eroittaa.

Lopputuloksena tästä tarkastelusta on siis, että niillä perusteilla, joilla Lange — ja esteettikot ylipäänsä — koettavat taidetta muista toiminnoista eroittaa, tämä eroittaminen ei onnistu.

* * *

Olemme nyt lopusta aloittaen käyneet läpi Langen taiteen määrityksen, ja ymmärtääkseni on siinä selville tullut, ettei yksikään niistä tunnusmerkeistä, joita Lange taiteelle antaa, täydellisesti pidä paikkaansa.

Taiteen merkitys ei ole vain siinä, että se täydentää elämäämme ja kuvaa kokemuksia ja tunteita, jotka ovat meille vieraita, sillä tavallisesti vielä syvemmän vaikutuksen tekevät meihin sellaiset taideteokset, joissa kuvatut kokemukset ja tunteet ovat omain kokemaimme kaltaisia. Perusteettomana täytyy myöskin pitää sitä otaksumista, että taideteoksen olennaisena tunnusmerkkinä olisi nautinnon tuottaminen, sillä Lange ei voi millään riittävillä syillä tätä otaksumista puolustaa. Ei todista myöskään itsehavaintomme, että taideteoksen meissä synnyttämä tajunnantila olisi sellainen, että kaksi vastaista mielikuvavirtaa tajunnassamme herruudesta keskenään taistelisi. Ja vielä vähemmin onnistuu Langen todistaa, että tällainen mielikuvien taistelu aina ja välttämättömästi tuottaisi mielihyvää, kuten sen hänen teoriainsa mukaan pitäisi. Ja lopuksi kävi mielestäni selville, että taiteellista toimintaa ei voi eroittaa muista toiminnoista sillä, että pitää sitä näihin verrattuna „tarkoituksettomana“, „ei-välttämättömänä“ tai „tarpeettomana“.

Siten jäisi Langen taiteen määritelmästä jäljelle vain tämä: „taide on osittain synnynnäinen, osittain harjoituksen kautta hankittu ihmisen kyky — —“. Tällä määrityksellä emme tietysti kauas tule, jollei tuota „kykyä“ voida sen lähemmin määrätä. Tässä ei ole tietysti tila sellaista yrittää, sillä tarkoitus onkin vain ollut osoittaa, etteivät asiat tunnu ottavan oikein selvitäkseen, jos tuon kyvyn käsittää niin, kuin Lange sen tekee.

Edellisestä esityksestä voisi nyt joku tehdä sen johtopäätöksen, ettei Langen teoksella siis ole mitään arvoa, koska hänen taiteenkäsityksensä ei sen paremmin paikkaansa pidä. Sellainen johtopäätös olisi kuitenkin mielestäni perusteeton ja epäoikeutettu. On kyllä mahdollista, että sellaisiakin arvosteluita hänen teoksestaan tullaan julkisuudessakin lausumaan, ja että niitä lausuvat sellaisetkin miehet, joita monet pitävät auktoriteetteina näissä kysymyksissä. Julistihan Münchenin estetiikan professori Lipps jo luennollaan tuomionsa Langen teoksesta — ja teki sen jo ennen kuin oli sitä lukenutkaan! Hän sanoi Langen aivan aiheettomasti („unberufener Weise") julkaisseen paksun teoksensa, ja lausui muuten Langen kuuluvan „zu jenen Kunstgelehrten, die sich als Aesthetiker geberden, und nicht wissen wollen, dass man es zuerst werden muss".

Tällainen arvostelu Langesta ja hänen teoksestaan on mielestäni epäilemättä kohtuuton. On tosin luultavaa, ettei Langen tällä paksullakaan teoksellaan onnistu saada vakuutetuksi teoriansa oikeudesta ketään, joka ei jo hänen edellisellä pikku kirjallaan siitä lie vakuutetuksi tullut — ja niitä ei taida olla monta. Mutta siitä huolimatta on Langella mielestäni ollut täysi aihe julkaista teoksensa, ja ymmärtääkseni on hän tällä julkaisulla tehnyt tieteelle huomattavan palveluksenkin.

Langen teoksella on ensinnäkin mielestäni suuri negatiivinen ansio: se on se, että siinä on perille käyty yksi ajatuksen harhapolku ja siten on säästynyt muilta vaiva tehdä se. Se teoria, jonka Lange on ollut oikeaksi havaitsevinaan, sisältää epäilemättä puolia, jotka näyttävät hyvin todennäköisiltä ja houkuttelevilta. Jollei kukaan sitä teoriaa olisi johdonmukaisesti loppuun ajatellut, olisi se aina ollut houkuttelemassa ihmisajatusta syrjään oikealta tieltä. Nyt on Lange sen tehnyt täydellä vakuudella ja vakaumuksen lämmöllä ja koettanut tuoda teoriansa eduksi esiin kaiken sen, mitä sen hyväksi voidaan sanoa. Voitto tästä yrityksestä on se, että useimmille nyt on käynyt epäämättömän selväksi: *noin* ainakaan ei taidetta voi käsittää.

Saattaa tuntua sofismilta, kun tällä tavalla koetetaan keksiä ansioita jollekin teokselle. Mutta sitä se ei ole, vaan täyttä totta. Niitten, jotka ovat ottaneet elämän tehtäväkseen filosofisten teoriain rakentamisen, täytyy tavallisesti tyytyä hyvin vaatimattomiin suoranaisiin tuloksiin. Näyttää melkein siltä, kuin ihmisajatuksen, selvyyteen tullakseen jostakin filosofisesta kysymyksestä, välttämättä ensin täytyisi kokea pitkä odysseiansa,

tehdä lukuisa määrä harharetkiä, joilta se palaa köyhänä ja repaleisena ja vailla näkyviä tuloksia, mutta rikkaampana siinä, että se nyt senkin tien mutkat ja vaivat tuntee ja tietää varoa vasta sinne kääntymästä. Ja se, joka täten yhdenkin harhatien on vakavasti ja tunnollisesti tutkinut, hän on tehnyt palveluksen kokonaisuudelle.

Muuten ei Langen teos mielestäni ole suinkaan suoranaisiakaan ansioita vailla. Tahtoisin erityisesti huomauttaa kahta perin tärkeää ajatusta, jotka siinä esiintyvät ja joilla ymmärtääkseni on pysyväinen arvo.

Ensimäinen on se, että Lange lähtiessään filosofeeraamaan taiteesta rajoittaa oikein tutkimusalansa s. o. filosofeeraa todella taiteesta eikä sotke yhteen „Jumalaa, ihmistä ja luontoa", kuten vanha estetiikka hyvin usein on tehnyt.

Jos joku haluaa tutkia kasvimaailmaa ja löytää siellä vallitsevia lakeja, niin on itsestään selvää, että hän silloin todella tutkii vain kasveja eikä sotke yhteen esim. eläimiä ja kasveja. Estetiikassa ei tämä ole ollut selvää, vaan siinä on sotkettu yhteen luonto ja taide, joitten keskinäinen eroitus on kuitenkin paljon syvempi kuin kasvi- ja eläinmaailman. Järkiperäisen metodiopin aakkosiinhan pitäisi jo kuulua, että lähtiessäni filosofisestikin tutkimaan jotakin todellisuusalaa rajoitan huomioni vain siihen kysymyksessä olevaan alaan enkä lue siihen asioita, jotka eivät siihen kuulu, ja että toiseksi ensin oikein rajoitettuani tutkimusalani käyn sitä tutkimaan ilman edellytyksiä.

Tämä mielestäni selviömäinen metodiopillinen vaatimus ei ole tietääkseni vieläkään estetiikassa läheskään yleisesti edes teoriassakaan tunnustettu, vielä vähemmän käytännössä noudatettu.

Toinen tärkeä ajatus Langen teoksessa on se, että Lange nimenomaan huomauttaa taiteella olevan kaukaisemman tarkoituksen, korkean biologisen tehtävän. Tähän käsitykseen hän tulee, aivan oikein, jo yksin kehitysopin kannaltakin. Olisi nim. luonnotonta, hän huomaa, ajatella, että semmoinen ilmiö kuin taide, jolla vuosisatoja ja vuosituhansia on ollut niin perin tärkeä ja suuri sija ihmiselämässä, olisi korkeammassa merkityksessä hyödytön ja vailla arvoa olemisen taistelussa. Silloin olisi kehitysopin kannalta mahdoton selittää sitä seikkaa, että taide yhä vieläkin on olemassa.

Tämä ajatus ei myöskään tietääkseni nauti suinkaan yleistä kannatusta esteettikkojen kesken, ainakin siihen perin harvoin näkee tarpeellista

huomiota pantavan, ja varsinkin jäävät tekemättä ne johtopäätökset, jotka siitä seuraavat. Sen vuoksi on Langelle ansioksi luettava, että hän tätä oikeutettua ja tärkeää näkökohtaa on erityisesti mieliin teroittanut, vaikka hänkään ei mielestäni tee kaikkia siitä seuraavia johtopäätöksiä. Hänen ansiotaan tässä suhteessa ei tee tyhjäksi sekään seikka, että hän mielestäni tosin yksipuolisesti on käsittänyt sen biologisen tehtävän, joka taiteella lopulta on.

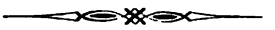

Piirteitä Itämeren-maakuntain historiasta.

Kirjoittanut

MIKAEL JOHNSSON.

III.

V. 1882 sai venäläinen senaattori MANASSEIN toimeksi Itämeren-maakuntain, lähinnä Liivin- ja Kuurinmaan olojen tarkastamisen „kaikissa hallinnon haaroissa". Tämä tarkastus muodostaa tärkeän käännekohdan Itämeren-maakuntain historiassa, se kun aloitti Venäjän hallituksen puolesta sarjan toimenpiteitä, jotka ovat tehneet kokonaan lopun näiden maakuntain erikoisasemasta Venäjän valtakunnassa.

Tarkastuksen tärkeys nähtävästi käsitettiin Itämeren-maakunnissa jo kohta alussa. Samassa määrässä kuin se huolestutti saksalaisia vallanpitäjiä, näytti se herättävän suunnattomia toivomuksia alemmissa kansanluokissa. Manasseinin luo tulvasi tulvaamalla valitus- ja anomuskirjeiden tuojia ja lähetystöjä mitä erilaisinta laatua. Erään asianajaja KALNINGin Riiassa sanotaan vähässä ajassa ansainneen 70,000 ruplan omaisuuden tämmöisten anomuskirjain kirjoittamisella. Esimerkkinä siitä, mitä kaikkea anomuksentekijät toivoivat voivansa tällä tavoin saavuttaa ja mitä tuulentupia he rakensivat, mainittakoon että eräs entinen sotamies pyysi itsellensä korkeampaa eläkettä ja maalle „lättiläistä yliopistoa". Eräs kuurilainen talonpoikaislähetystö pyysi „lättiläisen kansallisaateliston" perustamista. Myöskin maaomaisuuden jakoa pyydettiin monelta taholta.

Samalla aikaa syntyi kiihkeitä mielenosoituksia saksalaisia maanomistajia vastaan, niin että murhapolttoja, jopa murhayrityksiäkin, joita tosin ennenkin oli sattunut, tapahtui vuoden kuluessa kaikissa maakunnissa.[1]

Manasseinin tarkastuskertomus valmistui v. 1884. Loppuarvostelu Baltian oloista oli, „että maan hallintokoneisto oli kokonaan ruostunut ja vanhentunut eikä vastannut niitä uusia oloja, jotka Venäjällä vallitsivat vuoden 1861 jälkeen“ ja „että nämä paikalliset laitokset, täytettyään historiallisen tehtävänsä, hajosivat itsestään jo aikoja ennen, kuin ne muodollisesti poistettiin, niinkuin jokainen yli-ikänsä elänyt ilmiö“.[2]

Toisella tavalla arvosteltiin asiaa Saksassa. „Mikä siihen on syynä, että pidetään tarpeellisena panna venäläinen virkavalta hyvän ja taitavan, helppohintaisen ja rehellisen hallinnon sijaan, sen voi venäläisestä sanomalehdistöstä nähdä: se on pelko, että Saksa sodan syttyessä voisi saada näissä maakunnissa jalansijaa“.[3]

Venäjän hallituksen toimenpiteet seurasivat nopeasti toinen toistansa. Hallinnon, oikeudenhoidon ja koulun, jopa kansakoulunkin kieleksi tuli venäjä. Poliisilaitos, hallintovirastot, oikeuslaitos ja koulut valettiin uudestaan venäläiseen malliin. Luterilaisen kirkon vapautta supistettiin. Ja kaikki tämä tapahtui vähemmässä kuin yhdessä vuosikymmenessä. Ainoastaan kunnallishallinnossa ja ritariston maakuntakokouksissa säilyi jäännöksiä entisistä laitoksista, nekin hyvin supistetussa muodossa.

Paremman selvyyden vuoksi luomme tässä lyhyen katsauksen kuhunkin alaan erikseen.

Poliisilaitoksen muodostukseen ryhdyttiin jo v. 1884, ja v. 1889 oli se pääasiassa suoritettu. „Vasta tästä hetkestä sai hallitusvalta riittävästi palvelijoita toimiakseen tarpeellisella ponnella“ — sanoo siitä sanomalehti „Rishki Vestnik“, venäläistyttämis-pyrintöjen varsinainen äänenkannattaja näillä seuduilla.

Kymmenen vuotta poliisilaitoksen uudistamisen jälkeen kirjoitetaan kuitenkin siitä 1 p. marrask. 1899 saksalaismielisessä „Baltische Chronik“

---

[1] Europ. Geschichtskalender 1882.

[2] Baltische Monatschrift 1894, »Die balt. Prov. unter der Regierung des Zaren Alexander III».

[3] Europ. Geschichtskalender 1882.

nimisessä julkaisussa: „kymmenen vuotta sitten tästä päivästä pantiin poliisilaitoksen uudistus toimeen. Katsomatta entisen vaaliperiaatteen poistamiseen, ei se 'Rig. Rundschau' lehden mukaan ole tuottanut mitään olennaisia muutoksia, varsinkin kun suuri osa koeteltuja viranomaisia silloin jäi paikoilleen — — —; kuluneet 10 vuotta ovat todistaneet, että tässä niinkuin kaikissa uudistuksissa muodot ovat vähemmän tärkeät kuin henki, joka ne täyttää. Yleensä on vallinnut keskinäisen luottamuksen henki poliisin ja yleisön välillä".

Viralliseen kieleen nähden julkaistiin v. 1885 käsky, että venäjää oli käytettävä virkakielenä kaikissa hallituksen asettamissa viroissa; vaalin kautta asetettujen viranomaisten keskustelukieli oli vastaiseksi vapaa, mutta niidenkin tuli hoitaa kirjevaihtonsa venäjäksi. V. 1889 määrättiin venäjä näissäkin virkakunnissa ainoaksi viralliseksi kieleksi (Balt. Chronik); ja v. 1891 olivat itse teossa kaupunkien ja maaseudun kunnallishallituksetkin jo ainakin osaksi venäjänkieliset (Europ. Geschichtskal.).

Entisiltä virkamiehiltä lienee vaadittu tutkinto venäjän kielessä ehtona virkaan jäämiseen. Mutta varsin harvat lienevät suorittaneet sen, koska entinen virkamiehistö ylipäänsä joutui viroiltaan pois.

Maalaiskunnat on asetettu riippuvaisuuteen viranomaisista n. s. kunnankirjurien kautta. Nämä virkamiehet ovat tosin vaalin kautta asetettavat, mutta vaali on hallinnollisen viranomaisen vahvistettava. V:sta 1886 alkaen on kunnankirjurin täytynyt osata venäjän kieltä.

Oikeuslaitoksen muuttaminen venäläiseksi sekä kielen että muotojen puolesta tapahtui v. 1889. Kotimaiset tuomarit poistettiin viroistaan ja venäläisiä sisämaasta asetettiin sijaan. Asianajajille määrättiin tutkinto suoritettavaksi venäjän kielessä ja venäläisessä oikeudessa. Aluksi ei tätä moni suorittanut, mutta myöhemmin on sitä tehty ja moni baltilainen harjoittaa nyt tätä ammattia. Myöskin on joku kotimainen mies viime aikoina nimitetty alempaan tuomarinvirkaan, mutta vain poikkeustiloissa.

Oikeuslaitoksen uudestaan järjestämisestä luetaan „Baltische Monatschrift"-nimisessä aikakauskirjassa v. 1900[1] seuraava odottamaton arvostelu: „Kun uudenvuoden kellot soivat v. 1890, silloin oli n. s. oikeusparannuksen vaikutus mielissä juuri tuoreimmillaan. — — Nyt kun asiain

[1] Rückblick auf das Jahr 1900.

uusi järjestys on kestänyt vuosikymmenen, ei luonnollisesti vielä voida mitään lopullista päätöstä siitä lausua, mutta muutamiin seikkoihin voidaan kuitenkin viitata, jotka luonnollisesti eivät asian periaatteellista puolta koske. Baltilaiset maakunnat saattavat mielihyvällä merkitä sen tosiasian, että ne uudet ainekset, jotka ovat kutsutut oikeutta hoitamaan, ovat näyttäneet osoittavan ainakin hyvää tahtoa ja kohtuullisuuden pyrintöä. Onko heidän onnistunut voittaa asialliset vaikeudet, se on kysymys, johon lienee vielä liian aikaista vastata".

Koululaitoksen venäläistyttämisestä merkittäköön seuraavaa. V. 1885 lisättiin venäjän kielen tuntimäärä suuresti kimnasioissa. V. 1887 määrättiin ylemmille poikakouluille viisivuotinen valmistusaika, jonka jälkeen niissä tuli käyttää venäjän kieltä opetuskielenä. Tämän ajan kuluessa muutettiin opetuskieli vähitellen. Vanhemmat opettajat saivat eläkkeen, nuoremmista jäivät useimmat paikoilleen. Aluksi ei oltu venäjän kielen taidon vaatimuksessa tarkkoja, kun vain osoitettiin hyvää tahtoa; mutta vähitellen ovat useimmat entiset opettajat joutuneet pois ja venäläisiä tullut sijaan.

Opetuskielen muuttamisella oli seurauksena ritariston ylläpitämien kimnaasien sulkeminen. Niitä oli neljä: vanha tuomiokoulu Tallinnassa sekä kimnaasit Fellinissä (Viljannissa), Birkenruhessa ja Goldingenissa. Ritaristo sai käskyn kolmen vuoden kuluttua joko muuttaa opetuskielen venäjäksi taikka sulkea koulut. Kolme viimeksi mainittua sen johdosta suljettiin v. 1892. Tallinnan tuomiokoulu koetti jatkaa olemassaoloansa venäjänkielisenä, mutta „odottamattomat vaikeudet ja pettymykset" aikaansaivat senkin sulkemisen puolen vuoden päästä.[1]

Alempiin kaupunkikouluihin määrättiin venäjä opetuskieleksi v. 1887. Kaksi vuotta myöhemmin menettivät ne virkansa, jotka eivät osanneet venäjäksi opettaa.

V. 1886 asetettiin koko kansakoululaitos, joka tähän saakka oli ollut maapäivien ja ritariston hallussa, kansanvalistusministerion alaiseksi. Ensimäinen toimenpide oli opettajaseminaarien venäläistyttäminen. Tarton seminaari muutettiin venäläiseksi jo v. 1887, Valkan seminaari vähän myöhemmin.

---

[1] AL. BERGENGRÜN, Die Abschiedsgrüsse unserer Landesgymnasien.

Erityistä huomiota herätti Irmlaun seminaarin kohtalo Kuurinmaalla. V. 1888 tehtiin Kuurinmaan maapäivillä päätös, että seminaari muutettaisiin evank.-luterilaiseksi lukkari- ja urkurikouluksi, niin pian kun opetuskielen muuttamista venäjäksi vaadittaisiin. Kolme vuotta myöhemmin päätti kuitenkin Kuurinmaan ritaristo piirikokouksissaan suostua opetuskielen vähitellen tapahtuvaan muuttamiseen venäjäksi m. m. seuraavilla ehdoilla: 1) että sen evank.-luterilainen tunnustus loukkaamatta säilytettäisiin; 2) että sen hallinto saisi jäädä entiselleen; ja 3) että ritariston täysi omistus- ja käyttöoikeus tähän seminaariin tunnustettaisiin. Kansanvalistusministeri selitti kuitenkin nyt, että seminaari ei voisi venäjänkielisenäkään jatkaa vaikutustaan, ellei sitä järjestettäisi uudestaan venäläisten valtioseminaarien mukaan. Tähän ei ritaristo suostunut, mutta sai kuitenkin oikeuden vastaiseksi jatkaa vaikutustansa. Uusia oppilaita otettiin siihen vielä ainakin 1895; nykyään on se kuitenkin muutettu lukkari- ja urkurikouluksi (Balt. Monatsch. 1898).

Seminaarien perästä tuli kansakoulujen vuoro. Vuodesta 1890 alkaen on niissä venäjän kieli alkanut opetuskielenä tunkea syrjään viron ja lätin kielen. Että siinä on ollut vaikeuksia, arvaa siitä että kansakouluja on Itämeren-maakunnissa yli 2,000. Aluksi sanotaan tarkoituksen olleen tuottaa Venäjältä tarpeelliset opettajavoimat, mutta tämän tuuman tulleen taloudellisista syistä hylätyksi. Sen sijaan on venäjänkielisistä seminaareista tulleiden opettajien lisäksi käytetty erilaisia kotimaisia aineksia. Miltei ainoana ehtona opettajanviran saamiseen pidetään venäjän kielen taito, niin että mainitaan 17-vuotiaiden kaupunkikoulujen läpikäyneiden nuorukaisten saaneen opettajanvirkoja. Entisille opettajille on koetettu kesäkursseissa opettaa venäjän kieltä. Kun kansakoulunopettajat kokonansa riippuvat kouluntarkastajista ja nämä ovat suurella innolla työskennelleet heidän kielitaitonsa parantamiseksi, on moni entinen opettaja käyttänyt näitä kursseja hyväkseen; v. 1898 ilmoitetaan esim. olleen semmoisissa kursseissa noin 350 opettajaa. Kaikesta huolimatta sanotaan kuitenkin kansakoulunopettajain venäjän kielen taidon olevan huonon.

Luonnollisesti ei opetus kansakoulussa saata kohta venäjäksi alkaa. Jotta opetus tällä kielellä kävisi mahdolliseksi, on säädetty että kahtena ensimäisenä vuonna on käytettävä äidinkieltä ja venäjää rinnakkain, mutta kolmannesta vuodesta alkaen yksinomaan venäjää, paitsi uskonnon

ja äidinkielen opetuksessa. Muutamat tarkastajat vaativat jo ensimäisestä vuodesta alkaen venäjän kielen yksinomaista käyttämistä.

Missä määrin oppilaat tällä tavoin 6-vuotisella kouluajallaan oppivat valtakunnan kieltä, siitä ovat arvostelut erilaiset. Myöhempi monivuotinen sotapalvelus vaikuttaa sekin osaltaan taidon kartuttamiseen venäjän kielessä.

Erityinen laji kansakouluja ovat n. s. ministeriokoulut. Niihin palkkaa kansanvalistusministerio opettajat, kuitenkin tulee kunnan rakentaa koulutalo. Kun näiden koulujen oppimäärä on laajempi kuin tavallisten kansakoulujen, ja kun kuntain ei tarvitse opettajia palkata, on näitä kouluja jommoisellakin menestyksellä kunnille suositettu.

Riian venäläinen äänenkannattaja „Rishki Vjestnik" arvostelee näitä kouluja seuraavaan tapaan: „Ministerion-alaiset kansakoulut saavuttavat yhä enemmän maalaiskansan suosion. Toiselta puolen ne ovat paikallisesti likempiä ja sen vuoksi talonpoikien käytettävissä vähemmillä kustannuksilla kuin kaupunkien piirikoulut, toiselta puolen ovat ne kunnallisia kansakouluja etevämmät oppisuunnitelman laajuuteen nähden. Huomaten näitä etuja pyytävät maalaiskunnat itse usein huolimatta vaikuttavien henkilöiden vastustuksesta, tämmöisiä kouluja itselleen" — „jolloin tosin viranomaisten ja varsinkin koulun tarkastajan 'valistava' vaikutus ei ole jätettävä lukuunottamatta" lisää tähän omasta puolestaan Balt. Chronik (1898).

Yksityiskoulujen vuoro tuli jo v. 1889, jolloin venäjä määrättiin opetuskieleksi niissäkin. Kolme vuotta myöhemmin suljettiin Itämeren-maakunnissa noin 400 yksityiskoulua kansanvalistusministerin käskystä (Europ. Geschichtskalender).

Tyttökoulut tehtiin venäläisiksi v. 1890.

Tässä yhteydessä mainittakoon vielä että virolaisissa kauan kytenyt toivo saada avatuksi korkeampi omakielinen koulu niinikään meni mitättömiin. V. 1863 oli Liivinmaan kuvernöörille annettu pyyntö saada toimittaa rahankeräys, että Viron kansan vapauttamisen „suuren ja kalliin rakkaustyön muistoksi ja kiitollisuuden tunnustukseksi perustettaisiin Viron kansalle koulu, joka olisi nimeltään 'Aleksanteri I:n muiston koulu Viron kansalle', — — jossa opetettaisiin kaikkia kieliä mikäli mahdollista, mutta kuitenkin niin, ettei viron kieltä jätettäisi syrjään". Vasta v. 1869 saatiin pyyntöön suostumus sillä ehdolla, että koulun suunnitelman

ja ohjelman vahvistaminen oli jääpä kansanvalistusministerin huoleksi. Suurella innolla ryhtyi Viron kansa rahankeruuseen ja enimmikseen todellisista leskenrovoista kertyi kokoon lähes 100,000 ruplaa. Koulun perustajain kesken syntyneet erimielisyydet yhdessä hallituksen muuttuneen suunnan kanssa vaikuttivat sen, että koulu v. 1888 avattiin — venäjänkielisenä (Eesti Ülioplaste Seltsi album, IV). [1]

Lopullisesti on myöskin Tarton yliopisto vähitellen kokonaan venäläistynyt. Jo v. 1883 kysyttiin yksityisesti kuudelta professorilta, eivätkö he suostuisi tarpeen vaatiessa pitämään luentojansa venäjän kielellä. Asia jäi silloin sikseen, arvattavasti siitä syystä että venäläisiä tiedemiehiä ei ollut panna entisten sijaan. Mutta v. 1889 käytiin asiaan uudestaan käsiksi. Silloin saatiin oikeustieteellinen tiedekunta venäläiseksi ja muutamissa aineissa ruvettiin jo seuraavana vuonna luennoitsemaan venäjäksi myöskin historiallisessa ja lääkeopillisessa tiedekunnassa. Nykyään ei enää saksankielisiä luentoja pidetä sanottavasti muissa tiedekunnissa kuin jumaluusopillisessa. Professorit ovat osaksi taipuneet luennoitsemaan venäjäksi, osaksi on heille myönnetty eläke ja heidät siirretty pois; ulkomaalaisille, jotka eivät olleet Venäjän alamaisia, annettiin useimmille täysi palkka sillä ehdolla että he siirtyivät maasta pois, taikka saivat he luennoida saksaksi sen aikaa, joksi heidän kanssansa oli sopimus tehty, mutta tämmöistä sopimusta ei uudistettu. Nykyään on moni tarttolainen professori saanut saksalaisessa yliopistossa paikan, esim. fysiikan prof. v. OETTINGEN Leipzigissä, kansainvälisen oikeuden prof. BERGBOHM Marburgissa ja rikosoikeuden prof. v. ROHLAND Freiburgissa.

Luterilaisesta kirkosta tapahtui Itämeren-maakunnissa 1840-luvulla paljon luopumuksia. Aleksanteri III:n hallituksen alussa oli toinen, mutta vähemmin laaja kääntymisliike vallalla. Riiassa tapahtui v. 1883 266 kääntymystä ja Lihulan piirissä Vironmaalla 500. Tämä paikkakunta lieneekin ollut mainitun liikkeen keskuspaikka. Että kuitenkin muuallakin on taipuvaisuutta siihen ollut olemassa ja että se on jatkunut viime aikoihin saakka, sen osoittavat m. m. seuraavat numerot. Vuosina 1875—84 oli luopumusten luku keskimäärin 355,7 vuodessa; vuosina 1885—1894

[1] Muutamat virolaiset kuuluvat itse antaneen hallitukselle anomuskirjan, jossa pyydettiin että koulu tulisi venäjänkieliseksi. Kun ratkaisu tähän suuntaan tuli, niin jotkut virolaiset lehdet sen johdosta lausuivat ilonsa.

oli tämä keskimäärä 755,5. Vuonna 1896 oli luku 482 (Balt. Chron. 1898).

Enemmän kuin suoranaisten kääntymysten kautta kasvaa kuitenkin kreikkalaisen uskon tunnustajien luku Itämeren-maakunnissa seka-avioiden kautta. Vuosi 1885, joka muillakin aloilla tuotti niin suuria muutoksia, lakkautti luterilaiselta kirkolta m. m. sen oikeuden, joka oli sallinut vanhempien, joista toinen oli luterilainen, toinen kreikkalaisvenäläinen, kasvattaa lapsensa siinä tunnustuksessa, jonka itse valitsivat. Määrättiin näet, että kaikki seka-aviosta syntyvät lapset olivat kastettavat kreikkalaiseen uskoon. Kun seka-aviot varsinkin paikoittaisin ovat sangen tavalliset (v. 1896 oli niiden luku 574), niin on tämän määräyksen kautta mainittu kirkko saanut ja saapi yhä vielä vuosittain hyvin tuntuvan lisäyksen luterilaisen kirkon kustannuksella.

Luopuneiden ja luopumistaan katuneiden sekä seka-avioon menneiden luterilaisten kirkollinen hoito on ollut runsas vaikeuksien lähde luterilaiselle papistolle, sillä kaikkea sekaantumista näiden henkilöiden kirkollisiin oloihin on seurannut ankara rangaistus. 170:stä Liivinmaalla olevasta luterilaisesta papista oli v:teen 1896 115 saatettu syytteeseen virkavirheestä ja näitä 90 langetettu rangaistukseen, muutamat aina viran menettämiseen ja vankeuteen saakka.

Kuinka vaikeaksi seka-avioon menijäin tila välistä on voinut käydä, siitä mainittakoon esimerkiksi Vironmaan kuvernöörin Shahowskoin kiertokirje v:lta 1893, joka julisti ne seka-avioliitot, jotka olivat luterilaisen papin siunaamat, laittomiksi, niistä syntyneet lapset aviottomiksi ja vaimot jalkavaimoiksi. Yleinen katkeruus tämmöisestä menettelystä kasvoi kuitenkin suureksi, ja lopullisesti keisarillinen käsky peruutti tämän kuvernöörin julistuksen. (Preuss. Jahrb. 1895).

Vv. 1885 ja 1886 määrättiin, että uusien luterilaisten kirkkojen rakentamiseen oli joka kerta hankittava kreikkalaisen papiston lupa, ja että kreikkalaisen kirkon rakentamiseen voitiin pakkoluovutuksen kautta hankkia tarpeelliseksi katsottua maata. V. 1886 säädettiin luterilaisille konsistoreille pakko käyttää venäjän kieltä kirjevaihdossaan virastojen kanssa (Europ. Geschichtskal. 1886). Luultavasti tämän käskyn laiminlyömisen johdosta lakkautettiin v. 1890 kaupunkikonsistorit Riiassa ja Tallinnassa; muut saivat uuden käskyn hoitaa kirjevaihtoansa venäjän kielellä.

Eräs seikka, joka on tuottanut luterilaiselle kirkolle ainakin paikoittain vaikeuksia, on ollut omaisuuden jako kirkon ja kansakoulun välillä sen jälkeen, kun kansakoulu asetettiin kansanvalistusministerin alaiseksi. Niin esim. määräsi mainittu ministeri v. 1896, että Tarvastun seurakunnan rippikouluhuone sekä lukkarin käyttämät maat ja asunto oli jätettävä kansakouluille käytettäviksi. Niin tapahtuikin poliisin toimen kautta, huolimatta kirkon hoitokunnan (kirkkoraadin) vastalauseesta. Tämä vastalause ei vaikuttanut mitään, koska v. 1890 oli jätetty kansanvalistusministerille oikeus yksin ratkaista tämmöiset kysymykset.

Aina uskonpuhdistuksen ajoista asti oli Tallinnassa ollut kirkkorahasto nimellä „Gotteskasten", jolla kaupungin luterilaiset kirkot ylläpidettiin. Kuvernööri Shahowskoi otti tämän rahaston takavarikkoon, mutta senaatti määräsi nämä varat takaisin annettaviksi.

IV.

Katsastakaamme vielä, miten baltilaiset puolestaan menettelivät näiden suurien mullistusten aikana, jotka valoivat Itämeren-maakuntain julkiset olot kauttaaltaan uusiin muotoihin.

Jo 1885 päättivät liiviläiset maapäivät loppuistunnossaan anoa keisari Aleksanteri III:lta, että hän „palauttaisi laillisen järjestyksen ja ottaisi huomioonsa ne kansainväliset sopimukset, jotka ikuisiksi ajoiksi takaavat omantunnonvapauden näille maakunnille". Saiko ritaristo tähän vastauksen ja minkä, sitä emme ole saaneet tietoomme. Mutta seuraavana vuonna, kun Kuurinmaan ritaristo lähetti adressin keisarille, jossa pyydetään seka-avioa koskevan määräyksen lakkauttamista, niin keisari ei ottanut tätä adressia vastaan, vaan antoi allekirjoittajille tiedoksi, että Kuurinmaan historiallisten oikeuksien tulee väistyä Venäjän valtiollisten tarpeiden edestä. Vielä suuremmaksi varmuudeksi antoi keisari toimeksi veljellensä suuriruhtinas Vladimir Aleksandrovitshille antaa baltilaisille epäämättömän vakuutuksen tarkoitustensa järkähtämättömyydestä Baltiaan nähden. Matkalla näissä maakunnissa lausui nimittäin suuriruhtinas eräässä juhlallisessa tilaisuudessa seuraavasti: „paikkakunnallisen sivistyneen säädyn keskuudessa on vallalla epäilys niiden toimenpiteiden kestävyydestä, jotka tarkoittavat tämän baltilaisen rajamaan yhdistämistä yhteisen kalliin isänmaamme kanssa. Minä voin teille ilmoittaa, että kaikki

semmoiset toimenpiteet tapahtuvat itsevaltiaamme taipumattoman tahdon mukaan ja tulevat niin edelleen jatkumaan lujasti ja järkähtämättömästi". (Balt. Monatschr. 1894)

Keisari Nikolai II:n hallituksen alussa teki liiviläinen ritaristo (v. 1895) vielä yhden yrityksen olojen muuttamiseksi. Se jätti nuorelle hallitsijalle alamaisen esityksen koulun ja kirkon tilasta sekä kielioloista Itämeren-maakunnissa. Keisari lupasi kirjoituksen perille saattajalle kenraali v. RICHTERille hyväntahtoista huomiota, mutta mitään muutosta ei ole kuulunut.

Ei siis ole puuttunut toimenpiteitä, jotka ovat tarkoittaneet anomuksien ja olojen selittämisen kautta saada aikaan muutosta niissä. Suoranaista passiivista vastustusta on myöskin osittain tehty. On ylempänä kerrottu, että neljä ritarikuntain omistamaa korkeampaa koulua suljettiin, ennenkuin ne muutettiin venäläisiksi ja että muutamat yliopistonopettajat sekä papit jättivät paikkansa. Mutta tällä vastustuksella ei liene ollut suurempaa merkitystä. Useimmissa kouluissa jäivät opettajat paikoilleen, mikäli osasivat venäjäksi opettaa. Heidän myöntyväisyytensä ei ole auttanut paljoakaan. Heidänkin on vähitellen täytynyt väistyä paikoiltaan ja jättää syntyperäisille venäläisille sijaa. Yhtä vähän on osittainen taipuvaisuus pelastanut yksityisiä koululaitoksia tykkönään venäläistymästä tai lakkaamasta. Valaisevia esimerkkejä ovat ylempänä kerrotut tuomiokouluja ja Irmlaun seminaaria koskevat tapaukset. Niihin voisi lisätä, että kaksi Tartossa olevaa yksityiskoulua, Zeddelmannin ja Treffnerin koulut, jotka ovat kokonaan järjestyneet venäläiseen malliin, eivät semmoisinakaan näytä viranomaisia tyydyttävän. Pelätään näet näissä kouluissa venäläisen kuoren alla piilevän ei-venäläisen hengen ja sen vuoksi mieluimmin ehkä suotaisiin, että ne lakkauttaisivat vaikutuksensa.

Mitä muuten tulee sivistyneen säädyn suhteeseen venäläistyttämistyöhön, niin on siitä huomattava, että vastenmielisyys kaikkea venäläisyyttä vastaan alussa oli hyvin yleinen ja voimakas. Lapset koulutettiin Saksassa ja nuorukaiset harjoittivat opinnoita saksalaisissa yliopistoissa. Nykyään käyvät saksalaisten lapset yleensä kotoisia kouluja ja opiskelevat ainakin osaksi Tarton venäläisessä yliopistossa. Niin, onpa ruvettu perheissä käyttämään venäläisiä lastenhoitajia (bonneja), jotta lapset jo aikaisin oppisivat venäjän kieltä.

Että näin on käynyt, lienee ymmärrettävä kahdestakin syystä: ensiksi taloudellisesta ja toiseksi käytännöllisestä mahdottomuudesta elää ja vaikuttaa kotimaassa ilman venäjän kielen taitoa. Taipuvaisuus oppia venäjän kieltä ei siis vielä tarvitse merkitä kotiutumista uusiin oloihin, ja kieltämättä onkin sivistynyt säätyluokka vielä kieleltään ja mieleltään saksalaista, mikäli se ei ole virolaista ja lättiläistä. Mutta oireita jonkunlaiseen kasvavaan mukautumishaluun ja kansallisen jäykkyyden vähenemiseen ei kuitenkaan puutu. Viittaamme vain niihin ylempänä esitettyihin lausuntoihin, joita saksalaiset sanomalehdet, semmoiset kuin „Baltische Monatschrift“ ja siihen liittyvä „Baltische Chronik“ sekä „Rig. Tageblatt“ ovat viime aikoina antaneet nykyisestä oikeus- ja poliisilaitoksesta. Tuntuu melkein siltä kuin vankasti vastustava mieliala pikemmin pysyisi ilmoittautumatta kuin pukeutuisi tämmöisiin muotoihin, vaikka tietysti syrjäisen on vaikea arvostella, minkälaiset olosuhteet ovat saattaneet tämänsuuntaiset lausunnot aiheuttaa. Mainittuihin lausuntoihin lisättäköön tässä vielä yksi. Jälkikatsauksessaan vuoteen 1900 tarjoo „Balt. Monatschrift“ lukijalle seuraavan mietelmän: „Niinkuin viimevuotisessa katsauksessamme jo teimme, niin mainitsemme nytkin häveten valtiomme sanomalehdistöä. Kuinka suuresti se mieltä ja sydäntä puuttuvan kiihoituksen kautta vaikeuttaa hallituksen keskitystyötä, sen on meidän etevin lehtemme, saksalainen 'St. Petersburger Zeitung', vielä äskettäin venäläisten virkaveljiensä noudatettavaksi esimerkiksi osoittanut.“

Mikä muuten lieneekin lausunnon sisällys, niin näkynee siitä joka tapauksessa, että keskitystä pidetään suotavana, vaikkei sitä olisi muka kiihkeästi ajettava. „Saksalaisuus on ehdottomasti taantumassa Baltian maissa“ — lausui keskustelussa eräs entinen kimnaasin opettaja, ainoa joka siinä koulussa poistui paikaltaan vapaachtoisesti, kun se muutettiin venäläiseksi.

Onko nyt tämä kahden viimeisen vuosikymmenen suuri mullistus kaikissa oloissa vaikuttanut edullisesti vai haitallisesti Itämeren-maakuntain varsinaisen kansan aineelliseen ja henkiseen edistykseen? Siitä näyttävät mielipiteet olevan vielä erilaisia, niinkuin alempana mainitut sanomalehtien lausunnot osoittavat.

V. 1896 mainitsee „Balt. Chronik“, että sanomalehdistö valittaa Tarton kaupungin taantumista: vuokrahinnat ovat suuresti alentuneet, monet

ylioppilaskortteerit ovat tyhjät, taloja tarjotaan paljon kaupaksi, mutta ostajia on vähän.

V. 1898 huomautti „Rig. Tageblatt", että baltilaiset piirikaupungit yleensä taantuivat uudistusten johdosta oikeuslaitoksen, hallinnon ja koululaitoksen alalla. Sitä vastoin „Rishki Vjestnik" lohduttaa lukijoitaan teollisuuden tulevalla kukoistuksella: taantumisen syynä oli muka vain muutamain liikekeskustain (Riian, Tallinnan y. m.) kukoistus. „Totuus on" — lisää omasta puolestaan „Balt. Chronik", joka tämän kertoo — „että molemmat ovat oikeassa, koska mainitut syyt kumpikin puolestaan ovat aluksi keskeyttäneet edistyksen ja sittemmin edistäneet taantumista".

Myöskin koulunkäynnin väitetään toiselta taholta käyneen vähemmäksi. „Peterb. Vjedomosti" osoittaa 1896 sitä tosiasiaa, että oppilasluku oli vähennyt Liivinmaalla hämmästyttävässä määrässä ja kansakoulun antama tietomäärä melkoisesti alentunut. V:sta 1884—85 vuoteen 1893—94 oli oppilasluku vähennyt 11,000:lla, kun sitä ennen vuotuinen lisäys oli ollut noin 850. Syynä oli virkavalta, arvelee mainittu lehti. „Rishki Vjestnik" väittää kirjoituksessa, joka on „varmasta lähteestä", edellisiä tosiasioita ja niistä tehtyä johtopäätöstä vääräksi. Joku vähäinen aleneminen oppilaiden luvussa tosin oli huomattava, mutta saa selityksensä siitä että 1,044 oppilasta kävi ministerion alaisissa kouluissa ja 3,000 luterilaista lasta kreikkalais-venäläisissä kirkkokouluissa j. n. e.

Jos tämmöisistä lausunnoista voi päättää, että koulunkäynti maalla ja varallisuus kaupungeissa on ainakin joksikin ajaksi taantunut, niin näyttää sitä vastoin maalaisväestön yleinen taloudellinen tila jääneen näissä mullistuksissa koskettamattomaksi. Tartossa ilmestyvä „Nordlivl. Zeitung" sanoo tästä v. 1898: „Huolimatta kaikista mullistavista uudistuksista, jotka ovat tulleet toimeen kaikilla aloilla maakunnissamme, ovat *maanomistusoikeudet* täällä jääneet koskettamatta, ja vapaa, maanviljelyksessä etevä talonpoikaisväestö on niistä kasvanut. Katovuodet ovat täällä jotakin, jota tunnetaan oikeastaan vain sanomalehtikirjoituksista ja kirjoista, ja varallisuus on siinä määrin kasvanut, että 'orjien' pojat harjoittavat yliopistossa opinnoita, että kansallismielinen sanomalehdistö ja kirjallisuus kehittyy kehittymistään ja saa lukijoita joka osassa maata — kiitos siitä kansakoulujen, jotka „Europan viimeiset feodaaliherrat" ovat aikoinaan perustaneet. Ja tämä kaikki on tapahtunut ilman Pogodinin ihannetta, ilman tuota ylistettyä yhteisomistusta, jota nykyään jo itse

venäläinen sanomalehdistökin monesti syyttää talonpoikain köyhtymisestä, maanviljelyksen rappeutumisesta, katovuosista ja nälänhädästä". (Balt. Chronik 1898).

Että tämmöinen kuvaus virolaisesta ja lättiläisestä talonpojasta perustuu pääasiassa todellisiin oloihin, se myönnetään yleisesti.

Kansallisen sanomalehdistön ja kirjallisuuden kukoistukseen nähden on tosin mielessä pidettävä, että nykyinen polvi, joka sitä kannattaa [1], on saanut kasvatuksensa kansallisen liikkeen ja innostuksen onnellisimpana aikana 1870-luvulla ja 1880-luvun alussa. Missä määrin se nykyään nousevassa polvessa on jatkuva, sen voi vasta tulevaisuus osoittaa. Se riippuu ennen kaikkea siitä miten tarmokkaasti sitä sivistystyötä yhä edelleen jaksetaan tehdä, jonka „valtakunnan edut" sallivat. Virossa on jo melkoinen määrä sivistynyttä virolaiskansaa, jota elähyttää rakkaus omaan kansallisuuteen. Luterilaisista papeista lienee jo noin 25 % kansallismielisiä virolaisia, ja sen riveissä lienevät yhä vielä tämän kansan parhaimmat henkiset voimat. Mutta niiden rinnalla on jo melkoinen joukko muita yliopistosivistystä omistavia miehiä, lääkäreitä, asianajajia ja sanomalehdentoimittajia. Kun sivistynyt virolainen ei voi virkamiehenä saada omassa kotimaassaan paikkaa, niin näyttää hän ylipäänsä pyrkivän näissä „vapaissa" ammateissa vaikuttamaan oman kansansa hyväksi. Tuntuvana haittana tässä pyrinnössä on kuitenkin aineellisen varallisuuden puute; mutta ovathan teollisuuden ja kaupan alat myöskin vapaat ja kansallisten voimien yleisempi pyrkiminen näillekin aloille antaisi varmaan puolestaan hyvin tarpeellisen tukeen kansallisille pyrinnöille. Viime aikoina lieneekin virolainen nuoriso ruvennut suuremmassa määrässä harjoittamaan teknillisiä opintoja.

Jos nämä voimat jaksavat ajan pitkään ylläpitää virolaisuutta, niin on siitä, kuten „Nordlivl. Zeitung" huomauttaa, annettava kiitos sille seikalle, että baltilaiset ehtivät järjestää maanomistusolonsa ja perustaa kansansivistyksensä paremmalle pohjalle kuin se oli muussa keisarikunnassa, ennenkuin mullistukset sen saavuttivat.

---

[1] Virolaisesta sanomalehdistöstä mainittakoon, että se lukee toista kymmentä äänenkannattajaa, joista »Valgus» Tallinnassa leviää noin 10,000 kappaleessa ja »Postimees» Tartossa 6,000:ssa. Virolaisia kirjoja ilmestyy vuosittain muutama satamäärä.

Kuitenkin on asialla toinenkin puoli. Sivistyneidenkin virolaisten joukossa on jo aineksia, vaikka vähäisiäkin, jotka ovat omistaneet venäläisen kansallisuuden lipun tai ainakin käyneet omastaan väliäpitämättömäksi. Tunnetuin heistä on entinen „Olevik"in toimittaja A. GRENZSTEIN joka esim. kirjassaan „Herrenkirche oder Volkskirche" suorastaan lausuu, että pienet kansat tekevät parhaiten vastustelematta sulautuessaan suurempiin. Paitsi tätä suuntaa sivistyneissä piireissä, joka saattaa esteettömästi painetun sanan kautta vaikuttaa syviin riveihin, on jo huomautettu, että venäläinen sotapalvelus ja kansakoulukin — ehkä enimmiten kaupunkipaikoissa — vetää nuorisoa kansallisesta kielestä ja olemuksesta pois. Niinkuin sanottu: vasta sitten kun nykyään kasvava polvi on täysiikäisenä vaikuttamassa, voidaan selvemmin nähdä, minnepäin Viron kansallinen asia rupeaa kallistumaan. Mutta toivoa voimme, että se kansa, joka ilman koulusivistystä, ilman omaa maata ja ilman vapautta on kestänyt monisatavuotista saksalaistuttamisjärjestelmää sortumatta, on kestävä myöskin nykyisen ajan.

Numeroita Suomen oppikoulujen kehityksestä viime vuosikymmeninä.

Koonnut

V. MALIN.

3.

Erittäin tärkeä ja huvittava on kysymys, mistä säätyluokista oppikoulujemme oppilaat ovat lähteneet ja mitä muutoksia tässä aikojen kuluessa on tapahtunut. Siitäkin saamme virallisen koulutilaston nojalla tietoja, mutta valitettavasti vain valtion koulujen oppilaista, siis melkoisen vaillinaisia. Niiden mukaan oli valtion lyseoissa ja niiden vertaisissa opistoissa virkamiesten lapsia v. 1870—71 1,200 ja v. 1899—1900 1,427, lisäys siis paljoa vähempi kuin oppilasluvun kokonaisuudessaan. Niiden prosenttiluku onkin mainittuna kolmena vuosikymmenenä alentunut 44,1:stä 28,7:ään. Kauppiasten ja tehtailijain poikien lukumäärä sitä-

V. TAULU, joka osoittaa valtion koulujen oppilasten vanhempien säätyä.

1. Lyseot (ylialkeiskoulut, kymnaasit ja alkeiskoulut).

Vuosi.	Virkamiehiä kaup. ja maalla	Kaupp. ja tehtailijoita kaup.	Käsityöläisiä ja alempia porvar.	Muita kaupunkilaisia	Säätyläisiä maalla	Talollisia	Torpparia ja muuta maalaiskansaa	Yhteensä
1870—71	1,200	290	327	342	202	264	94	2,719
1871—72	1,214	294	315	330	177	268	120	2,713
1872—73	1,174	312	308	365	200	245	126	2,730
1873—74	1,163	298	277	318	210	234	137	2,637
1874—75	1,117	294	243	242	194	223	132	2,475
1875—76	1,131	283	207	237	184	238	120	2,400
1876—77	1,083	272	216	224	197	232	117	2,341
1877—78	1,060	290	196	213	192	261	122	2,334
1878—79	1,088	310	178	257	201	255	110	2,399
1879—80	1,135	362	208	218	222	259	111	2,515
1880—81	1,107	362	228	262	224	269	108	2,560
1881—82	1,153	402	224	302	197	272	119	2,669
1882—83	1,113	406	239	272	243	266	121	2,660
1883—84	1,079	383	285	323	234	273	120	2,697
1884—85	1,130	398	335	421	249	335	153	3,021
1885—86	1,146	388	383	409	314	317	130	3,087
1886—87[1]	r. 676	r. 304	r. 209	r. 200	r. 138	r. 79	r. 35	r. 1,641
	s. 487	s. 192	s. 174	s. 256	s. 164	s. 230	s. 111	s. 1,544
	yht. 1,163	yht. 406	yht. 383	yht. 456	yht. 302	yht. 329	yht. 146	yht. 3,185
1887—88	r. 655	r. 269	r. 178	r. 202	r. 125	r. 78	r. 32	r. 1,539
	s. 578	s. 147	s. 237	s. 324	s. 189	s. 341	s. 163	s. 1,976
	yht. 1,233	yht. 413	yht. 415	yht. 526	yht. 314	yht. 419	yht. 195	yht. 3,515
1888—89	r. 577	r. 277	r. 177	r. 182	r. 117	r. 81	r. 31	r. 1,437
	s. 602	s. 145	s. 232	s. 342	s. 186	s. 331	s. 158	s. 1,996
	yht. 1,179	yht. 413	yht. 409	yht. 524	yht. 303	yht. 412	yht. 189	yht. 3,435

1889—90	r.	550	r.	244	r.	173	r.	180	r.	144	r.	56	r.	25	r.	1,392
	s.	668	s.	135	s.	279	s.	312	s.	227	s.	326	s.	139	s.	2,086
	yht.	1,218	yht.	379	yht.	472	yht.	492	yht.	371	yht.	382	yht.	164	yht.	3,478
1890—91	r.	503	r.	240	r.	203	r.	178	r.	123	r.	63	r.	16	r.	1,326
	s.	716	s.	163	s.	281	s.	377	s.	235	s.	361	s.	156	s.	2,299
	yht.	1,219	yht.	403	yht.	484	yht.	555	yht.	358	yht.	424	yht.	172	yht.	3,625
1891—92	r.	480	r.	218	r.	204	r.	203	r.	128	r.	53	r.	11	r.	1,297
	s.	750	s.	182	s.	295	s.	418	s.	250	s.	354	s.	167	s.	2,406
	yht.	1,230	yht.	400	yht.	499	yht.	621	yht.	378	yht.	407	yht.	178	yht.	3,703
1892—93	r.	483	r.	201	r.	183	r.	191	r.	126	r.	53	r.	13	r.	1,200
	s.	845	s.	217	s.	363	s.	347	s.	287	s.	343	s.	141	s.	2,549
	yht.	1,278	yht.	418	yht.	552	yht.	538	yht.	413	yht.	396	yht.	154	yht.	3,741
1893—94	r.	413	r.	209	r.	187	r.	199	r.	141	r.	55	r.	11	r.	1,215
	s.	835	s.	220	s.	384	s.	356	s.	269	s.	337	s.	135	s.	2,536
	yht.	1,248	yht.	429	yht.	571	yht.	555	yht.	410	yht.	392	yht.	146	yht.	3,751
1894—95	r.	401	r.	247	r.	209	r.	203	r.	115	r.	64	r.	18	r.	1.257
	s.	871	s.	263	s.	399	s.	369	s.	253	s.	340	s.	132	s.	2,527
	yht.	1,272	yht.	510	yht.	608	yht.	572	yht.	368	yht.	404	yht.	150	yht.	3,884
1895—96	r.	413	r.	229	r.	214	r.	241	r.	125	r.	52	r.	10	r.	1,284
	s.	926	s.	278	s.	400	s.	411	s.	268	s.	346	s.	161	s.	2,790
	yht.	1,339	yht.	507	yht.	614	yht.	652	yht.	393	yht.	398	yht.	171	yht.	4,074
1896—97	r.	410	r.	225	r.	227	r.	254	r.	114	r.	57	r.	18	r.	1,305
	s.	977	s.	279	s.	435	s.	449	s.	237	s.	395	s.	183	s.	2,955
	yht.	1,387	yht.	504	yht.	662	yht.	703	yht.	341	yht.	462	yht.	201	yht.	4,260
1897—98	r.	416	r.	212	r.	219	r.	283	r.	114	r.	58	r.	26	r.	1,328
	s.	971	s.	284	s.	435	s.	480	s.	290	s.	435	s.	197	s.	3,092
	yht.	1,387	yht.	496	yht.	654	yht.	763	yht	404	yht.	493	yht.	223	yht.	4,420
1898—99	r.	374	r.	261	r.	210	r.	280	r.	159	r.	64	r.	24	r.	1,372
	s.	1,042	s.	299	s	559	s.	521	s.	268	s.	512	s.	202	s.	3,403
	yht.	1,416	yht.	560	yht.	769	yht.	801	yht.	427	yht.	576	yht.	226	yht.	4,775
1899—1900	r.	383	r.	251	r.	238	r.	294	r.	138	r.	81	r.	23	r.	1,408
	s.	1,044	s.	343	s.	576	s.	558	s.	295	s.	515	s.	227	s.	3,558
	yht.	1,427	yht.	594	yht.	814	yht.	852	yht.	433	yht.	596	yht.	250	yht.	4,966

[1] Vasta tästä vuodesta alkaen on oppilasten vanhempain säätyyn nähden eri tilastoa suomen- ja ruotsinkielisistä kouluista. Mikkelin sekakielisen lyseon, jonka oppilasten suuren enemmistön äidinkieli on suomi, olemme lyhyyden vuoksi yhdistäneet suomenkielisiin kouluihin.

VI. TAULU, joka osoittaa valtion koulujen oppilasten vanhempien säätyä.

2. Tyttökoulut.

Vuosi	Virkamiehiä kaup. ja maalla	Kaupp. ja tehtailijoita kaup.	Käsityöläisiä ja alempia porvar.	Muita kaupunkilaisia	Säätyläisiä maalla	Talollisia	Torpparia ja muuta maalaiskansaa	Yhteensä
1870—71	427	105	96	112	47	2	—	789
1871—72	398	112	75	106	39	3	—	733
1872—73	363	112	107	76	46	5	1	710
1873—74	368	113	104	87	34	3	4	713
1874—75	383	108	116	79	37	7	4	734
1875—76	389	128	104	82	35	8	5	751
1876—77	387	141	107	75	51	7	6	774
1877—78	418	176	131	79	39	8	6	857
1878—79	400	168	123	108	48	8	2	857
1879—80	439	233	94	95	36	5	5	907
1880—81	463	225	108	74	42	8	2	922
1881—82	442	199	132	88	46	5	2	914
1882—83	435	197	128	101	70	5	—	936
1883—84	425	226	116	102	73	4	—	946
1884—85	411	208	116	111	75	5	1	927
1885—86	386	207	127	99	67	6	2	894
1886—87	r. 366	r. 192	r. 139	r. 85	r. 72	r. 4	r. 2	r. 860
	s. 239	s. 80	s. 61	s. 86	s. 67	s. 56	s. 10	s. 599
	yht. 605	yht. 272	yht. 200	yht. 171	yht. 139	yht. 60	yht. 12	yht. 1,459
1887—88	r. 345	r. 185	r. 117	r. 100	r. 86	r. 3	r. 2	r. 838
	s. 316	s. 68	s. 84	s. 110	s. 82	s. 36	s. 10	s. 606
	yht. 561	yht. 253	yht. 201	yht. 210	yht. 168	yht. 39	yht. 12	yht. 1,444
1888—89	r. 354	r. 198	r. 112	r. 99	r. 83	r. 4	r. 2	r. 852
	s. 230	s. 71	s. 88	s. 105	s. 73	s. 26	s. 5	s. 598
	yht. 584	yht. 269	yht. 200	yht. 204	yht. 156	yht. 30	yht. 7	yht. 1,450

1889—90	r.	338	r.	175	r.	112	r.	116	r.	67	r.	7	r.	1	r.	816
	s.	240	s.	71	s.	90	s.	97	s.	57	s.	28	s.	11	s.	594
	yht.	578	yht.	246	yht.	202	yht.	213	yht.	124	yht.	35	yht.	12	yht.	1,410
1890—91	r.	327	r.	165	r.	95	r.	114	r.	76	r.	6	r.	1	r.	784
	s.	237	s.	72	s.	83	s.	116	s.	71	s.	34	s.	7	s.	618
	yht.	564	yht.	237	yht.	178	yht.	230	yht.	147	yht.	38	yht.	8	yht.	1,402
1891—92	r.	299	r.	185	r.	95	r.	132	r.	77	r.	4	r.	1	r.	793
	s.	242	s.	77	s.	91	s.	105	s.	78	s.	30	s.	13	s	636
	yht.	541	yht.	262	yht.	186	yht.	237	yht.	155	yht.	34	yht.	14	yht	1,429
1892—93	r.	277	r.	163	r.	118	r.	132	r.	90	r.	6	r.	—	r.	786
	s.	278	s.	77	s.	107	s.	120	s.	109	s.	43	s.	12	s.	746
	yht.	555	yht.	240	yht.	225	yht.	252	yht.	199	yht.	49	yht.	12	yht.	1,532
1893—94	r.	255	r.	172	r.	109	r.	157	r.	84	r.	4	r.	—	r.	781
	s.	291	s.	76	s.	108	s.	123	s.	100	s.	51	s.	16	s.	765
	yht.	546	yht.	248	yht.	217	yht.	280	yht.	184	yht.	55	yht.	17 (sic)	yht.	1,546
1894—95	r.	243	r.	166	r.	83	r.	195	r.	75	r.	3	r.	—	r.	765
	s.	307	s.	79	s.	120	s.	124	s.	95	s.	47	s.	15	s.	787
	yht.	550	yht.	245	yht.	203	yht.	319	yht.	170	yht.	50	yht.	15	yht	1,552
1895—96	r.	228	r.	161	r.	85	r.	205	r.	83	r.	1	r.	—	r.	763
	s.	297	s.	80	s.	113	s.	129	s.	95	s.	56	s.	15	s.	785
	yht.	525	yht.	241	yht.	198	yht.	334	yht.	178	yht.	57	yht.	15	yht.	1,548
1896—97	r.	217	r.	142	r.	102	r.	186	r.	72	r.	3	r.	1	r.	723
	s.	293	s.	84	s.	160	s.	142	s.	86	s.	51	s.	25	s.	841
	yht.	510	yht.	226	yht.	262	yht.	328	yht.	158	yht.	54	yht.	26	yht.	1,564
1897—98	r.	223	r.	135	r.	102	r.	211	r.	56	r.	3	r.	1	r.	731
	s.	289	s.	73	s.	157	s.	206	s.	83	s.	61	s.	45	s.	914
	yht.	512	yht.	208	yht.	259	yht.	417	yht.	139	yht.	64	yht.	46	yht.	1,645
1898—99	r.	218	r.	131	r.	107	r.	237	r.	63	r.	4	r.	2	r.	762
	s.	283	s.	77	s.	172	s.	237	s.	84	s.	91	s.	52	s.	996
	yht.	501	yht.	208	yht.	279	yht.	474	yht.	147	yht.	95	yht.	54	yht.	1,758
1899—1900	r.	227	r.	114	r.	99	r.	277	r.	62	r.	7	r.	3	r.	789
	s.	326	s.	95	s.	256	s.	206	s.	121	s.	119	s.	69	s.	1,192
	yht.	553	yht.	209	yht.	355	yht.	483	yht.	183	yht.	126	yht.	72	yht.	1,981

VII. TAULU, joka osoittaa valtion koulujen oppilasten vanhempien säätyä.

3. Alkeis- ja reaalikoulut.

Vuosi	Virkamiehiä kaup. ja maal.	Kaupp. ja tehtailijoita kaup.	Käsityöläisiä ja alempia porvar.	Muita kaupunkilaisia	Säätyläisiä maalla	Talollisia	Torpparia ja muuta maalaiskansaa	Yhteensä
1873—74	46	9	60	29	12	10	4	153
1874—75	80	42	94	105	30	29	23	347
1875—76	83	54	125	156	46	53	45	562
1876—77	112	66	145	180	61	81	43	688
1877—78	144	72	182	198	51	100	50	797
1878—79	173	93	177	222	71	95	58	889
1879—80	175	95	192	233	58	92	65	910
1880—81	176	115	168	204	52	82	51	848
1881—82	172	91	156	217	56	77	45	814
1882—83	163	85	145	192	65	78	45	765
1883—84	161	87	151	185	83	69	40	776
1884—85	196	105	151	206	75	109	41	883
1885—86	202	112	139	214	74	129	53	923
1886—87	r. 107	r. 50	r. 80	r. 99	r. 28	r. 29	r. 11	r. 404
	s. 101 [1]	s. 59	s. 71	s. 122	s. 61	s 105	s. 48	s. 567
	yht. 208	yht. 109	yht. 151	yht. 221	yht. 89	yht. 134	yht. 59	yht. 971
1887—88	r. 77	r. 50	r. 81	r. 55	r. 26	r. 20	r. 14	r. 323
	s. 131	s. 86	s. 83	s. 137	s 70	s. 116	s. 45	s. 668
	yht. 208	yht. 136	yht. 164	yht. 192	yht. 96	yht. 136	yht. 59	yht. 991
1888—89	r 69	r. 38	r. 68	r. 53	r. 25	r. 20	r. 15	r. 288
	s. 134	s. 76	s. 101	s. 127	s. 67	s. 107	s. 43	s. 655
	yht. 203	yht. 114	yht. 169	yht. 180	yht 92	yht. 127	yht. 58	yht. 943
1889—90	r. 68	r. 42	r. 55	r. 47	r. 17	r. 20	r. 14	r. 263
	s. 112	s. 65	s. 101	s. 112	s. 37	s. 89	s. 37	s. 553
	yht. 180	yht. 107	yht. 156	yht. 159	yht. 54	yht. 109	yht. 51	yht. 816

1890—91	r.	60	r.	43	r.	57	r.	56	r.	20	r.	27	r.	7	r.	270
	s.	91	s.	54	s.	73	s.	108	s.	36	s.	70	s.	16	s.	448
	yht.	151	yht.	97	yht.	130	yht.	164	yht.	56	yht.	97	yht.	23	yht.	718
1891—92	r.	59	r.	42	r.	58	r.	60	r.	23	r.	21	r.	11	r.	274
	s.	94	s.	38	s.	40	s.	86	s.	30	s.	53	s.	10	s.	351
	yht.	153	yht.	80	yht.	98	yht.	146	yht.	53	yht.	74	yht.	21	yht.	625
1892—93	r.	48	r.	49	r.	43	r.	62	r.	22	r.	23	r.	11	r.	258
	s.	59	s.	30	s.	36	s.	66	s.	24	s.	18	s.	6	s.	239
	yht.	107	yht.	79	yht.	79	yht.	128	yht.	46	yht.	41	yht.	17	yht.	499
1893—94	r.	56	r.	49	r.	48	r.	65	r.	16	r.	17	r.	15	r.	266
	s.	65	s.	23	s.	31	s.	45	s.	25	s.	18	s.	12	s.	219
	yht.	121	yht.	72	yht.	79	yht.	110	yht.	41	yht.	35	yht.	27	yht.	485
1894—95	r.	60	r.	47	r.	46	r.	67	r.	17	r.	19	r.	13	r.	269
	s.	62	s.	24	s.	36	s.	31	s.	24	s.	21	s.	8	s.	206
	yht.	122	yht.	71	yht.	82	yht.	98	yht.	41	yht.	40	yht.	21	yht.	475
1895—96	r.	60	r.	42	r.	38	r.	56	r.	18	r.	21	r.	10	r.	245
	s.	34	s.	24	s.	33	s.	51	s.	27	s.	23	s.	14	s.	206
	yht.	94	yht.	66	yht.	71	yht.	107	yht.	45	yht.	44	yht.	24	yht	451
1896—97	r.	57	r.	43	r.	38	r.	51	r.	19	r.	17	r.	8	r.	233
	s.	39	s.	17	s.	27	s.	36	s.	23	s.	17	s.	7	s.	166
	yht.	96	yht.	60	yht.	65	yht.	87	yht.	42	yht.	34	yht.	15	yht.	399
1697—98	r.	48	r.	47	r.	28	r.	44	r.	19	r	17	r.	12	r.	215
	s.	45	s.	12	s.	30	s.	51	s.	14	s.	18	s.	9	s.	179
	yht.	93	yht.	59	yht.	58	yht.	95	yht.	33	yht.	35	yht.	21	yht.	394
1898—99	r.	51	r.	42	r.	35	r.	52	r.	31	r.	21	r.	17	r.	249
	s.	45	s.	16	s.	28	s.	48	s.	21	s.	16	s.	9	s.	183
	yht.	96	yht.	58	yht.	63	yht.	100	yht.	52	yht.	37	yht.	26	yht.	432
1899—1900	r.	70	r.	50	r.	32	r.	59	r.	33	r.	21	r.	22	r.	287
	s.	41	s.	18	s.	34	s.	51	s.	17	s.	21	s.	11	s.	192
	yht.	111	yht.	67	yht.	66	yht.	110	yht.	50	yht.	42	yht.	33	yht.	479

[1] Kotkan suomalais-ruotsalainen alkeiskoulu (1886—96), jonka oppilasten enemmistö oli suomenkielinen, on lyhyyden vuoksi luettu suomalaisiin alkeiskouluihin.

VIII. TAULU, joka osoittaa valtion koulujen oppilasten vanhempain säätyä.

4. Alialkeiskoulut.

Vuosi	Virkamiehiä kaupung. ja maalla	Kaupp. ja tehtailijoita kaupung.	Käsityöläisiä ja alempia porvar.	Muita kaupunkilaisia.	Säätyläisiä maalla	Talollisia	Torpparia ja muuta maalaiskansaa	Yhteensä
1870—71	247	129	484	1,018	87	216	154	2,335
1871—72	249	117	467	907	70	229	117	2,156
1872—73	231	107	473	675	83	216	113	1,898
1873—74	184	90	292	539	56	167	104	1,432
1874—75	130	59	154	292	37	173	76	921
1875—76	83	45	92	156	34	126	54	590
1876—77	54	24	81	125	29	95	47	455
1877—78	50	22	55	66	29	60	43	325
1878—79	51	29	46	59	17	44	27	273
1879—80	32	24	44	57	20	47	25	249
1880—81	38	18	49	58	13	70	22	268
1881—82	42	15	63	62	12	53	19	266
1882—83	32	21	54	70	9	47	16	249
1883—84	33	14	52	62	7	32	20	220
1884—85	15	12	26	28	10	5	4	100
1885—86	7	6	15	15	1	3	6	53

vastoin on kasvanut enemmän kuin kahdenkertaiseksi eli 290:stä 594:ään ja prosenttimäärä 10,7:stä 12,0:aan. Vielä enemmän on „käsityöläisten ja alempien porvarien“ lasten luku kasvanut, nimittäin 327:stä 814:ään ja prosenttimäärä 12,0:sta 16,4:ään. „Muiden kaupunkilaisten“ epämääräinen sareke, joka suureksi osaksi käsittänee työväen lapsia, on niinikään kohonnut 342:sta 852:een sekä 12,6 %:sta 17,2 %:iin, siis melkein samassa suhteessa kuin edellinen. Maaseudun säätyläisten poikien luku on kasvanut 202:sta 433:een eli melkein samassa suhteessa kuin kaupunkien kauppiaiden ja tehtailijain sekä prosenttiluku 7,4:stä 8,7:ään. Enemmän kuin kahdenkertaiseksi on niinikään kasvanut talollisten lapsien luku, nimittäin 264:stä eli 9,7 %:sta 596:een eli 12,0 %:iin. Suhteellisesti vielä enemmän kuin kaupunkien käsityöläis- ja porvariluokan sekä työväen lasten on kasvanut „torpparien ja muun maalaiskansan“

lasten lukumäärä; v. 1870—71 se oli 94 eli 3,5 %, mutta 1899—1900 250 eli 5,0 %. Nämä numerot osoittavat selvästi, että valtion lyseomme mainittuna aikana ovat huomattavasti „demokratiseerautuneet"; sekä kaupunkien että maaseudun „alemmat" yhteiskunta-ainekset käyttävät niissä nyt suhteellisesti paljoa enemmän lapsiansa kuin kolme vuosikymmentä takaperin, ja ne ovat nyt paljoa vähemmässä määrin „virkamieskouluja" tässä merkityksessä kuin silloin. Mutta, niinkuin sanottu, tämä koskee vain valtion lyseoita; yksityiskoulut korkeampine lukukausimaksuineen osoittaisivat luultavasti suhteellisesti paljoa suuremman luvun ylempisäätyisten lapsia.

Lukuvuodesta 1886—87 alkaen tarjoaa tilasto myöskin tilaisuuden tässä suhteessa verrata toisiinsa ruotsin- ja suomenkielisiä kouluja. Mainittuna vuonna oli ruotsinkielisissä lyseoissa virkamiesten lapsia 41,2 ja suomenkielisissä 31,5 % (molempien koko oppilasmäärästä 36,5), mutta v. 1899—1900 27,2 ja 29,3, suomalaisissa siis suhteellisesti enemmän kuin ruotsalaisissa (absoluuttiset luvut 383 ja 1,044). Kauppiasten ja tehtaillijain lapset tekivät mainittuina vuosina ruotsalaisissa kouluissa 18,5 (koko luvusta 12,7) ja 17,8 %, mutta suomalaisissa vain 6,6 ja 9,6 %, siis edelleenkin suhteellisesti paljoa vähemmin. Käsityöläisten suhdeluvut ovat kohonneet jotenkin samassa suhteessa eli ruotsalaisten 12,8:sta 16,9 %:iin ja suomalaisten 11,3:sta 16,2:een. Omituinen on seuraava, „muiden kaupunkilaisten" sareke: ruotsalaisissa sen prosenttiluku kohoaa 12,2:sta 20,9:ään, mutta suomalaisissa se alenee 16,6:sta 15,7:ään; tekisi mieli selittää tämän vastakohdan johtuvan tuon venyvän käsitteen erilaisesta selittämisestä, mutta tuo erilaisuus tuskin sittenkään voisi sattua yhteen kielijaon kanssa. Omituista on myöskin, että maaseudun säätyläisten prosenttiluku v. 1886—87 oli ruotsalaisissa lyseoissa 8,4 ja suomalaisissa 10,6 eli suurempi, mutta 1899—1900 edellisissä 9,8 ja jälkimäisissä vaan 8,0. Talollisten poikien prosenttiluvut, v. 1886—87 ruotsalaisissa lyseoissa 4,8 ja suomalaisissa 16,2 sekä 1899—1900 edellisissä 5,8 ja jälkimäisissä 14,5, osoittavat kuinka paljoa vähemmässä määrin, kuin suomalainen, ruotsalainen rahvaamme antaa pojillensa oppikoulusivistystä, ja samaa vahvistavat seuraavan, torpparisarekkeen, suhdeluvut, 2,1 ja 7,2 sekä 1,6 ja 6,4, jotka suhteellisesti vielä loittonevat toisistaan.

Valtion tyttökouluissa on edellämainittu „demokratiseerautuminen“ huomattavana vielä selvemmin kuin lyseoissa. Virkamiesten lapset tekivät niissä v. 1870—71 kokonaista 54,1 % eli yli puolet kaikista oppilaista, v. 1886—87 niiden määrä oli alentunut 41,5 %:iin ja v. 1899—1900 27,9:ään eli suhteellisesti melkein puoleen siitä kuin 29 vuotta ennen. Kauppiasten ja tehtailijain sareke osoittaa myöskin jonkun verran alenemista, nimittäin 13,3 %:sta v. 1870—71 (ja 18,6:sta v. 1886—87) 10,6:een v. 1899—1900. Varsin suuri on sitävastoin seuraavien ryhmien kasvaminen, nimittäin käsityöläisten ja alempien porvarien 12,2:sta (v. 1886—87 13,8) 17,9 %:iin sekä „muiden kaupunkilaisten“ 14,2:sta (v. 1886—87 vaan 11,7) 24,4:ään. Maaseudun säätyläisten prosenttiluku on niinikään kohonnut 6,0:sta (v. 1886—87 9,5) 9,2:een, mutta huomattavin kaikista on kahden viimeisen sarekkeen, talollisten ja torpparien, lisäys: edellisen 0,2 %:sta v. 1870—71 (4,1 v. 1886—87) 6,4:ään v. 1899—1900 ja jälkimäisen samaan aikaan 0,0 %:sta (v. 1886—87 0,8) 3,6:een.

Jos vertaamme toisiinsa suomen- ja ruotsinkielisiä valtion tyttökouluja, niin huomaamme, että virkamiesten lapsia edellisissä, päinvastoin kuin lyseoissa, on hiukan suurempi prosenttiluku kuin jälkimäisissä; nämä luvut tekivät nimittäin v. 1886 - 87 ruotsalaisissa 42,5 ja suomalaisissa 39,9 sekä 1899—1900 edellisissä 28,8 ja jälkimäisissä 27,3. Kauppiasten ja tehtailijain lapsia on ruotsalaisissa tyttökouluissa, samoin kuin lyseoissa, suhteellisesti melkoista enemmän kuin suomalaisissa, nimittäin 1886—87 22,3 %, suomalaisissa 13,3, v. 1899—1900 14,4, suomalaisissa 8,0. Käsityöläisten ja alempien porvarien sareke osoittaa v. 1886—87 r. 16,2 ja s. 10,2 % sekä 1899—1900 r. 12,5 ja s. 21,5 %, siis varsin omituista vaihtelua. Vielä kummallisemmat ovat seuraavan sarekkeen, „muiden kaupunkilaisten“, numerot: ne osoittavat ruotsalaisissa kouluissa kohoamista 9,9 %:sta 35,1:een, siis suhteellisesti lähes nelikertaiseen määrään, mutta suomalaisissa vain 14,4:stä 17,3:een. Tämä suuri epätasaisuus täytynee ainakin osaksi lukea puuttuvan yhdenmukaisuuden syyksi tilastossa, jonka korjaaminen sitä varten annettavilla ohjeilla olisi suotava, jollei katsota paremmaksi ottaa koko nykyinen sarekejärjestelmä tarkastuksen alaiseksi. Maaseudun säätyläisiä oli v. 1886 - 87 ruotsalaisissa kouluissa 8,4 % ja suomalaisissa 11,2 %, sekä v. 1899—1900 edellisissä 7,9 ja jälkimäisissä 10,1; molemmissa ryh-

missä siis suhteellista vähennystä. Talollisten ja torpparien y. m. maalaiskansan sarekkeissa huomaamme saman ilmiön tyttökouluihin kuin lyseoihin nähden, ja vielä selvempänä kuin näissä: että ruotsinkielinen rahvas maassamme suhteellisesti paljoa vähemmin kuin suomalainen antaa lapsillensa oppikoulusivistystä: talollisten lapsia oli v. 1886—87 sekä 1899—1900 ruotsalaisissa 0,5 ja 0,9 %, mutta suomalaisissa 9,3 ja 10,0 %; torpparien y. m. taas ruotsalaisissa 0,2 ja 0,4 %, mutta suomalaisissa 1,7 ja 5,8 %. Ruotsalaisissa tyttökouluissa oli siis vielä pari vuotta takaperin tuskin enempää kuin yksi kansanlapsi sataa oppilasta kohti, suomalaisissa niitä oli lähes kuudes osa koko oppilasmäärästä.

Seuraisivat sitte alkeis- ja reaalikoulut. Kun näitä kouluja perustettiin vasta vuodesta 1873—74, otamme keskimäärälaskujemme perustukseksi vuoden 1879—80 numerot, jona lukuvuonna ne jo olivat jonkun aikaa täysiluokkaisina vaikuttaneet ja niiden oppilasmäärä siis oli vakautunut. Mainittuna vuonna teki virkamiesten lasten prosenttiluku mainituissa kouluissa 19,2 ja oli v. 1886—87 kohonnut 21,3:een sekä v. 1899—1900 23,2 %:iin. Se oli siis, niinkuin luonnollista, kaiken aikaa melkoista pienempi kuin lyseoissa ja tyttökouluissa. Kaupunkien kauppiasten ja tehtailijain suhdeluku oli v. 1879—80 10,4, v. 1886—87 11,2 ja 1899—1900 14,0. Käsityöläisten ja alempien porvarien osoittaa alenemista, tehden mainittuina vuosina 21,1, 15,6 ja 13,8, ja samoin jonkun verran „muiden kaupunkilaisten“: 25,6, 22,8 ja 22,9. Maaseudun säätyläisten sitävastoin on kohonnut 6,4:stä 9,2:een ja 10,4:ään. Talollisten sarekkeessa huomataan ensin kohoamista 10,1:stä v. 1879—80 13,8:aan v. 1886—87, mutta senjälkeen alenemista 8,8:aan v. 1899—1900. Torpparien sarekkeessa ovat prosenttiluvut 7,2, 6,1 ja 6,9.

Näitä kouluja kielen puolesta verratessamme huomaamme, että ruotsalaisissa virkamiesten prosenttiluku, niinkuin tyttökouluissakin, on suurempi kuin suomalaisissa. Se teki näet v. 1886—87 26,5, suomalaisissa 17,8 ja v. 1899—1900 24,4, suomalaisissa 21,3. Kauppiasten ja tehtailijain prosenttiluvut, v. 1886—87 12,4 ja 10,4 sekä v. 1899—1900 17,4 ja 8,9, osoittavat omituista loittonemista. Käsityöläisten ja alempien porvarien lasten suhdeluvut, v. 1886—87 ruotsalaisissa 19,8 ja suomalaisissa 12,5 ja v. 1899—1900 edellisissä 11,2 ja jälkimäisissä 17,7, näyttävät taas ruotsalaisten melkoista alenemista ja suomalaisten melkein yhtä suurta kohoamista. „Muiden kaupunkilaisten“ lapsia oli v. 1886—87

ruotsalaisissa 24,5 ja suomalaisissa 21,6 % ja v. 1899—1900 edellisissä 20,6 ja jälkimäisissä 26,6, toisissa siis suhteellinen lisäys, toisissa vähennys. Talollisten sekä torpparien ja muiden maalaisten sareke osoittaa, että ruotsalainen rahvas käyttää lapsiaan suhteellisesti paljoa enemmän näissä kuin lyseoissa ja tyttökouluissa, vaikkei näissäkään yleensä yhtä paljon kuin suomalainen. Prosenttiluvut olivat nimittäin: talollisten, v. 1886—87 ruotsalaisissa 7,2 ja suomalaisissa 18,5, v. 1899—1900 edellisissä 7,3 ja jälkimäisissä 10,9, torpparien taas edellisenä vuonna r. 2,7 ja s. 8,6 ja jälkimäisenä 7,6 ja 5,7.

Mitä lopuksi alialkeiskouluihin tulee, oli niiden oppilaista v. 1870—71 virkamiesten lapsia vaan 10,6 %, kauppiasten ja tehtailijain 5,5, käsityöläisten ja alempien porvarien 20,7, muiden kaupunkilaisten 43,6 eli lähes puolet, maaseudun säätyläisten 3,7, talollisten 9,3 ja torpparien 6,6, oppilaskunta siis melkoista „kansanvaltaisempi“ kuin ylempien oppikoulujen. Kun nämä koulut lakkasivat v. 1885—86, jolloin niitä oli vain yksi jäljellä, ei niiden oppilasluku silloin ollut kyllin suuri tarjotaksensa riittävää pohjaa prosenttilaskuille.

4.

Huvittava ja samalla koulujen lukusuunnitelman järjestämiselle tärkeä kysymys on myöskin se, kuinka monta oppilasta oppikouluistamme vuosittain on eronnut kesken (enimmät erotodistuksella, vähempi määrä koulusta eroitettuina tai kuoleman kautta), kuinka monta opiston läpikäytyään. Siitäkin saadaan virallisesta koulutilastosta tietoja, jotka olemme koonneet tauluun IX. Niiden mukaan vaihtelevat mainitut lukumäärät eri vuosina siksi melkoisesti, ettei voi saada luotettavaa tulosta jonkun yksityisen lukuvuoden numeroiden perustuksella. Olemme sentähden laskeneet yhteen vuosien 1870—99 määrät sekä erikseen ruotsin- ja suomenkielisten koulujen määrät vuosilta 1886—99, johon tilasto tarjoaa tilaisuutta. Tämän mukaan erosi v. 1870—86 lyseoistamme kesken opintojaan 3,962 oppilasta eli 59,5 % ja kävi läpi koulun, suorittaen sen oppijakson loppuun, 2,698 oppilasta eli 40,5 %. Kesken eronneita oli siis lähes kolme viidettäosaa kaikista eronneista, opintonsa päättäneitä vain kaksi viidennestä. Melkein yhtäläisinä ovat olot sittemminkin pysyneet, sillä v. 1886—99 oli ruotsalaisista kouluista edellisiä 1,801

eli 57,7 % ja jälkimäisiä 1,322 eli 42,3 %, suomalaisista taas edellisiä 3,171 eli samoin 58 % ja jälkimäisiä 2,296 eli 42 %. Nämä numerot osoittavat samalla, että suomenkielisistä kouluista eivät suinkaan suhteellisesti useammat eroa kesken kuin ruotsinkielisistäkään, niinkuin usein on väitetty.

Tyttökoulujen oppilaista suhteellisesti paljoa useammat suorittavat koulunkäyntinsä loppuun; jo v. 1870—86 niiden luku teki 1,364 eli 57,2 % ja kesken eronneiden vain 1,018 eli 42,8 %, ja sen jälkeen on vuosina 1886—99 vielä suuri edistys tässä suhteessa tapahtunut. Ruotsinkielisissä kouluissa oli tämä suhde mainittuina vuosina hiukan edullisempi kuin suomenkielisissä, sillä niistä erosi silloin kesken 486 oppilasta eli 23,5 % ja suoritti kurssinsa loppuun 1,586 eli 76,5 %, suomenkielisissä taas olivat vastaavat luvut 538 eli 26,8 % ja 1,467 eli 73,2 %. Kun siis lyseoissa eroo kesken kolme viidennestä oppilaista, eroo tyttökouluista vain noin yksi neljännes, ruotsinkielisissä vähää vaille ja suomenkielisissä vähän päälle.

Reaalikouluissakin ovat suhteet vähän edullisemmat kuin lyseoissa, johon osaltansa vaikuttanee oppiajan lyhyemmyys (lyseoissa 8 vuotta, reaalikouluissa 4—5 vuotta). Niissä näet teki kesken eronneiden lukumäärä v. 1870—1886 1,035 eli 54,9 % ja oppijaksonsa päättäneiden 851 eli 45,1 %. Vuosina 1886—99 olivat nämä luvut vielä paljoa edullisemmat, nimittäin ruotsinkielisistä kesken eronneiden 358 eli 35,9 % ja koulun läpikäyneiden 639 eli 64,1 % ja suomenkielisistä edellisten 488 eli 35,7 % ja jälkimäisten 870 eli 64,3 %. Prosenttiluvut siis suomen- ja ruotsinkielisissä melkein yhtä suuret.

Alialkeiskouluissa teki vuodesta 1870 vuoteen 1886 kesken eronneiden luku 1,494 eli 57,5 % ja koulun läpi käyneiden 1,103 eli 42,5 %. Edellisten luku siis huomattavan suuri, etenkin siihen nähden, että nämä koulut melkein kaikki olivat vaan kaksiluokkaisia.

* * *

Vapaaoppilaisiin nähden on erilaisia säädöksiä eri aikoina ollut voimassa. Vuoden 1856 „Kimnasin- ja Koulu-Järjestys“ ei sisällä mitään määräyksiä niiden luku- ja prosenttimäärään nähden, vaan säätää ainoastaan, että, jollei „erinomainen köyhyys sitä estä“, kukin oppilas suorittaa määrätyn sisäänkirjoitus- ja koulumaksunsa. Päättäen X tau-

IX. TAULU, joka osoittaa valtion kouluista kesken

Vuosi	Lyseot (ylialkeisk., kymnaas., alkeisop.)				Tyttö-	
	Ruotsalaiset		Suomalaiset		Ruotsalaiset	
	Kesken	Päätettyään	Kesken	Päätettyään	Kesken	Päätettyään
1870—71	275	154	—	—	86	61
1871—72	257	208	—	—	77	64
1872—73	356	159	—	—	100	47
1873—74	396	116	—	—	58	68
1874—75	380	130	—	—	80	46
1875—76	278	163	—	—	67	66
1876—77	238	169	—	—	66	67
1877—78	200	153	—	—	63	85
1878—79	194	162	—	—	42	89
1879—80	159	186	—	—	54	93
1880—81	169	178	—	—	58	104
1881—82	212	164	—	—	51	112
1882—83	198	179	—	—	53	107
1883—84	201	195	—	—	62	108
1884—85	224	202	—	—	55	114
1885—86	225	180	—	—	46	133
1870—86	3,962	2,698	—	—	1,018	1,364
	59,5 %	40,5 %	—	—	42,8 %	57,2 %
1886—87	153	109	143	184	45	127
1887—88	164	141	131	106	35	117
1888—89	183	96	176	120	35	138
1889—90	151	88	198	96	45	117
1890—91	154	93	193	135	45	99
1891—92	140	102	252	175	33	99
1892—93	103	97	240	176	38	110
1893—94	95	88	220	167	28	132
1894—95	82	85	228	168	51	110
1895—96	118	71	238	184	28	122
1896—97	105	83	242	201	25	102
1897—98	113	81	296	174	20	116
1898—99	114	95	283	177	26	106
1899—1900	126	73	331	233	32	91
1886—1900	1,801	1,322	3,171	2,296	486	1,586
	57,7 %	42,3 %	58 %	42 %	23,5 %	76,5 %

Vasta vuodesta 1886—87 on erikoistietoja erikielisistä oppilaitoksista. sarakkeissa. Mikkelin lyseon sekä Kotkan alkeiskoulun eronneet luetellaan

oppijaksoa sekä sen päätettyään eronneiden lukua.

koulut		Alkeis- ja reaalikoulut				Alialkeiskoulut	
Suomalaiset		Ruotsalaiset		Suomalaiset			
Kesken	Päätettyään	Kesken	Päätettyään	Kesken	Päätettyään	Kesken	Päätettyään
—	—	—	—	—	—	404	398
—	—	—	—	—	—	259	393
—	—	—	—	—	—	229	379
—	—	17	—	—	—	177	379
—	—	50	4	—	—	99	280
—	—	54	6	—	—	65	144
—	—	75	35	—	—	68	121
—	—	90	51	—	—	39	84
—	—	94	85	—	—	35	88
—	—	106	85	—	—	19	86
—	—	105	99	—	—	18	86
—	—	110	76	—	—	27	70
—	—	65	113	—	—	17	70
—	—	89	79	—	—	12	79
—	—	74	93	—	—	16	36
—	—	106	125	—	—	10	10
—	—	1,035	851	—	—	1,494	1,103
—	—	54,9 %	45,1 %	—	—	57,5 %	42,5 %
17	90	57	46	34	72	—	—
22	99	33	72	79	117	—	—
23	91	43	47	87	110	—	—
23	69	36	25	61	75	—	—
44	67	31	42	59	75	—	—
17	91	29	48	38	72	—	—
44	95	18	37	11	63	—	—
55	106	15	40	26	51	—	—
51	132	18	57	22	33	—	—
36	126	14	48	8	64	—	—
39	113	14	50	14	27	—	—
45	126	15	33	14	43	—	—
59	114	16	43	16	37	—	—
63	148	19	51	19	31	—	—
538	1,467	358	639	488	870	—	—
26,8 %	73,2 %	35,9 %	64,1 %	35,7 %	64,3 %	—	—

Sitä varemmilta vuosilta luetellaan kaikki eronneet ruotsalaisten koulujen lyhyyden vuoksi suomenkielisten koulujen sarakkeissa.

X. TAULU, joka osoittaa maksavain ja vapaakouluissa allamai-

Vuosi	Lyseot (ylialk.-koul., kymn., alkeisop.)								Tyttö-	
	Ruotsalaiset				Suomalaiset				Ruotsa-	
	Maks.	%	Vapaat	%	Maks.	%	Vapaat	%	Maks.	%
1870—71	1,231	46	1,437	54	—	—	—	—	385	55
1871—72	1,231	47	1,413	53	—	—	—	—	379	58
1872—73	1,444	52	1,340	48	—	—	—	—	431	62
1873—74	1,449	57	1,102	43	—	—	—	—	440	66
1874—75	1,554	64	891	36	—	—	—	—	517	71
1875—76	1,579	66	808	34	—	—	—	—	509	68
1876—77	1,559	67	765	33	—	—	—	—	518	67
1877—78	1,602	69	724	31	—	—	—	—	584	68
1878—79 [1]	1,639	— [2]	721	— [2]	—	—	—	—	595	— [2]
1879—80	1,762	—	730	—	—	—	—	—	625	—
1880—81	1,823	—	718	—	—	—	—	—	643	—
1881—82	1,929	—	711	—	—	—	—	—	639	—
1882—83	1,908	—	728	—	—	—	—	—	654	—
1883—84	1,936	—	749	—	—	—	—	—	647	—
1884—85	2,143	—	813	—	—	—	—	—	645	—
1885—86	2,198	—	831	—	—	—	—	—	614	—
1886—87	1,155	—	449	—	1,013	—	422	—	245	—
1887—88	1,091	71	440	29	1,314	71	539	29	558	67
1888—89	991	70	427	30	1,346	72	532	28	557	66
1889—90	939	70	414	30	1,386	70	590	30	536	60
1890—91	955	73	355	27	1,655	77	504	23	627	80
1891—92	967	76	309	24	1,729	77	527	23	647	82
1892—93	907	76	279	24	1,833	76	567	24	642	82
1893—94	953	79	256	21	1,824	77	549	23	653	84
1894—95	994	80	246	20	1,967	80	498	20	653	85
1895—96	980	78	272	22	2,028	78	582	22	610	80
1896—97	1,026	79	267	21	2,209	79	578	21	583	80
1897—98	1,055	80	265	20	2,367	81	571	19	581	80
1898—99	1,090	80	269	20	2.551	80	636	20	612	81
1899—1900	1,125	81	271	19	2,663	80	672	20	630	80

[1] Erikoistietoja erikielisistä kouluista on vasta vuodesta 1886—87 alkaen.
[2] Prosenttimääriä ei ole mainittuna vuosilta 1878—87.

oppilasten lukumäärää sekä suhdetta valtion nittuina vuosina.

koulut						Alkeis- ja reaalikoulut							
laiset		Suomalaiset				Ruotsalaiset				Suomalaiset			
Vapaat	%	Maks.	%	Vap.	%	Maks.	%	Vap.	%	Maks.	%	Vap.	%
321	45	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
277	42	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
269	38	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
227	34	—	—	—	—	118	69	52	31	—	—	—	—
214	29	—	—	—	—	299	74	104	26	—	—	—	—
238	32	—	—	—	—	398	71	160	29	—	—	—	—
251	33	—	—	—	—	494	72	189	28	—	—	—	—
272	32	—	—	—	—	548	70	239	30	—	—	—	—
259	—[2]	—	—	—	—	606	—[2]	278	—[2]	—	—	—	—
225	—	—	—	—	—	600	—	288	—	—	—	—	—
275	—	—	—	—	—	570	—	262	—	—	—	—	—
272	—	—	—	—	—	528	—	259	—	—	—	—	—
281	—	—	—	—	—	512	—	241	—	—	—	—	—
291	—	—	—	—	—	528	—	233	—	—	—	—	—
281	—	—	—	—	—	593	—	282	—	—	—	—	—
279	—	—	—	—	—	607	—	300	—	—	—	—	—
159	—	346	—	178	—	580	—	282	—	406	—	187	—
278	33	400	66	205	34	221	69	100	31	403	62	246	38
293	34	396	67	196	33	182	65	96	35	408	65	223	35
278	40	388	61	197	39	175	67	90	33	344	67	181	33
154	20	456	76	145	24	220	83	45	17	317	74	113	26
145	18	490	77	145	23	236	88	33	12	272	82	59	18
141	18	592	80	150	20	228	91	23	9	194	86	31	14
128	16	624	83	127	17	244	91	23	9	175	80	26	20
113	15	652	84	126	16	238	89	30	11	167	87	24	13
151	20	617	80	159	20	204	83	43	17	125	81	30	19
150	20	671	80	169	20	188	81	44	19	129	81	30	19
148	20	717	79	187	21	174	81	41	19	144	80	35	20
148	19	777	79	201	21	197	80	48	20	146	81	34	19
153	20	931	79	245	21	227	80	55	20	153	81	37	19

Vuosilta 1870—86 kaikki lueteltu ruotsalaisten koulujen sarekkeissa.

lussa olevista tiedoista 1870-luvun alkuvuosilta, näyttää todellakin köyhyys sen hyvin lukuisissa tapauksissa estäneen, sillä silloin oli lähes puolet, jopa yli puolet nykyisiä lyseoita vastaavien koulujen oppilaista vapaita maksuista. Tyttökouluissa niiden luku oli vähän pienempi, mutta niissäkin tavattoman suuri. Vuoden 1872 koulujärjestys rajoitti vapaaoppilasten lukumäärän enintään kahdeksaan kullakin luokalla, joka sisälsi kohtuuttomuuden runsasoppilaisempia kouluja kohtaan. Tämän säädöksen voimaan astuttua kohoaa maksavien oppilasten luku vähitellen yli 60 %:in, jopa lyseoissa 70 %:iin asti, kunnes tulevat käytäntöön nykyiset määräykset vuodelta 1889, että vapaaoppilaita saa ottaa enintään viidenneksi osaksi luokkien (paitsi ensimäisen, joka rajoitus sittemmin on poistettu) koko oppilasluvusta. Tämän jälkeen maksavien oppilasten prosenttiluku tietysti on noin 80 ja vapaaoppilasten noin 20.

5.

Seuraava taulu, XI, osoittaa erilaisten koulujen palkkasääntöjä, vuosittain yhteenlaskettuina, yksityiskoulujen vuotuisia valtioapuja sekä lopuksi valtion kokonaismenoja oppikouluja varten, koulutoimen ylihallituskin siihen luettuna. Näemme siitä, että valtion menot oppikouluista ainoastaan vuodesta 1878 vuoteen 1899 ovat kasvaneet noin 1,324,000 markasta noin 3,313,000:een, siis lähes kolminkertaisiksi. Siitä huolimatta on oppikoulujen prosenttiluku valtion kaikista menoista mainittuina vuosina alentunut 4,4:stä 3,8:aan. Lyseoitten (tai niiden vertaisten opistojen) palkkaussäännöt ovat vuodesta 1870—71 vuoteen 1899—1900 nousseet 642 tuhannesta 1,693 tuhanteen, ei siis täyteen kolminkertaisiksi. Vuodesta 1886—87 on tässäkin suhteessa erikoistietoja suomen- ja ruotsinkielisistä kouluista. Mainittuna vuonna nousivat ruotsinkielisten lyseoitten palkkasäännöt yhteensä 606,000 sekä suomenkielisten 392,000 markkaan ja v. 1899—1900 oli edellisten kohonnut 653,000 markkaan, siis varsin vähän, mutta jälkimäisten 1,044,000 eli enemmän kuin 2 $^1/_2$ kertaa niin suureksi. Ruotsinkielisiä valtion lyseoita olikin viimemainittuna vuonna vain samat 8 kuin v. 1886—87, mutta suomenkielisiä oli silloisiin kahdeksaan tullut lisää 7 uutta.

Vielä enemmän kuin lyseoitten ovat tyttökoulujen palkkasäännöt ajanjaksona 1870—1900 kohonneet, tehden sen alussa 91,000, mutta

XI. TAULU, joka osoittaa erilaisten oppilaitosten palkkasääntöjä sekä yksityiskoulujen valtioapuja allamainittuina vuosina (täysissä tuhansissa).

Vuosi	Lyseot		Tyttökoulut		Alkeis- ja reaalikoulut		Alialk. koul. (tuh.)	Yksit. lyseot (ynnä yhteiskoul.) (tuh.)	Yksit. tyttö- ja valmist. koul. (tuh.)	Valtion menot oppikoul. kaikkiaan (m. Koul. ylihallit.) (tuh.)
	Ruots. (tuh.)	Suom. (tuh.)	Ruots. (tuh.)	Suom. (tuh.)	Ruots. (tuh.)	Suom. (tuh.)				
1870—71	642	—	91	—	—	—	154	—	—	—
1871—72	631	—	95	—	—	—	152	—	—	—
1872—73	660	—	94	—	—	—	154	—	—	—
1873—74	692	—	97	—	61	—	127	—	—	—
1874—75	736	—	99	—	139	—	88	—	—	—
1875—76	763	—	120	—	210	—	58	—	—	—
1876—77	783	—	122	—	268	—	49	—	—	—
1877—78	776	—	127	—	295	—	39	31	31	1,324
1878—79	781	—	150	—	304	—	32	76	46	1,361
1879—80	776	—	150	—	314	—	33	81	49	—
1880—81	772	—	158	—	317	—	33	82	57	—
1881—82	785	—	161	—	322	—	33	103	65	—
1882—83	800	—	117	—	311	—	37	141	81	—
1883—84	876	—	169	—	322	—	32	175	99	—
1884—85	1,006	—	171	—	381	—	22	162	136	—
1885—86	1,046	—	175	—	442	—	10	180	168	—
1886—87 [2]	606	392	220	132	223	245	—	163	126	2,404
1887—88 [2]	605	520	224	137	215	250	—	118	137	2,421
1888—89	581	539	209	157	196	233	—	122	149	2,416
1889—90	603	598	194	156	198	204	—	122	138	2.480
1890—91	613	654	172	158	196	189	—	100	153	2,549
1891—92	614	730	179	160	200	162	—	93	161	2,586
1892—93	613	783	182	200	196	107	—	103	155	2,678
1893—94	600	798	181	203	189	95	—	120	152	2,693
1894—95	604	831	184	206	189	99	—	189	155	2,749
1895—96	621	863	185	208	164	67	—	251	154	2,815
1896—97	634	904	189	214	141	70	—	295	148	2,883
1897—98	634	931	194	228	133	78	—	331	139	2,996
1898—99	651	1,005	209	251	146	79	—	370	139	3,131
1899—1900	653	1,044	219	282	143	80	—	420	169	3,313

[2] Tilastollisesta vuosikirjasta, jossa nämä menot vuosilta 1879—86 eivät ole erikseen mainitut.

[2] Summia ei ole virallisessa tilastossa.

lopussa 501,000 markkaa eli 4 $^1/_2$ kertaa niin paljon. Ruotsinkielisten osaksi tuli v. 1886—87 220,000 ja suomenkielisten 132,000 sekä v. 1899—1900 edellisten 219,000, siis melkein tasan saman verran, mutta suomenkielisten 282,000 eli enemmän kuin kahta vertaa enemmän. Syy on samanlaatuinen kuin lyseoihin nähden: v. 1886—87 olleesta seitsemästä ruotsalaisesta tyttökoulusta on mainittuna aikana 2 (Kuopion ja Haminan) lakkautettu, mutta viiden suomalaisen lisäksi on tullut 2 uutta.

Valtion alkeis- ja reaalikoulut sitävastoin eivät rasittaneet valtion kulunkiarviota senkään vertaa kuin alkuvuosinaan, seurauksena tietysti siitä, että niin monet niistä on lakkautettu, laajennettu täysiluokkaisiksi lyseoiksi tai luovutettu kuntien ja kannatusyhtiöitten haltuun. Jo 1870-luvun loppuvuosina niiden palkkasäännöt olivat kohonneet yli 300,000 markan eli kahta vertaa enempään kuin tyttökoulujen samaan aikaan ja lähes 40 $^0/_0$:iin siitä mitä lyseoitten silloin tekivät, ja v. 1886—87 tämä summa oli kohonnut 468,000 markkaan, josta 223,000 tuli ruotsin- ja 245,000 suomenkielisten osaksi, mutta v. 1899—1900 se oli alentunut 223,000 markkaan, eli 143,000 ruotsin- ja 80,000 suomenkielisten.

Erittäin suuresti ovat kohonneet yksityiskoulujen valtioavut, jotka v. 1877—78 tekivät, lyseoiden ja yhteiskoulujen 31,000 sekä tyttö- ja valmistavien koulujen, jotka tähänkin nähden ovat tilastossa yhteen ryhmitetyt, samoin 31,000, yht. siis 62,000, mutta jotka v. 1899—1900 olivat kohonneet, edellisten 420,000:een eli lähes 14-kertaisiksi ja jälkimäisten 169,000:een eli yli 5-kertaisiksi, kaikkiaan siis 589,000:een eli 10-kertaisiksi. Sarekkeissa varsin monena vuonna huomattava aleneminen johtuu tietysti siitä, että silloin joku tai jotkut valtioapua nauttivat yksityiset koulut ovat joutuneet valtion haltuun, mikä myöskin näkyy vastaavana tavallista suurempana kohoamisena valtiokoulujen sarekkeissa.

Jakamalla eri koulujen palkkasääntöjen loppusumman oppilasluvulla voi laskea, paljonko kukin oppilas keskimäärin on tullut valtiolle maksamaan (jolloin kuitenkin on huomattava, että koulutaloissa olevan pääoman korko ja kuoletus jää ulkopuolelle laskun). Virallisessa tilastossa olevat, tätä koskevat tiedot olemme koonneet XII tauluun, josta näkyy, että lyseoiden ynnä niitä vastaavien opistojen keskimääräiset oppilaskustannukset 217 markasta v. 1870—71 ovat kohonneet 328 markkaan v. 1899—1900, siis noin 50 $^0/_0$. Tyttökouluissa huomataan suhteellisesti vielä suurempi kohoaminen, nimittäin 102 markasta 190 markkaan

XII. TAULU, joka osoittaa keskimääräisiä vuosikustannuksia kustakin oppilaasta valtion kouluissa allamainittuina vuosina.

Vuosi	Lyseot (ylialk.-k., kymn., alk.-op.)		Tyttökoulut		Alkeis- ja reaalik.		Alialk. koulut
	Ruotsal.	Suomal.	Ruotsal.	Suomal.	Ruotsal.	Suomal.	
1870—71 [1]	217	—	102	—	—	—	66
1871—72	216	—	108	—	—	—	71
1872—73	214	—	102	—	—	—	81
1873—74	249	—	120	—	348	—	89
1874—75	279	—	112	—	327	—	96
1875—76	294	—	133	—	368	—	98
1876 77	309	—	130	—	382	—	107
1877—78	306	—	118	—	364	—	119
1878—88 [2]	—	—	—	—	—	—	—
1888—89	384	261	199	216	691	356	—
	321		206		444		
1889—90	420	276	191	216	733	374	—
	340		201		493		
1890—91	431	275	156	199	704	409	—
	314		175		523		
1891—92	451	294	160	189	710	454	—
	355		173		573		
1892—93	487	296	166	206	742	434	—
	364		185		605		
1893—94	465	306	166	203	606	430	—
	364		184		569		
1894—95	454	306	173	198	665	476	—
	360		185		595		
1895—96	464	301	176	204	624	388	—
	357		190		509		
1896—97	458	295	192	190	571	396	—
	350		191		500		
1897—98	447	286	199	188	577	395	—
	339		193		502		
1898—99	445	284	207	192	557	396	—
	334		199		489		
1899—1900	435	282	212	175	468	383	—
	328		190		433		

[1] Vuosilta 1870—78 ei ole erikoistietoja erikielisistä kouluista.
[2] Keskimääräisiä vuosikustannuksia virallisissa julkaisuissa ei ole ilmoitettu lukuvuosilta 1878—88!

eli lähes 90 %. Alkeis- ja reaalikouluissa oli keskikustannus v. 1873—74 348, mutta kohosi sittemmin v:sta 1890—91 yli 500, jopa v. 1892—93 yli 600, laskeutuaksensa v. 1899—1900 433 markkaan, lisäys siis koko ajalta noin 25 %. Tämä suurempi tai pienempi kohoaminen on tietysti suureksi osaksi vain muodollinen ja johtuu kysymyksessä olevan aikakauden kuluessa melkoisesti alentuneesta raha-arvosta; että opettajien palkat, jotka tekevät kaikkein suurimman osan eri koulujen palkkasääntöjä, olisivat sen kuluessa todellisuudessa, se on verraten lisääntyneisiin elinkustannuksiin, kohonneet noiden numerojen mukaisesti, olisi ihan väärä johtopäätös; ne ovat päinvastoin viimeksi kuluneina parina kymmenenä vuonna, lukuunottamatta tänä vuonna myönnettyä kolleegain palkankoroitusta, pysyneet nimellisestikin entisellään, johon taulumme keskimääränumerotkin viittaavat (lyseoissa v. 1870—71 217 ja jo 1877—78 306, mutta v. 1899—1900 vain 328).

On kuitenkin tietysti toinenkin seikka, joka vaikuttaa noihin keskimääräiskustannuksiin, nimittäin eri koulujen oppilasluku. Varsin selvästi näkyy tämän tekijän merkitys verratessamme toisiinsa suomen- ja ruotsinkielisiä lyseoitamme. Jälkimäisissä, joiden oppilasluku yleensä on vähänlainen, toisissa aivan vähäinen, maksoi jokainen oppilas valtiolle v. 1888—89 keskimäärin 384 mk., v. 1892—93 kokonaista 487 mk. ja vielä 1899—1900 435 mk., kun sitävastoin suomenkielisten lyseoittemme oppilaat maksoivat ensinmainittuna vuonna vaan 261 mk., vuosina 1893—95 enimmin eli 306 mk. ja v. 1899—1900 282 mk. Ruotsalaisten lyseoiden keskimääräiset oppilaskustannukset olivat siis yleensä yli 50 % suuremmat kuin suomalaisten.

Ruotsalaisissa tyttökouluissa sitävastoin olivat oppilasten keskikustannukset useimpina vuosina, joilta ne on laskettu virallisessa tilastossa, jonkun verran pienemmät kuin suomalaisissa, jopa v. 1892—94 vain 166 mk., suom. 206 ja 203 eli lähes 25 % suuremmat. Lukuvuosina 1896—1900 näkyy tässä kuitenkin tapahtuneen muutos suomalaisten koulujen eduksi.

Alkeis- ja reaalikoulut ovat kummankinkieliset tavattoman kalliit. Ruotsinkielisissä ovat keskimääräiset oppilaskustannukset useimpina vuosina kohonneet yli 500, toisina yli 600, jopa yli 700 markan ja suomenkielisissä yli 300 ja 400, siis melkoista yli suomenkielisten lyseoitten keskikustannusten, joissa kuitenkin osa opettajavoimia on kallispalk-

kaisempia, tyttökouluista puhumattakaan. Tämä on tietysti ollut seurauksena oppilaitten harvalukuisuudesta. Esiytyypä v. 1899—1900 sellainenkin kummitus kuin Tampereen ruotsalainen alkeiskoulu, jossa kustannukset kutakin oppilasta kohti tekivät 4,273 mk. 95 p. Koulussa olikin silloin, sen viimeisenä lukuvuotena, 5 oppilasta ja 11 opettajaa.

Yksityiskoulujen oppilasten keskikustannuksista valtiolle ei tilastossa ole tietoja, mutta jakamalla niiden nauttiman valtioavun summan oppilasluvulla huomaa ne helposti paljoa pienemmiksi kuin valtionkoulujen. Väärin on kuitenkin tämän tähden puoltaa yksityiskouluja ja vastustaa tarpeellisiksi käyneiden koulujen perustamista valtion puolelta, niinkuin joskus on tapahtunut julkisessa keskustelussa, sanomalehdistössä ja valtiopäivillä. Sillä yksityiskoulut käyvät halvoiksi valtiolle ainoastaan siten, että ne käyvät kalliiksi niitä käyttävien oppilasten vanhemmille, mikä ei liene sivistyksen etujen mukaista.

* * *

Virallisessa koulutilastossa on vielä tietoja opettajien lukumäärästä sekä oppilasten kotipaikasta, iästä, luokilta siirrosta sekä arvostelunumeroista käytöksessä ja edistyksessä, mutta kun nämä tiedot ovat osaksi vähemmän tärkeitä, osaksi enemmän tai vähemmän subjektiivisesta harkinnasta riippuvia (kuten arvostelunumerot), osaksi tavallaan jo sisältyvät edellä esitettyihin numeroihin, emme tahdo pitemmältä vaivata lukijaa tekemällä niistä yhteenvetoja ja näistä johtopäätöksiä, vaan päätämme tähän, ja teemme sen sillä toivomuksella, että virallisessa koulutilastossa yhä suurempaa täydellisyyttä, etenkin mitä yksityiskouluihin tulee, noudatettaisiin, ja että määräajoittain, esim. viiden tai kymmenen vuoden kuluttua, tehtäisiin yleiskatsahduksia edelliseen ajanjaksoon; sillä numerot kyllä puhuvat, mutta ainoastaan toiset numerot voivat opettaa ymmärtämään niiden kieltä.

Viron kansan laulurunoja.

Suomensi

AINO KALLAS.

Viron laaja kansanrunous on Kalevipojan suorasanaista sisällyskertomusta ja paria lyyrillistä näytettä lukuunottamatta Suomessa varsinaisten tutkijain piirin ulkopuolella sangen vähän tunnettu, jollei nimittäin pane huomiota niihin toisintoihin, jotka suusanalla ovat suomalaisessa asussa levinneet Inkerinmaan kautta tällekin puolen rajaa. Kuitenkin voinee harva kansa ylpeillä runsaammasta runovarastosta, ja harvalla se myös lienee tarkemmin koottu pienempiin rippeisiin asti maan kaukaisimmistakin kolkista. Tästä suurenmoisesta keräystyöstä tulee suurin kunnia pastoreille J. HURTille ja M. J. EISENille sekä heidän lukemattomille nimettömille apulaisilleen eri seuduilla Viroa. Painettu on tästä jättiläiskokoelmasta ainoastaan mitättömän pieni osa; mainittakoon etupäässä J. Hurtin v. 1886 toimittama Eesti Kirjameeste Seltsin kustannuksella ilmestynyt »Vana kannel», I ja II osa. Sen varsinainen julkaiseminen on kuitenkin piakkoin alkava, koska Hurt jo on tehnyt sopimuksen setukaisten — kreikanuskoisten virolaisten — laulujen painattamisesta Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimituksissa. Virolaista laulurunoutta on arveltu suomalaista puisevammaksi ja runollisessa suhteessa köyhemmäksi, mutta tämän arvostelun yksipuolisuutta todistaakseen ei tarvitse muuta kuin selailla setukaisten lauluja, joitten joukossa on usea helmenheleä ja vienon tunteellinen, vieläpä muutamassa harvinaista draamallista voimaa ja kuvailukykyä, kuten esim. ballaadissa »Suisa suud». Seuraavat käännökset ovat tehdyt »Vana Kannel» kokoelman mukaan joko yhdestä toisinnosta sinänsä tai useimmiten yhdistämällä monta eri toisintoa.

1.

Laulun aika.

(Paras lauluaeg.)

Nyt on hetki helkytellä,
Viikko virttä vieritellä,
Ilta impien ilota.

Viel' on aika vaiti jäädä,
Hetki laulujen levätä,
Kun on kuollunna kuvolla,
Olkein päälle oikaistuna,
Vainajana vuotehella,
Valkolautojen välissä.

Kun on alla mustan mullan
Alla hiekan harmahtavan.

2.

Äidin haudalla.

(Ema haual.)

Olen mieron orpo lapsi,
Koito ilman kannen alla.
Ei ole armon antajata,
Eikä pään silittäjätä,
Tuima tuuli armahteli
Päivänpaiste pään silitti.

Joutui juhlat, pidot päätyi;
Toiset kulki kaupunkihin
Luokse tuttujen torilla
Mihin minä mieron lapsi,
Kuhun astun angervoinen?

Astun haudalle emoni,
Kalmistohon kantajani.
Itkuhuivinen pivossa
Huoliraidat huivisessa.

„Nouse, nouse, äityeni!
Neuvomahan nurmen alta.
Valmistele vakkaseni,
Kiinnitä kapiokirstu!“

Emo haudasta havasi:

„Tytär, lieto lintuseni,
Matalainen marjueni!
En voi nousta nurmen alta.
Koivu kasvaa kaulallani,
Sinikukat silmilläni,
Kullervoiset kulmillani.“

„Nouse, nouse, äityeni!
Tuon Virusta viikattehen,
Niitän nurmet kummun päältä,
Heinät katkon haudan päältä,
Sinikukat silmiltäsi,
Kullervoiset kulmiltasi.“

„En voi nousta, tytär nuori!
Mull' on suussa mullan haju,
Rinnassani ristin haju,
Käsissäni kalman haju.“

„Nouse, nouse, äityeni!
Vien sun Viruun vihtomahan,
Saatan Suomen saunasehen.
Suusta huuhdon mullan hajun,
Käsistäsi kalman hajun.“

„En voi nousta, tytär nuori!
Mull' on kolme kaitsijata:
Pieluksissa Tuonen poika,
Tyttö Tuonen jalkapäässä,
Välill' itse vanha Tuoni.
Pyydä haavalta hameita,
Leppäpuulta linnikoita!

Mailma sua suojatkohon!
Armas Luoja auttakohon!“

3.

Väkivalloin suutelija.

(Suisa suud.)

Läksin luutoa lehosta,
Vastaksia varvikosta,
Vaskiluutaa vainiolta,
Tinaluutaa tien poluilta.

Saavuin Sulevin mäelle,
Sulevin, Kalevin mäelle.
Seisoi siellä Sulevpoika,

Sulevpoika, Kalevpoika.
Vaati se väkisin suuta,
Kysyi kättä kiusaellen.

En väkisin suonut suuta,
Enkä kättä kiusaellen.

Vedin veitseni terävän,
Puukon kirkkahan povesta.
Syöksin pojan sydämehen,
Väkisin Sulevipojan,
Kalevpojan kiusaellen.

Läpi vartensa verevän,
Läpi poskensa punasen,
Läpi tukan tummahiuksen.

Itse itkien kotihin,
Kallotellen kartanolle.

Tuli maammo, tuli taatto,
Vastaan vanhukset molemmat.
Maammo kysyi mairitellen,
Taatto taitavin saneli:

„Mitä itket, neiti nuori?“

„Sitä itken, taattoseni,
Sitä itken ja valitan:
Sitä itken, äiti rukka,
Sitä, maammoni, valitan:
Läksin luutoa lehosta,
Vastaksia varvikosta,
Vaskiluutaa vainiolta,
Tinaluutaa tien poluilta.
Saavuin Sulevin mäelle,
Sulevin, Kalevin mäelle.
Seisoi siellä Sulevpoika,
Sulevpoika, Kalevpoika.
Vaati se väkisin suuta,
Kysyi kättä kiusaellen.
En väkisin suonut suuta,
Enkä kättä kiusaellen.
Vedin veitseni terävän,
Puukon kirkkahan povesta
Syöksin pojan sydämehen,
Väkisin Sulevipojan,
Kalevpojan kiusaellen.
Läpi vartensa verevän,
Läpi poskensa punasen,
Läpi tukan tummahiuksen.“

Maammo varsin vastaeli:

„Terve sulle, tytär nuori
Kaitsemastas kunniasi,
Suuren koiran surmastas!“

4.

Kolme onnetonta.

(Kolm vaest).

Onpa kolme onnetonta,
Taivaan alla angervoa.
Yksi on emoton impi,
Toinen on isoton poika,
Kolmas koito leskivaimo.

Miks itki emoton impi?

Itki vakan vaalijata,
Kapioitten katsojata.

Miks' itki isoton poika?

Auransa asettajata,
Auran kurjen kirjojata.

Miks' valitti leskivaimo?

Itki suun sukostajata
Kainalossa kantajata.

Kun itki emoton impi,
Siihen lähde läikähteli.
Kun itki isoton poika,
Siihen kaivo kumpueli,
Kun valitti leskivaimo,
Siihen lammikko levisi
Kasosi kalanen järvi.

5.

Miehuuton.

(Arg peig).

Menin metsähän hämyssä,
Aamusessa auteressa,
Karkeassa kastehessa.
Mitä metsässä tapasin?
Näinpä parven neitosia.
Immet karkeli kedolla
Tinarinnat rintehellä.
Yksi sitoi silkkivyötä,
Toinen nitoi niinivyötä,
Kolmas koitti seppelettä.

Tohtinut en tuonne mennä,
Enkä siepata sylihin.

Juoksin kotiin kertomahan:
„Isäseni, taattoseni!
Tuoppa pyssy piilostasi,
Tinanuolet nurkastasi,
Käymme pyssyin pyytämähän,
Tinanuolin noppimahan.“

Isä varsin vastaeli:

„Voi sua, nuori poika narri!
Ei käy pyssyin pyytäminen,
Tinanuolin noppiminen.
Tyttö tuodahan rahalla,
Houkutellaan hopealla,
Vanhan vasken taalareilla,
Vanhan Ruotsin ruplasilla.“

6.

Hääretki.

(Peeter, peenü' poizikene.)

Pietari, pätönen poika,
Raatoi maata, raivas maata,
Kylvi ohran kalmistohon,
Kauran kumpujen välille.

„Kasva, kasva kauraseni,
Toukokylvöni tohise!
'Otan kullan kalmistosta,
Morsiamen mannun alta!“

Oli kaura kasvanunna
Kohonnut keväinen kylvö.
Ajoi Riiahan rekensä,
Tansitteli Tallinnahan.

Kosi tyttöä kuninkaan,
Lasta Riian raatimiehen.
Oli sata saattomiestä,
Puolen verran häähevosta,
Kaksi kaasoa kerálla.

Kääntihe kotia kohti.
Käy korja Salossa kiinni,
Reki Peipsihin rupesi.
Siellä huusi, siellä pyysi,
Siellä armoa aneli:

„Ilman väki, Kalman kansa!
Mannun alla Manalaiset!
Kirvoittakaa korjaseni,
Reki irti irroitelkaa!“

Mana varsin vastaeli:

„Päästän Peipsistä rekesi,
Käännän korjasi Salosta.
Kunpa antanet kaposi,
Hellimpäsi hunnun alta,
Vaimon nuoren viereltäsi!“

7.

Mistä mulla laajat laulut?
(Mille mull pallo sõnnu suuh?)

Mistä mulla laajat laulut?
Mistä virret vieriväiset?

Olin pieni pikkarainen,
Kasvoin kanana kodissa
Olin lapsi yksiöinen
Piika kaksipäivy'inen.

Emo vei kehtoni kedolle,
Kätkyeni kesannolle,
Pani käen kiikuttajaks,
Suvilinnun liikuttajaks.
Paljon pajatti käkönen,
Lintu liiaksi liverti.

Minä lapsi miettimähän.
Miettimähän, muistamahan.
Kaikki panin paperille,
Kiinnittelin kirjasehen.

Kun ma immeksi ylenin,
Kasvoin korjaksi kavoksi,
Kaivoin virret kirjasesta,
Etsin lehdistä esille.

Kirjallisuutta.

Näytelmäkirjallisuutta.

LINA ASIKANUS, *Lapseni tähden.* Näytelmä kolmessa näytöksessä. Kuopiossa 1900, U. V. Telén & C:o. 27 siv. 8:o. Hinta —: 50.

ISKO, *Kokkovuorella.* Näytelmä 1:ssä näytöksessä. Kuopiossa 1901, U. V. Telén & C:o. 40 siv. 8:o. Hinta —: 85.

ARVI K., *Vapaaviikolla.* Näytelmä kolmessa kuvauksessa. Hämeenlinnassa 1901, Boman ja Karlsson. 29 siv. 8:o. Hinta —: 40.

VÄINÖ KATAJA, *Kokouksesta palattua.* Kuvaus 1:ssä näytöksessä. Hämeenlinnassa 1901, Boman ja Karlsson. 28 siv. 8:o. Hinta —: 50.

— —, *Kantopään lukuhuoneella.* Kansannäytelmä 2:ssa näytöksessä. Hämeenlinnassa 1901, Boman ja Karlsson. 58 siv. 8:o. Hinta —: 60.

M. P., *Juoppojen toivomus.* Näytelmä yhdessä näytöksessä. Käkisalmessa 1901, Kirjapaino- ja Sanomalehti-Osayktiö Vuoksi. 32 siv. 8:o. Hinta —: 58.

AAPO PÄRNÄNEN, *Omalla konnulla.* Huvinäytelmä 3:ssa näytöksessä. Porvoossa 1901, Werner Söderström. 70 siv. 8:o. Hinta —: 65.

— —, *Oikealla uralla.* Huvinäytelmä kolmessa näytöksessä. Kuopiossa 1901, U. V. Telén & C:o. 50 siv. 8:o. Hinta —: 90.

A. S:s, *Myllynpaikka.* Seuranäytelmä lauluineen 1:ssä näytöksessä. Kuopiossa 1901, U. V. Telén & C:o. 39 siv. 8:o Hinta —: 75.

Pienten seuranäytelmien puutetta on viime aikoina ryhdytty ripeästi poistamaan. Eri kustannusliikkeiden toimesta on julkisuuteen lähetetty suurehkoja määriä tätä kirjallisuutta, joka nuoriso-, raittius- ynnä muiden seurojen yhteydessä herääviä näytelmällisiä tarpeita tyydyttäen alkaa tulla kansassa yhä enemmän suosituksi. Niinpä on U. V. Telen & C:on kustannuksella julkaistu tähän saakka yhteensä 49 numeroa ja Uusmaalaisten edistysseurojen aloitteesta 9, muita mainitsematta.

Ne yhdeksän pikku näytelmää, jotka nyt ovat ilmoitettavanamme, ovat kaikki alkuperäistä kotimaista tekoa ja tietääksemme kaikki tyyni tekijöittensä esikoisia näytelmäkirjallisuuden alalla. Yhteistä niissä on se, että ne kuvaavat (muut, paitsi „Lapseni tähden“ ja „Juoppojen toivomus“) nykyisiä maalaisolojamme, että niissä useimmissa on joku opettava tendenssi huomattavissa ja että ne ovat helposti esitettäviä. — Millaista on sitten kansa näissä kansannäytelmissä? Se ei ole sitä vanhaa järeätä luonnon kansaa, joka esim. Kiven huvinäytelmissä on sopinut niin mainiosti hyväntahtoisen pilanteon esineeksi, eikä se ole uudenaikaista itsetietoista väkeä, vaan pikemmin jonkunlaista käymistilassa olevaa kansaa, jonka suonissa virtaa osaksi uutta, osaksi vanhaa verta. Joko on sitten päähenkilöiden joukossa joku nuorukainen, joka on istunut talvikauden kansanopistossa (Perälän Ville kappaleessa „Kokouksesta palattua“), tahi mies, joka on käynyt Amerikassa suurta maailmaa näkemässä (näytelmissä „Kokkovuorella“, „Myllynpaikka“ ja „Kantopään lukuhuoneella“). Ja välipäiten turvautuu oppimaton torpan tyttönenkin tavallisessa keskustelussa lyyrillisiin mielenpurkauksiin „ihanien haavekuviensa tyhjiin raukeamisesta“ ja renkipoika „paraimmista unelmistaan“. Tahi saarnaa sitten joku maalainen naapurilleen kansanopistoasiasta ja valistuksen hedelmistä niin retorisesti kuin paras puhuja kansanjuhlissa. Siitä, joka tahtoisi mieluummin nähdä ja kuulla kansan suoraa ja korutonta esiintymistä eikä sovinnaiseen juhlapuhe- tai kukkaistyyliin leperteleviä haaveilijoita, tämmöinen tuntuu kerrassaan naurettavalta, vaikkei nykyaikaiseen kaunosanaisuuteen ihastunut kirjailijanalku tule siinä mitään luonnotonta huomanneeksi.

Se vaara tämäntapaisilla pikku kappaleilla myöskin on, ettei tekijä ahtaitten rajojen sisällä pysty esittämään juuri minkäänlaista yksilöllistä luonteenkuvausta, vaan hahmostaa henkilönsä liian ylimalkaisin ääriviivoin. Tulee niin helposti asettaneeksi vastakkain semmoisia ihmisiä, joista ei voi muuta sanoa kuin että he ovat hyviä, ja semmoisia, jotka ovat kiireestä kantapäähän saakka konnia (esim. Laakso ja Tynnyrimäki „Myllynpaikassa“), voimatta tehdä muutamalla luontevalla psykologisella piirteellä tätä hyvyyttä tahi konnuutta uskottavaksi ja ymmärrettäväksi. Näin ollen rajoittuu kirjailijain tehtävä hyvin usein vain siihen, että hän oikeuden miekka kädessään johtaa muitta mutkitta hyvän voitolle ja pahan ansaittuun rangaistukseensa tahi, toisin sanoen, kohentaa siveellistä maailmanjärjestystä. Siinä sivussa on mukava antaa lukijalle tai näkijälle kaunis opetus, niinkuin on laita useissa yllämainituissa kappaleissa.

Lina Asikanuksen kirjoittama „Lapseni tähden“ on nykyaikainen avioliittodraama, joka esitetään tapahtuvaksi pikkukaupungin keskisäädyssä. Mies laiminlyö aviovelvollisuutensa vaimoansa kohtaan ja kiintyy ihailemaan erästä suurmaailmasta tullutta kaunotarta. Vaimo ei kotval-

leen huomaa miehensä kylmyyttä. Viimein hänen silmänsä aukenevat, hän kärsii äärettömästi ja talttuu elämään ainoastaan lapsensa tähden. — Kappaletta kannattaa naisellinen, psykologisten ilmiöiden käsittelylle hiukan sokea paatos.

„Kokkovuorella“ nimisessä Iskon kappaleessa syntyy vähällä vaivalla kolme onnellista pariskuntaa ja siitä lauluin juhlitaan ja riemuitaan Kokkovuorella. Viinan myyskentelijää kuritetaan ja Amerikkaan menemästä varoitetaan. — Laulut ovat enimmästä päästä onnistumattomia, mutta niillä samoinkuin eläköön-huudoilla (s. 8) on tarkoitettu teatraalisen vaikutuksen aikaansaamista.

Arvi K:n „Vapaaviikolla“ on tendenssikappale, tähdätty erittäinkin vapaaviikon juopottelua vastaan. Miehestä, joka on asetettu varoittavaksi esimerkiksi, syntyy juoppo ja murhaaja noin vain yks'kaks'. Ei tapojen eikä luonteiden kuvauksesta ole merkkiäkään.

Väinö Katajan „Kokouksesta palattua“ on syyttä tarpeetta pantu tapahtumaan Peräpohjolassa. Siinä on kaksi aatteetonta ihmistä ja neljä aatteen ihmistä, jotka sanovat (Hanna) äidillensä vasten naamaa „Voi äiti raukka kuinka raaka ja tietämätön olet“ (s. 9), moittivat sulhonsa esiintyvän kömpelösti ja raa'asti (s. 16) ja panettelevat pitäjäläisiänsä (Ville) tylyiksi ja raaoiksi (s. 23). Luonnollista on, että voitto kallistuu suuritta ponnisteluitta aatteen ihmisten puolelle, jotka myös ajavat lämpimiä aatteita, s. o. kansanopisto-, nuorisoseura- y. m. aatteita ja tahtovat repiä pois „ennakkoluulojen kuivat juuret“ (s. 25) ja uhrata ne isänmaan alttarille. Vain yksi naimisliitto pääsee tässä kappaleessa lähelle onnellista päätöstä.

Saman tekijän toinen näytelmälaite „Kantopään lukuhuoneella“ kuvaa, kuinka eräs Amerikasta palannut konna sotkee aatteen ihmisten asioita, niin että poliisin täytyy ryhtyä rikottua maailmanjärjestystä selvittelemään. Kokoonpanoltaan se on — juustojuttuineen ja buurisodan uutisineen — hyvin hajanainen. Eno-Matti olisi antanut tekijälle kiitollisen tyypin hauskemminkin esitettäväksi.

„Juoppojen toivomus“ on täysiverinen tendenssikappale. Juovuspäissään tekevät muutamat työmiehet rikoksia. Selvittyään he antavat itsensä sovinnolla vangita ja huutavat yleistä kieltolakia olojen parantajaksi. Siinä kuvataan kaupunkilaistyöväen oloja joltisellakin kyvyllä. Liiaksi lyriikkaa tuntuu vain olevan Hiljan yksinpuheluissa.

Aapo Pärnäsen „Omalla konnulla“ näyttää tahtovan antaa sen opetuksen, että parasta on nykyaikana maamiehen kiintyä yhä lujemmin maan kamaraan omaa kontua viljelemään. Siinä on kolme naimajuttua ja yhtä monta torpan hankkimishommaa käynnissä, ja kaikki ne ennen loppua selviävät. Huvittavuus on niukka, sillä leikillisyys, niin kansanomaista kuin onkin, on tuiki laimeata. Ja semmoinen liioittelu kuin Limbergin

Australiaan houkuttelu (ss. 37—42) tuntuu meidän päivinämme jo mauttomalta ja mahdottomalta hölmöläistarinalta. Kieli on hyvää, mutta repliikeissä on paljon tyhjiltä soipia korulauseita.

„Oikealla uralla“ taas on vanhahkoon tapaan käypä juttu nuoresta tytöstä, joka tahdotaan pakoittaa vanhalle, varakkalle ja arvossapidetylle miehelle. Tämä ei onnistu, ja tyttö saa viimein nuoren mielitiettynsä. Toinenkin pari purjehtii sillä välin onnen satamaan ja vanha suutari näkee parhaaksi pysyä lestissään, vaikka oli kuvitellut pääsevänsä lukkariksi ja rikkaan talon vävyksi. Tässä samoin kuin edellisessäkin Pärnäsen kappaleessa voipi vainuta jonkun verran Kiven huvinäytelmistä saatua vaikutusta.

A. S:s'n „Myllynpaikka“ kertoo rikkaasta miehestä, joka himoitsee köyhän miehen maata myllynpaikakseen. Eräs naapuri myykin hänelle väärentämänsä velkakirjan, jonka avulla hän sen voisi itselleen hankkia. Mutta petos tulee pian ilmi. Siitä seuraa konnalle — veltto anteeksianto ja sovitus. Aiheen käsittely on hataraa, väliin liitetyt laulut huonoja. Heikkoudesta huolimatta tämä laite palvelee m. m. sitä korkeampaa tarkoitusta, jonka määränä on estää ketään Amerikkaan lähtemästä.

Maaseutumme tyytyvät yleensä vähään taidevaatimuksissaan. Ja sen vuoksi nämätkin nuorten aloittelijain kappaleet, vaikkeivät kestäisikään arvostelua varsinaisina taidetuotteina, löytänevät armon, ehkäpä suosionkin kansan edessä. Niitä näytellään omissa kodikkaissa iltamissa ja niistä iloitaan puhtaan sisällön ja sen hyvän asian takia, joka niissä näkyville tuodaan. Eivät ne katsojan elämän käsitystä ja ihmistuntemusta juuri syvennä eivätkä avarra, sanovathan vain vähäisen sanottavansa järjelle melkein samaten kuin joku opettavainen esitelmä tahi vuoropuhelu. Kun luonteiden kuvaaminen on pintapuolista ja väritöntä, niin jääpi esitys häilyväksi tapaamatta elävän todellisuuden pohjaa ja saattaa syntyä aukko toimivan henkilön ja hänen edustamansa aatteen välille („Kokouksesta palattua“). Vasta valitsemalla kuvattaviksi henkilöitä, joissa on draamallisen virityksen mahdollisuutta, syventymällä heidän sieluelämäänsä ja johtamalla heidän tekonsa ja sanansa luonnollisiksi tuloksiksi heidän sisimmän olemuksensa laadusta, luulisi voitavan suurentaa tämänkin kirjallisuuden lajin kantovoimaa ja olevan mahdollista luoda semmoisia näytelmiä, joita kansa halajaa, jahka se ehtii kyllästyä nykyiseen alkeiskoulutukseen.

V. T.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Münchenin „Beilage zur Allgemeinen Zeitung“ sisälsi viime heinäkuun 5 p:nä johtavan kirjoituksen otsakkeella „Das Frauenstudium in Finnland“ (Naisopinnot Suomessa). Kirjoituksentekijä on Jenan yliopiston filosofian professori *R. Eucken* esiintyen nimimerkillä n. Kirjoittaja tekee pääkohdiltaan selkoa yliopistomme rehtorin prof. Edv. Hjeltin viime kevätlukukauden alussa pitämästä alkajaispuheesta, joka, kuten tunnettu, käsitteli naisylioppilaittemme asemaa yliopistossa ja heidän opintojaan. Prof. Eucken katsoo puolestaan, että se esitys, jota hän refereeraa, ansaitsee monesta syystä huomiota. Sillä ensinnäkin sen ainekset ovat mitä paraista lähteistä saatuja, ja sen lisäksi sama esitys on prof. Euckenin mielestä etevä selvän rakenteensa ja arvostelunsa oikeudenmukaisuuden puolesta. Esitykselle on sanalla sanoen, sanoo kirjoittaja, tunnustettava puhtaan kokemuksen pätevyys.

Kysymyksessä oleva kokemus ei kirjoittajan mielestä ole erittäin suotuisa naisten opiskelun suhteen, mutta toiselta puolen se osoittaa, ettei tästä myöskään ole koitunut niitä suuria vaaroja ja haittoja, joita naisasian vastustajat pelkäävät siitä johtuvan.

Kirjoituksensa lopussa prof. Eucken antaa tunnustuksensa aikakauskirjalle „Finnländische Rundschau“, jonka mukaan hän on refereerannut prof. Hjeltin esityksen. Tämä aikakauskirja ansaitsee yleistä mielenkiintoa, lausuu kirjoittaja, koska se asiallisella ja erinomaisella tavalla valaisee sellaisen kansan oloja, jonka kirjoittaja katsoo sisäisessä katsannossa seisovan omaa kansaansa lähellä, vaikkakin se ulkonaisesti on siitä etäällä.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Herrat Matti ja Gebhard Spectatorin kimpussa. — Äänioikeusasia. — Lakien ja asetusten uusi julistamisjärjestys.

Valvojan viime Helsingin-kirje ei ole löytänyt armoa hrojen Matin (U. S. $^{15}/_{6}$) ja Hannes Gebhardin (U. S. $^{19}/_{6}$) silmien edessä, vaan ovat molemmat hyökänneet kovasti sen kimppuun, ja tämä pakoittaa minut kesäsydämenä liikkeelle.

Kumpainenkin herra on osoittanut minulle sitä imartelevaa huomiota, että ovat muutamien rivien johdosta minun kirjoituksessani kyhänneet sanoja palstan täyden. Kumpikin herra on kirjeestäni löytänyt „parjausta“ tai ainakin „halventamista“, vaikka toinen on sitä löytänyt toisesta kohdasta kuin toinen.

Se kohta, jota vastaan hra Matti erityisesti kääntyy on seuraava:

»Hetken polttavissa kysymyksissä on Uusi Suometar sisältänyt useita puolivirallista laatua olevia kirjoituksia (J. R. D:n, Gustaf Johanssonin ja toimituksen kirjoittamia).»

Herra Matin mielestä nämä rivit sisältävät parjausta, joka on niin mustaa laatua, „ettei enää saa hämmästyä mistään parjauksesta, eikä miltään taholta tulevasta“. Ja mikä on tuo kauhea parjaussana? Se on sana „puolivirallinen“, jonka merkityksen hra Matti selittää. Ne jotka kirjoittavat puolivirallisesti he „eivät ilmilausu omaa vakaumustaan, vaan kirjoittavat palkattuina tahi palkkaa odottavina puolivirallisina kätyreinä, tietysti isänmaan turmioksi“. Mitä sitten hra Matin käsityksen mukaan enää merkitseekään täysivirallinen, kun jo puolivirallisella on noin hirveä merkitys! Minun tietääkseni merkitsee „puolivirallinen“ = hallituspiirejä lähellä olevan henkilön kirjoitus tai tiedonanto, joka ilmaisee virallisissa piireissä vallitsevia käsityksiä ja aikeita. Ja kun muistaa, että tässä puheena olleissa kirjoituksissa hra J. R. D. — epäilemättä siihen valtuutettuna — ensi kerran yleisölle ilmoitti senaatin pyytäneen lupaa esityksen tekemiseen valtakunnan-asioista tai että U. S. kirjoituksessaan ensi kerran julkaisi senaatin kuuluisan esityksen asevelvollisuusasiasta, jonka julkaiseminen usealta muulta lehdeltä on kielletty, sekä ottaa huomioon näiden kirjoitusten yleisen suunnan, niin kyllä silloin erehdytään lukijan sokeudesta tai tarkkanäköisyydestä, jos todella luullaan kirjoitusten jäävän puolivirallisuuden leimaa vaille. Mutta että sana „virallinen“ tai „puolivirallinen“ meillä olisi tätä nykyä parjaukseksi sanottava, on todellakin hra Matin puolelta niin merkillinen väite, että täytyy hänen kanssaan „tunnustaa, ettei enää saa hämmästyä mistään parjauksesta, eikä miltään taholta tulevasta“.

Hra Matti kirjoittaa vielä muutakin, mutta koska se on sekavaa eikä ollenkaan koske sitä, mitä minä olen kirjoittanut, jääköön se siksensä.

Hra Gebhard on pannut kovin pahaksensa seuraavan kirjeessäni olleen pienen alimuistutuksen:

»Omituista on, että hra J. R. D., siteeratessaan erästä yksityistä tietä levinnyttä kirjoitusta, on siinä käytetyn nimityksen »perustuslailliset suomenmieliset« vaihtanut »perustuslaillisiin suomalaisiin» ja saanut siten tilaisuuden sanoa nimitystä Nya Pressen vainajalta lainatuksi, sekä siis, mikä kai on pääasia, voinut tämän nimen yhteydessä mainita Nya Pressenin nimen. Tällaista menettelyä ei olisi tiedemieheltä odottanut.»

Näiden rivien johdosta hra Gebhard sanoo ettei Spectatorin esiintymistä hra J. R. D:ia kohtaan „voi muuna pitää kuin herra D:ia halventavana, kun hän [Spectator] esim.[1] viime kirjeessään syyttää häntä [hra D:ia] tahallisesta vääristelystä pahanilkisessä aikomuksessa". Missä tämä syytös on tehty? Hra J. R. D:n menettelyä olen sanonut tiedemieheltä odottamattomaksi menettelyksi. Jos olisin väittänyt hra D:n „tahallisesti vääristelleen pahanilkisessä aikomuksessa", niin totta kai minulla olisi ollut syytä sanoa tämmöistä menettelyä ainakin „kunnon mieheltä" odottamattomaksi, sillä ei suinkaan hra Gebhard tahtone väittää tiedemiehiä ainoiksi rehellisiksi ihmisiksi. Minä olen paheksunut hra D:n todistusmenettelyä, kun hän oman asiansa avuksi ja vastustajan halventamiseksi asetti Nya Pressenin nimen yhteyteen sen ryhmän kanssa, jonka kimppuun hän hyökkäsi ja teki sen sitaatin nojalla, joka oli väärä — tahallisesti vääräksi sitä en ole sanonut.[2] Ei kenenkään tarvitse tekeytyä naiiviksi ja sanoa ettei ole kysymys halventamisesta. Onhan tuo puhe „liitosta viikinkien kanssa" ahkerasti käytetty ase vastustajia vastaan ja vanhastaan tuttu asia Matin kirjeistä; mutta mikä on odotettava Matilta, ei ole odotettava tiedemieheltä.

Hra Gebhardin tekemä väärä syytös — lukijakunnan edessä, josta vain pieni osa näkee Valvojaa — on minun mielestäni myöskin tiedemieheltä odottamatonta menettelyä. Sen sijaan odottaisin tiedemieheltä että hän, huomatessaan tehneensä väärän syytöksen, sen oikaisisi saman lukijakunnan edessä. Saa nähdä, petynkö odotuksessani.

Eivät myöskään minun vaatimattomat mietteeni äänioikeusasiasta ole saavuttaneet hra Gebhardin suosiota.

Hra Gebhard sanoo ensinnäkin että minä olen todistanut olevani „jossakin määrin riippuvainen ruotsinmielisten politiikasta", kun olen arvellut että meidän (s. o. äänioikeuden laajennusta harrastavain) tulisi antaa kannatuksemme senaatin tekemälle ehdoitukselle, vaikkei se meitä täysin tyydytäkkään, siinä tapauksessa, että ruotsalainen puolue saataisiin siihen yhtymään. Äänioikeusasian menestys on, sen mukaan kuin minä

[1] Sana esim. on minun harventamani. Muuta „esimerkkiä" ei hra Gebhard mainitse; luultavasti hra Gebhardin muisti häntä hieman pettää, sillä jos hän lukee uudelleen hra J. R. D:n viimekeväisen riitakirjoituksen Spectatoria vastaan, niin hän näkee että hra J. R. D. on syyttänyt Spectatoria vääristelemisestä („niinkuin Spectator vääristelee") eikä päinvastoin! (Vrt. Valvoja s. 245.)

[2] Sanan „vaihtaa" ei suinkaan tavallisen kielenkäytön mukaan tarvitse merkitä tahallista vaihtamista, niinkuin monet rehelliset kalossien tai sateenvarjojen vaihtajat voivat todistaa!

voin ymmärtää, riippuvainen yhtä hyvin ruotsinmielisten kuin suomenmielistenkin „politiikasta“, koska ei kummallakaan puolueella ole enemmistöä kaikissa säädyissä. Koska olin erinäisistä merkeistä päättäen olettanut, että suomenmielisistä ei olisi vastusta senaatin ehdoituksen hyväksymiselle, arvelin sen hyväksymisen valtiopäivillä tulevan riippumaan siitä kannasta, mille ruotsinmieliset asettuvat, enkä luule sillä lausuneeni niin perin suurta tyhmyyttä, kuin hra Gebhard viisastelevilla kysymyksillään tahtoo osoittaa.

Hra Gebhardin mielestä ei minulla muutenkaan ole äänioikeusasiassa varmaa omaa kantaa tai en ole ainakaan voinut sitä selvästi esittää. Hän lausuu:

»Muutamassa lauseessa hän [Spectator] sanoo pyrintönsä päämääränä» olevan 'kansalaisten yhtäläisen äänioikeuden' (siiskö myös pestattujen palkollisten ja sotaväen?); mutta toisessa paikassa hän pitää suotavana että omaisuudenrajaksi määrättäisiin »400 markan vuositulo sillä ehdolla, että siitä kunnalle maksetaan veroa».

Niin mikä lienee syynä siihen, ettemme ole toisiamme käsittäneet — kannan tai riittävän esityskyvyn puute minulla, vaiko hätäinen lukeminen tai puuttuva luetun ymmärtäminen toisella puolella, sen ratkaiskoon lukija. Sen mukaan mitä minä voin ymmärtää, ei omaisuudenraja ja „kansalaisten yhtäläinen äänioikeus“ ole toistensa vastakohtia, sillä „yhtäläinen“ äänioikeus merkitsee ainoastaan sitä, että kullakin äänestäjällä on samanlainen äänioikeus s. o. yksi ääni. Kysymys pestatuista palkollisista ja sotamiehistä on siis „yhtäläisen“ äänioikeuden puheena ollessa aivan asiaan kuulumaton kysymys. Jos sitä paitsi hra Gebhard olisi ottanut vaivakseen huomata että kirjeessäni puhutaan 1) „siitä mikä on asetettava tulevaisuuden määräksi“, 2) siitä, mitä nykyhetkellä olisi ajettava ja 3) siitä, mitä nykyhetkellä on mahdollinen saavuttaa, niin hän ehkä olisi helpommin ymmärtänyt, mitä hän on lukenut. Siltä varalta että minun on huonosti onnistunut esittää, mitä olen tahtonut saada sanotuksi, pyydän saada kantani uudelleen merkitä.

Minä tunnustan kuuluvani niihin, jotka loppumääräkseen asettavat yleisen äänioikeuden. Sillä tarkoitetaan — niinkuin hra Gebhardkin helposti voipi nähdä asiata koskevasta kirjallisuudesta — äänioikeutta, joka on yhtäläinen s. o. samanlainen kaikille äänestäjille ilman ääniasteikkoa ja joka on yleinen ainakin siten, että se on riippumaton omaisuudenrajasta. Sitä vastoin on katsottu äänioikeutta voitavan sanoa „yleiseksi“, vaikka jotkut erinäiset kansanryhmät (esim. naiset, itsenäiseen toimintaan kykenemättömät, vaivaisapua nauttivat, vieläpä myös toisen käskyvallan alaiset, nk. palkolliset ja sotaväki) jäävät äänioikeutta vaille. Mitä meidän oloihin tulee, on liian aikaista esittää kysymystä, mitkä ryhmät meillä olisivat pois suljettavat äänioikeudesta, koska ylei-

nen äänioikeus meillä on tulevaisuuden, kenpäties kaukaisenkin tulevaisuuden asia. Mutta jos kerran eduskunnan ratkaistavana on asioita, jotka koskevat jokaista kansalaista — ei ainoastaan veroa maksavia —, niin ei minusta omaisuudenraja äänioikeuden ehtona saata kuulua tulevaisuuden ohjelmaan.

Nykyhetkellä en luule mahdolliseksi yleisen äänioikeuden ajamista, mutta olen sitä mieltä, että on kaikin voimin ajettava kansalaisten yhtäläistä äänioikeutta (s. o. ääniasteikon poistamista) sekä omaisuudenrajan alentamista, ainakin siten, ettei keneltäkään nykyään äänioikeutetulta tätä oikeutta riistettäisi.

Aivan eri asia on mitä nykyhetkellä voidaan saavuttaa. Jos „sovittelujen" kautta voitaisiin saada säätyenemmistö senaatin esitykselle, niin mielestäni olisi äänioikeuden laajentamista harrastavien syytä äänellään tehtyä ehdoitusta kannattaa, sillä se olisi joka tapauksessa suuri askel eteenpäin nykyisistä sietämättömistä äänioikeusoloista. Hra Gebhard itse kirjoituksessaan panee painoa „sovittelujen" merkitykselle maamme tärkeimmässä valtiollisessa kysymyksessä. Mutta tämä ei näytä hänen käsityksensä mukaan koskevan meidän omia keskinäisiä asioitamme, ainakaan äänioikeusasiaa, koska hänen mielestään on siinä „katsomatta oikeaan tai vasempaan ryhdyttävä ajamaan omaa kantaansa lävitse".

Mutta mikä tämä oma kanta s. o. hra Gebhardin oma kanta on, sitä hän ei sanallakaan mainitse, vaikka odottaisi että yhteiskunnallisten kysymysten alalla paljon liikkunut mies, kun hän ottaa muiden kyhäyksiä tarkastaakseen, samalla toisi jotakin positiivistakin esiin; ainakin häneltä olisi odottanut, että hän olisi ottanut selkoa asiata koskevasta yleisesti käytetystä terminologiasta sekä siitä, mitä vastustaja todella on sanonut, ennenkuin arvostelunsa julkaisi.

Muualla maailmassa ovat sosiaalisten olojen tutkijat, kun he ovat politiikissa esiintyneet, ensi sijassa katsoneet tehtäväkseen juuri asiallisen puolen selvityksen. Herra Gebhard sitävastoin panee pääpainon personiin. Hän kiittelee hra J. R. D:n rohkeutta, hänen varmaa itsenäistä vakaumustansa ja uhrautuvaa isänmaallista mieltänsä sekä esittää, miten häntä parjataan ja halvennetaan — samoinkuin Ranskassa natsionalistit parjaavat Waldeck-Rousseauta. Sitä vastoin on Valvojan Spectator „menettänyt malttinsa", hän ei ole millään varmalla kannalla, vaan kirjoittaa asioista, joita hän ei ensinkään ymmärrä, ja vihdoin on se vain Valvojan päätoimittaja, joka Spectatorin kirjeistä vastaa. Ja tämän vakuuttamiseksi hra Gebhard panee oman sanansa, oman personansa vaakalaudalle.

Herra Gebhard huomauttaa erityisesti „nimettömistä tai salanimellä varustetuista kirjoituksista", että „niitä ei tule pitää muuna kuin oman kirjoittajansa mielipiteen ilmaisuna". Mutta eiköhän kaikissa kirjoituk-

sissa pääpaino ole pantava niiden asialliselle sisällykselle? Mitä merkitsee nimelläkään varustettu kirjoitus, jos se ei sisällä mitään asiallista ja positiivista — ainoasti perusteettoman syytöksen ja väärinymmärrykseen perustuvia väitteitä, niinkuin hra Gebhardin kirjoitus?

Viime aikojen tapahtumista tärkein on se lakien ja asetusten uusi julistamisjärjestys, joka korkeimmassa paikassa on Suomea varten vahvistettu, niinkuin jo sanomalehdissä on kerrottu.

Tärkein seuraus tästä uudesta asetuksesta on, että sen mukaan senaatin toimi Keisarillisen Majesteetin korkeassa nimessä julkaista asetuksia tästä lähin lakkaa; senaatin talousosaston tehtävänä on allekirjoittaa päätös asetusten lähettämisestä senaatin kirjapainoon. Erittäin tärkeä muutos on myöskin että asetuskokoelma tästälähin ilmestyy alkuperäisin venäjäksi; sitä vastoin suomen- ja ruotsinkielisellä lakitekstillä, joiden tulee peräkkäin ja välittömästi seurata venäjänkielisen tekstin jälkeen, on ainoasti käännöksen arvo.

15. 8. 02.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Ruotsalaisen kirjallisuuden seuralta: *H. Bergroth,* Katalog öfver den svenska litteraturen i Finland 1896—1900. 4: —.

Otavalta: *K. Erwast,* Vähän katekism. selit. uskonnon opettajia varten IV osa. Neljäs ja viides pääkappale: Sakramentit à 1: —. *O. Hannikainen,* XIX vuosisata sanoin ja kuvin 84/85 ja 36 v. à —: 65. Touristen-Parleur, Deutsch-Finnisch-Schwedisch. —: 65.

Werner Söderströmiltä: *H. Sienkiewicz,* Quo vadis? Suom. Maila Talvio. 10—11 vhk. 1: 30. — *Th. Kolde,* Martti Luther. Suom. 4 vhk. 1: 10. — *E. Bonsdorff,* Laskuopin alkeet kansakouluja varten I ja II 1: —. — Esimerkkien tulemat —: 25. — *Axel Keihänen,* Pyhäkoulun laulukirja. Edell. vihko. 2: 50. — *Mikael Johnsson,* Mihin suuntaan on meillä väkijuomalainsäädäntö kehitettävä? —: 40.

K. J. Gummerukselta: *Ludvig Schneller,* „Tunnetteko pyhää maata?" Suom. Joh. Hagelberg. 4 vhk. —: 35. — *Kustavi Grotenfelt,* Suomen historia uskonpuhdistuksen aikakaudella. 9 vhk. —: 85.

Raittiuden ystävilta: *Alli Trygg-Helenius,* Toivon Liiton opas.

Kansan kuvalehden kustannusyhtiöltä (Hancock): *Kaapo Murros,* Suomesta ja lännenmailta. Kasa lastuja. 35 senttiä.

Työväen sanomalehtiosakeyhtiöltä: *Edvard Bellamy,* Vuonna 2000. Suom. I. K. Kari. 1 vhk. —: 30.

Museopiirustukset.

Kirjoitti

YRJÖ SADENIUS.

Museokysymys, joka jo on ollut vireillä vuodesta 1887, on tänä kesänä taas herättänyt entistä vilkkaampaa huomiota senkautta, että piirustuskilpailu tuli alkukesästä ratkaistuksi, ja kilpailuehdoitusten näytteille panon kautta, joka jaksoi vetää varsin viljalti yleisöä Ateneumin näyttelysaliin. Näyttelyssä käyneillekään ei voi olla epämieluista uudelleen jäljennöksissä katsella palkittuja ehdoituksia, mutta siinä käymättömille ne varsinkin tarjoavat tervetulleen tilaisuuden tutustumaan tämän arkkitehtiemme suuren voimanponnistuksen tuloksiin. Piirustusten monilukuisuuden ja talon suuren ko'on vuoksi täytyy supistautua julkaisemaan vain pääasialliset kuvat kolmesta ensi sijoille asetetusta ehdoituksesta. Ennenkuin käyn niitä selittelemään katson kuitenkin olevan syytä muutamalla sanalla kosketella tämän sitkeäluontoisen rakennusasian kehitystä ja teen sen virallisten asiapaperien pohjalla, jotka ovat julkaistut Suomen teknillisen yhdistyksen „Förhandlingar“ julkaisun toisessa vihossa vuonna 1900.

V. 1887 anoi Yliopiston konsistori että valtio ottaisi huostaansa Yliopiston historiallis-kansatieteelliset kokoelmat ja hankkisi näille ja niiden kanssa yhdistettäville Suomen muinaismuisto-yhdistyksen ja Arkeologisen komissionin kokoelmille sopivan huoneuston ja esitti samalla toivottavaksi että ylioppilasosakuntien kokoelmat saisivat paikkansa sa-

massa museossa. Samana vuonna sai Arkeologinen komissioni käskyn laatia tämän ehdoituksen toteuttamiseksi yksityiskohtaisen ohjelman, jommoinen helmikuussa 1888 jätettiinkin asianomaiseen paikkaan. Tämän ohjelman mukaan museon kokoelmat sopivimmin jaettaisiin kolmeen pääryhmään, nim. puhtaasti *arkeologiseen* eli esihistorialliseen, *sivistyshistorialliseen* ja *kansatieteelliseen*. Kun nämät ryhmät laajuudeltaan eivät varsin paljon eroa toisistaan, tulisivat Arkeologisen komissionin mielestä eri vaatimukset parhaiten tyydytetyiksi siten että rakennus tehtäisiin kolmenkertaiseksi, yksi kerta kullekin osastolle, ja sellaista asettelua silmällä pitäen, että kukin osasto voitaisiin asettaa kahteen vierekkäin kulkevaan sarjaan, joka asettelu taas voitaisiin sopivimmin saavuttaa sovittamalla valoisa käytävä kulkemaan varsinaisten museosalien rinnalla. Näihin saleihin asetettaisiin kotimaiset esineet, jota vastoin niiden sukuiset ulkomaan esineet etupäässä saisivat tilansa käytävissä.

Kun eri huoneiden laajuutta ei voinut täsmälleen edeltäpäin määrätä kokoelmain karttumiseen nähden, katsottiin käytännöllisimmäksi omaksua tanskalaisen ammattimiehen J. A. A. WORSAAEN keksimä menettely huoneiden rajoittamiseen liikuteltavilla väliseinillä. Pinta-alat olivat lasketut siinä mitassa, että talo laajentamatta riittäisi vuoteen 1940.

Tämän ohjelman mukaan laati Yleisten rakennusten ylihallituksen päällikkö vapaaherra SEB. GRIPENBERG piirustukset tällaista museotaloa varten, jonka paikaksi Helsingin kunta oli tarjonnut Observatorivuoren pohjoisen rinteen. Kustannusarvio nousi 493,000 markkaan ja oli Arkeologisen komissionin laskema lattia-ala senaatin käskystä tässä ehdoituksessa vähennetty noin 1,400 neliömetristä kerrosta kohti 1,000 metriin. Siis varsin melkoinen supistus. Arkeologinen komissioni antaessaan pyydetyn lausunnon tästä ehdoituksesta, eräiden pienempäin toivomusten ohella, valitti alan suurta supistamista ja saavuttikin sen menestyksen että piirustukset ja arvio muutettiin, joten kustannussumma nousi 550,000 markkaan. Näin pitkälle oli päästy 1892. Vuonna 1894 oli asia säätyjen käsiteltävänä ja olisi kaiketi kypsynyt tavallisessa järjestyksessä, ellei olisi sattunut nousemaan odottamaton este nim. epävarmuus itse rakennuspaikasta. Helsingin kaupunki oli nimittäin vuosien kuluessa uhrannut varsin suuria summia Observatorivuoren kaunistamiseen suunnitelman mukaan, jossa museotaloa ei ensinkään oltu huomioon otettu, ja yleinen mielipide katsoi sopimattomaksi, että hallitus enää pitäisi kiinni kau-

pungin aikaisemmasta tarjouksesta. Uuden paikan löytäminen ei ollut helppo, se vei aikansa, ja kun se vihdoin oli keksitty ja saatu kaupungille kuuluvalta Fjelldalin alueelta, leikattiin jo 1898.

Lopulla vuotta 1899 oli edellä mainittu vapaaherra Gripenbergin ehdoitus muunneltu uuden paikan vaatimuksia silmällä pitäen ja kooltaankin jossain määrin lisätty. Ajan kehitystä seuraten ehdoitettiin graniittia fasaadi-aineeksi ja oli alkuperäisiä muotoja tämän vaikeatöisen aineen luonteen mukaisiksi muovailtu. Kustannus oli laskettu 837,000 markkaan, johon vielä eivät sisältyneet sähköjohdot ja aitaus eivätkä taiteelliset kuvanveistokset. Tämän sovelluttamistyön suoritti Yleisten rakennusten ylihallituksen arkkitehti Hugo Lindberg vapaah. Gripenbergin johdolla.

Ehdoitus näyttää 74 metrin pituisen pääfasaadin, johon liittyy kummassakin päässä siipirakennus, toinen lyhyt ja toinen pitkä. Sisäänkäytävä on keskeltä pääfasaadia ja kaunistaa tätä keskustaa ulkoneva pylväshalli, jota sisäpuolella vastaa vestibyyli ja porrashuone. Tyyli on roomalaisdoorilainen ja fasaadikäsittely samanluontoinen kuin Yliopiston kirjastossa, s. o. kaksi kerrosta käsittävä pilarisysteemi järeän pohjakerran päällä ja sen päällä korkea, umpinainen attikamuuri, minkä taakse kätkeytyy kokonaan katosta valaistu kolmas varsinainen museokerta. Vaikutus on arvokas ja juhlallinen, mutta uudenaikaiseen muotokäsittelyyn tottunut silmä oudoksuu attikamuurin korkeutta ja raskautta, ja keskiosakon päälle sovitettu kupooli, jota alkuperäisessä ehdoituksessa ei ollut, tuntuu puolikasvuiselta.

Mutta odottamatta kysymys taas joutui uuteen vaiheeseen. Arkeologisessa komissionissa oli syntynyt epäilyksiä ja eri mieliä tuon 1888 laaditun ohjelman kelvollisuudesta ja tammikuussa 1900 pyydettiin sieltä asian lopullista käsittelyä joksikin aikaa lykättäväksi, että mielipiteet ehtisivät kypsyä. Lyhyessä ajassa syntyi nyt kokonainen kirjallisuus asiapapereita ja broshyyrejä myötä ja vastaan ja lopuksi pääsi uutta ohjelmaa kannattava suunta voitolle.

Museotalojen suunnittelussa oli nim. vuosien kuluessa huomattava kehitys uuteen suuntaan tapahtunut. Niin sanottu agglomeratsionijärjestelmä oli tullut käytäntöön huomatuimmissa, parhaiten onnistuneissa museorakennuksissa, joista mainittakoon esim. Zürichin Landesmuseum, Pohjois-böömiläinen museo Reichenbergissä (valmis 1898), Magdeburgin kaupunginmuseo ja Münchenin kansallismuseo (valmistui 1899). Tähän

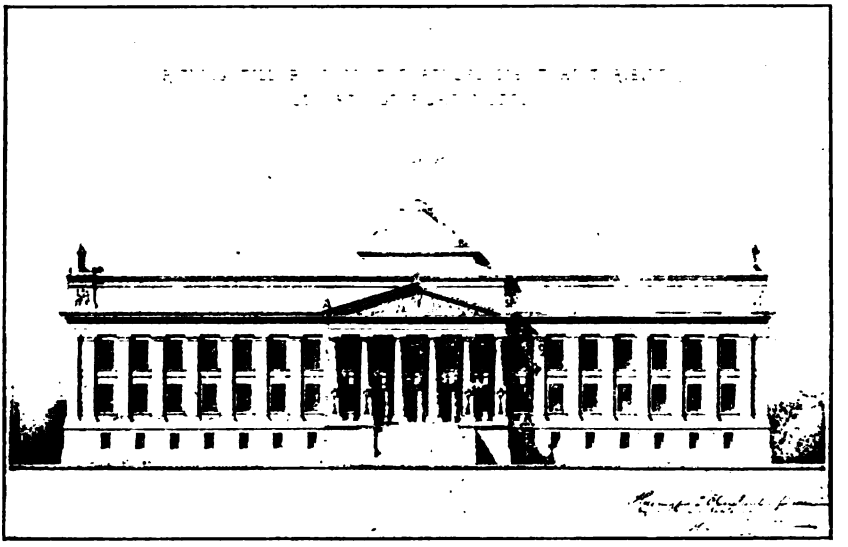

Pääfasaadi.

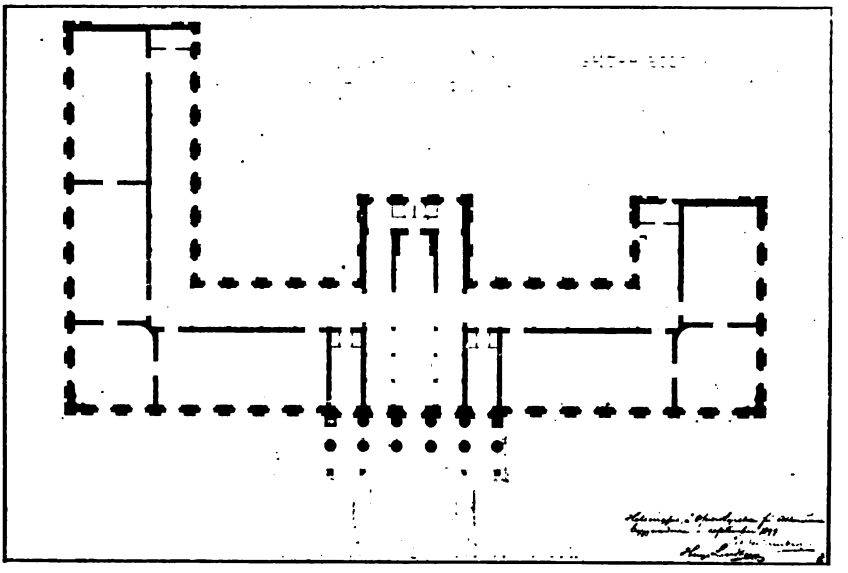

Pohjapiirros.

Yleisten rakennusten ylihallituksen museoehdoitus v:lta 1899.

tyyppiin oli ehkä johduttu varsinkin Pariisin Cluny museosta ja Nürnbergin Germanisessa museosta saatujen vaikutusten kautta, ne kun vanhoihin luostareihin sijoitettuna herättävät voimallisen historiallisen tunnelman, joka kävijän mieleen painaa nähdyt esineet aivan erikoisessa valossa. Kun näissä oli huomattu vapaan sommittelun edut, johduttiin sitä noudattamaan uusissakin museorakennuksissa, jotssa eri kokoelmaryhmät sovitetaan itsenäisiin siipirakennuksiin, siten että niihin kaikkiin päästään keskustaan asetetusta vestibyylistä. Kunkin ryhmän siipeä voidaan silloin vapaasti laajentaa ilman, että kokonaisuus siitä kärsii ja korkeussuhteet voidaan järjestää tarpeen mukaan. Kiertokulku ryhmän huoneiden kautta järjestetään niin, että katsoja käytyään osaston läpi luonnollisen kehityksen suunnassa saapuu takaisin lähtökohtaansa.

Paitsi sitä, että komissioni yleensä puolsi tätä uutta tyyppiä, oli uusien laskujen ja mittausten kautta tultu sellaiseen päätökseen, että tilaa tarvittiin varsin epätasaisissa suhteissa noita kolmea eri ryhmää varteen, nim. 1,000 m^2 arkeologisia, 1,500 m^2 sivistyshistoriallisia ja 2,000 m^2 kansatieteellisiä kokoelmia varten, joten jako kolmeen rakennuskertaan yhtenäisessä palatsissa ei alunpitäinkään voisi menestyä. Useat komissionin jäsenistä kuitenkin, vaikka uuden tyypin mukainen rakennus olisi heille ollut mieluisampi, puolsivat jo valmiin ehdoituksen toteuttamista, koska he rakennustyön lykkäämisestä epämääräiseen tulevaisuuteen varoivat mitä arveluttavimpia seurauksia kodittomille kokoelmille.

Tämä opportuninen kanta varmaankin olisi päässyt voitolle, varsinkin kun Yleisten rakennusten ylihallitus tehokkaasti puolusti ehdoitustaan, ellei vielä yksi voimallinen tekijä olisi alusta pitäin ollut uuden tyypin puolella, nim. itse rakennustaiteen käsittämisessä ja olennossa tapahtunut perinpohjainen muutos, muutos niin syvällinen ja laajoihin piireihin levinnyt, että voidaan sanoa rakennustaiteen viimeisenä vuosikymmenenä valloittaneen takaisin maailman, joka ei enää siihen uskonut eikä siitä välittänyt.

Tämän rakennustaiteen alalla vallitsevan uuden suunnan kannattajat toivoivat että kansallisessa kehityksessämme niin huomattavan sijan ottavassa rakennustyössä nuot uudet taiteelliset periaatteet pääsisivät määrääviksi ja kun yleinen mielipide sekä agglomeratsionikysymyksessä että tässä viimemainitussa suhteessa asettui uudistusta puoltavalle kannalle, päätti hallitus aloittaa asian aivan uudesta päästä. Valmistettiin uusi

ohjelma edellä kerrottujen periaatteiden mukaan ja keväällä 1901 julistettiin yleinen kilpailu Suomen arkkitehtien kesken. Yhteenlaskettu lattia-ala oli nyt ohjelmassa vahvistettu noin 4,150 neliömetriksi. Eri osastot voimme sopivimmin luetella ensi sijalle asetetun ehdoituksen pohjakuvia seuraten.

Palkintolautakuntana olivat seuraavat henkilöt: valtioarkeologi J. R. Aspelin, intendentti Th. Schvindt, ulkomaiset rakennusammattimiehet professori I. G. Clason Tukholmasta ja arkkitehti M. Nyrop Köpenhaminasta, arkkitehdit Onni Törnqvist ja R. Björnberg sekä taiteilija A. Edelfelt.

Liitän tähän muutamia otteita lautakunnan lausunnosta:

„Ensiksi tahtoo palkintolautakunta lausua ilonsa siitä, että maamme arkkitehdit ovat niin lukuisasti ottaneet osaa kilpailuun, ja samalla huomauttaa, että suurin osa luonnoksista on todella herättänyt palkintotuomarien mielenkiintoa ja myötätuntoisuutta. Eri suunnitelmia arvosteltaessa on kaksi näistä, n:rot 5 ja 15, ehdottomasti asetettava muiden edelle sekä sommittelun ansioihin että ulkonaisten muotojen kauneuteen nähden.“

Kilpailussa saavutti ensi sijan herrain GESELLIUS, LINDGREN ja SAARISEN ehdoitus, josta lautakunta lausuu seuraavaa:

„Numerolla 5 merkityssä alkuperäisessä suunnitelmassa, jossa oli tunnusmerkki „Carl XII“, on museon eri osastot ryhmitetty oivallisesti. Varsinkin ovat virkahuoneustot edullisesti sijoitetut, sisäänkäytävä tuntuu erittäin miellyttävältä, rakennusten joukkoryhmä on etenkin kaupungista katsoen hyvin punnittu. Palkintolautakunta on tosin huomauttanut piirustuksissa olevan sen puutteen, että rakennusta on vastaisuudessa vaikea laajentaa ja että sen äärilinjat sallivat vähän lisäyksiä ja muodosteluja. Mutta tämän epäkohdan voi osaksi välttää sijoittamalla etnografisen osaston talonpoikaiskodin taivas-alle, jolloin historiallista osastoa voisi laajentaa edellisen kustannuksella. Palkintolautakunnan mielestä on myöskin portaita tarpeettoman useita ja ne paikottain liika kierteisiä. Otsikon portti- ja akkunaholvien y. m. ympärillä olevat kivilohkareet taas tuntuvat monin paikain raaoilta ja karkeilta; niitten muotoja olisi jalostettava. Palkintolautakunta on kumminkin havainnut, että tämän suunnitelman luoja on suuressa määrin osannut käyttää hyväkseen museota varten osoitettua aluetta sekä esittänyt taiteelliselta näkökannalta vaikuttavimman, tyyliltään yhtenäisimmin käsitellyn rakennusluonnoksen, minkä vuoksi palkintolautakunta on suunnitelmalle n:o 5 antanut ensimäisen palkinnon.“

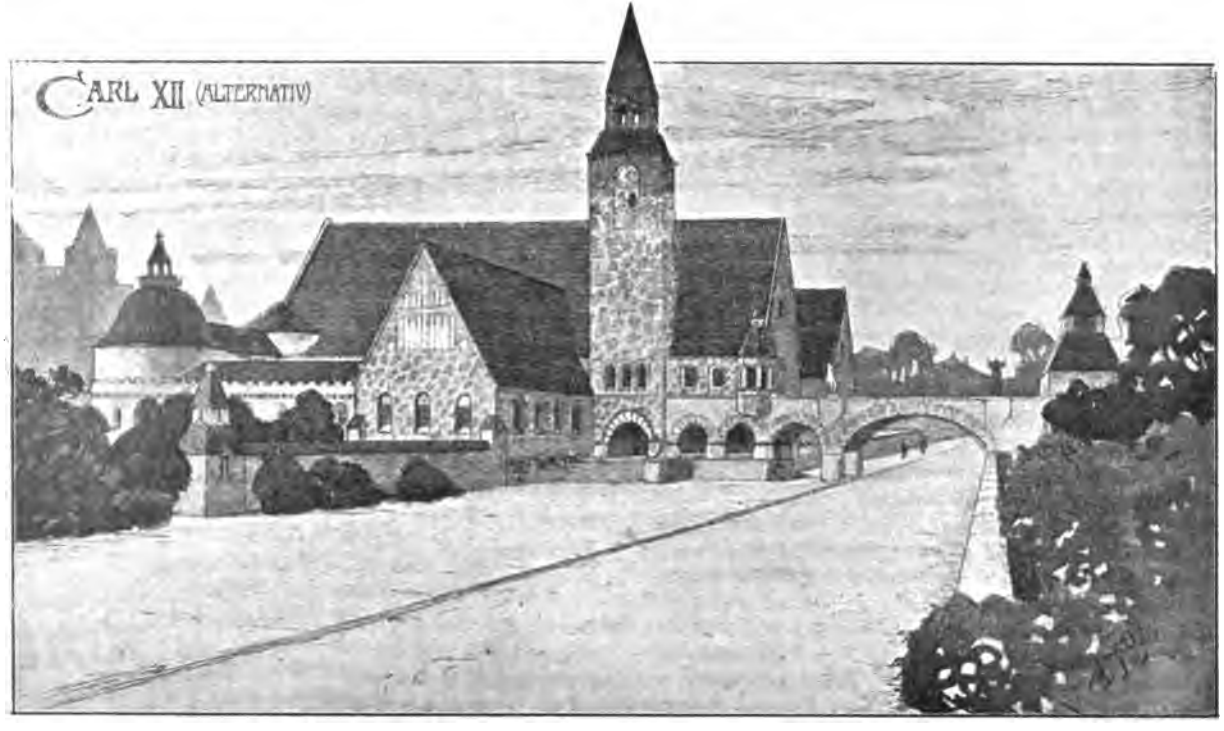

I PALKINTO. Nimimerkki »*Carl XII*». Perspektiivikuva. Arkkitehdit: GESELLIUS, LINDGREN ja SAARINEN.

Valitettavasti pohjakuvien jäljennöksissä teksti on kovin epäselvä ja lisäksi vain ruotsalainen, joten on vaikea saada lukijalle selväksi huoneiden tarkoitusperää. Fasaadikuva kuuluu oikeastaan vaihtoehtoissuun-

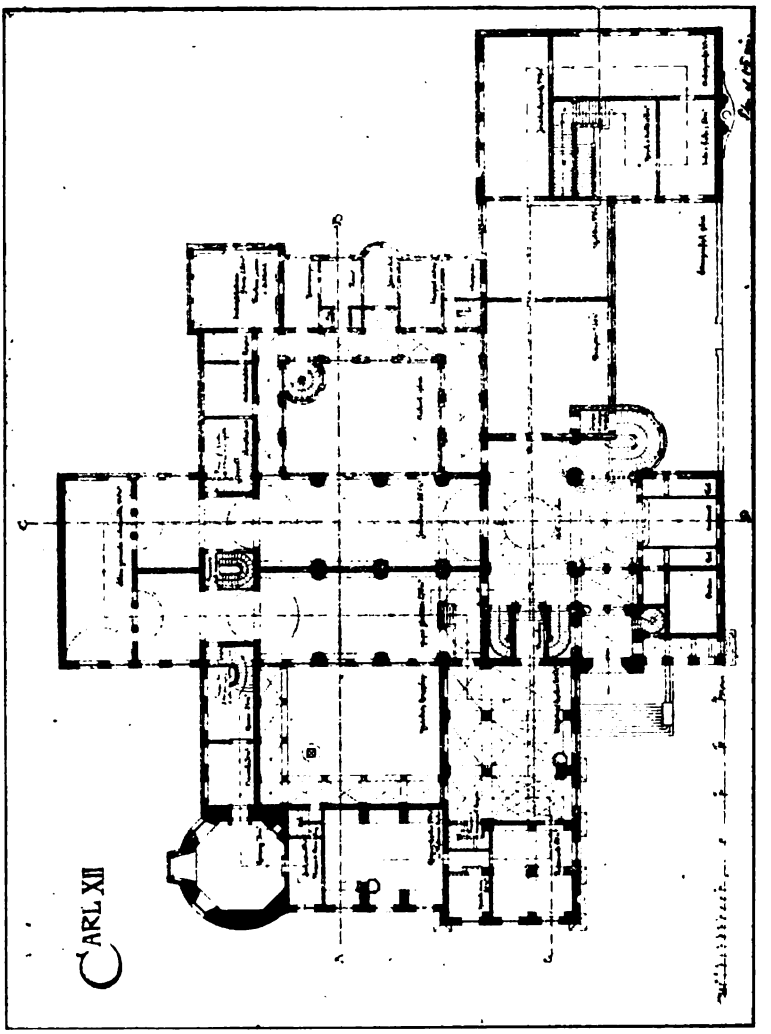

I PALKINTO. Nimim.: »*Carl XII:s*». I:n kerroksen pohja.
Arkkitehdit: GESELLIUS, LINDGREN ja SAARINEN.

nitelmaan, mutta kun siinä ei ole muuta varsinaista eroavaisuutta, kuin kadun yli vievä noususilta lisänä alkuperäiselle ja rakennusryhmää siinä näkyy leveämmältä, olen mieluummin valinnut alternatiivin. Ennenkuin aletaan käynti läpi rakennuksen, huomattakoon pohjakuvassa kaksi pihaa, yksi kummallakin puolen keskilaivaa; huonesommittelun seuraaminen

käy siten helpommaksi. Vertaamalla fasaadikuvaa ja ensi kerran pohjaa löytyy viimemainitun alaosassa vasemmalla portaat, jotka tornin alatse vievät vestibyyliin ja keskushalliin, joka kohoaa läpi kahden kerroksen

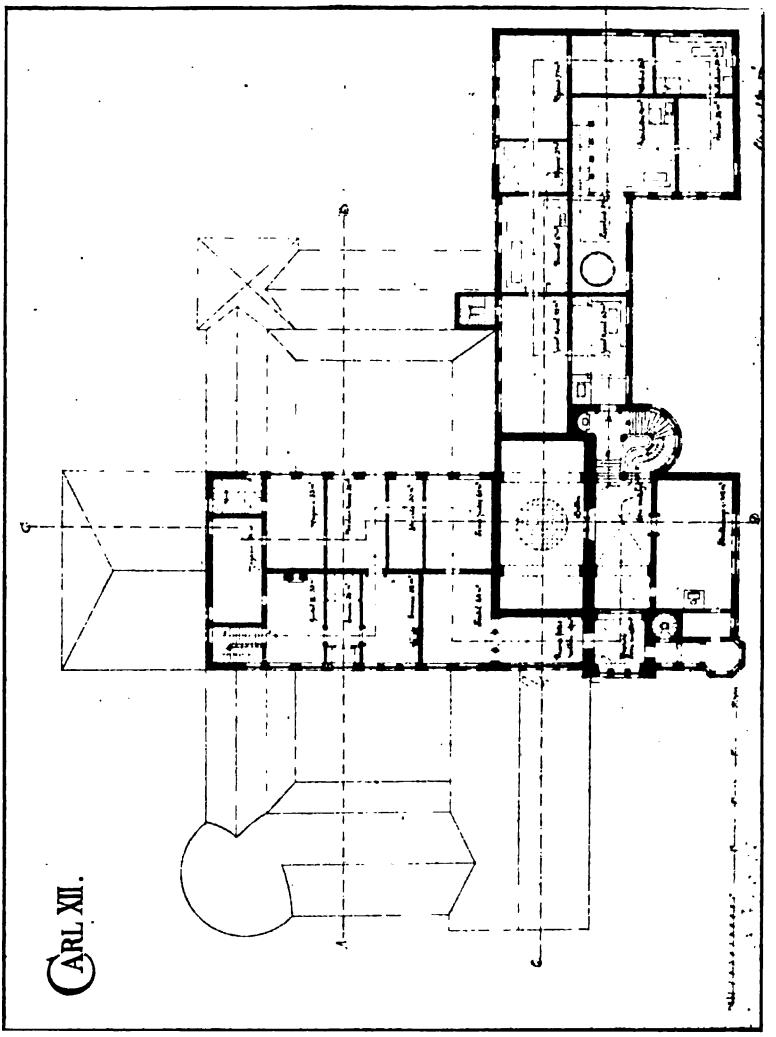

I PALKINTO. Nimim.: »*Carl XII/s*». II:n kerroksen pohja.
Arkkitehdit: GESELLIUS, LINDGREN ja SAARINEN.

ja saa valonsa katosta. Jos asetumme tämän hallin ympyrällä merkittyyn keskikohtaan selin viertotietä päin, voimme siitä alkaa ensimäisen kiertokulun astumalla suoraan eteenpäin arkeologiseen osastoon, joka käsittää suuren keskilaivan huoneet. Kuljemme eteenpäin ja vähän vasemmalle ja sitten takaisin alkuperäistä suuntaa, seuraten kuvaan merkittyä viivaa.

Olemme silloin nähneet kivikauden, pronssikauden, vanhemman ja nuoremman rautakauden ja voimme nyt pistäytyä takaisin keskushalliin tai poiketa kohta historialliseen osastoon, joka on saanut sijansa vasemmanpuolisessa kylkirakennuksessa viertotieltä katsoen. Siinä seuraavat perätysten keskiaikainen kirkko, ritarisali (kulmassa), renessansikirkko, renessansihuone (paksuseinäinen torni), barokkihuone, rokokohuone, ja sitten on kiivettävä portaita ylös toiseen kertaan, jossa historiallinen osasto jatkuu keskilaivassa. Seuraamme edelleenkin viivaa, joka porraskäytävästä lähtien poimettelee kohti vestibyyliä. Siinä on Kustaa III:n huone, kaksi empiirihuonetta, porsliini- ja keramiikkihuone, ammattikunta-laitoksen huone (kapea), tina- ja messinkiteokset, kutomatuotteiden huone, ase- ja lopuksi puuteosten huone nelikulmaisessa tornissa. Nyt on kierros täysi ja päästään yliseen vestibyyliin, jonka vierellä on suuri luentosali, akkunat viertotielle päin. Vielä on jäljellä kolmas siipi, joka sisältää kansatieteellisen osaston. Menemme sinne läpi porrasosaston pysymällä yhä toisessa kerrassa ja joudumme ensinnä maakuntaosastoon. Jos taas seuraamme viivaa, kohtaa meitä perätysten seuraavat huoneet: savokarjalaisia kaksi, hämäläinen, uusmaalaisia kaksi, länsisuomalaisia kaksi, pohjalainen, ahvenanmaalainen ja lappalaishuone, josta taas mennään alakertaan. Siellä olevat huoneet sisältävät soitto- ja loitsukoneita, pyyntiaseita, työaseita, maanviljelysaseita, huonekaluja ja pukuja. Nyt on kolmas kierros tehty ja ollaan taas keskellä hallia kuten alussakin. Maakerrassa on rahakokoelmat, työhuoneita, asuinhuoneita ja makasiineja. Kansatieteellisessä siivessä on vielä kolmas kerta, missä ovat Antellin y. m. ulkomaiset kokoelmat, Venäjällä asuvien suomalaisheimojen esineitä ja makasiinitiloja. Vielä on jäljellä yksi siipi oikealla puolen, liittyvä kansatieteelliseen kylkirakennukseen ja päälaivaan. Siihen päästään keskushallin oikeanpuolisesta kulmauksesta holvattua käytävää pitkin ja sisältää se virkamiesten huoneet, joista kahdet eri raput johtavat yläkertaan.

Vaihtoehdoituksessa on kansatieteellinen osasto ja virkahuoneiden siipi mullistettu toiseen järjestykseen ja osoitettu ylimenosilta viertotien poikki vastapäätä olevaan puistoon, jossa Tukholman Skansenin tapaan saattaisi järjestää kansatieteellisen ulkoilmaosaston.

Tämän kirjoittajaa suunnitelman pohjasommittelussa varsinkin miellyttää sen yksinkertaisuus ja selväsuuntaisuus, joka ei ole tarvinnut vi-

Viertotienpuoleinen fasaadi.

Takafasaadi.

II PALKINTO. Nimim.: »*Åt Fosterlandet*». Arkkitehdit: GRAHN, HEDMAN & WASASTJERNA.

noon väänneltyjä lenkoiluja saadakseen ryhmät orgaaniseen yhteyteen ja sopivaan kiertoon. Ulkopuoleen palaan myöhemmin.

Toisen palkinnon saaneessa toiminimi GRAHN, HEDMAN & WASASTJERNAN ehdoituksessa on tulevaisuudessa tarpeellinen laajennuskin mukaan otettu sekä pohja- että fasaadikuvissa, edellisissä seinämuurit harmaalla merkityt. Tulevaisuudessa tulisi pääsisäänkäytävä olemaan uuden Fjelldalin kaupunginosan puolelta (katso sitä fasaadia, missä kirkko näkyy oikealla puolen), johtaen loistoportiikin ja linnapihan kautta päärakennukseen, joka on viertotien puolella. Tällä puolen on toinen sisäänkäytävä keskellä päärakennusta. Rakennusryhmä on pääosalleen kolmenkertainen. Alikerrassa on arkeologinen osasto, joka kierretään pohjakuvaan merkityn viivan mukaan heti vasempaan kääntymällä vestibyylistä, ynnä rahakokoelmat ja virastohuoneita oikealla. Keskikerrassa on historiallinen osasto, jonka kierto alkaa porrashuoneen vasemmasta laidasta ja loppuu sen oikeaan. Kiertoviivat ovat vaikeat seurata jäljennöskuvassa, missä ei ole eri värejä, ne osoittavat nim. kiertokulun myöskin laajennusten valmistuttua. Kolmannessa kerrassa on kansatieteellisten kokoelmain erikoisosastot y. m., mutta maakuntaosastot ovat siirretyt erilleen pieniin puurakennuksiin.

Tästä ehdoituksesta lausuu palkintolautakunta seuraavaa:

„Myöskin numerolla 15 merkityllä suunnitelmalla, jonka tunnuslause on „Åt Fosterlandet“, on suuria ansioita. Suunnitelma on selvä ja keskitetty sekä semmoinen, että mahdollisesti tarvittava lisärakennus voidaan tehdä helposti ja tekee sen rakennuksen arkkitehtoonisen muovaelun yhä täydellisemmäksi. Käytävä on kauniisti laadittu ja asema niin järjestetty, että siihen voi valmistaa pääsyn museoon sekä itäiseltä että läntiseltä puolelta. Maakuntaosastojen sijoittamista pääryhmän ulkopuolelle on pidettävä onnistuneena ajatuksena, sillä sen kautta saadaan suurempi mahdollisuus täydellisemmän kansanelämän kuvauksen antamiseen. Myöskin vahtimestariasuntojen sijoittaminen erilleen päärakennuksesta on, katsoen siihen että tulenvaara sen kautta käy museolle vähemmäksi, saavuttanut palkintolautakunnan tunnustuksen. Järjestämällä, kuten mainittiin, maakuntaosastot ja vahtimestariasunnot erilleen sekä sovittamalla etnografisen osaston makasiinit tornihuoneisiin ja ullakolle, mitä kumminkin museon kannalta katsoen on pidettävä vähemmin sopivana, näyttää tämä suunnitelma olevan taloudellisesti edullisin. Tila on kumminkin sovitettu hiukan niukaksi, etnografinen osasto on joutunut kärsimään huolimatta talonpoikaiskotien siirtämisestä taivas-alle, sillä kun sitä on

pienennetty vastaavalla pinta-alalla, ei enää ole tilaisuutta yhdessä maakuntaosastojen kanssa panna näytteille useita semmoisia kokoelmia, joita ei voi asettaa tupiin. Lisäksi tuntuu suunnitelmalta puuttuvan luja ul-

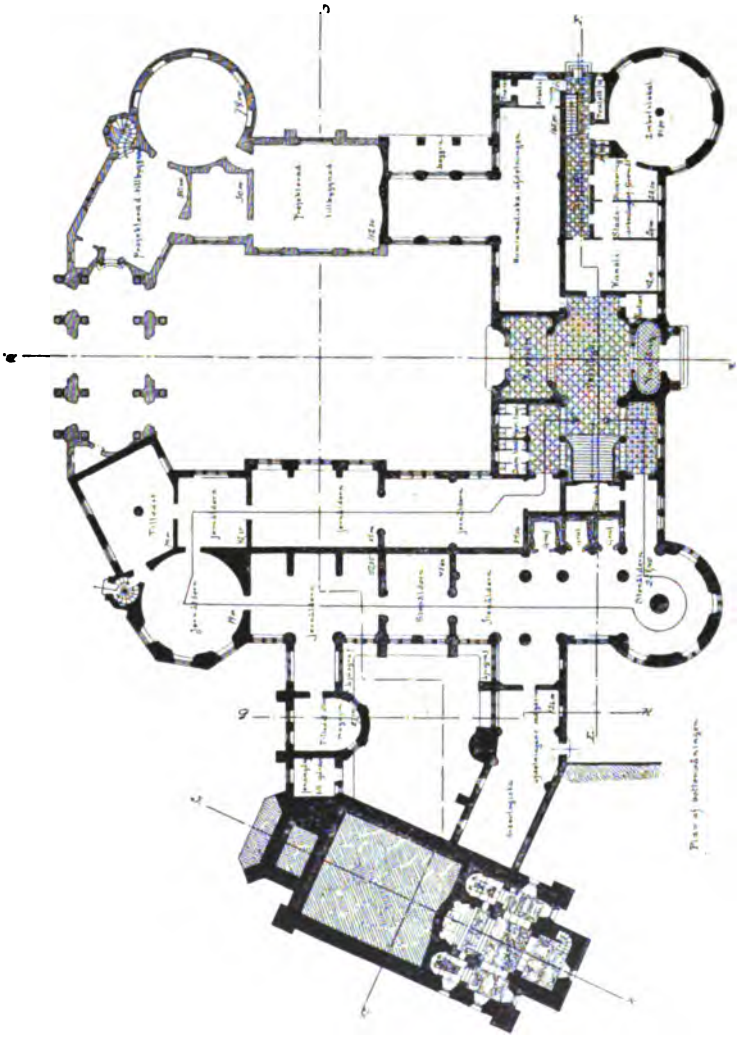

11 PALKINTO. Nimim.: »*Åt Fosterlandet*». I:n kerroksen pohja.
Arkkitehdit: GRAHN, HEDMAN & WASASTJERNA.

kopuolinen yhtenäisyys, mihin suurena syynä on se, että lautakunnan mielestä vähemmän sopivasti on käytetty tyylimuotoja, joita maassamme ei tavata. Edellä sanotun nojalla on palkintolautakunta antanut suunnitelmalle n:o 15 toisen palkinnon."

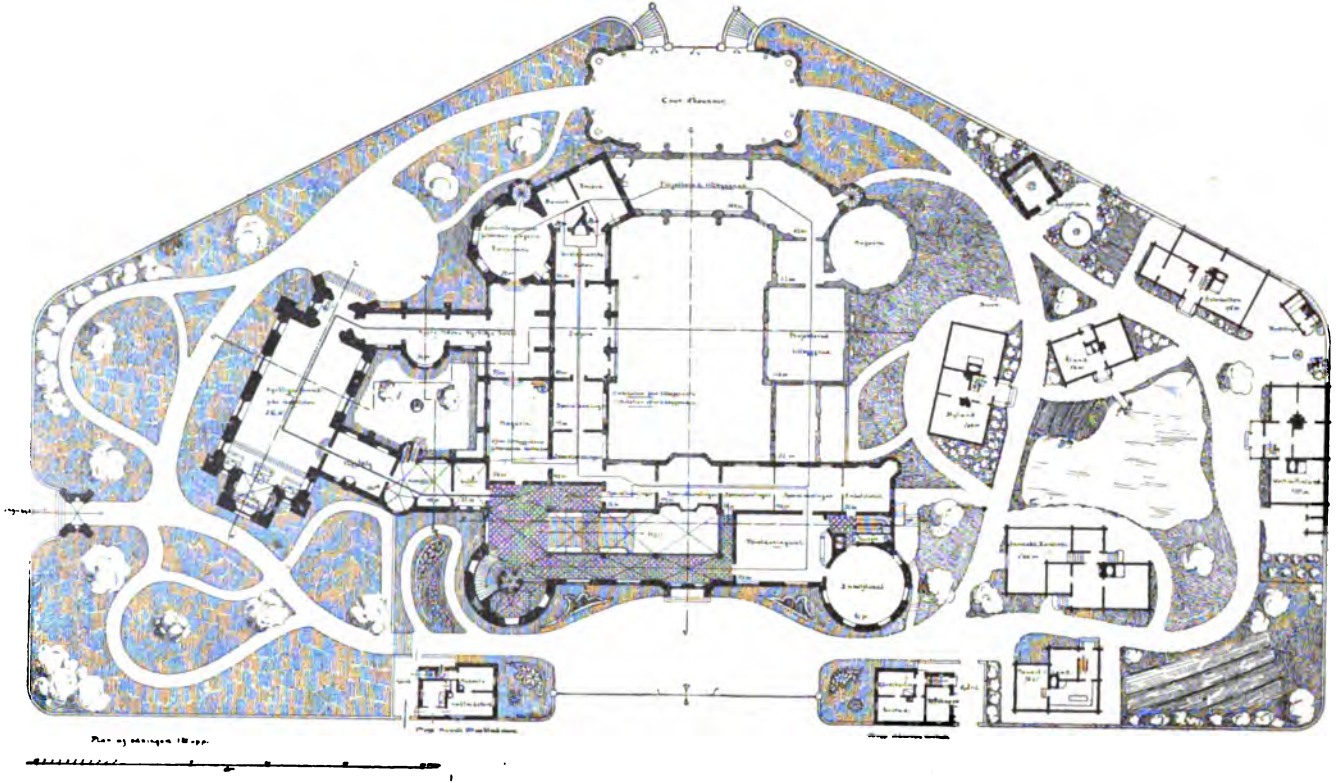

II PALKINTO. Nimim.: «*Åt Fosterlandet*». II:n kerroksen pohja. Arkkitehdit: GRAHN, HEDMAN & WASASTJERNA.

Lautakunnan ulkomaiset jäsenet katsovat tämän ehdoituksen kypsyneimmäksi, mutta antavat etusijan edelliselle sen vuoksi että se kansallisena taideteoksena on oikeampaan osattu.

Fasaadikuvia tarkastellessa löytää tästä ehdoituksesta („Åt fosterlandet") suuren määrän onnistuneita erikoiskohtia, portaaleja, torneja, ulkoumia, pilasterisovituksia ja muuta silmän herkkua ja kieltämättä on kokonaisuus komeasti suunniteltu, mutta sittenkin vaikuttaa se minuun heikosti juuri kokonaisuu-

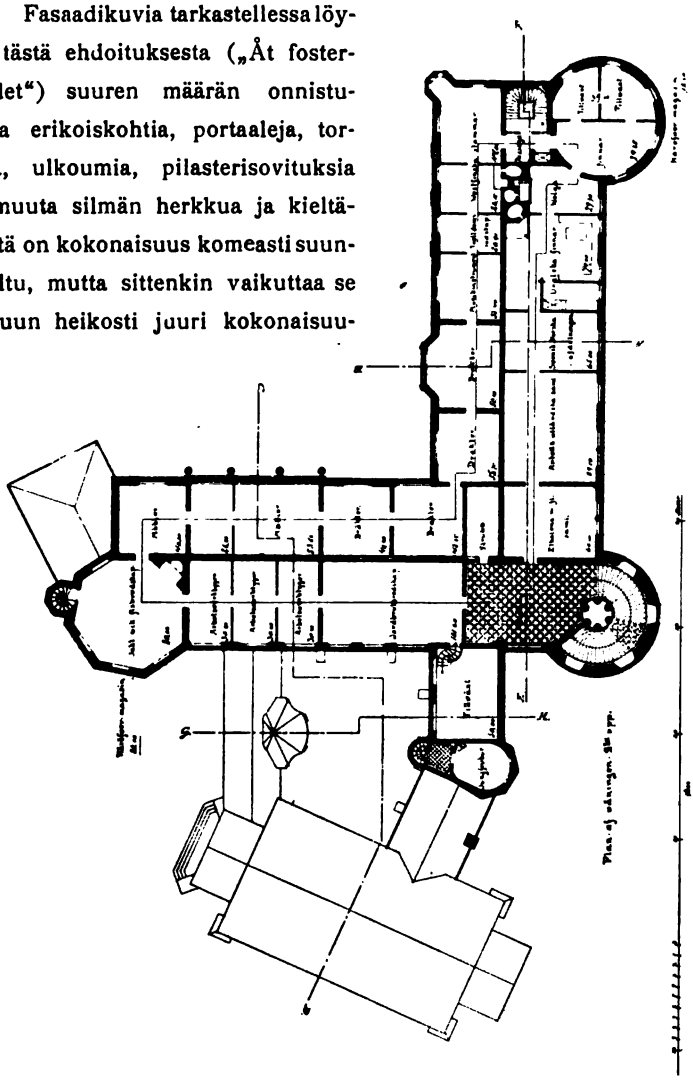

II PALKINTO. Nimim.: »*Åt Fosterlandet*». III:n kerroksen pohja.
Arkkitehdit: GRAHN, HEDMAN & WASASTJERNA.

tena ja sen katson riippuvan siitä että tällainen ikilinnan tyyli vaatii niiden suuruussuhteitakin. Teelmä tuntuu vähän leikkilinnalta, joka Helsingin suurten vuokratalojen rinnalla saattaisi näyttää onnistumattomasti mahtavalta. Siinä kohdassa juuri piilee agglomeratsionityypin

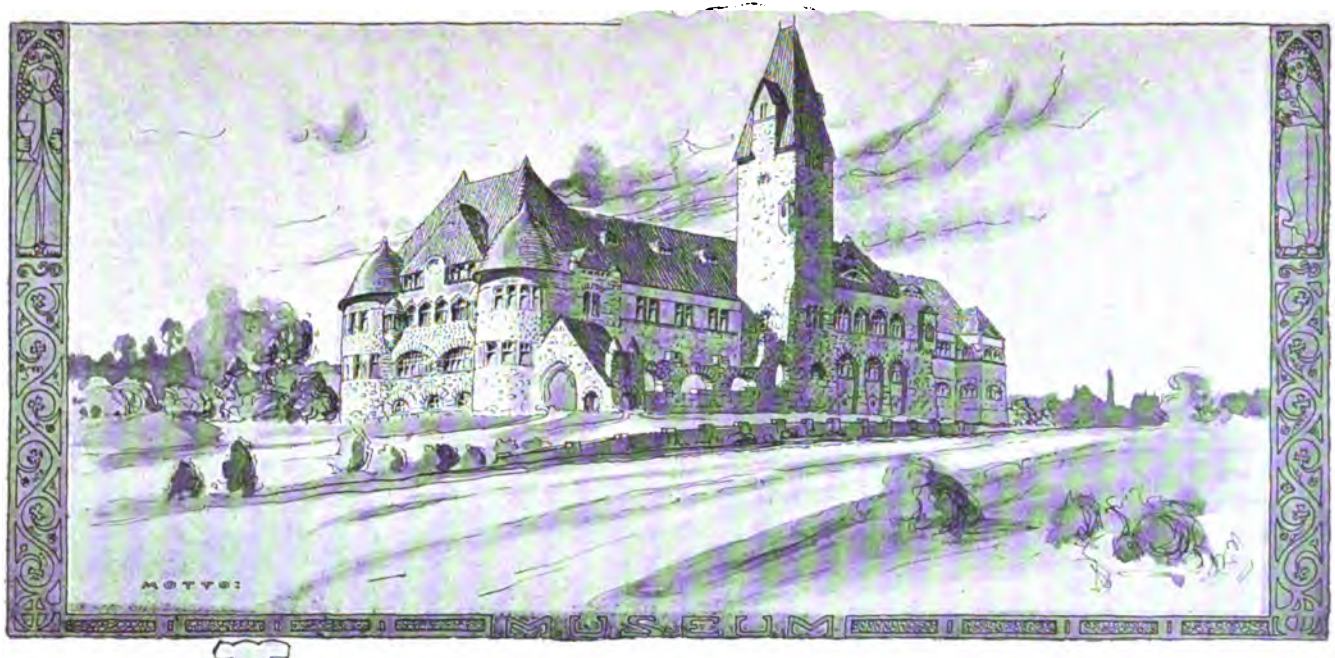

III PALKINTO. Tunnusmerkki *Januspää.* Perspektiivikuva. Arkkitehdit: USKO NYSTRÖM ja VILHO PENTTILÄ. K. KALLION ja V. v. ESSENin avustamina.

päävaikeus, että hajanainen rakennusryhmä ei tasaiselle maalle rakennettuna tahdo vaikuttaa monumentaalisesti. Münchenin kansallismuseo esimerkiksi, sisäpuolisesta etevyydestään huolimatta, ulkopuolelta vaikuttaa varsin heikosti, sen matalat rakennussarjat kun eivät ole oikeassa suhteessa mahtavan paikan vaatimuksiin. Valokuvissa tätä heikkoutta ei ensinkään voi huomata.

Mutta yhdessä suhteessa tämä ehdoitus olisi ollut varsin sopimaton suomalaiseksi museotaloksi, siinä nimittäin että se on koko luonteeltaan meille vieras. Eräs arvostelija on sanonut että tämä Ruotsissa olisi ollut yhtä oikeutettu saamaan ensi sijan kuin ehdoitus „Carl XII“ meillä. Siinä hän epäilemättä on lyhyimmin lausunut näiden kahden kilpateoksen keskinäisen suhteen. Mutta entä jos tämä suunnitelma olisikin päässyt ensi sijalle ja meille olisi rakennettu ruotsinpukuinen kansallismuseo käyttämällä ruotsalaisen arkkitehdin apua, jonka käsiala fasaadikäsittelystä pilkistää esille — eiköhän asema silloin olisi kääntynyt varsin omituiseksi?

Ehdoitus „Carl XII“ on mielestäni onnistunut välttämään molemmat edellä kosketellut heikkoudet. Sillä on muodot, jotka ovat sopusoinnussa rakennuksen ko'on kanssa. Se ei pyrikkään linnana upeilemaan, pikemmin sopisi sitä verrata luostarirakennukseen ja sen luonteen kansallisuudesta ei voi olla kuin yksi mieli. Hahmo siinä on hyvä ja ryhtiä ja karakteeria, mutta kauneutta saisi siinä olla enemmän, semmoista kauneutta, joka ilahuttaa mielen vierestäkin katsoen eikä vain neljänneskilometrin etäisyydeltä.

Kolmannen sijan saavutti Januspäällä merkitty ehdoitus, jonka tekijät ovat Usko Nyström ja Vilho Penttilä, K. Kallion ja V. v. Essenin avustamina. Siitä lausuu lautakunta:

„Lähinnä näiden molempien parhaimpien suunnitelmien jälkeen katsoo palkintolautakunta ansaitsevan huomion ja tunnustuksen numeroilla 1 (motto: Janus-pää) ja 2 (motto: M.) merkityt. Edellinen on kypsyneen pohjajärjestelyn tulos, rakennuksen laajentamismahdollisuus on hyvin varteen otettu. Mutta dispositsioni ei siinä suhteessa näytä oikein onnistuneelta, että tässä tapauksessa on otettu verrattain suuri pinta-ala täyttämään ohjelman tilaa koskevaa vaatimusta, jonka takia tämän luonnoksen mukaan laadittu rakennus vaatisi suuria kustannuksia. Kumminkin on rakennus hyvin ryhmitetty ja punnittu, vaikkakin ulkopuolen erikoisosia osittain haittaa epätasaisuudet ja luonnottomuudet; mutta

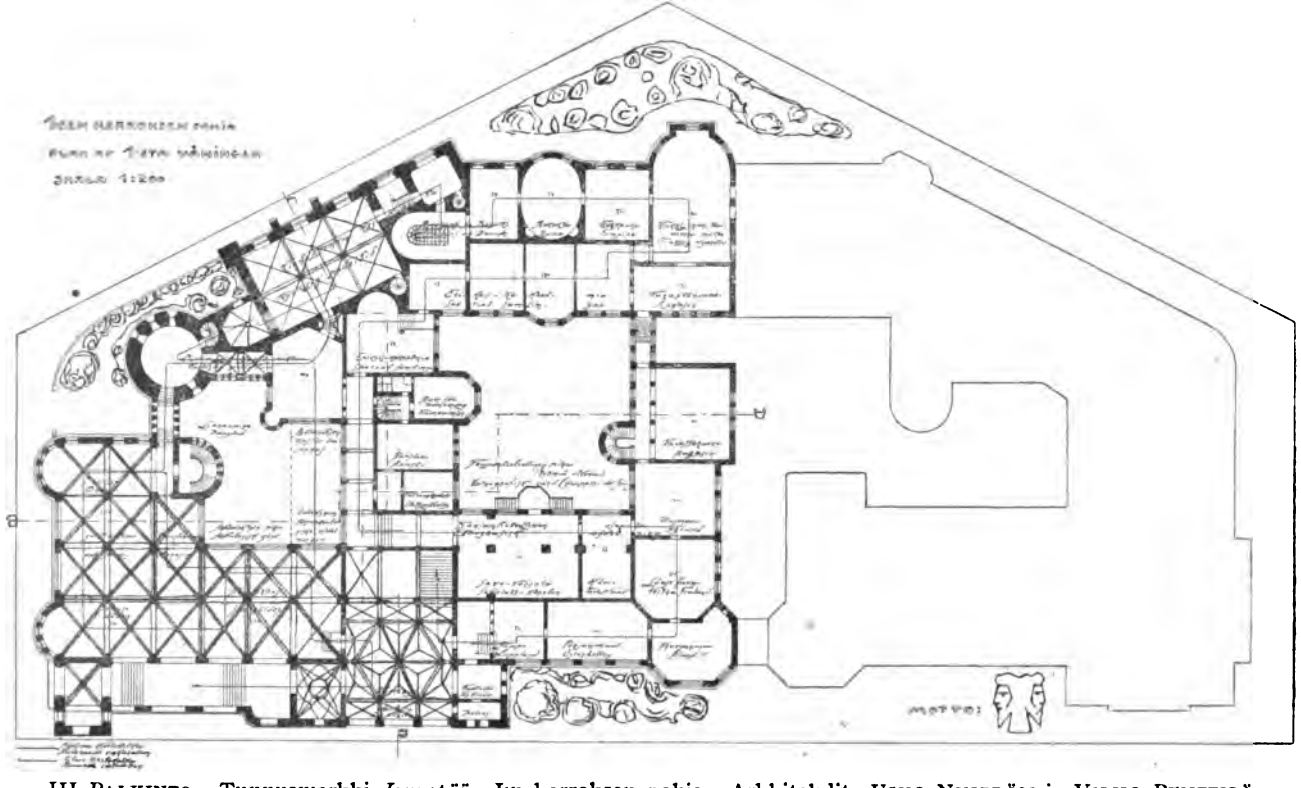

III PALKINTO. Tunnusmerkki *Januspää*. I:n kerroksen pohja. Arkkitehdit: USKO NYSTRÖM ja VILHO PENTTILÄ.

käytävän, eräässä pihassa sijaitsevan loggian y. m. järjestelyssä näyttää tämän ehdoituksen luoja aiheita, jotka palkintolautakunta katsoo huomattaviksi, jonka takia se on päättänyt numerolle 1 antaa määrätyn kolmannen palkinnon."

Takafasaadin suomalainen torni ja kirkko eivät näy perspektiivikuvassa. Itse ydinryhmässä ei ole käytetty kotimaisia kirkko- eikä linna-

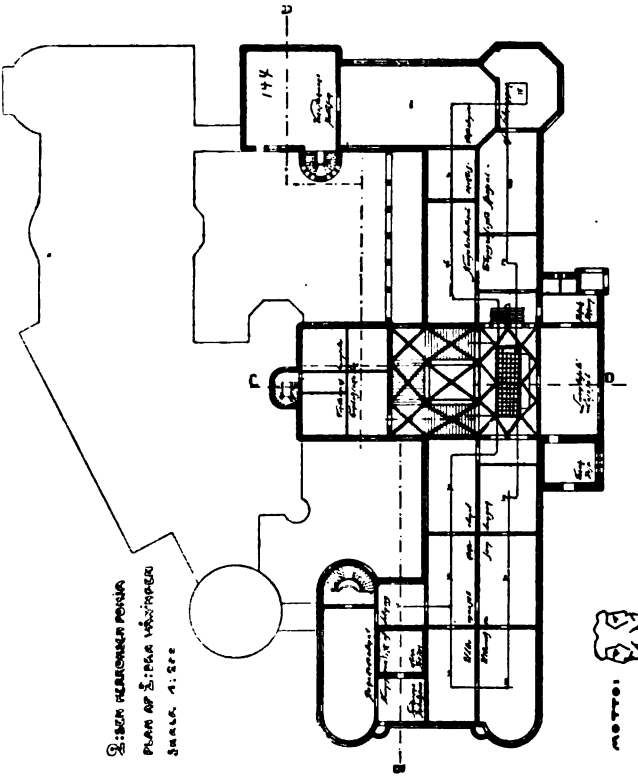

III PALKINTO. Tunnusmerkki *Januspää*. II:n kerroksen pohja. Arkkitehdit: USKO NYSTRÖM ja VILHO PENTTILÄ.

aiheita, vaan tyydytty yleisiin karkean kiven muotoihin. Pitkä sivu järeine tornineen miellyttää allekirjoittanutta suuresti, mutta pääty pulleine tornihuoneineen tympäisee aiheen ylenpalttisuudella. Seinätila on siinä kovassa likistyksessä tornien välissä ja keskikerran akkunat ovat syöneet muurin liian heikoksi.

Vasen siipi sisältää arkeologisen osaston, takafasaadin siipi historiallisen ja oikea kansatieteellisen osaston. Virkamiesten huoneet ovat keskirakennuksessa.

Katson liialliseksi rasittaa Valvojan palstoja pitemmälti tällä rakennustaiteellisella kysymyksellä ja kehoitan niitä, jotka haluavat perehtyä tässä julkaisematta jääneihin suunnitelmiin, etsimään niitä maamme teknillisistä aikakauskirjoista, joiden isompi koko on sopivampi tällaisten kuvien esittämiselle.

Palkintolautakunta on Keisarilliselle Majesteetille ehdoittanut, että ensimäisen palkinnon saanut ehdoitus pantaisiin perustaksi kansallismuseon rakentamiselle vastaisuudessa, samalla suosittaen mukaan liitettyä vaihtoehdoitusta mitä tulee maakunta-osastoihin ja arkeologiseen osastoon, sekä käyttämällä hyväkseen niitä etuja, joita palkintolautakunta on muissa ehdoituksissa huomannut olevan.

Senaatti on päättänyt, että uusi kilpailu ei tule kysymykseen ja että Yleisten rakennusten ylihallituksen on, ennenkuin muuta asiassa tehdään, neuvoteltuaan arkeologisen komissionin kanssa, laadittava ja senaattiin lähetettävä sellainen lausunto ja ehdoitus, johon palkintolautakunnan ehdoitus ja palkitut piirustukset voivat antaa aihetta; jotapaitsi senaatti on käskenyt ylihallituksen laatimaan ja senaattiin lähettämään likimääräisen kulunkiarvion kysymyksessä-olevaa rakennustyötä varten, sekä esittämään sen rakennuslautakunnan jäsenet, jonka asettamista palkintolautakunta oli ehdoittanut.

Otaksumalla, että puolentoista vuotta kuluu, ennenkuin lopulliset piirustukset ovat hyväksytyt ja rakennusrahat myönnetyt, ja että itse rakennustyössä kuluu kaksi ja museoesineiden muutossa puoli vuotta, voinee kipeästi kaivattu museomme siis avata ovensa yleisölle noin neljän vuoden perästä.

Buurisodasta.

Kirjoittanut

K. R. Brotherus.

I.

Jokainen sanomalehtiä lukenut henkilö on kolmen viimeisen vuoden kuluessa suurimmalla jännityksellä seurannut verisen sodan kulkua kaukana etelä-Afrikassa. Maailma on vuosisadan vaihteessa ollut tilaisuudessa näkemään, kuinka vähälukuinen buurikansa uljaalla tavalla on taistellut itsenäisyytensä puolesta brittiläistä maailmanvaltaa vastaan. Viimekuluneen toukokuun 31 p. solmittu rauha teki vihdoinkin sodasta lopun. Siihen merkitykseen nähden, mikä tällä mahtavalla maailmanhistoriallisella tapahtumalla on, toivon että jälkikatsaus siihen voi huvittaa Valvojan lukijoita.

Kun päättyneen sodan esihistoriasta tehdään selkoa, on hyvin tavallista, että lähdetään aina vuodesta 1652 saakka, jolloin ensimäiset hollantilaiset uutisasukkaat asettuivat Kap-maahan. Nämä uutisasukkaat olivat nykyisten buurien esi-isät. Ja onkin epäilemättä varsin tärkeätä buurien luonteen ja kansallisten ominaisuuksien ymmärtämiseksi tutustua etelä-Afrikan valkoihoisen asutuksen historiaan kuluneina vuosisatoina. Hollantilaisina ovat buurit vakavaa, uskonnollista ja uutteraa väkeä. Karkaiseva uutisasukaselämä, täynnä itsekieltäymystä ja alituista taistelua, on edelleen kehittänyt näitä luonteenpiirteitä ja kasvattanut heissä luottamusta itseensä, käytännöllistä älyä ja päättäväisyyttä, rakkautta isänmaahan ja vapauteen.

Vuonna 1806, Napoleonin sotien aikana, valloittivat englantilaiset asevoimalla Kap-maan, joka sitä ennen oli ollut hollantilainen alusmaa. Heti alussa syntyi uusien valtiasten ja buuriväestön välillä katkeria riitaisuuksia. Jo sellaisenaan oli vapautta rakastavalle kansalle raskasta elää vieraan vallan alla, ja kun englantilainen hallitus yhtä epäviisaasti kuin ankarasti ja ylenkatseellisesti kohteli uusia alamaisiaan, kasvoi viha-

mielisyys voimakkaasti. Englannin kieli oli ainoa virallinen kieli. Taajoissa riidoissa buurien ja mustaihoisten alkuasukkaiden välillä hallitus astui miltei säännöllisesti viimemainittujen puolelle, usein siihen katsomatta kenen puolella oikeus oli. Vuonna 1834 osti Englanti jalomielisesti vapaiksi orjat kaikissa alusmaissaan, myöskin etelä-Afrikassa. Täällä vapauttaminen kuitenkin tapahtui niin äkkipikaa ja niin vähillä korvauksilla, että moni buuriperhe siitä syystä taloudellisesti joutui vallan perikadon partaalle. 30:n vuoden ajalla olivat buurit siten saaneet monenmoista aihetta tyytymättömyyteen englantilaista hallitusta vastaan. Vuonna 1836 tekivät monet sentähden päätöksen siirtyä pois entisiltä kotisijoiltaan, vihatun hallituksen valtapiiriä pakoon. Suuri maastamuutto alkoi. Raskas oli varmaan mieliala, joka muuttolaisissa vallitsi, kun härkävaunujen nähtiin pitkissä jonoissa hitaasti liikkuvan pohjoiseen. Tie kulki rakastetusta isänmaasta tuntematonta tulevaisuutta kohti.

Muuttolaisien kautta saivat ne alueet, joilla nykyisin Oranjen vapaavaltio, Transvaal ja Natal-siirtola sijaitsevat, ensimäisen valkoihoisen asutuksensa. Veriset olivat taistelut mustaihoisten kanssa, ennenkuin tämä uusi asutus vakaantui. Katkerammat olivat kuitenkin ne hyökkäykset, joita buurit pian uudestaan saivat kokea Englannin puolelta. 1840-luvulla katsoivat englantilaiset hyväksi ilman muuta anastaa sekä Natalin, josta buurit suurimmaksi osaksi siirtyivät Transvaaliin, että Oranjen valtion. Aseellinen vastarinta, johon buurit ryhtyivät, voitettiin. Vaaljoen pohjoispuolelle siirtyneet buurit olivat ainoat, joihin mahtavan vihollisen käsi ei tällä kertaa ulottunut. Vuonna 1852 Englanti nimenomaan tunnusti Transvaalin itsenäiseksi valtioksi (Zandriverin sopimus). Kaksi vuotta myöhemmin (1854) luopuivat englantilaiset vapaaehtoisesti anastamastaan Oranjen valtiostakin (Bloemfonteinin sopimus). Sen puolustaminen mustaihoisten hyökkäyksiä vastaan tuli näet kalliiksi tehtäväksi, jota eivät mitkään vastaedut korvanneet, ja paraikaa Krimillä käytävä sota vaati tarkoin Englannin voimat.

On sanottu, että Oranjen vapaavaltio oli onnellisin pieni valtakunta maailmassa. Se oli vapautumisensa hetkestä edistynyt nopeasti ja, sisarustasavaltaan verrattuna, jokseenkin rauhallisesti. Kun maailmankuulut timanttikentät Kimberleyn seutuvilla keksittiin, anasti Englanti väkivaltaisesti alueen, joka sitä ennen oli ollut tasavallan oma. Silloin tämän täytyi alistua, mutta jälkeenpäin on se erinomaisen viisaasti voinut vält-

tää vaarallisia rettelöitä Englannin kanssa. Elinkeinoina harjoiteltiin maanviljelystä ja karjanhoitoa. Yhteiskuntaelämä oli vilkasta, kuten pienelle tasavallalle sopii. Meidän päivinämme oli vanhin elossaoleva sukupolvi jäykkää kansaa, henkilöitä, jotka pyssy toisessa kädessä, raamattu toisessa, olivat kodin ja isänmaan itselleen luoneet. Mutta se ei ollut esteeksi hienommankin sivistyksen leviämiselle maahan. Koululaitos oli 50 vuotta sen jälkeen, kun ensimäiset uutisasukkaat vaivoja nähden olivat maahan asettuneet, erinomaisen kiitettävällä kannalla. Vuonna 1890 oli valkoihoisten asukkaiden lukumäärä 77,716.

Transvaalin vaiheet ovat monessa suhteessa olleet toisenlaiset. Ankarata ja julmaa taistelua alkuasukasten kanssa saivat vuosikymmenien kuluessa sinne siirtyneet buurit kokea. Valtiolliset olot olivat myöskin Vaaljoen pohjoispuolella kauan aikaa suurimmassa hajaannuksen tilassa, kunnes Englanti vuonna 1877 muitta mutkitta rikkoi sopimuksensa vuodelta 1852 ja väkevämmän oikeudella otti tasavallan haltuunsa. Voimakas aseellinen vastarinta oli sillä hetkellä mahdoton, mutta neljä vuotta myöhemmin nostettiin Transvaalin kolmivärinen lippu Heidelbergissä. Majuban kukkulalla lyötiin vihollinen sotajoukko, ja Pretorian sopimuksessa (1881) myönsi Englanti, osaksi voitettuna, osaksi Gladstonen jalomielisyydestä tasavallalle täydellisen sisällisen autonomian. Jonkinmoisen valtiollisen ylivallan pidätti Englanti kuitenkin silloin itselleen, mutta Lontoon sopimuksessa vuodelta 1884 luopui se siitäkin. Rajoituksena tasavallan itsenäisyydessä oli vastedes oleva vain, että se ei Englannin suostumuksetta saanut tehdä sopimuksia ulkovaltojen kanssa, Oranjen vapaavaltiota lukuunottamatta.

Olot muttuivat kuitenkin jo seuraavina vuosina taas sekaviksi, ja se teki lopun mahdollisuudesta yhtä levolliseen edistykseen kuin Oranjen vapaavaltiossa. Maailmaan levisi näet tieto että Rand-alueella tasavallassa oli tehty rikkaita kultalöytöjä, ja se houkutteli paikalle yhä kasvavan tulvan onnenonkijoita maailman kaikilta ääriltä. Suurin osa tulokkaita oli kuitenkin englantilaisia. Vuonna 1895 oli maahan asettuneiden muukalaisten lukumäärä 75,720 ja buurien 150,308. Kulta-alueella syntyi rikas Johannesburgin kaupunki, jonka asukasluku jo kymmenentenä vuotena nousi 100,000:teen, niistä puolet valkea-, puolet mustaihoisia.

Harvoin on sama yhteiskunta tarjonnut sijaa kahdelle niin perin juurin erilaiselle kansanainekselle, kuin buurit ja uudet kultakaivosalu-

eelle asettuneet tulokkaat olivat. Jäykät buurit asuivat yksinäisillä maakartanoillaan, kaukana toisistaan. Kerrotaan transvaalilaisen buurin ylpeillen kerskailleen, ettei hänen kotiinsa naapuritalon piipunsavua näkynyt. Elämän kovuutta oli jokainen perheenisä alituisten sotien raivotessa kokenut, raskas oli se työ, jonka hän kotinsa perustamiseksi oli suorittanut. Tavat olivat ankaran yksinkertaiset ja siveelliset. Lukutaito oli tosin aivan yleinen, mutta raamattu oli ainoa kirja, jota luettiin.

Kokonaan toinen elämä vallitsi maahan yhtäkkiä asettuneiden muukalaisten, n. s. uitlandersien keskuudessa. Äkkipikaisesti kasvaneessa Johannesburgissa vallitsi suuren, kosmopoliittisen maailmankaupungin loistava elämä kaikkine keveine ja hyörivine harrastuksineen. Muutamat englantilaismieliset kirjailijat ovat antaneet kovin kiittävän arvostelun näiden tulokkaiden henkisistä ominaisuuksista: jöröihin buureihin verrattuina olivat he muka uutteraa, käytännöllistä ja lahjakasta väkeä. Emme epäile, ettei lukuisassa ihmisjoukossa saata löytyä hyviäkin aineksia. Sokeaa olisi kuitenkin uskoa, että kullanetsijät etelä-Afrikassa muodostaisivat räikeän poikkeuksen yleisestä muualla vallitsevasta säännöstä. Väestö, joka hät'hätää katkilta ilmansuunnilta on kokoontunut rikkauksia etsimään, on kyllä joka tapauksessa verrattain sekalainen seurakunta.

Perinpohjainen oli eroitus buurien ja uitlandersien kaikissa ajatus- ja elämäntavoissa ja pian synnytti se katkeraa valtiollistakin erimielisyyttä. Vaikea oli molemmanpuoliseksi tyydytykseksi vastata kysymykseen: mikä asema oli buurien yhteiskunnassa oleva niillä muukalaisilla, jotka yhä kasvavalla nopeudella tulvasivat maahan?

Transvaalin voimassa-oleva laki vaati muukalaisilta 14 vuoden oleskelua tasavallassa, ennenkuin pääsisivät osallisiksi kaikista kansalais- ja vaalioikeuksista. Etenkin tämän pykälän kumoamiseen kohdistuivat uitlandersien vaatimukset. He ymmärsivät, että kaikki ne yksityiset seikat Transvaalin yhteiskuntaoloissa, jotka heille muka antoivat tyytymättömyyteen aihetta, kyllä sitten selviäisivät, jahka itse määräävinä saisivat olla mukana lakeja laatimassa ja veroja säätämässä. Todistukseksi siitä, että heidän vaatimuksensa, inhimillisesti katsottuna, olisivat oikeutetut, toivat he tavallisesti esille kaksi seikkaa. He alkoivat itse vähitellen muodostaa enemmistön tasavallan valkoihoisessa asutuksessa. He maksoivat kaikkiaan $^9/_{10}$ valtion veroista, varsinaiset buurit vain

$^1/_{10}$. Näin ollen oli väärää, että heitä valtiollisessa suhteessa pidettiin holhottavien asemassa. „Kaikkien valkoihoisten tasa-arvoisuus“ oli se aate, jota he sanoivat ajavansa.

Tarkastakaamme nyt lyhyesti niitä syitä, joilla buurit vastustivat uitlandersien vaatimuksia. Useimmat valtiot vaativat muutaman vuoden oleskelun maassa, ennenkuin myöntävät kansalaisoikeuksia vieraille tulokkaille. Englannissa on tämä aika viisi vuotta. Monin verroin suuremmalla syyllä on Transvaalin täytynyt tässä suhteessa olla varovainen. Jos maahan tulvivat muukalaiset liian helposti saavuttaisivat kaikki kansalais- ja äänioikeudet, niin olisi epäilemättä siitä seurauksena äkkinäinen ja vaarallinen mullistus lainsäädännössä, hallinnossa ja kaikissa julkisen elämän tavoissa. Buurit tahtoivat kaikin mokomin säilyttäytyä tästä vaarasta. Juuri uitlandersien nopeasti kasvanut suuri lukumäärä teki varovaisuuden oikeuksien myöntämisessä tuiki välttämättömäksi. — Se seikka, että he maksoivat suurimman osan valtion veroista, riippui taas siitä, että suuret kultakaivokset pienessä tasavallassa tosiaankin olivat maailman rikkaimmat, eikä luonnottomasta veroituksesta.

Voidaan kenties olla erimieliä siitä, kummatko kaikissa riitakysymyksissä olivat oikeassa, buurit vaiko uitlandersit. Meissä on vakaantunut se mielipide, että buurien politiikki tosin, jos se ajan pitkään olisi pysynyt muuttumatonna, olisi ollut vaikeammin puolustettavissa, mutta vielä vuonna 1899 oli se, tasavallan tasaisen edistymisen kannalta, aivan paikallaan. Epäilemättä tulokkaat, jotka alkujaan vain olivat saapuneet kultaa etsimään, aikaa myöten toden teolla olisivat uuteen kotimaahansa kiintyneet. Tätä piti myöskin Transvaalin laki silmällä. Niitä, jotka jäivät maahan asumaan kauemmin kuin 14 vuodeksi, voitiin pitää kotiutuneina ja niinmuodoin kelvollisina kansalaisiksi. Ne lukuisat tulokkaat sitävastoin, jotka vain vähemmäksi ajaksi kullanhimosta tai seikkailuhalusta olivat Transvaaliin siirtyneet, eivät päässeet valtiollisista oikeuksista osallisiksi. — Aikaa myöten olisi siten räikeä eroitus uitlandersien ja buurein välillä kylläkin tasoittunut. Tämän tapahtuessa olisi vaaratta voinut vähentää ja poistaa vaikeuksia päästä tasavaltaan kansalaiseksi. Kuinka kaukana tulevaisuudessa tuo aika olisi ollut, jos nyt päättynyt suuri sota ei olisi puhjennut, on vaikea tietää. Asiaa valaisee kenties se tosiseikka, että buurien keskuudessa jo oli synty-

mässä puolue, joka muukalaisten kanssa tahtoi sovintoa tehdä. Huomioon otettava on myös, että sodan kestäessä suuri määrä muukalaisia uskollisesti on taistellut tasavallan puolesta, jonka he olivat isänmaakseen valinneet.

II.

Olemme esityksessä tulleet siihen kohtaan, jolloin lopulliset selkkaukset Englannin ja Transvaalin välillä alkoivat. Olot eivät rauhassa saaneet järjestyä.

Jo on mainittu, että suurin osa uitlanderseja oli englantilaista syntyperää. Heidän entinen isänmaansa oli ollut Englanti ja mielellään he nyt kääntyivät siltä taholta apua pyytämään saavuttaakseen valtiollisia etuja Transvaalissa. Ennenkuin Englanti rupesi virallisesti esiintymään entisten alamaistensa suojelijana, tapahtui kuitenkin jotakin, joka antoi odottamattoman käänteen molempien valtojen välisille suhteille. Tammikuun alussa 1896 hyökkäsi muudan tohtori Jameson äkkiarvaamatta, keskellä rauhan aikaa, englantilaisella sotajoukolla Transvaalin alueelle. Hänen aikomuksensa oli Johannesburgissa tapahtuvan kapinan avulla tehdä äkkinäinen valtiokaappaus. Yritys päättyi kuitenkin, kuten tiedetään, täydellisellä tappiolla; Jameson otettiin miehineen vangiksi. Kuusi buuria kaatui taistelussa. Kapinan johtajat Johannesburgissa vangittiin. Juonen varsinainen alkuunpanija oli englantilaisen Kap-siirtolan pääministeri, kuuluisa Cecil Rhodes, niitten rikkaitten Johannesburgin kapitalistien johtaja, joilla oli erityisiä etuja siitä, että Transvaalin hallitus ja itsenäisyys kukistettaisiin. Kuitenkin antavat ne tutkimukset, joita Englannissa yrityksen johdosta täytyi toimittaa, aihetta luuloon, että se ei tapahtunut Englannin hallituksen tietämättä.

Tästä hetkestä lähtien rupesivat buurit suurella epäluulolla katselemaan muukalaisten toimia ja Englannin hallituksen pyrkimyksiä sekaantua tasavallan sisällisiin asioihin. Suuria summia ruvettiin käyttämään sotavarustuksiin. Oranjen vapaavaltion kanssa solmittiin hyökkäys- ja puolustusliitto.

Huhtikuussa 1899 lähettivät uitlandersit anomuskirjoituksen, 21,000:lla allekirjoituksella varustettuna, kuningatar Viktorialle pyynnöllä, että Englanti ryhtyisi puoltamaan heidän vaatimuksiansa Trans-

vaalissa. Siitä hetkestä riitatila virallisine kirjevaihtoineen alkoi. Mahtavia puheita pidettiin Lontoossa ja Birminghamissa. Milner, Englannin kenraalikomissario etelä-Afrikassa, ja Krüger, Transvaalin vanha ja viisas presidentti, yhtyivät toukokuun lopulla 1899 neuvotteluun Bloemfonteinissa, Oranjen vapaavaltion pääkaupungissa. Turhaan Krüger huomautti siitä, että 1884 vuoden sopimuksen mukaan Englannilla ei ollut oikeutta sekaantua tasavallan sisällisiin asioihin. Turhaan ehdoitettiin, että puolueeton sovinto-oikeus ratkaisisi erimielisyyden. Turhaan luvattiin uitlanderseille kansalaisoikeudet seitsemän vuoden maassa-oleskelun jälkeen ja vihdoin myönnettiin ne viiden vuoden perästä, sillä nimenomaisella ehdolla, että Englanti lupaisi vastaisuudessa olla rikkomatta vuoden 1884 sopimusta ja jättää tasavallan sisälliset olot sen oman huolenpidon alaisiksi. Joka myöntymyksen jälkeen Englanti teki yhä uusia vaatimuksia sekä rupesi syyskuussa 1899 valmistamaan suurten sotajoukkojen lähettämistä etelä-Afrikkaan. „Putouksen kohina kuului jo läheltä.“ Ei ollut ihmeellistä, jos buurit Afrikassa näiden keskustelujen jälkeen yhä enemmän vakaantuivat epäilyksessään, että Englanti itse asiassa tahtoi käydä heidän itsenäisyyteensä käsiksi. Odottamatta sitä hetkeä, jolloin Englannin sotavarustukset olisivat valmiit, esittivät buurit ultimatuminsa ja aloittivat sen hylättyä sodan 11 p. lokakuuta 1899. Oranjen vapaavaltio liittyi heti alusta miehuullisesti heimolaisiansa Transvaalissa auttamaan.

III.

Minkä tähden Englanti tahtoi väkipakolla sekaantua Transvaalin sisällisiin asioihin? Mitkä olivat sodan syyt? Olemme nähneet kuinka keskustelut uitlandersien yhteiskunnallisesta asemasta Transvaalissa johtivat sotaan, mutta riittääkö se, jos sanomme että uitlanderskysymys vain sellaisenaan oli sodan syynä?

Jos asiaa vähäsen lähemmältä tarkastaa, niin tuntuu kohta varsin oudolta, että Englannin kansa, helposti vakuutettuna uitlandersien vaatimusten oikeudesta, menee tuleen niiden puolesta. Onhan puolueeton arvostelu noiden vaatimusten oikeutuksen suhteen lievimmin sanottuna epätietoinen. Melkein kaikkialla muualla maailmassa on harvinaisella yksimielisyydellä ymmärretty buurien kantaa tuossa pulmallisessa kysymyksessä.

Miten juuri Englannin kansa on saanut muista poikkeavan, mutta omassa keskuudessaan niin varman mielipiteen, että uitlanderseilla riitakysymyksissä kauttaaltaan oli oikein? Itsestään syntyy epäilys, että sen muodostumista ovat helpoittaneet muut tarkoitusperät ja intressit, joiden tueksi ja peittämiseksi uitlanderskysymys itse asiassa oli varsin tervetullut. Kuuluisa siirtomaaministeri Chamberlain piti sodan päätyttyä puheen, joka tosin herätti oudoksumista, mutta kyllä oli varsin kuvaava hänen kannalleen uitlanderskysymyksessä. Hän arvelee, että kultakaivokset Transvaalissa ovat valtiolle maksaneet aivan liian pieniä veroja, josta saa selityksensä se tosiseikka, että omistajat lyhyessä ajassa kovasti ovat rikastuneet. Englanti aikoo nyt veroja suuresti kohottaa. Chamberlain kenties ei muista, mikä mielipide Englannissa ennen sotaa vallitsi niistä veroista, joita uitlandersit maksoivat. Kaikissa tapauksissa on tämä muistamattomuus, sanomalehtitietojen mukaan, kovasti suututtanut niitä, joita Englannin juuri sotaa aloittamalla tuli suojella.

Mutta mitkä olivat nuo takana piilevät „tarkoitusperät ja intressit", sodan varsinaiset syyt? Tahi kenties paremmin sanoen: mitkä olivat syyt siihen kiihtyneeseen mielialaan, joka syksyn alussa vuonna 1899 Englannissa, sekä ylhäisten että alhaisten keskuudessa, sotaa vaati?

Sitä puoluetta Englannissa, joka koko ajan kiivaimmin on sotatorveen toitottanut, on sanottu imperialistiseksi puolueeksi. Mahtavien kansojen keskuudessa ei tälläinen imperialismi monasti ole muuta kuin itsekäs halu seisoa muiden kansojen yläpuolella, niitä hallita, jopa sortaakin. Englannin imperialistinen politiikki etelä-Afrikassa on kauttaaltaan ollut vallanhimoinen. Se väri, jolla englantilaisia alueita ylipäänsä kartoilla osoitetaan, on punainen. Englantilaiselle silmälle oli mieluista nähdä sellaisia karttoja etelä-Afrikasta, joissa vallitsisi yksinomaan punainen väri. Transvaalin viheriä ja Oranjen keltainen keskellä englantilaisia alusmaita tekivät kyllä disharmoonisen vaikutuksen. Keskusteluihin uitlandersien oikeuksista keväällä 1899, ja aikaisemminkin, sekaantui heti ylivaltakysymys, joka vähitellen muodostaakin pääkohdan riitakysymyksissä. Chamberlain vaati Englannille oikeutta valvoa tasavallan sisällisiä asioita. Transvaalin hallitus puolusti tasavallan itsenäisyyttä.

Varmaan se, että suurin osa uitlanderseja oli juuri englantilaisia, vaikutti enemmän kiihoittavasti, kuin kysymys heidän oikeuksistaan sellaisenaan.

Tehokkaan imperialistisen mielenlaadun syntymistä edisti suuressa määrin sekin seikka, että Englannissa aivan yleisesti luultiin buuritasavaltain kukistamista vallan helpoksi tehtäväksi, vain loistavaksi „paraatimarssiksi". Nyt sodan jälkeen on naurettavaa ajatella, että Jameson vuonna 1896 650:llä sotamiehellä ja uitlandersien kapinan avulla ajatteli voivansa kukistaa buurit. Siihen työhön on Englannin maailmanvalta käyttänyt kaikkiaan 400,000 miestä. Kun ennen sotaa etelä-Afrikan oloihin tutustunut englantilainen sir William Butler arveli sotaan tarvittavan yli 100,000 miestä, piti yleisö Englannissa tätä lausuntoa häväistyksenä isänmaata kohtaan. Sir William Butler ei kuitenkaan tietänyt, että Englannin armeija yksinään kuolleissa ja raajarikoissa oli menettävä yli 100,000 miestä. — Kun marraskuussa 1899 kuuluisa kenraali, lordi Methuen, sama mies, joka keväällä 1902 joutui buurien vangiksi, matkusti etelä-Afrikkaan muuatta sotaväenosastoa johtamaan, lähetettiin hänen tavaransa perästäpäin osoitteella: Pretoria, Transvaalin pääkaupunki. Lähettäjä ei aavistanut, että kenraali Methuenin sotajoukko sitä ennen oli kärsivä masentavia tappioita ja että monta kuukautta oli kuluva, ennenkuin jalo lordi sai sen kaupungin nähdä!

Englanti käy yhtämittaa sotia jossakin maanosassa, valloittaa itselleen uusia maita. Ei kenenkään omaatuntoa paina, onko oikeus näissä yrityksissä puolella vaiko vastaan. Helppo voitto synnyttää kyynillistä välinpitämättömyyttä. Jotkut englantilaiset sanomalehdet ihmettelivät, että buurikysymys Europassa saavutti niin suurta huomiota. Sehän oli kovin vähäpätöinen. Muudan englantilainen kirjailija arvelee, että maailmalle voisi olla jokseenkin yhdentekevää, ovatko buuritasavallat olemassa vai eivätkö. (!)

Yksi puoli imperialismista on epäilemättä se, että se erittäinkin rehoittaa, kun on kysymyksessä heikkojen sortaminen. Vaaroja ja ikävyyksiä se mielellään välttää. Varmaa on, että Englanti, jos se edeltäpäin olisi tietänyt sodan sille tulevan maksamaan 6 miljaardia markkaa, ei yhtä kevytmielisesti siihen olisi ryhtynyt.

Imperialistiseen tendensiin liittyi varsin läheisesti muisto siitä, että buurit ennen muinoin vuonna 1881, kuten on kerrottu, asevoimalla olivat osanneet hankkia itselleen itsenäisyyden. Kun neuvottelujen aikana 1899 rupesi kuulumaan vakavaa yhteentörmäystä molempien maitten hallitusten välillä, silloin monen sotilaan mielessä välähti kiivas halu

saada kostaa Majuban tappion häväistys ja varmana oltiin että se nyt helposti saavutettaisiin. Majuban taistelusta, jossa englantilaiset olivat kärsineet niin verisen tappion 1881, puhuttiin paljon Englannissa vuonna 1899.

Missä määrin Randin kuuluisat kultakaivokset kiihoittivat Englannin valloitushalua? On usein arveltu, että Englannin johtavien miesten ja Johannesburgin kapitalisten välillä olisi vallinnut suhteita, jotka personallisesti edellisille tekivät Transvaalin kukistamisen mieluiseksi tehtäväksi. Nämä kysymykset ovat kuitenkin ainakin toistaiseksi hämäryyden peitossa eivätkä siis voi tulla käsittelyn alaisiksi. Toinen varsin silmiinpistävä tosiasia on, että Englannin hallitus nyt yhtä hyvin kuin monta kertaa aikaisemminkin 19:nnen vuosisadan kuluessa, valtakunnan etujen kannalta, on johtanut politiikkia etelä-Afrikassa juuri niin, että seudut, joista taloudellista ja rahallista voittoa runsaasti koituisi, kuten kulta- tahi jalokivi-alueet, ovat Englannin lipun alle joutuneet. Eipä suuri yleisökään Englannissa voi aivan puhdistautua siitä syytöksestä, ettei kullan hohto olisi sen mieleen vaikuttanut. Liian selvää kieltä puhuu se suuri intressi, jolla tuon tuostakin äsken päättyneen sodan kestäessä on koetettu arvioida, kuinka suuressa määrin Transvaalin kulta voisi korvata tappioita ja antaa voittoa, kun se vihdoin Englannin vallan alle joutuu.

Joskus puhutaan siitä oikeudesta, joka sotaan nähden Englannin puolella mahdollisesti on ollut. Sen, joka huomaa mitenkä imperialistiset harrastukset varsinaisesti olivat sodan syynä, täytyy tunnustaa, että kysymys oikeudesta joutuu verrattain ala-arvoiseen asemaan. On tavallista, että suurimmatkin vääryydet peitetään jonkinlaisen oikeuden muotoon. Tätä teki Chamberlainkin, kun hän, vastoin maailman etevimpien lakimiesten selviä selityksiä, koetti asiakirjoissa keksiä juonta, joka Englannille antaisi oikeuden sekaantua Transvaalin asioihin. Kenties hän kyllä itsekin huomasi, vaikkei avonaisesti sitä tunnustanut, että se oikeus, joka toden teolla häntä tuki, — oli väkevämmän oikeus.

Englannin osaa etelä-Afrikan suuressa draamassa arvosteltaessa on kuitenkin jäljellä yksi puoli, joka, Jumalan kiitos, on sille kunniaksi. On kuvaavaa englantilaiselle luonteelle, että verisimpienkin tappioiden jälkeen sodan alussa ei koskaan peräytymistä ajateltukaan. Kiitettävää vain on, että sodan pitkittyessä kuukausi kuukaudelta, englantilaiset avo-

mielisesti rupesivat tunnustamaan ennen niin parjaamiensa vastustajien etevyyttä. Arveleepa muudan englantilainen kirjailija, että jos buuriparvi suurten tappioidenkin aikana olisi ratsastanut pitkin Lontoon katuja, niin olisi sille pitkin matkaa hurraata huudettu. Englantilaisen vapaamielisen puolueen kanta kuluneina vuosina ansaitsee erinomaista tunnustusta. On varmaankin vaikeata ryhtyä puolustamaan oikeutta omaa isänmaata vastaan, kun se juuri parhaillaan on kietoutunut vaaralliseen sotaan. Sen Englannin vapaamieliset sittenkin arvokkaalla tavalla ovat rohjenneet tehdä. Tunnustusta ansaitsee myös se tapa, jolla Englannissa nyt rauhan solmittua, kun kunnia on pelastunut, myöskin imperialistisissa piireissä tahdotaan harjoittaa myöntyväisyyttä ja jalomielisyyttä entisiä vihollisia kohtaan. Tosin Englannin hallitus, Chamberlain etupäässä, keskusteluistaan Englantiin matkustaneiden buurikenraalien kanssa päättäen, yhä vielä on suuriin myönnytyksiin taipumaton. Mutta se, että kansan mieli, entisten buurivastustajien suhteen, on suopeampi kuin koskaan ennen, on kumoamaton tosiasia. Voi siis toivoa, että suuri kansa, vaikka hetkiseksi olikin hairahtanut väärälle tielle, kaikesta huolimatta kuitenkin on itsensä ja vanhat traditsioninsa uudestaan löytävä.

IV.

Kun buurisotaa on tahdottu arvostella yleisempien, enemmän filosofisten näkökohtien valossa, on joskus sanottu, että 19:nnen vuosisadan historia etelä-Afrikassa alusta loppuun saakka on ollut yhtä ja samaa taistelua ylivallasta buurien ja englantilaisten välillä. Suuren kaksintaistelun historiallisesti välttämätön loppupäätös on nyt päättynyt sota ollut. Ratkaistuksi on tullut kumpiko kansa etelä-Afrikassa on hallitseva. Täytyykin myöntää, että kaikissa kamppauksissa buurien ja englantilaisten välillä kuluneella vuosisadalla jotakin punaista lankaa, jonkinmoista yhtämittaisuutta voi huomata, mutta onpa puhe historiallisesta välttämättömyydessä tässä kohdin kuitenkin siksi ylimalkaista ja epämääräistä, että se ei mitenkään edeltäpäin voi antaa vakavaa tukea englantilaisille valloituspuuhille. Europassa asuu yhdessä, itsenäisinä, monta sangen erilaista kansaa. Minkä tähden ei avarassa etelä-Afrikassa olisi tilaa sekä hollantilaisille että englantilaisille?

Erästä toista yleistä nökökohtaa silmälläpitäen, on sanottu, että sota on ollut suuri kultuuritaistelu. Buureja on verrattu Tibetin asukkaihin, jotka maastansa sulkevat kaiken europpalaisen sivistyksen. Englantilaiset muka näyttelevät kultuurin-levittäjien osaa.

Mielestämme suuren buurisodan historia jo sellaisenaan selittää mitä lajia puhe jalosta kultuuritaistelusta on. Jokainen buurien vihollinenkin avomielisesti myöntää, että heidän käytöksensä suuressa vapaudentaistelussaan tarjoaa verrattoman esimerkin uljaasta isänmaan- ja vapaudenrakkaudesta sekä luottamuksesta asiansa oikeuteen. Jo sellaisenaan tekee varmaan mahtavan vaikutuksen sotajoukko, joka ei ole muodostunut pakon eikä oston kautta, vaan jossa vapaat kansalaiset, tarkoituksistaan itsetietoisina, taistelevat. Kukin mies ratsasti omalla hevosellaan, suurin osa oli oman tupansa seinältä ottanut tutun pyssynsä alas. Kerrotaan, että uskonnollinen ja harras mieliala vallitsi sotajoukossa. Ennen taistelua ja jälkeen, suuriempienkin voittojen jälkeen, eivät miehet koskaan unohtaneet kokoontua hiljaiseen rukoukseen. Raakaa ylimielisyyttä voitettua vihollista kohtaan ei osoitettu. Suurta ihailua sai buurien sodankäynti osakseen onnen päivinä, silloin kuin englantilaiset kärsivät kuuluisat tappionsa. Mutta helpoimpaa on osoittaa urhoollisuutta silloin kuin voitto on puolella; raskaampaa se on, kun onni on kääntynyt vastaiseksi. Moninvertaista ihailua ansaitsee se sitkeys, se taipumaton lujuus, jolla taistelua itsenäisyyden puolesta jatkettiin, kun viholliset viisikertaisella ylivoimalla vihdoin olivat voiton puolelle päässeet.

Ne yksivakaiset maamiehet, jotka sodan alussa kotinsa ja perheensä jättivät heittäytyäkseen giganttiseen taisteluun isänmaan ja vapauden puolesta, olivat lukumäärältään noin 50,000. Sangen harvat ovat ne buurit olleet, jotka sodan aikana, omaa etua silmälläpitäen, luopuivat taistelevista veljistään, vaikka englantilaiset saivat aikaan, että houkuttelevaa tilaisuutta siihen runsaasti oli tarjolla. Lukuisat, arvion mukaan noin 20,000, olivat sitävastoin ne nuoret pojat ja harmaapäiset ukot, alle 16 tahi yli 60 vuoden, jotka sen jälkeen, kun sota oli ruvennut riehumaan buurien omalla alueella, jättivät kotoiset toimensa astuakseen taistelevien kansalaisten pariin. Kun taistelun katkera loppu oli käsissä, oli buurien armeijoissa jäljellä vain 19,000 meistä. Jos eräs sanomalehdissä näkynyt tieto pitää paikkansa, niin kuuluisan kenraali

Dewetin voittamattomassa sankarijoukossa oli suurimmaksi osaksi poikia ja ukkoja, kun se rauhan jälkeen aseistaan luopui.

Yksi synkimpiä puolia Englannin käytöksessä buureja kohtaan on se julmuus sodankäynnissä, joka jo keväällä 1901 pantiin alkuun. Kun soturit eivät taistelujen kautta taipuneet, rupesi lordi Kitchener, englantilaisten ylipäällikkö, hävitystyöhön, joka meidän aikamme sotahistoriassa lienee jokseenkin kuulumaton. Kaupungit, kylät ja yksityiset maakartanot poltettiin laajoilla alueilla poroksi. Naiset ja lapset siirrettiin suuriin keskitysleireihin. Huolenpito näissä oli tavattoman puutteellinen. Kuolevaisuus, etenkin lasten keskuudessa, kasvoi jättiläisaskelin. Kesäkuussa 1901 oli näissä leireissä 85,410 ihmistä ja siinä kuussa kuoli 777. Heinäkuussa kuoli 1,412, elokuussa 1,878 ja syyskuussa 2,411, jota vastoin leireissä asuvien lukumäärä oli kasvanut vain 109,418:ksi. Näistä oli lapsia 54,326. Heitä kuoli 1,964, joka tekee keskimäärin 432 tuhatta kohti vuodessa. Syksyn kuluessa pysyi kuolevaisuus jokseenkin samanlaisena. Ryhdyttiin kuitenkin toimenpiteihin olosuhteiden parantamiseksi. Talvella kurjuus jo väheni, muuten olisi ollut pelättävissä, kuten arveltiin, että koko kansakunta pian häviäisi. Buurinaisetkin ovat siis isänmaallisessa vapaudentaistelussa kantaneet raskaan taakan, jota sopii verrata siihen, mitä miehet lähes 2 vuotta ja 8 kuukautta kestävän vainon ajalla sotatantereella ovat saaneet kokea. „En tahtoisi kuulua kansaan“, mainitaan uljaan kenraali Dewetin sodan loputtua lausuneen, „jonka naiset ovat pelkureja“.

Hävityssota ei buureja taivuttanut. Vihdoin lordi Kitchener (elokuussa 1901) katsoi hyväksi julistaa, että kaikki buuripäälliköt, jotka jälkeen syyskuun 15 p:n vielä olisivat aseissa, ajettaisiin ikuiseen maanpakoon, kun Englanti pääsisi voittajaksi. Buurit vastasivat tähän julistukseen sangen omituisella tavalla. Heidän vastarintansa näet ei laisinkaan heikontunut, kuten olisi saattanut odottaa, vaan päinvastoin kiihtyi. Juuri syyskuun lopussa ja lokakuussa kärsivät englantilaiset sotatantereella monta veristä tappiota. Julistuksensa uhkauksia Kitchener ankaralla kädellä pani täytäntöön. Menipä hän vielä pitemmällekin. Erilaisten syytösten nojalla tuomittiin syksyn kuluessa (1901) monta vangittua buuripäällikköä kuolemaan. Joitakuita syytettiin siitä, että olivat ammuttaneet vangittuja neekerivakoojia, rikos, jota englantilaiset itse sodan kuluessa ahkerasti ovat harjoittaneet. Tavallisin syytös koski kui-

tenkin kapinallisuutta ja siis sellaisia buuripäälliköitä, jotka olivat englantilaisesta Kap-siirtolasta kotoisin. Tämähän kyllä, tuomioihin nähden, olisi varsin selittävä, jos kohta ei puhdistava asianhaara, ellei ottaisi huomioon, että oikeudenkäynnissä syytettyjen ei ollut sallittu itseänsä edes kunnollisesti puolustaa. Sen kautta tuomittiin toisinaan väärien tietojen mukaan varsinaisia buurejakin kapinallisina. Niin kävi esim. kenraali Lotterin. Tuomiot pantiin raa'asti täytäntöön. Siten noin neljäkymmentä buuripäällikköä ammuttiin.

Englannissa puolustettiin imperialistisissa lehdissä jokseenkin yksimielisesti ylipäällikön julistusta ja siitä johtuneita ankaria toimenpiteitä. Sanottiin, että sodan muuttunut luonne, n. s. sissisota, vaati erikoisia toimenpiteitä. Buurit olivat nyt muka rosvoja vain, eivät säännöllistä sotaa käyvä kansa. On kaikissa tapauksissa ihmeellistä nähdä, mitenkä nuo „rosvot", sivistymättömät talonpojat, ne, joihin Englannin piti kultuuria juottaa, eivät sodankäynnissään vastanneet samalla mitalla. Heidän puoleltaan käytiin sotaa entisellä tavalla katkeraan loppuun saakka. Sota kansallisen itsenäisyyden puolesta oli buureille pyhä asia. He eivät tahtoneet saastuttaa sen muistoa mustilla teoilla. Mutta jos olisikin perää siinä, kuten on sanottu, että heidän inhimillisyytensä vain johtuisi viisaussyistä, niin olisi sittenkin ihailtavaa, että inhimillinen järki siihen määrin keskellä kuuminta sotaa kykeni intohimoja hallitsemaan. Eikä se ainakaan tavallisille rosvoille ole ominaista!

Muutamat ulkomaalaiset sanomalehdet ovat pitäneet sitä seikkaa, että buurit niin yksimielisesti rauhaan suostuivat, jonkinlaisena oikeasta asiasta luopumisena. Tähän arveluun ei kuitenkaan ole aihetta. Helppoa oli sen, jota asia ei koskenut, äänekkäästi vaatia, että buurikansa taistelisi viimeiseen mieheen. Olisihan sellaisella näytelmällä epäilemättä ollut kiihoittava viehätyksensä. Mutta samalla se olisi ollut syvästi surullinen, sillä siinä ei ilmenisi sitä elävää itsetietoisuutta varmoista tarkoitusperistä, joka itse asiassa sodan kestäessä on ollut yhtenä buurien esiintymisen kauneutena. Buurit eivät ole taistelleet maailmaa huvittaakseen, vaan säilyttääkseen kansallisen itsenäisyytensä. Mutta keväällä 1902 oli tämä taistelu jo loppuun taisteltu. Naiset ja lapset yhä kituivat ja kärsivät keskitysleireissä. Miehinen väestö oli suurimmaksi osaksi sodan jalkoihin jo sortunut. Voimat olivat uupuneet, rauha oli välttämätön, „jotta kansa ei sukupuuttoon häviäisi". Niiden keskustelujen

historia, jotka vihdoin rauhan solmimiseen johtivat, sekä sotatointen lopettaminen sen jälkeen oli mainion taistelun arvokas päätös. Buurit luopuivat rauhan sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen täydessä järjestyksessä aseistaan. Juuri tämä, jos mikään, oli epäämätön todistus siitä, että he eivät olleet eivätkä pitäneet itseään hajanaisina rosvoparvina, vaan säännöllistä sotaa käyvänä kansana, joka viimeiseen saakka on itsetietoinen siitä, mitä se sodankäynnillä tahtoo saavuttaa, ja pitää kiinni laillisesta hallituksestaan.

Joka buurien suuren ja mahtavan vapaudentaistelun historiaan lähemmin tutustuu, hän ei enää saata uskoa, että se on ollut kultuuritaistelu, jossa englantilaiset edustavat sivistyksen levittäjien ja buurit raakalaisten osaa. Totta on, että Transvaalissa ei ole rehoittanut samanlaista kultuurikorkeutta, kuin Englannissa. Onpa mahdollista, että siinä tiedossa, mitä levitetään buurien julmasta kovuudesta alkuasukkaita kohtaan sekä sodan, että rauhan aikoina, on jotakin perää, vaikka tosin tarkat tutkimukset ovatkin osoittaneet, että monet kertomukset tästä ovat olleet suorastaan valheelliset. Mutta on huomattava, että se kovuus, ankaruus ja taipumattomuus, joka meidän aikanamme näyttää olevan miltei pohjapiirteenä buurien luonteessa, suureksi osaksi saa selityksensä heidän kolkosta historiastaan. Eräs englantilaisystävällinen suomalainen[1] arvelee, että buurit ovat kansa, joka sielulliselta laadultaan seisoo englantilaisia „äärettömän“ paljon alempana. Tämä mielipide on varmaan syntynyt siten, että historiallisista syistä hyvinkin selitettävän kovan kuoren takana ei ole nähty kansan luonteessa itsessään olevia parempia ominaisuuksia. Puritaanit Amerikassa olivat karkeampi, vähemmän sivistynyt kansa kuin englantilaiset, mutta tuskin kukaan uskaltanee väittää, että ne sentähden seisoivat siveellisesti alemmalla asteella.

V.

Vielä on mainittava muutamia sanoja nyt solmitusta rauhasta.

Vereenigingin pieneen kaupunkiin molempien tasavaltojen rajamailla kokoontui keväällä (1902) Transvaalin ja Oranjen vapaavaltion kansalai-

[1] F. WALD. LÖNNBÄCK, Pro Britannia. Tammisaaressa 1900. 15 siv. 8:o.

sia, edustajia kaikista sotajalalla olevista komennuskunnista, keskustelemaan rauhan päätöksestä. Äänestyksen tuloksena oli että sota oli lopetettava. Sen jälkeen Oranjen vapaavaltion presidentti Steyn ja Transvaalin v. t. presidentti Schalk-Burger sekä huomattavimmat sotajoukkojen päälliköt allekirjoittivat rauhansopimuksen toukokuun 31 p:nä.

Jokainen tunnustaa, että Englanti sodasta on suoriutunut voittajana. Ei inhimillinen järki saata ymmärtää, että toisin olisi voinut käydä. Voimme lisätä: vaikea on ymmärtää, että on käynyt niinkuin on. Siksi tavattomat ovat ne ponnistukset olleet, joita Englannin on täytynyt tehdä; siksi uskomattoman sitkeä on vastarinta ollut. Mutta Oranjen vapaavaltio ja etelä-Afrikan tasavalta (Transvaal) eivät enään ole olemassa. Englannin lippu liehuu Bloemfonteinissa ja Pretoriassa. Onko urhoollinen taistelu siis ollut turha? Kun tarkkaavaisesti seuraa asiain kehitystä etelä-Afrikassa, täytyy sittenkin tunnustaa, että buurit erinomaisella vastarinnallaan paljon ovat voittaneet. Sen jälkeen kuin molempain tasavaltain pääkaupungit olivat joutuneet englantilaisten haltuun (maalis- ja kesäkuussa 1900), vaadittiin yleensä Englannin puolelta buurien ehdotonta alistumista, ilman vähintäkään myönnytystä. Englannin sotaiset toimet ovat kahtena viimeisenä vuonna vain muka tarkoittaneet valloitettujen alueiden rauhoittamista (pasifikatsionia), eikä säännöllisen rauhan päättämistä. Buurien taipumaton vastarinta teki kuitenkin, että Englanti kevään alussa 1901 katsoi soveliaaksi ryhtyä varsinaisiin rauhankeskusteluihin. Lordi Kitchener ja Louis Botha, molempien sotajoukkojen ylipäälliköt, tulivat tätä varten yhteen. Keskustelut tosin eivät johtaneet toivottuun tulokseen, mutta niissä Englanti jo teki myönnytyksiä ehdottomassa alistumisvaatimuksessaan.

Sen jälkeen kuin yllämainitut rauhankeskustelut olivat menneet myttyyn, alkoi Englannin puolelta se julma hävityssota kaikkine keskitysleireineen, julistuksineen ja teloituksineen, josta jo on kerrottu. Kun tämä sodankäyntitapa ei myöskään näyttänyt voivan buureja taivuttaa, aloitettiin keskustelut rauhasta uudestaan keväällä 1902. Näiden keskustelujen menestyksestä on jo puhuttu.

On varsin valaisevaa verrata toisiinsa niitä ehtoja, joilla Englanti tarjosi rauhaa vuonna 1901 ja vuotta myöhemmin keväällä 1902. Selvästi huomaa, että viimeiset ovat buureille koko joukon edullisemmat. Ei siinä kyllin, että Englannin on kokonaan täytynyt peruuttaa lordi

Kitchenerin jo pariin kertaan mainittu julkea julistus. Englanti on luvannut antaa buureille sisällisen autonomian „niin pian kuin mahdollista". Aika, jolloin se tapahtuisi, ei tosin ole määrätty, mutta virallisella taholta on vakuutettu, että se ei ole kaukana. Hollannin kieli tulee edelleenkin, rinnan englannin kielen kanssa, säilymään virallisessa asemassa. Niille englantilaisen Kap-siirtolan asukkaille, jotka sodan aikana ovat buureja auttaneet, myönnetään verrattain laaja anteeksianto, mikä ei tapahtunut vuonna 1901. Poltettujen buurifarmien uudestaan rakentamiseksi on luvattu suuria summia, jotka annetaan edullisemmilla ehdoilla kuin hätääntyneille buuriperheille vuonna 1901 tarjotut rahaavustukset. Ylipäänsä voi sanoa, että kaikki rauhan ehdot vuonna 1902 tarjottiin selvempinä ja varmempina. Edellisenä vuonna olivat ne monessa kohden vallan epämääräisiä.

Buurien sitkeä sodankäynti ei siis heille ole ollut tuottamatta näkyväistäkin voittoa. Mutta paljon enemmänkin ovat he taistelullaan saavuttaneet, sellaista näet, josta ei rauhankirjoissa puhuta. Paljon ovat he tosin kadottaneet, sekä oikeuksia, ihmishenkeä että tavaraa. Mutta heidän kansallinen olemisensa on mainion taistelun kautta saanut uutta elinvoimaa ja on vastaisuudeksi taattu. He ovat luonneet itselleen mahtavan historiallisen traditsionin, jota ei voida hävittää.

Historiallista traditsionia on jokaisella sivistyneellä kansalla, muutamilla enemmän kadehdittava, toisilla vähemmän. Ja historiallinen traditsioni on mahtava tekijä kansojen elämässä. Buurien esi-isät olivat samoja hollantilaisia, jotka suurella, sitkeällä vapaudentaistelullaan (1567—1648) poistivat espanjalaisen ikeen hartioiltaan. Nämä tapaukset eivät enää elävänä muistona kulje Afrikan buurien keskuudessa. Mutta heillä on nyt etelä-Afrikassa oma suuri asutus- ja taisteluhistoriansa. Ei ole otaksuttavaa, että kansa kuolee, niinkauan kun äidit Transvaalin yksinäisillä maakartanoilla osaavat lapsilleen kertoa isien taipumattomasta lujuudesta itsenäisyydentaistelussaan maailmanmahtavaa Englantia vastaan.

Sodan päätyttyä on buurien johtavien miesten puolelta vakuutettu, että kaikki heidän toimintansa tulevaisuudessa on kohdistuva sisällisten olojen parantamiseen. Entiset voimakkaat sotilaat tulevat siten rauhan toimien harjoittajiksi. Buurikansaa on kohotettava, myöskin mitä sivistykseen tulee, kultuurikansojen tasalle. Historiallisten olosuhteiden pakosta ei tämä kohoaminen ehtinyt tapahtua 19:nnen vuosisadan kuluessa.

Buurit eivät vielä ole synnyttäneet neroja tieteen eikä taiteen aloilla, vaikka he tosin, mikä kenties on parempaa, maailmalle ovat antaneet esimerkin kansasta, joka meidän päivinämme uljaassa isänmaan- ja vapaudenrakkaudessa loistavalla tavalla on todistanut että vielä oikeudellakin on voimaa, silloin nimittäin, kun sitä kannattavat mainiot teot ja harvinainen uhrautuvaisuus. Mutta vastaisuudessa he tahtovat todistaa kansallisen olemisensa oikeutetuksi sen kautta, että rauhan teoissa rupeavat entisten vastustajiensa kanssa kilpailemaan. Tässä tehtävässä tulee muisto mainehikkaasta menneisyydestä olemaan elähyttävänä voimana.

Kansatieteelliset kokoelmamme ja museokysymys.

Kirjoitti

AXEL O. HEIKEL.

Kansatieteellisten esineitten luku Suomen heimojen alueilta Venäjällä kasvaa kasvamistaan. Kuinka paljon niitä jo on koossa, on sen, joka ei tunne museoidemme kaikkia komeroita, mahdoton tietää. Sitä enemmän on syytä luoda vaikka lyhytkin silmäys näihin kokoelmiin nyt, kun museoasiamme on ottanut hyvän askeleen eteenpäin ja ennenkuin sen suunnitelma kaikissa yksityiskohdissa lopullisesti vahvistetaan, jotta nämätkin kokoelmat siinä saisivat sen aseman ja laajan tilan kuin ne ansaitsevat.

Siihen aikaan kun yliopisto yksin piti meillä huolta kansatieteellistenkin esineitten keräilemisestä ja säilyttämisestä, toi A. Ahlqvist tutkimusmatkoiltaan (1850-luvulla) useita vuoritsheremissiläiseen pukuun kuuluvia esineitä Kosmodemjanskin piiristä Kasanin lääniä. Kymmenen vuotta myöhemmin eli v. 1866 maksoi yliopisto 100 markkaa hovineuvos J. Th. Mollinille eräästä kokoelmasta mordvalaisia pukuja, joita hän, ollen maanmittauksen ja veroituksen päällikkönä Tambovin läänissä, oli koonnut Temnikovin seuduilta. — Maisteri A. A. Boreniuksen tuoma

kokoelma soittokoneita, enimmäkseen kanteleita, Inkeristä, Virosta, Liivinmaalta ja Pihkovan läänistä jätettiin yliopiston museoon v. 1877. — Tähän asti suurimman joukon erilaatuisia kansatieteellisiä esineitä keräeli A. Ahlqvist kuitenkin vogulien ja ostjakkien aloilta vuosina 1877 ja 1880. Viimeksimainittuna vuonna teki myös t:ri M. Buch kansatieteellisiä tutkimuksia votjakkien luona ja tulivat hänenkin kokoelmansa yliopiston haltuun. Kaikki edellämainitut esineet tekevät historiallisen museon luettelossa yhteensä 144 numeroa, joista Ahlqvistin osalle tulee 82. Kysymyksessä olevat kokoelmat saivat tämän jälkeen melkoisen lisäyksen allekirjoittaneen Volgaheimojen aloilla ja Virossa tekemien keräyksien kautta vuosina 1883—1885. Osa näitä esineitä joutui ylioppilasosakuntien kansatieteelliseen museoon, toisen osan lunasti yliopisto, josta ne joutuivat nykyiseen historialliseen museoon. Nämät keräykset käsittävät yhteensä 704 numeroa. Samana vuosikymmenenä saatiin ylioppilasten museoon puolitoista sataa esinettä pääasiallisesti Tverin Karjalasta (t:ri Th. Schvindtin kautta) ja Inkeristä. (Mahdollisesti tulivat inkerilaiset esineet jo vuonna 1877.) V. 1889 jätti t:ri V. Wallin yliopiston museoon 16 numeroa liiviläisiä pukukappaleita, jotka oli koonnut edellisenä syksynä Kuurinmaalla. Samana vuonna tulivat ensimäiset vepsäläiset pukuesineet samaan museoon (maisteri Hj. Basilierin jättämät Suomen muinaismuistoyhdistykselle). 1890-luvulla karttuivat nämät kokoelmat osaksi satunnaisten lahjojen, osaksi vartavasten tehtyjen pienempien keräysten kautta. Edelliseen luokkaan kuuluu N. Jadrintsevin, Orkhonin kirjoitusten löytäjän, lahjoittamaa 4 ostjakkilaista esinettä, t:ri Y. Wichmannin hankkimaa 4 votjakkilaista asetta (joutsi ja nuolia), opettaja L. Pääkkösen ynnä muiden niinikään historialliseen museoon tuomia kansatieteellisiä kaluja Venäjän-Karjalasta. Myös ruotsalainen keräilijä T. R. Martin lahjoitti v. 1894 samaan museoon 61 tsheremissiläistä ompelukoristetta. Sen jälkeen kun ylioppilasosakuntien kansatieteelliset kokoelmat joutuivat valtion haltuun s. o. tammikuun 1:stä päivästä 1894 alkaen tähän syksyyn asti, on satunnaisten keräysten tai lahjojen kautta näiden luku kasvanut 563 numerolla. Näistä on tullut 33 Norjan Lapista hra Qvigstadin kautta, Venäjän-Karjalasta 100 hra Inhan y. m. kautta, Aunuksesta 352 pitsiä y. m., 8 Inkeristä j. n. e. Ne suomalaiset, jotka 1890-luvulla ovat tehneet systemaattillisia kansatieteellisiä keräyksiä Suomen heimojen aloilla Venäjällä, ovat arkkitehdit Yrjö Blomstedt ja Viktor Sucksdorff,

maisterit Vihtori Alava (Forsberg) ja E. A. Tunkelo (Ekman), mutta etupäässä maisteri U. T. Sirelius. Kaksi ensiksimainittua kävi kesällä 1894 Suomen muinaismuistoyhdistyksen stipendiaatteina Venäjän-Karjalassa ja kokoelivat sieltä m. m. 67 numeroa pukuesineitä ja ompelukoristeita. Jo kaksi vuotta aikaisemmin teki maisteri Alava Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran antamilla varoilla kansatieteellis-folkloristisen matkan länsi-Inkeriin ja hankki sieltä kansatieteelliseen museoon hauskan ja arvokkaan kokoelman myöskin vatjalaiseen pukuun kuuluvia esineitä, yhteensä 87 numeroa. Saman seuran kannattamana suoritti niinikään maisteri Tunkelo v. 1900 myöskin kansatieteellisiä tutkimuksia kreikanuskoisten virolaisten (setukaisten) alueella Pihkovan läänissä ja kokoeli kauniin joukon pukuja, yhteensä 40 numeroa. — Keskellä 1890-lukua toimitti t:ri O. Kallas meille arvokkaan kokoelman virolaisia pukuesineitä pääasiallisesti Saarenmaalta ja Hiidenmaalta. Niiden luku on ainakin 80 numeroa.

Kun Antellin suuri lahjoitus Suomen kansalle tarkoitti taide-, muinais- ja kansatieteellisten kokoelmaimme kartuttamista, oli luonnollista että tämä tervetullut apu oli hyödyttävä myös keräyksiä Suomen heimojen alueilla Venäjällä. Ensimäinen suuri kansatieteellinen kokoelma mainituilta aloilta, jonka Antellin kokoelmain hoitoa varten asetettu toimikunta on lunastanut, on maisteri Sireliuksen aikaansaama tutkimusmatkoillaan vuosina 1897—1900 Suomalais-ugrilaisen Seuran stipendiaattina ostjakkien ja vogulien luona Siperiassa. Tämä suurenmoinen ja mitä arvokkain kokoelma kalastusta, metsästystä, pukua, kotiaskareita, uskontoa y. m. valaisevia esineitä käsittää lähes 1,400 numeroa. Pukuja lukuunottamatta meillä on tuskin nimeksikään vastaavia kokoelmia muilta Suomen heimojen aloilta Venäjällä. — Sitten tarjoutui allekirjoittanut systemaattillisia pukukeräyksiä suorittamaan Itämeren-maakunnissa ja on Antellin kokoelmain toimikunta tätä yritystä hyväntahtoisesti kannattanut, lunastaen ne esineet, jotka olen ostanut, ja laskien lunastussummaan myöskin matkakulungit. Täten olen tehnyt kolme matkaa sanottuihin maakuntiin, kaksi viime vuoden kuluessa ja yhden viime kevännä. Kaikki esineet, melkein yksinomaan pukuun kuuluvia, jotka olen koonnut näissä maakunnissa käsittävät yli 1,600 numeroa (tav. numero-esine). Suurin luku on virolaisilta alueilta sekä mantereelta että saarilta, mutta vähäinen

osa myös Viron ja Liivinmaan ruotsalaisilta sekä Kuurinmaan lättiläisiltä ja liiviläisiltä seuduilta.

Kaikki kerrotut kokoelmat tekevät yhteensä yli 4,900 numeroa.

Että kansatieteellisiä esineitä Suomen heimojen aloilta tavataan myöskin monessa Venäjän museossa, on luonnollista. Niinpä tapaa jonkun ostjakkilaisen esineen Tomskin yliopiston museossa. Suurempi kokoelma on koolla Tobolskissa, jossa museon seinillekin on maalattu koristukseksi ostjakkilaisia aiheita. Jekaterinenburgissa näkee permalaisiakin esineitä, joita meillä ei ole ensinkään. Kasanin yliopiston museo on sangen rikas mordvalaisista, tsheremissiläisistä ja votjakkilaisista kapineista. Paitsi pukuja on siinä esim. suuri ja kaunis kokoelma tsheremissiläisiä juomaastioita, s. o. lyhyt- ja pystyvartisia kauhoja, joiden varsien päät ovat hauskasti veistetyt. Meillä ei ole yhtäkään sellaista kapinetta. Moskovan Rumjantsovin museolla on tarkoituksena antaa kansatieteellinen kuva, etupäässä mitä pukuihin tulee, Venäjän kaikista kansoista. Siksipä siinä nähdään useita mannekiinejä myös Suomen sukuisia heimoja edustamassa, mutta tutkimusta varten ne ovat liian epätäydellisiä. Tartossa on tuskin tyydyttävän suojan saanut hyvä kokoelma virolaisia pukuja ja talouskapineita, jotka t:ri O. Kallas kokoeli Viron saaristossa ja setukaisten alueelta Pihkovan läänissä. Monessa muussa kaupungissa Venäjällä, niinkuin Pensassa, Tambovissa y. m. lienee pienempiä kokoelmia kysymyksessä olevilta aloilta. Näistä kaikista tulee Pietari kuitenkin piakkoin saamaan ensimäisen sijan. Tätä nykyä siellä kyllä ei ole paljon. Yksityisiä esineitä tavataan Tiedeakatemian museossa, joka muuten ahtaassa huoneistossa käsittää miltei koko kansatieteellisen maailman. Mutta tekeillä-olevaan Aleksanteri III:n museoon, jossa taideosasto jo muutamia vuosia on ollut järjestettynä ja avoinna yleisölle, tulee kuulumaan suureksi aiottu kansatieteellinenkin osasto, jonka huoneistoa Mikaelin palatsissa paraikaa laitetaan kuntoon. Tätä huoneistoa varten annetaan suuria summia käytettäviksi ja kolmen vuoden kuluttua sen sanotaan tulevan valmiiksi. Tämän osaston tarkoituksena on tulla Venäjän kansatieteelliseksi keskusmuseoksi. Vaikkei se vielä ole valmis, on siihen jo vuosittain ostettu monen tuhannen ruplan edestä esineitä. Myös tehdään sille paljon lahjoituksia. Käydessäni viime huhtikuussa

sen varastohuoneissa näin m. m. mitä kauniimman kokoelman vuoritsheremissiläisiä koruompeluksia, jotka prof. Smirnov Kasanissa oli lähettänyt.

Hauskaa kyllä on tutkijoille yleensä että suomensukuisten heimojen katoavia jälkiä täten Venäjällä korjataan talteen. Mutta suomalaisen kansatieteen tutkimuksen ja harrastuksen kannalta tämä asiain laita kuitenkin hajoittaa ainekset liian monelle haaralle, eikä missään voi saada täydellistä käsitystä koko kysymyksessä-olevalta alalta. Eikö missään? Ehkä Aleksanteri III:n museo, jonka käytettävänä arvatenkin edelleen tulee olemaan hyvät varat, aiotaan semmoiseksi ja siksi voisi hyvällä johdolla tulla? Se on kuitenkin nyt enää mahdotonta, sillä Suomesta ei liene enää saatavissa rahallakaan semmoisia kokoelmia, että ne ketään tutkijaa tyydyttäisivät. Siis tämä täydellisyys on saatava aikaan Suomessa.

Mutta onko tämä täydellisyys asian vaatima enää nykyään, kun mukavat kulkuneuvot tekevät helpoksi pääsemään paikasta paikkaan? Ei liene tarpeellista tässä selittää keskuslaitosten tarpeellisuutta niin käytännöllisissä kuin tieteellisissä harrastuksissa. Täten ei kielletä paikkakunnallisten laitosten hyötyä. Mutta ei ihmiselläkään ole sydän kuin yhdessä paikassa ruumiissaan. Kun vaadimme täydellisyyttä kansatieteellisten kokoelmain suhteen Suomen heimojen alueilta maamme ulkopuolelta, emme oikeastaan tee muuta kuin astumme M. A. Castrénin, A. Ahlqvistin y. m. jälkiä. Mutta vielä enemmän, tämä periaate on Suomen historiallisessa museossa ollut vallitsemassa jo pari vuosikymmentä. Tahdon nimittäin huomauttaa sitä seikkaa, että sen luetteloinventaario on järjestetty sen periaatteen mukaan, että myöskin Suomen heimojen alat Venäjällä kuuluvat kotimaiseen osastoon, s. o. etupäässä kotimaisten muinais- ja kansatieteellisten esineitten kanssa muodostavat kansallistieteellisen kokonaisuuden. Aikaisemmissa luetteloissa luetellaan nämät alat ulkomaan osastossa. [Jälkimäistä periaatetta näkyy noudatetun myöskin „Luettelossa Suomen ylioppilas-osakuntien kansatieteellisista kokoelmista“, koska Suomen heimojen aloilta kootut ryhmät ynnä lappalainenkin osasto luetellaan toisen systeemin mukaan kuin esineet Suomesta.] Vaadittu täydellisyys-tavoittelu on siis ainoastaan jatkoa siihen, mitä jo on aloitettu.

Kielimiehet osoittavat kuinka moni kultuurisana, vaikkakin eri muodoissa tavataan useissa ja joskus kaikissakin suomensukuisissa kielissä, ja tekevät siitä sen johtopäätöksen, että senniminen esine on ollut ammoisista ajoista tunnettu näiden kielien käyttäjillä. Missä ovat ne esinemuodot, jotka joko vahvistavat tahi kumoovat, mutta etupäässä täydentävät kielimiesten johtopäätöksiä? Muinaistieteelliseltä kannalta on näiden muotojen esittämiselle jo alku tehty, mutta ne kaipaavat vielä kansatieteellistä täydennystä. Eläviä ihmisiä, joita kielimies tarvitsee, ei voida siirtää museoon tallennettaviksi, mutta paljon niiden käsillä tehtyjä teoksia voidaan saada yhteen paikkaan kootuksi. Ja tästä paikasta on syntyvä suomalaisen kansatieteen temppeli. Aineksia siihen on saatava Objoen latvojen ja Pohjanlahden, Altain juurien ja Lapin tunturien välimailta. Mitä on niiden ulkopuolella, jota kansatieteen tutkijan tietysti myöskin täytyy tuntea, mentäköön muiden maiden museoihin oppimaan. Mutta yhdessä paikassa meillä tulee olla mitä täydellisimmät kokoelmat Suomen ja Suomen heimojen aloilta, sillä se on suomalaisen kansatieteen elinehtoja. Emmekä saa luopua tavoittelemasta tieteellistä hegemoniaa aloilla, missä se on mahdollinen.

Hajallaan ja piilossa historian näyttämöltä ovat suomensukuiset heimot Venäjällä. Hajallaan ja piilossa yleisön, jopa tutkijainkin silmistä ovat kansatieteelliset kokoelmat näiden heimojen alueilta meidän museoimme nykyisissä huoneistoissa tähän asti kokonaan olleet. Niitä on nimittäin säilytetty neljässä paikassa: historiallisessa museossa (Nikolainkatu 5), sen anneksissa eli makasiinissa (Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran talossa), kansatieteellisessä museossa (Unioninkatu 20) ja Säätytalon kyökissä. — Tänä kesänä on kuitenkin kansatieteellisen museon huoneisto saatu suuremmaksi vuokraamalla lisää huoneita, joihin on aikomus saada mahtumaan kaikki edellä mainitut kokoelmat. Tässä laajennetussa huoneistossa tulevat kokoelmat Suomesta täyttämään 15 huonetta, kun sitä vastoin esineitä varten Suomen heimojen aloilta maamme ulkopuolelta jää ainoastaan 2 huonetta. Edellisten kokoelmain lukumäärä nykyään on 16,000 numeroa, jälkimäisiä on, niinkuin edellä mainittu, yli 4,900 numeroa. Siis lukumäärä ja tila näissä kahdessa ryhmässä eivät ole ensinkään oikeassa suhteessa toisiinsa. Tähän „vääryyteen“ on kui-

tenkin, se täytyy myöntää, syytä olemassa. Ensinnäkin on huomioon otettava se tosiseikka, että tämä kansatieteellinen museo on Suomen yliopplasosakuntien perustama, joiden hommien ulkopuolella heimojamme Venäjällä on katsottu olevan. Toiseksi ottavat suomalaiset tuparyhmät verraten suurta tilaa.

Mutta onko tämä suhde oikeutettu myöskin siihen uuteen museorakennukseen katsoen, josta kilpailu hiljattain on niin suurella menestyksellä päättynyt? Kilpailuohjelman mukaan on ensimäisen palkinnon saaneissa piirustusehdoituksissa varattu Suomen kansatieteellistä osastoa varten 1,220 (tahi sen likimaille) neliömetriä lattia-alaa. Sitä vastoin on Suomen heimoille Venäjällä määrätty ainoastaan 220 neliömetriä. Luultavaa on, että suomalainen kaluosasto tästä lähin ei kasva niin suurella vauhdilla kuin tähän asti, katsoen siihen, että on olemassa jo kymmenkunta paikallismuseota. Sitä vastoin on kokoileminen heimojemme aloilta vasta alulla ja niiltä saaduilla esineillä on yleensä suuri tieteellinen arvo.

Miten voitaisiin uudessa museossa saada kansatieteellisille kokoelmille sitä suurempaa tilaa, jota ne tuntuvat tarvitsevan?

On mielestäni syytä kysyä, eikö olisi jo aika pitää noita ylempänä mainittuja tuparyhmiä (interiörejä) tarkoitustaan täyttäneinä? Epätieteellisiksi täytyy niitä sanoa. Jos katsoo niitä teatterikoristeiksi yleisön huvittamista varten, niin on huomattava että ne vaativat verraten suurta tilaa museon tieteellisen tarkoituksen kustannuksella. Sekä tieteen että yleisön edun kannalta on syytä ottaa keskusteltavaksi se kysymys, eikö pitäisi kohta alusta katsoa välttämättömäksi hankkia originaalitupia uuden historiallisen museon yhteyteen. Tätä varten olisi tarpeellista ennen kaikkea muuta tiedustella Helsingin valtuustolta, eikö se voisi tähän tarkoitukseen luovuttaa rouva Karamzinin ennen käyttämää puistoa (Hagasund).

Jos voisimme museomme yhteyteen järjestää jotakin samantapaista kuin mitä Tukholman Skanseniin on suuremmissa oloissa saatu aikaan, niin yleisön harrastusta kansatieteeseen voitaisiin sopivammalla tavalla ylläpitää eikä aluksikaan tarvittaisi museoon sijoittaa noita tupatekeleitä, vaan jäisi toivottava sija Suomen heimoille.

Sivumennen tahdon huomauttaa että ulkomaalaisillekin kokoelmille pitäisi koettaa säästää tilaa siirtämällä tuparyhmät museon sisältä. Sillä

näitä jälkimäisiäkin on historiallisessa ja kansatieteellisessä museossa yhteensä 1,500 numeroa ja täyttävät kolme huonetta nyt lisätyssä jälkimäisen museon huoneistossa. Näihin tulevat vielä Antellin ulkomaalaiset kokoelmat Ateneumissa, jotka viime aikoina ovat lisääntyneet m. m. marokkolaisella kokoelmalla. Näille ulkomaalaisille kokoelmille on määrätty ainoastaan 180 neliömetriä lattia-alaa uuden museorakennuksen kolmannessa kerroksessa, johon myöskin aiotaan sijoittaa kokoelmat Suomen heimojen aloilta Venäjällä, ikäänkuin nämä kaikki olisivat yhtä maata.

Joskin kolmanteen kerrokseen ehdoitettu makasiinitila, yhteensä 270 neliömetriä lattia-alaa, saataisiin sopimaan pohjakerrokseen, niinkuin kuuluu olevan mahdollista, niin pyrkiminen sanotun puiston käyttämiseen museon hyväksi olisi minusta kuitenkin huomioon otettava huolimatta siitä, milloin museorakennus voi valmistua. Puiston käyttämiseen viittaakin ensimäisen palkinnon saaneissa piirustuksissa ehdoitettu silta yli viertotien. Tämän puiston liittäminen historialliseen museoon riippuu yksin meistä, s. o. museon asianomaisista ja Helsingin valtuustosta, jota paitsi olisi käännyttävä Antellin kokoelmien hoitoa varten valitun toimikunnan puoleen saadakseen varoja puistoon pystytettävien rakennusten ostoa varten. Jos historiallisen museon „rakentaminen“ alkaisi tästä päästä s. o. sillan takaisesta puistosta, olisi se epäilemättä käytännöllistä menettelyä. Historiamme temppelin perustamiseksi aiotulle paikalle olisi silloin jo alku tehty ja yksi syy lisää saatu yrityksen lopulliseen toteuttamiseen.

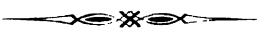

N. H. Abel.

Niels Henrik Abel.

Satavuotismuiston johdosta

kirjoitti

YRJÖ TUOMIKOSKI.

Matematiikka on yleensä tiede, joka ei ole omiaan tekemään harjoittajiaan tunnetuiksi suurelle yleisölle. Se onkin luonnollinen seuraus tämän tieteen omituisesta luonteesta. Se käsitemaailma, joka muodostaa matematiikan tutkimusesineen, on jo itsessään kovin abstraktinen ja kaukana niiltä aloilta, missä ihmisajatus käytännöllisessä elämässä liikkuu. Tämä tiede käyttää myöskin aivan omituista esitystapaa, joka sekin vaikeuttaa perehtymistä niihin ajatusmaailmoihin, joissa matemaatikko työskentelee. Eihän sitäpaitsi tämä tiede näytä erityisemmin edistävän suurta yhteistä kultuurityötä, niinkuin esim. luonnontieteet. Näin onkin laajoihin piiriin, ainakin sellaisiin, joissa osataan tieteelliselle tutkimukselle antaa arvoa ainoastaan siinä määrin, kuin se palvelee huomattavammin ihmiskunnan edistystyötä, juurtunut käsitys että varsinkin korkeampi matematiikka on joutavaa viisastelua, jonka ymmärtämiseen tarvitaan melkeinpä jossain määrin epäsäännöllisesti muodostuneita aivoja.

Että tämä tiede kuitenkin palvelee suurta kultuurityötä yhtä suuressa määrässä, kuin esim. luonnontieteet, jos kohta ei aina yhtä välittömästi, sitä ei yleensä huomata. Sen tuloksia itse asiassa käyttävät hyväkseen useat luonnontieteet, insinööritiede j. n. e. ja siten vaikuttaa matematiikka hyvin tuntuvasti jokapäiväiseen elämäänkin; niin esim. höyryn ja sähkön käytäntö, pankki- ja henkivakuutusliike perustuvat suureksi osaksi matematiikan tuloksiin. Voisipa melkein väittää, että jokainen uusi voitto, jonka matemaattinen tutkimus saavuttaa, ennemmin tai myöhemmin vaikuttaa luonnontieteiden kehitykseen ja siten yhteiseen kultuurityöhön. Niinpä vanhojen kreikkalaisten aikoinaan hedelmättömät tutkimukset koonillisista leikkauksista kantoivat hedelmänsä 2,000 vuotta myöhemmin, silloin kun Kepler ja Newton loivat oppinsa taivaankappalten liikkeestä. Maxwellin

teoriat ne ne saattoivat Hertzin etsimään sähköaaltojaan ja tekivät sitten mahdolliseksi Marconin langattoman sähköittämisen; matemaatikko Clausius laski perustuksen jooniteoriaan, joka nykyään osoittautuu fysiikan ja kemian hedelmällisimmäksi teoriaksi.

Luonnollista on että sama kohtalo, kuin itse tieteen, on myöskin tullut sen harjoittajain osaksi; tuskinpa tunnetaan tämän tieteen suurimpiakaan edustajia edes nimeltäkään ammattipiirien ulkopuolella. Olkoonpa niinkin että nimet sellaiset kuin Newton, Laplace ja Leibniz aikain kuluessa jossain määrin ovat kiintyneet tajuntaan, mutta ei sen takia mitä he puhtaan matematiikan alalla ovat toimineet. Mutta moniko tuntee Eulerin, Gaussin tai Lagrangen elämäntyön ja kuitenkin näiden nimien kantajilla on sama asema tieteessään, kuin Goethellä ja Rembrandtilla heidän vaikutusalallaan. Ja tuskinpa lienee edellisten merkitys yhteiselle kultuurityölle pienempi kuin jälkimäistenkään, vaikkapa se ei olekkaan niin helposti huomattavissa.

Ei sekään mies, jonka nimen luemme näiden rivien otsakkeena, tee poikkeusta tästä säännöstä. Sama unhoitus on tullut hänen osakseen yksinpä siinä maassakin, jonka suurimpia poikia hän oli. Vasta nyt, kun hänen satavuotisjuhlansa johdosta tulvasi Norjan pääkaupunkiin oppineita kaikista maista, joissa tieteellisellä viljelyksellä on jotain sijaa, osoittamaan kunnioitustaan suurelle muistolle ja lausumaan kansakuntien kiitollisuutta hänen elämäntyölleen — nyt vasta alettiin laajemmissakin piireissä herätä näkemään, että Norjalla on Niels Henrik Abelissa yksi suurmiehiään.

Niels Henrik Abel syntyi elokuun 5 p:nä 1802 Findössä, missä hänen isänsä, Sören Abel oli pappina; äidin nimi oli Sörensen. Vähän myöhemmin muutti perhe Gjerrestadin piirikuntaan, joka käsittää joukon hyvin toimeen tulevia kauppaa sekä kalastusta harjoittavia kyliä Kristianian vuonon rannalla. Täällä eli perhe jonkun aikaa verrattain onnellisessa taloudellisessa asemassa, kunnes Napoleonin sotien aikana Norjakin joutui valtiollisiin selkkauksiin, jotka ehkäisivät kaiken kaupan ja saattoivat koko maan sangen vaikeisiin taloudellisiin puliin. Varsin raskaasti koskivat nämät sitä osaa maata, missä Abelin koti oli eikä tämäkään jäänyt niistä osattomaksi. Tällaisissa oloissa eivät vanhemmat voineet, kuten tavallisesti, ajatella lasten lähettämistä kouluun. Sen sijaan sai Niels Henrik nauttia opetusta isältään, joka oli lahjakas, valistunut ja

lujaluonteinen mies. Vihdoin v. 1815 lähetettiin poika Kristianian katedralikouluun. Täällä edistyi hän jotenkin keskinkertaisesti; edes matemaattiset tehtävätkään eivät häntä alussa erityisemmin huvittaneet. Kuitenkin näyttävät useimmat opettajat olleen selvillä, että syynä hänen vähemmän tyydyttävään edistykseensä eivät olleet puuttuvat luonnonlahjat; niistä tapaa koulun matrikkelissa useimmiten arvostelun: „erinomaiset". Alussa v. 1818 tuli kouluun nuori opettaja B. M. Holmboe, sittemmin matematiikan professori. Tällä tapauksella on suuri merkitys Abelin elämässä; ilman sitä meillä tuskin olisi matemaatikko Abelia.

Holmboe sai käytettäväkseen kaksi ylimääräistä tuntia sillä luokalla, jolla Abel oli. Hän antoi oppilailleen ratkaistavaksi geometrisia ja algebrallisia tehtäviä, kun hänen ei tarvinnut käyttää näitä tunteja varsinaiseen opetukseen. Pian kävivät ne tehtävät, jotka luokka sai, Abelille liian helpoiksi; hän sai erityiset. Nuori opettaja huomasi mihin päin hänen oppilaansa taipumukset vetivät. Koulun arvostelukirjaan on hän jo lopulla vuotta 1818 kirjoittanut: „erinomainen matemaattinen nero". Kun koulukurssi matematiikassa oli käyty läpi, antaa Holmboe oppilaalleen yksityisopetusta. Yhdessä käyvät he läpi Eulerin „Johdannon" ja hänen teoksensa differentsiaali- ja integraalilaskennosta. Myöskin useita muita klassikkoja lukee Abel kuumeentapaisella innolla saaden aina tarvittaessa neuvoja opettajaltaan. Muistokirjoituksessaan v. 1829 sanoo Holmboe Abelista: „hän meni tässä tieteessä eteenpäin semmoisella nopeudella, kuin ainoastaan nero voi" ja v. 1819 on hän kirjoittanut koulun matrikkeliin: „erityisimpään nerokkaisuuteen on hänessä yhdistynyt tyydyttämätön mieltymys matematiikkaan, niin että hänestä varmaankin, jos hän elää, tulee suuri", ja jo seuraavana vuonna „maailman suurin matemaatikko", joka kuitenkin kai tuntui liian paljon sanotulta, koska se myöhemmin on poispyyhitty ja sen päälle kirjoitettu „suuri matemaatikko". Koulun kirjaston lainauskirja antaa myöskin selvän kuvan siitä, mitenkä Abelin kaikki harrastukset olivat koulun loppupuolella suunnatut matemaattisiin aineisiin; v. 1815—17 lainaa hän yksinomaan kaunokirjallisuutta ja matkakertomuksia. Sitten tapahtuu muutos, jonka jälkeen kaikki lainatut teokset käsittelevät matematiikkaa. Mutta ei koulun vähälukuinen ja etupäässä alkeismatematiikkaa koskeva kirjallisuus voi tyydyttää tiedon haluista nuorukaista. Yliopiston kirjaston lainauskirja tietää kertoa että Abel jo koulupoikana käytti ahkerasti tätäkin kirjastoa. Eikä hän näy

tyytyneen yksinomaan vanhoihin mestareihin, kuten Euler, Newton, Lagrange ja Laplace, vaan jo tällä varhaisella kehityskaudellaan hän tutkii oman aikansa suurimpien matemaatikkojen, esim. Gaussin teoksia, vieläpä seuraa matemaattisia aikakauskirjojakin.

Samaan aikaan, siis vielä koulupenkillä istuissaan, Abel alkaa itsenäisesti käsitellä matemaattisia kysymyksiä ja kirjoitella niistä mietteitään. Ei häntä peloita käydä vaikeimpiinkaan tehtäviin käsiksi. Niinpä hän luuli keksineensä ratkaisun yleiseen 5:nnen asteen yhtälöön. Gauss oli nimittäin todistanut, että jokainen algebrallinen yhtälö voidaan ratkaista algebrallisesti juurilausekkeiden avulla; todistus, jonka Abel myöhemmin osoitti vääräksi ja päinvastoin todisti tämmöisen ratkaisun korkeammille, kuin 4:nnen asteen yhtälöille, mahdottomaksi. Näyttääpä Abelin tutkimuskokeen arvosteleminen nousseen silloisten Norjan matemaatikkojen voimien yläpuolelle. Prof. Hansteen lähetti sen nimittäin Köpenhaminaan prof. Degenille, joka ei myöskään anna siitä mitään varmaa päätöstä, vaan lupaa esittää sen kuninkaalliselle tiedeseuralle. „Vaikkapa päämaali ei olisikaan sillä saavutettu, osoittaa se tavatonta päätä ja tavattomia tietoja siinä iässä olevalla miehellä“ kirjoittaa hän Hansteenille. Samalla pyytää hän Abelia käyttämään ratkaisuaan johonkin numeroesimerkkiin sekä kehoittaa häntä omistamaan lahjojaan ja voimiaan hedelmällisempään tehtävään, jonka suorittamisesta voisi olla mitä tärkeimpiä seurauksia koko analyysille ja sen käytännölle dynamisissa tutkimuksissa, nimittäin elliptisten transcendentein tutkimiseen. „Näiden kautta voisi ehkä löytyä Magelhäesin salmi, joka johtaisi saman äärettömän analyyttisen valtameren ulapoille.“ Ettei tämä Degenin neuvo ollut vaikutuksetta Abeliin, sen osoittavat hänen myöhemmät tutkimuksensa, joskaan hän ei kokonaan voikkaan jättää lempialaansa, algebrallisten yhtälöjen teoriaa.

Ylioppilaaksi tuli Abel 1821 jotenkin alhaisilla arvosanoilla muissa aineissa paitsi matematiikassa, jossa hän läpäisi tutkinnot loistavasti. Hänen isänsä oli kuollut vuotta ennen jättäen suurenlaisen perheensä hyvin niukkoihin varoihin. Nuoren Abelin opintojen jatkaminen tuli ainoastaan siten mahdolliseksi että hän sai vapaan asunnon ja elannon Regentsen nimisessä ylioppilaskodissa, jossa hän asui samassa huoneessa erään toisen ylioppilaan ja veljensä kanssa, jolle Abel oli hankkinut erityisen luvan asua täällä. Niitä vaatimattomia oloja, joissa veljesten täytyi elää,

kuvaa muun muassa se, että heillä ei pitkään aikaan ollut kuin yksi ainoa lakana, ja silloin kun se joutui pesoon — vaikka tosin jotenkin harvoin — saivat he nukkua paljailla tyynyillä. Abel käytti aina kulunutta, vanhaa ja huonosti sopivaa pukua, joka ei aina tainnut olla varsin eheäkään; vähäiset varat eivät sallineet herrastelemista, jos kohta toiselta puolen Abel ei silloinkaan, kun hän sen olisi voinut tehdäkin, pannut mitään huomiota ulkoasuunsa. Niin esim. ulkomaamatkallaan synnytti hänen liian vaatimaton pukeutumisensa erehdyttäviä luuloja siitä, mikä mies oli; kertoopa yksi Abelin paraita ystäviä professori Crelle nähdessään hänet ensikerran luulleensa häntä kerjäläiseksi. Kun kerrottiin että „räätäli Niilo“, jota nimeä hän tovereiden kesken sai kantaa, oli Pariisissa kerran ostanut itselleen hansikkaat, antoi se toveripiirissä pitkiksi ajoiksi aihetta viattomaan pilaan.

Abelin ulkomuoto teki miellyttävän vaikutuksen; kasvojen piirteet olivat säännölliset, vaikka niiden tuoreutta vailla oleva, hiukan tuhkanharmaa väri rumensi niitä. Hänen syvä katseensa ja omituisesti kehittynyt, ovaalimainen päänmuotonsa kiinnittivät huomiota. Avaraa ja korkeaa otsaa, joka näytti osoittavan erittäin kehittynyttä intelligenssiä, varjosti tuuhea, kiharainen tukka. Koko hänen olentonsa ilmaisi hyvänlahtoisuutta.

Luonteeltaan oli hän sydämellinen, vaatimaton ja hienotunteinen, vapaa kaikesta pikkumaisuudesta ja kateudesta. Jokainen, joka oppi hänet tuntemaan, tuli hänen ystäväkseen, vaikka ainoastaan harvojen onnistui saavuttaa hänen täysi luottamuksensa. Hänen luonteelleen oli omituinen jonkunlainen arkuus, joka esiintyi vieraita ihmisiä kohtaan. Ainoastaan sellaisten ihmisten seurassa, joihin hän luotti, hän voi olla avonainen ja iloinen; mutta jos joukossa oli joku vieras tai muuten vastenmielinen henkilö, vetääntyi hän kuin simpukka kuoreensa. Toveripiirissä hän oli aina iloinen vieläpä vallatoinkin sekä viihtyi heidän usein hyvinkin meluavassa seurassaan. Hänen luonteensa kuitenkaan ei aina ollut sellainen, jolta se näytti; tämän ulkonaisen iloisuuden alla piili usein raskasmielisyyttä, josta ainoastaan hänen parhaat ystävänsä tiesivät. Hänen elämäntapansa olivat useinkin hyvin epäsäännöllisiä; milloin hän yötä päivää työskenteli mitä innokkaammin, milloin taasen synkkänä ja itseensä suljettuna menetti useiksi päiviksi kaiken työkykynsä, milloin joukosta iloisimpana otti osaa toverielämään.

Sama huolimattomuus, joka ilmeni hänen ulkoasussaan ja käynnissään, josta hänet voi tuntea pitkän matkan päähän, esiintyi myöskin hänen kirjoituksissaan. Välimerkeistä hän ei pitänyt suurta väliä; useimmiten hän jätti ne kokonaan pois tai asetti ne aivan väärille paikoille. Hänen tyylinsä oli kevyttä ja miellyttävää; matemaattisissa kirjoituksissa useimmiten lyhyttä ja selvää.

Abel suoritti v. 1822 toisen tutkintonsa „examen philosophicum", jossa hän ainoastaan puhtaassa matematiikassa sai korkeimman arvosanan. Kesällä v. 1823 sai hän yksityisten suosijainsa avustuksella tilaisuuden tehdä matkan Köpenhaminaan, jossa hän tutustui muutamiin matemaatikkoihin m. m. ennen mainittuun Degeniin. Erään täältä Holmboelle kirjoittamansa kirjeen on hän päivännyt $\sqrt[3]{6064321219}$ (ota desimaalit), joka laskettuna antaa 1823,567 vuotta tai 24 p. kesäk. 1823. Tämä samalla kun se osoittaa hänen melkein poikamaista mieltymystään aineeseensa, viittaa myöskin että hänen ajatuksensa tätä nykyä jo liikkuivat sillä tutkimusaluella, jossa hän sitten teki nimensä kuuluisaksi, nimittäin elliptisissä integraleissa.

Mutta tekipä Abel Köpenhaminan matkallaan toisenkin tuttavuuden, tuttavuuden, joka muodostaa kauneimman ja valoisimman lehden hänen lyhyessä ja ilottomassa elämänsadussaan. Täällä tapasi hän eräissä tanssiaisissa neitosen, joka teki sellaisen vaikutuksen nuoreen mieheen, että hän teki rohkeimman ja elämässään laatuaan ainoan yrityksen — hän meni pyytämään tätä tanssiin. Kun pari tuli lattialle, huomasi kavaljeeri suureksi hämmästyksekseen että tanssiminen oli taito, jonka alkeitakaan hän ei tuntenut. Yritys täytyi jättää sikseen. Seuraavana vuonna teki neitonen — mainitkaamme hänen nimensä, koska hän näyttelee niin suurta osaa sankarimme elämässä — Christine Kemp, huvimatkan Norjaan. Oikullinen kohtalo ohjasi nuorten tiet yhteen, tuttavuus uudistettiin ja — Abel joutui kihloihin. Toveripiirin hämmästys ei ollut pieni, kun tieto tapahtumasta tuli sen korviin. Heidän liittonsa kesti siksi, kunnes hän veti viimeisen hengenvetonsa kihlattunsa käsissä. Cretly — se oli hänen lempinimensä — joutui naimisiin sitten Abelin ystävän, sittemmin mineralogian professori Keilhaun kanssa.

V. 1823 julkaisee Abel kirjoituksen, joka näyttää herättäneen huomiota, „differentsiaalikaavain integreraamisesta". Yliopiston kolleegio lähettää sen prof. Hansteenin lämpimillä evästyksillä varustettuna kirkol-

listoimituskuntaan ehdoittaen että Abelille myönnettäisiin 18 kuukaudeksi 200 kr. kk:ssa ulkomaan matkaa varten. Abelin kirjoitus hukkuu viraston papereihin. Hän saapi 800 kr. stipendin kahdeksi vuodeksi harjoittaakseen opintoja kotona. Nämät vuodet käytetäänkin uutteraan työhön ja siltä ajalta on kotoisin monta varsin tärkeää tutkimusta.

Kesällä v. 1825 Abel saa kauan toivomansa tilaisuuden lähteä ulkomaamatkalle. Hän on nimittäin saanut tähän tarkoitukseen 2,400 kr. matkastipendin kahdeksi vuodeksi. Tämä matka muodostaa tieteellisessä suhteessa tärkeimmän, tuloksista rikkaimman ajanjakson Abelin elämässä ja tämä myöskin hankki hänelle europpalaisen maineen.

Syksyllä v. 1825 lähtee hän mitä iloisimmilla tulevaisuuden toiveilla matkaan muutamien toisten maamiestensä kanssa. Matkan lähin päämaali on Berlin. Täällä tulee hänen ensimäiseksi tuttavuudekseen prof. Crelle, joka ensin Abelissa näkee ainoastaan kömpelön ylioppilaan, mutta pian selviää hänelle että tuon vaatimattoman kuoren alla asustaa henki, joka osaa tunkeutua ajatusmaailman syvyyksiin; silloin on laskettu perustus ystävyydelle, jota Abel arvostaa kehitykselleen mitä suuriarvoisimmaksi. Crelle, Abel ja eräs nuori sveitsiläinen nähdään aina yksissä. Yleisesti tunnetaan „Adam poikiensa Kainin ja Abelin“ kanssa; Crellen etunimi on nimittäin Adam. Kolmin rupeavat he toimittamaan ensimäistä saksalaista matemaattista aikakauskirjaa: „Crelles Journal“. Siinä saa Abel julkaistuksi kaikki tutkimuksensa, joiden luku ei ole aivan vähäinen.

Täällä Abel saa tiedon että hänen entinen opettajansa Holmboe on kutsuttu matematiikan professorin virkaan Kristianiassa. Abel oli toisella ehdokassijalla; kollegio antaa kyllä tunnustuksensa „ylioppilas Abelin harvinaiselle kyvylle matematiikassa ja hänen suurelle edistykselleen tässä tieteessä, niin hyvin hänen viisivuotiselle opiskelullensa yliopistossa kuin myöskin hänen lukuisille ja arvokkaille julkaisuilleen“, mutta tuopi esille hänen asettamistaan vastaan paitsi sitä että hän parasta aikaa on opintomatkalla, mistä häntä ei voitaisi kutsua takaisin vahingoittamatta hänen opintojaan, myöskin sen ettei hän voisi sovelluttaa opetustaan nuorempien ylioppilaiden käsityskyvylle, eikä siis siten kyllin hedelmällisesti esittää alkeismatematiikkaa, joka olisi pääasia tällä opettajapaikalla. Sitä vastoin sanotaan että hän epäilemättä voisi menestyksellä hoitaa professorin virkaa korkeammassa matematiikassa, joka toivottavasti tullaan myö-

hemmin yliopistoon perustamaan. Tätä yliopiston menettelyä on Abelin kuoleman jälkeen mitä kiivaimmin moitittu, eikä syyttä, sillä, kuten tulemme näkemään, ei yliopisto myöhemminkään tehnyt mitään kiinnittääkseen Abelia itseensä, vaikka se sai siihen useilta tahoilta kehoituksia. Tieto yliopiston päätöksestä koski epäilemättä kovasti Abeliin, sillä se katkaisi häneltä kaikki tulevaisuuden toiveet kotimaassaan. Luultavasti juuri tämän johdosta hän kirjoittaa, että hänellä huolimatta siitä tunnustuksesta, mikä hänen osakseen Berlinissä on tullut, on ollut täällä hyvin paljon raskaita päiviä.

Berlinistä hän lähtee saaden matkaseuraa muutamista maamiehistään Italian kautta Pariisiin. Hän selittää kirjeessä Hansteenille, joka on nuhdellut häntä tästä ajan ja rahan tuhlauksesta, syynä kiertomatkaansa olleen sen, että hän tarvitsi vähän lepoa voidakseen sitä ankarammin työskennellä Pariisissa sekä ettei hän mielellään matkusta yksinään, koska hän silloin tulee niin synkkämieliseksi.

Pariisissa hän ryhtyy taasen työhön väsymättömällä innolla ja ennen pitkää, lopulla v. 1826, hän saa valmiiksi suuren tutkimuksensa transcendenttisistä funktsioneista. Tämän esitti hän Ranskan akatemialle, joka valitsi kaksi kuuluisinta tiedemiestään Cauchyn ja Legendren arvostelemaan sitä. „Cauchy loi siihen tuskin silmäystäkään, ja kuitenkin uskallan minä sanoa että se on hyvä“, kirjoittaa Abel siitä itse. Tämä tutkimus, jossa hän esittää oman ja aikansa suurimman matemaattisen keksinnön, erään integraaliluokan additsioniteoremin, myöhemmin tunnettu nimellä „Abelin teoremi“, hukkui Cauchyn paperien joukkoon. Sen myöhemmistä vaiheista tuonnempana.

Odottaen levottomana tuomiota tutkimuksestaan jää Abel vielä Pariisiin muutamaksi kuukaudeksi uskaltamatta käydä kuitenkaan kuulemassa siitä. Sietämätön yksinäisyyden tunne, koti-ikävä ja rahanpuute pakoittavat hänen vihdoin lähtemään kotimatkalle. Tutkimuksestaan, josta hän niin paljon toivoi, ei hän koskaan kuule hiiskaustakaan. Paluumatkallaan hän poikkeaa Berliniin, missä Crelle tarjoaa hänelle aikakauskirjansa julkaisemisen, mutta Abel haluaa kotimaahan, johon hänet sitoo niin monet ja läheiset siteet. Keväällä 1827 tapaamme Abelin jälleen Kristianiassa.

Toiveet eivät ole valoisia. Matkarahat olivat loppuun käytetyt ja päästäkseen takaisin oli hänen täytynyt tehdä velkaa entisen lisäksi. Kollegio esittää, että hän saisi uudelleen saman 800 kr. stipendin, joka

hänellä oli ennen matkaan lähtöä, mutta hallitus vastaa kieltävästi. Ainoana tulolähteenä hänellä on yksityisopetus ja yhden dukaatin suuruinen palkkio painoarkilta, minkä hän saa Crelleltä. Sen lisäksi on hän pakoitettu turvaamaan ystävien hyväntahtoisuuteen, vaikka hän kärsii sanomattomasti tästä riippuvaisuudesta. Huolimatta tästä taloudellisesta kurjuudesta — ei nälkäkään ole harvinainen vieras nuoren, tätä nykyä jo maailman kuulun oppineen vaatimattomassa työkammiossa — työskentelee hän käsittämättömällä tarmolla. Näyttääpä ikäänkuin hän tuntisi että raskas työpäivä nopeasti lähenee loppuaan. Yhä uusia tuotteita, toinen toistaan tärkeämpiä, lähtee maailmalle suuren ajattelijan kuumeentapaisella innolla työskentelevistä aivoista. Näistä on ennen muita mainittava hänen mullistuksia tekevä tutkimuksensa elliptisistä funktsioneista („Recherces").

Vihdoin keväällä 1828 näyttää tulevaisuus hänelle vähän valoisemmalta. Hän on määrätty hoitamaan professori Hansteenin virkaa teoreettisessa astronomiassa, sillä aikaa kuin Hansteen on tutkimusmatkallaan Siperiassa. Vaikka hän tästä toimestaan saakin varsin niukan korvauksen — kokonaan käsittämätön ja anteeksiantamaton tunnustuksen kieltäminen Abelin työltä yliopiston puolelta — on varsinainen puute kuitenkin poistettu.

Tähän aikaan esiintyy kahta vuotta nuorempi saksalainen oppinut Jacobi Abelin kilpailijana yhdellä hänen tutkimusalueellaan nimittäin elliptisten funktsionein teoriassa. Tämä kilpailu synnytti kaksi Abelin neroa säkenöivintä kirjoitusta, jotka herättivät vielä suuremmassa määrässä, kuin mitkään edellisistä, oppineen maailman huomiota. Toisesta kirjoittaa Jacobi Legendrelle, Abelin „Pariisilaisen tutkimuksen" arvostelijalle, että se on „yläpuolella minun kiitostani ja minun tutkimuksiani". Toisen, Crellen aikakauskirjassa julkaistun kirjoituksen muistutuksessa viittaa Abel „Pariisilaiseen tutkimukseensa". Tämän johdosta kirjoittaa Jacobi taasen Legendrelle: „Mikä keksintö onkaan tämä Abelin Eulerin integraalin yleistyttäminen! Onko koskaan nähty sen vertaista! Mutta mitenkä voi olla mahdollista että tämä keksintö, joka ehkä on tärkein, mitä tällä vuosisadalla on tehty matematiikassa, että se jätettynä teidän akatemialle kaksi vuotta sitten, on voinut kokonaan jäädä huomaamatta teiltä ja teidän virkatovereiltanne." Tämä kirje saa Legendren liikkeelle. Tutkimus löytyi sitten

Abelin kuoleman jälkeen Cauchyn paperien joukosta. Se painettiin v. 1841; kirjapainossa katosi se uudelleen, onneksi vasta sittenkun se oli ehditty latoa — eikä sitä sen jälkeen ole enään löydetty. Abel oli kuolinvuoteellaan uudelleen kirjoittanut tämän kuuluisan teoreminsa ja joukon muita tieteelleen erittäin tärkeitä tiedonantoja, jotka hän tahtoi pelastaa jälkimaailmalle. Tämän viimeisen Abelin kädestä lähteneen kirjoituksen, hänen tieteellisen testamenttinsa, johdosta sanoo Lie, että aina kun luullaan tehdyn joku uusi keksintö tällä matematiikan alalla, on varovaisinta katsoa ensin, eikö Abel jo ole siitä huomauttanut tässä viimeisessä kirjoituksessaan. Mutta ennen kaikkia herätti suurta ihmettelyä ja kiitosta, jota kuitenkaan ei Abel ollut kuulemassa, tuo hänen edellä mainittu teoreminsa. Niinpä sanoo 80-vuotinen Legendre siitä: että Abel on tieteen maailmassa pystyttänyt isänmaalleen ja itselleen sen kautta „monumentum aere perennius".

Joulukuussa v. 1828 matkusti Abel tervehtimään morsiantaan, joka oli kotiopettajattarena Frolandissa. Väsyneenä ylenmääräisistä ponnistuksista hän haluaa jonkun aikaa levätä — ja hän pääsee lepoon. Vaivalloisella matkalla huonoissa vaatteissa hän vilustui. Sairaus kaatoi hänet uuden vuoden alussa tautivuoteelle, josta hän ei enää noussut. Jo ulkomaamatkallaan oli hän tuntenut kipua rinnassaan. Kärsimyksistä rikas elämä oli jouduttanut tautia eikä sitä enään hellinkään huolenpito, jota sairas saa nauttia sekä siltä perheeltä, missä hän vierailee, että ennen kaikkia morsiameltaan, joka koettaa keventää sairaan kärsimyksiä, voi ehkäistä. Voimat vähenevät vähenemistään ja vihdoin huhtikuun 6 p:nä v. 1829 viimeisen vaikean kamppailun jälkeen pääsee kovia kokenut mies hyvin ansaittuun lepoon ainoastaan 26 v. ja 8 kk. vanhana.

Sairasvuoteellaan hän saa vielä uutisia, jotka saavat hänen entistä enemmän toivomaan parantumistaan. Joitakin aikoja ennemmin tekemäänsä kysymykseen, olisiko hänellä minkäänlaisia toiveita tulla kiinnitetyksi kotimaansa yliopistoon, oli hän saanut epäävän vastauksen. Tällä välin teki Crelle innokkaasti työtä vakaannuttaakseen Abelin asemaa. Myöskin Gauss ja Humboldt olivat toimessa saadakseen hänet kutsutuksi Berlinin yliopistoon. Samaan aikaan ranskalaiset akateemikot olivat kääntyneet Ruotsin kuninkaan puoleen kehoittaen häntä kutsumaan Abelia Tukholmaan. Kun kutsumus Berliniin saapui, ei Abel ollut enää elävien joukossa.

Abel haudattiin Frolandin hautausmaalle. Tänne pystytettiin sitten prof. Kelhaun ja muiden vainajan ystävien toimesta hänelle yksinkertainen rautapatsas. Äsken vietetyssä Abelin satavuotisjuhlassa ilmoitettiin, että Abelille tullaan ennen pitkää kohottamaan muistopatsas Kristianiaan.

Mutta kauniimman ja kauimmin säilyvän muistopatsaan on Abel saanut siinä laajassa teoksessa, jossa matemaattisen fysiikan professori Kristianian yliopistossa C. A. Bjerknes[1] erityisellä lämmöllä ja suurella kunnioituksella kuvailee Abelin elämää ja tieteellistä toimintaa.

Abelia koskevista julkaisuista vielä mainittakoon kaksi suurempaa juhlajulkaisua, jotka ilmestyivät äskettäin vietettyjen Abel-juhlien johdosta. Toinen Norjan tiedeseuran julkaisema sisältää, paitsi runoilija Björnsonin tekemää muistokirjoitusta Abelista, selonteon hänen tieteellisestä toiminnastaan, koko hänen kirjeenvaihtonsa ja suuren joukon muita hänen elämäänsä ja toimintaansa koskevia tiedonantoja. Toisen juhlajulkaisun muodostaa kolme laajaa osaa matemaattista aikakauskirjaa: „Acta mathematica", jotka julkaisija ruotsalainen professori Mittag-Leffler on omistanut Abelin muistolle. Nämä sisältävät erään Abelin ennen julkaisemattoman, elliptisiä funktsioneja koskevan tutkimuksen sekä 50 eri tiedemiehen matemaattista tutkimusta, jotka kaikki käsittelevät Abelin matemaattisia teorioja ja ovat siten hänen työnsä suoranaista jatkoa.

Abelin kootut teokset julkaistiin v. 1883 ranskankielisinä Norjan valtion kustannuksella, Lien ja Sylovin johdolla.

Parhaiten ehkä täydentää sitä vaillinaista kuvaa, jonka olemme voineet antaa Abelista, seuraavat Crellen sanat: „Mutta eivät yksin Abelin suuret lahjat tehneet häntä meille niin kallisarvoiseksi. Hänen erinomaisen luonteensa puhtaus ja aateli, se se teki hänet yhtä rakastettavaksi, kuin hänen neronsa oli ihmeteltävä. Toisten ansioiden kadehtiminen oli hänelle kokonaan vieras. Kaukana oli hänestä rahan, maineen ja arvon himo ja yleensä kaikki, joka usein saattaa käyttämään väärin tiedettä. Hän osasi antaa liian suuren arvon niille korkeille totuuksille, joita hän etsi, ryhtyäkseen tällaiseen. Hän löysi palkinnon pyrinnöistään niiden omissa tuloksissa. Hän iloitsi jokaisesta uudesta tieteen voitosta yhtä paljon olipa se sitten hänen oma saavuttamansa tai ei.

---

[1] C. A. Bjerknes, Niels-Henrik Abel. Tableau de sa vie et de son action scientifique. Paris 1885.

Hän ei tehnyt mitään itselleen, mutta kaikki tieteelleen. Kaikki mitä tehtiin hänen hyväkseen, tuli yksinomaan hänen ystävistään ilman pienintäkään vaikutusta hänen puoleltaan. Olkoonpa ettei sellainen suruttomuus olekkaan paikallaan tässä maailmassa. Hän on uhrannut elämänsä tieteelle ajattelematta omaa etuaan. Mutta kukaan ei voi sanoa että tämä uhri olisi arvottomampi tai vähemmän jalo kuin se, joka tapahtuu mille muulle suurelle asialle tahansa. Pysyköön aina kunniassa tämän miehen muisto, joka yhtä suuressa määrässä oli huomattava verrattomien hengenlahjojensa, kuin luonteensa puhtauden puolesta, yksi niitä harvinaisuuksia, joita luonto synnyttää tuskin kerran vuosisadassa."

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

PONTUS WIKNER, *Kertomuksia.* Suom. Ilmi Hallstén. Tekijän elämäkerran kirjoitti *Th. Rein.* Kahdella kuvalla. Helsingissä 1901, Otava. 180 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

Viktor Rydbergin rinnalla mainitaan usein meilläkin Pontus Wikner sellaisena miehenä, joka erittäinkin nuorisolle on tahtonut antaa aatteellista herätystä ja johdatusta murrosaikamme vaikeuksissa.

Molempien kirjallinen tuotanto tarjoaa siinäkin suhteessa vertauskohdan, että he kumpikin ovat esiintyneet sekä ajattelijoina että kaunokirjailijoina. Mutta Rydbergin suhteen painopiste oli kaunokirjallisuuden puolella; Wikner taas on uskonnollisena ajattelijana sanonut vaikuttavimmat sanansa. Wiknerillä ei ollut Rydbergin taitoa luoda aatteilleen havainnollisia edustajia ja kehittää heidän toimintansa ja taistelunsa suureksi taiteelliseksi kokonaisuudeksi.

Wiknerin kaunokirjallinen tuotanto oli tilapäistä laatua. Kalentereissa ja aikakauskirjoissa hän julkaisi pienempiä kertomuksia, novelleja, aatteellisia tunnelmakuvia, joista hänen kuolemansa jälkeen Karl Warburg on koonnut paraimmat yhteen nidokseen, mikä ilmestyi v. 1888 nimellä „Pontus Wikners vittra skrifter. I urval utgifva af Karl Warburg". Tästä valikoimasta olemme nyt saaneet suomeksi kolme novellia; alkuteoksessa niitä on kuusi sekä sitä paitsi kaksi Wiknerin pitämää yleistajuista esitelmää ynnä otteita hänen kirjeistään ja puheistaan. Toi-

vottavasti suomenkielinen yleisö osoittaa nyt julkaistuille „Kertomuksille“ sellaista huomiota, että Wiknerin teosten julkaisemista suomen kielellä voidaan jatkaa.

Epäilemättä Wikner huomiotamme ansaitsee. Mitä erittäinkin hänen kaunokirjallisiin julkaisuihinsa tulee, joista tässä lähinnä on kysymys, niin niillä on omituinen viehätyksensä, vaikka niitä ei, kuten jo sanoin, runolliseen luomisvoimaan katsoen voikkaan pitää Rydbergin teosten arvoisina. Niiden suurin viehätys on siinä, mikä teki Wiknerin koko personallisuuden niin viehättäväksi. Wikner ei ollut mikään eheä personallisuus; päinvastoin tuntuu häntä jäytävän joku sisäinen ristiriita, mikä tekee hänen mielensä synkäksi. Itse hän sanoo paljon sisäisesti kärsineensä, ja hänen teoksensa sitä myöskin osoittavat. Mutta mielensä ristiriidoista ja kärsimyksistä huolimatta Wikner ei antaudu epätoivoon, vaan hän pyrkii kautta koko elämänsä toteuttamaan parainta kaipuutaan. Jo nuorena, lapsena hän tahtoi tavoitella puhtauden, täydellisyyden ihannetta. Tämä hänen elämänsä sisin pyrkimys pysyi hänessä aina, mutta se muutti muotojaan niiden erilaisten maailmankatsomusten mukaan, joita hän eri aikoina omaksui. Hänen alkuaan kirkollisesti uskonnollinen vakaumuksensa murtui sitä filosofista maailmankäsitystä vastaan, jonka hänen suuri opettajansa, Boström, „ruotsalainen Platon“, joksi Wikner häntä nimitti, oli luonut. Mutta tämäkään idealistinen ajatussysteemi ei Wiknerin kaipuuta saattanut ajan pitkään tyydyttää ja niin hän taas personallisuutensa syvyydellä omaksui kristinuskon, mutta pyrki samalla *ajatuksellaan* selventämään sitä muotoa, jossa hän saman uskon oli nuorena hyväksynyt. Tässä pyrkimyksessä hän alituisesti jännitti voimansa, ja hänen täytyi se tehdä juuri sentähden että hän oli etsimässä muotoa personallisimmalle kaipuulleen. Mitään ajatussysteemiä ei sellaisesta pyrkimyksestä saattanut valmistua; se olisi ollut itse asian luontoa vastaan. Wiknerin henkinen elämä oli elämää, alituista kehitystä. Kuvaavaa on, mitä hän kerran oli lausunut Warburgille julkaisuistaan: „se on niin ikävää, että usein, kun luen jonkun kirjoitelmani korrehtuuria, en enää voi katsoa sitä *minun* teoksekseni; tapahtuu niin, että olen jo saanut hieman toisenlaisen käsityksen asiasta.“ Wiknerin ajatteleminen oli sanalla sanoen suuressa määrin subjektiivista laatua. Tämä subjektiivisuus esiintyy myöskin hänen kaunokirjallisissa teoksissaan. Niissä emme opi tuntemaan useampia ihmistyyppejä emmekä havainnollisesti esitettyjä eri yksilöjen sielunkuvauksia; niissä opimme tuntemaan oikeastaan vain *yhden* ihmisen — Pontus Wiknerin.

Kertomusten ulkonaiset puitteet eivät useinkaan osoita kuinka läheltä itseänsä Wikner aiheensa valitsi. Wikner siirtää mielellään kertomuksen tapahtumat kaukaiseen aikaan ja kaukaisiin maihin. Niin hän esim. on tehnyt kahdessa niistä novelleista, jotka nyt suomennettuina esiintyvät,

„Mantegnan enkeli“ ja „Äitini testamentti“ nimisissä. Molemmissa esitetään päähenkilöissä kreikkalaisen pakanan kääntymistä kristinuskoon. Mutta vieraiden nimien ja olojen takaa kuvastuu lukijan mieleen selvästi Wiknerin oma elämäntaistelu. Wikner on itse kokenut samaa, jota hän kertoo Filippoksen elämänsä taitekohtauksessa kokevan. „Hänen sielussansa kuohuili, aaltoili, ikäänkuin toisesta maailmasta tullut myrsky olisi syössyt sen jäätyneitä syvyyksiä myllertämään. Oliko tämä enne, joka tiesi hänen nuoruutensa palajamista? Oliko se merituuli, joka kylmien öiden ja kolkkojen päivien perästä ennusti ikävöidyn iltasateen tuloa? Ehkei hänen nuoruutensa unelma jumalain ja ihmisten edessä ihanimmasta kuitenkaan ollut pelkkä unelma? Olisiko mahdollista että vielä oli olemassa jotakin, jota ihmissydän saattoi rakastaa pettymättä ja pettämättä?“

Kolmas „kertomus“ osoittaa ulkonaisen rakenteensakin puolesta että se kuvastaa Wiknerin omia elämänkokemuksia. Sen päällekirjoituksena on „Kaikki tahi ei mitään. Kaksi lehteä erään panteistin päiväkirjasta“ ja kertoja puhuu siinä yksikön ensi personassa lähimmälle ystävälleen. Warburg mainitsee että Wikner käsikirjoituksensa syrjiin on piirtänyt muutamia vuosilukuja siten osoittaakseen, mitä kohtia hänen omassa elämässään kerrotut tapahtumat vastaavat. Pidän puolestani varsin oikeana että „Kaikki tai ei mitään“ on otettu suomenkieliseen valikoimaan, sillä sen personallinen muoto osoittaa lukijalle selvästi, miten Wiknerin kaunokirjallisia tuotteita yleensä on ymmärrettävä ja sen Kierkegaardia muistuttava perusaate on Wiknerin koko elämään ja elämänkatsomukseen painanut syvän leimansa.

Wiknerin elämään ja kaunokirjalliseen tuotantoon sopivat erinäisessä merkityksessä Ibsenin tunnetut säkeet:

At *leve* er — krig med trolde
i hjertets og hjernens hvælv.
At *digte*, — det er at holde
dommedag over sig selv.

Rehellisesti Wikner antaa teoksissaan oman itsensä, hän paljastaa syvimmän huolensa ja kaipuunsa lukijalle. Mutta samalla lukija tuntee kirjoittajassa personallisuuden, joka ei esiinny tunkeilevana ja vaateliaana, vaan jossa, kuten Wikner on itsestään sanonut, „elää häviämätön kunnioitus sitä inhimillistä jumaluudenkipinää kohtaan, jota nimitämme personallisuudeksi“.

Sama personallisuuden viehätys, joka hankki Wiknerille hänen eläessään monen, varsinkin nuoren lämmintä rakkautta ja ihailua, ilmenee vielä hänen jälkeenjättämissään teoksissa, joskin tietysti heikennettynä. Sen vuoksi niihin lukija ei voi olla kiintymättä. Kun sisällyksen syvyy-

teen ja rehellisyyteen tulee vielä lisäksi jalo, osittain klassilliseksikin tunnustettu muoto, niin voi hyvin ymmärtää, minkä vuoksi Warburg sanoo, ettei „Ruotsin kirjavaliolla ole varaa olla ilman näitä Wiknerin kynän tuotteita, joissa hänen selvä ajatuksensa ja lämmin mielenlaatunsa ovat yhtyneet jaloon ja puhtaaseen taiteellisuuteen“.

Ne, jotka levottomina ja hermostuttavina aikoina kaipaavat mieltä kirkastavaa kirjallisuutta, tapaavat sellaista Wiknerin teoksista. Niissä he tapaavat aatteita ja tunteita, joita ei useinkaan tunnusteta päivän pyrkimyksissä ja taisteluissa, mutta joihin ihmiselämä kuitenkin lopulta sisäisesti keskittyy.

Suomentajalle on annettava lämmin tunnustus siitä, että hän suomenkielisellekin yleisölle on tarjonnut Wiknerin kirjallisia aarteita. Vaikean työnsä suomentaja on suorittanut huolella, taidolla ja rakkaudella asiaansa.

Teoksen arvoa lisää Th. Reinin kirjoittama lyhyt Wiknerin elämäkerta. Wiknerin koko kirjoitustapaan nähden tällainen johdanto on ollut aivan tarpeellinen. Reinin elämäkerta on oivasti ja asiallisesti kirjoitettu, mutta myöskin sillä reservatsionilla eli pidätetyllä arvostelutavalla, mikä johtuu elämäkerran kirjoittajan Wikneriin verraten aivan toisenlaisesta ajattelijaluonteesta.

Z. C.

Tietoja eri aloilta.

Kirkko ja sivistyneiden uskonnollinen väliinpitämättömyys.

KLAVENESS, THV., Evangeliet forkyndt for nutiden, en aargang prækener. 464 siv. Kristiania 1900.

— —, Den moderne indifferentisme og kirken. (For Kirke og Kultur. 8:de aargang, s. 449—465).

Ei kukaan ajatteleva ihminen voi olla huomaamatta, että nykyajan sivistynyt yleisö ylipäänsä pysyy poissa kirkosta. Jokaisen tunnollisen sielunhoitajan täytyy sen johdosta tehdä itselleen kysymys: missä on syy tähän valitettavaan asianlaitaan? Onko siihen syynä vain se, että evankeliumi yleensä on „juutalaisille pahennus ja kreikkalaisille hulluus“, vai olisiko kirkkomme tavallisessa evankeliumin julistuksessa jotakin vikaa? Pitäisiköhän sen olla enemmän ajanmukainen? Tahi saako ollenkaan puhua ajanmukaisesta evankeliumin julistuksesta? Tässä kohden on hyö-

dyllistä muistaa apostoli Paavalia, joka juutalaisille oli juutalainen, että hän juutalaiset voittaisi ja kreikkalaisille kreikkalainen, että hän kreikkalaiset voittaisi. „Minä olen“ sanoo hän „kaikille tehty kaikiksi, että minä kaiketi muutamat autuaaksi saattaisin“ (1 Kor. 9: 19 ss.). Eikö tämä apostolin laajasydämisyys oikeuttaisi meitäkin olemaan nykyaikaisten ihmisten edessä nykyaikaisia ihmisiä, jotta ainakin muutamat heistä voitettaisiin?

Yrityksen tähän suuntaan on tehnyt Kristianiassa vaikuttava norjalainen pappi THV. KLAVENESS. Ja sen mukaan kuin olemme kuulleet, on hän onnistunut kokoomaan saarnatuolinsa ympärille suuret parvet sivistyneitäkin kuulijoita. Yksi vuosikerta näitä saarnoja on nyt esillä olevassa kokoelmassa julkaistu. Minkä periaatteiden mukaan on tekijä nämät saarnat rakentanut? Siihen kysymykseen on pastori Klaveness itse antanut vastauksen siinä Lundin yleisessä konferenssissa syysk. 4 p. 1901 pitämässään esitelmässä, jonka otsakirjoitus tämän kirjoituksen alussa on mainittu. Teemme seuraavassa selkoa tuosta esitelmästä, koska siinä juuri ne näkökohdat esiintyvät, joita noudattaen saarnakokoelma on syntynyt.

Tekijä lähtee kysymyksestä: miksi eivät nykyajan sivistyneet käy kirkossa? Tässä ei ole kysymys uskonnon hylkääjistä ja jumalankieltäjistä, vaan niistä monista totuutta etsivistä, kunnioitettavista sivistyneistä, jotka suorastaan periaatteesta eivät käy kirkossa. Luonnollisesti löytyy niitäkin, jotka hylkäävät koko kristinuskon. Mutta sitä eivät läheskään kaikki tee. Ymmärtääksemme näitä kirkosta vieraantuneita sivistyneitä täytyy meidän asettua heidän asemaansa. Tekijä lausuu:

„Koettakaamme asettua heidän asemaansa ja riisukaamme tätä koettaessamme yltämme kaikki papin tamineet ja koko teologinen varustus! Koettakaamme ajatella ja tuntea nykyaikaisten ihmisten tavoin.

Meillä on edessämme ihmisiä, jotka elävät nykyajan kultuurielämää. Heitä hallitsevat ne voimakkaat harrastukset, joita elinkeinojen tavaton kehitys meidän aikanamme synnyttää, he taistelevat ehkä myöskin nykyajan kovaa taistelua olemisen puolesta. He ottavat osaa valtiolliseen elämään ja yhteiskunnallisiin liikkeisiin, innostuneina nykyajan työhön vapaampien ja oikeampien yhteiselämän muotojen luomiseksi sekä yhteiskunnan sorrettujen ja syrjäytettyjen kohottamiseksi tahi myöskin kiivaasti ponnistaen vastaan siinä tarkoituksessa, etteivät kansan menneisyydessä olevat juuret kuluisi ja yhteiskunta lopuksi tulisi seisomaan juuretonna ja kuivumaan. He nauttivat nykyajan taiteesta, jolla, sanottakoon siitä muuten mitä tahansa, on se kieltämätön etu kaikkien muiden aikakausien rinnalla, että se on todellista ihmiselämää paljon likempänä ja että se sen vuoksi myöskin enemmän vaikuttaa elämään. Lopuksi: he ravitsevat henkeänsä nykyajan tieteellä, joka koulun, kansantajuisten kirjojen ja esitelmäin kautta enemmän ja enemmän tulee kaikkien omaisuudeksi.

Tässä meillä on tekijä, jolla on mitä suurin merkitys. Nykyajan tiede määrää nimittäin nykyajan ajatus- ja tuntemistavan ja sen sellaiseen suuntaan, että se tekee suuria vaikeuksia nykyajan ihmisille vastaanottamaan uskonnollista vaikutusta. Nykyajan tiede on nimittäin kirjoittanut nuo kaksi sanaa: *empiria* ja *kausaliteetti* kuluttamattomilla piirteillä yleiseen tietoisuuteen. Nykyaikainen ihminen tahtoo päästä käsiksi *todellisuuteen.* Eikä hän tunne mitään muuta laillista tietä todellisuuteen kuin *kokemuksen.* Mitä hän ei ole todellisuutena kokenut, sitä ei hänelle ole olemassa. Ja se todellisuus, jonka hän on kokenut, on katkeamaton ja katkaisematon sarja *syitä* ja *seurauksia,* jotka täsmälleen vastaavat toisiansa. Tässä jaksossa hän tuntee itsensä yhdeksi renkaaksi. Usko elävään Jumalaan, joka kuulee rukouksia, ei helposti löydä sijaa sellaisessa tajunnassa. Kuten Höffding lausuu [1]: „taistelua tieteen ja uskonnon välillä ja uskonnollista probleemia eivät vaikuta niin paljoa tieteen tuottamat tulokset, kuin koko se ajatustapa, se henkinen käsitys, jonka kokemustiede on synnyttänyt niissä, jotka kehittyvät sen vaikutuksen alaisina".

Millä silmillä nämät ihmiset katsovat kirkkoa? Jo nuo alituiset kirkon puolelta kuuluvat valitukset ja vaikeroimiset ajan pahuudesta tuntuvat heistä vastenmielisiltä ja vääriltä. Eikä ole epäilemistäkään, että pahimmat valittajat, jos he siirrettäisiin muutamia vuosisatoja taaksepäin ajassa, hartaasti ikävöisivät tuohon soimattuun nykyaikaan takaisin.

Kirkonmiehet ovat yleensä myöskin omituisesti huolestuneita ja alakuloisia. He pelkäävät vapaata tutkimusta ja kaikkea vapautta, uskonnollista, valtiollista ja yhteiskunnallista vapautta. He eivät ainoastaan pelkää, vaan he myöskin vastustavat. Ja he ovat lukemattomia kertoja vastustaneet sitä, mikä on osoittautunut oikeutetuksi ja hyväksi.

Nykyajan kirkollinen elämä tykkii myöskin paljoa heikommin kuin kultuurielämä. Kuinka vähän julkaistaan todellakin arvokasta hengellistä kirjallisuutta! Kirjan- ja runonsepustajia on paljon, todellisia kirjailijoita vähän. Jos joku suurempi uskonnollinen henki esiintyy, kuten esim. GRUNDTVIG tahi KIERKEGAARD, niin hän tavallisesti joutuu taisteluun virallisen kirkon kanssa.

„Ei mitään tästä ole kuitenkaan pääasia. Pääasia on saarna. Se se erittäinkin karkoittaa nykyaikaisen ihmisen kirkosta. Miksi? Muoto ja esitys voi usein olla sellainen että se karkoittaa. Erittäinkin peritty saarnatyyli ja saarnanuotti. Mutta ei ainoastaan muoto ja esitys. Myöskin sisällys. Ei sisällys kokonaisuudessaan. Nykyaikainenkin ihminen voi siinä kuulla säveleitä, jotka vetävät ja viehättävät. Mutta nämät sävelet hukkuvat siihen, joka häntä vieroittaa. Mikä se sitten on?"

---

[1] Religionsfilosofi s. 28.

Tekijä huomauttaa sitten, kuinka evankeliumia saarnoissa usein esitetään sellaisessa dogmaattisessa muodossa, jota kuulijakunta ei voi käsittää. Esimerkkinä mainitaan pelastusoppi. Milloin esitetään asia niin, että Kristus on kaikki tehnyt, tulee vain uskoa; milloin taas teroitetaan, että on pitkä autuuden järjestys kaikkine asteineen läpikäytävä. Kuulija häilyy sinne tänne pelon ja toivon vaiheella.

Juopa on kasvanut kirkon ja kultuurin väliin. Kultuuri on kehittynyt yhä eteenpäin, mutta kirkko on jäänyt 17:nnen vuosisadan puhdasoppisen dogmatiikan ja 18:nnen vuosisadan pietistisen elämänihanteen kannalle. Kirkko elää yhäti kuluneessa kultuurikaudessa. Sentähden on nykyaikaisen kultuuri-ihmisen niin vaikea sitä ymmärtää.

Mutta kirkon ja kultuurin välillä on välttämätön yhteys. Jos katsomme asiaa historiallisesti, niin näemme, että vanha kirkko omisti itselleen antiikkisen kultuurin ja antoi sen maailmalle takaisin rikastettuna, kristillisenä maailmankatsomuksena. Samoin teki uskonpuhdistuksen kirkko. Meidän aikamme kirkko ei ole sitä kyennyt. Yrityksiä ei ole puuttunut, mutta ne ovat olleet epäonnistuneita, kuten esim. ratsionalismi, joka oli vähällä uhrata koko evankeliumin kultuurin alttarille. Syntyi reaktsioni ja se on vallinnut koko menneen vuosisadan kirkollista elämää. Mutta reaktsionista ei kukaan rankaisematta elä. Juuri tämä on aiheuttanut sivistyneiden yhä lisääntyvän vieraantumisen kirkosta.

Kuinka olisivat nyt nämät vieraantuneet ja välinpitämättömät voitettavat takaisin? Tekijä vastaa: meidän on julistettava evankeliumia niin, että me saamme heidät tulemaan ja voitamme heidät. Mutta kuinka se on tapahtuva?

Olkaamme jo edeltäpäin selvillä siitä, että me peloituksella emme mitään voita. Nykyajan kultuuri-ihminen ei anna komentaa itseänsä uskoon. Täytyy saarnata niin, että hän tuntee itsensä sisällisesti voitetuksi. Evankeliumin täytyy omalla henkivoimallaan todistaa itsensä kuulijain sydämissä ja omissatunnoissa todeksi. Mutta jotta tämä voisi tapahtua, täytyy saarnatavan suuresti muuttua.

Meidän täytyy lakata saarnaamasta teologista järjestelmää. Kuulijoilla ei ole edellytyksiä sitä ymmärtämään. Sellainen saarna luiskahtaa pois heidän päidensä yli ja he menevät tyhjinä ja ikävystyneinä kotiinsa. Sen sijaan meidän tulee kysyä: minkä verran uskonnollista totuutta voi tämä kuulijakunta käsittää? Mitä edellytyksiä ja liitoskohtia sillä on? Tämä näkökohta oli myöskin Jeesukselle ja apostoleille määräävä. Ei Jeesus opetuslapsilleenkaan puhunut muuta kuin mitä he sillä kertaa jaksoivat kantaa. Milligramma uskonnollista totuutta elävästi omistettuna on suurempiarvoinen kuin kokonainen ymmärtämättä ja omistamatta jäänyt oppijärjestelmä.

Meidän täytyy nykyajan ihmisen tajunnassa etsiä liitoskohtaa uskonnolle. Sitä ei ole kovin vaikea löytää. Kuten edellä on huomautettu on tiede painanut kausaalilain syvälle nykyisen ihmiskunnan tietoisuuteen. Antiikkinen usko kohtaloon on siten tavallaan uudistunut. „Nykyaikainen ihminen tuntee itsensä yksinvaltiaan vallan alaiseksi, joka säälimättömällä johdonmukaisuudella antaa hänen leikata ei ainoastaan, mitä hän itse on kylvänyt, vaan myöskin, mitä hänen isänsä aikojen kuluessa ja yhteiskunta hänen ympärillään ovat kylväneet. Hän tuntee itsensä sentähden niin masennetuksi ja sorretuksi, että elämä on tulemaisillaan taakaksi. Elämänhalu ja elämänvoima ovat surkeasti laskemassa.“

Voipi olla varma siitä, että sukupolvi, joka tätä tuntee, sisimmässä olennossaan huokailee isänsydäntä, jolle suruineen, tuskineen voisi antautua. Tekijä huomauttaa että tämä kaipaus kaunokirjallisuudessakin usein tulee esille, ja mainitsee erityisesti Geierstamin teoksen „Boken om lillebror“. Liikuttavalla tavalla esiintyy siinä ajanhengessä elävä uskonnon tarve. Tästä tulee meidän ottaa vaaria. Jeesuksen evankeliumia tämäkin sukukunta tarvitsee. Tekijä lausuu: „ajattelen, että aikamme kielellä voisimme esittää sitä seuraavalla tavalla. Se isänsydän, jota te kaipaatte, te kahdennenkymmenennen vuosisadan lapset, on löydettävissä; se valta, joka hallitsee maailmaa, ja jonka säälimättömän johdonmukaisuuden te tunnette, sillä on sellainen sydän. Niin raudankovalta kuin se tuntuukin, ei se kuitenkaan ole mikään sokea kohtalo; se on isä, pyhä isä, joka tahtoo, että hänen lapsensa tulisivat täydellisiksi ja sentähden rankaisee heitä synneistä ja kasvattaa heitä ankaruudella — kuten kausaalilaki osoittaa; — vaan kuitenkin *isä*, joka antaa katuvalle lapselle anteeksi — antaa kaikki anteeksi ja kokonaan — ja lohduttaa kärsivää lasta ja siunaa kuuliaista ja kasvattaa sitä valtakuntaansa. Tämä on Jeesuksen evankeliumi. Sitä hän on julistanut suullaan ja elämällään, sillä hän eli sitä suhdetta Jumalaan, jota hän julisti. Jos me vielä lisäämme tähän, että hän vahvisti tämän julistuksensa verellään ristillä ja että Jumala vahvisti sen herättämällä hänen kuolleista ja asettamalla hänen oikealle kädellensä, josta hänen henkensä käy ulos ja vahvistaa sen kaikkien niiden sydämissä, jotka aukenevat hänelle, niin että se tulee jumalallisesti todistetuksi totuudeksi, silloin olemme apostolisesta julistuksesta ottaneet sen, jota ei mikään raamatunkritiikki eikä eksegeesi voi tehdä epäiltäväksi, ja me olemme nykyiselle sukupolvelle osoittaneet sen, mikä on evankeliumin ydin: Jumalan isänsydän, avattu ja ilmoitettu meille Jeesuksessa Kristuksessa, ainosyntyisessä pojassa.“

Saadaksemme jumalatarpeen ihmisten mielissä oikein hereille, tulee meidän elävästi ja totuudenmukaisesti kuvata ihmiselämän hätää. Tässä kohden luulee tekijä huomaavansa puutteen yleisessä saarnatavassa. Siinä esitetään nimittäin liian yksipuolisesti synninhätää. Tietysti tämä on suu-

rin hätä, mutta se ei ole luonnollista ihmistä lähinnä eikä sentähden ilman muuta sovellu liitoskohdaksi. Löytyy niin paljon muunlaista hätää: elatuksen murheita, särkyneitä toiveita, sairautta, hermostumista, onnetonta rakkautta j. n. e. Kaikkea tätäkin hätää varten on evankeliumi. Jeesus armahti kaikkia hädänalaisia ja niin tulee meidänkin tehdä. Muutoin ajattelevat kuulijat: evankeliumi ei ole meitä varten, ja vieraantuvat viimein kirkosta.

Mutta evankeliumia ei tosin kukaan voi oikein käsittää tuntematta synninhätää. Ja koska tämä hätä usealle on tuntematon, on se herätettävä. Mutta erehdystä on tahtoa herättää sitä teroittamalla oppi ihmisluonnon yleisestä turmeluksesta. Todellinen synninhätä ei synny todistelemalla, vaan elämänkokemuksesta. „Laista tulee synnintunto.“ Moraalia, yksinkertaisia siveellisiä velvollisuuksia on teroitettava. Paheet ovat säälimättä paljastettavat ja siveelliset vaatimukset korkealla pidettävät. Ei milloinkaan saa pyhyyden vaatimuksia heikontaa sanomalla: „näin Jumala vaatii, mutta me emme siihen kykene“. Siten taitetaan kärki siveellisestä vaatimuksesta. Niin ei Jeesus tehnyt, vaan hän sanoi: „tee se, niin sinä saat elää“.

Vihdoin on julistus syntein anteeksi-antamuksesta oleva pääkohtana jokaisessa saarnassa. Pelastusvarmuutta ikävöivät meidänkin aikamme lapset; hekin tarvitsevat elämän moninaisissa vaiheissa lujan ja horjumattoman perustuksen. Semmoisen perustuksen tuottaa varmuus syntein anteeksi-antamuksesta.

Lopuksi tekijä myöntää, että saattaa löytyä seurakuntia, jossa saarnaaja voi enemmän syventyä kristinuskon erikoistotuuksiin, ja missä vain edellytyksiä löytyy, siellä saarnattakoon niiden mukaan. Mutta hän sanoo samalla olevansa varma siitä, että suurin osa kuulijoista ei voi sulattaa muuta kuin kristinuskon yksinkertaiset ydintotuudet. Monimutkainen raamatunselitys ja taidokas dogmaattinen järjestelmä menee heiltä hukkaan. Ja hurskaatkin kuulijat salaisesti huokaavat yksinkertaista ja käytännöllistä evankeliumin julistusta.

Olen tahallani näin laajasti esittänyt pastori Klavenessin esitelmää, koska siinä juuri lausutaan ilmi ne periaatteet, joiden mukaan hänen saarnansa ovat laaditut. Olen sitä mieltä että nämät periaatteet pääasiassa ovat oikeat. Saarnan psykologinen suunnittelu vaatimalla vaatii näitä periaatteita ottamaan huomioon. Niiden mukaan ovat myöskin saarnat rakennetut. Tahdon ainoastaan huomauttaa muutamia eteviä ominaisuuksia näissä saarnoissa. Ne ovat yksinkertaisia ja jokainen saarna esittää yhtä, määrättyä ainetta. Niissä vältetään kaikkea slentrianimaista, kirkollista fraseologiaa ja käytetään tavallista nykyaikaista kieltä. Kokoelmassa vallitsee syvästi eetillinen henki; sentimentaalisesta ruikutuksesta ei löydy jälkeäkään. Jokaisessa saarnassa esiintyy tekijän horjumaton usko ja

voitonvarmuus. Tyyli on voimakasta ja kieli kaunista. Katson että tekijä ylipäänsä on etevällä tavalla suorittanut tehtävänsä. Hyvin toivottava olisi, että tämä arvokas saarnakokoelma suomennettuna tulisi suomalaisen lukijakunnan käytettäväksi.

Erik Johansson.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Uudet asetukset. — Äänioikeusasia keskustelunalaisena. — Yhteiskunnallinen harrastus vilkastuu. — Herra Matti omasta ja toisen puolesta.

Keisarillisen Senaatin julkaistavaksi on äskettäin saapunut koko joukko uusia tärkeitä asetuksia: senaatin ohjesäännön muuttamisesta, kuvernöörien toimivallan laajentamisesta, kanteen nostamisesta virkamiestä vastaan, hallintovirkamiesten ja tuomarien viraltapanosta sekä venäläisten virkaan-asettamisesta Suomessa. Aivan uutuuksia tosin eivät nämä asiat ole, sillä on jo kauemman aikaa tietty niitä odottaa. Jo vuosi sitten ne kuuluvat tulleen määrätyiksi ja hyväksytyiksi, vaikkapa vasta nyt on katsottu hetken olevan otollisen niiden julkaisemiseen.

Senaatin toimivalta on tähän asti ollut järjestettynä sillä pohjalla, jonka keisari Aleksanteri I:n 18 p. elok. 1809, siis kuukausi ennen Haminan rauhantekoa, antama ohjesääntö „Suomen Suuriruhtinasmaan Hallituskonseljille“ oli laskenut. Sen ilmestyminen sotatilan vielä kestäessä selittää muutamia sen suhteen huomattavia muodollisia seikkoja. Sen syntyyn nähden sanoo asetuksen johdannossa Keisari-Suuriruhtinas: „Erityisellä tiedoistaan ja isänmaanrakkaudestaan tunnetuista Suomen kansalaisista kokoonpannulla komitealla on ollut toimena tehdä ensimäinen luonnos mainittuun laitokseen, Meidän siinä tarkoituksessa määräämien perusteitten nojalla. Tätä ehdotusta tarkastettuamme ja mahdollisuuden mukaan suunniteltuamme sitä yhteiseksi hyväksi, olemme armossa sen jättäneet Maan kokoontuneille Säädyille keskusteltavaksi. Otettuamme huomioon heidän antamaansa lausuntoa ja tultuamme vakuutetuksi siitä että Yli-Hallitus, jolle on annettu riittävä valta Lakien suojaksi ja joka nojautuu yleviin periaatteihin, epäilemättä vaikuttavalla tavalla on lisäävä maan onnea, olemme kaikkien seurattavaksi vahvista-

neet seuraavan — —"[1]. Että tällä lailla valmistettu ohjesääntö pääasiassa otti lukuun maan todellisia tarpeita ja oloja, todistaa se pian satavuotinen aikakausi, jonka kuluessa Hallituskonselji, sittemmin Suomen Senaatti, on maan ylintä hallitusta johtanut. Vasta viime vuosina on katsottu tarpeelliseksi ryhtyä suurempiin muutoksiin tässä järjestyksessä, ja tämä tapahtuu nyt muutetulla ohjesäännöllä, jonka kautta Senaatti melkoiseksi osaksi kadottaa entisen kollegiaalisen luonteensa ja päätösvalta siirretään kenraalikuvernöörille ja hänen apulaisellensa. Kumminkaan ei näy Senaatin muutettu ohjesääntö herättäneen niin yleistä huomiota, kuin olisi sopinut odottaa, johon lienee syynä, että se näyttää vastaavan viime vuosien kuluessa muodostunutta asiaintilaa; tunnettuahan on että luonnonlain mukaisesti jokainen elin ja jäsen, jota ei käytetä, surkastuu ja kuolee pois.

Enin huomio on näin ollen kääntynyt virkamiesten asettamista, viraltapanoa sekä niiden syyttämistä koskeviin asetuksiin.

Ennen on ollut säädettynä 1772 v:n Hallitusmuodon 2:sessa pykälässä, että Hallitsijan „tulee hallita valtakuntaansa, niinkuin Ruotsin (Suomen) laki sanoo, hänen eikä kenenkään muun, oikeutta ja totuutta vahvistaa, rakastaa ja varjella, mutta nurjuutta ja vääryyttä kieltää hävittää ja polkea; kenenkään henkeä ja kunniata, ruumista ja onnea turmelematta, jollei hän laillisesti ole syyn-alaiseksi todistettu ja tuomittu". Ja valtiopäiväpäätöksellä v:lta 1786 on selitetty, että „onni"-sana tässä paikassa „käsittää myöskin viran eli palveluksen, niin ettei ketään virka- eikä palvelusmiestä, ei sotilas-, siviili- eikä kirkollisviroissa, saa ilman laillista tutkintoa ja tuomiota asianomaisessa oikeudessa eroittaa virasta eikä palveluksesta", ainoastaan luottamusvirat ja ylöskantomiesten toimet pois luettuina. Tämä määräys uudistetaan melkein samalla tavalla 1789 v:n Yhdistys- ja vakuutuskirjassa, nimenomaan lisäämällä että „taito, ansio, kokemus ja koeteltu kansalaistunto" ovat ainoana perustuksena koroitettaessa kaikkiin valtakunnan virkoihin.

Uusissa asetuksissa hallintovirkamiesten ja tuomarien viraltapanosta annetaan Senaatille valta, kenraalikuvernöörin suostumuksella, tutkia senlaatuista asiaa ja tuomita viran menettämiseen, jos virkamies huomataan syypääksi väärinkäytöksiin virassaan, taikkapa sen ulkopuolellakin ihmisarvoaan alentavaan tai sopimattomaan käytökseen. Hallintovirkamiesten suhteen olisi tämä valta Senaatin talous-, tuomarien suhteen taas oikeusosastolla.

Mitä virkamiesten kansallisuuteen tulee, säätää Hallitusmuodon 10:s pykälä, että kotimaisia miehiä on kaikkiin virkoihin asetettava, vaan ul-

[1] Käännös tehty virallisen ruotsalaisen kappaleen mukaan.

komaan miehiä „olkootpa ruhtinaita, prinssejä tahi muita henkilöitä“ älköön käytettäkö valtion viroissa, Hallitsijan hovi eroitettuna, paitsi poikkeustilassa, „jos loistavilla ja suurilla ominaisuuksilla voivat tehdä valtakunnalle suurta kunniata ja merkillistä hyötyä“. Uusi asetus määrää, että tätä määräystä ulkomaan miehistä ei saa venäläisiin soveltaa ja että Venäjän yliopistoissa suoritetuilla opinnäytteillä on sama arvo, kuin Suomenkin yliopiston. Missä määrin muutoin on tarkoitus vastedes virkaylennyksissä noudattaa niitä periaatteita, joita Hallitusmuoto määrää, on kokemus osoittava.

Mitä tulee yksityisten oikeuteen tehdä syyte virkamiestä vastaan, on lakimme, erittäinkin varsinaisen maakansan turvaksi, säätänyt: „Kun joku maalla aikoo kantaa kruununvoutia, nimismiestä tahi ylöskantomiestä vastaan siitä, että he ovat tehneet hänelle vääryyttä ulosotossa, ylöskannossa tahi omavaltaisella rasituksella — — ynnä muusta semmoisesta, niin kantakoon kihlakunnan-oikeudessa siinä paikkakunnassa, jossa rikos tehtiin taikka jossa kantaja asuu“ (Oikeudenkäymiskaari, l. 10 § 27). Tämän sijaan määrää uusi asetus, ettei kannetta virkamiestä vastaan hänen virassa tekemästään rikkomuksesta voida nostaa ilman hänen esimiehensä suostumusta. Missä määrin tämä menettely tulee turvaamaan kansaa virkavallan väärinkäytöksiltä ja saavuttamaan kansan luottamusta, on tulevaisuus näyttävä. Epäilemättä se syrjässä asuvalle, varsinkin köyhälle, tulee vaikeuttamaan oikeutensa säilyttämistä.

Jos yhdessä katsotaan niitä määräyksiä, jotka uudet asetukset antavat virkamiesten asemasta, huomataan niissä ilmeistä pyrkimystä kahteen päämäärään. Toiselta puolen tahdotaan tehdä virkalaitos yhtenäisemmäksi, ja sitä varten ovat alemmat virkamiehet joutuneet entistä suurempaan riippuvaisuuteen päällikköihinsä nähden; toiselta on mahdollisuuden mukaan vapautettu virkamiehet yleisön tarkastuksesta ja yleisölle vaikeutettu heidän virkatointensa valvontaa. Asiain niin ollen tulee yksistään virkakuntain päälliköitten kunnosta riippumaan, että virkalaitoksemme vastedeskin voisi säilyttää sitä hyvää mainetta, mikä sillä on ollut tähän saakka. Mutta kun se apu, jota yleisön puolelta mahdollinen valvonta ennen on tarjonnut, nyt poistetaan, ja virkakunnan päällikön usein on oleva vaikea pitää silmällä loitolla ja eri paikoissa toimivia alaisiansa, vaaditaan tosiaankin vastedes heiltä ei ainoastaan kuntoa ja hyvää tahtoa, vaan myöskin suurta kykyä.

Äänioikeusasia on viime aikoina ollut keskustelunalaisena sekä suomen- että ruotsinkielisessä ja -mielisessä aikakautisessa kirjallisuudessa. Yleensä katsoen tämä keskustelu on omansa antamaan hyvänlaisia toiveita asian onnellisesta ratkaisusta.

U. Suomettaressa on nimimerkki J. K. P. kirjoittanut kokonaisen artikkelisarjan puheenalaisesta kysymyksestä. Hänen lopputuloksensa on: yhtäläinen äänioikeus kaupungeissa 500:n ja maaseuduilla 400:n markan sensuksella ja vaatimuksella että tästä tulosta on kunnalle veroa maksettava — lopputulos, joka siis jotenkin läheisesti käy yhteen minun ehdoittamani ohjelman kanssa: yhtäläinen äänioikeus 400:n markan sensuksella ja ehdolla että tästä tulosta on kunnalle veroa maksettava. Minulla puolestani on siis syytä olla hra J. K. P:n lopputulokseen sangen tyytyväinen, jos kohta täytyy valittaa, että tuo sadan markan lisäys sensuksessa sulkisi pois äänioikeudesta ne, joilla se nyt jo on 400:n markan vuosituloilla. Kirjoituksesta ei käy täysin selville, onko tämä nyt se „varma kanta", jota hän ja ehkä moni muu hänen kanssaan aikoo „ryhtyä ajamaan läpi" „katsomatta oikeaan tai vasempaan". Jos niin on, niin toivotan tähän työhön kaikkea menestystä.

Vielä paljoa suurempaa mielenkiintoa tarjoavat ne kirjoitukset, jotka ovat ilmestyneet ruotsinmielisten taholla, sillä aina näihin asti on ollut tietymätöntä, aikovatko ruotsinmieliset asettua kaikkia uudistuksia epäävälle kannalle, vai ymmärtävätkö he ottaa ajanmerkeistä vaarin. Että oli olemassa nuorempia ruotsinmielisiä, jotka eivät ensinkään hyväksyneet ruotsalaisen puolueen — vai onko sanottava entisen ruotsalaisen puolueen? — aikaisempaa kantaa tässä asiassa, oli kyllä ennestään tiettyä esim. hrojen Gustaf Mattssonin, Arvid Mörnen ja G. S(chauman)in kirjoituksista. Mutta mitä vanhemmat miehet ajattelivat, sitä ei kukaan tietänyt.

Se on nyt saatu tietää. Ilmestyneistä kirjoituksista näkyy kyllä selvään, että kysymyksen esiinottaminen on ruotsinmielisille vastenmielinen kysymys, eikä ole suorastaan epääviäkään lausuntoja puuttunut. Niin näkyy Tammerfors Nyheter arvelevan, ettei ollenkaan kannata välittää työväestön taholta nousevasta vihasta eikä myöskään oman puolueen piirissä ilmaantuvista „nuoremmista" virtauksista — kanta, joka osoittaa että on olemassa ihmisiä, jotka eivät koskaan mitään opi eivätkä unohda. Myöskin hra Emil Schybergson „Finsk tidskrift"in elokuunvihossa arvelee äänioikeusasian esiinottamisen johtuvan „vaikutuksista ja aikeista, joilla on perin vähän tekemistä itse ehdoitetun reformin kanssa" ja olevan pidettävän „keinotekoisena ilmiönä"; samoin Elis Furuhjelm saman aikakauskirjan syyskuunvihossa on sanonut kuuluvansa niihin, jotka „eivät katso äänioikeusreformin olevan erittäin kiireellistä laatua". Vieläpä viimeksimainittu lausuu että voidaan „olla eri mieltä siitä, onko koko nykyisen ääniasteikon poistaminen oikeutettua, ja voidaan panna kysymykseen, eikö olisi ollut oikeampaa muodostella sitä alentamalla ylin äänimäärä esim. 10 ääneen, jotka vastaisivat 10,000:n markan vuotuista tuloa"! Tämä viimeksi mainittu lause ilmestyy kui-

tenkin ikäänkuin vanhojen aikojen kummituksena, joka hyvin vähän soveltuu kirjoituksen muuhun sisällykseen. Sillä meidän tulee myöntää että Elis Furuhjelmin kirjoitus muuten sisältää asiallisen arvostelun senaatin tekemästä ehdoituksesta äänioikeusasian järjestämiseksi ja että hän ei suinkaan asetu parannusvaatimuksia epäävälle kannalle, vaan päinvastoin on taipuvainen menemään pitemmällekin kuin senaatin ehdoitus. Hän puolustaa naisenkin äänestysoikeutta (ei valittavuutta), hän arvelee varallisuuteen perustuvan asteikon poistamisen saavan osakseen yleistä kannatusta, hän epäilee tulisivatko sivistykseen perustuvat lisä-äänet samoin kuin myös perheellisyyden tuottama lisä-ääni tekemään toivottua vaikutusta. Moniaita muitakin muistutuksia hän tekee (erittäinkin hän vastustaa senaatin ehdoitusta siinä kohdin, että se tahtoo jossakin määrin vähentää suurimpien kaupunkien vaikutusvaltaa sekä puolustaa erinäisten virkamiesten, nk. kruununvoutien ja henkikirjoittajien vaalioikeutta talonpoikaissäätyyn). Muistutuksistaan huolimatta hän kuitenkin tunnustaa että senaatin ehdoitus yleensä katsoen „sisältää edistystä, joka on omansa edistämään säätyedustuksemme kehitystä ajanmukaiseen ja kansan sivistyskantaa vastaavaan suuntaan“.

Yhtä hyvää arvolausetta ei voi antaa Emil Schybergsonin kirjoituksesta „Rösträttsfrågan“. Sen sijaan että hra Furuhjelm ymmärtää että eduskunnan uudistus äänioikeusreformin perusteella „tulisi vahvistamaan yhteistunnetta eri kansankerroksissa ja edistämään sitä yksimielisyyttä entisten kielipuolueiden välillä, joka on kansallisen itsenäisolomme välttämättömänä ehtona“, ei hra Schybergson nähtävästi voi huomata koko asiassa muuta kuin kysymystä siitä, mikä puolue äänioikeusreformin johdosta voittaa tai häviää. Tämänlaisia laskuja — mutta ei mitään äänioikeusasian arvostelua — sisältää koko hänen kirjoituksensa. Tekijä lausuu sen käsityksen että „Uuden Suomettaren eli Yrjö-Koskisen eli Danielsonin puolue, kuinka sitä tahtookin nimittää“ *ei* reformista etupäässä voittaisi, vaan „nuorsuomalainen puolue, jonka elinvoima kenties ei ole niin suuri kuin ruotsalaisellakin taholla luullaan tai — toivotaan“, mutta joka kuitenkin on „huomattava vanhan suomalaisen puolueen vihollinen“. Mitä taas ruotsinmielisiin tulee, niin ei äänioikeusreformi ole tuottava „ruotsinkielisille riennoille“ sanottavaa vahinkoa. „Kaksi säätyä kahta vastaan“ ei ole sanottavasti voinut viivyttää „suomenmielisiä kielireformeja“. „Yleensä täytyy meidän tottua siihen ajatukseen, että ruotsin kieltä ja ruotsalaista kultuuria maassa ei ole ylläpidettävä ja edistytettävä hallituksen ja eduskunnan toimien, vaan yksityisten harrastuksen ja anteliaisuuden avulla“, ja sillä keinoin ovat suomenmielisetkin saavuttaneet päävoittonsa. Hra Schybergson pitää valtiopäivien tuloksista ruotsinkielisen väestön taloudellisen kehitysmahdollisuuden hy-

väksi tärkeimpänä rannikkoradan aikaansaamista ja lausuu, että vielä olisi tässä suhteessa pidettävä huolta useammista ruotsinkielisistä seuduista. Hän arvelee kuitenkin ettei porvarisääty, „jos se äänioikeusreformin johdosta tulisikin enimmäkseen suomenmieliseksi,. tämänlaatuisissa kysymyksissä antaisi kielietujen saada ratkaisevaa sanaa". [1]

Mitä vihdoin porvarisäädyn „demokratiseeraukseen" tulee, niin hän kyllä arvelee semmoisten asiain kuin työajan pituuden määräämisen, työväenvakuutuksen, vapaan elinkeinoharjoituksen estämisen ja ehkäisevän väkijuomalainsäädännön, joita kaikkia kohtaan tekijä tuntee kovin vähän sympatiaa, saavan säädyssä ystäviä. „Mutta", hän sanoo, „meidän täytyy kai, meidänkin, tyytyä siihen, että saamme maistaa karvaitakin hedelmiä demokraattisesta yhteiskuntajärjestyksestämme sekä väsymättömästä työstämme alempien luokkien kohottamiseksi."

Pantuansa debetin ja kreditin yhteen, tekijä tulee siihen loppupäätökseen että „vaarat ehdoituksen epäämisestä ovat suuremmat kuin sen hyväksymisestä". Vaikka siis koko hra Schybergsonin kirje ei kohoa poroporvarillista etujenlaskukantaa korkeammalle, on kuitenkin sen lopputulos katsottava ilahuttavaksi, koska se, yhdessä hra Furuhjelmin kirjoituksen kanssa näyttää ennustavan voittoa äänioikeusreformille, jos siitä esitys ensi valtiopäiville tulee.

Tämän vuoden Valvojan 1:ssä vihossa (s. 8) lausuttiin: „Riippumatta siitä, mitä saadaan aikaan valtiopäivillä, tulee muuten huomata että meillä on mahdollisuus ajaa asiata silläkin keinoin, että yksityiset kaupunkikunnat koettavat saada aikaan ne rajoitukset, jotka lainsäädäntömme nykyisissä kehyksissä liikkuen ovat mahdolliset. Ja tätä tietähän voitaisiin niissä kaupungeissa, jotka ovat suomenmielisten hallussa saada korkein äänimäärä rajoitetuksi ainakin kahteen, jollei yhteen."

Tämä on kirjoitettu ennen kuin mitään tiedettiin, mitä ruotsinmieliset ajattelivat ja oliko mitään toiveita saada asia valtiopäivillä ratkaistuksi. Kun nyt tässä lausuttua ajatusta on ryhdytty täydellä todella muutamissa kaupungeissa toteuttamaan, niin voidaan kysyä, onko syytä nyt juuri, valtiopäiviä odotettaessa, koko tähän asiaan ryhtyä. Allekirjoittanut puolestaan pitää sen kaikin puolin suotavana ja äänioikeusasiata edistävänä. Jos eri kaupungeissa saadaan aikaan alempi sensus ja tasaisempi äänioikeus kuin mitä esim. senaatin esitys ehdoittaa, niin on kai-

[1] Tähän sopii muistuttaa, että jos suomenmieliset antaisivat tämänlaatuisissa asioissa »yksinään kielietujen saada ratkaisevan sanan», niin he varmaan rientäisivät rakentamaan ratoja ristiin rastiin koko ruotsalaiselle alueelle, sillä ei mikään ole osoittautunut yhtä tehokkaaksi suomalaistuttamisen välikappaleeksi kuin juuri rautatie on!

kin puolin syytä luulla, etteivät säädyt saata ryhtyä toimiin, jotka suuresti rajoittaisivat jo saavutettuja edistyksiä.

Kysymys siitä, missä määrin kaupunkikuntien oikeuteen saada aikaan muutosta „vaalin tavassa ja järjestyksessä“ sisältyy oikeus saada korkein äänimäärä rajoitetuksi, on jo lukuisien ennakkopäätösten ja -tapausten kautta ratkaistu. Mihin saakka korkeinta äänimäärää saadaan rajoittaa, ei ole laissa määrätty, ja monet näkyvät taipuvan siihen käsitykseen, että valtiopäiväjärjestyksen sanat „äänet luetaan veroäyrejä tahi muita perustuksia myöten, joita noudatetaan määrättäissä mitä minkin valitsijan tulee maksaa kaupungin kassaan yleisiä tarpeita varten“ sisältävät sen, ettei rajoittamisessa voi mennä alemmaksi kuin kahteen ääneen. Ne valtiopäiväjärjestyksen sanat, joihin perustuu oikeus saada aikaan muutoksia ja rajoituksia ääniasteikossa kuuluvat: „Jos kaupungin vaalioikeutetut asukkaat tahtovat saada muutosta vaalin tavassa ja järjestyksessä, ovat äänet siitä päätettäissä luettavat samain perustusten mukaan [kuin äsken mainittiin] ja asia lykättävä Keisarin ja Suuriruhtinaan tutkittavaksi ja vahvistettavaksi.“ Kaikki tässä siis riippuu siitä, mitä „vaalin tapa ja järjestys“ on katsottava merkitsevän. Onhan kieltämätöntä että muutokset ääntenlaskutavassa ja korkeimman äänimäärän rajoittaminen ovat muutoksia, jotka itse asiassa muuttavat itse ääntenlaskun perustuksia, ja jos tämä kerran sisältyy muutoksiin „vaalin tavassa ja järjestyksessä“, niin on ainakin ei-lakimiehen vaikea ymmärtää, miksei olisi yhtä mahdollista rajoittaa korkein äänimäärä yhdeksi kuin kahdeksi. Raastuvan-kokouksesta on nimenomaan säädetty että siinä äänet, kun päätetään vaalin tapaan ja järjestykseen tehtävistä muutoksista, ovat luettavat samain perustusten mukaan kuin aikaisemmin valtiopäivämiesvaalista on säädetty. Näitä sanoja ei voitane ymmärtää muuten kuin että muutkin perustukset katsotaan mahdollisiksi s. o. toisin sanoen että juuri on kysymys ääntenlaskun perustusten muuttamisesta, josta äänestettäessä kuitenkin, niinkuin luonnollista on, on äänestettävä ennestään voimassaolevien perustusten mukaan.

Olen viime aikoina saanut huomata oireita siitä, että n. s. yhteiskunnallisen eli työväenkysymyksen käsittely alkaa meillä käydä vireämmäksi. Kysymys on ollut esillä pappeinkokouksissa, viime lomakursseissa siitä luennoitiin, yliopistollisissa luennoissa se on alkaneen lukuvuoden kuluessa aineena paitsi kansantaloustieteen erikoisedustajilla myöskin dogmatiikan ja siveysopin sekä yleisen historian professoreilla, ja vielä on sekin mainittava että ylioppilaat ovat taaskin herättäneet eloon sen yhdistyksen työväenkysymyksen käsittelyä varten, joka muutaman

vuoden on ollut nukuksissa. Samaa harrastusta todistaa myöskin yliopplaiden aie panna toimeen iltakursseja Helsingin työväelle.

Maamme työväenliikkeen kehittämiseksi olisi ymmärtääkseni sangen tärkeätä, että puheenaoleva harrastus pysyisi vireillä ja päässisi vaikuttamaan käytännölliseen elämään. Sillä siten olisi toivoa siitä, että työväenliikkeemme pääsisi kohoamaan siitä kehittymättömästä alkutilasta, mihin se näkyy tähän asti pysähtyneen.

Puhuin työväenliikkeen „alkutilasta". Ei ole ihmeteltävä sitä agitatorista tapaa, millä itsetietoisesti sosialistinen eli järjestynyt työväenliike meilläkin sai alkunsa. Sillä jotenkin samanlaisena se luonteensa mukaan on muissakin maissa esiintynyt. Millainen tämä ensi heräämisen aika työväenliikkeessä tavallisesti on, siitä lausuu sangen kuvaavat sanat se saksalainen taloustieteilijä, jolla näkyy olevan luottamusta meidänkin työväenpuolueessamme, koskapa eräs hänen teoksensa on puolueen johtomiesten aloitteesta suomeksi ilmestynyt. Tämä tiedemies, prof. Sombart sanoo, että heräävien työmiesjoukkojen „synnynnäisinä johtajina on porvarikuntaan kuuluvat, rappiolle joutuneet henkilöt, enimmäkseen nuoret miehet, joilla ei enää ole mitään kadotettavaa ja jotka koettavat tulisella innostuksellaan korvata teoreettisten tietojen ja käytännöllisen älyn puutetta".

En ole lainannut Sombartin sanoja lausuakseni niillä mitään tuomiota työväenliikkeemme alkuunpanijoista, vaan osoittaakseni niille, jotka eivät voi päästä pahoittelemasta työväenliikkeen syntymistapaa, että heidän valittamansa asiainkulku on huomattu sangen luonnolliseksi työväenliikkeiden historiassa. Jos kerran sosialistinen kylvö on voinut itää meidänkin oloissamme, niin se kehoittaa tunnustamaan, että meidänkin maassamme on jyrkällä työväenpuolueella vaikutusalaa, oikeutettuakin syytä vaatia oloihin korjauksia.

Mutta jotta uusi puolue voisi täyttää tehtävänsä yhteiskunnan eheyden lujittamiseksi, niin on tarpeellista, että se kykenee asettamaan yksityiskohtaisia parannusvaatimuksia, että se kohoten siltä kumouksellisuuden ja paljaan agitatsionin kannalta, jolle se luonnollisesti aluksi asettuu, pyrkii ajamaan kehityksen asiaa.

Silmäys nykyisiin työväenlehtiemme työtapaan riittää osoittamaan, että nykyinen työväenliikkeemme vielä sangen vähässä määrin on päässyt ensi asteeltaan kohoamaan. Silmämääränä on vielä miltei yksinomaan herättää yhä uusia joukkoja tyytymättömyyteen ja saada heidät yhtymään „sortajien" ja „riistäjien" kukistamiseksi. Ei ole vielä työväenlehdissämme huomattavissa todellista luottamusta siihen, että oloja voidaan sopivilla keinoilla parantaa ja kehittää. Päinvastoin, jos joku kirjoituksen lähettäjä luulee voivansa ehdoittaa keinoja niiden epäkohtien korjaamiseksi, joita hän „paljastaa", niin toimitus saattaa hänelle huo-

mauttaa, että pienten parannuskeinojen esittäminen on jotenkin joutavaa ja että vain „sosialismi“ aikanaan parantaa kaikki yhteiskunnan vammat.

Tällaista asiaintilan kehittymättömyyttä ei voi auttaa paljailla valituksilla ja nuhdesaarnoilla, vielä vähemmän jos ne ovat „yläluokan“ henkeen laaditut ja vastustavat työväen oikeutta yhteenliittymisen avulla puolustaa etujaan yhteiskunnassa. Tällaista menettelyä on täkäläinen lehti „Suomen Kansa“ harjoittanut ja sillä menettänyt merkityksensä, jos lehden alkuperäisenä tarkoituksena on ollut vaikuttaa työväestömme maltillisempiin aineksiin.

Se, joka historiallisen yhteiskuntamme eheyden kannalta toivoo, että meidän työväenliikkeellämme on oleva edistysmahdollisuutta, ei saata perustaa toivoansa muuhun kuin siihen, että n. s. yläluokka itse rupeaa virkeämmin ymmärtämään sosiaalista velvollisuuttansa ja sen mukaan toimimaan. Ei niin että sen jäsenet pyrkisivät johtamaan itsetietoista työväenliikettä uuteen suuntaan, sillä se ei ainakaan liikkeen nykyisellä kehitysasteella onnistu: On päinvastoin tunnustettava työväenpuolueen omat tarkoitusperät ja tehtävät sellaisiksi, että ne oikeuttavat itsenäisen puolueen olemassaolon. Siitä on myöskin yksi johtopäätös se, että muut valtiolliset puolueet asioissa, jotka vaativat kaikkien puolueidemme yhteistoimintaa, pyrkivät luottamukselliseen yhteisvaikutukseen työväenpuolueen edustajien kanssa. Mutta pääasia on aina oleva se, että siinä yhteiskuntapiirissä, johon vallitsevat puolueemme kuuluvat, kehittyy ymmärrystä arvostelemaan oikein ja epäitsekkäästi sosiaalisia oloja sekä rehellistä pyrkimystä poistamaan niitä loukkauskiviä, jotka yhteiskunnassamme ylläpitävät epäilystä terveen kehityksen mahdollisuuteen. Jos esim. ne raastuvankokoukset, joita kohdakkoin pääasiallisesti työväenpuolueen aloitteesta pannaan toimeen ääniasteikon poistamiseksi kaupunkien valtiopäivämiesvaaleissa, eivät suostu esitettyä hanketta kannattamaan, niin ei ole kummeksittavaa, että epäilystä vallitsevien puolueiden rehelliseen tahtoon luopua etuoikeuksistaan yhä jatkuu.

Jos osaa käsittää asian historiallisesti rajoitetussa merkityksessä, niin on perää siinä lauseessa, että jokaisen maan varakkailla on sellainen työväenpuolue kuin he ansaitsevat. Työväenpuolueen kehittäminen terveempään suuntaan edellyttää, että vallitsevat puolueet ja yhteiskuntapiirit kohdistavat ensimäiset kehitysvaatimukset omaan itseensä. Tosin luulen olevan perää siinäkin väitteessä, että kansanvaltaisuudella on tässä maassa tunnustettu arvonsa, mutta toiselta puolen ei myöskään ilman syytä sanota, että Suomi on liiankin paljon ollut varakkaan keskiluokan ja virkamiesten luvattu maa. Juuri nykyisinä hetkinä on meidän syytä ajatella sitä heikkoutta, joka tästä seikasta johtuu, sekä käydä edistämään kansanvaltaisen käsitystavan voimistumista.

Se seikka että työväenliikkeemme sai itsetietoisesti sosialistisen muotonsa sellaisena ajankohtana, jolloin koko kansallinen olemuksemme pantiin arvaamattoman kovalle koetukselle, on tähän asti näyttänyt vaikeuttavan työväenasian arvostelua yleensä. Kansallinen ja yhteiskunnallinen näkökanta on vaikuttanut ristikkäin ja niinmuodoin on epäluulo työväenpuolueen „epäisänmaallisuutta“ kohtaan ollut estämässä virkeämmän harrastuksen syntymistä yhteiskunnalliseen kysymykseen. Varsinkin ylioppilasnuorisossamme on asianlaita ollut sellainen. On iloista huomata niitä oireita toiseen suuntaan, joihin jo ylempänä viittasin, ja joita erityisesti on herkimmässä kansanaineksessamme, ylioppilasnuorisossamme, ollut huomattavissa. Älköön väheksittäkö sitä merkitystä, mikä sivistyneen nuorison yhteiskunnallisella harrastuksella voi olla!

Luin äskettäin eräässä saksalaisessa aikakauskirjassa, joka erityisesti käsittelee yliopistollisia seikkoja, selonteon Tanskan ylioppilaiden lämpimistä harrastuksista kansansivistyksen ja työväenasian hyväksi. Aikakauskirjassa huomautettiin että tässä oli annettu esimerkki saksalaisille ylioppilaille. Kirjoittaja huomautti että Saksan ylioppilaat aikoinaan ovat olleet kypsyttämässä aatetta Saksan valtiollisesta yhteydestä, ja lausui toivomuksen, että heistä vielä lähtisi sekin harrastus, joka yhteiskunnallisesti voi yhdistää Saksan kansan.

Eikö sovi toivoa, että meidänkin ylioppilailla on sanotussa suhteessa isänmaallinen tehtävä? Nuoriso, jolla on tulevaisuudentoivoa ja joka ei vielä ole juurtunut pitämään kiinni omista eduista ennen kaikkea, tuntuu olevan erityisesti otollinen yhteiskunnallisen sivistymisen asiaa ajamaan.

Että meillä enemmän yhteiskunnallista kasvatusta tarvitaan kaikissa piireissä, sekä työväenluokassa että niissä piireissä, joista työnantajat lähtevät, on varsin selvä asia. Mainitakseni vain yhden tuoreen esimerkin, niin on äskettäin laivatokan lakko osoittanut, kuinka vastenmielisesti meikäläiset työnantajat ryhtyvät keskustelemaan työväestön kanssa työnehdoista ja kuinka vähän he osaavat tunnustaa yhteenliittyneet työmiehensä yhtäoikeutetuksi asianosaiseksi työsopimuksen määräämisessä. En tahdo lausua mitään lakontehneiden vaatimuksista itsessään, olivatko ne kenties sellaisia, että liikkeen kannattavaisuuden kannalta ei voitu niihin suostua. Mutta asia epäilemättä olisi molemmin puolin voittanut siitä että heti alusta asti työnantajat olisivat suoneet työmiehille riittävää tilaisuutta perustelemaan vaatimuksiaan ja keskustelun kautta sovittelemaan asiansa työnantajain kanssa.

Tarvitsemme yhteiskunnallista kasvatusta. Mieliin ja tuntemistapaan tarvitaan meilläkin enemmän kansanvaltaisuutta. Sen vuoksi olen tahtonut mielihyvällä merkitä, että työväenasian käsittely meillä näkyy vilkastuvan.

„Ei maksa vasikan kanssa kilpaa juosta“ eikä myöskään suinkaan minun hra Matin kanssa, etenkin kun hänellä on tilaisuus puhua neljä kertaa useammin kuin minulla ja yleisölle, joka ainoastaan kovin värillisessä ja paloitellussa muodossa näkee mitä minä olen kirjoittanut.

Herra Matti on ottanut hra Gebhardinkin puolustamisen urakalle kirjeessään U. S:n 201:nnessä numerossa. Siinä, missä hra Matti itse ei alkujaan ollut nähnyt mitään „herjausta“ tai „halventamista“, siinä hän nyt näkee samat mustat asiat kuin hra G. ja — minun omista sanoistani huolimatta — koettaa selittää että minä sittenkin olen syyttänyt hra J. R. D:ia „tahallisesta vääristelystä pahanilkisessä aikomuksessa“. Lisäksi saan vielä osakseni syytöksen „luikertelemisesta“ ja siitä, että en pysy sanani takana. Jos keskustelua jatkuu, niin kai saan odottaa osakseni sarjan vielä kauniimpia epiteettejä, sillä ei varasto suinkaan tällä vielä liene tyhjennetty.

Keskustelun jatkaminen tästä asiasta ei suinkaan enää tunnu tarpeelliselta. Viime kirjeessäni olen kyllin selvästi osoittanut, mitä sanani sisälsivät ja mitä olen tahtonut saada lausutuksi, niin että senkin, joka sanani on väärin ymmärtänyt, olisi pitänyt voida ne käsittää. Olen moittinut semmoista menettelyä että mainitsemalla Nya Pressenin nimeä vastustajan nimen yhteydessä koetetaan vastustajaa halventaa ja omaa asiaa auttaa. Tämä on pääasia, joka minun mielestäni itsessään, aivan riippumatta siitä, mikä seikka on tähän tilaisuuden antanut, on moitittava. Että tilaisuus Nya Pressenin nimen mainitsemiseen tässä yhdeydessä on tällä kertaa saatu väärän, — epäilemättä epähuomioon perustuvan — sitaatin johdosta, on sivuasia, joka tietysti ei suinkaan pääasiata paranna eikä tee menettelyä tiedemieheltä odotettavammaksi. Sitä vastoin en ole sanonut mitään vaikuttimista enkä tahdo niistä mitään sanoa, sillä niiden arvostelemista pidän kerrassaan vääränä ja hylättävänä. Ymmärtääkö hra Matti nytkään minun sanojani[1], vai katsooko hän minun edelleenkin vain „luikertelevan“ s. o. toisin sanoen valhettelevan, on minulle tietymätöntä. Mutta eiköhän hän jälkimäisessä tapauksessa tee itseänsä syypääksi siihen, mistä hän minua syyttää? Vai eikö tämmöinen syytös Spectatorista lausuttuna olekkaan „herjausta“ tai

[1] Paljon toiveita ei siitä ainakaan anna hra Matin »verraton vertaus», jonka hän panee minun sanojeni rinnalle: »omituista on, että hra X lähtiessään teatterista on vaihtanut kalosseja ja saanut siten tilaisuuden päästä kotia kuivin jaloin, kun hänen omansa vuosivat.» Sanomattakin ymmärtää jokainen, että tämä hullunkurinen vertaus sopisi ainoastaan siinä tapauksessa tähän, että »kuivin jaloin» käveleminen itsessään olisi jotakin moitittavaa. — Väärässä on Matti sanoessaan minun käyttäneeni »vertausta», sillä minä olen ainoastaan esimerkillä osoittanut että »vaihtaa» sana ei sisällä itsessään mitään tahallisuutta.

„halventamista“? Ja ottaneekohan hra Gebhardkin tähän yhtyäksensä, koska häneltä ei ole näkynyt mitään vastaselitystä?

Hra Matti antaa kirjeessään edelleen pienen luennon muutamien vieraskielisten sanojen merkityksestä, tahtoen tässäkin antaa minun suomalaisille sanoilleni kokonaan toisen merkityksen, kuin mikä niillä kaiken kielenkäytön mukaan on. Hra Matti sanoo: „Kun hallitus ei tahdo kokonaisuudessaan virallisesti tahi jonkun jäsenensä kautta (puolivirallisesti) antaa yleisölle selityksiä tai tiedonantoja, käyttää se sitä varten sen palveluksessa olevia miehiä tai kätyrejä, joiden vakaumus ei tule kysymykseen.[1] He kirjoittavat käskystä, ja yleisö merkitsee kirjoituksen sanalla 'officiös'.“ Mitä tulee tähän „officiös“ sanaan — jota minä muuten en ole käyttänyt — niin ilmoitetaan vanhemmissa lähteissä sen merkitsevän: 1) „palvelukseen altista“ (saks. dienstwillig); 2) semmoista, mikä välillisesti tapahtuu viranomaisten toimen johdosta tai heidän vaikutuksensa alaisena („zwar nicht unmittelbar von einer Behörde ausgehend, aber auf deren Veranlassung [unter deren Einfluss] geschehend“), s. o. yleensä tiedonantoa tai ehdoitusta, joka virallisista tai virallisia lähellä olevista piireistä lähteneenä vaatii osalleen suurempaa huomiota kuin yksityisistä henkilöistä lähtevä. Niiden uudempien lähteiden mukaan, joita minulla on ollut käytettävänä, merkitsee „officiös“ nykyään ainoasti jälkimäistä (esim. Meyerin konversatsionisanakirja kääntääkin „officiös“ sanan sanalla „halbamtlich“). Että sanaa „puolivirallinen“ tietysti saatetaan käyttää ainoastaan jälkimäisessä merkityksessä, se on jokaiselle suomen kielellä ajattelevalle itsestäänkin selvä.

Onko „puolivirallinen“ herjaussana vai eikö, riippuu siis siitä, minkälainen hallitus kussakin maassa on. Se, joka jossakussa maassa väittää „puolivirallista“ herjaussanaksi ja sanoo sillä leimattavan vain kätyreitä, hän väittää asianomaisessa maassa hallituksen olevan niin huonon, että se asiansa ajajina käyttää vakaumuksettomia kätyreitä, epäilemättä siitä syystä, että vakaumukselliset miehet eivät ota sen aikeita yleisölle selittääkseen ja sen toimia puolustaakseen. Ja näin ollen sisältävät hra Matin omat sanat — hänen tietämättänsä ja ymmärtämättänsä — juuri sitä „mustaa laatua“ olevaa parjausta, josta hän minua syyttää.

Kun keskustelu kokonaan joutuu sille alalle, että kysytään vain „mitä minä olen sanonut“ ja „mitä sinä olet sanonut“, eiköhän se silloin ole asiallisesti perin hedelmätöntä? Minun ymmärtääkseni on ensimäinen sääntö kaikessa polemiikissa, että kunkin väittelijän sanat ovat ymmärrettävät sillä tavoin kuin hän itse on tarkoittanut. Mutta silloin kai kovin moni polemiikki tulisikin aivan tarpeettomaksi!

26. 9. 02. Spectator.

[1] Harvennus minun.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: *Julius Krohn*, Kantelettaren tutkimuksia. Jälkim. vhk. Toim. ja täyd. Kaarle Krohn. 2: 75. — *Kustavi Grotenfelt*, Moniahta lehti Suomen sivistyshistoriaa. II. – :75.

Kansanvalistus-seuralta: Johanneksen evankeliumi. Suom. ja selitt. Lauri Ingman. 3: 25. — *Heinrich Pestalozzi*, Lienhard ja Gertrud. I. Suom. I. K. Inha. 2: — *M. Roslin*, Päättyneen vuosisadan kynnyksellä. Perhemuistoja. 1: —. — *A. A. Virtanen*, Kristillinen kirkko ja keskusliike maailmassa apostolien ja marttyyrien aikakaudella. – : 35. — *J. E. Sunila*, Tanskan huusmandi. —: 50.

Teollisuushallitukselta: Tiedonantoja. 31 ja 32 vhk. á 1: 25, 1: —. — Teollisuustilastoa v:lta 1900.

Maanviljelyshallitukselta: *Axel Palmgren*, Sågverksegarenes förvärf af hemman i Norland och Dalarne.

Otavalta: *Mikael Johnsson, A. Kohonen, K. Raitio, E. N. Setälä*, Alkeislukukirja kansa-, kierto- ja valmistavia kouluja varten. 1: 10. — *W. V. Forsman*, Höyrykoneoppi. 3: 75. — *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 37—40 vhk. á —: 65. — Yleinen Kirjallisuuden historia. 31—33 vhk. á —:90. — *Herman Niemi*, Aapinen – :65. — *Edvard Gaebler*'in koulukartasto. Sovitt. A. R. Blomqvist. 1: 40. – *E. N. Setälä*, Alustava äidinkielen oppikirja. —:45.

Werner Söderströmiltä: *J. V. Snellman*, Valitut teokset. 37—38 vhk. 2: — *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia. 3–6 vhk. á —:55. — *J. L. Runebergin* teokset. 4, 5 vhk. á —: 65. — *Matti Helenius*, Alkoholikysymys. 1 vhk. 1: 20. — *Elis Bergroth*, Suomen kirkko. 4, 5 vhk. á 1: 10. — *Th. Kolde*, Martti Luther. 5 vhk. 1: 10. — *Gösta Grotenfelt*, Oppikirja peltokasviviljelyksen perusteissa. 4 vhk. —: 85. — *J. V. v Scheffel*, Ekkehard. 4 vhk. —: 55. — Maanviljelijäin kehitys. Suom. ja sovitt. K. Enckell ja E. V. Blom. —: 60. — *Axel Keihänen*, Pyhäkoulun laulukirja. Jälkim. vhk. 1: —. — *Herman Niemi*, Kaunokirjoitusjärjestelmä. V jakso. — Verner Söderströmin kustannuksella ilmestyneet koulukirjat ja opetusvälineet 1902.

K. J. Gummerukselta: *Ludvig Kiljander*, Terveys- ja eläinoppi kansakouluille. —: 70. — *Ludvig Scheller*, „Tunnetko pyhää maata"? Suom. Joh. Hagelberg. 5—7 vhk. á —: 35.

Työväen Sanomalehti-Osakeyhtiöltä: *Edvard Bellamy*, Vuonna 2000. 3, 4, 5 vhk. á —: 30.

Karjalan Kirjapaino-Osakeyhtiöltä: *Kaarlo Renström*, Viipurin läänin kunnalliskalenteri v. 1902. 1: 25.

Eero Erkolta: *Rudolph von Ihering*, Taistelu oikeudesta. Suom. 1: —

Tekijältä: *U. Vegelius*, Mietteitä kirkkokäsitteestä. 1: 50.

G. V. Edlundilta: *Topelius*, Samlade skrifter. Ser. IV. 5–7. á —:75. — *Aug. Schauman*, Kuuden vuosikymmenen ajalta. Suom. S. Ingman. 5 vhk. 1: 25. — *M. G. Schybergson*, Suomen historia. Suom. Otto Manninen. 1 vhk. 2: 50. — *V. Nenonen*, Sähkömoottorit. 6: —. — *Süsmuth*, Kansainvälisen esperantokielen käytännöllinen oppikirja. 1 v. – : 50. – Ajatelmia muistille ja sydämelle. —: 25. — Maallisten ja hengellisten merimiesten opastaja. Suom. Martti Humu. —: 20.

Dansk Tidsskrift, kesä—elokuu: J. Lindbæck, Skønlitteraturen og Kristendommen. — M. Kristensen, Er der Grund til at standse? y. m. — Heinäkuu: K. Pontoppidan, Kong Alkohol. - P. Munch, Hall og den nationalliterale Politik, y. m.

Finsk tidskrift, kesä-, syyskuu: K. B. Wiklund, Är Kalevala ett folkepos? — Kaarle Krohn, Polemik. Är Kalevala ett folkepos. — Robert Norrby, Hvad har d:r Saxén med ortnamnens hjälp bevisat om den svenska befolkningens ålder i Finland? — Ralf Saxén, Svar till hr. Norrby. — Arvid Mörne, Öfversikt öfver finsk skönlitteratur. — Jac Ahrenberg, Vår museifråga. — Elis Furuhjelm, I rösfrättsfrågan. — Emil Schybergson, Det svenska partiet, — y. m. (Jatk.)

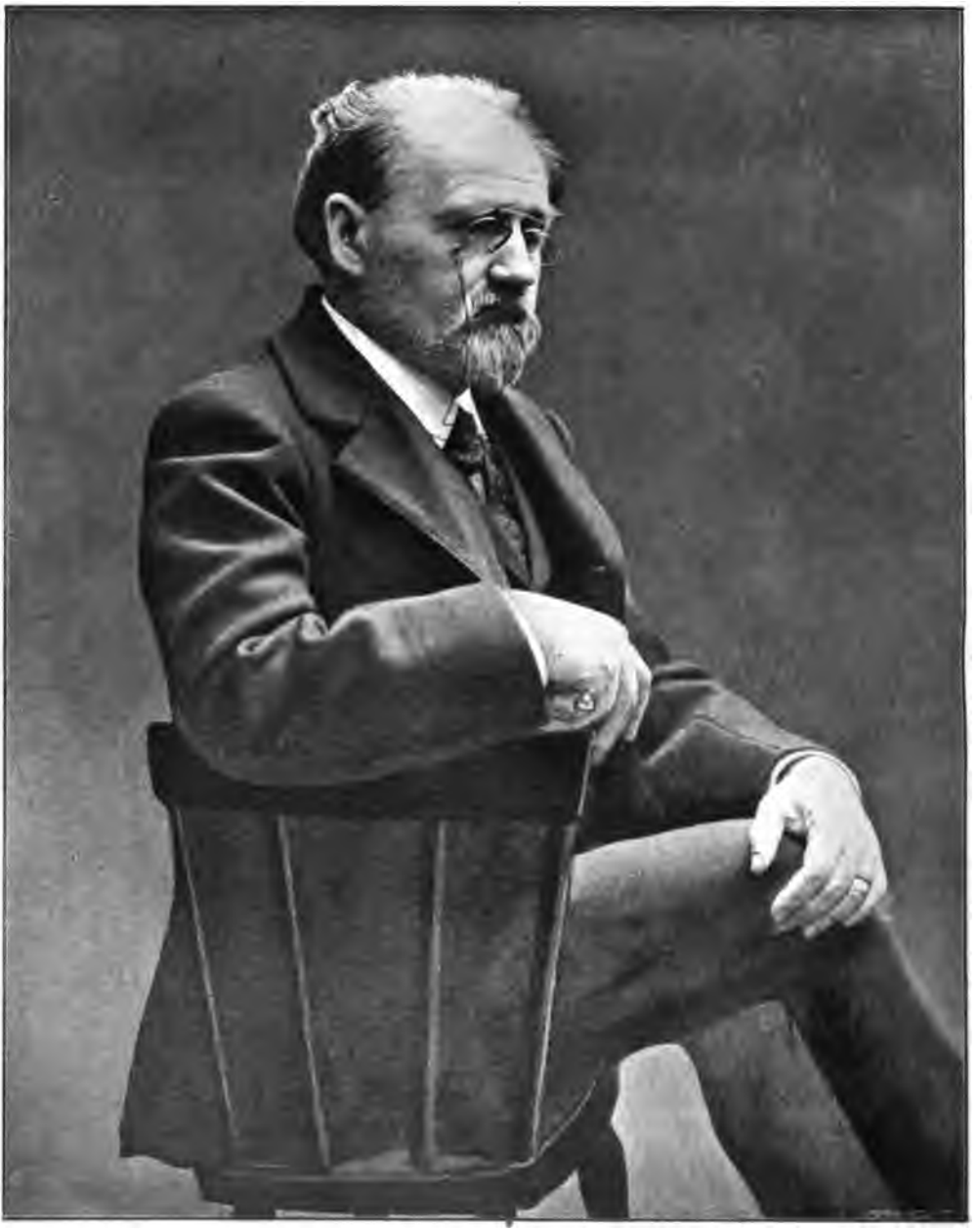

EMILE ZOLA

viimeksiotetun valokuvan mukaan.

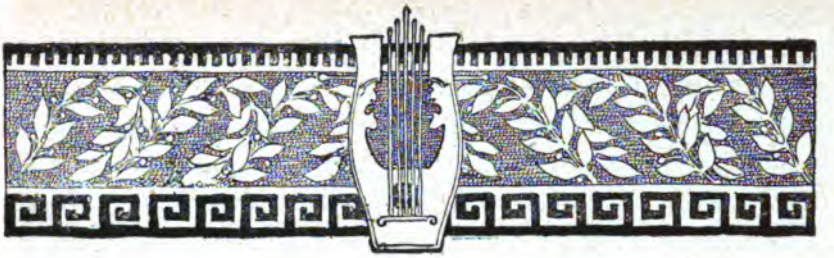

EMILE ZOLA.

Pari muistosanaa.

Kirjoittanut

EINO LEINO.

Voidaan olla eri mieliä Zolan suuruudesta ja hänen kirjailijaluonteensa laadusta. Mistä ei voida olla eri mieliä, on se, että hän kaikissa tapauksissa on ollut Ranskan edustavin kirjailija viime vuosisadan lopun parina viimeisenä vuosikymmenenä.

Mikä tekee jonkun kirjailijan edustavaksi jollekin maalle tahi aikakaudelle? Se, että hän itseensä kokoo kaikki ne eri virtaukset ja luonteenominaisuudet, mitä maassa ja aikakaudessa on. Mikä on luonteenominaista nykyiselle Ranskalle? Työ, sosialismi, neljännen säädyn pyrkimys parempaan, kultuuritaistelu luonnontieteille perustuvan uuden maailmankäsityksen ja vanhan maailmanjärjestyksen välillä.

Kaikki tuo esiintyy Zolan tuotannossa yhtä ankarana kuin se esiintyy todellisuudessa. Hän oli oikea kirjailija sille tasavallalle, joka syntyi keskellä tulta ja savua, sotaa ja suitsevia raunioita. Oli kysymys Elsass-Lothringin valloittamisesta takaisin Ranskan rajojen sisäpuolella. Sitä varten tarvittiin runoilijoita, tiedemiehiä, taiteilijoita ja, ennen kaikkea, — tarvittiin lääkäreitä.

Zola oli tuollainen lääkäri. Että hän samalla kertaa oli sekä runoilija että tiedemies, sitä ei meidän tarvitse tässä huomauttaa. Hän painoi peukalonsa aina rakastetun potilaansa kipeimpään kohtaan, ja joka kerta kuin hän sen teki, parahti Ranska. Mutta muut maat, joihin peukalo ei koskenut, tunnustivat Zolan olevan oikeassa. Ulkomaiden mielestä tarvitsi Ranska sellaista lääkäriä. Ja lopuksi tottui se itsekin luottamaan ankaraan parantajaansa. Ennen Dreyfus-juttua oli Zola Ranskan ehkä enimmin luettu kirjailija. Mutta silloin painoi hän sormensa suoraan Ranskan sydämeen ja osoitti, että sekin oli sairas. Silloin oli hän vähällä menettää henkensä.

Ranska parka! Zola oli sille sitä ennen huomauttanut niin monta sairasta kohtaa. Se oli myöntänyt ne sairaiksi, sen jälkeen kuin ei niitä enää käynyt kieltäminen. Mutta „minä syytän“ veti diagnoosin suoraan läpi kansan sielun ja sitä ei mikään kansa maailmassa mielellään tahdo sairaaksi myöntää. Ihmekö, että kansa myrskysi, ihmekö, että se vieläkin myrskyää. Mutta jälleen tulivat ulkomaat ja sanoivat, että Zola oli oikeassa. Ainoastaan kansan parhaat ymmärsivät sen.

He olivat maan suola. Nykyään käy Ranska sotaa sairauttaan vastaan suuremmalla ankaruudella kuin mikään muu kansa. Se on nähtävästi, maksoi mitä maksoi, päättänyt tulla terveeksi. Siihen päätökseen on Zola mitä mahtavimmin vaikuttanut.

* * *

On aivan kuin näkisimme vanhan ritarin, joka on kauan maannut aatelislinnassaan, jälleen nousevan siltä vuoteelta, jolle hänen jo kuolevan luultiin. Hän on maannut kauan, hämähäkit ovat kutoneet verkkonsa yli hänen kasvojensa, vieraat ovat käyneet juomassa hänen viinejään, muukalaiset raiskaamassa hänen piikojaan ja tyttäriään. Mutta kuolinkelloja ei hänelle vielä kukaan ollut uskaltanut soittaa.

Sitäkin uskallettiin eräänä päivänä. Silloin ritari kohosi vuoteessaan. „Mitä ovat nuo kellot, jotka soivat minun isäini linnassa“, kysyi hän. „Nuku rauhassa“, vastattiin, „ovathan ne sinun kuolinkellojasi.“ „Kuka on uskaltanut soittaa minun kuolemaani, silloin kuin minä vielä elän?“ „Ei, et sinä elä“, vastattiin, „eikä kukaan sinun suvustasi elä. Muukalaisten on täytynyt ryhtyä sinun peijaitasi pitämään.“

Jo ratkesivat hämähäkin verkot, jo sitoi vanha ritari miekan kupeelleen, jo astui hän ulos linnansa portaille. Päivä paistoi hänen kypäräänsä ja huomattiinkin, että hän oli nuorukaista nuorempi. „Missä ovat ne, jotka minulle kuolinkelloja soittavat?“ kysyi hän. Mutta niitä ei ollut enää. Ja samassa alkoivat aamukellot kaikua yli maailman ja ihmiset sanoivat: „vanha ritari on jälleen noussut vuoteeltaan.“

* * *

Se oli tarina Ranskan nousennasta. Mutta se mies, jonka nimi voidaan mainita näin suurten asiain yhteydessä, ansaitsee hetkeksi meidänkin lähempää huomiotamme.

Syntynyt oli Emile Zola Parisissa 2 p. huhtik. 1840. Nuoruutensa päivät vietti hän Aix'issa eikä palannut Parisiin ennen kuin helmikuussa 1858. Hän päätti opintonsa, sai reput baccalaureatus-tutkinnossa ja aloitti ankaran taistelunsa elämän kanssa. Siitä tuli taistelu elämästä ja kuolemasta. Kahden vuoden ajan eli *Les Rougon-Macquart*in vastainen tekijä päivästä päivään, syöden milloin sattui ja ollen alituisessa pyörivän hopean haussa. Kaikesta huolimatta hän teki runoja, huonoja runoja, vailla muodollista taikka sisällyksellistä merkitystä. Osan näistä on hänen ystävänsä Paul Alexis julkaissut.

Hän itse kertoo, miten hän eräänäkin talvena eli jonkun aikaa vain öljyyn kastetun leivän avulla. Öljyn lähettivät hänen vanhempansa hänelle Aix'ista; hänen oma filosofiansa oli: „Niin kauan kuin on öljyä, ei kuole nälkään.“

Toisin ajoin hän pyyteli katoilta lintusia paulalla ja paistoi ne. Toisin ajoin taas täytyi hänen pysytellä kokonaisia viikkoja huoneessaan kääriytyneenä vuoteensa peittoon, kun kaikki muut vaatteet olivat pantissa. Tätä hän kutsui nimellä „leikkiä arabialaista“.

Eräässä hänen ensimäisistä kirjoistaan, *La confession de Claude,* on paljon yksityisseikkoja, jotka tuntuvat sangen personallisilta ja jotka voivat antaa kuvan hänen silloisesta elämästään.

Vihdoinkin hän sai toimipaikan Hachetten liikkeessä. Siitä päivästä lähtien oli hänen elämänsä turvattu ja hän alkoi runon sijasta kirjoittaa suorasanaista. Hän olikin jo aikaisemmin, noina yllämainittuina

„arabialais“-aikoina itseään lohdutellut, silloin kuin häntä alkoi epäilyttää runoutensa pätevyys: „Olkoon menneeksi! Ellen minä ole suuri runoilija, niin lienen ainakin suuri proosakirjailija“.

* * *

GUY DE MAUPASSANT, Zolan asetoveri ja hänen rinnallaan naturalismin nerokkaimpia voimia, sanoo eräässä pienessä tutkielmassaan ystävänsä tuotteista:

„Ne ovat runoja, tahtomatta olla runoja. Eikö *Le ventre de Paris* esim. ole ruoka-aineiden runoelma? *L'Assommoir* viinin, alkoholin ja häpeän ja *Nana* paheen runoelma?“

Huolimatta kaikesta todellisuuden-tarkastelustaan, säilytti Zola nimittäin aina itsessään romantikon, nuoruutensa lyyrikon. Siitä hänen halunsa suurentaa, siitä hänen taipumuksensa symboliseerata ja käsitellä asioita syklillisesti. Hän tunsi itse tuon „virhinsä“, hän taisteli — ainakin naturalismin aikoina — sitä vastaan sangen voimakkaasti, ja täytyy myös myöntää, sangen suurella menestyksellä.

Taiteilijaluonteen ei siis olisi välttämättömästi tarvinnut Zolata naturalismiin viedä. Sinne vei hänet hänen halunsa sanoa kaikki, peittelemättä, arastelematta, astua keskelle Parisin hienostoa ja osoittaa kullekin oma kuvansa. Sen hän tahtoi näyttää heille pienimpiin yksityisseikkoihinsa saakka, että he oikein häpeisivät ja suuttuisivat. Sitten voi ehkä olla toivoa heidän parantumisestaan.

Tuossa on juuri Zolan naturalismin sisällinen ristiriita. Hän tahtoo kuvata luontoa sellaisena kuin se on, ei, sellaisena kuin hän sen näkee, mutta hän näkee sen runoilijan ja yhteiskuntaparantajan fantastillisten silmälasien läpi. Personallisuutena ei tuo häntä vähintäkään haittaa, päinvastoin sopii se mainiosti yhteen; mutta oppiin, systeemiin pantuna on asianlaita toinen. Taikka toisakseen — ellei Zolan määritelmää taiteesta „palanen luontoa, nähtynä temperamentin läpi“, oteta naturalistisessa hengessä, niin ei se ole määritelmä ollenkaan, sisältäen vain arkipäiväisen totuuden, jonka kaikki tietävät.

* * *

Zolan tyylistä vielä pari sanaa. Se on voimakas kuin vuoksi, eepillisesti leveä, usein lyyrillisesti lentäväkin, usein juuri silloin kun on kysymys kaikkein arkipäiväisimmistä, ehkä brutaaleistakin asioista. Hän huumaa lukijan sanatulvallaan, jossa sana ajaa sanaa niinkuin aalto aaltoa, lauseet kohoavat toistensa niskaan kuin korkeat kuohut, yhä korkeammat ja yhä korkeammat, kunnes taiteilija vihdoin äkillisellä nykäyksellä kääntää veneensä maihin ja sanoo: „Tässä me olemme". Mutta vielä kauan aikaa perästä päin soi korvissamme noiden jättiläisfaineiden loiske.

Flaubertiin verrattuna ei Zola tyyliltään suinkaan ole yhtä puhdas ja täsmällinen. Hänessä ei ole kielellistä nautiskelijaa niinkuin Théophile Gautier'issa, veljeksissä Goncourt, Guy de Maupassantissa y. m. Zola oli liian voimakas, liian terve taiteilijaluonne kehittyäkseen niin valikoituun seuraan. Hän kirjoitti laajoja kansankerroksia varten, ei sentähden että hän olisi tahtonut niille kirjoittaa, vaan sentähden että hän itse perusluonteeltaan kuului niihin. Hän oli tervein kaikista kolmesta aikakautemme suuresta lääkärikirjailijasta.

* * *

Kahdella muulla tarkoitamme Ibseniä ja Tolstoita.

Yhteistä näille kolmelle on se, että heidän mielestään ihmiskunta on sairas. Kaikilla heillä on parantavainen pohjatarkoitus. Heidät eroittaa toisistaan ainoastaan se tapa, millä ihminen on parannettava.

Ibsenin mielestä se tapahtuu parhaiten käsitteellistä tietä. Tuhmuus ja ennakkoluulot tekevät ihmiset ilkeiksi ja pelkureiksi, niitä vastaan on on sota siis käytävä. Koko nykyinen yhteiskuntalaitos on väärä sentähden, että se kahlitsee yksilön vapaan määräämisoikeuden. Se on siis perinjuurin hävitettävä. Ihmisiin on iskettävä oikeita aatteita ja käsitteitä, ainoastaan siten voivat he tulla mahdollisiksi suurille tunteille ja mielikuville. Ihminen voi olla onnellinen ainoastaan seuratessaan omaa sisällistä vaistoaan; se on siis vapautettava väärien sovinnaisuusmuotojen ja väärien kieltäymys-ihanteiden painon alta.

Tolstoin mielestä on taas kieltäymys korkein kaikista. Koko kultuuri on pohjaltaan väärä, ei ainoastaan siinä muodossa, jossa me sen nykyisessä yhteiskunnassa näemme, mutta koko perus-idealtansa. Taide on väärä, tiede on väärä, sentakia että se johtaa ihmisen pois luonnon-

elämästä. Kyntäen, kylväen ja elämän ja kuoleman suurta kysymystä ajatellen vain ihminen voi onnensa saavuttaa. Ja korkein onni on se, että me kuoletamme oman luonnollisen itsemme, vaistomme ja halumme, sen uskonnollisen tunteen kautta, joka käskee meitä lähimäistämme rakastamaan, ei pahaa pahalla kostamaan, olemaan hiljainen ja siveä. Elämän ilo on ilo luopua elämästä, pidättyä sen nautinnoista, seurata omantunnon ääntä, joka määrää, mikä on hyvä ja mikä on paha. Kaikki taide, joka ei tarkoita tämän äänen herättämistä, on tuomittava.

Näitä vastaan asettaa Zola omat käytännölliset ihanteensa. Hän on myöskin vallankumouksellinen, mutta ainoastaan nykyistä yhteiskuntaa vasten. Työn tasainen jako, omaisuuden tasainen jako vain voi jälleen luoda kukat sairaan ihmiskunnan poskille. Ei mitään kuumekukkasia, kuten nyt, vaan terveyden ja elämän raittiita ruusuja. Ihmisten on harrastettava kaikkien voimiensa tasaista kehittämistä, tehtävä työtä, älyllistä tahi ruumiillista, mentävä naimisiin, saatava paljon lapsia. Nämä ovat kasvatettavat yhteisissä kasvatuslaitoksissa, kuten muinaisen Hellaan lapset, toimeliaiksi kansalaisiksi ja ihmisiksi. Kaikki tämä voi tapahtua vain sosiaalisen yhteiskunnan helmassa. Siihen on siis pyrittävä, siitä on ihmisille uuden onnen ja autuuden aika koittava.

Kuten lukija huomaa, ovat Zolan ihanteet näistä vähimmän metafyysillisiä. Niin kauas kuin nekin tähtäävät, ovat ne meitä lähimpänä, lähimmin toteutettavissa. Ibsenin aatteet käytännössä toteutettuina veisivät yleiseen anarkiaan, Tolstoin aatteet ihmiskunnan kuolemaan. Zola neuvoo meille, miten me nykyisen olemuksemme kannalta voimme kohota terveyden, työn ja toiminnan onneen.

Epäilemättä vastaa tämä viimeinen parhaiten länsimaisen kultuurin luonnetta. Siksi tulleekin Zolan evankeliumi hedelmällisimmäksi vaikutukseltaan. Hän on pysynyt enimmän yleisen, enimmän leveän käsityskannan pohjalla ihmisten onneen nähden, ja siksi tullevat ihmiset myös häntä enimmän seuraamaan.

Sillä ei ole suinkaan sanottu, että hänen kantansa olisi syvin. Mutta se on kysymys, joka muuttuu kysymykseksi koko länsimaisen kultuurin luonteesta.

Sitä emme todellakaan uskalla tässä kysymyksenalaiseksi asettaa.

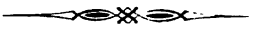

Valekuolema ja taru elävänä-hautaamisesta.

Kirjoittanut

J. W. Runeberg.

Kliinikko ja hygienikko Johan Peter Frank suuressa teoksessaan „System einer vollständigen medicinischen Polizey", 18:nnen vuosisadan loppupuolelta, aloittaa laajaperäisen luvun „noituuden ja pirullisuuden ennakkoluuloista" seuraavilla sanoilla: „Monen lukijani mielestä tämä osasto tuntunee tarpeettomalta sentähden, että he luulevat minun tässä taistelevan nykyään jo olemattomaksi käyneen asian tyhjää varjoa vastaan. Minä kyllä toivoisin, että tämä oletus olisi oikeutettu ja että kaikki herkkäuskoisuuden syytökset koskisivat ainoastaan meidän rakkaita esi-isiämme, mutta — — —." Meidän aikanamme nämät sanat voisivat olla sopivana johdantona lukuun ,joka käsittelee valekuolemata ja elävänä-hautaamista, ainetta, joka vielä Frankin mielestä oli hyvin tärkeä ja jota hän käsitteli melkein yhtä suurella herkkäuskoisuudella kuin sitä, jota vastaan hän juuri-ikään, kun oli kysymys noituudesta ja pirullisuudesta, oli taistellut. Tosin tällä kysymyksellä ei enää ole sinnepäinkään samaa asemaa kuin Frankin aikana tai 19:nnen vuosisadan ensi puoliskolla, ei edes mitä yleiseen ajatustapaan tulee, saatikka sitten tieteen käsityskantaan nähden. Mutta se aiheeton pelko, että ihmisiä voisi uhata jälleenheräämisen kauhea kohtalo haudassa, tuottanee vielä monelle mielenahdistusta. Eikä edes kaikille lääkäreillekään esiintyne elävänä-hautaamisen legenda semmoisena kuin se olennaisesti on, — mielikuvituksen luomana taruna, joka synnystään saa kiittää ihmismielissä vallitsevaa taipumista kaikkeen, mikä on salaperäistä, kamalaa ja ihmeellistä, ja jonka suuren levenemisen syynä on inhimillinen herkkäuskoisuus, arvostelunpuute ja taikauskoisuus. Ennakkoluulo valekuolemasta ja elävänä-hautaamisesta ei sentähden meidänkään päivinämme vielä ole vain olemattoman asian turha varjo.

Ja voimmeko me omana aikanamme suuremmalla syyllä kuin sata vuotta sitten väittää, että ennakkoluulojen ja herkkäuskoisuuden syytös soveltuisi ainoastaan meidän rakkaihin esi-isiimme? Totta tosiaan! vä-

hemmän kuin koskaan ennen. Aikana sellaisena, jolloin natsionalistinen, antisemiittinen ja kaikenlainen muu ennakkoluuloinen ahdasmielisyys hallitsee maailmaa, jolloin puhdas taikausko on saavuttanut niin suuria voittoja, että spiritismi, henkimaterialisatsioni ja rukouksen avulla parantaminen esiintyy ja saa alaa sivistyksen etevimmissä pesäpaikoissa ja sosiaalisessa suhteessa korkeimmalle kohonneissa yhteiskunnan kerroksissa, semmoisena aikana on meillä ennemmin syytä hävetä sitä suurta järjettömyyttä, joka yhä vielä täyttää ihmisten mielet. Sen vuoksi onkin paikallansa jokainen yritys arvostelun tulisoihdulla valaista inhimillisen herkkäuskoisuuden harhateitä. Se on paikallaan siinäkin tapauksessa ettei se ala, josta on kysymys, enää olisikaan erityisesti etusijalla yleisessä katsomustavassa.

On aivan luonnollista, että tunteelliset mielet kaikkina aikoina mitä syvimmällä kauhulla ovat kuvitelleet sitä mahdollisuutta, että joku kanssaihminen, ehkäpä minä itse tai minun lähimmät omaiseni voisivat vielä eläissään joutua kohdelluiksi kuolleina sekä herätä henkiin haudoissansa. „Kuvailkaamme mielessämme“, lausuu MONFALCON kirjoituksessaan hautaamisesta teoksessa „Dictionnaire des sciences médicales“, 1818, „onnettoman, elävänä haudatun ihmisen tilaa, kun hän herää henkiin kuolleiden majassa. Hänen hätähuutonsa eivät pääse tunkeutumaan vapaaseen ilmaan, ei mikään inhimillinen korva voi niitä kuulla; turhaan hän kokee raastaa rikki käärinliinat, jotka hänen jäseniänsä puristavat; turhaan hän kokee luoda pois sen mullan, joka hänen arkkuansa painostaa: uupuneena, tukehtumassa hänen täytyy kestää epätoivon kaikki kauhut. Mielettömyyden ja nälän raivossa hän puree ja raastaa käsivarsiaan, jotka eivät kykene vapauttamaan häntä hänen hirveästä kohtalostaan.“ JOHAN PETER FRANK lausuu siinä osassa aikaisemmin mainittua teostansa, joka käsittelee kysymystä valekuolemasta ja elävänä-hautaamisesta: „Jokainen tätä lukua lukiessaan kauhistuu sitä teurasuhrien joukkoa, jonka tietämättömyys ja hätäily ovat vieneet, ja minä puolestani toivon voivani herättää kaikissa järkevissä ihmisissä sen toivomuksen, että vihdoinkin, terveyspoliisin tarmokkaiden ponnistusten avulla, se julma kohtalo saataisiin ehkäistyksi, jonka alaiseksi mahdollisesti meidän lähimmät ystävämme ja sukulaisemme tai me itse kerran voimme joutua.“ Ja HASSELT, joka v. 1861 julkaisi monessa suhteessa erinomaisen ja yleensä tieteellisellä kritiikillä kirjoitetun kirjan kuolemasta ja valekuolemasta, arvelee,

että kysymys valekuolleiden hautaamisesta, huolimatta kaikista liioitteluista, joihin on menty, ansaitsee mitä suurinta huomiota. „Se, joka ei tätä asiaa omista sydämenasiaksi, olipa hän sitten korkeassa tai alhaisessa asemassa, ansaitsee sen kohtalon, että hän itse oman kokemuksensa nojalla saa oppia tuntemaan tätä tilaa“, sanoo Hasselt. Näin ovat vakavat, etevät lääkärit lausuneet. Miten haaveelliset ja palavaa intoa kuohuvat ovatkaan sitten maallikkojen purkaukset, on helppo ymmärtää.

Aina vanhimmista ajoista asti onkin säilynyt kertomuksia valekuolleista, jotka ovat jälleen heränneet eloon, milloin sellaisissa olosuhteissa, että he ovat voineet palata takaisin elämään, milloin taas vasta haudassansa tai tuleen sytytetyllä roviolla, tai myös on vasta anatomin veitsi tehnyt lopun elämästä, joka vain näennäisesti oli sammunut ennen kuin ruumiinavaukseen ryhdyttiin. Väitetään että jo DEMOKRITOS tai HERAKLIDES Pontolainen on kirjoittanut kirjan valekuolemasta. Ja PLINIUS käsittelee erityisessä luvussa luonnonhistoriatansa niitä, jotka heräävät eloon heidän hautajaisiaan valmistettaessa. PLATON haavoittunut soturi, joka heräsi henkiin maattuaan kymmenen päivää kuolleiden joukossa ja jouduttuaan polttoroviolle, PLUTARKHOKSEN mainitsema mies, jota erään tapaturman jälkeen kolme päivää pidettiin kuolleena ja joka heräsi eloon, kun häntä oltiin hautaan laskemassa, keisari ZENO, joka kuoli nälkään hautaholvissa, minne hänet oli viety kaatuvantaudin kohtauksen jälkeen, konsuli AVICULA ja kvestori LUCIUS LAMIA, jotka lääkärit ja omaiset olivat julistaneet kuolleiksi, mutta jotka heräsivät rovion liekeistä henkiin eivätkä hätähuudoistaan huolimatta enää olleet pelastettavissa, CELIUS TUBER, joka oli onnellisempi, hän kun saatiin pelastetuksi itse roviolta, eräs käärinliinoihin kääritty ja haudattavaksi varustettu henkilö, jonka kuuluisa lääkäri ASKLEPIADES pelasti sattumalta kohdatessaan ruumissaaton, — kaikki nämät tapaukset sekä monet muutkin esitetään seikkaperäisesti kirjallisuudessa ja mainitaan sitten yhä edelleen kuolemaa ja valekuolemaa käsittelevissä tutkimuksissa. Tällaisia erehdyksiä pidettiin jo muinaisaikoina yleisesti mahdollisina eikä niitä katsottu harvinaisiksikaan. Väitetään että kreikkalaisilla oli erityinen nimityskin (hysteropotmia) sellaisille, jotka jälleen heräsivät henkiin, sekä erityisiä juhlallisuuksia, joilla heidät vastaanotettiin uudelleen elävien yhteyteen.

Mutta oikeastaan vasta uudemmalla ajalla, 18:nnen vuosisadan loppupuoliskolla ja 19:nnen vuosisadan alkupuolella, voitti valekuole-

man ja elävänä-hautaamisen legenda populariteettinsa sekä varsin laajalti hallitsi sekä lääkärien että suuren yleisön ajatus- ja käsityskantaa. V. 1740 julkaisi tunnettu anatomi WINSLOW latinankielisen väitöskirjan, johon hän oli kerännyt huomattavimmat kertomukset valekuolematapauksista ja jossa hän näiden nojalla sekä myöskin muilla perusteilla koetti todistaa kaikki muut kuolemanmerkit, paitsi mätänemisen, epävarmoiksi sekä kuvata liian varhaisen hautaamisen kauhistuttavaa vaaraa. Hänen teoksestaan on alkujaan tuo usein mainittu lauselma, jolla hän aloittaa esityksensä: „Mors certa, mors incerta; moriendum esse certum omnino, mortuum esse incertum aliquando.“ Kuolema on varma, kuolema on epävarma; että meidän on kuoleminen on aivan varmaa, että me olemme kuolleet on joskus epävarmaa.

WINSLOWin teos käännettiin muutamia vuosia myöhemmin varustettuna lisäyksellä, jonka kirjoittajaa BRUHIER D'ABLANCOURTia voidaan pitää mieltäkammottavien valekuolemalegendojen suurena apostolina ja ylimäisenä pappina. Hänen suorittamansa on kokoelma valekuolematapauksia eri ajoilta, jonka tuloksena on seuraava hirvittävä tilasto: 52 henkeä elävänä haudattu, 4 kuollut ennen kuolemaa tehdyn ruumiinavauksen johdosta, 53 henkilöä herännyt henkiin sen jälkeen kuin he jo olivat kuolleiksi puetut tai arkkuun pannut, 72 selitetty kuolleiksi, vaikka he vielä elivät.

Tässä kokoelmassa esiintyy aivan rajaton herkkäuskoisuus, joka olisi sitä käsittämättömämpi, kun BRUHIER oli tieteellisesti sivistynyt lääkäri, jollei tietäisi, kuinka vähän itse asiassa opinnot ja kasvatus voivat muuttaa inhimillisen luonnon laatua ja että siksi ei koskaan ole puuttunut lääkäreitä, jotka vallitseviin traditsioneihin nähden osoittavat yhtä suurta herkkäuskoisuutta ja arvostelun puutetta kuin mikä ei-lääkäri tahansa. BRUHIER kertoo siten hukkuneista, jotka ovat maanneet yhdeksän tuntia, kuusitoista tuntia, kolme päivää, kahdeksan päivää, viisitoista päivää, vieläpä seitsemän viikkoakin veden alla ja kuitenkin heränneet eloon. Hän tietää kertoa eräästä, joka oli kulkea retustanut 1,500 askelta pitkin meren pohjaa, ennenkuin hän noin kahden tunnin kuluttua pääsi rantaan; jutun oli hänelle kertonut henkilö, joka oli sen omin silmin nähnyt. Muutamat ovat 24 tuntia olleet hirtettyinä ja kuitenkin vironneet henkiin. Niin, kertoopa hän vielä, oikein lystillisiä erikoisseikkoja myöten, miten väestöllä eräässä Venäjän maakunnassa oli tapana joka

vuosi marraskuun 27 p:nä kangistua ja maata koko talven aivan kuin kuolleena sekä herätä taaskin kevään koittaessa, huhtikuun 24 p:nä uudelleen eloon. Hänen kirjassaan on muutenkin koko sarja juttuja, joiden mahdottomuus ja epätodenperäisyys on ilmeinen, jos niitä vähänkin arvostellen tarkastaa. Mutta se ei siltä ole estänyt myöhempiä kirjoittajia, vieläpä useita, jotka ovat moittineet Bruhierin puuttuvaa kritiikkiä, kuitenkin yleensä joko enemmän tai vähemmän uskollisesti seuraamasta hänen jälkiänsä esittäessään valekuolema-oppia ja hautaamisen vaaraa, ennenkuin ainoa heidän arvelunsa mukaan varma kuoleman tunnusmerkki, mätäneminen, on alkanut. Bruhierin mainitsemien tapausten joukossa on myös suuri joukko sellaisia, joiden mahdottomuus ei ole yhtä silmiinpistävä, ja jotka, yhä uudistuttuansa, ovat saavuttaneet jonkunlaisen tottumuksen ja vähitellen muuttuneet luotettaviksi tositapauksiksikin.

Vaikka muutamia vuosia myöhemmin ANTOINE LOUIS tarkkanäköisyydellä ja tosi-kriitillisessä hengessä arvosteli BRUHIERin teosta ja koko tuota perusteetonta oppia kuoleman tunnusmerkkien epävarmuudesta, niin siitä huolimatta esiintyi seuraavana aikana suuri joukko kirjoittajia, sekä lääkäreitä että ei-lääkäreitä, Ranskassa, Saksassa ynnä muissa maissa, jotka suurella menestyksellä säikyttivät ihmismieliä tämänlaatuisilla kertomuksilla; Englanti sitävastoin on antanut verrattain vähän lisiä tähän taruun — seikka, joka on yhtenä osoitteena siitä terveestä ymmärryksestä, joka aina on ollut ominainen Englannin kansalle. Vanhat jutut uudistettiin ja uusia, samantapaisia „tosiasioita“ keräeltiin suurissa määrin myöhäisemmiltä ajoilta; sanomalehtiuutisia, kertomuksia, jotka kulkivat miehestä mieheen, tapahtumia, joita omin silmin näkijät todistivat, teoreettisia mietteitä ja selityksiä erilaisten kuoleman tunnusmerkkien epävarmuudesta, paikkaansa-pitämättömiä analogioja, jotka olivat saadut valekuolema-ilmiöistä orgaanisessa maailmassa yleensä, vääriä johtopäätöksiä oikeista havainnoista, jotka koskivat lokaalisen elämän säilymistä kudoksissa yleisten elonilmausten tauottua, sekä etusijassa ja ennen kaikkea tärisyttäviä kuvauksia niistä kauhuista, joita onnettomat uhrit saivat kokea — tämänlaatuista sisälsivät enimmät näistä teoksista ja vihkosista. Useilla näistä on selvästi huomattava kiihoituskirjoituksen luonne ja näin ollen ne eivät kammo käyttämästä paksulta värejä. Sukkelasti ja asian todellisen laidan mukaan sanoo BOUCHUT huomattavassa, Manni'n ja d'Ourches'in palkinnoilla palkitussa kirjassaan, joka käsittelee kuoleman

tunnusmerkkejä, että aika on oikeudenmukaisesti kohdellut useita näistä kirjasista, ne kun ovat joutuneet elävänä haudatuiksi pian syntymänsä jälkeen eivätkä siis ole välttäneet sitä onnetonta kohtaloa, jota ne itse ihmiskunnalle uskottivat. Mutta tämä liike ei jäänyt ilman vaikutusta ja syyllä voimme yhtyä G. TOURDESin sanoihin, kun hän laajassa kirjoitelmassaan, teoksessa „Dictionnaire encyclopédique des sciences médicales", 1875 puhuu yleisestä paniikista, joka 18:nnen vuosisadan loppupuolella levisi kautta Ranskan ja sieltä Saksaan. „Ei mikään lääkeopillisen kirjallisuuden haara ole rikkaammin edustettu kuin valekuolemaa koskeva", — sanoo TOURDES.

Onnettomien uhrien lukumäärää ei tosiaankaan oletettu kovin vähäiseksi. Mainitsen tässä vain muutamia arviolukuja. UZER, tuo oivallinen UZER, niinkuin FRANK häntä mainitsee, luulee voivansa vakuuttaa, että elävänä haudattujen määrä on suurempi kuin niiden, jotka tahallisesti riistävät itseltään hengen. JOSAT, lääkäri, jonka kirjoitelma kuolemasta ja sen tunnusmerkeistä v. 1854 sai Ranskan Institutin palkinnon, katsoo Ranskassa elävänä haudattujen lukumäärän vuosittain nousevan 30—40:een henkeen. FRIEDERIKE KEMPNER laskee vuonna 1867 ilmestyneessä kuudennessa painoksessa agitatsionikirjaansa, joka on täynnä tieteellistä taikauskoa, että elävänä haudattujen määrä on noin puoli prosenttia kaikista kuolemantapauksista; tämän mukaan siis esim. Suomessa vuosittain 250 henkeä joutuisi tämän surullisen kohtalon alaiseksi.

Osoituksena siitä merkityksestä, jonka tämä kysymys on osakseen saanut, ovat ne palkinnot, joita ihmisystävät tätä tarkoitusta varten ovat perustaneet. Vuonna 1837 lahjoitti MANNI, lääketieteen professori Rooman yliopistossa, Ranskan tiedeakatemialle 1,500 francin palkinnon annettavaksi parhaasta tutkimuksesta, joka käsittelisi valekuolemaa ja keinoja sitä seuraavien onnettomuksien ehkäisemiseksi. Vähää myöhemmin perusti markiisi D'OURCHES testamentillaan kaksi palkintoa, toisen 20,000 fr:n suuruisen yksinkertaisen keinon keksimisestä, jonka avulla todellinen kuolema olisi varmasti tunnettavissa ja jota oppimatonkin helposti voisi käyttää, ja toisen 5,000 fr:n suuruisen samanlaisen keinon keksimisestä, jonka käyttämiseen vaadittaisiin asiantuntijan apua. V. 1875 lahjoitti DUGASTE Ranskan Institutille 500 fr. vuotuisia korkoja joka viides vuosi annettavaksi 2,500 fr. suuruisena palkintona parhaasta teoksesta, joka käsittelisi kuoleman tunnusmerkkejä. Monet olivat ne perusteelliset tutki-

mukset, joissa, osaksi näiden palkintojen johdosta, tutkittiin eri kuoleman tunnusmerkkien merkitystä ja arvoa, ja monet ne kirjoitukset, joissa tieteellisellä tavalla, joskaan ei aina täysin tyydyttävällä tieteellisellä kritiikillä käsiteltiin kysymystä valekuolemasta ja liian aikaisista hautaamisista. Monet vihdoin olivat ne mutkikkaasti mietityt koneet, joita ehdoitettiin ja rakennettiin, jotta valekuollut niiden avulla voisi antaa tietoa itsestänsä siltä varalta että hän heräisi ruumisarkussansa tai vieläpä haudassansakin. Vielä v. 1863, 1865 ja 1866 oli kysymys valekuolemasta ja niistä toimenpiteistä, joihin valtion tulisi ryhtyä sen aikaansaamien onnettomuuksien ehkäisemiseksi, laajaperäisten keskustelujen alaisena Ranskan senaatissa, ja puhujat toivat esiin ja kertoilivat useita tärisyttäviä tapauksia. Myöskin tieteellisissä seuroissa otettiin kysymys lukemattomia kertoja keskustelun alaiseksi.

Asiallisena voittona kaikesta tästä oli, että täten yhä tarkemmin ja perusteellisemmin tutkittiin kuoleman eri tunnusmerkkejä ja että yleisemmin saatiin toimeen toisilta näkökannoilta katsoen tärkeitä ja humaanisempia säädöksiä kuolleiden kohtelusta; tämmöisiä toimenpiteitä olivat asiantuntijan ruumiintarkastus kuoleman ja kuolemansyiden määräämiseksi, yleisten ruumishuoneiden perustaminen ruumiiden säilyttämiseksi kodin ulkopuolella, liian aikaisten hautaamisten kielto, j. n. e. Arvostelu karsi vähitellen pois suuren osan haaveellisimpia ja perusteettomimpia kertomuksia ja liioitteluja, jos kohta on valitettavasti myönnettävä, että myös sangen selvänäköiset ja arvostelukykyiset tiedemiehet johonkin määrin antoivat yleisen mielipiteen vaikuttaa itseensä ja enemmän tai vähemmän taipuivat traditsionin valtaan; sitä paitsi he jossakin määrin käyttivät traditsionia hyväksensäkin saavuttaakseen kannatusta yllämainituille parannuksille vainajien kohtelussa. Siksipä vielä viime aikoinakin voi huomata useimmissa kirjoittajissa, todellisissa tiedemiehissäkin, uskoa valekuoleman ja elävänä-hautaamisen todellisuuteen, joskin vain sillä edellytyksellä, ettei kuoleman olettaminen perustu todelliseen asiantuntemukseen tai ettei ole tarpeellista huomiota pantu niihin kuoleman tunnusmerkkeihin, joita eri tutkijat ovat osoittaneet tärkeimmiksi.

On aivan luonnollista, että usko valekuolleiden hautaamiseen, jolla on ollut niin suuri merkitys yleisessä ajatustavassa, ei ole voinut olla jälkiään jättämättä myöskin kirjallisuuteen ja taiteeseen. Niinpä onkin olemassa lukuisia romaaneja ja kertomuksia, joissa eloonheräämi-

nen valekuolleista on enemmän tai vähemmän tärkeässä asemassa. Viime ajoilta huomautettakoon tässä vain SELMA LAGERLÖFin „Herraskartanoa", jossa koko juonen lähtökohtana on kertomus siitä, miten kirjan puolihupsu sankari pelastaa sankarittaren haudasta, johon hän jo oli laskettu. Ja yksi maailman kirjallisuuden ihanimpia kukkia, SHAKESPEAREN „Romeo ja Julia" sisältää, kuten tunnettu, kertomuksen tahallisesta valekuolemasta, jonka ympärille tässä murhenäytelmässä rakastavaisten kohtalo kutoutuu. En malta tässä olla mainitsematta niitä sanoja, joilla munkki Lorenzo kuvailee sen lääkkeen vaikutusta, jota hän tarjoo Julialle saadakseen aikaan tämän näennäisen kuoleman. Hän sanoo:

»Kun vuoteell' olet, ota tämä pullo
ja juo sen mehujuoma; silloin oiti
sun kaikkein suontes kautta valuu kylmä,
uninen tunne; ykskään valtasuoni
ei syki luonnon-tapaansa, vaan taukoo;
ei lämpö, henki todista ett' elät.
Tuhaksi harmaaks' muuttuu kukat posken
ja huulten; silmän esiriippu lankee,
ikäänkuin kuolo elon päivän sulta sulkis.
Jäsenet, nuorteutta, voimaa vailla,
on jäykät, kylmät, kankeat kuin kalma.
Ja tämä kurtistuneen kuolon haahmo
kaksviidettä se kestää tiimaa; silloin
sa heräjät kuin unest' ihanasta.»

Täytyy ihailla sitä ihmeellistä taitoa, millä suuri nero antaa todellisuudenmukaisen ja vaikuttavan kuvan kuvattavastansa kertoillessaan kuoleman ilmauksia. Yksi ainoa muistutus on sitä vastaan tehtävä — se, että lääkettä, jolla olisi tässä kuvattu vaikutus, ei ole eikä koskaan ole ollut olemassa.

Monet kuvat, jotka ovat esittäneet Julian heräämistä hautakammiossa Romeon ruumiin ääressä, ovat elävästi asettaneet valekuolleista-heräämisen katselijan eteen. Ja samaa aihetta on kuvaamataide muutenkin käsitellyt. Nerokkaan maalarin WIERTZin taulussa Brysselissä esiintyvät, kuten MAX BREITUNG sanoo mieltäkiinnittävässä kirjasessaan: „Ueber neuere Leichenanstalten" (1886), hautakammiossa tapahtuvan eloonheräämisen kaikki kauhut tärisyttävänä „menetekelinä" nyky- ja jälkimaailmalle, ja vieläkin välittömämmin herättää kauhua saman taulun mu-

kaan tehty erinomainen veistoteos Maurice Castanin museossa Brüsselissä. Samalla ryhmällä on Berlinin panoptikumissa suuri vetovoima yleisöön nähden ja se ajaa BREITUNGin sanojen mukaan paljoa paremmin ruumiinpolton asiata kuin kaikki enemmän tai vähemmän teoreettista vähäverisyyttä potevat esitelmät ja johtavat kirjoitukset tästä kysymyksestä. Mutta riittäköot nämät esimerkit osoittamaan, missä määrin kaunotaiteet ovat ylläpitäneet uskoa valekuoleman ja elävänä-hautaamisen taruun, vaikka tästä asiasta voisi vielä paljonkin puhua.

Mikä on siis nykyaikuisen tieteen kanta tähän kysymykseen nähden? Onko olemassa edes jälkiäkään todellisesta pohjasta, johon tämä taru perustuisi, ja mitkä ne siinä tapauksessa ovat? Jotta tähän kysymykseen voitaisiin vastata, on välttämätöntä luoda vaikkapa vain pikainen silmäys siihen raja-alueeseen, jossa elävien olentojen elämä ja kuolema kohtaavat toisensa.

Se raja, joka elimistöjen historiassa eroittaa elämän kuolemasta, ei ole mikään viiva, vaan laajuudeltaan vaihteleva vyöhyke. Kasveilla ja alemmilla eläimillä on sen ulottuvaisuus melkoinen, jota vastoin tuo ala yhä enemmän supistuu, mitä korkeammalle kohotaan elävien elimistöjen sarjassa, ja korkeimmalle kehittyneessä olennossa, ihmisessä, on sen laajuus hyvin vähäinen. Tie elämästä, joka osoittaa havaittavia elonmerkkejä, siihen kuolemaan, josta ei mitään paluuta ole, tapahtuu useimmissa tapauksissa muutamissa silmänräpäyksissä. Missään tapauksessa ei siihen tarvita kuin muutamia, nopeasti luettuja minuutteja.

Siemen voi kuivua ja ilman minkäänlaista elonmerkkiä sitä voidaan kauan aikaa säilyttää, ehkäpä kokonaisia vuosisatojakin, elon mahdollisuuden siitä sentähden katoamatta. Jouduttuansa suotuisiin olosuhteihin se voi jälleen herätä täyteen eloon. Infusoriot ja osa alhaisempia nivel-eläimiä voivat jäätyneinä tai kuivuneina, kenties vuosisatojakin, olla sellaisessa olotilassa, ettei niissä edes tarkkanäköisinkään havainnontekijä voi huomata elonmerkkejä, vaikkeivät ne olekkaan astuneet kuoleman piirin sisäpuolelle. Sopivien keinojen avulla ne ovat jälleen herätettävissä eloon. Se osoittaa siis, että se kuoleman kuva, jonka nämät elimistöt ovat osoittaneet, on ollutkin pettävä, että tässä ei ole ollut edessämme kuolema, vaan elämä, jonka tunnusmerkit eivät ole olleet havaittavissa, — valekuolema.

Muidenkin kylmäveristen eläinten luonnonhistoriasta voidaan samantapaisia huomioita tuoda esille, jotka osoittavat, että elämän nähtävät ilmaukset joksikin aikaa voivat kadota, vaikkei elämä samalla ole iäksi sammunut. Ja paikallinen elämä ruumiin kudoksissa voi verrattain kauankin vielä jatkua, sen jälkeen kuin joku osa on eroitettu muun elimistön yhteydestä, tai sitten kuin elämän keskuselimet, sydän, hengityselin ja hermosto ovat tauonneet toimimasta.

Mutta lämminverisissä eläimissä ei enää esiinny valekuolemaa, jota kävisi edellisiin tapauksiin vertaaminen. Lähinnä tämän kaltainen on talviunta nukkuvien eläinten, n. s. murmelieläimen, karhun j. n. e. horrostila. Tässä tapauksessa ei nähtävien elämänilmausten taukoaminen kuitenkaan ole läheskään täydellinen. Hengitys jatkuu, jos kohta niukóin, vaillinaisin henkäyksin, sydän toimii yhä edelleen, jos kohta sen lyönti on heikko ja harva ja siten veri yhä edelleen virtaa veritiehyissä, vaikkapa vähemmällä voimalla. Vain pintapuolinen havaitsija voi luulla olevansa tekemisessä kuolleen elimistön kanssa. Tarkemmin katsottaessa käy heti selville, ettei tässä ole kysymys kuolemasta, vaan elämästä, jonka toiminnat ovat alentuneet. Jos sydämentykytykset ja hengitys täydellisesti lakkaavat, niin ei palaaminen elämään enää ole mahdollinen; myöskin paikallinen kuolema ruumiin eri osissa alkaa ennen pitkää.

Vielä suuremmassa määrässä koskee tämä ihmistä, tuota hienoimmasti kokoonpantua ja elimistöltään korkeimmalle kehittynyttä elämänmuotoa, minkä meidän maapallomme on synnyttänyt. Laajuudeltaan aivan vähäinen raja-alue on tässä tapauksessa eroittamassa elämätä, joka osoittaa nähtäviä elämänilmauksia, ja sitä kuolemata, jonka helmasta ei kukaan palaa. Hengityksen ja etenkin sydämentykytyksen ja sen mukana verenkierron taukoamisen jälkeen seuraa melkein välittömästi lopullinen kuolema. Sydän se viimeisenä kuolee, cor ultimum moriens, lausui jo suuri HALLER.

Tosin eivät, samalla kuin sydän lakkaa toimimasta, kaikki elämänilmaukset ruumiin eri kudoksissa ole sammuneet. Äkillisen kuoleman kohdatessa voidaan ihmisessäkin, niinkuin esim. mestatuissa rikollisissa tehdyt kokeet ovat osoittaneet, tarkoituksenmukaisilla keinoilla lyhyen ajan kuluessa saada aikaan lihasten värähdyksiä ja muitakin elämänilmiöitä samalla tavalla kuin poikkileikatussa jäsenessäkin vielä jonkun ajan kuluttua, siitä kuin se eroitettiin ruumiista. Mutta elämä kokonai-

suutena on auttamattomasti paennut samalla kuin hengitys ja verenkierto ovat tauonneet.

Ovatko sitten ne merkit, joista voimme päättää lopullisen kuoleman tapahtuneen ihmisessä, sellaisia, että ne tässä suhteessa antavat meille täyden varmuuden? Aivan varmaan on niin asianlaita, mitä tahansa valekuoleman ja epävarmojen kuoleman tunnusmerkkien opin innokkaat puolustajat entisenä ja joskus uudempanakin aikana ovatkin koettaneet vastakkaiseen suuntaan todeksi näyttää.

Kuoleman tunnusmerkit käyvät oikeastaan yhteen elonmerkkien kanssa. Elämänliikkeiden täydellinen puute osoittaa heti elämän tauottua, että lopullinen kuolema on tapahtunut. Myöhemmin ilmenevät positiiviset kuoleman tunnusmerkit, kuolemankankeus ja mätäneminen, jotka ilmaisevat niitä kemiallisia ja fysikaalisia prosesseja, jotka tapahtuvat elottomaksi jääneessä ruumiissa. Yksinänsä ei kuitenkaan yksi ainoakaan erityinen tunnusmerkki ole ratkaiseva eikä täysin epäilemätön asiaan vähemmin perehtyneelle. Jokainen yksityinen tunnusmerkki, sekä negatiivinen että positiivinen, voi erityisissä poikkeustiloissa osoittautua pettäväksi, ja juuri tämä seikka on paraiten tukenut oppia kuoleman tunnusmerkkien epävarmuudesta. Mutta kaikkien näiden tunnusmerkkien yhtyminen, kuoleman kokonaiskuva, on helppo tuntea eikä epäilystä voi syntyä, jolleivät asiantuntemattomuus tai ennakkoluuloiset kuvitelmat ole anastaneet havaintojen tekijässä liian suurta sijaa. „Das grösste, wichtigste und sicherste Todeszeichen ist das Gesamtbild des Todes, welches uns der Verband aller bisher bekannten gewährt“,[1] sanoi HUBER täydellä syyllä (Todtenbeschau 1852).

Valekuolemaa siinä merkityksessä, että kaikki elämänilmiöt katoaisivat pidemmäksi aikaa, mutta elämä sittenkin jatkuisi, ei siis ihmisessä ilmene. Ainoastaan verrattain lyhyeksi ajaksi voivat huomattavat elämänilmaukset tauota, vaikkapa ei silti lopullinen kuolema ole tapahtunut. Ensi sijassa on asianlaita tämä, jos on kysymys paleltumisesta, hukkumisesta tai jonkun muun syyn vaikuttamasta tukehduksesta. Kuitenkin voipi kuunteleva korva sellaisissakin tapauksissa melkein aina kuulla sydämen liikkeen, joten siis kuoleman kokonaiskuvaa ei tässä tapauksessa

[1] Suurin, tärkein ja varmin kuoleman tunnusmerkki on kuoleman kokonaiskuva, joka on kaikkien tähän asti tunnettujen tunnusmerkkien yhdistys.

ole olemassa. Muutamat luotettavat havainnot viittaavat kuitenkin siihen, että voi sattua tapauksia, joissa kuoleman yhtäläisyys on erehdyttävän suuri ja joissa sydämenäänet voivat olla vaienneet 15—20 minuutiksi, vaikka elämä vielä voidaan uudelleen herättää keinotekoisella hengityksellä ja muilla ärsytyskeinoilla. Sellaisissa harvinaisissa tapauksissa voi puhua todellisesta valekuolemasta muutamiksi minuuteiksi tai enintään joksikin tunniksi. Ei missään tapauksessa sellainen tila voi aiheuttaa elävänä-hautaamista tai muita sentapaisia onnettomuuksia. Paljoa ennen kuin tämänlaatuisiin toimenpiteisiin ryhdytään, on joko epäilemättömiä elonmerkkejä ilmaantunut tai myös henki auttamattomasti kadonnut.

Mutta on kuitenkin olemassa eräs toinen sairaudentila, jota ei saa jättää huomioon ottamatta, kun on puhe niistä ilmiöistä, jotka ovat aiheena valekuolematarun syntyyn. Muutamissa omituisissa hermotaudeissa, varsinkin tuossa monessa suhteessa niin merkillisessä hysteriassa, ilmaantuu nimittäin joskus horroksentapaisia tiloja, niin sanottu letargia, jota voi kestää lyhyemmän tai pidemmän aikaa, jossa välistä hengitys ja verenkierto voi olla niin heikko, että asiantuntematon pintapuolisesti tarkastaessansa mahdollisesti voi luulla sairasta todellakin kuolleeksi. Tämänlainen tila, jota voi verrata eläinten talvihorrostilaan, on ehkä enemmän kuin mikään ennen puheena ollut seikka antanut aihetta siihen luuloon, että valekuolema voisi pidemmänkin ajan kestäessä olla mahdollinen sekä sen seurauksena myöskin elävänä-hautaamisen kauhea vaara. Tarkempi ilmiöiden huomioonottaminen ei jätä näissä tapauksissa kuitenkaan sijaa epäilykselle; ei edes asiantuntemattoman, saati sitten sen, jolla on joku tieto elämän ja kuoleman merkeistä, tarvitse jäädä epätietoon asian todellisesta laidasta. Mutta ei silti voida kieltää sitä mahdollisuutta, että joskus tällaisissa olosuhteissa, tietämättömyyden, kevytmielisyyden ja ennakkoluulojen vuoksi on voinut erehdyksissä tapahtua, vieläpä ryhdytty varustamaan kuolleen hautajaisiakin. Kuitenkin on täysi syy epäillä, että koskaan, edes entisinä, pimeämpinä aikoina, kukaan hysteriseen horrostilaan vaipunut henkilö todellakin olisi kätketty hautaan tai laskettu roviolle. Se tuntuu sangen vähän todennäköiseltä jo senkin vuoksi, että, taudin laatuun katsoen, se voimakas psyykillinen vaikutus, jonka tämänkaltaiset toimenpiteet tekisivät sairaaseen, varmaankin olisi kyllin valtava herättämään hänet horroksista. Ja

sitäpaitsi on kuoleman kokonaiskuvan puute tällaisissa tapauksissa niin silmiinpistävä, että tietämättömimmänkin täytyy ainakin epäillä kuoleman todenperäisyyttä ja sen johdosta viivästyttää hautauksen lopullista toimeenpanoa. Yleisö tosin helposti erehtyy tehdessään kuoleman diagnoseja, mutta ne käyvät päinvastaiseen suuntaan. Epäillään nimittäin useinkin kuoleman tapahtumista, vaikka perusteellisiä syitä epäilykseen ei ole olemassa.

Se pieni totuuden jäännös, joka jääpi jäljelle valekuolematarun runsasta saturunoutta tutkittaessa, on siis siinä, että todellakin on olemassa nopeasti ohimenevä valekuoleman tila, jonka suhteen lyhyen ajan voi olla epätiedossa, onko elämä todellakin lopullisesti päättynyt vai ei. Edelleen voi erityisissä hermotaudeissa sattua horroksentapainen tila, johon nähden asiantuntematon, pintapuolinen tai kevytmielinen havainnonteko voi joksikin aikaa erehdyttää. Ja vihdoin on niin paljon myönnettävä, että yksityiset kuoleman tunnusmerkit kukin eriksensä voivat poikkeustapauksissa näyttäytyä epävarmoiksi, vaikka eivät suinkaan kokonaisuutenaan katsottuina. Tähän tulee lisäksi vielä elimellisen elämän muilta aloilta saatuja vertauskohtia, jotka kuitenkin itse asiassa ovat kestämättömiä ja soveltumattomia inhimilliseen elimistöön nähden. Tälle heikolle todellisuuden pohjalle on siis valekuolematarun laaja ja runsaasti koristeltu satulinna rakennettu.

Mutta mitä on lopulta sanottava niistä monista sadoista kertomuksista, jotka vanhempina sekä uudempina aikoina ovat esiintyneet kirjallisuudessa ja kuvailleet enemmän tai vähemmän tuhoisia erehdyksiä, kertomuksista, joiden kirjoittajain totuudenrakkautta useissa tapauksissa ei ole syytä epäillä. Mahdotontahan on pitää niitä kaikkia vain pelkkinä mielikuvitelmina tai todellisten tapahtumien väärinkäsityksinä ja väärinselityksinä. Ja kuitenkin täytynee useimpia siten selittää. Ei yhtäkään näistä tapauksista ole havaittu ja kuvattu sillä tarkkuudella ja sillä tavalla, jota luotettavalta tieteelliseltä havainnolta on täysi syy vaatia. Monet näistä kertomuksista ovat niin mahdottomia, että niiden epätodellisuus on täysin ilmeinen. Useat muut, joista on ollut tilaisuus hankkia tarkempia tietoja, ovat kaikki osoittautuneet osittain keksityiksi, osittain karkeiden väärinselitysten ja -käsitysten synnyttämiksi. Joukon tämänlaatuisia hyvin valaisevia ja opettavaisia tapauksia ovat Bouchut, Max Breitung ynnä muut vanhemman ja uudemman ajan kirjailijat tuoneet

esille. Ja muut tapaukset, joiden epäluotettavuutta ei suorastaan ole voitu todistaa, ovat koko luonteeltansa ja esitystavaltansa täysin yhdenarvoisia niiden kanssa, joiden perättömyys on voitu toteen näyttää.

Ei kukaan luotettava tiedemies meidän aikoinamme, olipa hänen kokemuksensa kuinka suuri tahansa, ole nähnyt eikä kertonut mistään tapauksesta, joka tukisi sitä oletusta, että sellaista valekuolemaa, joka aiheuttaisi elävänä-hautaamisen, voisi tulla kysymykseen. Münchenissä on aina 19:nnen vuosisadan alusta alkain ollut yleisiä ruumishuoneita, joihin on varustettu kaikenlaisia koneita ja keinoja mahdollisen valekuoleman varalle ja joissa yleisö on näitä keinoja suuressa määrin käyttänyt, mutta ei vielä koskaan ole siellä valekuolematapausta esiintynyt. Sama on ollut monien samantapaisten laitosten laita, joita jo kauan aikaa on ollut olemassa muissakin Saksan kaupungeissa sekä Belgiassa ja Ranskassa.

Jos siis todellakin entisaikoina, jolloin tiedot elämän ja kuoleman tunnusmerkeistä olivat hyvin vaillinaiset, jonkun kerran olisi voinut sattua niin, että valekuollut olisi laskettu maan poveen tai viety roviolle tai että jollakin muulla tavoin olisi riistetty henki, joka vain näennäisesti oli sammunut, — asia, jota kuitenkin hyvillä syillä voi epäillä — niin ei kuitenkaan missään tapauksessa ole syytä olettaa semmoista tapahtuneen myöhempinä aikoina. Varsinkaan ei ole syytä otaksua, että niin olisi käynyt sen jälkeen kuin sydämenkuuntelu on otettu käytäntöön, ja kaikista vähimmin, että semmoista olisi voinut tapahtua, jos asiantuntija on todeksi vahvistanut kuolemantapauksen.

Voisi olla varsin mieltäkiinnittävää esittää ja ottaa tarkempaa selkoa näistä vanhemmista ja uudemmista valekuolemaa ja elävänä-hautaamista koskevista kertomuksista, jotta voisi osoittaa miten tuollaiset jutut voivat syntyä tyhjästä tai miltei tyhjästä. Ne sisältävät epäilemättä tavallaan arvokkaita todisteita siitä, mitä inhimillinen herkkäuskoisuus, pelon, tietämättömyyden ja taikauskon vaikutuksen alaisena, sekä yhtä paljon halu tekeytyä huvittavaksi ja herättää kummastusta voi saada aikaan. Ne ovat inhimillisiä todisteita ja laadultaan ne muistuttavat tosiksi luultuja kertomuksia noituudesta, loitsimisesta, vaihdokkaista, y. m., joita hiukan varhaisempana aikakautena tieteellinen ja epätieteellinen kirjallisuus oli täynnä. Näitäkin kertomuksia pidettiin aikoinaan yleisesti kiel-

tämättöminä tosiasioina, joita eivät oppineet eivätkä oppimattomat epäilleet. Mutta ei aika eikä tilaisuus tällä kertaa ole sopiva niiden lähempään tarkasteluun.

Ellen Keyn mielipiteet kasvatuksesta.

Kirjoittanut

KAARLO TIILILÄ.

ELLEN KEY, *Barnets århundrade.* I. II. Tukholmassa 1900, Albert Bonnier. 179 + 256 siv. 8:o. Hinta 6 kr.

Harva nykyaikaisista kirjailijoista on teoksillaan herättänyt niin paljon väittelyjä kuin ruotsalainen Ellen Key. Hänen kyvystään vaatia ihmisiä taisteluun on meillä Suomessakin ollut hiukan kokemusta. Muutamia vuosia sitten olivat hänen erikoiset mielipiteensä naisasiasta meikäläisissä piireissä yleisen keskustelun ja kiistelyn alaisina, jopa antoivat aihetta parin kirjasenkin syntyyn. [1]

Meidän maassamme on personallisestikin saatu tutustua Ellen Keyhin, hän kun on täällä pitänyt useita esitelmiä ja ottanut selkoa meikäläisistä oloista. Kirjassaan „I Finland och i Ryssland" hän m. m. lämpimästi puolustaa kansamme valtiollisia oikeuksia ja ylistää suomalaisten isänmaanrakkautta, vaikka hän muuten onkin kosmopoliittisuuteen taipuva.

Ellen Keyn kirjallinen toimi on ollut sangen vilkas. Paitsi monilukuisia, aikakauslehdissä ilmestyneitä artikkeleita on hän julkaissut suuren joukon teoksia, joissa hän käsittelee yhteiskunnallisia, esteettisiä, kirjallisuushistoriallisia y. m. s. kysymyksiä. Hänen kantansa on jyrkästi uudistuksellinen, vaikkei johdonmukaisesti, sillä esim. naisasiassa

[1] »Arvostelu neiti Ellen Keyn viime lausunnosta naisasiassa.» Kirjoittanut Minna Canth — ja »Till Ellen Key. Kvinnofrågans prima principia» (ilman tekijän nimeä).

hän tunnustautui taantumissuunnan kannattajaksi. Hänen esitystapansa on häikäilemätöntä ja repivää. On siis olemassa kaikki edellytykset tulisten polemiikkien syntyyn, eikä niitä, kuten sanottu, ole puuttunutkaan. Varsinkin ovat hänen teoksensa „Missbrukad kvinnokraft“ ja puolustukseksi kirjoitettu „Kvinno-psykologi och kvinnlig logik“ synnyttäneet kokonaisen broshyyri-kirjallisuuden. Onpa itse Ruotsin Akatemian vaikutusvaltainen sihteerikin, C. D. af Wirsén, tarttunut kynään kurittaakseen tätä huimapäistä uusien aatteiden ajajaa. Joku aika takaperin julkaisi hän nim. purevan kirjasen nimeltä „Ellen Keys lifsåskådning och verksamhet som författarinna“. Hyvin arvokkaalla tavalla on Ellen Keyn mielipiteitä vastustanut Anna Sandström julkaisemassaan kirjasessa.

Ellen Key on ollut opettajana eräässä korkeammassa tyttökoulussa ja muutenkin mielenkiinnolla seurannut kasvatusopillisia kysymyksiä kosketellen niitä milloin tilaisuutta on tarjoutunut. Mutta vasta pari vuotta sitten hän kokosi kasvatusta koskevat mielipiteensä yhtenäiseksi kaksiosaiseksi teokseksi, joka on omistettu „kaikille niille vanhemmille, jotka uuden vuosisadan aikana toivovat kehittävänsä uusia ihmisiä“. Edellinen osa käsittelee laajasti äidin asemaa sekä eetilliseltä että yhteiskunnalliselta näkökannalta; jälkimäinen sisältää varsinaiseen kasvatukseen kuuluvia asioita. Niinkuin kirjoitukseni nimestäkin voi päättää, tulee juuri tämä jälkimäinen osa olemaan käsittelyni varsinaisena aiheena. Mutta ennenkuin ryhdyn sen sisällyksestä selvää tekemään, on tarpeellista esittää yhtä ja toista kirjailijan yleisestä katsantokannasta.

Ellen Key ei ole mikään varsinaisesti uusien aatteiden luoja, vaan hänet tekee merkilliseksi se into ja voima, millä hän ajaa muutamien uudenaikuisten ajattelijain mielipiteitä kehittäen niitä useinkin äärimäisyyteen asti. Rousseau, Almqvist, Nietzsche, Spencer, Gœthe ja Ibsen ovat hänen oppi-isiään, toiset suuremmassa, toiset vähemmässä määrässä. On kyllä totta mitä hän „Barnets århundrade“ teoksen alkulauseessa sanoo: „Sitä ajatusta ei ole vielä maan päällä ajateltu, johon eivät jonkun edeltäjän ajatukset tavalla tai toisella olisi kietountuneet.“ Mutta totta on myöskin se, että paljon on hänen itsenäisyytensä kärsinyt siitä, että hän on suurten nerojen teoksia raamattuinansa pitänyt, kuten hän itse kerskaa.

„Ihminen voi omalla itsellään itsensä tyydyttää“, on ikäänkuin perustana sille maailmankatsomukselle, jonka mukaan Ellen Key tahtoisi

oloja ja aatteita muovailla. Selvää on, että hän tätä katsantokantaansa seuratessaan joutuu jyrkkään ristiriitaan kristinuskon kanssa. Melkein intohimoisesti hän käykin uskonnon kimppuun, milloin suinkin tilaisuutta tarjoutuu. „Kristillinen elämänkatsomus on esteenä sille yhtenäiselle katsantokannalle (för den enhetliga åskådning), josta ihmiskunnan onnellisuus lopullisesti on koituva.“ — „Ihmiskunnan tulee seurata omia lakejaan, minkään syyllisyyden tunnon sitä peloittamatta.“ — „On väkivallan tekoa ihmisluonnolle, kun Jeesus asetetaan kaikkien idealiksi.“ Nämä otteet riittävät ilmituomaan Ellen Keyn käsityskantaa kristinuskosta. Sitä paitsi kuvaavat molemmat viimeksi mainitut sitäkin käsityskantaa, mikä hänellä on ihmisen personallisesta vapaudesta ja yksilöisyyden merkityksestä. Ei mikään hänen mielestään saa sitoa kehittyvää ihmishenkeä. Jokaisella pitää olla oikeus rakastaa, vihata, työskennellä, rikkoa, kärsiä omalla tavallaan. Niinpä hänestä on nykyisen kasvatuksen perusvikoja se, että lapselta riistetään omintakeisen kehittymisen vapaus, alkuperäisyyden mahdollisuus, kun sitä ensin kodissa kasvatetaan lukemattomien kieltojen ja kehoitusten kautta ja sitten koulussa sovinnaisten mielipiteitten ja metodien mukaan. Yksilöllisen hengen vapauden raskaimmat kahleet taotaan hänen mielestään joukkokasvatuksen kautta. Tuntuu siltä kuin hän ei löytäisi kylliksi teräviä sanoja käydessään arvostelemaan joukkokasvatuksen haitallisia vaikutuksia. Niinpä hän lukee joukkokasvatuksen syyksi m. m. nykyisen valtiollisen demoralisatsionin. Tätä väitöstään hän selvittää seuraavin sanoin: „Ylimalkaan on koulu toveri- eli kuntakäsitteineen ja -henkineen kaikkialla valmistamassa tietä julkisen elämän tunnottomuudelle. Siten uudistaa nykyinen yhteiskunta kerta kerralta menneiden aikakausien rikoksia ja, mikä ihmeellisintä, uudistaa niitä semmoistenkin henkilöiden kautta, joiden omatunto yksityiselämän alalla kylläkin on hereillä. Yhteiskunnan suuret tunnottomat, jotka asiain menolle antavat rikollisen suunnan, eivät koskaan voisi saada laumoja liikkeelle, elleivät indiviidit olisi muodostuneet lauman aineksiksi juuri kollektiivisen kasvatuksen kautta, joka on määrännyt kollektiiviset kunnialait, kollektiiviset isänmaantunteet, kollektiiviset velvollisuudenkäsitteet j. n. e. Lapsi opetetaan olemaan kuuliainen koululleen, suvaitsevainen toveripiirilleen, myöhemmin yliopistolleen, yhdistykselleen, virastolleen j. n. e. — lopuksi tinkimään niiden hyväksi omantuntonsa, oikeudenkäsitteensä, oman sydämensä vaatimuksista. Ja kasvatti oppiikin

ummistamaan silmänsä toveripiirinsä, kuntansa, oman maansa virheille, kärsimään niitä, puolustamaan niitä. Tätä tietä saapi maailma Dreyfus-juttunsa ja Transvaal-sotansa!"

Niin suuren merkityksen antaa Ellen Key yksilölliselle kasvatukselle, että hän pitää sitä ihmiskunnan edistymisen elinehtona. Ainoastaan sen kautta saapi muka maailma itsenäisiä ihmisiä, jotka uskaltavat astua uusia teitä. Jos sitä vastoin kaikkien päähän päntätään samaa ja monenlaista, saadaan jokaisesta koulutetusta lapsesta vain uusi painos vanhaa ihmistä, joten lopulta on käyvä niin kuin eräs englantilainen tiedemies on ennustanut: tulevaisuudelta tulee puuttumaan itsenäisesti luovia neroja, koska aivojen vastaanottava toiminta kuluttaa ne voimat, mitkä tarvittaisiin uutta luomaan.

Pitäessään äärimäisyyteen asti kiinni yksilön kehitysvapaudesta Ellen Key lausuu siveellisistä kysymyksistä yhtä jyrkkiä ja yksipuolisia mielipiteitä kuin uskonnollisista. Tutkimatta niitä syviä perustuksia, mitä yhteiskunnassa vallitsevilla siveyskäsitteillä on, hän on valmis katsomaan niitä ihmisluonnon tarpeita vastaamattomiksi ja asettamaan uudet niiden sijaan. Yhtä vähän kuin Nietzsche hän siveellisistä käsitteistä löytää mitään ehdotonta eroa hyvän ja pahan välillä. Jyrkästi periaatteelliselta kannaltaan on hän käynyt häikäilemättä arvostelemaan erityisiä siveellisiä kysymyksiä, niinkuin niitä, jotka koskevat avioliittoa, isänmaanrakkautta y. m. — Mainittakoon tässä vain hänen kantansa eräässä kysymyksessä, joka on lähempänä kysymystä kasvatuksesta. Ellen Key esittää sen yhteydessä avioliittoa koskevan kysymyksen kanssa. Kysymys koskee sitä, miten ihmiskunnan pitäisi huolehtia, etteivät fyysilliset ja psyykilliset heikkoudet pääsisi jälkipolveen periytymään. Muinaiset spartalaiset olivat Ellen Keyn mielestä nykyisten kultuurikansojen edellä tässä suhteessa, valtio kun piti huolen, etteivät raajarikkoiset ja heikot lapset saaneet elämään jäädä!

Toisessakin suhteessa oli antiikkisuus Ellen Keyn mielestä nykyaikaa edellä: se ymmärsi antaa kauneudelle sen merkityksen, mikä sille tulee. Lukijasta muuten tuntuu siltä kuin tahtoisi kirjailija koroittaa kauneuden uskonnon sijalle, ei siis yksin ihailtavaksi, vaan — sanonenko liikaa — palveltavaksikin. Usein mainitsee hän nim. „uudesta uskonnosta", jota hän ei tosin tarkemmin määrittele, mutta joka hänen muista lausunnoistaan päättäen on jonkinlaista esteettisen autuuden ihailemista. Kuvaava

on esim. hänen lauseensa: „— — — uusi uskonto, jonka tunnustajat tekevät pyhiinvaelluksia Weimariin.“ Kun hän kauneudenaatteelle antaa semmoisen arvon, ei ole ihmettelemistä, että hän saattaa vaatia yhteiskunnallisia lakeja muodostettaviksi kauneudenlakien mukaan. Helppoa on Ellen Keyn vastustajain ollut tehdä pilaa hänen kauneuden-jumaloimisestaan käyttäen tarkoitukseensa hänen omia paradoksejansa semmoisia kuin esim. seuraava: „Se, jonka meidän aikoinamme onnistuu keksiä kaunis muoto olutpulloille, vaikuttaa enemmän kultuurin viljelyksen hyväksi kuin se, joka kustantaa jonkun pohjoisnaparetkikunnan!“ (!)

Nietzschen mukaan on Ellen Key taipuvainen tunnustamaan jonkunlaista oligarkiaa kultuuri-ihmisten kesken, s. o. myöntämään kaikenlaisia etuoikeuksia ja vapauksia henkisesti etevimmille henkilöille, noille niin sanotuille „yli-ihmisille“. Tätä mielipidettä kuvaava on varsinkin seuraava hänen lauseensa: „Kun lahjakasta miestä ihmiselliset intohimot ja taiteellinen vaisto ajavat mittaamaan elämän korkeutta ja syvyyttä ja heittäytymään kaikille elämän asteille, tulee hän useinkin, jonakuna elämänsä aikana, koskettamaan sitäkin astetta, josta Bellman laulaa: 'Tässä makaan katuojassa ja tarkastelen vanhoja saappaitani.'“ — Tuntuu muuten sangen omituiselta, mitenkä kirjailija, jolla on moiset mielipiteet, saattaa semmoisella innolla ja lämmöllä ajaa sosialismin asiaa kuin Ellen Key on ajanut. Mutta tässä on taas yksi niitä epäjohdonmukaisuuksia, joita hänen ajatuskannassaan on yllinkyllin.

Näistä lyhyistä Ellen Keyn katsantokantaa kuvaavista piirteistä voi jo edeltäpäin päättää, että myöskin hänen nimenomaan kasvatusta koskevat mielipiteensä ovat jotakin erityisen yltiöpäistä. Niinpä huudahtaakin hän ajatellessaan nykyaikaista koulukasvatusta: „Koko nykyisen koulusysteemin pitäisi saada vedenpaisumus ylitseen. Pelastusarkkiin saisivat joutua vain Montaigne, Rousseau ja Spencer sekä nykyinen lastenpsykologiaa käsittelevä kirjallisuus.“

Seuraavassa tulemme näkemään minkälaiseksi hän tahtoisi kasvatuksen muodostella.

Alempana olevassa esityksessä olen koettanut ryhmitellä tekijän mielipiteitä lapsen eri ikäasteitten mukaan sivuuttaen kuitenkin ne varsin

huomioon otettavat kohdat, joissa puhutaan äidin velvollisuuksista jo ennen lapsen syntymistä.

„Antakaa lapsen olla rauhassa!“ on ensimäinen neuvo, jonka tekijä tahtoisi huutaa joka kodin kuuluviin. „Ei joka hetki saa lasta oikaista, neuvoa, auttaa, suoria, hienostaa, kiilloittaa. Hän tarvitsee tilaisuutta syventyä maailmaansa hänkin. Pois lastenkamarista liiat huonekalut, monimutkaiset leikkikalut ja erinomaisesti kuvitetut kuvakirjat! Lapsen mielikuvitukselle täytyy jäädä tilaisuutta itse rakennella kuvia itselleen.“ Myöskin on hylättävä liiallinen säännöllisyys: kellon jälkeen nukkuminen, syöminen, käveleminen, lämpömittarin mukainen vaatettaminen, sääntöjen mukainen leikkiminen j. n. e. Niin vähän kuin mahdollista on sekaannuttava lapsen toimintaan; vain harvoin on annettava kehoituksia. Päähuomio on kohdistettava lapsen ympäristöön, jotta se saataisiin kasvatuksen tarkoitusta vastaavaksi. Ja jos jotakin suoranaista kasvatusta vanhan tavan mukaan tahdotaan antaa, on se annettava — kasvattajalle itselleen.

Ainoastaan kolmena ensimäisenä vuotena saa ruumiiseen tuntuvia rankaisukeinoja käyttää, mutta vitsaa on silloinkin vältettävä. Muinaisajan raakuuden jätteitä on tekijän mielestä ruumiillinen kuritus yleensä. Koko kaunopuheisuutensa voimalla tuo hän esiin inhonsa semmoisia vanhempia kohtaan, jotka kurittamalla muka kasvattavat lapsiaan. Niinpä huudahtaa hän eräässäkin paikassa: „Semmoisen isän, joka on piiskannut tytärtänsä, sietäisi nähdä hänet kerran langenneena!“

Pienten lasten rankaisemiseksi suosittaa tekijä erästä Englannissa käytäntöön tullutta, syvän kopan tapaista putkaa, joka on lujasti kiinnitetty lastenkamarin seinään. Se on kylliksi syvä, niin ettei sieltä voi nähdä, mutta samalla niin ahdas, ettei siellä sovi istua. Sinne sopii pistää vastahakoinen kasvatti, kunnes sisu on tasaantunut.

Paras keino lapsen mielivallan ehkäisemiseksi on asettaa hänet joka askeleella elämän todellisuuksien kanssa tekemisiin. „Ei milloinkaan saa karsia okaita hänen karviaismarjapensaastansa.“ — Jokainen lapsessa ilmaantuva luonteenvika on vain kuin kova kuori, joka sisäänsä kätkee hyveen siemenen (Gœthe). Ymmärtäväisyydellä voi näistä vioista kehittää vastaavaiset hyveet: itsepäisyydestä luonteenlujuuden, viekkaudesta ymmärtäväisyyden, viehätyshalusta rakastettavaisuuden, rettelöimishalusta toimeliaisuuden j. n. e. Kovuudella ei pidä yrittääkkään hedelmää kas-

vatukselle. „Lapsen mieli on pehmeä kuin vaha, mutta tavallisesti käytellään sitä kuin olisi se härän nahkaa.“ — Hyvänä pikkulasten kasvatuskeinona ovat sadut, mutta niitä on taidolla käytettävä eritoten välttäen suoranaisen opettelemisen tavoittelemista.

Ensimäinen opetus on välttämättömästi annettava kodissa ja siten vältettävä tuo koulun ja kodin välimuoto, lastentarha, jossa usein kyllä joukkokasvatus pannaan alulle, kun pienokaiset määrätään tekemään samoja tarpeettomia, tyhmiä pikkutöitä, leikkimään samoja leikkejä j. n. e. Pilkallisesti nimittää tekijä tämäntapaista alkukoulua sen suuren tehtaan alakerraksi, jossa laumaihmistä sorvaillaan, ja jonka seuraava kerros on tavallinen alkeiskoulu.[1] Pahimpia epäkohtia alkukasvatuksen ja varsinkin myöhemmän kasvatuksen aikana on se, että lapset tulevat riistetyiksi kodeista. Siitä seuraa tuo kummalta kuuluva, mutta silti yleinen tosiasia, että lapset ja vanhemmat eivät ymmärrä toisiaan. Kodin piirissä ja ainoastaan siinä voidaan eheä tunne-elämä kehittää, sillä pieni ympäristö herättää aina enemmän sydämellisyyttä kuin suuri. „Ainoastaan se, joka ensin on oppinut rakastamaan muutamia henkilöitä, voi myöhemmin elää ja kuolla monen puolesta.“

Ellen Keyn esittämä koulusysteemi eli järjestelmä eli, karttaakseni näitä hänen vihaamiaan nimityksiäkin, tulevaisuuden koulu yleensä tulisi olemaan jotakin aivan toista kuin se, mitä me nyt sanalla koulu ymmärrämme. Hänen mielestään haittaavat nykyistä koulua järjestys, metodi, systemi, discipliini. Ennen kuin otamme puheeksi, miten hän on ajatellut korvattavan näitä nykyisen koulun muka kelvottomia apukeinoja, täytyy meidän tietää, kummoiseksi hän ylimalkaan on suunnitellut kouiunkäynnin. Kehys hänen uneksimalleen koululle on jotenkin tämmöinen.

Kaikkein parasta olisi tulla toimeen ilman minkäänlaisia pikkulastenkouluja. Ellei tämä ole mahdollista, voisivat valmistavaa koulua korvaamassa olla sopiviin perheisiin sijoitetut pikkukoulut, joissa saisi käydä

[1] Sivumennen voidaan huomauttaa, että J. V. Snellman aikoinaan sangen ankarasti arvosteli lastentarha-aatetta (Litteraturbladet 1860 n:o 11), mutta hänellä oli osaksi toiset syyt tätä kasvatusmuotoa vastaan kuin Ellen Keyllä. Snellmanin mielestä ovat lapset saatettavat tosityöhön ei leikkien kautta, vaan leikeistä.

korkeintaan 8—10 oppilasta kussakin. Semmoisen koulun opettajalla, olkoon hän sitten perheen äiti tai joku muu sopiva henkilö, olisi päätehtävänä psykologisten huomioiden teko lasten leikkiessä tai työskennellessä. Noin 9 tai 10 vuoden ikäisinä siirtyisivät lapset varsinaiseen kouluun, jonka pitäisi sanan täydessä merkityksessä olla yhteiskoulu s. o. yhteinen ei ainoastaan pojille ja tytöille, vaan kaikkien kansankerrosten lapsille. Tämä, niin sanoakseni pohjakoulu, lopetettaisiin 15—16 vuoden iässä. Nyt olisi niiden, jotka aikovat kouluaan jatkaa, levättävä, jos mahdollista, yksi vuosi. Sitten alkaisivat jatko- ja ammattikoulut. Kun kouluaika on loppuun kulunut, pitäisi nuorukaisten noin 5-miehisissä ryhmissä oleskella vuosi joko ulkomailla tai vieraalla paikkakunnalla omassa maassa. Kunkin tämmöisen ryhmän kaitsijaksi soveltuisivat hyvin täysinpalvelleet opettajat. Häneltä saisivat nuorukaiset nyt juuri, kun heidän murrosaikansa on, sekä siveellistä tukea että elämän viisautta koskevia neuvoja. Hän se myöskin sitten antaisi hoidokkailleen niin sanotut kypsyyden todistukset.

Yhteiset, s. o. kaikkein suoritettavat, oppimäärät olisivat supistettavat mitä vähimpään. Siis yleissivistyksen pohja olisi tietoihin nähden nykyisestä paljon alennettava ja lakattava haaveilemasta oppinutta kokonaisyleisöä. Hänen mielestään riittäisivät seuraavat määrät yleistietoja:

1) Taito tavata ja lukea hyvin sisästä;

2) kirjoittaa yhtä hyvin kummallakin kädellä;

3) piirustaa yksinkertaisia esineitä;

4) ymmärtää havainnollista geometriaa;

5) laskea kokonaisilla ja kymmenmurtoluvuilla;

6) osata maantietoa sen verran, että ymmärtää karttaa ja aikatauluja;

7) tuntea luonnontietoa niin paljon kuin tarvitaan hygienian yksinkertaisia vaatimuksia varten;

8) puhua englannin kieltä.

Tälle pohjalle saa sitten kukin rakentaa lisää oman tahtonsa ja individuaalisten taipumustensa mukaan, sillä oppilailla pitäisi olla oikeus valita opittavansa aineet. „Koulu on oleva henkinen ruokailupaikka, jonka ruokalistasta vanhemmilla on oikeus valita ne lajit, joista heidän lapsensa pitävät.“ — Mitään tutkinnoita ei pidetä eikä myöskään anneta muita todistuksia kuin nuo n. s. kypsyyden todistukset koko koulunkäynnin loputtua.

Koulussa opittavista eri aineista on tekijällä yhtä ja toista sanottavaa. Niinpä hän kieltää tykkänään koko uskonnonopetuksen, koska se muka alusta pitäen turmelee lapsen oikeudenkäsitteen. Ei edes uuden testamentin moraalia saa absoluuttisena totuutena opettaa, koska muka yhteiskunta kaikkine laitoksineen päivineen lepää perustalla, joka on raamatunopille ihan vastakkainen: raamattu opettaa itsensäkieltämistä, ihmiselämä seuraa ohjesääntöä: omaa suu lähin. Kuitenkaan ei tekijä kiellä lapsilta raamatun lukemista, vaan päin vastoin sitä suosittaakin, mutta heidän tulee saada itse muodostaa mielipiteensä luetun johdosta. Monilukuisilla esimerkeillä näyttää hän, miten lapsen pikku kokemus johdonmukaisesti taittaa kärjen kaikilta uskonnollismoraalisilta elämänsäännöiltä. Se pilkallinen tapa ja perinpohjaisuus, millä tekijä tätä kysymystä käsittelee, tekee erittäin vastenmielisen vaikutuksen lukijaan, joka on tottunut uskontoa arvossa pitämään. — Keskityksen vuoksi olisi historian opetukseen yhdistettävä myöskin kirjallisuushistorian ja kirkkohistorian opetus. Mitä itse aineeseen tulee, niin olisi vastedes annettava kultuurihistorialle juuri yhtä suuri merkitys kuin nyt annetaan sotahistorialle. — Matematiikalla ja kieliopilla ei Ellen Keyn mielestä ole mitään sivistävää arvoa, ellei niiden harjoittajalla ole luontaista taipumusta niihin. Käytännöllisyyden saavuttamiseksi pitäisi matematiikan opetusta yhdistää käsitöiden, piirustuksen y. m. s. opetukseen. — Vieraita kieliä olisi opittava puhelun ja keskustelun avulla. Niin pian kuin oppilas suinkin kykenee, on hänen ryhdyttävä sanakirjan avulla lukemaan varsinaisia vieraskielisiä teoksia. Niiden sisällyksestä pitää hänen sitten yrittää tehdä kirjallisesti selvää samalla kielellä. Semmoinen kirjoitus on kaikkine virheineen tekijän mielestä parempi kuin kieliopin sääntöjen mukainen, mutta kielen käytännölle muuten ihan outo kyhäys. — Kirjallisuutta opitaan samalla kuin vierasta kieltäkin, mutta varsinaisen arvostelevan kirjallisuushistorian lukemisesta ei saa olla puhettakaan. — Metodinmukainen voimistelu saisi jäädä ainoastaan sadepäiviä varten. Kirjansitominen, veisto y. m. ammatintapaiset työt saisivat ylimalkaan korvata voimistelua. — Laulun pitäisi olla yksiäänistä ja tulla käytäntöön ainoastaan silloin, kun tunteet siihen kehoittavat, tapahtukoon se sitten sisällä tai ulkona.

Mitä oppikirjoihin tulee, niin nykyiset metodinmukaiset olisivat käytännöstä tykkänään jätettävät ja niiden sijaan annettava lasten käteen ori-

ginaaliteoksia sovellettuina, jos niin tahdotaan. Näin olisi meneteltävä varsinkin historian opetuksessa, jossa lasten pitäisi, niin pian kuin mahdollista, päästä käsiksi alkuteoksiin. Myöskin nykyaikaiset lukukirjat olisivat hylättävät, sillä niiden kirjava sisällys on omiaan alulle panemaan sitä uteliaisuuden tapaista halua, jolla nykyajan ihminen pyrkii kirjasta kirjaan, aineesta aineeseen, syventymättä mihinkään ja sen vuoksi unhoittaakseen kaikki mitä on lukenut. Muuten erehdytään tekijän mielestä suuresti, kun liian huolellisesti valikoidaan lasten luettavat. „Antakaa lasten itse valita! Faustkin sopii usein 10-vuotiaan käteen.“

Tulevaisuuden koulussa ei tekijän mielestä enää tarvita luokkahuoneita pulpettirivineen, vaan saleja, joissa kutakin ainetta varten on opetusvälineitä. Näiden salien vieressä sijaitsevat varsinaiset työhuoneet, joissa kullakin oppilaalla on määrätty paikkansa. Koko koulun tärkeimpänä huoneena pitää olla kirjastohuone, sillä itsenäinen kirjallisuuden lukeminen on oleva pääasiana koko koulunkäynnissä. Kaunoaistin kehittämiseksi on tarvis sijoittaa kaikkialle taideteoksia, akkunakasveja y. m. silmää hivelevää. Vallan välttämätöntä on, että koulua ympäröi kaunis puutarha, jonka hoitoon oppilaat suoranaisesti saavat ottaa osaa.

Heittäkäämme nyt silmäys ihannekoulun sisäiseen elämään ja työtapaan.

Koulukasvatuksen neljänä nurkkakivenä on oleva: 1) aikainen siirtyminen spesiaalialalle, jos suinkin erityisiä taipumuksia on havaittavissa; 2) opetuksen keskittyminen muutamiin aineisiin määrättyinä aikoina; 3) oppilaan omintakeinen työskenteleminen läpi koko koulun; 4) opitun kokemusperäinen yhdistyminen todellisen elämän ilmiöihin. — Varsin tärkeänä pitää Ellen Key aineiden konsentratsionia, ja syystä kyllä, sillä jokaisen täytynee myöntää, että samalla kertaa opetettavien aineiden moninaisuus on nykyisen koulun suurimpia epäkohtia. Mainiosti hän kuvaa sitä vaikutusta, mikä tällä moninaisuudella on oppilaisiin. „Tuo hento personallisuus“, sanoo hän, „on nykyajan koulussa kuin pieni kivi rannan aallokossa. Siinä kohtaa sitä aallon loiskahdus toisensa perästä päivittäin, lukukausittain, vuosittain. Loiskis — 45 minuuttia uskontoa; loiskis — yhtä kauan historiaa; loiskis — sama määrä käsitöitä; loiskis — yhtä kauan matematiikkaa; loiskis — sama määrä luonnontietoa. Seuraavana päivänä uusia aineita uusin pienin loiskauksin. Aivot väsähtyvät tästä loiskeesta, järki jäykistyy ja oppilaat sekä

opettajat tyhmistyvät.“ Miten tekijä on ajatellut omat mielipiteensä toteutettuina, käy selville seuraavasta työsuunnittelusta. Ainoastaan pari pääainetta opitaan samaan aikaan, koska konsentratsioni muuten tulisi kärsimään. Talvisin luetaan esim. matematiikkaa, syksyin ja keväin luonnontietoa useampia tunteja joka päivä. Jälkimäisen aineen oppiminen tapahtuu ulkona luonnossa ja pääasiallisesti havaintoja tekemällä. Sadepäivät käytetään tehtyjen havaintojen ryhmittämiseen. Havaintoretkellä ovat myöskin ne mukana, joiden taipumukset ovat historialliskielitieteellisiä, mutta he ovat vain näkemässä, kuulemassa, ei aktiivisessa työssä. Maantieteellisiä havaintoja voidaan tietysti tehdä samalla tavalla, ja tämä aine sopiikin tekijän mielestä vaikkapa koko opetuksen keskustaksi, joksi hän kuitenkin ensi sijassa ehdoittaa oman maan kieltä, historiaa ja kirjallisuutta. Opetuksen erikoistumisen edistämiseksi olisi silloin tällöin pidettävä vapaatunteja, joina kukin voisi syventyä omaan alaansa. Jos otaksutaan, että luokalla on esim. 12 oppilasta, — joista 7 on tasalahjaista, 3 jossakin aineessa erikseen etevää ja 2 huonopäistä, niin sopisi vapaatuntien työtavan järjestää vaikkapa seuraavalla tavalla. Nuo 3 lahjakasta tutkisivat erikoisteoksia, 7 keskinkertaista seuraisivat samaa teosta, jota yksi lukisi ääneen, ja nuo 2 heikkoa saisivat joko lupaa tai nauttisivat opettajan apua niissä kurssin kohdissa, missä he ovat muista jälkeen jääneet. Muuten pitäisi kaiken koulutyön tulla suoritetuksi koulussa, niin että kotitehtäväksi ei jäisi mitään muuta kuin pitemmän ajan sisässä läpiluettavat kaunokirjalliset teokset. Ranskassa kuuluukin jo olevan joka viikko vapaapäivä tämmöisen kotityöksi määrätyn kirjallisuuden lukemista varten.

Jos opetuksen jakamisessa ylimalkaan mitään metodia käytetään, niin pitäisi sen olla mitä vaihtelevinta laatua. Joskus tulisi opettajan antaa seikkaperäinen ja samalla innostava esitys aikakaudesta, henkilöstä, maasta tai m. s. Toisella kertaa pitäisi hänen tyytyä aivan ylimalkaisiin viittauksiin, joiden mukaan oppilas itse voi määrätystä teoksesta tietoja hankkia. Toisinaan tulisi hänen vaatia oppilaaltaan suullista selontekoa jostakin kerrotusta tai luetusta, toisinaan taas kirjallista. Jonakuna päivänä saisi oppilas hyvin valmistetun pensumin eli kotitehtävän, jonakuna aivan valmistamattoman. Välisti saisi läksy olla lyhyt, välisti hyvinkin pitkä, välisti annettu vain seuraavaksi päiväksi, välisti pitemmäksikin aikaa. Opettajan pääasiallisin tehtävä koulun varttuneempiin oppi-

laisiin nähden olisi ohjata heitä kirjain valinnassa, auttaa pyydettäessä, antaa yleiskatsauksia, tarkastaa luetun johdosta laadittuja selontekoja j. n. e. Oppilaat saavat itse ilmoittautua kuulusteltaviksi aina sen mukaan kuin valmistuvat. Varsinaista luokkajakoa ei tarvitse noudattaa, eikä kiihoittaa lasten kunnianhimoa numeroilla eikä muilla sellaisilla muka vahingollisilla keinoilla. Silloin tällöin tehdään retkiä museoihin, joissa opettaja ei saa järjestelmällisesti esineitä näytellä ja selitellä, vaan ainoastaan tyydyttää asianharrastuksesta syntynyttä uteliaisuutta. Oppilaiden tulee itse tunkeutua asiain ytimeen, heille itselleen pitää säästyä ilo jonkun uuden tiedon saamisesta. Surkeimpia epäkohtia nykyisessä opetustavassa on tekijän mielestä se, että oppilaalta riistetään mahdollisuuskin omintakeiseen työhön. „Läksyn perusteelliset valmistamiset, huvittavat lukutunnit, täydelliset metodit, erinomaiset opettajat, jotka oppilaan tieltä poistavat kaiken vaikeuden ja antavat hänelle henkisen ravinnon mitä maukkaimmin laitettuna, vieläpä pureksittunakin, — kaikki nämä erinomaisuudet kuolettavat oppilaan personallisuuden, saavat aikaan liikarasituksen ja synnyttävät henkistä laiskuutta.“

Henkilö, joka ei osaa lasten kanssa leikkiä, ei kelpaa opettajaksi. Subjektiivisuus on ollut jokaisen suurkasvattajan ominaisuuksia, ja se on oleva vastedeskin paras tae kasvattajan onnistumisesta. Opettajan omat kokemukset, oma maailmankatsomus pitää välittömästi valua lapsen tietoisuuteen, kuitenkin niin, että hän ei esitä niitä minkäänlaisina absoluuttisina totuuksina. Ennen vakinaista virkaa pitäisi olla koetusvuosi, jonka loputtua lapsienkin arvostelu otettaisiin huomioon. Suuret palkat ja täysi lepo sekä korkeintaan 20-vuotinen palvelusaika olisivat välttämättömiä ehtoja opettajalle, jonka työstä odotetaan hyviä tuloksia. Täysin palvelleina saisivat opettajat siirtyä kouluneuvostoihin, joihin myöskin tulisi lasten vanhempia kuulumaan, tai ruveta sensoreiksi s. o. ottaa ohjatakseen noita kokemusmatkoilla oleskelevia, koulunkäyntinsä lopettaneita nuorukaisia. Sensorein tehtävänä olisi myöskin erityisillä todistuksilla arvostella elämään ja toimintaan astuvien nuorukaisten kypsyyttä.

Kysymykseen, mistä saataisiin varat tämmöisen kasvatussuunnitelman toteuttamiseksi, vastaa Ellen Key lyhyesti: „ne miljonat riittävät, joita nykyään käytetään sotalaitoksen ylläpitämiseksi.“

Tämmöinen on pääpiirteissään sisällys Ellen Keyn huomiota herättäneessä teoksessa. Yllä olen koettanut esittää sen, mikä teoksessa on suorastaan positiivista, mutta riennän heti ilmoittamaan, että kirjan pääsävy on negatiivinen, ja että juuri se vakuuttava voima ja loistava stiili, joka tempaa lukijan mukaansa, esiintyy parhaiten silloin, kun tekijälle ilmaantuu tilaisuus ruoskien ja ivaten käydä käsiksi oleviin oloihin. Liian pitkäksi venyisi esitykseni, jos useammilla otteilla koettaisin antaa kuvan hänen kirjoitustavastansa. Huolimatta tekijän taipumuksesta liioitteluun, silloin tällöin ilmenevästä johdonmukaisuuden puutteesta ja uskontoa vastustavasta tendensistä, sisältää tämä kirja niin paljon hyvää, että jokaisen kasvatuksen ystävän pitäisi siihen tutustua. Ovathan useimmat niistä kohdista, joita kirjailija huomauttaa, todellisia epäkohtia mainitakseni vain muutamia esimerkkejä koulukasvatuksen alalta: liian monen aineen opettaminen samaan aikaan ja siitä syntyvä keskityksen puute, liian yksitoikkoinen ja kangistava metodi, liian järkiperäinen aineiden käsitteleminen, lapsen personallisuuden ja individuaalisten taipumusten tukahuttaminen, hänen vieraantumisensa kodista, liian pienet vaatimukset opettajan personallisiin ominaisuuksiin nähden, osaksi myöskin joukkokasvatus, vaikka sitä ei toistaiseksi käynekkään välttäminen, j. n. e. Näiden lisäksi on kirjassa kodeille ja vanhemmille monta purevaa, mutta samalla tarpeellista huomautusta m. m. ruumiillisesta rangaistuksesta, jota tekijä, niinkuin on jo mainittu, suorastaan inhoaa. Mutta kaikkein enimmän luulen tekijän panevan painoa sille seikalle, että lasta on pienestä pitäen kohdeltava itsenäisenä personana, jonka tahtoa ei niin vaan saa taskuunsa panna. Tämän vaatimuksensa vastapainoksi huomauttaa tekijä, että lapset ovat aikaisin asetettavat näkemään elämän todellisuutta suoraan silmiin. Näillä vaatimuksillaan kannattaa Ellen Key sitä ajatussuuntaa, jonka Rousseau „lapsuuden enkelistä“ on luonut ja jota hyvin voi nimittää „lasten-emansipatsioniksi“. Suurta huomiota ansaitsee epäilemättä se ajatus, että lapsuudeniällä on itsensäkin vuoksi merkitystä eikä ole ainoastaan täysikasvuisen ihmisen valmistusaika.

Tämän mieltäkiinnittävän teoksen heikoimpia puolia on mielestäni se, että tekijä asioita arvostellessaan heittäytyy liiaksi vilkkaan mielikuvituksensa valtoihin. Siitä seuraa, että hän toiselta puolen näkee kasvatukselliset virheet ikäänkuin suurennuslasin lävitse, toiselta puolen taas arvaa parannusmahdollisuudet liian helpoiksi. Edellisen väitteeni todis-

teena olkoon esim. seuraava ote: „On itsensä pettämistä, kun jonkun kansan sivistyskantaa tahdotaan todistaa koulujen luvulla, niiden oivallisilla opetusvälineillä j. m. s.! . . . Meidän ruotsalaiset kansakoulunäyttelymme ovat olleet valkoisiksi valkaistuja — tahi oikeammin sanoen vernissatuita! — hautoja täynnä kuolleiden luita . . .!“ — Mitä taas parannusmahdollisuuksiin tulee on tekijä niiden suhteen ihan varmaan liian optimistinen. Täytyy melkein hymähtää, kun hän esim. otaksuu, että kouluissa tultaisiin toimeen ilman varsinaista kurinpitoa. Intelligenteiksi ja originaalisiksi kai oppilaat kasvaisivat, mutta villiintyneitä vesoja silloin vuosisata näkisi. Liian suureksi arvioi tekijä niinikään esim. sen oppimisharrastuksen, jota hän olettaa lapsissa olevan, jos ne alun pitäen hänen ohjeittensa mukaan kasvatetaan. Kyllä kasvattajalta vaaditaan muutakin kuin huomioiden tekoa muutaman metrin päässä kasvatettavasta, jos niin saan sanoa, ja olemista jonkunlaisena viisaudenkivenä, johonka lapsi voi turvautua, kun se tietoja tarvitsee. Teoksen heikkouksiin lukisin vielä senkin, että tekijä näyttää ikäänkuin unhottaneen varsinaisen kansan koulukysymyksen, vaikka hän teoksensa ensi osassa käsitteleekin äitien asemaa suureksi osaksi juuri ruumiillista työtä tekevän kansanluokan keskuudessa. Hänen tulevaisuuden koulustaan ei näet voi sanoa muuta kuin, että se on jonkinlainen yläluokan koulu matkustuksineen ja sensoreineen. Ja kun tiedämme, että kansansivistys useimmissa maissa vastikään on päässyt alkuunsa, niin tuntuu varsin ennenaikuiselta tuomita joukkokasvatusta kaikissa muodoissaan. Tästä vuosisadasta ei ennätetä, ikävä kyllä, tehdä „lasten vuosisataa“ siinä merkityksessä kuin Ellen Key tahtoisi.

Terveysopin eli hygienian merkityksestä.

Virkaanastujaisesitelmä.

Pitänyt

TAAV. LAITINEN.

Terveysopin käsitettä on koetettu määritellä usealla tavalla. Sitä on nimitetty „taidoksi pidentää ihmisten ikää", sitä on nimitetty „preventiiviseksi lääketieteeksi", joka merkitsee sellaista oppia, minkä avulla tauteja voitaisiin välttää. Harvemmin on sille annettu vielä muitakin nimityksiä, niinkuin esim. „terveyden säilyttäminen". Nämät nimitykset eivät kumminkaan lähimainkaan täysin tyhjentävästi lausu *terveysopin* käsitettä, sillä se on pidettävä *tieteenä, joka sekä ihmisruumiin että sen ympärillä esiintyvien, enemmän tai vähemmän terveyteen vaikuttavien ilmiöiden tarkan tuntemisen perusteella koettaa säilyttää ja lisätä ihmisen terveyttä ja hyvinvointia.* Tällaisena on hygienialla äärettömän monipuolinen tehtävä. Se koskettelee ilmastoa, ilmaa, maaperää, pohjavesisuhteita, asuntoja, yleisiä rakennuksia, puhtaanapitoa, juomavettä, elatusaineita, nuorisonkasvatusta, työtä, teollisuutta, liikeoloja, hautaamista sekä tapoja ja tottumuksia, lainsäädäntöä y. m. ihmistä koskevia asioita ja niiden suhdetta ihmisen terveyteen.

Tarkoituksensa tahtoo terveysoppi saavuttaa osaksi *tieteellisesti,* osaksi *käytännöllisesti.* Tieteellinen hygienia tutkii yhdeltä puolen kaikkea, mikä mahdollisesti voi olla terveydelle vahingollista ja toiselta puolen koettaa löytää niitä *ehtoja,* jotka olisivat edullisimmat ihmisten menestymiselle. Tässä on hyvin tärkeä sija bakteriologian tutkimisella, sillä on laskettu bakterien olevan ei vähemmässä kuin 50 % kaikista sairaskohtauksista syynä terveyden rikkoutumiseen. Käytännöllinen hygienia taas koettelee sopivimmalla tavalla saada toimeen sellaisia parannuksia, jotka tieteellisen perusteella ovat näyttäytyneet edullisimmiksi terveyden säilyttämiseen ja organismin mahdollisimmin vastustuskykyiseksi tekemiseen. Tällaisella käytännön tietä saavutetulla kokemuksella on erittäin suuri merkitys.

Käytännölliseen terveydenhoitoon kuuluu niinikään terveysopillinen lainsäädäntö.

Hygienia saattaa olla laadultaan yksityistä tai yleistä. Yksityisellä ihmisellä ei nimittäin aina voi olla tilaisuutta omien toimenpiteittensä kautta välttää eikä hankkia sellaisia olosuhteita, jotka olisivat edulliset hänen ruumiinsa kehitykselle. Yksityinen voi useimmissa tapauksissa hankkia itselleen vaatteet, jotka suojaavat häntä ilmaston epäedullisilta vaikutuksilta tai saada ravintoa, joka hänen elatuksekseen on riittävä j. n. e., mutta yksityinen ei kykene, ei ainakaan tiheästi asutuissa paikoissa, estämään sitä, että hänen hengittämänsä ilma jo on toisaalla pilaantunutta, tai että vettä, jota hän käyttää juomakseen tai ruokansa valmistamiseen, jo on naapuri turmellut. Hän ei voi pakolla saada vältetyksi niitä moninaisia vaaroja, joita suurien ihmisjoukkojen toistensa lähellä asuminen tuottaa koko yhdyskunnalle ja yksilölle itselleen. Se tehtävä on yleisen terveydenhoidon asia.

Hygienia tieteenä on vasta viime vuosisadan tulos. Se kehittyi vasta myöhään muiden biologisten tieteiden perusteella, vasta silloin kuin näiden oma kehitys oli kohonnut jommoisellekin asteelle. Hygienialla on nimittäin monia yhtymäkohtia muiden luonnontieteiden kanssa, erityisesti kasviopin, kemian, fysiikan ja varsinkin fysiologian kanssa. Ja itsestänsä selvää on, ettei ruumiin ulkopuolella olevia terveydelle vahingollisia vaikutuksia voitu menestyksellä tutkia, ennenkuin itse ruumiin eri elinten toiminta ja tarpeet tulivat tunnetuiksi.

Mutta vaikka hygienia ei ole ollut kauan erityisenä tieteenä, niin on kumminkin jo vanhimpina aikoina niin sanoakseni empiirisen kokemuksen perustuksella annettu suuri merkitys terveysopillisille toimenpiteille, joista vähitellen syntyi traditsionintapaisia ohjeita. Jo aikaiseen oli nimittäin huomattu ihmisen kaikkiin toimiinsa tarvitsevan etupäässä *terveen ruumiin* ja siitä syytä ruvettiin välttämään sitä, mikä huomattiin olevan ruumiille vaarallista, ja edistämään sitä, joka näyttäytyi olevan hyödyllistä ruumiin normaaliselle kehitykselle ja sen semmoisena säilymiselle. Jo vanhoilla kiinalaisilla, intialaisilla, persialaisilla, egyptiläisillä ja eritotenkin juutalaisilla löytyi melkoinen joukko terveysopillisia määräyksiä. Omituisinta näille kansoille tässä suhteessa on se, että hygieniset toimenpiteet olivat yhdistetyt uskontoon ja niiden toimeenpanemisen tarkastus oli jätetty korkeimmassa asemassa olevien henkilöiden, pappien, val-

vonnan alaiseksi. Nämät taas tekivät terveysopillisten määräysten täyttämisen, niin kuin muutkin uskonnolliset menot, *omantunnon asiaksi,* mikä suuressa määrässä helpoitti määräysten toteuttamista käytännössä. Pyydän lyhimmittäin mainita muutamia näistä määräyksistä eri kansoilla

Luulen voivani ensinnäkin liioittelematta sanoa, että kiinalaiset tuhansia vuosia kestävästä valtakunnastaan ja rotunsa puhtaudesta suureksi osaksi saavat kiittää viisaan Kung-fu-tsen eli Confuciuksen (551—479 e. Kr.) terveysopillisia sääntöjä. Ne vaativat ruumiin ja asunnon puhtautta, nautintojen rajoittamista ja tarkkaa eroittautumista muista kansoista. Kung-fu-tse määräsi vielä eräänlaisen torikaupan järjestyksen, jossa kiellettiin myymästä kypsymättömiä hedelmiä, valmistettuja ruokia ja juomia y. m. *Kiinalaiset* samoin kuin *intialaisetkin* käyttivät myöskin jonkinlaista rokotusta jo ammoisista ajoista asti. Intialaisten terveysopilliset säännöt, joiden luojana pidetään Mänu (1200 e. Kr.), olivat laaditut samoille perusteille kuin kiinalaisten; niiden tarkka noudattaminen oli tosin tehty ainoastaan brahmanien velvollisuudeksi, mutta niitä näyttävät noudattaneen muutkin kansankerrokset. Intialaisten terveysopilliset säännöt kielsivät lihan syönnin ja käyneiden juomien juonnin; he elivät pääasiallisesti maidosta ja kasviaineista. Ennen syöntiä ja rukoilemista oli myöskin suu pestävä; joka temppelissä oli pyhiä kylpypaikkoja, joiden ahkeraa käyttämistä pidettiin erityisenä ansiona; tarkka rotueroitus oli säädetty; avioliittoa rakennettaessa tarkastettiin, oliko mies kyllin miehekäs siihen ja oliko vaimolla mitään pahoja perinnöllisiä taipumuksia; lasten elatusta pidettiin myöskin hyvin silmällä ja ne olivat tarkasti eroitettavat kulkutautien aikoina. Ruumiillista sairautta pidettiin häpeänä ja siitä syystä sairaat täysikasvuiset menivät asumattomiin seutuihin odottamaan joko parantumistaan tai kuolemataan taikka antoivat polttaa itsensä elävänä. Näin vanhat intialaiset.

Persialaisten hygienisten ohjeiden antaja on taas Zoroaster eli Zarathustra (7:nnellä vuosisadalla e. Kr.). Hän opettaa Zend-Avestassa, että „siinä valtakunnassa, jossa minun lakini vallitsee, pitää olla kaikki puhdasta; kaikki mikä luonnossa on puhdasta, on hoidettava ja edistettävä, kaikki mikä taas on likaista, on hävitettävä ja vältettävä“. Hän on säätänyt myöskin hämmästyttävän tarkkoja ohjeita ruumiiden pitelemisestä ja hautaamisesta. Jokien pilaaminen oli myöskin hyvin ankarasti kielletty.

Puhtaus oli päävaatimuksia myöskin vanhain *egyptiläisten* terveysopillisessa katsantokannassa, jonka Menes (3000 vuotta e. Kr.) perusti, — ruumiin ja rodun puhtaus. He käyttivät ainoastaan vasta pestyjä vaatteita, joivat kuparisista pikareista, joita joka päivä pesivät, eivät syöneet vierasten kanssa samassa pöydässä. Ylimalkaan he — niin Herodotos kertoo — tahtoivat olla mielemmin puhtaat kuin rikkaat. Kohtuullinen, pääasiassa vegetabilinen oli heidän ravintonsa; lihan syöminen, lukuun ottamatta sian lihaa, ei kuitenkaan ollut kielletty, kun se vain oli terveistä eläimistä. Egyptiläiset ovatkin ensimäiset, jotka rupesivat ravinnoksi käytettävää lihaa tarkastamaan. Oli näet säädetty, että: „kun härkä on huomattu kaikinpuolin puhtaaksi, terveeksi, merkitsee tarkastaja sen käärimällä papyruksen sarvien ympärille, sitten pyyhkäisee hän siihen sinettimaata, johon painetaan sinetti. Niin tarkastetaan ja koetellaan eläin.“ — Egyptiläisten harjoittamalla ruumiiden balsameeraamisella on myöskin hygieninen merkityksensä. Diodorus mainitsee heidän myöskin käyttäneen karanteeneja kulkutautien ehkäisemiseksi, mainitseepa vielä lääkärien olleen valtion palkkaamia sekä niiden harjoittaneen ammattiaan jonkunlaisten ohjesääntöjen mukaan.

Vielä kehittyneempiä vanhan ajan kansojen terveysopillisten säännösten joukossa olivat *juutalaisten*, — siis tavallaan osa egyptiläisistä säädöksistä. Mooses (noin 1500 e. Kr.) on uskonnollisia asetuksia laatiessaan pannut aivan erityistä huomiota terveysopillisille seikoille, jonka vuoksi häntä on nimitettykin „vanhan ajan suurimmaksi hygienikoksi“. Me emme voi ruveta tässä tilaisuudessa lähemmin kertomaan raamatusta yleisesti tunnettuja Mooseksen säätämiä yksityisiä terveysopillisia säädöksiä; ne eivät käsittele ainoastaan ruumiin ja rodun puhtautta, sukupuoliyhteyden järjestämistä, terveen jälkeläisen turvaamista ynnä avioliiton kieltoa sukulaisten kesken, vaan myöskin ilman, maaperän ynnä veden puhtaanapitämistä ynnä järkiperäistä ravintohygieniaa. — Juutalaisilla mainitaan olleen jo vesijohtojakin; niinpä Salomon rakennutti Jerusalemille sellaisen, joka kuljetti vettä aina 65 kilometrin päästä.

Mutta vielä korkeammalla kannalla kuin israelilaisten oli vanhojen *roomalaisten* terveydenhoito. Osaksi vielä tavattavat jäännökset Rooman kuningasvallan, tasavallan jälkikauden ynnä keisarikunnan aikana syntyneistä hygienisistä laitoksista herättävät vielä tänäpäivänä terveysopin tutkijan ihmettelyä. Jo vanhemman Tarqviniuksen aikana (kuuden-

nella vuosisadalla e. Kr.) oli ruvettu Roomaa varustamaan viemäreillä, joita hänen poikansa sittemmin lisäsi ja täydensi; kuuluisin näistä viemäreistä on *Cloaca maxima*. Hyvin aikaiseen (neljännellä vuosisadalla e. Kr.) oli Roomaan laitettu vesijohtoja, jotka vetävät vertoja nykyaikaisille. Niinpä Ancus Martiuksen v. 144 e. Kr. rakentama Aqva Marcia maksoi 180 miljoona sestertsiä eli noin 50 miljoonaa Suomen markkaa, ja toi erittäin hyvää lähdevettä 10 kilometrin päästä Roomaan. Myöhemmin kaupungin suuretessa laitettiin yhä uusia vesijohtoja, niin että sellaisia Diokletianuksen aikana oli kokonaista neljätoista, jotka erittäin runsaasti toivat hyvää vettä vuoristosta Roomaan. Sitä käytettiinkin kylpyihin ja puhdistuksiin y. m. 500 à 1000 litraa päivässä henkeä kohden. Nykyinen maailma ei edes tunne niin runsasta vedenkäyttöä; suurissa kaupungeissamme menee näet vain 100 à 150 litraa henkilöä kohden päivässä. Roomassa oli myös monenlaisia terveysopillisia asetuksia säädetty, olipa olemassa virkamiehiäkin, joiden tehtävänä oli yleisen terveyden hoitaminen.

Tämä olkoon nyt lyhimmittäin mainittu vanhempien sivistyskansojen terveydenhoidosta; edellä sanottu riittänee jo todistamaan, että milloin ja missä ikänä kultuuri on noussut vähänkin korkeammalle kannalle, siellä on annettu suuri arvo terveydenhoidolle, ja se epäilemättä on suuresti edistänyt kansojen kestämistä olemisen taistelussa.

Kuten edellä jo mainittiin, on hygienia tieteenä verraten nuori, mutta sellaisena se onkin viimeisinä vuosikymmeninä suuresti edistynyt melkein kaikilla inhimillisen toiminnan aloilla.

Jos nyt kysyisimme, onko todellakin hygienialla, jonka käytännössä toimeenpaneminen usein kysyy verraten suuria kustannuksia, suurempaa merkitystä ihmiselämään nähden ja mistä sen voi päättää, niin tähän saamme vastauksen melkein kaikissa maissa tehdyistä kuolevaisuus- ja tautitilastoista eli n. s. mortaliteetti- ja morbiditeettitilastoista. Ne näyttävät aivan yhtäpitävästi, että sekä kuolevaisuusluku (luku, joka näyttää kuinka monta tuhannesta vuodessa kuolee) että morbiditeettiluku (luku, joka näyttää kuinka monta tuhannesta vuodessa sairastuu) ovat yhä pienentyneet, mikäli hygieniset olosuhteet ovat parantuneet. Välttääkseni numeroiden luettelemista mainitun tosiasian vakuudeksi pyydän vain mainita miten esim. *Ruotsissa* kuolevaisuusluku on viime vuosisadan kuluessa alentunut:

v. 1816—1840	välillä	kuoli	Ruotsissa	keskimäärin	23,45	henkeä	tuhannelle.
v. 1841—1850	„	„	„	„	20,59	„	„
v. 1851—1860	„	„	„	„	21,69	„	„
v. 1861—1870	„	„	„	„	20,16	„	„
v. 1871—1880	„	„	„	„	18,27	„	„
v. 1881—1890	„	„	„	„	16,94	„	„

Siis aleni kuolevaisuus Ruotsissa viime vuosisadan alkupuolesta loppupuolelle mennessä 23,45:stä tuhannelle 16,94, joka merkitsee sangen paljon valtiotaloudellisessa suhteessa, sillä ovathan terveet kansalaiset kunkin valtion suurin omaisuus. Kuolevaisuusprosentin aleneminen on erityisesti huomattava v. 1870 jäljestä, jonka jälkeen myöskin hygienian kanta on suuresti kohonnut. — Samanlaisia numeroita voisi luetella muistakin maista. Esim. Saksassa oli kuolevaisuus v. 1879—1888 26,90 joka tuhannelle ja v. 1889—1898 vain 23,97 %, siis 2,93 % vähempi.

Mutta hygienisiä rientoja vastaan on tehty muutamia muistutuksia tieteelliseltäkin kannalta ja varsinkin siitä syystä, että kuolevaisuusprosentin on huomattu pienenevän. MALTHUS väittää nimittäin siten syntyvän *liiallisen asutuksen* maailmassa ja sitä seuraavasta *elatusaineiden puutoksesta paljon suuremman kuolevaisuuden.* Tämä väite ei voi olla suurenarvoinen. Me tiedämme nimittäin, että maanpinnan tuottavaisuus ei vielä läheskään ole saatettu sille asteelle, johon oikean taloudenhoidon yhä lisääntyvä tieto antaa meille takeita päästä. Nykyiset ja aina yhä lisääntyvät kulkuneuvot voivat helposti tasoittaa elatustarpeet eriosaisten seutujen välillä, samalla kuin yhä kehittyvä tekniikka ja teollisuus pakoittaa aina suuremmat maa-alat tuottaviksi. — Meret saattavat myöskin povessaan kätkeä ihmisille arvaamattomia elatusmääriä. Kemian yhä suurempi tunteminen aukaisee myöskin uusia mahdollisuuksia tässä suhteessa, sillä aikana, jolloin yksinkertaisista yhdistyksistä voidaan valmistaa sokeria, emme ole oikeutetut luulemaan ettei sitä tietä ruveta muitakin elatusaineita valmistamaan.

Hygieniaa vastaan on myöskin muistutettu (SPENCER), että se tekemällä olemassaolon ehdot edullisemmiksi edistäisi vain *heikkojen yksilöiden kehitystä*, jotka muuten sortuisivat ensiksi taistelussa olemassaolosta, ja siten kasvattaa heikkoja sukupolvia. Tämä väite unhoittaa sen tosiasian, että terveysoppi hyödyttää yhtä paljon ruumiillisesti vahvaa kuin heikkoakin. Se koettaa antaa heikoille tilaisuutta vahvistumaan, jotta ne pääsisivät

samaan toimintakykyyn kuin vahvatkin. Vähentämällä kulkutauteja hyödyttää hygienia varmaan jotakuinkin yhtä paljon vahvoja kuin heikkojakin. Me elämme sitä paitsi aikakautena, jolloin ihmisen arvoa ei mitata yksinomaan ruumiillisen voiman mukaan.

Spencer on vielä väittänyt, että kyllä hygieniset toimenpiteet saavat parannuksia aikaan, mutta niiden toimeenpanemiseen veroina koottavat varat joutuvat pois niiden joukosta, joita vähempivaraiset muuten voisivat käyttää suoranaisesti omaksi edukseen, ja on siten heille epäedullista. Tämä väite ei ole näyttänyt pitävän paikkaansa. Löytyy ensiksikin hygienisiä toimenpiteitä, jotka vaikuttavat suorastaan säästävästi. Jos esim. alkoholismia koetetaan saada vähemmäksi tai epäedullinen aineiden tuhlaus kansojen ravitsemisessa poistetuksi tai koetetaan hankkia edullisempaa valaistusta ja lämmitystä, niin onhan se suoranaista rahan säästämistä. Toiseksi sellaisetkin toimenpiteet kuten esim. kanavoitseminen, hyvän juomaveden hankkiminen y. m., jotka todellakin kysyvät suurempia rahallisia kuluja, ovat hyödyllisiä. Ne kohottavat terveyttä, vähentävät sairastamiseen tarvittavan ajan ja tekevät ihmisen kykenevämmäksi työhön. Asian valaisemiseksi pyydän saada mainita muutamia esimerkkejä:

Otaksutaan että jossakin kaupungissa, jossa on 100,000 asukasta, kuolevaisuus hygienisten toimenpiteitten kautta saadaan alenemaan $^1/_{10}$ %, s. o. joka tuhannesta kuolee yksi henkilö vähemmän kuin muuten; siten kuolisi mainitussa kaupungissa 100 henkilöä vähemmän kuin tavallisesti. Mutta nyt on monilla tilastollisilla tutkimuksilla näytetty joka kuolemantapausta vastaavan ei vähemmän kuin 34 sairastumiskohtausta; siis vähenisi esimerkkimme mukaan myös 3,400 sairastumiskohtausta. Tilastolliset tutkimukset ovat taas näyttäneet, että joka sairastumiskohtaus, erityisiä sairauksia lukuun ottamalla, kestää keskimäärin 20 päivää. Täten vähenisi siis $20 \times 3{,}400 = 68{,}000$ sairauspäivää, jotka voisivat tulla käytetyksi työhön. Otaksukaamme nyt, että joka sairauspäivä, sen vuoksi että sairas on työstä poissa, lääkärin, lääkkeiden, hoidon y. m. kautta tulee maksamaan keskimäärin 4 mk., joka ei liene liian suureksi laskettu, niin tulisi yllä mainitussa kaupungissa morbiditeetin väheneminen vastaamaan $68{,}000 \times 4 = 272{,}000$ mk. suuruista pääomaa.

Viimeisten vuosikymmenien kuluessa on kumminkin saatu kuolevaisuusluku alenemaan paljon enemmän kuin yksi tuhannelle ja esimerkissämme vaikuttaisi se tietysti moninkertaisen edun, joka nousee paljon yli

niiden summien, joita hygienisiin tarkoituksiin käytettyjen varojen kuoletukseen menee. Hygienisten toimenpiteiden tarkoitustaan vastaaminen juuri taloudellisessa suhteessa onkin hyvin tärkeä valtiotaloudellinen asia, ja sitä on viimeisen kymmenen vuoden kuluessa tarkoin tutkittu. Silloin on ensin monimutkaisten laskujen kautta otettu selville *ihmisen rahallinen hinta,* laskemalla eri kansaluokissa kaikki kulut mitä ihmisen kasvattamiseen työkuntoiseksi menee, sen pääoman kuoletus, jokapäiväiset kulut, vanhuuden turvaaminen, ansaitsemisaika, ennen aikojaan kuolleet tai turmioon joutuneet y. m. ja toisella puolen ansaitsemisen kautta kokoontuneet tulot y. m. Toiseksi on koetettu tarkoin laskea parannettujen hygienisten suhteiden vaikutus ihmiselämään ja ansaitsemiskykyyn nähden, ja siten on tultu selvästi näkemään niiden kannattavaisuus. Englantilaiset ja saksalaiset, varsinkin edelliset, joiden laskukykyä kannattavaisuutta laskiessa emme ole oikeutetut epäilemään, ovat näitä seikkoja tarkoin tutkineet ja tutkimustensa perustuksella rientäneet hygienisiä parannuksia toimeenpanemaan.

Hygienisten toimenpiteiden arvo kansantaloudellisessa suhteessa on ylimalkaan arvioitu aivan liian alhaiseksi. Useampia kertoja esim. on huomattu jossakin paikassa sairastuvan lavantautiin 50 henkeä 10,000 asukkaasta, mutta kunnollisten vesijohtojen ja muiden sopivien toimenpiteiden avulla on mainittu sairastumismäärä vähennyt aivan muutamiin tapauksiin. Silloin jo vastaa paljas lavantaudin häviäminen rahassa hygienisten laitosten korkoja, tarvitsematta laskea jokaisen sairastapauksen raha-arvoa kovin korkeaksi.

Katsokaamme vielä aivan nykyaikaisia oloja. Saksassa oli v. 1897 8,5 miljoonaa ihmistä (melkein $^1/_6$ osa osa koko kansasta) vakuutettuna sairautta vastaan; joka vakuutettua kohden tuli keskimäärin 6,18 sairauspäivää ja yhtiöille kuluja 14,45 mk. Koko sairauden takia maksettu summa nousi tasaluvuissa 120 miljoonaan Saksan markkaan ja vähintäänkin yhtä paljon tuli vahinkoa sen vuoksi, että sairaat olivat tietysti työstä poikessa. Jos nyt onnistuisi hygienisten toimenpiteiden kautta edes 5 $^0/_0$:lla vähentää sairauspäiviä, niin vähenisi rahan hukka siten 6 miljoonalla markalla ja toiselta puolen lisääntyisi sisääntulo yhtä suurella summalla; voitto siis olisi yhteensä 12 miljoonaa markkaa. Vielä selvemmin tulee terveysopillisten toimenpiteiden kansantaloudellinen hyöty näkyviin yleisen kuolevaisuusluvun vähenemisessä. Edellä jo sanoimme,

että viimeisten vuosikymmenien aikana Saksassa oli kuolevaisuus vähentynyt melkein kolme tuhannelle (tarkemmin 2,98), s. o. joka vuosi kuoli 150,000 henkeä vähemmän Saksan 52 miljoonasta. Otaksukaamme nyt esim. ihmisen hinta niin alhaiseksi kuin ROCHARD on laskenut ranskalaisen hinnan, nimittäin 1,097 fr., niin tekisi kuolevaisuuden väheminen Saksalle vuosittain kokonaisluvuissa sanottuna 130 miljoonan markan voiton. T:ri Engel on kumminkin laskenut saksalaisen hinnan korkeammaksi. Se summa, joka säästyisi samaan aikaan morbiditeetin vähenemisen johdosta, käyttääksemme ennen mainittuja lukuja, olisi ei vähemmän kuin 300 miljoonaa markkaa, yhteensä siis 430 miljoonaa. Englannissa on kuolevaisuuden vähenemisen johdosta saatava voitto laskettu 640 miljoonaksi markaksi. Tästä nyt voisi kumminkin sanoa, ettei ainoastaan yleinen terveydenhoito yksinään ole voinut vaikuttaa niin suurta mortaliteetin ja morbiditeetin vähenemistä, vaan myös varallisuuden lisääntyminen ja sivistyksen leviäminen ovat siihen vaikuttaneet. Hygieniset toimenpiteet ovat tässä suhteessa kumminkin enimmän vaikuttaneet, sillä kuolevaisuuden ja tautisuuden väheneminen huomataan vasta silloin selvään kuin parannetut hygieniset olot ovat tulleet käytäntöön. Mutta vielä selvemmin puhuu yleisten terveysopillisten toimenpiteiden eduksi se seikka, että esim. Preussissa kuolevaisuus kaupungeissa, joissa hygieniset toimenpiteet ovat enemmän järkiperäiset, on nyt *pienempi* kuin maaseuduilla, jossa se taas ennen niin sanoakseni hygienistä aikaa oli pienempi.

Erittäin kuvaavat tässä suhteessa ovat ne tulokset, mitkä Preussin sotilaslääkintä-hallitus, joka panee paraimpien voimiensa avulla suurta huomiota terveydenhoitoon, on saavuttanut. Kenraalistaabin lääkäri t:ri von Coler sanoo Kaiser-Wilhelm-akatemian satavuotista perustamisjuhlaa viettäessä, että v. 1895 armeijassa sairastui 100,000 miestä vähemmän ja kuoli 2,000 miestää vähemmän kuin olisi tapahtunut, jos olot olisivat olleet samalla kannalla kuin v. 1868. *Sairastumiskohtausten luku oli tällä ajalla vähennyt 42 % ja kuolemantapausten luku 57 %.*

Kuuluisa tiedemies Nossig sanookin, että jokainen järkevä kulutus sosiaalihygienisiin tarkoituksiin on säästämistä.

Hygienia ei ole sellainen tiede, jolla on seisova, aina samanlainen työala. Ne voimat, jotka ihminen pakoittaa itseänsä palvelemaan, ovat alituisten muutosten alaisia tai tulevat aina paremmin tunnetuiksi, teollisuus vaihtelee, elatusaineiden kemiallinen kokoonpano selviää yhä enem-

män, ilmasto eri ilmavyöhykkeissä tarjoo erilaisia elämän ehtoja, taudit voivat eri aikoina esiytyä eri muodoissa, erilaisina. Kaikkia näitä muutoksia on terveysopin, tutkimustapojensa avulla, tarkoin seurattava ja mahdollisuuden mukaan ohjattava niitä ihmisen terveydelle kaikkein edullisimpiin suuntiin, vajoomatta seisovaan kaavamaisuuteen.

Jo edellämainituista, tosin aivan puutteellisista viittauksista käy selville miten laaja, monimutkainen ja paljon käsittävä hygienian ala yksityiskohtia myöten katsottuna on. Se on niin laaja, että yksityisen ihmisen voimat eivät lähimainkaan riitä kokonaisuudessaan sen oppeja hallitsemaan, ja kuitenkin olisivat tämän opin pääperusteet saatettavat jokaisen kansalaisen elävään tietoisuuteen. On epäilemättä pidettävä suurena edistysaskeleena, että yliopistomme on saanut tässä jokaiselle tärkeässä aineessa vakinaisen, muiden oppisijojen kanssa yhdenveroisen opettajanpaikan, joka voi olla tieteellisen terveysopin opetuksen pääahjona auttaen hygienian opettajien valmistamista, mutta hygienian opetusta olisi mahdollisuutta myöten annettava muuallakin kuin täällä; erityisesti olisi teknillisellä alalla työskenteleville järkiperäinen hygienian opetus tarpeellinen. Hygienian merkityksen tunteminen ja sen oppien levittäminen mitä laajimpiin piireihin sekä niiden toimeenpaneminen käytännössä on kumminkin pääasiallisesti aina oleva lääkärien työalaan kuuluva. Tähän olisi meilläkin työ erityisesti suunnattava.

Paratiisi ja Peri.

Itämainen runoelma.

Kirjoittanut

THOMAS MOORE.

Suom. O. A. Kallio.

Irlantilainen THOMAS MOORE (1779—1852) on Englannin runouden kuuluisimpia nimiä, mutta luultavasti melkein tuntematon suomalaiselle yleisölle. Ainakaan hänen runoelmiansa ei liene monta suomeksi käännetty — korkeintaan jokunen lyyrillinen laulelma. Moore oli Lord Byronin aikalainen ja harras ystävä, ja samat aatteet innostivat molempia, joskaan ne Mooren matalahkossa sielussa eivät kohonneet sellaiseen lentoon kuin Byronin jättiläissielussa. Lyyrillinen ja musikaalinen Moore on saanut suurimman maineensa sulavan ja sulosointuisen kielen käyttäjänä ja värikkäiden runokuvien piirtäjänä. Miehuullista syvyyttä ja voimaa hänen runoudessaan sen sijaan harvemmin tapaa. Kuuluisimmat hänen lyyrillisistä lauluistaan ovat vanhoihin iiriläisiin kansansäveliin tekstiksi kirjoitetut »Iiriläiset sävelet», joissa hän henkevällä värityksellä ja sulosointuisella kielellä laulaa aito iiriläisiä tunnelmiaan synnyinsaarensa muinaisesta loistosta ja sen nykyisestä onnettomuudesta. Niissä on muoto ja sisällys säveltynyt yhdeksi sulavaksi sopusoinnuksi. Mutta Mooren runollinen pääteos ja samalla yksi Englannin kirjallisuuden loistoteoksia on hänen v. 1817 sepitetty itämainen runoelmansa »Lalla Rookh». Sen kirjoittamiseen Moorea nähtävästi innostivat Lord Byronin vähää ennen ilmestyneet ja suurenmoista suosiota saavuttaneet runokertoelmat, jotka käsittelivät itämaisia, romanttisia aiheita. Ja Moore oli sangen mieltynyt itämaiden romanttisiin oloihin, jotka hän lukemiensa matka- ja luonnonkuvausten kautta niin hyvin tunsi, että Lalla Rookh on siinä suhteessa melkein tieteellisellä tarkkuudella kirjoitettu ja on sentähden laajalti levinnyt itse itämaissakin. Tämä runoteos sisältää oikeastaan neljä eri runokertoelmaa, joita pitää koossa viehkeän runollisesti kirjoitettu suorasanainen kehys. Runoelman sisällys kokonaisuudessaan on lyhyesti seuraava:

Abdallah, Bukaran kuningas, on Intiassa käydessään kihlannut pojalleen Alirikselle Delhin sultaanin Aureng-Zeybin ihanan tyttären Lalla Rookhin. Bukarasta saapuu Delhiin loistava lähetystö noutamaan nuorta morsianta Kashmiriin, jossa häät oli vietettävä. Ettei morsiamelle tulisi matkalla ikävä on Aliris lähettänyt nuoren runoilijan, nimeltä Feramorz, huvittamaan matkan kuluessa laululla ja soitolla Lalla Rookhia. Komea seurue lähtee nyt saattamaan morsianta, ja karavanin levähtäessä iltasin matkan varrella Feramorz, ilahuttaakseen morsianta ja tämän seuraa, kertoo neljä runollista tarinaa. Ensimäinen niistä, »Khorassanin verhottu pro-

feetta», kuvailee erään väärän muhamettilaisprofeetan tarua; toinen on »Paratiisi ja Peri», johon alempana saamme tutustua; kolmas, »Tulenpalvelijat», kuvailee Zoroasterin opin urhoollisten puolustajain viimeistä taistelua arabialaisia valloittajia vastaan, ja neljännen, »Haaremin valon», sisällyksenä on runollinen haaremitarina. Jokaiseen kertoelmaan on sovitettu joku kaunis ja liikuttava lemmenjuttu. — Lalla Rookh rakastuu syvästi tuohon kauniiseen ja sulokieliseen runoilijaan ja ajattelee pelolla sitä hetkeä, jolloin hänen tulee astua sulhonsa Aliriksen eteen, jota hän ei vielä koskaan ole nähnyt. Mutta hänen murheensa muuttuu rajattomaksi riemuksi ja autuaalliseksi onneksi, kun perille tultua huomataan että Feramorz ja Aliris ovat sama henkilö. Nuori kuningas oli valepukuisena runoilijana seurannut morsiussaattoa oppiakseen lähemmin tuntemaan ihanan morsiamensa ja voittaakseen tämän rakkauden. Kaikki päättyy nyt yleiseen iloon. — Runoelman sekä suorasanaiset että runomuotoiset osat uhkuvat mitä loistavinta itämaista luonnonväritystä ja tunnelmaa, ja senpätähden juuri runoelma on Intian maanasukasten joukossa saanut suunnatonta suosiota.

Tunnetuin ja runollisesti viehättävin Lalla Rookhin runokertoelmista on »Paratiisi ja Peri», jonka tässä kokeeksi tarjoomme suomenkielisessä puvussa, toivoen että aikoinaan Mooren ihana runoteos kokonaisuudessaankin ilmestyy suomeksi.

Poloisna portill' Eedenin
yks Peri[1] kerran nähtihin;
ja kuullessaan kuin ihanasti
siell' elon pyhät lähteet soi,
ja nähdessään kuin häneen asti
puol'avoin portti valon loi,
hän itki sukuns' surkeutta
ja kunniaa sen kadonnutta.

»Oi kuink' ovat», virkki hän,
»onnekkaat
nuo Eedenin asujat autuaat
tuoll' ilossa kukkien ikuisten.
Vaikk' ois mun tarhat merten ja maan,
ja tähdetkin kukkia kantais vaan,
ois kalliimpi taivahan kukkanen!

Vaikk' kirkasna järvi Kashmirin[2]
platanisaarin hohtaakin,
ja lauha on solina lähteiden;
vaikk' kuulahat on vedet Singsuhain[3]
ja virrat, kullassa kimaltain,
niin autuas yksin, ah, tietää vain,
mik' on kirkkaus taivahan vesien!

Ah, lennä tähdestä tähteen niin,
valomaailmoihin kaukaisiin,
tulipiirille luonnon ja luomisen;
ota kaikkeuden kaikki riemut pois,
jos tuhatkertaisetkin ne ois —
on kalliimpi taivahan hetkinen!»

---

[1] Perit — enkeleitä, ilmanhengettäriä, jotka oli petollisuutensa tähden karkoitettu paratiisista. — [2] Intian ihanin vuorimaa, jossa paratiisin arvellaan olleen. Kuuluisa kauniista vuorijärvistään. — [3] Tiibetin maakuntia, kuuluisa kultarikkaista virroistaan.

Ol' Valon portin enkel' lässä
ja näki Perin itkemässä;
ja lähempää nyt kuultuansa
tuon vaisun laulun, katseessansa
kimalti kyynel kasteen lailla,
min taivaan lähde pirskottaa.
kuvulle sinikukan,[1] mailla
mi Eedenin vain kohoaa.

»Laps' harhan kaunis», lempimiellä
hän lausui, »yks on toivo vielä!
Näin kirjass' seisoo kohtalon:
Myös Peri armon saava on,
jos tämän pyhän portin luo
hän kallehimman lahjan tuo.
Käy syntis sovittamaan näin,
sun sisään lasken mielelläin!»

Niinkuin pyrstötähti kiitää,
auringon mi syliin liitää,
vinhemmin kuin tähtipalon[2]
linkoo yöhön enkel' valon
synkkäin villihenkein surmaks,
taivoon rynnistäjäin turmaks,
halk' ilmain sinen Peri lensi,
sätehet aamun oppaanaan,
jotk' yli maan ja merten ensi,
niin laskihe hän maailmaan.

Mut miss', ah, miss' olis lahja tuo,
mi kelpais taivahalle? »Oi»,
hän lausuu, »tunnen paikat nuo,
joiss' sadat aartehet salamoi
alla Chilminarin[3] patsasten.
Myös Tuoksujen saaren[4] tunnen tuolla
niin syvällä sylissä aaltojen
Arabian armaan eteläpuolla.
Ma tiedän minne haltiat salaa
Jamshidin[5] jalokivimaljan vei,
joss' elämänneste kirkasna palaa —
mut taivaalle lahjat ne kelpaa ei.
Miss' sädekivi niin kirkas ois,
mi Allahin astimet[6] voittaa vois,
ja elämänjuoma — se tyhjiin raukee,
miss' ikuisuuden aavat aukee!»

Niin miettien hän lennossaan
ihanaan joutui Intiaan,
miss' ilma täys on balsameja
ja meri ambraa, koralleja.
Sen vuoret hehkuss' auringon
timantti-aartehia antaa,
ja lailla rikkaan morsion
purojen povi kultaa kantaa.
Sen maustinmetsä, sandel'lehto
vois olla Perin onnenkehto.
Mut ihmisvert' on purot sen
nyt punanaan ja katku kalman
sen tarhoista tuo inhan talman,
ja ihmisuhrit ihmisten
samentaa virtain vilvaan juoksun
ja viatonten kukkain tuoksun.
Oi päivänmaa! Ken suistaa sulta
pagoodit, patsaat varjokkaat,
ja luolatemplit, täynnä kultaa,
ja kruunut sekä ruhtinaat?
Se Gaznan herran[7] työt' on ylvään,

---

[1] Yksi muhamettilaisparatiisin ihmekukkia. — [2] Lentotähtiä luulevat itämaiden asukkaat nuoliksi, joita enkelit ampuvat taivaaseen rynnistäviä pahoja henkiä vastaan. — [3] Persepolis, Persian ikivanha pääkaupunki, jonka raunioiden alla taru tietää löytyvän suunnattomat aarteet. — [4] Panchaian saaret, vajonneet meren syvyyteen, Onnellisen Arabian eteläpuolella. — [5] Haltiain tarunomainen kuningas. — [6] Allahin valtaistuimen portaat ovat kimaltavista jalokivistä. — [7] Gaznan sultaani Mahmud valloitti Intian 11:nnen vuosisadan alussa ja vei sieltä äärettömät voittosaaliit.

mi tielleen tuhoisalle kylvää
vain kruunuin pirstoja ja linnain.
Hän koirilleen ne korut antoi,
joit' ennen valkokaulat kantoi
suloisten, nuorten sultaninnain.
Hän zenanassa[1] tytöt raiskaa,
lyö papit luona alttarein
ja vihdoin pyhään virtaan paiskaa
kaikk' kultajätteet temppelein.

Ja Peri katsoi maahan: alla
kedolla seisoi verissään
soturi nuori yksinään
kotoisen virran kaltahalla,
kädessään säilä särkynyt,
yks nuoli vielä jousta varten.
Näin voittaja: »Sä elä nyt,
jaa kanssan' aarteet onnetarten!»
Soturi seisoi vaiti vaan
ja virtaan viittas suruissaan,
mi kansan vert' ol' punanaan,
ja nuolens' ampui viimeisen
hän valloittajan povehen.

Mut määrääns' osunut ei nuoli,
tyranni eli, sankar' kuoli!
Nyt Peri pani muistoon sijan
ja jälkeen taiston verisen
hän maahan liihoitteli pian
säteissä aamun, ottaen
tuon pyhän viime pisaran,
sydämen suuren vuotaman.

»Tää olkoon», hän virkki ja lentoon lähti,
»mun antini taivaalle, onneni tähti!
Niin usein se veri on tehoton,
mi sodassa juoksi, mut vapauden
vuoks vuotanut veri niin pyhää on,
ei samenna lehdoissa henkien
se välkettä puhtaimman purosen!
Jos konsana lahjaa päällä maan
ah, taivahan arvoista tavataan,
se sydämen alttihin veri on kai,
min vapaus urholta uhriks sai!»

Mut enkel' lausui vartioiva
tää lahja sädesormissaan:
»On tervetullut urho oiva,
mi kuolee noin eest' isänmaan.
Mut katso — lahjas tää on halpa,
ei liiku tuo kristallisalpa;
pyhempi anti tänne tuo,
mi taivaan portin auki luo!»

Kun ensi toivo tyhjiin suli,
niin Afrikaan Kuuvuorten[2] luo
etelään kauas Peri tuli,
miss' alkaa Niilin ihmevuo.
Hän kuvastelihe virran vyössä,
min pyhät lähteet juoksevat
syvällä synkkäin metsäin yössä,
miss' usein vetten haltiat
kehdolla Niilin karkeloipi,
kun jättilapsen[3] nauru soipi. —
Egyptin pyramiidit tuolla
ja pylvästemplit jumalain
kirottu Peri huomas huolla
ja kuuli kuin Rosetten puolla
kuhersi kyyhkyt parittain,
ja hohteessa kuun hopeain
myös pelikaani valkorinta
ui Moirisjärven peilipintaa.
Niin kaunis näky! Missään maata
noin ihanaa et nähdä saata.
Ken luulla vois, kun nähnyt on
nää yöt, nää laaksot kukoistavat
ja heelmät kullass' auringon,
nuo taatel'palmut, kumartavat
komeita lehvälatvojaan

[1] Naisela, haaremi. — [2] Vanhain kirjailijain Montes Lunae Niilin lähteillä, nyk. Jibbel Kumrie. — [3] Abessinialaisten nimitys Niilille on Abey = jättiläinen.

kuin neitoset, kun nukkumaan
he uupuu silkkiin, untuvaan; —
nuo neitsytliljat, jotka kylpee
vedessä sulojansa öin,
ett' aamuin hohtais varsi ylpee
viel' heleämmin helmivöin;
nuo templipirstat, tornit, pylväät,
unelman suuren jätteet ylväät,
joidenka haudanhiljaisuutta
vain hyyppä häirii huudollaan,
miss' yöllä et voi nähdä muuta
kuin varjot kuun ja purppuraan
puetun sultaninnan [1] vaan,
mi raunioilla hiljaa hiipii
kuin jumal'lintu silkkisiipi! —
Ken luulla vois, ett' täällä myös,
täss' ihanassa luomistyöss'
ois ruton henki tuonut turman,
levittäin kuolonmyrkkyään,
mi kauheamman kantaa surman
kuin aron tuuli ikinään!
Niin nopeaan ett' ihmisparat,
joit' tervehtii sen myrkkysuu,
kuin kasvit Samum-tuuless' arat
äkisti mustuu, lakastuu.
Niin punaa täys ol' moni poski,
kun mailleen meni aurinko,
mut kohta niihin rutto koski,
ja iäks päiv' on mennyt jo.
Ah, katso ruumisroukkioita
hämyssä kalvaan kuutamon!
Myös korppikotka karttaa noita,
niin saastainen tuo ruoka on.
Hyeena julma yksin illoin
käy autiohon kaupunkiin
ja siellä viettää juhlaa niin:
voi puolikuollutta, ken silloin
sen suuret sinisilmät kohtaa,
kun kaukana ne yössä hohtaa!

»Oi ihmisraukat», nyt lausui henki,
»kov' on lankeemuksenne sovitus;
mik' Eedenin riemuja teille jäi, senki
vie teiltä käärmehen kateus!»
Hän itki — ilma kirkastui,
kun kyynel Perin poskell' ui;
näet taian kyyneleet ne kätkee,
joit' ihmisten vuoks henget itkee!

Hän alt' oranssipuiden kuuli,
joit' tuudittavi illan tuuli,
niin että heelmät kukkiin yhtyy
kuin vanhus lasten leikkiin ryhtyy —
tuon kuuli kukkasmetsän alta,
kuin joku huokaa rantamalta.
Kai hiipinyt hän yöss' ol' sinne
siell' yksin kuollaksensa niin,
hän, joka aina, joskin minne
vain saapui, sattui sydämiin;
mut nyt kuin lemmen hylky hän
kuol' itkemättä ystävän.
Ei ketään luona — kukaan hälle,
tulista tuskaa kärsivälle,
ei vesipisaraista tuo,
vaikk' alla vierii vilvas vuo.
Ei ääntä armaan, joka toisi
hänelle viime terveiset,
jotk' elon vaiettua soisi
kuin kaukolaulun sävelet —
hyvästit hellät, taa kun haipuu
jo ranta tylyn maailman,
kun varjoks hengen toiveet vaipuu
jo kuolon purren kutsuman.

Oi poika parka! Yksi vielä
häll' oli lohtu kuolossaan,
ett' armaansa, jot' auvomiellä
hän lempinyt ol' omanaan,
rutolta turvass' oli siellä
salissa isäns' uljahassa

[1] Sultaninna on eräs korea, purppuranokkainen kahlaaja (porphyrio martinica).

suloisten vetten solinassa,
miss' Intian tuoksupuita paloi
ja ilmaan suitsettansa valoi.

Mut kas! ken tuolta tulla tohti,
suloisna lehtoon surujen?
Sen poskipäillä ruusut hohti
kuin lähetillä terveyden.
Se hän on — kautta kuutamon
hän tuntee oman morsion,
mi kuolla tahtovi sen kanssa,
joss' onnensa ol', maailmansa.
Syleillen hiljaa sulhoaan
hän painaa posken kuumaan poskeen
ja järveen kastaa kutrejaan,
joill' otsaa polttavata koskee.
Ah! kons' ois voinut sulho myöntää
ett' tulis hetki, jolloin työntää
nuo hellät kädet kauhuin pois
ja rakkaan sylinkin hän vois,
mi hälle pyhin, suloisin,
kuin kehto armaan keruubin?
Ja nyt hän kääntyy pois kuin surmaa
tai myrkkyä ois täynnä tuo
hunajahuulosien hurma,
mi rohkeasti rientää luo,
vaikk' ennen arka ol' ja kaino,
jos sulho siihen suukon painoi. —
»Mun hengittää suo ilmaa tätä,
sun hengitykses vihkimätä,
se mulle kuolon tuokohon
tai elämän, — se pyhää on!
Juo kyyneleeni, armahaisin,
jos sydänvereni rohto ois,
jok' otsas poltteen poistaa vois,
sen kaiken sulle vuodattaisin!
Ei,ällös tyly olko mulle,
ma omas oon ja morsios,
valittu, joka suostui sulle,
eläen, kuollen puolisos?
Oi usko, hän, ken kaiken olon
ja onnen sai sun kerallas,
ei kestäis pitkää yötä polon,
jok' uhkaa häntä kuoltuas!
En elää voi, oi sulho jalo,
jos eroot, elämäni valo.
Jos runko kuolee, surkastuu
myös oksa, jonka kantoi puu!
Siis käänny minuun, älä kiellä,
ennenkuin laillas lakastun,
juo viime puhdas henkäys vielä,
mi viipyy huulillani mun!»
Hän vaipuu, sammuu niinkuin tuli
luuhuoneen ilmaan kosteaan,
niin immen silmä sammui, suli
sulhonsa ruttosuudelmaan.
Korahdus vain ja kuollut on
myös sulho vaisu vaivoistansa;
viel' yhden pitkän suutelon
suo neito hälle kuollessansa.

»Nuku», lausui Peri ja nosti kohta
tytön kuolevan suutelon viimeisen,
jot' uskollisempaa ei tunne ken.
»Tuo uni sun tuoksujen maihin johtaa,
sulompiin ilmoihin kuin se on, josta
lemu nousevi linnun sen roviosta,
mi kuolinlaulunsa laulaa niin
ja kuolee tuoksuun ja säveliin[1].»

Niin lausui hän ja huuliltaan
levisi tuoksut taivahaiset;
ja sädeseppel otsallaan
nuo kasvot kultas kalvakkaiset.
Ne ol' kuin kaksi pyhimystä,
jotk' kutsui torvi tuomion
lemuisten hautain syleilystä,
ja Peri armas vieress' on
kuin valon enkel' vartioiva,
siks kunnes torv' on heille soiva.

[1] Feeniks-lintu, joka kuolee valmistamalleen roviolle liekkeihin, noustakseen niistä jälleen entistä kirkkaampana.

Mut aamu punaa idän rantaa,
ja Peri maille taivahan
nyt kalliin huokauksen kantaa
tuon uhrilemmen puhtaimman.
Löi Perin sydän riemahdellen,
ett' taivaan palmu palkkans' ois,
kun valon vahti hymyellen
hält' otti uuden lahjan pois.
Hän puissa Eedenin jo kuulee
kristallikelloin kaikuvan,
miss' ambrosiatuoksut tuulee
valt'istuimelta Korkeimman.
Ja tähtimaljat tuolla paistaa
partaalla lammin välkkyvän,
jost' taivaan riemuun päässeet maistaa
saa ensiks mettä elämän.

Mut Perin toivo pettää yhä,
kun toisin sääti tahto pyhä
ja oven sulki taas. »Ei vielä»,
sen enkel' lausui murhemiellä
tien hältä sulkein taivaasen.
»Kyll' lempi suur' tuon immen jalon
on kirjoitettu kirjaan valon
luettavaksi henkien;
mut katso, tää kristallisalpa
ei liiku viel' — on antis halpa,
pyhempi lahja tänne tuo,
mi taivaan sulle auki luo!»

Nyt ylle Syyrian ruusumaan
luo ilta lauhaa ruskoaan,
ja autereissa auringon
säteilee pyhä Libanon;
sen päällä talven vaippa päilyy,
ikuinen lumi, kirkas jää,
mut alla armas kesä väilyy
ja kukkatarhat hymyää.

Jos pilvistä ken nähdä vois
tään ihmemaan niin ihanaisen,
tään elon alla hehkuvaisen,
kuin kaunis, ah, tuo kuva ois?
Nuo taikatarhat, välkeveet,
meloonit päivän purppuroissa
niin kultaisiksi kypsyneet,
ja liskot, jotka raunioissa
iloisna leikkii kimaltain,
kuin valosta he eläis vain.
Viel' ihanampaa nähdä on
tuhannet kyyhkyt kallioilla,
kun siipein sarja levoton,
punattu lännen purppuroilla,
säteilee niinkuin helminauha
tai kirkas vesikaari tuo,
min Peristanin taivas lauha
kuteihin kultapäivän luo.
Ja kentillä soi paimenpillit,
ja kautta kukkalaaksojen
surisee mehiläiset villit
lemussa kukkain lennellen;
ja Jordan, oi, sun rantas pyhä
soi satakielten laulust' yhä!

Mut mieli mustempi on multaa
tuon Peri raukan väsyneen;
ei katso hän kuin päivä kultaa
luo temppeliinsä[1] muinaiseen.
Sen pylväät yksin seisoo ylhät
ja kauas varjon heittävät
kuin ajan päiväkellot jylhät,
tuon noidan iän näyttäjät.

Vaan kenties alla päivän talon
salassa amuletti on,
pajoissa valmistettu valon,
tai taulu, johon nimen jalon
on sinetöinyt Salomon.
Hän tietäis, jos sen löytäis vaan,
miss' alla tähtein tavataan,
meressä taikka päällä maan,

[1] Baalbekin suurenmoinen auringontemppeli, jonka mahtavat rauniot vielä nytkin herättävät ihmettelyä.

se lahja, joka taivaaseen
vie jälleen hengen eksyneen.

Tää toivo hänet sinne johtaa,
kun päivän silmä säihkyy vielä
ja illan kultapilvet hohtaa
niin lämpimästi lännen tiellä.
Ja liitäin Baalbek-laakson yli
hän lapsen näkee leikkivän;
täys villiruusuja on syli,
on itse villiruusu hän.
Niin ketterästi jälkeen kiitää
hän siroin silkkiperhosten,
jotk' ympäri jasmiinein liitää,
kuin valohelmet hohtaen.
Ja pojan luo; mi ruusuillansa
nyt leikistänsä levähtää,
mies väsynyt käy ratsultansa,
luo pienen imaretin[1] jää
ja kaivohon sen kumartuin
hän vettä siemaa ahnain suin.
Nyt lapseen luo hän katsantonsa,
mut pelvotta tää odottaa,
vaikk' kirkastanut päivä konsa
lie katsett' ei noin kamalaa —
niin synkeää kuin syksyn yö,
miss' ukkonen ja liekki lyö.
Siin' näki Peri rikosten
pimeät sarjat satojen:
häpeät naisten, templin ryöstöt,
rikotut valat, surmaan syöstöt
kest'ystäväin — ne otsall' loistaa
niin mustin Kainin kirjaimin
kuin kirjass' syytösenkelin,
siks kunnes armo taas ne poistaa.

Vaan vait ol' mies nyt rikosten,
kuin lauhduttanut lauha tuuli
hänt' illan ois — hän katsoi, kuuli
kuin leikki laps' tuo ruusuinen.
Mut poikaan silmänsä jos milloin
vain sattui, niin ne säihkyi silloin
tuon ilokatseen tavottain
kuin soihdut, jotk' yön halki hohtaa
ja jälkeen juhlain, humalain
viel' aamun kirkkaat säteet kohtaa.

Vaan kuule! rukouskutsut soivat
minareteista Syyrian,
kautt' ilmain huudot huminoivat,
kun hämy kattaa maailman.
Laps' karkaa ruohost' ylös, jolle
hän kukkiin laskenut ol' pään,
ja tuoksuvalle nurmikolle
hän polvistuu päin etelään.
Viattomuuden enkel'suin
hän lausuu nimen Allahin;
ja käsin, katsein nostetuin
hän katsoo kultapilvihin
kuin eksynyt laps' Eedenin,
mi vieras tääll' on kukkamaass'
ja kotiinsa jo tahtoo taas.

Oi tämä taivas — lapsi tää!
Jos ylväs Iblis[2] näkis nää,
hän huokais hänkin varmahan
vuoks menneen rauhan, kunnian.

Mit' tuntee hän, mies turmien,
jot' ajaa muisto murheinen
kautt' elämänsä mustain öiden
ja rikosten ja tuhotöiden?
Ei lepopaikkaa aurinkoista,
ei armon oksaa siinä loista.
»Ol' aika, lapsi armahuinen»,
hän lausuu äänin heltynein,
»kun nuorra, viatonna muinen
sun laillas rukoilin ja tein».
Pää painui — tunteet jalommat,
lapsuuden ajoilt' uinuvat,

[1] Majatalo, jossa pyhiinvaeltajia ilmaiseksi elätetään kolme päivää. —
[2] Pimeyden ruhtinas.

ja toiveet, aikeet — kaikki nuo
herätti kuuma kyynelvuo.

Oi kyyneleitä katumuksen!
Suloisna niissä virtailee
ens' ilo puhdas sovituksen,
min rikos koskaan tuntenee.

»On pisara», lausui Peri, »min heittää
kuu maahan, kun ruttoinen kuumuus peittää
Egyptin pellot, se voimaa suo
kuin parhain balsami, terveyden tuo;
pois rutto sen edestä karkkoaa,
ja raittiiks muuttuu ilma ja maa.[1]
Ah, samoin kai, syntinen, vuotaneet
sun kalliit on katumuskyyneleet;
vaikk' kipusi kuinka kiivaat ois,
ne taivainen kyynel pyyhkii pois!»

Nyt pojan kanssa polvistuin
mies rukoilee niin nöyrin suin;
viattoman ja vikapään
yks päivä kultaa säteillään,
ja juhlahymnit julistaa nyt:
yks sielu syntins' anteeks saa nyt!

Molemmat polvistuvat yhä,
kun päivän kehrä mailleen käy,
ja silloin ihmevalo pyhä,
jot' tähdiss', auringoss' ei näy,
nuo kultaa kuumat kyyneleet,
katujan poskiin vierineet.
Sit' ihminen ois luullut valoks
salaman taikka tähtipaloks,
mut riemuin näki Peri, että
se hymy oli enkelin,
mi tervehti niin kyynelettä,
jok' avais hälle Eedenin.

»Oi riemu, riemu! Mä käyn ilohon
kautt' ikuisen portin, mun taivas jo on!
Oi onnekas oonko? Oi onnellisin!
Sun rinnallas, Eeden, on tyhjää parhaat,
niin timanttitornit Shadukiamin[2]
kuin Amberabadin[2] tuoksuvat tarhat!

Hyvästi nyt tuoksut maan, nepä tyyten
kuin lemmen kuiskehet lakastuu,
mut mua jo varjoo tuubapuu[3],
sen tuoksu on henkäys iäisyyden!

Hyvästi kuihtuvat kukkaset, joista
sain kepeän keijuseppeleen.
Ei kauneimmatkaan kukkaset loista
laill' lootospuun[4] pyhän, kasvaneen
valt'istuimen vierellä Allahin
niin elävin lehdin ja kukkasin.
Oi riemu, riemu! Mä käyn ilohon
kautt' ikuisen portin, mun taivas jo on!»

[1] Nukta eli »ihmepisara», putoo Egyptissä maahan kesäpäivän seisauksen aikana, juhannuksena, ja puhdistaa ilman kuumuuden turmioista. — [2] Jinnistanin kuningaskunnan kaupunkeja. Shadukiam on sen pääkaupunki, »jalokivien kaupunki». — [3] Tuubapuu on paratiisin pyhiä puita, keskellä Muhametin taivaallista palatsia. — [4] Lootospuu on seitsemännessä (ylimmässä) taivaassa, Allahin valtaistuimen oikealla puolella. Sen kukilla ja lehdillä on sielu.

Kirjallisuutta.

Kertomuksia ja kuvauksia.

HENRYK SIENKIEWICZ, *Quo vadis.* Kertomus Neron ajoilta. Suom. Maila Talvio. Porvoossa 1901, Werner Söderström. 3 osaa, 274 + 225 + 301 siv. 8:o. Hinta 6: 50.

„Quo vadis" on samalla suloinen lemmentarina ja suuri maailmanhistoriallinen näytelmä, liikkuen ajassa, jolloin kaksi suurta maailmankatsantoa, antiikin ja kristinuskon, ryhtyi taisteluun ylivallasta. Aine tämmöinen on mieltäkiinnittävä, mutta asettaa myös kirjailijalle vaikeat tehtävät. Onhan aika niin kaukainen, sen olot, tavat ja katsomukset niin oudot, sen henkilöt joko utumaisia tai vastaluotavia, sen aatevirtaukset niin ristikkäiset ja vastakkaiset, että moisesta aineesta luulisi korkeintaan voivan syntyä arkeologisen tai historiallisen tutkielman, vaan ei hevin etevää historiallista romaania. Mutta rohkeasti, niinkuin ainakin se, joka kykynsä tuntee, on nerokas kirjailija aineensa temmannut, ja hänen käsissään on siitä syntynyt mestariteos, joka sykkii todellisuuden elämää pienintä piirrettä myöten. Liikumme Roomassa, sen palatseissa ja kaduilla, patrisien loistavissa pidoissa ja köyhälistön kurjissa oloissa yhtä tutusti kuin kotikylässämme; nuo henkilöt ovat kuin vanhoja tuttavia, joiden kasvot selvästi näemme, joiden tunteet, aatteet ja vaikuttimet ymmärrämme. Heitä ja meitä ei enää eroita tuhansien vuosien väliaika, emme oudoksu heidän toimiansa ja sanojansa, kaikki on niinkuin olla pitää. Eivätkä ne sentään ole pelkkiä mielikuvituksen luomia, vaan ne seisovat todellisuuden pohjalla, oman aikansa omituisessa valossa, sil-

loisten aatevirtausten keskellä. Sen huomaa selvästi: historiallinen tarkkuus, edellyttäen syviä tutkimuksia, ja mahtava kuvitusvoima yhtyvät tässä ihmeitä luomaan. Onhan tosin historiallisia romaaneja ennenkin sepitetty näiden aikojen aiheista, mutta lieneekö toista, joka siinä määrin osaisi todellisuuden tenholla sekä samassa aatesyvyydellä ja kauneudella viehättää nykyaikaista ihmistä; siinä on tavalliselle lukijalle hupia, historian tuntijalle oppia, psykologille miettimistä.

Kertomuksen aika oli kyllä siveellisesti rappeutuneimpia, mitä historia tuntee. Alimmasta ylimpään palveltiin inhoittavinta itsekkäisyyttä, Rooma rypi hekumassa ja irstaudessa. Siveellisen alennustilan kuvaelmia esitetään kirjassamme useampiakin, ja ylinnä irstailee niissä itse Nero, hirviö ihmishaamussa, tuo taiteilijan kamala irvikuva, joka panee toimeen hirveitä joukkomurhia ja murhapolttoja, saadakseen tragillisen runoilijan mielialan! Hän on vihattu, mutta kaikki matelevat ja imartelevat häntä, peläten henkeänsä, koska oikullisen tyrannin suosio helposti kääntyy vihaksi — ja onneton se, jota hän vihaa. Itse on hän roistojoukon suosittu, niin kauan kuin tämä häneltä saa „leipää ja näytelmiä". Rooman valtakunta näytti vielä olevan mahtavuutensa huipulla, kun se suurilla sotajoukoillaan piti puolen maailmaa kurissa, kun se rikkaudellaan, loistollaan ja näennäisellä sivistyksellläänkin häikäisi maailman silmät. Mutta kaikki oli vain loistavaa kuorta, jonka alla piili mätä. Kun siveettömyys oli turmellut luontaiset roomalaishyveet, ei kansa enää mitenkään voinut pysyä elinvoimaisena. Jumalille vietettiin kyllä loistavia juhlia, mutta itse jumalia ei uskottu, ja vaikka olisi uskottukin, ei luonnon jumaloimiseen perustuva uskonto voi ihmistä siveellisesti ylentää, vaan päinvastoin. Näin ollen samanlaisen uskonnon tuottama aistillisesteettinen sivistys vain sitä äkimmin turmeli roomalaiset. Kun kuitenkin oli vaikea olla johonkin henkimaailmaan uskomatta, turvattiin hurjaan taikauskoon, josta eivät sivistyneimmätkään olleet vapaat.

Mutta koittanut oli jo oikea valo, joka oli maailman uudistava, ja tuhannet itse Roomassa olivat jo salaa sille sydämensä antaneet. Ei ollut enää vältettävissä yhteentörmäys, ja pian leimahti ilmi taistelu, jota käytiin niin erilaisilla aseilla: toiselta puolen verisellä vainolla, toiselta uskon voimalla. Areenoilla pedot raatelevat tuhansia kristityitä, tulirovioilla palaen saavat he valaista keisarin yöllisiä kemuja, — mutta marttiirain verikylvöstä versoo rikas sato. Ristin evankeliumi voittaa.

Kristittyjen puhdasta elämää ja taivaallista toivoa sekä sitä harrasta uskon iloa, millä he kuolemaan asti tunnustavat vapahtajaa, kuvailee tekijä sellaisella totuudella ja niin mieltä liikuttavasti, kuin vain elävä kristitty voipi. Ja onhan koko Vinitiuksen tarina kristinopin kunnianjulistus. — Mutta toiselta puolen vilkkaalla myötätuntoisuudella myöskin kuvataan pakanuuden parempia edustajia, etupäässä Petroniusta, joka ih-

misenä on paljon parempi oppiansa. Hän on kyllä nautinnonhaluinen epikurolainen, mutta hänen esteettinen aistinsa sallii hänen harvoin mennä säädyllisyyttä ulommas. Kauneutta suosiessaan suosii hän myös hyvää, ja sentakia joutuu hän usein vainotuita kristittyjä auttamaan, kun Neron julmuus iljettää häntä. Hän on niitä harvoja, jotka uskaltavat esiintyä itsenäisesti „Vaskipartaa" kohtaan, mutta viisaalla älyllään hän osaakin hirviötä hyvin hillitä. — Petroniuksen hienossa luonteenkuvauksessa on hänen esteettinen sivistyksensä saanut tärkeän sijan. Samoin kun tulee puheeksi antiikin taide ja taiteenihailu, lämpenee kirjailija ja esittää ainettansa kaunopuheliaasti: siinähän se antiikin sivistyksen kukka olikin, siveellinen vajavaisuus piiloutui aistillisen kauneuden kiiltoverhon taa. Yleensä tekijä esittää tyynesti ja objektiivisesti ajan sekä hyvät että huonot ilmiöt arvostelematta moraalista puolta; hän kertoo vain viehättävällä tavallaan ja antaa asiain muuten puhua itse puolestaan. Siveellisen huonouden hän usein jättää ivan saaliiksi, niinpä nuo siveettömät filosofit siveellisyyssaarnoineen y. m. Joskus tuntuu hän kertovan irstauden kohtauksia arveluttavan alasti. Mutta muuten käy läpi kirjan niin lämmin siveellinen, jopa kristillinen henki, että sen voi arvelematta antaa nuorisonkin käsiin. Joka tahtoo tutustua vanhain roomalaisten elämään ja tapoihin, hän tuskin voikaan hauskemmalla tavalla saada halunsa tyydytetyksi kuin lukemalla tätä kirjaa, joka niin monipuolisesti sitä ainetta käsittelee.

Semmoisten olojen pohjalla liikkuu Vinitiuksen ja Lygian romaani, joka punaisena lankana luikertaa läpi tapausten ja pitää ne koossa. Rohkeaan problemiin tekijä on ryhtynyt, kehittäessään sankaristaan kristittyä. Kuinka tuo itsekylläinen, intohimoissaan raju, aistillinen, täysverinen pakana voisi taipua Nazarealaisen nöyryyttä vaativaan, lempeään oppiin? Ainoastaan toivo saada omakseen tuo kristitty impi, joka hänelle on henkeä kalliimpi, voi hetkeksi kesyttää häntä; mutta heti kun toivo pettää on hän kuin raateleva peto. Semmoisena hän ei sovi Lygialle, vaan tarvitsee sitä varten perinpohjin muuttua. Se tapahtuu tuskallisten koettelemusten kautta, joissa hänen sydämensä poltetaan puhtaaksi, samalla kuin ylhäinen valo koittaa antaen hänelle iloa ja lohtua epätoivonkin yössä. Nyt vasta Lygia täydellisesti tulee hänen omakseen. Vinitiuksen kasvatus Kristukselle ja Lygialle on pääaatteena tässä tarinassa, jonka ihmeelliset vaiheet kauan pitävät lukijan mielen jänteessä.

Suomennos on oiva ja onnistunut. Kaunis, rikas ja helppotajuinen kieli tekee lukemisen nautinnoksi, sisällykseenkään katsomatta. Teemme sentään muutamia muistutuksia. „Kuollettava" pro 'kuolettava' (II s. 73) on kai painovirhe. „Risteikko" tavallisesti sanotaan 'ristikko' (ks. Lönnrot). Epäilyttäviltä kuuluvat superlatiivi-adverbit: *eninten, mieluinten, kauneinten* y. m. s. Niiden sijaan kuulee kyllä sanottavan: eniten, paraiten, y. m.

Vähintään epäselvä on tämmöinen lausemuoto: „Haavoittuneena ja turvattomana ei Lygia enää osannut pelätä häntä j. n. e.“ Luulisi Lygian olleen haavoittuneen, mutta ei — tarkoitetaan „häntä“, Vinitiusta. Suorastaan virheellinen on lause: „Otettuaan osaa Vinitiuksen vaiheisiin koskivat ne häneen syvästi.“ Tarkoitetaan: kun hän (Petronius) oli ottanut osaa V:n vaiheisiin j. n. e. — Väliin on relatiivin ja korrelaatin suhde vähän „hämäyksissä“. Esim. „Caesar lauloi hymniä meren kunniaksi, jonka hän edellisenä yönä oli sommitellut ja — — säveltänyt.“ — „Aika kyytiä“, „tuuppasi“ y. m. s. sanat tuntuvat liian jokapäiväisiltä.— Lopuksi en luule suuren yleisön olevan suomentajalle kiitollisen siitä, että hän on jättänyt niin monta tekstissä esiintyvää latinaista sanaa ja sananpartta suomentamatta tai selittämättä, niinkuin varsinkin alkupuolella kirjaa on tapahtunut. Harmin lisäksi tulee väliin naurettavakin vaikutus. Kun esim. Paavali m. m. sanoo: „Te hämmästelette, jos tapaatte yhdenkin naisen, jota voitte sanoa univiraksi.“ Tässä latinan taitamaton ällistyy ja ajattelee mikä kumman „univirka“ se on, joka naiselle voi kuulua, mutta hän älyää heti asian, jos saa tietää että *univira* on latinaa ja merkitsee naista, jolla on vain yksi mies. — Nämät muistutukset eivät suomennoksen ansioiden rinnalla kuitenkaan paljoa paina.

K. F.

Näytelmäkirjallisuutta.

A. K. Tolstoi, *Tsaari Feodor Ioannovitsh.* Viisinäytöksinen murhenäytelmä. Suom. Martti Vuori. Helsingissä 1901, Otava. 200 siv. 8:o Hinta 2: 75.

Kreivi Aleksei Konstantinovitsh Tolstoi — kuollut v. 1875 — on Venäjän näytelmäkirjallisuuden merkkimiehiä. Eläen osaksi samoihin aikoihin kuin Gogol (k. 1852), joka meilläkin hyvin suositulla näytelmällään „Reviisorit“ loi Venäjän kansallisen huvinäytelmän, ja suuri näytelmäkirjailija Ostrovski (k. 1886), jota Venäjällä pidetään kansallisen teatterin varsinaisena luojana, kreivi Aleksei Tolstoi on hänkin puolestaan ollut avullinen aukaisemaan venäläiselle näytelmälle uusia uria. Maineensa näytelmäkirjailijana hän saavutti historiallisella näytelmäsarjallaan: „Tsaari Ivana Julman kuolema“, „Tsaari Feodor Ioannovitsh“, „Tsaari Boris“. Se, mikä tässä trilogiassa enimmin viehättää, on tekijän taito kuvata niitä aikoja, joissa toiminta liikkuu. Kaikki nuo kaukaiset despotismin ja taikauskon ajat, jolloin puolueet alinomaa taistelivat keskenään ja jolloin tsaarien julmimmatkin teot kantoivat pyhyyden

leimaa sekä hänen omissa että alamaisten vieläpä kidutettujen uhrienkin silmissä, ne tekijän on onnistunut elävästi tuoda esiin ja siinä onkin koko trilogian suurin ansio.

Yllämainittu hra Martti Vuoren suomentama murhenäytelmä tutustuttaa meidät Venäjän oloihin tsaari Feodorin, Ivana Julman pojan aikana. Heikko ja yksinkertainen tsaari, joka ei ollenkaan ymmärrä hallituksen menoa, on kokonaan lankonsa Boris Godunovin vallassa, joka hoitaa kaikki valtakunnan asiat. Tsaari on olemassa vain pannakseen sinettinsä, kun sitä tarvitaan. Toisinaan tosin hänen pohjaltaan hyvä luonteensa saattaa hänet vastustamaan lankoansa, mutta se vastustus lopullisesti aina raukeaa tyhjiin. Boris Godunov taas on voimakas mies. Hänen toimiensa päämäärä on Venäjän suuruus ja yhteys ja sen edestä hän uhraa kaikki. Sen edestä Shuiskit, Boriksen vastustajat, raivataan puoluelaisineen tieltä pois ja Feodor itse saa väistyä ja luovuttaa tsaarin arvon langolleen. Tsaari Feodorin luonne on taitavasti esitetty, mutta erityisesti traagilliselta henkilöltä hän ei tunnu. Hän on kykenemätön hallitsija, joka itsekin tuntee ja tunnustaa kehnoutensa ja hän joutuu lopuksi pois hallituksesta, kaikki kuten olla pitää. Ne ristiriidat, joita hänessä on, eivät ole esitetyt traagillista tunnetta herättävällä tavalla.

Suomennos, jonka tarkkuutta emme kykene arvostelemaan, tuntuu yleensä hyvältä. Venäläiset nimet ovat nähtävästi suomentajalle tuottaneet paljon vaivaa. Hän on antanut niiden säilyttää venäläisen koron ja epäilemättä sillä on ollut pätevät syynsä. Hiukan oudolta sentään tuntuu lukea nimi Boris koroittamalla toista tavuuta ja vielä oudommalta Borisin ja Borisilt' samalla koroituksella. Borissin ja Borissilt' olisi ehkä ollut edes hiukan parempi. Sanassa bojaari on korko myös pantava toiselle tavuulle runomitan vuoksi ja tuntuu se sangen oudolta. Siellä täällä tapaa säkeitä, joihin ei hevillä saa poljentoa, ja suomentaja olisi juuri säkeiden rakenteen suhteen voinut olla vielä huolellisempi kuin hän on ollut. Sellaiset kohdat taas, kuin esim. vanhan Kurjukovin esiintyminen tsaarin edessä, naittaja-ämmän Volohovan jutut ovat kerrassaan mainiosti suomennetut.

Hra Vuori on hyvin valinnut, valitessaan juuri Aleksei Tolstoin teoksista suomennettavansa. Toivottava olisi, että trilogian molemmat jäljellä olevat osat myöskin saisivat suomalaisen muodon.

F. H—g.

Väittelyä ja kirjeenvaihtoa.

I.

Valvojan toimitukselle.

Valvojan V—VI vihossa tältä vuodelta on Toimitus julkaissut herra HEIKKI RENVALLin kirjoituksen »Työväenkysymyksen luonteesta ja ohjelmista sen ratkaisemiseksi». Tässä kirjoituksessa on niin hämmästyttävän väärin esitetty yhden aikamme etevimmän taloudellisen ajattelijan kanta n. s. yhteiskunnallisessa kysymyksessä, että tämän tiedemiehen, yhtä hyvin kuin ainoan kirjallistieteellisen aikakauskirjamme arvo ja itse asian suuri tärkeys vaatii, että tehty törkeä erehdys oikaistaan. Siinä mielessä pyytää allekirjoittanut kunnioittaen Toimitukselta sijaa seuraaville riveille.

Asia koskee Berlinin yliopiston valtiotieteiden professoria ADOLPH WAGNERia. Wagner on, kuten sanottu, meidän päivien yhteiskunnallisten ja erityisesti taloudellisten ajattelijain etevimpiä — sitä eivät kieltäne hänen vastustajansakaan. Yhtä yleisesti tunnustettua lienee, että Wagner on syvällisen ja runsaan tieteellisen elämäntyönsä kautta suurenmoisella tavalla edistänyt tieteensä probleemien selvittämistä. Tutkimuksissaan Wagner on johtunut yleensä siihen käsitykseen, jota tavallisesti sanotaan »valtiososialismiksi», ja jonka mukaan, lyhyesti sanoen, nykyään vallalla olevaa yksityisomistukseen perustuvaa talousjärjestelmää erinäisissä kohdin ja verrattain suuressakin määrässä (mutta ei kokonaan) saa, voi ja tulee muuttaa, panemalla sijaan osittaisen yhteisomistuksen. Tälläisen kannan Wagner nimenomaan (esim. alla mainittavassa teoksessaan, I, 1, siv. 61) tunnustaa omakseen ja määrittelee silloin tarkemmin tämän hyväksymänsä »valtiososialismin» seuraavalla tavalla (periaatteellisessa pääteoksessaan »Grundlegung der politischen Oekonomie», I, 1, 3:s painos, Leipzig 1892, siv. 58—59):

»Varsinainen valtiososialismi on itse asiassa, samoin kuin taloudellinen individualismi ja sosialismi, erityinen suljettu taloudellinen oppi ja talouspoliittinen järjestelmä. Se asettuu itsetietoisesti ja määrättyjä tarkoitusperiä ja tahtomiansa seurauksia tavoitellen kansantaloudellisessa teoriassa ja käytännössä välittävään asemaan — — — individualismin ja sosialismin välille»[1].

Huomautettuaan sitten, että samoin tosin tekee jokainen suunta, joka ei hyväksy individualismin ja sosialismin kaikkia äärimäisyyksiä, jatkaa Wagner:

[1] Harvennus allekirjoittaneen.

»Valtiososialismi eroaa kuitenkin tästä sen kautta, että se periaatteellisesti[1] lähenee sosialismia, koska se pitää sen [vallalla olevasta talousjärjestelmästä antamaa] arvostelua osittain[1] oikeutettuna ja sen vaatimuksia omaisuusjärjestykseen nähden osittain[1] toteutettavissa olevina ja niiden toteutumista suotavana. Sikäli se siis myös periaatteellisesti[1] eroaa individualismista. Mutta toiselta puolen se asettaa noille sosialismin vaatimuksille taas periaatteellisen rajan[1], koska se tunnustaa myöskin individualismille periaatteellisen oikeutuksen ja välttämättömyyden[1]. — — — — Valtiososialismikin vaatii näin ollen yhteistalouden asettamista yksityistalouden sijaan. Mutta se rajoittaa vaatimuksensa osittaiseen[1] vaihdokseen, nimittäin vaihdokseen ainoastaan siinä, missä tämä katsoen olevien olojen tilaan on taloudellisesti ja teknillisesti mahdollinen ja tarkoituksenmukainen ja samalla sosiaalipoliittisesti suotava ja sopiva[1]. Että nämät edellytykset olisivat olemassa, sitä se ei, niinkuin sosialismi väitteissään, katso kaikkialla edeltäkäsin ehdottomasti osoitetuksi,[2] vaan vaatii ensin että se todistetaan. Se ei myöskään tässä ilman muuta sivuuta niitä psykologisia, enempää kuin käytännöllis-teknillisiä, poliittisia arvoluttavuuksia ja vaikeuksia, jotka nousevat yhteistaloudellisen, yhteiskunnan, yhteisomaisuuden pohjalle perustettavan kansantalousjärjestelmän toteuttamista vastaan[2], vaan katsoo tarpeelliseksi ja omaksi tehtäväkseen tunnollisesti ja objektiivisesti tarkastaa ja pohtia niitä. Niinpä se jättääkin paikoilleen[1] suurta, kansantalouden suurinta osaa varten[2] yksityisomaisuusjärjestyksen ja yksityistaloudellisen järjestelmän»[1].

Jokainen, joka ottaa vaivakseen lukeakseen tämän, Wagnerin itsensä antaman selonteon omasta kannastaan, on ilman muuta huomaava, että tämä todellisen tiedemiehen tunnollisuudella menettelevä tutkija ja politikko on kaukana siitä, mitä sosialistit hänen omassa maassaan ja sen ulkopuolella väittävät, uskovat ja vaativat. Kaikki hänen teoksensa samoinkuin koko hänen julkinen toimintansa ovat täynnänsä todistuksia tästä. Minä voin tässä, edellisen lisäksi, tuoda esiin vain muutamia hänen lausuntojaan, jotka kuitenkin toivoakseni täysin riittävät osoittamaan todeksi mitä olen sanonut. »Grundlegung» teoksessaan (I, 1, siv. 10) Wagner sanoo sosialismia opiksi, »joka, ollen psykologisesti vielä omituisempi kuin kansantaloudellisesti, puhaltaa tunnustajiinsa todellisen uskonvimman ja epävarmoista tai puolitosista, mutta tieteellisesti kumoamattomiksi väitetyistä lauselmista takoo uusia dogmeja»; puhdas sosialismi on hänestä »mixtum compositum uudenaikaisista muka varmoista tieteen tuloksista ja pahim-

[1] Harvennus Wagnerin.
[2] Harvennus allekirjoittaneen.

masta dogmatiikasta» (Grundlegung, I, 1, siv. 11). Mutta ennen kaikkea — ja sille hän itse tahtoo painon pantavaksi — Wagner katsoo täydellisen sosialismin mahdottomaksi psykologisista syistä (Grundleg. I, 1, varsinkin siv. 13, 14 sekä 123 ja seur.). Sosialismin uneksima talousjärjestelmä on hänen mielestään ensi sijassa mahdoton sentähden, että se, niinkuin hän itse sanoo (Grundleg. I, 1, siv. 11), »ei ole yhdistettävissä ihmisluonnon kanssa, semmoisena kuin tämä kerran on ollut, on ja tulee olemaan, kuinka suuresti sitten ulkonaiset talousoikeutta ja talousjärjestelmää koskevat olot ovatkin muuttuneet tai muuttunevat ainakin niiden joka tapauksessa useita vuosituhansia käsittävien ajanjaksojen kuluessa, joita yleensä ihmishistoriaa koskevan tarkastuksen tarvitsee ottaa lukuun». »Ainakaan ei voine otaksua sellaisen [= sosialistisen] järjestelmän jäävän pysyväiseksi, vaikkakin — niin vähän luultavaa kuin tämäkin on — ohimeneväisesti sosialismin kannattajat onnistuisivat saamaan haltuunsa valtiollisen vallan, ryhtyäkseen todenteolla yrittämään ohjelmansa toteuttamista käytännössä» (Grundleg. I, 1, siv. 14).

Tämän miehen talouspoliittinen kanta — jonka mukaan siis sosialismin vaatimuksen toteutuminen on yksinkertaisesti psykologinen mahdottomuus — esitetään nyt alussa mainitussa artikkelissa seuraavalla tavalla (Valvoja 1902, siv. 342—343):

»— — taantumissuuntien ohjelmain vastakohtana ovat sosialistien vallankumoukselliset pyrinnöt. — — — Kysymys siitä, onko yhteiskunta järjestettävä tasavallaksi vai monarkiaksi (!?), eroittaa harrastajat kahteen leiriin: varsinaiset sosialistit toisella puolella ja toisella n. s. valtiososialistit, joidenka tieteellinen johtaja on Berlinin professori ADOLPH WAGNER. Molemmille suunnille on päämäärä sama, toiset sen tahtovat saavuttaa kansan suvereenisen tahdon, toiset suvereenisen hallitsijan avulla» (!!).

Totta tosiaan . . . . . Lukijaa ymmärtänee, miksi olen sanonut tätä esitystä hämmästyttävän vääräksi — varsinkin kun ajattelee, että se on vuotanut ammattimiehen kynästä. —

Minun tarvinnee tuskin erittäin mainita, että edellisten rivien tarkoitus ei ole ollut koettaa mitenkään kieltää sitä tosiasiaa, jota Wagner itse ei ole koskaan salannut, vaan päinvastoin painostanut, että hän nimittäin seisoo monta sosialismin teoreettista käsitystä ja talouspoliittista vaatimusta lähellä, lähempänä kuin ehkä yksikään muu nykyajan kansantalouden huomattavammista tieteellisistä edustajista.

Myöskin puheenaolevan artikkelin esitys GUSTAV SCHMOLLERin kannasta sosiaalisessa kysymyksessä sietäisi ainakin täydennystä, jos mieli siitä saada oikeata käsitystä tämän etevän tutkijan mielipiteestä; mutta minä olen varmaan jo edellisellakin anastanut liian suuren osan Valvojan palstoista.

Ernst Neovius.

II.

Vastaus.

Valvojan toimitus on hyväntahtoisesti suonut minulle tilaisuuden heti tässä lyhyesti lausua mielipiteeni ylläolevan sepustuksen johdosta.

Voin olla herra Neoviukselle kiitollinen siitä, että hän on ottanut tarkemmin esittääkseen Adolph Wagnerin mielipiteitä; olisin ollut vielä kiitollisempi, jos hän samalla olisi selvempään lausunut, mitä hän ymmärtää sosialismilla, sillä, kun on ratkaistava, onko Wagner luettava sosialistiksi, on aivan yhtä tärkeätä tuntea sekä Wagnerin kantaa että sosialismiakin. Kirjoituksesta emme saa sosialismista muuta tietää, kuin että hra Neoviuksen mielestä on Wagnerin tieteelliselle arvolle suuressa määrin alentavaa, että hänet olen sosialistiksi lukenut. Jos hra Neovius ei olisi ainoastaan siteerannut Wagneria, vaan myös suurten sanojen sijaan meille selittänyt, mitä hän sosialismilla tarkoittaa, voisi vastaukseni hänelle olla paljon täsmällisempää. Koska — hra Neoviuksen alleviivauksista päättäen — hänellä näkyy olevan hyvin harhaan vievä käsitys sosialismista ja siitä näkyy johtuvan koko erimielisyytemme, niin on minulle välttämätöntä vähäisen laveammin viitata varsinaisten sosialistien mielipiteisiin kyseessäolevassa asiassa.

Ennen kaikkea tahdon mieliin teroittaa 1:o) että moitteenalaisessa kirjoituksessani olen toiselta puolen kyllä lukenut Wagnerin sosialistiksi, mutta toiselta puolen hänet eroittanut »varsinaisista sosialisteista» (s. o. kollektivisteista eli sosiaalidemokraateista) ja 2:o) että kirjoituksessani on puhetta ainoastaan näitten suuntien ohjelmista työväenkysymyksen ratkaisemiseksi.

Hra Neovius näkyy luulevan, että kollektivismi vaatisi yksityisomistuksen »kokonaan» poistettavaksi ja sijaan pantavaksi yleisen yhteisomistuksen. Tuollainen käsitys on kuitenkin aivan — tahtoisinpa sanoa »hämmästyttävän» väärä. Kollektivismi vaatii tuotantovälineiden — ei tuotteitten — valtiostuttamista, (»verstaatlichung») ja, mitä tuotannon välineisiinkin tulee, niin eivät kollektivistit vielä ole siitä yksimielisiksi päässeet, voidaanko — ja missä määrässä — tätä valtiostuttamista ulottaa viljelykseen käytettyyn maahan. Ja mitä taas niihin tuotannon välineisiin tulee, joiden valtiostuttamista periaatteellisesti vaaditaan, niin siinäkin he vaativat muutoksen toimeenpantavaksi ainoastaan sikäli, kuin se »on taloudellisesti ja teknillisesti mahdollinen ja tarkoituksenmukainen». Minulla on tässä edessäni ranskalaisen sosialistin Millerand'in Saint-Mandé'ssa 30 p:nä toukok. 1896 pitämä puhe, jonka Ranskan kaikki kollektivistiset ryhmät hyväksyivät ja joka »Programme de Saint-Mandé»-nimisenä on ollut Ranskan sosialismin ohjelmana. Tässä ohjelmassa selitetään, miten kollektivistit vaativat ainoas-

taan sellaisten yksityisten hallussa olevien tuotantovälineiden yhteisomaisuudeksi tekemistä, jotka jo yksityisten käsissä muodostavat monopolin. Mutta siinä selitetään myös kollektivismin historiallisen näkökannan kanssa ristiriitaiseksi luulo, että kollektivistit, jos valtaan pääsisivät, tahtoisivat kaikki teollisuuslaitokset ottaa yhteisön huostaan. Vähitellen, kapitalismin tehtyä yksityisomistuksen jollakin alalla monopoliksi, — silloin on valtion velvollisuus, koko kansan hyväksi, ottaa toiminta-ala omakseen. Tämän lisäksi tulee, että kollektivistit uskovat kapitalistisen kehityksen vievän vastustamattomasti monopoleihin. Mutta tämä oppi »ei ole haaveilijan mielikuvitusta, eikä filosofin mietiskelyn tulos, vaan silmiemme edessä tapahtuvan kehityksen yksinkertaista konstateeraamista».

Jos hra Neovius tällaiseen käsitykseen kollektivismista vertaa Adolph Wagnerin mielipiteitä ja niitäkin lauseita, mitkä hän muka sosialismin vastaisina on esiin noukkinut, niin luulen, että hän itsekin huomaa, että hän, kirjoittamalla ylläolevan kyhäyksensä, turhaan on kuluttanut kallista aikaansa ja suotta hermojansa vaivannut. Sillä kaikissa noissa kohdin seisoo kuuluisa berliiniläinen periaatteellisesti samanlaisella kannalla kuin kollektivistit. — Lopuksi tahdon vielä sanoa: hyvin pintapuolisesti tuntee varsinaisen sosialismin tieteellistä työtä ja arvoa se, joka harmistuneena luulee suuren »todellisen tiedemiehen» kunnian siitä kärsivän, jos hänet kollektivismin rinnalla esittää — työväenkysymykseen nähden — sosialistisen näkökannan edustajaksi.

Heikki Renvall.

Valvojan arvoisalle Toimitukselle!

Viime Helsingin-kirjeessään lausuu Spectator muun muassa: »Että oli olemassa nuorempia ruotsinmielisiä, jotka eivät ensinkään hyväksyneet ruotsalaisen puolueen — vai onko sanottava entisen ruotsalaisen puolueen? — aikaisempaa kantaa tässä asiassa, oli kyllä ennestään tiettyä esim. hrojen Gustaf Mattssonin, Arvid Mörnen ja G. S(chauman)in kirjoituksista.»

Tämä lauselma ei ole oikea, mitä minuun tulee. Ne kirjoitukset, joita Spectator nähtävästi tarkoittaa, eivät ole minun, vaan toisen G. S:n laatimia.

Muuten olen kyllä samaa mieltä kuin ystäväni Mörne ja Mattsson. Samoin kuin he ja, mikäli minä tiedän, useimmat nuoret ruotsinkieliset suomalaiset ynnä moni vanhempaankin ruotsinkieliseen sukupolveen kuuluva, vaikuttava mies, kannatan perinpohjaista vaalireformia. Äänioikeus on annettava jokaiselle hyvämaineiselle Suomen kansalaiselle, miehelle tahi naiselle, joka itse hallitsee itseänsä sekä omaisuuttansa ja jonka

taksoitettu vuositulo nousee: kaupungissa 400 markkaan ja maalla 200 markkaan. Tuloon tahi maahan perustuva ääniasteikko on poistettava. Mahdollisesti voi sen sijaan antaa pari, kolme lisä-ääntä perheellisille ja sivistyneemmille kansalaisille. Porvarissäädyn vaaleissa on vähemmistöjen etuja tavalla tai toisella valvottava niissä kaupungeissa, missä valitaan kaksi tai useampia edusmiehiä. Talonpoikaissäädyn vaaleissa on suoranaista vaalitapaa käytettävä.

Valitettavasti täytyy vaan myöntää, että nykyhetkellä näyttää kovin epävarmalta se edellytys, jolla tietysti jokainen rehellisesti tarkoitettu vaalireformiehdotus on tehty ja tehdään: valtiosäätyjen lainsäätämisoikeuden täydellinen ylläpitäminen.

Helsingissä 15 p. lokakuuta 1902.

Georg Schauman.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Suomalaisen Kirjallisuuden Seuralta: Elias Lönnrotin matkat. II. V. 1841 - 1844. 4: —

Tilastollisesta toimistosta: Säästöpankkitilasto. — Pankkilainaustilasto.

Weilin & Göösiltä: Suomen uusimmasta historiasta. vhk. 3, 4: *Gunnar Palander*, Henrik Gabriel Porthan yliopiston opettajana. — —, Jaakko Hartman Turun yliopiston varakanslerina. — *O. A. Kallio*, Viipurin läänin järjestämisestä muun Suomen yhteyteen.

Werner Söderströmiltä: *Ludvig Schröder*, N. F. S. Grundtvig, kansanopiston isä. Suom. Kaarle Vaulo 2: — — *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia 7 ja 8 vhk. à —: 55. — *P. Nordmann*, Historiallinen kartta ja kuvakirja. — *N. J. Arppe*, Keuhkotaudista sekä sen ehkäisemisestä ja hoidosta. —: 50. — *Joh. Ludv. Runebergin* teokset. 6 vhk. —: 65. — *K. Raitio*, Lukukirja lapsille. Kymmenes painos. —: 65. — *Elis Bergroth*, Suomen kirkko. 6 vhk. 1: 10. — *Gösta Grotenfelt*, Oppikirja peltokasviviljelyksen perusteissa. 5 vhk. —: 85.

Otavalta: *E. N. Setälä*, Suomen kielen oppikirja kansakouluja varten. Kolmas painos. — 90. — —, Suomen kielen oppikirja alkeisopetusta varten. Toinen painos. 1: 60. — —, Suomen kielioppi — oppikoulua ja omin päin opiskelua varten. Toinen painos. — *Uno Lindelöf* ja *Joh. Öhqvist*, Tysk språklära. — *Hedvig Sohlberg*, Kansakoulun maantieto. Kolmas painos. Suom. A. Kohonen. 1: 35. — *P. Nordmann*, Kansakoulun maantiede. Neljäs painos. 1: 25. *Forsström—Lindén*, Kansakoulun luonnontieto. Kolmas painos. 1: 60. — *Mikael Johnsson*, Neuvoja maalaiskansakoulujen perustamiseen ja hoitoon. Toinen painos. 1: 50. — *B. M. Reinius*, Käytännöllisiä neuvoja hedelmänviljelyksessä —: 50. — *Otto Stenroth*, Taloudellinen asema Suomessa v. 1901. —: 50. — Laki maanvuokrasta maalla. —: 50. — *H. Martensen*, Otollinen aika. Suom. Hilda Käkikoski. : 25 — *G. N. Polevoi*, Ei rahallakaan Suom. Emil Mannstén. —: 75. — *H. Zschokke*, Kun rauhan mies sotaa kävi. — *B. Harraden*, Yksillä juurilla. Suom. Samuli S. 1: —. — *Arpád Berczik*, Hauskoja hetkiä. Suom. Antti Jalava. 1: 50. — *Hector Malot*, Vihdoinkin kotona. Suom. A—a. 1: 75. — Yleinen kirjallisuuden historia. Vht. 31—34. à —: 90. — *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 41 vhk. —: 65.

Eero Erkolta: *Emile Zola*, Totuus. 1 vhk. —: 35. — *Carl Locher*, Selitys urkuäänikerroista ja niiden äänivärityksistä. Suom, Oskar Merikanto. 2: 50.

Sosialismin uusin suunta.

Kirjoittanut

J. FORSMAN.

Saksan sosiaalidemokratian keskuudessa on viime vuosina käyty kiivasta sanasotaa, joka on etupäässä koskenut sosialismin teoreettisia opinkappaleita ja joka on herättänyt suurta huomiota sosialististen piirien ulkopuolellakin. Tämän kiistan ensimäisenä aiheena olivat muutamat sosialistisen kirjailijan EDVARD BERNSTEIN „Neue Zeit"-nimisessä aikakauskirjassa 1890-luvun loppupuolella julkaisemat kriitilliset kirjoitukset, jotka eivät olleet täydessä sopusoinnussa yhdeksännentoista vuosisadan suurimman sosialistisen ajattelijan, oppilaittensa kesken miltei erehtymättömänä pidetyn Karl Marxin oppien kanssa ja joissa sen vuoksi heti vainuttiin kerettiläisyyttä. Ylimmilleen nousi riita, kun Bernstein v. 1899 kirjassaan „Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie" vielä tarkemmin ja perinpohjaisemmin esitti tavallisesta marxilaisuudesta poikkeavan kantansa. Hänen esiintymisensä herätti oikeauskoisissa marxilaisissa mitä suurinta paheksumista, ja näiden etevin teoreettiko, „Neue Zeit"in julkaisija Karl Kautsky koetti poleemisella kirjallaan „Bernstein und das sozialdemokratische Programm" kokonaan musertaa entisen asetoverinsa. Tuon tuostakin on „Bernstein-kysymys"

milloin missäkin muodossa ollut esillä Saksan sosiaalidemokratian puoluepäivillâkin. Alussa hänen vastustajansa nähtävästi aikoivat tavalla tai toisella saada hänet karkoitetuksi sosiaalidemokraattisesta puolueesta. Nämä yritykset raukesivat kuitenkin tyhjiin, syystä että Bernsteinillä näyttäytyi olevan erittäin paljon ja erittäin eteviä kannattajia puolueensa keskuudessa. Miten suurta luottamusta hän kaikista parjauksista huolimatta yhä edelleen nauttii sosiaalidemokraattien puolelta, näkyy siitäkin, että hänet äskettäin valittiin edusmieheksi Saksan valtiopäiville.

Bernstein edustaa uutta, maltillista sosialistista suuntaa olematta kuitenkaan tämän suunnan alkuunpanija. Saksassa on esim. v. Vollmar jo ennen häntä esittänyt samankaltaisia mielipiteitä. Pääasiassa samalla kannalla lienevät myöskin muita mainitsematta nuo tunnetut ja vaikutusvaltaiset sosialistiset puolueenjohtajat, ranskalainen Jaurès ja belgialainen Vandervelde. Bernsteinin mielipiteitä onkin oikeastaan pidettävä vain ilmauksena siitä katsanto- ja toimintatavan muutoksesta, joka vähitellen ja varsinkin viime vuosisadan lopulla on tapahtunut eri maiden työväenpuolueissa. Mutta juuri siitä syystä, että hänen kirjoituksensa antavat erittäin selvän kuvan nykyisen länsi-europpalaisen työväenliikkeen todellisesta luonteesta, jonka suhteen vielä on olemassa niin paljon väärinkäsitystä, lienee lyhyt selonteko hänen ja myöskin hänen vastustajainsa kannasta paikallaan Valvojassakin.

I.

Bernstein vaatii hyvinkin perinpohjaista sosialistisen teorian revisionia, koska hänen mielestänsä Marxin teoria on osittain vanhentunut, joten se ei enää kaikissa kohdissaan kelpaa nykyisen työväenliikkeen ohjaajaksi. Esitän sen vuoksi ensinnä pääpiirteissään ne Marxin ja marxilaisten opit, joita vastaan Bernsteinin kritiikki pääasiallisesti kääntyy.

Tärkeänä osana Marxin järjestelmää on n. s. materialistinen historiankäsitys, jonka mukaan tuotanto-olot ovat yhteiskuntaelämän pohjana ja historiallisen kehityksen ratkaisevana faktorina, siinä määrässä että yhteiskunnalliset, valtiolliset, uskonnolliset ja muut ideologiset ilmiöt ovat käsitettävät vain niiden ilmaukseksi. Kulloinkin tarkoin tutkimalla tätä yhteiskunnan taloudellista perustusta saatamme jo edeltäpäin määrätä sen

tuotantomuodon, joka on oleva yhteiskunnan seuraavana kehitysasteena. Juuri tällaisen tutkimuksen tuloksiin Marx ja hänen hengenheimolaisensa väittävät perustavansa sosialisminsakin. He sanovat näet: olemme sosialisteja, koska tiedämme, että nykyinen yhteiskunta luonnonlain välttämättömyydellä kehittyy sosialistiseksi. Marxilaisten mukaan sosialismi siis ei ole mikään hurskas toivomus eikä sosialistinen yhteiskunta mikään ihannetila, johon pyrimme siitä syystä, että pidämme sen köyhälistön etujen kannalta suotavana. Vaikka sosialismi tietysti on toimeenpantava ihmisten välityksellä, on sen toteutuminen kuitenkin kokonaan riippumaton heidän subjektiivisesta tahdostaan ja harrastuksestaan.

Marxin käsityksen mukaan kapitalistinen järjestelmä valmistaa alaa sosialismille siten, että se keskittää pääoman ja sosialiseeraa työn saattamalla työprosessin kooperatiiviseksi ja muuttamalla työneuvot ainoastaan yhteisesti käytettäviksi. Mutta mitä täydellisemmiksi kapitalismi kehittää sosialismin teknillistaloudelliset edellytykset, sitä vaikeammaksi sille käy näiden sosialiseerattujen tuotantovoimain hallitseminen. Työtä säästävinä koneina tuotantovoimat synnyttävät yhä lisääntyvän teollisuuden varaväen, liikatuotannollaan taas mitä hävittävimmät liikepulat ja niiden mukana työttömyyttä ja peloittavaa kurjuutta. Kaikkeen tähän surkeuteen on syynä sosialiseerattujen tuotantovoimain ja niiden kapitalistisen yksityisomistuksen välinen ristiriita, joka aikaa myöten käy yhä jyrkemmäksi, kunnes vihdoin koko kapitalistinen järjestelmä kukistuu siihen ja muuttuu Marxin dialektisen katsantotavan mukaan vastakohdakseen, s. o. sosialistiseksi järjestelmäksi.

Viimeksimainittu väite, jolle Bernstein on antanut nimeksi „Zusammenbruchstheorie", luhistumisteoria, esiintyy ehkä klassillisimmassa muodossaan tuossa usein siteeratussa Marxin „Das Kapital"-nimisen teoksen kohdassa, jossa hän puhuessaan pääoman kasaantumisesta ja kapitalistisen järjestelmän kehityksestä sanoo: samalla kuin niiden pääomaruhtinasten lukumäärä, jotka anastavat kaikki tämän muuttumisen edut, supistumistaan supistuu, samalla lisääntyy kurjuus, sorto, orjuus, surkastuminen ja riistäminen, mutta samalla kasvaa myöskin kapinanhenki yhä paisuvassa työväenluokassa, jonka juuri tuotantoprosessin mekanismi on kouluttanut, yhdistänyt ja järjestänyt. Kapitaalimonopolista tulee kahle sille tuotantotavalle, joka on sen mukana ja sen suojassa päässyt kukoistukseen. Tuotantoneuvojen keskittyminen ja työn yhteenkertyminen saavuttavat huipun,

missä eivät enää siedä kapitalistista kuortansa. Kuori räjähtää rikki. Kapitalistisen yksityisomaisuuden viimeinen hetki lyö. Anastajilta anastetaan heidän anastamansa omaisuus.

Hyvin yleinen näyttää luhistumisteorian nykyisten puolustajain kesken olevan se mielipide, että kapitalistisen järjestelmän kukistumisen alkuna on oleva suunnattoman laaja ja voimallinen liikepula, todellinen maailmankriisi, jonka synnyttämä kurjuus kiihoittaa mielet entistä intohimoisemmiksi kapitalistista järjestystä vastaan ja saattaa kansanjoukot entistä varmempaan vakaumukseen siitä, ettei tuotantovoimia nykyisen järjestelmän vallitessa voida ohjata yhteiskunnan tosihyväksi. Tämä kapitalismia vastaan suuntautuva liike saavuttaa vihdoin niin vastustamattoman voiman, että nykyisen järjestelmän täytyy kukistua sen painosta. Toisin sanoen, tuo välttämätön, suuri taloudellinen pula on laajeneva perinpohjaiseksi yhteiskunnalliseksi pulaksi, jonka tuloksena on oleva valtiovallan joutuminen köyhälistön käsiin ja sen mukana tuotantoneuvojen julistaminen yhteiskunnan omiksi. Muutamain mielestä tämä sosialismin päämaalin toteutuminen on verrattain pian odotettavissa. V. 1891 Marxin kuuluisa ystävä Engels ja tunnettu sosialistinen valtiopäivämies Bebel ilmoittivat tuon suuren mullistuksen tapahtuvan jo v. 1898. Tämän jälkeen ennustajat kuitenkin ovat ajanmääräysten suhteen käyneet varovaisemmiksi.

Mitä erityisesti tulee siihen menettelytapaan, jota noudattamalla köyhälistö on saava valtiovallan haltuunsa, niin Marx ja Engels aluksi olivat sitä mieltä, että köyhälistön valtaan pääseminen oli tapahtuva väkivaltaisella vallankumouksella. Sittemmin heidän molempain ja varsinkin Engelsin mielipide tässä suhteessa suuresti muuttui. 1890-luvulla viimemainittu julkisesti luopui entisestä „revolutsionaarisesta“ kannastaan vakautuneena siitä, että työväen vapautuminen oli toteutuva yleiseen äänioikeuteen perustuvalla parlamenttaarisella toiminnalla. Köyhälistö oli kyllä, arvelee hän, valloittava valtiovallan, mutta aivan rauhallisesti ja laillisesti, ei aseet, vaan äänestyslippu kädessään.

Saksan sosiaalidemokraattinen puolue onkin Lassallen ajoista saakka pitänyt työväen valtiollisen toiminnan erittäin tärkeänä ja viime aikoina se myöskin on ruvennut pontevasti kannattamaan taloudellista työväenliikettä, ammattiyhdistys- ja osuuskuntarientoja. Marxilaiset teoreetikot ovat kuitenkin sitä mieltä, ettei työväki kapitalistisen järjestelmän valli-

tessa voi parlamenttaarisella ja vielä vähemmän taloudellisella taistelulla tuntuvasti parantaa asemaansa ja he saattavat tässä suhteessa jälleen vedota Marxin auktoriteettiin. Samalla kuin rikkautta yhä enemmän kerääntyy toiselle puolelle, sanoo Marx, samalla kasaantuu viheliäisyyttä, työntuskaa, orjuutta, tietämättömyyttä, villiintymistä ja siveellistä alentumista toiselle puolelle. Kommunistisessa manifestissa hän nimenomaan väittää, että työmies lopulta joutuu vaivaiseksi ja että pauperismi kehittyy vielä nopeammin kuin väestö ja rikkaudet. Mutta koska tämä „kurjistumisteorian“ nimellä tunnettu oppi työväen kurjuuden lisääntymisestä ei ole sopusoinnussa sen yleisesti tunnustetun tosiasian kanssa, että ainakin muutamain työväenryhmäin asema on viime vuosikymmenien kuluessa huomattavasti korjautunut, väittävät kurjistumisteorian nykyiset kannattajat, ettei Marx mainituilla lausunnoillaan ole tarkoittanutkaan köyhälistön fyysillisen, vaan sen sosiaalisen kurjuuden kasvamista. Tämä lisääntyvä yhteiskunnallinen kurjuus johtuu muka etupäässä siitä, että työväki, vaikka se saisikin tätä nykyä työnsä tuloksista absoluuttisesti suuremman osan kuin ennen, työnsä enentyneeseen tuottavaisuuteen ja yleisten kultuuritarpeitten kasvamiseen nähden saa suhteellisesti yhä vähemmin. Mutta, sanovat marxilaiset, sosiaalisen kurjuuden lisääntymisestä huolimatta köyhälistön intelligensi, itsetietoisuus, valtiollinen kypsyys ja siveellinen voima varttumistaan varttuu sen järjestetyn luokkataistelun vaikutuksesta, johon köyhälistö on pakoitettu ryhtymään. Työväen valtiollisten ja taloudellisten taistelujen varsinainen merkitys onkin heidän mielestään oikeastaan siinä, että ne sosialiseeraavat työväen tietoisuuden kasvattaen ja valmistaen sitä tuohon suureen proletaariseen vallankumoukseen. Niiden tehtävänä on saattaa köyhälistö vakaantumaan siitä, ettei se kykene kapitalismin vallitessa perinpohjin kohottamaan asemaansa. Vasta sittenkuin nämä taistelut ovat siinä määrässä kypsyttäneet köyhälistön, että se saattaa anastaa haltuunsa valtiovallan ja panna toimeen kapitalistien „ekspropriatsionin“, vasta sitten saattaa muka alkaa todella hedelmiä tuottava sosiaalinen uudistustyö. Myöskin Marx ja Engels olivat yksimieliset siitä, että köyhälistö — joko se sitten pääsi valtaan rauhallisella tai väkivaltaisella vallankumouksella — oli helposti paneva toimeen yhteiskunnan muuttamisen sosialistiseksi. Ja tämä usko vallankumouksellisen vallan luovaan, ihmeitä aikaansaavaan voimaan näyttää vieläkin olevan hyvin yleinen muutamissa sosialistisissa piireissä.

Sosialismin edellytyksinä ovat siis Marxin mukaan kapitalismin kukistuminen ja valtiovallan siirtyminen köyhälistön haltuun. Mutta Marxin kirjoituksista ei käy täysin selville, missä suhteessa nämä kaksi seikkaa ovat toisiinsa. Hänen teoriansa saattaa käsittää siten, että kapitalistisen järjestelmän kokoon luhistuminen johtuu kapitalistisen tuotantotavan sisäisistä kehityslaeista, toisin sanoen siten, että se on itsestään tapahtuva, mekaaninen prosessi. Se, joka asettuu tälle kannalle, olettanee niinkuin Bebel, että tuon suuren taloudellisen katastrofin jälkeen valtiovalta itsestään luiskahtaa köyhälistön käsiin. Hiukan toisin koettaa Marxin käsitystä tulkita Kautsky. Hänen mielestään kehityksen jatkuessa työn ja pääoman välinen vastakohta jyrkistyy jyrkistymistään ja kapitalistiluokan valta paisuu vihdoin niin suureksi, että työväestön, jollei se tahdo kokonaan sortua kurjuuteen, täytyy valloittaa valtiovalta ja saattaa voimaan sosialistinen yhteiskuntalaitos. Kapitalismin häviö riippuu siis Kautskyn mukaan ennen kaikkea köyhälistön voitollepääsemisestä valtiollisessa taistelussaan kapitalistiluokkaa vastaan. Mutta köyhälistön voitto on hänestäkin epäämättömän varma asia, sillä hänenkin käsityksensä mukaan se lopulta perustuu sosialismin, „sisäiseen taloudelliseen välttämättömyyteen“.

II.

Marxilaisuutta arvostellessaan Bernstein on ottanut perinpohjaisen tarkastuksen alaisiksi marxilaisen sosialismin teoreettiset perustelut ja ennen kaikkea luhistumisteorian. Koska kapitalismin pikaista kukistumista ensi sijassa perustellaan sillä väitteellä, että liikkeet ja pääomat keskittymistään keskittyvät, on Bernsteinin mielestä tärkeätä saada selville, onko tuo yhtämittaisesti jatkuva keskittyminen niin varma asia, kuin marxilaiset väittävät. Tutkiessaan tilaston avulla teollisuusliikkeiden kehitystä Bernstein puolestaan aivan niinkuin porvarillisetkin taloustieteilijät tulee siihen loppupäätökseen, että keskittymistä kyllä tapahtuu teollisuuden alalla, mutta ei niin suuressa määrässä kuin puusta katsoen luulisi. Tilaston mukaan suurliikkeet kyllä lisääntyvät nopeammin kuin muut, mutta ne eivät silti hävitä pieniä ja keskikokoisia liikkeitä, sillä viimemainitut enenevät suurliikkeiden ohessa sekä absoluuttisesti että relatiivisesti. Ainoastaan ihan pienet „kääpiöliikkeet“ vähenevät. Muutamat alat, joilla pikku- ja keski-

kokoiset liikkeet ovat yhtä soveliaat kuin suurliikkeet tai joilla suurliikkeiden etevämmyys ei ole niin suuri, että se voisi saattaa varjoon pikkuliikkeiden omituiset edut, näyttävät jäävän pienten ja keskikokoisten liikkeiden haltuun. Näin on m. m. erityisten puun-, nahkan- ja metallinjalostuksen teollisuushaarain laita. Toisilla aloilla, niinkuin esim. leipuriammatissa, se hyöty, mikä on suoranaisesta yhteydestä kuluttajain kanssa, näyttää voivan pitää pystyssä pienenpuoleisia liikkeitä. Huomataanpa sekin ilmiö, että suurliikkeet itse antavat aihetta uusien pikkuliikkeiden syntymiseen, m. m. siten että suurliikkeet joukkotuotannollaan suuresti huojistuttavat työainesten (apuaineiden, duolivalmisteiden) hintaa tai siten, että ne laskevat markkinoille uusia pääomia, jotka etsivät sopivaa sijoitusta.

Samanlaisia huomioita saattaa tehdä kaupan alalla. Ja mitä maatalouteen tulee, niin siinä kehitys näyttää pyrkivän ihan päinvastaiseen suuntaan, kuin sosialistinen teoria tähän asti on väittänyt. Kun teollisuuden ja kaupan alalla suurliikkeiksi keskittyminen tapahtuu vitkallisemmin kuin on oletettu, niin maanviljelyksen alalla on tässä suhteessa huomattavana joko pysähtymistä tai suoranaista taantumista. Koko länsi-Europassa ja Pohjoisamerikan Yhdysvaltain itäisissä valtioissa pienet ja keskikokoiset viljelykset lisääntyvät, mutta suurviljelys vähenee tai edistyy tuskin huomattavasti.

Bernstein kiinnittää myöskin huomiota siihen tosiasiaan, ettei liikkeiden keskitys aina merkitse omaisuuden keskittymistä. Nykyaikana tavalliset osakeyhtiöt tekevät keskitettyjen pääomien jakaantumisen mahdolliseksi ja pääomien kasaantumisen muutamain harvain pohattain käsiin tarpeettomaksi. Suurissa trusteissa on satoja jopa tuhansia kapitalisteja osakkaina, ja viimemainittujen luku on yhä kasvamassa. Tämä kansallisen rikkauden jakaantuminen yhä useammille osallisille käy Bernsteinin mukaan myöskin selville tulotilastosta, joka hänen mielestään osoittaa, että varakkaat s. o. sellaiset, joilla on tuloja omaisuutensa perustuksella, yhä lisääntyvät lukumäärältään. Tulo- ja liikeasteikko pitävät näin ollen täydellisesti yhtä, varsinkin mitä keskimäisiin polviin tulee. Jos siis sosialismin tulevaisuus riippuu yhteiskunnallisen pyramiidin juuren ja huipun välillä olevain keskikerrosten häviämisestä ja varakkaiden luvun vähenemisestä, niin se Ranskassa, Englannissa, Saksassa y. m. on yhtä kaukana toteutumisestaan kuin milloinkaan ennen. Mutta Bernstein huomauttaa aivan oikein, että niille miljoonille perheenisille, jotka vain niu-

kasti pääsevät osallisiksi yhteiskunnan rikkaudesta, on periaatteellisesti yhdentekevää, joutuuko tämä rikkaus monopolistisesti kymmenelle tuhannelle vai jakaantuuko se eri suurissa määrissä puolen miljoonan hengen kesken. Heidän pyrintönsä, sikäli kuin ne tarkoittavat oikeudenmukaisempaan jakoon vievää järjestystä, ovat silti yhtä oikeutetut ja välttämättömät.

Yhtä epätietoiselta kuin kapitalismin kokoon luhistuminen näyttää liikkeiden ja pääomien keskittymistä silmällä pitäen, yhtä epätietoiseksi se jää, jos se on johdettava yleisestä maailmankriisistä.

Kriisiprobleemi on Bernsteinin mielestä kysymys, jonka alalla on liikuttava mitä suurimmalla varovaisuudella ja jota ei ratkaista parilla vanhalla iskusanalla ja Marxin auktoriteettiin vetoamalla. Me saatamme vain saada selville, mitkä taloudelliset seikat edistävät ja mitkä voimat ehkäisevät kriisien syntymistä; mutta näiden voimien lopullisesta suhteesta ja kehityksestä emme saata edeltäkäsin lausua varmaa arvostelua. Mitä erityisesti Marxin kriisiteoriaan tulee, niin jo Engels huomasi, että esim. Marxin väite liikatuotannon aiheuttamien pulien joka kymmenes vuosi tapahtuvasta uudistumisesta oli vanhentunut. Kun muutamat mainittuun oletukseen perustuvien ennustusten pettäessä viittaavat Marxin teorian puolustukseksi odottamattomiin välitapauksiin tai poikkeusilmiöihin, esim. uusiin afrikkalaisiin ja aasialaisiin rautateihin, sotalaivojen lisäämiseen y. m., niin heiltä jää huomioon ottamatta, että tätä nykyä alituisesti syntyy tällaisia teollisuuden viemärijohtoja. Tässä suhteessa on suuria sotavarustuksia ja ulkomaisten markkinain laajennusta paljoa tärkeämpi suurissa teollisuusvaltioissa kasvamistaan kasvava kotimainen kulutus. Niinpä on laskettu, että esim. Saksan teollisuustuotteitten vienti on jäänyt 50 prosenttia jäljelle teollisen tuotannon lisääntymisestä.

Engelsinkin mielestä varsinkin markkinain laajeneminen, uusien alojen avautuminen joutaville europpalaisille pääomille ja liikeneuvojen suurenmoinen kehitys — valtameren höyryt, rautatiet, sähkötelegraafi, Suezin kanava — olivat hävittäneet tai suuresti heikontaneet useimpia vanhoja kriisipesiä ja kriisien syntymisen mahdollisuuksia, mutta hän arveli myöskin, että sellaisiin entisten kriisien uudistumista ehkäiseviin seikkoihin kuin kartelleihin, trusteihin ja suojelustulleihin kätkeytyi monta vertaa valtavampien vastaisten pulien siemen. Tällaisen tavattoman ankaran maailmanpulan merkkejä ei kuitenkaan ole ollut huomattavissa, ja Bernstein puolestansa katsoo olevan syytä asettaa vastattavaksi kysymyksen:

eikö maailmanmarkkinain nykyinen suunnaton laajuus ja se seikka että tiedonantoja sekä tavarain kuljetusta varten tarvittava aika tavattomasti lyhenee, saata enentää häiriöiden tasaantumisen mahdollisuuksia, ja eikö europpalaisten teollisuusvaltioitten pääomarikkauden valtava paisuminen, nykyaikaisen luoton venyväisyys ja kartellien muodostaminen vähennä paikallisten tai osittaisten häiriöiden vaikutusta yleiseen liikeasemaan? Hän huomauttaa, mitenkä äskeinen kutomateollisuuden lamaustila jätti melkein koskematta muut teollisuudenhaarat, ja lausuu sen arvelun, ettei läheisessä tulevaisuudessa ole odotettavissa entisten tapaisia yleisiä kriisejä, vaan ainoastaan visseihin teollisuudenhaaroihin ulottuvia kansainvälisiä pulia. Odottamattomat ulkonaiset tapaukset, esim. sodat, saattavat kyllä milloin hyvänsä aiheuttaa yleisen pulan, mutta puhtaasti taloudellisten asianhaarain perustuksella emme saata päättää, että tällainen pula on välttämättömästi tulossa. Näin ollen ei sosiaalidemokratia Bernsteinin mielestä saata perustaa mitään toiveita yleiseen maailmankriisiin, mikäli sitä on ajateltu suuren yhteiskunnallisen mullistuksen alkajaisiksi. Kapitalismi ei sitä paitsi vielä ole kehittynyt huippuunsa, pikemmin se vasta on alullaan. Mitään ylitse pääsemättömiä rajoja emme vielä voi huomata sen kehityksellä olevan.

Pääasiallisesti valtiollisia tarkoitusperiä tavoitteleva luokkataistelu ei „revisionistien" mielestä myöskään saata kohottaa köyhälistöä valtaan eikä kukistaa kapitalismia. Jos kerran hyväksytään se materialistiseen historiankäsitykseen perustuva ja historiallisen kokemuksen kanssa sopusoinnussa oleva Marxin väite, että taloudellinen valta aina on valtiollisen vallan edellytyksenä ja että jälkimäinen aina seuraa edellisen mukana eikä päinvastoin, niin onkin vaikea ymmärtää, mitenkä proletariaatti, jonka taloudellinen mahti Kautskyn y. m. mukaan kasvaa paljoa vähemmässä määrässä kuin kapitalistiluokan, on pääsevä voitolle mahtavammasta vastustajastaan. Lopulta lienee Kautskynkin kannalla olevien pakko turvautua mekaaniseen luhistusmisteoriaan, jonka mukaan köyhälistö ajan tullen ilman erikoisia ponnistuksia saattaa kypsänä hedelmänä korjata huostaansa porvarillisten käsistä itsestään luiskahtavan vallan.

Revisionistien mielestä Marx ja marxilaiset eivät suinkaan ole todistaneet, että sosialismi välttämättömästi tulee toteutumaan, vielä vähemmin, että sen toteutuminen on piakkoin odotettavissa. Ja edelliset ovat epäilemättä oikeassa väittäissään, ettei ole mahdollistakaan edeltäpäin

näyttää toteen jonkun vastaisen kehitysasteen objektiivista vättämättömyyttä. Jos todellakin on saatu konstateeratuksi joku tai jotkut tosiasiat, niin niiden perustuksella saattaa korkeintaan päättää, että kehitys *todennäköisesti* menee johonkin määrättyyn suuntaan. Marxilaiset menettelevät sitä paitsi hyvin yksipuolisesti perustellessaan sosialismia yksinomaan taloudellisilla tosiasioilla. Liikkeitten ja pääomien keskittyminen, trustit, renkaat j. n. e. ovat kyllä seikkoja, jotka teknilliseltä puolen helpoittavat sosialismin valtaan pääsemisestä, mutta ei ole mitään takeita siitä, että ne itsestään vievät sosialismiin, jollei lisäksi tule nykyisiin oloihin tyytymättömäin tietoinen pyrintö saattaa sosialistinen yhteiskuntajärjestys voimaan. Marxilaisten vastaväitteistä huolimatta sosialismi on nykyisyyden tarpeiden johdosta syntynyt tulevaisuuden ihanne. Ja sen, joka tahtoo sitä tieteellisesti perustella, tulee ensinnäkin näyttää toteen, että se on yleisen edistyksen kannalta suotava, toisin sanoen, että yhteiskunnan korkein tarkoistusperä: kaikkien aineellinen, henkinen ja siveellinen menestys, voidaan sosialismin avulla saavuttaa ainakin suuremmassa määrässä kuin nykyisten olojen vallitessa. Lisäksi on todistettava, että se on mahdollinen käytännössä toteuttaa, on selvitettävä sen edellytykset, on osoitettava mitkä näistä edellytyksistä jo ovat olemassa ja mitkä vielä lisäksi tarvitaan. Tärkeätä on varsinkin tietää, mitenkä ja mihin suuntaan sosialististen puolueiden on toimittava näiden edellytysten aikaan saamiseksi. Tästä jo saatamme päättää, että uusi suunta myöntää ihmisten tietoisuudelle, ymmärrykselle, tahdolle, oikeustajunnalle, ja yleensä kaikenlaisille ideologisille faktoreille paljoa itsenäisemmän merkityksen yhteiskunnallisessa kehityksessä kuin marxilaisuus, jonka mukaan ihmisten aatteet ja toiminta ovat vain taloudellisen kehityksen ilmauksia.

* * *

Kerrassaan utopistiseksi Bernstein myöskin tuomitsee sen ajatuksen, että köyhälistö voisi nykyoloissa helposti panna toimeen sosialistisen yhteiskuntajärjestyksen, jos se vain tavalla tai toisella ensin saisi haltuunsa valtiovallan. Ne suurenmoiset toiveet, joita proletaarisen vallankumouksen kannattajat kiinnittävät köyhälistön valtiolliseen „diktatuuriin“, perustuvat m. m. siihen olettamukseen, ettei työväenluokka suurilukuisimpana ja varattomuutensa tähden myöskin pontevimpana kansanluokkana kerran valtaan päästyään soisi itselleen lepoa, ennenkuin se

olisi pannut vallitsevan järjestelmän sijaan sellaiset laitokset, että edellisen palauttaminen olisi mahdotonta. Epäilemättä sen puolelta saattaisikin odottaa yksimielistä ja samansuuntaista toimintaa siinä tapauksessa, että se todella olisi sellainen taloudellisen asemansa ja harrastustensa puolesta homogeninen joukko, jommoiseksi se kommunistisen manifestin mukaan oli kehittyvä. Mutta niin ei ole edes teollisuustyöväestön laita. Edistyneimmissä teollisuudenhaaroissa on työ tavattoman suuressa määrässä erikoistunut ja eriytynyt (differentsieeraantunut), josta taas on seurauksena työväestön jakaantuminen eri ryhmiin, joilla erilaisten toimien ja tulojen ohessa myöskin on erilaiset elämäntavat ja elämänvaatimukset. Tämä seikka, joka ehkä on selvimmin huomattavissa Englannissa, ei tosin estä parempiosaisia työmiehiä osoittamasta myötätuntoisuuttaan huonommassa asemassa olevia kohtaan, mutta tällaisesta sosiaalipoliittisesta myötätunnosta on vielä pitkä askel taloudelliseen solidariteettiin. Vielä ilmeisempi on differentsieeraus ja siitä johtuva etujen erilaisuus kauppa-alalla ja maalaistyöväestön keskuudessa. Uudenaikainen köyhälistö on siis pantu kokoon mitä erilaisimmista aineksista, joilla kyllä, niinkauan kuin nykyiset omistusolot ovat voimassa, on enemmän yhteisiä tai ainakin samankaltaisia kuin vastakkaisia harrastuksia, mutta jotka nykyisten varallisten vallanpitäjäin menetettyä asemansa pian tulisivat havaitsemaan, että niillä on erilaiset tarpeet ja edut valvottavina. Lisäksi tulee, että sosialistisella aatteella on vielä tätä nykyä verrattain vähän jalansijaa köyhälistön keskuudessa. Maalaistyöväestö ymmärtää sitä tuskin ensinkään; sen ihanteena on yhä vielä oman konnun omistaminen. Mutta eipä tehdastyöväenkään piireissä ole paljon puhdasta sosialistista harrastusta. Bernstein laskee, että enemmän kuin puolet Saksan teollisuustyöväestöä ei tätä nykyä välitä tai ei käsitä sosiaalidemokratian pyrintöjä vieläpä osaksi vastustaakin niitä. Vaikka Saksan sosiaalidemokratialla on valtiollisissa vaaleissa kolmatta miljoonaa äänestäjää, niin Bernstein kuitenkin arvelee, että vain noin yhdeksänsataatuhatta saksalaista työmiestä tositoimella osoittaa elävästi harrastavansa vapautumistansa.

Mutta vaikkapa olettaisimmekin, että varattomain ja vähäväkisten suuri joukko riemulla tervehtisi vallankumousta, joka saattaisi sosialistit valtaan, niin pääasia, sosialistisen järjestelmän käytäntöön-paneminen, ei olisi vielä sillä ratkaistu. Bernstein puolestaan vakuuttaa ja syystä, että

tuotannon ja vaihdon nopea sosialiseeraus nykyoloissa pian näyttäytyisi mahdottomaksi. Tietysti ei saattaisi olla puhettakaan siitä, että valtio ottaisi omaan huostaansa kaikki nuo satoihintuhansiin nousevat yksityiset liikkeet. Yksin suurten ja keskikokoisten liikkeitten hoitaminen valtion puolesta vaatisi hallintokoneiston, jonka laajuutta ja monimutkaisuutta tuskin saatamme mielessämme kuvitella ja joka vaatisi keskushallitukselta niin paljon asiantuntemusta, ymmärrystä ja hallintokykyä, että sitä tuskin olisi saatavissa — puhumattakaan siitä, että levoton vallankumouksellinen aika itsessään on kaikista sopimattomin suurenmoiseen organisatoriseen työhön. Kunnistakaan ei tässä suhteessa olisi paljon apua; ne saattaisivat korkeintaan ottaa haltuunsa paikkakunnallista tarvetta tyydyttävät liikkeet. Yleisiä markkinoita varten toimivat liikkeet niiden sitävastoin olisi pakko jättää entisten haltijain huostaan tai vuokrata työväenosuuskunnille. Mutta elonvoimaisia osuuskuntia ei poljeta mahtikäskyillä esiin, ja mitä erityisesti tulee puhtaisiin tuotanto-osuuskuntiin, jotka tällöin ensi sijassa tulisivat kysymykseen, niin ne ovat tähän asti osoittautuneet siksi osuuskuntamuodoksi, jonka menestymismahdollisuudet ovat kaikista vähäisimmät. Näin ollen voitollinen köyhälistö ei toistaiseksi saattaisi tulla toimeen ilman kapitalismia. Mutta voisiko vallankumouksellinen hallitus taata sille sen turvallisuuden, jota se toimiakseen tarvitsee, voisiko se herättää luottamusta asiain säännölliseen menoon, voisiko se turvata omaisuutta ja järjestettyjä oikeusoloja? Tämän kysymyksen Bernstein tekee, syystä että hän entisiä vallankumouksia muistellen pelkää köyhälistön diktatuurin muodostuvan kaikenlaisten klubipuhujain, kynäniekkain ja narrien diktatuuriksi. Hän tunnustaa kyllä, että työväki on viime aikoina suuresti edistynyt henkisessä, valtiollisessa ja taloudellisessa suhteessa, mutta valtiollista yksinvaltaa ei se hänen mielestään vieläkään ole kypsynyt vastaan ottamaan. Työmiehet on, sanoo hän, otettava laskuihin sellaisina, jommoisia he todella ovat. He eivät ole niin kurjistuneita kuin kommunistinen manifesti ennustaa, eivätkä niin vapaita ennakkoluuloista ja heikkouksista kuin heidän imartelijansa väittävät. Heidän hyveensä ja paheensa riippuvat niistä taloudellisista ja yhteiskunnallisista olosuhteista, joissa he elävät. Mutta näitä olosuhteita ja niiden vaikutuksia ei poisteta vuorokaudessa.

Historiallisten kokemusten ja nykyolojen tarkastuksen perustuksella Bernstein tulee siihen loppupäätökseen, että proletaarinen vallankumous

päättyisi ainakin tätä nykyä suureen tappioon, jota seuraisi tavallista ankarampi reaktsioni ja jonka pelkkä muisto saattaisi vuosikymmeniksi lamauttaa köyhälistön toiminnan. Tuo suuri katastrofi ei siis edes köyhälistön oman edun kannalta ole suotava, vaan sen tulee päinvastoin tehdä kaikki voitavansa, jotta se kävisi tarpeettomaksi. Itse asiassa sosiaalidemokratia parannuksia harrastaessaan ei kysykkään, jouduttavatko ne katastrofia, joka on saattava sen valtaan, vaan se kysyy, edistävätkö ne työväenluokan kehitystä ja ovatko ne sopusoinnussa yleisen yhteiskunnallisen edistyksen kanssa. (Jatk.)

Taide, sen asema ja tulevaisuus Viktor Rydbergin mukaan.

Kirjoittanut

FREDR. J. LINDSTRÖM.

Viime jouluksi ilmestyi nimellä „Det sköna och dess lagar“ viimeisenä osana Viktor Rydbergin koottuja kirjoituksia sarja hänen pitämiään esteettisiä luennoita. Tämä teos päättää arvokkaalla tavalla sen suurenmoisen elämäntyön, jonka yksi aikamme ylevimpiä henkiä on suorittanut. Me tapaamme siinä saman kauniin pyrkimyksen kuin muissakin hänen teoksissaan, pyrkimyksen puhtaan, sopusointuisen maailmankatsomuksen muodostamiseen, ihmissielun ikuisen kauneudenkaihon, joka olevaisten olojen rikkoneisuuden ja lohduttomuudenkin takana näkee tulevaisuuden onnensaaren kangastelevan, tiedemiehen tarkkasilmäisen arvostelukyvyn, runoilijan korkealle kohonneen fantasian laajanäköisyyden yhtyneenä muodolliseen mestaruuteen ja ennen kaikkia lämpimän, suurille aatteille sykkivän sydämen, joka itse ihanteistaan innostuu ja tahtoo ja voi muitakin niihin innostuttaa.

Viktor Rydberg oli monipuolinen nero, niin monipuolinen, että häntä on moitittukin liiallisesta voimien hajoittamisesta. Mutta se oli hänen luonteensa välttämättömyys, hän ei voinut rajoittaa levottoman henkensä tiedonjanoa yhdelle ahtaalle alalle. Hän on itse eräässä kirjoituksessaan

(Leonardo da Vinci) ottanut kuvatakseen ja puolustaakseen tuollaista monipyrkimyksellistä personallisuutta. Ja hän on samalla luonut oman henkisen olemuksensa peruspiirteet. Hänenkin, kuten Leonardon, monipuolisuus lähti säteinä yhteisestä, yhdistävästä keskipisteestä, nimittäin hänen tiedonhaluun ja järjen terävyyteen yhtyneestä kaunoaististaan. Ihmiskunnalta ei puutu eri aloilla ammattilaisia, fakkimiehiä, mutta kylläkin laajanäköisiä neroja, jotka kykenevät yhdistämään hajanaisen työn tulokset kuten mosaikkipalaset ehjäksi, kauniiksi kokonaisuudeksi.

Rydbergin esteettiset mielipiteet ovat olleet julkaistuina — eri aikoina kun ovat kirjoitettuja — hajallaan siellä täällä. Prof. Karl Warburg on tehnyt kiitosta ansaitsevan työn kootessaan ne aikakauskirjojen ja tilapääjulkaisujen unohdetuista piilopaikoista yhteen. Kokonaisemmin on hänen oppinsa systemaattisesti esitettynä yllämainitussa luentosarjassa *Det sköna och dess lagar.* Mutta myöskin nidoksessa *Romerske kejsare i marmor samt andra uppsatser i konst* tapaamme suuren joukon pienempiä tutkielmia taiteen alalta, — osaksi katkelmia luennoista, osaksi mieltäkiinnittäviä yksityiskysymyksiä laajemmin perusteltuina ja valaistuina. *Varia*n II:ssa osassa olevissa puheissaan hän niinikään esittää esteettisiä mietelmiään, vieläpä kaunokirjallisissakin teoksissaan, kuten *Viimeisessä Atenalaisessa, Asesepässä,* Goethen *Faust*in II:n osan selityksissä ja runoissaan, esim. „Prometeus ja Ahasverus“, jossa Rydberg asettaa runoilijan ja taiteilijan tehtävän yhtä korkealle kuin kerran Schiller suurenmoisessa hymnissään „Die Künstler“. — Etevä lähdekirja on sitäpaitsi Karl Warburgin monografia, joka sisältää joukon Rydbergin kirjeitä ja arvosteluja, joita ei ole kootuissa teoksissa julkaistu.

Tutustuminen näihin kirjoitelmiin on harvinaisen viehättävää ja nautintorikasta. Nykyajan ajattelijat ovat enimmäkseen särkyneitä sieluja, jotka pessimistin katkeralla nautinnolla luovat eteemme maailmankuvansa ja pettymyksensä pirstaleet, tai uudistusfanaattikoja, jotka vasta olevien olojen raunioille tahtovat perustaa tulevaisuushaaveensa. On siksi jotakin suurta ja lohduttavaa tutustua ehjään, kokonaiseen personallisuuteen, jonka voi nuorisolle asettaa ihanteeksi, runoilijaan, jonka taide ei tahdo asettua „jenseits von Gut und Böse“, esteettikoon, joka vaatii taiteenkin korkeimmaksi tehtäväksi olla yhdessä ihmishengen muiden suurten pyrkimysten kanssa uutta parempaa ja kauniimpaa tulevaisuutta kansoille luomassa.

I.

„Taide ei ole mitään satunnaista. Se, että ihmissuvun historia on olemukseltaan sivistyshistoriaa, se, että sivistyshistoria vuorostaan esittää inhimillisen taidetuotannon kehityksen, jonka vaiheissa kansojen erilainen luonnonlaatu ja aikakausien erilainen leima esiintyvät meidän aisteillemme käsitettävässä muodossa — se ei ole sattuma, ei olosuhteiden leikki.“ [1] Paljoa syvemmältä ovat taiteen syntysanat etsittävät. Kehitysopin kannattajat väittävät, että ihminen on eläinkunnan korkein ja täydellisin ilmestysmuoto, viimeinen rengas siinä ketjussa, jonka muotoja luovat lait vuosituhansien kuluessa ovat maapallollamme aikaansaaneet. Se on kyllä totta ihmisen ruumiilliseen, aistilliseen luontoon nähden, renkaat seuraavat johdonmukaisesti ja katkeamatta toisiaan. Mutta on kuitenkin jotain ihmisellä, joka nostaa hänet äärettömästi kehittyneimpienkin eläinten yläpuolelle, muodostaen leveän juovan, jonka yli kehitysteoriankaan renkaat eivät ulotu. Eläin ei katsele ympärillään olevien kuvien, värien, äänien leikkiä minään kokonaisuutena, kosmoksena, ei kysy ilmiöiden syitä eikä tarkoitusperiä. Sen ajatuspiiri ulottuu tuskin fyysillisten tarpeiden ja niiden tyydyttämisen ulkopuolelle. Ihminen sen sijaan on jo aikaisin alkanut miettiä olemassaolon suurta arvoitusta. Onhan yksi vanhimpia maailmankuvia Yggdrasil-puu, jonka juuret ovat syvällä avaruudessa ja jonka oksat ja lehvät leviävät kautta ajan ja paikan äärettömyyksien. Ihminen on ympäröivän luonnon kaikkeudesta koettanut etsiä vastauksia niille kysymyksille, jotka sen sielussa ovat syntyneet, hän on vuostuhansien kuluessa tahtonut yhä syventää ja laajentaa tietämisensä piiriä, käsittää kaiken näkyväisen sisintä olemusta joko *mielikuvituksellaan* tai *uskollaan* taikka ilmiöiden järkiperäisellä *tutkimuksella*. Ja niin hän on vähitellen luonut itselleen erityisiä esikuvia, ideaaleja, jotka kyllä kiiluvat kaukana ja korkealla, kuin taivaan tähdet, mutta joita kohti hän kuitenkin herkeämättä pyrkii: *kauneuden, hyvyyden* ja *totuuden* ideaalit.

Samoinkuin ihminen eroittaa toisistaan sen, mikä on totta tai valetta, hyvää tai pahaa, eroittaa hän myöskin toisistaan kauniin ja ruman. Mutta ei siinä kyllä. Hän tahtoo muodostaa todellisuuden sellaiseksi, että se ei ainoastaan tyydytä hänen aineellisia tarpeitaan, vaan myöskin

[1] Det sköna och dess lagar, s. 1.

hänen kaunoaistiaan. Ja hän tuntee siten jatkavansa yleisen kehityksen tiedotonta tointa, *kosmisen estetiikan* personatonta kauneuspyrkimystä, joka organisessa maailmassa luo yhä puhtaampia ja harmonisempia muotoja. Ihmisrinnan kauneudenkaiho on tämän luonnonlain mikrokosminen kaiku, ja siis yhtä oikeutettu elämään ja kehittymään, kuin hänen henkensä muutkin lahjat. „Ei kukaan epäile, että on jotain normalia, jotain välttämätöntä, jotain ihmisolemuksesta eroittamatonta mieltymyksessä rytmeihin, säveljaksoihin, muotoihin ja väreihin, halussa kuvata ja silminnähtäväksi saattaa niitä luonnon ilmauksia, jotka vilkkainta huomiota herättävät.“ [1]

Siinä taiteen syvät syntysanat! Lapsen ensimäiset piirustusyritykset samoinkuin alhaisimmallakin asteella olevien villikansojen kuvaukset puhuvat taiteen yleisinhimillisyyden puolesta. Mutta vasta kultuurikansa, jolla on vakinaiset asuinsijat ja turvattu aineellinen toimeentulo, saa taiteen kauniimmat kukkaset puhkeamaan. „Ilman kauneuselämää on rikkain yhteiskunta köyhäinhuone. Mutta kauneuselämän tulee versoa kansan esteettisestä vietistä, joka herää, kun yleinen hyvinvointi suo sille lepohetkiä taistelussa aineellista puutetta vastaan.“ [2] Taiteesta tulee siten kansan maailmankatsomuksen kuvastin, taiteessaan se luo nähtäväksi sen, mitä se korkeimpanaan kunnioittaa ja pyhimpänään palvelee. „Kansa tahtoo nähdä sen, mikä on totta, totena ja kauniina, sen, mikä on hyvää, hyvänä ja kauniina.“ Kansan kauneuselämä, uskonto ja isänmaanrakkaus yhtyvät sopusointuiseen vuorovaikutukseen keskenään. „Ei mikään niistä ole toisen palvelija; ne ovat tasa-arvoisia sisaruksia ja syleilevät toisiaan kuin sulottaret. Ne kasvavat kansan mukana, ja samoinkuin tämä rakastaa uskoaan ja isänmaataan, rakastaa se taidettaan ja ymmärtää sitä sen kaikissa vaiheissa, sillä he kehittyvät rinnakkain halki lapsuuden, nuoruuden ja miehuuden.“ [3] — Kaikki suuri taide on siis aina alkuperältään kansallista, oman kansan käsite- ja tunnepiiri on se maaperää, josta se imee voimakkaimman ravintonsa. On kyllä totta, että eri ajoilla ja eri kansoilla on paljon toisiltaan opittavaa, mutta missä taide on kokonaan muualta lainattua, siellä siitä kehittyy ansarikukka, joka

[1] Det sköna och dess lagar, s. 191.

[2] Faust. Sorgespel af Göthe. Öfversatt af Viktor Rydberg. 2:dra uppl., s. 254.

[3] Romerske kejsare i marmor samt andra uppsatser i konst, s. 119.

tukahuttaa heikommat kotoiset oraat. Se loukkaa kansantunnetta, sillä joukko käsittää, että siten on sen omille taipumuksille tehty vääryyttä. Ja sellainen taide muuttuu ylempien piirien ja varakkaiden leikkikaluksi, täytteeksi tyhjinä hetkinä, muutamien harvojen erikoisoikeudeksi, joka lietsoo osaltaan sekin eri kansaluokkien välistä katkeruutta. Mikä on sellaisen taiteen tulevaisuus? „Taide, vain ylhäältäpäin vaalittuna, ylempien piirien leikkikaluna, on juureton, ajelehtii päivän mielen mukaan ja käy nopeasti liian hienostumisen kautta rappeutumistilaan.“ [1] Taide muuttuu helposti *ars voluptaria*ksi, hekkumoimishaluksi, jolle kauneus on vain kukkaseppele nautintojen kuohuvan maljan ympärillä. Sen osoittaa Neron hallituskauden historia. [2]

II.

Edellä esitetystä ei liene vaikeata päättää, mitä Viktor Rydberg pitää taiteen oikeana tehtävänä ja tarkoitusperänä. Hän oli *l'art pour l'art*-teorian jyrkkä vastustaja ja siinä suhteessa siis aikansa esteettinen kerettiläinen, kuten Karl Warburg sanoo. „Se intressi, jota tunnen taidetoimintaa ja sen historiaa kohtaan, tuntuisi minusta perusteettomalta, väärään viedyltä ja tukahuttamisen arvoiselta, jos se oppi olisi tosi, että taide, sekä runoileva että kuvaava, on olemassa vain itsensä vuoksi, että sillä on tarkoituksensa yksin itsessään.“ [3] Taiteella niinmuodoin ei olisi mitään tekemistä niiden ponnistusten ja taistelujen kanssa, joita ihmissuku saa kokea pyrkiessään ihanteitaan kohti. „Taide olisi silloin olemukseltaan se ylellisyystavara, jota se on ollutkin siveellisen rappeutumisen ja kansallisen alennuksen aikoina. Käyttääkseni erään ranskalaisen maalarin sanoja: ylellisyystavara satraappien loistosaleja, kurtisanien budoareja ja esteettisten herkuttelijoiden kallerioja varten.“ [4] *L'art pour l'art*-teoria on vain osaksi oikea. „Taidetta tulee tosin harjoittaa, niin kuin se olisi ja vaikuttaisi ainoastaan oman itsensä vuoksi; mutta se *on* siitä huolimatta suuressa maailmantaloudessa yksi ihmissuvun kasvatusvälineitä, eikä taiteilija kärsi, vaan voittaa ollessaan siitä tietoisena.“ [5]

[1] Faust, s. 255.

[2] Vrt. Romerske kejsare, s. 120, 121.

[3] Rom. kejsare: I skymningen, s. 272.

[4] Rom. kejsare: I skymningen, s. 273.

[5] Det sköna och dess lagar, s. 46.

Suuren taiteilijan sydän sykkii samassa tahdissa aikansa ja kanssaihmistensä surevan tai riemuitsevan rinnan kanssa, hän käsittää että sillä, jolla on valta, on vastuunalaisuuskin. „Todellinen runous kuohuu liian syvältä ajan elämästä, jotta tosirunoilija voisi olla lotussyöjä. Ellei laulajan sydän syki ihmiskunnan onnelle ja onnettomuudelle, ellei hänen katseilleen kangasta ne ihanteelliset päämäärät, joita hänen kansansa 'hämärässä pyrkimyksessä' etsii, mutta joita päiväpolitikoitsija harvoin voi tai ei tahdo nähdä, silloin ei hänen nimensä ole elävä yli niiden teepiirien, jotka sitä kunnioittivat.“ [1] „Siksi ei tositaiteilija näekkään teoksessaan itsetarkoitusta, vaikka sen tulee siltä näyttää, vaan keinon suurta tarkoitusperää varten viedä ihmisen koko maailma kauneuteen ja harmoniaan.“ [2] Taidekin pyrkii, kuten yhteiskuntaoppi, kasvatusoppi, moraali ja tiede yhdistämään ihmisiä sopusointuiseen yhteistyöhön. „Taide tahtoo kuten tammi syvää maaperää juurilleen. Kuten totuus, tahtoo kauneuskin olla koko ihmiskunnan omaisuutta.“ [3] „Taiteellahan on — kuten Taine sanoo — se omituisuus, että se on korkeampaa ja samalla kansanomaista — että se ilmituo korkeinta ja ilmituo sen kaikille.“ [4]

Että taiteella on suuri sosiologinen tehtävä, yhtähyvin kuin tieteellä, siveysopilla ja uskonnollakin, että senkin tulee kansoja valistaa, lämmittää ja jalostaa, sen tuntee yleisökin vaistomaisesti. Mutta vielä selvemmin sen tuntee suuri taiteilija. Hän on joukkojen johtaja, sotapäällikkö, jonka paikka taistelussa on eturiveissä. „Sillä se, joka on ottanut kauneuden vakavalta kannalta, on samoin ottava velvollisuudenkin. Hän kärsii siitä rumasta, jonka tietämättömyys, hätä ja orjuus hänen ympärillään synnyttävät, ja jokaiset lapsenkasvot, jotka jaloiksi muodostuneina, kantavat huonon hoidon raakaa tai tylsää leimaa, ovat hänestä syytös yhteiskuntajärjestystä vastaan ja kehoitus työskentelemään paremman valtakunnan tuloa varten. Niin voi kauneudentunne kiihoittaa työhön hyvän puolesta.“ [5]

Yhteistunnon, sympatian herättäminen ja levittäminen yhä laajempiin piireihin yhteiskunnassa on siis oleva suuren taiteenkin tehtävänä,

[1] Faust, s. 229.
[2] Varia II, s. 52.
[3] Varia II, s. 69.
[4] Rom. kejsare, s. 284.
[5] Faust, s. 299.

sillä sympatian yleisyydestä riippuu ihmiskunnan tulevaisuus. Jos taideteoksen takana tunnemme ajattelevan ja tuntevan ihmisen, on esteettinen nautintomme oleva sitä suurempi, mitä enemmän sympatiaa teos meissä herättää. „Eikä kukaan ajatteleva taiteilija voi olla itseltään kysymättä: mitä teen minä ympäristöni, kansani, ihmiskunnan hyväksi työlläni? On kylliksi, jos hän voi vastata: olen toiminnallani lisännyt ihmisten, ikävä kyllä, vähäistä epäitsekästä iloa.“ [1]

Taideteos on kuva taiteilijan maailmankatsomuksesta, ja mitä suurempi, ehjempi ja valtavampi tuo maailmankatsomus on, sitä suurempi on myöskin taideteoksen vaikutus. Teoksessaan siirtää siten taiteilija, tahtoipa hän sitä tai ei, oman käsityksensä asioista ainakin hetkeksi toisille. „Silloinkin kun runoilija on kirjoittanut vain huvittaakseen, vain pitäen silmällä kauneutta, ei totuutta, ei ole mahdotonta, että totuus, hänen tietämättään, ilmaantuu ja ottaa asunnokseen ne muodot, jotka hän on luonut, kuten elonkipinä ilmaantui Pygmalionin kuvapatsaaseen. — — Niin, luulenpa, että on mahdotonta luoda kauneutta, ilman että siinä ehdottomasti kätkyy sydämenä totuutta, josta kauneus on heijastuksena.“ [2] Tässä merkityksessä on siis jokainen todellinen taideteos *tendensitaidetta,* eikä siis suinkaan ansaitse sitä ankarata tuomiota, joka kaikkina aikoina on n. s. tendensiteoksia kritiikin puolelta kohdannut. „Tendensiruno siinä merkityksessä, että siveellinen aate siinä kuultaa läpi, on moni suuri ja pysyvä taideluoma Aristofaneesta Cervanteeseen ja Cervanteesta meidän päiviimme saakka. Mutta onnistumaton tendensiruno on se, jossa käytännöllinen tarkoitus on katkaissut mielikuvitukselta siivet ja tukahuttanut tai estänyt aiheen taiteellisen käsittelyn — missä henkilöt ovat pelkkiä käsitteitä, jotka on puettu takkiin tai hameeseen ja joille on annettu puhuva suu tyrkyttämään lukijalle kirjan *sens moralia*.“ [3] Ovathan Viktor Rydbergin omat huomattavimmat romaanit tendensiteoksia, mutta eivätkö ne siitä huolimatta ole suurta, todellista taidetta?

Siitä, mille kannalle taiteilija asettuu ihmiskunnan suuriin kysymyksiin nähden, riippuu myöskin aiheiden valinta ja taideteoksen arvo. Se, josta *l'art pour l'art*-oppi on ainoa oikea, pitää kaikkia aiheita yhtä hyvinä siinä määrin, kuin ne tarjoavat tilaisuutta loistavaan teknilliseen

[1] Varia II, s. 65.

[2] Den siste Athenaren. 5 uppl., s. 156.

[3] Eräästä arvostelusta. K. Warburg, Viktor Rydberg, s. 350.

käsittelyyn. Ja siten siis muoto joutuu yksinomaisesti taideteoksen arvon määrääjäksi. Sellaisen katsantokannan mukaan on, kuten Rydberg sanoo, hyvin kiilloitetun saappaan kuva, joka mahdollisimman täydellisesti esittää sillä väikkyvät valoreflexit yhtä arvokas taideteos kuin Rembrandtin „Jeesus viedään templiin“ tai hyvin maalattu appelsiini saman arvoinen kuin Leonardon „Pyhä Ehtoollinen“, vieläpä arvokkaampikin kuin Millet'in „Angelus“, jossa on kyllä muodollisia puutteita, mutta joka liikuttaa katsojan sielun pohjia myöten ja herättää hänessä myötätuntoa työn orjia kohtaan.[1] Toiselta puolen on kuitenkin helppo käsittää, miksi niin monet suuret taiteilijat ovat *l'art pour l'art*-teorian kannattajia. Suuren yleisön kehittymätön maku, joka useinkin hakee taiteesta vain sokurinsomaa sentimentaalisuutta tai hienosti kutkuttavaa aistillisuutta, mutta ei anna tunnustusta neron pyrkimyksille laajentaa kauneuden rajoja, ajaa tämän lopulta sen paradoksin kannattajaksi, että aate, sisällys, aihe on vain omansa suomaan tilaisuutta keskinkertaisille lahjoille rikkauden ja kunnian saavuttamiseen, mutta että se samalla sitoo tositaiteen vapautta ja ehkäisee oikean maun kehittymistä.[2]

III.

Se kysymys, jossa suuren yleisön ja taiteilijoiden käsitykset useinkin edustavat diametraalisia vastakohtia, on kysymys taiteen suhteesta siveellisyyteen. Edellinen lausuu jyrkän hylkäämistuomionsa etevästäkin taideteoksesta, jos se aiheensa tai esitystapansa puolesta loukkaa ajan moraalista tunnetta ja jälkimäiset selittävät tavallisesti yhtä kategorisesti, että taiteilijan tulee teostaan luodessaan pitää vain taiteen omia lakeja silmällä välittämättä vähääkään sen vaikutuksesta yleisöön. Taidearvostelijan, esteetikon asema — hänen kun tulee olla molempien äärimäisyyksien välittäjänä — on silloin sanomattoman vaikea. Rydberg huomauttaa, mitenkä moraaliset mielipiteet eivät suinkaan aina perustu yleisiin siveellisiin periaatteihin, vaan yhteikunnallisiin sovinnaisuussääntöihin, väärään konventsionalismiin, joka ei käsitä, että voi löytyä sellaista siveätä alastomuutta, kuin lapsi madonnan sylissä, mutta joka sen sijaan

[1] Vrt. Romerske kejsare, s. 273.

[2] Vrt. Rom. kejsare, s. 275 sekä samassa nidoksessa satirista »Herakles vid skiljevägen«.

useinkin suvaitsee sellaista epäsiveyttä, joka käyttää pukuja fantasian houkutuskeinoina. Kriitikolla on oikeus osoittaa tällaisen moraalin tuomiot taiteesta vääriksi. Mutta voi myöskin tapahtua, että huomautukset ovat siveellisesti oikeutettuja ja silloin tulee arvostelijan ottaa nekin lukuun määrätessään taideteoksen kokonaisarvoa. Sillä „kaunista ja siveellisesti puhdasta ei voida ilman vahinkoa eroittaa toisistaan; se henkinen ilma ei ole terveellistä, jossa eivät molemmat ole alkuaineksina. Asianlaita ei ole oikea, jos, ennenkuin astuu taidenäyttelyyn, täytyy toimittaa abstraktsioniprosessi, jonka avulla jättää siveelliset tai intellektuaaliset vaatimuksensa oven ulkopuolelle, ollakseen elävä esteettinen abstraktumi eikä mitään muuta seisoessaan niiden teosten edessä, joita aikoo katsella.“ [1] Emmehän ole ainoastaan *esteettisiä* olioita, vaan eläviä, konkreettisia personallisuuksia, joilla on muitakin kuin kauneuden ihanteita ja voidaksemme siitä häiritsemättä ja syvästi nauttia, täytyy taidetta katsellessa kaikkien aatteellisten elementtiemme voida sointua yhteen. [2]

Tällä ei suinkaan ole sanottu, että taide ei saisi ottaa kuvatakseen rumaa ja siveellisesti hylättävää. Etsiessämme kaunista luonnossa, tapaamme usein runsaastikin rumaa; meidän täytyy tutkia jälkimäistä ymmärtääksemme edellistä ja me käytämme esityksissämme rumaakin ja muodotonta, emme ainoastaan kohottaaksemme kaunista ja jaloa, vaan myöskin antaaksemme voimakkaamman ja todellisemman kuvan elämästä ympärillämme, joka on sekoitus molemmista. Mutta elkäämme sanoko, että eroitus on yhdentekevä, että harmoninen ja epäharmoninen ovat samanarvoisia. [3] —

Onko sitten alaston elämässä ja varsinkin taiteessa aina epäsiveellistä? Siihen vastaa Rydberg ehdottomasti kieltäen. Etnologit osoittavat, että siveellisyys ei ole suorassa suhteessa kansojen suurempaan tai vähempään ruumiinsa verhoamiseen. „On olemassa siveätä alastomuutta ja epäsiveätä jäsenten peittämistä.“ [4] — „Taideteoksen vaikutus riippuu kahdesta tekijästä: sen omasta sisällyksestä ja katselijan. Jälkimäinen faktori on määräävä. En tahdo toistaa sanoja: 'puhtaalle on kaikki puhdasta', koska niitä niin usein on väärinkäytetty. Mutta varmaa on, että

[1] Det sköna och dess lagar, s. 45 seur.

[2] Det sköna och dess lagar, s. 48.

[3] Vrt. Rom. kejs.: I skymningen. s. 271.

[4] Rom. kejsare: Om nakenhet och klädselsätt, s. 375.

epäpuhdas voi tehdä kaiken, mikä on hänen tavoituspiirinsä sisäpuolella, epäpuhtaaksi.“ [1] Yleisön tuomion määräävät kuitenkin harvemmin yleiset siveelliset periaatteet, kuin pryderia, tekohäveliäisyys. Ja tämän mielipiteet sopivaisuudesta muuttuvat tavallisesti muotilehden mukana. Mutta sallikoonpa tekohäveliäisyys muodille mitenkä suuria vapauksia hyvänsä, täydellinen alastomuus on sille aina taiteessakin kauhistus. Jos se saisi kirjoittaa taidehistorian, vetäisi se leveän juovan alastoman antiikin ja keskiaikaisen taiteen välille. Se ei tahtoisi muistaa, että juuri „pakanallisen antiikin tutkiminen on tehnyt mahdolliseksi ja helpommaksi kristityille mestareille antaa raamatullisille henkilöille sen muotojen jalouden, jolla meidän tunteemme tahtoo ne kaunistaa. Sitä taidetta, joka suurten nimiensä joukkoon lukee Fidiaan ja Praxiteleen, saamme erittäin kiittää siitä, että Eedenin ihmispari on voitu kuvata ihmisarvoa vastaavalla tavalla ja että Jeesus, paljaana Jordanin vedessä, paljaana ristillä ja surevan äitinsä helmassa, on saanut ruumiilliseen ilmestysmuotoonsa jotakin ihanneihmisestä.“ [2]

Aikamme henkinen ilma ei suinkaan ole siveellisesti puhdasta. Mutta voiko tekohäveliäisyys suojella nuorisoa, jonka täytyy tuota ilmaa hengittää, tartunnalta käyttämällä varokeinoina silmälappuja, jotka estävät näkemästä vaaraa siksi, kunnes se on sen päänpäällä? Kuten ruumis tarvitsee karkaisua säilyäkseen taudeilta, tarvitsee sitä sielukin. Voima taistelussa pahaa vastaan on ensi sijassa etsittävä sieltä, minne temppeliemme tornit symboolisesti viittaavat. Mutta taidekin voi olla karkaisussa apuna, totuttamalla silmää jaloon alastomuuteen. Ei ole moraalista velttoutta, vielä vähemmin julkeutta, vaan tutkimusten ja työn kautta kutsumuksessa takaisin voitettu käsittämättömän arvokas luonnollisuus, joka saa taiteilijan hämmästymään ja pitämään käsittämättömänä, jos joku loukkaantuu meliläisestä Afroditesta, Apollopatsaasta tai Hasselbergin „Lumikellosta“. [3]

IV.

Eri taidesuunnat, realismi, naturalismi ja idealismi, seuraavat toisiaan ikuisessa kiertokulussa. Kun joku suunta on äärimäisyyteensä ke-

[1] Om nakenh. o. klädsels., s. 387.

[2] Om nakenh. o. klädsels., s. 378.

[3] Voisimme lisätä: Takasen »Ainosta». Vrt. Om nakenh. o. klädsels., s. 398.

hittynyt ja aikansa elänyt, seuraa sitä toinen, joka tavallisesti on edelliselle aivan vastakkainen, sillä yhdestä äärimäisyydestä on tavallisesti aivan lyhyt askel toiseen äärimäisyyteen. Se kysymys, miten taiteen tulee elämää ja luontoa kuvata, on siten eri aikoina saanut hyvinkin erilaisia vastauksia. Esteettikon ja taidehistorioitsijan, jonka tehtävänä on sadon kokoaminen vastaisten päivien varalle, on suoritettava vaikea työ. Hänen tulee, voidakseen eroittaa ruumenet täyspitoisista jyvistä, käyttää kritiikin seulaa varovasti, tyystin tarkastellen ja ajan kehitystä silmällä pitäen.

Viktor Rydberg on esittänyt mielipiteensä eri taidesuunnista pääasiallisesti jo usein mainitussa luentosarjassaan, mutta myöskin nidoksessa „Romerske kejsare i marmor", varsinkin kappaleessa „I skymningen". Ne käyvät seuraavaan suuntaan:

On usein väitetty, että taide ei ole muuta, kuin luonnon jäljittelyä ja mitä täydellisempää tämä jäljittely on, sitä korkeampaa on taide. Mutta toiselta puolen on nykyajan ihmisen näköaisti niin teroittunutta, että hän helposti huomaa, miten taide hienoimpiakin ja kehittyneimpiäkin keinojaan käyttäen on sittenkin vain heikko kajastus luonnosta ja sen ihanuudesta. Mutta mikä oikeus on sitten taiteella elämään, ellei se ole muuta kuin todellisuuden kehno kuva? Johdonmukaisen naturalismin puolelta on siihen vaikeata löytää muuta kuin yksi syy, korkeintaan kaksi. Taiteen tehtävänä on silloin säilyttää eri aikojen ja kansojen kauneuskäsitteitä, samoinkuin kirjallisuus säilyttää aikojen ja kansojen erilaisia ajatuksia. Se on samaa ihmissuvulle kuin muisti yksilölle. — Toinen syy on se, että taiteessa paremmin kuin todellisuudessa voi katselija säästyä häiritseviltä syrjävaikuttimilta, mutta tämä ei ole enää äärimäisen naturalismin mukaista, joka vaatii: „Me tahdomme täydellistä todellisuutta mitään lisäämättä tai vähentämättä!" — Luontoon on taiteen kyllä aina palattava uutta voimaa ja virkistystä saamaan, luonnonjäljittely on yksi taiteen perusehtoja, mutta ei suinkaan sen päämäärä. Jokainen taideteos on pala todellisuutta, mutta taiteeksi sen tekee vasta se tunnelma, jonka taiteilija siihen luo, se elävä henki, jonka hän näkemiinsä kuviin huokuu.[1] „Fantasiattomalle valokuvaajamaiselle siveltimenkäyttäjälle on luonto kuollut ruumis ja hänen kopiansa luonnosta vä-

[1] Vrt. Det sköna o. dess lagar, Kap. II.

reillä sievistelty kuolinnaamari. Maalaavalle runoilijalle on se rakastajatar, joka kuiskaa salaisuuksiaan rakastajan sydämeen, aivoihin, näköhermoihin ja sormenpäihin.“ [1] — Jos taiteen tulee vain todellisuutta jäljitellä, on mahdotonta käsittää, miten sellaiset taidehaarat kuin uskonnollinen, mytologinen ja historiallinen kuvanveisto- ja maalaustaide, sekä myöskin rakennustaide ja soitanto ovat voineet syntyä, elää ja kukoistaa halki vuostuhansien. Jos naturalismi olisi ehdottomasti oikea, olisivat näiden kuolinkellot jo aikaa sitten soineet. —

Todellisuusintoilusta on johtunut sekin oppi, että sairaalloinen, ruma ja muodoton olisi taiteessa yhtä arvokasta ja arvokkaampaakin kuin terve, kaunis ja säännöllinen. Se voi herättää hetkeksi huomiota tavattomuudellaan ja sen pyhän yksinkertaisuuden tai harkitun julkeuden vuoksi, jolla sitä saarnataan. Mutta kotiutumaan se pääsee vain maassa, jossa vanhan noidan muotoja pidetään saman arvoisina kuin Venus Anadyomenen, tai sarvikuonon piirteitä yhtä kauniina kuin Belvederen Apollon. [2]

Naturalismi on luonnollinen vastavirtaus sitä suuntaa vastaan, joka vain kopioi kerran nähtyjä ja tietoisuudessa hämärinä väikkyviä kuvia, joka pitää kunnianaan ammentaa yksinomaan „aus der Tiefe des Bewusstseins“ ja halveksii kaikkea luonnon raikasta vaikutusta. Sen luomat ovat kuolleita, kaavamaisia tyyppejä, vailla individuaalista elämää. Se nimittää itseään idealismiksi, vaikka sen oikea nimi on skematismi. Se halveksii tutkimuksia ja työtä, jota se pitää vain oppilasasteelle kuuluvina, ja väittää, että taiteilija ihmeellisenä nerona luo omasta itsestään kajastuksia kauniimmasta maailmasta, kuin on se, joka meitä ympäröi. Olkoon, että on korkeampi ja kauniimpi maailma, kuin se, jonka joka päivä näemme, olkoon, että kauneus ei yksin riipu siitä, *että* näemme, vaan *kuinka* näemme, ja että on valittuja sieluja, jotka ovat herkempiä kuin muut kauneuden ilmestyksille, mutta sittenkin vaaditaan työtä, innostusta työhön, jotta voisi yhä syvemmälle tunkeutua kauneuden salattuun maailmaan. [3]

Oikea idealismi ja oikea realismi kulkevat käsi kädessä. Molemmat kehittävät meissä epäitsekästä intressiä, edistävät sitä tarkoitusta, jonka puolesta taidekin vaistomaisesti työskentelee. Idealismi viittaa

[1] Rom. kejsare: Något om Arnold Böcklin s. 347.

[2] Vrt. Rom. kejsare: I skymningen, s. 270 seur.

[3] Vrt. Det sköna o. dess lagar. Kap. 12.

tulevaiseen kauniimpaan maailmaan, jossa ei ole sijaa muodottomalle, rumalle ja sairaalloiselle, mutta se tekee sen nykyisyyden pohjalle perustuen. „Rakkaus siihen, jonka *tulee* olla, ei voi lämmittää, ellei ole silmää, myötätuntoa ja intressiä sitä kohtaan, mikä *on* olemassa.“ [1] Juuri realistinen taide meissä herättää sympaattisia tunteita sitä köyhyyttä ja kurjuutta kohtaan, jonka näemme ympärillämme.

„Naturalismi kuvaa todellisuuden likaiseksi, raa'aksi ja vastenmieliseksi; realismi kuvaa sen sellaiseksi kuin se on, mutta jättää pois sen kauneuden, joka ei heti satu silmiin; väärään joutunut idealismi kuvaa sen valheellisen kauniiksi, jolta puuttuu kaikki karakteristinen ja joka ajan pitkään käy ikäväksi ja mauttomaksi. Oikealla tiellä etsivä idealismi kuvaa sen karakteristiseksi, todelliseksi ja niin kauniiksi kuin se *voi* olla, ilman että käydään todenmukaisuuden tai todellisuuden rajojen yli.“ [2]

Mutta olkoonpa eri taidesuuntien oppi mikä tahansa, on niille kaikille sittenkin kyllin tilaa sovussa palvellakseen ihanteitaan taiteen laajassa temppelissä.

V.

Minkälainen on se nykyisyys, jossa taide elää ja minkälaiselta näyttää se tulevaisuus, joka sitä odottaa? — siinä kysymys, jota Viktor Rydberg vakavana taiteen ystävänä ei voi olla tekemättä. Ja ensi silmäyksellä näyttää vastaus olevan jotenkin toivotonta laatua. Nykyajan yhteiskunnan kaikkiin muotoihin, eikä vähimmin, ihmisiin, on suurteollisuus luonut rumentavan leimansa. Egoistinen ja materialistinen maailmankatsanto voittaa yhä laajemmalta alaa ja täyttää pelolla jokaisen, jolle kauneus on sydämen asia. Saarnaavathan positivistiset kirjailijat jo julkisesti, että meidän luonnontieteellisessä ajassamme ei ole taiteella enää mitään sijaa ja että sen olemassa-olo on vain epämääräinen „Galgenfrist“.

Yksinomainen järkiperäinen kehitys rumentaa ihmisten ulkomuotoa yhä enemmän. Ranskalainen esteettiko Guyau tosin toivoo, että sen, mitä ihminen plastillisesta kauneudestaan kadottaa, on hän voittava takaisin kasvonilmeiden henkevyydessä. Mutta tällaisen hienostumisenhan tulee perustua esteettisiin, moraalisiin ja uskonnollisiin tunnelmiin. Jos, kuten

[1] Rom. kejsare: I skymningen, s. 268.

[2] Det sköna och dess lagar, s 240, 241.

näyttää, ihmisen plastillinen kauneus vähenee, jos tulevaisuuden moraali on hyödyn ja egoismin evankeliumia, jos uskonnollinen tunne heikkenee, kuten on luonnollista ajan materialististen ja positiivisten pyrkimysten vaikutuksesta, ja jos kansojen ja eri yhteiskuntaluokkien välit yhä kiristyvät, eikö silloin pikemmin voi odottaa Guyaun ennustuksen vastakohdan toteutuvan? — Industrialismin rumentava vaikutus tuntuu sitäpaitsi luonnossakin, joka ei sen mukaan ole muuta kutn ihmiskunnan hyödyn lähde, pääoma, jonka tulee meille kasvaa niin suurta korkoa, kuin mahdollista.

Aikamme sosiaaliselle kysymykselle löytyy vain kaksi ratkaisua. Jos työtätekevä luokka joutuu tappiolle taistelussa, on menneisyyden orjuus taas astuva esille kaikessa kauheudessaan. Ja jos työmiehet voittavat, ei orjuus sosialistisissa tasavalloissa, joissa ankara työnkeskitys tekee yksilöistä vain hampaita suuressa valtiokoneistossa, ole vähemmin rasittava. Ja yhtä tukala on taiteen asema niin toisessa kuin toisessakin. Se voi kituen elää, mutta alennuksen tilassa, vapautta vailla.

Toinen vaara, joka suurteollisuuden puolelta taidetta uhkaa, on se, että tehdastyö yhä enemmän syrjäyttää käsityön. Shablonimaisilla tusinaesineillä ei milloinkaan voi olla sitä miellyttävää, kohottavaa vaikutusta, joka on käsityöllä. Jälkimäisen elävää personallisuusleimaa ei mikään koristelu kykene korvaamaan.

Pessimistin kannalta katsoen on asiain tila kylläkin lohduton. Rydbergkin myöntää, että aihetta pelkoon on kyllä ja että taidetta epäilemättä odottaa suuri historiallinen kriisi, mutta sittenkin hän luottaa siihen, että se on siitä suoriutuva, kenties entistäkin ehompaa elämää jatkamaan. Ja kun on myöskin tahdottu väittää nykyajan tiedettä taiteen viholliseksi, se kun muka särkee kaikki illusionit, osoittaa hän, että tieteen edistykset päin vastoin ovat olleet ja ovat yhä eteenkinpäin taiteellekin siunaukseksi. „Taide selittää maailmaa omalla tavallaan, tiede omallaan; mutta ne eivät suinkaan sulje pois toisiaan, vaan pikemmin vaikuttavat täydentäen kuten vastakkaiset värit spektraalisessa väripiirissä; kun katse kauan on ollut toiseen kiinnitettynä, lepää se virkistyksekseen toisella.“ [1]

„Tiede, taide ja runous ovat saman ihmisluonnon erilaisia ilmauksia ja niinkauan kuin se nykyisessä tilassaan on olemassa, ei mikään

[1] Det sköna o. dess lagar, s. 252.

niistä voi iäksi menehtyä. Taide korkeimmissa ja jaloimmissa luomissaan viittaa siihen lopulliseen päämäärään, jonka toivo asettaa maailman prosessille, nimittäin ihmisyyden voittoon taistelussa olemassaolon puolesta, sopusoinnun lopulliseen toteutumiseen niiden rajojen sisällä, jotka ovat mahdollisia maailmassa josta ei kärsimystä ja kuolemaa voida poistaa " [1]

* * *

Olemme näin lyhyin piirtein esittäneet Viktor Rydbergin ajatuksia muutamista estetiikan tärkeimmistä yleiskysymyksistä. Nykyaikana, jolloin harrastus varsinkin kuvaamataiteihin mahtavana laineena vyöryy maasta toiseen kenties uutta renessansi-kautta ennustaen, ovat nuo ajatukset omiaan herättämään vastakaikua monen monissa etsivissä mielissä ja auttamaan selvyyteen niitä, jotka epäröivinä koettavat mitä erilaisimpien mielipiteiden ristiaallokosta virran kulkua tähystellä.

Rydberg kohottaa taiteen korkealle kunniasijalle, mutta hän vaatii siltä sen aseman mukaisia velvollisuuksiakin. Taiteilijalla ei ole oikeutta asettua elämän yläpuolelle „norsunluutorniin" puolueettomana katselijana nauttimaan toisten ponnistuksista, vaan on hänen paikkansa taistelevien eturintamassa. Ja kun joukot väsyvät ja kärsityt tappiot lannistavat mielet, vihkii hän aamulaululla uuden päivän uusille taisteluille. Taide solmii tulevaisuuden valtiossa, jota ei enää valta ohjaa, laakereitaan sekä vahvojen voimalle että heikkojen sulolle. Ja niin on lämpimistä tunteista ja puhtaista ajatuksista, kuten marmorista Anadyomene, kerran parempi ihmissuku kehittyvä. [2]

---

[1] Det sköna o. dess lagar, s. 255 Vrt. koko Kap. 13. Vielä räikeämmillä väreillä kuvaa kapitalismia ja industrialismia JOHN RUSKIN. Vrt. esim. R. DE LA SIZERANNE, Ruskin et la religion de la beauté. Paris 1901. Hachette et C:ie.

[2] V. Dirtkter: Prometeus och Ahasverus.

Kultuurimuodoista.

Kirjoitti

A. Osw. Kihlman.[1]

Vanhat oppikirjat ja luullakseni monet uudemmatkin teokset mainitsevat nuo tunnetut kultuurin päämuodot: metsästäjä, paimentolainen ja maanviljelijä, jotka samalla usein pidetään luonnollisina, ehkä välttämättöminä asteina kehityksen kulussa. Tällä jaoituksella on epäilemättä se etu että se on äärettömän selvä ja yksinkertainen, mutta selvä lienee myöskin että se on kaava, joka ainoastaan hyvin vaillinaisesti heijastaa kultuurimuotojen lukemattomia vivahduksia, että se m. m. jättää syrjään sen, mikä monen mielestä kultuurissa on tärkein: henkisen voiman, puhumattakaan niistä vakavista muistutuksista, jotka voidaan tehdä sitä vastaan historiallisen kehityksen ilmaisijana.

N. s. luonnonkansojen ryhmään kuuluu heimoja, jotka taloudellisessa, yhteiskunnallisessa ja siveellisessä suhteessa hyvin tuntuvasti eroavat toisistaan. Afrikan bushmanille ja kääpiökansoille on perhe ja yhteiskunta jotenkin yhtä ja samaa; eivät tunne muuta asuntoa kuin luolan tahi viheliäisen lehtimajan, eivät muuta kotieläintä kuin ehkä koiran, eivät muuta kulkuneuvoa kuin puunrungosta valmistetun ruuhen. Puku on usein epäsuotuisissakin oloissa perin puutteellinen, kuten esim. tulimaalaisilla. Noin kymmenkunnan suuruisina joukkueina he samoavat suhteellisesti äärettömän suuria alueita. Tavallisesti oletetaan että nämät heimot edustavat alkuperäisiä kehittymättömiä oloja ja tämä arvelu saakin tukea siitä tosiseikasta että he suureksi osaksi asuvat kaukaisissa valtameren saarissa (esim. Ainu-kansa Japanissa, Veddah Ceylonissa j. n. e.), missä he ovat olleet verrattain suojatut naapurikansojen kultuurivaikutuksista. Huomattava on kuitenkin että heidän asumansa maat enimmäkseen tarjoovat vain huononpuolisen, niukan toimeentulon ja mahdollista siis on, että he ainakin osaksi ovat joutuneet nykyiseen tilaansa taantumisen ja surkastumisen kautta.

[1] Seuraavat aforismit ovat pääasiassa esitetyt esitelmässä ylioppilaskunnan juhlailtamassa marrask. 26 p. 1901.

Paljon korkeammalla kannalla näitä epävakaisia heimojä ovat varsinaiset metsästäjä- ja kalastajakansat. Huomattavasti kehittyneet ovat usein heidän mytologiset käsitteensä, joita hoitavat erityiset henkilöt (shamanit) ja jotka tiettävästi läheisesti liittyvät vainajien palvelukseen. Mutkikkaat, tavallisesti eläinsymboliin („totem") perustuvat heimolaiskäsitteet, joita tavataan esim. Pohjoisamerikan intianeilla ja Australian alkuasukkailla, edellyttävät mainittavaa kombinatsionikykyä. Toiselta puolen ovat perhesiteet monasti (taantumisen johdosta?) merkillisen höllät. — Punnitsemis- ja säästökykynsä kautta kohoaa eskimokansa muitten yläpuolelle, samalla kun erinomainen taitavuus pyydystyksessä on sen varmana tukena mitä tukalimmissa oloissa, missä europpalainen korkeine teknillisine apukeinoineen tuskin enää voi tulla toimeen. Eskimokansa on samalla hyvä esimerkki siitä että metsästäjäheimo tärkeissä kohdissa, niinkuin kotiteollisuuden harjoittamisessa ja kalujensa taiteellisessa koristelemisessa, voi kohota tuntuvasti alimpien maanviljelysasteiden yläpuolelle.

Edellä mainitut kultuuriasteet perustuvat etupäässä, jollei yksinomaan, luonnonantimien anastamiseen. Monessa tapauksessa, kuten esim. useilla intianiheimoilla, on kuitenkin jonkunlainen alkuperäinen maanviljelys ainakin huomattavana sivuelinkeinona ja kohoaa toisissa tapauksissa tärkeäksi tulolähteeksi, kuten kafferikansoilla. Tähän tarvittava työ on ehkä poikkeuksetta naisten tehtävä. Avustajana metsänraivauksessa käytetään yleisesti valkeaa, ilman että sen vuoksi olisi puhetta varsinaisesta kaskiviljelyksestä. Lannoitusta ei harjoiteta, ei edes siellä, missä, niinkuin Afrikan neekerikansoilla, on karjaa runsaasti. Varsinainen maan muokkaaminen on sekin tuntematon; kuokalla lyödään sen verran reikiä maahan että saadaan viljelyskasvin siemenet tai mukulat asianmukaisesti istutetuiksi. Tämmöinen kuokkaviljelys tietysti pian uuvuttaa maan. Se on rosvoviljelystä, jonka luonne kaiketi on varsinaisena syynä siihen että asutus tällä kehitysasteella ylimalkain ei voi yhdessä paikassa tulla pitkäikäiseksi. Tunnettu onkin että koko kylä verrattain vähäpätöisestä syystä, esim. päällikön, vieläpä joskus arvossa pidetyn elukan kuoleman taikka jonkun taikatempun johdosta, hävitetään, ja siirretään toiseen paikkaan. Tämmöinen, itsessään miltei mieletön siirto on vuoroviljelyksen ja lannoituksen puutteessa ymmärrettävä tarkoituksenmukaisena toimenpiteenä uuden, satoisan maan hankkimiseksi.

Tässä muodossa maanviljelyskin on täydellisesti anastavaa laatua ja liittyy siis luonteensa puolesta läheisesti luonnonkansain muihin elinkeinoihin. Ne ovat kaikki hyvin laajaperäiset, mahdolliset ainoastaan niin kauan, kun on tarjolla hyvin laajoja, harvasti asutuita alueita. Näissä muuttuu heimojen elämä monasti ajoittaiseksi, rytmilliseksi siirtymiseksi paikasta paikkaan sen mukaan kuin harjoitetut elinkeinohaarat kulloinkin vaativat. Tämä epävakainen asutus on kuitenkin jotakin perin toista kuin varsinainen paimentolaiselämä, jota se ulkonaisesti muutamissa piirteissä muistuttaa.

Luonnonkansain joukossa tunnetaan vain ani harva esimerkki siitä että ravintona olisi yksinomaan kasvikunnan tuotteita. Tämä onkin helposti ymmärrettävissä, sillä missä löytyy syötäviä kasvia, siellä on myöskin aina eläimiä eikä päivä päivältä elävä ja usein nälänhätää kärsivä ihminen helposti ylenkatso mitään, johon hänen hampaansa vain pystyvät. Napapiirikansat tarjoovat sitä vastoin yleisesti tunnettuja esimerkkejä liharuoan yksinvallasta, mutta kuinka syvälti kasviravinnon tarve sittenkin on juurtunut ihmisluonteeseen, huomaa siitä että paremman puutteessa muualla halveksittu, jopa iljettävänä hylätty tuote (esim. pajujen talvisilmut, peuran vatsalaukun sisällys) siellä pidetään herkkuna.

Monasti on kehuttu luonnonkansojen naivista, tyyntä mielialaa, heidän lapsellista, rakastettavaa henkistä tasapainoansa ja tyytyväisyyttä oloihinsa. Mutta useasti on kehuja myöskin hyvin kouraan tuntuvalla tavalla saanut oppia kuinka vähäpätöisestä syystä tämä tyyneys muuttuu mielettömäksi raivoksi ja verenhimoiseksi julmuudeksi. Raakalainen kyllä kärsivällisesti käyttää aikansa hyvän aseen tai kallisarvoisen koristeen valmistamiseksi, mutta säännölliseen työhön hän on haluton. Häntä moititaan laiskaksi, mutta monessa tapauksessa olisi parempi sanoa että hän on kykenemätön pitkälliseen työhön, josta hän kuihtuu ja riutuu. Aikansa hän viettää hauskassa välinpitämättömyydessä ja tarmonsa hän tuhlaa loppumattomissa sodissa, rasittavissa tanssijuhlissa ja tilapäisissä, spasmodisissa julmuuksissa, jotka viimemainitut varsinkin hautajaisjuhlissa ovat tavalliset ja ylipäätään voidaan pitää ilmauksina hänen suhteistaan henkimaailmaan.

Toinen tuntomerkki alhaisille kultuuriasteille on perityn tavan kestäväisyys, suunnaton valta ja muka jumalallinen luonne. Tunnettu on kertomus englantilaisesta lähetyssaarnaajasta, joka huudettiin jumalan-

pilkkaajaksi syystä että rakensi nelikulmaisen talon itselleen, kun ammoisista ajoista kaikki asunnot paikkakunnalla olivat olleet pyöreät. — Sivistyneessäkin maailmassa voittaa monasti hullunkurinen tapa alaa, mutta se saavuttaa pian huippunsa ja tulee ylenkatseen ja naurun alaiseksi (esim. naisten krinoliinit 1860-luvulla ja takaruumiin mauton somisteleminen 20 vuotta myöhemmin). Villikansain muodit kangistuvat mitä eriskummallisimpiin, äärimäisiin muotoihin löytämättä ojennetta itsessään, mutta helposti kadoten europpalaisen kultuurin kosketuksesta.

Vielä suuremmassa määrässä kuin raakalaiskansoille on muuttuvaisuus omituinen paimentolaiskultuurille. Tyypillisenä se on kehittynyt ainoastaan vanhan maailman suurilla steppi- ja aavikkoalueilla, perustuen laajaan karjanhoitoon, varsinkin hevosen, kamelin ja lampaan kaitsemiseen. Pohjan tunturialueella („tundra"), arktisessa aavikossa, liittyy siihen vielä erityisenä surkastuneena muotona poronhoito. Nautakarja ei sovellu paimentolaiselämään, eikä sillä missään ole paimentolaisuudelle suurempaa merkitystä.

Karjalaumojensa avulla paimentolainen hallitsee tavattoman laajoja, muuten arvottomia alueita ja voi aineellisessa kehityksessään kohota sangen korkealle. Hänen mielyttävimpiä piirteitään ovat miehekäs rohkeus ja luonteinen itsetunto, sammumaton vapaudenrakkaus ja rajaton vieraanvaraisuus. Alituisissa taisteluissa paimentolainen usein saavuttaa kieltämätöntä hallitsemis- ja järjestämiskykyä, mutta koska henkisiä rientoja miltei kokonaan puuttuu, niin köyhtyy ja surkastuu hänen henkinen voimansa. Hänen perustamansa valtiot (välistä suuren suuret) eivät sen vuoksi pääty sisälliseen voittoon, vaan tavallisesti aikaiseen rappeutumiseen tai korkeintaan seisahdukseen.

Vanhemman käsityksen mukaan, joka vieläkin lienee jotenkin yleinen, on paimentolaiselämä pidettävä luonnollisena kehitysasteena metsäläisen ja maanviljelijän välillä. [1]

[1] Vert. esim. Y. K. Yrjö-Koskinen, »Suomalaisten heimojen yhteiskuntajärjestyksestä pakanuuden loppu-aikoina» (1890), jota esitystä m. m. V. Wallin on seurannut teoksessaan »Suomen kansan esihistoria» (1894). Edellä main. tutkija sanoo (siv. 95): »Selviä, säännöllisiä paimentolaisoloja ei missään [suomensukuisilla kansoilla] ole tietoomme säilynyt.» Mutta kohta sen jälkeen: »Tästä huolimatta voi kuitenkin varmana pitää, että paimentolaiselämä suomalaisillakin kansoilla on maanviljelyksen edellä käynyt ja siten välittänyt kehitystä metsäläis-asteelta ylöspäin.» Tämä johtopäätös perustuu nähtävästi

Tähän täytyy ensiksikin huomauttaa että paimentolaiskultuuri on ja luultavasti aina on ollut rajoitettu määrättyihin maantieteellisiin alueisiin. Sen esiintymistä missä tahansa, esim. aarniometsävyöhykkeessä, on yhtä mahdotonta ajatella kuin voimaperäisen maanviljelyksen sovelluttamista karuun, kuivaan erämaahan.

Paimentolaisyhteiskunta on toiseksi siksi yksipuolisesti kehittynyt että se tuskin missään voi tulla omillaan toimeen. Sen olemassaolo edellyttää maataviljeleviä naapurikansoja, joilta kaupan tähi, mikäli voimat riittävät, rosvoamisen kautta hankitaan joukko tarpeita, ennen kaikkea leipää, josta omalla alueella on puute. Mainiosti sopivat tähän yhteiskuntaan runoilijan säkeet:

Handel, Krieg, Piraterei,
Dreieinig sind sie, nicht zu scheiden. [1]

Sielläkin missä se esiintyy ulkonaisesti hallitsevana, tulee tämä itsenäisyyden puute selvästi ilmi. Selkänojana täytyy olla maataviljeleviä maakuntia. Paimentolaiskansat ovat tästä syystä oikeastaan asetettavat loismuotoina varsinaisen kultuuriasteikon ulkopuolelle.

Selvän vaikka vähemmin tunnetun esimerkin paimentolaisen riippuvaisuudesta antaa m. m. yksi Suomen sukuun kuuluva heimo, syrjäänit. Näillähän on hyvin tavallista että kahdesta veljestä toinen hoitaa kotitalon viljelystä, toinen kaitsee porolaumoja monen sadan virstan päässä kaukana pohjan tuntureilla, poiketen vain kerran vuodessa, sydäntalvella, kotikylään, jolloin molemmanpuoliset voitot ja tappiot tasataan.

Paimentolaisasteen ymmärtäminen riippuu muuten tietysti hyvin paljon siitä, miten kotieläinten kesyttäminen voidaan tyydyttävästi selittää. Tässä seikassa ei ennen huomattu sanottavasti vaikeuksia ensinkään, mutta myöhemmät tutkimukset ja vertaukset ovat valitettavasti saattaneet asian sille kannalle, ettei ole helppo tässä suhteessa mitään varmuudella päättää.

Mistä syistä on ihminen ensi alussa ruvennut hankkimaan kotieläimiä itselleen? Ja onko hän silloin edes mitään semmoista tarkoitta-

---

suureksi osaksi siihen, että tekijä pitää sarvikarjankin kaitsemista varsinaiseen paimentolaiselämään kuuluvana.

[1] Kauppa, sota, rosvoilu,
Kolmiyhteiset ovat, eroittamattomat.

nutkaan? Villikoira ei hauku, villillä lampaalla ei ole kutomatöihin kelpaavaa villaa, villillä märehtijällä ei ole enemmän maitoa kuin minkä vasikka välttämättömästi tarvitsee. Ei edes toivo liharuoan hankkimisesta liene ollut sanottavasti tehokkaampi muita vaikuttimia. Jokapäiväinen kokemus eläintarhoista osoittaa kuinka vaikea ja epävarma metsäeläinten lisääntyminen vankeudessa on ja niissä on kuitenkin käytettävänä monin verroin paremmat apukeinot, suurempi taito ja varmempi käsitys kuin alkuperäisellä metsäläisellä on saattanut olla.

Myönnettäköön mielellään että taipumus pitämään luonansa satunnaisesti saatuja metsäneläimiä näkyy olevan laajalti levinnyt ja syvästi juurtunut ihmisluonteeseen. Sittenkin on melkein pakko olettaa koko sarja aivan erityisiä edellytyksiä ja onnellisia sattumia, ennenkuin salon vapaasta eläjästä on onnistuttu saada ihmisen nöyrä ja sävyisä palvelija.

Kotieläinten joukossa on epäilemättä nauta *primus inter pares* sekä monipuolisen taloudellisen merkityksensä kuin myös laajan levenemisensä vuoksi. (Jo esihistoriallisena aikana sitä tavattiin melkein koko vanhassa maailmassa.) Ainoastaan koira ja vuohi sekä mahdollisesti lammas ovat aikaisemmin olleet ihmisen palveluksessa kuin härkä. Useimmat muut kotieläimet voidaan siis ehkä myöhempinä jäljittelyinä liittää nautakarjaan, varsinkin kun vanhan maailman ulkopuolella on kesytetty ainoastaan yksi ainoa, siellä tuntematon nisäkäs, nimittäin Eteläamerikan lama, jonka taloudellinen merkitys on verrattain vähäinen.

Tuskin voi olla epäilystä siitä ettei sarvikarjan kesyttäminen ole tapahtunut maataviljelevän kansan kautta. Maanviljelijäin haltuun se onkin meidän päiviimme asti jäänyt. Kuljeksivaan paimentolaiselämään se ei, kuten jo on mainittu, ylimalkain sovellu ja poikkeukset, jotka kultuurialueemme rajamailta Afrikassa ehkä voisi mainita, eivät suuria merkitse.

Kaikesta päättäen on nauta kotieläimenä arvatenkin kotoisin samasta seudusta, joka on luonut myöskin jyvät ja auran. Vilja, härkä ja aura esiintyvät kaikkialla vanhan maailman kultuurin tärkeimpinä, eroittamattomina alkuperusteina. Niiden esiintyminen sisälsi omintakeisen, laadultaan ainoan ja seurauksiensa puolesta ehkä tärkeimmän edistyksen ihmiskunnan aineellisessa kehityksessä. Edv. Hahn [1] on koettanut todis-

[1] *Edvard Hahn*, Die Haustiere und ihre Beziehungen zur Wirthschaft des Menschen. Lepzig 1896. Tämä teos asettuu mielestäni arvokkaana täy-

taa että tämä edistys lähinnä perustuu sarjaan omituisia, mystillisiä ja uskonnollisia käsityksiä. Onko tämä edistys, niinkuin Hahn olettaa, tapahtunut Mesopotamian viljavissa maakunnissa, europpalaisen kultuurin vanhassa emämaassa, vai onko se mahdollisesti haettava vielä kaukaisemmasta tuntemattomasta satumaasta, se on kysymys, johon vastaisista tutkimuksista ehkä ei ole turha odottaa selitystä.

Tässä on ehkä sopivin paikka aivan lyhyesti viitata siihen omituiseen olemassaolo-muotoon, jonka voi kutsua varsinaisen loiskultuurin nimellä ja jonka tyypillisenä edustajana on mustalaiskansa. Loisen rautaisella, kukistumattomalla sitkeydellä on se kautta vuosituhansien säilyttänyt köyhän, edistymättömän rotunsa koko omituisuuden. Sen heikot, hajaantuneet joukkueet ovat voitokkaasti kestäneet, ei ainoastaan mitä julmimpia, verisiä vainoja, vaan mikä on sata kertaa vaikeampi, ympärilläasuvien ihmisten johdonmukaiset, rakkaudesta ja hyvästä tahdosta lähteneet yhteensulattamispyrinnötkin. Ja sen he ovat tehneet omistamatta tuskin nimeksikään mitään siveellistä kantaa, peläten työtä enemmän kuin kuolemaa, elättäen itseään sangen taitavasti varkaudella ja noitatempuilla, musiikilla ja tanssilla ja kaikenlaisilla halveksituilla sivuammateilla, sokeasti ja ehdottomasti totellen sitä sisällistä, kovaa luonnonlakia, joka on heidän rotunsa suuri salaisuus.

Mustalaisten historia ja olemassaolo on epäilemättä mitä purevin iva sille oppisuunnalle, joka, nerokkaasti ja tieteellisesti kyllä, tahtoo selittää kansallisuuksien ominaisuudet vain ympäröitsevän luonnon tai ylipäätänsä ulkonaisten vaikuttimien ilmauksiksi.

Yhtä hyvin kuin kotieläinten kesyttäminen on ensimäisten viljelyskasvien siirtyminen ihmisen huostaan vaikeasti ymmärrettävissä ilman henkisten käsitteiden suojelusta. Hyväntahtoiset ihmiset ovat jo monasti koettaneet „opettaa“ raakalaisheimoille maanviljelystä, teettämällä heille valmista peltoa ja antamalla siemeniä. Mutta kun sitten uusi kylvöaika lähenee, on varasto taas tyhjä ja monasti on sato syöty tuleentumattomana, puolivalmiina. Hetkellisen hädän lieventämiseksi on empimättä uhrattu tulevaisuuden viimeisetkin mahdollisuudet. Hillittömyys, tyynen punnitsemisen puute on ollut se kari, jolle yritys on ajautunut.

---

dennyksenä *Victor Hehn*in »Kulturpflanzen und Haustiere» nimisen klassillisen kirjan rinnalle.

On helppo ymmärtää että sama vaara alituisesti on uhannut kylän vaimojen vaatimattomia istutuksia kaukaisessa muinaisuudessa. Ei ole helppo keksiä niille tehokkaampaa suojelusta, kuin jos ne ovat olleet uskotut vainajien henkien ja yliluonnollisten voimain turviin, asetetut pyhäin „tabu"-kieltolakien ja muitten salaperäisten säännösten alaisiksi.

Maanviljelyksen ensimäinen alku on kukaties kaikkialla ollut naisten käsissä. On sattuvasti sanottu että maanviljelyksen koko luonne on naisellinen, sen menestys vaatii ehdottomasti hyveitä, jotka juuri naisella ovat korkealle kehittyneet: ahkeruutta, huolellisuutta, kärsivällisyyttä. Sen vastakohdaksi on silloin ajateltava paimentolaisyhteiskunta, jonka ensimäisiä edellytyksiä ovat miesluonteen yritteliäisyys, rohkeus ja luja tahto. Sittenkin täytyy sanoa että maanviljelys on voinut muuttua pääelinkeinoksi vasta, kun maan muokkaus raskailla työaseilla (kyntö) on siirtynyt miesten käsiin.

R. GRADMANNin tarkat tutkimukset ovat osoittaneet että keski-Europassa metsäseudut ja asutut alueet vielä roomalais-aikana olivat keskenänsä jotenkin jyrkästi rajoitetut ja että viimemainitut pitkiin aikoihin eivät sanottavasti laajenneet. Uutisasutus metsäseuduissa alkoi vasta keskiajan alussa ja oli pääasiassa saatettu loppuun 1300-luvulla. Historian aamun sarastaessa ja luultavasti paljon aikaisemmin oli germanilainen talonpoika jo pääpiirteissään varsinainen maanviljelijä, vaan uuden viljelysmaan raivaamiseen aarniometsässä hän tuskin vielä kykeni, ei ainakaan hän sitä paljon yrittänyt. Siellä täällä metsä kyllä kaadettiin kaskeksi; mutta uutta peltoa raivataan tulella ja kirveellä etupäässä vain kirjoissa. Peltoa tulee vasta, kun kivet ja kannot ovat väännetyt irti ja maa siten on tehty sulaksi. Tähän ylen raskaaseen työhön tietysti esihistoriallinen ihminen vielä vähemmin kykeni kuin myöhemmän ajan, rautakauden, maanviljelijä. Tästä kaikesta Gradmann päättää että ihminen on ottanut keski-Europan haltuunsa niin aikaisin että silloin vielä löytyi laajoja stepin- eli nurmentapaisia alueita, samanlaisia kuin Pohjoisamerikan präriot. Nämät olivat etupäässä ne seudut, joiden maa geologisesti kuuluu n. s. „löss" (tuulen aikaansaamiin) muodostuksiin ja täällä harjoitettiin, kuten jäännökset paalurakennusten aikakaudesta osoittavat, maanviljelystä, ainakin kuokkaviljelystä, hyvin aikaisin eli jo myöhempänä kivikautena.

Jo aikaisemmin on Nehring koettanut todistaa että maanviljelys on saanut alkunsa stepintapaisessa maassa. Tämä epäilemättä pitää paikkansa, jos stepillä ylimalkain tarkoitetaan metsätöntä, etupäässä heinää kasvavaa nurmikkomaata, jolloin siihen tulee kuulumaan myöskin suurten jokien tulvamaat. Nämät myöskin tarjoovat sen edun että peltoviljelys menestyäksensä siellä ei niin ehdottomasti vaadi säännöllistä karjanlannoitusta, jonka puutetta vuotuinen tulvalieju jonkun verran korvaa, samalla kun talonpoika huolellisen ja tarkoituksen mukaisen kastelujärjestelmän kautta verrattain helposti tekee itsensä riippumattomaksi ilmaston kuivuudesta.

Myöskin tätä tietä tullaan siis jonkinlaisella todennäköisyydellä ikivanhaan Eufrat-Tigris-alankoon. Tämän seudun ilmasto soveltuu sekin mainiosti niihin edellytyksiin, joita Godkonin seikkaperäiset tutkimukset ovat osoittaneet normaalisiksi alkuperäisten vehnämuotojen heilimöimiselle.

Olen ehkä liiaksi asiasta syrjäytynyt, vaan en voi olla tässä lyhyesti mainitsematta vielä Solms-Laubachin mestarillisia tutkimuksia[1] vehnän päämuodoista, niitten esiintymisestä eri maissa ja niitten todennäköisistä maantieteellisistä levenemisteistä. Nämät tutkimukset viittaavat selvästi vanhaan yhteiseen kotimaahan, keski-Aasian nykyisissä suola-aavikoissa, josta vehnä arvatenkin viljakasvina on levinnyt sekä länteenpäin Persian kautta että itäänpäin Kiinaan. Tämä tulos on sitä huomattavampi, kun sekä hirssi että ohra jotenkin varmasti ovat vehnää vanhempia viljelyskasveina, ja maanviljelykselle siten avautuu perspektiivi aavistamattoman kaukaisiin, esihistoriallisiin aikakausiin.

Richthofenin esityksestä[2] tiedämme myös että salaperäinen Tarym-alanko Tibetin pohjoispuolella sekä ainakin osaksi Gobi aavikko on tullut tertiärisen valtameren jatkona, pistäytyen jonkunlaisena aasialaisena „Välimerenä“ tämän maailman osan sydämeen. Vaikka olot tertiärikauden lopulla vähitellen muuttuivat, „turanisen“ meren pinta supistui yhä pienemmäksi ja ilmasto muistakin syistä kävi kuivemmaksi, ei ole epäilystä siitä etteivät suhteet veden ja mantereen välillä olleet kerrassaan toiset ja paljoa edullisemmat kuin nyt vielä siihen aikaan, kun ihmiset ilmestyivät tänne asumaan. Heillä oli siis siellä tarjolla kehityksen mahdollisuuksia, joista tätä nykyä ei voi olla puhettakaan.

[1] »Weizen und Tulpe und deren Geschichte.» 1899.

[2] *Richthofen*, China.

Maanviljelyskansat ovat eräissä tapauksissa verrattain aikaisin kohonneet sangen korkealle. Vanhan ajan suuret valtiot itämaissa saavuttivat taloudellisessa ja teknillisessä suhteessa suurenmoisia tuloksia; Amerikan vanhat keisarikunnat, Peru ja Mexico, herättivät sisällisen järjestelynsä puolesta tulokkaiden ihmettelyä. Japanin verrattomalla tarhaviljelyksellä ei ole syytä kadehtia Europan nykyistä maanviljelystekniikkaa. Henkisessä suhteessa tämä puolikultuuri kuitenkin ehkä lähemmin liittyy kehittyneimpiin luonnon kansoihin. Sillekin on omituista perittyjen tapojen, mutta samalla maallisen ja hengellisen esivallan rajaton auktoriteetti sekä siitä johtuvat käsitteiden ahtaus ja ajatuksen kahleet. Raaka itsekkäisyys on toiminnan ylinnä vaikuttimena. Abstraktiset, aatteelliset pyrinnöt, tiede ja taide, eivät esiinny vapaina, vaan korkeintaan aineellisen toimeentulon lisäkkeinä ja nöyrinä palvelijoina. Kausaliteetin selvittäminen, jonka vuoksi myöhemmällä kehitysasteella viimeisetkin voimat pannaan alttiiksi, on yhteiskunnalle vähäpätöinen syrjäseikka. — Puolikultuuri on toisinaan jo aikaisin omistanut itselleen yksityisen maanomistusoikeutta, mutta kuvaava on että se ajan pitkään myöskin tulee toimeen maakommunismin, yhteisomaisuuden perusteella.

Puolikultuuriin ovat nykyään luettavat kaikki Afrikan ja Aasian valtiot suuren aavikkovyöhykkeen reunalla Marokkosta Kiinaan asti. Europassa siihen kuuluu ainakin Turkki, mutta ehkä myös Espanja. Paitsi jo mainitut itämaiden vanhat sivistyskansat on puolikultuuriin ehkä vielä laskettava ainakin suurimmaksi osaksi muinainen Rooma sekä europpalainen keskiaika silloin vallitsevan dogmaattisen ja shablonimaisen katsantokannan takia.

Kaikkia muita ylemmäksi kohoaa täysikultuurin henkinen jättiläismuoto. Se sai alkunsa muinais-Kreikan puolimyytillisessä maaperässä ja jatkui lähes 2000 vuotta kestäneen horrostilan jälkeen entistä eheämpänä, hienostuneena länsi-Europan kaupungeissa uskonpuhdistuksen ja renessansin suurella vuosisadalla. Europan ulkopuolella kuuluu siihen tätä nykyä Pohjoisamerikka, maapallon eteläpuoliskolla vastaava, pienempi vyöhyke: Australia, ja Eteläafrikan siirtomaat sekä mahdollisesti Chile, Japan ja muutamat vähäiset siirtomaat.

Puolikultuurissa hallitsee vielä joukko, tapa ja mielivalta, täysikultuurissa taas personallisuus, kriitillinen tutkimus, järki ja näihin juurtuva, koko maapalloa ja kaikkia luonnonvoimia tavoitteleva yritteliäisyys ja väsymätön toimintahalu. Käytännössä esiintyy vastaavana ilmauksena

kaiken tekniikan monipuolinen kehitys, pyrkimys äärimäiseen herkkyyteen, tarkkuuteen ja luotettavaisuuteen kokeissa ja havainnoissa. Maanviljelyksen alalla esiintyvät uutuuksina m. m. suomaitten viljelys, kivennäislannoituksen ja koneitten kasvava merkitys.

Erityistä huomiota ansaitsee tässä paikassa n. s. sekakultuuri, täysikultuurin irvikuva, syntynyt tämän tai jonkun sen derivaatin äkillisestä ja valmistamattomasta yhdistämisestä jonkun alemman kehitysasteen kanssa. Siirto tapahtuu ehkä aina kahden hyvin erilaisen rodun välillä joko etupäässä henkisen lainan muodossa tai samalla rotujen pitkällisestä verisekoituksesta. Tyypillisiä esimerkkejä viimemainitusta tapahtumasta antavat Keski- ja Eteläamerikan tasavallat.

Se on etenkin täysikultuurin taloudellinen ja hallinnollinen puoli, joka tässä sulautumisessa tulee kysymykseen. Henkisistä ja siveellisistä voitoista omistetaan enemmän niiden varjo ja ulkomuoto kuin niiden olennainen sisällys, tämä kun ei saa vastakaikua vallitsevien aatteiden suoruudessa ja korkeammassa siveellisyyskannassa. Tavallinen ilmiö on sen vuoksi siveellinen rappeutuminen kasvavien kiusauksien kautta, jotka korkeampi sivistys tuo mukanansa. Sekakultuurin ala-arvoisuutta todistaa niinikään johtavien periaatteiden horjuvaisuus, käytäntöön otettujen järjestelmien jyrkät vaihdokset; mikä tänään julistetaan yhteiskunnan korkeaksi tehtäväksi, pyhäksi laiksi, se on huomenna ehkä kumottu, halveksittu, olematon.

Jos kultuurikartan tekeminen tulisi kysymykseen, saattaisi olla sangen vaikea tyydyttävästi määrätä eri muotojen rajoja, ei ainoastaan sen vuoksi että tietysti on olemassa epämääräisiä välimuotoja, vaan myöskin siitä syystä että hyvin usein kultuuri ei ole homogeeninen. Löytyy kokonaisia kansallisryhmiä tai kansan luokkia, jotka oikeastaan ovat luettavat toiseen päämuotoon kuin alueen enemmistö. Täysikultuurin luonteesta riippuu että varsinkin sen alueella sisällinen erilaisuus on suuri, ja sääntönä voidaan ehkä pitää, että oikeastaan vain ohut kuori väestöstä on sen suuremmassa määrässä omistanut, kun taas vankat kerrokset tuntevat siitä ainoastaan hajanaisia piirteitä.

On muuten tärkeä muistaa että täysikultuuri on merkillisen vähässä määrässä riippuvainen kannattajiensa luvusta ja hallitsemiensa alueitten laajuudesta. Puolikultuurissa joukko painaa ratkaisevasti, täysikul-

tuurissa sen vaikutus ei ole pysyväinen. Suurenmoisen esimerkin täysikultuurin häviämättömyydestä antaa europpalainen keskiaika. Missä oli silloin kritiikki ja henkinen edistys? Koko maailman suostumuksella ja innostuneella myötävaikutuksella käytettiin silloin, vaikka vääryydellä kyllä, itse Vapahtajan nimeä aatteen sortoon ja kehityksen orjuuttamiseen, käytettiin siksi, kunnes ei yksikään selkäranka enää ollut pystyssä, ei yksikään ääni uskaltanut kohota vallitsevia kaavoja, sääntöjä ja päätelmiä vastaan. Voimakkaampaa asetta ei ole koskaan käytetty, näennäinen menestys ei ole koskaan ollut suurempi. Se oli täydellinen. Voiko sanoa mitään ratkaisevampaa täysikultuurin ylistykseksi kuin että sen kukistaminen ei sittenkään onnistunut!

Jos täysikultuuri meidän päivinämme missään on luja ja varma, niin se on Englannissa. Kauan on koko sivistyneessä maailmassa, eikä suinkaan vähimmin itse Englannissa, ollut muodissa ehdoton, kylläkin naivi ihastus Englannin yhteiskunnallisten olojen ja laitosten suhteen. Tämä ihailu on viime aikoina yhä enemmän saanut väistyä asiallisemman punnitsemisen tieltä.

Englannin agraariolot ovat meilläkin tulleet lähemmin tunnetuiksi. Ne osoittavat kuinka mainiosti ulkonainen loisto, perustuslaillinen vapaus ja järjestys voivat sopia yhteen vähäväkisen sortamisen ja siitä johtuvan kurjuuden kanssa. [1]

Räikeään valoon on Englannin kansallinen elämä joutunut äsken päättyneen buurisodan kautta. Eräs imperialismin etevä edustaja ja sodan kannattaja on sen johdosta lausunut, että yleinen mielipide Englannissa ylimalkain on saavuttanut itsepetoksen huipun törkeäin väkivaltaisuuksien puolustamisessa. Puolueeton silmä on kyllä huomannut että Englannin kansa on tanssinut töykeän tanssin kultaisen vasikan alttarin ympärillä.

Mutta täysikultuurin pyhän asian ei tarvitse tästä kärsiä. Se mikä Englannin laitoksissa todellakin on kansanvaltaista ja oikeudenmukaista, ei tule alenemaan kenenkään silmissä, ei tämän sodan, eikä minkään muun asian vuoksi taivaan ja maan välillä. Se on vain uusi, ehkä tarpeellinen muistutus siitä, että tosikultuuri ei ole eikä voi olla sidottu mihinkään kaavaan tai uskonkappaleeseen. Ei mikään kansanvalistus, ei mikään

[1] Vrt. *H. Gebhard*, Maaseudun yhteiskuntaolojen parantamisesta muutamissa Europan maissa. 1901.

vaalijärjestys, ei mikään korkea parlamentti voi suojella kansaa puolikultuurin oireista, jos kerran sen siveellinen kanta horjuu ja sen oikeudenkäsitteet höltyvät.

Kuten jo on mainittu, on puolikultuurin ja tietysti myöskin sekakultuurin varsinainen, ehkä ainoa kiihoitin itsekkäisyys, joka hillittömästi himoo kunniaa ja omaisuutta. Tässä lieneekin se piirre, joka jyrkästi eroittaa täysikultuurin kaikista muista kultuurimuodoista. Se ei ole mahdollinen ilman ihanteiden tajuntaa. Sen sisimmäinen voima on totuuden etsintä, sen peruskivenä on kyky itsetietoisesti uhrautua ja vapaasti alistua. Näin yleiseltä kannalta katsottuna kultuuri ei voi olla muuta kuin yksi.

Puoli- ja sekakultuuriin kuuluu nykyään ehkä enemmän ihmisiä kuin kaikkiin muihin kultuurimuotoihin yhteensä. Ei kenenkään pitäisi ummistaa silmiänsä niiltä vaaroilta, jotka sieltäpäin uhkaavat edistystä, sillä niin aineellinen kuin se luonteeltaan onkin, ei puolikultuurilta suinkaan puutu henkisiä aseita. Se on etenkin Darwinin oppi eliöiden keskinäisestä kilpailusta, joka muovaeltuna filosofiseksi uskonkappaleeksi sekä sovellettuna eetilliseen alaan ja kansanvälisiin kysymyksiin muodostaa lipun, jonka ympärille kaikki maailman jobbarit ja jingot kokoontuvat. Sillä tämä uskonkappale kieltää johdonmukaisesti kaiken oikeuden olemassaoloa, paitsi väkevämmän oikeutta heikompansa sortamiseen.

Ei liene syytä tässä ryhtyä puolustamaan suuren tutkijan nerokkaita päätelmiä tämmöistä väärinkäytöstä vastaan. Sen torjuminen on spekulatiivisen ajattelijan tehtävä, eikä luonnontutkijan, joka tässä tuntee joutuvansa itselleen vieraalle alalle.

Olen koettanut osoittaa että täysikultuurin ei semmoisena tarvitse pelätä ulkonaista väkivaltaa, syystä että sen sisällinen voima on muita kultuurimuotoja suurempi. Toinen kysymys on eikö paikallinen rajojen siirtyminen täysikultuurin vahingoksi voi tapahtua ja tapahdu, ja vastaus tähän ei ole yhtä varma. Hellaan kohtalo on tässä suhteessa peloittava esimerkki. Mutta lähempi tutkimus näyttää myöskin että milloin niin on käynyt, ratkaiseva loppukohtaus on tapahtunut vasta pitkällisen taantumisen jälkeen ja että eroitus voittajan ja voitetun välillä niin muodoin kenties on ollut pikemmin ulkonaista ja muodollista laatua kuin se on koskenut siveelliseen ja henkiseen elämään, ehkäpä etu viimemainitussa suhteessa olikin jo voittajan puolella. —

Varma lienee että mahdollisuus kultuurin omistamiseen suuressa määrässä perustuu rotuominaisuuksiin. Germanilaiset kansat kuuluvat poikkeuksetta täysikultuuriin; romanilaiset jäävät, hienostuneesta tekniikistään huolimatta, tuntuvasti jäljelle. Espanjalaisella Amerikalla on ollut runsaasti aikaa näyttää, mihin se kultuurin edistämisessä kykenee. Jatkuva poliittinen sekasorto ja henkinen saamattomuus antavat tässä suhteessa sangen vähäisiä toiveita.

Neekerikansojen kohottaminen täysikultuuriin lienee luettava romantiikin hurskaisiin unelmiin; mustan ja valkoisen miehen välillä on kuilu, jota ei voida täyttää, ei edes runsaalla verensekoituksella.

Sangen epävarmalta näyttää europpalaisen lähetystoimen ponnistus tyrkyttää kultuurimme „siunauksia" kaukaiseen itään. Kiinan kansalla on takanansa monituhatvuotinen omintakeinen kehitys. Se on monta kertaa hämmästyttävän nopeasti poistanut vieraan valloituksen jäljet ja sen jäykkä, passiivinen voima on tähän asti ollut voittamaton. Julkisesti tunnustetaan että europpalaisille kauppaetujen valvominen siellä onkin pääasia, mutta juuri taloudellisella alalla on keltainen rotu näyttänyt kilpailuun kyllä kykenevänsä. Niin on esim. suuria nykyaikaisia teollisuuslaitoksia Tshifussa ja Shanghaissa äsken saatu seisahtumaan ainoasti kaikkivaltiaitten kiinalaisten kauppasyndikaattien hintamääräyksien johdosta. Ei ole todennäköistä että niin vanha, sotilaallisesti kyllä heikko, mutta sisällisesti elinvoimainen yhteiskunta kuin Kiinan, yht'äkkiä saataisiin suunnatuksi uuteen, sille tuntemattomaan väylään.

Sisällisissä riidoissamme on joskus suurella varmuudella väitetty että suomalaisesta rodusta ei ole kultuurin kantajaksi. Todistukseksi on ollut helppo viitata itäisten suomalaisheimojen kohtaloon, joka niin etnografisessa kuin kielellisessä suhteessa lienee ratkaistu. On väitetty että suomalaiset, yhtä vähän kuin muut „tshudit", voivat välttää kovaa kohtaloansa. Ei erehtyne, jos olettaa että tämmöiset näkökohdat ovat osaltansa vaikuttaneet yleisöönkin; ainakin niitä on sisäisessä puoluetaistelussamme aseina käytetty. On niin helppo halveksia, mutta ymmärtäminen on paljon parempi. Asiakirjat mielestäni eivät jätä mitään sijaa epäilykseen siitä, että nuot väitteet *ex analogia* eivät pidä paikkaansa.

Enemmän kuin tuhatvuotisen olemassaolonsa aikana on Suomen kansa kunnialla näyttänyt että se ei ole niitä hervottomia raukkoja, jotka kultuuri tuhoo ja polttaa maan pinnasta pois. Täysikultuuri on päin-

vastoin ollut sille lämmittävä valkea, jonka valossa se on varttunut ja kasvanut, luonut Kalevalan ja omintakeisen sivistyksen alkuja.

Vertaileva kielentutkimus on antanut tieteellisesti luotettavia katsauksia aavistamattoman kaukaiseen muinaisuuteen kansojen historiassa, vaan paljon — tärkeitäkin kohtia — täytyy tietysti tältä tutkimustavalta jäädä ainiaaksi koskematta. Kielen yhteinen alkuperä ei vielä todista rotujen myöhempää yhtäläisyyttä. Nykyisten hindulaisten ja germanien esi-isillä on joskus ollut yhteinen kieli, mutta ei kukaan ihmettele että heidän kultuurikantansa siitä huolimatta on tullut sangen erilaiseksi.

Suomalaiset ovat olleet onnellisemmassa asemassa kuin suvun muut heimot. Kosketus heidän ja länsimaiden sivistyskansojen välillä on ollut vilkkaampi, pitempiaikaisempi ja vaihtelevampi. Meri, joka eroittaa kansat toisistaan, mutta vielä suuremmassa määrässä liittää heidät yhteen, on meille ollut väsymätön kasvattaja ja uusien vaikuttimien välittäjä. Mitä tämä kosketus on tuonut poliittisia voittoja ja nöyryytyksiä, yhteiskunnallisia edistyksiä ja aineellista etua, siitä on kyllä pidetty jotakuinkin tarkkaa lukua, mutta mitä se on vuosisatojen kuluessa vaikuttanut kansan kokoonpanoon, sen henkisiin taipumuksiin ja fyysilliseen voimaan, se on täytynyt jäädä historian lehdille merkitsemättä. Me voimme kuitenkin aavistaa että tämä vaikutus on ollut tuntuvaa, ehkä hyvinkin tuntuvaa laatua.

Suomalainen rotu on perinpohjin ja syvästi erilaistunut, ei ainoastaan kielellisessä suhteessa. On totta että yhteisestä perinnöstä meille on jäänyt liiaksikin kankeutta, velttoutta ja saamattomuutta, vaan ei pidä unohtaa että näitten ominaisuuksien täydennykseksi meille myös on annettu sitkeä kestävyys, tasainen työtarmo ja verrattain tyyni arvostelukyky. Jos meitä alituisesti vaivaa pikkumainen kateellisuus ja naivi epäluuloisuus omia miehiä kohtaan, niin piilee epäilemättä suomalaisen sydämessä myös järkähtämätön luottamus siveelliseen, oikeudenmukaiseen maailmanjärjestykseen ja korkeampaan johtoon. Hän on tähän asti hyvästi kestänyt kilpailun lahjakkaan skandinavilaisen rinnalla. Meidän tosin ei ole ajatteleminen komeita tulevaisuuden linnoja, vaan tarkoituksenmukaisia omia tupia kai kykenemme itsellemme rakentamaan niinkuin tähänkin asti.

Merellä.

Kirjoittanut

VOLTER KILPI.

Merta rakastan, suurta ja väljää ja valuista merta! Rakastan voimakasta merta.

— — — —

Purteni perällä merellä, venheeni lentävän aallon niskalla. Käteni lepää peräsimen varrella, silmäni ovat yhtähaavaa purjeessa ja meressä, aallot hypähtelevät ympärillä kuin villit harjojaan heiluttelevat hevoset. Aallon, kuin kasvavan vuoren, harjalla lentää venheeni, olen noussut suoraksi, joka jäsen on jännitettynä, mutta rinnassa sykähtelee väkevä riemu. Siinä aallon mukana, aallon harjalla lentää eteenpäin kuin myrskylintu, aallon kärki kiemurtelee kuin käärme purren yläpartaan vierellä, joku pisara livahtaa venheeseenkin siitä, alapartaalla aukenee väistyvä kihelmöivä meri kuin hautana. Aallon myötä, aaltojen väliin taipuu hetkeksi venhe, näkee aallon harjoja päänsä tasalla ympärillään, mutta kohta lentää uuden nousevan aallon rinnalla taas merta, keulan kahdenpuolen pehmeä vaahtoreunus ja näkee laajalle ympärilleen, mustansiniselle merelle, jolla aallot vuorina piehtaroivat. Jännitettynä on silmä ja jännitettynä käsi, mutta syvästi vetää henkeensä meren väkevää ilmaa ja rinnassa hypähtelee riemu, että tekisi mieli kiljahtaa ilosta. Silloin tällöin kiskaisee tuuli aaltojen roisketta ja viskaa sitä venheen ylitse, niin että poskilla ja käsillä juoksevat vesisuonet, hihallaan pyyhkäisee kasvonsa kuiviksi, mutta takkinsa tempaisisi auki ja avaisi paljaan rintansa puuskuilevalle tuulelle. Silmä pysyy pingottuneessa purjeessa, jossa tuuli sysäyksinä viuhuu, ja meressä, joka hillittömänä nousee ja laskee, siinä meren sylissä, merta vahtien, sykähtää joka jäsen riemuna ja jännityksenä. Riemuista on merellä, meren varsojen mellastellessa lennättää! Silmissä nopea katse, kädessä sykähtävä nopeus, mutta rinta väkevästi levittynä. Hei, merta, merta rakastan, suurta väkevää merta, rintani imen täyteen meren suolaista ilmaa ja riemusta vavahtelen!

— — — —

Taivas kaartaa vaaleansinisenä yllä, meri peilailee aavana ulappana ympärillä. Purteni häilyy notkuilevassa mainingissa, purjeet riippuvat velttoina.

Kirkasta ja päilyvää on ylt'ympäri. Meren pinta häilyy kovankirkkaana, taivaan kylmänsininen kuvastus liikkuu hiljaa sen sylissä, näkee kuinka pilvenkuvat selkeinä leijaavat siinä kuvastuksessa. Siellä täällä nousee veden haaleasta kalvosta joku matala punaisen ruskea, meren siloittama kallio, jonka ylitse häilyvä maininki toisinaan nousee ja levittäytyy sille kuin läpinäkyvä harmaankiiltoinen silkkivaate, sitte taas oheten ja hiljaa vetäytyen sen yltä. Parvi merilintuja lentää matalalta suoraa viivaa meren ylitse ja häviää kaukaisuuteen. On hiljaista, joskus vain kuulee jonkun yksinäisen, valitukselta kuuluvan merilinnun äänen, joka hetken yksitoikkoisesti ja pitkävetoisesti kajailtuaan häviää sinne rajattomalle, liukkaalle meren peilille. Sitte ei kuulu pitkään aikaan yhtään ääntä, on hiljaista, mutta sentään on ilma kuin ääntä täynnä, kuuluu lakkaamattomasti kuin ääretön matalain äänten kohina, se on meren maininki, joka soljuvana nousten ja laskien ääntelee karien rannoilla, loputtomasti, matalasti . . .

Siinä riippuvin purjein, väilyvän meren keskellä istuu venheessään paisuvin rinnoin, istuu henkeään vetäen siinä notkuvan meren povella ja kuulee sen kaiken meren. Aistimet täyttää se rajaton ja rannaton meri, joka herheänä ja kylmänä kuultelee ylt'ympäri, ahneesti hengittää sen raakaa ja raitista tuoksua, liukuisi itse kaikkine aisteineen sen meren kylmään ja kirkkaaseen avaruuteen.

— — — — —

Solisevaa merta rakastan. Aallot kuin vilkkaat vallattomat karitsat, riemuisessa sinessä meren suuri selkä.

Silloin on iloista valkoisella purjeella liidättää meren sininiittyä. Purressaan istuu, tuuli liehuu purjeissa, ja aallot loiskuvat purren vierellä, kirkas on meren sininen vyö ympärillä.

Nopeasti leikkaa purren keula aaltoja. Lakkinsa työntää taakse, että pääsee iloinen vilpoinen tuuli vapaammin häilymään otsan hiuksissa. Iloisena katselee ympärilleen. Siellä häilyy se meri suurena sinenä edessä, siellä täällä joku valkoinen vaahtopää aalto.

Hengittää syvemmin siinä merta liitäessään. Niinkuin tuhansina satelevina tähtinä kimmeltää auringon loisto aalloilla. Ei helteä silmä niistä entävistä aalloista, riemahtuvana hykähtelee rinta.

Meren vapaa vilpoinen sini saa ihmisen kuin säkenöimään. Nousee suoremmaksi ja nostaa kirkkaammin silmänsä. Niin on taivaan laki kuin heleä kirkko meren ylitse ja meressä on kuin tuhansien jalokivien säihke.

Niin ovat aallot kuin lasisinta sineä ja vaahto säkenöi niillä kuin kirkkain korallikiehkura. Ja laajalle laajalle levittäytyy se säihkyvä sini. Riemastuu ihminen siinä ja imee rintansa täyteen sitä raikasta vilpoista tuulta, joka liehuu aalloilta.

Solisevaa, säkenöivää merta rakastan, jolla aallot valkeina karitsoina tanssivat; siellä riemastuu ihminen meren ilmaisten tuulten puhallellessa.

— — — — —

Rannan kalliolla lepään, jolta päivän lämmin vielä höyryy. Yötinen meri on edessäni, siitä ei näy kuin hämärä harmaus edessä, mutta sen kuulee epäselvinä ääninä, ja siitä nousee kostea kylmyys vastaan.

Hämärä ja epäselvä meri on edessä; siitä ei näe kuin haalean, kaukaisuuteen katoavan harmauden edessään, mutta sen sylistä nousee kummallinen kumea äänten kohina, jota kuulemaan vähitellen kaikki aistit raukenevat. Ei se ole selvää aaltojenkaan loiskunaa, aallot ovatkin melkein sammuneet, se on vaan meren, yksinäisen meren loputonta ääntä, joka siinä hiljaisuudessa istujalle välistä saattaa tuntua kuin väkevään pauhinaan paisuvalta, toisinaan taas väistyy kuultavista niin, että täytyy pidättyä melkein olemattomaksi, tavoittaakseen korviinsa ne alinomaiset äänet.

Omituisesti riutuu siinä lämpimällä kalliolla istuen, yötistä merta kuullen. Kun kauan on tuijottanut sinne ääntelevään hämärään, väistyy meri viimein ikäänkuin olemattomaksi ihmisen edestä, suuri suunnaton tyhjyys vaan aukeana edessä, joka ikäänkuin sisällisesti vetää ja imee ihmistä puoleensa. Ääretön selittämätön suruisuus sulattaa mieltä. Levittäisi kätensä ja hengittäisi itsensä olemattomaksi, sairaat kasvot riutuvina käännettyinä sinne merelle. Niin suuri imevä suruisuus painaa ihmisen sydäntä.

Niin istuu siinä rannalla ja kuuntelee meren loputonta huokailua, sydämessä hämärtyvä kyynelraskas suru, ja kuta kauemmin katsoo sinne hämärään häviävälle merelle, sitä haikeampana suruisuus imee ihmistä: lievitykseksensä likistää riutuvan käden rinnallensa, mutta silmiänsä ei erota siitä hämärästä vetävästä vedestä. Kylmä kosteus nousee sieltä

mereltä, on kuin sen kosteuden mukana rajaton suruisuus kietoisi ihmisen, ja kun kuuntelee sitä meren ainaista alakuloista ääntelyä, tuntuu se viimein kuin sen suruisuuden keventävältä valitukselta. Raskas ja haikeuttava on se suruisuus, mutta suloisen sairauttavasti valuu se ihmisen lävitse, eikä voi irrottaa itseänsä sitä meren muodotonta valitusta kuulemasta.

— — — — —

Merta rakastan, suurta ja väljää ja valuista merta. Rakastan voimakasta ja salaavaa merta.

Imen sieluni täyteen sinua, suuri meri, sinä meri, joka toisinaan mustassa vihassa heittelet itseäsi leikkivinä vuorina, ylläsi jylhäpilarinen taivas, toisinaan päilyt, ylläsi suuri sininen taivas, kuin kirkkauksien heleä syli; sinä meri, joka toisinaan saat rinnan riemuna tanssimaan, toisinaan puet ihmisen äärettömän kyynelettömän kaipauksen vaipalla, sinua, meri minä rakastan, ja sinua sieluni täyteen imen.

Metsien mies.

Kirjoitti

O. Manninen.

Ikimetsäin isännäksi
luotu metsien on miesi.
Ilmoilt' ihmisien läksi —
minne? — Metsä tietön tiesi.

Metsäin sanatonten, sankkain
halki mitaton on meno.
Vaaluvissa vetten vankkain
puuntaa puikkavainen veno.

Laajalta jok' ilman laitaan
metsien käy miesi kempi
eksymättä erämaitaan,
metsällisetkin miss' empi.

Kääntymättä käypi, kunne
miestä miehen tahto ajaa.
Toist' ei tunnusta, ei tunne,
joka tielle rastis rajaa.

Lainehilla lastu, kaksi
kymen kymmenlatvan tuomaa —
silloin liiat liikkuvaksi
honkahuoneillaan jo huomaa.

Astuu monen aamun, illan
kadotessa kannan taaksi,
kunnes pihojensa pillan
kohtaa, kolkkaa kuoliaaksi.

Kirjallisuutta.

Näytelmäkirjallisuutta.

TEUVO PAKKALA, *Kauppaneuvoksen härkä*. Nelinäytöksinen komedia. Helsingissä 1901, Otava. 258 siv. 8:o. Hinta 3: 50.

Meillä ei ole näihin aihoihin asti ollut kirjallisuudessamme suomalaista satiiria juuri ollenkaan. Korkeintaan sitä on pilkahtanut jossakin runovihkosen loppuun liitetyssä kompakokoelmassa tahi novellinkirjoittajan pikku palasessa. Olisiko ehkä suomalaisen luonteen hyvänsävyinen pehmeys estänyt sen syntymistä — sillä aiheita ei olisi puuttunut — vai mikä muuten syynä lienee ollut, on vaikea sanoa. Nykyänsä näyttää kuitenkin kuin alkaisi tämäkin kirjallisuuden laji vähitellen ruveta orastamaan. Robert Kiljanderin pikku näytelmissä samoinkuin Aino Malmbergin esikoisteoksessa on huomiota herättäviä alkeita siihen, vaikka heidän elämänhavaintonsa pikemmin sulavat hyväntahtoiseksi sovittavaksi humoriksi kuin katkeroittuneeksi satiiriksi. Räikeämpänä, verhottomampana esiintyy sitä Teuvo Pakkalan komediassa „Kauppaneuvoksen härkä“, joka on samalla varmaankin merkkinä siitä, että sen kirjoittajassa on alkava toinen kehityskausi ja että hän on yksinomaisen kotikaupunkinsa muistojen ja vaikutteiden kuvaamisesta siirtyvä hakemaan aiheitansa myöskin uusilta ja laajemmilta aloilta.

„Kauppaneuvoksen härkä“ on näet symbolistinen luonnekomedia, jonka ulkonainen toiminta saatetaan mielikuvituksessa sijoittaa mihin

suomalaiseen pikku kaupunkiin tahansa, jossa vain on oma sanomalehtipahanen, maljojen ääressä viihtyvä ja hengettömässä pikkumaisuudessa elävä säätyläisluokka, muutama rahapohatta, jonka varallisuus ympäristöön katsoen tuntuu satumaiselta ynnä semmoista puristavaa ahtautta, joka ikäänkuin odottaa satiirin kiilan särkeviä sysäyksiä. Yhteiskunnallisten ja henkisten uudistus- ja parannuspuuhien hyväksi se satiiri semmoisissa tapauksissa ratkoo auki haavoja ja saattaa näkemään niissä piilevää mädännystä. — Puheina olevassa kappaleessa singotaan katkeruutta ja kyllästymistä kaikkea sitä itseensätyytyväistä ja tyhmää poroporvarillisuutta vastaan, joka maalaiskaupungeissamme alituisena „härkänä“ kummittelee ja kuopimallaan pikkumaisuuden hiekalla ihmisten silmiä sokaisee. „Härkä“ on näin ollen käsitettävä jonkunlaiseksi tyhmyyden ja saamattomuuden symboliksi. Sitä näyttää tekijä tarkoittaneen, kun hän m. m. antaa Hillerin sanoa: „Mutta pitää aina muistaa, että on niin hävyttömän paljon niitä kaikenlaisia mullikoita. Ja niitä tahtoo sikiytyä omassakin ometassa“ ja toisessa kohdin: „Minkälainen se (härkä) on siellä Helsingissä! — Ei siellä ole mitään kauppaneuvoksen härkää! — Eikö? No on rovastin härkä? — Eei! — Eikö siellä kenelläkään ole edes pikku mullikkaa.“ Tämä symbolistinen aines muodostaa läpi kappaleen kulkevan ja yhä ja yhä näkyviin tulevan loimen, johon kuteiksi liittyvät eri situatsionit ja eri luonteet.

Tapausten kulkua ei ole keskitetty erittäin kiinteäksi ja yhtenäiseksi toiminnaksi. Pikemmin muodostuu se lukijan ja teatterissa näkijän silmien eteen höllänlaiseksi kuvaelmasarjaksi, jossa tuon porvarillisen „milieun“ henkilöiden luonteet astuvat näkyviimme. Pääasiallisena koossapitävänä johtolankana on kaiketi sanomalehden toimittajan kohtalo. Kuinka runoilija Urho Armas Hurmerinta, jonka nimikin jo soipi rohkealta „kuin Porilaisten marssi“, tulee Helsingistä kaupungin ainoan sanomalehden toimittajaksi, suu (ja mahdollisesti pääkin) täynnä korkeita ihanteita ja uudistushankkeita, kuinka hänelle alussa juhlitaan, kuinka häntä toivotaan pormestarin vävypojaksi, kuinka häneen rakastutaan, kuinka hän ottaa onnettoman, liian suorasuisen kirjoituksen sanomalehteensä ja menettää sen vuoksi virkansa ja kuinka hän viimein myöpi itsensä rahasta, s. o. menee naimisiin upporikkaan, puoli-idiotin leskirouvan kanssa ja pääsee pankintirehtööriksi, unohtain entisen ihanteellisen rakkautensa ja alentuin yhdeksi noita „härkiä“, joita tulee sääli katsellessa — siinä on mielestäni sisällyksen juoksu pääpiirteissään. Syynä siihen, etteivät tapaukset punoudu yksinkertaiseksi jännitykseksi, on — paitsi että porvarillinen piiri on kuvattu suurehkossa laajuudessaan — m. m. se, että nti Salmelan ja hra Hurmerinnan välinen lemmensuhde ja sen katkeaminen ei olennaisesti liity kehitykseen, vaan vaikuttaa laimeasti perustelemattomuudessansa. Mutta sittenkin on kappaleessa siksi paljon liikettä ja cloi-

suutta, eikä ollenkaan paikallaan seisovia yksinpuheluja, että se kokonaisuudessaan vaikuttaa vilkaasti ja draamallisesti, voittaapa kiitettävää vauhtiakin teatterin palkeille asetettuna.

Sen koomillinen vaikutus kuitenkin on pääasiassa luonteiden varassa. Pormestari, tuo arka tohvelisankari, värjärimestari Pommeri „periaatteineen ja rinsiippeineen", esiintymishaluinen kanttori „ideaaleineen", saivarteleva Naatus, miehensä kunniaa ja tyttärensä etuja valvova pormestarinna ja rikas leskirouva Danell, joka hölvää itsensä ja ympäristönsä hajuvesillä ja hoppuaa toisiin naimisiin ennen suruvuotensa loppumista, — kaikissahan niissä on tuota paksua, tyhmää ja saamatonta härkämäisyyttä, jolla kirjailija tahtoo meitä huvittaa. Emmekä me suomalaiset hienostumattomassa alkuperäisyydessämme kieltäytyne sille nauraa hohottamasta, vaikka sen koomillisuus onkin karkeasyistä ja vaikka luonteet ovat jotensakin väkivaltaisesti tehtyjä karikatyyrejä eivätkä todellisuuden mukaan piirettyjä. Kuka pormestarin rouva käyttäisi juoppoa vahtimestaria paraana luotettunaan, pukujensa ja alushameittensa (!) tuntijana? Kuka pormestarin tytär tulisi uudessa puvussaan siitä nuohoojan lausuntoa kuulemaan ja tämän edessä äitineen tanssimaan? Kuka kolleega olisi niin turhantarkka ja nautamaisen tyhmä kuin Naatus väitöskirjahankkeineen ja t:n viivoineen? Ja kerrassaan surkuteltavaksi idiotiksi on kuvattu rva Danell ollakseen puhtaasti koomillinen. Yksinpä Hillerikin, joka kauppias Rautiaisen ja kauppaneuvoksen kanssa säilyy kaikkine eriskummaisuuksinensakin ivailun esineeksi joutumasta, on oikeastaan keinotekoinen (suomalaisen narrin?) tyyppi eikä elävä luonne. Vaikeata on käsittää häntä aivan viisaaksikaan, vaikka näkeekin että hän monesti ehdoin-tahdoin tekeytyy tyhmäksi. Hänen luonteensa olisi kaivannut tarkempaa motiveerausta tullakseen ymmärretyksi muun hölmöläisjoukon keskellä. Hän on vahtimestari, tarjoilija, poliisi, parturi, nuohooja, kirjailija ja ties mitä kaikkea samalla kertaa. Ja hänen personassaan kuultaa meille kirjailijan ohjaava johto, joka paljastaa yksipuolisuuksien naurettavuuden ja viittaa terveen järjen kohtuuteen. Neiti Salmela, joka kappaleen naishenkilöistä on myötätuntoisimmin kuvattu, esiintyy hänkin hiukan kaksimielisessä valossa. Toiselta puolen hän on liian haavemielinen ja sokeasti syliinheittyvä, toiselta puolen hän taas vaikuttaa edullisesti, ollen joukossa ainoa, joka vakaasti uskoo edistykseen, toivoo Hurmerintaa unelmiensa kuninkaaksi ja tahtoo näille aatteillensa kokonaan uhrautua.

Kappaleen heikkouksiin kuuluu se, että siinä on liian haettuja ja mauttomia sattumuksia, että pormestarin Ellen neljään kertaan „härkänä" kummittelee, että „härän" pelosta kaikki ikkunasta ulos menevät, että yli kadun annetaan komentoja kirjapainoon j. n. e. Sitä paitsi on siihen kasattu joukko poikamaisia ja tympäiseviä sukkeluuksia, jommoisia

ei toivoisi hra Pakkalan veroisella kirjailijalla näkevänsä, nk. „Onko tantilla vatsa kipeä?“, litranvetoinen lysoolipullo, sanaleikki kanto sanasta y. m. s. Ilman niitäkin olisi kirjassa ollut runsaasti satiirin palasia. On ivailtu onnistuneesti juhlapuhetyyliä, talonpojan hitautta, pikku kaupungin valtiopäivämieshankkeita ja yleensä luonteiden suuria ja pieniä heikkouksia. Olisi vain ollut mielestäni syytä toiselta puolen liittää ne lujemmin yhteen eheäksi kokonaisvaikutukseksi ja toisiansa tukemaan, toiselta puolen taas hienontaa yksityisannoksien järeyttä ja tarjota niitä aistikkaammissa erissä. — Sama koskee vuoropuhelua. Vaikka se onkin vilkasta, niin se ei suju aina hyppäyksittä eikä sillä luontevuudella, joka on esim. ranskalaisille ominaista ja jossa R. Kiljander meilläkin on huomattavaa kykyä osoittanut. — Kieli on tyyliltänsä niin hienostelematonta kuin kappaleen henkeen sopiikin. Se noudattaa puhutun kielen mutkia kaikkine „kantaaleineen“, „paakruuseineen“, „tiskonttikometiioineen“, „sikaneeraamisineen“, „sappitauteineen“, tyytyypä yksin vetämään esiin semmoisia naurettavia hotellineiden kielikukkasia kuin „Ja jos maisteri suvaitsee jotakin tarvita, niin maisteri soittaa vain kellon päälle“. Liiaksi karikeerattu on kuitenkin lause „Mutta ollen se minulla kirjoitettuna, olen minä tilaisuudessa lukemaan sen nyt tässä“ kolleega Naatuksenkin lausumaksi.

Kappaleesta näkyy, että tekijällä on silmää huomaamaan elämän naurettavuuksia ja elävystyttämään niitä vilkkaaksi draamalliseksi liikkeeksi. Joskaan satiirilla ei vielä ole syvällelyöpää yleismerkitystä eikä hienostuneen aistin sulavuutta ja joskin luonteenkuvaus ei ole vielä jaksanut luoda täyttä eloa henkilöihin, niin riittänee kappale tyydyttämään suomalaisen yleisön nykyisiä maku- ja huvitarpeita, koskapahan on kerran löytänyt tunnustavaa vastaanottoa maun paraissa tuomareissa. Onhan „Kauppaneuvoksen härkä“ kaikissa tapauksissa merkille pantava kotimainen komedia, jonka kuvastimesta voimme muutamia heikkouksiamme katsoa ja puoleksi tietämättämmekin itsellemme nauraa, sillä „härkä“-symboliin koottu ivailu kätkee itsessänsä koko joukon mieltä kihittäviä ja valveille herättäviä aineksia. Ja saatamme toivoa, että tämän ensimäisen satiiriyrityksen karkeudet ja teatterivaikutuksia haeskelevat liioittelut kuluvat pois, jahka tekijä mahdollisesti ryhtyy jatkamaan terveellistä vaikutustansa suumalaisena näytelmäsatiirikkona. Ehkäpä hän silloin satuttaa iskunsa suoranaisemmin epäkohtiin, pingoittamatta niitä yli maalin ampuvaan kireyteen, johon liiallinen karikeeraus johtaa.

V. T.

Kertomuksia ja kuvauksia.

HALL CAINE, *Ikuinen kaupunki (The eternal city).* Suom. Aino Malmberg. Helsingissä 1901, Otava. 790 siv. 8:o. Hinta 7: 75.

„Kristitty"-niminen romaani teki ensi kerran Hall Cainen nimen suomalaiselle yleisölle tunnetuksi. Ja paljon erehtymättä voinee sanoa, että tämä tutustuminen jätti lukijoihin mieluisan muiston ja herätti heissä halun saada pian lukea jotakin lisää samalta tekijältä. Tosin ei ainakaan tämän kirjoittajan mielestä „Kristityn" tekijä tuntunut olevan aikansa paraimpien romaaninkirjoittajien tasalla, mitä esityskeinojen taiteellisuuteen ja psykologisen analyysin hienouteen tulee. Mutta sen, mitä näissä suhteissa jäi toivomisen sijaa, sen korvasi itse romaanilla olevan taustan suurenmoisuus ja aiheen syvällinen vakavuus. Olihan kertomuksen perusjuonena uskonnon vaatimuksien noudattaminen ja sovittaminen käytännölliseen elämään ja erittäinkin niitten suhde maiseen rakkauteen. Ja tätä aihetta käsiteltiin romaanissa tavalla, joka todisti, että tekijä oli syvälti katsonut ihmiselämän pohjavesiin.

Sen vuoksi varmaan monet suurella mielenkiinnolla odottivat nyt valmistunutta Hall Cainen uutta suurta romaania, „Ikuista kaupunkia", josta maineet jo edeltäpäin tiesivät suuria kertoa.

Valitettavasti ei kuitenkaan tämä teos ainakaan allekirjoittajan mielestä vastaa toiveita. Hall Cainen maine ja arvo kirjailijana ei ole mielestäni tällä uudella romaanilla kohonnut, vaan pikemmin päinvastoin. „Ikuinen kaupunki" on kyllä aiheeltaan vakava ja ydinkysymyksiin käypä ja suunnittelun suurisuuntaisuudessa se helposti vetää vertoja „Kristitylle" tai oikeastaan käy sen edelläkin. Mutta se ei sisällä mitään uutta „Kristittyyn" verrattuna, vaan on pääasiassa jo ennen käsitellyn aiheen toistamista. Sen vuoksi vaikutus on paljoa laimeampi.

Hall Caine näyttää olevan omituinen sekoitus seikkailuromaanin ja taideromaanin kirjoittajasta, ja ainoastaan harvoin hänen on onnistunut edellisestä jälkimäiseen täydellisesti kohota. „Kristityssä" se oli onnistunut, vaikka siinäkin pyrkimys jännityksen aikaansaamiseen ulkonaisilla keinoilla vaikutti häiritsevästi vaikutuksen syvyyteen; „Ikuinen kaupunki" sitä vastoin tarjoaa ensi sijassa jännittäviä kohtauksia, mutta jättää luonteiden kehittämisen ja aatteiden taustan esittämisen liian suuressa määrin syrjään. Sen seikan että romaanin henkilöiden elämänvaiheet ovat sangen kirjavat, saattaa kyllä katsoa luonnollisesti riippuvan itse aineen laadusta, koska tekijä tahtoo kuvata kosmopoliittisia aatesuuntia ja erittäinkin anarkismin yhteiskunnallisia parannusvaatimuksia. Saattavathan tällaisten aatesuuntien edustajat joutua monenmoisiin kohtaloihin

ja seikkailuihin. Mutta sittenkin tuntuu liiaksi etsityn salaperäisyyttä ja satumaisuutta, kun esitetään sellaisia seikkoja, että David Rossi, anarkistinen haaveilija, on itse paavin äpäräpoika, että Donna Roman isä on maanpaossa ollut Volonnan prinssi y. m. Itse juonen kehittämisessä on myöskin tavoitettu jännittävyyttä siihen määrin, ettei ole kartettu karkeitakaan keinoja sen aikaansaamiseksi. Esimerkkeinä mainittakoon paavin sekaantuminen kertomuksen juoksuun, pääministerin, Rossin ja Donna Roman yöllinen kohtaus viimemainitun luona, Rossin tulo Vatikaaniin y. m.

Pääsyynä siihen ettei tämä romaani tee tarkoitettua vaikutusta lukijan mieleen ja tunne-elämään on kuitenkin se seikka, että tekijän kaavailema maailmankuva on liiaksi epämääräinen, yleispiirteinen ja sovinnainen. Jos tekijä olisi edes älynnyt jättää pois lapsellisen epiloginsa teoksen lopusta, niin kenties olisi vaikutus ollut sittenkin hiukan edullisempi. Mutta nyt tuo epilogi tekee sen, että koko edellä esitetty maailmankuva, jossa kuitenkin monin paikoin on koko lailla paikallisväritystä ja todellisuustuoksua, kalpenee utuiseksi unikuvaksi ja abstraktiseksi allegoriaksi. Eihän tietysti mikään estä taiteilijaa esittämästä unelmakuviaankin, mutta silloin täytyy myös koko matkan johdonmukaisesti pysyä unikuvan kannalla eikä saa toisinaan palata todellisuuden pohjalle ja toisinaan taas kohoutua vapaisiin fantasiakuviin. Maailmankuvan, joka luodaan, täytyy niin sanoakseni, koko ajan kulkea samassa tasapinnassa pysyäkseen eheänä, muuten kuva kohotessaan pinnasta toiseen särkyy sirpaleiksi eikä silmäimme eteen jää lopulta mitään kuvaa.

Mutta vaikka epilogikin olisi lopusta poissa, ei teos sittenkään luullakseni pystyisi voimakkaalla tavalla tunne-elämäämme vaikuttamaan. Siksi ovat kuvatut luonteet liiaksi banaaleja romaaniluonteita vailla yksilöllistä väritystä, kaiken maailman romaaninkirjoittajain yhteistä lainatavaraa. Kirjan sankaritar Donna Roma on „ihanan naisen perikuva, semmoisen joka on esiintynyt historiassa aina Troijan Helenan ajoista asti — yksi noita ihmeellisiä olentoja, joiden kauniit silmät ja ruusuinen suu vaikuttavat valtioasiain kulkuun“. Se hänestä heti alussa sanotaan, kun hän lukijalle esitetään, ja sen enempää emme hänestä juuri lopussakaan tiedä. Tekijän ei ole onnistunut mitenkään lähemmin ja omaperäisellä tavalla sankaritartaan kuvailla, niin että kävisi lukijalle selväksi, että hänellä on meille esitettävänä oma yksityismallinsa tätä tunnettua Helena-tyyppiä. — Kenties vielä sovinnaisempi luoma on pääministeri, paroni Bonelli. Hall Caine on tarvinnut romaaniinsa tunnotonta juonittelijaa ja kylmää despoottia, ja paroni Bonelli saa luvan sellaisen osaa näytellä. Hall Cainen kuvaama pääministeri on juuri sellainen, jollaiseksi kylmän, juonittelevan ja itsekkään valtiomiehen kuvittelee se, joka ei ole koskaan kylmää, juonittelevaa ja itsekästä valtiomiestä nähnyt tai ainakaan sel-

laista tuntenut. Kun sellainen henkilö sitten kuitenkin rupeaa tällaista kylmää ja itsekästä valtiomiestä kuvaamaan, niin hän tietämättäänkin aivan liiaksi stiliseeraa, kastaa sivellintään vain mustaan maalitörppöön. Ja kun kuva sitten on valmis, niin ei se olekkaan elävä ihminen, vaan aivokummitus, hengetön hirviö.

Sama, mitä edellä on sanottu Donna Romasta ja pääministeristä, soveltuu suuremmassa tai vähemmässä määrässä romaanin kaikkiin henkilöihin, myöskin varsinaiseen päähenkilöön, David Rossiin. Hänkin on vailla yksilöllistä leimaa, yleispiirteellisesti kaavailtu, utuinen sovinnaisluonne. Hall Caine erehtyy, jos hän luulee attribuuttien paljoudella saavansa luonteen eläväksi. Ei se tekisi meille Rossia eläväksi, vaikka meille esitettäisiin vielä monin kerroin täydellisempikin luettelo hänen ominaisuuksistaan kuin tämä: „silmissä oli ilmettä ja salattua surumielisyyttä ja ne näyttivät usein katselevan jotain tämän elämän ulkopuolella olevaa. Mutta niitten tummassa leimahduksessa oli myöskin voimaa. — — Värähtelevä suu ilmaisi hellyyttä ja tunnetta, mutta samalla varmuutta ja päättäväisyyttä. — — Ruskeiden kasvojen ilme — — oli hiukan masentunut ja väsähtänyt, mutta ystävällinen ja inhimillinen — — ja osotti — että miehellä oli suuri sydän — j. n. e.“ Kaikki tämä ominaisuuksien luetteleminen on ihan turhaa työtä ja omiaan vain väsyttämään lukijaa, jos ei tekijä kerran pysty asettamaan ihmistä kokonaisuudessaan ilmielävänä jaloilleen ja panemaan häntä liikkumaan ja toimimaan silmäimme edessä tavalla, joka antaa hänelle silmissämme yksilöllisen leiman.

Mutta päähenkilön, David Rossin, luonnekuvauksessa on, paitsi yksilöllisen värityksen puutetta, vielä toinenkin ja kenties haitallisempi vika. Hänellä ei ole nim. kriitillisen lukijan silmissä suinkaan sitä merkitystä, minkä tekijä hänelle selvästi näkyy tahtovan antaa. Mieheltä, jonka nimi ja vaikutus muka on tunnettu kautta Europan ja jonka pitäisi suunnata ihmisten yhteiskunnat aivan uudelle pohjalle — sellaiselta vuosisataisreformaattorilta odottaisi tietysti saavansa kuulla syvät luottehet ja maailmoja mullistavat sanat. Mutta turhaan lukija David Rossilta sellaisia odottaa. Tämä maailmansankari osaa kyllä lausua ylimalkaisia hurskaita toivomuksia ihmisten veljeydestä ja keskinäisestä rakkaudesta, mutta hän ei esitä omaperäisiä aatteita eikä anna vanhoille aatteille personallista väritystä. Ainoastaan hänen suhteensa katoliseen kirkkoon on omiansa herättämään lukijassa mielenkiintoa, vaikkakin Rossin omat uskonnolliset aatteet jäävät epäselviksi. Tekijä kuvaa yleensä suurella myötätuntoisuudella katolista kirkkoa ja sen johtavia edustajia, joten hänen kuvauksensa „ikuisesta kaupungista“ tässä suhteessa suuresti poikkeaa Zolan antamasta. Tekijän kuvaukset katolisesta kirkosta eivät ainoastaan sisällä pyrkimystä psykologisesti selittämään tämän kirkon vaikutusta ihmisten mieliin, esim.

katsoen siihen tyydytykseen, minkä sen järjestys antaa ihmisten halulle tunnustaa tehtyjä rikoksia ja omantunnon vaivoja, vaan ne sisältävät myöskin koko teoksen mieltäkiinnittävimmän aatteen, nimittäin sen, että katolinen kirkko luopumalla tavoittelemasta maallista valtaa on muka kykenevä ihmiskuntaa uskonnollisesti ja siveellisesti yhdistämään. Puhdistuneena maallisen vallan pyyteistä, jotka ovat uskonnolle kokonaan vieraita, katolinen kirkko ja sen paavi voivat käydä tukemaan ajan kansanvaltaisia uudistuspyrintöjä sekä tekemään lopun militarismin ja kansansorron aikakaudesta. Nähtävästi tämä aate on tekijää innostanut ja sen vuoksi onkin se henkilö, joka hänen teoksessaan ansaitsee saada lukijalta suurinta huomiota, — paavi. Ei ainoastaan aatteen edustajana, vaan luonteenkuvauksenkin puolesta paavi on teoksen mieltäkiinnittävin henkilö. Mutta kun paavin ja hänen aatteensa kuvaaminen kuitenkin on syrjäseikkana teoksessa, niin täytyy sen arvoa kuitenkin ensi sijassa mitata sen mukaan, miten tekijä on onnistunut päähenkilön Rossin esittämisessä. Tämä henkilö ei mielestäni, kuten jo sanoin, ole tarpeellisella voimalla kuvattu. Tekijä vakuuttaa kyllä, että Rossi on puhdas ja jalo luonne, mutta hän ei voi saada lukijaa siitä käsityksestä, että tämä suuri sankari kuitenkin on vain hämäräpäinen uneksija, joka ei pysty luomaan harrastuksilleen aatteellista sisällystä ja käytännöllistä kantavuutta. Tietysti ei mikään estä kirjailijaa ottamasta joskus hämäräpäisiä tuulenpieksäjä-luonteitakin kuvattavakseen, mutta silloin hänen on ne myös semmoisiksi kuvattava eikä hän saa koettaa esittää sellaista henkilöä suurena ja ihailtavana sankarina ja reformaattorina, joka sitä ei ole. Jos hän kuitenkin niin tekee, niin seuraus on se, että lukija ei suostu olemaan hänen kanssaan yhtä mieltä, ei yhdisty ihailemaan sankarina ja suurena sellaista henkilöä, joka sitä hänen silmissään ei ole. Ja niin taideteoksen vaikutus ei voi tulla eheäksi eikä syväksi. Sillä kaiken taiteellisen vaikutuksen synnyttämisessä ovat aina nämä kaksi seikkaa pääasioina: esitettyjen luonteiden ja elämänkuvien täytyy olla väritykseltään yksilöllisiä, ainoalaatuisia voidakseen herättää meissä elokkaita mielikuvia ja sen kautta vaikuttaa voimakkaasti tunne-elämäämme. Ja toiseksi täytyy niitten tunteitten, joitten valossa esitetyt elämänkuvat ovat kuvatut ja joita taiteilijan on tarkoitus meissä herättää, olla meidän silmissämme oikeutettuja, jotta ne voisivat meidän tunne-elämäämme tartuttavasti vaikuttaa.

Kun Hall Cainen romaani ei täytä kumpaakaan näistä ehdoista, niin täytyy sitä pitää pääasiassa epäonnistuneena taideteoksena. Mutta kuitenkin on myönnettävä, että suunnittelun ja aiheen suurenmoisuus, teoksessa esiintyvän maailmankatsantokannan vakava ihanteellisuus sekä monen yksityiskohdan hieno esitys ovat omiansa herättämään lukijassa myötätuntoisuutta ja mielenkiintoa, puhumattakaan siitä että „jännittäväin“ romaanien ra-

kastaja voi puheenalaisesta teoksesta saada halunsa hyvinkin tyydytetyksi.

Suomennos, jonka Aino Malmberg on toimittanut, on aika sujuvaa, mutta ei virheetöntä.

K. S. L.

Elämäkerrallista kirjallisuutta.

LUDVIG SCHRÖDER, *N. F. S. Grundtvig.* Kansanopiston isä. Tekijän luvalla suomalaisia lukijoita varten sovittanut Kaarle Vaulo. Porvoossa 1902, Werner Söderström. 184 siv. 8:o. Hinta 2: —

NIKOLAI FREDRIK SEVERIN GRUNTDVIGin nimi ei ole enää Suomessakaan aivan outo. Varsinkin kansanopistoasian yhteydessä sitä on viime vuosina usein mainittu suuremmallekin yleisölle. Tämä onkin luonnollista, koska varttuneen nuorison opetus yleisessä kansanopetuksessa on se Grundtvigin harrastus, joka tähän asti on ehtinyt edemmäksi toteutumisen tiellä kuin muut ja joka myöskin ulkomailla on tullut huomioon otetuksi.

Mutta nuorisonopetus nuorukaisiän kehityskannan mukaisesti oli kuitenkin vain yksi Grundtvigin monia kauas tulevaisuuteen tähtääviä aatteita. Se oli hänessä syntynyt harvinaisen monipuolisen ja syvällisen henkilöllisen kehityksen yhteydessä, ja oli aina osana perinpohjaista kansan henkistä, uskonnollista ja kansallista herätystyötä, johon hän omisti pitkän elämänsä ajan ja suuret voimansa.

Sen vuoksi ei ymmärräkkään Grundtvigin opetusaatteita ilman että ainakin jonkun verran tuntee hänen elämäänsä. Mutta vähäinenkin tutustuminen tähän mieheen ei voine olla vetämättä puoleensa.

Sillä N. F. S. Grundtvig oli epäilemättä kaikkien merkillisimpiä henkilöitä, mitä Tanskassa ja muissakin pohjoismaissa on esiintynyt henkisen elämän kartuttajina. Kansan herättäjänä hänellä tuskin on vertaistansa vaikutuksen syvällisyydessä, jospa esim. J. V. Snellmanin toiminta meillä on kenties suorasanaisemmin ja nopeammin kantanut hedelmiä, jotka näyttävät suuremmilta.

Pari vuotta sitten ruotsalainen ylioppilasyhdistys Heimdal pyysi tanskalaisen kansanopistomiehen LUDVIG SCHRÖDERin kirjoittamaan kuvauksen Grundtvigista „pohjoismaisen kansanopiston isänä“. Tämän tehtävän S. onkin suorittanut. (N. F. S. Grundtvig, den nordiska folkhögskolans fader. En lefnadsskildring af L. Schröder.) Saman käsikirjoituksen, jonka antoi ruotsintajaa varten, hän sitten julkaisi tanskaksikin, nimellä „N. F. S. Grundtvigs Levned“, hiukan laajennettuna, kuten ni-

mikin jo osoittaa. Näistä kahdesta teoksesta on herra Kaarle Vaulo ottanut „suomeksi sovittaaksensa“ ilmoitettavana olevan kirjan.

Ludvig Schröder, Askovin suurenmoisen kansanopiston tunnettu johtaja, „Pohjolan kansanopiston piispa“, Grundtvigin etevimpiä oppilaita, on paremmin kuin kukaan muu oikea mies tekemään selkoa „kansanopiston isästä“. Lähes 40-vuotisen opetustoimensa kuluessa hän yhtämittaa on tutkinut oppi-isänsä usein vaikeatajuisia kirjoituksia, ja nuoruudessaan hänellä oli onni kuulla mestarin suullisia opetuksia, jotka hänet johtivat hänen siunaukselliselle toimialallensa. Harva päivä kuluneekaan häneltä, ettei hän esitelmissänsä tahi keskusteluissansa opistossa johdu selittämään Grundtvigin sanomattoman runsassisällyksisiä lausumia. Hän tekee sen aina verrattomalla pieteetillä ja hengenheimolaisen ymmärtämyksellä, mikä vastustamattomasti vaikuttaa niihin oppilaihin, jotka häntä voivat seurata.

Niin etevä puhuja kuin onkin, ei Schröder näet ole suinkaan aina helppotajuinen. Hänen pyrintönänsä ei olekkaan aina puhua niin että kuulijat kohta tuntisivat täysin selvinneensä hänen ajatuksestansa. Jos puhe on kuulijalle jonkin arvoinen, niin palaa hän uudestaan siihen, mitä hän ei kohta ensi kerralla ole käsittänyt, sanoi hän kerran esitelmistä puhuttaessa tältä kannalta.

Kirjailijana on Schröder myöskin kansainen, mutta ei siinäkään helppotajuinen. Hänen esityksensä käy ytimeen, kuvattavan henkilön luonne astuu peruspiirteissään selvänä ja vaikuttavana esiin, ja asiat tulevat aina valaistuksi huomattavalta kannalta. Mutta jonkinlainen henkilöllinen omituisuus siihen aina painaa leimansa, joka tekee sen hieman raskaaksi lukea. Lukija ei kuitenkaan kadu vaivaansa ottaessansa selkoa hänen rikkaista ajatuksistansa.

Sellaisen mieskohtaisen kirjoitustavan kääntäminen toiseen kieleen ei ole suinkaan helppo tehtävä. Vielä vähemmin kuin esitettävänä on Grundtvig, josta eräs tanskalainen oppilas on syyllä sanonut: „ei ainoastaan katsantokantansa, vaan myös kielensä puolesta hän on pidettävä meidän kansaisimpana ja puhtaasti tanskalaisena kirjailijana, jonka vuoksi vieraiden onkin vaikeampi ymmärtää häntä kuin muita.“

Puheena olevaa ruotsalaista kirjaansa Schröder kuitenkin pitää „kokeena kertoa niin selvästi N. F. S. Grundtvigista, että myöskin tavallinen ruotsalainen lukija voisi seurata hänen merkillistä elämäkertaansa“. Se on siis suoranainen yritys puhua ulkolaisillekin.

Tavallansa on siis luonnollista, että kun ei suomen kielellä ole olemassa mitään mainittavaa kuvausta tuosta „merkillisestä elämäkerrasta“, johon tutustumista voi katsoa hyvin tärkeäksi kansalliselle ja varsinkin kansaiselle herätystyöllemme, niin on ryhdytty poistamaan puutetta suomentamalla Schröderin teos. Herra Kaarle Vaulo ei ole kuitenkaan suo-

mentanut, hän on „suomeksi sovittanut“ teoksen, ottaen siihen loppuosan n. 30 sivua kokonaan tanskalaisesta, jota hän näkyy pitkin matkaa muutenkin käyttäneen hyväksensä.

Sekä sovitus että laajennus ovat mielestäni olleet varsin paikallansa. On ilmeistä, että Schröder on niin vieras suomalaiselle lukijakunnalle, ettei hän meille voi suorastaan kirjoittaa historiallista esitystä, jospa sen voisikin ruotsalaisille tehdä, minkä esityksen arvosteleminen ei ole asianamme.

Suomentaja-sovittaja on nähtävästi pannut parastansa tehtävänsä suorittamisessa, mutta onnistuneena ei tulosta kuitenkaan voi pitää. Sillä edellytyksiä näyttää suuressa määrin puuttuneen. Ei voi nimittäin ensiksikään tunnustaa suomentajalla olevan sitä ruotsin ja tanskan taitoa, jota olisi vaadittu.

Muutamia esimerkkejä vain voi tässä mainita, täydellinen luettelo ei sopisi kirjailmoitukseen. Siv. 40 viivanalaisessa muistutuksessa sanonotaan »Uudenvuodenyöstä»: »Se on huomattavin niistä muutamista runoista, jotka ovat omistetut hänen isälleen tämän viettäessä riemujuhlaansa 5 päivänä joulukuuta 1810.» Schröder ilmoittaa mainitusta runokokoelmasta »Nyaars-Nat»: »Några dikter, af hvilka den, som är ställd till hans far . . . är den märkligaste» (siv. 32). — Siv. 54 puhutaan Norjan yhdistämisestä Ruotsiin sekavalla tavalla ja lisätään: »samalla kuin vasta saavutetusta vapaasta asetuksesta iloittiin.» Ruotsalaisessa tekstissä käytetään sanaa författning (siv. 44.), joka kyllä merkitsee asetusta, vaan tässä tietysti tarkoittaa valtiomuotoa. — Siv. 55: »Norjan muinaiskirjoitusten yhdistys,» joka oli syntynyt Kööpenhaminan »Norjalaisen seuran» haaraosastosta. Ruotsiksi (siv. 45.): »Selskabet för Nordens Oldskrifter», som uppstått ur Köpenhamnsafdelningen af »Selskabet för Norges Vel», siis asiatkin kääntyneet kielen kääntyessä. — Siv. 53: »Striden med J. L. Heiberg och Poul Möller bidrog ytterligare till att ställa G. ensam i Köpenhamn och bland de akademiskt bildade», josta saamme suomeksi kuulla (siv. 64.): »Riita . . . sai aikaan sen, että G. joutui yksin Kööpenhaminaan ja akateemisesti sivistyneiden joukkoon.» — Siv. 76 saadaan oudostuttava tieto: »Tanskan olot olivat muuten hänelle (prof. Clausenille) pääpiirteissään tuntemattomat»; »i det stora hela» on ruotsalaisessa tekstissä, ja se on kyllä ymmärrettävää. — Siv. 82: ». . . minun huulteni täytyy olla lukitut niiden tähden, jotka unhottavat hätäni»; ruotsiksi (siv. 69): »mina läppar måste vara förseglade för dem, som glömma min nödtorft». – Siv. 90: . . . ja hän lisää Torin ja Hrungnerin taruun kokonaisen yleiskatsauksen historiasta, joka ruotsissa (siv. 75) kuuluu: »och han inlägger i myten . . .».

Tanskalaisen lauseen: »Ved Drenge har Grundtvig tænkt paa dem, der var i Overgangsalderen» (siv. 115) herra Vaulo suomentaa ajattelematta sanojensa mahdottomuutta: »Pojilla G. tarkoitti niitä, jotka olivat nuoruuden ja miehuuden välisellä ijällä» (siv. 106). — G:n kirjasen: »Til Nordmænd (Norjalaisille) om en norsk Höjskole» nimittää hän suomeksi: »Pohjoismaalaisille norjalaisesta kansanopistosta» (siv. 108), tehden mahdottomaksi käsittää kirjan tarkoitusta. — Outoihin arveluihin joutuu lukiessaan sivulla 112: . . . »niin olisin kylläkin voinut leppyä luonnottomalla keinolla»; ruotsiksi ei asia ole

ensinkään arvelluttava: »hade jag väl också för ändamålets skull kunnat försona mig med det orimliga medlet» (siv. 92). — »Gud vare lofvad, som ej låter oss pröfvas öfver förmåga» (siv. 100) kuuluu suomeksi: »Kiitetty olkoon Jumala, joka ei anna meitä vaivattaa yli sen kuin me voimme, vaan antaa j. n. e.» (siv. 121). — Siv. 107 S. kirjoittaa: » . . . hade han . . . blott tänkt sig den (folkhögskolan) som en statsanstalt», jonka suomentaja ilmaisee: » . . . oli hän ainoastaan ajatellut sitä valtiolaitokseen . . . sijoitettuna» (siv. 131). — Sivulla 138 pannaan lukijan pää pyörälle seuraavalla: »Muutamia päiviä määräyksen jälkeen sain (hovisaarnaaja, sittemmin piispa Martensen) G:n kotiini vieraaksi. Hän ei muuten milloinkaan tullut samantapaiseen juhlaan muiden pappien yhteyteen. . . . Me puhelimme paljon määräyksestäni ja olimme yksimieliset siitä, että se ei ollut tyhjä ulkonainen meno, vaan että siinä todella oli lahja j. n. e.» Sekaannus on syntynyt ordination-sanan väärinymmärryksestä, jota suomentaja ei ole huomannut virkaanasettajaisiksi.

Kummalta tuntuu G:n kirjeessä eräälle ystävällensä lause: »Olettehan kuullut, että ministeri, jonka piti tehdä itsensä kuolemattomaksi Sorön kansanopiston kautta, on siinä kysymyksessä iskenyt kirveensä kiveen» (siv. 158). Niin ei toki G. lausunut lempiajatuksestansa, vaan kun opetusasiain ministeri Madvig oli tyhjäksi tehnyt kuninkaan (Kristian VIII:n) jo hyväksymän tuuman suuren »tanskalaisen opiston» perustamisesta Soröhön, niin G. ilmoitti siitä pahoitellen kirjoittaen m. m.: . . . »har brudt Staven over den» (siv. 169).

Siv. 166 suomentaja kertoo ihan omasta päästänsä, kun ei ole ymmärtänyt alkukieltä, että G:lle 70-vuotta täyttäessänsä annettiin m. m. Norjan ylioppilasyhdistyksen lahjakirja, jota seurasi 7,000 riikintaalarin suuruinen rahasumma. Eikä hän ole havainnut erehdystänsä, vaikka pari riviä alempana mainitsee, että rahat olikin Tanskassa ja osittain Norjassa kerätty, mutta ei ylioppilasten toimesta. Samasta lahjasta hän (seur. siv.) vielä lisää: »On pidetty myöskin luultavana sitä, että 'Tanskalainen seura' ei olisi avustanut tuon äskenmainitun rahalahjan keräämistä!» Tämä on muka olevinansa suomennos seuraavasta: »Det er vel muligt, at denne Vennegave til Grundtvig var bleven bragt til Veje uden 'Den danske Forenings' Hjælp; men noget har dens Kredse Landet over bidraget dertil» (190).

Siv. 169 sanotaan, että G. muka oli: »sen verran kuin hän taisi noita (»uskonnollisia») seuroja pilviin korottaa, tehnyt parhaansa . . .», vaikka suomentajan lähteessä (siv. 194) sanotaan: »hvor lidet han end kunde löfte dem til Skyerne . . .»

Siv. 171 on seuraava koomillinen kuvaus: »Valtiopäivämiehenä Grundtvigia pidettiin suuremmoisena nerona; sanottiin, että oli oikein huvittavaa kuulla hänen esiintyvän, josko hän sitte puhui asian puolesta taikka sitä vastaan; häntä katseli niinkuin kaunista luonnonilmiötä, suitsuavaa tulivuorta. Usein tuli kirkkaita tulenliekkejä esiin, usein myöskin tuhkaa ja laavaa. Aina hän näytti asiassa sen äärimmäisen kohdan, hän oli kuin loistomajakka, joka osoitti, että sinne saakka, missä hän seisoo, eivät valtiopäivät pääse. Hänellä ei ollut luottamusta mihinkään ministeristöön, mutta neron miehenä häntä sittekin pidettiin niiden yläpuolella

olevana; käytännöllisen politiikan miehenä ja semmoisena, joka taitaisi puoluetta ympärilleen koota, häntä ei pidetty.»

Tämän sekasotkun koomillisuutta lisää se, että sen pohjana on eräs D. G. Monradin pisteliäs karakteristiikki (Levned, siv. 197), jonka suomentaja on väärin kääntänytkin ja aivan väärin käyttänyt. Schröder on lisännyt Monradin lausuntoon: »Naar Monrad ved det, som her er anført, kunde udtale sig lidt skarpt imod Grundtvig, saa kunde han til andre tider tage ham i Forsvar.» Hän kertookin siitä esimerkin, joka on yksityiselämän alalta. Herra Vaulo on ottanut kirjaansa viimemainitun esimerkin, mutta sekään ei ole johtanut häntä oikeaan edellisessä kohdassa.

Nästävästi on kielitaidon puute saattanut suomentajan myöskin (siv. 177 ja seur.) kuvatessaan niitä seitsemää seurakuntaa, joissa Grundtvig esitti kristillisen kirkon kehitystä aikain kuluessa, jättämään pois luettelosta neljännen, anglosaksilaisen seurakunnan (anglermenighed, Levned siv. 208), vaan lopussa kuitenkin puhumaan tulossa olevasta seitsemännestä seurakunnasta, joka hänellä pitäisi olla kuudes. Tästä hän muuten lausuu: »Seitsemäs ja viimeinen kansakunnan muodostama seurakunta oli oleva rakkauden seurakunta, jossa heprealaisen kieliryhmän odottama Kristuksen hengen uudestisyntyminen on täydentyvä.» Schröderin esitys ei tietystikään ole tolkuton: »Det hebraiske Sprogsamfunds forventede Genfødelse af Kristi Aand er paa samme Maade Vilkaaret for, at den syvende og sidste Menighed kan blive en Kærlighedens Menighed.»

Siv. 182 on myös usein mainitusta syystä tullut Grundtvigin kanta Slesvig-Holsteinin asiassa esitetyksi ihan päinvastaisena kuin Schröder sen oikein esittää.

Suomentajan sanaerehdyksiä on niinikään kerrassaan mahdoton luetella. Joitakin esimerkkejä vain! Grundtvigin kolmas puoliso saa häneltä nimen: kreivitär Komtesse Kraag-Juel-Vind-Friis, sillä hän on ymmärtänyt ruotsalaisen sanan grefvinna, vaan ei tanskalaisessa kirjassa käytettyä arvonimeä Komtesse. — »paa de slibrige Gulve i Höjeloftsalene» (siv. 200) kuuluu: korkean luhtakerroksen (sic!) liukkaalla lattialla (siv. 173). — Nordlys (siv. 179) (revontulet) on: »valo» (siv. 164). Kun teoksessa sattuu esiintymään Grundtvigin Meta-tyttären nimi genitiivissä (Metas), niin suomentaja ottaa sen nominatiiviksi ja puhuu »Metaksen sulhasesta» (siv. 154). — Solhvervstid (siv. 160) on: »auringon kulku» (151). — Juutinraumaa suomentaja kutsuu »Öresundin salmeksi» (149), vaan kartanon nimen Nysö hän suomentaa Nys-saareksi ja Kööpenhaminan edustalla olevan Kongedyb-nimisen lahdelman, jossa meritappelu suoritettiin 1801, sanoo hän »kuninkaanmereksi.» — Ylioppilaskodin Regensin suomentaja nimittää »hallitsijakirkoksi» (siv. 35), nähtävästi hairahtuen nimityksestä ja siitä, että tähän suureen taloon kuului vuosisadan alkupuolella vielä pieni kirkko, jossa jumaluusopin ylioppilaat suorittivat saarnanäytteensä. — Åtal (tanskassa: Retssag) on suomentajalla: »nuhtelu» (siv. 76). — Lærdom (ruotsissa: lärd vetenskap): »viisas tiede»(!).

Vaan riittäköön jo tämä osoittamaan herra Vaulon perehtymättömyyttä niihin kieliin, joista hänen olisi ollut suomennettava ja sovitettava.

Että kirja on tästä syystä muutenkin epäonnistunut, on ymmärrettävä. Koettaessaan joskus jotakin hiukan vapaammin esittää on hän jou-

tunut panemaan kokonaan omiansa. Niinpä on siv. 151 ja seur. „rahvaskansan (!) herättämisestä“ kuvaus, jota tosin on hyvin vaikea ymmärtää, vaan jossa sekin, mikä siinä ymmärrettävää on, hyvin vähän pitää paikkansa. Grundtvigin katsantokannassa hyvin tärkeätä eroitusta genfärdsliv- ja genbyrdsliv-käsitteiden välillä hän ei ole yrittänytkään selvittää. — Paikalleen osattuna ei voi pitää myöskään sitä siv. 152 olevaa huomautusta, että (1840-luvulla) Grundtvigin vaikutus näkyy ulottuneen maaseudun papistoonkin. Suomentajakin on ennemmin jo kertonut, että juuri maaseudun papistossa G:lla näihin asti oli vankin kannatus. — Huiskin haiskin ovat tosiasiat joutuneet myös siv. 169 ja seur. ja käsittämätöntä lukija siinä kohtaa.

Toisinaan sovittaja on ottanut lyhennelläksensä Schröderin esityksiä. Se ei ole vika, vaan lyhennykset eivät ole aina paikallansa. Esim. G:n ystävästä B. S. Ingemannista, joka meilläkin on jonkun verran tunnettu ja saisi olla vielä enemmänkin, olisi ollut täysi syy ottaa kaikki, mitä siitä sovittajan lähdekirjoissakin oli. Tärkeä asia on jäännyt huomiotta siv. 173, kun ei mainita, että ne kirkkohistorialliset esitelmät, joita G. asunnossansa piti, ovat julkaistut kirjana „Kirkespejl“, joka on Grundtvigin pääteoksia.

Omiinkin selityksiinsä sovittaja näkyy sekaantuneen. Niinpä hän siv. 11 viivan-alaisessa muistutuksessa antaa tietoja Ludvig Holbergista, „Tanskan kuuluisasta huvinäytelmäin ja historian kirjoittajasta“, ja sitten siv. 107 verestää lukijan muistoon melkein samat tiedot, koroittaen kuitenkin siinä H:n „maailman kirjallisuuden suurimpiin huvinäytelmäinkirjoittajiin“. — Mainitessaan siv. 58 „väkituvankieltä“(!), hän viivan alla lisää: „Oikeastaan kartanontupa-kieltä; kartanontupa, 'borgstuga' oli entisaikoina kuten usein vieläkin maaseudulla korkeampien luokkien kodissa se huone, missä palvelijaväki oleskeli.“

Pariin kohtaan on sovittaja tekstiin pannut lisäyksiä, siitä erityisesti huomauttamatta: siv. 23—25 selonteon muinaiskandinaavilaisesta jumalaistarustosta ja siv. 51 historiallisen johdatuksen. Tässä on sovittaja menetellyt varomattomasti sitä arvoisaa kirjailijaa kohtaan, jonka nimiin on saanut puhua. Edellinen kohta ei katsantokantansa puolesta sovi paikallensa, ja jälkimäisessä on useita virheitä.

Sovittajan tarkkuus ei muutenkaan ole kehuttava. Siv. 116 hän tekee historioitsijasta Fredr. Barfodista Henrik B:n; siv. 164 on tanskalaisen kirjan painovirheen mukaan tieto, että G. meni toisiin naimisiin lokak. 1850, vaikka vähää ennen on oikein mainittu, että ensimäinen puoliso kuoli tammik. 1851.

Kielenkäyttö on suomentajalla myöskin vielä vakaantumaton; kääntäessänsä hän on niin alkutekstin vallassa, ettei voi saada lausumaa suomalaiseksi silloinkaan, kuin näkyy sisällyksen perillä olevan. Hän

voi tyytyä esim. tällaisiin lauselmiin: — „Kun sönderjyllantilainen poisti lehden suunsa edestä“ (siv. 130); — . . . „vaikkapa se tuntuisi Venäjälle pahimmalta kekäleeltä nenällä“ (siv. 170).

Kirjassa olevat runokappaleet on herra Yrjö Veijola suomentanut niin hyvin kuin katkelmien kääntämiseltä voi vaatiakin. Suotava todella olisi, että joku nuori runoilijamme rupeaisi omistamaan huomiota Grundtvigin runojen kääntämiselle. Valittaa täytyy, että herra V. ei ole ollut tilaisuudessa kääntämään siv. 123 mainittua „Avointa kirjettä lapsilleni“, josta on saatu hyvin hyvä ja paljon käytetty laulukin.

En ole tosiaankaan kuurninnut virheitä ilmoitettavana olevasta kirjasta, jonka sekä kirjan sankarin että tekijän vuoksi olisin suonut aivan toisenlaiseksi kuin se on. Mutta en voi lopettaa lausumatta sitä vakaata toivomusta, että kustantaja korjauttaisi tämän elämäkerran, ennenkuin sitä ehtii levitä yleisölle. Eihän sitä tällaisena voine pitää kirjallisuutemme nykyisen kehityskannan arvoisena.

N. Liakka.

CLARA TSCHUDI, *Marie Antoinettes Ungdom*; — —, *Maria Antoinette og Revolutionen*. I—II. Köpenhaminassa 1894-96, Gyldendalin kirjakauppa. Hinta 12 kr.

„Todellisuus on usein ihmeellisempi kuin satu“, kuulee joskus sanottavan. Tämä lause on paikallansa ainakin Ranskan kuulun kuningattaren Marie Antoinetten suhteen. Harvoinhan sama ihminen joutuu mittaamaan elämän korkeutta ja syvyyttä niin monella tavalla kuin mainittu kuningatar. Ajatellaanpas mitä merkitsevät seuraavat tosiasiat: olla Europan mahtavimman ruhtinattaren Maria Theresian tytär, kauneudestaan kuulu kuningatar maailman komeimmassa hovissa, mutta kuolla asemassa, jota ei mikään paremmin kuvaa kuin seuraava haudankaivajan lasku:

Leski Capet	
Arkku	6 livreä
Haudasta ja kaivam.	25 „
Summa:	31 livreä.

Ja edelleen tosiasioita: saapua valtakuntaan kukitettuja teitä pitkin kunniaporttien alitse ja koko kansan riemuitessa, — kulkea kurjilla työrattailla veriselle mestauslavalle saman kansan häväisemänä, kiroamana; huiskia huoletonna kevytmielisen hovielämän kirjavissa huvituksissa välittämättä mistään vakavammasta, välittämättä puolisostaan, tuskinpa kunniastaankaan, — kuolla hellänä puolisona, jaloista äideistä jaloimpana, henkisen ylevyyden aateloimana. Onhan siinä korkeutta ja syvyyttä, sy-

vyyttä ja korkeutta yhden ihmisen osaksi! Ei liene liikuttavampaa elämäkertaa kirjailijan kuvattavaksi.

Clara Tschudi, tunnettu norjalainen kirjailijatar, on näistä kohtaloista antanut kuvan, jota ei kukaan voi heltymättä lukea. Ja sentään täytyy lukea kirjailijalle ansioksi, että hän ei huomattavasti koeta saada lukijaa liikutetuksi. Hän antaa tosiasiain puhua, esittää otteita kirjeistä, liittää mukaan jonkun kuuluisan henkilön lauseen, mikä on muistiinmerkityksi tullut j. n. e. Mutta esitettävät tapaukset ovatkin, niinkuin mainittiin, niin erikoisia, että tarkkaamatonkin lukija tempautuu mukaan. Kun esim. lukee kertomusta kuningasparin pakenemisyrityksestä, joutuu semmoiseen jännitykseen, ettei mointa muista lapsuutensakaan ajoilta, jolloin ritariromaanit öiltä unen veivät. Ja kumminkin ovat nämä pakenemisyrityksen vaiheet täyttä totta, elettyä! Yksi vain on tässä teoksessa lukijalle vaikeata, — se on niiden hirmuisuuksien sulattaminen, joiden täytyy elämäkerrassa esille tulla. On kohtia tuon onnettoman kuningattaren elämän lopulla, joista annettu kuva värisyttää voimakkaankin hermoja, sillä se näyttää, kuinka helvetillisiksi ihmisen kärsimykset maan päällä voivat käydä. Mutta se näyttää samalla, kuinka ihmisen henki uskonnon avulla saattaa kohottautua kaikkien tuskien yläpuolelle. Ne lehdet, mitkä kertovat Marie Antoinetten viimeisistä vaiheista, osoittavat toden totta ihmissydämen synkimmät syvyydet ja sen kirkkaimmat korkeudet. Luemme niissä jotakin, joka muistuttaa tapauksia Kristuksen ristin juurella. Helvetti ja taivas näyttävät koskettavan toisiaan. Häväistynä, kiusattuna keskellä verenjanoisten roistojoukkojen ilkkunaa astuu tuo ennen epäröivä, mutta nyt lujanäköinen Ludvig XVI mestauslavalle ylennetyin mielin pyytäen samaa mitä Vapahtaja rukoili ristiinnaulitsijoilleen — anteeksiantoa teloittajilleen. Vielä enemmän häväistynä, mutta myöskin vielä ylevämpänä kulki jonkun ajan perästä Marie Antoinette samaa veristä kuoleman tietä.

Tämän traagillisista traagillisimman kertomuksen huippukohtana ei ole vielä sekään, että Ranskan kansa valmistaa mahtavan kuningassukunsa jäsenelle ja hänen puolisolleen tämmöisen lopun, vaan se on siinä kohtelussa, minkä alaiseksi mestatun hallitsijaparin ainoa poika, 10-vuotias Karl Ludvig, joutuu. Tämä Capet suvun viimeinen, suoraan etenevä jälkeläinen, riistämällä riistetään — hän piti äitinsä hameesta kiinni — vanhemmiltaan ja annetaan raa'alle suutarille kasvatettavaksi, — huutolaiseksi, niinkuin me sanoisimme. Ei siinä kyllin, että onnetonta lasta lyödään ja ruumiillisesti rääkätään, mutta hänelle juotetaan väkisin viinaa, häntä opetetaan epäsiveelliseksi, häneltä turmellaan sekä ruumis että sielu, kunnes kuolema kurjan pelastaa. Vankilan seinänraosta näkee onneton äiti-kuningatar, miten suutari rääkkää hänen lastaan — suuren kuningaskunnan perillistä.

Taustana teoksessa esitetyille tapauksille y. m. on tietysti suuren vallankumouksen historia. Henkilöt ja olot ovat jo sen takia tavattomasti mieltäkiinnittäviä. Joka tahtoo lähemmin tutustua vallankumoukseen, sen henkeen ja ilmiöihin, hänelle on tämä teos kuvauksineen erinomaisena apulähteenä. Joka taas haluaa mietiskellä ihmiskohtalojen outoja ongelmoita tai sielutieteilijänä seurata ihmishengen kehitystä tämmöisten tavattomien mullistusten aikana, älköön jättäkö tilaisuutta tutustua Clara Tschudin Marie Antoinetteen.

Meidän nuori kirjallisuutemme kaipaa vielä tämänlaatuisia historiallis-biografisia teoksia. On senvuoksi varmaa, että kirjain kustantajat tekisivät maalleen suuren palveluksen ottamalla ohjelmaansa tämänkin teoksen suomentamisen. Norjan kielestä on se jo, samaten kuin useat Clara Tschudin muutkin teokset, tullut monille Europan sivistyskielille käännetyksi.

- ii -

PAUL SABATIER, *Pyhä Fransisko.* Ranskan Akatemian palkitsemasta teoksesta. Ruotsalaisesta käännöksestä suomennettu. Kuopiossa 1901, Kuopion uusi kirjapaino. IV + 384 siv. 8:o. Hinta 3: 50, korukansissa 5: —

Ilmoitettavanamme olevalla kirjalla on Ranskassa ollut varsin erinomainen menestys. Akatemia on sen palkinnut ja yleisö ei ole väsynyt sen lukemiseen: alkuteos ilmestyi v. 1894, mutta vielä samana vuonna tarvittiin 8 uutta painosta lisää ja seuraavana vuonna julkaistu ruotsinnos on käännetty 17:nnestä painoksesta. Kun pyhän Fransiskon, kuuluisan fransiskaanimunkkikunnan perustajan elämäkertaa tätä ennen oli Ranskassa ylimalkaan käsitelty epäkriitillisesti, paremmin ylistyspuhujan kuin historioitsijan kannalta, niin se Sabatierin teoksessa sitävastoin esitetään historiantutkimuksen nykyaikaisten vaatimusten mukaisesti. Esitys perustuu laajoihin ja huolellisesti käytettyihin lähdetutkimuksiin. Tekijä tuntee tarkoin paikat, joissa hänen kertomuksensa liikkuu, hän on käynyt niitä omin silmin tutkimassa ja osaa oivallisen taiteilijan tavoin kuvata niitä lukijalleen elävästi ja taitavasti. Taiteilijana hän on itselleen luonut sankarinsa kuvan ja koettaa nyt lukijassakin herättää samoja tunnelmia, joita se hänessä itsessään on synnyttänyt. Niin onkin, hänen piirtämänsä kuva Fransiskosta viehättävän kaunis. Sen historiallinen totuus olisi kuitenkin, luullaksemme, täydellisempi, jollei siihen olisi päässyt pujahtamaan muutamia nykyaikaisiakin piirteitä (vrt. esim. siv. 296, jossa Fransiskon kanta aviokysymyksessä näyttää uudenaikaiselta). Katoliselta — vaikka tekijä on protestantti — tuntuu meistä esim. puhe „hyödyttömistä omantunnon tuskista“ (siv. 24) sekä kaikki ne monet paikat, joissa Fransiskoa ja Jeesusta verrataan toisiinsa.

Eräs tapaus Sabatierin teoksen syntymishistoriasta on tullut maailmankuuluksi. Kirjan ilmestyttyä laitettiin yksi kappale paaville, joka ystävällisessä kirjeessä kiitätti sen tekijää ja antoi hänelle erityisen paavillisen siunauksensa. Mutta muutamaa kuukautta myöhemmin teos joutui kiellettyjen kirjojen luetteloon!

Mutta muuallakin kuin Ranskassa on tämä Fransiskon elämäkerta herättänyt ansaittua huomiota. Pian se käännettiin saksan, ruotsin sekä englannin kielelle ja yhdessä vuodessa meni 60,000 kappaletta kaupaksi Amerikassa. Tolstoi oli sen ensimäisiä ihailijoita ja toimitutti sen venäjäksi.

Teoksen ilmestyminen suomalaisessakin puvussa oli vain ajan kysymys. Mutta tätä sen suomalaista asua emme, sitä pahempi, saata onnistuneeksi kehua. Suomennos, joka ei ole toimitettu alkukielestä, vaan ruotsalaisesta käännöksestä, on näet monin paikóin raskasta ja epäselvää; huonosti valittuja sanoja on kosolta. Esim. „Kun ajattelee yksinkertaisen luonteen taipumusta uskoa tarkoitettavan itseään kaikella, joka siihen sattuu, voi ymmärtää hänen liikutuksensa ja hämmennyksensä“ (siv. 28); „ken tahtoo saada käsityksen munkkien alennustilasta, niin elköön lukeko niinkään paljoa saarnaajien usein kaunopuheisia ja liioiteltuja hyökkäyksiä, sillä heidän oli pakko lyödä kovasti herättääkseen yleisöä, mutta paremminkin bulla-kokoelmia, joissa melkein joka sivulla on manuita Rooman tuomioistuimen eteen murhista“ j. n. e. (siv. 35); „panettelu on hyvin saatavissa oleva ase, jota äärimäisyyteen kiusattu vastustaja ei voi välttää“ (ruots.: „ett alltför lätt tillgängligt vapen för att ej fresta motståndare, som drifvits till det yttersta“, siv. 45); „kysymyksiin, joilla uutisia janoovaiset heitä joka kohdassa heti tultua piirittivät“ (ruots.: „frågor, med hvilka de nyhetstörstande vid deras ankomst till ett land öfverhopade dem“, siv. 4); „näyttää todenperäiselle“ (siv. 5); „liike, joka tutisutti Pohjois-Ranskaa“ (siv. 11); „niin pian kuin portin sivuuttaa“ (siv. 16; ruots. passerat); „köyhtynyt joko vallankumouksessa eli“ (siv. 19); „katovuoden eli sairauden“ (siv. 25); „kristinuskon hapantaikina“ (siv. 25); „eräs merkillisempi tapaus“ (pro: merkillinen, siv. 27); „Assissiin tultua hän osoitti“ (siv. 27); „kiitollisuuden osoituksia, joka“ (pro: osoituksia kiitollisuudesta, joka siv. 30); „olkoon kylliksi, kun muutamilla viivoilla kuvaamme sen pääpiirteitä“ (siv. 32); „saarnasivat pappisvallan kukistamisesta ja sakramenttien tarpeettomuudesta“ (siv. 44); „lupasi hänen oleskella“ (siv. 53); „rukous on yhteys taivaallisen Isän kanssa, jumalallisen ja ihmisellisen välinen yhteissointu eli paremminkin ihmisen koe tehdä Jumalan töitä, ei ainoastaan sopertaen vaikuttamattomasti: *tehtäköön*, mutta rohkeasti pystyyn nousten sanoa: „Tässä minä olen“ (siv. 208); „onko se yksi . . . eli“ (siv. 308); emme saa unohtaa kaikkia niitä puolia, joilla hän siitä eroo“ (siv. 217); „leikkimään kohtaloa“ (siv. 250); „omaisuudet“ (pro: ominaisuudet, siv. 293);

„huutaneet hänen nimeään“ (ruots.: åberopa sig på hans namn, siv. 296); „Jumalan katsannon alaisina“ (ruots.: i Guds åsyn, siv. 297); „meni omaantuntoonsa“ (ruots.: gick till doms med sig själf, siv. 300); „siitä on aikoja, kun niissä on asuttu“ (ruots.: det var en tid, då de voro bebodda, siv. 305); „katsoa hänen testamenttiaan“ (pro: testamenttiinsa, siv. 307); „tämä paikka Tuomaan kirjoissa, joka“ (relat. tarkoittaa Tuomasta, siv. 309). Erehdyttäviä painovirheitä on esim. „täytymäton“ (pro: täyttymätön, siv. 33), „viittaus“ (pro: virtaus, siv. 42); korrehtuurivikoja ei myöskään puutu: „kukkoloista (siv. 1); „eritäin“; „haidät“ (siv. 8), „Konstazin“ (siv. 10); „pakuusa“ (siv. 19); „sakat“ (siv. 24); luullaakaan“ (siv. 29); „päälikkö“ (siv. 50); „käsisyksiä“ (siv. 233), y. m.

Sanalla sanoen, mihin katsahtaakin, aina pistää jotakin silmään. „Antakoon lukija anteeksi ne virheet ja epäjohdonmukaisuudet kirjotustavassa, mitä sinne tänne on jäänyt“ sanoo suomentaja esipuheessaan. Virheitä tässä käännöksessä on kuitenkin anteeksiantamattoman runsaasti, niin että täytyy valittaa että kirja tämmöisessä suorastaan pilatussa asussa yleisölle esiintyy. Sitä paitsi vaatii kirjallisuutemme arvo, että käännös suoritetaan alkukielestä.

E. S.

Uskonnollista kirjallisuutta.

F. W. Sundwall, *Valituita lukukappaleita Pyhästä Raamatusta kansakoulujen ylempien osastojen tarpeeksi.* Porvoossa 1900, Werner Söderström. 240 siv. 8:o. Hinta —: 85.

Tämän tietääksemme ensimäisen suomenkielisen raamatullisen lukukirjan tarkoituksen selittää sen toimittaja laatimassaan esipuheessa näin:

»Kansakoulun oppi- ja lukukirjaohjelman laatimista varten asetettu komitea puoltaa antamassaan lausunnossa sitä raamatun historian ja raamatun lukemisen opetusjärjestelyä, että kaksi alempaa osastoa lukee raamatun historiaa yhtä aikaa kuin kaksi ylempää lukee vastaavia paikkoja raamatusta. Komitea lisäksi on sitä mielipidettä, että tätä tarkoitusta varten raamatun historian oppikirjaan on liitettävä luettelo näistä raamatunpaikoista. Sen ohessa lausuu se mietinnössään, että raamatun historian ohella nämä raamatunpaikat sisältävä oppikirja, joko historian toisena osana tahi liitteenä kuhunkin kertomukseen, olisi omansa opetusta helpottamaan. Tämä kokoelma on toimitettu, syystä että toimittaja, samoin kuin komiteakin, on sitä mielipidettä, että olisi sekä opettajille että oppilaille hyödyksi, jos heidän ei tarvitsisi Raamatusta hakea ehdotettuja tekstejä, vaan nämä löytyisivät yhdessä jaksossa eri kirjassa. Kysymystä, pitäisikö erityistä kouluraamattua suositella vai eikö, toimittaja tällä ei mitenkään ole ottanut ratkaistaksensa. Tämän kirjan julkaiseminen perustuu kokonaan käytöllisiin syihin. Kun tietää, mitenkä kansakoulunopettaja neliosastoisissa maalaiskansakouluissa työskentelee

ajan niukkuuden ja laajaperäisten tehtäviensä painostamana, lienee kohtuullista, että koetetaan hänen vaiketa tehtävätään keventää.

Pelko että Raamattu syrjäytettäisiin tätä lukukirjaa käyttämällä ei ole paikallaan, semminkin kuin oppilaiden vallassa on valita kumpaa tahtovat, joko Raamattua tai lukukirjaa. Jos vaan opettaja ymmärtää asiansa, niin oppilaat kyllä pian käsittävät, että lukukirjan tarkoituksena on helpottaa heidän koulutyötään eikä astua Raamatun sijaan, joka koko heidän elinaikanaan on oleva se lähde, mistä oikea elämänviisaus on ammennettava. Jos lukukirjaa oikealla tavalla käytetään, tulee se täten vain Pyhän Raamatun lukemista edistämään.»

Niinkuin näkyy on hra Sundwall, kokoomalla kansakoulun kahdella ylemmällä osastolla Raamatun historian täydennykseksi luettavat raamatunjaksot oppikirjan muotoon, pääasiallisesti tahtonut helpoittaa maalaiskansakoulujen opettajain vaivaloista työtä. Oppilaat löytävät lukukirjasta ilman ajanhukkaa kaikki luettavat paikat, eikä opettajan tarvitse käydä tarkastamassa, onko joka oppilas oikean paikan löytänyt. Tämä on tietysti erinomainen asia, eikä siitä ole muuta sanottavaa kuin hyvää, semminkin kun raamatunjaksojen valinta yleensä on tunnustettava onnistuneeksi.

Mutta hra S. on noudattaessaan työssään oppikirjakomitean antamia viittauksia kohdannut muutamia vaikeuksia, joista tuskin voi sanoa hänen tyydyttävästi selvinneen. Hän ei mitenkään tahdo tehdä lukukirjastaan monella taholla pelättyä „kouluraamattua". Päinvastoin hän tahtoo, että lukukirjan käyttäminen on oleva oppilaille vapaaehtoista. Kun täten samalla luokalla muutamilla oppilailla tulisi olemaan Raamattu, toisilla lukukirja, on hänen ollut pakko lukukirjaan painattaa sanasta sanaan vanhan kirkkoraamattumme teksti, joka monessa kohdassa on aivan väärä, vielä useammassa oppilaille käsittämätön. Esimerkkeinä mainittakoon jo Genesiksestä 2:2, 4:1, 6:16, 13:1, 27:39, 31:20, 37:3, 37:25 y. m. Mutta hra S:n Raamatun historiassa on käännös korjattu; seuraus on, että oppilaat monessa paikassa nyt oppivat lukukirjasta väärän tekstin oikean asemesta, joka luettiin ja luetaan alaosastoilla. Tästä vaikeudesta ei pääse muulla tavoin, kuin että lukukirjassakin tarjoo oikean käännöksen ja määrää lukukirjaa yksin käytettäväksi Raamatun asemesta kansakoulun yläosastoilla. Mutta silloin onkin lukukirjasta tullut kouluraamattu.

Kouluraamatun tarpeellisuus käy mielestäni vielä selvemmäksi, kun kiinnittää huomiota toiseen vaikeuteen, johon toimittaja on takertunut. Hänen lukukirjassaan on tavallinen luku- ja värssyjako. Mutta pian huomaa oppilas, joka käyttää Raamattua, että hänen kirjassaan on yhtä ja toista, joka on pudonnut pois toverin lukukirjasta. En puhu siitä että muutamia värssyjä on poissa; siellä täällä puuttuu yksi ainoa värssy, puolen värssyä, jopa muutama sana vain yhdestä värssystä. Syy tähän

selviää pian: nuo paikat puuttuvat lukukirjasta sentähden, että ne ovat sopimattomia lasten tietää. En epäile sanoa, että tämä huomio on suuressa määrin oleva omansa innostuttamaan oppilaita vertaamaan lukukirjaa Raamattuun. Ja mitä tekee opettaja, jos oppilas kysyy, miksei toverin lukukirjassa ole niitä ja niitä sanoja, jotka ovat hänen Raamatussaan? Ainoa selitys, minkä hän voi antaa on, että nuo sanat eivät sovellu lasten luettavaksi. Mutta eikö tämän kautta herätetä lapsissa kysymyksiä, joiden soisimme heräävän niin myöhään kuin mahdollista. Luulen suoraan sanoen, että olisi aivan turmiollista käyttää lukukirjoja ja Raamattua samalla luokalla. Ei ainakaan Raamatun arvo kohoisi tämän kautta.

Hra S. ei ole tahtonut ratkaista kysymystä, onko erityinen kouluraamattu suositeltava vai ei. Kuitenkin näyttää mielestäni hänen lukukirjansa, mihin suuntaan tämä kysymys on ratkaistava. Ainakin on se todistuksena siitä, että joko on koulussa käytettävä yksinomaan Raamattua taikka yksinomaan raamatullista lukukirjaa. Se järjestys, jota hra S. ja arvatenkin myöskin oppikirjakomitea ovat ajatelleet noudatettavaksi, on mahdoton.

L. I.

GERHARD TERSTEEGEN, *Hengellisiä kirjeitä.* Suom. Sigrid Hahl. Porvoossa 1901, Werner Söderström. 195 siv. 8:o. Hinta 1: 75 p., koruk. 2: 50.
J. C. BRING, *Rippipuheita.* Suom. Sigrid Hahl. Porvoossa 1901, Werner Söderström. 151 siv. 8:o. Hinta 1:50.

Gerhard Tersteegenin kirja, joka on ilmoitettavanamme, sisältää 100 kirjettä, jotka hän on kirjoittanut ystävilleen. Kirjeet käsittelevät lukuisia kohtia sekä sisällisen että ulkonaisen elämän alalta, katseltuina hengellisen mielialan valossa. Erityisesti tekijä selittää kärsimyksen hyödytystä sekä teroittaa hiljaisuuteen vetäytymisen tarpeellisuutta, jossa ulkonaisten tehtävien ja maailmassa vallitsevan melun häiriötä tuottamatta voi syventyä itsekoettelemukseen. Syvän sisällyksensä ja arvokkaiden neuvojensa tähden ansaitsee kirja hyvin lukemista.

J. C. Bringin Rippipuheiden pääsisältö on: irti maailmasta ja synnistä, lähemmäksi Kristusta, yhteyteen Vapahtajan kanssa. Mutta tätä yhteyttä ei kuvata pelkkänä syntein anteeksi-saamisena, vaikka tämä onkin ehtona, vaan uutena elämänä, joka läpitunkee ihmisen ja muuttaa koko hänen käytöstapansa ja elämänsä, niin ettei hän enää palvele syntiä, vaan pitää Jumalan tahdon tekojensa ojennusnuorana.

Suomennostyö molemmissa on huolellista.

U. W.

Tietoja eri aloilta.

Suomi ulkomailla.

— Suomalainen loitsuruno (rukous auringolle, Suomen kansan loitsurunoja s. 162) esiintyy runomittaisena englanninkielisenä käännöksenä runokokoelmassa *Quæ scripsi*, a Book of Verse by FRANCIS H. BUTLER (London 1902). Kokoelman tekijä on meillä tunnetun Suomiystävän, täysinpalvelleen kirjastonhoitajan E. D. Butlerin veli.

— Ruotsissa ilmestyvän *Historisk Tidskrift*in 3:nnessa vihossa tältä vuodelta on nimimerkki C. v. B:n kirjoittama kiittävä ilmoitus K. GROTENFELTin teoksesta „Suomen historia uskonpuhdistuksen aikakaudella", ja lausuu ilmoittaja toimuksen, että teos, jotta se tulisi tunnetuksi ruotsalaisillekin tutkijoille, ilmestyisi ruotsiksikin käännettynä.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Viime aikojen tapahtumat. — Äänioikeusasian kytkeminen. — Valvojan leviäminen.

Sen jälkeen kuin viime kirjeeni kirjoitin, on jo kaksi kuukautta kulunut, ja sinä aikana on tapahtunut paljonkin, josta olisi syytä kirjoittaa. Ne uudet asetukset, joita syyskuunkirjeeni käsitteli, on sen jälkeen saatettu julkisuuteen — niiden mukana eräs silloin vielä tuntematon lisäasetus, jonka mukaan kenraalikuvernööri saapi oikeuden toistaiseksi vapauttaa viranhakijat kaikista kelpoisuusehdoista, siis myös maan lakien tuntemiseen ja kielitaitoon nähden. Pian tämän jälkeen seurasi 13:n virkamiehen, niiden joukossa yhdeksän tuomarin, eroittaminen viroistaan syistä, jotka ovat yleisesti tunnetut.

Nämä tapahtumat ovat tietysti sitä laatua, että tässä ei saata tulla kysymykseen muu kuin niiden mainitseminen — täydellisyyden vuoksi.

Jonkinlaisena merkkitapauksena ansaitsee myös mainitsemista tunnettu 66:n allekirjoittama kehoitus arvannostoon osaaottaneille asevelvollisille saapumaan sotapalvelukseen. Koska ei ole kuulunut, että kukaan varsinaisesti olisi agiteerannut arvannostoon alistuneiden pois jäämistä var-

ten, ja kun kirjoitusta ei lähetetty kutsutuille personallisesti, vaan julkaistiin sanomalehdissä, joita ehkä monet kutsutut eivät joudu näkemään, niin tekee julkaisu ulkopuolella olevaan sen vaikutuksen, kuin ei kehoituksen tarkoituksena olisi ollut niin paljon itse sen asian ajaminen, joka siinä mainitaan, vaan että sillä etupäässä tahdottiin ajaa sitä yleistä suuntaa, jota kehoitus edustaa, sekä samalla myös vaikuttaa ulospäin.

Työ ääniasteikon rajoittamiseksi maamme kaupungeissa sitä laillista tietä, minkä valtiopäiväjärjestyksemme tarjoo, on useassa paikassa alulla. Kolmessa kaupungissa on jo raastuvankokous tehnyt päätöksensäkin, Savonlinnassa ja Kuopiossa hyväksyvään, Porissa hylkäävään suuntaan.

On sangen luonnollista että äänioikeuden tasoituksen ystävät ovat tahtoneet käyttää kaikkia laillisia keinoja asiansa ajamiseen, vaikkakin on ollut pakko rajoittua yhteen ainoaan säätyyn. Onhan edistystyössä yleensä hyväksyttävä periaate, että kullakin hetkellä on tehtävä se, mikä on mahdollista ja minkä olot sallivat, ja ettei saa jättää toista asiata odottamaan toista, vaikkei ole mahdollista kaikkea uudistaa yhdellä kerralla.

Sanomalehti Hufvustadsbladet on joku aika sitten (n:rossaan 312) asettunut toiselle kannalle, ja koska on luultavaa, että lehti edustaa jommoistakin opinionia ruotsalaisella taholla ja koska se viittaa valtiopäivilläkin noudatettavaksi ehdoitettuun menettelysuunnitelmaan, lienee syytä ottaa tämä lausunto puheeksi.

Lehti mainitsee että uudistusharrastajain mielenkiinto ensi sijassa on koskenut porvarissäätyä, vaikka useampia kertoja kieltämättömillä tosiasioilla on näytetty, että talonpoikaissääty suuremmassa määrässä tarvitsisi uudistusta demokraattiseen suuntaan. Tässäkin kirjoituksessaan, niinkuin jo ennen, tahtoo lehti asettua sille kannalle, että „kysymys muutoksista kolmen aatelittoman säädyn vaalioloissa ja kokoonpanossa, yhteisen kehityksen nimessä, jo heti alusta olisi liitettävä yhteen, niin ettei mikään erityinen sääty saattaisi omasta puolestaan vetäytyä pois uudistuksesta, vaan että uudistusehdoitusten pitäisi seisoa tai kaatua yhteisesti“. Jos nyt raastuvankokouksilla yksi kohta äänioikeus-ohjelmasta ja „se seurauksiltaan enimmin merkitsevä“, ääniasteikon poistaminen porvarissäädyssä, toteutettaisiin, niin olisi olemassa se mahdollisuus, että kahden muun aatelittoman säädyn uudistaminen jätettäisiin raukeamaan.

Äänioikeuden tasoituksen ja laajennuksen todellisten ystävien puolelta tähän tietysti olisi vastattava, että on syytä iloita jo siitäkin, jos „seurauksiltaan enimmin merkitsevä kohta“ äänioikeusreformi-ohjelmaa voisi tulla suoritetuksi, ja lisäksi vielä se kohta ohjelmaa, jossa korjaus on kipeim-

min tarpeen vaatima. Sillä sanottakoonpa mitä tahansa, on kuitenkin kieltämätöntä, että juuri kaupungeissa ovat epäkohdat itse äänestäjien keskuudessa kipeimmin tunnetut. Tällä ei suinkaan kielletä uudistusten tarpeellisuutta ja välttämättömyyttä, mitä talonpoikaissäätyyn tulee, vaan päinvastoin on uudistuksia tämänkin säädyn suhteen mitä hartaimmin puolustettava. Mutta mitä etua saattaa äänioikeusasian ajamiselle olla eri asiain yhteen kytkemisestä?

Jos vielä voisikin katsoa tärkeäksi että kansan laajoja kerroksia edustavat säädyt, talonpoikais- ja porvarissääty, reformeerattaisiin samalla kertaa, niin ei ainakaan äänioikeusasian edun kannalta ensinkään voi ymmärtää, miksi vielä pappissäädyn uudistus kytkettäisiin tämän asian kanssa yhteen. Kieltämättä olisi suotava, että uudistuksia tehtäisiin pappissäädyssäkin, joka yhdessä aatelissäädyn kanssa muodostaa ikäänkuin jonkinlaisen ylihuoneen eduskunnassamme, mutta nämä uudistukset kaiketi olisivat hyvinkin toista laatua kuin ne, jotka koskevat porvaris- ja talonpoikaissäätyjä. Eihän tässä voisi olla kysymys säädyn varsinaisesta „demokratiseeraamisesta“, vaan uusien aineksien hankkimisesta siihen, jotta sen kokoonpano tulisi monipuolisemmaksi. Aivan yhtä hyvällä syyllä voisi sanoa, ettei meidän säätylaitoksessamme pitäisi tehdä mitään osittaisia parannuksia, ennenkuin ensimäinen, itseoikeutettu sääty, joka kokoonpanonsa puolesta tietysti edustavana säätynä on heikoin, on reformeerattu, tai ettei yleensä saisi koskea mihinkään, ennenkuin koko eduskunnan muutos uudenaikuiseen henkeen voisi tapahtua.

Pappissäädyn uudistuksen kytkemisellä porvaris- ja talonpoikaissäätyjen äänioikeusasiaan olisi äärettömästi turmiollinen merkitys koko äänioikeusasian ajamiselle. Niinkuin tunnettu, on hallituksen tekemä esitysehdoitus tarkoitettu ainoastaan porvaris- ja talonpoikaissäätyjä koskevaksi. Jos nyt säädyt hylkäisivät esityksen pyytäen uutta esitystä, johon pappissäädyn uudistuskin sisältyisi, lykkäytyisi koko asia aivan epämääräiseen tulevaisuuteen.

Yritystä kytkeä porvaris- ja talonpoikaissäädyn vaalireformin asiata pappissäädyn kokoonpanon uudistukseen tultaisiin laajoissa piireissä koko maassamme katsomaan yritykseksi, jonka tarkoituksena on koko äänioikeusasian tappaminen tai vastaisuuteen lykkääminen. Ajatelkoot siis ne, joilla tämmöinen kytkeminen on mielessä, monesti päänsä ympäri, ennenkuin sitä ottavat ohjelmaansa!

Jo useampina vuosina noudatetun tavan mukaan, teen tänäkin vuonna marraskuun-kirjeessäni selkoa Valvojan leviämisestä kuluvan vuoden aikana. Valvojan tilauspaikat ja tilaajain määrät selviävät seuraavasta taulusta.

Paikkakunta.	Tilaajamäärä v. 1901.	v. 1902.
Alajärvi	1	1
Alastaro	—	1
Alavuus	6	3
Asikkala	—	1
Aura	—	1
Degerby Ahv.	1	—
Ekkerö	1	—
Elisenvaara	1	2
Eno	1	—
Enso	1	—
Eurajoki	1	—
Evo	1	1
Finnby	1	1
Haapajärvi	1	—
Haapavesi	1	1
Hailuoto	1	1
Halikko	2	2
Halila	—	1
Hamina	15	17
Hammaslahti	1	2
Hangon postivaunu	1	1
Hanko	2	—
Hannila	2	1
Harju	1	1
Hartola	2	—
Haukipudas	2	—
Haukivuori	1	1
Heinola	12	12
Heinävesi	2	2
Helsinki	300	300
Helylä	1	1
Hiitola	1	2
Hikiä	1	—
Himanko	1	1
Hirvensalmi	1	1
Hollola	1	1
Honkajoki	1	—
Humppila	1	—
Hämeenkyrö	3	1
Hämeenlinna	42	35
Härmä	1	1
Högfors	1	2
Iisalmi	14	10
Iittala	2	—
Ikalinen	2	1
Ilmajoki	5	5
Ilomantsi	2	2
Imatra	1	1
Inari	1	—
Inkeroinen	1	2
Isojoki	1	—
Jaakkima	2	—
Joensuu	34	30
Jokela	1	—
Joroinen	3	1
Joutseno	—	1
Juva	2	—
Jyväskylä	27	24
Jämsä	2	2
Järvelä	3	1
Järvenpää	2	3
Kajaani	4	6
Kalajoki	1	1
Kangasala	2	3
Kangasniemi	2	2
Kannus	2	1
Kantala	1	—
Karhula	2	4
Karijoki	1	—
Karisalmi	1	1
Karja	2	—
Karkku	3	2
Karstula	—	1
Karttula	1	2
Kauhajoki	1	1
Kauhava	2	1
Kausala	2	2
Kauvatsa	2	2
Kavantsaari	1	1
Kemi	9	10
Kemie (Tohmajärvi)	3	2
Kemiö	2	1
Kempele	1	1
Kerimäki	1	—
Kesälahti	—	1
Kestilä	1	—
Keuruu	—	1
Kiihtelysvaara	1	—
Kiikala	1	—
Kiikka	1	—
Kiikoinen	1	1
Kirkkonummi	—	1
Kirvu	1	—
Kiteen pit.	3	3
Kittilä	1	—
Kivijärvi	—	1
Koiviston pit.	3	1

Kokemäki	2	1	Lohtaja	1	1
Kokkola	4	3	Loimaa	1	1
Koria	2	2	Lokalahti	1	1
Korkeakoski	—	1	Loppi	2	—
Korpi	—	1	Luopioinen	1	—
Korpilahti	1	3	Luumäki	1	—
Kortesjärvi	1	1	Längelmäki	1	1
Koski T. l.	1	—	Malmi	1	1
Koski H. l.	—	1	Marianhamina	1	—
Kotka	25	24	Merikarvia	3	2
Kouvola	4	1	Metsämaa	1	1
Kristiinan kaup.	3	—	Miehikkälä	—	1
Kuivaniemi	1	1	Mikkeli	46	33
Kulju	—	1	Mouhijärvi	3	—
Kullaa	2	—	Muhos	—	1
Kulovesi	1	—	Muola	1	1
Kumlinge	—	1	Mustiala	2	1
Kuolemajärvi	—	1	Myllykoski	1	1
Kuopio	72	73	Myllymäen as.	1	—
Kuortane	3	—	Myrskylä	1	—
Kurkijoki	1	1	Mäntsälä	1	—
Kuru	2	—	Mäntyharju	3	1
Kuurila	3	3	Naantali	1	1
Kuusa	1	—	Nakkila	3	2
Kuusamo	1	1	Nivala	1	—
Kuusjärvi	—	1	Nokia	1	—
Kymi	2	2	Normarkku	1	1
Kyrö	4	2	Nousiainen	2	1
Käkisalmi	4	3	Nummela	2	2
Köyliö	1	1	Nummenkylä	—	1
Lahti	11	9	Nurmes K. l.	3	4
Laihia	4	2	Nurmi Vp. l.	1	—
Lammin pit.	3	2	Nurmijärvi	1	—
Lapinlahti	1	—	Nurmo	2	2
Lappajärvi	2	2	Ohkola	1	—
Lappeenranta	24	20	Ojajärvi	1	1
Lapua	4	3	Orimattila	1	2
Lapvesi	1	—	Oripää	1	1
Lapväärti	—	1	Orismala	1	1
Laukaa	1	2	Orivesi	1	1
Lauritsala	1	1	Ostola	1	4
Lauttakylä	3	4	Otalampi	—	1
Lavia	2	—	Otava	1	1
Lempäälä	3	3	Oulu	53	55
Leppäkoski	2	2	Paavola	1	—
Leppävirta	3	1	Padasjoki	1	4
Lieto	1	—	Paimio	3	5
Liminka	2	—	Parainen	1	1
Liperi	—	1	Parikkala	2	1
Lohja	3	—	Perkjärvi	1	1

Peltosalmen pys.	—	1
Perniö	—	2
Peräseinäjoki	1	1
Petäjävesi	—	2
Pieksämäki	2	2
Pielisjärvi	3	—
Pietarin rautatieasema	1	2
Pihtipudas	—	1
Piikkiö	2	2
Pitkälahti	2	1
Pitkäniemi	1	1
Pitkäranta	3	4
Pori	22	15
Porvoo	9	9
Postivaunu n:o 13	—	1
Pudasjärvi	1	—
Punkalaidun	1	3
Pyhäjärvi O. l.	—	1
Pyhäjärvi Vpl.	1	1
Pyhtää	1	—
Pälkäne	1	—
Raahe	6	6
Rajamäki	—	1
Rantasalmi	1	2
Rauma	28	19
Rautalampi	2	4
Rautjärvi	—	1
Rautu	—	1
Reposaari	—	1
Riihimäki	4	4
Ristiina	1	—
Rovaniemi	1	—
Ruokolahti	—	1
Ruovesi	2	2
Ryttylä	1	1
Räisälä	—	1
Rääkkylä	2	—
Röyttä	1	—
Saarijärvi	2	3
Sahalahti	—	1
Sakkola	1	1
Salo	1	—
Sammatti	—	1
Savitaipale	1	1
Savonlinna	21	27
Seinäjoki	2	1
Sievi	1	—
Sippola	1	—
Simo	1	—
Somero	2	—
Sortavala	23	14
Sotkamo	1	2
Souru	1	—
Strömfors	1	—
Suinula	1	—
Suistamo	—	1
Sulkava	4	3
Suojärvi	1	—
Suomenniemi	1	2
Suonnejoki	2	4
Säiniö	2	2
Säkkijärvi	5	3
Säkylä	1	—
Sääksmäki	—	1
Taavetti	1	—
Taivalkoski	1	1
Tali	1	—
Tammela	6	7
Tammisaari	2	3
Tammisuon pys.	—	1
Tampere	85	101
Terijoki	—	1
Tervola	2	2
Teuva	—	1
Toijala	2	—
Toivakka	1	1
Tornio	3	6
Turenki	1	4
Turku	73	83
Turun postivaunu	—	1
Tyrvää	4	2
Ulvila	1	1
Urjala	2	1
Utsjoki	1	—
Utti	—	1
Uukuniemi	1	1
Uuraa	2	2
Uusikaarlepyy	2	2
Uusikaupunki	3	3
Uusikirkko as.	1	3
Uusikirkko Vpl.	2	—
Uusikylä	2	2
Vaasa	41	44
Valkeala	—	1
Valkeakoski	2	1
Valkjärvi	1	—
Vampula	1	1
Vanhakylä	—	1
Varkaus	2	2
Vesanto	1	—

Vesilahti	1	—	Välimäki	—	1
Vihti	1	—	Ylihärmä	1	1
Viiala	1	1	Ylistaro	2	2
Viipuri	73	75	Ylivieska	1	—
Viipurin as.	4	—	Ypäjä	—	1
Viitasaari	1	2	Äänekoski	2	3
Vilppula	2	—	Venäjälle ja ulkomaille	25	28
Vimpeli	—	1			
Virolahti	6	5	Yhteensä	1,500	1,418
Virtain pit.	4	3			

Ilmaiseksi jaellaan 50: ulkomaille 15, aikakauskirjoille vaihtokappaleita 10, avustajille ja toimittajille 25.

Valvojaa leviää siis v. 1902 **1,468** kpl. (v. 1901 1,550 kpl.)

Näkyy siis että Valvojan tilaajamäärä, joka viime vuonna oli kohonnut korkeimmilleen, 1500:aan,[1] on vuoden kuluessa alentunut 82:lla. Vähennys tulee pääasiallisesti siitä, että Valvoja on viime vuodesta menettänyt 85 tilauspaikkaa, useimmissa 1 tilaaja kussakin (16:ssa kuitenkin 2 ja 5:ssa paikassa 3 tilajaa), jota vastoin voittopuolelle on merkittävä vain 49 uutta tilauspaikkaa, kussakin 1 tilaaja, paitsi 2:ssa 2. Se vähennys, joka täten syntyy, on 60. Vähentynyt on tilaajamäärä sitä paitsi 40:ssä tilauspaikassa, muutamissa tuntuvastikin (Mikkelissä 13, Sortavalassa ja Raumalla 9, Hämeenlinnassa ja Porissa 7). Tilaajamäärän kasvaminen on tosin tapahtunut 43:ssa tilauspaikassa, mutta vaikka kasvaminen muutamissa tilauspaikoissa on varsin huomattava, esim. Tampereella 16, Turussa 10 ja Savonlinnassa 6, on kuitenkin lopputulos tästäkin se, että vähentyminen voittaa kasvamisen 22:lla, joten siis tilaajain vähennys yhteensä (60 + 22 =) 82.

Kun ottaa huomioon aikojen huonouden sekä sen, että tilaajamäärä nytkin on enemmän kuin kaksi sen vertaa kuin v. 1897 ja että huonoina aikoina v. 1893 ja 1894 tilaajamäärä oli vain 555 ja 511, niin saattaa tietysti pitää tätäkin tilaajamäärää kohtuullisen hyvänä. Luullakseni saattaisi kuitenkin kohtuudella pyytää että suomalainen yleisö kannattaisi yhden ainoan kirjallis-tieteellis-yhteiskunnallis-valtiollisen aikakauskirjan. Jos kohta nykyjään huonojen aikojen vuoksi ei uskalla toivoa tilaajamäärän lisääntymistä, rohkenisin kuitenkin lausua sen toivomuksen, ettei tilaajien luku ainakaan nykyisestä määrästään alenisi.

Tähän „hurskaaseen toivomukseen“ kaiketi vastaa joku: jos osaatte toimittaa Valvojaa niin, että miellytätte lukijoitanne, niin kyllä saatte tilaajia. Niin, ihmisille on oltava mieliksi! Niinhän sanoi entinen ukko, joka vei aasiansa kaupunkiin, mutta hän ainakin sai kokea että kaikkien mielen noutaminen oli mahdotonta.

---

[1] Kun nykyinen vastaava toimittaja v. 1897 otti vastaan Valvojan oli tilaajamäärä 672; v. 1898 teki se 1,206, v. 1899 1,487, v. 1900 1,357 sekä v. 1901 1,500

Se, joka, niinkuin minä, pitkähkön ajan kuluessa on saattanut seurata Valvojan toimintaa, on saanut kokea että aikakauslehden on helpompi saada vihollisia kuin ystäviä.

Sangen monta vihollista on Valvoja elinaikanansa hankkinut itselleen sillä, että se on hylännyt ja jättänyt julkaisematta erinäisiä kirjoituksia tai on vaatinut niissä korjauksia tehtäväksi. Mutta toiselta puolen saattaa taas jonkun kirjoituksen julkaiseminenkin tuottaa kovia sanoja yleisön puolelta. Niinpä kirjoittaa muutamien kirjoitusten johdosta eräs Valvojan ystävä:

»Monta muuta, samoin kuin allekirjoittanutta, on suuresti ihmetyttänyt, että Valvojan Toimitus parissa viime vuoden numerossa on suonut sijan — — kirjoituksille – —. Niin hyväksyttävä kuin se periaate onkin, että on sallittava eri mielipiteiden vapaasti ilmetä, on Toimituksella käsittääkseni kuitenkin velvollisuus estää ilmeisesti raivohullujen henkilöiden hassutuksia aikakauskirjan lehtiä tahraamasta.»

Että sitäpaitsi yksi toivoisi paljon historiallisia, toinen taloudellisia, kolmas luonnontieteellisiä, neljäs ulkomaan ja viides kotimaan kirjallisuutta, kuudes taidetta koskevia kirjoituksia j. n. e., j. n. e., on itsestään arvattavaa, mutta mahdoton toteuttaa Valvojan 800:lla sivulla.

Siitä ovat kaikki yksimieliset, sekä yleisö että kirjailijat, että kotimaisen kirjallisuuden tuotteet olisivat tyystin ja tarkoin arvosteltavat ja punnittavat, jättäen toimituksen tehtäväksi pitää huolta, mistä nuo kypsyneet ja pystyvät arvostelijat aina saadaan. Jos ei kirja tarpeeksi nopeasti esiinny vaakalaudalle punnittavaksi, voipi toimitus saada vastaan ottaa seuraavanlaisen kirjeen:

„En voi olla kiittämättä k. arv. Toimitusta siitä suuresta huomaavaisuudesta, jolla se on kohdellut minun viime kevännä ilmestynyttä vähäpätöistä kynätuotettani — — muitten suurien kirjailijain teosten rinnalla, sellaisten mestarikynäniekkojen rinnalla, kuin ovat esim. — — —, — —, — — y. m. Toivon, että Teidän tarkkaavasti kotimaan kirjallisuutta seuraava Valvojanne pysyy johdonmukaisena minun suhteeni, jos vielä joskus niin hullusti sattuisi, että jotain »skandaalikirjoituksia» sattuisi kynästäni julkisuuteen tipahtamaan.»

Mutta ei vain siinä kyllin että arvostellaan, pitääpä sitä myös arvostella hyvin, s. o. kirjailijaa kehuen, sillä muuten saa sen syytöksen että arvostelija ei ole ensinkään käsittänyt, mitä on arvostellut, että toimitus on tuottanut kirjailijalle taloudellista vahinkoa, että arvostelu on ollut syypää siihen, että kirjailija ei ole enää saanut teoksilleen kustantajaa j. n. e.

Mutta kaikista pahin asiahan se kuitenkin on politiikki. Asianlaita on semmoinen, että valtiollisissa asioissa mielipiteet yleensäkin käyvät erilleen ja että varsinkin murrosajat ovat omansa näissä asioissa synnyttämään intohimojen kuohua ja personallistakin eripuraisuutta.

Olisiko siis oikeinta että aikakauslehti semmoinen kuin Valvoja ei tämmöisinä aikoina ensinkään sisältäisi valtiollisia kirjoituksia eikä varsin-

kaan Helsinginkirjeitä? Tästäkin näyttävät mielipiteet käyvän erilleen. Sen sijaan että toinen, kun Valvojasta Helsinginkirje puuttuu, sanoo sitä kaipaavansa ja kysyy, joko Spectatorille on sanottu „lukidze kieles hambais taa“, ilmoittaa toinen iloitsevansa siitä, että vihdoinkin on saatu yksi Valvojan numero ilman Helsinginkirjettä, ja toivoo jatkoa siihen suuntaan olevan odotettavissa! Joku erityisesti panee painoa siihen, ettei Spectatorilla varsinkaan ole oikeutta antautua polemiikkiin eikä puolustautua, vaikka hänen sanotaankin osoittavan perinpohjaista tietämättömyyttä niistä asioista, joista hän kirjoittaa, tai vääristelevän tai parjaavan j. n. e. Ja vihdoin joku yksinkertaisesti selittää että Spectator ja Valvojan toimitus tekevät lehden mahdottomaksi — s. o. toisin sanoen, että lehti on taloudellisesti tapettava, jollei muutosta tapahdu siinä suunnassa, jota Spectator kulkee.

Nämä rivit riittänevät osoittamaan ettei julkisen sanan palvelus juuri ole „tanssia ruusujen ja kukkaisten päällä“, etenkin kun itse työ on sitä laatua, että se yleensä hyvin suuressa määrässä vetoo asianomaisen asianharrastukseen. Ja yhtä selvää lienee että tässä työssä on mahdotonta olla kaikkien mieliksi tai edes tyydyttää kaikkien vaatimuksia.

Valvojan toimitus ei voi luvata enempää kuin että se vastedeskin tahtoo tehdä parastansa ja koettaa kussakin asiassa menetellä sen mukaan kuin se oikeaksi harkitsee. „Valvoja on katsonut“ — niin sanottiin siinä v. 1883 (s. 632) — „korkeimmaksi velvollisuudekseen aina peittämättä lausua mielipiteensä suoraan, vaikkapa monesti olemme saattaneet odottaa, etteivät kaikkialla herättäisi mieltymystä. Sanomalehden yhtä hyvin kuin yksityisen miehenkin pitää toimia vakuutuksensa mukaan eikä vaan ollakseen muille mieliksi.“ Samoja periaatteita tahtoo Valvoja edelleenkin noudattaa. Ja minäkään puolestani en luule itselläni olevan oikeutta nykyisissä oloissa vaieta, vaan rohkenen edelleenkin kosketella päivän kysymyksiä.

Mitä erittäin polemiikkiin tulee on Valvojalla tässä suhteessa aikaisemminkin ollut sekä sotaisia että rauhallisempia aikoja. Etenkin Valvojan ensimäisinä vuosina näkyy sotaa ahkerasti käydyn; Valvojassa näkee mainittavan, miten esim. se ja se lehti on kaksi päivää perätysten jylissyt ja jyrissyt ja jok'ainoa tuli ja leimaus on ollut Valvojalle aiottu, miten eräältä taholta on lausuttu, että Valvojan olisi pitänyt „suomenkielisen sanomalehdistön kunnian vuoksi“ olla julkaisematta erästä sen silloisen päätoimittajan kirjoitusta j. n. e., ja Valvoja puolestaan on näihin väitteihin vastannut. Milloin taas ajat yleensä ovat olleet rauhaisemmat, ei ole Valvojassakaan sanottavasti polemiikkia näkynyt. Yleensä tietysti täytyy pitää kaikin puolin suotavana että väittelyä aikakauslehden ja jokapäiväisten lehtien välillä, joilla on eri lukijakunnat ja jotka ilmestyvät niin aivan eri pitkien väliaikojen päästä, voitaisiin välttää. Ja erit-

täinkin on omasta puolestani harras toivoni, että polemiseeraava väittely saisi mahdollisuutta myöten näistä Helsinginkirjeistä väistyä. Silti en kuitenkaan tahtoisi luopua oikeudestani saada auktoriteettiuskoon alistumatta arvostella niitä tapahtumia ja asioita, jotka yleistä huomiota ansaitsevat. Rohkenen puolestani toivoa, että toisellakin kannalla olevat myöntävät, että kritiikin sanasta saattaa olla jotakin hyötyäkin yhteisen asian harkitsemisessa.

Sanalla sanoen: väittelyistä, jotka koskevat personia tai syrjäseikkoja, toivoisin pääseyäni, mutta maamme asioista aion vastakin sanoa ajatukseni. Ja kun sen kerran lausun, pidän velvollisuutenani lausua sen, mitä ajattelen ja mitä todeksi käsitän, katsomatta siihen, toteutuuko sananlasku „ei todenpuhujalle yösijaa anneta", vaiko päinvastoin „totuus maan perii".

Joka tapauksessa luulisin että meidän, jotka tahdomme työskennellä suomalaisen kultuurin hyväksi, on asetuttava sille kannalle, että kaikista valtiollisen näkökannan ja personallisista erimielisyyksistä huolimatta on säilytettävä mahdollisuus yhteistyöhön kultuurin alalla.

26. XI. 02. Spectator.

Valvojan Helsinginkirjeet.

Sen johdosta, että toimitukselle on ehdoitettu, että Valvojan Helsinginkirjeet olisivat kulloinkin tekijänsä nimimerkillä varustetut, pyytää toimitus saada mainita seuraavaa.

Helsinginkirjeitä oli Valvojassa säännöllisesti sen ensimäisinä elinvuosina, silloin aina nimettömiä niinkuin useat Valvojan muutkin samoina aikoina julkaisemat kirjoitukset. Vasta v:sta 1886 alkoi Valvojassa olla nimellisiä Helsinginkirjeitä, mutta niitä oli ani harvoin, toisinaan yksi vuodessa, toisinaan ei yhtään.

Kun nyt lopulla v. 1897, samana vuonna, jona Valvojan vastaavan toimittajan vaihdos tapahtui, useilta tahoilta lausuttuja toivomuksia noudattaen, päätettiin Valvojassa Helsinginkirjeiden nimellä ruveta säännöllisesti julkaisemaan lyhyitä katsauksia päiväntapahtumiin kotimaassa, oli toimituksella selvänä edessään se kokemus, että oli mahdotonta säännöllisesti saada tämmöisiä Helsinginkirjeihin tarvittavia pieniä paloja, jos joka kerta vaadittaisiin nimimerkkiä, ja sen vuoksi jo alusta alkain päätettiin olla erikoisnimimerkkiä käyttämättä. Tähän on sitä paitsi ollut muitakin syitä. Miltei kaikki nämä kirjeet ovat näet syntyneet useamman kuin yhden henkilön työn tuloksena, ei yksin siinä merkityksessä, että use-

ampi henkilö on ollut osallisina niiden kirjoittamisessa, vaan myös siten, että ne ovat syntyneet joko keskustelujen perustalla tai enimmiten yhden kirjoittamina ja toisen tai toisten tarkastamina. Tämmöinen kirjoitusten syntytapa on etenkin valtiollisissa kirjoituksissa täysin luonnollinen, sillä onhan kaikki politiikki sangen suoranaisesti yhteistyön tulosta. Näin ollen on siis yhteisnimimerkki ainakin osittain täysin asianmukainen, mutta sitä vastoin ei yhteisvastuusta, ei edes koko toimituksen, saati avustajien puolelta, koskaan ole ollut kysymystäkään. Koska ei kaksi henkilöä milloinkaan ajattele aivan samalla tavalla, on luonnollista ettei ole oikeata panna useampia henkilöitä yhteisvastuuseen. Ja yhtä luonnollista on, mitä Valvojaan tulee, että se, joka on vastuussa tämmöisistä yhteisnimimerkillä julkaistuista kirjoituksista, on Valvojan vastaava toimittaja. Tätä on jo ennen yleisölle nimenomaan huomautettukin, ja toimitus on täten luullut tarjonneensa riittävästi personallista vastuuta. Mitä asian personalliseen puoleen muuten tulee, saattaa olla vielä tänäänkin syytä sanoa samaa kuin mitä lausuttiin Valvojassa v. 1881 (s. 127):

»Meidän riitaisessa maassamme käy usein niin, että sanomalehtikiistassa asia unehtuu ja puhutaan sitä enemmän vastustajan persoonasta. — — Tietysti sen, joka kirjoittaa yleisölle täytyy tottua semmoisia hyökkäyksiä kärsimään. Vaan vaikk'emme niitä omasta puolestamme arostele, niin katsomme kuitenkin sanomalehtikirjallisuudellemme suotavaksi, että annetaan niin vähän aihetta kuin mahdollista tuollaiseen usein raakamaiseen menetystapaan, ja että siis tämän kirjallisuuden sissit, kun he tahtovat persoonallisesti loukata, ovat pakotetut tyytymään hämäriin salaviittauksiin.»

Nykyisissä oloissa olisi toimituksen mielestä vielä entistäkin enemmän syytä jättää personat syrjään ja tyytyä keskusteluun kulloinkin esillä olevasta asiasta.

Näihin seikkoihin katsoen ei toimitus tätä nykyä ole katsonut muutosta suotavaksi Valvojan Helsinginkirjeiden nimimerkillä varustamisessa.

Toimitus.

Kirjeenvaihtoa.

Koska tässä Valvojan vihossa julkaisen kirjoituksen, pyydän saada mainita seuraavaa.

Olen eri tahoilta, varsinkin maaseudulta, saanut kuulla moitteita siitä että ne Valvojan avustajat, jotka eivät hyväksy Spectatorin tämän-

vuotisissa kirjeissä esitettyä poliittista väittelyä, vaitiolonsa kautta muka tekevät itsensä solidaarisiksi aikakauslehden lähimmän johdon kanssa. Täydellisesti yhtyen Spectatorin sanoihin (V:n syysk. vihossa) että keskustelun jatkaminen »tästä asiasta» jo silloin ei enää tuntunut tarpeelliselta, katson sen vuoksi asianmukaiseksi tässä mainita, etten pidä Spectatorista poikkeavia mielipiteitäni esteenä esiintymästä Valvojassa ja että nähtävästi useat muut avustajat tässä suhteessa ovat samalla kannalla.

A. Osw. Kihlman.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Kansanvalistusseuralta: Valikoima Topeliuksen satuja Suomen lapsille. —: 50.

Suomen kirkkohistoriallisella seuralta: Suomen kirkkohistoriallisen seuran pöytäkirjat liitteineen. II. 1898—1902. 3: 20.

Ruotsalaiselta Kirjallisuusseuralta: M. Calonii bref till H. G. Porthan. 1798—1800. 8: —. — *Arvid Hultin*, Torsten Rudeen. 4: —

Tilastollisesta toimistosta: Kauppa ja merenkulku 1901.

Maanmittaushallitukselta: *Otto E. Savander*, Maanmittausta koskevia matkahavaintoja Ruotsissa, Saksassa ja Itävallassa. — Justeringsverket.

Otavalta: *Arvid Järnefelt*, Orjan oppi. Näytelmä viidessä näytöksessä. 2: 50. — *K. Suomalainen*. Suljetuissa kammioissa. Mietelmiä hiljaisina hetkinä. 1: —. — *Waldemar Lindholm*. Kun metsä kuolee. Suom. Th. Helander. —: 85. — *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 42—43 vhk. 1: 30. — *Johan Gustaf Mannelin*, Uskonkappaleet Lutherin pienen katkismuksen johdolla. Suom. J. K. Tyrni. 1: 25. — *Teuvo Pakkala*, Tukkijoella. Toinen painos. 2: 25. — *Helmi Setälä*, Kansan hyväksi. 2: 50. — *John Bunyan*, Kristityn vaellus tästä maailmasta tulevaiseen. Suom. K. Suomalainen. 1 vhk. —: 55. — *Antti Saarela*, Nurhosen jälk. & kumpp 2: 50. — *Arvid Järnefelt*, Helena. 3: 75. — *Volter Kilpi*, Ihmisestä ja elämästä. 3: 25. — *Eino Leino*, Kangastuksia. 2: 50. — *R. Kiljander*, Sanny Kortmanin koulu. 1: 25. — *Z. Nielsen*, Murrosaikana. Suom. Tyyne H. 1: 75. — Yleinen kirjallisuuden historia. 35—36 vhk. 1: 80.

Werner Söderströmiltä: *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia. 9 vhk. —: 55. — *Gösta Grotenfelt*, Oppikirja peltokasviviljelyksen perusteissa. 6 vhk. —: 85. — *Matti Helenius*, Alkoholikysymys. 2 vhk. 1: 10. — *J. V. v. Scheffel*, Ekkehard. 5 vhk. —: 55. — *Aura*, Vuosisatain perintö. I. 2: 50. — *Kalle Kajander*, Pahkakuppi ynnä muita kertomuksia. 2: 75. — *Joh. Ludvig Runebergin* teokset. 7 vhk. —: 65. — *Th. Kolde*. Martti Luther. 6 vhk. 1: 10. — *K. O. Lindeqvist*, Yleinen historia. 10 vhk. —: 55. — *Gustav Bang*, Europan sivistyshistoria. Suom. O. A Forsström. 1, 2 vhk. à —: 55. — *Selma Lagerlöf*, Jerusalem II. Suom. J. 3: 25. — *A. Vollmar*, Jouluaatto. (Täti kertoo, IV). —: 25. — *Jakob Paulli*, Jeesuksen vertauksia. Sid. 1: 25. Koruk. 2: —. — *Ilmari Krohn*, Adventti- ja jouluvirsiä. 1: 75. — Joulusanoma lapsille. Toim. A. Haapanen. —: 15.

Söderström & kumpp:lta: *Torsten Wasastjerna*, Konstens vänner och fiender. 2: —. — *Aina*, Vid aftonlampan. X. 3: 50. — *Maxim Gorjkij*, Foma Gardjejeff. I. II. Ruotsin. Rafael Lindqvist. 6: 50. — *Maurice Maeterlinck*, Bikupan. 4: 50. — *Yrjö Hirn*, Konstens urspung. 1 vhk. 2: —. — *Olga Torckell*, Syskonen Stjerne. 2: —. — *Jac. Ahrenberg*, Albert Edelfelt. 1: 50. — *Santeri Ingman*, Biskop Thomas. 3: —. — *Eliel Vest*, Jac. Gabr. Leistenius. (Finlands lyrik, II.) 1: 50. — *Robert de la Sizeranne*, Ruskin och skönhetens religion.

K. J. Gummerukselta: *F. W. Dörpfeld*, Ajatus ja muisti. Sielutieteellinen tutkimus. Suom. K. J. Jalkanen. 3: 50. — *F. B. Meyer*, Maailman elämä. Suom. A. N. 1: 50. — *M. E.*, Opas sunnuntaikoulujen opettajille. 2: 25.

G. V. Edlundilta *M. G. Schybergson*: Suomen historia. Suom. O. Manninen. 2 vhk. 2: 50. — *Zach. Topelius*, Samlade skrifter. Ser. IV. 8—9 vhk. 1: 50. — *Eliel Vest*, Johan Ludvig Runeberg. En biografisk teckning. 4: —. — —, sama suomeksi. 1 vhk. 1: 25. — *Alice B. Stockham*, Tokologi. 6: —. — *Frans Hoffman*, Herran tiet ovat ihmeelliset. —: 75. — Lilla författningssamlingen. 48. 49. à —: 80 ja 35. — Näytelmäkirjallisuutta. 4 vhk. —: 50.

Boman & Karlssonilta: *Valter Juva*, Runoja. Uusi sarja. 2: 50. — *Helmi Keckman*, Sydämen kevät. 2: —. — *K. O. Tanner*, Pestuupäivänä Rannanpäässä. —: 50. — Muistojuhla. —: 50. — *Yrjö A. K.*, Ei sovintoa ennen uhria. —: 50. — *Ernst v. Wildenbruch*, Cyprianus taikuri. Suom. 1: 30. — *Severi Nyman*, 7 runoa. —: 75. — *J. A. B.*, Sulikki. 1: 25. — *K. A. Järvi*, Sanomalehtipoika y. m. kertomuksia. 1: 25. — *Jonatan Reuter*, Kertomuksia elävistä ja kuolleista. Suom. Anna Klutas. 2: —. — *Jacob Tegengren*, Suorasanaisia runoelmia. Suom. Arnold Candolin. 1: 50.

Pohjois-Karjalan kirjapainosta: *Selma Lagerlöf*, Kyösti Berlingin tarut. I. II. Suom. Auk. Andberg. 5: 50.

Lilius & Hertzbergiltä: *Fågel Blå*, Dikt och Sägen. 2: 50.

Kustannus ja kirjapaino-o. y. Sammolta: *N. R. af Ursin*, Työväenkysymyksiä. IV. —: 75.

Kansan kuvalehdeltä *(Hancock)*: *Ilmari Calamnius*. Nuoria lauluja.

Työväen sanomalehti-osakeyhtiöltä: *Edvard Bellamy*, Vuonna 2,000. 6—10 vhk. à —: 30. — *Maksim Gorjki*. Kolme ystävää. Suom. Anton Helve. I. 2: —

E. E. Sundvaliilta: *Kaarlo Hammar*, Kannel ja lempi. Lemmenrunoja. 1 mk. 50 p.

Tekijiltä: *L. Neovius*, Alkeisgeometrian oppikirja. 3: — *J. A. Lundell*, Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmålen och svenskt folklif. Vhk. 75—77.

Toimittajilta: „Eliaksen muisto". Elias Lönnrotin muistoksi. 19 $^{10}/_{10}$ 02. — Kymmenen vuotta Keski-Savon kansanopistossa. 1: —

Wahlström & Widstrandilta: Suomen sotalaitos. Vihot I—III. Ilmestyy 10 vihossa à 3: 75.

K. Malmströmiltä: *Adolf Schiel*. 23 vuotta Etelä-Afrikassa. 1—4 vhk. à —: 40.

K. F. Kivekkäältä: *Frans Hoffmann*, Aika on rahaa. 1: 25. — *Austin Clare*, Veistäjä-poika. 1: 75. — *Ernst v. Wildenbruch*, Veljekset. —: 75. — *Adalbert v. Chamisso*, Pietari Schlemihlin eriskummalliset elämänvaiheet. 1: —.

Eesti üliõpilaste seltsiltä: Sirvilauad. Eesti rahva tähtraamat 1903. — 10 kop.

Dansk Tidsskrift, loka - marrask.: N. C. Frederiksen, Lord Salisbury. — Alfred Bramsen, Udødelighad. — Lis Rubin, Om Historieundervisningen. — Gerson Trier, Socialdemokratiet og de borgerlige Partier.

Ateneum, n:ot 2 - 5: Eino Leino, Finska teatern. — J. E. Rosberg, Adolf Erik Nordenskiöld, sådan hans biografer i Sverige och Finland framställt honom, — C. M. Norman-Hansen, Stærstikkeren. — Wentzel Hagelstam, Österut. — y. m.

Suomen museo, n:o 2: A. V. F., Suomalaisista kuntainnimistä. II. — I. R. A., Ristillä pyhitettyjä paikkoja. — *Finskt museum*, n:o 2: J. R. Aspelin, Våra träsnidare. — R. E. Hollmerus, En djäknedans.

Finsk tidskrift, loka-, marraskuu: Albert Edelfelt, Emile Zola. Några personliga minnen. — Ossian Häggman, Finlands handel med Ryssland. — Robert Tigerstedt, Ett stycke ur naturforskningens psykologi, y. m.

Teologinen aikakauskirja, n:ot 6—9: G. G. Rosenqvist: Företeelser på det moderna andelifvets område. — J. Gummerus, Hengellistä kansanrunoutta Suomen keskiajalta. — K. A. Appelberg, En tidsbild från pietismens dagar. - Arth. Hjelt, Amerikan suomalaisia tervehtimässä. — Edv. Stenij, Den nytestamenttiga s. k. textus receptus och de senaste textrecensionerna i deras förhållande till hvarandra. — I. A. Heikel, Anteckningar till Bibelöfversättningskomiténs öfversättning af Matthei evangelium till finska y. m.

Vartija, n:ot 7—11: Severi Nyman, Heikkojen vaiko väkevien Jumala? — Paavo Snellman, Heikkojen vaiko väkevien Jumala? — Frans Nordlund, Sosiaalinen kysymys vanhan ajan kirkossa. — Otto Lillqvist, Diakonia ja kunnallinen vaivaishoito. — G. G. Rosenqvist, Muuan sana erään väittelyn johdosta, y. m.

Duodecim, n:o 5: G. M., Mietteitä ilmanalan vaikutuksesta ihmiseen. — Duodecim seuran vuosikokous. — N:ot 6—10: Konr. Relander, Miten on lääkintötilastomme saatava tarkoitustaan vastaavalle kannalle. I. II. — J. J. Karvonen, Omituinen perinnöllinen ihotauti. — Max Oker-Blom, Yhteistoimintaan terveydenhoidon alalla. — Referaatteja, y. m.

Kansakoulun lehti, n:ot 11—22: Albin Järvinen, Matkakertomus. — G. A. T., Eräs tapa välitöiden hankkimiseksi veistonopetuksessa lastenkouluissa. — Mikael Johnsson, Matkakertomus. — Kansakoulunopettajain jatkokurssit. — Mikael Johnsson, Suomen opettajille. — V. F., Kansakouluopettajain eläkeasia. — Lomakurssit. — Heikki Ojansuu, Murteen merkitys kansakoulujen äidinkielen opetuksessa. — Kirjallisuutta.

Pyrkijä, n:ot 6—7: Anja Tuulonen, Rouvako vai emäntä? — S. A., Renkimiehen tulevaisuus palstatilallisena. — P. Päivärinta, Koti II. — S. A., Eräs nuorisoseuroja uhkaava vaara, y. m. — N:ot 8—11: Paavo Snellman, Nuorison itsensä kasvattaminen siveellisyyteen. — S. A., Piirijakosuunnitelma nuorisoseuroja varten. — Kirjallisuutta, y. m.

Nutid, n:ot 6—11: Ellen Key, Några italienska madonnatyper — y. m.

Uusi kuvalehti, n:ot 10—21: Suomalaisia buurivankeja St. Helenan saaressa. — H., Kymin tehdas. — Antero Pelkonen, Ensimmäiset rajametelit Pohjois-Savossa. — Parlamenttinen hallitusmuoto ja vaalitavat Japanissa I. y. m. — P. P., Rajan takana. Kuvia, y. m.

Eko, illustreradt finskt familjeblad: Elias Lönnrot och hans minnestod. — O. M. Reuter, Emile Zola. — Rafael Lindqvist, Elias Lönnrot och de lärde. Runoja y. m.

Luonnon ystävä, n:ot 9, 10.
Euterpe, n:ot 23—42.
Lukutupa, n:ot 12—24.
Kanerva, n:ot 12—22.
Puutarha, n:ot 9—10.
Vakuutuslehti, n:ot 5—10.
Kodin ystävä, n:ot 6 - 11.

Suomen maamittari-yhdistyksen aikakauskirja, n:o 4.
Finsk veterinär tidskrift, n:ot 3—5.
Suomen urheilulehti, n:ot 3—5.
Toukomettinen, n:ot 6—11, ja evankelinen joululehti, *Talvikukkia.*
Postimees, n:ot 111—251.
Työmiehen illanvietto, n:ot 1—13.
Suomen aistivialliskoulujen lehti, n:ot 7—8.

VALVOJA 1903.

Valvojan *kolmaskolmatta* vuosikerta ilmoitetaan täten tilattavaksi.

Jo kauan sitten on Valvoja määritellyt tehtävänsä siten, että sen silmämääränä on tosikansallisen kultuurin ja tosikansanvaltaisten aatteiden kehittäminen oikeuden ja vapauden vankalla pohjalla. Tälle ohjelmalle tahtoo Valvoja vaikeinakin aikoina pysyä uskollisena ja kutsuu samalla yhteistyöhön kaikkia niitä, jotka tätä päämäärää silmällä pitäen tahtovat työskennellä kansallisen kultuurimme syventämiseksi.

Valvoja toivoo voivansa edelleenkin tarkkaavaisesti seurata koti- ja ulkomaan kirjallisuutta ja taidetta. Erityisessä **katsauksessa** m. m. ilmoitetaan ja arvostellaan *tärkeimmät toimitukselle lähetetyt julkaisut kotimaan kirjallisuudesta.* Yhteiskunnallisten ja valtiollisten kirjoitusten ohella julkaistaan, niinkuin tänäkin vuonna, helpompaakin lukemista: *kaunokirjallisuutta, pikkutietoja, katsauksia ulkomaan kirjallisuuteen ja tieteeseen* y. m. Samoin aiotaan vastakin eri kirjoituksia silloin tällöin *valaista kuvilla.*

Valvojaan ovat kolmen viime vuoden kuluessa kirjoittaneet m. m. seuraavat henkilöt: **Juhani Aho, Eliel Aspelin, Edvin Castrén, J. H. Erkko, J. Forsman, Kaarlo Forsman, Hannes Gebhard, Alexandra Gripenberg, Arvi Grotenfelt, Jaakko Gummerus, Jalmari Hahl, Onni Hallstén, A. O. Heikel, Edv. Hjelt, A. Igelström, K. F. Ignatius, L. Ingman, Santeri Ingman, Erik Johansson, Mikael Johnsson, Arvid Järnefelt, Aino Kallas, O. A. Kallio, K. F. Karjalainen, A. Osv. Kihlman, Volter Kilpi, Gust. Komppa, Ilmari Krohn, Kaarle Krohn, Taav. Laitinen, Eino Leino, Niilo Liakka, V. Malin, Aino Malmberg, J. Mandelstam, Oskari Merikanto, A. Meurman, Joos. J. Mikkola, Ernst Neovius, Teuvo Pakkala, E. G. Palmén, J. A. Palmén, Th. Rein, O. Relander, Heikki Renvall, J. W. Runeberg, Martti Ruuth, Yrjö Sadenius, G. Schmidt, Th.Schvindt, Helmi Setälä, J. Sieber, Edv. Stenij, Werner Söderhjelm, Knut Tallqvist, Yrjö Wichmann, Martti Vuori** y. m. m., ja toimitus toivoo ensi vuonnakin saavansa apua maamme kirjailijoilta ja tiedemiehiltä.

Valvojaa voipi tilata **toimitukselta suoraan, kaikissa maamme postitoimistoissa** sekä **maamme kirjakaupoista,** esim. *Helsingissä* **Akateemisesta, Edlundin, Hagelstamin, Minervan** ja **Waseniuksen** kirjakaupasta sekä **O. V. Laurent ja K:lta,** *Turussa* **Kansallisesta, Frenckellin** ja **Edgrenin,** *Viipurissa* **Cloubergin ja K:n,** *Tampereella* **E. Lyytikäisen,** *Mikkelissä* **Toini Strengin,** *Kuopiossa* **S. Kastegrenin** ja **U. W. Telénin ja K:n,** *Oulussa* **O. Jalanderin** ja *Porissa* **Satakunnan** ja **Gust. Roneliuksen** kirjakaupasta.

Hinta: **10 markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa** puolelta. Sen lisäksi tulee:

1:o) *toimitukselta* tilattaessa postin kautta siteessä lähettämistä varten postimaksua 60 penniä koko vuodelta ja 30 penniä puolelta;

2:o) *postitoimistosta* tilattaessa postimaksua 80 penniä koko vuodelta ja 40 penniä puolelta.

Venäjällä voi Valvojaa tilata Veljekset **Palmgrenin** kirjakaupan kautta Pietarissa tai suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 rpl. 50 kop. koko vuosikerralta, 2 rpl. 50 kop. puolelta.

E. N. Setälä. **Zach. Castrén.** **K. Grotenfelt.**
Vastaava toimittaja.

U. Karttunen. **O. Manninen.**
Toimitussihteeri.

BJÖRNSTJERNE BJÖRNSON

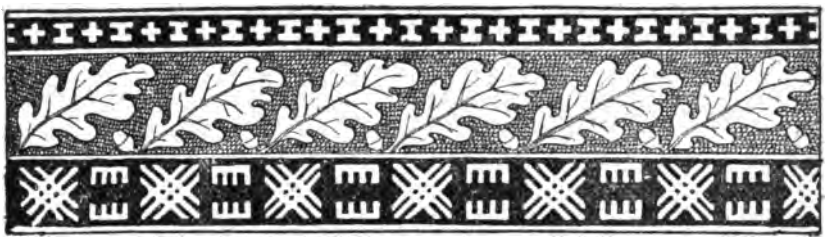

Björnstjerne Björnson seitsenkymmenvuotiaana.

Mitä oli Norja vielä puoli sataa vuotta sitten, ja mitä se on nyt europpalaisessa tietoisuudessa?

Vastaukseksi tarvitsee vain mainita nimet Ibsen ja Björnson.

Silloinkuin Henrik Ibsen ja Björnstjerne Björnson aloittivat uransa, oli Norja muualla tuntematon Europan syrjäkolkka, Tanskan ja Ruotsin takamaa. Ja nyt, heidän suurtöisen elämänpäivänsä iltana, se on maa, joka korkeimmassa henkisessä ennätyksessään ei ainoastaan ole voittoisasti kilpaillut molempien veljesmaidensa kanssa, vaan jonne painopiste koko länsimaiden kirjallisessa viljelyksessä on kallistunut. Sieltä päin, syrjäisestä maasta, jonka kieli on suurelle maailmalle outo, kuuntelevat kaikki sivistyskansat tietäjälauseita elämän korkeimmista kysymyksistä. Ibsen ja Björnson eivät ole olleet ainoastaan oman kansansa oppaita, heidän kulmanrypistyksensä on ohjannut koko aikamme aatekehityksen kulkua. Tänä suurvaltojen painettipakkoisena aikana näemme heidän vaikutuksessaan todisteen henkisten voimain ikuisesta ylemmyydestä.

Näistä kahdesta runoilijasta, joissa Norjan kansan voima, mahtavahahmoisen muinaisuuden kannattamana, täten on saanut ilmai-

sun, kauemmas kantavan kuin kenenkään sen ammoisista merikuninkaista, on Björnson kaikessa toiminnassaan ollut positiivinen henki, se joka on edustanut edistyksen, viljelyksen, työn ja toimen Norjaa, sen tunturien kukoistavia laidunrinteitä ja tuhansia koteja. Koko hänen elämäntyössään tuntuu lämpimän ja voimakkaan, toukoja ja elämäntoivoja kantavan mullan henki. Hän on ollut Norjan suuri kylvömies.

Toista Norjaa edustaa Ibsen. „Hammerslag paa hammerslag“ hän on tunkeutunut sen vanhan yhteiskuntarakennuksen uumeniin, jota Björnson on tahtonut asteettain parantaa, sauma saumalta hän on osoittanut vallitsevain elämänkäsitysten kudokset vain koneompeluksi, kaikki ne ovat ratkenneet hänen leppymättömän kritiikkinsä edessä. Hän on Norjan kansanhengen negatiivinen edustaja, ei „tuhansien kotien“ Norjan, vaan sen, joka nousee „furet, vejrbidt over vandet“, jossa Dovren peikot kuiskivat kuolevaisten korvaan kaameata loitsulauluaan: „sig selv nok“. Hän on ollut se Norjan Terje Vigen, jonka silmän tuimasti välähtäessä, „helst mod uroligt vejr“, harva on ollut pelkoa tuntematta. Kaksikymmentä vuotta on parhaimmankin totuuden elinaika, on hän sanonut. Itse ei hän ole antanut elinaikaa millekään tunnustetulle totuudelle. Hänen draamojensa vuoropuheessa kohtaamme usein pitkiä sanelmasarjoja, joissa hän ikäänkuin viuhuvilla noidannuolilla ajaa takaa jotakin kaunista aatteen tai uskonkappaleen fantoomia, kunnes hän vihdoin joko iskee sen kuoliaaksi taikka karkoittaa metafysiikan hämärään, kaikki-mahdollistuttavaan äärettömyyteen. Siitä tuo näennäinen sumu eräiden Ibsenin draamojen syvyyksillä, jonka johdosta häntä on niin usein moitittu ja väärinkäsitetty. Niinpä esim. on ranskalaisten kirkas gallialainen järjenselkeys kavahtanut astumasta niihin onkaloihin, joissa tämä „mage du Nord“ asuu ja askartaa.

Björnson taas on aina ollut totuuksien innostunut esitaistelija. Laajan sydämensä ehtymättömällä lämmöllä hän on sulkenut syliinsä aikakaudessa liikkuvat aatteet ja edistysvirtaukset ja elävöittänyt ne omalla rikkaalla personallisuudellaan. Norjalaisen papin poikana hän on jo lapsuudestaan saakka saanut syviä vaikutuksia nykyaikaisen rahvaan elämästä, sen tavoista ja käsityskannoista, kansansa muinaisista sankaritaruista innostuneena hän on nähnyt ne

mielikuvituksensa suurentavan heijastussärmän läpi; niin ovat syntyneet hänen ihanat kansannovellinsa ja laulunsa, joilla hän jo varhaisessa nuoruudessaan herätti ihastusta sekä Norjassa että sen ulkopuolella. Jo nelikolmatta — vuotiaana hän oli tältä pohjaltaan kypsynyt laulamaan Norjan kansallislaulun „Ja vi elsker dette landet".

Myöskin draamallisiin kuviin puki Björnson nuoren kansallisen innostuksensa. Hänen terve, alkuvoimainen taiteilijaluonteensa esti häntä häipymästä romanttiseen muodottomuuteen, joka vaara tässä oman kansallisuuden ihannoimisessa oli niin lähellä. Toinen vielä suurempi vaara oli kätkettynä siihen „minän" ihannoimiseen, joka näissä hänen nuoruutensa draamoissa niin voimakkaasti esiintyy. Siitä vaarasta pelasti hänet se murroskausi pohjoismaiden henkisessä elämässä, joka suuren johtajansa Georg Brandesin mukaan merkitään nimellä „det moderne Gjennembrud". Romanttista ihannoimista ja lyyrillistä subjektiivisuutta seurasi probleemikirjallisuuden ja yhteiskunnan arvostelun rautainen aika. Tähän taisteluun heittäytyi Björnson kuohuvan sydämensä koko innostuksella. Hän oli nyt miehuutensa täydessä voimassa. Hänen tarmokas toimintahaluinen henkensä sai tässä ajan taistelussa sen laajan liikunta-alan, jossa vasta hänen koko kansaansa edustavat perusominaisuutensa pääsivät oikeuteensa. Tästä alkoi uusi kausi Björnsonin tuotannossa. Lukuisissa teoksissa, sekä draaman että romaanin muodossa, hän asetti keskustelunalaisiksi ajan suuria kysymyksiä, paljastaen nykyisessä yhteiskunnassa piileviä epäkohtia, ja viittoen tietä uuteen ihmiskunnalle onnellisempaan tulevaisuuteen. Hänen kritiikkinsä terävyys ei koskaan muuttunut elämänuskoa jäytäväksi epäilykseksi, hän ei koskaan tahtonut laskea sitä torpedoa yhteiskunnan arkin alle, jossa Ibsen näki ainoan mahdollisuuden ihmiskunnan henkiseen uudestisyntymiseen, hän luotti reformatoriseen työhön ja uudistavien sosiaalisten aatteiden keväiseen, vastustamattomaan voittokulkuun. Hänen tulevaisuuden-tunnussananansa oli evolutsioni eikä revolutsioni.

Tässä taistelussa hänen personallisuutensa ei ainoastaan laajentunut, vaan myöskin syveni. Hän oppi näkemään yhteiskunnallisen elämän, sen aatteiden, ristiriitojen ja kamppailun alla ne salaiset kaikkivaltiaat voimat, jotka kutovat ihmisten ja kansakuntain kohtaloita. Hänen viimeisimmissä teoksissaan ei painopiste enää ole aat-

teiden ja käsityskantain vastakkain murtumisessa, se on siirtynyt yksilön tuhattaitteisten tunteiden, vaistojen ja mielikuvien maailmaan. Taistelutantereena on nyt ihmissydän salaperäisine voimineen ja vietteineen. Yhteiskunnallinen elämä on ainoastaan sinä taustana, jota vastaan tämä yksilöllisen sielunelämän „divina commedia“ kuvastuu. Epäilemättä on tämä viimeinen kausi merkittävä Björnsonin kehityksen huipuksi.

Kaikilla runouden aloilla liikkuneena hän on luonut mestariteoksia, joiden jäljet tuntuvat koko pohjoismaiden henkisessä elämässä. Kansanpuhujana, esitelmänpitäjänä, sanomalehtikirjailijana, koko kansansa kasvattajana hän on vaikuttanut Norjan henkiseen elämään enemmän kuin kukaan nykyään elänyt mies. Sellainen elämäntyö ei ole katoava.

O. M.

Sosialismin uusin suunta.

Kirjoittanut

J. FORSMAN.

III.

Se mullistus, jonka perille sosiaalidemokratia pyrkii, on niin laajalle ulottuva ja perinpohjainen, että on mahdotonta olettaa sen olevan aikaan saatavissa jollakin katastrofilla. Äkillisen vallankumouksen merkitys on tavallisesti negatiivista laatua: se on omansa nopeasti poistamaan ne esteet, joita etuoikeuksilla varustettu vähemmistö panee edistyksen tielle. Mutta uusien elonvoimaisten taloudellisten ja yhteiskunnallisten laitosten luomiseksi tarvitaan ennen kaikkea pitkällistä ja syvällistä positiivista reformityötä. Vaikka tällainen työ usein kohdistuu pieniin asioihin, niin sillä todenteolla on paljon tärkeämpi merkitys kuin näennäisesti suurilla ja loistavilla toimilla. Nykyaikaisen työväenliikkeenkään menestys ei Bernsteinin mielestä riipu suurta melua herättävistä taisteluista, vaan väsymättömillä ja sitkeillä ponnistuksilla saavutetuista asemista.

Bernsteinin kirjoitusten mieltäkiinnittävimpiä kohtia ovatkin juuri ne, joissa hän puhuu työväenliikkeen alalla suoritetusta ja suoritettavasta reformityöstä ja sen merkityksestä. Pääpainon hän tässä suhteessa panee työväen taloudelliseen organisatsioniin ja sosiaalipoliittiseen lainsäädäntöön.

Perinpohjaisemmin kuin muita työväenliikkeen puolia Bernstein esittää osuuskuntalaitoksen tärkeyttä työväen vapautumistaistelussa. Hän huomauttaa, mitenkä sosialistien keskuudessa mielipiteet osuustoiminnasta ja sen eri muodoista ovat aikain kuluessa suuresti vaihdelleet. Alkuansa pidettiin marxilaisellakin taholla tuotanto-osuuskuntia kulutusosuuskuntia paljoa tärkeämpinä, sillä Marxin mielestä edelliset iskivät kiinni nykyisen talousjärjestelmän juuriin, kun jälkimäiset vain koskettelivat sen pintaa. 1860-luvulla perustettujen tuotanto-osuuskuntien epäonnistuminen saattoi sittemmin 1870-luvulla koko osuuskuntaliikkeen huonoon huutoon sosialistisissa piireissä. Tätä nykyä on mieliala jälleen muuttumassa mainitulle liikkeelle suosiollisemmaksi, ja syynä tähän tuulen kääntymiseen on epäilemättä noihin ennen halveksittuihin kulutusosuuskuntiin perustuvan osuustoiminnan suurenmoinen menestys. Englannissa, osuuskuntaliikkeen kotimaassa, on Rochdalen kutojain v. 1844 28 punnan pääomalla perustamasta kulutusyhdistyksestä kehittynyt liike, jonka pääoma puolen vuosisadan kuluessa kasvoi 20 miljoonaksi punnaksi. Erityistä huomiota on omansa herättämään se seikka, että kulutusosuuskunnat kaupan ohessa ovat ruvenneet yhä enemmän harjoittamaan omaa tuotantoa. Kokemus onkin selvästi osoittanut, että esim. suuria teollisuuslaitoksia saattavat kyllä pitää voimassa ja menestyksellä hoitaa osuuskunnat, joissa jäseninä saattavat olla myöskin tehtaiden työ- ja virkamiehet; mutta yksinomaan viimemainittujen osuuskunnallisiksi liikkeiksi ne eivät sovellu. Osuuskunnallisen tuotannon aate on siis näyttäytynyt olevan toteutettavissa, vaikka toisella tavalla kuin osuuskuntarientojen ensimäiset teoreetikot ajattelivat. Tämä puoli on kuitenkin yhä edelleenkin osuustoiminnan vaikein muoto, ja sen menestyminen riippuu ennen kaikkea organisatsionista ja johdosta, joiden suhteen vielä on hyvin paljon toivomisen varaa. Niihin muihinkin vaikeuksiin nähden, joita kulutusosuuskunnilla on voitettavina, Bernstein ei usko innokkaimpien osuuskuntaharrastajain kaikkien suurenmoisten toiveiden toteutuvan. Mutta jos kohta ei ole mahdollista eikä tarpeellistakaan, että osuuskunnat sellaisina, jommoisina ne nyt esiintyvät, ottavat huostaansa koko tuotannon ja tuotteiden paikalleen

saattamisen, jos kohta valtion ja kuntain yhä laajeneva toiminta toiselta puolen panee niille rajoja, on niillä kuitenkin vielä niin laaja ala avoinna, että saatamme odottaa niiltä hyvin suuria tuloksia. Englannissa, Saksassa, Ranskassa, Belgiassa y. m. kulutusosuuskunnat nyt jo edustavat todellista taloudellista voimaa. Pelkästään vähentämällä välikaupan liikevoittoa ne suorittavat kansantaloudellisessa suhteessa erittäin hyödyllisen tehtävän osoittautuen olevansa yksi niitä keinoja, joilla työväki ja vähäväkiset välittömästi tuhoamatta yksityisiä ja väkivaltaa käyttämättä saattavat korjata haltuunsa melkoisen osan yhteiskunnallista rikkautta, joka muuten lisäisi ja samalla vahvistaisi varallisten luokkaa.

Monesta sosialistista kulutusosuuskunnilla on liian porvarillinen leima: käytetäänhän niissä palkkaa nauttivia työ- ja virkamiehiä, pyritään liikevoittoon, maksetaan korkoja ja taistellaan voitto-osuuksista. Jos pidetään kiinni muodoista, niin on varmaan esim. kansakoulu paljoa sosialistisempi laitos kuin kulutusyhdistys. Mutta juuri siitä syystä että viimemainittu on niin porvarillinen, se on työväelle tätä nykyä helpoimmin toteutettavissa oleva osuuskuntamuoto. Sosiaalidemokratian tulee sen vuoksi Bernsteinin mielestä asettua ystävälliselle kannalle kulutusosuuskuntien suhteen, niinkuin se jo itse asiassa osittain on tehnytkin. Valtiollisena puolueena se ei tosin itse saata ruveta niitä perustamaan, mutta ottamalla tehtäväkseen esim. niiden laillisten esteiden poistamisen, jotka ehkäisevät työväen osuuskunnallisia rientoja, se saattaa edistää niiden kehitystä. Erityisesti olisi sosiaalidemokratian osoitettava, miten maalaistyöväkikin, jota ei ole voitu yhdistää ammattiyhdistyksillä, voisi käyttää hyväksensä osuuskuntalaitosta.

Niinkuin kulutusosuuskunnat saattavat vähentää liikevoittoa kauppaalalla, samaten ammattiyhdistykset teollisuuden alalla. Molemmat nämä yhteiskunnallisen itseavustuksen orgaanit ovat siis omansa vaikuttamaan kapitalistien „ekspropriatsionia“, joten meidän ei tarvitse ajatella viimemainittua miksikään äkilliseksi ja väkivaltaiseksi toimitukseksi, joka parnaan toimeen vasta suuren proletaarisen vallankumouksen jälkeen. Bernsteinin ja muiden revisionistien mukaan tämä ekspropriatsioni on sisäinen taloudellinen prosessi, joka on paraikaa käymässä ja jota sosiaalidemokratian on niin paljon kuin mahdollista jouduttaminen.

Tästä saatamme jo päättää, että Bernstein pitää ammattiyhdistyksiä erittäin tärkeinä työväen vapautumisen välikappaleina, vaikkei hän revi-

sionistisissa kirjoituksissaan olekkaan kovin laajasti esittänyt niiden merkitystä. Hän viittaa m. m. siihen, että ammattiyhdistykset saadessaan ihmistyön hinnan kohoamaan useimmissa tapauksissa osaksi tasoittavat työntuoton jakaantumista, osaksi pakoittavat työnteettäjiä teknillisessä suhteessa parantamaan ja paremmin organiseeraamaan teollisuutta, mitkä molemmat seikat ovat yhtä edulliset yleiselle hyvinvoinnille. Pyrkiessään lyhentämään työaikaa ammattiyhdistykset sitä paitsi saattavat tuntuvasti vähentää teollisuuden varaväkeä.

Edellisten kohtien yhteydessä sopii myöskin ottaa puheeksi Bernsteinin mielipiteet sosialismin ja liberalismin välisestä suhteesta. Hänestä sosialismi ei ole ainoastaan ajan, vaan myöskin henkisen sisällyksensä puolesta liberalismin perillinen. Vapaan personallisuuden kehitys ja turvaaminen on kaikkien sosialististenkin toimenpiteitten tarkoituksena, niidenkin, jotka ulkonaisesti esiintyvät pakkotoimina. Niiden tarkempi tutkiminen osoittaa, että niihin turvauduttaessa on kysymys pakoituksesta, jonka tulee enentää yhteiskunnan vapauden määrää, jonka tulee antaa vapautta enemmän ja laajemmille piireille, kuin miltä se sitä vähentää. Lakimääräinen maksimityöpäivä esim. on itse asiassa minimalivapauden säädös, joka kieltää myömästä vapauttaan pitemmäksi ajaksi kuin luvultaan määrätyiksi tunneiksi joka päivä; periaatteellisesti se on samalla pohjalla kuin se kaikkien liberalien hyväksymä säädös, ettei kukaan saa myödä itseänsä personalliseen orjuuteen.

Viime vuosisadan valtiollinen liberalismi ja manchesteroppi on Bernsteinin mukaan vain miedonnettua ja kapitalistisen porvariston tarpeisiin sovellutettua vapaamielisyyttä. Todenteolla ei ole ainoatakaan liberalista aatetta, joka ei samalla sisältyisi sosialismin aatepiiriin. Itse taloudellisen oman vastuun prinsiippikin, joka tuntuu kauttaaltaan manchesterimaiselta, on sosialismin huomioon otettava. Työtilastoa voidaan suuresti kehittää, työnvälitystä täydentää, työn vaihtoa helpoittaa, saatetaan kehittää työoikeus, joka paljoa suuremmassa määrässä kuin tätä nykyä on laita, turvaa yksilöjen toimeentulon ja helpoittaa ammatin valintaa, mutta tähän työoikeuteen ei saata sisältyä ehdoton oikeus saada työtä jossakin erityisessä ammatissa tai jossakin erityisessä paikassa, eikä sellaisen oikeuden olemassaoloa saata pitää edes suotavanakaan. Tällainen ehdoton työoikeus johtuukin Bernsteinin mielestä yhtä vähän sosialistisesta opista kuin sellainen ehdoton työvelvollisuus, jonka mukaan jokainen voidaan mielivaltaisesti ko-

mentaa johonkin työhön. Ei siis ole ensinkään odotettavissa, että vastainen yhteiskuntajärjestys on poistava taloudellisen oman vastuun prinsiipin. Sosialismi saattaa vain helpoittaa sen täyttämistä, ja siinä onkin ihan tarpeeksi, sillä oman vastuunalaisuuden hävittäminen merkitsisi samalla personallisen vapauden hävittämistä; se veisi joko täydelliseen tyranniaan tai kaiken yhteiskuntajärjestyksen hajoamiseen.

Utopistisena on niinmuodoin hylättävä se ajatus, että sosialistinen mullistus muuttaisi valtion automaattiseksi vaivaistaloksi, ja sosiaalidemokratian ratkaistavana on, mitenkä yhteiskunnallisen vastuunalaisuuden tunne saattaa säilyä samalla kuin valtiota ja kuntia vaaditaan suorittamaan entistä enemmän kansanjoukkojen hyväksi. Tässä kohden on juuri yhteiskunnallisen itseavustuksen laitoksilla, osuuskunnilla ja ammattiyhdistyksillä, suuri merkitys. Jos sosialistinen liike rajoittuisi vain valtiolliseen agitatsioniin, niin sen vaikutus saattaisi olla ihan päinvastainen kuin tarkoitetaan: se voisi horjuttaa sen yhteiskuntajärjestyksen perustuksia, johon pyritään, eikä nykyistä yhteiskuntaa. Se yhteiskunnallinen velvollisuudentunne, jonka valtiollinen agitatsioni semmoisenaan istuttaa joukkoihin, jää pinnalle, koska viimemainittu esittää vain vaatimuksia. Toisin on tässä suhteessa yhteiskunnallisen itseavustuksen orgaanien laita. Ne saattavat kyllä yleisten etujen suhteen esiintyä ahdasmielisinä, vieläpä taantumuksenkin kannattajina, mutta omassa piirissään ne välttämättömästi vaikuttavat yhteiskunnallisen velvollisuudentunnon lujittamiseksi. Ammattiyhdistysten suorituskyky riippuu siitä, kuinka paljon jäsenet uhraavat niiden hyväksi, niiden voima siitä kurista, jossa ne pitävät jäsenensä. Niinkuin kaikki demokraattiset korporatsionit, niin hyvinjohdetut ammattiyhdistyksetkin tuomitsevat ankarasti velvollisuuksien rikkomista; ne osaavat arvostella jäsentensä vastuunalaisuuskykyä ja pitävät huolen siitä, että jokainen tekee tehtävänsä.

Osuuskuntien ja ammattiyhdistysten olemassaolo on revisionistien käsityksen mukaan tärkeä siihenkin nähden, että taloudellinen työväenliike vasta luo lujan pohjan työväen valtiollisellekin esiintymiselle. Työväki ei voi toteuttaa parlamentaarista tietä saavutettuja yhteiskunnallisia oikeuksiaan taloudellisen elämän tosioloissa, jollei se hanki itselleen taloudellisia voimankeskuksia ammattiyhdistys- ja osuuskuntaorganisatsioneissa. Sen lisäksi muutamat vielä väittävät, että viimemainituista on tosihyötyä työväelle vain sillä ehdolla että ne käyvät käsikädessä, niinkuin Englannissa onkin asian laita.

Bernsteininkin mielestä työväen tulee pyrkiä saavuttamaan valtiollista vaikutusvaltaa, mutta köyhälistön kasvavasta valtiollisesta vaikutusvallasta on vielä pitkä matka köyhälistön valtiolliseen diktatuuriin. Viimemainitun tavoitteleminen onkin oikeastaan ristiriidassa niiden demokraattisten periaatteitten kanssa, joita työväenliike kaikissa maissa koettaa saattaa voimaan. Meidän aikanamme ei näet demokratialla tarkoiteta ainoastaan „kansanvaltaa", vaan ennen kaikkea sellaista yhteiskuntatilaa, jossa ei millään yhteiskuntaluokalla ole valtiollisia etuoikeuksia. Demokratiakäsitteeseen sisältyy tätä nykyä kaikkien yhteiskunnan jäsenten oikeudellisen yhdenvertaisuuden ajatus. Mitä enemmän tämä käsitys vallitsee yleistä tietoisuutta, sitä enemmän demokratia merkitsee kaikkien suurinta mahdollista vapautta. Demokratia ei tosin ehdottomasti turvaa yksilöjä tyrannisilta laeilta, mutta Bernsteinin mielestä on mitä suurimpia takeita siitä, ettei demokraattisen yhteiskunnan enemmistö ole säätävä lakeja, jotka pysyväisesti vahingoittavat personallista vapautta, koska tämänpäiväinen enemmistö saattaa huomenna olla vähemmistönä ja koska jokainen vähemmistöä sortava laki myöskin uhkaisi kulloinkin vallassa olevan enemmistön jäseniä.

Sosialistisen työväenliikkeen kannalta katsoen demokratia on samalla kertaa välikappale ja tarkoitusperä: se on keino, jonka avulla sosialismi toteutetaan ja se on tämän toteutumisen poliittinen muoto. Ihmeitä se ei tosin saata tehdä, mutta se on näyttäytynyt olevan erittäin tehokas yhteiskunnallisen edistyksen vaikuttaja. Englannissa esim. on yhteiskunnallinen lainsäädäntö, tehdas-, agraarilainsäädäntö j. n. e. kehittynyt yhä enemmän sosialistiseen suuntaan, sen jälkeen kuin kaupunkien työväki v. 1867 sai vaalioikeuden. Mutta todellisen demokratian toteuttamiseksi ei riitä yleinen äänioikeus, eikä edes kansan suoranainen osanotto lainsäädäntöön: sen perusehtoja on mitä laajimmalle alalle ulottuva itsehallinto. Yksilöiden ja valtion välillä tarvitaan väliorgaaneja, sekä taloudelliseen itseavustukseen perustuvia yhdyskuntia että sellaisia valtiollisia korporatsioneja kuin kunta-, piirikunta- ja maakuntaedustuksia. Ainoastaan tällaiset itsehallinto-orgaanit saattavat estää syntymästä kaikkivaltiasta virkamiehistöä, ja niiden asiana on ottaa suoritettavaksensa yhä useampia nykyisen valtion tehtävistä. Bernstein ei kuitenkaan niinkuin useat muut sosialistit usko, että valtio tulee kokonaan häviämään, koska aina jää jäljelle joukko sellaisia tehtäviä, joita vain yhteinen keskushallitus saattaa hoitaa.

Viime aikoina on sosiaalidemokratia myöskin ruvennut entistä enemmän älyämään, miten suuri merkitys kunnilla saattaa olla suuressa sosialiseeraustyössä. Tätä nykyä saattaa kuitenkin Bernsteinin mukaan tulla kysymykseen vain sellaisten kunnallisten liikkeiden perustaminen, jotka tyydyttävät kunnan jäsenten yleisiä tarpeita ja joilla on monopoliluonne. Mutta jotta kunnat saattaisivat täyttää sosiaalipoliittiset tehtävänsä, on niiden ekspropriatsionioikeutta melkoisesti laajennettava ja kunnallista vaalioikeutta demokratiseerattava.

Kun sosialistit tätä nykyä puhuvat yhteiskunnallisesta tuotannosta, niin he aina asianhaarain mukaan tarkoittavat milloin valtion, milloin kuntain, milloin osuuskuntain tuotantoa. Mitä erityisesti tulee kysymykseen kaikkien tuotantolaitosten saattamisesta valtion haltuun, on Bernstein kosketellut sitä vain ohimennen, koska tällainen kaiken tuotannon „valtiollistuttaminen“ ei ole hänen mielestään muuta kuin hämärä utukuva. Tuotannon muodon täytyy riippua siitä, millainen maan ja muiden tuotantoneuvojen käyttäminen on yhteiskunnalle tuottavin ja paraiten edistää yhteiskunnan jäsenten fyysillistä ja siveellistä menestystä. Kokemus ja yhteiskunnallinen tarkoituksenmukaisuus niinmuodoin ratkaisee, missä määrin yhteistalous voidaan panna toimeen. Pääasia on, että kaikki talouden alat ja esineet saatetaan yhteiskunnan valvonnan alaisiksi ja että valtion ylintä omistusoikeutta, joka jo on periaatteessa tunnustettu, yhä edelleen kehitetään mitä erilaisimmissa muodoissa. Siinä tapauksessa että yhteiskunta tekee täyttä totta taloudellisten olojen valvomisoikeudesta, ei liikkeiden siirtämisellä valtion huostaan ole suurtakaan merkitystä. Hyvässä tehdaslaissa saattaa olla kätkettynä paljon enemmän sosialismia kuin kokonaisen tehdasryhmän ottamisessa valtion haltuun. Jos valtio toiselta puolen poistaa kaikki tuottajain järjestymisen lailliset esteet ja antaa ammattiliitoille määrätyillä ehdoilla, jotka estävät niitä turmeltumasta monopolistisiksi korporatsioneiksi, vallan valvoa teollisuutta, niin että on olemassa täydet takeet palkkain polkemista ja liikatyötä vastaan, ja jos toiselta puolen pidetään huoli siitä, ettei kenenkään tarvitse hädän pakoittamana myödä työvoimaansa ihmisarvoa alentavilla ehdoilla, niin yhteiskunnalle on yhdentekevä, onko julkisten ja osuuskunnallisten liikkeiden rinnalla vielä sellaisiakin, joita yksityiset ylläpitävät omaa voittoa varten. Aikaa myöten viimemainitut itsestään muuttuvat osuuskunnallisiksi.

Yhtä vähän kuin marxilaiset, yhtä vähän Bernsteinkään haluaa esittää mitään yksityiskohtia myöten täydellistä tulevaisuuden yhteiskunnan kuvaa. Häntä ei liikuta kaukainen tulevaisuus, vaan kaikki se, mitä tätä nykyä saatetaan tehdä nykyhetken ja lähimmän tulevaisuuden hyväksi. TyöväenliikkeeHä täytyy kyllä olla päämääränsä, mutta tänä päämääränä ei saata olla minkään määrätyn yhteiskuntasuunnitelman toimeen paneminen, vaan määrätyn yhteiskuntaprinsiipin toteuttaminen. Sosialististen pyrintöjen lopullisen tarkoitusperän voi Bernsteinin mielestä paraiten ilmaista sanomalla, että sosialismi pyrkii saattamaan kaikin puolin voimaan osuuskunnallisuuden (Genossenschaftlichkeit) periaatteen. Osuuskunnallisuuteen ei sovellu luokkavalta eikä luokkaprivilegiot: luokka-asemansa perustuksella etuoikeuksia nauttiva ei ole mikään osuustoveri (Genosse). Mutta kun kerran tällainen yleinen päämäärä on olemassa, niin itse liike semmoisenaan ja sen kehittyminen tätä päämäärää kohti on pääasia. Jotenkin yhdentekevää sitävastoin on, millaiseksi mielessämme kuvittelemme sitä yhteiskuntaa, jossa tämä päämäärä lopullisesti toteutuu. Tällaiset kuvittelut historia tavallisesti saattaa häpeään. Jos nerokkaat tulevaisuuden ennustukset joskus ovat käyneet toteen, niin ne ovat olleet aivan ylimalkaista laatua, ja niiden toteutuminen tapahtui toisella tavalla ja toisenlaisissa muodoissa, kuin niiden lausujat edellyttivät.

Siihen huomautukseen, että sosialismin toimeen paneminen täten siirtyy tietymättömiin aikoihin, Bernstein vastaa, että jos sosialismin toteutumisella tarkoitetaan joka kohdassa puhtaasti kommunistiselle kannalle järjestetyn yhteiskunnan voimaan saattamista, niin hän puolestaan on valmis myöntämään, että tällainen yhteiskunta häämöittää hänelle hyvin kaukana tulevaisuuden hämärissä. Sitä vastoin hän on varmasti vakautunut siitä, että jo nykyinen sukupolvi on näkevä hyvin paljon sosialismia toteutuneena, jos kohta ei patenttia saaneessa muodossa, niin kumminkin itse asiassa. Se sosialiseeraustyö, johon marxilaisten mielestä saatetaan menestyksellä ryhtyä vasta suuren proletaarisen vallankumouksen jälkeen, on Bernsteinin mukaan nyt jo alkanut. Ja epäilemättä tämä käsitys sosialismin asteittain tapahtuvasta voimaan pääsemisestä myöskin on täydessä sopusoinnussa Marxin teorian evolutsionististen ainesten kanssa, joita kuitenkin täytyy pitää tämän teorian varsinaisena ytimenä.

Käytännössä länsi-europpalainen työväenliike jo monta aikaa on noudattanut sitä menettelyä, joka Bernsteinin mielestä tätä nykyä on ainoa

oikea ja perille viepä. Onhan sosiaalidemokratia jo kauan esiintynyt puolueena, joka pyrkii demokraattisilla ja taloudellisilla reformeilla uudistamaan yhteiskuntaa sosialistiseen suuntaan. Työväenliikkeen miehet syventyvät yhä enemmän tutkimaan päivän kysymysten yksityisseikkoja ja etsivät nykyoloista niitä liitekohtia, joihin sosialistinen prinsiippi voidaan helpoimmin sovittaa. Mutta valitettavasti on teoreettinen sosialismi tähän asti ollut osittain ristiriidassa käytännöllisen sosialismin kanssa, jolle puheet katastrofista, köyhälistön valtiollisesta diktatuurista ja kapitalistien äkillisestä ekspropriatsionista jo aikoja sitten on ollut voitettu kanta. Katastrofiteorian kannalta on suuri osa sosiaalidemokratian työtä oikeastaan Penelopen työtä, sillä sosiaalidemokratian käytännöllisen toiminnan tarkoituksena on luoda oloja ja edellytyksiä, jotka tekevät mahdolliseksi konvulsiivisista äkkipurkauksista vapaan siirtymisen nykyisestä yhteiskuntajärjestyksestä korkeammalla asteella olevaan. Siitä tietoisuudesta, että he ovat korkeamman kultuurin tienraivaajia, sosiaalidemokraatit ammentavat yhä uudelleen innostusta, ja tämä tietoisuus tekee myöskin siveellisesti oikeutetuksi sen yhteiskunnallisen ekspropriatsionin, jota paraikaa suoritetaan organisatsionin ja lainsäädännön avulla.

Siihen aikaan, jolloin puheenaolleet sosialismin teoriassa yhä edelleen kummittelevat opit syntyivät, ei työväki näyttänyt voivan päästä tarkoitustensa perille muuten kuin väkivaltaisella vallankumouksella. Ne ovat siis kyllä ymmärrettävissä ja tavallaan ne olivat aikanaan oikeutettujakin. Mutta tätä nykyä, jolloin työväki ainakin kaikissa länsi-Europan maissa saattaa rauhallisilla ja laillisilla keinoilla pyrkiä päämääriänsä kohti, näillä opeilla ei enää ole olemassaolon oikeutta. Ne ovat muuttuneet sisällyksettömiksi fraaseiksi, jotka vahingoittavat työväenliikettä senkin puolesta, että ne monella taholla pitävät vireillä väärää käsitystä tämän liikkeen luonteesta ja vieroittavat siitä sellaisiakin henkilöitä, jotka kuitenkin monessa asiassa mielellään olisivat työväen liittolaisia. Bernsteinin vakaumuksena on, että mitä pikemmin sosiaalidemokratia hylkää tämän joutavan fraseologian, mitä enemmän se uskaltaa esiintyä sinä, mikä se todella on, s. o. sosialistisena reformipuolueena, sitä suuremmat toiveet sillä on harrastamiensa parannusten aikaan saamisesta.

En ole saattanut ottaa puheeksi likimainkaan kaikkia niitä erikoiskysymyksiä, joita Bernstein on käsitellyt revisionistisissa kirjoituksissaan. Toivon kuitenkin, että hänen revisionismin pääsuunta käy edellisestä selville. Hänen tarkoituksenansa on lyhyesti sanoen ollut osoittaa sosialismin teoriassa tavattavien utopististen tähteitten onttous ja siten vahvistaa sosialismin sekä realistista että idealistista puolta. Mitä erityisesti tulee hänen marxilaisuutta vastaan tähdättyyn arvosteluunsa, en ole katsonut tarpeelliseksi tehdä lähemmin selkoa siitä, mitenkä hän tulkitsee ja arvostelee materialistista historian käsitystä ja lisäarvo-oppia. Nämä ovatkin hänen kritiikkinsä heikoimmat kohdat. Mutta hän ei itsekään näy pitävän kritiikkiänsä kaikin puolin tyhjentävänä, sillä kirjansa „Die Voraussetzunzen des Sozialismus“ lopussa hän sanoo olevansa vakautunut siitä, että sosiaalidemokratiakin tarvitsee Kantinsa, joka perinpohjaisella kriitillisellä terävyydellä käy käsiksi sosialismin traditsionaalisiin opinkappaleisiin. Muuten hän on sitä mieltä, että sosialismilla on syytä etsiä teoriansa tieteelliset perustelut juuri Kantin filosofiasta. Tämän yhteydessä mainittakoon, että toiselta puolen n. s. uuskantilaiset filosofit tätä nykyä yhteiskuntafilosofiassaan huomattavasti lähestyvät sosialismia.

Itsestään herää kysymys: onko oikeastaan olemassa periaatteellista eroitusta revisionististen sosialistien ja porvarillisten yhteiskuntaparantajain pyrintöjen välillä. Tähän täytynee vastata: ne keinot, joita molemmin puolin ehdoitetaan, ovat kyllä samanlaiset, mutta tarkoitusperät ovat erilaiset. Porvarillisten sosiaalipolitikkojen päämaalina on „yhteiskunnallinen rauha“, joka voidaan ajatella olevan aikaan saatavissa sitenkin, että nykyinen yhteiskuntajärjestys pysytetään pääasiassa entisellään. Revisionististen sosialistien aatteellinen päämäärä taas on sama kuin marxilaistenkin: yhteiskunnallisten ja taloudellisten olojen kehittäminen sellaisiksi, että niiden puolesta kaikilla on yhtä suotuisat mahdollisuudet kehittyä yhteiskunnalle hyödyllisiksi personallisuuksiksi. Sosialismin tarkoittama yhdenvertaisuus olisikin todellista ja oikeudenmukaista yhdenvertaisuutta. Mutta sosialismi ei tietysti yritä eikä kykenekkään poistamaan niitä erilaisuuksia, jotka johtuvat ihmisten erilaisista luonteista ja luonnonlahjoista. Se tahtoo päinvastoin tehdä mahdolliseksi kaikkien yksilöllisyyksien vapaan kehityksen, sikäli kuin yhden vapaus ei tässä suhteessa rajoita muiden vapautta. Oikeuden, vapauden ja yhdenvertaisuuden ikuisia aatteita siis sosialismikin pyrkii toteuttamaan, mutta toteuttamaan todellisemmin kuin

nykyoloissa on mahdollista. Olkoonpa niinkin, ettei sosialistinen työväenliike milloinkaan täydellisesti saavuta ihannettansa; suunnan viittaajana tällä ihanteella kuitenkin aina on oleva merkityksensä.

Nykyajan valtiollisista puolueista sosiaalidemokratia onkin ainoa, jolla on suuri aatteellinen päämäärä, eikä sosialistisen aatteen ylevyyttä suinkaan halvenna se tosiasia, että sen kannattajat ovat tehneet ja yhä edelleen tekevät erehdyksiä. Tämä suurisuuntainen idealismi luo tätä nykyä hohdettansa sosialististen työmiesten yksitoikkoiseen arkielämään ja pitää heissä vireillä innostusta ja luottamusta oikean asiansa voittoon. Mitä käytännöllisemmäksi työväenliike muuttuu, mitä enemmän sosiaalidemokratia toiminnassaan mukautuu olevien olojen mukaan, sitä suurempi syy sillä on pitää johtotähtenään ihanteellista päämääräänsä. Se yksin saattaa yhdistää nuo monenkaltaiset työväenliikkeen alalla esiintyvät harrastukset yhdeksi ainoaksi valtavaksi virraksi, se yksin saattaa estää tätä liikettä eksymästä pikkumaisen etu- ja valtapolitiikin sokkeloihin. Työväenliikkeeseenkin saattaa täydellä syyllä soveltaa saksalaisen filosofin F. A. Langen sanat: reaalipolitikko on kyllä hetkeksi oikeassa, mutta vuosisadat noudattavat aatteiden johtoa.

Lao-shan vuoren taoistimunkki.

Kirjoittanut

P'U SUNG-LING.

Kiinan kielestä suom. Hugo Lund.

Kiinassa kuten muuallakin maailmassa tapahtuu usein, että kunnia ja maine saavuttavat miehen vasta hänen kuolemansa jälkeen. Elämänsä hän elää tuntemattomana ja köyhyydessä, ja vuosisatoja myöhemmin on hänen nimensä tuhansien ihailijoiden huulilla. Tällainen oli myös se kohtalo, joka tuli P'u SUNG-LINGin osaksi. Hän eli 1600-luvun keskivaiheilla ja oli syntyisin Shantung provinsista. Vaikka hän oli perin köyhästä kodista, näkyy hän kuitenkin olleen tilaisuudessa harjoittaa ahkeria lukuja ja opintoja. Virkamieheksi hän pyrki, mutta ei siksi kos-

kaan tullut: hän reputettiin valtiotutkinnoissa, arvattavasti siitä syystä, että hän käsitteli aineitansa tavallisuudesta poikkeavalla tavalla. Pettyneenä toiveissaan vetäytyi hän yksityiselämän hiljaisuuteen ja vietti loput ikäänsä kirjojen ja toverien parissa.

Teos, jonka kautta P'u Sung-ling pääasiallisesti on kuuluisaksi tullut, on nimeltä *Liao-chai chi-i*, suomeksi käännettynä: Kummallisia kertomuksia Liao-kirjastosta. Se on laaja kokoelma lyhyempiä ja pitempiä kertomuksia kaikenlaisista kummallisista ja yliluonnollisista asioista ja tapahtumista, henkiolennoista ja peikoista, haltioista ja manalan asukkaista y. m. s. P'u Sung-ling painoi mieleensä ja kirjoitti muistiin kaikki, mitä hän tällaisista asioista sai aikalaisiltansa kuulla, ja kirjastonsa hiljaisuudessa hän sitten puki ne kertomusten muotoon. Mutta se ei ole näiden kertomusten omituinen sisällys, joka ne on tehnyt miljoonien ihailun esineeksi, vaan niiden tavaton ja sanomattoman viehättävä muodollinen kauneus. P'u Sung-ling oli mestarillinen kynänkäyttäjä, oivallinen stilisti ja hänen vertaistaan siinä suhteessa tuskin löytynee Kiinan tuhansien kirjailijain joukossa.

Allaoleva käännös antanee jonkinlaisen käsityksen näiden »Kummallisten kertomusten» sisällyksestä; mitä muotoon tulee, lienee turhaa, jopa mahdotonta yrittääkkään vieraalla kielellä siitä minkäänlaista selvää ja luonnollista kuvaa antaa.

Tässä meidän kylässä eli kerran mies nimeltä Wang. Hän oli seitsemäs veljeksistä, ja perhe oli vanhaa tunnettua sukua. Hän ihaili suuresti taoistilaista oppia ja saatuaan kuulla että Lao-shan vuorella oleskeli paljon „kuolemattomia“ [1], hän otti laukun selkäänsä ja lähti sinne päin kuljeksimaan. Nousten vuoren rinnettä ylös hän joutui luostariin, yksinäiseen ja synkällä paikalla sijaitsevaan. Olkisella matolla siellä istui vanha munkki, valkoiset hiukset riippuivat alas hänen hartioilleen, ja hänen kasvoinsa piirteet ja koko hänen olentonsa tuntuivat hyvin miellyttäviltä. Kauniin kumarruksen tekee Wang ja sanan virkkaa: „Syvä ja ihmeellinen on Teidän oppinne; minä pyydän, ottakaa minut oppi-

[1] Ikuisen elämän onnellisessa maassa tarjoaa taoismi sille, joka osaa elämänsä järjestää Tao'n mukaisesti. Syvästi oppiin perehtyneillä taoistimunkeilla luullaan hallussaan olevan myös kuolemattomaksi tekevä salaperäinen juoma, samoinkuin väitetään että he ovat yliluonnollisilla voimilla varustettuja ja ovat mestareja kaikenlaisten taikatemppujen tekemisessä.

laaksenne." Sanoo munkki: „Sinä olet heikko ja tarmoton, ei ole sinussa, minä pelkään, miestä kestämään täällä vaadittavia rasituksia." Mutta Wang väitti että hän kyllä kestäisi.

Munkilla oli lukuisa joukko oppilaita ja kun he illan tullen kaikki kokoontuivat, liittyi Wang heidän seuraansa, tehden samoin kuin hekin kunnioittavan „k'o-t'ou"nsa [1] munkille. Ja niin hän jäi luostariin asumaan.

Seuraavana aamuna, päivän sarastaessa, munkki huusi Wangia ja antoi hänelle vesurin sekä lähetti hänet muiden mukana polttopuita kokoilemaan. Nöyränä totteli Wang käskyä. Päivä päivältä oli työ samaa, ja kun kuukauden aika oli vierinyt, oli Wangilla kädet ja jalat pahasti turvoksissa ja täynnä pahkuloita. Tällainen alituinen raataminen alkoi hänestä vähitellen tuntua sietämättömän rasittavalta ja mielessään hän jo rupesi hautomaan takaisin kotiinsa lähtemistä.

Eräänä iltana, kun hän palasi työstä, näki hän kaksi vierasta miehenkilöä istumassa mestarin kera viinipannun ääressä. Päivä oli jo pimeäksi muuttunut, mutta vielä ei oltu lamppuja tahi kynttilöitä sytytetty. Mestari leikkasi nyt saksilla peilin kaltaisen ympyrän paperista ja kiinnitti sen seinään, ja katso! samassa silmänräpäyksessä siinä oli loistava kuu, jonka kirkkaassa valossa hiuskarva ja pienin rikkakin oli selvästi eroitettavissa. Uteliaina kerääntyivät kaikki oppilaat huoneeseen, ja toinen vieraista virkkoi: „Mainio ilta tämä, ja me pidämme hyvää lystiä, mutta kaikkien pitäisi olla mukana." Hän otti sitten viinipannun pöydältä ja antoi sen oppilaille sekä kehoitti heitä juomaan. Wang ihmetteli itseksensä, mitenkä yhdestä ainoasta pannusta riittäisi juomista kymmenkunnalle miehelle, ja muillakin oppilailla näkyi olevan samantapaiset ajatukset, sillä kaikki etsivät kiiruumman kautta mikä kuppia, mikä pikaria, koettaen kukin ensimäisenä saada osansa, peläten että viini loppuisi kesken. Mutta vaikka yhä uudestaan kannua kallistettiin, ei sen sisällys kuitenkaan näkynyt vähentyvän, ja oppilaat olivat suuresti kummissaan. Sanoi sitten taas toinen vieraista: „Meillähän on kirkas, loistava kuu, ja me istumme kuitenkin niin hiljaisina tässä ja juomme . . . miksemme kutsu „Ch'ang-ngo"ta [2] seuraamme!" Näin sanoen hän otti

[1] S. o. langeten polvilleen ja koskettaen otsallansa maata.

[2] *Ch'ang-ngo* oli erään tarunomaisen päällikön ihana puoliso. Hänen kerrotaan varastaneen mieheltänsä kuolemattomaksi tekevän juoman ja paenneen kuuhun, missä hän vielä nytkin elelee.

syömänappulan ja viskasi sen kuuhun ja samassa tuokiossa näyttäytyi sievä neitonen, joka astuskeli alas sen valojuovaa pitkin. Alussa hän ei ollut jalankaan korkuinen, mutta maahan päästyään oli hän tavallisen naisen kokoinen. Hänen vartalonsa oli hento ja solakka ja kaula oli kaunis, ja keveästi liidellen alkoi hän esittää „sateenkaaritanssia". [1] Sitten hän lauloi:

Te keijukaiset haltiat, mä kohta käännyn täältä pois,
Niin kolkkoa ja jylhää, kun asunnoissa kuun ei ois!

Hänen äänensä oli puhdas ja heleä ja se soi kuin huilun pehmeä sävel. Laulun lopetettuaan hän vielä pyörähteli lattialla ja nousi sitten yhdellä hyppäyksellä pöydälle, jossa hän kaikkien silmäin tarkkaavasti häntä tähystellessä jälleen muuttui syömänappulaksi. Munkki ja hänen molemmat vieraansa nauroivat makeasti ja toinen heistä sanoi: „Kovin hauska on tämä ilta, mutta nyt minä en tosiaankaan kestä enempää viiniä! Juokaamme lähtömaljat kuun palatsissa!" He ottivat sitten pöydän juomavehkeineen päivineen ja kantaen sitä verkallensa astuivat kuuhun. Ikäänkuin peilissä näkyi, kuinka he siellä istuivat ja joivat, yksin parta ja kulmakarvatkin kuvastuivat aivan selvinä.

Jonkun ajan kuluttua kuu vähitellen himmeni, ja kun oppilaat toivat kynttilöitä, istui heidän mestarinsa aivan yksinänsä. Vieraat olivat kadonneet, mutta pöydällä oli vielä ruuantähteitä ja seinällä tuo ympyriäinen, peilinkaltainen paperi. „Onko juomista ollut kaikilla tarpeeksi?", kysyi mukki, ja saatuaan myöntävän vastauksen hän jatkoi: „On sitte parasta että laittaudutte ajoissa nukkumaan, niin että huomispäivänä ette laiminlyö tavallisia tehtäviänne." Kaikki vetäytyvät nyt pois ja ystävältämme Wangilta, hän kun oli kovin ihastuksissaan illan tapahtumista, haihtuivat kotiin palaamistuumat tykkänään mielestä.

Mutta kului sitten taas kuukauden päivät, niin jo kävi olo sietämättömäksi. Kun munkki yhä vielä ei ollut opettanut ainoatakaan salaista taitoa, ei hän voinut mieltänsä malttaa, vaan lähti hänen puheilleen ja sanoi: „Mestarini ja opettajani, monen sadan „li"n [2] takaa minä olen tänne tullut saadakseni teiltä opetusta salaisissa tiedoissa. Jos kohta minun onkin aivan mahdotonta saavuttaa kuolemattomaksi tulemisen taito, joku vähäpätöisempi salaisuus toki löytynee, jonka te minulle

[1] Kuuluisa, muinaisaikuinen soolotanssi.

[2] Li = noin $^1/_2$ kilometriä.

». . . astuu muutaman askeleen takaperin ja ryntää sitten pää kumarassa aika vauhtia eteenpäin . . .»

Jäljennös kiinalaisesta alkuperäisestä.

voitte neuvoa, niin että tietoja halaava sydämeni saisi tyydytystä. Nyt olen täällä ollut pari kolme kuukautta ja puita minä vain olen saanut kokoilla aamusta iltaan .... en minä kodissani ole tottunut tällaiseen raatamiseen." „Sanoinhan minä sen", vastasi munkki nauraen, „ettet sinä ole sellainen mies, kuin täällä vaaditaan. Huomenaamulla pitää toimittaa sinut matkalle!" „Mestarini", sanoi Wang, „monet ajat minä olen täällä työssä ollut; neuvokaa edes joku pikkuinen temppu, etten aivan turhaan olisi tänne tullut." „Mitä sinä nyt sitten oikeastaan tahtoisit oppia", kysyi munkki. „Olen huomannut", vastasi Wang, „että missä tahansa mestari liikkuu, eivät seinät eivätkä muurit ole esteenä. Kunhan minä edes sen taidon saisin, olisin tyytyväinen." „Olkoon menneeksi", nauroi munkki. Hän neuvoi sitten salaisen loitsuluvun, ja kun Wang hänen käskystään oli sen itseksensä toistanut, huusi hän: „No, koeta nyt!" Wang silmäilee kivistä seinää eikä tohdi liikkua. „No, yritähän nyt edes", lausuu taas munkki. Wang astuskelee verkallensa eteenpäin, mutta kun seinä tuli vastaan, niin siihen hän taas jäi. „Ei sillä tavalla arastellen, pää alas ja juoksujalkaa eteenpäin", neuvoi munkki. Wang tekee työtä käskettyä, astuu muutamia askelia taaksepäin ja ryntää täyttä laukkaa seinää vastaan. Huh! se oli kuin tyhjää vaan, ja Wang huomasi olevansa ulkona. Suuresti mielissään kävi hän takaisin sisään kiittämään mestaria. Tämä varoitti häntä sanoen: „Kotitienoille tultuasi pitää sinun hyvin varovaisesti käyttää tätä taitoasi, muuten saattaa tapahtua, ettei temppu onnistu." Sitten antoi hän hänelle matkarahoja ja lähetti hänet paluumatkalle.

Kotiin päästyään Wang pöyhkeillen kehuskeli, että hän oli ollut „kuolemattomien" parissa ja että seinät ja muurit eivät merkitse niin mitään hänen tiellään. Kun hänen akkansa ei oikein ottanut uskoaksensa hänen juttujaan, ryhtyi hän näyttämään taitojansa. Kuten edellisellakin kertaa hän ensin astuu muutaman askeleen takaperin ja ryntää sitten pää kumarassa aika vauhtia eteenpäin, mutta puskeekin armottomasti otsansa kiviseen seinään ja lyykistyy kasaan siihen paikkaan. Akka auttaa miehen jaloilleen jälleen ja alkaa pilkkailla ja naureskella. Suuri, munankokoinen kuhmura oli Wang-raiskalla otsassa, hän oli häpeissään ja raivoissaan ja sadatteli pahanpäiväisesti vanhaa munkkia ja hänen kelvottomuuttaan.

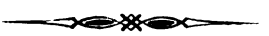

Taidetta.

Suomen kansallisteatteri

syyskautena 1902.

I.

Puoliylhäisöä. — Sanny Kortmanin koulu. — Vetten yli. — Kuningas Lear y. m. uudistusnäytäntöjä.

Viime kevännä alkoi uusi ajanjakso kansalliselle teatterillemme. Suomalainen yleisö saattoi lempilapsensa uuteen kotiinsa. Sykkivin sydämin odoteltiin sitä juhlahetkeä, jolloin suomen kieli suomalaisella näyttämöllä, vapautuneena matalasta majastansa, kaikuisi korkean kurkihirren alla. Tuo hetki oli kuin uusi aamunkoite, ei arkaileva, keväinen sarastus, joka on vaarassa peittyä ensimäisen pilven varjoon, vaan voimakas ja täysiteräinen päivänvalo, jota seuraa pitkä ja lämmin kesäinen päivä.

Koko viime kevät oli yhtä riemujuhlaa teatterillemme. Aina täydet huoneet, aina innostunutta yleisöä. Ja kaikki epäilykset, jotka aikaisemmin olivat kyteneet useiden mielissä, hälvenivät. Kun ensi alku oli niin toivehikas, niin miksi ei jatkokin olisi yhtä hyvä.

Mutta kulunut syksy on osoittanut että hyvätkin enteet voivat pettää. Yleisössä ei ole pysynyt eleillä se innostus, joka viime kevännä oli vallalla, ja tähän seikkaan on montakin syytä. Onhan ennenkin ollut aikoja, jolloin vanha Arkadiakin on osoittautunut liian suureksi teatterin vähänäiselle kantayleisölle. Ja vaikka teatteriyleisö onkin kasvanut, niin on se nykyään hajautunut neljän eri teatterin osalle. Sitä paitsi vallit-

seva katovuosi ja rahanvähyys on omansa vaikuttamaan painostavasti joka taholla.

Suurin syy yleisön laimeuteen on kuitenkin niissä oloissa, joissa teatteri syyskauden kuluessa on toiminut. Kulissien puutteen vuoksi ei näet ole voitu näytellä kuin harvoja uutuuksia, ja yksi valmiiksi harjoitettu uusi kappale on ollut sensuurin vaatimuksesta näyttämättä jätettävä. Aloitettuaan syyskautensa tavalliseen tapaansa uudistus- ja helppohintaisilla näytännöillä, esitti teatteri vasta syyskuun loppupuolella ensimäisen uutuutensa, Alexandre Dumas nuoremman „Puoliylhäisöä", ja paitsi tätä ei teatterilla ole ollutkaan kuin kolme premieriä, Robert Kiljanderin „Sanny Kortmanin koulu", Georg Engelin „Vetten yli" ja Björnstjerne Björnsonin „Yli voimain" toinen osa. Näistäkin ainoastaan ensimäinen ja Sanny Kortmanin koulu olivat todellisia uutuuksia Helsingin yleisölle, sillä „Vetten yli" oli jo aikaisemmin näytelty Ruotsalaisessa teatterissa ja „Yli voimain" Työväenteatterissa. Eikä vain se seikka, että toiset näistä kappaleista jo ennestään jollekulle osalle yleisöä ovat olleet tutut, ole vaikuttanut niiden verraten vähäiseen menestykseen, vaan syytä on ollut epäilemättä suureksi osaksi kappaleissa itsessäänkin. „Puoliylhäisöä" on aiheensa ja ilmakehänsä vuoksi, jossa tapahtumat liikkuvat, siksi vieras suomalaiselle yleisölle, ettei se voinut suurempaa innostusta herättää. „Sanny Kortmanin koulu" taas sisältää niiden asiain ohessa, jotka voivat vaatia yleisinhimillistä mielenkiintoa puoleensa, liiaksi paljon semmoista, mikä tarkalla valokuvauksellaan maaseutukaupungin oloista saattaa alkuaihetta tuntevia joko huvittaa tai suututtaa, mutta ei ole omansa viemään mukaansa muuta yleisöä, vaikkapa kyllä kappaleelta ei puutu hyviä tyyppejä ja sukkeluutta. „Vetten yli" on ollakseen saksalainen näytelmä, varsin mieltäkiinnittävä, joskin pohjoismaalaisten suurmestarien vaikutus tekijään on melkein liian käsiintuntuva. Sitä paitsi se kiusallinen hermojännitys, jossa se katselijaa kaiken aikaa pitää, ei ole juuri omiaan houkuttelemaan yleisöä teatteriin toista kertaa sitä katsomaan.

Suurin intressi on oikeastaan yleisön puolelta kohdistunut niihin kappaleihin, joita nyt uudessa talossa on uudestaan otettu esitettäviksi. Tarkoitamme „Kuningas Learia", „Violaa", „Orleansin neitsyttä", „Ainoa" ja „Angeloa". Näyttämöllepano on näissä kaikissa ollut erittäin hyvä. Onhan teatteri ennenkin siinä suhteessa saanut ihmeitä aikaan, varsinkin kun otamme huomioon, kuinka epäedullisissa oloissa se on toiminut. Se komeus, joka näyttämöllisessä asussa on ennen ilmennyt, on kuitenkin etupäässä esiintynyt huonekulisseissa, vähemmin ulkoilman kulisseissa. Jälkimäiseen puoleen näyttää teatteri nyt panneen aivan erityistä huolta. Palauttakaamme vain mieleemme esim. metsäkohtaus „Kuningas Learissa", jossa mielisairasta kuningasta ympäröitsee juhlallisen

kaunis pyökkimetsä valoineen ja varjoineen, tai „Orleansin neitsyessä“ leirikohtaus korkeine rotkoineen ja kallioineen. Sekä vihdoin „Yli voimain“ kappaleen ensimäisen näytöksen päivänpaahtama tausta, joka ikäänkuin ilkkuen upottaa katseensa rotkon pohjaan, alas „helvettiin“, minne ei ainoakaan valonsäde pääsee tunkeutumaan. Tai saman kappaleen viimeisen näytöksen puutarha, jossa vihannoivat puut näyttävät väräjävän auterisessa ilmassa.

Mitä tulee työnjakoon näyttelijäin kesken on neiti Högdahl ollut se, jota pitkin syksyä on enimmin käytetty. Viitaten tämän kirjoituksen jälkiosaan, jossa toinen kynä arvostelee neiti Högdahlin taiteen nykyistä kantaa, muistettakoon tässä ensinnäkin hänen „Violansa“ ja „Katharinansa“ (Angelossa), jotka ovat ennestään tuttuja yleisölle hänen parhaina osinansa. „Cordeliana“ hän kyllä oli suloinen ja kaunis katsella, mutta mitään syvällisempää ei hän tästä osasta kyennyt luomaan. Suurempi oli menestys „Stinenä“ („Vetten yli“ näytelmässä), joka antaa hyvän todistuksen siitä huolellisesta ja tunnollisesta työstä, jota näyttelijätär tekee osiinsa syventyessään. Rohkenen kuitenkin puolestani panna kysymykseen, eikö tämä osa olisi pikemmin kuulunut neiti Tompurin alaan, jota tänä syksynä on vain nimeksi käytetty, sen sijaan että hän viime kevätkautena sai osalleen varsin vaikeitakin tehtäviä. Neiti Tompurin ainoa osa tänä syksynä, emansipeerattu opettajatar „Sanny Kortmanin koulussa“ oli epäilemättä kappaleen paraita tyyppejä ja sen suoritus antaa hyviä toiveita vastaisuudesta. Olen tosin ikäväkseni kuullut nuoren näyttelijättären eronneen teatterista, mutta kun se on tapahtunut opintojen harjoittamista varten, lienee ero toivottavasti vain lyhytaikainen. — Rouva Rautio, jonka „Cordelia“ vielä lienee kaikkien muistissa, näytteli nyt suurella taidolla „Gonerlin“ osaa, vaikka tämän viekas ja julma luonne oikeastaan vähemmin sopii rouva Raution taiteilijaluonteesen. „Thisbenä“ sitä vastoin hänellä oli tilaisuus tuoda esiin taiteensa parhaat ja sympaattisimmat puolet. — Rouva Salo oli erittäin onnistunut jyrkkänä ja ulkokullattuna neiti Kortmanina. Maskeeraus oli aivan erinomainen. — Miesnäyttelijät, paitsi herra Leino „Learina“, jonka ansiokkaan taideluoman yleisö jo entuudestaan tuntee, eivät ole olleet tilaisuudessa mitään suurempaa esille tuomaan. — Herra Lindforsilla, lukuunottamatta „Puoliylhäisöä“, jossa hän ja rouva Rautio olivat ainoat, jotka näytelmälle antoivat ranskalaisen tuoksun, ei ole ollut muuta kuin pienempiä sivuosia. — Herra Weckmanin olemme nähneet vain osissa, jotka eivät ole huvittaneet häntä itseänsä, eivätkä siis ole voineet voimaakkaammin vaikuttaa yleisöönkään. — Herra Närhin, joka viime vuonna osoitti suurta taiteilijakykyänsä niin monella eri luomalla, on täytynyt esiintyä enimmäkseen varsinaisen alansa ulkopuolella. — Herra Ahlbergia on ennen „Orleansin neitsyen“ näytöstä tuskin

muussa nähty kuin jonkun kerran „Myrskyssä“, jota, joskin hänellä siinä on onnistuneimpia osiansa, ei voitane suorastaan tämän syyskauden näytäntöihin lukea. — Herra Salo pastori Holmina „Vetten yli“ kappaleessa ei ollut paikallansa. Herra Raution vanha, virkaheitto pastori teki sitä vastoin paljoa uskottavamman vaikutuksen. — Nuorista näyttelijöistä ei oikeastaan kukaan muu kuin neiti Helenius ole saanut voimiaan koettaa. Hänen „Ainonsa“ osoitti hänellä olevan luontaista tunnetta ja hänen sointuva äänensä sekä edullinen ulkomuotonsa olivat hänellä hyvänä apuna vaikean tehtävänsä suorituksessa.

Jos teatterin on tällä syyskaudella ollut vaikea ottaa suuria dekoratsioni-kappaleita eri aikakausilta yhtäaikaa näyteltäviksi puuttuvien kulissien vuoksi, niin pitäisihän ainakin voida näytellä salonkikappaleita, joiden näyttämöllepanoon vaaditaan niin paljoa vähemmän varoja ja jotka samalla olisivat näyttelijäkunnalle erinomaisena kouluna. Eikä kulissien puutekaan ole sellainen este, johon hyvin kauan aikaa saadaan vedota. Kun kerran teatteri on saatu pystyyn, niin ovat kulissitkin saatavat kokoon tavalla tai toisella, jos itse taidelaitoksen mieli pystyssä pysyä. Jos yksityinen anteliaisuus ei riitä puutetta poistamaan, on Suomen kansallisteatteri semmoinen yleiskansallinen asia, että valtion on sitä avustettava uudessa talossa alkuun pääsemään.

Mutta teatterilta ja sen suurilukuiselta henkilökunnalta odotamme että se puolestaan on uutteralla työllä vastaava niitä vaatimuksia, joita kansan aulius ja ennen kaikkea sille lahjoitettu uusi koti sille asettavat. Kansallinen teatterimme ei ole enää, niinkuin ensi aikoinaan, pienen suomenmielisen puolueen helmalapsi, jota hellittiin ja rakastettiin kaikista sen puutteistakin huolimatta, vaan koko kansallismielisen Suomen oma. Sen täytyy siis voida kestää muidenkin kuin sen lähimpien ystävien kritiikkiä, jotta se todella voisi olla se, miksi me sitä toivomme — meidän kunniamme ja ylpeytemme.

H.

II.

Orleansin neitsyt. — Yli voimain II.

Syynä siihen että *Orleansin neitsyt* jokseenkin odottamatta uudestaan esiintyi repertoarissa, lienee ollut rouva Ida Aalberg, jonka toivottiin vierailevan täällä syyslukukauden kuluessa ja jonka luultiin tahtovan näyttää neitsyen osaa. Neiti Högdahl oppi sitä ainoastaan valmistavia harjoituksia varten, mutta kun „divan“ vierailusta ei tullutkaan mitään, niin nuori, toivehikas näyttelijätär sai myös yleisölle osoittaa miten hän suoriutui

suuren edeltäjänsä loisto-osasta. Hänen melkein ehdoton menestymisensä on tunnettu asia — ehkä suurin „succès“, mitä on pitkään aikaan suomalaisessa teatterissa nähty. Muistiinpantava on myös, että Schillerin vanha kappale verrattain kauan pysyi näyttämöllä ja tuotti teatterille monta täpötäyttä huonetta. Tämä seikka osoittaa — etenkin kun sitä vertaa „Yli voimain“ kappaleen sangen laimeaan vastaanottoon — että tällaisilla kappaleilla on yleisönsä. En tahdo ruveta harkitsemaan, missä määrin Orleansin neitsyen vetovoima on luettava neiti Högdahlin ansioksi, missä määrin kappaleen ihanteellisen sisällyksen vaikuttamaksi, missä määrin vihdoin hohtavien pukujen, haarniskain, kypärien j. n. e. Mutta jos ulkonainen loisto, niinkuin luulen, olisikin ollut suuressa määrin perusteena menestykseen, niin eihän se itsessään tee mitään, kun vaan kappale ei ole huono. Affääripuoli on tärkeä puoli teatterin toiminnassa, eikä mikään näyttämö maailmassa voi elää yksinomaan kappaleista, jotka tyydyttävät esteettisiä herkkusuita, vaikka niitä olisikin suhteellisesti enemmän kuin meillä. Siltä tietysti en tahdo sanoa ettei Suomen kansallisteatterin tämän syksyinen ohjelma olisi voinut olla rikkaampi ja mieltäkiinnittävämpi. Mutta en myöskään tahdo ruveta arvostelemaan mahdollisia syitä tähän „provisoriumiin“; lausun vain toivomukseni, että teatterin siirtyminen uuteen komeaan asuntoonsa tuottaisi sille myös sisällisesti enemmän vauhtia ja tarpeellista lentoa.

— — Suoraan sanoen, Orleansin neitsyen esittäminen teki kaikkea muuta kuin eheän kokonaisvaikutuksen. Sivuosat olivat monessa kohden huonoissa käsissä. Eikö sellainen roolijako olisi ollut vältettävissä, mikä pakoittaa hra Weckmania näyttämään La Hire'ä? Mitään vähemmin onnistunutta tuskin voi nähdä, mikä ensikertalainen tahansa olisi ollut siihen sopivampi. Hra W. ei ole siitä moitittava, että hänen esityksensä kävi miltei naurettavaksi. Hän on teatterin parhaita voimia omalla alallaan, mutta keskiaikaiseksi ritariksi Thalia ei koskaan ole häntä aikonut. — Parempaa olisi voinut odottaa hra Salolta, jonka temperamentin luulisi soveltuvan heikon ja miedon kuninkaan olentoon. Mutta hra S. oli tuskin koettanutkaan saada aikaan mitään psykologista kuvausta. Levottomuus ja henkinen yksinkertaisuus olivat ainoat kuninkaan sielunominaisuudet, jotka hänen esityksessään ilmaantuivat; mutta Schillerin niinkuin historian Kaarle VII:ssä oli myös muuta. Ensimäisessä näytöksessä on hänen runoilijaluonteensa vahvasti eikä juuri epä-

sympaattisesti alleviivattu. Kohtauksessa Agnes Sorel'in kanssa (I,5) hän näyttää ettei hänen päätöksensä ole tapahtunut ilman sieluntaistelua; hän näkee vallan hyvin mikä häneltä puuttuu eikä tahdo viedä kansaansa turmioon. Tällaisiin psykologisiin vivahduksiin hra S:n esitys ei ensinkään puuttunut. Siinä oli paljon tyhjiä sanoja ja hataroita liikkeitä, mutta vähän kokonaisuutta ja syventymistä. Ylimalkaan jäi tuo niin sanoakseni yleisvaltiollinen puoli kappaleesta sangen hämäräksi. Herra Ahlberg oli siihen ryhmään kuuluvista henkilöistä ainoa, joka suoriutui tyydyttävällä tavalla, mutta hän ei voinut yksinään kohottaa tähän kuuluvia kohtauksia yli dilettantismin rajan. — Isabeaun osan, mikä ennen oli rouva Leinon käsissä — hänen asunsa sopi siihen vallan hyvin —, suoritti nyt rouva Salo, nähtävästi kokonaan ilman mielenkiintoa ja sen johdosta tuntuen jokseenkin arkipäiväiseltä. Talbotia näytteli kuten ennen herra Leino, Agnes Sorelia samaten rouva Rautio, Thibautia samaten herra Falck. Lionelin nuori esittäjä onnistui jotakuinkin. Johannan sisaret olivat miellyttäviä ilmiöitä, mutta eivät puhuneet kyllin luonnonmukaisesti.

Neiti Högdahlin Johanna tarjosi sangen hyviä kohtia. Roolista ja sen vaikeuksista ei tarvinne tässä puhua. Jokainen tietää että suurimpienkin taiteilijattarien kompastuskivenä sitä näyttäessä on yliluonnollisen ja inhimillisen aineksen yhteensulattaminen. Ei niin paljon tuon rakkausepisodin ja siitä seuraavan käännekohdan suhteen, vaan etupäässä mitä tulee Johannan taivaallisen lähetyksen psykologiseen perusteluun. Mielestäni oli nti H:n Johanna läpeensä ajateltu, taiteellisesti varma, lämmin ja kaunis näyte; siinä oli, jollei juuri temperamenttia, niin ainakin paljon miellyttävää personallisuutta, ja se kohosi muutamissa paikoin, etenkin loppupuolella, varsin mieltäkiinnittäväksi taideluomaksi. Mutta juuri se puoli, missä taivaallisen inspiratsionin pitäisi ilmautua, jäi vaillinaiseksi. En tarkoita että olisin kaivannut lisättyä pyhää hurmausta; mutta siinä olisi tarvinnut olla enemmän ihanteellista arvokkuutta, enemmän tuota unessakävijän varmuutta, jonka Johanna on saavuttanut näkynsä jäljestä, joka valtaa koko hänen olentonsa ja loistaa hänen ympärilleen, mahtavasti ja suloisesti vaikuttaen kaikkiin, jotka hänet näkevät. Tämä tunne se hänelle suo rauhan ja vakavuuden, eikä hänen siis ollenkaan tarvitse, lausuessaan kuuluisan jäähyväismonologin ensimäisessä kuvaelmassa, ottaa sitä niin traagillisesti kun neiti H. teki, sillä Johanna on varma kutsumuksestaan, mutta yhtä varma voitostaan. Eikä tämä tunne saa häntä

koskaan jättää; hänen täytyy kantaa kypäränsä niinkuin olisi se aina ollut hänen päässään, ja saapuessaan kuninkaan eteen hän ei saa alentua siihen jokapäiväiselle vivahtavaan realismiin, josta nti H:n esitys tässä kohtauksessa ei ollut aivan vapaa. — Rukouksensa kirkon edustalla nti H. lausui vallan hyvin, ja kohtaukset Lionelin kanssa olivat hänen onnistuneimpiansa.

Neiti Högdahlin ulkonainen olento — ja mahdollisesti myös hänen taiteilijaluonteensa — on omansa suuntaamaan hänen Johannansa niin sanoakseni enemmän maalliseksi kuin häntä tavallisesti käsitetään, antamaan hänelle ikäänkuin enemmän verta ja lihaa. Sellainen käsitys voi ehkä olla yhtä oikeutettu kuin esim. se, että etevä rumenilainen näyttelijätär Wien'in Burgteatterissa Barsescu toi Faustissa näyttämölle, niinkuin kritiikot sanoivat, „mustanverevän Gretchenin", siirtäen tämän sieluelämän temperamenttiansa vastaavaan piiriin. Mutta Johannalle kävisi se kaikissa tapauksissa vaikeammaksi, ja koe voi olla kylläkin vaarallinen.

Jonkinmoinen kankeus liikkeissä on nti H:lla vielä voitettavana. Ensimäisen kohtauksen lopussa hän esim. piti kätensä ojennettuina rumaan suoraan linjaan, toinen käsi taivasta kohti, toinen osoittaen maata.

Nti Högdahlin apua on runsaasti kysytty tällä syyskaudella; sitä suurempaa tunnustusta ansaitsee se huolellinen, kaunis työ, jonka hän oli Johannaansa pannut.

*

Björnstjerne Björnsonin täyttäessä 70 vuotta näytettiin „Yli voimain" näytelmän toinen osa, joka täällä Helsingissä on ensikerran esitetty Työväen teatterin pienellä näyttämöllä.

Mielestäni on tällä osalla, ainakin draamallisessa suhteessa, vielä suurempi vaikutusvoima kuin ensimäisellä, sen toiminta kun koskee enemmän kouraantuntuvia oloja ja aikeita. Siinä on myös enemmän vaihtelevaisuutta ja liikuntoa. Kolmannen näytöksen mahtavaa loppukohtausta voipi verrata ensimäisen osan loppuun, vaikka jännitys tässä on vielä suurempi, kerrassaan tuskallinen. Ensimäiseen näytökseen on mahtavalla taiteella kootut kaikki kappaleen ainekset: ensin Marenin ja hänen lastensa hautajaiset; sitten näytetään kurjuus muiltakin puolilta; sitten, vastakohtana toinen toiselleen, papin ja Brattin puheet, ja lopuksi Eliaksen esiintyminen ja hänen ja Brattin vuoropuhelu, josta käy selville

kuinka toinen on houkutellut toista auttamaan sen rajan toiselle puolelle, missä voimat eivät enää riitä ja miten hän itse tuntee ottaneensa liian raskaan taakan hartioilleen. Toisessa näytöksessä on Holger, rikas työnantaja, keskipisteenä, ja hänen ja työväkensä väli rikkoutuu täydellisesti. Kolmannessa puolustautuvat pääoman edustajat omien silmiensä edessä, ja lopuksi iskee heidät kosto, mutta sellainen kosto, joka tuottaa turmion kostajillekin. Neljännessä toiminta vaeltaa tapahtumien raunioilla ja niiden päältä tahtoo runoilija loitsia esiin uuden ajan toivorikkaasti itäviä kasveja.

Päähenkilöt esitettiin epätasaisesti, sivuhenkilöt samoin. Oikeata tyyliä ei ollut muissa kuin hra Leinossa, jonka Holger painuu mieleen; etenkin kolmannen näytöksen vaikeissa kohtauksissa kamalan havainnon jälkeen näytti hra L. erittäin hyvästi. Brattina oli hra Ahlberg ja Eliaksena hra Kallio. Roolit olivat oikeastaan ulkopuolella molempain taideluonnetta. Edellisen paras kohta oli mielipuolena esiintyessään viimeisessä näytöksessä, jälkimäisen taas kolmannessa, kun hän, palvelijaksi puettuna, „ottaa johdon“ Holgerilta ja antaa linnan räjähtää ilmaan. Mutta sitä ennen olivat he kumpainenkin heikkoja. Brattin suuressa puheessa pitää olla enemmän lämpöä ja loistoa, niinkuin hänessä ylimalkaan pitää olla jotain hyvää, sydämiä voittavaa ja samalla rauhallisen nerokasta. Hra Ahlberg teki hänestä aivan liian sentimentaalisen tyypin, ja samà on sanottava hra Kallion Eliaksesta. Tekstissä on jo niin paljon liikutusta, ettei sitä tarvitse alleviivaamalla lisätä. Nti Högdahl olisi mielestäni saattanut käsittää osansa viimeisessä näytöksessä toisella tavoin, enemmän ylevältä, hiljaisesti surevan kannalta; ainakin minuun on kappale vaikuttanut niinkuin olisi myrsky silloin jo ohi ja ainoastaan syvän, katkeran surun juova jäljellä. Hänen esityksestänsä puuttui ylimalkaan selviä ääriviivoja.

Hra Lindfors näytti Ketilin kiitollista osaa. En ymmärrä mistä tuo vanha merimies oli saanut kaikki näyttelijäliikkeensä ja temppunsa, eikö hänen ivallinen, pureva luonteensa paremmin ilmaantuisi vähemmällä puuhalla? — Hra Pesonen „Peltohiirenä“ oli hra Pesonen kuten aina; yhtä vähän sai hra Weckman Otto herrasta mitään tyyppiä. Ensimäinen näytös olisi ylimalkaan työväen suhteen saanut olla paljo tyypillisempi.

Credona ja Sperana esiintyivät nti Helenius ja rouva Olga Leino: kävistä osista ei ole mitään tehtävää, mutta rouva L:n aistikas ja miel-

lyttävä taide on sitä oikeata laatua, joka aina jättää jälkeensä jotain personallista vaikutusta. Onneksi on tätä etevätä näyttelijätärtä viime aikoina käytetty enemmän kuin ennen, mutta häntä näkisi mielellään useammin ja suuremmissa rooleissa. — Hra Ahlman ansaitsee tulla mainituksi Blomina ja hra Närhi näytteli, etevästi kuten aina, ruskean miehen vaikuttavaa osaa.

Näyttämöllepanoa vastaan tahtoisin muistuttaa ensiksikin, että runoilijan syntymäpäivänä hänen iso rintakuvansa oli asetettu keskelle Holgerin, tuon epäilemättä kaikissa suhteissa hyvinkin konservatiivisen pääoman jumaloitsijan salia — nähtävästi jotta yleisö tulisi muistamaan juhlatilaisuutta eikä yksinomaan ajattelisi näyttämöllä tapahtuvaa toimintaa! Muuten oli tässä kirjastosalissa aivan liian paljon kipsisiä rintakuvia, sangen omituisessa sekanaisuudessa. — Kolmannen näytöksen alussa on runoilija pannut palvelijoita käymään ympäri ja tarjoamaan vieraille juomia. Olivatko kaikki statistit otetut tehtaanomistajiksi? — Jos Elias, sillä hetkellä kuin hänen tulee astua puhujalavalle, seisoisi lähempänä tätä, niin hän saattaisi yhdellä hypyllä olla siinä, mikä tekisi paremman vaikutuksen kuin että hän nyt rauhallisesti kävelee sinne ylös. — Runoilija panee ruskean miehen vainoojineen jälleen ilmestymään näyttämölle — tätä olisi voitu noudattaa, jotta ei näkijän, melun yhtäkkiä vaietessa, tarvitsisi kysyä mihinkä kaikki nuo ihmiset ovat joutuneet.

Muuten suoritettiin tämä jännittävä kohtaus erinomaisesti.

Werner Söderhjelm.

Katsaus musiikkielämäämme syksyllä 1902.

Kirjoitti

O. M—o.

Ikävät on ajat Suomessa. Monenmoiset onnettomuudet kohtaavat kansaamme yhtaikaa. Huono vuodentulo, paikoitellen nälkävuosi, kaikkialla huonot raha-ajat painostavat mieliä ja peittävät pilveen elämisemme ja toimeentulomme taivaan. Kenenpä nyt kannattaa huveja ja nautintoja etsiä. Jokainen päinvastoin pyrkii säästämään, vähemmällä toimeentulemaan ja rovon nälkäänäkevälle veljelleen ja sisarelleen tuolla Pohjan

perillä antamaan. Yksin työmiehet pienistä tuloistaan ovat hätääkärsiviä avustaneet, ja tuo jalo ominaisuus, lähimäisen auttaminen, on tänä syksynä ikäänkuin pyhänä liekkinä leimahtanut jokaisen povessa.

On aivan luonnollista, että tällaisena aikana konsertteihin riittää ainoastaan vähän yleisöä. Muutenkaan ei konserttiyleisömme ole suuren suuri. Tällaisena aikana ei myöskään olisi odottanut niin suurta konserttitulvaa, kuin mitä tänä syksynä todella on ollut. Että suurin osa konserteista on mennyt tappiolla, on luonnollista, mutta ihmetellä täytyy, että muutamiin konsertteihin kuitenkin on riittänyt runsaastikin yleisöä. Sellaisia tilaisuuksia ovat olleet sinfoniakonsertit, rouva Ida Ekmanin lauluillat ja ylioppilaslaulukuntien konsertit.

Syksystä alkaen on täällä toiminut konserttitoimisto konserttien hommaamista ja järjestämistä varten. Tällainen laitos kaupungissamme on jo hyvinkin tarpeen vaatima. Mutta paljon sekaannusta ja ikävyyttä aikaansaadaan, kun käytetään useampia hommaajia. Siten sattuvat konsertit useinkin liian lähelle toisiaan ja voipa käydä niinkin että samana iltana on kolmekin konserttia, niinkuin on sattunut tänä syksynä. Se voi käydä päinsä jossakin miljoonakaupungissa, mutta meidän pienessä Helsingissämme pitäisi tyytyä yhteen konserttitoimistoon ja — minun mielestäni — yhteen solistikonserttiin viikkoa kohti. Konserttitoimiston tehtävä olisi myöskin estää mitään tulvaa syntymästä, kieltää ulkolaisia, puolikuntaisia taiteilijoita tänne tulemasta, järjestää niin, etteivät kaikki aloittelijat ja lauluoppilaat saisi ensimäistä konserttiaan juuri Yliopiston juhlasalissa antaa, y. m. s.

Koko joukko ulkolaisia taiteilijoita on täällä tänä syksynä esiintynyt. Suurista pianisteista ovat EUGEN D'ALBERT ja JOSEF SLIVINSKI antaneet konsertteja ja joulun tienoissa saadaan kuulla ALFRED REISENAUERia. D'Albert ei minua enää innosta läheskään yhtä paljon kuin ensi aikoina. Tuntuu kuin hän olisi käynyt väsyneeksi ja välinpitämättömäksi. Aivan erinomaisesti soitti hän kuitenkin Schumannin Carnevalin, oman Scherzonsa ja Rubinsteinin a-moll-barcarollen. Josef Slivinski on erinomaisen lahjakas pianisti. Hänen intohimoinen, tulinen esityksensä tempaa mukaansa. Lisztin suuren sonaatin, Schumannin Etudes symphoniques, Lisztin Petrarca-sonetin sekä Mendelssohn-Lisztin häämarssin soitti hän suurenmoisesti. Norjalainen naispianisti ASTRI ANDERSÉN, joka avusti erästä laulajatarta, tuntui musikaaliselta ja jo verrattain pitkälle kehittyneeltä pianistilta. Kotimaisista pianisteista, on ainoastaan SELIM PALMGRÉN esiintynyt omalla konsertilla. Tällä kertaa puuttui hra P:n soitosta innostus, ryhti ja selkäranka, ja esitys tuntui laimealta ja vastahakoiselta. Vakuutukseni on että tämä lahjakas pianistimme tulevalla kerralla ottaa vahingon täysin määrin takaisin.

Viuluniekkoja olemme saaneet kuulla useampiakin ja kaikki hyviä. WILLY BURMESTER soitti Bachin, Beethovenin, Mendelssohnin, Bruchin ja Tschaikowskin konsertit sekä tietystikin Paganinin „Hexentänze"n. Kaikista makuasioista huolimatta on Burmester nyt viulusoiton korkeimmilla huipuilla ja harva hänen kanssaan pystyy kilpailemaan. Helsinkiläisten suosiosta kilpailee kyllä hyvällä menestyksellä CHARLES GREGOROWITSCH, jonka etevä ja musikaalisesti hieno soitto ja tyyni esiintyminen aina tekee hyvän vaikutuksen. Entisestä vetovoimastaan tuntui hän kuitenkin jo vähän kadottaneen, vaikka hän taiteilijana on mielestäni yhtä paljon puoleensa vetävä kuin ennenkin. Sellaista ääntä viulussa, kuin JACQUES THIBAUDILLA, ei ole meillä ennen kuultu. Tämä nuori ranskalainen taiteilija on jo huomattava suuruus vieluniekkojen joukossa. Hänellä on loistava tekniikka ja sielua sormen päissä. Häntä kuunnellessa aivan sydän lämpenee Suomalaisista viuluniekoista on mainittava ARTHUR LINDFORS, ent. Hämeen paljoonan kapellimestari, joka äsken vietti 25-vuotista taiteilijajuhlaansa ja antoi onnistuneen konsertin. Hän on sekä tekniikkansa että musikaalisen esityksensä puolesta pisimmälle kehittynyt suomalainen viulutaiteilija. Jouhisoittimista puhuessani on minun vielä mainittava *Brysseliläinen jouhikvartetti,* joka erinomaisella soitollaan jätti unohtumattomat muistot jälkeensä. Sellaista mestaruutta yhteissoitossa, sellaista neljän sielun sympatiaa ja syvyyttä musikaalisessa tulkitsemisessa ei usein saa kuulla. Jos' böömiläinen kvartetti on aivan verraton etupäässä Smetanan ja Dvorakin esittämisessä, on tämä brysseliläinen kvartetti sitä sekä klassikerien että uudempien säveltäjien (esim. Griegin) tulkitsemissa.

Laulun alalla on meille paljon tarjottu, mutta vähempäänkin olisi tyydytty, kun se parempaa olisi ollut. Ulkomaalaisia laulajattaria täällä on esiintynyt THERESE BEHR, OLIVIA DAHL, ELLEN BECK, MATHILDE HAAS ja MINNIE TRACEY. Näistä olivat enemmin tai vähemmin keskinkertaisia muut paitsi Therese Behr, joka liedlaulajattarena on huomattava taiteilija. Olivia Dahl lauloi parhaiten Backer-Gröndahlin laululuja sekä pari uutta laulua Merikannolta. Ellen Beckillä on dramaattisia taipumuksia ja Mathilde Haasilla on laaja, mutta väritön altto-ääni. Minnie Traceyn mezza voce ja pianissimo ovat kuultavia; muuten on hän laahustava ja yksitoikkoinen, vaikkakin hänellä on kaunis ja kouluutettu ääni. ETTORE GANDOLFI on se laulajanimi, jonka nyt on vuoro maailmaa valloittaa. Hän on laulutaiteilijana yhä edistynyt, ja herättää nyt harvinaista huomiota Saksassa. Suomalaisista laulajista on ABR. OJANPERÄ viettänyt 20-vuotista taitelijajuhlaansa. Aivan erinomaisesti lauloi hän konsertissaan Beethovenin ihanan „An die Hoffnung" ja Wagnerin „Wotans Abschied und Feuerzauber" oopperasta „Die Walküre". Hänen molemmat etevimmät oppilaansa IDA EKMAN ja MAIKKI JÄRNE-

FELT ovat esiintymisillään herättäneet suurta huomiota ja ovat kumpainenkin jalomielisesti antaneet konsertin hätääkärsivien hyväksi. Ida Ekman on erityisalakseen valinnut Jean Sibeliuksen laulut, joita hän esittääkin erinomaisen väririkkaasti ja sielukkaasti. On kuitenkin niissäkin muutamia, jotka rouva Järnefelt vieläkin paremmin esittää, ja esim. Sibeliuksen „Svarta rosor" laulua ei kukaan ole täällä niin syvällä käsityksellä esittänyt kuin kreivitär Aina Mannerheim. Rouva Järnefeltin suurenmoinen ääni ja dramaatillinen, syvä ja lämmin esitys tuli mitä parhaiten esille Wagnerin Sentan ballaadissa ja Armas Järnefeltin kauneissa lauluissa. Neiti ERNA GRÄSBECK esiintyi kesken ulkomaisia opinnoitaan eräässä musiikkiopiston musiikki-illassa ja osoitti tuntuvasti edistyneensä. Sen sijaan ei neiti CONSTANCE NEUMANNin edistys ollut yhtä selvästi huomattavissa, johon ehkä osaksi vaikutti sekin, että laulajatar aivan hiljan oli Parisissa muuttanut opettajaa. Vähemmin edukseen esiintyi myöskin neiti MATHILDE ANDERSIN avustajana eräässä konsertissa. Hra Ojanperän oppilaalla JUHO KRÖGERillä, joka syksyllä antoi ensimäisen konserttinsa, on miellyttävä, vaikka pienenläntä barytoniääni ja huomattavat musikaaliset lahjat. Ensimäiseksi debyytiksi oli hänen konserttinsa varsin onnistunut.

Harvinaisia kirkkokonsertteja on ollut yksi ja sen antoi urkuri ALB. RYTHMÉN, joka varsinkin Guilmantin d-moll-sonaatilla osoitti olevansa sekä tekniikassa huomattavan pitkällä että kyllin musikaalinen saamaan kauniita vaihteluita registreerauksessa aikaan.

Musiikkikautemme huomattavimmat konsertit ovat kuitenkin olleet etevän orkesterimme *sinfoniakonsertit*, joita tänä talvena tulee kaikkiaan olemaan kymmenen. Niistä on tähän asti annettu neljä, joissa seuraavat sinfoniat ovat esitetyt: Beethovenin 4:s (B-dur), Svendsenin 2:nen (B-dur), Mozartin Ess-dur ja Kalinnikovin 1:nen (G-moll). Näissä konserteissa on myöskin kuultu Sibeliuksen *Satu* uudestaan sävellettynä. Tämä „Satu" on sittemmin säveltäjän johdolla esitetty Berlinissä, ja se ylistävä arvostelu, joka Sibeliukselle ja hänen teokselleen siellä annettiin, on omansa jokaista suomalaisen taiteen ystävää ilahuttamaan.

* * *

Kulunut syksy on ollut musiikkielämässämme huomattava merkki- ja muistoaika. On nimittäin kulunut 20 vuotta siitä, kuin kolme niin tärkeätä musiikkilaitosta kuin sinfoniaorkesteri, musiikkiopisto ja lukkariurkurikoulu alkoivat toimintansa. Aivan hiljakkoin vietettiin suurta juhlaa orkesterimme 20-vuotisen olemassaolon johdosta ja tämä juhla muodostui lämpimäksi kiitoksen ja kunnioituksen osoitukseksi orkesterin perustajalle ja innokkaalle johtajalle ROBERT KAJANUKSELLE.

Pitkäksi tulisi tässä edes lähimainkaan viitata Robert Kajanuksen tärkeään elämäntyöhön suuren ja tärkeän uran aukasijana, musiikkielämän virittäjänä, musikaalisen yleisön ja maun kasvattajana, orkesterin johtajana, innokkaana musikerina, suomalaisen sävellystaiteen tien viittaajana y. m. Mainitsen vain, että kun meillä nykyään voidaan puhua „vilkkaasta musiikkielämästä“ ja „ymmärtäväisestä musikaalisesta yleisöstä“, on se suureksi osaksi juuri kapellimestari Kajanuksen ja hänen konserttiensa kehittävän ja kasvattavan työn ansioksi luettava. Että yleisö kautta maamme tämän tietää ja tunnustaa, sitä selvästi todistivat ne monet laakeriseppeleet, lahjat ja sähkösanomat läheltä ja kaukaa, joita Robert Kajanus juhlassaan sai vastaan ottaa.

Kirjallisuutta.

Näytelmäkirjallisuutta.

ARVID JÄRNEFELT, *Orjan oppi.* Näytelmä viidessä näytöksessä. Helsingissä 1902, Otava. 166 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Jos niistä kahdesta teoksesta, jotka Järnefelt täksi jouluksi on julkaissut, joista toinen on draama, toinen romaani, tahtoisi päättää, mikä näistä molemmista kirjallisuuden haaroista on tämän kirjailijan varsinainen ala, niin mielestäni ei ole epävarma mille puolelle vaaka kallistuu. Järnefeltin taipumus psykologiseen analyysiin ja hänen kykynsä mieltäkiinnittävällä tavalla kertoa elämänhavaintojaan, ulkonaisia ja sisäisiä, takaavat hänen menestyksensä romaaninkirjoittajana. Toiselta puolen asettaa draama luojalleen vaatimuksia, joiden täyttämiseen mainitut kirjailijaominaisuudet eivät sellaisinaan riitä. Draaman luonteeseen sisältyy että siinä esiintyvät henkilöt toimivina osoittavat läpikuultavan kirkkaasti oman personallisuutensa, sen sisimmän olemuksensa, joka johtaa heidän tekonsa ja muodostaa henkisen yhteyden heidän moninaisille taipumuksilleen ja mielenliikkeilleen. Vielä vaatii draama että sen henkilöt kukin kohdaltaan yhdistetään kiinteästi siihen keskukseen, joka hallitsee draaman kokonaistoimintaa. Järnefeltin kuvaamat henkilöt eivät yleensä osoita sitä tarmokasta luonteenyhteyttä, joka on varsinaisesti dramaattiselle henkilölle ominaista; heidän luonteensa ilmenee kernaammin kriitillisessä mietiskelyssä ja intensiivisessä tunne-elämässä kuin tarmokkaassa ja koko mielenyhteyden hallitsemassa toiminnassa. Sellaisten

luonteiden kuvaus sopii luonnollisesti paremmin romaaniin, jossa on tilaa esittää lukuisia situatsioneja, mielenpurkauksia ja mietteitä henkilön eri luonteenpuolien kuvaamiseksi. Kirjailija, jolla on taipumusta kuvata henkilöitään romaanien esitystavan mukaan, ei dramatikkona useinkaan saa henkilöihinsä tarpeellista elävyyttä ja mieltäkiinnittävää omituisuutta, jos hän nimittäin tahtoo vastata draaman keskityksen vaatimusta ja karttaa kaikkea sitä, mikä draamassa tuntuu pitkäveteiseltä.

Viimemainitusta virheestä Järnefeltin „Orjan oppia" ei voi syyttää; päinvastoin tuntuu esitystapa luistavalta ja repliikit ovat yleensä lyhyitä ja täsmällisiä. Mutta näytelmässä esiintyvät henkilöt pystyvät mielestäni ainoastaan vähissä määrin vetämään puoleensa lukijan mielenkiintoa. Voiko näytelmä taitavain näyttelijäin kirkastamana vaikuttaa katsojaan voimakkaammin, se kysymys jää avonaiseksi ja arvostelu siis jossakin määrin ehdolliseksi.

Koettaessani näytelmään lukemalla perehtyä olen päähenkilönkin suhteen kaivannut teoksessa sellaista henkilöllistä luonteenkuvausta, joka välittömästi herättää mielenkiintoa. Sillä se intressi, minkä Järnefeltin Tiitus Flavius pystyy herättämään, kiintyy pääasiallisesti siihen aatteeseen, jota tekijä tahtoo häntä edustamaan, eikä Tiituksen varsinainen henkilöllisyys astu näytelmässä dramaattisen ratkaisevasti esiin.

Jos minun käsitykseni asiasta on oikea — pyydän Valvojan lukijaa kaikella reservatsionilla sitä tarkastamaan — niin keisari Tiituksen historiallinen persona on kiinnittänyt näytelmäntekijän mieltä pääasiassa vain sikäli kuin se on hänelle tarjonnut hänen omalta katsantokannaltaan ratkaistavan tehtävän. Tämä hallitsija kantaa aikakirjoissa nimeä „ihmiskunnan rakkaus ja sulo", mutta Järnefeltin anarkistiselta kannalta, jonka mukaan kaikki nojaaminen valtaan on ilmivääryyttä, tuntuu tällaisen kunnianimen antaminen yksinvaltiaalle vaikealta arvoitukselta, jos nimittäin saa ollenkaan luottaa historiallisen arvostelun järjellisyyteen. Tiituksen personassa tarjoutuu siten anarkistille polttavana kysymys: miten on mahdollista että hallitsija voi hyvillä töillä ansaita kansansa rakkauden?

Valtaan uskominen ja vallanhimo saa näytelmässä ehdottoman tuomionsa. Ne kokemukset, mitkä maailmanvaltaan pyrkivä ja vihdoin sen saavuttava Tiitus saa tehdä hallitusvallan mahdottomuudesta tyydyttää ihmisen parasta olemusta, sen tuhoavasta vaikutuksesta hallitseviin ja hallittuihin, johtavat häntä tunnustamaan oikeaksi kristityn orjan opin, minkä hän jo ennenkuin se oli lausuttu, on „hienolla järjellään" totuuden mukaiseksi „ymmärtänyt". „Orjan oppi" lausuu ettei hallitsija voi tehdä mitään hyviä töitä ja sisältää sen vuoksi Tiitukselle, joka valtaan päästyään luulee voivansa esiintyä ihmiskunnan hyväntekijänä, ehdottoman kehoituksen: „luovu vallastasi."

Tiitus, jonka varsinainen elämänsisällys on ollut häikäilemätön, ilkeimpiäkin keinoja karttamaton pyrkimys valtaan, masentuu tämän totuudeksi ymmärtämänsä opin edessä, mutta Rooman keisarina hän ei ensi hetkessä alistu sitä ehdottomasti toteuttamaan. Hän ei kohta luovu vallastaan, mutta mestautettuaan sen ainoan tosiystävänsä, joka hänelle oli antanut kehoituksen heti luopumaan, Tiitus siinä määrin heltyy seuraamaan annettua oppia, että hän luopuu jakelemasta keisarillisia käskyjä ja antaa mihinkään ryhtymättä „kaiken tapahtua niinkuin se itsestänsä pyörii häntä vastaan". Näin tehdessään Tiitus saa huomata, miten hyvät työt syntyvät itsestään, vangitut vapautetaan, urkkijat karkoitetaan, murhayrityksen tekijät saavat anteeksiantamuksen. Kansa ylistää jaloa hallitsijaa ja kunnianimi „ihmiskunnan rakkaus ja sulo" kaikuu häntä vastaan.

Sen mielestä, joka ei voi hyväksyä anarkismin oppia ehdottomaksi totuudeksi, vaan joka päinvastoin näkee paljon suhteellista totuutta Carlylen ajatuksessa, että monen ihmisen varsinaisin valtiollinen oikeus on oikeus tulla hyvin hallituksi, ei „Orjan oppi" ole periaatteellisesti tyydyttävä. Kaunokirjailijalle täytyy tietysti antaa oikeus teoksissaan taistella oman katsantokantansa puolesta ja tahtoisin sen vuoksi pitää kovin löyhänä sellaista kirjallista kritiikkiä, joka heti on valmis lausumaan suuttuvan sanansa, kunhan yleensä vain huomaa arvosteltavassa teoksessa jotakin tendensiä yleensä. Saattaa olla että arvostelijalla, joka luulee olevansa kaikkien tendensien yläpuolella, kuitenkin itse asiassa on paljon ahtaammat „tendensit" kuin arvosteltavalla kirjailijalla. Tendensi, määrätty aatteellinen tahdonsuunta, ilmenee yleensä kaikessa kirjallisessa tuotannossa. Kysymys saattaa vain olla siitä, onko tendensi oikeutettu, onko se eetillisen ihanteen ja ihmisyyden todellisten tarpeiden kanssa sopusoinnussa, ja tältä kannalta katson puolestani „Orjan oppia" yksipuoliseksi, koska se edellyttää yhteiskunnan muodostuvan ainoastaan täyteen vastuunalaisuuteen kehittyneistä personallisuuksista. Yhteiskunta saattaa siveellisten vaatimustensa ja erittäinkin edistysvaatimustensa toteuttamiseksi yhtä vähän luopua kokonaan käyttämästä pakkokeinoja kuin pedagogi saattaa järjestelmästään kokonaan pyyhkiä luvun lasten „hallinnasta".

Jos näytelmän tendensi ei olisi vaatinut itselleen ehdottoman totuuden tunnustusta, niin tekijän mieli olisi voinut vapaammin ja suuremmalla harrastuksella psykologisesti syventyä varsinaiseen aiheeseensa ja siten saavuttaa kappaleelleen vaikutusvoimaa. Tekijä olisi toisin sanoen, jos hän vähemmän olisi luottanut yleiseen aatteeseensa, saattanut viehättyä kuvaamaan Tiituksen personallisuutta ja ympäristöä sillä tavoin, että tähän erityiseen hallitsijaan nähden vaatimus: luovu vallastasi olisi tullut perustelluksi. Lukija olisi kenties siinä tapauksessa saanut näytelmästä sen vaikutuksen että Tiituksen personallisuuteen sisältyi toiselta puolen

kyky ansaita lyhyellä hallituskaudella ja innostuneilla teoilla historiallisen kunnianimensä, mutta että hän toiselta puolen sai mielessään kokea sellaisia kiusaavia ja kammottavia voimia, joiden valtaa hän ymmärsi voivansa välttää ainoastaan noudattamalla orjan kehoitusta ja oman sydämensä sisintä ääntä: luovu vallastasi. Jos Tiituksen personallisuus olisi täten esiintynyt syvien sisäisten ristiriitojen koettelemana, niin se olisi aivan toisissa määrin voinut vaikuttaa lukijaan kuin nyt. Se yleinen käsitys Tiituksen luonteesta ja teoista, mikä tekijällä tuntuu olevan — jääköön tämän käsityksen historiallinen arvo kokonaan käsittelemättä — olisi ymmärtääkseni sisältänyt mahdollisuuden sellaiseen psykologiseen ja yksityiskohtaiseen syventämiseen, jota olen sanonut kappaleen kaipaavan.

Tiituksen rinnalla muut näytelmän henkilöt vaikuttavat vieläkin laimeammin ja inhimillisyydestä köyhemmin. Loppupäätökseni draamasta on siten, että se on heikko sekä draamalliseen vaikutukseensa että aatteelliseen sisällykseensä nähden. Mielestäni Järnefeltin edellinen draama „Samuel Croëll“ esitti syvemmän konfliktin ja mieltäkiinnittävämmät luonteet.

Z. C.

Kertomuksia ja kuvauksia.

ARVID JÄRNEFELT, *Helena.* Romaani. Helsingissä 1902, Otava. 367 siv. 8:o. Hinta 3: 75.

Romaaninkirjoittajana Järnefelt on täksi jouluksi julkaisemallaan „Helenalla“ saavuttanut suuren ja tunnustettavan voiton. Muutamissa suhteissa tämä romaani on, mikäli voin ymmärtää, katsottava Järnefeltin etevimmäksi. „Veljekset“ oli kyllä suuremmin suunniteltu, sisälsi laajemman aatteellisen pohjan sekä erittäinkin yhden henkilötyypin, joka on parasta, mitä Järnefelt on luonut. Mutta mielestäni „Helena“ voittaa edeltäjänsä kokoonpanonsa ja kuvausvoimansa puolesta. Se on eheämmin ja keskittyneemmin sommiteltu, ja ne yleensä lyhyenpuoleiset luvut, joihin se on jaettu ja joilla jokaisella on mielenkiintoa jännittävä päällekirjoitus, tuntuvat varsinkin teoksen ensimäisessä osassa taiteellisella vaikutusvoimalla piirretyiltä. Kertomustavassa on läpeensä vauhtia ja vilkkautta. Ei tapaa kirjasta hapuilevan pitkiä sielunkuvauksia eikä myöskään suoranaisia aatteenselvittelyjä tai siveyssaarnoja. Tietysti tässäkin teoksessa tulee ilmi Järnefeltin oma elämänkatsomus, mutta se ei esiinny venytetysti opettavassa muodossa, vaan se välähtää esiin viittauksina lyhyissä vuoropuheluissa ja kuvatuissa yksityisteoissa tai se kulkee pohja-

virtana juonen yleisessä kehityksessä, johon se kyllä joskus liiankin näkyvästi vaikuttaa. Tästä ei seuraa että esitettyjen aatteiden hyökkäävä luonne olisi entisestään miedontunut, ne esiintyvät päinvastoin useinkin teoksessa pisteliäiksi lauseiksi hiottuina, nimenomaisella tarkoituksella kipeästi loukata sellaisen tuntemis- ja ajatustavan kannattajia, joka Järnefeltin mielestä peittää ihmisiltä sen yhden ainoan totuuden. Moni lause tässä romaanissa näyttää olevan kirjoitettu pitämällä silmällä „soturin luvallista aikomusta haavoittaa ja tappaa“.

Niinpä esim. kirkon uskonnonopetus, lunastusoppi ja ehtoollisjuhla saa monet iskut osakseen. En puolestani luule, että nämät iskut sattuvat niin syvälle kuin ne ovat tarkoitetut luterilaisen kirkon olemukseen. Erittäinkin katson ettei Järnefelt ole päässyt ymmärtämään niitä mutkikkaita lankoja, jotka jollakin tavalla yhdistävät uskonnollisen tositunnon, syyllisyystunnon hänen ahdistamiinsa kirkollisiin käsitteihin ja ulkonaisiin menoihin. Sen vuoksi hänen hyökkäävät aatteensa eivät osu varsinaiseen maaliinsa. Mutta sittenkin niihin sisältyy oikeutettua kehoitusta syventämään uskontoa personalliseksi voimaksi. Niissä nousee voimakas yksilö musertamaan sitä katsomustapaa, jonka mukaan ollaan valmiita „kansan vuoksi“ hyväksymään sisäisesti kestämättömiksi havaittuja käsityksiä. Erittäinkin opettajilla ja saarnaajilla on syytä ottaa harkitakseen, missä määrin Järnefeltin syytöksissä uskontomme ulkonaisuutta vastaan on aihetta. Jos he sen tekevät, niin he tekevät oikeammin, kuin jos he sokeasti kiihoittuvat Järnefeltin loukkaaviksi tarkoitetuista lauseista.

Mutta Järnefelt jakelee iskujaan yhtä hyvin vasemmalle kuin oikealle. Se tapa, millä hän romaanissaan kuvailee sosialistityyppiä, Reinhold Korpimaata, osoittaa hänen teroittunutta silmäänsä huomaamaan heikkoja puolia sosialistisessakin liikkeessä. Reinhold Korpimaa esiintyy aluksi sosialistisena kiihoittajana ja osoittaa keikailevana, itsestäänpitävänä, kiihoitusaiheita nuuskivana mahtipuhujana puolia, joihin kertomus ei tahdo herättää myötätuntoa, vaikka siinä samalla onkin kuvattu hyökkäys kohtuuttomia oloja vastaan oikeutetuksi. Kertomuksen edistyessä Korpimaassa yhä selvemmin esiintyy vaikuttimina vallanhimo ja edustamishalu, minkä tekijä asettaa yhteyteen sosialistisen liikkeen kehittymisen kanssa kieltopuolisesta suunnasta valtiolliseksi edistys- ja reformipuolueeksi. Kun Järnefelt täten on viimeksimainittuun seikkaan nähden kuvaillut meikäläistä sosialistista liikettä enemmän sen mahdolliseen tulevaisuuteen kuin nykyisiin oloihin nähden, niin hän näyttää tahtovan yleiseltä, kaikkea politiikkia suosimattomalta kannaltaan ennakolta varoittaa sosialistista liikettä antautumasta samanlaiseen kehitykseen, minkä hän on aikaisemmissa romaaneissaan katsonut voivansa huomata fennomanian historiassa. Hän varoittaa sosialismiakin siirtymästä kansanvaltaisen innostuksen aikakaudesta vallantavoittelun ja onnenonki-

misen aikakauteen. Sosialismiinkiin nähden Järnefeltin pääajatus pysyy samana: muulla ei ole arvoa eikä todellista vaikutusta kuin personallisuuden puhtaalla alttiudella. Kun valtiollinen toiminta Järnefeltin mielestä ei rakennu tähän voimaan, niin on vain johdonmukaista, että hän tahtoo epäsuosiollisesti arvostella juuri sitä sosiaalista edistyssuuntaa, joka nykyään herättää monessa hartaita toiveita.

Mutta eipä tämän romaanin pääsisällyksenä suinkaan ole minkään yleisen yhteiskuntalaitoksen tai yhteiskuntapuolueen kuvaileminen. Elämän tosiarvo ei olekkaan — siihen jo viittasin — Järnefeltin mielestä löydettävissä yleisistä liikkeistä ja ihmisten vallanhimoisesta puuhailusta niiden hyväksi, vaan sen luovat sellaiset yksityishenkilöt, jotka välittömästi toteuttavat hehkuvimmat tunteensa personallisessa toiminnassa. Yksityispersonallisuuksia ja heidän elämäänsä tahtoo tämä romaani ottaa kuvailemisensa esineeksi, samoin kuin se eetillisesti asettaa yksilöllisen totuudenvaatimuksen katsantokantansa perustukseksi.

Helenalla on päähenkilönä romaanissa hallitseva asema, kaikki muu, ympäristö ja ihmiset, esiintyvät ainoastaan sikäli kuin ne ovat suhteessa hänen intensiiviseen elämäänsä. Kirjan rikassisältöisyyttä todistaa jo se, etten voi käydä edes luettelemaan kaikkia niitä moninaisia elämänsuhteita, joissa tekijä antaa Helenan esiintyä. Erityisellä huolella on Helenan suhde hänen vanhempiinsa kuvattu, erittäinkin äitiin, jonka hienotunteinen, kokemuksissa koeteltu ja niitä hiljaisesti mietiskelevä persona on romaanin miellyttävin ilmiö. Havainnollisesti, vaikkei mielestäni aina vakuuttavan todesti, esitetään Helenan suhde talonpoikiin, ja mainitsenko vielä suhteet jo mainittuun sosialistikiihoittajaan, rovastiin, joka valmistaa ilman uskonnonopetusta kasvatetun Helenan rippikouluun, suhde vankeihin, kaupungin seurapiiriin upseereineen y. m. Yksi suhde on kuitenkin tärkeimmäksi kuvattu, suhde Georgiin, ja erittäinkin tätä suhdetta kuvatessaan tekijä antaa oman aatekantansa astua näkyviin.

Tässä suhteessa Helena kauttaaltaan pysyy etualalla. Voimakastunteisena, vapaasti kasvatettuna ja itsenäisesti ajattelevana naisluonteena hän jo alusta asti astuu omia teitään, jota vastoin Georg, lahjoiltaan sangen keskinkertainen, vasta „vähitellen“ ja Helenan voimakkaasta vaikutuksesta pääsee vapautumaan upseerikasvatuksensa sovinnaiskäsityksistä. Toisinaan kertomus jättää Georgin mielestäni liiankin paljon syrjään, etenkin siihen nähden ettei tekijä oikeastaan yritäkkään kuvata hänen varsinaista mielenmuutostaan, vaan ainoastaan kertoo sen tapahtuneen „vähitellen“, kuten hänen luonteensa vaatii. Myöskin kuvaa tekijä kenties liiankin laajasti sitä upseerimaailmaa, joka muodosti Georgin ympäristön, antamatta tämän itsensä esiintyä siinä lukijan nähtäväksi. Mutta kun tekijä itse nimenomaan kirjansa lopussa sanoo, että Helena on ollut „koko kertomuksen keskus“, niin hän saattaa olla oikeassa kirjan kokoonpanon

kannalta torjumaan muistutuksen, että Georgin mielenmuutos esiintyy lukijalle liian äkkiä, ja saattaapa lukija toiselta puolen kerran olla kirjailijalle kiitollinenkin siitä ettei hän lähde kaikkia sivuhenkilöitä juurta jaksain kuvaamaan, vaan jättää jotakin lukijan oman fantasian aavistettavaksi.

Ja sitä vapaampana saattaa lukijan mieli kiintyä huomaamaan itse pääasiaa, Helenan luonteenkuvausta ja hänen suhdettaan Georgiin sekä sitä ajatussuuntaa, joka esiintyy läpinäkyvänä tendensinä tämän suhteen kuvaamisessa.

Saattaa olla eri mieliä siitä tuntuvatko kaikki tämän kuvauksen eri kohdat vakuuttavan tosilta, mutta mielestäni täytyy empimättä myöntää, että kuvaus kauttaaltaan kykenee vaatimaan puoleensa lukijan mielenkiinnon.

Helenan ja Georgin rakkaussuhteessa tapahtuu ensimäinen ratkaiseva käänne heidän julkisen kihlauksensa johdosta. Ennen sitä Helena on tuntenut luonnollista myötätuntoa Georgin personaa kohtaan, erittäinkin sitä hienotunteisuuden, hellyyden, avuttomuuden piirrettä kohtaan, joka on tunnettavissa Georgin sovinnaisuuteen taivutetun luonteen pohjalla. Mutta kihlaus, sellaisena kuin Järnefelt sen käsittää, karkoittaa heidän väliltään kaiken luonnollisuuden ja personallisen myötätunnon, ja sen sijaan se herättää Helenassa sielun syvyydestä tietoisuuteen saman vastustamattoman intohimon, jonka Helena saattaa *ymmärtää* vaikuttimeksi isänsä ihmisonnea surmaaviin tekoihin. Kihlattuna-olo kuvataan Helenan suhteessa Georgiin toiselta puolen niin että se nostaa vietin vastustamattomaan valtaan sekä että se toiselta puolen sovinnaisilla siteillään ryöstää ihmiseltä välittömyyden ja vapaan päätäntöoikeuden, yksilön siveellisen perustuksen. Helenan voimakas yksilöllisyys ei taivu noudattamaan säännöksiä ja laitoksia, joihin alistuminen vastustaa hänen personallista totuudenpyrkimystään ja näyttää kiihoittavan hänen alempia viettejään. Siten kihlatut eroavat kokonaan, kun Georg ei sovinnaiskannaltaan suostu personallisen vapauden hyväksi syrjäyttämään kihlauksen ja avioliittovihkimyksen sitovia muotoja. Eronneina he kumpainenkin omalla tahollaan ja omalla tavallaan taistelevat personallista totuutta löytääkseen, ja, kuten sanottu, Helenan taistelu esiintyy teoksessa yksityiskohtaisesti kuvattuna. Helena katsoo jo eronsa Georgista ikuiseksi ja on jo rakentamaisillaan rakkaussuhteen sosialistijohtajan kanssa, jonka aatteet hänen mieltään ovat nostaneet. Mutta hän huomaakin tämän henkilön suhteen erehtyneensä, sillä sosialisti ei ollutkaan antanut personallisuuttaan välittömästi aatteelleen; päinvastoin siinä pohjalla piili vallanhimon ja raakasydämisyyden voimat. Kohtalo yhdistää uudestaan Helenan ja Georgin tiet. He kohtaavat toisiaan „ystävinä“, eivät rakastavina, mutta, kuinka onkaan, „luonnollinen vetovoima“ saa heidät ilman ennakollista kihlausta ja papillista siunausta antautumaan ehdottomasti toisil-

leen, ja sen jälkeen Helena, joka kokonaan heltyneenä ei enää tahtoisikaan asettaa Georgille mitään ehtoja, saakin huomata, että hänen aatteensa sittenkin ovat „vähitellen“ ja hänen tietämättään valloittaneet Georgin puolelleen. He yhtyvät siten personallisesti vapaina elämään aatteensa hyväksi, jonka Georg pukee sanoihin: „kiivetä kaikessa hiljaisuudessa talonpoikien hartioilta alas maahan.“ Eivätkä he enää kertomuksen lopussa ole pyrkimyksineen yksin; heihin näkyvät yhtyneen useammat kirjan henkilöt, joista ei sitä olisi saattanut uskoakaan, muutamat entiset upseerit, muutamat entiset kotikartanon alustalaiset, joihin Helena on vaikuttanut heidän kärsiessään rangaistusta vankilassa, ja entinen vanha rovastikin, joka on saanut rikoksistaan samaa rangaistusta kärsiä.

Mitä romaanin varsinaiseen probleemiin tulee, kysymykseen sukupuolirakkaudesta, niin Järnefelt sitä käsittelee hieman toiselta kannalta kuin „Puhtauden ihanne“ teoksessa, mutta pääajatus lienee kuitenkin vielä sama. Pääpaino lankeaa nyt siihen, että sukuvietti on vastustamaton luonnonvoima, jolle eivät mitkään yhteiskunnalliset säännökset voi hankkia eetillistä merkitystä, vaan joka vaatii ehdotonta antautumista, ja vasta sillä ehdolla se tekee toisilleen antautuneille personallisuuksille mahdolliseksi seista vapaina toistensa rinnalla yhteisiä pyrintöjä kannattamassa. Sitä vastoin tässä romaanissa ei tunnu ainakaan voimakkaampana sitä vaatimusta, että olisi sukupuolisuhteissa ehdottomasti „puhtautta“ tavoiteltava. Viittauksena siihen esiintynee Helenan ja hänen äitinsä keskusteluissa lause: „niinkauan kuin *voi* olla menemättä naimisiin, niinkauan *pitää* olla menemättä.“ Mutta kaikki tarkoittaa kuitenkin teoksessa osoittaa, etteivät ainakaan kirjan henkilöt voi. Osoittaako se seikka, että „puhtauden ihanne“ tässä romaanissa on saanut jäädä jotenkin syrjään, Järnefeltissä pyrkimystä sovittaa jyrkkää antinomiaansa ehdottaman siveysvaatimuksen ja luonnonvietin välillä, sen kysymyksen jätän ratkaisematta. Jyrkkyyden tasoittamiseen näyttää viittaavan sekin että lasten synnyttäminen nyt sanotaan voivan „sovittaa“ vietin tyydyttämistä ja että siten on ainakin jossakin määrin lievennetty entistä väitettä: „lapsi on lankeemuksen tuote.“

Kun olen ennen käsitellyt Valvojassa Järnefeltin käsitystä sukupuolisiveydestä, niin saatan viitata entiseen kirjoitukseeni, mitä periaatteelliseen puoleen tulee (Valvoja 1897, ss. 584—593). Tämän romaanin yhteydessä olisi vähemmän syytä vastustaa Järnefeltin askeettista ihannetta kuin hänen käsitystään luonnonvietin ehdottomasta ylivoimasta. Mutta mitä muistutuksia tahdotaankin tehdä Järnefeltin yleistä käsitystä vastaan, niin on samalla myöskin eetilliseltä ja psykologiselta kannalta tunnustettava hänen yksityiskohdissa syvälle tunkevan selvittelynsä ansiot. Vaikkakin esim. katsoo, että hänen kuvauksensa kihlattujen sielunelämästä tuntuu tahtovan tehdä ihmissydämen väreet liian yhdensuuntaisiksi ja mutkatto-

miksi, niin sisältävät nämät kuvaukset kuitenkin sellaistakin totuutta, jonka esiintuomisesta varsinkin kasvattajat saavat olla Järnefeltille kiitollisuuden velassa. Tulkoon tämä viimeinen kehoitus lausutuksi siihenkin huomautusta ansaitsevaan seikkaan nähden ettei tätä Järnefeltin romaania mitenkään sovi lukea nuorisolle otolliseksi lukemiseksi; siitä ei lähde raikasta, kehoittavaa vaikutusta, mutta se sisältää ajateltavia asioita kypsyneemmälle arvostelukannalle.

Kirjan taiteellisen etevyyden ja vaikutusvoiman olen jo tunnustanut ja tahtoisin siihen nähden vielä lisätä, että tämä Järnefeltin romaani, jos mikään hänen teoksistaan, näkyisi voivan saada lukijakunnan ruotsinkielisenkin yleisön piirissä. Sisällyksen rikkaus ja muodon kirkkaus takaavat sille varmasti hartaita lukijoita niiden keskuudessa, jotka ymmärtävät sitä kieltä, millä se on ilmestynyt.

Z. C.

HELMI SETÄLÄ, *Kansan hyväksi.* Helsingissä 1902, Otava. 209 siv. 8:o. Hinta 2: 75.

„Kansan hyväksi" on terveellä järjellä ja erittäin terveellä tyylillä kirjoitettu kuvaus viime nälkävuosien ajoilta 1890-luvun alkupuolella, kuvaus, jossa monin paikoin sykähtää muuten niin tyynen esitystavan alla naisen lämmin ja tunteva sydän.

Se on surunvoittoinen kertomus Hertasta, merikapteenin tyttärestä, joka jo varhain on tullut tuntemaan elämän vakavia, vieläpä varjopuoliakin. Hänen isänsä on juopotteleva merikarhu, häntä kosiskelee puolisivistynyt asioitsija Väisänen, hänelle ei koti enää kodilta tunnu. Eivät häntä myöskään huvita pääkaupungin nuorison huvitukset, hän kaipaa muuta, varsinaisempaa, varmempaa elämän tehtävää. Siihen tarjoo hänelle tilaisuuden hätäaputoiminta. Kato on kohdannut puolta Suomenmaata ja samaan aikaan kuin pääkaupungissa juhlitaan, kuollaan takamailla nälkään. Ei niin, ettei pääkaupunkikin puolestaan ottaisi tehokkaasti osaa hädänalaisten seutujen avittamiseen. Hätäapukomiteoja muodostetaan, kokouksia pidetään, lastenkotoja perustetaan, — yhden sellaisen hoitajaksi pääsee myöskin Hertta. Hän tulee näkemään kurjuutta silmästä silmään, hän rehkii ja raastaa, puuhaa ja ponnistaa edes hiukkasen lievittääkseen töllien ilottomuutta, mutta joutuu vihdoin tarttuvan taudin uhriksi, jota ehkäisemään hän on myös ystävänsä tohtori Hammarin Helsingistä kutsunut, ja kuolee saman tohtorin käsiin. Samalla saa surullisen lopun tohtorin rakkauden tarina, sillä mitä enemmän hän on Herttaan tutustunut, sitä lämpimämmät tunteet ovat hänen rinnassaan

heränneet. Itse hän on kihloissa erään pääkaupunkilaisheilakan kanssa, huolettoman, iloisen tyttöhäikälän, joka nähtävästi joutuu luutnanttien saaliiksi, samalla kuin tohtori pyhittää elämänsä yhteiselle hyvälle.

Siinä kaikessa yksinkertaisuudessaan kirjan pääpiirteet. Toiminnan juoksu sallii tekijän samaan yhteyteen liittää sarjan vaihtelevia kuvauksia Helsingin hätäaputoiminnasta, sen puuhista, sen vaikuttimista ja siinä esiintyvistä erilaisista henkilöistä, samoinkuin myöskin sydänmaan todellisesta puutteesta. Millään syvemmällä luonnekuvauksella lumoamatta, astuvat kirjan henkilöt eteemme ylimalkaisina tyyppeinä, jotka me jokainen tunnemme. Heidän vuoropuhelunsa eivät aina ole niin erittäin merkitseviä taikka toimintaa eteenpäin vieviä, mutta aina vilkkaita ja eräänlaisella ajatuksen täsmällisyydellä kirjoitettuja. Niin lähellä sentimentalisuutta kuin tällaisen aiheen käsittely onkin, ei tekijä kuitenkaan siihen pahemmin horjahda, ellemme ota lukuun teoksen loppua, jossa Hertan rakkaudentunnustus tohtori Hammarilleen tekee meihin hiukan keinotekoisesti keksityn vaikutuksen.

Näinä koettelemuksen aikoina, jolloin samat kysymykset jälleen ihmisten mieliä kiinnittävät, tulee „Kansan hyväksi“ varmaan saavuttamaan lämmintä huomiota hyvinkin laajoissa piireissä.

E. L.

Runoutta.

LARIN KYÖSTI, *Kuisma ja Helinä.* Kertova runoelma yhdessätoista laulussa. Porvoossa 1902, Werner Söderström. 85 siv. 8:o. Hinta 2: 25.

Larin Kyösti on nähtävästi jo kokonaan selvinnyt viimejouluisesta hengenhuumauksestaan, joka oli painanut leimansa hänen „Unta ja totta“ ja „Etsijän tarina“ nimisiin runojulkaisuihinsa. Ja se on perin ilahuttava ilmiö. Sillä runoilijakin epällemättä tarvitsee ison annoksen tervettä järkeä, vaikkapa „furor poeticus“, runollinen raivo, täyttäisikin hänen mielensä aivan ylitsevuotavaksi. „Hämärästi sanottu on hämärästi ajateltukin“ sanoi aikoinaan Tegnér, ja hänen lauseensa pitänee paikkansa meidänkin päivinämme.

Viimejouluisessa „Nuoressa Suomessa“ Larin Kyösti julkaisi kasakkaballaadin „Kuisma ja Helinä“, joka epäilemättä oli hänen paraita, jollei paras runonsa, ja yleensä lajinsa arvokkaimpia. Suppeaan ballaadimaiseen muotoon oli siinä punottu koko kiihkeä tarina Sankolan Helinästä, renkivouti Ismasta ja kasakkapäällikkö Kuismasta. Aihe oli vallan uusi ja mieltäkiinnittävä, osoittaen että meikäläisiltäkin runomailta voi kyllä poimia sattuvia aiheita, kun on runollista näkemystä ja silmää

niitä keksimään. Aron kiihkeä poika ja Suomen tunteekas tyttö — kas siinä kyllin vahva runollinen suhde, mihin vielä lisäksi tuli oikea hitaan hämäläisen tyyppi Isma. Tämä kelpo aihe on viehättänyt Larin Kyöstin ponnistamaan kykyänsä ja mielikuvitustansa yhä korkeammalle, ja tuloksena siitä hän nyt julkaisee saman tarinan monipuolisesti lavennettuna ja kehitettynä pitkässä 11-lauluisessa runoelmassa. Alkuperäisen ballaadin jokaista piirrettä on laajennettu yhä uusilla lisillä ja käänteillä, niin että Larin Kyöstin työ tavallansa — mikäli näitä asioita voi verrata — muistuttaa Lönnrotin työtä Kalevalan kokoonpanossa. Ja samoinkuin Kalevala paikoin tekee hieman pitkäveteisen vaikutuksen, samoin ei voi kieltää itseltään, lukiessaan Larin Kyöstin lavennusta, joskus tuntevansa samankaltaista pitkäveteisyyden ja ikäänkuin tahallisen venyttämisen tunnetta. Sillä en suinkaan tahdo sanoa, ettei lavennus olisi taitavasti suoritettu — päinvastoin se siinä suhteessa täyttää korkeitakin taiteellisia vaatimuksia — mutta itse aineen laatu tuntuu minusta sellaiselta, että liialllinen ulkonainen seikkaperäisyys ja pikkupiirteisyys eivät sille ole eduksi. Ehkäpä lukijan tuollaiseen tuntemukseen on osaksi syynä itse runomittakin, joka tosin on sangen huolellista ja siloiteltua, niin että ilokseen huomaa Larin Kyöstin isosti edistyneen puhtaasti muodollisessakin suhteessa, mutta samalla hieman yksitoikkoista ja raskaanlaista. Ballaadin viisisäkeiset stroofit olivat reippaita ja iloisia, täynnä oikeaa kasakkavauhtia. Lavennuksessakin on läpikäyvänä samantapainen viisisäkeinen stroofi, jossa ainoasti toinen ja viimeinen säe ovat keskenään loppusoinnussa ja joka muuten hieman vaihtelee eri lauluissa, mutta vauhdikas jambi- ja anapestimitta on kauttaaltaan muutettu pitkäsäkeiseksi ja raskaaksi trokeeksi, joka hidastuttaa kertomuksen kulkua ja pakoittaa sen suurempaan seikkaperäisyyteen. Puhtaasti eepilliseltä kannalta katsottuna tuollainen mitta kenties onkin vallan paikallaan, antaen kertomukselle sen eepillisen tyyneyden ja laveuden, joka on epiikan tunnusmerkkejä, mutta tällaisessa puoleksi lyyrillisessä runokertoelmassa olisi joku nopeampitahtinen mitta ainakin muutamissa kohdissa epäilemättä ollut paremmin paikallaan.

Aiheen laventuessa on tietysti koko joukko uusia henkilöitä ja uusia situatsioneja astunut näyttämölle, ja myönnettäköön kohta, että tekijän on onnistunut sangen hyvin kiinnittää ne kertomuksen yhteyteen, sovittaa ne tarinan oleellisiksi osiksi. Sivuhenkilöistä vetää erityistä huomiota puoleensa Kuisman seuralainen „Mishka, välimies ja kompaleuka“, joka on aivan erityisellä elävyydellä piirretty lukijan silmäin eteen aito venäläisenä kasakkatyyppinä. Ainakin allekirjoittaneen huomio kiintyi häneen paljoa kerkeämmin kuin itse päähenkilöihin, huolimatta näiden perin seikkaperäisestä sekä ulkonaisesta että sisällisestä kuvaamisesta. Tuntuu kuin näiden kuvaaminen ei olisi tekijältä käynyt

yhtä välittömästi ja luontevasti kuin Mishkan. Tosin Isma ja Kuismakin esiintyvät kyllä selväpiirteisinä — edellinen aito hämäläisenä tyyppinä, joka hitaan ja kömpelön kuorensa alla kätkee voimakkaita ja syviä tunteita, jälkimäinen aron rohkeana ja tulisena kasvattina, joka huviksensa leikittelee naissydämillä. Helinä itse, huolimatta kaikesta siitä taidosta ja huolesta, jota tekijä hänen osakseen on nähtävästi käyttänyt, jää mielestäni kaikkein hämäräpiirteisimmäksi. Mutta ei sovi kieltää että hän juuri siten antaa asialle sen hämyisen ja haaveellisen värityksen, joka sille kuuluu. Kenties runoelman vaikutus olisi ollut vielä parempi, jos tekijä ei olisi ollut kuvauksissaan niin täydellinen ja seikkaperäinen. Ensimäinen ja toinen laulu, joissa lavealti kuvaillaan Helinän kirkossa käyntiä ja Isman entisyyttä, tuntuvat ehdottomasti pitkäveteisiltä kaikkine pikkupiirteineen. Kolmas laulu saa jo eloa kasakkain ilmestymisestä, ja neljännessä Mishkan tyypillinen olemus, iloinen ja surullinen yhtaikaa, suuresti kiinnittää lukijan mieltä, samalla kun Helinän hengenvaara joessa ja Kuisman ilmestyminen pelastajana liittyvät kertomukseen taitavasti sommiteltuna kohtauksena. Viides ja kuudes laulu, joissa johdutaan katastrofiin, eivät myös ole taiteellisia ansioita vailla, ja seitsemäs laulu, jossa Mishka viinapullon ääressä katkerin mielin kertoo Ismalle, kuinka Kuisma oli häneltä riistänyt kauniin Darjan, on mielestäni runoelman paras laulu, täynnä oikeaa, asianmukaista aro- ja kasakkatunnelmaa. Ja kahdeksannessa laulussa on lyhyesti, mutta suurella eepillisellä taidolla kuvattu Isman ja Kuisman kiihkeä painiminen:

Riihen eessä ristipainihin
Kuisma, Isma kädet yhteen löivät
niinkuin kaksi vahvaa karhun poikaa
leuka olkaa vasten ottelussa,
että korkoraudat säkenöivät.

Kuisma kiemuroi kuin liukas kyy,
Isma seisoi niinkuin rautatammi
jäykin niskoin tyynnä kasvoiltansa,
mutta tulisena Kuisma kieppui
yhä kiivaammin ja notkeammin.

Eloa ja vauhtia on myös yhdeksännessä laulussa, jossa Isma aikoo tappaa Kuisman, kasakat lähtevät Sankolasta ja Kuisma jättää Helinän tuskaan ja pelkoon. Kymmenes ja yhdestoista laulu, joissa kuvaillaan Helinän sairautta, tuskaa, turhaa toivoa, hullunhoureita ja itsemurhaa, eivät enää tunnu yhtä luontevilta ja välittömiltä, vaikkapa niissä onkin monta hyvää käännettä ja paljon tunnelmaa.

Runoilijan kieli on sangen kuvarikasta, ja runsaasti hän käyttää vertauksia kuten kertovassa runossa tuleekin tehdä. Mutta tuntuu kuin

tuo runsaiden runollisten kuvien ja vertausten käyttäminen paikoin tekisi stroofit liian täyteläisiksi ja kylläisiksi, ja siten sekin puolestaan lisäisi esityksen raskahkoa rytmiä. On kuitenkin hauska nähdä että tekijän käyttämät vertaukset ja kuvat nyt ovat selviä eikä sellaisia hämäriä sana- ja käsiteyhtymiä, joita hän viimejouluisissa teoksissaan meille tarjosi. Joku outo sana ja onnistumaton lausetapa tosin tässäkin runoelmassa siellä täällä takerruttavat lukijaa, mutta eivät juuri sanottavasti häiritse. Niin että — käyttääkseni arvostelijain puhetapaa — tekijä kaikesta päättäen on astunut ison edistysaskeleen ja antaa takeita vastaisesta yhä taiteellisemmasta tuotannosta. Jo alusta alkaen tuntui siltä kuin kertova ja kuvaileva piirre kuuluisi aivan erityisesti Larin Kyöstin runoilija-ominaisuuksiin, ja hänen viime teoksensa on mielestäni aimo vahvistus sellaiselle mielipiteelle. Toivonkin siis, että hän vastakin kehittää lahjojansa tällä meidän taiderunoudessa niin vähän viljellyllä alalla. Lemmenlyriikkaa ja pessimististä ruikutusta meillä onkin jo tarpeeksi. Kertovalla runoudella on ainakin se hyvä puoli, että sitä aivan tavallinen maallikkokin voi lukea ja ymmärtää.

O. A. K.

VALTER JUVA, *Runoja*. Uusi sarja. Hämeenlinnassa 1902, Boman & Karlsson. 136 siv. 8:o. Hinta 2: 50.

Meillä on verraten mieluinen muisto hra Valter Juvasta ensi tutustumaltamme, joka tapahtui armon vuonna 1897. Hän debyteerasi silloin „Kuvia ja säveleitä“ kokoelmallaan, ja me tunsimme hiljaista tyytyväisyyttä nähdessämme hänen omintakeisiin kokemuksiin perustuvia kuviansa maaseuduistamme ja kuullessamme hänen lemmenlyriikkansa pehmoisia sointuja. Hänen mieterunoihinsa olimme vähemmin ihastuneita, mutta ei hän niitä järin paljon tarinnutkaan.

Esillä olevassa uudessa runokokoelmassaan hän on pysynyt jotensakin uskollisesti entisessä aiheidenryhmityksessä. Hänellä on nytkin jokunen maaseutukuva Karjalasta, jonka kunnaille häntä „ponneton kaiho (!)“ johtaa, on rakkauden lauluja „Sinulle“, joka ei ole kukaan muu kuin runoilijan „nuori puoliso armas“, ja sitten on mieterunoja muutama niitäkin. Yksityisseikoissakin voisi paikkapaikoin osoittaa yhtäpitäväisyyttä entisten aiheitten ja nykyisten välillä. Mutta on eroakin. Hra Juvan mielikuvitus näyttää tulleen yhä keskipakoisemmaksi ja kodittomammaksi. Suomen rajat ovat käyneet sille liian ahtaiksi, ja se on outunut tekemään sangen laajoja partioretkiä niiden ulkopuolelle. Se on viivähtänyt hetkisen milloin Ranskan tai Espanjan keskiaikaisen trubaduurirunouden muistoissa („Bertran de Born“, „Don Henriqve iltaan

soitti", „Trubaduuri"), milloin muinaisen Hellaan laaksoissa („Narkissos", „Faon"), milloin itämaiden ruususstoissa („Hafizin laulu"). Se on liidellyt keveästi maurilaissodista mongoliläismuistoihin, Newtonisia Tyge Braheen ja Don Quixoten filosofiasta Nirvanaan tahi geelittären valituksiin. — Onhan siinä jo liikkumisalaa! Paha vain ettei runoilija ole pystynyt syventymään aiheisiinsa niin että hän olisi niihin oman personallisen tunteensa voimasta elävän hengen puhaltanut ja siten luonut ne muidenkin sydämiä koskettaviksi. Siksi ne tuntuvat useimmiten vain kelmeiltä kirjallishistoriallisista harrastuksista ja hra Juvan runsaasta lukeneisuudesta syntyneiltä muisteluilta.

Paraiten hän on onnistunut kotimaisten aiheitten käsittelyssä. „Kyliltä ja mailta" ryhmässä on virkeätä sävyä runoissa „Hei, pojat!" ja „Kieltäisin varmaan". „Talonpoikaisserenaadi" ansaitsee huomiota aiheensa vuoksi — todella kaunista, esikuvaksi kelpaavaa ritarisuutta — ja „Öinen vieras" olisi omintakeisuutensa vuoksi kannattanut tulla paremminkin esitetyksi. Muuten tuntuvat aiheet, joissa runoilija ylistelee onneansa torpan tai myllyn tytön kaihoilevana lempijänä, olevan henkistä (vaikka kaukaista) sukua sille paimenrunoudelle, johon runoilija joskus viehättyy maailmaan väsähtäneenä. — „Sinulle" ryhmässä on joku pieni palanen herkänlaista, mutta mietoa lemmenlyriikkaa niinikään. Se ei liene aivan vapaata Heinen vaikutuksesta, jota kuultaa siellä täällä muissakin runoissa. — Suomen historiasta on runoilija löytänyt muutaman aiheen, „Juhana herttuan vankeus" ja „Kreivi Horn", joista hän on saanut mukiinmeneviä tunnesäveleitä esiin. — Äidin kertomus „Pyhäkelloista" pitää myöskin paikkansa sievänä tunnelmapalasena.

Ulkomaisista aiheista ovat tarut keskiaikaisista trubaduureista luontevimmat. Helposti kuitenkin tuntee semmoisen runon kuin „Trubaduuri" olevan pelkän muistelon ulkomaalaisista esikuvista (lähinnä kai Uhlandista). Koko herttainen on kuvaus espanjalais-maurilaisesta ritarillisuudesta kappaleessa „Maurilaissota". Puhdasta, vaikka kuollutta, on horatiolainen antiikkisuus „Faon" runossa, ja laihanlaista on hellenismi „Narkissoksessa". Enemmin eläimänväriä on „Hafizin laulussa". „Newton" runossa on syvä ja arvokas pohja-ajatus, — Byronin „Don Juanissa" sama — ehkä myöskin „Tyge Brahen" mielessä kuolinvuoteellaan, mutta viimemainituissa se on jäänyt tarpeeksi esille saamatta ja hämäräksi.

Laulussa „Kautt' ilmojen laulu ilkkuu" on jonkunmoista epämääräisyyden viehätystä ja „Mun usein mieleni suustaan suruun vaipuu" sisältää rauhallista kaipausta, jolta ei voi kaikkea arvoa evätä.

Loppuun liitetyt suomennokset muutamista Gustaf Frödingin, Robert Burnsin, Heinrich Heinen ja Karl Aug. Tavaststjernan runoista osoittavat, mihin suuntaan runoilijaa kirjalliset mieliteot vetävät. Niillä

on se etu että ne auttavat osaltaan suomenkielisen yleisön tutustumista vieraisiin runoniekkoihin.

Onkin tässä luetettu melkein kaikki ne runot, jotka mainitsemista ansaitsevat. Lopuista voimme vaieta, sillä ei niistä juuri kenellekään iloa liene. Päinvastoin joku kankeahkoon kuus- ja viismittaan sepitetty Geelitär-elegia, soinnuilla kyllästetty „Niemen neito“ t. m. s. saattaa melkeinpä rasittaa lukijaa, niinkuin se varmaankin on rasittanut sitä ennen tekijäänsä — synnytystuskien aikana. Muoto on näet niissä usein orjuuttanut ajatuksenkin. Runoilija on epäilemättä suurella huolella ja työllä saanut kutoa kokoon kappaleensa. Hän ei ole läheskään aina tavannut aihettansa kiinni siinä onnellisessa ja hedelmällisessä silmänräpäyksessä, jolloin tunnelma kuin itsestänsä sointuihin valautuu, vaan hänen mielensä on joskus ailahtunut lievästi siihen suuntaan, ja hän on koettanut sen ailahduksen kaikin mokomin säveleiksi pukea. Tästä puolinaisesta pakoittamisesta selittynee kait se seikka, että nuo mutkikkaat runomitat, täydet loppusoinnut ja säkeiden keskisoinnut niin usein tuntuvat vain tehdyiltä runohelyiltä.

Kun puujaloilla kulkevat esim. runot „Unelma“ ja „Unhola“ kankeisiin loppusointuihin kammitsoittuina, ja niin syvästi runollinen kuin onkin esim. ajatus „Vait, viulun äänet ne soi!“ runossa, niin on sen esitys jäänyt vaille muodon avustavaa tukea ja tunteeksi kietoumusta. Runomuoto on nähtävästi vaatinut joskus hakemaan ajatukselle hyvin keinotekoisen ja hämärän ilmaisun, esim. „Se vaati kahleiden hinnan, Mitä maasta hän unelmoi“ (Juhan herttuasta sanottu), „Ja turhaan huokuu lyyrasi helkkynään Sun lempes kaiho lauluna myrtistöön“ („Faon“), „On orjan arkuus mykkä tai kuolon yötä“ („Trubaduuri“). Oudonlaiset ovat myöskin säkeet:

»Don Henriqve iltaan soitti
Ikkunahan infantinnan» — —
»Oranjit hän päästään (sic!) puisti“ — —
»'Ei, nyt täytyy eriin meidän',
— Ja hän peitti silmää sorjaa: —»,

joista viime mainittu on kerrassaan onnistumaton.

Tämä hra Juvan uusi sarja runoja ei ole hänen esikoisensa vertainen alkuperäisyydessä, ei tunnelmapitoisuudessa eikä muodon notkeudessa. Se on runo-oppineisuudestansa huolimatta noita ilmiöitä, jotka eivät jätä sanottavaa muistoa jälkeensä. Jäämme sen vuoksi odottamaan, että tekijä vastaisissa runoissaan tapaisi oman elävän tunnealansa, joka antaisi hänelle mahdollisuuden luoda pysyvämpiä kuvia ja säveleitä.

V. T.

Taidekirjallisuutta.

VOLTER KILPI, *Ihmisestä ja elämästä.* Kirjotelmia. Kuopiossa 1902, Otava. 166 siv. 8:o. Hinta 3: 25.

Kun Volter Kilven esikoinen Bathseba ilmestyi, olivat sekä julkiset että yksityiset arvostelut siitä hyvin erilaisia. Toisia se ihastutti, toisia se suututti. Toiset ennustivat tekijästä, joka sellaisella teoksella kykeni debyteeraamaan, koituvan jotain huomattavaa, toiset tuomitsivat kirjan suorastaan epäsiveelliseksi ja vaaralliseksi. Mutta asettuipa tekijän maailmankatsomukseen nähden mille kannalle hyvänsä, yhtä ei kuitenkaan käynyt kieltäminen: Bathseban kirjoittajassa astui kirjallisuuteemme alkuperäinen ja omintakeinen runoilija. Jo ensimäiset sivut luettuaan tunsi, että tämä ei ammenna kylän yhteisestä kaivosta, vaan omasta, omituisesta lähteestään, jonka vedellä on aivan erikoinen maku ja tuoksu. Ja vielä suuremmassa määrässä oli samat ominaisuudet Kilven toisella teoksella Parsifalilla. Vesi oli — jatkaaksemme vertaustamme — käynyt vielä kuulakammaksi ja kirkkaammaksi. Stiili oli voittanut paljon suppeudessa ja keveydessä.

Enempää ei Volter Kilpi ole vielä puhtaasti kaunokirjallista julkaissutkaan. Täksi jouluksi on hän lähettänyt sarjan filosofisia kirjoitelmia, nimellä „Ihmisestä ja elämästä". Niissä hän lausuu mietteitään ajattelusta, katsomuksen ihanuudesta, ihmisestä, taiteesta ja siveydestä, totuudesta, ilosta ja elämästä. Mutta erehtyy suuresti, jos odottaa löytävänsä niissä pyrkimystä syventymään spekulatsionin avulla yllämainittujen asioiden ytimeen tai selvää, jäsenneltyä esitystä kirjoittajan mielipiteistä. Kilpi on ennen kaikkia runoilija ja sellaisena hän ymmärtääksemme tässäkin teoksessaan esiintyy. Se on jonkinlaista mieterunoutta tai ehkä oikeammin runoilumietteitä. Tekijä ei ole yrittänytkään mitään järjestelmällistä kokonaisuutta, lauseet ovat tulleet paperille siinä järjestyksessä ja sen muotoisina, kuin esiin tulvahtaneet tunteet ja ajatukset ne ovat välittömästi muodostaneet. Sillä „ajatuksen pitää päästä kumpuamaan esiin niin luonnollisesti ja niin vähän taitetussa muodossa, että se ihan tunnettavasti tykähtää lukijaan, liittyy hänen tunnoksensa. — — Yksin ajatus kokonaisuuden vaatimuksistakin voi häiritä ajatuksen oikeata tuntoperäistä esitystä." (siv. 31.) Varsinkin muutamissa kappaleissa on runollinen käsitys ja kuvaustapa ihan pääasiana. Niin luvussa „Katsomuksen ihanuudesta", joka on aivan puhdasta luonnonmystiikkaa tai „Puheessa ilosta", joka on ilon sulosointuinen korkea veisu ja jota ainakin tämän kirjoittaja pitää kokoelman ehyimpänä ja taiteellisesti onnistuneimpana palasena.

Kirjoitelmat ajattelusta sekä taiteesta ja siveydestä ovat osaksi poleemista laatua. Edellisessä kirjoittaja antaa ankaran läksytyksen kaikille filosofian professoreille ja tohtoreille, jotka väitöskirjojensa ja muiden julkaisemiensa kompilatsionien johdosta luulevat olevansa filosofeja eivätkä voi käsittää sellaisia „kuningas-ajattelijoita" kuin Schopenhaueria, Kierkegaardia ja varsinkaan Nietzscheä, joiden jalkoja heidän tulisi oppia nöyrinä suutelemaan (siv. 30.). Jos joku kysyisi, mikä oikeuttaa kirjoittajan noin rohkeasti itsetietoisiin tuomioihin, vastaa hän: „Tunnen olevani oikeassa ja uskon joka sanaani. Olen sitäpaitsi vihastuksissa." (siv. 28).

Kuten on tunnettua, arvosteltiin Bathsebaa epäsiveelliseksi teokseksi. Jonkinlaiseksi itsepuolustukseksi ja kannan selvitykseksi on kai katsottava niitä kahta kokoelman kirjoitusta, joilla on nimenä „Taiteesta ja siveydestä" ja jotka jo aikaisemmin ovat olleet Valvojassa (1901, siv. 265, 646 ja seur.) julkaistuina. Mutta ainakin allekirjoittaneen täytyy myöntää, että täyteen selvyyteen tekijän kannasta mainitussa kysymyksessä on niistäkin vaikea päästä. Väitteet tuntuvat paradokseilta ja todistelu on runollisen hämärää, niin että määritelmiä ja selityksiä ei saa yhtymään kokonaisuudeksi. Kun luulee saavansa jostakin kiinni, lipuu se seuraavassa hetkessä kädestä, kuin muotoaan vaihtava utupilvi.

Runoilijan ylen uhkuvan mielikuvituksen syytä lienee sekin, että kirjoittajan väitteet ovat paikoittain toisilleen aivan vastakkaisiakin. Puhuessaan ihmisestä hän sanoo, että ihminen ei ole vähimmässäkään määrässä vapaa, hän ei voi rahtuakaan muuttua toiseksi, kuin miksi vuosituhansien kehitys ja hänen ympäristönsä on hänet muodostanut (siv. 75). Mutta sentään sanoo hän myöhemmin: iloitkaa ihmiset, että te tulisitte hyviksi! (siv. 150).

Mutta kuten jo alussa huomautimme, ei tarkoituksemme olekkaan arvostella tekijää varsinaisena ajattelijana, vaan runoilijana. Ja ken Kilven kirjoitelmia siinä mielessä lukee, löytää sieltä paljon kaunista. Mitä hän puhuu luonnon kauneudesta tai taiteesta ja sen vaikutuksesta ihmiseen tai filosofeista, joita hän pitää niitäkin taiteilijoina, on sekä kauniisti tunnettua että kauniisti lausuttua.

Volter Kilvellä on aivan erikoinen, yksilöllinen stiili. Esitys on kovin kuvarikasta, joskus aivan ylellistäkin, niin että lukijan ajatukset eivät aina jaksa kyllin nopeasti seurata kuvien ja vertausten värikästä vaihtelua. Sanavarastoa on Kilpi kartuttanut sekä lukuisilla omintakeisesti ja rohkeasti sommitelluilla yhdistetyillä sanoilla että myöskin murteellisuuksilla, missä ne hänestä ovat kyenneet paremmin ja tyhjentävämmin kuin kirjakielen sanat ajatusta kuvaamaan. Tästä ei käsittääksemme johdu mitään haittaa niinkauan, kun eivät uudet sanat ole siksi outoja ja vaikeasti ymmärrettäviä, että häiritsisivät lukijan nautintoa.

Muutamia uutuuksia, jotka mielestämme tuntuvat epäonnistuneilta, olemme pannut merkille: eikö semmoinen — — *rikota* pro *riko* (siv. 93); *auteus* pro *autius* (siv. 97); *huimatuimmat* ajatukset (siv. 112); aineen *hantela* (?) syvällisyys (siv. 114); ihmisen pitäisi *oveta* osaamaan unehtua semmoisiin mielioloihin (siv. 153). Rumalta tuntuu myöskin nähdä kirjoitettavan *suvereneläättius* (siv. 18). Kenties voi jonkun näistä lukea myöskin painovirheiden ansioluetteloon.

Emme uskalla ennustaa Volter Kilven 'Kirjotelmille' ylen suurta menekkiä, emme suinkaan siksi, että ne sitä eivät ansaitsisi, vaan senvuoksi, että suuri yleisö luullaksemme yhä vieläkin hakee hengelleen helpommin sulavaa ravintoa. Kirjan ulkoasu on varsin hauska.

F. L.

JAC. AHRENBERG, *Albert Edelfelt.* Studie. Tukholmassa 1902, Aktieb. Ljus & Söderström & C:o. 79 siv. 4:o. Hinta Kr. 1: 50 (Smk. 2: 25).

Tunnettu saksalainen maalari Max Liebermann on joskus väittänyt, että kuvalliset taidehistoriat ovat syynä siihen, että kuvaamataiteiden harrastus on Saksassa kehittymättömämpää kuin muissa maissa. Eikä tällainen väite lienekkään kaikkea perää vailla. Helposti saatavien jäljennösten katseleminen voi pintapuolisissa taiteen ystävissä tukahuttaa halun alkuperäisten teosten näkemiseen ja taidehistorian esitys oman mielipiteen ja arvostelun muodostamiseen. Taidehistoria on sellaisille vain oppikirja, jonka tulee varustaa heidät erityisillä muisti- ja järkitiedoilla osoittamaan heidän suurta sivistystään, mutta joka jättää heidän tunteensa koskematta.

Mutta on myöskin paljon ihmisiä, jotka taiteellisten harrastustensa ja taideaistinsa kehittämisen ensi ehtona pitävät alkuperäiseen taideteokseen perustuvaa näkemistä ja syventymistä, mutta jotka eivät kuitenkaan siltä halveksi taidehistoriallista esitystä. Se on heille kuin opas, joka heille näyttää katsomista ansaitsevat paikat, mutta joka sitten astuu sivulle ja jättää nauttimisen ja mielipiteen muodostamisen nähdystä jokaisen omaksi asiaksi. Se voi sitäpaitsi helpoittaa oikean arvostelun syntymistä, antamalla selittäviä tietoja ja huomautuksia. Taiteilijan teokset ovat tavallisesti sangen subjektiivisia, niillä on alkunsa ja aiheensa hänen omassa elämässään. Jos sen tunnemme, on meidän paljon huokeampi taiteilijan luomiakin käsittää.

Nykyään kirjoitetaan taiteesta paljon, ehkä liiankin paljon. Ulkomaalainen taidekirjallisuus on tulvillaan kuvallisia esityksiä eri taidekausista ja taiteilijoista. Vähävaraisemmallekin ostajalle, joka sitäpaitsi useinkin asuu etäällä taidekeskuksista, tarjoutuu siten tilaisuus edes jäl-

jennösten avulla tutustua taiteen etevimpiin ilmauksiin. Joukossa on hyvää jos huonoakin, riippuen siitä onko tällaisten julkaisujen tekijöitä ja kustantajia ohjannut todellinen harrastus, vaiko vain „geschäfti".

Saksassa alkoi joku vuosi sitten ilmestyä sarja hyviä ja verrattain huokeita taidemonografioja. Niiden tarkoitus on antaa yleisölle helppotajuinen, mutta yksityiskohtaisempi kuin yleisten taidehistorioiden tarjoama, kuva jonkun mestarin elämästä ja taiteellisesta kehityksestä. Viime jouluksi ilmestyivät Ruotsissa ensimäiset samansuuntaiset, vaikkakin saksalaisia paljon suppeammat esitykset parista Ruotsin etevimmästä maalarista. Samaa sarjaa — osakeyhtiö Ljusin kustantamaa — on tänä vuonna jatkettu ja kuvattavaksi on otettu m. m. meikäläisen mestarin Albert Edelfeltin elämä ja teokset. Esityksen on kirjoittanut arkkitehti Jac. Ahrenberg.

Tekijällä ei ole ollut tarkoituksenakaan antaa mitään tyhjentävää kuvausta Edelfeltin monipuolisesta ja ylen runsastuotteisesta nerosta. Kirjasen niukka koko ei sellaiseen olisi riittänytkään. Helppotajuisessa, mutta samalla aineen tuntemista ja notkeata kynää todistavassa muodossa Ahrenberg luo Edelfeltin taiteilijakehityksen peruspiirteet ja ne ulkomaisen, pääasiallisesti ranskalaisen, taiteen vaikutukset, jotka siihen tekijöinä sisältyvät. Hän huomauttaa, mitenkä Edelfeltin itsenäinen, kriitillinen luonne esti häntä koskaan joutumasta ranskalaisten koulujen äärimäisyyksiin ja miten hänen hieno synnynnäinen aistinsa auttoi häntä valitsemaan niistä vain sen, millä oli pysyväistä arvoa. Ja hän osoittaa, mitenkä Edelfeltin suuret luontaiset lahjat, hänen perinpohjainen taiteellinen koulutuksensa ja hänen hieno, monipuolinen sivistyksensä on hänestä tehnyt mestarin, joka seisoo aikansa suurinten tasalla, mutta mitenkä hän kuitenkin, huolimatta kaikista mahdollisuuksista kehittyä kosmopoliittiseksi maalariksi, on uskollisena nuoruuden ihanteilleen pysynyt suomalaisena. Jac. Ahrenbergin lämmin esitys, joka alkujaan lie aiottu etupäässä vieraalle, skandinavialaiselle yleisölle, on varmaankin tapaava runsaasti lukijoita kotimaassakin. Eihän meillä ole mitään kuvausta Suomen nuorimmasta taiteesta jälkeen v:n 1891, jolloin prof. Eliel Aspelinin ansiokas Suomen taiteen historia ilmestyi. Ikävä kyllä, ei ilmoitettavanamme oleva teos ole vapaa suoranaisista virheistä, jotka osaksi sen arvoa alentavat. Niistä on kuitenkin asiantuntija (prof. J. J. Tikkanen H:bladetin t. v. n:ossa 326) antanut siksi täydellisen selonteon, ettemme katso olevan syytä niitä tässä toistaa.

Kuvia on teoksessa sen kokoon ja huokeuteen nähden lukuisasti, sekä koko sivun täyttäviä että pienempiä. Mutta eiköhän niitä olisi saatu vieläkin onnistuneemmiksi käyttämällä niihin n. s. liitupaperia. Tuskinpa se olisi kustannuksia suuresti lisännyt. Varsinkin Edelfeltin ja osaksi myöskin Pasteurin muotokuvassa häiritsee omituinen harmaa,

jauhomainen sävy, joka tekee ne hämäriksi. Ikävästi vaikuttaa sekin, että kuvien takapuolelle on painettu tekstiä, niin että kirjasimet ovat rikkoneet pinnan silkoisuuden. Kuvien valinnan suhteen tahtoisimme huomauttaa sitä seikkaa, että Edelfeltin viimeisistä erinomaisista muotokuvista ei löydy ainoatakaan jäljennettynä. Osoittaahan kuitenkin Aino Achtén kuva hänen taiteensa tähänastista huippua ja olisi sellaisena siis ollut aivan välttämätön.

Prof. Tikkanen toivoo, että kirjasta ilmestyisi uusi, korjattu painos. Me lisäämme tähän toivomukseen vielä toisen: myöskin suomeksi suomeapuhuvallekin yleisölle.

F. L.

Elämäkerrallista kirjallisuutta.

TH. KOLDE, *Martti Luther.* Elämäkerta. Tekijän luvalla suomennettu. Porvoossa 1902, Werner Söderström. Yhteensä 12 vihkoa à 80 siv. (vihot 1—6 ilmestyneet). Hinta 1: 10 p. viholta.

Laveampi Luther-elämäkerta on kieltämättä arvokkaimpia lisiä, minkä uskonnollinen ja historiallinen kirjallisuutemme on voinut saada. Näkeehän meilläkin, miten kirkkomme piirissä kaikki eri suunnat ja ryhmät tahtovat Lutheriin liittyä ja hänen aatteistansa etsiä tukea omillensa. Alinomaa joudutaan kysymyksiin, jotka saavat ratkaisunsa ainoastaan uskonpuhdistuksen historian ja Luther-tutkimuksen alalla. Mutta oppaaksi siinä kelpaa ainoastaan todellinen historioitsija, joka ei asetu minkäänlaisen apologeettisen tai dogmaattisen harrastuksen palvelukseen, vaan tahtoo kuvata kuvattavansa sellaisena kuin hän todella on ollut, myöskin kaikkine karkeine ja heikkoine puolineen. Tätä sanoo Kolde siinä esipuheessa, jonka hän on suomalaiseen painokseen kirjoittanut, päämääräkseen, ja ehdottomasti on tunnustettava että teos tätä ihannetta vastaa. Todistuksena siitä on se että teos tekijän kotimaassa tältä kannalta on saanut yhtä aulista kiitosta „tunnustukselliselta“ kuin „ritschliläiseltä“ taholta.

Että laveasta Luther-kirjallisuudesta, jossa monen enemmän tai vähemmän tendensimäisen elämäkerran ohessa on monta tosihistoriallistakin, valinta on Kolden teokseen sattunut, on aivan paikallaan. Julius Köstlinin „Marthin Luther“, jonka ilmestyminen 1875 oli merkkitapaus Luther-tutkimuksen alalla, edustaa uusissa painoksissaan yhä vielä tutkimuksen korkeinta kantaa, mutta se on liian laaja sekä esitystavaltaan raskaanlainen. Myöskin n. s. „pienen Köstlinin“ rinnalla, josta on olemassa ruotsalainenkin käännös, ansaitsee Kolden teos etusijan. Kolde,

vaikkakin niinkuin kaikki nykyiset Luther-tutkijat, tavallaan Köstlinin oppilas, on kuitenkin kauttaaltaan itsenäinen tutkija, joka tässä elämäkerrassa esittää kypsyneet tulokset parikymmenvuotisesta detaljityöstä. Mutta varsinkin esityksenä on hänen teoksensa Köstlinin teosta etevämpi. Se on todellakin mitä sopivin opas perehdyttämään suurta sivistynyttä yleisöä uskonpuhdistajaan ja hänen elämäntyöhönsä. Erinomaisella taidolla on runsaista aineksista valittu ja mukaan otettu ainoastaan semmoista, mikä voi kaikissa herättää mielenkiintoa. Ja Lutherin elämä ja työ kuvataan laajaa taustaa vastaan, jonka muodostaa ajan yleinen kehitys. Sen kautta tulee esitys elävämmäksi ja lukijan historiallinen käsitys syventyy. Heti lähtökohdaksi antaa tekijä meille erinomaisen valaisevan kuvan Saksan uskonnollisista oloista viidennellätoista vuosisadalla, ja pitkin matkaa saamme sitten tutustua myöskin valtiollisiin, yhteiskunnallisiin, taloudellisiin ja tieteellisiin pyrkimyksiin tänä kuohuvana aikakautena. Köstlinin esitys liikkuu ahtaammissa puitteissa. Muodollisessakin suhteessa on Kolden teos mallikelpoinen; kuvaus on kaikkialla vilkasta ja havainnollista, kieli sattuvaa ja kaunista.

Jos siis tavallinen lukija, joka ennen kaikkea haluaa helppotajuista kuvausta suurmiehestä hengen maailmassa ja hänen osallisuudestaan tapausrikkaan aikansa vaiheisiin, varmaankin on oleva Kolden teokseen tyytyväinen, niin on se hyvä opas myöskin sille, joka tahtoo tutustua Lutheriin saadaksensa periaatteellista selvitystä uskonnollisiin ja kirkollisiin kysymyksiin. Köstlin se tosin tälläkin alalla on varsinaisen tutkijan taatuin opas, teoksessaan Lutherin teologiasta, mutta ani harvat lienevät ainakin meillä ne, jotka siihen ottavat syventyäksensä. Lutherin kirjat ovat aina enemmän tai vähemmän tilapääkirjoituksia, ne ovat syntyneet tuloksena siitä taistelusta, jossa uskonpuhdistaja kulloinkin on ollut, ja ovat siltä kannalta ymmärrettävät. Lutherin teoksia pitäisi sentähden tutkia siinä järjestyksessä, missä ne ovat ilmestyneet, ja yhteydessä historian tutkimisen kanssa. Jospa ne meillä, jotka teologisia aineita harrastavat, tällä tavalla Kolden opastuksella syventyisivät edes muutamiin Lutherin teoksiin, niin olisi enemmän edellytyksiä keskinäiseen ymmärtämykseen niissä meilläkin tuon tuostakin uudistuvissa väittelyissä, joissa Lutherin mielipiteisiin vedotaan.

Suomennoksesta ei ole muuta kuin hyvää sanottavana. Mitä teoksen ulkoasuun tulee, olisi tämän kirjoittajalla sen suhteen ollut pari toivomusta. Ensinnäkin olisin suonut että olisi käytetty antikva-kirjasimia fraktuurin sijasta, joka moneen tekee ikävystyttävän vaikutuksen. Ei ainakaan sille yleisölle, joka tällaisia kirjoja itselleen hankkii, „latinan“ lukeminen enää tuota mitään vaikeuksia. Toinen toivomukseni on ehkä vähän liian rohkea. Arvelen että joku vaikkapa pienikin määrä hyvin valittuja kuvia olisi luonut lisävalaistusta esitykseen, samalla kuin

ne ehkä olisivat lisänneet teoksen vetovoimaa yleisöömme. Alkuteoksessa niitä tosin ei ole, mutta saksalaisen lukijan on paljon helpompi kuvitella edessään niitä ulkonaisia oloja, joissa tapaukset liikkuvat.

J—o G.

Katsaus joulukirjallisuuteen 1902.

»Ei ole loppua kirjain tekemisestä, ja ylönpalttinen lukemus vaivaa ruumiin!» sanoo jo viisas Salomon Saarnaaja, ja melkeinpä tekisi mieli yhtyä hänen mielipiteeseensä, varsinkin nyt, kun kirjakauppojen ikkunat ja pöydät ovat tulvillaan uutta ja uusinta joulukirjallisuutta, josta kustantajain julkaisemat vihkoset ja sanomalehtien kellarikerrokset tekevät selvää. Ehkäpä Valvojankin lukijoita kuitenkin huvittaa lyhyt, tavanmukainen selonteko joulukirjallisuuden tärkeimmistä tuotteista. Samalla viittaan arvosteluosastoon, jossa muutamista kirjoista jo on seikkaperäisempiäkin selvityksiä.

Yleinen kohteliaisuussääntö sanoo: naiset ensin! ja koska tapoihini kuuluu olla kohtelias naisväelle, tahdon tässä noudattaa vanhaa hyvää tapaa. Teen sen sitä suuremmalla syyllä, kun naiset tällä kertaa sekä kuvaajina että kuvattavina todella ovat astuneet etualalle. Puolikymmentä naiskirjailijaa on näet julkaissut kynänsä tuotteita, ja useimmassa kirjassa on päähenkilönä nainen. Siis oikea naisten vuosi! — Nimimerkki Aura, joka puolitoistakymmentä vuotta sitten julkaisi huomiota herättäneen ja suurta suosiota saavuttaneen historiallisen kertomuksen »Härkmannin pojat», kuvaten siinä Isonvihan kamalia aikoja, on täksi jouluksi julkaissut laaján, kaksiosaisen historiallisen romaanin *Vuosisatojen perintö,* jossa hän tarkalla historiallisella silmällä kuvailee Pikkuvihan aikoja ja henkilöitä sekä niitä mielipiteitä, jotka silloin Suomessa vallitsivat. Helmi Setälä, hänkin jo entuudestaan tunnettu sujuvana suomentajana ja erään salanimellä julkaistun novellin tekijänä, on kirjoittanut aiheeltaan sangen mieltäkiinnittävän kertomuksen *Kansan hyväksi.* Siinä tekijätär vilkkaalla kynällä kuvailee helsinkiläisiä hätäaputoimia ja vie lukijan itse hätämaillekin, joiden kurjista oloista hän antaa todellisen tarkkoja kuvia. Kertomus keskittyy nuoren, lämminsydämisen Hertta Ekin ympärille, joka uhrautuu hätäaputoimissa »kansan hyväksi». Edellisen nuorempi sisar Aino Kallas, joka ei hänkään ole ensikertalainen, julkaisee sujuvasti ja hienolla ymmärtämyksellä kirjoitetun »sielunkuvauksen» nimeltä *Kirsti,* kuvaten siinä elävästi nuoren naisen haaveiluja ja mielialoja tyttönä ja nuorena rouvana. Rohkeasti on tekijätär ottanut siinä käsitelläkseen hieman arkaluontoista ja sovinnaisuudesta poikkeavaa

aihetta, koettaen sielutieteellisesti kuvailla, kuinka lemmestä johtunut harha-askel vaikuttaa nimihenkilön mielentilaan ja elämänkatsomukseen. Liian tunteellisuuden vallassa elävän naisen unelmia, toiveita ja pettymyksiä elämän monimutkaisella retkellä kuvailee myös uusi kirjailijanimi Marja Salmela laajahkossa ja melkoisella taidolla kirjoitetussa kertomuksessa *Unelmiensa uhri,* jonka nimi jo viittaa sisällyksen laatuun ja luultavasti viehättää varsinkin naislukijoita syventymään itse aiheeseenkin. Nimestä aavistat myös osaksi, mitä Helmi Keckman kuvailee kertoelmassaan *Sydämen kevät:* nuorten tunteita ja haaveiluja, silloin kun elämän kevät kukkineen ja toiveineen uhkuu nuorten sydämissä. — Siinäpä ne ovatkin tämänkertaiset naiskirjailijat teoksineen, ja onnitellen heitä kirjojensa johdosta minä täten teen heille kohteliaan kumarruksen ja toivotan terveyttä vastaisenkin varaksi.

Mieskirjailijain kantajoukkoa edustavat Arvid Järnefelt ja Teuvo Pakkala. Edellinen on julkaissut kaksikin huomattavaa teosta, esittäen niissä kaunokirjallisiin kehyksiin asettamiansa aatteita ja mielipiteitä. Näytelmässä *Orjan oppi* hän kuvailee Rooman keisaria Tiitusta, jolle kristitty orja esittää korkeimpana keisarillisena hyvätyönä vallasta luopumisen. Tiituksen mielen ristiriita ja horjuminen vallan ja vallasta luopumisen välillä muodostaa kirjan aatteellisen sisällyksen. Laajassa romaanissa nimeltä *Helena* tekijä nuoren naisen elämää ja ympäristöä kuvatessaan esittää meille mietelmiään työväenkysymyksestä, sosialismista, avioliitosta, uskonnosta, siveydestä y. m. muista seikoista. Paitsi puhtaasti kaunokirjallisena teoksena on kirja etusijassa huomattava jonkinlaisena tekijänsä yhteiskunnallisten aatteiden ja oppien tulkkina. Jälkimäinen taas romaanissaan *Pieni elämäntarina* kuvailee, mikäli ennakolta tunnen, hienolla psykologisella taidolla nuorta, vilkastunteista naista, jonka elämään ja sielunkehitykseen painaa raskaan leimansa rakkauden, varsinkin äidinrakkauden puute ja kaipaus; kirjaa ei ole kuitenkaan vielä joulumarkkinoilla näkynyt.

Runoilijoista tietysti veljekset Apollossa Eino Leino ja Larin Kyösti ovat jokajouluisia tuttujamme. Edellinen on julkaissut kahdennentoista runoteoksensa *Kangastuksia,* joka todella on pyhän järjestysnumeronsa arvoinen, osoittaen tekijän paraillaan jättävän jäähyväisiä ensimäiselle »myrsky- ja ponnistus»-kaudelleen ja viittovan itselleen uusia uria runouden ruusutarhassa. Taiteellisesti kypsynyt muoto ja syventynyt, voimakashenkinen sisällys ovat Eino Leinon uuden runokokoelman huomattavimmat ominaisuudet. Monta hyvää runoa tämä lahjakas lauluniekka on tunnollisen itsearvostelun puhdistamina siinä päästänyt julkisuuteen. Larin Kyöstiltä taas on mieltäkiinnittävä, ansiokas kertova runoelma *Kuisma ja Helinä,* jonka hän on taitavasti laventanut viimejouluisessa »Nuoressa Suomessa» julkaisemastaan samannimisestä vauhdikkaasta kasakkaballaadista. Tämä uusi laitos todistaa tekijällään olevan

erityiset taipumukset kertovan runouden alalle, samalla kun se osoittaa tekijän entisestään isosti edistyneen. Kolmantena lauluniekkana ansaitsee mainita Valter Juva, joka viisivuotisen vaitiolonsa perästä on jälleen tarttunut runokanteloonsa ja siitä helkyttänyt ilmi uuden sarjan *Runoja*, mitkä kuitenkaan, niin monipuolisia asioita kuin ne koskettelevatkin, eivät herätä erityisempää huomiota.

Suoranaista kaunokirjallisuutta edustavat lisäksi useat nuoremmat nimet. Hupaisista, nurinkurisia oloja ruoskivista kertomuksistaan tunnettu Kalle Kajander on nimellä *Pahkakuppi* julkaissut kokoelman pikkukertoelmia, joissa on monta hauskasti ja huomiokykyisesti kirjoitettua tekelettä. Ivallinen ja humoristinen puoli parannuksia harrastavan tarkoitusperän ohella on kokoelmassa runsaasti edustettu. Vallan uusi tekijänimi Antti Saarela kuvailee päiväkirjan tapaisessa kertomuksessaan *Nurhosen jälk. & Kumpp.* yhteiskunnallisia ja liikeoloja eräässä maaseutukaupungissa. Ensi teokseksi on kertomus, joka tavallaan käsittelee vallan uutukaista aihetta, melko sujuvasti kirjoitettu. Suosittu huvinäytelmäin kirjoittaja R. Kiljander edustaa yksinään alkuperäistä näytelmäkirjallisuutta perin hupaisella, Kansallisteatterissa suurta suosiota saavuttaneella komediallaan *Sanny Kortmanin koulu.* — Nimimerkki J. A. B. kuvailee kertoelmassaan *Sulikki* pakanuuden ja kristinuskon taistelua Hämeessä. Muuten jännittävää kertomusta haittaa jotkut pahat kultuurihistorialliset kompastukset. Osiksi ennen painettuja kertoelmia julkaisee K. A. Järvi kokoelmassa *Sanomalehtipoika.* Sangen huolimaton kielenkäyttö on niiden kellarikerrosjutelmien tyyliin kirjoitettuja kuvauksia häiritsemässä.

Varsinaisen kaunokirjallisuuden ulkopuolella ovat Volter Kilven ja K. Suomalaisen julkaisut. Aina omaperäinen ja omituinen Kilpi esittää seitsemässä kirjoitelmassa mietteitään *Ihmisestä ja elämästä,* käsitellen niissä erityisiä eetillisiä ja taiteellisia kysymyksiä omalta yli-ihmiselliseltä ja »modernilta» kannaltaan. Hauskojen kertoelmain kirjoittaja ja tunnettu suomentaja K. Suomalainen taas kirjassaan *Suljetuissa kammioissa* julkaisee henkeviä ja vakavia elämänmietelmiään, joita värittää syvä ja lämmin uskonnollinen tuntemus.

Erityistä huomiota herättää Kaunokirjailijaliiton toimittama muhkea albumi *Liitto,* johon sekä vanhemmat että nuoremmat kaunokirjailijamme ovat antaneet runomuotoisia ja suorasanaisia tekeleitä. Tämän kirjan muhkea ulkoasu ja valittu, arvokas sisällys takaavat sille varman menekin ja suosion. Tietysti monipuolinen ja aina pirteä *Nuori Suomi XII* nyt kuten ennenkin hyvin puoltaa paikkansa joulumarkkinoilla, missä monet joululehdetkin pyrkivät anastamaan melkeinpä liian suuren tilan, luvaten toinen toistaan parempia kuvia ja kirjoituksia. Niitä on nytkin jos jonkin nimisiä ja värisiä: Joulukontti, Joulupukki, Joulusanoma, Joulu-

tervehdys, Joulukuusi, Joulurauha, Joulutähti j. n. e. Lapsille niissä tietysti on jouluksi paljon sopivaa lukemista kuvineen, eikä liene aikuisiakaan ilman jätetty. — Kansanvalistusseuran monipuolinen *Kalenteri* ei tietysti tarvitse erityistä suosittamista, sillä kun on varma ostajakuntansa.

Yleistajuisesta kirjallisuudesta ovat ensinnä mainittavat, suurisuuntaiset ja kuvarikkaat teokset O. Hannikaisen toimittama *XIX vuosisata* ja tanskan kielestä suomeksi toimitettu *Yleinen kirjallisuuden historia*, joista edellinen jo on loppuun saatettu ja jälkimäinen valmistumassa. Elis Bergrothin ansiokkaasta ja laajasta teoksesta *Suomen kirkko* on valmiina edellinen nidos. K. O. Lindeqvistin kirjoittama, hyvillä kuvilla runsaasti kaunistettu suuri *Yleinen historia* on hyvässä alussa. Huomattavana uutuutena on lisäksi mainittava *Euroopan sivistyshistoria*, O. A. Forsströmin suomeksi sovittama G. Bangin etevän tanskalaisen alkutekstin mukaan, jonka eloisaa, värikästä esitystä lukuisat oivat kuvat tulevat kaunistamaan. Suomalainen laitos on vasta alussa, mutta jatkoa luvataan nopeasti. Tässä yhteydessä mainittakoon vielä Antti Jalavan toimittama *Frans Deákin elämäkerta*, joka on mieltäkiinnittävä sekä kirjan sankariin että kuvattavaan aikaan, Unkarin sitkeän vastarinnan aikaan nähden.

Käännöskirjallisuus on nytkin runsaasti edustettuna. Runebergin teosten ensi nidos, sisältävä Runoelmia, Hirvenhiihtäjät, Hannan ja Pieniä kertomuksia, on jo valmis uudessa suomalaisessa asussa, parasten saatavissa olleiden kykyjen kääntämänä. *Vänrikki Stoolin miehet* nimisessä kuvajulkaisussa esittävät suomalaiset taiteilijat ja kirjailijat kuvin ja sanoin »Tarinain» sankareja. Teoksen suomentaa Juhani Aho. — Ruotsin nykyään kuuluisimman naiskirjailijan Selma Lagerlöfin suunnatonta huomiota nostanut, erinomaisella mielikuvituksen elävyydellä ja tyylitaidolla kirjoitettu kaksiosainen romaani *Jerusalem* ilmestyy nyt valmiina suomalaisessakin asussa. Jälkimäistä osaa »Pyhässä maassa» odotettiin suurella jännityksellä kaikkialla, missä edellinen osa »Taalainmaassa» oli tullut tunnetuksi. Saman kirjailijan *Kyösti Berlingin taru* on myös jouluksi ilmestynyt suomalaisessa käännöksessä. Venäjän nuorelta maailmankuululta kirjailijalta Maksim Gorjkilta on saatavissa sarja tehoisia *Kertomuksia* K. Suomalaisen sujuvasti kääntäminä. — Otavan helppohintaisessa kirjastossa on tarjolla useita uusia numeroita käännöskirjallisuutta. Niistä mainittakoon unkarilaisen Árpád Berczikin leikilliset kertoelmat *Hauskoja hetkiä*, jotka Antti Jalava on suomentanut; Laura Kielerin mieltäkiinittävä kuvaus eteläjyllantilaisten kansallisuustaistelusta *Sinun kansasi on minun kansani*, Helmi Setälän suomentamana; Hector Malotin nuorisolle kirjoitettu kaunis kertomus *Vihdoinkin kotona*, nimimerkki A—a:n suomentamana; Tyyne H:n tanskasta suomentama

Zakarias Nielsenin kirja *Murrosaikana*, joka kuvailee innokkaan, kansanopistosta herätyksensä saaneen nuorukaisen vaikutusta vanhoillisessa kotikylässään; Th. Helanderin suomentama V. Lindholmin kirja *Kun metsä kuolee*, missä annetaan sattuvia ja terveellisiä esimerkkejä metsän huolimattomasta pitelystä. J. V. v. Scheffelin suuresti suosittu historiallinen romaani *Ekkehard* on myös nyt täysin valmis O. A. Joutsenen kääntämänä, muita jo keväällä ilmestyneitä (*Qvo vadis, Ikuinen kaupunki)* maineteoksia mainitsematta. — Muusta käännöskirjallisuudesta on mainittava prof. Th. Kolden kirjoittama laaja *Martti Lutherin* elämäkerta, josta on suomeksi valmiina edellinen nidos, ja presidentti Paul Krügerin *Elämänmuistelmat*, joita suurella jännityksellä oli odotettu, alkavat ilmestyä suomeksikin. Yhtä suurella jännityksellä odotettu kenraali Christian Dewetin sotahistoria *Buurit ja englantilaiset ja Etelä-Afrikan sota* ja buurisotaan osaa ottaneen saksalaisen everstin Adolf Schielin kertomukset *23 vuotta Etelä-Afrikassa* ilmestyvät myös suomeksi yht'aikaa alkuteosten kanssa, niin että buurien urhoollista taistelua osanottavasti seuranneella yleisöllä on nyt tilaisuus tarkoin tutustua sodan vaiheihin. — Maailmankuulu John Bunyanin kirja *Kristityn vaellus* ilmestyy uudessa, runsaasti kuvitetussa asussa K. Suomalaisen kääntämänä.

Maamme alkuperäinen ruotsinkielinen kirjallisuus ei ole erityisen runsaasti edustettu. Runoutta edustaa Alcesten sievä kokoelma *Nya dikter*, ja nuorten ensikertalaisten lauluniekkain Gunnar von Numersin joltistakin runokykyä osoittava vihkonen *Berglit* sekä Osvald Sirénin pieni, aloitteleva runovihko *Accord*. Taiteilijoita kuvaavat Jac. Ahrenberg tutkielmassaan *Albert Edelfeltistä* ja E. Nervander elämäkerrassa *Ett konstnärslif*, jossa tekijä lämpimästi kuvailee Severin Falkmanin elämää. Olga Torckell kertoo kirjassaan *Syskonen Stjerne* kahden kauan erossa olleen sisaruksen yhtymistä ja kokemuksia. Tunnettu nimimerkki Aina julkaisee kymmennen osan pikku kertoelmiaan *Vid Aftonlampan*. Yrjö Hirnin ulkomailla suurta huomiota herättänyt englanninkielinen teos taiteen alkuperästä on nyt alkanut ilmestyä ruotsiksikin nimellä *Konstens Ursprung*. Torsten Wasastjerna pohtii puoleksi humoristisella tavalla taiteen ja arvostelun suhdetta toisiinsa kirjassaan *Konstens vänner och fiender*. J. L. Runebergin koottujen teosten normaalipainos on nyt valmiina ja liittyy siihen C. G. Estlanderin kirjoittama, etevä tutkielma Runebergin runoudesta. — Siinäpä se oikeastaan onkin alkuperäisen kotimaisen ruotsinkielisen joulukirjallisuuden sato. Lisäksi on muutamia käännöksiä, joista etusijassa mainittakoon Santeri Ingmanin *Biskop Thomas*, kuuluisan flaamilaisen Maurice Maeterlinckin omituinen eläinmaailman kuvaus *Bikupan* ja Maksim Gorjkin venäläistä kauppias- ja keskiluokan elämää oivallisesti kuvaileva romaani *Foma Gardjejeff*.

Katsaukseni, niin suppea ja ylimalkainen kuin se onkin, on kuitenkin venähtänyt jotenkin pitkäksi. Se tavallaan osoittaa, että huolimatta huonoista ajoista uusia kirjoja on runsaasti tarjolla hengen virkistykseksi lepohetkinä. Ja vaikka joulumarkkinoilla onkin niin paljon kaikenlaista hyvää ostettavissa, niin ei silti tule unhottaa kirjojen ostamista joululahjaksi itselleen tai tuttavilleen, sillä kirjat ne kuitenkin ovat pysyvämpää tavaraa kuin monet muut jouluostokset. »Hyvä kirja on paras ajanviete» sanotaan, ja edellä olleessa katsauksessa mainituista on kyllä varaa valita hyviäkin kirjoja.

O. A. K.

18. 12. 02.

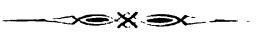

Tietoja eri aloilta.

Suomensukuisten heimojen ompelutyöt Pietarin käsityönäyttelyssä.

Arkkitehti J. Ahrenbergin aloitteesta oli Antellin kokoelmain hoitoa varten valittu toimikunta myöntänyt varoja arvokkaiden kansatieteellisten esineiden ostoa varten siitä käsityönäyttelystä, joka viime kevännä oli Pietarissa. Kun muutenkin olin menossa kansatieteellisten esineiden keräysmatkalle Itämeren-maakuntiin, sain tämän oston tehtäväkseni. Käyntini johdosta tässä näyttelyssä tahdon kertoa muutaman sanan siinä olleista kokoelmista ja tämän yhteydessä erään venäläisen käsityöseuran toiminnasta, joka ansainnee huomiota meilläkin.

Eräs venäläinen taiteilija ja kokoilija valitti minulle, ettei koko näyttelyssä ollut edes oikeata venäläistä pyyhettä. Mitä valittaja tarkoitti, ymmärtää, kun tietää, että hän 25 vuoden kuluessa on kerännyt kokoon suuren kokoelman vanhanaikuisia ompelu- ja kutomakuoseja ympäri Venäjää. Kokoelmansa — epäilemättä suurin laatuaan Venäjällä — hän monen ponnistuksen perästä sai viime vuonna 5,000 ruplasta myydyksi Aleksanteri III:n uuteen kansatieteelliseen museoon Pietarissa. Kun venäläinen valitti näyttelyssä alkuperäisen tyylin ja laadun puutetta venäläisten naisten käsitöissä, niin kuinka sitten siinä saattoi odottaa näytteitä suomensukuisten naisten vanhanaikuisesta ompelutaidosta, joka jo alkaa joutua »kuihtuneiden oksien» lukuun? Niitä ei kuitenkaan kokonaan puuttunut. Olipa Tambovin museo asettanut näytteille 2 kipsikuvaa (manekiinia), jotka esittivät mordvalaisia naisia täysissä tamineissa. Niistä pyydettiin 60 ruplaa kappaleesta, eikä niitä tahdottu myydä muille kuin

Aleksanteri III:n museolle. Paitsi tatarilaisia, tshuvassilaisia ja venäläisiä nahka-, kangas-, puu- ja metalliesineitä oli eräässä ryhmässä myös tsheremissiläisiä ompeluilla koristettuja vaatteita, laadultaan yksinkertaisia ja vähäarvoisia. Nämät viimeksimainitut olivat ostetut Aleksanteri III:n museoon. Tshuvassilaisia paitoja, rinnan kohdalta koruompeluksilla kaunistettuja, oli samassa ryhmässä ja niitä väitti näytteillepanija — entinen proviisori Kasanissa — tsheremissiläisiksi! Olipa sama näytteillepanija asettanut seinälle niinivirsuja ja pöydälleen hopeisia koristeita, jotka oli valmistettu Ribnaja Slobodassa, Kamajoen suulla, ja joiden muoto vaihteli aina sen mukaan, mitä kansaa varten kukin laji oli valmistettu. Tämmöisillä koristeilla tietysti ei ole samaa kansatieteellistä arvoa, kuin kunkin kansan omatekemillä. — Liivinmaan osastossa oli kaikenlaisia käsitöitä, jotka olivat nähtävästi lähteneet kansan tuvista. Niinpä esim. virolaiset vyöt. Viidestäkymmenestä semmoisesta oli kaiketi joku säätyhenkilö kokoonneulonut pöytäliinan, josta pyydettiin 150 ruplaa! [1] Omituisin esine koko tässä ryhmässä oli eräs päähine (tanu) Viljannin seuduilta, joka muistuttaa huntua, ja tämä oli ensimäinen kappale, jonka näyttelystä ostin.

Luulin jo kauppani tähän alkuun päättyvänkin, jonka vuoksi läksin turkestanilaisia mattoja y. m. esineitä katsomaan. Tämän ryhmän ohelle oli pystytetty kaksi »albumia» s. o. kaksi ryhmää tangon ympäri liikkuvia tauluja, joissa oli vesivärillä tehtyjä maalauksia mainitunlaatuisista matoista. Nämät esineet oli eräs kenraali Bogoljubov pannut näytteille, ja hän kuuluu lahjoittaneen kokoelmansa Aleksanteri III:n museolle sillä ehdolla, että ne saatetaan julkisuuteen. Hauska oli tämä vesimaalauskokoelma. Sen, joka tahtoo tutkia suomalaisten ja suomensukuisten heimojen kuosien alkuperää, tulee perinpohjin tutustua keski-Aasian koristemuotoihin, ja siitä saattoi tämäkin kokoelma yhdellä silmäyksellä vakuuttaa sen, joka sitä ei muuten tietäisi.

Näyttelyssä saatiin nähdä myös podolilaisia ja vähävenäläisiä ompelukoristekokoelmia, jotka ovat geometrillisiä, niinkuin suomalaisetkin koristeet ja siten muistuttavat näiden yksinkertaisempia muotoja, joita kehittyneemmissä systemeissä tavataan Volgaheimojen kuoseissa. Vastamainitut, turkestanilaiset kuosit muodostavat kyllä konstikkaita järjestelmiä nekin, mutta ainoastaan perusmuodot niissä ovat samat kuin Volgaheimojen koristeissa. Podolilaisista ompelukoristeista sain valokuvia, mutta en vähävenäläisistä, koska näytteellepanija aikoi ne itse julkaista.

Aivan arvaamatta huomasin eräässä pienessä näyttelyn »lafkassa» (myymälässä) mordvalaisen paidan riippuvan. Tämä antoi johtolangan

[1] Virossa ja Liivinmaalla tämmöisiä vöitä saa ostaa 20 à 50 kopekalla kappaleen. Antellin kokoelmiin olen niitä hankkinut jo lähes 200.

löytämään erään rikkaan kokoelman ompelutöitä mordvalaisilta, tsheremissiläisiltä ja syrjääniläisiltä aloilta. Tästä kokoelmasta oli näyttelyssä pieni valikoima; suurin varasto oli toisessa paikassa Pietaria. Sanotussa myymälässä annettiin minulle vihko, josta olen huomannut, että tämä kauppa on yhteydessä erään hiljakkoin Pietarissa perustetun seuran toiminnan kanssa, josta tässä kannattaa vähän laajemmaltikin puhua.

Seuran nimi on »Käsityön avustamisen seura». Sen tarkoituksena on, sanotaan tässä kirjasessa, avustaa käsityötä tekevää kansaa sillä tavoin, että yhteistoiminnalla helpoitetaan töiden valmistamista ja niiden myyntiä sekä omassa maassa että ulkomaallakin. Samassa seura tahtoo kehittää kansan ominaista luomiskykyä säilyttämällä ja kehittämällä perittyä aistia esineissä ja kuoseissa, jonka ohessa se koettaa sovittaa ne uusien vaatimusten mukaan. Käsitöittensä valmistajina seura käyttääkin yksinomaan semmoisia talonpoikaishenkilöitä, jotka vanhastaan osaavat jotakin käsityötä. Kun käsityöt seuran välityksellä viedään koti- ja ulkomaan markkinoille, joissa saadaan hyviäkin hintoja, voi se maksaa kohtuullisen palkan töistä, joita muuten usein täytyy polkuhintaan myydä kotiseuduilla, jos sieltä ensinkään ostajia ilmaantuu. Jos ostajia ei ole, lakkaa käsityö olemasta elinkeinona kansalle. Niin on käynyt Venäjällä useissa paikoissa, missä monet katovuodet perätysten ovat kokonaan lopettaneet kansan ostokyvyn. On siis ollut pakko keksiä keinoja kansan hengissä pysyttämiseksi. Tämä pakko on ollut syynä tämänkin seuran syntyyn, jonka tähden sillä on omituinen leimansa. Vaikka se alkuaan on filantropillinen, ei se tahdo ainoastaan semmoisena vaikuttaa, vaan sen toiminta perustuu siihen oikeaan periaatteeseen, että kelvollinen työ kannattaa itsensä. Ainoastaan alkuunpanoon on se saanut apua muualta. Samassa se on voinut asettaa päämääränsä korkeammalle kuin pelkkä hyväntekeväisyys-seura: se työskentelee kansallisen käsityön kohottamiseksi Venäjällä kansan perittyyn taitoon ja sen itseluottamukseen vetoomalla.

Kansallinen käsityö on viimeisiin aikoihin asti ollut siihen määrään epäedullisessa asemassa ja maineessa, selitetään edelleen tässä kirjasessa, että monessa kaupungissa, niinkuin Pietarissa ja Moskovassa, moni kotimainen tavara on myyty ulkomaalaisena. Niin esim. eräänlaisia hattuja myydään wieniläisenä tavarana, vaikka sen tekopaikka onkin Nizhnij-Novgorodin läänissä. »Ranskalaisia» kapineita hopeasta ja muista aineksista tehdään Vologdan y. m. läänissä. Samoin on Orlovin läänissä tehtyjä pitsejä myyty ranskalaisina j. n. e. Tämä kaikki tietää, ettei yleisölle kelpaa kotimainen tavara ja että ne rehelliset myyjät, jotka ilmoittavat tavaroittensa oikean alkuperän, joutuvat kilpailussa epäedulliseen asemaan, joka polkee hintoja. Kun vielä teollisuus antautui tämän kotimaista polkevan suunnan palvelukseen, oli seuraus tuhoisa sekä työnteki-

jöille että kansan perinnäiselle aistille. Kunnottomat kauppamatkustajat levittelevät huonoa tavaraa ja mauttomia kuoseja ympäri maan, tulvana, joka yhä on hävittämässä käsityötä. Sen tähden on harrastajia esiintynyt, jotka tahtovat kääntää yleisön huomiota kansan omaan luomiskykyyn käsityön alalla. Siten on vihdoin ja vähitellen huomattu, että kotimaassakin vielä osataan tehdä ihmeellisen kauniita käsitöitä vanhojen mallien mukaan. Nämät ovat alkaneet herättää ulkomaalaisten ja kotimaistenkin taiteilijain ihastusta, kun sattuvat semmoisia tapaamaan jossakin Venäjän kolkassa, josta rautatiet ja tehtaat eivät vielä ole ennättäneet niitä täydelleen karkoittaa. Liikeseuduissa ovat tehtaat antaneet niin paljon työansiota, ettei ole enää haluakaan edes kutoa itselleen vaatteita, puhumattakaan niistä rikkaista ompeluksista, jotka kaukaisissa tienoissa vielä ovat naisväen ylpeytenä. Kun katovuosi kohtaa tehdasseutua, silloin vasta huomaa mitä on kadotettu. Silloin kansa syöksyy täydelliseen perikatoon. Mutta niissä paikoissa, joissa käsityö on pysynyt elinvoimaisena, on kansa verraten helposti kestänyt nälkävuodet. Näistä seikoista on Venäjällä suuri kokemus, huokaa kirjantekijä vakavana.

Moni käsityön ystävä, joka on matkustanut Venäjän maaseuduilla antaakseen työansiota nälkää kärsiville, on samassa ollut tilaisuudessa kokoilemaan työntekijäin käsien tuotteita. Osaksi täten on syntynyt esim. rouva Pogosskajan ompelukoristekokoelmat, joista myydään koristeita Englantiin ja Amerikkaan. Rouva P. hankkii tekopaikalla jonkun sopivan henkilön, joka välittää työn antoa ja kokoilee valmiita töitä. Ompelutyöt tehdään siis kansan perityllä tekotavalla, ja juuri semmoiset tavarat saavat menekkiä ulkomaalla, sillä siellä ymmärretään paremmin kuin kotimaassa, ettei kansallinen leima ole ainoastaan kuoseissa s. o. niiden muotojen jäljentämisessä, vaan myöskin vanhanaikuisessa tekotavassa. Samaa tointa on edellä mainittu seura laajentanut muillekin käsityön aloille. Paikoittain seura hankkii työntekijöille työaseita esim. kangaspuita, jopa vuokraa huoneuston, jos semmoista sopivaa heillä ei ole ja puhtaus sen vaatii.

Vasta vähitellen on itse talonpoikaisnaisten käsityö ruvennut saamaan menekkiä omassakin maassa. Niinpä oli rouva Pogosskajalla pieni myymälä viimekeväisessä käsityönäyttelyssä Taurian palatsissa Pietarissa, josta myymälästä edellä juuri mainitsin. Mutta hänen suurempi varastonsa säilytetään vakinaisessa myymälässä n. s. Passashissa (n:o 46 Nevskyn prospektin varrella). Tässä myymälässä näin ensi kerran käsityön, joka ainoastaan väriltään näytti uudenaikaiselta, mutta tekotapansa — eikä ainoastaan kuosimuotojen — puolesta oli täydellisesti mordvalainen. Sen olikin neulonut eräs mordvalainen nainen. Rouva Pogosskaja sanoi monessa suhteessa työskentevänsä yleistä turmeltunutta aistia vastaan; niinpä hän m. m. ylenkatsoo nykyaikuisia räikeitä metallivärejä.

Mutta palatkaamme näyttelyyn. Eräs venäläinen nainen oli näytteille pannut mattoja, jotka olivat omituisia stiliseerattujen kuosiensa takia. Koska ne olivat Suomen osaston läheisyydessä, luulin ensinnä niiden kuuluvankin siihen, ne kun paljon muistuttivat niitä mattoja, joita Suomen käsityön ystävät Helsingissä ovat »uuden suunnan» innostamina alkaneet valmistella ja jommoisia todella joku kappale näkyikin Pietarin näyttelyssä. Tulee myöntää, että tämmöiset matot y. m. saattavat olla sekä taidokkaasti keksittyjä että kauniita, mutta mitään kansallista leimaa ei minusta useassakaan niissä ole, lukuunottamatta tekijän nimeä. Ehkä ne, jotka ovat paremmin perehtyneet taidemaailman ilmiöihin, sen huomaavat. Minusta voisi monta niistä yleisen leimansa puolesta paremmin sanoa egyptiläiseksi, kuin suomalaiseksi.

Mainitsin kirjoituksen alussa erään venäläisen intoilijan valittaneen, ettei ollut koko näyttelyssä oikeata venäläistä pyyhettäkään, joka kauniine kuosineen on mitä kansallisin esine Venäjällä. Suomalaisessa osastossa oli kyllä kansannaisten kutomia mattoja ja kankaita, mutta ei yhtäkään esinettä, joka olisi ollut ommeltu vanhanaikuisella karjalaisella tekotavalla eli neulomatekniikalla. Tällä perustuksella täytyy sanoa, että suomalainen osasto oli kansanomaisiin ompelutöihin nähden takapajulla, verrattuna niihin osastoihin, joissa oli virolaisia, mordvalaisia, tsheremissiläisiä, tatarilaisia y. m. senlaatuisia käsitöitä. Edellä kerrottu venäläinen käsityöseura on pitänyt huolta siitä, etteivät »kuihtuvat oksamme» Venäjällä ole päässeet ainakaan yhdessä suhteessa vielä aivan kuivumaan. Tämän seuran toimen johdosta myös mordvalaisia ja tsheremissiläisiä ompelutöitä myydään maailman markkinoilla venäläisinä, samoin kuin venäläisiä tavaroita omassa maassa ennen sanottiin ranskalaisiksi. Tässä asiassa ei siis ole kaikki sillä kannalla kuin olla pitäisi. Vai emmekö voi siihen mitään?

Itse käytännössä s. o. teettämällä mordvalaisilla y. m. naisilla käsitöitä emme voi kilpailla venäläisten kanssa. Mutta me voimme kuitenkin tehdä paljon saadaksemme pesäjaon kuosialojen välillä aikaan, jotta se, mikä Suomen heimojen oma on, saa oikean nimen. Tieteellisessä maailmassa se tapahtuu julkaisujen kautta ja taiteellisessa uusien mallien s. o. uuden tyylin luomisella, yhteen sulattamalla kaikkia koristeaineksia koko Suomen suvun laajoilta aloilta. Tähän suuntaan taiteilijamme, tietääkseni, kaiketi ovat vähäisen yrittäneetkin, mutta ottamalla lukuun ainoastaan Suomen. Tosin näitä aineksia ei vielä ole tarpeeksi koottu ja koottuinakin ne makaavat osaksi kätkettyinä museoimme komeroihin. Itse ompelutyöt taas saisivat luullakseni enemmän arvoa, jos syventyisivät kansallisemmiksi, s. o. jos niitä tehtäisiin myös muinaiskansallisella tekotavalla.

Axel O. Heikel.

Päivän kysymyksiä.

Kirje Helsingistä.

Kirjallisuus ja kirjalliset palkinnot. — »Kuka julkaisi?» — Vuoden lopulla.

Jouluaika on ennen kaikkea kirjallisuuden aika. Ja ilahuttavaa on ettei kirjallinen tuotanto kaikista tukalista oloista huolimatta ole täksikään jouluksi ehtynyt, vaan että joulu nytkin on tuonut myötänsä verrattain runsaat määrät kirjoja, niinkuin tämän vihon kirjallisuus-arvostelut ja -katsaus kylläkin osoittavat. Tämä seikka on joka tapauksessa omansa todistamaan kansallisen elämämme pulppuamista, todistamaan että kaikesta huolimatta „se pyörii sittenkin".

Kirjallisuusasiat johtavat mieleen kirjalliset palkinnot, jossa asiassa vastikään on ratkaisu viime vuoden palkittavista teoksista tullut. Lopullinen ratkaisu poikkeaa jossakin määrin palkintotuomarien ehdoituksesta, ja erittäinkin on kirjallisuusseuroille vastaisen varalle annettu ohjeeksi ettei olisi ehdoitettava kenellekään kirjailijalle pienempää palkintoa kuin tuhat markkaa.

Tämä ohje on epäilemättä paikallaan, sillä jos palkintoja aivan rajattomiin paloitellaan, niin „valtionpalkinto" kerrassaan menettää arvonsa. Mutta syy, miksi valtionpalkintojen arvo kieltämättä kaikesta huolimatta on alentunut, on niissä määräyksissä, joihin palkintojen jakelu on sidottu.

Saattaa kysyä, kummat elähyttävämmästi vaikuttavat kirjallisuuteen, palkinnot vaiko kirjailija-apurahat, ja siihen kysymykseen tulee mielestäni vastata: molemmat ovat hyvät, milteipä toisiaan paremmat. Kieltämättä on erittäin suureksi eduksi että on olemassa palkinnoita, joiden avulla voidaan antaa nuorellekin kirjailijalle tunnustusta, kirjailijalle, joka kohta ensi iskulla lyöpi suuren iskun. Mutta jotta tämmöisen palkinnon arvo pysyisi korkealla, olisi palkintoja annettava vain todella etevistä ja erinomaisista teoksista. Kirjailija-avuilla taas on se suuri etu, että ne saattavat asettaa elantohuolien painaman kirjailijan semmoiseen asemaan, että hän saattaa joksikin aikaa irtautua leipähuolista ja omistautua kirjalliseen työhön tai laajentaa näköpiiriään jollakin ulkomaanmatkalla j. n. e. Olisi siis suuresti suotava että kun säädyt ensi kerralla ottavat kirjailijapalkkiot käsitelläkseen, samalla aikaansaataisiin semmoinen muutos määräyksissä että määrärahoja saataisiin käyttää kummallakin tavalla.

Semmoisia teoksia, jotka todella ovat harvinaisen eteviä ja erinomaisia, ilmestyy meillä harvoin, ja edelleenkin pitäisi olla tilaisuus niitä palkita. Mutta sitä vastoin olisi keskinkertaisten teosten palkitseminen lopetettava ja sen sijaan käyttämättä jäävät rahat annettava osittain apurahoiksi eteville kirjailijoille kirjallisen työn suorittamista varten, osittain matka- ja opintorahoiksi nuorille kirjailijoille, joiden vastaisesta toiminnasta on hyviä toiveita. — Tahdon samalla erittäin huomauttaa että semmoisessa kirjallisuusmaassa kuin Norjassa juuri kirjailija-apurahoja on katsottu sopivimmaksi kirjallisuuden edistyttäjäksi.

Samalla tahtoisin ottaa puheeksi myös Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran vuotuiset palkinnot. Nykyisen tavan mukaan otetaan joka kerta huomioon sekä kaunokirjalliset että myös semmoiset tieteelliset teokset, joita voi katsoa kansalliskirjallisuuteen kuuluviksi. Tämä tapa ei kuitenkaan ole erityisesti kiitettävä, sillä tästä järjestyksestä saattaa sekä toinen että toinen puoli joutua kärsimään, koska nämä erilaiset tuotteet eivät juuri ole toisiinsa verrannolliset. Epäilemättä olisi kummallekin kirjallisuuslaadulle eduksi, jos niiden palkitseminen eroitettaisiin, joko niin, että niille asetettaisiin eri palkinnot, tai niin, että palkinnot eri vuosina määrättäisiin eri kirjallisuuslajeille. Tämä kävisi laatuun esim. siten, että palkinnot joka toinen vuosi annettaisiin kaunokirjallisuudesta, joka toinen vuosi tieteellisistä teoksista ja kummallakin kerralla otettaisiin huomioon kaksivuotinen ajanjakso.

Sulkien nämä mietteet asianomaisten huomioon lopetan ne sillä toivomuksella, että kirjallisuutemme ennen kaikkea juuri arvoltaan suurenisi, että se voisi tarjota kansallemme niitä suuria, herättäviä aatteita, joita kansa tarvitsee elääkseen yhtä hyvin kuin leipää. Mikä merkitys pienenkin kansan kirjallisella tuotannolla saattaa olla sekä kansalle itselleen että koko sivistyneelle maailmalle, sen osoittaa ilmeisesti Norjan esimerkki.

Laajahkossa kolmen numeron (292—294) läpi jatkuvassa kirjoitussarjassa „Kuka julkaisi“ on Uuden Suomettaren toimitus näinä päivinä koettanut lukijakunnallensa selittää „promulgatsioni-asian“ s. o. viime aikoina ilmestyneitten asetusten julkaisemisen yhteydessä olevia tapahtumia, helmikuun-manifestista alkaen. Jos U. S. täten vain olisi tahtonut saattaa ne lukijansa, joilla on ollut asioista vähemmän tietoa, selvemmin niitä tuntemaan, niin siitä ei olisi muuta sanomista, kuin hyvää. Mutta ei tarvitse mainittuja kirjoituksia pitkältäkään lukea, ennenkuin huomaa, että itse tapahtumien esitys on syrjäseikkana vissin tarkoitusperän rinnalla.

Sarja alkaa pienellä letkauksella minulle, Valvojan „Spectatorille“ [1] — niinkuin nykyään näyttää olevan tapana — mikä huomaavaisuus arvattavasti vaatii vastakohteliaisuutta. Minusta näyttää kuitenkin että U. S:n koko järeä tykistö on ampunut ruutinsa ilmaan. Jos onnistuttaisiinkin näyttämään, niinkuin tarkoitus on, että kaikki senaattorit alkuansa ovat olleet promulgatsionin puolella, niin tämä ei kuitenkaan todistaisi mitään itse pääasiaan nähden. Yleisesti näytään jo olevan valmiit jättämään Senaatin käytös helmik. 18 p. unheeseen; jos sitä valitetaankin ja sen katsotaan olleen isänmaalle onnettomuudeksi, myönnetään että silloin oltiin niin raskaan ja arvaamattoman iskun edessä, että on ymmärrettävä, jos eivät kaikki kohta „oikeata tietä“ löytäneet. Kuvaavaa U. S:lle on vain se kanta, että valtiollisissa kysymyksissä mikään käsityksen selvitys ja muutos ei olisi mahdollinen. Mutta koko todisteluyritys onkin pohjaa vailla. Jokaiselle ajattelevalle on selvää — monista siteeratuista lainpykälistä huolimatta — että ne Senaatin jäsenet, jotka ennen promulgatsionia tahtoivat kääntyä Hänen Majesteettinsa puoleen alamaisella kirjoituksella, siinä tapauksessa, että heidän esitykseensä olisi vastattu kieltävästi, olisivat joutuneet uuden kysymyksen eteen, joka olisi vaatinut uutta aseman punnitsemista.

Kun kirjoituksen tekijä kuitenkin unhottaen pääasian näyttää takertuvan muutamiin muodollisiin seikkoihin, pyydän siihen vastaukseksi ainoastaan saada kirjoittajallekin epäilemättä tunnetusta, prof. J. R. Danielsonin tekemästä kirjasesta „Mihin suuntaan?“ (siv. 40) esiintuoda pari lausetta, jotka sinänsä kumoavat hänen väitteensä: „On muistaminen,

---

[1] Se menettelytapa, jota lehti on minun suhteeni noudattanut, on sanomalehtimoraalille hyvin kuvaava. Lehti mainitsee kirjoituksensa alussa, että kun eräät maaseutulehdet joku aika sitte ottivat puheiksi kuuluisat promulgatsioniasiat, lausui sen johdosta Valvojan Spectator *olevan parasta olla julkisuudessa kajoomatta noihin asioihin*, jotta muka kansan oikeuskäsitteet eivät hämmentyisi. Tämän johdosta pyysi Valvojan toimitus että lehti ottaisi tarkoitetun Valvojan Helsinginkirjeen (huhtik. 1901, s. 319) palstoillensa, huomauttaen samalla ettei kirjoituksessa ole sanallakaan sanottu mitään semmoista, vaan on siinä lausuttu, että aiheettomia syytöksiä ei ole torjuttava *sillä tavalla*, että kansan oikeuskäsitteet hämmentyvät. Tähän vastaa U. S:n toimitus siten, että se vakuuttaa Spectatorin kuitenkin sanoneen, mitä lehti oli väittänyt, sillä U. S:n toimitus on tullut siihen käsitykseen, »että Spectatorin mielestä ne kirjoitukset, joiden tarkoituksena on selittää 'erinäiset julkaisutoimenpiteet' tavalla, joka poikkeaa 'yleisen mielipiteen' hyväksymästä käsitystavasta, muka ovat omiansa hämmentämään kansan oikeuskäsitteitä ja heikontamaan sen oikeudentunnetta«. Eihän kuitenkaan kysymys ollutkaan tästä, vaan siitä, olinko minä sanonut ettei näihin asioihin saisi julkisuudessa kajota — jota en ollut sanonut. Lehti nähtävästi luottaa siihen, että sen lukijat eivät lukiessaan ensinkään käytä ajatuskykyään.

että Suomen perustuslait koko sisällyksellään ja erityisillä määräyksilläkin edellyttävät, että ne edelleen ovat hallitsijan, ja ennen kaikkea juuri hallitsijan, tunnustamat ja noudattamat. Sen tapauksen varalle, ettei tämä edellytys pidä paikkaansa, ne eivät mitään määrää. Silloinkin päivä seuraa päivää, ja virkamies joko alistuu tahi vetäytyy yksityiselämään. Kumpaako hänen kulloinkin on tekeminen, ei määrää kirjoitettu laki; mikä sen määrää, on hänen oma käsityksensä siitä, mitä isänmaan olemassaolo ja menestys häneltä vaatii — vaatii juuri sillä hetkellä ja hänelle uskotussa virassa." Tämä sitaatti, vaikkapa ei kaikissa suhteissa ilmaisekkaan omaa kantaani, riittänee kuitenkin todistamaan niiden perusteiden hataruutta, joille U. S:n kirjoittaja rakentaa todisteluitaan.

Tyytymättä tämän asian esittämiseen on kuitenkin kirjoittaja, tosiasioita ilmeisesti vääntämällä, vielä väittänyt, että erään lukuisan kansalaiskokouksen promulgatsioni-päivänä senaattoreille toimittama kirjelmä myöskin olisi sisältänyt sen, että manifesti kaikissa tapauksissa olisi julkaistava, vaikka siinä sanasta sanaan lausutaan se mielipide, „että Keisarillinen Senaatti ei ryhtyisi julkaisemaan mitään valtiollista asiakirjaa, joka syntyynsä tai sisällykseensä nähden sotii Suomessa voimassa olevaa oikeusjärjestelmää vastaan". — Uuden Suomettaren ystävät jäänevät siis, kuin jäävätkin, huolimatta yrityksistä hankkia heille parempaa seuraa, yksin mielipiteensä ympärille. Mainittu kirjoitussarja on surkea todistus siitä, kuinka asian ydintä hämmentämällä koetetaan saattaa kysymykseen vähemmin perehtyneitä harhaan eli, niinkuin sanotaan, „talonpoikia pyydystellä", mutta uskomme että Suomen talonpojat ovatkin liiaksi valistuneet joutuaksensa siihen ansaan.

Vuosi on taaskin vierähtämässä iäisyyteen, vuosi, jota ei isänmaanystävä taakseen katsellessaan voi ilomielin ajatella. Harvoin lienee yksi ainoa vuosi tuonut muassaan niin paljon onnettomuutta yhtaikaa sekä taloudellisessa että valtiollisessa suhteessa kuin se, joka nyt on mailleen menemässä. Ja tuskin milloinkaan lienee mikään vuosi tuonut tullessaan niin paljon vihaa kansalaisten kesken kuin tämä nykyinen ja vieläpä semmoisena aikana, jolloin kaikki rakkaus olisi tarpeen kansan elossa pysymiseksi. Turhiin näyttää menneen se Snellmanin toivomus, että kova päivä, kun se tulee, Suomessa kohtaisi yksimielisen kansan. Nuo suuret tunnussanat, jotka Z. Topelius kansallemme asetti: oikeus, velvollisuus ja rakkaus näyttävät jok'ainoa jäävän unohduksiin kiistan huumeessa.

Olkoon uusi vuosi loppuun kuluvaa onnellisempi! Kohotkoon päivän kiistojen yläpuolelle se yhteistunto, jonka voiman en vielä usko

Suomen kansan sydämestä kokonaan kuolleen! Se on paras toivotus vuoden vaiheella, minkä osaan arvoisille lukijoilleni lausua kirjoittaessani viimeisen kirjeeni vuonna 1902.

Spectator.

19. XII. 02.

Kirjeenvaihtoa.

Valvojan toimitukselle.

Valvojan viime numerossa on Spectator m. m. lyhyesti puhunut siitä 66:n suomenmielisen allekirjoittamasta julistuksesta, jossa kaartiin kutsutut asevelvolliset kehoitettiin saapumaan sotapalvelukseen. Koska tämä esitys, niin lyhyt kuin se onkin, sisältää asiallisia erehdyksiä, ja koska minulla oli kunnia toimia puheenjohtajana siinä kokouksessa, jossa kosketeltu toimenpide päätettiin, pyydän Valvojassa saada sijaa seuraavalle selitykselle.

Kokouksen toivomuksen mukaan lähetettiin mainittu kehoitus heti, paitsi kaikille maamme sanomalehdille, myöskin kutsutuille asevelvollisille personallisesti, mikäli heidän osoitteensa tulivat tunnetuiksi. Spectatorin päinvastainen väite on siis perätön.

Spectator sanoo että »ei ole kuulunut että kukaan varsinaisesti olisi agiteerannut arvannostoon alistuneiden pois jäämistä varten». Saattaa olla että Spectator ei ole mitään kuullut. Se ei todista mitään. Mutta tämä sikseen. — Kun Spectatorin kirje ilmestyi, oli sanomalehtien kautta jo tunnettu että kutsutuista asevelvollisista noin 40 % sittenkin oli jäänyt tulematta. Tämän tosiasian pitäisi minusta riittää vakuuttamaan jokaista siitä ettei kehoitus saapumaan suinkaan ollut tarpeeton — niiden kannalta, jotka katsoivat välttämättömäksi että Suomen ainoa jälellä oleva sotajoukko saataisiin täyslukuiseksi.

Kun Spectatorin lähtökohdat ovat näin ontevat, ei liene tarpeellista puhua sen enempää hänen johtopäätöksistään kirjoituksemme »tarkoituksesta».

A. Osw. Kihlman.

Vastaus.

Ylempänä oleva kirjoitus (joka myös »Uuden Suomettaren toimitoimitukselle» osoitettuna on ollut mainitussa lehdessä painettuna, vaikka

ei Valvojan kirjoitusta lehdessä ole ollut julkaistuna) ei aiheuta monta sanaa vastineeksi.

Jättämällä sikseen muut kohdat, mitä hra Kihlman mainitsee, tahdon vain sanoa pari sanaa siitä »perättömästä väitteestä», jonka hra Kihlman sanoo Spectatorin tehneen.

Minun mietteeni 66:n »julistuksesta» olivat, niinkuin olikin sanottu, ulkopuolella olevan mietteitä, joka ainoasti sanomalehdistä tunsi 66:n kokouksen ja joka siis ei saattanut »väittää» mitään sen päätöksistä ja toivomuksista. Oletin, niinkuin on jotenkin luonnollista, että »julistus» ainoasti sanomalehdissä julkaisemalla tahdottiin saattaa kutsuttujen tietoon. Hämmästykseksen saan nyt hra Kihlmanilta tietää että tämä olikin erehdys: »julistus» saatettiin sen ohessa kunkin kutsutun tietoon toisella, varmemmallakin tavalla. Samalla kuin kiitän hra Kihlmania asiallisen erehdyksen oikaisusta en ainakaan voi myöntää että hänen mainitsemansa tieto voisi asiata parantaa. Sanomalehtijulistuksen laatijain olisi kuin olisikin pitänyt ajatella, että se eräällä taholla käsitettäisiin ja selitettäisiin sillä tavoin kuin kokemus liiankin selvään osoitti. Ja siitä, mitä asiaa »julistuksella» jouduttiin edistämään, mille taas vahinkoa tuottamaan — olipa tarkoitus ollut kuinka hyvä tahansa — siitä ei mielestäni myöskään pitäisi olla epäselvyyttä.

Spectator.

Toimitukselle tullutta kirjallisuutta.

Historialliselta seuralta: Historiallinen arkisto. XVII. 2: 50.

Kansanvalistusseuralta: *Antti Jalava*, Frans Deák. 2: —. — *Aleksandra Gripenberg*, Skotlanti, Maantieteellisiä kuvaelmia. 1: 50. — *L. H. Sandelin*, Farisealaisuudesta Jeesuksen aikana. —: 50.

Werner Söderströmiltä: *Christian de Wet*, Buurien ja englantilaisten sota. 1, 2 vhk. à —: 60. — *Larin Kyösti*, Kuisma ja Helinä. 2: 25. — *Aura*, Vuosisatain perintö. II. 2: —. — *Marja Salmela*, Unelmiensa uhri. 2: 50. — *J. A. Maunu*, Kuvauksia Jeesuksen ajan historiasta. 2: 50. — *Elias Schrenk*, Neidon elämä evankeliumin valossa. Suom. N. E. W. —: 50. — *Alli Nissinen*, Palleroisille iloksi. 5:s kirja. — Joulu. Sov. Joh. Hovilainen. —: 25. — *Z. Topelius*, Lehtisiä mietekirjastani. Suom. Juhani Aho. Toinen painos. 2: 75. — Vänrikki Stoolin miehet. 1 vhk. 1: 15. — *Alice Gray*, Lauri Bronsonin voitto. —: 85. — *Pelle Molin*, Tunturikertomuksia. Suom. Ester Pelnen. —: 50.

Otavalta: *Maksim Gorjki*, Kertomuksia I. Suom. K. Suomalainen. 1: 75. — *Laura Kieler*, Sinun kansasi on minun kansani. Suom. Helmi Setälä. 1: 75. — *Aino Kallas*, Kirsti. Sielukuvaus. 2: 75. — *Ellen Fries*, Kuuluisia naisia. I. II à 1: —. — *Ernst Neovius*, Ruotsin tuloverolaki v:lta 1902. —: 75. — *Soldan-Brofeldt*, Matti ja Liisa lähtevät maalle. 1: —. — *O. Hannikainen*, XIX vuosisata sanoin ja kuvin. 44—45 vihko. 1: 30.

G. W. Edlundilta: Det unga Ryssland. I. Berättelser af M, Gorjkij V. Vjeresojeff, J. Tschirikoff och D. Mamin-Sibirjak. Ruots. Rafael Lind-

qvist. 4: 50. — *Charles Gide,* Nationalekonomins grunddrag. Käänt. Georg Schauman ja Axel v. Christierson. 10:—. — *Aug. Schauman,* Kuuden vuosikymmenen ajoilta. Suom. Santeri Ingman. 6 vhk. 1: 25. — *J. L. Runebergs* samlade arbeten. Nid. VIII. 6: —. — *Zach. Topelius,* Samlade skrifter. Ser. 4 vih. 10—11. 1: 50. — *Eliel Vest,* Johan Ludvig Runeberg. Elämäkerrallisia piirteitä. II. 1: 25. — *Edv. Berg,* Asianajaja. Suom. Samuli Koski. 1 vhk. 2: —. — *M. G. Schybergson,* Suomen historia. Suom. O. Manninen. III. 2: 50.

Söderström & Kumpp:lta: *E. Nervander,* Ett konstnärslif. Minne af S. Falkman 5: 75. — *Gunnar v. Numers,* Berglit. 3: 25. — *Yrjö Hirn,* Konstens ursprung. II vhk. 2: —. — Presidentti Paul Krügerin elämän muistelmat. 1 vhk. 1: 75.

U. W. Telén ja kumpp:lta: *C. von Schmid,* Pikku erakko. Suom. 1: 25. — *W. O. von Horn,* Konstantinopelin valloitus. Kertomus Turkin vallan perustamisajoilta. Suom. 1: 50.

K. J. Gummerukselta: *Akseli Salokannel,* Kanervaisilta kankahilta. I. 1: 50.

Hagelstamin kirjakaupasta: *Ernst v. Wendt,* Svenska skalders sånger till vinets lof. 3: 50. — *J E. Rosberg.,* Land och folk. 1 vhk. 1: 40.

Boman & Karlssonilta: *Vihtori Auer,* Sortunut. 1: 35. — Nuorison joulu 1902.

E. E. Sundvalliita: *Hilja Liinamaa,* Kyllikki ja Lemminkäinen. Laulurunoja. 1: 60.

Tekijiltä: *Pekka Ervast,* Haaveilija. 3: 50. — *Kustaa Urkio,* Hämyhetken hyrinöitä. 1: 25.

Sortavalan evankeliselta seuralta: Toivo. Kristillinen kalenteri v. 1903. 1: 50.

„Kirjanduse sõbrad"elta (Tartossa): Kiired. III. 50 kop.

Yrjö Weiliniltä: Liitto. Kaunokirjailijaliiton albumi 1902. 3: —.

Suomen museo, n:o 3: János Jankó. — J. R. A., Vanhan ajan muistoja Nousiaisista. — *Finskt museum,* n:o 3: K. K. Meinander, Medeltida korstolar i Finland, y. m.

Geografiska föreningens tidskrift, n:o 4 5: Hugo Blomqvist, M. A. Castréns resor. — —, Georg August Wallins färder. — J. E. Rosberg, Amerikas upptäcktshistoria y. m.

Vartija, n:o 12: K. Aug. Hildén, Yksi on Jumala ja yksi on välimies Jumalan ja ihmisten välillä. — Herman Råbergh, Jeesuksen Kristuksen suhde aikansa valtiollisiin kysymyksiin. — J. J. Gummerus, Uuden testamentin teksteistä. — Tilausilmoitus y. m.

Kansakoulun lehti, n:o 23–24: K. G. T., Suuret ja pienet. — J. J:nen, Ranskan kulttuuritaistelu. — A. P.. Lasten juhlista ja iltamista. — Tilausilmoitus. y. m.

Duodecim, n:o 11: J. J. Karvonen, Xantomeista y. m.

Uusi kuvalehti, joulunumero.

Luonnon ystävä, n:o 11—12.

Suomen maamittari-yhdistyksen aikakauskirja, n:o 6.

Nutid, n:o 12.

Suomen urheilulehti, n:o 6.

Euterpe, n:ot 43—44.

Kanerva, joulunumero.

Kodin ystävä, n:o 12.

Puutarha, n:o 11.

Työmiehen illanvietto, n:ot 14, 15.

Vakuutuslehti, n:o 11.

Postimees, n:ot 252—270.

VALVOJA 1903.

Valvojan *kolmaskolmatta* vuosikerta ilmoitetaan täten tilattavaksi.

Jo kauan sitten on Valvoja määritellyt tehtävänsä siten, että sen silmämääränä on tosikansallisen kultuurin ja tosikansanvaltaisten aatteiden kehittäminen oikeuden ja vapauden vankalla pohjalla. Tälle ohjelmalle tahtoo Valvoja vaikeinakin aikoina pysyä uskollisena ja kutsuu samalla yhteistyöhön kaikkia niitä, jotka tätä päämäärää silmällä pitäen tahtovat työskennellä kansallisen kultuurimme syventämiseksi.

Valvoja toivoo voivansa edelleenkin tarkkaavaisesti seurata koti- ja ulkomaan kirjallisuutta ja taidetta. Erityisessä **katsauksessa** m. m. ilmoitetaan ja arvostellaan *tärkeimmät toimitukselle lähetetyt julkaisut kotimaan kirjallisuudesta.* Yhteiskunnallisten ja valtiollisten kirjoitusten ohella julkaistaan, niinkuin tänäkin vuonna, helpompaakin lukemista: *kaunokirjallisuutta, pikkutietoja, katsauksia ulkomaan kirjallisuuteen ja tieteeseen* y. m. Samoin aiotaan vastakin eri kirjoituksia silloin tällöin *valaista kuvilla.*

Valvojaan ovat kolmen viime vuoden kuluessa kirjoittaneet m. m. seuraavat henkilöt: **Juhani Aho, Eliel Aspelin, Edvin Castrén, J. H. Erkko, J. Forsman, Kaarlo Forsman, Hannes Gebhard, Alexandra Gripenberg, Arvi Grotenfelt, Jaakko Gummerus, Jalmari Hahl, Onni Hallstén, A. O. Heikel, Edv. Hjelt, A. Igelström, K. F. Ignatius, L. Ingman, Santeri Ingman, Erik Johansson, Mikael Johnsson, Arvid Järnefelt, Aino Kallas, O. A. Kallio, K. F. Karjalainen, A. Osv. Kihlman, Volter Kilpi, Gust. Komppa, Ilmari Krohn, Kaarle Krohn, Taav. Laitinen, Eino Leino, Niilo Liakka, V. Malin, Aino Malmberg, J. Mandelstam, Oskari Merikanto, A. Meurman, Joos. J. Mikkola, Ernst Neovius, Teuvo Pakkala, E. G. Palmén, J. A. Palmén, Th. Rein, O. Relander, Heikki Renvall, J. W. Runeberg, Martti Ruuth, Yrjö Sadenius, G. Schmidt, Th. Schvindt, Helmi Setälä, J. Sieber, Edv. Stenij, Werner Söderhjelm, Knut Tallqvist, Yrjö Wichmann, Martti Vuori** y. m. m., ja toimitus toivoo ensi vuonnakin saavansa apua maamme kirjailijoilta ja tiedemiehiltä.

Valvojaa voipi tilata **toimitukselta suoraan, kaikissa maamme postitoimistoissa** sekä **maamme kirjakaupoista,** esim. *Helsingissä* **Akateemisesta, Edlundin, Hagelstamin, Minervan** ja **Waseniuksen** kirjakaupasta sekä **O. V. Laurent ja K:lta,** *Turussa* **Kansallisesta, Frenckellin** ja **Edgrenin,** *Viipurissa* **Cloubergin ja K:n,** *Tampereella* **E. Lyytikäisen,** *Mikkelissä* **Toini Strengin,** *Kuopiossa* **S. Kastegrenin** ja **U. W. Telénin ja K:n,** *Oulussa* **O. Jalanderin** ja *Porissa* **Satakunnan** ja **Gust. Roneliuksen** kirjakaupasta.

Hinta: **10 markkaa** koko vuosikerralta ja **5 markkaa** puolelta. Sen lisäksi tulee:

1:o) *toimitukselta* tilattaessa postin kautta siteessä lähettämistä varten postimaksua 60 penniä koko vuodelta ja 30 penniä puolelta;

2:o) *postitoimistosta* tilattaessa postimaksua 80 penniä koko vuodelta ja 40 penniä puolelta.

Venäjällä voi Valvojaa tilata Veljekset **Palmgrenin** kirjakaupan kautta Pietarissa tai suorastaan toimitukselta. Venäjän rahassa hinta on 4 rpl. 50 kop. koko vuosikerralta, 2 rpl. 50 kop. puolelta.

E. N. Setälä. **Zach. Castrén.** **K. Grotenfelt.**
Vastaava toimittaja.

U. Karttunen. **O. Manninen.**
Toimitussihteeri.

Vastinetta ja selvikettä „Karjalaisia rakennuksia ja koristemuotoja“ nimisen teoksen arvostelun johdosta.

«Otettiin minusta outo,
Varsin virhi viskattihin,
Minun lapsen lauluistani,
Pienen pilpatuksistani,
Minun liioin laulavani,
Pahasti pajattavanani».

Valvojan huhtikuun numerossa tältä vuodelta on Herra Th. Schwindtin laatima, V. Sucksdorffin ja allekirjottaneen julkaseman yllämainitun teoksen arvostelu. Koska erityisesti tämän kirjottaja teoksen tekstiosan sepittäjänä ja eräs hänen esittämänsä, periaatteellista laatua oleva johtopäätöksensä joutuvat epäsuotusan arvostelun esineeksi, katson, niin sopimattomana kuin omassa asiassa puhumista pidettäneenkin, olevani pakotettu vastaamaan ja selvittämään ajatuskantaani. Ulkomaamatkan ja kiireellisten töiden sekä erään muun esteen vuoksi on kyllä vastine aika lailla viivähtänyt.

Teoksemme arvostelija näyttää esiintyvän erityisellä rakennustutkijan auktoriteettiarvolla, käyttää harvinaisen «doseeraavaa« kirjoitustapaa, ei löydä tutkimuksessani tuskin muuta kunnollista, kuin V:nnen luvun, sekä jättää kokonaan mainitsematta sen, mikä allekirjottaneen «tieteellisessä järjestelmässä« on uutta tai omintakeista. Sen sijaan esittää hän kolmasosassa arvosteluaan muka uuden ajatuksen karjalaisen rakennusjärjestelmän kehityksestä, jolla kuitenkaan yleisyytensä vuoksi ei ole mitään varsinaista tekemistä kysymyksen alaisen julkasemani Venäjänkarjalaisen rakennustutkimuksen kanssa. Mitään erikoisia todistusvoimaisia näytteitä ei hän myöskään tuo esille väitteilleen tässä, enemmän kuin hän ennenkään on sellaisia rakennus-etnografian alalla julkassut.

Koska jo teoksemme johdannossa olen huomauttanut, miksi osaksi puutteellisuuksia tutkimuksessani luonnollisesti on olemassa, ei minun

tässä ole tarvis puolustautua kaikkia niitä moitteita vastaan, joilla Hra S. koittaa tykkänään alentaa esitystäni ja johtopäätösteni arvoa lukijan silmissä. Sen sijaan pyydän puolustella yleistä vapaata esitystapaani ja kuvailevaa kertomusmuotoani sillä, että suurelle yleisölle aijotussa teoksessa tätä olen pitänyt välttämättömänä, enkä ole siitä vahinkoa itse tieteelliselle aineen käsittelyllekään huomannut olevan. Monipuolisesti selittelevällä ja vertailevalla tutkimustavallani olen koittanut etsiä sopivaa käsittelytapaa vastaisille samanlaisille rakennustutkimuksille maassamme, ja olisin toivonut, että juuri tämä itsenäinen puoli esityksestäni olisi arvosan arvostelijani puolelta tullut huomautetuksi. Mutta sen on hän kokonaan vaitiolollaan sivuuttanut. Kansan rakennusoloja tulisi näet mielestäni tarkastella kansan yleisten elämän vaiheiden valossa ja ulkoisia vaikutelmia silmällä pitäen eikä niin yksipuolisesti, kuin näihin asti on tapahtunut. Tutkimuksessani en ole tarkottanut kuivasti kertoa, *millainen* on tuo tai tämä yksinäinen *rakennustyyppi* tai erikoinen tärkeämpi osa, vaan olen tähdännyt edemmäs kysymyksiin sellaisiin, kuin: 1) *millaiset rakennusmuodot kokonaisuudessaan ovat;* 2) *minkätähden ne ovat sellaiset;* 3) *mistä ne johtavat alkunsa;* 4) *mitkä suoranaiset ja välilliset vaikutteet ne ovat luoneet;* 5) *milloin ne ovat olleet eri kehitysasteillaan ja milloin syntyneet.* Missä määrässä olen onnistunut erityisesti Venäjän-Karjalan näihin asti miltei joka puolelta tutkimattomista rakennusoloista, niiden välittömistä tai välillisistä vaikuttimista luomaan edes pintapuolista kuvaa, se jääköön lukijan arvosteltavaksi. Olkoon kumminkin sanottu, että itse rakennustutkimusasian yhtenäisyydelle vahingoksi ei suinkaan saata olla, kuten Herra S. sanoo, «pistäytyminen« kenties vieläkin laajemmille aloille. Vaikeata tosin on näin monipuolisessa vertailussa pitää johtolankaa kädessään, varsinkin, milloin joku apututkimuskeino on vaillinaisesti edustettuna. Esim. historiallisella pohjalla liikkuen hankkiakseen lisätukea rakennusten typoloogiselle kehityskululle ja määrätäkseen tarkemmin rakennusten ikää ja aikaa, milloin rakennusolot ovat olleet eri olotiloissa, on, kuten teoksen johdannossa mainitsen, näyttäytynyt vaikeaksi. Semminkin on se sitä vielä ainakin Venäjän-Karjalan suhteen, jonka historialliset ja asutusvaiheet ovat hämärään peitetyt. Mutta kuitenkin kaikitenkin on lopullisena päämaalina, johon pyritään, oleva *kunkin tyypin alkuperä ja aikamääräys.* En muuten luule mitä moninaisimmista seikoista riippuvain ja alati kehitystilassa olleiden rakennusolojen tutkimuksen tässä suhteessa pääsevän varmaan alkeisimpaan alkutyyppiin, sen syntymäperusteihin ja ikään yksinomaan rakennusmuoto — evolutiooniteoriaan perustuvan, saman- tai eriaikaisten tyyppien keskinäisen ver-

tailun kautta. Eikä myöskään arkeologia, muinaistiede siihen, nim: aikamääräykseen, voi näiden verrattain pikaisesti häviävässä tilassa olevain puurakennusten suhteen muuta, kuin apututkimuskeinona johtaa. Sen vuoksi on kaikkia apukeinoja rinnakkain käytettävä.

Summakaupalla tehdyssä, parin lauseen pituisessa yleisarvostelussa syyttää Hra S. minua jos jostakin, m. m. on minulla «ollut hämärä, vain vaistomainen käsitys karjalaisen asuntorakennuksen kehityksestä«, koska muka minä kirjoituksessani olen luopunut aikaisemmin kuvaston järjestelyssä meidän yhteisesti («tapa, jolla *tekijät*» j. n. e.) osottamastamme «pääpiirteissään oikeasta« käsityksestämme. Kuuluu kuitenkin asiaan, että omavaisesti olen järjestänyt sekä kuvaston että tekstin, joka muuten on teoksen johdannossakin mainittu, eikä ole ensinkään paikallaan, että Hra S. esittää tässä kohdin omia arvelujaan yhteistyöstä. Ainesten hiukan toisellainen järjestely kuvastossa ja tekstiosassa riippuu siitä, että ne yhden vuoden väliajalla julkastiin. Mutta asiallisia ja itse tutkimussysteemin kanssa ristiriitasia muutoksia, jotka haittaisivat asiain oikeata ymmärtämistä, en ole tehnyt eikä teoksen tieteellisyydelle ymmärtääkseni ole haittaa tästä. Missä määrässä muuten käsitykseni kysymyksen alaisesta karjalaisen asuntorakennuksen kehityksestä yleensä voi olla »hämärä«, selvinnee ilmotuksestani, että, ennenkuin lopullisesti aloin järjestää kuvaston ja kiinnittää eri kuvia lehdilleen, olin 4 à 5 vuoden aikana seulonut, tyypitellyt ja luokitellut kuviamme sekä tätä varten osittain tehnyt lisätutkielmia eteläisessä Suomen Karjalassa. Kas tässä yksi esimerkki menettelystäni! Vertailemalla kuviamme useihin muihin asunrakennusten alkuperäisiin tyyppeihin meillä ja muualla sekä tutkimalla useampia etnograafisia teoksia vakaantui käsitykseni siitä, että esim. juuri Hra S:n tarkottama tyyppi B (josta enemmän edempänä mainitsen) oikeastaan olisi karjalaisen asunnon alkutyyppi. Sijotinkin sen senvuoksi kuvastossa ensimmäisten joukkoon. Mutta, kun tämä ollen ainoa laihinsa ja, kuten näytti, tilapäisenä tekeleenä oli epäilyttävää laatua, pidin silloin jo joltisellakin varmuudella A-tyypin nimellä mainitsemaani pohjamuotoa varmimmin alkuperäisimpänä, semminkin kuin sen kattomuotokin selvää selvemmin osottaa sen olevan primitiivisemmän alkeismuodon, kuin B-tyyppi. Tämän tähden jätinkin tuon tärkeän A-tyypin kokonaan pois kuvastosta varta vasten saadakseni sen tekstiin, jossa se asian selvityksenä olisi lähempänä silmäiltävänä. Käsitykseni näin ollen ei suinkaan ole tässä «tärkeässä« kohden ollut hämärä, enkä kirjoituksessanikaan ole luopunut «pääpiirteissään oikeasta käsityksestäni« näiden alkeistyyppien enemmän kuin muidenkaan «ainesten järjestelyyn, luokitteluun ja punnitsemi-

seen« j. n. e. nähden. Kyllä useimmat varsinaiset, yleiset päätelmäni ovat kypsyneen harkintani tulos, eivätkä suinkaan perustu, kuten nähtävästi Hra S:n päätelmät arveluihin. Niinpä hän mitä suurimmalla varmuudella esittää Venäjän-Karjalan asunrakennuksen synnyn neliseinäisestä yksinäistuvasta. Ja kuitenkaan hänellä johtopäätöksensä tukeeksi ei ole muuta, kuin tämä yksi varsin epäilyttävä poikkeustyyppimme. Minä puolestani en ole mennyt todellisuutta edemmäksi paitsi eräillä viittauksilla [1]) ja sanon «vanhimpana ja alkuperäisimpänä asuntotyyppinä kuvaamiemme joukosta« pitäväni sellaista rakennusta, jossa on yhdessä pirtti, eteinen ja aitta (tässä tietysti vain «laskettava« eli tavarasäiliö; ei mikään irrallinen elo- tai kala-aitta, joka sitäpaitsi saattoi löytyä). Alkeisimmasta kehityksestä en tietysti ole voinut varsinaista päätelmää tehdä keräämiemme kuvien pohjalla, vaikka minulla kyllä onkin omat arveluni asiasta, esim. pirttiin nähden.

Mutta lukekaamme, mitä Herra S. sanoo jälkimmäisessä osassaan «yleisarvosteluaan«. Sanansa kuuluvat, kuin seuraa: «Vaikka tekijältä ei voi kieltää rohkeutta, hän kun vasta-alkavana on ryhtynyt laajoihin tieteellisiin esityksiin, ei hänellä kumminkaan ole ollut rohkeutta kylläksi vapautuakseen sen auktoriteetin johdosta, joka on edelläkävijänä kulkenut, ei aina silloinkaan, kun nämä ovat johtaneet väärälle polulle. Psykoloogisesti opettavaista on nähdä, kuinka tekijä eräässä tärkeässä kysymyksessä usein tekee yrityksiä vapautuakseen auktoriteetista, ennenkuin hän kokonaan antautuu tämän valtaan«.

Herra S. toiselta puolen mainitsee rohkeuttani ja toiselta nöyrää auktoriteettiuskoani edeltäjääni, tohtori A. O. Heikeliä kohtaan. Mikä ristiriitaisuus todellakin! Pyydän, että Herra Schwindt uudelleen lukee läpi teoksemme ja tarkoin havaitsee, missä määrässä auktoriteettina Herra Heikeliä ja muita edeltäjiäni pidän. Silloin hän on näkevä, että koko «tieteellinen järjestelmäni« ja päätelmäni yleensä eivät tangeeraa Herra H:n kokonaan toisille periaatteille rakennetun tutkimuksen kanssa. Erityisesti juuri Herra S:n mainitsemassa «psykoloogisesti opettavassa«, tärkeässä kysymyksessä kritikoin juuri ankarasti edeltäjääni m. m. väärille« premisseille« rakentamisesta. Tämä vapautusyritykseni, jota nähtävästi Herra S. tarkottaa, ei ensinkään voi estää minua käyttämästä hyväkseni edeltäjäni julkasua, siinä määrässä kuin se soveltuu vertauksiini.

---

[1]) S. 33 mainitsen eräitä nelisnurkkaisia kodansijoja kenties voitavan pitää pirttirakennuksen «alkutyyppeinä« ja sivulla 97 puhun metsäpirteistä asunnon alkumuotona. Nämä seikat muuten Herra S. kokonaan jättää huomauttamatta, vaikka ne kukaties ovat juuri hänet tuohon varmaan päätelmäänsä johtaneet.

Koska Herra S. tekee uskottavaksi — todistamatta — että yleensä olisin johtonani ja esikuvanani käyttänyt edeltäjääni tohtori A. O. Heikeliä, täytynee minun vielä lyhyesti tehdä selvää yleisestä teoksen järjestelmästä, jotta kävisi selville, missä määrässä väitteessä on perää ja mille periaatteille ainesteni luokituksen ja järjestelyn yleensä olen perustanut. Heti teoksen alussa huomaa lukija omituisen piirteen kirjassa, joka on läpikäyvä; sen nim., että koitan ensin luoda yleiskuvan kokonaisyhtymistä ja sitten pysähtyä tarkastelemaan järjestyksessä yksityisiä ilmiöitä ja erikoiskohtia, tavallisimmin esittäen ensin yksinkertaiset päämuodot ja sitten kehittyneemmät. Johdannossa teen selvää yleisen tutkimusjärjestelmäni laadusta. Matkakertomuksessa, 1:ssä luvussa, ja osaksi muuallakin, tutustutan lukijaa vähän Venäjän-Karjalan luontoon ja kansaankin, jotka ovat kaksi oleellista vaikutinta rakennusten ja koristemuotojen syntyyn. 2:ssa ja 3:ssa luvuissa käsittelen koko kylän asemaa ja suuruutta, kylän (ja talon) syntyä ja keskinäistä järjestystä. 4:ssä luvussa luon yleiskatsauksen siitä, missä järjestyksessä rakennukset ovat kylään syntyneet ja ryhmittyneet. 5:ssä puhun yleiseen kehittyneestä Venäjän-karjalaisesta asuinrakennuksesta ja 6:ssa erityisesti sen pääkeskiöstä, pirtistä; 7:ssä, 8:ssa ja 9:ssä ulkohuonerakennuksista siinä järjestyksessä, kuin ne asuinrakennuksesta ulkonevat. 10:ssä luvussa kerron kaikkien rakennusten ulkomuodosta, koristeista ja rakenteista; 11—12 otan puheeksi kirkot, kalmistot ja hautapylväät, jotka yhä loittonevat keskipisteestä, ja lopuksi 12, 13, 14 ja 15:ssa luvuissa yleisistä kansan koristeellisen kuvaamataidon tuotteista, erilaisissa pienois-esineissä, jotka käsitykseni mukaan ovat aivan yhteenkuuluvat itse aineeni kanssa, koska ne valasevat varsinaista vertailevaa koristetutkimustamme. Kas tässä lyhykäisyydessä järjestelmäni, jonka tunnuksena on yleisestä yksityiseen, suurista pääpiirteistä yksityiskohtain selvittelyyn. Tämä systeemini eroaa täydellisesti auktoriteettiedeltäjäni järjestelmästä joka perustuu miltei yksinomaan «uunin asentoon ja sen suuntaan« ja josta minulla on ollut «kylläksi rohkeutta vapautuakseni« juuri sen vuoksi, että käyttämäni «ainesten järjestely ja luokitustapa« on minusta ollut paljon havainnollisempi ja luonnollisempi, etenkin juuri suurelle yleisölle, jolle teos etupäässä on aijottu, mutta myös tiedemiehille.

Esikuvanani en myöskään tuossa eräässä tärkeässä kysymyksessä ole johtopäätöksen teossa käyttänyt Herra Heikeliä, koska hän, kuten olen huomauttanut, siinä on Venäjän-Karjalaisiin rakennuksiin nähden vetänyt liian aikasen johtopäätöksen tuon vieraan henkilön ja tiettävästi väärin muistista piirtämän pohjapiirroksen (ulkomuodosta ei hän puhu mitään) mukaan, jonka olen teoksessani maininnut hänen esittä-

neen. — Samoin tekee muuten Herra Schwindt arvostelussaan ainoan esittämämme, osaksi epäilyttävän esimerkin nojalla. — Rohkenen näin ollen väjttää esiintuoneeni ja edelleen omaavani toisen käsityskannan, kuin sekä auktoriteettiedeltäjäni että auktoriteettiarvostelijani. Edellisen esittämää alkumuotoa, jossa navetta on yhdistynyt asunrakennukseen, en ole koskaan hyväksynyt alkuperäseksi tyypiksi ja toistaseksi ei Venäjän-Karjalan asunrakennuksen alkuperän johtamista yksinäispirtistä — á la Schwindt — voi pitää muuna, kuin hyvänä yleishypoteesinä, johon kirjassani tosin myös olen viitannut.

Mitä erinäisten kyläin, talojen, eri rakennuksien, erikoisosain, kontruktioonien ja koristemuotojen y. m. järjestelyyn ja luokitukseen tekstiosassa tulee, toivon että perinpohjin teokseemme tutustunut lukija on huomannut, verratessaan sitä Herra Heikelin teokseen «Rakennukset suomalaisilla, virolaisilla« j. n. e., että «auktoriteettivaltaan« nojautuminen puoleltani on ollut mahdotonta jo senkin vuoksi, ettei Herra H. ole suurinta osaa näistä lainkaan vertailemalla ja luokittelemalla käsitellyt eipä edes hänellä, kuten koristemuodoista y. m. ole mitään erityistä esitettävänä. Teoksemme johdannossa olen lisäksi varsin selvästi ilmassut pitäväni Hra H:n tutkimustapaa yleensä yksipuolisena ja jo ennenkuin venäläinen Harusin'kaan (v. 1895) oli hänen teostaan arvostellut, nim. palattuani Karjalanmatkaltani v. 1894 syksyllä, lausuin muinaismuisto-yhdistyksessä pitämässäni esitelmässä — joka vielä on tallella — ajatukseni teoksen puutteellisesta tutkimustavasta. Näin ollen pitäisi olla vallan selvää, ettei minulla ole ollut vähintäkään syytä edes «tehdä yrityksiä antautua« hänen johtonsa alaseksi. Jos kumminkin Herra Heikelin teoksessa olen havainnut vertauskohtia ja hyviäkin puolia sekä jonkun hänen luokitustapansakin omaksunut (kuten osaksi aittarakennuksissa), niin onhan tämä enemmän kuin kohtuullista. Kunnia sille, kelle kunnia tulee!

Tähän «psykoloogisesti opettavaan kohtaan« yrityksestäni antautuu auktoriteetin valtaan, pyydän nyt lopullisesti perusteellisemmalla esityksellä palata, nojautuen yksinomaan kuvien ja tosiolojen auktoriteettiarvoon, joka olkoon ratkaisevana koko tässä erimielisyydessä arvostelijani ja minun tieteellisen hämäräperäisyyden välillä. Pyydän lukijan hyväntahtoisesti vertaamaan esitystäni tässä ja teoksessamme Valvojan arvostelun vastaaviin kohtiin.

Herra S. sanoo m. m.: «sivulla 45 ja 46 on seuraava sotkuinen vaan tekijän tieteellistä esitystä kuvaava lauseiden jakso: 'Ensin merkitsemiäni yksinkertaisempia tyyppejä A, B ja C pidän, kuten jo sanoin alkeis- eli perusmuotoina. Niistä A huoneasetteluun nähden osot-

taa jonkinlaista suomalaiskarjalaisuutta. Tämän Venäjän-karjalaisessa, vastaavassa tyypissä olisi aittain asema eteisen sivussa. Muuten on se erotettavissa tällaisena perimuotona jokaisessa kehittyneemmässäkin karjalaisessa rakennusryhmässä. *Tämän asuinrakennuksen muoto, jossa löytyy nuo kolme huonetta: pirtti eteinen ja aitta, on siis ollut se sydänpohjallinen, jonka ympäri muut tarpeelliset lisärakennukset ovat kerääntyneet tavalla tai toisella*'. Tämä jälkimmäinen sitaatti tuntuu A-tyyppiin nähden vaistomaiselta vastustamiselta ja sitten täydelliseltä antautumiselta auktoriteetin johtoon«.

«Sotkuni« selvittääkseni panen tähän alle nuo kolme tyyppiä A, B ja C.

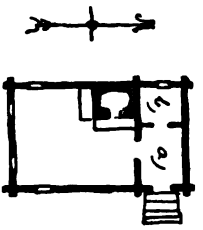

N:o 1. A-tyyppi.

Näitä kolmea, samoin kuin Rimmin taloa [1]). y. m. pidän kuvaamiemme ja näkemiemme joukosta yksinkertaisimpinä perustyyppeinä *nimenomaan sen vuoksi, että karjatarhut on enemmän tai vähemmän erillään itse asuinrakennuksesta* [2]). Vaikka B-tyyppiä, kuten teoksessamme s. 43 olen huomauttanut aitan aseman vuoksi saattaisi pitää Venäjän-karjalaisen kehittyneemmän asuinrakennuksen varsinaisena «sydänpohjallisena«, en sitä kumminkaan sellaisena ole katsonut voivani pitää, koska sen *yhtyminen*

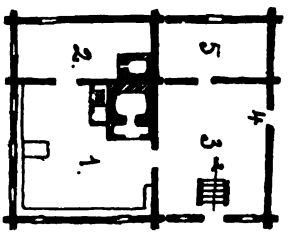

N:o 2. B-tyyppi.

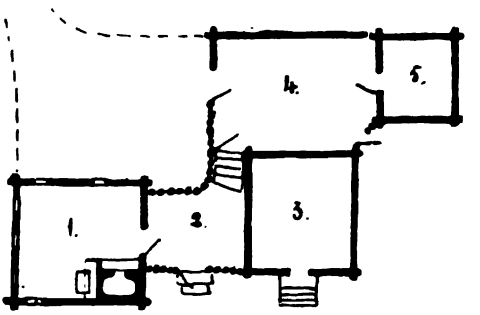

N:o 3. C-tyyppi.

tanhuan ja läävän kanssa on, vaikkakin hajanaisena, nähtävissä, ja koska itse pirtin katto kahtaanne kallistuvana viittaa kehittyneempään malliin. Tosin on arvattavaa, vaikkei suinkaan varmaa, että tämä rakennus juuri hajanaisuutensa vuoksi osottaisi aikaisempaan alkukehitykseen. Tällöin aluksi on voinut olla olemassa vain «pirtti« ja sen eteen tuulen suojaksi kyhätty eteinen, jonka peräpuoli pirtin sivussa kenties on säilytyspaikkana «aittana« käytetty; sitten on eteisen kylkeen erityisesti salvettu, tai — ku-

[1]) Ks. Teoksemme tekstin ss. 38, 39 ja 40.
[2]) Vert. Teoksemme tekstiin ss. 34—38.

ten yhtäänne viettävästä katosta voi päättää — paaluaituuksella liitetty, aikaisemmin muualla ja irrallisena ollut, *varsinainen aitta* (tavara-, jauho-, jyvä- tai kala-aitta) sekä lopuksi tanhut lääviineen siihen yhdistetty. Sellaisenaan voisi siis yksinään tämän pohjapiirroksen avulla selittää Venäjän-karjalaisrakennuksen yhtymistavan. Mutta ainoana ja *kehittyneessä muodossaan tätä nykyä esiintyvänä* esimerkkinä en tätä kumminkaan ole, kuin rinnakkaistyyppinä huomauttanut. Voihan näet myös hyvällä syyllä olettaa, että se on kokonaan tilapäistä laatua ja kyhätty yhdellä kertaa kokoon köyhissä oloissa ja varakkaampia kehittyneempiä asuntotyyppejä mallina pitäen. Ylläkuvattu A-tyyppi sitävastoin osottaa olevansa varsin yksinkertainen ja alkuperäinen sekä pohjapiirroksensa että kattonsa y. m. esittämieni seikkojen nojalla. Aitta eli tavarakomero *eteisen perällä* osottaa mielestäni suurta alkuperäisyyttä, sillä tällainen

N:o 4. Suomen-karjalainen savutupa.

säiliö on luonnollinen köyhemmissä oloissa, ja tavataan, kuten Herra S:kin varsin oikein on selvittänyt loisten ja muiden vaatimattomissa oloissa elävien asumuksissa meillä Suomessa vielä tänäkin päivänä. Tämän vuoksi ja koska sillä on vastineensa esim. V. Wallinin [1]) julkaisemassa Herra Schwindtin aikoinaan valokuvaamassa Suomen-karjalaisessa savutuvassa, jonka eteisen peräpuoli arvattavasti on säilytyskomerona käytetty, sanonkin A-tyyppiä huoneasetteluunsa nähden osottavan «jonkinmoista suomalais-karjalaisuutta«. Sortavalan läheisyydessä Helylän ky-

[1]) Ks. Esihistoria s. 135, kuva 22.

lässä kuvaamani, ohella oleva tuparakennus yhteen salvettuine eteisineen on kaikitenkin tämän A-tyypin suomalaisuuden tukeena, vaikkakin säilytyskomeroa ei ole eteisen perälle laitettu. Myöskin voi A-tyyppiin, kuten olen maininnut, edullisesti verrata G. O. Hylten-

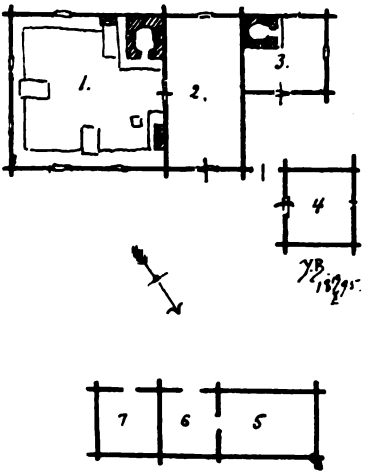

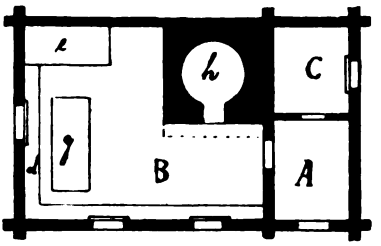

N:o 4. Wermlantilainen savutupa.

N:o 5. Karjalainen savutupa Helylän kylässä.

Cavallius'en julkasemaa [1]) wermlantilaista (siis kenties suomalaista) alkuperäistä tupamuotoa, jossa huonesovitelma ja uunin asento sekä sen suun

N:o 6. Venäjän-karjalainen „metshäpertti" Repolan lähellä.

[1]) Ks. Wärend och Wirdarne II osa s. 171 sekä Aug. Meitzenin teoksessa, Siedelung und Agrarwesen Band III, s. 483.

suunta ynnä osaksi muutkin erikoiskohdat ovat *aivan samallaiset,* kuin A-tyypissämme. Lisään tähän, että tällaisen tyypin vanhaa alkuperää todistaa vielä sekin merkittävä seikka, että Venäjän-Karjalassa n. k. «metshäpertti« usein on näin varustettu eteiskatoksella, joka muualta on avoin paitsi *laudoilla suojattu juuri säiliöaitan kohdalla,* niin että matkustaja tai metsämies tuota soppea edullisesti voikin tavarasuojuksena käyttää. Huomatkaamme vielä, että rajalla olevassa, vanhimmassa tapaamassamme Miinuan rukoushuoneessa pohjapiirros on samantapainen, kuin edelliset. Tästä kaikesta selvinnee, miksi *yleensä sellaista rakennusmuotoa,* jossa on pirtti ja eteinen, sekä sen yhteydessä oleva säiliö, on pidettävä alkuperäisimpänä Venäjän-Karjalassa kuvaamistamme asuntorakennuksista ja kehittyneempäin «sydänpohjallisena«. Tämä voidaan erottaa kehittyneimmistäkin tyypeistä, mutta ei suinkaan B-tyyppi, kuten Herra S. vaatisi, koska se todella on jo kehittyneempi muoto. Ja miksen kuvaamiemme piirrosten nojalla ole esittänyt yksinäistä pirttiä — ilman eteistä ja säilytyskomeroa — asuinrakennuksen alkeismuodoksi, vaikka selvästi m. m. sivulla 34 olen maininnut, että — kuten pohjapiirroksistakin näkyy — «tavallisimmin tupa esiintyy erinäisenä salvoksena, jonka viereen välittömästi on liitetty erilajiset tarvehuoneet ja karjanrakennukset;« tämä kaikki riippuu siitä, että yksinäisenään en ole nähnyt muuta, kuin Homan vanhan savupirtin Luvajärvellä (kuvastossa T. III: 3), jossa kumminkin selvästi huomaa A-tyypin jälkiä (eteisestä jätteitä ja sivulta johtavat portaat). — Syy, minkätähden pirtti salvetaan erikseen, on tietenkin se, että tahdotaan tämä, tulisijalla varustettu ihmisasunto saada erilleen tuosta suuresta ulkohuone- y. m. ryhmästä, joka esim. epäedullisissa kirsioloissa paljolumisena talvena voi nousta ja laskea ja siis pahasti heitellä ja aukoa asunrakennuksen hirsiseiniä. Myös voi varattomuus aiheuttaa pirtin ensimmäiseksi rakentamista, ei kuitenkaan luullakseni ilman eteistä.

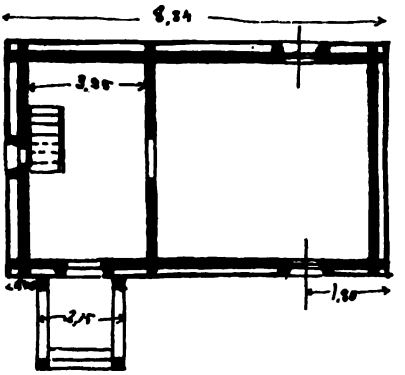

N:o 7. Miinuan tsasounan eli rukoushuoneen pohjapiirros.

A-tyypistä kehittyneeksi arvelen C-tyypin siten, että eteisen perällä oleva säiliöaitta on siirtynyt taaksepäin ja lisäksi on näin sivuiskamari, «gornitsa« syntynyt sen ja pirtin viereen. — Suomen puolella luulisin alkuperäisen eteisen takasen säiliösijan samaan tapaan myöhemmin

sijottuneen eteisen taakse joka irrallisena eli kiintonaisena aitantapaisena säilytyskamarina tai toisessa muodossaan vanhan tuvan vastapäätä eteisen toiselle kupeelle muodostuen uudeksi tuvaksi tai sukeutuneen sittemmin uudemman tuvan viereen. Tämmöisestä kehittyneemmästä asunrakennuksesta panen tähän Suomesta Petäjävedeltä Sikalan talon pohjapiirroksen. — Venäjän-karjalaisena pidän kyllä erityisesti sitä näistä yhtymistä, jossa aitta eli kaksi sellaista, säilyttäen säiliöluonteensa on pirtin vastapäätä eteisen vieressä (ks. teoksemme s. 45 alhaalla), mutta tärkein pääasia on, että Venäjän-Karjalassa tuo eräissä variatsiooneissa tavattava *„asuinrakennuksen muoto, jossa löytyy nuo kolme huonetta pirtti, eteinen ja aitta, on ollut se sydänpohjallinen, jonka ympärille tarpeelliset lisärakennukset ovat kerääntyneet tavalla tai toisella“*. Edemmäksi johtopäätösteni teossa en tässä kohdin ole katsonut voivani mennä, vaikka kauemmaksi taappäin viittaavia jälkiä saatan nähdä luodakseni esim. yksinkertaisemman muodon, jossa olisi ollut vain pirtti ja eteinen. Ja tuo, tähän kokonaisuudessani painattamani ja Herra S:n iroonisesti esittämä sitaatti ei mitenkään tunnu «A-tyyppiin nähden vaistomaiselta vastustamiselta ja sitten täydelliseltä antaumiselta auktoriteetin johtoon«, kuten Herra Schwindt tahtoo hämäräperäisesti väittää. Eihän nim. muka johtavan auktoriteettini, Herra Heikelin esittämä ja Herra A. W. Ervastin konstrueeraama asuinrakennuksen pohjapiirros edes ole tällainen perusmuoto (A, B, tai C-tyyppi), koska siihen *lääväkin* jo on aivan *kiintonaisesti* yhtynyt.

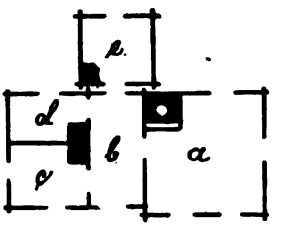

N:o 8. Sikalan talon pohjapiirros. Keski-Suomi.

Tuntuu varsin luonnolliselta ja todennäköseltä, että toiset A-tyypin mukaiset ja kehittyneemmät asunrakennusmuodot ovat alkuperäsimmästä A-tyypistä muodostuen saaneet aittansa siirtymään kauvemmas. C-tyypissä on se edennyt *edemmäksi eteisen taakse,* B-tyypissä y. m. *sen viereen* tuvan vastaiselle puolelle, jopa oheen kuvatussa Lukin talossa Ontarvesta *sivuttain eteisen etupuolelle.* Koska B-tyyppi aittansa aseman vuoksi oikeastaan voitaisiin sellaisena erottaa Venäjän-karjalaisista uudemmista ja kehittyneimmistä ihmisten ja eläinten yhteisasunnoista, esim. alla kuvatusta (N:o 11), saatan siis, olematta vähimmässäkään määrässä epäjohdonmukainen, sanoa: «Tämä sopisi tässä kohden siis varsinaisten

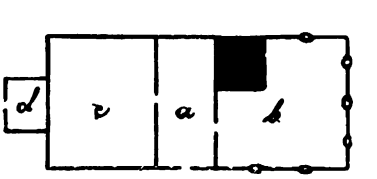

N:o 9. H:ra Heikelin esittämä V.-karjalaistalon pohjapiirros.

Venäjän-karjalaisten päärakennusten alkutyypiksi ehkä paremmin, kuin A-tyyppi«. Lause ei oikeuta Herra S:ää millään ehdolla pilkalliseen väitteeseen, «että tekijällä vielä esitystään kirjoittaessaan oli vaikea luopua alkuperäisestä oikeasta käsityksestään, kaiholla siihen palaten«. — Sanamuotoni «sopisi« muuten viittaa siihen, etten B-tyypille anna täyttä itsenäistä arvoa, erityisesti sen vuoksi, että yhtymistä tanhuan ja navetan kanssa on nähtävissä. — Ja etten sitä myöhemminkään uudelleen vedä erinäisenä esimerkkinä esiin, näkyy lausejaksossa: «Ensin merkitsemiäni, yksinkertaisimpia tyyppejä A, B ja C pidän, kuten sanoin, alkeis- eli perusmuotoina. Niistä A huoneasetteluun nähden osottaa jonkinlaista suomalais-karjalaisuutta. Tämän Venäjän-karjalaisessa, vastaavassa tyypissä olisi aittain asema eteisen vieressä« (s. 45 lopussa). Kolmanteen lauseeseenhan olisin nyt voinut esimerkiksi ottaa juuri B-tyypin, «kaiholla siihen palatakseni«; mutta sitä en tee edellämainitusta syystä. Olisin tosin näiden alkeistyyppien A:n, B:n ja C:n suhteen saattanut laajemmin ja kenties selvemminkin lausua ajatukseni erinäisissä kohdissa, mutta olen varmasti vakuutettu, että itse asian ydinkohta kyllin selvästi ja johdonmukaisesti lausunnostani lukijalle käy ilmi. Enhän missään kohdassa ole määritellyt, että tuossa alkuperäisimmässä ja yksinkertaisimmassa tyypissä aitan juuri täytyy sijaita, kuten A-tyypissä eteisen perällä. Käytänkin aina sananmuotoa «sen tapai-

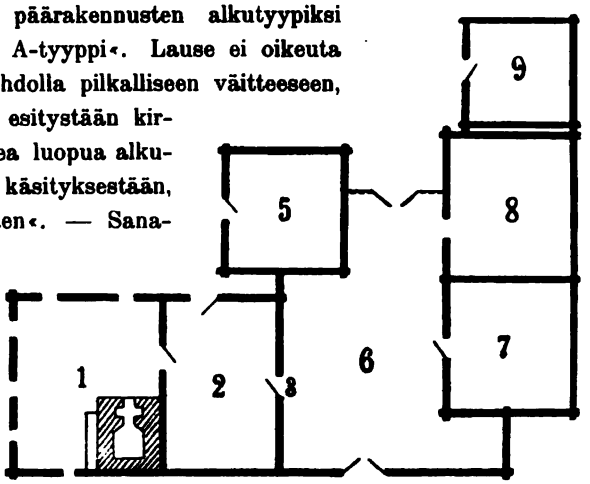

N:o 10. Lukin talon pohjapiirros Ontarvi.

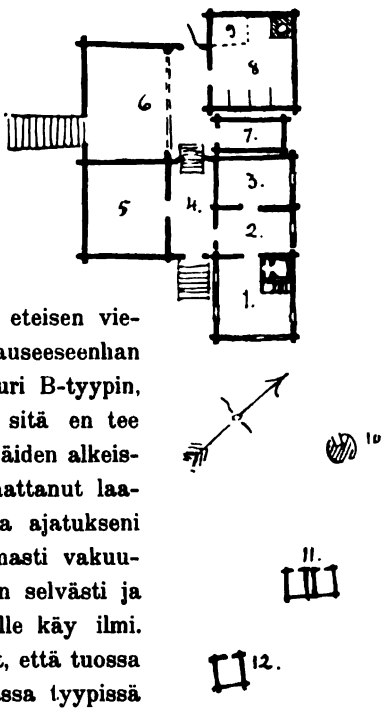

N:o 11. Vaskun talo Sappovaara.

nen« (s. 39), «edellisen tyypin tapainen« (s. 40), tai «A-tyypin mukainen« (s. 199) y. m. s. Vieläpä sanon edellämainitusta Herra Schwindtin valokuvaamasta rakennuksesta, jossa varsinaista aittaa en voi varmuudella eteisen perällä nähdä sen olevan «kaikkien edellisten pirttityyppien mukainen« (s. 40) ja vertaan siihen Sortavalan tienoilla kuvaamaani asunrakennusta, jossa pirtin tapainen on aitan sijassa. Kaikesta näkee ajatteleva lukija ainoastaan tahtovani saada sanotuksi, että «tuo vielä yleisesti tavattu yksinkertainen asuntolaji, eteisineen aittoineen [1]) on sangen alkuperäinen ja voidaan, kuten jo olen huomauttanut erot-

N:o 12. Muujärven autio pirtti Venäjän-Karjalassa (A-tyyppi).

taa tällaisena useimmista uudemmistakin rakennuksista, joten koko seudun rakennustapa tälle alkeismuodolle perustuu« (s. 200). Viimeisessä lauseen osassa tarkotan «rakennustavalla« tietysti sitä rakennusyhtymää, jossa ihmis- ja eläin-rakennukset esiintyvät enkä tietysti muita irrallisia ulkoisia rakennuksia, kuten riihtä, saunaa y. m. Mutta Herra S:sta, joka lukijalle nähtäväksi on poiminut puolia lauseita kirjan alusta

---

[1]) Tai miksenpä olisi Herra S:lle mieliksi ja selvikkeeksi «aittoineen«-sanan jälkeen lisätä: [eli tavarasuojineen eli säiliö-kammioineen eli viereisgornitsoineen], tai lyhyesti «aittoineen«-sanan sijasta sanoa: «aitantapaisine säiliöineen«.

ja aivan lopusta ja asettanut ne riporinnan, tuntuu tietysti «kauhistuttavilta« esitykseni. Surkuttelen tosiaankin Herra S:iä, joka on nähnyt niin paljon vaivaa pyöriessään arvostelussaan miltei yksinomaan näiden kahden alkeistyyppini ympärillä ja «sitten sotkenut yhteen A ja B tyypit« — käyttääkseni hänen omaa, somaa puhetapaansa. Näin ollen lukijasta varmaan näyttää, kuin jos nämä tyypit olisivat ainoata asiallista, jota olen tahtonut teoksessamme «tieteellisesti« esittää ja siinäkin muka epäonnistunut.

Lopuksi huomautan vielä erästä kohtaa H:ra S:n arvostelusta, josta käy ilmi hänen arvostelutapansa. Hän sanoo nim. minun — rajaseudun rakennusoloista puhuessani — esittävän «Suomen ja Venäjän puoleisien rakennuksien välittäjiksi *jotenkin* sopivia rakennuksia Suomen puolelta rajaa«. Olettaisi nyt H:ra Schwindtillä itsellään olevan tiedossaan *täysin sopivia* sellaisia, kun hän tässäkään ei anna täyttä tunnustusta tutkimuksille, jotka ovat varta vasten eri kohdilla rajaa tehdyt (pohjoisessa Lentiiran seuduilla, etelässä Sortavalan luona ja keskivälillä Pielisen tienoilla). Mutta eipäs hänellä ole ainoatakaan esimerkkiä tai edes viittausta tarjolla!

Herra Schwindt on yleensä yliolkain tähtäävällä halveksivalla arvostelullaan nähtävästi luullut palvelevansa sitä tiedettä, jolle hän on elämänsä uhrannut, osottamalla, että minun tieteelliset johtopäätökseni y. m. esitykseni muka eivät kanna pätevyyden leimaa. Tosiharrastukseni pukea yhtenäiseen tutkimusjärjestelmään keräelmätuloksemme ei näy miellyttäneen siis häntä, enemmän kuin erästä toista «fakkimiestä« rakennustutkimusten alalla [1]). Vieläpä on arvostelijani Herra Schwindt pitänyt löyhiin perusteihin nojautuneen arvostelunsa sen arvosena ja itse kansatieteen asialle niin tärkeänä, että on käynyt julkasemaan sen saksalaisessa asussa ulkomaalaisten tiedemiesten luettavaksi. Hän on kiirehtinyt — jo viime keväänä — painattamaan arvostelunsa teoksES-

[1]) Herra A. O. Heikel on nim. (U. Suomettaressa v. 1901, 207 numerossa) vielä selvemmin esittänyt tämän ajatuksen, sanoessaan m. m. että «tämmöisten kokoelmain julkaisemiselle« on edullisempaa pysyä vain «kertovalla kannalla«. Siis minulta olisi ollut kokonaan kiellettyä esim. deksiptiivinen ja vertaileva tutkimus, aineeni eri osien analyysi tyyppeihin, j. n. e. Kenelle minun tämän työn olisi pitänyt jättää, sitä ei hän tosin mainitse, mutta epäilen, että tämä työ olisi muilta, ainakin oman maan miehiltä jäänyt tekemättä, samoin kuin etnografiamme alalla yleensä näkyy tapahtuneen. Monet valtion varoilla kustannetut ja tiedemiestemme julkasemat suuretkin kuvalliset aineskokoelmat yhä odottavat vertailevaa tieteellistä käsittelyä, samoinkuin lukuisat järjestetyt keräelmät museoissamme. — Yrittänyttä ei laiteta!

tamme Finnisch-Ugrische Forschungen nimisessä, tieteellisessä aikakauskirjassa, vaikka hän varsin hyvin tiesi, että saksalainen painos, johon muuten olen tehnyt osaksi korjauksia ja lisäyksiä, vasta jouluksi ilmestyy. Kalliita kustannuksia kysyneen teoksemme leviämiselle ulkomailla voi arvatenkin olla haitaksi, että sen tieteellinen pätöisyys etukäteen esitetään semmoisessa valossa, kuin Herra Schwindt sen on tehnyt.

Lopuksi täytyy minun itsepuolustukseni päätökseksi vasta-alkajana kansatieteen tutkimusalalla turvautua alussa lainaamani Kantelettaren runon loppusäkeisiin:

«Vaan elkää hyvät imeiset
Tuota ouoksi otelko,
Jos mie lapsi liioin laulan
Pieni pilpatan pahasti;
En ole opissa ollut
Seissut sepän pajassa,
Saanut ulkoa sanoja,
Loitompata lausehia;
Olen oppinut kotona
Oman aitan orren alla
Oman äitin värttinöillä,
Veikon vestoslastusilla«.

Jyväskylässä Syyskuulla 1902.

Yrjö Blomstedt.

Jyväskylässä, K. J. Gummeruksen kirjapainossa, 1902.

Widener Library
3 2044 098 412 653